

VEN. HILDEBERTI

SERMONES

201-202 MONITUM

Quos e veterum manuscriptorum latebris venerabilis Hildeberti Sermones in locum primum (tribus tantum exceptis in Bibliothecis Patrum excusis) proferimus, genuinos ipsius fetus nobiscum benevolus lector esse fatebitur, si eos cum epistolis et sermonibus præfatis, et aliis ejusdem auctoris indubitatis operibus jam vulgatis, attente conferre curaverit. In utrisque enim eundem stylum, lusum eundem in verbis, similes phrases, easdem verborum derivatorum a simplicibus sub simili sono repetitiones advertat, ita ut nonnisi fontis ejusdem rivuli varii esse comprobentur. Quod ut clarius pateat, pauca quædam e multis, e scilicet ejus epistolis et sermonibus per modum speciminis breviter hic exponere operæ pretium esse duximus.

Sic quippe cum in epistolis, tum in sermonibus ludit in verbis, dum quasi per gradationem verbi utitur derivatis a simplici, ut verbi gratia in epistola 7 lib. 1, agens de ultimo Dei judicio: « Coram angelis, inquit, referet, veritati deferet, terribilia proferet, horribilia inferet. » Et ibidem post pauca: « Idem offensus clementiam promittit, punire prætermittit, penitentiam admittit, delicta dimittit, ampliora committit. » Ita in sermone 63: « Sancti quiescunt, requiescunt, conquiescunt. Primo quidem quiescunt in sexta ætate, quæ est in carne viventium; secundo requiescunt, et quasi iterum quiescunt in septima dormientium; tertio conquiescunt in octava resurgentium. » Et sermone 50: « Dæmones recentem conversum ideo pertinacius tentant, ut lionem Dei decipiant, 203-204 vinculum transpiciant, in carcerem projiciant. » Et sic innumera in sermonibus, ut in epistolis.

In epistola vero 2 lib. 1, ad S. Anselmum, volucres quas a victimis abigebat Abraham, dicit figuram esse distractionum nobis vel invitis contingentium, quas et nos ab oratione, et præsertim a S. sacrificio debemus abigere, quod serm. 20, serm. 69, et aliis sæpe docet.

In utriusque verosæpius superbia dicitur: « Natiæ celestis, sublimiora semper appetens, ut illuc revertatur unde decedit. » Hoc sicut in epistola 10 lib. 1, et alia, ita in serm. 27, 68, et alibi passim.

Eodem modo in utrisque peccantium casus et errores vocat « regionem dissimilitudinis, ad quam criminaliter declinant peccatores » dum per peccata sua delent in se imaginem et similitudinem Dei. Sic ep. 4 et 8 lib. 1, serm. 12, 13, et aliis sæpius.

Sic tandem in utrisque phrases et modos loquendi sibi peculiare impendit, verbi gratia, verbum *exuberat* pro *crescit* et *abundat*, ut in epist. 13 lib. 1: *Gaudium mihi exuberat*. Epist. 12 lib. II: *Ei et ad fructum scientiæ, et ad exemplum mores exuberant*. Et epist. sequenti: *Vovens tibi virtutum exuberare gratiam*. Ita sermone 13 et 14: *Gaudium exuberat angelorum*. Sic Verbum *sacrificæ* pro *sacerdos*, ut in epistola 52 lib. II, in poemate De sacramento altaris, et in poemate dicto *Mathematicus*, et passim in sermonibus et alibi tam in prosa quam in metricis usurpat.

Nimii sane fuimus, si phrases omnes et loquendi formulas omnino similes, et pares sententias ab Hildeberto tam in epistolis quam in sermonibus, et aliis suis operibus adhibitas, referre velimus. Quibus quasi tesseriis ex epistolarum indubitanter Hildebertinarum stylo sermones ejus discrevimus, et aliis atque aliis auctoribus minus considerate tributos, Hildeberto, ut legitimo parenti restituendo censuimus.

Nec parum nos ad hoc æquitatis iudicium movit congeries ipsa sermonum, quos in variis mss. deprehendimus, in quorum serie sermones advertimus indubitanter Hildebertinos. Sic in ms. S. Victoris n. 468, ubi plures sermones sine nomine auctoris, primus omnium occurrit sermo qui incipit: *Dicte pusillanimes*, quem omnes editores, ut vere Hildebertinum, sub ejus nomine vulgaverunt. Quidni igitur et cæteri, si stylus et sententiarum conformitas suffragentur, ut probare facile possemus ejusdem dicantur? Sic in ms. nostro Sangermanensi, n. 381, legitur sermo qui incipit: *Spiritu sancto Isais eductus*, quem tres optimæ notæ mss. cævi, aut pene cævi, noster scilicet Sangermanensis præfatus, Ebroicensis, n. 49, et Victorinus 468, uniformiter Hildeberto tribuunt.

Sed de his satis ad hujus discussionis nostræ probationem nos prælocutos arbitramur in Præfatione nostra generali, ad quam, brevitatis causa, lectorem studiosum invitamus gratus illi fore sperantes si quid utilitatis vel etiam piæ oblectationis ex Hildeberti nostri sermonibus percipere possit, breviter indicamus; et ea quæ sive ad Ecclesiæ catholicæ dogmata, sive ad antiquos Ecclesiæ ritus et disciplinam, sive tandem quæ ad dirigendos in quocunque statu fidelium mores attinet, in synopsi quasi redacta ob oculos ei ponamus. Unde etiam patet quam merito Hildebertum, velut pissimum simul et eruditissimum theologum, ut antistitem ecclesiasticæ disciplinæ zelantissimum vindicemus, et ut Christianæ, et etiam asceticæ vitæ perspicacissimum magistrum, et tutissimum ducem asseruerimus. Nec nostri tamen fuerit, consilii omnia et singula ad id in hoc monitum inferre, cum satis superque futurum sit, si sermones ipsos, unde id erui poterit, indicemus, quos solers lector pro libito consulere poterit. Sit itaque.

205-206 § I. De iis quæ theologiam et sacra dogmata spectant.

- Immensitas Dei theologice et eleganter descripta, serm. 8.
 Immutabilitas Dei docte explicatur, serm. 99.
 Trinitatis mysterium docte et subtiliter discussum, serm. 53.
 De æterna Verbi generatione, serm. 112.
 De missione Verbi divini in mundum, serm. 8.
 De missione Spiritus sancti, serm. 51.
 Nemo antiquorum in veteri lege salvus factus est, nisi per fidem in Christum venturum, serm. 72.
 Incarnationis mysterium egregie descriptum, serm. 9, 55.
 Idem contra Judæos propugnatum, serm. 101.
 S. Joseph B. Mariam nunquam carnaliter cognovit, serm. 60.
 Eucharistiæ sacramentum orthodoxe discussum, serm. 35 et seq. et alibi passim.
 Ecclesiæ Catholicæ doctrina de realitate corporis Christi, et verbum TRANSUBSTANTIATIONIS tum primum ab Hil-
 deberto in usu positum, quo deinceps, et novius post ipsum usi sunt Petrus Celleus, Stephanus Angulo-
 duensis, et alii; quæ omnia magnam affinitatem habent cum aliis tractatibus Hildeberti de Eucharistia, quos
 infra dabimus. In iis autem omnibus doctrina habetur omnino opposita erroribus Berengarii, cujus quidem Hil-
 debertus in humanioribus, non in theologicis auditor fuerat, serm. 38, 93.
 Legalia Christus accepit, ut substitueret Evangelium, serm. 57.
 Prædestinationis definitio et ordo, serm. 74.
 De cruce Christi præclara, serm. 71 et 72.
 De beatitudine sanctorum, serm. 9, 43, 86.
 De beatitudine angelorum et hominum, serm. 43.
 De peccato originali, et ejus translatione, serm. 25, 111, 112.
 De miseriis hominis ex illo peccato, et ejus reparatione per Christum, serm. 2, 100.
 Beatæ Virginis conceptio immaculata innuitur, serm. 62, 70, 101.
 Eiusdem assumptio in carne et anima asseritur, serm. 59.

§ II. De iis quæ ad disciplinam ecclesiasticam, et ad varios Ecclesiæ ritus pertinent.

- Abstinencia a carnibus tempore Adventus et Rogationum, serm. 1.
 Baptismi parvulorum usus antiquus in Ecclesia, serm. 84.
 Festum Epiphaniæ solemnius ipso Nativitate, serm. 15.
 Pœnitentes a domo propria pœnitentiæ tempore exules, serm. 18.
 Ejus ab Ecclesia, et introitus, serm. 34.
 Usus cilicii ad carnem pœnitentibus indictus, cinerum impositio, et publicæ pœnitentiæ usus tempore Hil-
 deberti serm. 56.
 Pœnitentes aliquando ex indulgentia ad tempus reconciliati in Cœna Domini, ut ad communionem die Pas-
 chæ percipiendam præparentur, non absoluto pœnitentiæ tempore, serm. 34.
 Absolutio a gravioribus, solum episcopis et sacerdotibus jure competit; a levioribus 207-208, autem, cuilibet,
 non per viam auctoritatis, ut sacerdotibus, sed tantum deprecationis, serm. 80.
 Prudentissima pœnitentiæ disciplina, serm. 34.
 Peccatorum confessio præcebat olim jejunium quadragesimale, serm. 18.
 In diebus jejunii tempore Hildeberti reflectio ad vespertinam, serm. 85.
 Rogationum origo a Vienna, serm. 47. Institutæ ad arcendos lupos, serm. 45. Et ad pestem sedandam, ibid.
 Mira fidelium in iis austeritas a Patribus indicta, et eadem quæ publice pœnitentibus, etiam pro gravissimis
 peccatis injungebatur, serm. 45 et seq.
 Feria quinta cujuslibet hebdomadæ tempore Silvestri papæ, ob memoriam Ascensionis Dominicæ sollemnis
 celebrata, serm. 49.
 Indulgentiarum concessio in dedicatione ecclesiæ, serm. 87.
 Tractus in Septuagesima, deposito *Alleluia*, unde sic dictus, et ritus deponendi *Alleluia* in quibusdam Eccle-
 siis, serm. 111.
 Hebdomada quæ incipit a Dominica Palmarum, Hildeberti tempore dicta *Pœnosa*, serm. 42. Quam diabolus
 pœnosa, serm. 42.
 Sanctorum invocatio, serm. 86.
 In processione Palmarum deferrebantur flores, qui cum palmis benedicebantur. Horum usus ad mores refe-
 rentur, serm. 33.
 Cereorum gestatio in processione Purificationis a Patribus sancita. Hæc autem erat tota pœnitentialis. Ritus
 ejus qualis erat, serm. 37.
 Ad nomen beatæ Mariæ tempore Hildeberti, ac etiam antea, genus fluctebatur, serm. 59.
 Oratio propria de Assumptione B. Mariæ notatur, serm. 59.
 Hoc festum solemniter celebrandum esse Hildebertus Guidoni successori suo in sede Cenomaniensi, serm. 59.
 Generalis commemoratio defunctorum post festum Omnium Sanctorum, tempore Hildeberti celebrata, et in
 illa jejunium a fidelibus observatum, serm. 85.
 Cereus cur ordinanti papæ ab ordinatis utraque manu offerebatur, serm. 80.
 Tonsura et tunica talaris clericorum propria, serm. 90.
 Sacerdotum ministrorum, præcipue vero sacerdotum, obligatio ad continentiam et cælibatum, serm. 76 et alibi
 sæpe.
 Missa olim quotidie a sacerdotibus, etiam infirmis, id est episcopis, tempore Hildeberti celebrata, serm. 87.
 Simonis et investiturarum laicalium insectatio, serm. 92.
 Pro sepulturis et missis pretium non est exigendum, serm. 98.
 Defensio Paschalis II papæ contra Henricum V imperatorem, investiturarum violentum usurpatorem, sive
 etiam Innocentii II contra Anacletum antipapam tempore schismatis, serm. 98.
 Scholæ olim in monasteriis institutæ, præcipue vero Cluniaci, serm. 5, 15.
 Lectiones monasticæ olim in clauetro communiter factæ, serm. 65.
 Præmonachia olim a monachis stando persoluta, unde variæ ipsorum ad meritum infirmitates; quod et a laicis
 olim observabatur, serm. 68.
 Monachatus Hildeberti e sermonibus supra viginti educitur.

§ III. De iis quæ ad mores et ad vitam asceticam pertinent.

- Vita interioris seu asceticæ monacho præcipue convenientis egregia præcepta, serm. 112 et ubique.
 209-210. Vita monasticæ laudes, tentationes et defectus graphice depinguntur, et ibidem abstinencia a car-
 nibus notatur, serm. 39.
 Vita Christiana et interior continua est militia, serm. 114.
 In illa sensuum exteriorum et interiorum vera custodia et mortificatio continua, quam sit necessaria, serm.
 2, 20 et alibi.

proximi. Qui altero eorum caret, claudus est. Adam vero claudicavit, quia nimium uxorem dilexit, sed ab amore Dei se retraxit. Deum non dilexit, cujus mandatum neglexit. Uxoris amorem Dei amori prætulit, cum libentius uxoris persuasioni quam Dei obedivit voluntati. Itaque claudicavit. Mutus vero fuit in confessione peccati, quia non solum non confessus est peccatum, sed excusare cepit malefactum, dicens: « Mulier, quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, et comedi (Gen. iii, 12). » Cum enim ait: « Mulier, quam dedisti mihi, » in mulierem culpam convertit, et Deum etiam infamare voluit, in hoc verbo quod dedit.

Audistis, fratres, quomodo Adam surdus, cæcus, claudus et mutus effectus est. In hæc eadem vitia genus humanum devolutum erat, antequam Christus in mundum venisset. Adeo homines execrati erant, quod idola colerent. Unde Apostolus: « Evanuerunt in cogitationibus suis; et obscuratum est insipiens cor eorum. Et quia non probaverunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum (Rom. i, 21, 28). » Surdi erant juxta hoc quod Isaias ait: « Incurassatum est cor populi hujus et auribus graviter audierunt, et oculos suos clauferunt, nequando oculis videant, et auribus audiant (Isa. vi, 10; Matth. xiii, 15). » Et iterum: « Domine, quis credidit auditui nostro? (Rom. x, 16). » Et Psalmista: « Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidia surdæ et obturantis aures suas (Psalm. lvi, 5). » Et iterum: « Et non audivit populus meus vocem meam, et Israel non intendit mihi (Psalm. lxxx, 2). » Claudicaverunt male operando, juxta illud: « Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum (Psalm. xiii, 3). » Et iterum: « Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt, et claudicaverunt a semitis suis (Psalm. xvii, 46). » Muti facti sunt, tacendo peccata, juxta hoc quod de se ait David: « Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea (Psalm. xxxi, 3). » Hæc omnia, fratres charissimi, sanavit medicus coelestis. Cæcos illuminavit, cum aperuit sensus hominum ut intelligerent Scripturas, et cum Patrem suum annuntiavit mundo, juxta hoc quod ipse ait: « Pater, manifestavi nomen tuum hominibus (Joan. xvii, 6), » quia primus erat in mundo, et mundus eum non cognovit. Hæc est illuminatio, quam postulat David, dicens: « Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus: Prævalui adversus eum (Psalm. xlii, 4). » Aures aperuit, cum clamabat: Qui habet aures audiendi, audiat (Matth. vii, 16). » Et gentilis populus habuit aures apertas, cum prædicationem ejus libenter suscepit, juxta hoc quod ipse ait per David: « Populus, quem non cognovi, servivit mihi, in auditu auris obedivit mihi (Psalm. xvii, 45). » Et hæc sunt quæ promisit propheta, cum ait: *Tunc aperientur oculi cæcorum, et aures surdorum patebunt.* Sequitur:

Tunc saliet sicut cervus claudus. Claudii erant, ut diximus, quia recte non incedebant, bonis operibus non vacantes; sed gressus hominum direxit, cum corda eorum ad viam coelestis patriæ direxit. Corda directa sunt, cum neque ad dexteram, neque ad sinistram divertunt. Dextera est misericordia Dei. Sinistra autem est desperatio. Unde ait Isaias: « Hæc est via, ambulate in ea, neque ad dexteram, neque ad sinistram divertentes (Isa. xxx, 21). » Judas et diabolus, qui desperaverunt, ad sinistram diverterunt. Origenes vero, qui nimium confitendo in misericordia Dei, prædicavit diabolus salvandum esse, idque post mille annos, nimis ad dexteram exorbitavit. Itaque medius callis sequendus est, ut neque desperent homines, neque confidentes in misericordia, licenter peccent. Hujus rei figura est, quod arca fœderis, cum e regno Philistinorum reduceretur in locum suum, vaccæ duæ divertentes ducebant in plastro per directam viam, ita quod non declinabant, neque ad dexteram, neque ad sinistram (II Reg. vi, 10). Arca est Ecclesia. Duæ vaccæ sunt prædicatores Judæorum et gentilium, qui alios lante pascunt, et Ecclesiam ducent. Ideo David ait: « Beneplacitum est Deo super timentes eum, et in eis qui sperant in misericordia ejus (Psalm. cxlii, 4). » Utrumque posuit, spem et timorem. Spes sine timore præsumptio est; timor sine spe desperatio est. Timor aufert nimiam securitatem, ne nimis adhæreat dexteræ. De hac via recte ait Joannes: « Parate viam Domini; rectas facite vias Dei nostri (Isa. xl, 4; Luc. iii, 4). » Sed in hac recta via saliendum est, unde dicitur: *Et saliet sicut cervus claudus.* Cum venerit ad loca spinosa et luctuosa [f. lutosæ] transiliet. Similiter, peccator, si occurrerit tibi amor divitiarum, quæ pungunt sollicitudine, si tactus amore luxuriæ, vel alicujus voluptatis leidis, transiliendo dimitte. Cervus deserit valles, et ascendit montes. Tu desere terrena, et pete coelestia. Inde ait Dominus per David: « Qui perfecit pedes meos tanquam cervorum, et super excelsa statuens me (Psalm. xvii, 32). » Cervus senescens devorat serpentem, et tum nimio ardore currit ad fontem, post cujus polum deponit veterem pellem, et cornua, et rejuvenescit. Sic, peccator, occide serpentem, et curre ad fontem, id est ad Christum, et depone veterem hominem, id est superbiam, ut dicas, cum David: « Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus (Psalm. xlii, 1). » Sequitur: *Et aperta erit lingua mutorum.* Cum enim clamaret Christus: « Agite poenitentiam (Matth. iii, 2), » prius erubescabant confiteri peccata sua, tunc poenituerunt; confessione peccata sua deleverunt. Clamavit veniam Maria, quæ prius muta erat. Clamavit veniam latro in cruce, qui prius tacebat. Ecce muta locuta est; ecce mutus locutus est. Ostendimus quid utilitatis adventus summi medici mundo intulit. Completa est prophetia, venit medicus, egrotos curavit. Sed quæ utilitas nobis salus

aliorum, nisi nobis hæc curatio profuerit. Timendum ne aliquis inter nos adhuc in infirmitate jaceat. Omnium tamen nostrum oculi sunt aperti, quia fideles estis. Deum cognovistis, cæcitas infidelitatis recessit. Sed aliquando surdi estis, quia verbum Dei audire fugitis, aut auditum contempnitis. Cavete ne vobis dicatur: « Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis (Joan. vii, 37). » Aliqui enim vestrum claudicant, quia male operantur. Aliqui etiam obmutescunt, quia peccata confiteri erubescunt. Sed modo est tempus confessionis et satisfactionis, quia imminet jejunia. Quid autem est jejunium, nisi satisfactio? Quid autem valet satisfactio, nisi præcedat confessio? Prius dimitte culpam, et recognosce eam, antequam quæras veniam, et sustineas satisfactionis pœnam. Parate ergo vos Domino venienti, et præcinite Domino in confessione peccatorum, ut in die Nativitatis ejus psallatis ei in confessione laudum. Dies enim Adventus non sunt nisi præparatio quædam, ut faciamus quod clamabat Joannes: « Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus, » ut videlicet digni simus futura solemnitate, et gaudio Nativitatis 215 nostri Regis. Antiqui Patres contra [id est prope] Adventum Christi se præparabant, ut digni essent redemptione futura. Illius temporis figuram gerunt isti dies. Christus quasi nasciturus est. Nativitatem ejus sumus nos representaturi, ut nova nativitate novum gaudium nobis gignetur. Ergo « hora est jam nos de somno surgere. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis, sicut in die honeste ambulemus. Non in comensationibus et ebrietatibus (Rom. xiii, 11, 12). » Vitate ebrietates, abstinete a carne. Gula vos non inquinet. Amator enim munditiæ et sobrietatis est Dominus quem expectamus. Nonne domus vestras egregie ornatiss, si ad vos venturus esset imperator temporalis? Ornate corda vestra virtutibus, ut digne recipiat Regem angelorum. Qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

II.

IN ADVENTU DOMINI SERMO SECUNDUS (74).

De duobus Christi adventibus.

« Quis mihi tribuat auditorem (76), ut desiderium meum audiat Omnipotens, et librum scribat « ipse qui judicat, ut in humero meo portem illum, « et circumdum illum, quasi coronam mihi (Job. xxxi, 33, 36). »

In hac brevitate verborum, si diligenter discutiantur, fratres mei, multa reperiuntur mysteria. Quatuor nimirum ad Christum pertinentia: duos scilicet ejus adventus, et utriusque effectus. Item quatuor ad hominem spectantia, scilicet pressura meritorum, defectus honorum, meritum hominis, et premium; quæ duo ultima per duos adventus Christi, et eorum effectus complentur; et alia duo, sci-

licet pressura malorum, et defectus honorum remonentur, ut quatuor contra quatuor respondeant, quæ, secundum expositionis seriem, manifestius patebunt. Demonstrat autem spiritus sanctus, per beatum Job loquens, quantum desiderium habuerint antiqui Patres videndi Salvatorem, et quantum adventum ejus in carne optaverint, in quo generis humani liberationem, redemptionem et salutem expectabant. Dicebant enim: « O Sapientia! O Adornail » et: « Putas, videbo? quando nascetur? » et hujusmodi. Et David: « Exalta potentiam tuam, et veni (Psal. lxxix, 3); » et: « Ostende nobis Domine, misericordiam tuam (Psal. lxxxiv, 8). » Et de dilatione gemendo: « Tu vero repulisti... distulisti Christum tuum (Psal. lxxxv:ii, 39). » Et Isaias: « Utinam dirumperes 216 cælos, et venires! » (Isa. lxiv, 1.) Idem et cæteri Patres aliis verbis postulabant, videntes et sentientes humani generis ærumnam, quæ in hoc capitulo sub duobus concluditur: Aderant mala, deerant bona. Pro malis removendis postulat adiutorem [i. auditorem]. Pro bonis quæ deerant conferendis, desiderii petit exauditorum. Aderant mala a nobis et a diabolo. Unde: « Ab occultis meis munda me, Domine, et ab alienis parce servo tuo (Psal. xvi, 13). » Et apostolus: « Infelix ego homo! quis me liberabit de corpore mortis hujus? » (Rom. vii, 24.) Quis magnus aliquis hoc poterit? Non vires propriæ, sed Dei gratia tantum per Jesum Christum (ibid., 25). David idem optat, dicens: « Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus. Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus (Psal. xli, 4). » Opus est adiutore in certamine contra diabolum, contra carnem, per quam maxime [nos] inquietat. Est enim lectus doloris viro justo, qui in eo gemit, cum impius gaudet. Versatum est stratum quod ante peccatum optime fuerat dispositum. Erat enim in ratione perspicax iudicium discernendi, in voluntate rectitudo appetendi, in sensualitate pia reverentia obediendi; quod ratio discernerebat, voluntas appetebat, sensualitas non contradicebat. Erat intelligentia sine errore, appetitus boni sine difficultate, obedientia in sensualitate, velut si in strato ad suaviter quiescendum. Lectisternium supposebatur; post illud, linteamen delicatum: tertio, coopertorium pretiosum.

Nunc autem econtra per peccatum, in ratione ignorantia boni, in voluntate concupiscentia mali, impotentia in carne, vel torpor bene agendi. Sic multipliciter turbatur, et ei quandoque in uno, quandoque in duobus obviatur. Quod ipsa bonum et appetendum iudicat, voluntas repudiat, carnalitas impugnat. Quod in alio loco plangebatur David, dicens: « Miserere mei, quoniam tribulor; conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, et venter meus (Psal. xxx, 10); » oculus meus interior, id

(74) Ex ms. S. Albini Andegavensis, an. circiter 600.

(75) Ex his quæ sequuntur, videtur Hildebertus

legisse adiutorem, non auditorem. Omnia tamen Bibliorum exemplaria habent auditorem, non adiutorem.

est ratio, in ira presenti, quam porto; futura, quam timeo; anima mea, id est voluntas mea; et venter meus, id est caro mea. Unde et Jeremias: « Inebriavit me absynthis (*Thren.* III, 15), » quia genus humanum et amara multa recipit, et ut ebrius, non intelligit quod patitur, sed gaudet in terrenis, quasi veris bonis, et exultat in rebus pessimis. Unde Osee: « Ephraim vitula docta diligere trituram (*Ose.* x, 11), » quoniam etsi liceret vacare laboribus mundi, ex uero se subtrahit, nec cessat a iugo mundanæ servitutis. Et beatus Job: « Pharetram suam aperuit, et afflixit me, et frenum **217** posuit in os meum (*Job.* xxx, 11). » Per pharetram, occultum Dei iudicium intelligitur. Cum ergo peccata Dominus videt, et tamen manum ad vindictam non commovet, quia clausam pharetram tenet, sed feriendo iudicat, quantum ei displicuit in nobis quod diu videndo toleravit, et frenum imposuit, quando jactantiam meritorum, et elationem verborum compressit. Contra mala humana propagata adiutorem petit, sibi et omnibus necessarium, illum qui est adiutor in opportunitatibus. Unde: « Deus, in adiutorium meum intende (*Psal.* lxxix, 1). » Dicit ergo, vel ad admirando: *Quis tribuit?* quasi nullius, nisi ejus benignitas hoc conferat; vel optando: Utinam quis, id est aliquis magnus et potens, id est Deus Pater hoc tribuat, id est, Filium mittat, ut per eum, tanquam mediatorem, *Omnipotens audiat desiderium meum!* Apud Deum orationes faciunt, non verba, sed vota. Et vere orare est amara in compunctione gemitus, non composita verba resonare. Unde: Apud te desiderium meum. Nunquam desinit orare qui nunquam desinit amare. Crescit autem desiderium in dolorem, dum differtur res optata; sed tanto plenius Deus exaudit, quanto ex dilatione vehementius accendit. Sequitur:

Et librum scribat. Quadripartitus in scripturis liber invenitur. Liber primus, prædestinatio; secundus, liber doctrinæ, vel inspirationis occultæ per Christum, qui est forma vite credentibus in eum; tertius, liber Scripturæ, corporalis scilicet; quartus, liber conscientiæ, qui facile locis suis distinguitur. Liber ergo a Job desideratur. Sed quando sibi eum scribi postulat, qui tamen se eum non visurum in carne sciebat? Verumtamen jam in eo spiritu prophetiæ legebat, non pro se corporaliter, sed pro nobis eum scribi rogabat. Hic est liber monumenti, id est memorialis. Unde Isaias: « Verbum abbreviatum fecit Dominus super terram. » Hoc est scriptum, non atramento, sed Spiritu Dei vivi. Vidit Ezechias volumen scriptum intus et foris (*Ezech.* ii, 9), quantum ad moralia et mystica, et ad cubibenda carnalia et spiritualia vitia, in quo libro erat carmen, lamentatio et vix. Et Zacharias videt « volumen volans (*Zach.* iii, 1), » quia Scriptura dum superioribus loquitur, ad superiora mentis nostræ intentionem levat. In quo omnium peccata erant scripta. In Daniele: « Iudicium sedit, et libri aperti sunt (*Dan.* vii, 10). » Sequitur:

Qui iudicat, in secundo adventu. Primo enim veniet vagina humilitatis [*s. humanitatis*] lectus; secundo coruscabit lumine piis, terrore impiis, primo in infirmitate, secundo in virtute; primo in nostra parvitate, secundo in sua majestate; **218** primo in mansuetudine, secundo in districtione. Tunc venit ut redimeret, secundo ut remuneret; et tanto severius puniet, quanto hic longanimitè sustinet. Hic talenta prærogat quæ ibi cum censuris [*s. usuris*] requirat. Qui hic mandata commisit, ibi commissorum rationem exiget. Sumus autem de tribus reddituri Deo rationem. Primo, quia homines, id est rationabiles facti [sumus] ad imaginem et similitudinem Dei, secundo, quia redempti, id est Christiani, tertio, quia in partem sortis sanctorum recepti, id est diaconi, presbyteri, et cætera hujusmodi. Cui plus committitur, plus ab eo exigitur; quanto gradus altior, tanto casus periculosior. « Timendum quippe est, ut ait Gregorius, ne nos qui præ cæteris accepisse aliquid cernimur, ab auctore mundi gravius inde judicemur. Cum enim dona crescunt, rationes etiam crescunt donorum. » Ad quid, beate Job, librum scribi postulas? ut in humero portes illum. Ideo ordinandi episcopi humeris liber imponitur, ut ei portando, per ordinationem mancipetur. Quod crux in baptizandi scapulis facta significat. Crux enim in peccatore [*forte* in pectore], fidem in corde; crux in fronte, confessionem in ore; crux in scapulis, exhibitionem operis demonstrat. Unde in benedictionibus Genesis Jacob dicit: « Issachar asinus fortis, vidit requiem quod esset bona, et terram quod optima, et supposuit humerum suum ad portandum (*Gen.* xlix, 14). » Qui enim ad promissam requiem desiderat [pervenire] mandatorum onera libenter portet. Item Moyses de Benjamin in Deuteronomio: « Amantissimus Domini habitabit confidenter in eo. .. inter humeros illius requiescet (*Deut.* xxviii, 12). » Per humeros, bona opera cum patientia accipiuntur; in quibus Christus tanto libentius requiescet, quanto quis pro illo durissimos labores toleraverit. Ad quod invitans, ait: « Jugum meum suave est, et onus meum leve (*Matth.* xi, 30). » Sequitur:

Et circumdant illum quasi coronam mihi. David dicit: « Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos (*Psal.* v, 13). » In Exodo, mensæ Domini jubetur fieri corona super labium, interrasilis, alta quatuor digitis (*Exod.* xxv, 23). Mensa, divina Scriptura est. Unde: « Parasti in conspectu meo mensam (*Psal.* xii, 5), » et: « Catuli edunt de mensa dominorum suorum (*Matth.* xv, 27). Labium autem fit mensa per circuitum, quia sacra Scriptura cum recte intelligitur, ex omni parte suæ locutionis, claritatem celestis Sapientiæ sonat; alta quatuor digitis, id est quatuor Evangelii libris; interrasilis, pro varietate meritorum; et super illam coronam altera aureola fieri jubetur, in qua significatur eorum remuneratio, qui doctrina excellunt. Corona promittitur cum dicitur: Si vis ad **219** vitam

ingredi, serva mandata (*Matth. xix, 17*). » Aureola superponitur cum dicitur: « Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, et veni, sequere me (*ibid.*, 21). » Item corona prima est, cum Domino, animas egredientes de corpore, æterna præmia recipere. Aureola, quia sublimior gloria servatur in corporum resurrectione. Liber iste observatur; non solum in futuro, sed etiam in præsentem nos undique vallat, ne leo, qui circuit quærens quem devoret, urbem bonæ conscientie aliquatenus irrumpere possit. Nec dicit coronam circumdatam capiti, sed *michi*, quia toti; totum enim hominem decor velutatis [*s. novitatis*] in alio sæculo vestit, et in isto ornat et protegit. Nec circumdet, dicit, sed *circumdem*. Unde: « Cum timore et tremore salutem vestram operamini (*II Cor. vii, 15*). » Et: « Anima mea in manibus meis semper (*Psal. cxviii, 109*). » Quamvis enim gratia nos moveat et protegat, nonnihil tamen in homine constat, quia regnum cælorum non est dantis, sed accipientis. Ecce jam manifesta credimus, quæ ab initio proposuimus. Prius enim adventus ostenditur ubi adiutor desideratur, et desiderii audientia ejus effectus libri scriptura, Secundus adventus, et ejus effectus, ubi judicare dicitur, pressura malorum, defectus bonorum ex præmissis satis patent. Meritum hominis in libro portando consistit, et hoc in primo adventu. Præmium, id est corona, in secundo expectatur. Rogemus ergo libri scriptorem, ut eum nostris, in scriptum humeris superimponat, ut pro eo bene portato coronam retribuat. Qui vivit et regnat.... Amen.

III.

IN ADVENTU DOMINI SERMO TERTIUS (76).

De Christi variis in mundum adventibus.

« Videns vidi afflictionem populi mei... et de-
« scendi liberare eos (*Exod. iii, 7; Act. vii,*
« 34). »

Verba Domini, non mea sunt, quæ audistis modo de ore meo. Verba enim Domini grava sunt, non palæ, ideoque masticanda, postea transglutienda, demum incorporanda. Masticantur, quando historia bene intelligitur; transglutiuntur, quando spiritaliter intelliguntur; incorporantur, quando fide per dilectionem operante adimplentur. Ergo est sensus: *Videns vidi afflictionem populi mei.* Videns miserando, vidi compatiendo afflictionem populi mei. Populus Dei animæ fidelium sunt in terra Ægypti, id est, in humanis corporibus. Ægyptus mundus est; terra, corpora humana in quibus quotidie affliguntur **220** concupiscentiis et cæteris hujusmodi. Ad has vero liberandas venit Dominus in primo adventu in carne, quem Ecclesia per primam Dominicam designat, Sed quia tunc a Judæis tantum, nunc vero ab utroque populo gentili scilicet et Judæo in ea fide collecto, duo Domini dies celebrantur. Præter hos sunt alii adventus, quos Ecclesia non celebrat. Scilicet tamen Scriptura eos non tacet, quorum primus

A fuit in homines, id est corda prophetarum; alius per homines, in utero Virginis; alius in infernum, intra [*s. contra*] homines: alius ab homines in fide credentium; alius super homines in intellectu Scripturarum; alius contra homines, in pœna damnatorum. Primus in umbra et fumo fuit; quantum ad prophetas, qui in quodam nubilo et umbra Christi adventum cognoverunt. Secundus in purpura Divinitatis, et sacco humanitatis. Purpura vestis est regia, in qua deitas; saccus pœnitentium vestis est, in qua humanitas intelligitur. Tertius in virga et baculo. In virga, potestas, qua claustra fregit inferni; in baculo, justitia, qua diabolum debellavit. Quartus in vino et oleo. In vino, cordis contritio; in oleo, misericordia designatur, quia relaxat pœnitentibus peccata. Unde in Evangelio: « Cum jejuas, unge caput tuum (*Matth. vi, 17*), » id est mentem tuam, oleo, id est misericordia. In quinto, venit in charta et calamo, id est in intelligentia. Veteris Testamenti, quod per chartam intelligitur, quia in tabulis fuit scriptum, et traditum in intelligentia Novi Testamenti, quod per calamum intelligitur. Ideo scilicet Spiritus sanctus in corde fidelium illud scripsit, unde: « Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis (*Psal. xlii, 2*). » In sexto adventu venit Dominus in igne, quia ignis præcedet faciem ejus et veniet in gladio verbi, quo malos percutiet, dicendo: « Ille, maledicti, in ignem æternum (*Matth. xxv, 41*). » Primus adventus fuit misericordiæ; secundus, patientiæ; tertius, potentiæ; quartus, gratiæ; quintus intelligentiæ; sextus erit justitiæ, ad quem nos gaudere et lætari faciat, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

IV.

IN ADVENTU DOMINI SERMO QUARTUS (77).

De excellentiæ Hominis Dei, seu Christi.

« Egredimini, filie Sion, et videte regem Salomonem, in diademate quo coronavit eum mater sua. (*Cant. iii, 11*). »

Sicut « nemo novit, testante Apostolo, **221** quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est: ita et quæ Dei sunt nemo cognovit, nisi Spiritus Dei (*I Cor. ii, 11*). » Spiritus ergo Dei est, qui per Salomonem hic loquitur de sapientia Dei, quam « nemo principum hujus sæculi cognovit.

D « Si enim cognovissent, nunquam eam crucifixissent (*I Cor. ii, 8*). » Sed qui sunt hi principes? Hostes utique Ecclesiæ, scilicet philosophi hæretici, Judæi, spiritus maligni, qui animarum salutem promittebant, de beatitudine ac justitia præcepta dabant, quam non conferebant, sed auferabant. Imposituris enim ac deceptoris veritatis imaginibus homines seducebant, veritatis ignari [*s. spirituali*] sapientia vacui, et [*s. carnali*] sapientia pleni, imo stultitia. Sapientia enim hujus mundi, « secundum Apostolum, « stultitia est apud Deum (*I Cor. i, 18*). » quam nisi quis abjecerit, sapientiam, quam de sursum

(76) E. ms. Andegav. 600 circiter annorum.

(77) E. ms. Sangermanii a Pratis, n. 383, 600 circiter annorum.

est non apprehendit. Sapientia enim hujus mundi terrena est, et inimica sapientiae Dei. Hæc enim sapientia « terrena et animalis est diabolica, » ut ait Jacobus. « Quæ autem de æure est, pudica est, pacifica et modesta (Jac. iii 15, 17); » de cujus adeptione ne quis diffidat, fructumque ipsius exiguum reputet, audiat ipsam: « Clara est, » inquit, « et nunquam marcescet sapientia, et facile videtur ab his qui diligunt eam, et invenitur ab his qui quærunt eam (Sap. vi, 13). » Item: « Cogitare de illa, sensus est consummatus; et qui vigilaverit propter illam, cito erit securus (ibid., 16). » Hæc autem sapientia est ille Salomon coronatus. Quanto enim præconio hæc sapientia petenda et quærenda prædicatur, tanta ibi diligentia ad visionem intrati [f. intrati] Salomonis filiae vocantur. Sed cum facile invenitur sapientia a quærentibus, videatur Salomon a diligentibus, cur nullo principum sæculi sapientiam cognovit, et Salomonem vidit? Quia nec vere diligitur, nec vere quæritur, id est non egrediuntur, ut videant cum filiabus Jerusalem. Nolunt egredi de tenebris cæcitatæ et ignorantiae ad lucem fidei et veritatis. Nolunt relinquere mundum, ut habeant cælum; filii tenebrarum permanere disponunt, ut prudentes sint in generatione ista. Nolunt esse filii lucis, ut sapientes [sint] in generatione altera. Nolunt [f. volunt] fieri stulti apud se, ut sapientiores sint apud Deum. Unde Apostolus: « Si quis inter vos sapiens esse videtur in hoc sæculo, stultus fiat, » apud se scilicet, « ut sit sapiens, » apud Deum scilicet (I Cor. iii, 18). Ideo igitur ignorans sapientiam Dei, ut non videant verum Salomonem in diademate, quia de tenebris egredi nolunt, ubi sunt filiae Jerusalem, quibus proponitur salutaris illa exhortatio:

Egredimini, inquit, filiae Jerusalem, et videte regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater sua. Nobis hoc dicitur, **222** qui per fidem, et æi nondum per speciem ambulamus, qui ad visionem supernæ pacis totis desideriis tendere debemus. Egrediamur igitur tanquam veri Hebræi de Ægypto tenebrarum, et fornace tribulationum, id est de vana et perversa ac pernicioſa conversatione, quæ mentis oculos claudit, ne plene valeat intelligere mysterium salutis, *Pede animæ vincit [f. venit],* ne jam ad terram promissionis mente ac desiderio redire queat. Circumvallata enim vitiorum turba, populi sui ac domus patriæ sui non obliviscitur, id est diaboli. Cujus domus est superbia, propter vitia et peccata. Habet ipse duces in exercitu suo, satellites ac plebem. Quatuor sunt duces, quatuor latera in exercitu suo custodientes. Quatuor scilicet illæ corruptelæ, de quibus dicit Joel: « Residuum ærucæ comedit locusta; residuum locustæ comedit bruchus; residuum bruci comedit rubigo (Joel. i, 4), » quibus significantur quatuor vitia humanam naturam captivam tenentia, scilicet libido, inanis gloria, gastrimargia, et iracundia præcedunt quasi duces. Hæ quatuor pestes. Qui effugerit unam, aliquando incidit in aliam. Multi enim domant libidinem, sed inde eriguntur in su-

perbiam; de superbia ruunt in gastrimargiam, quæ est ingluvies ventris; inde in iram et furorē. Duces isti crudelēs et violenti, noxii et perniciosi, hæc quibusdam videantur enaves et blandi, eos tamen captivant more suæ violentiæ et lege malitiæ et illorum imbecillitate, secundum illud Apostoli: « Condelector legi Dei secundum interiorem hominem. Video autem aliam legem repugnantem legi mentis meæ, et captivāntem me in lege peccati et mortis (Rom. vii, 12). » Multi igitur per hos principes, de pusillo Dominico grege præciduntur, alii trahuntur inviti, alii trahuntur illecti, alii abeunt seducti, alii recedunt spontanei. Ecce qui et quam potentes sunt principes regis Assur, id est diaboli elati ac deprimentis, quia quod potest in Babylonia confusionis tenet, et in interitum æternæ damnationis deprimit, quia, sicut diximus, non modo duces habet, sed et satellites. Qui sunt hi satellites? Septem animi corruptiones. Peccantes enim, id est recedentes a Deo in regione dissimilitudinis septem corruptelæ excipiunt. Prima, negligentia sui, qua incipiunt declinare a via; vitio enim negligentiae rectitudo viæ deseritur. Deinde curiositas rerum externarum, et ad se non pertinentium, qua quis, omissis propriis, aliena negotia tractat, vel curat. Ex primo vitio, fit piger ad bonum; ex secundo inquietus, et ad sua non sollicitus. De pigro et negligenti dicit Salomon: « Dicit piger: **223** Leo est in via, et læna in itineribus. Sicut ostium vertitur in cardio suo, ita piger in lecto suo (Prov. xxvi, 13). » De curioso vero dicit idem: « Verba susurronis quasi simplicia, et ipsa perveniunt in cordis intima (ibid., 22). » Tertius satelles est concupiscentia carnis, quartus, consensus; quintus, consuetudo; sextus, contemptus; septimus, militia, id est peccati dilectio. Negligentia tardat, curiositas impedit, concupiscentia ligat; consensus constringit et obdurat, consuetudo trahit, quia difficile est consuetam repellere, contemptus præcipitat, dilectio iniquitatis incarcerat carcere desperationis.

His igitur septem corruptelis, quasi septem præcipitiis descendit et cadit peccator in profundum, et contemnit. Unde enim testatur Scriptura: « Peccator, cum venerit in profundum malorum, contemnit (Prov. xvi, 9), » et desperat, a quo velut a mortuo perit confessio. Pessimi sunt, et ideo fugiendi illi **D** satellites, qui abeuntibus in consilium impiorum occurrunt obviam, eosque in barathrum perditionis conducunt. Difficillimum est effugere hos quatuor prædictos duces, et hos septem satellites, sed multo difficilius illos expugnare, atque de terræ humanæ mentis penitus delere. Sed quid dicemus de turba plebis infinita, quæ post duces et satellites regem sequitur Assur. De hac enim ait Joel: « Gens ascendit super terram meam, fortis et innumerabilis; dentes ejus, ut dentes leonis (Joel. i, 6). » Gens innumerabilis regis Assur, infinita est vitiorum multitudo. Illic enim reptilia, quorum non est numerus, quæ ascendit super terram Dei, id est super huma-

nam animam, quia omnis anima Dei est secundum illud: Sicut anima patriæ, ita et animi filii mea est. Hæc habet dentes quasi leonis, quia adversarius noster, id est diabolus, qui tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret, suggestor et incensor [f. incensor] est omnium malorum, de quo Propheta: « Etenim Assur venit cum illis; facti sunt in adiutorium filii Lot (Psalm. lxxxii, 9). » Filii regum sunt filii declinationis. Lot enim *declinans* interpretatur, id est, angeli, a potestate, quia a veritate declinando, in qua non steterunt, in satellitium diaboli discesserunt. Ergo et Assur venit cum illis spiritualibus nequitias quas suggerit et accendit, et ipsi sunt ei in adiutorium, et suis, quia eis tanquam armis ad nostram utitur expugnationem. Hic est enim rex Babylonie, ut legitur in Isaiâ: « Occurrunt sibi dæmonia, et ululæ et pilosi saltant ibi (78) (Isa. xiii, 21, 22). » Ecce audietis quanta impedimenta, et cuiusmodi obstacula oporteat filias Jerusalem pertransire, ut videant regem Salomonem, quia nisi de difficultatibus egressæ fuerint, nisi de corpore ~~224~~ mortis huius liberatæ, Salomonem coronatum non vident, nec eum loquentem intelligunt. Sic enim Dominus ait Ezechieli: « Surge, egredere in campum, et ibi loquar tecum. Et surgens egressus sum in campum, et ecce tibi gloria Domini stabat (Ezech. iii, 22). » Non valuit vir Deo plenus videre gloriam Domini, nisi egressus de angustis vitiorum, quibus mali angustiantur in visceribus suis, in campum, id est in dilatatione charitatis et virtutis. Charitas enim dilatationem generat gaudiorum. Angustias vero patitur omnis malus secundum illud Apostoli: « Tribulatio et angustia in omnem animam operantis malum; gloria vero et pax omni operanti bonum (Rom. ii, 9). » Sed animæ captivitæ et miseræ, quis præstabit egressum ut respiret ab hac morte ad vitam: Audi Apostolum: Gratia Dei per Jesum Christum (Rom. i, 7). » Hic est rex Salomon, qui gratia liberat, non meritis. Ut enim rex ille iniquus retiacula præparat, quibus peccantes capiat, et captos occidat ita rex pacificus instrumenta deponit virtutum, divisiones ordinat gratiarum, quibus illius vires enervat, et machinamenta evertit.

Nunc cur [f. contra] quatuor præfatos vitiorum duces, scilicet erucam, locustam, bruchum, et rubiginem, id est libidinem, inanem gloriam, gastrimargiam et iram, quatuor præcipuas et quasi cardinales posuit virtutes, scilicet justitiam, fortitudinem, prudentiam, temperantiam, quibus deflenteantur et retinentur illi, quos præmissi vitiorum duces de corpore Christi præcidere moluntur. Illis enim qui inviti trahuntur, necessaria est fortitudo; illectis temperantia, seductis prudentia, spontaneis prudentia [f. justitia]. Eximii sunt et invicti principes isti; adversarios fugant, eos coronant, qui ministri sunt Regis pacifici, contra satellites regis Assur in septem mulieribus quasi in septem pedibus quasi expugnant. De quibus Isaiâ: « Apprehendent septem mulieres virum unum, dicentes: « Panem nostrum

A comedemus, et vestimentis nostris operlemur: tantummodo invocetur nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum (Isa. iv, 1). » Ac si dicat: Sufficiens nobis est atque potestas satellites regis Assur expugnandi, atque de triumpho coronam asportandi si tu [sis] auxiliator. Quæ autem sunt hæc mulieres idem Isaiâ aperit, dicens: « Requiescet super eum spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini (Isa. xi, 2). » Hæ septem sanctificationes recte dicuntur mulieres, quia sicut carnalis generatio non fit nisi per mulierem, ita spiritus, non nisi per spiritum septiformem. Per hæc igitur septem mulieres devincuntur illæ septem ~~225~~ spirituales nequitie. Hæ sunt septem columnæ, in quibus Sapientia edificavit sibi domum (Prov. ix, 1). His autem muneribus [f. mulieribus], et quatuor præfatis principibus additur multitudo magna charitatum, de qua Apostolus ait: « Divisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus; et divisiones administrationum sunt, idem vero Dominus; et divisiones operationum sunt, idem autem Deus qui operatur omnia in omnibus (I Cor. xii, 4). »

Ecce acies regis pacifici, quæ præparatur in occursum filiabus Jerusalem, ut liberum habeant egressum ad videndum eum. Bonus est rex iste et sapiens, qui viam pacatam reddit, et securem facit venientibus ad se. Egrediamur igitur confidenter ad eum, etsi videamus insequentes Ægyptios. Qui enim Israelitas ab exterminatore liberavit in sanguine, et ab Ægyptiis in aqua, ipse ad se egredientes liberabit ab angelis iræ, et spiritualibus nequitias in sanguine testamenti, et aqua baptismi. Ipse enim, ut ait Joannes, venit per aquam et sanguinem liberare nos (I Joan. v, 6), per sanguinem scilicet redemptionis, et per aquam ablutionis. Sanguine redimimur a pœnis, aqua abluimur a culpis. Perfecta est liberatio, quia incomprehensibilis est liberator. Hic enim est qui in Evangelio ait: « Si Filius vos liberaverit, vere liberi estis (Joan. viii, 36). » Libertas triplex est, naturæ, gratiæ, et gloriæ. Libertas naturæ est libertas a necessitate, quia ante peccatum nulla necessitas, nulla difficultas homini incumbabat. Libertas gratiæ dicitur libertas a peccato, quia per ipsam consequimur remissionem peccatorum, sub quorum iugo quasi servi tenebamur. Libertas gloriæ est illa quæ ab omni liberat corruptione, quæ habebitur in cœlesti beatitudine. Libertas naturæ naturam hominis nobilitat, libertas gratiæ reconciliat, libertas gloriæ sublimat. Satis auditis qualiter rex Salomon egressum nobis expediat, quam libertatem præbeat ad videndam Dei gloriam. Libertas gratiæ libertatem reparat naturæ, et libertatem acquirit gloriæ. Hoc modo prosperum iter facit nobis Deus salutarium nostrorum, scilicet verus Salomon rex pacis, qui fecit utraque unum, qui nos penitus non destruit, sed frequenter per nos transit. De quo mulier Sunamitis ad virum

(78) Vulgata: *Pilei saltabunt tibi, et respondebunt tibi ululæ.*

sum: « Donus est vir iste qui frequenter per nos transitum facit. Faciamus igitur ei cenaculum parvum, et ponamus ei in eo lectulum, et mensam, et sellam, et candelabrum (*II Reg. iv, 9, 10*). » Et inde quid meruit? Cum sterilis esset, concepit et peperit. Mulierem istam et virum, carnem intelligimus et spiritum sibi consistentes [f. confidentes] ad bonum, secundum illud: « Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum (*Psal. lxxxiii, 3*). » Vel per virum 229 intelligitur superior portio rationis, quæ est imago et gloria Dei. Mulier autem inferior portio est, quæ est gloria viri, quæ vocatur scientia, et ad temporalium actionem et dispositionem intendit, sicut superior portio, quæ dicitur sapientia, contemplationi celestium invigilat. Sapientia consulit veritatem, cujus perceptione delectatur, cujus amplexu gloriatur. Scientia tanquam Martha temporalia administrat, de temporalibus recte agendis sedule cogitat, quæ utique recte gubernat, cum viro suo se humiliter subiecit regendam. Ideoque hæc mulier humilis et devota, ad virum suum tanquam ad caput, consilium et causam refert, dicens: « Vir iste bonus, » etc. Quia Dominus est spiritus noster. Anima tanquam domina, corpus velut servus. Hi tres in domo una cooperantur, et si conveniunt in bono, virum bonum intelligunt. Apostolus orat ut unitatem servent in vinculo pacis, dicens: « Deus pacis sanctificet vos per omnia, ut integer spiritus vester conservetur, et anima et corpus sine querela in die Christi (*I Thess. v, 13*). »

Si igitur in integritatem et sinceritatem servantur, cognoscitur vir bonus, scilicet spiritualis Eliseus, id est Christus, cujus bonitatis non est finis, qui in Evangelio dicit: « Quid me dicis bonum? Nemo bonus nisi solus Deus (*Luc. xviii, 19*). » Non refugit testimonium bonitatis, sed magisterli nomen sine deitatis professione non recipit, et errantem legis peritum ad intelligendam veritatem provocat, quod eum fateatur bonum et non Deum, cum sit idem bonum esse et Deum esse, cujus bonitas non est qualitas, sed natura; non accidens, sed substantia; qui sine initio et bonus et Deus existit, sed non magister. Magister esse coepit, sed non bonus vel Deus. Hic est vir de quo Zacharias: « Ecce vir, Oriens nomen ejus (*Zach. vi, 12*). » Ipse est Oriens, quia ortus sine initio, ineffabiliter ortus. Iste frequenter per nos transitum facit. Accedit enim, et recedit, assumit et desinit, quia « ejus vult miseretur, et quem vult indurat (*Rom. ix, 18*). » Accedit ergo gratiam apponendo, recedit subtrahendo. Accessit ad Judam vocando gratiam dando, sed quia mentem stabilem non invenit, eum deseruit, ut totus et plene esset diaboli. Beatus autem ille est, ad quem manens accedit, id est quem non deserit, sed apud eum cum Patre et Spiritu sancto mansionem facit. Ut ergo apud nos indesinenter maneat, faciamus ei cenaculum. Cenaculum ei preparatur, cum religionis altitudo in mente ad honorem Dei

fabricatur. Cenaculum enim in alto est. In cenaculo celebravit Jesus Pascha cum discipulis suis, quia in alto mentis 227 solio virtutum exuberantium varietate, tanquam conviverum consensu [f. consensu] spiritualium quiescit et relictur. Multi in imo parant Pascha Domino, quia mentes non elevant ad ea quæ sursum sunt, sed cupiditate damnabili in ea quæ sunt super terram inclinantur. « Religio vero munda et immaculata hæc est, visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum, et immaculatum se custodire ab hoc sæculo (*Ja. i, 27*). » In duo igitur consistit vera religio, miseratione scilicet et innocentia, ut miserando aliis subveniamus, et innocenter vivendo, nec nobis, nec aliis obsemus. Tale hospitium libenter intrat vir bonus, et inhabitat, si tamen lectulum pacis adhibeat: « Beati enim pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur (*Matth. v, 9*). » Et a filiis suis justificatur sapientia, in quibus quasi in lectulo quiescit, quia factus est in pace locus ejus. Sed quia pacem turbat elatio, addenda est humilitatis sella, quia non requiescit spiritus ejus, nisi super humilem et quietum, et trementem sermones ejus. Hanc virtutem præcipue vir bonus nobis commendat, dicens: « Discite a me, quia mitis sum et humilis corde (*Matth. xi, 29*). » Contraria est hæc sella sella Heli sacerdotis, de qua retrorsum corruens fractis cervicibus interiit (*I Reg. i, 4*), quia filios non correxit. Ideo facta est ejus sedes sella iniquitatis. Sed quia nemo perfecte quid facit nisi quomodo fieri debeat noverit, addenda est mensa, id est Scripturæ intelligentia, ut sapienter et discrete Domino psallamus, secundum illud: « Psallite sapienter (*Psal. xlviii, 8*). » « ut per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus (*Rom. xv, 4*). » In hac mensa plura spiritualia inveniuntur: fercula ad refectionem interioris hominis necessaria; sed quia non venit lucerna ut ponatur sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo Ecclesie sunt (*Matth. v, 15*), adducitur candelabrum. « Sapientia enim occulta, et thesaurus absconditus, quæ utilitas in utroque? (*Eccli. xii, 17*). » Nulla. Arguitur et damnatur piger servus, qui acceptum talentum abscondit in sudario, et non dedit ad usuram, ut lucrum referret Domino. In mensa discimus quid, et quomodo, et quando loqui oporteat. In candelabro quod in mensa auximus [f. hausimus], aliis eructamus. In mensa docemur, in candelabro docemus. Ad datur igitur mensæ candelabrum, ut fiat in excelso prædicationis verbum.

His ita peractis, anima, quæ prius erat sterilis, concepit et peperit. Concepit volendo, peperit operando. Magnus est et vere bonus vir iste. Imo Salomon, ad quem videndum tanto præconio filii Jerusalem invitantur. Hic est Samson ille fortissimus, qui mandibula asini catervas hostium stravit, in cujus figura 228 dictus Issachar asinus fortis ad portandum. Christus enim mira fortitudine peccata no-

stra portavit in corpore suo super lignum. Ad cujus vocem persequentes corruerunt. Cum enim venissent ut caperent eum, et quæsisset ab eis : « Quem quæritis? » Et cum respondissent : « Jesum Nazarenum, » continuo respondit : « Ego sum (Joan. xiii, 4). » Et ceciderunt retrorsum virtute vocis, de qua dicitur : « Et dabit voci suæ vocem virtutis (Psal. lxxvii, 34), » quasi mandibula asini, turbas, gladios et fustes tenentes stravit. De quo in libro Judicum legitur, quod cum Gazam urbem Philistinorum fuisset ingressus, hoc noscentes, urbem obsidione circumdederunt, et Samson fortissimum comprehendisse gavisii sunt (Judic. xvi, 1). Sed ille quid fecit? Nocte portas civitatis abstulit, et verticem montis conscendit. In Philisthæis Judæi monstrantur, quia Philisthæi, *cadentes potione* interpretantur, et Judæi, potione secularis cupiditatis et invidiæ, et diabolicæ suggestionis calice potati, in æternam corruerunt damnationem. In Gaza, infernus; in Samson, Christus designatur. Samson enim interpretatur *sol eorum*, et Christus est Sol justitiæ, qui est sol non omnium, sed eorum quibus illucescit. Non enim omnem hominem ipse illuminat, sed omnem hominem venientem in hunc mundum, non in hunc inferiorem, in maligno positum, sed in hunc superiorem in quo Joannes erat, qui hoc dicebat. Hunc ergo cum vidissent Judæi mortuum, ejusque corpus in sepulcro positum, custodes illico deputaverunt, et eum qui auctor vitæ claruerat, inferni claustris retentum, quasi Samson in Gaza, deprehendisse lætati sunt. Sed sicut Samson nocte exivit, et portas tulit, ita Christus ante lucem surgens, non solum liber de inferno exivit, sed etiam ipsa inferni claustra destruxit, portas tulit, et verticem montis subiit, quia et resurgendo inferni portas abstulit, et ascendendo cælorum regna pe-

netravit. De quo ex persona angelorum admirantium et lætantium dicit Isaias : « Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? » (Isa. lxi, 1.) Quis est, « iste formosus in stola sua, » id est in habitu humanitatis, « gradiens in multitudinem virtutis suæ, » id est divinitatis Angelis tacentibus ipse respondit : « Ego sum qui loquor justitiam, » unicuique reddens secundum merita, « et propugnator sum » dæmonum [*id est, contra dæmones*], « ad salvandum genus humanum (ibid.). » Iterum quærent angeli : Si talis es, « quare rubrum est vestimentum tuum, » id est corpus, « et vestimenta tue, » id est membra, « sicut calcantium in torculari? » (ibid., 2.) Illis respondit Christus tam plene, ut non sit necesse amplius quærere, dicens : « Torcular calcavi 220 solus, et de gentibus non est vir mecum (ibid., 3), » cum pressuras crucis sustinui solus sine peccato. Nec ait : Sustinui, sed « calcavi, » quia sustinendo crucem ipse claruit [*f. calcavit,*] id est destruxit mortem. Iste ergo venit de Edom et de Bosra tinctis vestibus. Edom, qui interpretatur *terrenus* et *sanguineus*, mundum significat. Bosra, qui interpretatur *munila* vel *firma*, infernum designat, ubi firmiter quasi sub multis custodibus animæ tenebantur. Venit ergo Christus tinctis vestibus, id est corporeis membris, de Edom, id est de « mundo terreno et sanguineo, » Venit et Bosra, quia de inferno exspoliato victor cum fidelibus suis ascendit, ut speciosus atque formosus apparuit, qui ante sine specie et decore deputatus est a malis.

Et nos igitur qui dicimur filii Sion, imitantes vestigia Christi, et quasi crucem post eum ferentes, egrediamur de Edom, id est de mundo terreno et sanguineo, non amantes ipsum, neque ea quæ in mundo sunt (79). De hoc ergo egrediamur, ut regem Salomonem in diademate videre mereamur, id est

(79) In præcedentem notam, aliasque similes, (a) identidem in his sermonibus dispersas, quæ Hildeberti monachatum videntur innuere, vel astruere, vide quæ diximus in Vita Hildeberti, ubi argumenta in utramque partem attulimus, et sic lectori quid de hoc opinandi liberet, integram permisimus libertatem. Quæ vero ipsi concessa, illa ipsa nos uti vicissim, ut speramus, non improbabit æquus ipse lector, dum nostram ad Hildeberti monachatum, saltem probabiliter ascendendum, propensionem non diffitebimur. Quæ quidem apud nos eo magis invaluit, quo post excusum etiam Hildeberti et Marbodi indicem, e nostri ipsius Mabillonii scriptis nobis occurrit, unde sententiæ Quercetani, Hildeberti monachatum asserentis, quam initio Vitæ ejus retulimus, firmitus nobis adherendum crederemus. Narrat enim ipse Mabillonius, quem in senectute bona piissima nuper vita functum, nobiscum legent, heu I boni omnes, universique litterati in Præfatione ad *Analectorum* tom. III, quod cum ibidem relatis Gestis Cenomanensium episcoporum evulgandis incumberet : In istis Actis (en ejus verba) deessent Acta novem ab Aldrico episcoporum, quæ mancam, inquit, editionem nostram reddebant, hoc intellecto humanissimus Baluzius, ex celebri, cui præfectus est bibliotheca Colbertina, apographum Chesnianaum, quod ex compendiosiori episcoporum Cenomanensium

Historia descriptum est, nobis ultro communicavit, ut ex eo editionis nostræ hiatum suppleremus. Id ipsum iterum repetit ejusdem *Analect.* tom. III, pag. 275, ubi notat Acta illa propria Chesnii ipsius manu in illo apographo descripta, incipere a principio episcoporum, et in Guidone desinere, qui Hildeberto in episcopatu Cenomanensi immediate successerat quique solus inter Cenomanenses episcopos hoc nomine censetur.

Hinc autem certo certius licet Chesnium, seu Quercetanium, apprime Cenomanensium episcoporum historiam calluisse, utpote quam ipse descripsit, et inter alia, quæ Hildebertum Guidonis immediatum prædecessorem spectabant, optime novisse. Ad hanc autem notitiam non devenerat, nisi præcipue e lectione prolixiorum Gestorum Cenomanensium episcoporum, quæ, ut ait Mabillonius, sua manu descripsit, et concinniori brevitate contraxerat, ubi ne vel syllaba de Hildeberti monachatu legitur. Et tamen vir tantus, quem omnes hucusque litterati ut doctissimum et perspicacissimum rerum antiquarum indagatorem suspexerunt, et quem supra laudatus Mabillonius ibidem *alterum historiæ nostræ veluti parentem* vocat, non desiit Hildebertum monachum Cluniacensem, et S. Hugonis discipulum asserere, dum suis notis Cluniacense Chronicon illustrare studuit. Cui sine labori suas

(a) Quæ sequuntur ex Appendix ad calcem voluminis positæ huc reduximus.

Christum. Et est triplex visio, qua ipse videtur. Prima, in exilio; secunda erit in iudicio; tertia erit in regno. De prima dicitur Thomæ: « Quia vidi te, Thomæ, credidisti. Beati qui non viderunt, et crediderunt (Joan. xx, 29). » De secunda dicitur: « Videbit omnis caro salutare Dei (Luc. iii, 6). » De tertia: « Non videbit me homo, et vivet (Exod. xxxiii, 20). » Et item: « Tollatur impius ne videat gloriam Dei (Isa. xvi, 10). » In prima apparuit mansuetus; in secunda, justus; in tertia, gloriosus. In prima, solvit; in secunda, absolvet; in tertia perficiet. In prima apparuit amabilis; in secunda apparebit terribilis; in tertia, admirabilis, quia in eum et angelique, siderant prospicere. In prima seminavit fidem; in secunda incutiet terrorem; in tertia dilatabit charitatem. Secundum has tres visiones, tria sortitus est vocabula (80). Salomon, Ecclesiastes, Idida (IV Reg. xxi, 1). Salomon *pacificus*, quod vere fuit in prima visione, quando cum his qui oderunt eum pacificus fuit. Ecclesiastes, *concinctor*, quando inspicietur in secunda visione, quoniam « advocabit cælum de sursum, et terram, discernere populum suum (Psal.

adeo serias curas non impendisset vir eximius, nisi illud a D. Francisco de Rivo, Cluniacensis monasterii magno priore, et doctore Sorbonico, jussu D. Jacobi de Ambasia, Cluniacensis tunc abbat, concinnatum, gravissimis rationum momentis, et authenticis monumentis stabilitum perexisset. Unde illam, quam antequam hanc Mabillonii lucubrationem legissemus, D. Francisco de Rivo, nostra paulo forsitan faciliore, alieno, quamvis amicissimo consilio, animi submissione, suspicionis aspersimus notam delere non erubescimus, qua illum ex conjectura tantum et opinione, Hildeberti monachatum asserere potuisse minus considerate diximus in ipso vitæ Hildeberti initio.

Nunc irum sagacissimus Quercetanus non tanti fecit scriptoris Gestorum illorum de Hildeberti monachatu silentium, ut ab ejus abstineret assertionem, cum illum longe insigniora Hildeberti Gesta siluisse per aspectum haberet, quæ non ideo vera non erant, quia illa scriptor ille tacuerat. Nunquidnam enim notum adeo Hildeberti sub Berengario discipulatum scriptor ille commemoravit, e quo tamen Baronius illum, quasi solutioris vitæ fuisset, insectandi occasionem sumpsit? Nunquid gravissimum illud Hildeberti cum potentissimo rege Ludovico Crasso, pro decanatu et archidiaconatu Turonensi, dissidium, quod illi, a strenuissimi alioquin jurium ecclesiæ vindicis ditione tota, paraverat amandationem? Nunquid et celeberrimam illam Nicolai canonici demembrati litem enarravit, quam nec Gerardus Angolismensis episcopus, legatus ad hoc apostolicus, sedare potuit, quæque Radulphi decani Turonensis injuste accusati, Romam petentis, proditoriae cædi locum præbuit, et humilissimis quidem sed gravissimis Hildeberti exapostulationibus apud summum pontificem adversus faciliorem frivolarum, seu, ut vocant, moratoriarum appellationum a curia Romana susceptionem? Et nunquid tandem et ipsum retulit celeberrimum Nannetense concilium, Ecclesiæ Britannicæ adeo necessarium, imo et toti provincie tam opportunum, et ab Honorio II postea comprobatum et confirmatum, scriptor ille retulit? Nimis essemus si quæ ille de gestis Hildeberti etiam insignioribus prætermisit, enumerare vellemus, quæ

A xxi, 1). » Idida, *dilectus* (81); quod erit in tertia visione, quando non ex parte, sed ex toto diligetur, quia ex toto videbitur; tantum enim amabitur, quantum videbitur. In prima visione, viderunt eum boni et mali, non omnes. In secunda videbunt tam mali quam boni, et omnes. In tertia soli boni, et omnes. Ad visionem istam triplicem, sed 230 præcipue ad tertiam hortantur filii Sion. Visio exilii. Illa designatur visione qua apparuit duobus discipulis in via euntibus in castellum Emmaus, in specie peregrini; peregrinus, eis videbatur, quia quod erat, eis non revelabatur. Ita et nos hic per speculum contuemur in imagine. In futuro, facie ad faciem videbimus veritatem. Ibi contemplativa [sup. vita] visione regnat. Secunda hic fide laborat, nondum habens quod desiderat. Sic ergo eum in hac speculari visione videamus, ut eum in visione speciei noscere valeamus. Et sicut est triplex visio, ita triforme est diadema, novercæ, matris, et patris, Coronavit eum namque noverca, coronavit mater, coronavit pater; sed noverca, corona miseriæ; mater, corona justitiæ; Pater, corona gloriæ. Ejus

tamen indubitate probantur, et ex ejus epistolis, et ex aliis Opusculis, et authenticis monumentis fide dignissimis. Retulit scilicet auctor ille, ut sit, quæ didicit, et circa illa fidei illi adhibendam censemus, et bona fide adhibemus; sed nec falsa, nec omnino dubia credimus quæ non retulit ideo quia non retulit, si aliunde certis, aut saltem probabilibus argumentis constare possint. Idem sensit æquissimus rerum estimator Quercetanus; ideoque de Hildeberto non credit nec asseruit solum quæ auctor ille scripsit, sed et quæ ex authenticis monumentis didicit. Hoc autem de Hildeberti monachatu quem in Chronico Cluniacensi sufficientibus probatum argumentis et titulis agnovit, quamvis ab illo scriptore omissum, non dubitavit asserere. Præclari igitur hujus antesignani vestigiis, in asserendo saltem probabiliter Hildeberti monachatu, eo potiori jure censuimus insistendum, quo, sive ex ejus epistolis et sermonibus, sive cæteris lucubrationibus, si non invicta argumenta, saltem id innoventia observavimus indicia, quæ, prout sese obtulit occasio, suis locis notare non negleximus. Hæc enim positivi quasi vim argumenti habere putavimus, cui major fides haberi debeat, quam simplicibus argumenti negativi conjecturis, quibus solis nituntur qui monachatum Hildeberti minus modeste (ne quid amplius et ad rem aptius dixerim) chimæram non verentur appellare, ut sacro Cluniacensi, imo et toti Benedictino ordini præulem, sanctitate et doctrina inter ævi sui præcipuos conspicuum, solo quorundam scriptorum silentio freti, non dubitent abdicare. Et hoc occasione notarum a nobis identidem sermonibus subjectarum, quibus nobis innui videbatur monachatus Hildeberti, quem ante nos cum Quercetano asseruerunt D. Robertus et Sammarthani fratres (a) qui eum expressis verbis e claustris Cluniacensi eductum ad scholarchæ Cenomanensis munus fuisse testantur, ut et recentior ipse adversantis æcus, si lubet, opinantis.

(80) Hoc Hildebertus sumpsit ex Commentario sancti Hieronymi in Ecclesiasten, cap. i, in hæc verba: *Verba Ecclesiastæ, filii David regis Jerusalem*, tom. II novæ edit., pag. 715.

(81) *Idida, dilectus Domini*. Ita Hieron. ubi infra.

(a) In Gall. Christ. in episcopis Cenoman. ad Hildebertum

noverca est infidelis Synagogæ, quæ eum spineo diademate coronavit, et intus et extra eum planxit [*f. cinxit*]. Extra, spina corporali, intrinsecus, spiritali. Extra, spina passionis, intus spina compassionis et compunctionis. Compatiebatur enim nobis, et compungebatur pro nobis, et ut spinas vitiorum nostrorum sicut ignis exardescens consumeret, spineam suscepit coronam. In spinis enim vitia et peccata significantur. Unde homini in maledictione dictum est: « Terra germinat tibi spinas et tribulos (*Gen. iii, 18*). » Et alibi: « Spinæ et tribuli nascuntur in manibus temulenti (*Prov. xxvi, 9*). » Spinis vero pro nobis voluit pungi, ut nos propter ipsum similiter spinis nostris interioribus aculeo penitentiae compungamur. Mater Salomonis est Virgo beata, quæ eum coronavit corona justitiæ. Corona ista quasi ex quatuor lapidibus pretiosis constat, scilicet, quatuor mentis affectionibus, quæ sunt gaudium, amor, tristitia et timor.

Has affectiones Christus de matre suscepit, et ordinatas habuit. Unde et Dominus: Coronavit me corona justitiæ, quia justitia est affectio ordinata. Gaudium habuit, secundum illud: « Lætatum est cor meum, et exultavit lingua mea (*Psalm. xv, 9*). » Amorem habuit, quia cum dilexisset suos, in finem dilexit eos. Timorem, quia cœpit pavere et tædere. Tristitiam, quia tristis ejus anima fuit usque ad mortem. In hac tristitia considerantur tria, scilicet voluntas Patris, voluntas Spiritus, [voluntas carnis]. Voluntas Patris erat dispensationem implere, scilicet per mortem Christi humanum genus redimere; voluntas Spiritus, Patri obedire; voluntas carnis, mortem vitare, quia caro naturaliter mortem horret. Voluntas Patris honorabat, voluntas Spiritus coronabat; **231** voluntas carnis diligebat. Unde, cum Christus dixisset: « Transeat a me calix iste (*Matth. xvi, 39*), » humanam exprimens voluntatem, continuo corrigens et diligens subdit: « Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis (*ibid.*). » Ecce corona justitiæ qua Salomonem mater coronavit. Pater vero coronavit eum corona gloriæ, non modo gloriæ immortalis, et impassibilis carnis ac spiritus, sed illius quam habuit apud Patrem antequam mundus fieret, qua gloria utique coronavit eum, cum tamen ab æterno nascondo acceperit [*f. quam tamen ab æterno nascondo acceperat*], cum sic super terram eum clarificavit, « ut omnis lingua **D** confiteatur quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris (*Philipp. ii, 11*). » In primo igitur diademate fuit contemplabilis; in secundo, mirabilis; in tertio, ineffabilis. Monemur ergo nos qui sumus ex Sion, qui sumus filii Jerusalem, ut eum in diademate matris videamus imitando, et ad instar ejus, affectiones mentis dirigendo, quatenus ad diademata Patris pervenire valeamus. Quod ipse præstare dignetur, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

(82) E ms. Andegavensi.

(85) Forte scholares, ut ipse, Cluniacenses, sub S. Hugone abbate.

V.

IN ADVENTU DOMINI SERMO QUINTUS (82).

De incarnatione Verbi.

« Egredimini, filii Sion, et videte regem Salomonem in diademate quo coronavit eum mater « sua (*Cant. iii, 11*). »

Gloriosa dicta sunt sæpe de gloriosa matre Dei. Et ego forte, si linguis hominum loquar et angelorum, tamen in irritum cedet labor meus, quia « puteus altus est, et in quo hauriam non habeo (*Joan. iv, 11*). » Verumtamen, obmutescere non possum, unde omnis terra loquitur. Utinam jucundum sit ei eloquium meum, et non erit infructuosum. Quid gloriosius inter nos, quam videre regem in decore suo incedere purpuratum, coronatum in diademate? **B** Longe gloriosius coronatus est Rex noster hodie in thalamo matris suæ. Hodie siquidem impletum est illud Jeremiæ: « Novum faciet Dominus super terram: Mulier circumdabit virum (*Jer. xxx, 22*). » Post annuntiationem vero angelicam, « concipies et paries (*Luc. i, 31*), » et verecundam Virginis conceptionem: « Fiat mihi secundum verbum tuum (*ibid.*, 38), » conceptus est Dei Filius, vel, ut verius dicam, inceptus est. Non enim ex diversis seminibus similiter captis conceptus est, sed ex sola Virginis carne formatus; non per intervalla temporum ut cæteri, sed statim homo in omnibus membris suis, statim **232** animatus, ejusdem scientiæ, ejusdem potentiæ, cujus erat, dum tricenarius prædicaret. Unde et viri nomine censetur in propheta. Quomodo autem hodie ibidem coronatus fuerit, nos hortatur ad intuendum Salomon, dicens: *Egredimini, filii Sion, et videte.* Ad nos præcipue dirigitur sermo, ad litteratos (87), inquam, quibus datum est nosse mysteria regni Dei, cæteris autem in parabolis, et his maxime qui ecclesiasticæ dant operam disciplinæ; qui, postposita facundia et infecunda loquacitate philosophorum, veniunt ut hauriant aquas de fontibus Salvatoris; qui non immerito per filias Sion intelliguntur. Per Jerusalem enim et Sion intelligitur Ecclesia. Filii itaque Jerusalem, et filii Sion, sunt filii Ecclesiæ. Jerusalem ad litteram interpretatur *visio pacis*; juxta Sion sita est cujus municipium, quod Nello dicebatur, in Sion positum fuit. Per filias ergo Jerusalem, laicos, tanquam minus peritos, et custodia municipii agentes, intelligimus. Per filias Sion, litteratos, tum propter scientiæ eminentiam, tum propter aliorum custodiam et instructionem, tunc quia Sion *speculatio* interpretatur. Prophetice enim dictum est, et nobis in propheta: « Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel (*Ezech. iii, 17*). » Ipsi enim sunt tanquam nani super humeros gigantium, sicut ebriciones [*f. ibiciones, seu ibiculi, aut parvæ ibides*], super aquilarum alas, id est expositores sacre Scripturæ. His, inquam, dicitur: *Filii Sion*, quibus Dominus aperuit sensum, ut intelligerent Scripturas. *Egredimini.* Id-

ipsum dictum est Abraham homini Dei : « Egredere de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui (Gen. xii, 1). » Tria sunt quæ nos peccare compellunt. Suggestio propriæ carnis, suggestio proximi, suggestio diaboli, vel mundi.

Egrediamur itaque de terra nostra, id est Evam nostram reprimamus ; et de cognatione, id est proximo male suadenti aures claudamus, « sicut homo non au-liens, et non habens in ore suo redargutiones (Psalm. xxxvii, 15) ; » et de domo patris, id est mundum, et principem ejus diabolum, suis nos allicientem [f. allicientem] oblectamentis, fugiamus, confugientes ad Altissimum, ubi scapulis suis obumbret nobis, ut sub pennis ejus speremus. Quod etiam si Scriptura non moneret nos egredi, ipsius tamen loci importunitas nos egredi compellit. Quis nostrum si jaceret in luto, non mallet egredi quam manere ? Quid est mundus iste et concupiscentia ejus, nisi lutum et fæces ejus ? Audi quid dicatur de amatoribus mundi : « Computruerunt tanquam jumenta in stercore suo (Joel. i, 7). » Audi Apostolum, qui reputat ea tanquam stercorea. Quantis autem sordibus sterquilinum hoc cumuletur, in evidentiis est. Adam primus et maximus omnium gigas, sordes inobedientiæ super nos evomit, cujus tanta fuit labe, ut universam posteritatem miserabiliter macularet. Secundus Cain sterco fratri-cidii iniecit ; Lamech fetorem bigamiæ superfudit ; Enam ante diluvium mulieres supergressæ viros, et viri moliebria sui corporis patientes, fæces fæcibus cumularunt. Penset qui potest, quantis usque in hodiernum diem sordidus, hæc vallis usque ad fetorem intolerabilem repleatur. Quocirca, *egredimini, filie Sion*, ut qui pro croceis amplexabamini stercorea, [recordemini quod] homines estis, non sues. Vos quidem qui studere venistis de terra (84), et de cognatione vestra, venientes cum regina Saba audire sapientiam Salomonis ; sed egrediendum est potius mentis affectu quam corporis incessu. Vobis etiam plurimum expedit exire, quia [qui] comedit uvam acerbam, dentes ejus obstupescunt, et frangere non potest panem. Sed quid est in causa ? Nunquid dentes pristinum robur amittentes mollicati sunt ? Nunquid panis cæteris cibis suavior, jucunditate sua privatus est ? Nequaquam. Stupor est in causa. Ita qui studio militat, si sæcularibus se negotiis implicat, consuetudine obstupescit. Sufficit nobis natura ad studendum suavis est disciplina stupor consuetudinis frangere panem perhorrescit.

Egredimini ergo, et videte regem Salomonem. Salomon trinomius fuit ; dictus est enim Idida, Salo-

mon, Ecclesiastes. Idida *benedictus Domini*, vel a Domino *dilectus*. Hic est Christus. Christus quidem est in principio apud Patrem ; alius apud alium, et fit homousion [ὁμοῦς] cum Patre ; [sed] non videbit [eum] homo, et vivet. Credere potestis, videre non potestis. Neque dico : Videte Ecclesiasten, id est *concionatorem* ; hoc enim adhuc futurum, cum videbit omnis caro salutare Dei, et mutata concione, quibusdam intonabit aspero verbo, dicens : « Ite, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus (Matth. xxv, 41). » Aliis blando subridebit alloquio, dicens : « Venite, benedicti, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi (ibid., xxiv, 34). » Intelligite itaque Ididam, quia est incomprehensibilis ; expectate Ecclesiasten, quia erit terribilis. Nunc videte Salomonem, quia nunc est placabilis et desiderabilis aspectu. Salomon enim *pacificus*. Hic est Christus homo, qui est pax nostra, qui « fecit utraque unum, parietem inimicitiarum solvens inter nos et Deum (Ephes. ii, 14). » Hunc videte ; hic nobis omnibus visus est. Viderunt oculi nostri Salutare Dei ; et licet abjectum et opprobriis saturatum, tamen videte regem, quia simul est in unum dives et pauper. Hodie videte eum in diademate suo. Aliud est diadema, et aliud corona. Corona simplex est circuitus aureus, quo utuntur reges in minoribus solemnitatibus ; diadema est quasi duplex corona, cum ipsi coronæ, quasi alius circuitus, gemmis superpositis, superadditur. Ea ipsa enim, interpretatione nominis Græci, duplicitem sonat. Coronæ itaque animæ, sunt bona naturalia : gemmæ vero superpositæ ut faciant diadema, bona sunt gratuita : cum enim naturales animæ affectiones ordinatæ sunt in ea, coronant eam et orant. Inordinatæ enim sunt ei ludibrium : Unde Salomon : « Mulier pulchra et fatua, circulus aureus est in naribus suis (Prov. xi, 22). » Quatuor sane sunt naturales affectiones ; timor, spes, gaudium, dolor. Unde poeta :

Hinc cupiunt, metuunt, gaudentque, dolentque (85).
(Æneid., vi, 733.)

Hæc autem sic ordinari debent, ut caput animæ ornent : Timor est in fronte, initium enim sapientiæ, timor Domini. Spes est in occipite, quia de futuris est tantum, et de his quæ non videntur ; Gaudium est a dextris, ut omne gaudium sit in Domino, qui ponet nos ad dexteram [suam]. Dolor fit a sinistris, pro excessibus enim nobis dolendum est, qui causa sunt positionis hædorum ad sinistram. His autem, ubi superponuntur quatuor virtutes or-

(84) Illos forsan alloquitur litteratos, (de quibus et supra), qui, ut ipse, Cluniacum appulerant, ut sacris litteris sub sancto Hugone abbate, darent operam ; cujus quidem sapientiam et scientiam pietati conjunctam suspiciebant, ut regina Saba sapientiam Salomonis.

(85) Eundem versum citat, et eodem sensu, in epistola 12 libri primi, ad Henricum regem ; quod

ideo notamus, ut hunc sermonem Hildeberti genuinum esse fetum, inde nobis conjicere liceat. Quod etiam confirmari potest per id quod mox eadem habet Hildebertus de modo quo asserit beatam Mariam coronasse Christum filium suum, quem attulerat sermone quarto precedenti, qui indubitanter Hildebertinus esse censetur.

ordinate, diadema sit animæ. Et hæc quidam sunt iustitia, prudentia, temperantia, fortitudo. Timori superponenda est iustitia, quia, qui timet Deum, faciet bona, et Deo reddit quod suum est et proximo. « Iustitia enim est constans, et perpetua voluntas ius suum unicuique tribuens. » Spei superponenda est prudentia. Spes enim duo habet sibi collateralia plurimum timenda; abyssus scilicet desperationis, et « Ceraunia præsumptionis (86). » Sperandum est itaque prudenter, ne quis nimium **235** Dei iustitiam attendens, cum Cain dicat: « Major est iniquitas mea quam ut veniam merear (Gen. iv, 13). » Vel nimis attendens Dei misericordiam, præsumens dicat: « Etsi obliviscatur mater filii sui, Deus tamen non obliviscetur nostri (Isa. xlix, 15). » Gaudio superponenda est temperantia; Semper enim exultandum est in timore; quod plane innotuit Apostolus, qui cum dixisset: « Gaudete in Domino semper, » statim addit: « Modestia vestra nota sit omnibus hominibus (Philipp. iv, 5). » Dolori superponenda est fortitudo, ne absorbeat nos profundum doloris, ne putens urgeat super nos os suum. Et sic ornatur anima per arma iustitiæ a dextris et a sinistris. In hac ergo die Dominicæ conceptionis, Christus homo hoc diadema coronatus est in utero Matris, quia et naturalia et gratuita in eo fuerunt ordinatissima. Per hoc autem quod dicitur eum mater sua coronasse, intelligitur quod alius, et alius coronaverit eum. Siquidem coronavit eum noverca sua Synagoga, cum in caput angelis tremendum coronam spiueam et ignominiosam tulit. Sed in die resurrectionis ejus coronavit eum Pater suus corona immortalitatis et gloriæ. In die ventilationis extremæ coronabit eum familia sua. Veniet enim cum senatoribus terræ, quia veniet Dominus et omnes sancti ejus cum eo. In medio autem Deus dijudicabit in corona matris suæ, corona misericordiæ; miseratione enim sola suæ voluntatis humanatus est. Corona novercæ, corona fuit miseræ. Corona autem Patris, fuit, corona gloriæ. Ultima erit corona potentiæ, vel iustitiæ. Unde Apostolus: « Reposita est mihi corona iustitiæ (II Tim. iv, 8). » Veniet enim, « tanquam potens crapulatus a vino (Psalm. lxxvii, 65). » In corona matris, mutabilis, in corona novercæ, contemptibilis; in corona Patris, admirabilis; in corona familiæ, horribilis. Videant ergo eum filie Sion in corona misericordiæ, et compungantur, vel imitentur. Videbunt ergo eum impii in corona potentiæ, et peribunt. Videbunt eum iusti in corona gloriæ, et gaudebunt. Agite ergo ne pereamus et nos cum pereuntibus; properemus et nos ad adventum iudicis cuncta cernentia. Si enim nos imparatos invenerit, quis poterit nos excusare? Excusabit nos pœnitentia? Sed eam (*supp.* agere) in carne contemnimus. Excusabunt nos bona opera? Sed ea in tempore

(86) Montes Epiri fulminibus obnoxii de quibus Ovid. ii, *De Ponto*, eleg. 6:

Quam poteram recto transire Ceraunia velo.

A agenda non agimus. Excusabit nos fragilitas carnis? Sed ex adverso stabunt virgines, quæ in carne carnis fragilitatem vicerunt. Merito dicet nobis: « Ite, maledicti, in ignem æternum (Matth. xxv, 41). » ubi ignis non exstinguetur, et ubi vermis non morietur; ubi continuus gemitus, ubi dolor pœnalis sensus erit sempiternus. Ponamus **236** ante oculos quantum malum est cœlestis patriæ extorres fieri coronis sanctorum privari, mori beatæ vitæ, morti vivere sempiternæ, a qua liberet nos Jesus Christus Dominus noster qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

VI.

IN ADVENTU DOMINI, SERMO SEXTUS (87).

De incarnatione.

B « Egredimini, filie Sion, et videte regem Salomonem in diademate quo coronavit eum mater sua, in die desponsationis ejus, et in die lætitiæ cordis ejus (Cant. iii, 11). »

« Qui verba tantum sectatur, Salomone teste, nihil inveniet, custos autem prudentiæ inveniet bona (Prov. xix, 8). » In verbis istis, fratres charissimi, videmus (quod) qui tantum carnalia cogitat, nil nisi mortem (inveniet) Verba enim sola inquit, et ideo nil invenit nisi litteram occidentem. Nos ergo, fratres, super litteram in verbis istis aliquid spirituale intelligamus. Imo spiritum ipsum qui vivificat, qui alibi dicit per Salomonem: « Qui fortiter premit ubera, butyrum exprimit (Prov. xxx, 33). » Ubera sunt duo Testamenta, quæ si quis, non pueriliter litteram sequens, expresserit, inveniet butyrum pingue, et delectabilem cibum. Ad hujusmodi butyrum exprimendum suspendamus intelligentias ad hæc verba Salomonis intelligenda. Dicitur: *Egredimini, filie Sion*, etc. Est bonus egressus, et est malus. Malus fuit egressus Judæ, de quo dicitur: « Egressus foras... erat autem nox (Joan. xxi, 30). » De malo quoque egressu dicitur: « Egrediebatur foras, et loquebatur in idipsum (Psalm. xl, 7). » Malus etiam fuit egressus Dinæ, quæ exivit ut videret mulieres regionis illius; et adamavit eam Sichem filius Emor, et corripit eam. Fuit igitur dolor patriæ, ignominia gentis, et contumelia fratrum (Gen. xxxiv, 1). Hæc est anima vitio curiositatis corrupta. Egreditur, et videt mulieres regionis Emor, scilicet delectationes pravas quas diabolus suggerit, et relicto duce pubertatis suæ, diabolo **D** copulatur, existens in terra peregrinationis, terra scilicet aliena, ubi non potest cantare canticum Domini. Bonus egressus querendus, est is quo Moyses vult cum Dei populo egredi de Ægypto, ubi populus Dei in luto et latere a Pharaone affligitur; et cum duris laboribus famulatur, lateres ex luto facti, postea per ignem in duritiam solidantur. Ita peccata prius facilia ad solvendum, postea per consuetudinem quasi durescunt; difficile est enim consuetudinem repellere. Sed videte **237** qualiter Moyses vult

Ut fera vitorem saxa, monendus eram.

(87) Et ms. S. Germani a Pratis.

educere populum. Dicit enim: « Ibi mus viam trium dierum, ut sacrificemus Deo nostro (Exod. v, 3). » Vult (quippe Deus) ut recedas a tenebris peccatorum per tres dies, id est cogitatione, locutione et opere; eodemque trinario (ad servituti) Pharaonis nos trahunt, qui triplicem viam male agendi nobis ministrat, et eadem triplici via ad servitium Pharaonis recurrant (/i. retrahant). Isaac etiam bene egressus est, ut meditaretur in agro; egreditur enim a mundanis, qui vult meditari in agro celesti. Ad hunc bonum egressum hortatur nos Salomon dicens:

Egredimini, filie Sion, et videte. Videtur Christus tribus modis. Videtur in mundo, videbitur in iudicio, videbitur in regno. Prima visio est gratiæ, secunda justitiæ; tertia, gloriæ. De prima dicitur: « In terris visus est, et cum hominibus conversatus est (Baruch. iii, 38). » De secunda dicitur: « Et videbit omnis caro salutare Dei (Luc. iii, 6). » De tertia dicitur: « Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (Matth. v, 8). Prima visio visus est et a bonis et a malis, tertia a solis bonis. Unde et congrue in figura horum trium Salomon tribus nominibus appellatus est, Edila (iuxta Idida), et Ecclesiastes, et Salomon. Quod enim dicitur Edila, primæ visioni concordat. Ex ea enim meruit a nobis diligi. Quod vero dicitur Ecclesiastes, id est *concionator*, congruit secundæ, quando sedebit ut iudicet. Tertiam vero congruit nomen Salomonis, qui *pacificus* dicitur, quia tunc dabit pacem. Ad hunc igitur videndum egrediuntur filie Sion, id est animæ sanctæ per fidem speculantes eum. Tribus quoque nominibus vocata est civitas illa, prius Jebus, postea Salem, tertio Jerusalem. Nunc enim Ecclesia, quam regit Salomon, verus est Jebus (88), prius dum conculcat vitia, et postea Salem (89), dum ex parte vitia sunt purgata; tandem Jerusalem id est *visio pacis* perfectæ (90). In hanc civitatem tantum Dominus intrat, non in civitatem Cain. Unde: « Ego Dominus et civitatem non ingredior (Gen. xxiii, 18). » Exeundum est ergo, si vis videre regem Salomonem, extra castra, extra civitatem diaboli. Obliviscere ergo populum tuum et domum patris tui, et concupiscet rex speciem tuam. Unde: « Exite de medio Babylonis, popule meus (Isa. xlviii, 20). » Congruè et temperanter dictum est, « de medio. » Omne namque medium duobus val-

(88) Jebus, quæ est Jerusalem (Josue xviii, 28).
(89) Transivitque in Salem, urbem Sichinorum (Gen. xxiii, 18).

(90) Ascenditque per convallem filii Ennom, ex

caro enim Christi multis nominibus significatur. Dicitur enim tabernaculum, arca et mensa, et hic dicitur diadema. Hoc autem diadema non dicitur mater ejus eum induisse, sed coronasse, quia Deus de pura carnis substantia Virginis sacræ, id est sine virili semine, Verbo Dei comparatione (/i. operatione) Spiritus sancti carnem purissimam præbuit. Hoc enim est illud novum quod propheta dicit: « Novum fecit Dominus super terram. Mulier circumdabit virum gremio uteri sui (Jer. xxxi, 22). » Hæc est porta de qua in Ezechiele dicitur: « Vir non transibit per eam (Ezech. xlii) » Christus enim abscissus est mons (lapis) de monte sine manibus. Bene ergo dicitur hæc carne coronatus, quia in carne de diabolo triumphavit, nisi enim carnem habuisset, non eum diabolus aggressus fuisset. Sed occultavit divinitatem exponens ei humanitatem, et dum appeteret escam humanitatis, transiit aculeo divinitatis. Coronatus est autem *in die desponsationis cordis ejus, et in die lætitiæ cordis ejus.* Dies desponsationis et lætitiæ est dies incarnationis, quando humana natura Verbo Dei copulata est; quando Virgo lætata est se intactam concepisse Filium Dei, et Spiritum sanctum sibi obumbrasse, qui est omnium nostrum communis lætitiæ, commune gaudium. Egrediamur ergo a curis mundi, et per fidem contemplemur verum Salomonem, ut in futuro videamus eum per speciem. Hæc est enim vita æterna, videre Patrem, et quem misit Jesum Christum. Quod ipse præstare dignetur, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

VII.

IN ADVENTU DOMINI SERMO SEPTIMUS (91).

De mysterio incarnationis.

« Aspiciebam ego in visione noctis, et ecce cum nubibus caeli quasi Filius hominis veniebat, et usque ad antiquum dierum pervenit, et in conspectu ejus obdormierunt eum: et dedit ei potestatem, et honorem et regnum.... Potestas ejus, potestas æterna quæ non auferetur, et regnum ejus quod non corrumpetur (Dan. vii, 13, 14). »

Celestibus desideriis flagrans Daniel, (unde ab angelo ejus intelligentiæ ministro vir desideriorum vocari meruit) accepto divinitus per angelum intellectu, effudit super se animam suam, ut pertranseret in admirabile contemplationis secretum, et inestimabiles divitias sacramenti a sæculis absconditi in Deo percipiat. Hoc est mysterium incarnationis Verbi, quod erat in principio apud Patrem. De quo Jeremias ait: « Novum faciet Dominus super terram: mulier circumdabit virum (Jer. xxxi, 22), » in gremio scilicet uteri sui. Hæc est Virgo sancta, quæ, operante Spiritu sancto, sine viri accessu, Filium Patri hominibus, id est consubstantiali de substantia sua concepit et peperit, ut qui erat in

latere Jebusi ad meridiem: hæc est Jerusalem (Josue xv, 8).

(91) E ms. Sancti Germani a Pratis n. 381.

divinitate Dei Filius, fieret in humanitate hominis [f. Virginis] Filius, non duo filii, sed unus homo Christus Jesus. Quod inauditum et ineffabile. Recte igitur vir desideriorum ait, non simpliciter Filius hominis, quia non tantum hominis, sed et Dei Filius. Servata namque utriusque naturæ veritate et proprietate, lumen divinitatis, accessit testa humanæ infirmitatis, ut esset lumen in testa, Verbum in carne, Deus in homine. Hic est lapillus ille parvus de monte sine manibus abscissus, qui crevit in montem magnum, teste Daniele, et occupavit faciem universæ terræ. Hic est lapis adjutorii super quem, levatis manibus, Moyses orasse dicitur et legitur; de quo Zacharias: «Educat Dominus lapidem primum, et exæquabit gratiam gratiæ ejus (Zach. iv, 7).» Ipse enim mediator Dei et hominum lapis dicitur propter firmitatem et soliditatem. Ipse enim est fundamentum, quod positum est, ut ait Apostolus, et nemo mutare potest. De quo Dominus per Isaiam ait: «Mittam in fundamentum Sion lapidem angularem pretiosum, probatum (Isa. xxxviii, 16).» Et alibi: «Ponam in Sion lapidem offensionis et scandali (Isa. viii, 14).» Sed aliis est offensionis et scandali, et aliis adjutorii. Aliis enim præradiat ad justitiæ, præveniente gratia et adjuvante gratia. Aliis quasi obumbrat, a tenebris cæcitatibus eos non liberans. Unde ipse ait: «Ego in iudicium veni in hunc mundum, ut qui non vident videant, et qui vident cæci fiant (Joan. ix, 39).» Merito igitur lapis adjutorii dicitur et offensionis, in quo alii et confortantur et illuminantur, alii colliduntur et excecantur. «Est quippe positus, ut ait Simeon, «in ruinam et resurrectionem multorum in Israel (Luc. ii, 34).» Hic etiam lapis primarius exæquans gratiam gratiæ, vere primarius, quia Primogenitus in multis fratribus, honore scilicet primogeniti præditus inter multos, quos non confunditur vocare fratres. Fratres enim sunt, «quos præcivit Deus conformes fieri imaginis Filii sui (Rom. viii, 29).» id est qui conformantur Filio, qui est Patris genitura, non creatura. Hæc autem conformitas in gemina participatione consistit, quia ipse nobis, et non ipsi communicamus. Accepit enim de nostro, et dedit nobis de suo; de nostro quidem accepit naturam et infirmitatem; de suo dedit gratiam et gloriam.

Hæc igitur commutatione contracta est adoptionis fraternitas, non formarum [id est naturarum] (Rom. viii, 39) facta æqualitas. Recte ergo dicitur in multis fratribus Primogenitus, eminentiam honoris ac potestatis inter alios habens, et aliis pro voluntate distribuens. Ipse etiam dicitur Primogenitus omnis creaturæ (Coloss. i, 15), quia de Patre genitus ante omnem creaturam. Merito igitur lapis primarius dictus est, cui Spiritus sine mensura datus est, in quo divinitatis omnia quoque «plenitudo corporaliter habitavit (Coloss. ii, 9),» — «et de ejus plenitudine nos omnes accepimus et gratiam pro gratia (Joan.

i, 16). Accepimus scilicet gratiam glorificationis pro gratia justificationis; gratiam patriæ pro gratia viæ; et huic illa æquatur quia qui in præsentī donatur majori gratia, in futuro [majori] convescabit gloria. Pretiosus igitur est et probatus lapis iste, super quem «oculi septem sunt, ut ait Zacharias (Zach. iv, 10), quia in eo septiformis gratiæ plenitudo requievit, secundum illud Isaias: «Et requiescet super eum spiritus sapientiæ et intellectus (Isa. xi, 2).» Hæ sunt septem mulieres, quæ apprehendunt virum unum, id est Christum. Septem dona, quæ mulierum speciem tenent, dum eorum infusione filii adoptionis Deo generantur; hæ autem dicuntur apprehendere Christum, ut scilicet firmiter teneant et non dimittant. Omnes alios quasi transeunt usque ad Christum, et nullum apprehendunt patriarcharum et prophetarum. Non enim homo alius qui non peccat. In omnibus aliis spiritus tribulationis habet hospitium, non mansionem quietis. Fuit enim in prophetis et in aliis justis; sed, quia puri erant homines et peccatores, in eis fuit, sed non mansit. Eos inhabitavit, sed non replevit. Ideoque de solo Christo [dicitur] in Evangelio: «Super quem videris Spiritum ascendentem et manentem [super eum]. hic est qui baptizat [in Spiritu sancto] (Joan. i, 33).» Hic est lapis angularis, qui licet ab ædificatoribus, id est Scribis et Phariseis suam justitiam constituere volentibus, sit reprobatus, factus est tamen in caput anguli, duos parietes, scilicet Judæorum et gentium in se angulari lapide jungens. Quod bene facere potuit qui est præcisus de monte sine manibus, id est de gente Judæorum natus, non cupidine, sed solo Dei munere. Judaicus enim populus ab antiquo adoptionis prærogativa, quasi populus peculiaris et primogenitus appellatus est, et comparatur monti. Crevitque hic lapillus in montem magnum, et occupavit faciem terræ: de quo Isaias: «Et erit in novissimis diebus preparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevaritur super colles, et fluent ad eum omnes gentes (Isa. ii, 1).» Ut enim Christus dicitur Rex regum, et Sanctus sanctorum, ita et mons montium, omnes consortes suæ gratiæ sapientiæ et virtute superans, qui de fornace Ægypti ferrea, ubi tribulatione et dolore vexabantur, educere in sanctam solitudinem venit. (92) «Deus Hebræorum vocavit nos, ut eamus viam trium dierum in solitudinem, et sacrificemus Domino Deo nostro, ne forte accidat nobis pestis aut gladius (Exod. v, 3).» Filius hominis est Deus Hebræorum, qui et ipse Hebræus, id est transitor, pro nobis fieri voluit; exultavit enim ut gigas adcurrentem viam.

Merito ergo Deus Hebræorum, id est transitor eorum scilicet qui non hærent in via, sed posteriorum obliti in anteriora cum Apostolo se extendunt, qui de Ægypto hujus mundi nos vocavit, ut eamus [viam] trium dierum in solitudinem. Triduo itinere de Ægypto proficiamus, si dicta, facta, cogita-

(92) Addendum forte est: Unde Moyses Pharaoni dicebat.

tionem purificantes, efficiamur mundi corde, ut possimus Deum videre. Princeps vero Ægypti videns se urgeri, ut dimittat populum Dei, cupit hoc saltem impetrare, ut non longe abeat, dicens: At non abeat (93). Vult enim si non in facto, vel in sermone; si non in sermone, vel in cogitatione. Non vult (ut) a se toto triduo proficiscatur. Vult enim in nobis, vel unum diem habere. In aliis totum triduum possidet. Sed beati qui toto triduo ab eo recedunt. Via etiam trium dierum fides est Trinitatis; vel Christus ipse mortuus, sepultus, resurgens. Vocavit nos ut hac via eamus in solitudinem, et sacrificemus Deo nostro. Non vult nos Filius Dei in carnis ac tenebrarum actibus permanere, sed exire ad eremum, ad locum scilicet perturbationibus et fluctibus sæculi vacuum, et ad quietem silentii. Verba enim sapientiæ in quiete et silentio discuntur. Hic possumus immolare Deo sacrificium, et reddere Altissimo vota nostra. Ne igitur accidat nobis pestis peccaminis, aut gladius æternæ mortis, vocanti nos Deo pareamus, de fluctibus negotiorum, et strepitu vitiorum, et de Ægypto, id est de tenebris ignorantiae, in solitudinem virtutum exeuntes, ut sic lucem scientiæ capiamus. Vir igitur desideriorum, vultus in diversa non mutans, mentis obtutus in hunc, quasi hominis filium, dirigebat, ejus in mundum adventum admirans et toto corde desiderans. Aspiciebat autem in visione noctis, non diei vel lucis. Est enim triplex visio, scilicet visio noctis, visio diei, visio lucis. Visio autem nocturna, ante gratiam; visio 242 diurna, sub gratia; visio lucis, in gloria. In visione noctis, vel nocturna, aspiciebant patriarchæ et prophetæ. De quo Propheta: « Locutus es in visione sanctis tuis, et dixisti: Posui adjutorium in potente (Psal. lxxxviii, 19). » Viderunt siquidem sancti prophetæ et patriarchæ adjutorium hominum in potente, id est in brachio Domini positum. De quo: « Et brachium Domini cui revelatum est (Isa. liii, 1). » Sed hi viderunt in visione noctis, id est ænigmatica et nubilosa mentis intelligentia. Apostolis vero concessa est Dei visio, sed non lucis, quia eis veritas, sed calceata; divinitas, sed nube operta apparuit, et ignito eloquio cordibus eorum insonuit, atque digito suo in mentibus eorum novam legem superscripsit, a quibus visus est in terris Emmanuel, et cum eis conversatus est, id est nobiscum Deus, nobiscum conversatione, nobiscum conformatione, nobiscum participatione carnis, peccati similitudine. Qui per Ezechielem ait (94): « Inhabitabo in illis, et inter eos ambulabo, et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus (Zach. xiv, 7). » In futuro autem erit visio lucis, et quasi soluta calceamenti corrigia veritas in specie videbitur sua. Tunc « erit dies una, » teste Zacharia, « quæ nota est Domino, non dies, neque nox, et in tempore vesperi erit lux. » Cum enim tradiderit Christus

A regnum Deo et Patri, et fuerit vespera, scilicet finis et consummatio omnium, non erit dies, neque nox (Apoc. xxi, 25), sed tantum lux, quia, sicut ne diei, nec noctis erit vicissitudo, sed lucis continuatio, ita nocturna ac diurna cessabit visio. Cessabit enim prophetica, et scientia destruetur, et succedet visio lucis.

Hanc distinctionem nocturnæ ac diurnæ visionis, Veritas in Evangelio distinguit: « Abraham, » inquit, « exsultavit ut videret diem meum, vidit et gavisus est (Joan. viii, 56). » Alibi vero ait: « Multi enim prophetæ et reges voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt (Luc. x, 25), » ac si patenter dicat: Viderunt quidem Abraham et prophetæ fidei oculo diem nativitatis meæ, sed non viderunt quomodo videtis; et cupierunt videre, nec eis datum. Viderunt autem in nocte, vos in die. Hoc enim sacramentum, ut ait Apostolus, non est agnitionum aliis generationibus, sicut nec revelatum est sanctis apostolis. Unde in Numeris (I Tim. iii, 16). « Dixit auditor sermonum Dei...: Videbo eum, sed non modo: intuebor eum, sed non prope. Orietur stella ex Jacob, et consurget virga ex Israel, et percutiet Dominus Moab (Num. xxiv, 16, 17). » Attendite diligenter, qui sermones Dei auditis, ut fidei mysterium mente percipiat, atque operibus condignis exsequamini. « Omnis enim auditor verbi, et non factor, » ut ait Jacobus, « comparabitur viro consideranti 243 vultum nativitatis suæ in speculo, consideravit enim se, et abiit, et statim oblitus est qualis fuerit (Isa. i, 13). » Tales sunt veloces ad audiendum, tardi ad operandum, qui scire volunt et non facere. Speculum nostrum eruditio est sacræ paginæ, ubi primordialis institutionis nostræ dignitas, et ruinæ post secutæ infelicitas, et reparationis per gratiam factæ bonitas, et glorificationis futuræ securitas intimatur. Verum nonnulli hæc considerantes, in malis humiliari, et in bonis gratias agere obliviscuntur, nec merentur, quia « in malevolam animam non introibit sapientia (Sup. i, 4). » quæ dicit: Quærent me mali, et non invenient. Oderunt enim sapientiam, quia nisi per obedientiam mandatorum, non venit ad sapientiam [scilicet scientiam] occultorum. Unde: Concupisti sapientiam, serva mandata, et Dominus præbebit illam tibi (Eccli. i, 35). » Aliquando tibi dicitur: « Altiora te ne quæsieris, et fortiora te ne scrutatus fueris, sed quæ præcipit tibi Dominus, illa cogita semper (Eccli. iii, 22), » scilicet et antequam percipiatur sapientia ejus, et post perceptam, cujus non erat expertus ille Dei sermonis auditor, qui ait: « Videbo eum, sed non modo; intuebor eum, sed non prope (Num. xxiv, 27), » ac si dicat: Videbo illum in luce, sed non modo. Quem enim video in nocte, intuebor illum in die, sed non prope. Unde Isaias: « Ecce nomen Domini venit de longinquo, ardens ut

(93) *Ite et sacrificale Deo vestro in terra hac* (Exod. viii, 25). *Verum lamen longius ne abeat* (v. 28).

(94) Ita citatur a D. Paulo, (II Cor. vi, 16).

ignis furor ejus et gravis ad portandum (*Isa. xxx, 29*). » Si autem de longinquo, non de propinquo venit nomen Domini, id est Filius, in nomine Patris, qui est Deus. Adventu quippe suum Deum esse innotuit. Hic stella est et virga ex Jacob orta, et de Israel consurgens. Stella, quia illuminat; virga, quia percutit, dirigit et sanat. Illuminat quippe cæcos, dirigit claudos, sanat surdos et mutos, percutit duces Moab, id est principes et potestates tenebrarum. Unde Isaias : » Ecce oculi cæcorum et aures surdorum patebunt. Tunc sicut cervus claudus, et aperientur linguæ mutorum (*Isa. xxiv, 6*). »

Multis languoribus premebatur genus humanum, quos relevare dignatus est cælestis medicus ad nos veniens. Cæci utique erant qui duobus oculis carebant, morali scilicet et mystico. Moralis dulcior, mysticus acutior : Unde sponsus ad sponsam ait ; Non cæpiasti uno ex oculis tuis (95), quia magis capitur Deus mystico oculo quam morali. Surdi erant, quia aures audiendi non habebant, secundum illud Isaiæ : Locutus sum, et non audistis, et faciebatis in alium in oculis meis, et quæ nolui elegistis (*Isa. lxv, 12*). Et alibi : » Aure audietis, et non intelligetis (*Act. xxviii, 26*). » Claudii erant, gressus fidei et operis boni non tenentes, vel utriusque Testamenti doctrina carentes. Titubanti namque vestigio fidei et doctrinæ, ante adventum 244 Salvatoris, mundus claudicabat. Omnem namque substantiam suam in medicis non proficientibus erogaverat mulier illa evangelica (*Luc. viii, 43*). Tunc enim incisam ungulam non habens, nec ruminans, immundus erat. Mutus quoque erat, cujus ora Satanas clauserat, ut in laudem Dei non personaret. Cujus amore et memoria non confovebatur, ideoque lingua mundi ardens canticum novum, scilicet carmen Deo nostro cantare non valebat. Mutus est enim Deo, qui non est ejus memor. Ut quid enim clamat ? ut quid loquitur ? qui canticum Sion, id est canticum novum non sonat. Canticum novum non sonabat, sed canticum sæculi, quando canticum cæli ignorabat. Sed veniens Emmanuel, et nebulam peccati et ignorantie totam terram tegentem, sicut cinerem spargens, oculos cæcorum, et aures surdorum utraq; aperuit, et claudos in saltum spirituales, ut saliant scilicet de vitiis ad virtutes, de mundo ad cælum direxit, et linguam mutorum ad personandas laudes Dei solvit. Venit in nubibus cæli, et usque ad Antiquum dierum pervenit, et in conspectu ejus obtulerunt eum. Nubes cæli caro est cælestis, quam non secum de cælo attulit : sed in utero Virginis sine peccati contagio suscepit. Prævenit enim Spiritus sanctus Virginem, eam etiam totam sanctificans, et igne charitatis replens, ut ex decima sanctificata decimam partem summus sacerdos acciperet. Accipit enim primitias nostræ carnis. Unde Isaias : » Ascendit Dominus super nubem levem, et ingredietur Ægyptum, et commovebuntur simulacra

Ægypti (*Isa. xix, 1*). » Nubes enim levis caro est, in qua apparuit. Nubes, quia nobis præbet refrigerium contra æstus vitiorum ; levis, quia sine corruptione iniquitatis, quæ in Zacharia legitur « sedere super talentum plumbi (*Zach. v, 7*). » In hac igitur nube ingressus est Ægyptum hujus mundi, et simulacra ejus corruerunt, id est principalia vitiorum vitia hujus mundi defecerunt in cordibus fidelium. Pervenit autem usque ad Antiquum dierum, quia licet in nube minor Patre fuerit cognitus ei æqualis in deitate, cujus voluntate sicut in utero Virginis est natus, ita in cruce a Judæis est oblatas. Qui dedit ei potestatem et regnum et honorem, dum mundo innotuit eum genuisse omnipotentem et regem, et ideo honorandum sicut Patrem. » Qui enim non honorificat Filium, non honorificat Patrem qui misit illum (*Joan. v, 29*). » Potestas ejus, potestas æterna, et regnum ejus quod non corrumpetur. Regni ejus non erit finis, quia regnum ejus non est de hoc mundo. Quod nobis præstare dignetur qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

VIII.

245 IN ADVENTU DOMINI SERMO OCTAVUS (96).

De mysterio incarnationis.

« Non auferetur sceptrum de Juda, nec dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium (*Gen. xlix, 10*). » Jacob benedictiones daturus filiis, præsciens in spiritu de semine suo nasciturum illum in quo fieret benedictio omnium gentium, vocavit filios, et ait eis : » Congregamini, filii Jacob, ut annuntiem vobis quæ futura sunt diebus novissimis ; congregamini, et audite Israel patrem vestrum (*Gen. xlix, 1*). » Inde adjecit : Non auferetur sceptrum de Juda, nec dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium. Patriarcha Israel mutatione nominis, ampliationem assecutus est virtutis, reprobato nomine suo, eodemque odioso, a Deo electus, ac patri dilectus, illo mente capto cujus nomen est viventis et videntis, factus cum Jeremia quasi puer nesciens loqui, et cum Moyse tardioris et impeditioris linguæ, et ob sermonis gracilitatem ad modicum sonans, cujus magnitudinis non est finis, illius humilitatis amplectitur pedes, cujus majestatis caput attingere non valet. Caput enim Christi Deus est, et Deus absconditus ipse est. Illius ineffabilis est majestas, cujus tacito præconio extollitur humanitas. Relinquens igitur deitatis sublimia, quæ præteritum, vel futurum non novit, quod futurum [erat] quodam verborum involucro edidit, benedicens filiis eum venturum annuntians, cui occurrentes turbæ clamaverunt : » Benedictus qui venit in nomine Domini (*Matth. xxiii, 39*). » Non auferetur sceptrum de Juda, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium. Tribus Juda regni privilegium habere meruit, quando cæteris tribus trepidantibus et desperantibus, sola illa, ex præcepto Dei, fiducialiter

(95) *Vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum* (*Cant. iv, 9*).(96) *E ms. Sangerm. 384.*

mare Rubrum introivit cum sanctis fidelibus Moyse et Aaron. Unde Osee : Judas autem testis descendit cum Deo, et cum sanctis fidelis (*Ose. xi, 12*). » Recte igitur acceptum, regie dignitatis administratio intelligitur, quæ non est ablata, nec dux de femore Judæ defecit, donec veniat qui mittendus est, id est Christus, qui mittendus erat, quia promissus; promissus, quia ad hoc electus ante mundi originem. Licet enim in Sedecia, vel Godolia defecerint reges de Juda, non tamen defecerunt sacerdotes, vel duces, regium officium procurantes, donec venit **246** Christus. Sed unde venit Christus, et ad quid venit, et quo venit ? « Ego, » inquit, « exivi a Patre, et veni in hunc mundum (*Joan. xvi, 28*). » Ecce unde et quo venit. Unde Propheta : « A summo cælo egressio ejus (*Psal. xviii, 7*), » id est ab æqualitate Patris æternaliter est egressus, a quo in orbem terræ temporaliter est introductus. De illo enim evangelista ait : « In mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit (*Joan. i, 10*). » Et addit : « In propria venit, et sui eum non receperunt (*ibid., 11*). » Si autem in hunc mundum venit, et in mundo erat, illic ergo venit ubi erat ; illuc missus est, ubi non deerat, quia neque ab oriente, neque ab occidente, neque a desertis montibus absens est, quoniam Deus est. Si autem Deus est, non loco clauditur, nec locali capacitæ determinatur, sed ubique semper, essentialiter et totus est quia ait : « Cælum et terram ego impleo (*Jer. xxiii, 24*). » Hic est enim Sapiencia, quæ « attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter (*Sap. viii, 1*), » qui ab initio [*supp.* mundi] usque ad **C** Incarnationis tempus, mirifica opera, et scientifica testimonia per Vetus Testamentum fortiter edidit ; ab Incarnatione usque ad finem mundi, suavitatem Evangelii exponit. Attingit autem a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter, quia ab æterno usque in æternum immutabiliter manens, ubique perfecte cuncta agit et disponit. De quo dicitur : Omnibus mobilibus mobilior est Sapiencia, quæ attingit ubique per suam mundiciam (*Sap. vii, 24*). » Hæc non dicitur mobilior mobilibus, eo quod in se moveatur, cum in propheta scriptum sit : « Ego Dominus, et non mutor (*Malach. iii, 6*) : » sed quia cætera movet, regit et ordinat, quia, cum sit una, omnia potest, et permanens, omnia innovat, ut in libro Sapiencie legitur (*Sap. iii, 27*). Hujusmodi **D** semper incommutabili voluntate, eademque æternitate, movet per tempus creaturam spirituales ; movet etiam per tempus et locum creaturam corporalem, ut eo motu naturas quas condidit administret, Cumque tale quid agit, non debemus opinari ejus substantiam, quæ Deus est, corporalibus locisve mobiliorem, cum sit ipsa et interior omni rei, quia in ipsa sunt omnia ; et exterior omni rei, quia ipsa super omnia est ; et antiquior omnibus, quia est ante omnia, et novior omnibus, quia est post omnia. Intelligimus ergo illam sine tempore sempiternam, sine loco ubique totam, sine sui mutatione omnia

mutabilia facientem. Hæc autem mittenda et futura in prophetis dicitur, et venisse in Evangelio legitur. Quomodo ergo intelligenda est hæc missio omnia continentis Sapiencie, id est Christi ? Quomodo missum in mundum, vel venisse intelligemus ? Debemus **247** de illo sobrie [loqui], quia de illo opinari digna [non] sufficimus, quia ex illo incomprehensibili, inenarrabilique secreto divinæ majestatis, dedit se comprehendendum et viendum hominibus, cum se exinanivit, formam servi accipiens. Unde : « In terris vius est, et cum hominibus conversatus est (*Baruch iii, 38*). »

Non igitur venit in mundum mutando locum, quia in mundo erat, sed induendo carnem, ut congruenter carnalibus appareret sine sui mutatione. Venit ergo Sermo Patris a regalibus sedibus in mundum, forma servi indutus. Sed ad quid venit ? Curare vulnera, suscitare mortuum, sanare semivivum. Hic est ille Samaritanus, qui apparuit vulnerato qui incidit in latrones, descendens de Jerusalem in Jericho, atque vulnera ejus alligavit, quem sacerdos et levita pertransierunt, nullum ei porrigentes subsidium ; id est lex vetus et sacerdotium, quæ hominem a latronibus vulneratum, id est a demonibus percussum, liberare non valuerant. Ideoque Samaritanus eadem via descendens, ad eum accessit curandum, quem ille semivivus audierat expectandum. Samaritanus, id est custos, est Christus, qui non dormitans, neque dormiens, custodit Israel, qui per Isaiam ait : « Ad me clamat ex Seir : Custos, quid de nocte, custos quid de nocte ? Dixit custos : Venit mane et nox ; si quæritis, quærite, convertimini, atque venite (*Isa. xxi, 11*). » Seir interpretatur *hispidus* et *pilosus*. Quo humani languoris ærumna significatur, qui vulneratus a latronibus,angebatur, qui nullum adeptus remedium per sacerdotem et levitam de Seir, de loco scilicet horroris et vastæ solitudinis, ubi supplicis hispidus, et vitilis pilosus jacebat, clamabat ad Samaritanum, quasi cum Apostolo dicens : « Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus ? (gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum (*Rom. vii, 24*), » quia non est qui liberet, nisi Samaritanus, id est custos verus. Ad hunc ergo, quem eadem via deendentem, id est tentatum per omnia pro similitudine absque peccato, clamat, dicens : **D** *Custos quid de nocte ?* vitiorum scilicet et ignorantie ; qui de nocte suppliciorum et miserie, liberare potes pauperem, cui non est adjutor. Respice agmina nocte [*f. supp. contra me insurgentia*]. Eripe me a latronibus captum, et semivivum relictum. Perdidisti enim vitam gratiæ, sed non vitam naturæ. Vita optima est perditæ, qua vivit anima Deum laudans. Vita bona est corrupta, qua natura in integritate vivebat. Vita peccati est invecta. Triplex enim est vita, naturæ, gratiæ, vitii. Vitam ergo perditam redde, corruptam restitue, invectam amove. Tempus quod dicitur faciendi, non jam jubendi, quia **248** jussa legum prodesse non potuerunt. Est enim tempus

tacendi, et est tempus loquendi (*Eccle. iii, 7*). Tempus enim loquendi fuit in lege, ubi erat vox verborum sine operatione gratiæ, et multiplicitas promissorum, sine exhibitione rerum. Sed nunc tempus est tacendi illa legalia, et impendi spiritualia, scilicet ut venias ad liberandum nos, et in palma crucis ascendas, et fructus ejus comedas, peccatum et mortem tollas, et vitam repares. Et dixit custos: *Venit mane et nox*, quod dicitur cum Apostolo: « Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis (*Rom. xiii, 22*), » in quo exaudiam et juvabo vos, nisi gratiam in vacuum recipiatis. Surgite ergo de somno torporis et ignorantie, et abjicite opera tenebrarum, id est mala opera, quæ ex tenebris veniunt et ad tenebras ducunt exteriores, et induimini arma lucis. Ornami-
mini scilicet, et armamini virtutibus contra jacula inimici ignita, ut digni sitis recipere Salvatorem, quem exspectatis, et induimini Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis vestræ configuratum corpori claritatis suæ, cujus sicut via est impolluta, et mansio incontaminata, qui non habitat in corpore subdito peccatis, nec requiescit nisi super humilem et quietum, et tremementem sermones suos. Projicite ergo lapides de plateis vestrorum cordium, frangite idola mentium, redite prævaricatores ad cor, invocate eum in veritate, et invenietis illum. Hoc est ergo quod dicit Samaritanus: *Venit mane et nox*. nox scilicet infidelitatis et ignorantie. Nox cæcitatis et vitiorum venit olim, sed modo non est, quia venit mane, quando eedentibus in regione umbræ mortis lux orta est eis. Si ergo quæritis me, quærite toto corde, non verbo et lingua, sed opere et veritate. Convertimini declinantes a malis, et venite ad me facientes bona; nunc enim propior est vestra salus, quam cum credidistis, id est credere incepistis. Accepistis responsionum oracula, sicut per Isaiam ait: « Prope est Justus meus, egressus est Salvator meus (*Isa. li, 5*). » Et item: « Non elongabitur, et salus mea non morabitur; dubo in Sion salutem, et in Jerusalem gloriam meam (*Isa. xlii, 13*). » Quam dulcis et amanda promissio! Quam dulcis et suavis sermo, et omni acceptione dignus! Justus enim ac Salvator Patris [hoc est a Patre missus] est Jesus Christus, non utique Patrem justificans vel salvans. A Patre habet quod justificare et salvare potest, qui in Patris nomine venit in hunc mundum peccatores salvos facere; peccatores quidem peccata constantes, non justos, id est de sua justitia præsumentes, secundum illud: Non veni vocare justos, sed peccatores ad penitentiam (*Luc. v, 32*). » 249 Hoc quoque fidelium mentes plurimum attolit. Quid enim est apud Deum comparandi donato sanitatis, vel prolongatio salutis (*Isa. xlii, 13*). Unde Pater [scilicet]. Quid enim est apud Deum comparandum dono sanitatis, vel promulgationi salutis.] ait: « Non elongabitur salus mea, et non morabitur, » ultra horam scilicet ab æterno præfixam, imo: « Dabo in Sion salutem, et in Jerusalem glo-

riam meam (*ibid.*). » Sion *speculatio*; Jerusalem, *visio pacis* interpretatur. Sion ergo præsens est Ecclesia, quæ assultus hostium de longinquo præcævet in speculo Scripturæ speculatur vultum nativitatis suæ, servans cor suum omni custodia, ostium continentie labiis apponens, et vestimenta sua, ne in via nuda ambulet, custodiens secundum illud Habacuc: « Super custodiam meam et abo, et super munitionem figam gradum, et contemplabor, ut quid dicatur mihi videam, et quid respondeam ad arguentem me (*Habac. ii, 1*). » Jerusalem, coelestis est Ecclesia, quæ visione pacis fruitur, ubi est plena et perfecta pax, sine perturbatione inquietudinis, secundum illud: « Qui posuit fines tuos pacem (*Psal. cxlvii, 15*). » Et alibi: « Dabo pacem in finibus vestris (*Levit. xxvi, 6*). » Samaritanus ergo, id est custos noster, in Sion est salus, et in Jerusalem gloria, quia hic justificando servat, ibi in dextera collocando glorificat. Hic est ille Eliseus, qui baculum misit ad suscitandum filium Sunamitis, qui cum ipse surgere non valeret, tandem venit ipse Eliseus, et contraxit se, et coaptavit mortuo puero, et surrexit mortuus. Eliseus calvus a pueris irrisus est, cum ascenderet in Bethel, clamantibus: « Tolle, tolle, crucifige eum (*Joan. xix, 15*). » qui misit baculum ad suscitandum filium Sunamitis, cum per Moysen dedit legem flagellantem, non juvantem, commonentem, non curantem. Magno enim et profundo judicio legem dedit, priusquam Filium mitteret Deus, ut hominum superbiam domaret, et insufficientiam humanam convinceret, ne sibi justitiam arrogaret, et frustra Christum venisse judicaret. Misso igitur per servum baculo, id est lege per Moysen data, non est justificatus mortuus, quia lege subintrante habitavit delictum. Per legem enim cognitio, non consumptio peccati venit. Igitur Eliseus ipse contraxit se, quia « semetipsum exinanivit, formam servi accipiens. » Non enim exinanitus est evacuatione, vel mutatione formæ divinæ; sed assumptio formæ servi accessit, non forma Dei disciessit. Quasi enim dignitate se exiit, cum forma Dei se vestivit 250 forma hominis, et coaptavit se mortuo puero, quia « in similitudinem hominum factus, et habitu inventus est ut homo (*Philipp. ii, 7*). » Similitudo hic veritatem exprimit. In similitudinem ergo hominis factus est, quia in unitate personæ accessit Verbo anima rationalis et caro. Cum autem esset unicus Dei Filius, non gratia, sed natura, ut etiam esset gratia plenus, factus est hominis Filius Deus et homo, non duo Filii Dei sine initio; homo accepto initio minor Patre in forma [supp. hominis], æqualis Patri in forma Dei. Qui etiam suo habitu, id est conversatione sua, inventus eum volentibus experiri, ut alius homo bibat, comedit, sedit, et alia humanitatis officia explevit.

Hac igitur conjunctione et coaptatione surrexit mortuus. In Evangelio quoque legitur quod, angelo Domini in piscinam, quæ dicitur Probatica, semel in anno descendente, movebatur aqua, et sanaba-

tur unus qui prior descendebat, in piscinam (*Joan.* LVIII, 1). Hic est Angelus magni consilii « in quo omnes thesauri sapientiæ et scientiæ sunt absconditi (*Coloss.* II, 3). » qui descendit in piscinam Probaticam, id est pœnalem, cum venit ad Synagogam carnalem, terrena amantem, et carnalia offerentem. Hæc habebat quinque porticus, in quibus erat multitudo languentium expectantium aquæ motum (*ibid.*, 2, 3), id est quinque libros Mosaicos, quibus languores prodebantur, non sanabantur. Hic est puer portans quinque panes hordeacos, quibus onerabatur, non aiebatur. Sed veniente Angelo, mota est aqua, id est populus ad crucifigendum, dans super eum vocem quasi leo in silva, et ita sanatus est unus per unum. Nemo est inventus qui posset aperire librum, et solvere signacula ejus, nisi leo de tribu Juda. Per hunc non sanatur nisi unus, quia nemo meretur sanari, nisi qui per charitatem Christo compaginatur, tanquam membrum capiti, quia nec filii Jacob hoc mysterium audire meruerunt, nisi congregati in nomine Domini, qui ait: « Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum ego in medio eorum (*Matth.* XVIII, 10). » Illis enim congregatis prædixit quod futurum erat novissimis diebus, id est novissima ætate. Nos enim sumus in quos fines sæculorum deveniunt (*I Cor.* X, 11); ut ait apostolus Joannes: Filioli, novissima hora est (*I Joan.* II, 18). » Unde (97) et in vespera carnem Eliæ corvus afferebat, et mane panes (*III Reg.* XVII, 6), quia in vespera mundi, adest Salvator incarnatus ad justitiam, 251 et mane tertii diei panis celestis, qui vitam dat mundo, passionis cibano excoctus, in gloria resurrexit. Unde Moyses ait filiis Israel: « Vespere comeditis carnes, et mane saturabimini panibus (*Exod.* XVI, 12). » Hæc igitur hora magni consilii Angelus de consensu Patris ad sanandum unum descendit. Descendit et Samaritanus ad alligandum vulneratum. Appropriavit Eliseus ad suscitandum mortuum. Accessit qui matri suæ Ecclesiæ vivificatum reddidit. Unde ei honor et gloria per infinita sæcula sæculorum. Amen.

IX.

IN NATIVITATE DOMINI SERMO PRIMUS (98).

De nativitate Domini.

« Domini est assumptio nostra sancti Israel regis nostri (*Psal.* LXXXVIII, 19). »

Dominus dominantium, Rex regum, cui nomen est Omnipotens, humanæ infirmitatis consortium non aspernatus, nec dedignatus, « semen Abraham, non angelos apprehendit, » ut ait Apostolus (*Hebr.* II, 16). Non enim angelicæ naturæ data est hæc di-

gnitas, ut Deus ei in unam personam jungeretur, sed carnem de Abraham suscepit, ut filios ejus salvaret. Unde Isaias: « Educam de Jacob semen, et de Juda possidentem montes summos, et hæreditabunt hæreditatem mei electi: ibi servi mei habitabunt (*Isa.* LXV, 9). » Hoc est semen Abraham promissum, cui est a Domino dictum: « In semine tuo benedicentur omnes gentes (*Gen.* XXII, 18). » Hic es Christus semen dictus Abraham, quia semen Abraham apprehendit. Non enim secum de cælo carnem tulit, nec aliunde novam carnem reformavit. Sed de massæ humanæ conspersione assumpsit nubem sanctificationis, ut esset gigas geminæ substantiæ, biformisque naturæ, in quo humanæ naturæ dignitas, et Dei misericordia et gratta, qua hoc facere dignatus est, et cura quam de nobis habuit, insinuat; fugientem quippe ante ipsum humanam naturam, et longe fugientem, longe quidem eminens, quia longe a peccatoribus est salus, insecutus apprehendit: quod quia est magnum et mirabile, et stupore plenum, infirmitatem nostræ carnis sic exaltavit, ut Verbo Patria in unitate personæ societur. Hæc est mulier, quæ, ut evangelica tradit parabola, accendit lucernam, et drachmam quæ perdita fuerat, eversa domo reperit. Perdito enim hominem in protoplasto, qui fuit origo perditionis, nos autem propago patris, sapientia ut drachmam perditam reperiret, id est hominem nomine 252 regis et imagine inscriptum reperiret, accendit lucernam, id est lumen posuit in testam, quia lumine divinitatis accendit testam humanæ infirmitatis, et eversa domo, id est mundo in malignitate posito, dextera Excelsi in melius mutato, reperta est drachma, et prodigus ille filius, qui perierat, ad patrem de longinqua peregrinatione regrediens, est inventus. Naturæ jura solventur, ubi Deus humanatur; et hic [f. et homo] deificatur, ubi natus in matre generetur sine patre. Lætentur ergo cæli, et exsultet terra, quia Verbo sociata est nostra natura, et quæ in terris sunt, et quæ in cælis restaurata, et pax hominibus in terra data, facta est Deo in excelsis gloria, dum angelicæ ruinæ reparantur dispendia. Unde ab angelis canitur: « Gloria in excelsis Deo (*Luc.* II, 14); » glorificant enim Deum de suæ diminutionis reparatione. Laudant Deum de naturæ reconciliatione, qua cuncta sunt peracta, quia apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei; id est, Deus benignus et humanatus apparuit, cum venit quærere et salvum facere quod perierat. Solus Patris Filius, non Pater ipse, vel Spiritus sanctus, carnem assumpsit; ut Deus, qui in sapientia sua mundum condiderat, secundum illud:

habetur: *Corvi ferebant ei panes mane, et carnes vespere. et de torrente bibebat aquam* Hinc innuitur Hildebertum, si quando Scripturam citat aliter, quam in Vulgata reperitur, hoc inde contigisse, quod sæpe sæpius Versione Septuaginta interpretum, quæ sibi familiari, uteretur.

(98) E. Sangerman. 381.

(97) Ista allusio non videretur admittenda, si ad Vulgatam referretur, cum *III Reg.*, cap. XVII, v. 6, sic habeatur: *Corvi quoque deferebant ei* (scilicet Eliæ), *panem et carnes mane, similiter panem et carnes vespere, et bibebat de torrente.* Sed optime consonat versioni Septuaginta Interpretum, qua quidam adhuc usus erat Hildeberti tempore, ubi sic

« Omnia in sapientia fecisti (*Psal. ciii, 24*). » Domine, ut eadem quæ in cælis sunt et in terris, salvaret, missus eidem [*supp. mundo*] Filius, non Pater, vel Spiritus sanctus, ut alius [ut non alius] in divinitate esset Filius, alius in humanitate. Et ne idem esset Pater qui Filius, si Deus Pater de homine nasceretur, in magno Dei concilio et ineffabili sapientia, non Pater carnem assumpsit, vel Spiritus sanctus, sed Filius tantum, ut qui erat in divinitate Filius Dei, ipse fieret in homine hominis Filius; natus pro veritate, nasceretur ex homine hominis filius, ut veritas geniti, non adoptione, vel appellatione, sed in utraque nativitate nascendo filii nomen haberet.

Hujus utramque nativitatem Isaias admirans, ultra [*supp. quam dici potest*] profunditatis horrore percussus, et ultra abyssi altitudinem attonitus, ait: « Antequam parturiret, peperit; antequam veniret partus ejus, peperit masculum. Quis audivit unquam tale, et quis vidit unquam huic simile? » (*Isa. lxi, 7, 8*.) Mens defecit, vox silet. Idem alibi ait: « Generationem ejus quis enarrabit? » (*Isa. liii, 8*.) Quod non de æternæ generationis tantum, sed etiam de temporali intelligendum est. Nam et Joannes ab utero sanctificatus, quo inter natos mulierum non surrexit major, se et infirmum ostendit incomparabilis generationis explicatione, dicens: « Veniet fortior me post me, cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum (*Joan. i, 17*); » id est ligaturam **253** mysterii incarnationis, modum [*f. nodum*] secreti aperire non sufficio. Et recte caro dicitur calceamentum, quia ea quasi calceata ad nos divinitas venit. Sed quod ait: *Antequam parturiret, peperit*, etc. Hoc involucri interpretis veritatis, quasi excutiens, ait: *Antequam parturiret* Virgo, Deus Pater *peperit*, id est Filium genuit, antequam veniret partus ejus, scilicet Mariæ, Deus Pater *peperit masculum*, id est Filium fortem, per quem omnia facta sunt et subsistunt. Unde masculus dicitur, non propter sexum discretionem, sed ob virtutis magnitudinem, sicut et brachium, de quo: « Et brachium Domini cui revelatum est (*Ps. lxxiii, 1*). » Quis autem unquam vel vidit simile, ut idem hic sit natus, et primo de patre sine matre, et secundo de matre sine patre. Ne [igitur] admireris, cum et Patrem peperisse fateamur, cum ipse dicat: « Nunquid ego qui alios parere facio, ipse non pariam? » (*Isa. lxi, 9*.) Peperit ergo Deus Pater, et parturit Virgo, non duos, sed unum eundemque Dei Filium. De quo: « Puer natus est nobis, et filius datus est nobis (*Isa. ix, 6*) » Magnus est et excelsus puer iste, cujus ineffabilis est nativitas, de quo Ecclesiasticus ait: « Melior est puer pauper et sapiens rege senes et stulto, qui necesse providere in posterum; cum de carcere catenisque egrediatur quis ad regnum, et alius natus in regno inopia consumatur (*Ecclesi. iv, 13, 14*). » Hic est puer electus a millibus, de quo Pater ait: « Ecce puer meus quem elegi (*Isa. xlii, 1*; *Matt. xii, 18*). » Hic puer, licet pau-

per, plures habet pueros sibi obtemperantes, propter quos et ipse factus est puer. Cum enim esset dives Deus apud Deum Patrem, per quem omnia facta sunt, factus est pro nobis pauper, ut nostram assumendo paupertatem, nobis eas communicaret divitias. Ut enim se pauperavit, membra cælestibus donis ditavit. Repletus est enim in quantum homo Spiritu sancto, qui datus est ei sine mensura, et de plenitudine ejus nos omnes accepimus. Sicut humilis factus est ut nos exaltaret, et pauper, ut nobis pauperibus spiritu regnum cælorum daret, ita et puer ut suos faceret pueros, de quibus Isaias ait: « Ecce ego et pueri mei, quos dedit mihi Dominus (*Isa. viii, 18*). » Sæpe quidem in prophetis dicitur puer propter puritatis privilegium, qui peccatum non facit, nec inventus est dolus in ore ejus, « qui non abiit in via peccatorum, et in consilio impiorum non stetit, et in cathedra pestilentie non sedit (*Psal. i, 1*). » Unde omnes qui volunt esse sui discipuli, pueros fieri oportet, quia, « puerum assumens, statuit [eum] in medio, dicens: Qui non se humiliaverit sicut parvulus iste, non intrabit in regnum cælorum (*Marc. ix, 35*). » Inde est etiam quod puerorum innocentium primitiæ dedicatæ **254** sunt, qui non loquendo, sed moriendo confessi sunt ipsum, ut his in puritate vitæ conformari studeant, quicunque Deo hostiam offerre volunt. Propter hujusmodi pueros, ut eos liberaret de manu perditoris, factus est puer, animam et carnem participans, similis eis in pœna, sed non in culpa. Unde Apostolus: « Quia pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter participavit eisdem, ut per mortem suam destrueret eum qui habebat mortis imperium, » id est diabolus, « et liberaret eos qui timore mortis obnoxii erant servituti (*Hebr. ii, 14, 15*). »

Fuit quidem alius modus nostræ liberationis Deo possibilis, sed nullus nostræ miseriæ sanandæ fuit convenientior, ut homo qui per superbiam corruerat, per humilitatem resurgeret, et qui hominem per astutiam atque fallaciam sibi subjugaverat, ab homine per sapientiam et justitiam vinceretur, ut sicut homo hominem perdidit, ita homo hominem de manu diaboli liberaret. Nisi enim homo esset qui diabolus vinceret, non juste, sed violenter homo extolli videretur, qui se illi sponte subjecit; sed, si homo vicit, iterum diabolus hominem perdidit, et ut homo vincat, necesse est ut Deus sit homo, ne peccare valeat. Si enim per [*f. pure*] se homo, esset, vel angelus, in homine facile peccaret cum utramque naturam per se conetetur cecidisse. Quia ergo pueri *communicaverunt carni et sanguini*, id est homines erant corruptibiles constantes ex corpore et anima, quæ per sanguinem accipitur, sed Christus participavit eisdem, id est carni et animæ; et hic similiter, quia fuit passibilis, mortalis, « tentatus per omnia pro similitudine absque peccato (*Hebr. iv, 15*). » ut per mortem suam destrueret diabolus, et eos qui illi erant obnoxii liberaret, deletis peccatis, quæ sub illo captivi eramus. Incideramus

enim in principem hujus sæculi, qui eduxit [*f. sedu-*
xit] Adam, eumque fecit suum, et cepit nos quasi
vernaculos possidere. Sed venit Redemptor, et vi-
ctus est deceptor; et quid facit Redemptor captiva-
tori nostro? Tetendit ei muscipulam, et posuit ibi
quasi escam sanguinem suum. Ille autem fudit
sanguinem innocentem, et tunc jussus est recedere
a nocentibus. Quia enim manum extendit in eum,
in quo nihil juris habuit, merito illos perdidit, in
quibus aliquid juris habere videbatur. Non enim
tenebat nos nisi vinculis peccatorum nostrorum.
Iste erant catenæ captivorum. Sed venit puer pau-
per et sapiens, et alligavit fortem vinculis passionis
sue. Intravit in domum ejus, id est in corda eorum,
ubi ipse habitabat, et vasa ejus diripuit quia illa ama-
ritudine sua impleverat. Puer autem **255** ea eri-
piens, et sua faciens, fudit amaritudinem, et reple-
vit ea dulcedine. Sapiens ergo est puer natus et
bonus. Melior est utique rege [sen] et stulto. Iste
revera bonus, cujus bonitatis non est numerus, cui
non aliud est esse bonum, et esse Deum, quia ejus
bonitas divina est natura, cujus sapientia divina est
essentia. Ipse enim est sapientia quæ ex Altissimi
ore prodiit, et primogenita quædam emanatio cla-
ritatis omnipotentis sincera, candor lucis æternæ et
speculum sine macula Dei majestatis, et imago bo-
nitatis illius. Hic est puer, non faciem, sed poste-
riora [ostendens,] cujus facies nimio fulgore splen-
dens, invisibilis est mortali oculo, posteriora autem
videre possunt. Unde Moysi quærenti faciem ejus
videre, respondit: « Non videbit homo faciem meam,
et vivet; » et addidit: « Sta in foramine petre, et
posteriora mea videbis. cum pertransiero (*Exod.*
xxxv, 20, et seqq.). » Qui ergo non potest videre
faciem veri pueri, videat saltem posteriora, sed in
transitu. Facies est divinitatis claritas, posteriora
humanæ susceptionis humilitas. Facies est: « In
principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum
(*Joan. i, 1*); Posteriora; « Verbum caro factum
est (*ibid.*). » Nemo igitur vivens in his sensibus
carnis mortalis, quantumcunque proventus, etiam
sicut Moyses, potest videre faciem hujus pueri, id
est unitatis et trinitatis mysterium mentis intuitu
penetrare. Hoc enim sanctis in futuro reservatur ad
gloriam, secundum illud: « Hæc est autem vita
æterna, ut cognoscant te, et quem misisti Jesum
Christum (*Joan. xvii, 3*), » esse unum solum ac ve-
rum Deum. Hæc est magna multitudo dulcedinis
Dei, quam abscondit timentibus se. Si autem non
potes videre faciem, videas posteriora stans in fora-
mine petre cum transierit, id est Verbi incarnatio-
nem sic intelligas, ut credas eum postea resurre-
xisse in gloria. Ipse enim per mortem transiit ad
vitam, de terra ad cælum, de mundo ad Patrem.
Non enim sufficit mortuum credere; quod et iniqui
falsentur. Sed respondendum est eis in via veritatis,
ut in virtute resurrexisse credatur, quod facit ille
qui stat fixus in foramine petre, id est in fide pas-
sionis Christi. « Petra enim erat Christus, » ut ait

A Apostolus (*1 Cor. x, 4*). Stat ergo in foramine petre
qui Deum credit esse hominem, qui passus est. Non
enim inde fides erat credentibus passionem, quia
homo credebatur pati sicut videbatur, sed, quia Deus
homo credebatur, qui moriebatur. Nec Thomas,
cui dictum est: « Quia vidisti me, credidisti (*Joan.*
xx, 28), » illud credidit quod vidit; vidit hominem,
et Deum confessus est, dicens: « Dominus meus et
Deus meus (*ibid.*, 29). » Humanitatem ergo cerne-
bat, et divinitatem **256** credebat. Qui sic credit,
stat in foramine petre, et videt posteriora pueri in
transitu, a quibus usque ad contemplationem faciei
ascendit. Etsi enim facies posteriora præcesserit,
non tamen a facie ad posteriora, sed ab ipsis ad fa-
ciem pervenitur, ut a minoribus ad altiora sit pro-
gressus.

B Hæc sunt vetustissima et nova, quæ projectis
veteribus sunt edenda, sicut ait Moyses: « Comedetis
vetustissima veterum, et vetera novis supervenien-
tibus proficietis (*Levit. xvi, 10*). » Tria hic sunt,
vetustissima, vetera et nova. Vetustissima semper
habuit puer iste, nova inceptit, suscepit vetera, id
est signa novorum præmisit; vetustissima sunt im-
mutabilia, non facta, sed facienda; nova fecit, vete-
ra dixit. Vetustissima ergo sunt geniti cum gi-
gnente æqualitas, coæternitas, et consubstantialitas;
nova, temporalis de Virgine nativitas. Vetera, ven-
turi Emmanuel in lege et prophetis signa et præco-
nia. Vetustissima igitur comedenda sunt, quia eo-
rum intelligentia, qui esuriunt et sitiunt justitiam,
satiabuntur, secundum illud: « Satiabor, cum appa-
ruerit gloria tua (*Psal. xvi, 15*), » vel misericordia.
Nova quoque sunt edenda, ut dum hic parvuli su-
mus, pane angelorum, id est, lacte [*f. in lac*] in-
fantium converso nutriamur. Panem namque ange-
lorum manducavit homo, etsi non in speciei since-
ritate qua fruuntur angeli, in nube tamen qua voluit
videri. N vis ergo supervenientibus vetera sunt pro-
ficienda, quia luce veritatis coruscante cujus signa-
cula sunt tollenda, quæ erant quasi verba promit-
tentia, tandiu existit nobis promissor Deus, donec
factus est solutor. Ubi implevit pollicitum, mutavit
verbum, sustulit lignum. Non ait: Dabo, sed dedi,
Non autem dicitur: *Lux fulgebit, sed puer natus est*
nobis. Cessat promissio, quia [sit] veritatis exhibitio.
Transcunt vetera, quia succedunt nova, secundum
D illud Apostoli: « Si qua ergo nova in Christo crea-
tura est, vetera transierunt, ecce facta sunt ei om-
nia nova (*1 Cor. v, 17*). » Vetus enim error ab illo,
quia veritas de terra prodiit; dedit enim terra fru-
ctum [suum.] cum Maria genuit Verbum bonum.
Bonus est puer iste pauper et sapiens, et utique
melior « rege sen et stulto, qui nescit providere
sibi in posterum (*Eccle. iv, 13*). » Quis est iste
rex senex et stultus? Ille utique intelligitur, qui
merito suæ perversitatis princeps mundi dicitur, de
quo puer sapiens ait: « Venit princeps mundi hu-
jus, et in me non habet quidquam (*Joan. xv, 30*). »
Et item: Nunc judicium est mundi, nunc prin-

ceps hujus mundi ejicietur foras (*Joan. xii, 31*). » **A** Princeps autem mundi dicitur, non quia mundialis creaturæ Dominus et auctor exstiterit, sed quia princeps atque dux mundana amantium **257** iste ergo rex senex stultus est. Rex, quia, in regno conditus, in empyreo cælo, scilicet igneo. Rabanus [ait] quod cælum nomen habet a splendore, non a calore, quia a mundi volubilitate secretum, mox ut est creatum, sanctis angelis est repletum inter quos Lucifer erat, et eminebat. Unde Dominus ait: « Ubi eras, cum me laudabant astra matutina, et jubilarent omnes filii Dei? » (*Job. xxxviii, 7*) Astra matutina vocat angelos in primordio humanæ conditionis.

Merito ergo et rex dicitur et senex: Rex, quia, ut ait Ezechiel, « perfectione plenus et decorus in deliciis Dei fuit, et signaculum similitudinis ejus » (*Ezech. xxviii, 13*). » Senex quia, testante Job, ipse principium viarum Dei (*Job. xl, 14*), quia inter prima Dei opera conditus est; sed stultus quia non providit sibi in posterum. Conditus enim in eminentia et sublimitate veræ scientiæ, altitudine tantum intumuit, ut Altissimo æquari posse præsumpsit. Dixit enim in corde suo, ut Isaias ait: « In cælum conscendam, » id est, ad æqualitatem Dei, « super astra cæli exaltabo solium meum, » id est super alios angelos, « et similis ero Altissimo » (*Isa. xvi, 13, 14*). » Sed, quanto magis præsumpsit, tanto magis corruit. Unde Isaias: « Quomodo cecidisti de cælo Lucifer, qui mane oriebaris? Corruisti in terram, et usque ad infernum detraheris in profundum lacus » (*ibid., xlii, 15*). » Veritas in Evangelio ait: « Videbam Satanam tanquam fulgur de cælo cadentem » (*Luc. x, 18*). » Stultus ergo rex iste, licet senex, in posterum non sibi providens, suis non contentus aliena usurpare fuit ausus. Unde suis est spoliatus, quia aliis angelis splendidior conditus, et ob hoc Lucifer appellatus, suo vitio cadens factus est heaperus. De empyreo in caliginem hujus aeris præcipitatur, ad illudendum ei puer pauper et sapiens, de carcere et catenis egressus est ad regnum, cum ille natus in regno inopia consumatur. Mirare pueri pauperis sapientiam, et regis senis stultitiam. Ille enim in regno natus inopia consumitur; ambulat enim per loca inequosa et arida quærens requiem, et non invenit (*Luc. xi, 24*), quia veram requiem deseruit. « Dormit sub umbra calami, et in humentibus locis » (*Job. xl, 16*), » teste Job, qui inter cedros paradisi gloriosus florebat, sed puer pauper et sapiens de carcere catenæque ad requiem venit et regnum. Captus est enim injuste a Judæis, captus atque ligatus; sed patienter hæc omnia secundum voluntatem Patris passus clavis cruci affixus est, sed per hanc obedientiam regnum est adeptus. « Factus est enim principatus ejus super humerum ejus » (*Isa. ix, 6*). » Propter hoc enim « exaltavit illum Deus, et dedit illi nomen, quod est super omne no-

men » (*Phil. ii, 9*). » Qui enim patiundo apparuit infirmus, resurgendo innotuit Deus. Jubilemus. **258** ergo, et sapienter psallamus, quia talis puer natus est nobis, de quo ait angelus pastoribus: « Ecce evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus in civitate David » (*Luc. ii, 10*); » scilicet, Bethlehem, quæ interpretatur domus panis, quia ibi natus est panis qui de cælo descendit, qui dat vitam mundo. Ibi reclinatus est in præsepio, ubi pascebatur bos cum asino, quia propter hoc dignatus est nasci ut duos populos Deo reconciliaret, ac cœlesti pane reficeret. Jubilitate ergo scienter, et psallite sapienter. Beatus enim populus, qui scit jubilationem, id est, qui intolligit rationem et modum jubilationis et psalmi. Est enim jubilus gaudium ineffabile, quod nec verbis explicari potest, nec reticere valet. Psalmus, operatio bona. Jubilemus ergo mente, et psallamus opere, præparantes regi nostro habitacula pectoris, et lavantes inter innocentes manus nostras, quia « Domini est assumptio nostra, et sancti Israel regis nostri » (*Psal. lxxxviii, 19*); » id est nostram suscepit naturam Dominus et Rex noster, qui nos hic sanctificat, ut in futuro Israel faciat, id est, Deum videntes, qui velociter spolia prædoni nostro detrahit; qui infirmis salutem, captivis libertatem, exulibus hereditatem donavit, atque inimicis destructis pacem nobis dedit, unde sit ei honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

X

IN NATIVITATE DOMINI SERMO SECUNDUS (99).

De nativitate Domini.

C Sanctam ac venerabilem, gloriosam et singularem solemnitatem, hoc est, Nativitatem Domini nostri Jesu Christi, fratres charissimi, devotione fidelissima suscepturi, totis viribus nos debemus cum ipsius adjutorio præparare, et omnes animæ nostræ latebras diligenter inspicere, ne forte aliquod peccatum sit absconditum, quod ei conscientiam nostram confundat, et oculos divine majestatis offendat. Nam licet Christus Dominus noster post passionem suam resurrexerit, et in cælum ascenderit, considerat tamen, ut credimus, et diligenter attendit qualiter se unusquisque servorum ejus sine avaritia et ira, et sine superbia et luxuria, ad celebrandam ejus Nativitatem studeat præparare et componere, **D** secundum [enim] quod unumquemque bonis moribus viderit, ita illi gratiam suæ misericordiæ dispensabit. Si enim viderit eum charitatis **259** luce vestitum, justitiæ vel misericordiæ margaritis ornatum, castum, humilem, misericordem, benignum et sobrium; si talem agnoverit, corpus et sanguinem suum ei non ad judicium, sed ad remedium per sacerdotum suorum ministerium dispensabit. Si vero viderit aliquem ebriosum, cupidum, suspiciosum, timeo ne illi hoc dicatur quod Dominus in Evangelio ait: « Amice, quomodo huc intrasti non

habens vestem nuptialem? » (*Matth.* xxii, 12.) Et (quod Dominus avertat!) fiat illi quod sequitur: « Ligatis manibus et pedibus projicite eum in tenebras exteriores; ibi erit fletus, et stridor dentium (*ibid.*, 13). » Ecce sententiam qualem in die iudicii suscipiet qui, sine remedio poenitentiae, ad festivitatem Domini vitiorum sordibus inquinatus accesserit. In Natale enim Domini, quasi in nuptiis spiritualibus, sponsae suae, id est Ecclesiae Christus adjunctus est. Tunc enim « veritas de terra orta est, tunc justitia de caelo prospexit (*Psal.* lxxxiv, 12), » tunc processit sponsus de thalamo suo, hoc est Verbum Dei Patris de utero virginali; processit enim cum sponsa sua, id est Ecclesia, [cum] humanam carnem assumpsit. Ad istas ergo tam sanctas nuptias invitati, et ad convivium Patris, et Filii, et Spiritus sancti intraturi, videte quibus indumentis debeamus ornari. Ideo debemus, quantum possumus cum adiutorio Dei concordare simul et corpora nostra preparare, ut coelestis ille invitator nihil in nobis sordidum, nihil foedum, nihil obscurum, nihil oculis suis deprehendat indignum.

Hoc igitur, fratres charissimi, non transitorie, sed cum ingenti tremore debemus attendere. Invitati enim sumus ad Dominicas nuptias, ut nos ipsi, si bene agamus, Sponso adhæreamus. Cogitemus ad quales nuptias, ad qualem sponsum, ad quale conjugium invitati sumus. Invitati enim sumus ad mensam, ubi non invenitur cibus hominum, sed panis angelorum. Et ideo videamus ne forte in animo, ubi debemus bonorum operum margaritis ornari, ibi appareamus pannis veteribus involuti, et (ne) quando eos qui boni sunt in oculis Dei, et quos castitas reddidit candidos, tunc eos qui mali sunt, luxuria reddat sordidos. Et ideo quotiescunque aut diebus Natalis Domini, aut festivitatum reliquis adventibus, sicut frequenter admonui, non solum ab infelici concubinarum consortio, sed ab ipais uxoris abstinere, et ab omni iracundia alienos nos facere debemus. ut praeterita peccata per eleemosynas et poenitentias redimantur. Contra nullum hominem odium in corde teneatur. Quod solebat vanitas per gulam (*f.* superbiam), incipiat justitia per misericordiam erogare pauperibus; quod **366** luxuria vel gula dispensavit (*f.* dissipavit) in mundo, pietas reponat in caelo. Et licet expediat ut semper eleemosynas facere debeamus, praecipue tamen in sanctis solemnitatibus secundum viros nostras abundantius erogare debemus; pauperes autem ante omnia frequentius ad convivium revocemus. Non est enim justum ut in sancta solemnitate, in populo Christiano ad unum Deum pertinente, alii inebrientur, alii fame et (vita) periculo crucientur. Et nos (enim) et omnis populus unius Dei servi sumus, et si bene agimus ad unam beatitudinem pariter pervenimus. Ergo, fratres, Natalem Domini suscepturi ab omni conscientiae faece mundemur. Occurramus (ei) non in sericis vestibus, sed in operibus pre-

tiosis. Vestimenta enim nuda membra operire possunt, conscientiam ornare non possunt nisi quod majoris verecundiae est, nitidum membrum incedere, et pollutum sensibus ambulare.

Interioris igitur hominis prius ornemus affectum, ut exterioris hominis amictus sit ornatio. Spirituales maculas abluamus, ut non carnalia in nobis fulgeant vestimenta; sed haec quae suggestimus, vestrae charitatis sensibus renatis inhæreant, quae breviter dicta sunt, et quae brevius iteramus. Haec enim admonemus, fratres charissimi, quia Natale Domini imminet. (Igitur) tanquam ad nuptiale et coeleste conjugium ab omni luxuria alieni, et bonis operibus adornati, nos per Christi adiutorium praeparemus, eleemosynas pauperibus erogemus, iracundiam vel odium, sicut venenum, de cordibus nostris respuamus, castitatem fideliter teneamus. Ad convivium nostrum pauperes frequentius revocemus. Ad vigiliis matutinas surgite, in Ecclesia stantes adorate vel psallite. Verba otiosa aut saecularia, nec ipsi ex ore proferte, et eos qui proferre voluerunt castigate; pacem cum omnibus custodite, et quos discordes agnoscitis, ad concordiam revocate. Haec si fideliter Christo adjuvante volueritis implere, et in (hoc) saeculo Dominicum ad altare secunda conscientia poteritis accedere, et in futuro ad aeternam beatitudinem fideliter pervenire, praestante Domino nostro Jesu Christo.

XI.

IN NATIVITATE DOMINI SERMO TERTIUS (100).

De nativitate Domini.

« Apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei, non ex operibus justitiae **361** quae fecimus nos, sed secundum misericordiam suam » salvos nos fecit (*Tit.* iii, 5). »

Acquisierat sibi, fratres, genus humanum astutia diabolicae fraudis. Subdiderat (illud) suae dilectioni (*f.* ditioni) per peccatum primi parentis. Dominus vero, justus iudex, qui nec adversario aliquid injustum vult irrogare, sed omnia sive per misericordiam, sive per justitiam facere, sic voluit genus humanum per gratiam redimere, ut nec diabolo injuriam videretur inferre. Cum ergo Satan contra hominem astute egisset per fallaciam, voluit Dominus contra Satanam propter hominem prudenter agere per sapientiam. Tali igitur consilio egit Dominus de humana reparatione. Necessarium erat ut contra diabolum pugnaturus talis mitteretur, qui nec succumberet, et rationabiliter ageret, et cum sapientia omnia tractaret. Adam purus homo fuit, et ideo ex humana fragilitate temptationibus diabolicis succubuit; et propterea purus homo ad redemptionem mittendus non foret, qui vel per se, vel cum tentaretur, peccare potuisset. Angelus tamen non erat mittendus in hac militia, quia peccare poterat, qui prius peccavit in superbia. Necessario igitur mittendus erat qui peccare non poterat. Sed

nulla creatura est rationalis quæ peccare non possit, nisi solus Deus. Quare ergo non est missus Pater, non est missus Spiritus sanctus, sed solus Filius? Quia, ut superius dictum est, contra (hostem) astutum agendum erat per sapientiam. Sapientia autem et prudentia Patris est Filius, per quem omnia facta sunt et provisa. Quia prudentia est, egit rationabiliter; quia sapientia est, egit sapienter; et quia Deus exstitit, peccare non potuit. Missus est ergo Filius, qui cum esset prudentia, omnia rationabiliter egit; cum esset sapientia, sapienter omnia pertractavit; cum esset Deus peccare non potuit. Sed rationi congruum erat ut sicut homo superatus captus (f. captivus) erat, sic homo superando (dæmonem) naturam humanam liberaret. Non ergo purus homo missus est, sed Deus et homo; homo qui pugnaret, Deus qui pugnanti sustentaret. Est et alia ratio. Magna discordia erat inter Deum et homines per veterem hominem; facta est concordia per novum mediatorem. Sed, cum mediator esset, dignum erat ut cum utroque affinitatem haberet. Itaque cum hominem Deo reconciliaturus erat, qui erat inter utrumque Deus et homo esse debuit.

Apparuit ergo benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei, id est Deus et homo. Non tamen ex operibus justitiæ quæ facimus nos, sed secundum misericordiam 262 suam salvos nos fecit. Bene autem apparuit. Revelata est enim Dei (f. Christi) nativitas multis modis. Revelata est per angelos pastoribus; revelata est per stellam regibus. Audivimus enim in Evangelio, quod « pastores erant in regione eadem vigilantes, et custodientes vigilias noctis super gregem suum. Et ecce angelus Domini stetit juxta illos; et timuerunt timore magno. Et dixit eis angelus: Nolite timere. Ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus (Luc. ii. 8, et seq.). » Et Ubi est natus? « In civitate David, » id est Bethlehem. « Et hoc vobis signum: Invenietis infantem pannis involutum et positum in præsepio. Et subito facta est cum angelo multitudo militiæ celestis exercitus laudantium Deum, et dicentium: Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (ibid.). » Hoc audientes pastores venerunt usque Bethlehem, et viderunt sicut dictum fuerat ad illos per angelum. Merito hoc angelus nuntiavit, quia Rex angelorum natus erat. Et dignum erat ut cum magna luce apparuisset angelus, quia solem justitiæ, lumen in tenebris declaravit exortum. Pastoribus nuntiatum est, quia natus est ille qui ait: « Ego sum pastor bonus (Joan. x, 11). » Per stellam apparuit regibus, quia ortus erat Rex et stella. Rex, unde scriptum est: « Ego autem constitutus sum Rex ab eo (Psal. ii, 6); stella, unde scriptum est: « Orietur stella ex Jacob (Num. xxiv, 17). » Merito itaque apparuit pastoribus et regibus, quia ipse erat rex et sacerdos natus de regali et sacerdotali genere. De regali

A semine, quia de semine David; de sacerdotali, quia Maria cognata Elisabeth erat. Satis commendabilis fuit nuntius, quia angelus, et cum magna voce, de qua legitur in Evangelio: « Et erat uxor Zachariæ de filiabus Aaron, et nomen ejus Elisabeth (Luc. i, v). » Sed audite quid attulit: *Ecce evangelizo vobis gaudium magnum, quia natus est vobis hodie Salvator.* Vere gaudium magnum. Captivi eramus in carcere, jacebamus in infirmitate. Natus est medicus. Ecce gaudium magnum. Multo magis gaudium erat hominibus, cum angeli gauderent, et dicerent: *Gloria in excelsis Deo.* Gaudium erat apud angelos de restauratione diminuti ordinis. Laudabant Dominum de reparatione hominum, ad restaurationem angelorum. Et hominibus est pax, quia discordiam cum Deo et cum angelis habuimus; sed per mediatorem reconciliati sumus. Quia peccando extranei eramus, ideo et extraneos nos a suo consortio deputabant angeli. Adro angeli vilipendebant homines, quod se ab eis adorari permittebant. Hinc est enim, quod Lot et Abraham angelos adorabant, nec ipsi 263 prohibentur ante adventum Christi. Sed nato Domino, cum Joannes voluit adorare angelum in Apocalypsi, idem angelus ne se debeat adorare compescit, dicens: « Vide ne feceris, conservus tuus sum, et fratrum tuorum (Apoc. xix, 10). » Prius naturam humanam despiciebant angeli, ut inferiorem; sed, postquam eam assumptam super se conspiciunt, prostratam sibi videre pertimescunt, nec dedignantur hominem socium, qui super se adorant hominem Deum. Pax nuntiatur, hominibus sed non omnibus, imo hominibus bonæ voluntatis. Ac si dicerent: Illi reconciliabuntur, qui habent bonam voluntatem reconciliandi. Illi vero habent voluntatem reconciliandi qui vovent se Creatori, nec faciunt contrarium voluntati ejus. Notandum est quare dixit, *bonæ voluntatis*, et non actionis, quia voluntas bona sufficit, si facultas operationis desit. Itaque bona voluntas valet aliquando, sine operatione bona; operatio vero nunquam sine bona voluntate. Maluit ergo dicere, *bonæ voluntatis*, quod commune est omnibus salvatis.

Ostendimus, fratres charissimi, quomodo apparuit benignitas et humanitas Salvatoris, sed non est silendus ordo gloriæ ejus nativitatis. Predictus est adventus ejus, multis et ante temporibus a prophetis præsignatus erat, multis etiam figuris. Ait enim Isaias: « Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet, et requiescet super eum Spiritus Domini (Isa. ii, 1). » Hoc etiam ostensum est prius in figura Aaron. Dominus enim præcepit de singulis tribubus virgas afferri. Allatæ sunt virgæ duodecim, inter quas etiam erat una quæ fuerat Aaron sacerdotis; positæ sunt a Moyse in tabernaculo testimonii: virga autem Aaron post alterum diem invenitur produxisse flores et frondes, et peperisse nuces (Num. xvii, 2-8). Ecce prophetia et figura. Jesse fuit pater David; radix Jesse familia Judæorum. Virga est Maria, flos filius ejus, super quem descendit Spiritus sanctus in specie columbæ.

similiter virga Aaron, quæ sine semine produxit nuces [Vulg. amygdalas], signat Mariam, quæ sine semine genuit Christum. In nuce, quæ signat Corpus Dominicum, tria sunt: cortex, testa, nucleus. Cortex amarus designat carnem, quæ habuit passionis amaritudinem. Testa significat ossa. Nucleus interior animam virtutibus candidam. Cum his, et his similibus esset hæc nativitas Domini prænuntiata, et præmonstrata, voluit Dominus implere promissa. Missus est itaque Gabriel angelus ad Mariam in Nazareth, et nuntiavit descensum Domini in uterum ejus (Luc. 1, 26). Dignum erat ut Gabriel, qui *fortitudo Dei* interpretatur, annuntiaret nasciturum Dominum, qui forti manu contra principem hujus mundi pugnaturus erat. Et valde conveniens erat ut Christus qui per florem supradictum præsignatus erat, in Nazareth conciperetur, qui *flos* vel *virgillum* interpretatur. Egregium præcursorem habuit egregius imperator Joannem Baptistam, qui ab utero matris Dominum recognovit, qui per eundem Gabrielem scilicet nuntiatus est, et contrarius (scilicet contra jus naturæ) naturæ de sterili Elisabeth, videlicet cognata Mariæ, natus est. In sexto mense a conceptione Joannis conceptus est Christus; quo concepto, abiit Maria in montanæ cum festinatione, et intravit in domum Zachariæ, et salutavit Elisabeth. Et audita salutatione, exultatione exultavit infans in utero Elisabeth (Luc. 1, 39 etc.). Cæpit Joannes esse propheta, antequam nasceretur et recognovit servus Dominum, conceptus conceptum, et per gratiam pueri repleta est mater spiritu prophético, et ait: « Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me; et mansit ibi Maria tribus mensibus, et reversa est in domum suam (ibid. 43, 56). » Postea contigit Joseph ire in Bethleem cum uxore sua prægnante; cumque impleti essent dies ut pareret, diverterunt in stabulum, et peperit sine dolore, et pannis eum involvit (Luc. 2, 7). Sic divina potentia operante, de Virgine natus est Christus, non aperta porta Virginis, quæ virgo ante partum, virgo in partu, virgo post partum. De hac porta Virginis dixit Dominus ad Ezechielem: « Porta hæc quam vides, clausa erit, et non aperiatur, et vir non intrabit per eam (Ezech. xliv, 2), » quam ingressus est Dominus Deus Israel, et semper erit clausa. Magnum meritum, magnum donum, magna gratia! Ancilla peperit Dominum; creatura Creatorem, filia patrem, filia divinitatis, mater humanitatis. Dux nativitates Domini accepimus, unam divinam, alteram humanam. Illem sine matre, istam sine patre. Hodie, fratres charissimi, celebramus temporalem nativitatem propter nos acceptam. Gaudeamus propter reparationem nostram. Hodie suscepit infirmus sanitatem, hodie captivus libertatem, hodie recuperavit exsul hæreditatem. Suscipiamus ergo hodie Regem venientem, præparemus ei habitacula pectorum contra talem imperatorem, ut nos

A dignetur suscipere, in coelesti Jerusalem, qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XII.

265 IN FESTO CIRCUMCISIONIS DOMINI SERMO UNICUS (1).

« In monte Sion erit salvatio, et erit Sanctus, et « possidebit domus Jacob eos qui se possederant, « et erit domus Jacob ignis, et domus Joseph « flamma (Abd. 1, 17). »

B Suavis et mitis promissionis buccina cordibus fidelium insonuit per prophetam Abiam, qui velut musica Salvatoris, et harmonia coelestis, fidelium mentes spirituali exultatione, atque perfecta dilectione dilaret. *Erit, inquit, in monte Sion salvatio, et erit Sanctus.* Ideo scilicet salvatio erit, quia Sanctus. Hic est enim Sanctus sanctorum, quo veniente, cessat unctio Judæorum, qui, antequam conciperetur, vocatus est Jesus, id est Salvator. Quare evangelista docet: « Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum (Matth. 1, 21). » Merito igitur divinitus Jesus appellatus est, qui suo opere impletrationem vocationis suæ. De quo Joannes ait: « Vidi angelum fortem descendentem de cælo amictum nube, et iris in capite ejus, et facies ejus erat ut sol, et pedes ejus tanquam columnæ ignis, et habebat in manus sua libellum apertum (Apoc. x, 1, 2). » Multa congerit apotheca gratiæ, scilicet sacra Pagina, quod mirari valet, sed non rimari uterque oculus sponsæ, mysticus scilicet et moralis. Ecce enim quem supra sanctum, atque alibi puerum, et alibi prophetam, hic angelum vocat fortem. Est ergo puer et innocentie et puritatis prærogativa, et sanctus sanctificationis gratia, et propheta futura prædicando, et angelus præsentia nuntiando. Angelus enim *nuntius* dicitur: Et quis tam vere paternæ voluntatis nuntius exstitit, quam magni consilii Angelus? Recte autem ipse magni consilii Angelus dicitur, qui solus in dispositione rerum Patris, ab æterno fuit consiliarius, et consilium ab æternis temporibus tacitum nobis nuntiavit; in quo etiam omnes thesauri sapientiæ et scientiæ sunt reconditi. Ipse enim Sapientia, quæ ait: « Dominus possedit me ab initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio. Ab æterno ordinata sum, antequam terra fieret. Nondum erant abyssi, et ego jam concepta eram; necdum fontes aquarum eruperant; necdum montes gravi mole constiterant, ante colles ego parturiebar... Quando præparabat cælos, aderam, cum eo cuncta componens.... Et delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore (Prov. viii, 22, etc.). » Secretorum ergo Patris cognitor est hic Angelus; fortis quoque, licet puer, 266 quia fortem alligavit, aerias potestates debellavit. Propter quod et descendit, non utique locum mutando, sed assumendo servilis formæ habitum. Unde amictus nube dicitur, quia carnis amictus mundo apparuit, qui per prophetam ait: « Posuit me sicut

(1) E San-German., n. 381.

sagittam electam; in pharetra sua abscondit me (Isa. xlix, 2). » Hæc pharetra est nubes carnis, in qua latebat virtus deitatis. Caro autem Christi recte nubi comparatur, quia nobis præstat refrigerium contra incendia vitiorum, contra æstus peccatorum, a quibus vir propheticus refrigerari et verberari (f. liberari) petit, dicens: « Remitte mihi ut refrigerer priusquam abeam, et amplius non ero (Psal. xxxviii, 14). » Dum enim remiseris ut refrigerer a calore variæ concupiscentiæ, a fervore mundialis illecebræ, ibo quidem de hac vita, sed amplius non ero, in vero scilicet esse.

Nubes ergo ista angelica traducit conscientias, vel obtenebrat intelligentias, sed refrigerium præbet absolutionis animabus nostris, et lumen veræ cognitionis. Exstinguit enim venena vitiorum, et tenebras ignorantiae pellit. Hic est Angelus ille, qui filios Israel comitantem præcedebat in columna nubis in die, et columna ignis in nocte: qui, cum ante ibat, ipsi sequebantur, et cum stabat, in castris morabantur (Exod. xiii, 21). Quid sunt istæ columnæ, nisi duæ angeli formæ, una Dei, altera hominis; una Domini, altera servi. Columna namque nubis, quæ in die præcedebat, forma est humanæ assumptionis, quæ in die, id est in tempore gratiæ nos præcedit in terram promissionis ducens. Mediator autem Dei et hominum homo Christus Jesus, nos quasi in die præcessit, cum in seipso nobis exemplum tradidit, ut sequamur vestigia ejus. Cujus omnis actio nostra est instructio: qui tanquam Princeps noster legem eundi et ad patriam currendi nobis opere et sermone præscripsit, ne recedamus a signis ejus, declinantes ad dexteram, vel ad sinistram, sed ut curramus post eum in odorem unguentorum ejus; qui tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exultavit ut gigas ad currendam viam. Ipse Sponsus recte dicitur, quia a prophetis multoties promissus, et quia habet sponsum, sponsus est. Sicut ergo a sponsione prophetica ipse nominatur Sponsus, ita et ejus sponsa dicitur Ecclesia, ei sæpenumero promissa, ut ibi: « Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam (Psal. ii, 8). » Hujus et Sponsi et sponsæ thalamus exstitit virginalis uterus, ubi Angelus magni consilii humanæ naturæ, ut sponsus sponsæ copulatus est, virginalis incorruptionis integritate servata. Descendit quidem sicut pluvia in vellus: « aperta comparatio, et congrua similitudo. Lana enim accipiendo, vel reddendo aquam, non rumpitur, sed integra manet. Sic integritas in Virgine et ante partum, et in partu, et post partum servata est (1*). » Hæc est enim porta quæ respicit ad orientem, in Ezechiele clausa fuisse legitur, Domino dicente ad eum: « Porta hæc clausa erit, et non aperietur, et vir non transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israel ingresses est per eam. Princeps enim per viam portæ ingreditur, et per viam ejus egredietur (Ezech. xliv, 2, 3). » Hic est Princeps de quo

Isaias ait: « Princeps quæ digna sunt principe cogitabit, et ipse super duces stabit (Isa. xxxii, 8). » Hic ergo princeps, (quem nullus posset sustinere, si vellet manifesta potestate cognosci, voluit in summa lenitate in uterum Virginis, sine aliquo strepitu, sicut pluvia in vellus descendere). Hic ergo « exultavit ut gigas ad currendam viam (Psal. xviii, 6) » Gigas bene ipse dicitur, quia imperturbabilis, irrevocabilis, incomparabili virtute omnes homines superans, ipse cucurrit viam. Non habitavit vel stetit in ea, quia non tenuit eum sæculi illecebra. Quam viam? Ecce « a summo cœlo egressio ejus, et occursum ejus usque ad summum ejus (ibid., 7). »

Hæc est ergo via quam cucurrit gigas fortis geminæ substantiæ, biformisque naturæ, quia ab æqualitate Patris ab æterno egrediens, venit in mundum, carnis nube amictus, et usque ad visibilitatem hominibus cognoscibilis factus; et iterum relinquens mundum, ascendit ad Patrem, non relicto mundo, tanquam in mundo esse desierit. Nec ascendit ad Patrem, tanquam apud eum semper non fuerit. Sed sicut antequam vestiretur nube in mundo erat, et mundus per ipsum factus est; et cum dicitur venisse in mundum cum nube carnis, visibilis apparuit mundo: ita dicitur reliquisse mundum, non propter sui absentiam, sed ob visibilitatis subtractionem, et ascendisse ad Patrem, quia ascendendo in cœlum, innotuit Patri æqualis. Sic ergo angelus fortis in columna nubis nos præcessit, quia in tempore gratiæ, veluti in nube carnis, nos erudit, ut abnegantes impietatem et sæcularia desideria, sobrie quantum ad nos, et juste quantum ad proximum, et pie quantum ad Deum, vivamus in hoc sæculo expectantes beatam spem, et adventum Domini nostri Jesu Christi (Tit. ii, 12). In nocte vero nos præcessit in columna ignis. Columna ignis formæ est deitatis. « Deus enim noster ignis consumens est (Deut. iv, 24) » quia tanquam ignis lignum, fenum, stipulam consumit in nobis, qui in fornace tribulationis electos probat, tanquam figulus vasa. De quo Malachias: « Ipse quasi ignis conflans, et quasi herbat fullonum, et sedebit conflans, et emundans quasi argentum, et purgabit filios Levi, et colabit eos quasi aurum (Malach. iii, 2, 3). » Deus enim noster quasi ignis conflans est illis qui gravia peccata committunt, graviorum suppliciorum verberibus visitans excessus. His vero qui levia peccata et parva delicta admittunt, est quasi herba fullonum, ut lotis restituant munditiam, et lavet sordes filiarum Sion. Per filios autem Levi sacerdotalis dignitas intelligitur. At si sacerdotes Domini colandi sunt et purgandi, quid de cæteris dicendum est, cum judicium incipiat a domo Dei? « A sanctis meis, » inquit Dominus per Ezechielem ad angelos ministros vindictæ, « incipite (Ezech. ix, 6). » Si ergo judicium incipit hic a filiis, quid facient servi nequissimi? « Si justus vit salvabitur, impius et peccator ubi parebunt? (1 Petr. iv, 8). »

(1*) Quæ uncis includuntur, eadem e verbo apud Petrum Lombardum edita sunt. (Comm. in Psal. lxxi, p. iii, v. 6. — Edit. Patrol.

Merito ergo qui peccatores ita conflatur et colatur, in columna ignis nos præcedere dicitur, et hoc in nocte peccatorum et vitiorum. Ut enim per diem gratiæ ortus, ita per noctem peccaminum obtenebratio intelligitur, quæ ante adventum Salvatoris præcipue mundum involvit, quia nondum sedentibus in regione umbræ mortis lux orta fuerat. Secunda mors hic intelligitur, quæ erit in inferno, cuius umbra sunt vitia et peccata. Regio ergo umbræ mortis, regionem peccati, regio dissimilitudinis intelligitur. Qui ergo a peccatis resurgunt, qui animas mortificant, in secundam (mortem) non cadunt. Unde Joannes : « Beati qui habent partem in prima resurrectione, in his secunda mors non habet potestatem (Apoc. xi, 6). » Prima resurrectio est animæ a vitiis, secunda erit corporis a morte resurgentis. De prima ait Apostolus : « Surge, qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus (Ephes. iv, 14). » Et Salomon : « Usquequo, piger, dormis ? Usquequo de somno consurgas (Prov. vi, 9). » de hoc somno, id est de corpore carnalium voluptatum ? De nocte vitiorum et ignorantie nemo surgit, nisi Domino per gratiam suam eum excitantem et illuminantem. Nam devia iniquitatis dicitur : « Multi ingredientur per eam, et non revertentur. » Ingredientur quidem per eam, et non revertentur per eam ; imo Dei gratia præveniente, et adducente eos.

Merito ergo Angelus fortis in columna ignis filios Israel in nocte præcessisse dicitur, quia virtute divinitatis, vincula peccatorum in electis dirumpit. « Erat Iris in capite ejus (Apoc. x, 1), » id est deitas in homine. Deus enim erat in Christo mundum reconcilians sibi, et « facies ejus erat sicut sol, et pedes ejus tanquam columnæ ignis. » Facies angeli intelliguntur illi quibus relucet Dei imago et similitudo, ut in contemplativis, qui sunt ut sol, qui eorum consideratio est in cælis, qui lucent in medio hujus prave et perversæ nationis, tanquam luminaria fixa in firmamento cæli ; qui effundentes super animam suam, transeunt per locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei, in voce exultationis et confessionis, sono epulantis. Pedes vero dicti sunt firmi in fide, aliorum necessitati ministrantes, sanum jucunditatis et benignitatis sue procurantes, qui cum Martha solliciti sunt circa ministerium, et turbantur circa plurima, volentes quod non valent, et ideo voluntas, deficiente facultate, pro facto eis computatur. Hi sunt quasi columna ignis, quia Spiritu sancto ascensi, aliorum indigentiam relevant, et ad idem alios exemplo suo accendunt. Habebat etiam angelus in manu sua librum apertum, quia sacram Scripturam operatione sua complevit, partim prædicando, partim quæ de se erant dicta, consummando, et tandem sensus ejus aperiendo. Ille omnipotens sermo Patris, qui dum medium silentium tenerent omnia, et nox in suo cursu medium iter haberet, a regalibus sedibus venit. Triasunt silentia. Primum fuit

(2) Vulgata habet : Cum quietum silentium contineret omnia, et nox in suo cursu medium iter ha-

ante legem, secundum sub lege, tertium in gloria erit. Primum fuit ignorantia languoris, secundum desperatio rationis, tertium adeptio sanitatis. Ante legem enim homo non agnoscebat morbum suum, ideoque silebat, non quærens remedium. Ut autem lex subintravit, per quam est cognitio peccati, et ostendit languidæ vulnera sua, mox ruptum est silentium, quia cœperunt ægri salutis poscere remedium, sed per opera legis, ubi non erat salus ; sanari enim volentes, quod quærebant invenire nequibant.

Tandem igitur considerans homo neminem per legem justificari posse, quasi diurnis clamoribus fatigatus, rursum loqui cessavit, de salute desperans, et subsecutum est secundum silentium. Tunc ergo omnipotens Sermo Patris in carne veniens, rupit silentium, locutus est pacem, dedit gratiam, proposuit misericordiam, promisit veniam, et cœperunt ægri accelerare ad medicum, et puritate fidei, veritatisque confessione, quasi magnis clamoribus flagitare remedium. Hoc itaque, invitæque præsentia (f. Hoc itaque invitatus præsentia), agit homo, ut per Dei gratiam sanitatem recipiat. Sed cum plena venerit sanitas et venturæ immortalitatis dabitur felicitas, non erit amplius quod petat, secundum illud : « In ille die non rogabitis Patrem quidquam (Joan. xvi, 23). » Et erit tunc tertium consummationis silentium nunquam finiendum. Inter primum et tertium silentium multa verba legis per Moysen data sonuerunt, in qua erat nox verborum, ut ait Apostolus. Inter medium vero et ultimum sonat unum verbum, una gratia, Salvatoris, scilicet benignitas et humanitas. Moyses famulus Dei multa verba et multos sermones protulit, Deus Pater unum verbum, unum sermonem misit. Sermones Moysi multi impotentes fuerunt, quia quod dicebant, efficere non valeant. Unus vero Patris omnipotens fuit, qui non solum dixit, imo quæcunque voluit, fecit. De quo per Isaiam Pater ait : « Verbum meum quod egredietur de ore meo, non revertetur ad me vacuum, sed faciet quæcunque volui, et prosperabitur in his ad quæ misi illud (Isa. lv, 11). » Hoc verbum adhuc loquitur, dum promissa in suis paulatim operatur. Cum autem omnes promissiones in illo fuerint completæ, quia nihil ultra deerit, felix in sempiternum silentium erit. « Dum ergo medium silentium tenerent omnia (2). » Bene dicit omnia ; quia non solum illi desperabant qui sub lege erant, sed illa deficiebant quæ promissa fuerant. « Et nox in suo cursu medium iter teneret, a regalibus sedibus venit (3). » Triplex nos intelligitur, scilicet diabolus, vita præsens, et peccatum. Nox ergo, id est diabolus in suo cursu medium iter habebat ; iter, quia pene universum genus humanum tanquam gregem post se trahebat in barathrum perditionis. Præsens vita nox est ; vita futura, dies. Nox ista vespere, dies illa habet auroram. Vespere hujus diei coepit, cum Adam peccavit. Aurora

beret. (Sap. ix, 14).

(3) Ibid.

Illius diei fuit, ex quo Christus resurrexit, secundum illud : « Ad vesperum demorabitur fletus, et ad matutinum lætitia (*Psal. xix, 6*). »

Vita ergo ista nox est ; sed quis est cursus hujus noctis ? Vita mortalis deorsum currit, sicut vita immortalis sursum ; illius iter sursum est in cœlis ; istius iter deorsum est in inferis. Iter medium est stadium vitæ præsentis, quod nascendo intravimus, vivendo percurrimus, moriendo eximus. Nox ergo ista in suo cursu hoc medium habet iter, cum mors universos quos reperit in statio vitæ præsentis ad inferos trahit. Nemo enim mortalium adhuc ad vitam immortalem ascendere poterat. Tertia nox est peccati, quæ ab originali peccato incipiens, per actualia currebat. Quando ergo post originalem culpam, interdicti interminatione, naturalis ac scriptæ legis prævaricatione succedente, peccatum ad summum incrementum venerat, tunc nox quasi medium in suo cursu iter habebat. Unde Apostolus : « Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ (*Rom. v, 14*). » N. x. autem hæc multiplex. Apparente enim luce, mox in occasum cœpit vergere atque decreescere. Videte igitur ordinationisimum divinæ dispensationis consilium. Cum enim omnis recuperandæ (*f. supp. salutis*) spes perierat, et nox omnia secum rapiebat, tunc omnipotens **271** Sermo ad liberandum (*supp. hominem*) mittitur, ut amplius divinæ gratiæ animus (*f. munus*) commendetur. Venit, inquit, unde, et quo ? Sermo Altissimi, unicus Patrie Filius regis a regalibus sedibus venit, scilicet de concessu Patris, de æqualitate majestatis, de sede regali ad carnem, ad crucem, ad mortem ; de lumine cœli usque ad tenebras inferni. Super hoc cœlum stupet, terra miratur, homo contremiscit, angelica reveretur celsitudo. Hoc est enim opus sine exemplo, humilitas sine modo, gratia sine merito, domum sine pretio. Ille enim, cujus magnitudinis non est finis, in tantum pro nobis humiliari dignatus est, ut non solum pro nobis fieret de muliere, sed etiam sub lege fieret, circumcisionis signaculum suscipiens, ut spiritualem in nobis circumcisionem perficeret ; et ab onere legis sicut ab aliis pœnis nos solveret. Unde Apostolus : « Ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum natum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, et adoptionem filiorum reciperemus (*Gal. iv, 5*). »

Octava die abortu omnis infans Hebræus circumcidabatur secundum legem ; et Jesus puer qui non venit legem solvere, sed implere, sui Natalis die octavo, quem hodie celebramus, a parentibus suæ carnis carnale circumcisionis suscepit sacramentum. Factus est ergo sub lege, qui circumcissus est die octavo, et legalis hostia oblata est pro eo die quadragesimo. Qui legalia illa suscepit, non ut ab eis expiaretur, sed ut ex eis liberaret nos, qui eis serviliter tenebamur, sicut mortem sustinuit, ut ab ea nos liberaret, secundum illud : « Ero mortuus,

A o mors ! morsus tuus ero, inferne ! (*Ose, xiii, 14*). » Suscepit ergo circumcisionis sacramentum, ut carnalem circumcisionem fliret, et spiritualem nobis consummaret (*f. commendaret*), et filius Abrahæ appareret, qui primo præceptum circumcisionis accepit. Fiebat autem circumcisio die octavo natiuitatis, et petrino cultello, qui per Christum petram, de quo : « Petra autem erat Christus (*1 Cor. x, 4*), » qui tertio die resurrexit. In præsentī circumcidimur a vitis, et in octava ætate, quæ erit perfecte resurgentium, circumcidemur ab omni corruptione pœna et culpæ, quando renovabitur ut aquilæ juvenis nostra. Illam generalem futuri temporis circumcisionem spiritualis et interior circumcisio, quæ non modo in exteriori, sed etiam in interiori homine servando est, nec in una tantum parte corporis, ut illa circumcisio carnalis, sed in singulis membris est exhibenda, ut membra nostra, non arma iniquitatis peccato, sed arma justitiæ Deo exhibeamus. Circumcidamus ergo corda nostra, ne noxia et maligna cogitemus, et oculos, **272** ne vanitatem videamus : aures, ne voces sanguinum audiamus ; nares, ne immunditiæ sordibus delectemur ; linguam ac labia, ne in verba malitiæ prorumpamus, nec os et linguam ponamus super terram. Circumdicamus et pedes, ne ad effundendum sanguinem sint veloces, et manus, ne ad vetitorum tactum sint porrectæ. Hæc est vera et salubris circumcisio, qua vivificatur homo interior, qua non cutem carnis petrinis cultris abscindimus, sed veterem hominem cum actibus suis expoliamus, et novum induimus, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis, quam commendat Apostolus, dicens : « Neque quæ in manifesto, in carne est circumcisio, sed qui in abscondito Judæus est, et circumcisio cordis in spiritu, non littera (*Rom. ii, 28, 29*). » Cessat ergo figura, veritate per Christum implete, qui factus est sub lege, ut eos qui sub lege erant pressi et rei redimeret. Unde ? a diabolo, a peccatis, a perditione, a lege importabili. Unde Petrus ait : Hoc est onus quod nec nos, nec parentes nostri portare potuerunt (*Act. xv, 10*). Factus est etiam ex muliere, ut adoptionem filiorum reciperemus, id est bonæ gratiæ, per quam filii Dei sumus. Hinc enim adoptionem recipiemus, quia ille unicus Filius Dei non dedignatus est participationem nostræ naturæ ; factus ex muliere, ut non solum unigenitus esset, et fratres haberet, sed etiam primogenitus in multis fratribus fieret. Unicum Filium Deus habet, quem de sua substantia genuit : non autem nos de sua substantia genuit. Creatura enim sumus, quam non genuit, sed fecit ; et ideo ut Christi fratres secundum nostrum modum faceret, adoptavit. Ille natura est Filius, qui est quem genuit Pater. Nos vero beneficio et dignatione filii Dei sumus.

Iste igitur modus, quo nos Deus, cum jam essemus ab ipso non nati, sed conditi, et instituti verbo suo, et quia facit ut filii ejus essemus, adoptio vocatur. Unde, « dedit eis potestatem filios Dei fieri,

his qui credunt in nomine ejus (*Joan.* i, 12). » Qui ergo infectus est secundum deitatem, factus est ex muliere secundum carnem, ut per eum adoptionem filiorum reciperemus (*Gal.* iv, 5). » Non ait accipere-mus, sed reciperemus, ut significaret nos commi-isse in Adam, ex quo mortales sumus. Hic est ergo factus per quem salvandus erat in monte Sion, id est in il-lis, qui in eminentia virtutum constituti, revelata fa-cie, gloriam Domini speculantur. Sion enim *speculatio* interpretatur sive *specula*. Et per hoc possidebit do-mus Jacob eos qui se possederunt. Sicut enim diebus Josue, filii Israel in terram promissionis ingressi, sep-tem populos de terra sancta ejecerunt, sic Verbo Dei 272 veniente, suisque ducatum præbente, domus Jacob, id est fideles vitiorum supplantatores, pos-sederunt eos qui se possederant Christianos effe-ctos. Signum quippe cælestis regis sequentes, atque gladium spiritus accipientes, et in manibus gestantes, mundum vicerunt, secundum illud : « Hæc est victo-ria quæ vincit mundum, fides nostra (*I Joan.* iii, 4). » Miraculis enim crebrescentibus, terruerunt [*f. erue-runt*] in tenebris dentem, ac de tenebris ad lu-cem, de algore vitiorum ad calorem fidei et ignem charitatis. quem venit Dominus mittere in terram, eos vocaverunt. Unde sequitur : *Et erit domus Jacob ignis, et domus Joseph flamma*. Una eademque est domus Jacob et Joseph, id est sancta utraque Ec-clesia, cujus pars militat in terris, pars [altera] triumphat in cælis. Sed domus Jacob dicitur secun-dum partem militantium, et vitia supplantantium; domus Joseph secundum partem triumphantium, et in beatitudine quiescentium. Jacob enim *suppliator*, Joseph *augmentum* dicitur. Hic ergo ignis, ibi flam-ma erit, quia hic fervet charitas : sed ibi ardebit, ubi ex toto corde, ex tota mente diligitur Deus, secundum illud Isaïæ : « Vivit Dominus, cujus ignis in Sion, et caminus in Jerusalem (*Isa.* xxxi, 9). » In Sion enim, id est in speculatione præsentis Ec-clesie, charitas est tanquam ignis. In Jerusalem vero fraterna [*f. æterna*], id est in visione pacis, erit tanquam caminus et flamma. « Nunc enim ex parte cognoscimus; et ex parte prophetamus : Cum autem venerit quod perfectum est, tunc evacuabitur quod ex parte est. Nunc videmus per speculum, et in ænigmate, tunc autem facie ad faciem (*Col.* xiii, 10). » cum ad regales sedes, ad cælestem aulam elevati per Angelum magni consilii, perfecte adhæ-rebimus paci Dei, quæ exsuperat omnem sensum, gloria et honore cum rege Salomone decorati. Quod nobis præstare dignetur qui vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XIII.

IN EPIPHANIA DOMINI SERMO PRIMUS (3*).

« Congregabuntur filii Juda et filii Israel pariter, et ponent sibi met caput unum, et ascendent de terra, quia magnus dies Israel (*Ose.* i, 11). »

Hujus diei solemnitas a prophetis in spiritu præ-

visa, prophetica attentione insignis, cordibus fide-lium exsultationis et fidei præcipuum ingerit incre-mentum. Hoc etenim die paries gentium ad parie-tem Judæorum cucurrit (*f. occurrit*). Oves ex alio ovili ad Pastorem convenerunt, ut lapis 274 re-probatus fieret in caput anguli, duos in se parietes conjungens Judæorum et gentium, et ovibus e di-verso [*f. ex adverso*], ad oves accedentibus, fieret utrumque unum ovile et unus Pastor. Exultat ergo et lætatur solitudo gentium, quæ hodie facta est sicut lilium inter spinas, et amica inter filias. Hodie namque Ecclesia gentium olim sterilis cœpit parere plurimos, quando suas primitias in tribus Magis Regem regum adorare misit, et quæ plures habebat filios, id est Synagoga, cœpit infirmari, quæ per vati-cinium legis et prophetarum edocta hunc esse Chri-stum, quem Magi adorant in Bethlehem natum, non regium honorem ei exhibere, sed hostilem sæviliam in eum exercere ex parte cogitavit. « Audiens enim Herodes » rex novum regem natum, « turbatus est, et omnis Jerusalem cum illo (*Matth.* ii, 3). » Verumtamen et de illo populo Dominus convallem tabernaculorum dimittens, reliquias salvavit, secundum illud : « Re-liquiae salvæ fient (*Rom.* ix, 27). » Hodie igitur cla-rificatus est Filius hominis, etque manifestatus. Unde Epiphaniæ dicitur iste dies, id est *manifestatio-nis vel apparitionis*, quia manifestatus est Dei Filius, et in stella gentibus revelatus est. In aquis baptismi Patris voce et cœli aperture declaratus est; in nu-ptiis, aquæ in vinum conversione. Illis virtutum præ-coniis diem istum coruscantem sancti Patres solem-nem haberi sanxerunt. Cujus tamen celebrationis atque venerationis prima exstitit causa, quod nova stella ortum veri luminis indicante, tres Magi uno itinere eadem prævia Christum venerunt adorare, et mystica munera offerre, aurum, thus et myr-rham, ut impleretur illud Isaïæ : « Omnes de Saba venient, aurum et thus deferentes, et laudem Do-mino annuntiantes (*Isa.* lx, 6). » Et propheta (David) ait : Reges Tharsis et insulæ munera offerent, re-ges Arabum et Saba dona adducent (*Psal.* lxxi, 10). » Hæc singula verba cœlestia spirant mysteria.

Attendite ergo diligenter, fratres, et conferte in unum prophetici et evangelici oraculi verba. At-tendite ergo diligenter qui venerint, et quot, quod dux, nec non unde, et quo venerint, et quid obtulerint. Re-ges venerunt, Magi venerunt et tres, plures tamen habentes in comitatu. Fuerunt autem Magi non uti-que nigromantici (necromentici), vel malefici, ut qui-dam dicunt, sed philosophi Chaldæorum, de singulis philosophantes, qui ex (eis) significata perpendere didicerant, et ex circumstantiis rerum futuros even-tus agnoscere. Et dicuntur fuisse de genere Balaam, et successores doctrinæ ipsius qui prædixerat : « Orietur stella ex Jacob, et consurgit virga de Israel, et per-cutiet 275 duces Moab (*Num.* xxiv, 17) ; » et venisse de terra Persarum, ubi est Saba fluvius, a quo regio

nominatur: quæ omnia allegoricæ serviunt significationi, spiritualesque sensuum efflagitant. Spirituales igitur reges, quales et ipsi erant, in eis significati sunt, qui se et alios in virtutibus regunt, qui cor suum muniunt omni custodia, qui corda supponunt (i. disponunt) in virtute, id est in charitate, ut non solum speciem virtutis habeant, sed etiam virtutem (ipsam,) de quibus ait Scriptura: « Cor regis in manu Domini, et quocunque voluerit vertet illud (*Prov. xxi, 1*). » Ut enim Jeremias ait: « Non est hominis via ejus, nec viri est ut ambulet, et dirigat gressus suos (*Jer. x, 23*). » Reges ergo cælestes et spirituales merito dicuntur, qui Regi regum, quem stella demonstrat, adherent, quibus Propheta dicit: « Et nunc, reges, intelligite; erudimini, qui judicatis terram (*Psal. ii, 10*). » Ac si dicat: Viri cælestes, qui jam regnatis in spe, et regnaturi estis in re futura, quando fulgebitis ut sol in regno Patris qui judicatis terram, id est accusatis et damnatis in nobis terrena, intelligite illum, scilicet quem stella declarat, qui Magi estis et philosophi, non utique secundum terrenam philosophiam quæ decipit, unde ait Apostolus: « Videte ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam (*Col. ii, 8*), » sed per cælestem theologiam qua cognoscitis mysterium regni Dei. Qui ergo reges sunt bene regant, et recte judicent; et qui Magi sunt, id est theologi, intelligant quomodo veniant, et unde ad regem novum, et quot veniant. Veniunt quippe, ut dictum est, reges et Magi, et tres veniunt, quia in Christo illa (summa) Trinitas fuerat ab eis adoranda, et in eis gentes ex tribus filiis Noe disseminatæ, ad Christum venturæ præsignatæ sunt. Sed quomodo veniunt? Stella duce. Hæc stella est illuminatio fidei, quæ est prima rerum suppositarum (4), « et argumentum non apparentium, » ut ait Apostolus, et initium bonorum, per quam in nobis existit Deus, per quam deificamur ex divinæ substantiæ participatione (i. ad divinæ substantiæ participationem). Hæc est fundamentum positum in cordibus fidelium, quod nemo mutare potest, fides operans per dilectionem, posita in fundamento (quæ) neminem sinit perire. Non lucet stella, nec ducit, si non operatur fides per dilectionem. « Fides enim sine operibus mortua est (*Jac. ii, 26*). » Stella ergo sine luce, fides sine operatione.

Nova autem stella novæ nativitatis nuntia, inter alias miro fulgore splendebat, quia fides quæ operatur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei, mentes fidelium, pulsas tenebris vitiorum, mirabili claritate illustrat, ostendens **276** eis viam qua, et patriam ad quam eant, id est Christum qui est via qua itur, et veritas et vita ad quam itur. Hæc est via regia, de qua præceptum est filiis Israel ut incedant regia via, non declinantes ad dexteram, vel ad sinistram, quia illi quibus datum est nosse Deum, debent sequi Christum, ut ab itinere rectitudinis non moveat dextera prosperitatis, vel sinistra

A adversitatis, sed per ignem urentis tribulationis, et per aquam dissolventis dilectionis transeant in refrigerium. Optima est hæc via quam stella insinuat. Hæc est via de qua ait Jeremias: « State in viis, et interrogate vias Domini æternales, et quærite quæ sit via bona (*Jer. vi, 1*). » Multæ viæ sunt, quibus bona via quæritur et invenitur. Multæ sunt margaritæ, quibus venit ad unam pretiosam margaritam. Viæ igitur æternales sunt apostoli et prophætæ, quorum forma et doctrina invenitur via bona, et margarita pretiosa, scilicet Christus, qui est via in exemplo, veritas in promisso, vita in præmio; via secundum humanitatis humilitatem; veritas et vita secundum divinitatis celsitudinem. Hæc mysteria revelavit Magis illa stella, qua illuminati, qua irent et quo, intellexerunt. Unde et Isaias ad Jerusalem spiritualem loquens, ait: « Ambulabunt gentes in lumine tuo, et reges in splendore ortus tui (*Isa. lx, 3*). » Ecce stella quæ reges antecadebat, ecce lucerna quæ non venit ut ponatur sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt, scilicet fides, in qua tanquam in lumine gentes ambulant ad Christum, habentes duos pedes charitatis et duorum Testamentorum doctrinam servantes, in medio duorum cognoscitur veritas, secundum illud: « In medio duorum animalium cognoscetis. » Hos pedes operatur in gentibus fides, quos gemino pede dilectionis proficere facit, et duorum Testamentorum intelligentiam parit. Per eundem namque mandatorum assumitur scientia eorum. Unde Isaias: « Nisi credideris, non intelliges. » Per fidem namque mandatorum mundantur corda, atque servantur oculi interiores. Hæc est lucerna quæ in testa mentis humanæ tanquam lux fulget, quæ non est ponenda sub modio humani timoris, sed super candelabrum sanctæ confessionis, quia sicut corde creditur ad justitiam, ita ore confessio fit ad salutem. Hic est splendor ortus in quo reges ambulaverunt, quia ortum ineffabilem novi regis declaravit eis, quibus insinuavit utramque Verbi generationem, de qua Isaias: « Generationem ejus quis enarrabit? (*Isa. xlii, 8*). » Hic est splendor, de quo Propheta ait: « Et sit splendor Domini Dei nostri super nos (*Psal. lxxxix, 17*). » Et **277** alibi: « Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine (*Psal. iv, 7*). » Illius enim vultum, id est speciem, declarat cujus ortum demonstrat, quia sicut facies illius est invisibilis, ita illius ortus est ineffabilis.

B In hoc igitur lumine, in hoc splendore, reges Tharsis et insulæ, id est gentium Ecclesiæ quæ in salo hujus mundi sitæ, fluctibus tribulationum tunduntur, sed non franguntur, ambulant ad Christum. De Saba venientes, aurum, thus et myrrham Deo et Filio Dei afferunt. Saba, *captivitas* vel *conversatio* interpretatur. Per Saba igitur spiritualis captivitas intelligitur, quia sub diabolo mundus captivus tenebatur, et vanæ conversationis vetustas, qua filius prodigus in regione dissimilitudinis dissipavit

(4) *Sperandarum substantia rerum* (*Heb. xi, 1*)

substantiam suam, vivendo luxuriose, et cupiens saturari de reliquis porcorum, adhæsit uni civium regionis illius, id est diabolo et pascebat porcos, quia immundis et lutulentis actibus oblectabatur. Sed stella matutina illorescente, revocato in memoriam Patre spirituum, quem reliquit, cœpit exire de Saba, id est de miseria diabolicæ captivitatis, et vanæ conservationis, et properare ad Patrem quem reliquerat, id est ad Christum (*Luc. xv, 15*, etc.). Iste enim filius prodigus Ecclesia est gentium, filia summi Regis, quæ oblita priori ignominia, de Babylonia confusionum migravit in Jerusalem, id est in visionem pacis, ad quam Propheta: « Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et concupiscet Rex decorem tuum, et speciem tuam (*Psal. xlv, 11*). » Item Isaias: « Surge, illuminare Jerusalem, quia venit lumen tuum, et gloria Domini super te orta est (*Isa. lx, 1*). » Ac si dicat: O Ecclesia, quæ cecidisti in Judæis, surge in gentibus; quæ cecidisti per negationem et vitia, surge per confessionem et virtutes; quæ cecidisti perge infidelitatem, surge per fidem. Tu ergo quæ taces, quæ dormis, surge et vigila, et sic illuminare, secundum illud Apostoli: « Surge, qui dormis, et exurge a mortuis, » id est, a peccatis, « et illuminabit te Christus (*Ephes. v, 14*). » Hic est enim lumen qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. « Surge ergo, et illuminare, quia venit lumen tuum, id est Dei Filius in hoc mundo apparuerit; » et gloria Domini super te orta est (*Isa. lx, 1*), id est [*f. stella*] gloriosi Regis nuntia, ac fidei significativa, qua coruscante, reges Tharsis, id est exploratores [*f. exploratores*] veri gaudii, cum sancta Jerusalem de Saba surgunt, venientes cum muneribus adorare Dominum, regem cœli, mystica munera offerunt, quibus suam fidem profitentur, scilicet aurum, thure, et myrrham, [quæ] mystica oblatione significant ipsum cui offerunt [esse] regem, Deum, mortalem. In auro 278 enim quod regibus in tributa dari solet, regia nati infantis potentia insinuat. In thure quod in Dei sacrificio adolatur, divina ejusdem essentia monstratur. In myrrha, qua corpora mortuorum conduntur, ejusdem mortalis natura significatur. Hæc munera sacramento sunt congrua. Illis enim tribus intimatur regia potestas, divina majestas, humana mortalitas, quæ in Christi persona fuisse credit et prædicat mater Ecclesia catholica, et ipsum jam in cœlo regnantem, non mysticis vel figurativis muneribus, non inanibus donis porrectis, sed auro, thure, myrrha de cordis nostri apotheca prolatæ honorat, atque adorat. Aurum enim Deo offerimus, cum sapientiæ luce resplendemus, et per patientiam, pulsæ tribulationibus, non deficimus. Sicut enim aurum excellit inter metalla, ita sapientia inter dona. Aurum quoque mallei tensione produ- citur; sic fidelis anima tribulationis patientia ad

A meliora provehitur, et est tribulatio, tussio, pro-
fectus, productio. Unde Apostolus: « Tribulatio patientiam operatur; patientia vero probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris (*Rom. v, 3*). » Thus quoque Christo offerimus, cum ejus amore flagrant per studium devotæ ac sinceræ orationis ei placere contendimus; de quo dicitur: « Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo (*Psal. cxl, 2*). » Myrrham autem de cordis arcano proferimus, cum Christi amore corpus nostrum a vitiis et concupiscentiis mortificantes, carnis petulantiam districte viventes reprimimus. Hæc est myrrha de qua in Cantica dicit sponsa: « Digiti mei distillaverunt myrrham primam (*Cant. v, 13*). » Myrrha utique prima est castigatio carnis pro cœlesti gloria. Est autem myrrha nec prima, nec vera, mortificatio carnis pro inani gloria. Qui enim laudem temporalem venando, carnem affligit, in angaria portat crucem. Cogitur enim cupidine inanis gloriæ, crucem gestare, myrrhæ quidem tenens speciem, sed non virtutem. Et ideo inter virgines fatuas reputabitur, lampasque ejus, quia oleum, id est spiritum non habet, exstinguetur. Habet quidem lumbos præcinctos, sed lucernas ardentes non gestat in manibus; ideoque in tenebras mittetur exteriores. Offeramus ergo myrrham primam cum Apostolo, qui ait: « Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne cum aliis prædicavero, ipse reprobus efficiar (*I Cor. ix, 27*). » C Offeramus et thus sanctæ orationis, et aurum, apertis thesauris cordium, sapientiæ et confessionis. Hæc enim munera in thesauro animi condita proferuntur, cum corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

287 Veniamus igitur in his muneribus, sed cum myrrha mortificationis vitiorum, thure orationis, auro cœlestis cogitationis, stella fidei prævia, cum regibus Arabum et Saba adorare Salvatorem in Bethlehem Judæ. Ecce qua venerunt in Bethlehem natum Regem inveniunt, quæ antiquitus dicta est Ephrata. Ephrata, *speculum*; Bethlehem, *domus panis* interpretatur. Merito domus panis, in qua dignatus est nasci panis cœlestis, panis angelorum, qui virtutes reficit angelicas, qui non tantum de David in Bethlehem natus est, quia egressus ejus est ab initio, a diebus æternitatis. Egressus ejus enim a Patre initiali, sed non initialiter, imo æternaliter, quia *a, p, e, u, et u, e, a, d.* etc. (4^a). Non est ergo minima Bethlehem, et al comparata civitatibus Judæ, ubi multa hominum millia sunt, parvulus vicus videatur, quia Dominicæ nativitatis prærogativa omnibus præstat. Hoc autem Dominicæ gloriæ speculum miro extulit præconio, qui recte Ecclesiæ typum gerit, in qua veritas invenitur, si digne quæralur. Merito ergo eo in loco Christus nasci voluit, qui totius Ecclesiæ

(4^a) Ita in ms. Forte pro *a* debuit poni *i*, et sic erat apud Deum.

explicari: *In principio erat Verbum et Verbum*

typum gerit, et ex nomine innit Christum pabulum vitæ cunctis [fidelibus]. Ipsa est enim civitas Domini virtutum, in qua sicut audivimus veritatem, sic videmus, quam extra hanc nemo videt vel audit, nemo vere credit, vel laudat. Non est enim locus veri sacrificii extra catholicam Ecclesiam, nec speciosa laus in ore peccatoris, imo, ut ait Salomon, « circulus aureus in naribus suis, mulier speciosa et fatua (Prov. x, 22). » Ut ergo jucunda decoraque sit laudatio, ascendamus cum Magis de Saba in Bethlehem, munera deferentes, et sic laudem Domini digne annuntiantes. Qui enim mystica munera offert Domino, sacrificium laudis jam valet offerre, de quo per Prophetam Dominus ait: « Sacrificium laudis honorificabit me (Psalm. xlix, 15). » Illic est iter, quo ascendens meretur videre salutare Dei. Ideoque sancti Magi munera deferentes, et laudem Domino annuntiantes, eum invenire meruerunt, ut sic impleretur illud Osee, quod supra positum est: « Congregabuntur filii Judæ et filii Israel pariter, etc. (Osee. i, 11). » Per filios Judæ, Judæi, per filios Israel gentiles significantur pariter, quia unus eis Dominus, una fides, unum baptisma; [unum] corpus facti sunt, quia unus erat Spiritus quem perceperunt; unum corpus facti sunt propter societatem, quam fecit Spiritus, scilicet, cum Patre et Filio, quam cum Trinitas faciat, ad Spiritum sanctum pertinere intelligitur. Ipse enim est Spiritus adoptionis filiorum. Ipse est Patris et Filii **280** amor et connexio. Ad ipsum ergo pertinet societas, qua filii Judæ et filii Israel congregantur pariter, ut fiat unum corpus unius Filii Dei. Sicut enim unum corpus hominis multis constat membris, et vegetat omnia membra una anima, faciens in oculo ut videat, in aure ut audiat, et sic in cæteris, ita Spiritus sanctus membra corporis Christi, quod est Ecclesia, continet et vegetat. Et sicut humani corporis membrum præcisum, formam quidem, qua cognoscitur, retinet, sed non sequitur, quia Spiritus præter unitatem [non] juvat, sic quicumque a prædictæ pacis unitate divisus est, sacramentum tanquam formam retinet, sed spiritu præter unitatem non vivit. Frustra igitur foris de forma gloriatur, nisi intus spiritus vegetet, qui in cordibus diffunditur. Unguentum est quo fratres habitant vere in unum: sine hac unctione in unum esse nolunt; et si non corpore, tamen mente sunt in unum. Et [7 At alii] illi sunt tanquam junctum jumentum inquietum, quod non trahit, sed portat. De quibus in libro Jesu filii Sirach: « Præcordia fatui rota carri, fenum portat et semper murmurat (Eccli. xxxiii, 5). » Tales in nomine Jesu non sunt congregati, sed qui habent unctionem a Spiritu. De quibus ait Veritas: « Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum ego in medio eorum (Matth. xviii, 20). » Magnum est quod eis præstatur, dum in medio [eorum] habitat Al-

tissimus, quia congregati sunt in nomine ejus. Nec solum congregati, sed ambulare nos oportet in nomine ejus, secundum illud Amos: « Nunquid ambulabunt duo pariter, nisi eis convenerit? (Amos. iii, 3). » Non autem conveniet, nisi in nomine ejus per quem datur spiritus pacis, sine quo non est junctura, sed scissura cordium.

Itaque in nomine ejus et congregamur pariter incipiendo, et ambulamus pariter proficiendo, donec perveniamus amplectendo. Hoc modo congregantur filii Juda et filii Israel, non corpore scilicet tantum, sed fide ac mente. Unde Dominus per Michæam ait: « Congregatione congregabo Jacob totum te: in unum conducam Israel reliquias, pariter ponam illum quasi gregem in ovili, quasi pecus in medio caularum (Mich. ii, 12). Non simpliciter ait, *congregabo*; sed *congregatione congregabo*, ut geminatione vocis monstretur junctura cordis et operis. Per quid autem conjungitur, declaratur, cum subditur: « Et ponent sibi caput unum. » Omnes, scilicet, ponent sibi Christum caput. Unde per Ezechielem Dominus ait: « Et princeps unus in medio (5) eorum (Ezech. xlii, 10). » David servus meus, id est Christus secundum carnem de David natus. « Ipse est » enim, ut ait Apostolus, « corporis, » scilicet « Ecclesie **281** principium, primogenitus ex mortuis, in omnibus primatum tenens (Col. i, 18), » caput utrique est Ecclesie, quia unita est illi Ecclesia gratia, et natura, ut capiti corpus. Quia itaque se habet ad Ecclesiam ut caput ad corpus; providet enim Ecclesie, et regit eam, et in eo sunt omnes sensus spirituales Ecclesie, ut in capite omnes sensus corporis. Sicut enim anima totum corpus nostrum animat et vivificat, sed in capite omnibus sensibus sentit, ideoque capiti sunt omnia subjecta ad operandum; illud autem super locatum est ad consulendum, quia ipsius animæ quæ consulit corpori quodammodo partem gerit caput, in quo omnis sensus apparet, sic universo populo sanctorum, tanquam uni corpori, caput est homo Christus, quos omnes usque ad ultimum justum sapientia Dei illuminat quæ plenius in Christo fuit. Aliter enim cæteri homines sapientes sunt, aliter homo Christus, qui ipsius sapientiæ, qua fiunt sapientes, quicumque homines, non solum beneficium habet, sed etiam partes ipsius gerit veritate et gratia plenus, et ideo circum omnium qui de plenitudine ejus accipiunt caput est.

Hoc igitur *caput unum sibi ponentes* filii Juda et filii Israel ascendent de terra, id est, de terrenis et carnalibus desideriis, accensiones in cordibus suis disponentes, scilicet gradus virtutum, quibus ascendant proficiendo de virtute in virtutem usque ad videndum Deum deorum in Sinn. Et hæc omnia facta sunt per Jezrael, cujus dies magnus est. Magnus, inquit, et dies Jezrael, id est seminis Dei; Jezrael quippe *semen Dei* interpretatur. Hic est Dei Filius Patri om-

(5) Vulgata habet: *Princeps autem in medio, non princeps unus.*

ousion, qui de Patre eternaliter egresus, assumptione carnis semen Abraham factus est, in quo benedicuntur omnes gentes, quarum ipse fuit expectatio. Dies ergo ejus non immerito dicitur, non solum quo de Virgine nasci, sed etiam quo stella duce tertio decimo die sue nativitatibus gentibus voluit revelari. Magnus est itaque dies iste Jezrael, quo gentes venerunt adorare Dominum. Summa igitur devotione dies ista celebranda tot prædicta mysteriis. Sanctificatus est [enim] iste dies, ut prædicimus, triplici virtutum prærogativa. Sic enim tertio decimo die sue nativitatibus per stellam magis innotuit; sic et trigesimo sue ætatis anno, ut omnem justitiam imple-ret, dignatus est a Joanne in Jordane baptizari, eodemque die, anno revoluta, ad nuptias invitatus. quibus interfuit architriclinus, aquam in vinum mutavit. mystice in nuptiis sponsi et sponsæ significane, et in conversione aquæ in vinum, mutationem legalis observantiæ in spiritualem Evangelii **282** intelligentiam insinuans. Ipse enim ad Joannis baptismum venit, non peccatis mundandis indigens, sed vim regenerativam aquis conferens, non ut servus purgatione indigens, cum a servo Dominus non dedignetur baptizari. Magister a discipulo baptismum recepit, per quem non fiebat peccatorum remissio, sed hominum ad baptismum Christi assuefactio et præparatio. Ibi aperti sunt cœli super eum, et vox Patris intonuit: « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui; ipsum audite (*Nath. iii, 17; xvii, 5*). » Ibi in specie columbæ Spiritus sanctus apparuit, quia baptizatis in spiritu janua cœlestis aperitur. Ibi mysterium Trinitatis est insinuat. Pater in voce, Filius in homine, Spiritus in columba; quia quisquis fidem Trinitatis, quam in baptismo profitetur, dignis operibus prosequitur, eandem Trinitatem in futuro facie ad faciem contemplari merebitur. Ad quam visionem nos perducatur Dominus, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XIV.

IN EPIPHANIA DOMINI SERMO SECUNDUS (5).

« Qui sedes super cherubim, appare coram Ephraim Benjamin et Manasse [*Vulg. manifestare*] (*Psal. lxxix, 2*). »

Frequenter scripserant nobis prophætæ promissiones de adventu Salvatoris, quasi calamo scribæ velociter scribentis, quasi dicerent: Expecta, reexpecta. Multi venerant præcones, sed promissis tantum quilibet dives erat. Alius quidem dicebat: « Expecta Dominum, viriliter age, et confortetur cor tuum, et sustine Dominum (*Psal. xxvi, 14*). » Alius vero sic: « Si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet (*Habac. ii, 3*). » Ambo pari consilio de secretario Dei exierant, nil tamen inde nisi promissionem reportantes. Etiam Citharista

A noster, tanquam jam expectatione fatigatus, quadam obliquate culpa in Deum referebat, dicens: « Tu vero repulisti et despexisti, distulisti Christum tuum (*Psal. lxxxviii, 39*). » Isaias, vir nobilis et urbanæ eloquentiæ, tanquam indignando dixit: « Utinam dirumperes cœlos, et venires (*Isa. lxiiv, 1*). » David jam de optatu prosilierat in imperaturam, dicens: « Inclina cœlos tuos, et descende (*Psal. cxliii, 5*). » In hunc modum totus ille prophetarum conventus, tanquam diutius expectando pertæsus, nunc optando, nunc imperando, nunc conquerendo, nunc indignando sermones suos variabat. Tandem venit expectatus, et clausit ora prophetarum. Datum est promissum, et impositum est promittentibus silentium. Sileat **282** ergo legislator, quia linguae impeditoris est apud Deum. Sileat Isaias, quia polluta se fatetur habere labia. Sileat Jeremias, quia puer est, et necit loqui. Sileat Ezechiel, quia polluto pane vescitur. Sileat Daniel, quia post visionem graviter infirmatus est. Sileat Osee, quia fornicariam duxit uxorem. Sileat Amos, quia Propheta non est, sed pastor vellicans sycomoros. Erumpat vox Ecclesiæ, et dicat: Apparuit humanitas, et deitas Salvatoris nostri; venit enim non tantum cum vino et oleo, sed etiam cum purpura et sacco. Christus quidem Deus et homo modo quædam agebat, in quibus apparebat verus homo; modo quædam, in quibus apparebat verus Deus, quia modo histrionum ludens, in varias species se alternatim transformabat; De quo ludo dicit Sapientia: « Delectabar per singulos dies, ludens coram illo in orbe terrarum (*Prov. viii, 30*); » die siquidem nativitatibus, apparuit homo Deus. Dicat ergo Ecclesia: Domine Jesu, in Natali tuo inventus es habitus ut homo, paulo minor ab angelis effectus. Hodie vero tu qui sedes super cherubim, Dominus angelorum et hominum, appare coram Ephraim Benjamin et Manasse. Ac si dicat: Domine Jesu, jam te vidimus reclinatum in præsepio, pannis involutum, vagientem inter animalia. Vidit te Maria, vidit te Joseph, viderunt te pastores; et nunc tertia decima dies est quod hæc facta sunt. Appare ergo hodie secundum quod sedes etiam super cherubim, et sic factum est.

Tripliciter ergo apparuit ut Deus: non quidem in eadem [specie] nisi per temporum revolutionem. Tertia decima die a nativitate apparuit regibus gentium, stella stante super [ubi] erat puer. Nam et ipsi tunc offerendo Domino (Deum) munere confessi sunt. Tricesimo anno eadem die apparuit Joanni Baptistæ et turbis quæ convenerant ad eum per testimonium Patris. Sequenti anno eadem die apparuit ut Deus coram matre et discipulis et convivis per mutationem aquæ in vinum. Et hæc tres apparitiones innunt tria nomina quæ sequuntur Ephraim, Benjamin et Manasse. Sed si ordine retrogrado proferantur, ordinem sequuntur historiarum.

Dileamus ergo : *Appare coram Manasse, Benjamin et Ephraim*. Manasses oblivio dicitur ; hi sunt gentiles obliti unius Dei, de quibus ut oblitis dicitur : « Reminiscentur et convertentur ad Dominum universae familiae gentium [Vulg. universi fines terrae] (Psal. xxi, 28). » Et alibi : « Intelligite qui obliviscimini Deum (Psal. xlii, 22). » Coram his apparuit per stellam, Benjamin, *filius dexteræ*, qui primus amatus dictus est Benjamin [f. Benoni], 284 id est *filius doloris*, quia præ labore partus est mortua mater ejus. Hic est Joannes Baptista, Synagoga vel legis filius, quo recenter nato mortua est, quia « usque ad Joannem lex et prophetae (Luc. xvi, 16). » Sed pater vocavit Benjamin; id est filiam dexteræ, id est potentiae divinæ. Non enim vis humana fuit, quod natus est de senibus et sterilibus, sed divina coram eo apparuit in baptismo. Ephraim, *fructificatio*. Hi sunt discipuli, quibus ipse dixit : « Non me eligistis, sed ego elegi vos (Joan. xv, 16). » Coram illis apparuit in convivio. Possunt etiam hæc verba non incedenter aptari Ecclesiae triumphanti, id est spiritibus beatorum, qui sub throno Dei clamant : Domine Jesu Christe, qui justus, iniuste judicatus es coram iniquo iudice; qui tanquam ovis coram tondente non aperuisti os tuum, qui visus es vilis, et non habens speciem, tanquam vir leprosus, nunc tandem *manifeste* [f. *manifesta te*], ut alia littera, *coram Ephraim, Benjamin et Manasse*, et sic veniet. Deus enim manifeste veniet, et non silebit (Psal. xlii, 5), potens tanquam crapulatus a vino (Psal. lxxvii, 65), tanquam iudex sine misericordia. Sane in iudicio erunt tres ordines hominum, iudicandi scilicet, iudicantes, iudicati. Mediocres iudicabuntur, quorum fructus, id est opera discutientur, angelis dicentibus: Ecce homo, et opera ejus cum eo; et hi significantur per Ephraim, quia a fructibus suis iudicabuntur. Relinquentes omnia et sequentes David [f. Christum], iudicabunt, quibus dictum est : « Sedebitis ei vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel [Matth. xix, 18]. » Hi intelliguntur per Benjamin, quia dexteræ, id est, potentia iudicandi collata est eis. Jam iudicati sunt infideles, quorum iudicium jam Ecclesiae notum est, de quibus tanquam de hostibus manifestis non [f. nunc] fertur sententia. Hi per Manassem intelliguntur, quibus oblivioni datus est Deus tanquam mortuus a corde. Dicunt ergo animæ beatorum desiderantes diem Domini, ut recipiant duplicia : Domine manifestum [f. *manifesta te, seu manifesta*] coram Ephraim, id est, iudicandis; et Benjamin, id est iudicantibus; et Manasse, id est iudicatis. Possunt nihilominus hæc verba esse Ecclesiae militantis, ac si diceret: Domine Jesu, Verbum

Patris in tempore ante legem innotuisti quidem, sed paucis, et parum. « Invisibilia enim Dei per ea quæ facta sunt, a creatura mundi intellecta sunt (Rom. i, 20). » Sub lege enim innotuisti, et sub velamine figurarum, sub umbra litteræ occidentis aquosæ, quæ in solida, non in fructu copiosa facta est juxta illud: « Vitis a scopulis frondosa, vel cujus arbusta cooperuerunt cedros Dei (7). » 285 Nunc autem tempore opportuno manifestare cor illi Ephraim Benjamin et Manasse.

Sub lege nuntiatum tantum, nobis autem manifestum, id est, eructatum. « Eructavit » enim cor Patris « verbum bonum (Psal. xlv, 1), » et sic eructatum est de corde Patris in utero Virginis; de utero Mariæ in gremium Ecclesiae. Eructatum vero dicitur manifestum, quia quod eructatur saporem secum trahit, scilicet misericordiae suæ gratiam, tanquam quiddam interius et secretius cælestis. Miserationes enim Domini sunt super omnia opera ejus, et propitiatorium superpositum est arcæ, quia misericordia est super vitas. Venit enim Samaritanus ad vulneratum cum vino correptionis et oleo miserationis. Tu ergo qui *sedes super cherubim*, id est *plenitudinem scientiæ*, manifestare nobis dando singulis, dando universis de illa plenitudine scientiæ; manifestare nobis dando (*suppl. oleum*) in barbam, et a barba usque in oram vestimenti. Appare ergo coram tribu. Hi sunt tres viri quos videt Ezechiel salvandos, « Noe, Daniel, et Job (Ezech. xiv, 14). » Conjugati scilicet vel activi per Ephraim intelliguntur, qui fructus, id est opera misericordiae faciunt; prælati per Benjamin; potentia enim divina, non humana est, non tantum in se vitia extinguere, sed ab aliis extirpare; contemplativi per Manassem, qui quandoque obliviscuntur etiam sui, id est eorum quæ exigit eorum natura, qui ad vocem puellæ cantantis grex obliviscitur esus. Sed nota quod tribus Manasse divisa fuit (Josue xiv) : pars altera quia abundavit in pecudibus, in terra pascuali circa Jordanem remanere prælegit. Hi sunt qui spem ponunt in incerto divitiarum, et exilium obliti petere, tanquam manentem incolunt civitatem. Pars altera subito transivit Jordanem, ut acciperet sortem sanctificationis sub funiculo distributionis. Hi sunt contemplativi, qui cum Apostolo posteriorum obliti, in anteriora se extendunt. Ergo dicit : *Appare coram Ephraim*, id est activis; *et Benjamin*, id est prælati; *et Manasse*, id est contemplativi. Sed, secundum duo opera contemplationis, sunt duæ species contemplantium. Duo enim sunt opera ejus exteriora. Sola meditatio interior est. Exteriora, oratio et lectio; et sic contemplantes sunt claustrales, et scholares (8). Claustrales ergo qui sine communibus (*id est, sine propriis*) viventes, communem vitam eligunt, di-

(7) Vulgata: « Vitis frondosa Israel, fructus adequatus est ei, secundum multitudinem fructus sui, multiplicavit altaria » (Ose. x, 1).

(8) Nota hic scholares jungi claustralibus, sive monachis; illos scilicet qui cum ipso (ut par est

credere), Cluniaci sub sancti Hugonis abbatis disciplina et magisterio, sacris litteris multo cum labore et austeritate monasticæ proxima, licet non monachi, dabant operam.

cant: Domine, doce nos orare. Scholares vero in fame et siti, in frigore et nuditate vitam tenuem agentes, 286 dicant: Domine, doce nos lectioni vacare, quoniam suavis est sapientia; non tamen invenitur in terra suaviter [viventium], sed in terra viventium [f. laborantium]. Nec ergo vos huc venisse arbitror ut affluatis deliciis et voluptatibus effluatis, obstinatione [f. dissolutione] perelfluatis; sed ut excitati studeatis in labore et ærumna. Laboris vero merces in præsentī est cordis illuminatio; in futuro utriusque hominis glorificatio. Quam reddat nobis justus Judex, cum venerit judicare vivos et mortuos, et sæculum per ignem. Amen.

XV.

IN EPIPHANIA DOMINI SERMO TERTIUS (9).

« Cum natus esset Jesus in Bethlehem Judæ in diebus Herodis regis, ecce Magi ab Oriente venerunt Jerosolymam, dicentes: Ubi est qui natus est rex Judæorum? Vidimus enim stellam ejus in Oriente, et venimus adorare eum (Matth. ii 1, 2). »

Cum Creator omnium, fratres charissimi, formam servi accipiens pro servis, latenter in mundum venisset, voluit se tribus indiciis hominibus demonstrare. Hodie enim a Magis in Bethlehem adoratus est. Hodie in Jordane a Joanne baptizatus est. Hodie in nuptiis immutatione aquæ in vinum glorificatus est (10). Prima manifestatio facta est in primo anno nativitatis suæ; secunda, in tricesimo; tertia, in sequenti anno post tricesimum. Et tamen divina dispensatione hæ tres manifestationes eodem die diversis annis contigerunt. Sed modo de prima agamus. Voluit Dominus ostensione novæ stellæ tribus Magis, in Chaldæa positis, nativitatem suam ostendere. Cum enim essent periti astrorum, et novam stellam apparere viderent, experientia artis novum regem intellexerunt. Sed quia quidam propheta multis ante temporibus, scilicet Balaam, apud eos prædixerat: « Orietur stella ex Jacob; et surget virga ex Israel (Num. xxiv, 17). » cum, mirabilem stellam, et nulli comparabilem conspicerent, illum de quo Balaam prænuñtiaverat natum fuisse crediderunt. Veniunt ergo divina inspiratione in Jerusalem, quæ metropolis erat Judææ; divertunt ad regem Herodem, quærunt de puerō, cumque diverterent ad eum, disparuit eis stella. Herodes vocat scribas; interrogat ubi Messias, qui promissus erat in lege, nasciturus esset. Dicunt: In Bethlehem: 287 Cumque Herodes alienigena esset, et regnum Judæorum in Romanorum injuriam injuste possideret, cogitavit quomodo puerum posset occidere, timens ne regnum amitteret. Non est igitur ausus cum Magis ire ad quærendum puerum, ne parentes puerum occultarent, cum adventum ejus audirent. Præcepit igitur Magis diligenter puerum inquirere, et sibi renuntiare, et ait se velle adorare eum. Discedunt ergo Magi, et videntes stel-

lam iterum lætantur, et ea prævia veniunt in Bethlehem. Stella vero non erat fixa in cælo, sed in aere pendebat, et ostendebat manifeste domum ubi erat puer. More Persarum offerunt munera, sacramento lamen congrua, aurum, thus, et myrrham; auro regem, thus Deum et sacerdotem, myrrha mortalem significantes. Ecce prima apparitio. In tricesimo vero anno venit ad Joannem, qui baptizabat, non in remissionem peccatorum, sed in reparatione baptismatis [f. in preparationem baptismatis] Christi. Cumque aquæ prius corpora abluerent, tamen voluit eas sanctificare, ut potestatem mundandi animas haberent. Venit ergo immunis a peccato; baptizari petit ut aquas sanctificaret, ut omnibus [humilitatis] exemplum donaret. Eo baptizato aperti sunt cæli, et vidit Spiritum in specie columbæ descendentem super eum, et vox Patris audita est: « Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui (Matth. iii, 17). » Ecce secunda demonstratio. In sequenti vero anno, invitatus est ad nuptias; vinum defecit, impleri fecit sex hydrias aqua, et mutavit in vinum; et hoc fuit initium signorum.

His tribus indiciis, fratres charissimi, manifestavit se Christus mundo, et in omnibus Deus esse apparuit: In primo enim adoratur a Magis ut Deus; in secundo, Patris filius asseritur; in tertio, divina potentia per primum miraculum declaratur. Vocatur etiam Theophania, quod *divina apparitio* interpretatur, quia in his omnibus apparuit esse Deus. Audivistis veritatem historiarum, causam etiam nominis didicistis hujus festivitatis. Videamus præterea si quid mysterii in supradictis lateat. Ideo; fratres, stella apparuit, quia lumen esse in tenebris exortum populis significavit. De quo dicitur: « Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (Joan. i, 9). Ideo gentibus apparuit, quia gentem prænuñtiabat lucem fidei recepturam, juxta illud: « Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam (Isa. ix, 2). » In Bethlehem vero voluit nasci, quia Bethlehem *domus panis* interpretatur, et in ea natus est. At in Jerusalem, quæ erat populosa, mortem subiit, quia non quærebat gloriam mundi, 288 sed magister humilitatis, de pauperibus parentibus, in humili loco, in vili præsepio dignatus est nasci. Moriturus elegit populosam urbem, ut in conspectu tot hominum, qui convenerant ad festivitatem, cum majori probro pro nobis susciperet mortem. Dum divertunt ad Herodem, stellam amiserunt præeuntem, quia Herodes est diabolus, ad quem qui divertit, amisso lumine excæcatur; quem cum dimiserit, statim verum lumen quod amiserat recipit. Domus enim ubi puer erat, significat Ecclesiam. Quicunque Christum quærunt, cum in Ecclesia inveniunt. Ibi eum adorant, et credunt, et colunt. Invento autem Christo quid offerre debeamus in muneribus

(9) E ms. Victorino.

(10) Hoc ipsum in primo de Epiphania sermone dixerat.

didicimus. Myrrham scilicet, quæ competit mortuis, quia inde corpora mortuorum solent inungi, ne vermes ibi oriantur, quia amaritudine ejus vermes exstinguuntur. Homo autem accedens ad Ecclesiam, mortificare debet carnem suam cum vitiis et concupiscentiis, ne vermes peccatorum nascentur. Exstinctis vitiis necessaria est oratio, quæ per thus significatur, quæ impetrat veniam, de qua dicitur: « Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo (Psal. cxl. 2). » In eodem frequenter sequuntur opera charitatis, quæ per aurum designantur. Sicut enim aurum metallis cæteris prævalet, sic inter cæteras virtutes charitas præcellit. Ipsa enim plenitudo legis [est]. Hæc tria ergo necessaria sunt; pœnitentia, quæ per myrrham; oratio, quæ per thus; charitas, quæ per aurum significatur.

In secunda autem manifestatione ostensa sunt sacramenta nostræ salutis. Voluit enim in se ostendere quid baptizatis conferretur. Quando aliquis in baptismo regeneratur, ibi tota Trinitas operatur: unde tota Trinitas ostensa est, ubi Christus baptizatus est; Filius in Christo; Spiritus sanctus in columba; Pater in voce se revelavit. Spiritus in columba ideo apparuit, quia columba est avis simplicitatis [supp. symbolum]: per hanc avem innocentiam voluit significare quam confert regeneratis. Quod Pater dixit: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacuit*, significat quod baptizati sunt filii Dei, et qui prius displicebant, incipiunt ei placere. Quod aperti sunt cœli, significat reserari baptizatis quod prius per peccatum erat obsecratum. Nuptiæ vero, in quibus se tertio manifestavit, significant copulationem Christi et Ecclesiæ, in quibus aqua mutatur in vinum, quia vetus lex conversa est in Evangelium. Lex antiqua comparatur aquæ, quia subjectos sibi ad amorem Dei non inflammavit. Evangelium est vinum, quia fideles in Dei amore per inspirationem 229 Spiritus Sancti facit fervere.

Tantis et talibus sacramentis hæc dies, fratres charissimi, consecrata est. Et quodammodo major est festivitas, quam Nativitatis solemnitas. Major est enim, ut ait Augustinus, secunda, quam prima nativitas. In hac enim habui initium baptismus, qui est regeneratio animarum. In hac qua [Ecclesia] effecta est mater multorum populorum. Prima nativitas est carnalis, hæc autem spiritualis. Sicut ergo dignior est anima quam caro, sic nativitas animæ dignior est quam carnis. In prima ingressus est in mundum; in secunda ingressus est in cœlum. Quam opportune hæc tria die uno convenerunt! Stella ducens ad Christum, baptismatis sacramentum, mutatio aquæ in vinum. In hoc ordine instructio vitæ nostræ apparet. Cum enim aliquis convertitur ad fidem, stella, id est lux fidei ducit eum ad Christum; deinde postquam in fide instructus est, ad baptis-

matia sacramentum accedit; postea potat, et perfectus est per evangelicæ doctrinæ poculum, quoniam ne deficiat siti in via, paratur quotidie potus prædicationis peregrinanti. Ergo, dilectissimi, hæc solemnitas, tot mysteriis plena, summa devotione est celebranda, quoniam hodie gaudetis de nativitate vestra, quæ hodie in baptismo [Christi] eumpsit exordium. Hodie gaudetis de conversione gentium, quarum primitiæ hodie accesserunt ad Christum. Suscipite ad mensas vestras Christum, qui hodie suscepit gentes venientes ad eum. In paupere, Christus suscipitur; in paupere pascitur; in paupere vestitur. Ipse enim ait: « Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis (Matth. xxv, 40). » Si eos recipitis in hoc mundo, recipient vos in cœlo. Unde Dominus dicit: « Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut, cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula (Luc. xvi, 9). » Pauper enim fuit in mundo, et pauperes diligit, et pauperibus regnum suum tribuit. Unde: « Beati pauperes [spiritu], quoniam ipsorum est regnum cœlorum (Matth. v, 3). Dominus autem Jesus Christus, qui pro nobis voluit de cœlo descendere, det nobis per incrementum ad cœlestem curiam ascendere. Qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XVI.

IN EVANGELIUM DOMINICÆ TERTIÆ POST EPIPHANIAM
SERMO UNICUS (11-12)

« Cum descendisset Jesus de monte, secutæ sunt eum turbæ multæ. Et ecce leprosus veniens, adorabat eum, dicens; Domine, si vis 230 potes me mundare; Et extendens manum Jesus, tetigit eum, et dixit: Volo, mundare. Et contestim mundata est lepra ejus (Matth. vin. 3). »

Quando Christus voluit inter homines habitare, et miraculis potentiam suam virtutis ostendit, et in factis suis nostram credulitatem mysteriis informavit. Paucis discipulis in monte Dominus prædicavit, nec tunc turbæ multæ ad eum ascenderant. *Descendit Jesus de monte, et secutæ sunt eum turbæ multæ. Et ecce leprosus veniens, adorabat eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare.* O quanta est fides hujus leprosi! Audierat ille quod de Deo dictum fuerat: « Omnia quæcunque voluit, fecit in cœlo et in terra (Psal. cxxxi. 6). » Audierat quod per Eliseum prophetam, Naaman principem Syriæ in Jordane tingens, a lepra Deus mundaverat (IV Reg. v); et quia sola voluntate, omnia Deus fecit. Ait enim: *Domine, si vis, potes me mundare.* Non oportet te jubere, sed velle, quia voluntatem tuam sequitur potestas. Ergo *si vis, potes me mundare.* Videns itaque vocantis fidem, voluntatem deprecantis, ait: Cum ergo petas voluntatem, et ores eam, volo, jubeo, manum appono. Cum ait: *Volo, se velle ostendit; cum ait: Mundare, præcipit.* Cum legitur: *Extendens manum, tetigit eum.* ostendit quia manum apposuit. Sed quare tetigit leprosum, cum immu-

duſ eſſet, et cum ſola voce potuiſſet mundare? Vo-
lebat enim ſuperbiam noſtram obtundere; et ideo
non abhorruit carnem leproſi, ut prodeſſet, tra-
ctare. Quiſlibet dives, quiſlibet ſuperbus, cum infir-
mum tuæ turpitudine corruptionis horridum abhor-
ret tangere, dedignatur videre nec vult per commi-
ſerationem ad eum accedere. Sed hunc Dominus,
et dicto, et facto objurgat. Ecce Creator cœli, Rex
angelorum, deſcendit in mundum, ut tangeret lepro-
ſum; ac ſi diceret: Ecce tangere veni per humili-
tatem, quod vobis ſordet per ſuperbiam. Non ſit vile
ſervo quod facit imperator. Ait enim Salomon:
« Qui deſpicit pauperem, exprobrat Factori ejus
(Prov. xiv, 31), » quia « ipſe fecit nos, et non ipſi
nos (Pſal. xcix, 3). » Hoc tali dicto increpat nos, et
increpabit ſuperbos, quando dicet: « Infirmus fui, et
non viſitaviſtis me (Matth. xxv, 36). » Et conſeſtim
mundata eſt lepra ejus.

Fecit et aliud miraculum in Evangelio eodem, ubi
magnum [apparat] ſignum humilitatis. Poſt leproſi
mundationem, venit ad eum centurio, rogans eum,
et dicens: « Domine, puer meus jacet in domo pa-
ralyticus. Et ait Jeſus: Ego veniam, et curabo eum
(Matth. viii, 7). » Et reſpondit centurio, et ait:
« Domine, non ſum dignus ut intres ſub tectum
meum (ibid.). » Gentilis erāt iſte centurio; multos
milites in poteſtate ſua habebat. Nullam legem ha-
bebat, quæ ei condolere 291 proximo præciperet;
et tamen dolet non de filio, non de milite, ſed de
ſervo. Chriſtiani principes, ſi videant ſervos ſuos
infirmari, deſpiciunt, vilipendunt, nullam de eis
curam habent. Gentilis autem iſte curam de ſervo
magnam habens, miſit ſeniores Judæorum ad cœle-
ſtem Medicum, rogans eum ut veniret, et ſanaret
ſervum ejus. Quia gentilis alienigena erat, non eſt
auſus ad eum accedere corporaliter, ut ait Lucas,
ſed miſit ſeniores Judæorum quaſi domeſticos (Luc.
vii, 3), quaſi indigenas, qui ſecurius rogarent; et
qui præſentia non eſt auſus apparere, acceſſit ta-
men fide, et ideo dicitur in hoc Evangelio: Acceſſit
ad eum centurio, ſi non corpore, ſaltem fide, rogans
per internuntios. Jeſus autem ibat cum illis; et cum
jam non eſſet longe, miſit ad eum centurio amicos,
dicens: « Noli vexari, non enim ſum dignus ut intres
ſub tectum meum. » Rogaverat eum ut veniret, ſed
non dicebat hoc de adventu corporis, ſed de ac-
ceſſu commiſerationis. Remotus erat a gentibus
(13) per idololatriam. Rogat ut accedat, non per ju-
ſtitiam, ſed per miſericordiam. Legati vero intelle-
xerunt eum dixiſſe de adventu corporis: « Rogave-
runt itaque Judæi ut veniret, dicentes: Quia dignus
eſt, ut hoc illi præſtes; diligit enim gentem noſtram,
et ſynagogam ipſe ædificavit nobis (Luc. vii, 3-5). »
Quibus ait Dominus: « Ego veniam, et curabo eum
(ibid., 6). » Itaque ibat ſum illie. Audiens autem
centurio qui veniebat, miſit iterum amicos, dicens:
« Noli vexari, quia non ſum dignus ut intres ſub te-
ctum meum. »

(13) Imo a Judæis.

Notate verba fidelis gentilis. Mandat enim tres
paſſiones ſervi ſui, quia jacet, quia paralyticus
eſt, quia male torquetur, ut animæ ſuæ anguſtiam
demonſtraret, et Dominum ad miſericordiam com-
moveret. Puer, inquit, meus jacet in domo. Si ali-
quis quærat quare huc non attuliſti [eum], ſicut et
alii illi, qui paralyticum in lecto attulerunt, reſpon-
det, quia non eſt opus illum in conſpectum videntis
afferre, cujus potentia eſt ubique præſens. Itaque
mandat ei: Puer in domo jacet. Ac ſi diceret: Non
oportet ut [eum] ante te afferam. Cur ego Dominus
ait: Ego veniam, et curabo eum, cum non petierit
adventum ejus? « Erat quidam regulus, cujus filius
infirmabatur Capharnaum, rogabat eum ut deſcen-
deret, et ſanaret filium (Joan. iv, 46). » Cui ait
Dominus Jeſus, « Vade, filius tuus vivit. » Ad ſer-
vum non petentis voluit venire, et ad filium regis
persuadentis noluit deſcendere. Quare hoc, fratres?
Quia « non eſt perſonarum acceptio apud Deum
(Ephes. vi, 9). » Nos oramus [ſ. curamus] divitias,
et ad divites infirmos currimus; ad pauperes autem
ire abhorremus. Ecce Rex regum ad 292 ſervum
non differt ire, et ad filium regis ire contemnit.
Pauper fuit Chriſtus, quia pauperes dilexit, ut pau-
peres divitiis ſuis ditaret. Dominus itaque voluit
ire ad ſervum, ſed centurio mandat ei: Non ſum
dignus, quia alienigena ſum. Miles ſum gladio ac-
cinctus, ſanguinem fundens. Non ſum dignus con-
ſpectu tuo. Hoc reveretur gentilis ille, fratres cha-
riſſimi, quod nullus Chriſtianus, licet immundus
hodie reveretur. Nemo noſtrum, cum accedit ad
corpus Domini, dicit: Non ſum dignus, ut intres
ſub tectum meum; imo præparat ei ſordidum hoſpi-
tium, et in eo recipit eum. Iſte vero: Non ſum di-
gnus, ſed tantum dic verbo, et credo quod ſalva-
bitur puer meus. Comparamus utrumque inſimul,
leproſum et centurionem. Videamus, cum utriusque
fides magna eſſet, quæ major fuiſſet. Dicit lepro-
ſus: Si vis, potes me mundare. Ait centurio: Dic
tantum verbo. Iſte orat voluntatem, ille jussionem;
ſed ſubtilius conſiderat divinam potentiam, qui ſola
voluntate credit eſſe potentiam. Majorem fidem
habet, qui non ſolum confidit in jussione, ſed in
ſola voluntate. Et tamen magna eſt fides centurio-
nis, et mirabilis. Ait enim: Ideo credo quod verbo
tuo poteris ſanare. Ego enim ſum ſolummodo homo,
et tu es Deus. Ego ſum habens ſub poteſtate milites;
et tu angelos, qui faciunt mirabilia. Si ergo huic
dico: Vade, et vadit; et alio: Veni, et venit; hoc eſt:
Etiam mihi homini parent homines, multo magis
tibi Deo angeli parebunt, et tota natura, quia omnia
poſteſt. Miratus eſt Chriſtus fidem illius adeo, quod
ſequentibus ſe dixit: « Non inveni tantam fidem in
Israel (Luc. vii, 9). » Judaicus enim populus, quam-
vis habuiſſet prophetas, eum tamen non cognovit,
ſed dicebant eum omnia miracula facerem in Beelze-
bub. Laicus Iſraelites princeps, pro filia ſua rogans
Dominum, non dixit: Dic verbo, ſed « Veni » velo-

citer, « antequam filia mea moriatur. » Nicodemus doctor Israel, de fidei sacramento audiens, ait : « Quomodo hoc fieri poterit ? (Joan. iii, 3.) » Maria et Martha dixerunt : « Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus (Joan. xi, 21) ; » quasi non absens potuisset eum salvare. Itaque : *Non inveni tantam fidem in Israel* At ergo : « Sicut credidisti, fiat tibi. Et sanatus est puer in hora illa (Matth. viii, 13). »

Discite, fratres mei, in istis aliquod exemplum vitæ nostræ. Descendit Christus de monte, qui descendit de cælo : et postquam inter homines voluit conversari, secutæ sunt eum turbæ multæ, quia vestigia ejus imitanda sunt. Veniat ergo contra eum, si aliquis leprosus est. Lepra, fratres, criminalia peccata sunt, quibus anima commaculata **293** est. Si ergo aliquis vestrum illis irretitus est, accurrat vero medico, et dicat : *Si vis, potes me mundare*. Præceptum enim erat in veteri lege, ut si aliquis leprosus esset, extra castra ejiceretur, et, sanus factus, ostenderet se sacerdoti. Similiter criminalibus reus, extra Ecclesiam debet esse, et per sacerdotem sanus in Ecclesia recipi. Invitat nos Dominus ad humilitatem, cum servum visitare cupit. Non [igitur] pauper despiciatur, quia in paupere Dominus honoratur. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut in futuro recipiant vos in æterna tabernacula*, juvante Domino nostro Jesu Christo, qui cum patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XVII.

IN SEPTUAGESIMA SERMO UNICUS (14).

« Nescitis quod ii qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium : Sic currite ut comprehendatis (1 Cor. ix, 24). »

Ad cursum spiritualis stadii hodierna die provocati, qualiter currendum, et a quibus abstinendum sit, fratres dilectissimi, mente sollicita considerare debemus. Stadium namque juxta litteram quarta pars miliaris dicitur, quod primum Hercules uno halitu cucurrisse fertur, in cujus fine ponebatur antiquitus palus superposita corona de floribus texta, ibique propter hanc capiendam expedita juvenum cohors currere solebat, ut aliquis eorum primus, si posset velocius currere, bravium, quod nos coronam vocamus, raperet, ac per hoc regis et intuentium laudem, deinde multa donorum præmia specialiter habet. Multi enim ad hoc communi animo tendebant, sed ab uno cuncti superati erant, qui quia erat cursu velocior, rerum collectione cæteris videbatur dignior. Et quanto gaudebat victor regis muneribus dilatus, tanto victi dolebant, non solum donis privati, sed etiam tarditatis suæ verecundia dehonestati. Abstinebant se quidem a cibis, qui cursui nocent, sed non æqualiter, quia illius abstinentia fuerat major, qui in cursu erat velocior. Ne miremini, fratres, quod ex pagana superstitione pro tuendis animabus Apostolus imitabile dedit

(14) E ms. San-Germ., n. 583.

A exemplum, ut putet aliquis vestrum in nullo gentilium cultus esse sequendos, a quibus Christiana religio. Christo cogente, nos fecit extraneos. Primum cognoscat charitas vestra quoniam ex eorum ritu quædam sibi sancta usurpavit **294** Ecclesia, quæ non carnaliter, sed spiritualiter sunt exsequenda. Ex quibus est istud exemplum, quod hodierna [suppl. lectio] nobis protulit utilissimum. Stadii siquidem situs, qui illis ad currendum metitus erat, præsentis vitæ terminum significat, qui ad cursum salvationis nostræ nobis datus est, dicente et monente Domino : *Curre, miser, curre, festina, dum tempus habes, ne incidas in mortem*. Currebant enim illi pro temporali et corruptibili bravio capiendo, ut a rege mortali terrena munera caperent. **B** Curramus nos melius pro spiritali et incorruptibili bravio capiendo, ut a Rege regum, qui æternus et immortalis est, æterna et indeficientia munera capiamus, audientes exoptabilem vocem illius dicentis : « Venite, qui laboratis, et onerati estis (Matth. xi, 18). » Illi abstinabant se a pinguibus cibis, ut expeditiores in cursu redderentur. Abstineamus et nos melius, non tantum a cibis, quantum a vitiis, ut ad currendum veloces existamus.

Quod autem ex magna juvenum frequentia unus bravium capiebat, cæteris incassum currentibus, quantum ad nos pertinet, fratres charissimi, valde timendum est, scilicet ne ab uno omnes superemur, qui pro corona currere disposuimus. Unde monet Apostolus : *Sic currite ut comprehendatis*. Et quomodo illa comprehendere poterimus, qui currere nolumus ? et si quando currere inchoamus, heu ! crassitudine vitiorum fatigati, turpiter in cursu deficimus. Nam cum omnis Ecclesia in clericali et laicali ordine sit divisa, nemo eorum est qui pro corona gloriæ currat, sed quidam insaturata cupiditate solliciti, quidam infrenata voluptate polluti, quidam elatione sæcularis pompæ tumidi, non solum currere nolunt, sed etiam ipsos oculos ad capiendam coronam aperire nesciunt. Unde Psalmista : « Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt (Psalm. lxx, 4). » Et Propheta : « Sicut populus, sic sacerdos (Isa. xiv, 2). » Adeo enim cæcati et in quodam oblivionis puteo detrusi sumus, ut nihil de futuro cogitantes, et præter hanc vitam, in qua voluntates nostras exsequimur, aliam non putemus. **D** Et ut amplius dicam, multi insanientes, dum cupidos animos voluptuosis desideriis pascunt, et in sibi subjectos more luporum sæviunt, aliam se nunquam velle habere dicunt. Hi enim tales naturam hominis perdunt, et naturam quadrupedis sequuntur, qui irrationabiliter et invereconde veneri et libidini semper insistant. Hominem namque ita Conditor rerum terrenis præposuit creatoris, ut bene utens temporalibus, post mortem frueretur æternis. Quid ex hoc agendum est, fratres ? Omnes enim sumus **295** perditii, nisi divina fuerimus misericordia sublevati. Ipsa namque ad currendum

nos provocat, dicens: « Ambulate, dum lucem A habetis, ne tenebræ vos comprehendant (*Joan. xii, 55*). » Quæ vocante, si cursum iterum repetere volueritis, non uni tantum, sed plurimis fas erit coronam contingere, et sicut non semper idem in omni cursu vincebat, sed qui modo victus erat, modo renovatis viribus victor existebat; ita nos, si hucusque victi sumus, amodo victores esse curemus. Via enim currendi ante oculos posita est, in qua quantum sumus tardiores, tanto possumus esse (et volumus) velociores. Quomodo enim torpentes et pigri in cursu cessare possumus, qui non solum Apostolum ad coronam, sed etiam Salvatorem nostrum ad denarium capiendum monitorem habemus? Ipse namque summus Paterfamilias, qui plantavit vineam, id est sanctam Ecclesiam, nobis B qui sero, id est in fine mundi, in vineam laboraturi intravimus, celestis remunerationis denarium se datum promittit, assimilans nos primis colonis, qui a mane usque ad vespeream portaverunt pondus diei et æstus. Audistis siquidem illum proposita vera et congruenti similitudine Evangelii, mane, hora tertia, sexta, nona et undecima ad vineæ suæ culturam operarios invitantes, et æqualem denarium cunctis finito opere reddentem. Et si horarum quas audistis significationes cupitis, discite quia mane fuit ab Adam usque ad Noe; hora tertia a Noe usque ad Abraham; sexta vero ab Abraham usque ad Moysen; nona siquidem a Moyse usque ad Domini et Salvatoris nostri adventum; undecima fuit ab adventu Domini usque ad finem C mundi, in qua nos ultimi operarii in vineam intravimus; sed quia desides et tardi in opere sumus, certi de denario esse non possumus.

Studeamus igitur velocius operari, ut de denario possimus esse securi; et quia hodie a summo Patrefamilias vocamur, vocationem ejus non despicientes, in vineam laboraturi intrare etudeamus. Ipse namque præsens Jejunium ad hoc congrue instituit, ut peccata nostra innumera, quæ carnis delectatione 296 cæteris anni diebus commisimus, in hoc tempore per poenitentiam et carnis mortificationem tergere possimus. Insuper etiam dies ista, quæ veluti janua jejuniorum existit, et canticum lætitiæ, id Alleluia (15), nobis subtrahit per omnem continuationem sui officii, poenitentes et plangentes exprimit, docens nos ab immoderata lætitia debere, D cessare, et in fletu et lacrymis poenitentiae manere.

(15) E modo isto deponendi canticum Domini Alleluia, videntur antiqui, non nisi ægre, illud deponuisse. Hinc sane in ultimis officii divini periodis Dominicam Septuagesimæ præcedentis mira quarundam præcipuarum Ecclesiarum Alleluia repetitio, in quarum quibusdam fiebat, non solum ad singulos cujusque psalmi versus, verum etiam ad cujusque versus medietatem. Quod in Ecclesiis insignioribus quibusdam, velut Remensi et Silvanestensi, ex eorum Ordinariis observavit eruditus noster Martenius, tract. de divinis officiis, cap. 16. de Septuagesima; specialiter autem et apte ad nostrum institutum de Cenomanensi, cui Hildebertus

Hac igitur voce sæpius repetito nomine, ipsum Alleluia affati sumus, quodammodo illud retinere quasi hospitem cupientes, dicendo illi: Mane apud nos hodie, et cætera; cui etiam ultimum vale fecimus, dicentes: Angelus Domini bonus comitetur te, ut iterum revertaris ad nos, ut sciamus non autem nos perfecte gaviauros, quousque corpore et sanguine Redemptoris nostris renovati, ipsum canticum gaudentes recipiamus. Antiphona siquidem missæ, quæ vulgo Introitus vocatur, cum poenitentibus plangit, dicens: Circumdederunt me dolores mortis (*Psal. xvii, 5*). » Collecta siquidem cum responso afflictionem poenitentiae sonant. Ille denique cantus, quem pro Alleluia commutamus, qui Tractus (16) ideo dicitur, quod longos cantus habeat, poenitentes profundo gemitu ad Dominum clamare docet, et sic cætera verba officii ordinatim digesta, non lætitiæ gaudentium, sed luctum et mororem videntur exprimere peccatorum. De nomine nempe diei, quæ Septuagesima vocatur, si quaeritis, sciatis quia non tam a numero dierum, ut æstimant qui ab ea usque ad paschalem festivitatem tot dies computant, quam a numeri perfectione nomen accepit, a quo isdem numerus initium sumpsit. Constat autem isdem numerus ex denario septies ducto, quorum septenarius ad septem Spiritus sancti dona, denarius vero pertinet ad decem legis præcepta, quæ ita junguntur, ut neque dona Spiritus sancti sine legis præcepto, neque præcepta legis sine Spiritus sancti dono custodiri ab aliquo possint, et qui alterum servaverit, alterum sine dubio habebit. Qui numerus recte poenitentibus congruit, ut gratiam sancti Spiritus, quam 297 peccando perdiderunt decem legis præcepta maxime in hoc tempore custodiendo recuperare valeant. Aliter secundum quosdam ad litteram Septuagesima dicitur, eo quod Israeliticus populus in Babylonia tot annis fuerit captivatus, a quo longo tempore post rediens, eodem numero in commemorationem ejusdem liberationis jejunium Deo consecraverit. Sed quia et secundum historiam, et secundum allegoriam poenitentibus congruit, studeamus nos in hoc tempore peccata nostra deslere, ut animæ nostræ post hanc vitam, quæ septem diebus volvitur, a Babylonia, id est infernali captivitate liberatæ, et donis Spiritus sancti dilatæ, et coronam immarcescibilem pro cursu, et denarium pro diurno labore vineæ a Rege regum possint gaudentes percipere. Amen.

præerat episcopus; in cujus Ordinario sic habetur: *In medio cujuslibet versus dicitur semel Alleluia, et in fine cujuslibet versus ter Alleluia, et in fine psalmi dicitur Alleluia; et ita includitur Alleluia.*

(16) Quod autem hic refert de Tractu, quem ideo sic vocatum asserit, quod longos habere cantus, id eo probabilius videtur, quo per hebdomadam Septuagesimæ, lectiones Mattheorum ita protrahuntur, ut in pluribus Ecclesiis per illam hebdomadam totum Pentateuchum in choro legeretur. Cujus consuetudinis plura refert exempla præfatus Martenius, loco supra citato.

XXVIII.

IN CAPITE QUADRAGESIMÆ SERMO UNICUS (17).

De penitentia

(18) « Maria (19) soror Moysi peccavit murmurando contra eum, et percussa est lepra. Clamavit itaque Moyses ad Dominum, dicens : Deus, obsecro, sana eam. Cui respondit Dominus : Separetur septem diebus extra castra, et postea revocabitur. Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus, quibus peractis, revocata est. »

Ulliones, fratres charissimi, Veteris Testamenti ad correptionem hominum illius temporis factæ sunt, sed ad nostram castigationem scriptæ. Videamus igitur præter historiam quid Ecclesia Dei in sorore Moysi utilitatis sibi assumat, et quam informationem vitæ nobis illa attribuat. Maria illa quæ peccavit, contra fratrem et ducem suum Moysen murmurando, significat animam cujuslibet, qui murmurat contra prælatum, cui dedignatur obedire, et præcepta salutis non vult suscipere, sed cum sibi graviora videantur, murmurat, et ideo ea facere recusat. Relinquendo igitur præcepta Domini, lepra peccatorum fœdatur, et apparet, dum **298** culpa ejus publicatur. Sed bonus prælatus quærens salutem proximi, compatitur peccanti, et auxilium divinæ medicinæ precibus postulat infirmanti, et clamat quotidie ad Dominum, dicens : *Deus, obsecro, sana eam*. Multum autem valent præces illorum in Ecclesia, quia eis commotus Dominus revocat peccatorem a via sua mala. Audivit Dominus Stephani orationem, et convertit ad penitentiam Saulum persecutorem. Respondet igitur Dominus, dum facit quod postulatur, dum commovet intus mentem peccatoris, dum facit accedere ad medelam confessionis. Et ut extra castra ejiciatur septem diebus, hoc est, ut peccator dum penitet, *extra domum suam ejectus*, humiliter veniam de peccatis postulet, et peracta penitentia sibi injuncta mundus a lepra criminum reconciliatur, et revocatur. Septem dies tempus penitentiae designant. Septenarius enim competit penitenti, quia veniam a septiformi Spiritu expectat. Unde et sæpe septem anni in penitentia dantur. Vos igitur, fratres charissimi, significatum hujus rei complectis. Vos enim peccastis, nolendo Dominicis obedire præceptis. Murmuravistis vos, et a lepra

(17) B Victorino codice.

(18) Non sunt ipsa Scripturæ verba, sed historia summarie desumpta ex cap. xii, v. 1 et seqq. lib. Num.

(19) Ex ipso hujus sermonis contextu liquet Hildebertum illum habuisse in Capite Quadragesimæ ad penitentes, dum illos sollemni ritu ejiceret ex ecclesia ; quod proprium erat episcopi officium, et, non nisi ex eorum mandato vel licentia, archidiaconorum. Qui quidem ritus adhuc variis in Ecclesiis viget. De hac ejectione vide nostrum D. Edm. Martenum, fuisse disserentem, tractatu De divinis officiis, cap. 17, de feria tertia, in capite jejunii, pag. 130

A et immunditia percussistis. Vos a domo Domini ejici promerulistis. Nos autem, quorum [est] officium, rogavimus pro vobis, et Dominus præcepit nobis ut extra castra, id est extra Ecclesiæ communionem vos ejiciamus. Sed hæc ejectio est ad salutem, non ad perniciem ; ad correctionem, non ad perditionem. Hoc modo ejectus est Adam de paradiso, ut in hoc exilio miseriæ corrigeretur, ut hac poenæ temporali æterna diviteretur. Quamvis homo peccasset, non deseruit eum Deus, qui ad poenitentiam eum semper invitat. Post peccatum enim cum Adam propter erubescientiam latuisset, quod jam quasi magnum signum et spes poenitentiae erat, cum scilicet peccator de culpa incipit erubescere, visitare eum dignatus est Dominus, apparens ei post meridiem, et eum vocavit : « Adam, ubi es (Gen. iii, 9). » Id est, in qua miseria positus es ? Per hoc quod nomine vocat, signum dat, quod ad poenitentiam revocat. Per hoc quod requirit : « Ubi es ? » **299** ostendit quia viam peccatoris ignorat. Suum enim ignorare, reprobare est. In meridie ostendens quod ab amore peccatoris refrigescit Dominus : Cum in homine exstinguitur [deest forte lumen gratiæ], refrigescit fervor charitatis. Cui Adam respondit : « Vocem tuam audi, in paradiso, et timui, eo quod nude essem, et abscondi me. » Ejecit itaque Adam de paradiso, et fecit ei et suæ uxori tunicas pelliceas, et induit eos.

Hæc omnia, fratres charissimi, hodie in vobis complentur. Vos eratis in paradiso, quia in Ecclesia Dei. Dedit præcepta vobis, et transgressi estis. Audivistis vocem ejus, cum prædicationem vicaril [ejus] intellexistis. Clamat quotidie ad vos : « Adam, ubi es ? » cum dicit : « Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejuniis, et fletu et planctu (Joel. ii, 12). » Vos erubescitis in conspectu ejus, cum voce « corrigentis in prædicatione audistis. Visitat vos Dominus, cum corda vestra commovet ad poenitentiam. Et quisquis nostrum, dum poenitet, dicat : *Domine, audi vocem tuam*, id est prædicationis tuæ, *in paradiso*, id est in Ecclesia, et audi minas tuas, id est, sententiam, qua peccatoribus minaris, dicendo : « Erubescant impii, et deducantur in infernum (Psal. xxx, 18). » Et iterum : « *Ite, maledicti, in ignem æternum (Math. xxv, 41).* » — « Timui » igitur, « eo quod nudus essem » virtutibus, « et abscondi me, » id est erubui, non audens apparere in

et seqq. Plura tamen hinc ad disciplinam licet observare : Primo, poenitentes non solum ab Ecclesia ejectos, sed quasi a propria domo exules, poenitentiam sibi injunctam exsolvisse, licet hoc non nisi ex voluntario fervore, egisse appareat ; secundo, neum poenitentiae plurium annorum, Hildeberti ætate, fuisse frequentatum ; tertio, confessionem peccatorum præcessisse jejunium Quadragesimale. Quo tepius plurium hujus ævi fidelium arguitur qui non nisi extremis Quadragesimæ, vel etiam Paschatis desinentis diebus, vix ac ne vix quidem ad poenitentiam accedunt.

conspetu tuo, juxta filii penitentis vocem, qui ait: « Pater, peccavi in cœlum et coram te; jam non sum dignus vocari filius tuus (Luc. xv, 18). » Ejiciuntur itaque peccatores de paradiso, dum Ecclesia ad horam eis subtrahitur; induti sunt tunicis pelliceis, id est peccatis (f. ciliciis), quia peccatorum obliti (f. peccatis onusti) designantur: significant enim pelles mortuorum animalium mortua opera peccatorum. Nolite ergo dolere de hac ejectione, sed eam cum humilitate suscipite; melius est enim ut ab hac domo presenti expellamini ad vestram emendationem, quam a celesti regno ad perpetuam damnationem. O quam terribilis est sententia, cum peccatores audient: « Nescio vos, discedite a me, omnes qui operamini iniquitatem. Ite, maledicti, in ignem æternum! » (Matth. 25, 41.) Iratus veniet, quia Dominus manifeste veniet, et non silebit. Audite quid minatur videns peccata hominum: « Nonne hæc condita sunt apud me, et signata in thesauris meis? Mea est ultio, et ego retribuam in tempore. Reddam ultionem hostibus meis, et his qui oderunt me retribuam (Deut. xxxii, 34, et seq.). » Et quia tanta est severitas judicis, placandus est antequam veniat; et quomodo placandus est ait Psalmus: « Præoccupemus eum in confessione (Psal. xciv, 2). » Quod dicitur antequam facies ejus appareat in judicio, præveniamus eum, damnando quæ 300 fecimus, ut quando veniet, non inveniat ipse quod damnet. Peccata enim nostra aut ipse judicabit, aut nos. Melius est ergo ut nos judicemus, quia « horrendum est incidere in manus Dei viventis (Hebr. x, 3). » Nostrum iudicium poenam brevem donat; iudicium ejus æternam: « Introite » igitur « portas ejus in confessione (Psal. xcix, 4). » — « Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus (Psal. cv, 1). » Vult ut confiteamur, non quod ipse peccata nostra ignoret, sed ut diabolus audiat quod poenitimus, et ita non habeat unde accuset. Diabolus igitur vult ut taceamus; Deus vult ut confiteamur. Talis ordo est. Prohibitus est primus homo ante peccatum ne peccaret, et dictum est ei: Confitere peccatum, quia [antea] non habebat quod confiteretur. Secundo homini, id est Cain, qui in fratrem peccavit, dictum est: Peccasti, quiesce. Et nobis per Isaiam: « Quiescite agere perverse (Isa. i, 16). » Nec sufficit cessare a malo, nisi præterita peccata D confiteamur. Et ideo per David admonemur: *Confitemini Domino quoniam bonus*. Exemplum posuit et dixit: « Confitebor adversum me iniquitatem meam Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei (Psal. xxxi, 5).

His omnibus peractis, necessaria est ultima medicina, id est satisfactio, ne peccatum nostrum maneat impunitum. Unde nos instruit Joannes Baptista, qui vere fuit poenitentis forma dicens: « Agite fructus poenitentis dignos (Luc. iii, 8). » Hæc omnia cognoscens diabolus, et sciens quia confessio humiliatio est, ipse qui per superbiam cecidit, vult

ne humiliemur, quia reditum nostrum impedire desiderat. Sic ergo laboravit ut primus homo non servaret quod injunctum est ei; id est non peccare, sic omnibus modis conatur, modo ut homo non servet quod sibi dicitur. Inde poenitet David non confiteri; ait enim: « Quoniam tandem tacui, inveteraverunt ossa mea (Psal. xxxi, 3), » quia tacurnitas in his magis ac magis corrumpit hominem. Vult diabolus ne dicatis: Peccavi. Et cum homo ad id conatur, ipse os ejus conatur et laborat claudere; vel si detegit peccatum, cum majori peccato facit confiteri; facit enim peccatorem se excusare. Duplicatum est igitur peccatum: quia peccavit, et peccatum excusavit. Cum enim castigantur aliqui, et dicitur eis: Quare hoc fecistis? respondent: Quia diabolus fecit. Sed nunquid coegit? suadere potuit, cogere non potuit. Si solus diabolus daret consilium, et Deus taceret, haberet homo quod excusare posset. Sed Deus per rationem, per Scripturas, per prædicatores clamat: Nolite peccare. Deus a dextris, diabolus a sinistris; homo in medio constitutus est. Deus qui persuadet facere 301 bonum, adversarius dissuadet; homo autem diabolo consentit. Hoc operatus est in primo homine. Adam enim cum accusaretur a Domino, ipse se excusavit per mulierem, [mulier] per serpentem. Hoc devitans periculum, David ait: « Ego dixi: Domine, miserere mei; sana animam meam, quia peccavi tibi (Psal. xl, 5). » Audistis modum et ordinem poenitendi, audite tempus. Ait Salomon: « Non tardes converti ad Dominum, et ne differas de die in diem, subito enim veniet ira Dei in tempore vindictæ, et destruet te [Vulg. disperdet te] (Eccli. v, 8, 9).

Ecce, fratres charissimi, ecce nunc tempus acceptabile; ecce nunc dies salutis. Quod in aliis diebus peccastis, in tempore poenitentis luite. Ne ergo differatis, sed quam citius poteritis, poenitemini. Tunc, quia nescitis diem, neque horam quando veniet. Tunc, quia non debetis jejunare ante confessionem. Quis est ordo ut peccata puniatis antequam confiteamini? Prius sunt confitenda [peccata,] postea punienda. Qui usque ad ultimum diem Quadragesimæ differt confiteri, dat signum quod coactus id facit, qui in peccato delectatur. Promisit Deus veniam poenitenti, sed non promisit crastinum diem differenti. Cum accesseris ad confessionem, noli ridere, sed peccasse te humiliter proflendo accedere. Si potes, ploret oculus; si non, saltem doleat animus. Lacryna enim exterior signum est interioris doloris, et lavat maculam peccati. Voluit enim Deus ut totum corpus operetur in poenitentia, quia totum corpus reatui subditum erat; præcepit enim ut cor, oculus, os et totum corpus luerent peccatum. Ait enim Propheta: « Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejuniis, et fletu et planctu (Joel. ii, 12). » Cum præponit *in toto corde*, docet quod ibi est fons poenitentis. Fletus ad oculum, planctus ad os vel animum, jejunium ad totum cor-

pus refertur, oculus vidit vanitatem, os locutum est mendacium, aures audierunt vana, manus fecerunt homicidia, pedes fuerunt veloces ad effundendum sanguinem, cor mala cogitavit. Ergo cor poeniteat, oculus fleat, os oret, aures audiat predicationes, manus det elemosynam, pedes veniant ad ecclesiam. Unde Apostolus: « Sicut exhibuistis membra vestra servire munditiæ et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem (Rom. vi, 19). » Dederat membra hominibus Creator ad sibi serviendum, et fecistis ea servire ejus inimico. Proh dolor! homines laborant ut bonam vineam habeant, et non laborant ut bonam vitam ducant; laborant ut res eorum sint bonæ, et non laborant ut ipsi sint boni. Plus ergo diligunt res suas quam seipsos, cum res habeant **302** propter seipsos, et plura est [eis] vinea quam anima. Vineam tamen amittunt, at non amittunt animam. Illam ergo excolite; spinas vitiorum eradicatæ, ut palmites vitiorum fructificent in vobis. Veniet enim Dominus vineæ reddere cultoribus secundum merita eorum. Et tunc boni venientes venient cum exultatione, portantes manipulos suos (Psal. cxxv, 8). » Et qui sunt illi qui venient cum exultatione? « Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent (ibid., 5). » Sumite [f. seminate] ergo in lacrymis poenitentes, ut mereamini in domum Domini intrare gaudentes, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XIX.

IN DOMINICA PRIMA QUADRAGESIMÆ SERMO
UNICUS (19°).

Sive potius initium sermonis imperfecti.

Tribus modis tentavit diabolus Christum. Per gulam, ubi dixit: « Die ut lapides isti panes fiant (Matth. iv, 3); » per avaritiam, ubi ostendens ei omnia regna mundi, ait: « Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me (ibid., 9); » per vanam gloriam, ubi ait: Si Filius Dei es, mitte te deorsum (ibid., 6). » His tribus modis vicerat primum hominem; et ideo his tribus appetiit Christum, quem mirabatur esse sine peccato; et ideo machinabatur, ut aliquo istorum modorum caperet eum. Nam ex his alia vitia prodeunt, et qui in istis capitur, facile ad peiora ducitur. Qui enim delectatur suavitæ ciborum et potus, comedit aliquando et bibit ad saturitatem. Ex saturitate caro ad libidinem inflammatur. Qui vero stimulis libidinis agitur, facile corrumpitur in fornicationem et adulterium. Qui autem adulter est, marito adulteræ invidet, odit; interficit, si potest, vel simulat falsam amicitiam, et cum se amicum vultu et verbis exhibet, corde et opere inimicus est. Ecce quomodo ex intemperantia gulæ multa peccata et mala procedunt; et hoc videtur callidus hostis, prius tentavit Christum per gulam, cogitans quod si cum in appetitū

(19°) Et Sangerman. 383

A cibi caperet, facile ad graviora deduceret. Similiter ex vana gloria et ex avaritia. Ergo ut exalte illi, ut dicetur, non recusant committere sacrilegia, homicidia, perjuriam, fraudes, prodiciones, falsasimoniam; furta etiam et rapinas exercent, et quodlibet turpitudinem subeunt, ut possint adipisci quod optant. Ideo solerter vigilandum est fidelibus contra insidias callidi hostis, ut qui **303** Christi sunt, more Christi repellant tentatorem. Cum oblatis honores sæculi, vel laudem humanam, contemnitur ruina ipsius, qui per superbiam corrumpitur. Si vero per avaritiam tentaverit, quasi de acquire necessariis, respondeat ratio: Quia naturæ prout sufficiunt, avaritiæ nihil. Nam si isti tres aditus dantur diabolo, facile alios ejus laqueos evadere

B « Qui autem minuta contemnit, » testante Scriptura, « paulatim in majora decidet (Eccli. xix, 2). » Tribus autem modis committitur omne peccatum cogitatione, verbo et opere. Sunt enim quedam vitia quæ sunt tantum in anima; quedam autem quæ in anima prius concipiuntur, et postea in corpore exercentur. In anima est infidelitas, invidia, odium, iracundia, indignatio, credulitas, seu presumpcio, arrogantia, ambitio, avaritia. Hæc continentur in mente, et versantur in cogitatione, aliquando per quedam indicia foris apparent, et invidia per detractionem, iracundia per contumeliam: et sic cætera, quamvis interius corrumpantur animam, per aliqua signa foris prorumpunt; verum enim committitur peccatum in perjuris, in mendaciis, in falsis testimoniis, in deceptionibus, in maledictionibus, in derisionibus, in contumeliis, in vexationibus, in scurrilitatibus, in cunctis sermonibus qui pertinent ad persuasionem malorum, vel dissipationem bonorum, in adulationibus, in turpi loquio, in omni verbo otioso, quia dicit Dominus in Evangelio: « Omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, de eo reddent rationem in judicii (Matth. xii, 36). » Opere committitur peccatum, in furtis, in rapinis, in homicidiis, in ebrietatibus, in comensationibus, in fornicatione, in adulterio, in oppressione pauperum, in superflua acquisitione rerum temporalium, in his quæ sunt ad voluptatem carnis, et his quæ sunt ad nocendum alicui, et in omnibus quæ prava intentione geruntur; in omnibus modis moritur anima in peccato.....

D desinit hic sermo in ms.

XX.

IN QUADRAGESIMA SERMO PRIMUS (20).

De poenitentia.

« Dispone [Vulg. Præcipe] domui tuæ, quia morietur tu, et non vives (IV Reg. xx, 1). »

Cum Ezechias post incredibiles triumphos elatus fuisset in superbiam, nec dignus **304** Domino grati egisset, ægrotavit usque ad mortem, et venit Isai in spiritu, et ait: Dispone domui tuæ, id est provide qui succedat tibi in regem; nisi enim deus

(20) E ms. Andegav.

tua poenitentiam egeris, morte morieris. Fuit hæc admonitio, et semel facta per spiritum sanctum Ezechiam, qui regnabat super Judam et eam. Generalis est etiam et quotidiana ad bellum fidelem animam. Generaliter enim ad quemque nostrum de die in diem clamat Spiritus sanctus : *Dispone domui tue*, quia nisi disponere mortem animæ morieris, et postmodum morte

Et non credas Origeni dogmatizanti quod æternum irascetur Dominus, imo etiam cum miserebitur, quia non vives, id est, nunc princeps revocaberis ad vitam. Spiritualis vero a in hoc quadragesimali tempore est, in quo et brevis numerus ad corrigendas (21) aliorum negligentias nobis constitutus est. Indum est cui patrifamilias loquitur Spiritus sanctus, et de qua domo præcipiat disponenda. Quatuor domus leguntur in theologia : domus ista, ubi sunt filii diffidentie, vasa iniquitatis, ista ipse ait : « Revertar in domum meam, domus dei » (Luc. xii, 24). Sed quia pater ille factus duratus est tanquam lapis, ad eum non dicitur hæc admonitio. Proinde de tribus aliis condendum est. Domus itaque hominis est manubialis ; domus animi creata et rationalis, Domini regnatura et spiritualis. Domum suam inhabitat, animus dispensat, Dominus illuminat. Homo per necessitatem, animus per naturam, Dominus per gratiam. De domo hominis est a villico iniquitatis : « Ut cum amotus villicatione mea, recipiant me in domos vestras » (Eccl. xvi, 4). De dispositione hujus domus dicitur esse facta præsens admonitio, cum contemnenda præcipiatur quam diligenda, præterea dictum sit : « Exi de terra tua et de domo tua » (Gen. xii, 1). Et sponsæ præceperat : « Obliviscere populum tuum et domum patris tui » (Ps. xlv, 11). Siquidem domus animi ipse, et animum vocat rationem, cui, tanquam patrifamilias, carnis et animæ nostræ creditur custodia, et mandata dispositio.

De domo legitur : Tria ejiciunt hominem de domo, stillicidium, et mala uxor, id est peccata ignorantie, peccatum suggestionis, peccatum concupiscentie, quæ non tantum rationem in suum dominari non permittunt, verum et ancillari cogunt. Domus autem Domini est animus, ita mirum in modum animus Dominus est, et domus Dei. Unde Apostolus : « Caput est vir, caput viri Christus, caput Christi Deus » (Eph. i, 3). De hac domo legitur : « Sapientia vivit sibi domum » (Prov. ix, 1), « et cum tan-

tum patremfamilias admonere de dispositione sue domus insipidum esse et vanum, (« Quis enim adjuvit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? » (Isa. xl, 13.) patet quia animo dictum est : *Dispone domui tue*. Dispositio autem hæc plurimum difficilis est, et multa indiget diligentia. Ipsi enim per quos sit, indigent dispositione. Sicut enim difficile est invenire custodiam, si custodiendi sunt ipsi custodes, sic disponere, si disponendi sunt ipsi disponentes. Sane virtutes sunt per quas disponit animus domui sue, ne supra modum silvescant. Potens est autem iste paterfamilias ; clientelam habet multam nimis ; clientes habet exteriores, et ad exteriora discurrentes. Habet et interiores qui vultui ejus semper assistunt. Exteriores sunt quinque sensus corporis, et membra sensibus deputata, quorum dispositio crebro et de facili legitur in Scriptura. Legitur enim : « Averte oculos meos ne videant vanitatem » (Psalm. cxviii, 17). « Cohibe linguam tuam a malo, et labia tua non loquantur dolum » (Psalm. xxxii, 14). « Obtura aures tuas, ne acceptam habeant opprobrium adversus proximum tuum. Comprime nares, ne peregrinis odoribus quærant delectari. Claude manum tuam, ne accipiat munera super innocentem. Injice pedes tuos in compedes sapientie, ne currant ad effundendum sanguinem. Et multa sunt in hunc modum quæ spectant ad eorum dispositionem. Interiores vero clientes præcipue sunt quatuor affectus animi, quorum meminit Virgilius, dicens :

(22) *Hinc cupiunt, metuant, gaudentque, dolentque.*
(vicissim.

(Virg., *Aeneid.*, lib. vi, vers. 733.)

Hi, inquam, sunt gaudium et dolor, spes et timor. Quia sicut paterfamilias carere non potest janitore, dapifero, pincerna, cubiculario, ita hi velut in modum eorum ministrantes, assistunt nobis. Etenim timor pro janitore, dolor pro dapifero, gaudium pro pincerna, spes est pro cubiculario. Legitur enim de timore : « Timor supplicii, janua regni. » Et alibi : « Initium sapientie, timor Domini » (Psalm. cx, 10). Iste habet portas, et ostium in medio valvarum, quæ objicere et claudere debet, si forte perversæ cogitationes ad animum velint irruere, quæ adjiciendæ sunt tanquam muscæ morientes, ne perdant suavitatem unguenti (Eccl. x, 1), sicut et volucres quas abigebat Abraham (Gen. xv, 11). Altera portarum est carere visione Dei : altera est ignis qui non exstinguetur ; ostiolum item vermis conscientie qui non morietur. Irruentibus ergo hostibus objiciat ista timor, et dicat : Nequaquam intrabilis, ne forte propter vos dominus meus careat visione

Regula S. Benedicti, cap. 49. *De Quadragesimali observatione*. Ex his Regulae sancti Benedicti iis, non levis elici potest conjectura de monachis et quidem Benedictino Hildeberti, quos quasi naturales, ad suum erat institutum. Nec e versu Virgilii ab ipso in hoc sermone minus probabiliter conjici potest hunc sermo-

nem vere Hildebertinum esse, cum eum, et eundem, et ad eundem sensum repetit in aliis sermonibus, et in epistola præcipue duodecima libri primi ad Henricum I, Angliæ regem.

Nota et ad hoc volucres a sacrificio Abraham abactas. De quibus et in epistola secunda libri primi.

Dei, igne crucietur æterno, et conscientia propria teste et accusante, pereat. De duabus portis meminuit Sophonias: « A prima, inquit, porta erit clamor, et a secunda ululatus (*Soph. i, 10*). » Clamabunt enim impii, cum sua conscientia eos accusabit; ululabunt, cum audient verbum asperum: « Ite, maledicti, in ignem æternum (*Matth. xxv, 41*). » Dicat ergo animus janitori ut vigilet, ne sicut Isebeth, ancilla ostiaria dormiente, a latronibus percutiatur in inguine (*II Reg. iv, 5, et seq.*). Vigilante siquidem janitore, timor sedens et tranquillus vocet dapiferum, et dicat: Pone mensem, præcinge te, et ministra mihi. Acceleret dolor, et primo panes apponat, scilicet lacrymas pro delictis. Hic est panis quotidianus quem pro quotidianis manducare debemus excessibus. Hoc pane vescebatur qui dicebat: « Puerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte (*Psal. xli, 4*). » Et iterum: « Cibabis nos pane lacrymarum (*Psal. lxxix, 6*). »

Dicat autem animus dolori: Puer, nunquid pulmentarium habes? (*Joan. xxi, 5*). « Non in solo pane vivit homo (*Matth. iv, 4*), » appone coctionem. Alioquin arida sedebit anima mea. Apponat itaque dolor tria fercula coctionum: primo memoriam nostrarum miseriarum, secundo recordationem exilii, et patriæ dilationem, tertio difficultatem redeundi. Apponens ergo primum, dicat: « Memento quia cinis es, et in cinerem reverteris (*Gen. iii, 19*). » Et hoc: Fili, recordare novissima tua, et in æternum non peccabis (*Eccli. vii, 40*). » Apponens secundum, dicat: « Heu tibi, quia incolatus tuus prolongatus est, habitas enim cum habitantibus Cedar; multum incola fuit anima tua (*Psal. cxix, 5*). » Et iterum: « Super flumina Babylonis illic sedes, et debes flere dum recordaris Sion (*Psal. cxxxvi, 1*). » Apponatur tertium, et dicat: « Vix justus salvabitur, et tu miser ubi parebis » (*I Petr. iv, 18*). Quid faciet virgula deserti, ubi cedrus Libani concutietur? Durnus est dapifer iste et infrunitus, sed fidelis. Asper est cibus, sed salutaris; amarus est gustu, sed cum deglutitus fuerit, dulcorabitur super mel et favum. Condimentum ejus est humilitas, quia ipsa est primogenita filia Regis summi, sal et condimentum reliquarum virtutum. Refectus autem animus tali cibo, vocet pincernam, et dicat: 307 « Sitio (*Joan. xix, 28*). » Misce potum quo exhiberetur facies mea, quia cibus cor meum confortavit, quia scriptum est: « Exsultate, justi, in Domino (*Psal. xxxii, 4*). » Acceleret ergo gaudium, et tria genera potionum propinet. Primum est infusio gratiæ operantis; secundum cooperatio gratiæ subsequentiæ; tertium perseverantia finalis. Primum apponens, dicat: « Signatum est super te lumen vultus Domini, et ideo dedit lætitiæ in corde tuo (*Psal. iv, 7*). » Secundum apponens, dicat: « Cantabiles tibi sunt justificationes Dei in loco peregrinationis tuæ (*Psal. cxviii, 54*). Apparens [*f. apponens*] tertium, dicat: « Habe charitatem, et fac quod vis. » Omnia difficilia (*imo facilia*) sunt amanti. Gutta ca-

vat lapidem. « Exspecta Dominum, viriliter age, et confortetur cor tuum (*Psal. xvi, 14*). Hilaris est iste pincerna, et amplectendus. Felix est hæc ebrietas, quæ sobrios reddit. Suspectus est aureus calix Babylonis. Malo sitire. Accedat quartus cliens, spes scilicet, quæ cubiculum astringat, et dicat: Edisti, bibisti quæ satis, veni, cuba, quiesce. Ego etiam tria tibi lectisternia paravi, carnis resurrectionem, sanctorum communionem, vitam æternam indubitanter spera, quia hoc mortale induet immortalitatem, hoc corruptibile incorruptionem. Præter hoc gaudium erit singulorum; non minus gaudebis de bono alieno quam de tuo. Super hæc vita vives beata et immutabili. Audiendus est iste cubicularius, quia stater [*f. stratum*] quod versaverat homo in infirmitate sua, iste ad debitam ordinem convertit. Felix est animus, si hoc modo disponat domui suæ. Satagamus ergo singuli, satagamus universi, ut de mensa doloris transeamus ad mensam communionis, ut de utraque postmodum transferamur ad mensam Patris, hæredes facti Dei, cohæredes autem Christi qui est Deus benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

XXI.

IN QUADRAGESIMA SERMO SECUNDUS (23).

De vera conversione peccatoris, et unitate Christiana.

« Convertimini, filii, revertentes, dicit Dominus, « quia ego, vir vester; et assumam vos, unum de « civitate, et duos de cognatione, et introducam vos « in Sion (*Jer. iii, 15*). »

Non est hoc hominis, sed Spiritus sancti consilium, qui per prophetam Jeremiam nos admonet ad conversionem, nobisque spondet assumptionem, et in Sion introductionem. Verumtamen difficile est valde quod proponit; grave est quod suadet, scilicet ut convertamur ad Dominum 308 revertentes. Multa enim conversionem nostram impediunt; plurima impedimenta nobis occurrunt, quæ mentem peccatis obligatam in libertate respirare non sinunt. Sed omnes franguntur difficultates, si Spiritum ducem habemus, qui sua septiformi gratia septem propulsat obstacula mentem a conversione debortantia; a quibus egredi, eorumque occupationes defugere, non est humanæ virtutis, sed celestis gratiæ. Illi sunt septem spiritus nequiores, quos immundus spiritus ab homine egressus ambulans per loca arida et inaquosa, et requiem non habens, assumit, ut eorum auxiliis, domum sibi vindicet, de qua exierat (*Luc. xi, 26*). Hi sunt septem daemonia a Domino de Maria Magdalena ejecta (*Luc. viii, 2*), et septem populi terram Israelitis promissam possidentes. Habet enim immundus spiritus soboles plurimos. Prima enim ejus soboles sunt septem principalia vitia, cæteris nequiora, scilicet, inanis gloria, ira, invidia, acedia, philargyria, gastrimargia, luxuria. Inanis gloria inflat, ira conturbat, invidia dissipat, acedia sternit, philargyria pungit et sollicitat, gastrimargia curvat et dehonestat, luxuria de-

colorat et inquinat. Hæ septem passiones, hi septem nequam spiritus in homines, id est in animas mansiones suas vindicant, in quibus virtutes cum eis nequeunt commorari, quia nulla conventio luci ad tenebras (*II Cor. vi, 14*). Non potest anima tot vitiis occupata ab immundo recedere spiritu, et ab iis septem spiritibus cæteris nequioribus erui, nisi ad spiritualem liberationem Spiritus Domini bonus sua reptiformi gratia adjuvet: ita ut septem spiritualibus nequitias, quasi septem populis inimicis, a septem virtutibus quasi veris Israelitis fugatis et superatis, atque de terra humane mentis expulsis, eorum loca virtutes sanctæ possideant.

Non igitur diffidamus, non desperemus, quia spiritus adjuvat infirmitatem nostram. Nobis enim ipse per prophetas loquitur, quia jam filii sumus et amici, quia ejus gratia regenerati, non servi, quia teste Apostolo jam non sumus servi, sed filii (*Ephes. ii, 19*). Christus enim ait: « Jam non dicam vos servos, sed amicos meos; quia servus nescit quid faciat dominus ejus: vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audiavi a Patre meo, nota feci vobis (*Joan. xv, 15*), » omnia autem nobis notificanda. Non enim omnia ipsi capere possent. Filii sumus, non servi, si Spiritu Dei ducimur. « Qui enim Spiritu Dei aguntur, » ut ait Apostolus, « hi sunt filii Dei (*Rom. vii, 14*). » Nec parum est esse filios Dei, quia « si filii et hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi (*Rom. vi 1, 27*). » Sed ista non assequimur, nisi convertamur et revertamur ad Dominum.

●●● Convertamur corde, revertamur opere, Convertamur declinando a malo; revertamur faciendo bonum. Sed unde monet nos ut revertamur, et ad quid? Utique a dissimilitudine ad similitudinem (24); a transmigratione ad honorem. Transmigravit homo infelicitate. Unde Jeremias: « Audiens audiivi Ephraim transmigrantem. Filius honorabilis mihi Ephraim, puer delicatus (*Jer. xxxi, 18*). » Diligenter attendenda est hæc transmigratione, quam tanto propheta commendat studio, dicens: *Audiens audiivi Ephraim transmigrantem*. Auribus audiendi audiuit propheta. Audiuit intus a veritate, et intellexit, et ideo ingeminat: *Audiens audiivi*. Audiuit de transmigratione Ephraim et causam percepit, quam ex ipso nomine innuit. Ephraim enim interpretatur *ubertas*. Homo enim in ubertate conditus transmigravit, id est in deliciis positus recalcitravit, secundum illud Moysi: « Impinguatus, incrassatus, dilatatus est dilectus et recalcitravit (*Deut. xxxi, 15*). » Impinguatus, propter amœnitatis locum [*f. amœnitatem loci*]; incrassatus, ob conditionis beneficium; dilatatus, propter gratiæ donum. Ideo recalcitravit propter inobedientiæ vitium. Ex cujus persona, inquit Propheta: « Ego dixi in abundantia mea: Non movebor in æternum (*Psal. xxix, 7*). » Hoc dixit Ephraim, id est homo *exuberans* omnibus datis et donis perfectis a Patre luminum descen-

A dentibus, quibus homo in paradiso erat præditus, sed cum esset ei abundantia, ex uberlate crassitudinis eructante super terram dixit: *Non movebor in æternum* ab hoc bono, sed credidit diabolo dicenti: « Nequaquam moriemini, sed eritis sicut dii scientes bonum et malum (*Gen. iii, 4, 5*). »

Credidi igitur homo diabolo, et ad malum transmigravit a bono. A quo bono? Ad quod malum? A justitia ad iniquitatem, a quiete ad miseriam; a beatitudine in mortem; ab accepta portione substantiæ, quæ eum contingebat, ad regionem longinquam abiit, scilicet dissimilitudinis, qua elongatur a Deo, non loco, quia ubique totus ipse et æternaliter, adhærens uni civium regionis illius, id est diabolo, qui est princeps regionis dissimilitudinis, qua elongatur a Deo. Cœpit pascere porcos, id est contaminationis actibus delectari, non abdicans occulta dedecoris. Nec solum abiit, sed et stetit et sedit; et abiit consentiendo, stetit defendendo, sedit docendo. In abeunte levitas; in stante, pertinacia; in sedente, superbia. Pietatem deseruit, quæ est cultus Dei, constans ex tribus, fide spe et charitate, quam impietas impugnât per tria, vanitatem, curiositatem, voluntatem. Hi tres sunt impii, per quos eam impugnât, diabolus, caro, et spiritus. Tria ●●● sunt impietatis arma, et tres sunt ejus ministri, qui convenientes in unum adversus Dominum, et adversus Christum ejus, dicentes: « Venite, opprimamus virum justum, quia gravis est nobis [etiam] ad videndum (*Sap. ii, 15*); » quasi symbolum faciunt, et mortis antidotum conficiunt, ubi singuli aliquid ponunt, diabolus suggestionem, caro delectationem, spiritus consensum: et sic transmigravit homo, de beato factus miser. Infelix transmigratione! Pessima et abominabilis Galilæa! Non est hæc illa Galilæa, in qua Jesus præcessit apostolos. « Præcedet vos, inquit, in Galilæam. Ibi eum videbitis (*Matth. xxviii, 7*). » In hac Deus videtur, in illa Dei visio perditur, quia illic tenebræ et caligo, in hac lux et claritudo. Illa transmigratur a bonis ad mala; hac a malis ad bona. Transmigrare voluit natus in veritate, ut nos in eo ad vitam transmigramus, quia transmigravit factus in figura, in quo nos mortui sumus. « Factus est Ephraim quasi columba seducta, non habens cor, » ut ait Osee (*Ose. vii, 11*), cum per gratiam assumpsit eum quem species columbæ virum nostrum, id est caput et Dominum declaravit. Qui per prophetam ait: « Ego vir vester, et assumam vos, unum de civitate, et duos de cognatione, » ipse est vir noster, quia caput nostrum. Et caput quidem nostrum est, quia ei tanquam capiti membra ununtur gratia et natura, de cujus plenitudine accepimus gratiam, et ipse de nostra infirmitate accepit naturam, in quo sunt omnes sensus nostri spirituales, sicut in capite corporales.

Assumpsit itaque nos per gratiam, ut honorem quem perdidimus, et gloriam quam amisimus, re-

(24) Phrasis Hildeberto familiaris.

stauraret. Deseruit quippe honorem suum, et factus est inglorius, quia « cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (*Psalm.* XLVIII, 13, 21). » Sed quis ille est honor quæ gloria illa? Facit Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam. Ecce quantus honor et dignitas hominis. Pretiosum est Dei opus; vilem eum demonstrat terra, sed gloriosum virtus; pretiosum facit imago, quam tenens jura vocatur homo. Cum vero ea neglecta cadit in vitia, hominis nomen amittit, comparatur jumentis insipientibus, secundum illud: « Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus (*Psalm.* XXXI, 9). » Exutus enim cœlestis imaginis ornamento, hominis etiam perdit nomen, quia gratiam hominis non tenuit. Ideo in Ezechiele geminato nomine dicitur: « Homo, homo (*Ezech.* XIV, 4), » ut qui exterius hominis præfert formam, etiam intus teneat imaginem, scilicet [gratiam,] quæ est imago Dei in homine et in mente rationali, ubi est memoria, intellectus, et **III** dilectio, secundum quam factus est homo ad imaginem Dei, non Patris tantum, vel Filii, vel Spiritus sancti, sed horum trium simul. Unde: « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (*Gen.* I, 26). » Non ait: Faciam, et meam; sed, Faciamus, ad nostram, professionem consortii ostendens, auferens intellectum singularitatis. Secundum tria ergo est homo imago trium. « Tres enim sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, et Spiritus sanctus, et hi tres unum sunt (*I Joan.* V, 8). » Tres sunt hypostases suis proprietatibus distinctæ, sed unum sunt, quia unius essentiae sunt. Tres res sunt una semper beatissimæ, semper vivæ, quibus fruendum est (25), et sunt una quædam summa res, communisque omnibus fruentibus, ea in quibus est prima similitudo ut prima æqualitas, ita in mente tres proprietates sunt, memoria, intellectus, dilectio, et hæc tria in una substantia sunt, cui substantialiter insunt, id est in mente.

Recte igitur ad ineffabilis Trinitatis imaginem et similitudinem conditus homo dicitur: ad imaginem, scilicet memoriam, intellectum, dilectionem: ad similitudinem, scilicet immortalitatem et animæ innocentiam. Homo ego conditus in honore, memoria adhæsit Patri; intellectu Filio: dilectione Spiritui sancto. Increata enim Trinitas homini indidit trinitatem creatam, sed transmigrans a Trinitate beata et summa, incidit in trinitatem horrendam et fœdam, quam non fecit ineffabilis Trinitas, sed versipellis Satanas, scilicet in concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, superbiam vitæ. Cui trinitati obnoxia sunt omnia mala, sicut summæ

A Trinitati omnia bona. Hæc trinitas est regio dissimilitudinis, ubi memoria dissipatur, intellectus cæcatur, voluntas fœdatur. Veruntamen de hac enormi trinitate per aliam trinitatem a summa Trinitate nobis promissam resurgimus. Increata enim Trinitas, trinitatem creationis erigit, infundens trinitatem sanctificationis, scilicet fidei, spei, et charitas. « Hæc enim tria sunt, sed major horum est charitas (*I Cor.* XIII, 13). » Ad illam igitur Trinitatem summam, quæ trinitatem de trinitate liberat, per Trinitatem nos reverti monet propheta, dicens: *Convertimini, filii, revertentes.* Per fidem enim illuminato intellectu, ad Patrem; per spem ad sapientiam, id est Filium, memoria solidata; per charitatem voluntate pacificata, ad Spiritum **III** redire incipimus. *Convertimini,* inquit, et causam subdit, *quia ego vir vester, et assumam vos, unum de civitate, et duos de cognatione, et inducam vos in Sion.* Ecce Trinitas tres assumit; unum et duos, sed unum de civitate, et duos de cognatione. Est civitas bona, et est civitas mala. Civitas mala, mundus in malignitate positus, de qua dicit Dominus per Osee; « Ego Dominus, et civitatem non ingrediar (*Ose.* XI, 2). » Et per Jeremiam: « Ecce ego do cor vobis viam vitæ, et viam mortis (*Jer.* XXI, 8, 9). » Omnis qui habitaverit in urbe hac, morte morietur; et qui egressus fuerit, vivet. Civitas bona, sancta est Ecclesia. Hæc est civitas justi, urbs fidelis, civitas supra montem posita, quæ non potest abscondi. De urbe mala nullus assumitur, imo omnes ibi habitantes moriuntur. De urbe fidei assumitur quidam, sed non nisi unus, qui scilicet pertinet ad unitatem hujus urbis, cujus est unus Deus, una fides, unum baptisma (*Ephes.* IV, 5). Unus, inquam, Deus, quia etsi sunt multi qui dicuntur dei, et domini multis nobis tamen, si de hac unitate sumus unus est Deus in sæcula benedictus (*II Cor.* XI, 33). Ita etsi « tres sint qui testimonium dant in cœlo » scilicet, Pater, Verbum, et Spiritus sanctus, tamen hi tres, cum sint tres res quibus fruendum, non fidem nostram extendunt ad triplicem Deum, sed unum (*I Joan.* V, 7). Tres quidem sunt hypostases cœternæ et conbeatæ, proprietatibus suis distinctæ, et hæc unum, sive unus Deus sunt genere essentiae. Non autem unus ut in fide nostra Pater, Filius, et Spiritus sanctus, testante Hilario (26), « tria sunt per substantiam, unus vero per consonantiam, » sicut nec triplicitas, sed Trinitas.

Una quoque dicitur fides, non numero et genere; alia est enim numero fides, quæ est in me, et in te, vel in illo; una vero similitudine, quia simul in omnibus, sicut duorum idem intelligentium dicitur voluntas una, vel simillimorum facies una, fides ca-

(25) Ita loquitur Petrus Lombardus initio libri prim. Sententiarum.

(26) Verba hæc apud D. Hilarium sicveniuntur, lib. De synodis, n. 29 et 31: *Ut sint quidem per substantiam tria, per consonantiam versum unum.* Verum non sunt ipsius Hilarii verba, sed concilii Antio-

cheni in Encœniis. Horum tantum interpretes est Hilarius. Imo propter ea ipsa verba, fidem hujus concilii suspectam haberi merito posse, num. 31, fatetur, licet eam subinde, num. 32, benevole excuset.

tholica, quia idem jubemur omnes credere, eodemque modo operari. Unde fides catholica dicitur, id est universalis. Unum etiam dicitur baptisma, quia iterari non valet, quia æque bonum est a quocunque detur. Qui ergo hanc unitatem servat, ex eo non immerito unus, ab uno non repellitur, sed assumitur. Nec solum unus de civitate assumitur, sed etiam duo de cognatione; et ita tres assumuntur, quia trinus est qui assumit. Cognatio autem ista non est carnis, sed spiritualis, quæ **§ 13** non corpora, sed corda junguntur, et multo est sanctior et dignior copula cordium, quam corporum. Hac enim cognatione intelligibili et coelesti, non solum inter se consortium ad invicem et vinculum charitatis habent fideles, verum etiam capiti membra uniuntur, ut sit unus in omnibus et per omnia Christus. Sicut enim de fratrum unione, quæ fit hac cognatione, Propheta dicit: « Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum (*Psal. cxxx, 1*) » Ita de conjunctione capitis et membrorum Dominus ait: « Quicumque fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater, et soror, et mater est (*Matth. xii, 50*). » Et de utroque simul in Actibus apostolorum legitur: « Multitudinis credentium erat cor unum et anima una, et erant illis omnia communia (*Act. iv, 32*). » Hæc igitur cognatio sancta geminam facit unionem, quia membra capiti indissolubili nexu copulat, et inter se pia charitate sociat, ut servet unitatem in vinculo pacis. Divina est ista cognatio, quæ regnum Christi, quod non est de hoc mundo, compaginatur atque constringitur, ut nihil possit ipsum separare a charitate Dei. De hac cognatione duo assumuntur, quia qui de ea vere sunt, datum est eis duo mandata perficere charitatis, aliorumque onera portare tanquam sua, ut impleant legem Dei. Merito ergo et ideo duo dicuntur, quia non quærunt tantum quæ sua sunt, sed quæ aliorum, bona eis in usum venientia, non ut propria possidentes, sed tanquam communia cunctis, maxime autem domesticis fidei exponentes. Hi sunt qui ædificant argentum, aurum, lapides pretiosos. Iidem qui cogitant quæ Dei sunt, quomodo placeant Deo, non mundo. Sicut in uno significantur qui ædificant ligna, fenum, stipulam, iidem qui cogitant quæ sunt mundi, quomodo placeant mundo. qui non propria relinquere, sed multiplicare quærunt, qui non æternis rebus attendentes, sed terrenis operibus incumbunt, sed terrena fundamenta non præferunt, imo alterutra conditione proposita, mallent eis carere quam Christo, salvi erunt merito fundamenti; sed quasi per ignem. Iam ergo recte significantur in uno, quia quod in usum venit, quasi suum, id est sibi, uxori que filiisque proprium retinent. Verum tamen quia imperfectum nostrum non præverunt, sed viderunt oculi Altissimi, et ipsi assumuntur, et non relinquuntur. Tres ergo assumuntur, et a Trino assumuntur, et Trino trina offerunt. Hi enim sunt tres illi, de quibus Samuel ait ad Saul: « Cum veneris ad quercum Thabor, ibi te inventient tres viri ascen-

A dentes ad Deum in Bethel; unus portans tres **§ 14** hædos, alius portans tres tortas panis, alius lagenam vini. Et hoc signum quod unxerit te Dominus in principem populi (*Reg. x, 3*). Princeps unctus, qui a tribus ascendentibus in Bethel invenitur, Christus est, « unctus oleo præ participibus suis (*Psal. xlv, 8*); cui Spiritus non est datus ad mensuram (*Joan. iii, 34*); et in quo habitavit plenitudo divinitatis corporaliter (*Coloss. ii, 9*). » Iam ergo invenitur, sed non nisi a tribus, qui et ascendunt in Bethel, nec nisi apud quercum Thabor. Dignissima et spiritualis est ista quercus, apud quam tantus Princeps invenitur. Non est staturæ procera, sed virtutis immensa. Humilis est arbor, sed inuncto robore sublimis. Hæc est sycomorus illa, in quam ascendit Zacchæus ille statura pusillus, ut transeuntem Jesum cerneret; nisi enim quis in hanc arborem ascenderet, Jesum in transitu recte cernere non valeret. Unde ipse ad Moysen ait: « Sta in foramine petrae (*Exod. xxxiii, 22*), » quæ Christus est: « Petra autem erat Christus (*I Cor. x, 4*), quod est ascendere in arborem sycomorum. Foramen enim petrae est passio Christi. Sycomorus arbor crucis; interpretatur enim sycomorus *ficus fatua*. Ficus recte dicitur, quia nobis præbet cibum delectabilem, panem coelestem refectione interiori; fatua autem, opinione omnium infidelium de Judæis et Græcis. Unde Apostolus: « Prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus vero stultitiam (*I Cor. i, 23*). » Quod enim de cruce Christi et passione prædicatur, scandalum est Judæis, ob ruborem sui sceleris. Et stultitia est gentibus, humana ratione, et sapientia carnis tumentibus, qui nihil æstimant possibile, nisi quod in naturis cernitur; apud quos plus valet series naturæ quam virtus potentiæ divinæ. Et tamen per « istam stultitiam placuit Deo salvos facere credentes, » ut ait Apostolus (*I Cor. i, 21*). Non enim vere est stultitia, sicut videtur incredulis, sed virtus magna, et sapientia, quod revelatur fidelibus. Unde idem Apostolus: « Vocatis autem Judæis atque Græcis prædicamus Christum, Dei virtutem, et Dei sapientiam (*ibid., v, 23*), » id est Christi passionem, in qua eis apparet Dei virtus, et Dei sapientia, quod vocati sunt ad vitam ea vocatione qua vocati sunt, quæ est sine poenitentia (*Rom. ii, 29*), id est sine mutatione divini consilii; secundum propositum: « Sine poenitentia enim sunt dona et vocatio Dei, » ut ait Apostolus (*Rom. xi, 29*). Illis ergo non est sycomorus fatua, nec infirma, sed sapiens et fortissima; fortis quidem, quia diabolum expugnavit, de morte triumphavit, Judæos dissipavit; sapiens, quia humilitatem superbo opposuit, ut humilitatis justitia vinceret, quam fortitudinem potentiæ dicere poterat.

Fortius ergo ac sapientius est hominibus, quod stultum et infirmum Dei **§ 15** videtur, id est plusquam homines possint esse, vel sapere. Non est ergo fatuitas vel stultitia sycomorus ista, sicut im-

pilis videtur, sed virtus et gloria. Unde Apostolus : **A**
 « Verbum crucis pereuntibus quidem justitia est,
 his autem qui salvi fiunt, id est nobis, virtus Dei est
 (1 Cor. 1, 18). » Fortis ergo est hæc arbor, licet sit
 humilis. Hæc est domus fulicæ [scilicet] de qua pro-
 pheta ait : « Domus fulicæ dux est eorum (Psal. ciii,
 17) (27). » Fulica enim avis est stagnensis, vel
 marina ; nidilicat in petra in mari sita. Humilis est
 hæc petra, sed fortis, quæ tunc fluctibus non tan-
 gitur [f. frangitur], sed frangit eos. Sic et crux Christi
 suppliciorum questionibus, atque argumentorum
 contradictionibus pulsata, non est mota, vel curva-
 ta, sed amplius exaltata. In quam nisi quis fidei et
 humilitatis passibus ascenderit veritatem videre
 nequit. Quia nisi quis crediderit non intelliget, et
 qui se ut parvulus non humiliat, in regnum celo-
 rum non intrat. Unde recte dicitur quercus illa
 Thabor, quæ *veniens lumen* interpretatur, quia est
 quercus venientis luminis. Ab ea namque venit
 lumen fidelibus. Hac enim sapientia atque stultitia
 illuminamur sapientia et prudentia ; decoramur
 virtute et gratia. In hanc ergo sycomorum cum Za-
 chæo ascendamus, ut Jesum cernere valeamus. Ad
 hanc quercum Thabor cum tribus viris ascendentibus
 in Bethel veniamus, ut Regem invenire
 possimus, qui ab aliis non invenitur, nisi ab his
 qui accendunt in Bethel. Bethel quippe *domus Dei*
 interpretatur, et significat Ecclesiam, in qua vere
 habitat Deus, qui ait : « Ecce ego vobiscum sum
 usque ad consummationem sæculi (Matth. xxviii,
 20). » Domus ita locus est, de quo evigilans Jacob,
 ait : « Vere Dominus est in loco isto, et ego nescie-
 bam ! Non est hic aliud, nisi domus Dei et porta
 cæli (Gen. xxviii, 16), » id est per quam ascenditur
 in cælum. Ibi Jacob erigit lapidem in titulum, fun-
 dens oleum de super. Et hic dicitur : *Hoc tibi signum,
 quod unxit te Deus in principem populi.* Idem est
 ergo lapis in titulum erectus, et oleo delibutus, et
 v. r. in principem populi unctus. Sed quid dicit esse
 in signum unctionis et principatus, quod invenitur
 a tribus viris, ad quercum Thabor ? Per crucem
 enim innotuit Deus, qui ante Deus erat, sed abs-
 conditus ? Per crucem meruit exaltari, et nomen
 Dei in eo manifestari, quia Dominus regnavit a
 ligno, et factus est principatus super humerum ejus,
 qui de se ait : « Cum exaltatus fuero a terra, omnia
 traham ad meipsum (Joan. xii, 32). » Et item : **D**
 « Singulariter sum ego, donec transeam (Psal.
 cxi, 10). » Ante passionem ergo singulariter fuit,
 et ideo princeps populi non apparuit ; sed post
 transitum passionis, in resurrectione floruit gloria
 immortalitatis. **316** Unde converso planctu in
 gaudium, ipsum de Jericho egressum, id est de
 mutabilitate et defectibus hujus miseriæ (28).

XXII.

IN QUADRAGESIMA SERMO TERTIUS (29).

De pœnitentia.

« Audi, Israel, mandata vitæ, auribus percipe,
 « ut scias prudentiam... inveterasti in terra aliena,
 « coinquinatus es cum mortuis, deputatus es cum
 « his qui in inferno sunt (30), dereliquisti fontem
 « aquæ vivæ (Baruch iii, 9 11). »

Admonet vos Dominus, fratres charissimi, per
 Baruch prophetam, ut audiat mandata ejus. In-
 crepat vos, quia mortui estis in peccatis vestris,
 quia eum deseruistis, vocando vos cum honesto
 vocabulo, ut ad memoriam reducat quid esse debe-
 tis, dicens : O Israel ! O gens mea, Ecclesia ! quæ
 deberes esse Israel, id est videns Deum, et intelli-
 gens secreta ejus, quia peculiaris populus ejus es.
 Qui usque nunc audisti præcepta mortis, at modo
 audi præcepta vitæ, scilicet quæ ducant te ad vitam ;
 et qui justitiam hujus mundi discebas, auribus per-
 cipe, ut scias prudentiam. Vide quid sis, et ad
 quantam miseriam reductus es, qui prius beatus
 eras. Miser inveterasti, qui prius renovatus eras in
 baptismo per novum hominem, scilicet per Chri-
 stum. Duo siquidem homines dicuntur esse. Primus
 Adam, qui dicitur vetus, quia corruptus in peccato.
 De quo Apostolus : « Deponite veterem hominem,
 qui corrumpitur secundum desideria erroris (Ephes.
 iv, 22). » Secundus Adam, scilicet Christus, qui
 dicitur novus, quia sine peccato, et etiam alios vir-
 tutibus renovat. De quo Apostolus : « Induite novum
 hominem, qui secundum Deum creatus est in justi-
 tia et sanctitate veritatis (Ephes. iv, 15). » Qui
 autem peccat, inveterari dicitur, hoc est veterem
 hominem initiari. Secundum hoc dicitur : *Invetera-
 sti in peccatis, in terra*, id est in terrenis, sequendo
 terrena ; quia primus homo de terra terrenus est,
 et desiderat quæ terrena sunt. Secundus homo de
 cælo cælestis, quæ cælestia sunt dispensando. *In
 terra dico aliena.* Non enim hic est patria nostra,
 sed cælestis Jerusalem, quæ est civitas nostra, de
 qua per peccatum primi parentis exulamur. Quo-
 modo autem inveteravit evidentius subjungit : *Coin-
 quinatus es cum mortuis* id est eum peccatoribus,
 qui mortui sunt quantum ad Deum, id est ad mor-
 tem æternam tendunt. De quibus dicitur : « Sinite
 mortuos sepelire mortuos suos (Matth. viii, 22). »
317 *Deputatus es cum his qui in inferno sunt.* Duæ
 civitates sunt, diaboli et Dei, infernus scilicet et
 paradysus : et duæ familiæ, justi et injusti. Milites
 Dei in libro viventium scribuntur. Milites diaboli
 cum his qui in inferno sunt deputantur. De quibus
 dicitur : « Deleantur de libro viventium, et cum
 justis non scribantur (Psal. lxxviii, 29). » Et quare ?
Coinquinatus es, et cum mortuis deputatus. Quia
 dereliquisti fontem aquæ vivæ, id est Christum, qui

(27) Vulgata : *Herodii domus dux est eorum.*(28) Hic desinit sermo in ms. codice, hic mu-
tilo.

(29) E Victorino codice.

(30) Vulgata habet : *Cum descendantibus in inferum,
dereliquisti fontem sapientiæ.*

est fons æterni boni, de quo aliquis potatus non sitiet in æternum, qui abluit peccata mundi, unde fuit aqua viva, id est copia æternæ vitæ.

Audistis, fratres charissimi, quam terribilis sententia super nos est data. Quia peccavistis, in inferno deputati estis. Heu! quam malum meritum, quam grave præmium! De malo opere fructus malus; de turpi militia, turpis corona. « Stipendia enim peccati » ut ait Apostolus, « mors (Rom. vii, 23) » non hæreditaria, non transitoria, sed æterna. Quid ergo, miseri, agitis? Quo fugietis, gens cæca? Vitam deseritis, et in mortem itis. In inferno nulla est redemptio, in inferno nulla est confessio utilis. Unde David: « Quoniam non est in morte qui memor sit tui; in inferno autem quis confitebitur tibi? »

(Psal. vi, 6.) Utiliter debemus intelligere. Dives enim in inferno peccatum Abrahamæ confitebatur, sed inutiliter, quia ibi tantum locus est poenitentiae, ubi est locus confessionis. Unde Apostolus: « Operemur bonum, dum tempus habemus (Gal. vi, 10). » Dicit enim Dominus per Isaiam: « Tempore accepto exaudivi te; et in die salutis adjuvi te (Isa. xlix, 8). » Sed quanto est tempus illud exauditionis idoneum?

« Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis (II Cor. vi, 2), » id est in presenti est tempus acceptabile ad poenitendum, ad confitendum, ad orandum, ad bene operandum, in quo Dominus exaudiet, et in quo salutem promereri potestis. Dies duo sunt, dies hominum, dies Domini, quandiu vivitur, quia tunc homines in potestate sua sunt, ut ad vitam tendant si velint, vel in mortem se precipitent. Dies hominum sunt, quia homines in manu hominum sunt, id est sacerdotum, ut modo eos solvant, modo eos ligent. Ultra vero potestas eorum non porrigitur. Unde dicitur: Deus, cui soli competit medicinam præstare post mortem. Itaque post mortem eorum dies Domini est, quia tunc homines in manu ejus sunt, ut non secundum velle eorum, vel ad mortem, vel ad vitam ducantur, sed secundum gratiam, vel justitiam Domini omnia agantur. Dies Domini est, quia tunc Dominus apparet sicuti est. Non videtur in ænigmate per speculum vel in obscuritate sicut in presenti. Unde dicitur: « Veniet dies Domini sicut fur (II Petr. iii, 10). » Quid ergo expectamus hic ubi **III** positi sumus ut operemur, ut mereamur in patria Christi esse coheredes. In presenti, militia exercetur, in futuro, munus reddetur. In presenti seritur; in futuro colligitur. Tempus vero breve est, ut ait Apostolus, præterit enim figura hujus mundi. (I Cor. vii, 31). Expectat nos Dominus, qui dicit: « Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat (Ezech. xiii, 33). » Expectat ut poeniteamus. Sed nisi poeniterimus, expectatio illa nobis iram generat, dicente Apostolo: « Ignorans quod bonitas Dei ad poenitentiam te adducit? Secundum autem duritiam cordis tui et impenitens cor, thesaurizas tibi iram in die vel iræ, vel judicii (Rom. ii, 4, 5). Surge igitur qui dormis, » ut ait Apostolus, « et exurge a mortuis, et illumi-

nabit te Christus (Ephes. v, 14). » Dominus, quia oblii sumus celestis patriæ. Ibi [/. Hic] veras divitias per somnum videmur invenisse, sed in morte excitati nihil inveniemus, quia nudi discedemus, dicente Psalmista: « Dives cum interierit, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria ejus (Psal. xlviii, 18). » Excitemur ergo in presenti, compicientes hic non esse veras divitias, quia hora est jam nos de somno surgere, scilicet de somno oblivionis. Sed sunt quidam qui tot et tantis vitiis sunt occupati, quod se veniam habere diffidunt. Hi sunt similes diabolo, qui fastu superbæ dedignatur poenitere. Hi sunt conformes Judæ proditori, qui desperans præ magnitudinem sceleris, laqueo se suspendit. Contra hos Apostolus: « Venit ira Dei super eos qui diffidunt (Ephes. v, 6). » Diffidens dicitur peccare in Spiritum sanctum. Non ergo remittetur ei, neque in presenti, neque in futuro (Marc. iii, 29). Qui ergo desperat, resipiscat, et audiat quid Dominus dicat per Ezechielem: « Si impius poenitentiam egerit ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, et custodierit universa præcepta mea, vita vivet, et non morietur. Omnium iniquitatum ejus non recordabor. Num voluntatis meæ est mors impij, et non ut convertatur a viis suis, et vivat? (Ezech. xxxiii, 14 et seq.). » Exemplum do de Ninivitis. Unde scriptum est: « Verte impios, et non erunt (Prov. xii, 7). » Non diffusus est latro in cruce; sed poenitens in ipso [mortis] articulo, vertit meriti sui supplicium in martyrium. O res digna poenitentia exheredatum a regno facit in regno regnare; et qui peccando longe fuerat, poenitendo appropinquat.

Sed, fratres, non omnis poenitentia salvat, sed digna tantum justificat. Quæ est ergo digna poenitentia? Digne poenitere est mala ante facta deslere, et deslenda non committere. Non est digna poenitentia poenitere de præteritis peccatis, nisi de cæteris cessetur peccatis. Unde scriptum est: « Peccasti, quiesce (Eccli. xxi, 1). » Et propheta: « Quiescite agere perverse (Isa. i, 18). » Sed vos, fratres charissimi, negligentes **III** in poenitentia estis, quia venientes ad confessionem, non desletis peccata [vestra]. Et tamen plus valent lacrymæ in poenitentia, quam multi temporis cum gaudio et risu jejunia. Petrus ter negans Dominum, flevit amare. Unde quidam dixit: Lacrymas legi Petri, satisfactionem non legi. Maria mulier peccatrix accessit ad Christum, pedes ejus rigavit lacrymis; et pius medicus vulnera ejus sanavit. Hunc modum poenitentia præcipit Dominus per Joëlem prophetam, dicens: « Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejuniis et fletu, et planctu, et scindite corda vestra (Joel. ii, 12). David enim poenitens ait: « Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo (Psal. 6, 7). » Et alibi: « Exaudivit Dominus vocem fletus mei (ibid., 9). » Hæc secunda ablutio est, prima præcessit in baptismo. Vita etiam præsens pro lacrymis fuit extenta, velut cum dictum esset Ezechie: « Morieris tu, et

non vives, et conversus ad parietem fleuit **A** (IV Reg. xiii), » et adjuncti sunt ei quindecim anni. Si fletus presentem vitam tribuit, multo magis celestem impertit. Flete ergo peccata vestra in presenti spontanei, ne defleatis in futuro coacti. Unde scriptum est: « Ibi erit fletus et stridor dentium (Matth. viii, 12) » et ibi est ubi puniuntur peccata; sed hic puniuntur ad salutem, ibi ad poenam. Addendum tamen est jejunium lacrymis, ut cum anima particeps peccati cruciatur, caro quæ peccavit, per abstinentiam puniatur. Sed jejunium sine eleemosyna nihil plus valet quam eleemosyna sine jejunio. Jejunium cum eleemosyna duplex bonum. Jejunium sine eleemosyna nullum bonum est. Et iterum nihil valet abstinerere a cibis, nisi abstinence a peccatis « Frange esurienti panem tuum, et... carnem tuam ne despexeris (Isa. lviii, 7). » Cum Dominus prohibeat in jeuniis peccare, postea ostendit quid e contrario faciamus. Scilicet ut solvamus peccata poenitendo, confitendo, lacrymando, jejunando, eleemosynam dando, ut purificati a peccatis in his sanctis jeuniis, mereamur Dominum recipere corde [puro] in die resurrectionis, et gaudere cum eo per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XXIII.

IN QUADRAGESIMA SERMO QUARTUS (31).

De poenitentia.

« Convertere, Israel, ad Dominum Deum tuum; » quoniam corruisti iniquitate tua. Tollite vobiscum « verba, et convertimini ad Dominum; et dicite ei: « Omnem aufer iniquitatem, **320** accipe bonum, « et reddemus vitulos labiorum nostrorum (Ose. **C** xiv, 3).

Hoc est celeste et salubre consilium, quod Spiritus veritatis qui procedit per Osee prophetam, insinuat, dicens: *Convertere, Israel, ad Dominum*, etc. His verbis aperit Spiritus sanctus unde et ad quod converti debeat Israel, scilicet ab iniquitate ad Dominum Deum. Quatuor sunt aversiones, quibus infelix et miserabilis anima a Deo se elongat, exulans in regione tenebrarum, et umbra mortis, scilicet mundialis lætitia de prosperitate hujus sæculi veniens; cunctis ad votum succedentibus in divitiis et honoribus, aliisque consimilibus, in quibus non dexteræ, sed sinistræ consistit felicitas, quæ est transitoria et mortalis. Bona quidem sunt illa et a Deo sunt, hisque plures sanctos abundasse inveniantur. Mortalium rerum possessores culpantur, [non] ob rerum vitium, sed [ob nimium] talibus perfruenti desiderium, et quia beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Non ergo quia hæc habent accusantur, sed quia talibus rebus præterfluentibus suum affectum interius subiciunt, et in illis mentem figunt. Alibi quippe dicit Propheta: « Divitiæ, si affluant, nolite cor apponere (Psalm. lxi, 11). » Non damnat Propheta divitias, vel eorum dominos, sed servos, qui eis corda apponunt, re-

condentes, non expedientes, qui in talibus lætantur, et exsultant cum male lecerint. Hujus gaudii extrema luctus occupabit, et rursus iste dolore miscebitur, quia ante ruinam exaltatur cor. Lætitia igitur mundialis, quæ duobus modis conspicitur, videlicet cum temporalium affluentia arridet, vel pessimarum rerum desideria explentur; una est et maxima [via] recedendi a Deo. Altera vero est immoderata tristitia, quæ item ex duobus contrahitur, scilicet ex defectu rerum temporalium, et ex peccatorum incremento, vitiorumque immoderato cumulo, scilicet cum aliquis angitur vehementer et dolet de eo quod non succedunt ei temporalia, quibus alios abundare videt. Unde Propheta ex persona cujusdam infirmi ait: « Pene moti sunt pedes mei, pene effusi sunt gressus mei, quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns (Psalm. lxxii, 2), utique temporalem, carnalem, animale, non spirituale.

Talem ergo pacem videns habere peccatores, in tantum zelavit, id est [supp. in tantam tristitiam] incidit et doluit, quod pene moti sunt pedes mentis [ejus] a rectitudine, et gressus operis ab æqualitate [/. ab inæqualitate]. Illa vero tristitia, quæ de peccati universitate oritur, est cum aliquis perpendit peccata sua, putans multitudinem divinæ miserationis et misericordiæ vinci atque **321** excedi peccati sui magnitudine, sicque absorbetur a barathro desperationis, quod est peccatum irremissibile et blasphemia in Spiritum sanctum, de quo scilicet dicit Joannes: « Est peccatum ad mortem, non pro eo dico ut oret quis (I Joan. v, 16). » Ecce secunda aversionis causa.

Tertia autem est hypocrisis, quæ aliud foris ostendit, aliud intus tenet, qua quis non vult esse vel fieri [id est æstimari], qualis appetit videri, osseum et exanguem vultum præfert, decorem et obductam faciem ostendit; lupum sub ove contegit, serpentem sub columba abscondit. Similes sunt hypocritæ sepulchris dealbatis, quæ a foris hominibus lucent, intus plena sunt spurcitie et oribus mortuorum, fetorem mortiferum exhalantia (Matth. xxiii, 17). Ipei sunt quasi catina foris lota, intus vitiorum cordibus immunda. Hypocrisis est tanquam paries dealbatus, de quo dicitur: In pariete non conjuncto aliis, sed singulariter erecto, si ostium facias, quisquis intrabit foris est; paries lucens in superficie, sed intrinsecus luteus hypocrita est, qui non aliis glutino charitatis jungitur, sed singulariter erigitur, id est extollitur, suam querens gloriam, non Jesu Christi, utique fecerit ostium imitando, foris est a charitate. De talibus enim ait Apostolus: « Formam quidem pietatis habentes, virtutem vero [ejus] abnegantes (II Tim. iii, 5). » Hic est calamus, sub cujus umbra requiescit spiritus immundus. Ut enim ait beatus Job, « Requiescit spiritus immundus sub umbra calami, et in locis humentibus (Job. xl, 15). » Calamus intus vacuus, foris

nitidus hypocrita est, qui specie sanctitatis exterius nitet, intus autem vacuus est virtutibus, cujus umbra est simulatio fallax. Unde Propheta: « Mendaces filii hominum in stateris, ut decipiant ipsi in vanitate in idipsum (Psal. lxi, 10), » id est in libra justitiæ, quia falso testimonio, intuentium oculos fallunt, cum se justitiæ ministros ostendunt, cum sint operarii subdoli. Humilitas autem loca sunt corda carnalium labe concupiscentiarum fluida. Sub umbra igitur calami, id est in mente simulationis specie adumbrata, et hypocrisis vitio couteriata, atque in cordibus carnalium illecebrarum fluxu humentibus requiescit immundus spiritus, qui in locis in-aquosis et aridis requiem non invenit, id est in cordibus sanctorum ab omni noxiæ voluptatis labe castigatus. Ecce tertia aversionis labe, scilicet hypocrisis.

Quarta vero, cæteris difficilior, est superbia, quæ item duobus modis consideratur, in mentis elatione et exteriori gloriatione, aliud est intus intumescere aliud exterius inaniter se jactare. Superbia est amor propriæ excellentiæ, quæ mentem hominis tripliciter percutit, videlicet cum quis **322** bonum quod habet, non Deo, sed tibi tribuit; vel si a Deo se accepisse dicit, meritis suis obtinuisse jactat; aut si gratis accepisse fatetur, super alios se extollit, et non habentibus insultat. Superbia natione cœlestis sublimis semper appellit, sub cinere latitans et ciliicio. Hæc est initium peccati, hæc per omnia sævit vitia, postrema vincitur, quæ etiam in benefactis subrepat. Hæc est bestiola, quæ plus consumpsit de exercitu Absalonis quam gladius. Hæc igitur cum cæteris præmissis pestibus est perimenda, veniens de se et super se præsumens, plus videri quam esse aspectat [/. affectat], ne sibi arroget quod Dei est, nec suis meritis tribuat quod gratia Dei donat. Intellexisti breviter nostræ aversionis atque elongationis incentiva, et quem admodum his quatuor modis iter in regionem dissimilitudinis. Ita aliis quatuor modis redditur ad Dei similitudinem, et pervenitur ad terram viventium. Unde in Cantica dicitur ad Synagogam, quæ in Christi passione aberravit: « Sub arbore malo corrupta (Cant. viii, 5), » id est sub arbore crucis cæcata, ex voce sponsi dicitur: « Revertere, revertere, Sionamitis, revertere, revertere ut intueamur te (ibid., 12). » Sionamitis interpretatur *dissona*, vel *aliena*, vel *captiva*, ideoque per eam peccatrix et infelix anima intelligitur, quæ dissonæ religionis causa a Deo alienata, laqueis venantium est capta. Unde Sapientia eam reverli monet eisdem pene verbis quibus propheta Israel ad Deum converti hortatur. Sapientia enim per Salomonem ait: *Revertere, Sionamitis*, etc., et Spiritus sanctus per Prophetam: *Convertere, Israel ad Dominum Deum tuum*, ac si utriusque voce diceretur: O anima infelix! a diabolo captivata, ab homine derelicta, et a Deo derelicta, post tot et tantas aversiones et violationes, quibus Salvatoris tui oblita,

A sermones ejus retrorsum projecisti, convertere et revertere, inquam, ab infelice et noxia lætitia, et convertere ad spirituale et cœleste gaudium, ut in Domino gaudeas, sicut nos hortatur Apostolus, dicens: « Gaudete in Domino semper, iterum dico: Gaudete (Philipp. iv, 4). » In Domino, inquit, non in mundo. Nemo enim potest gaudere in Domino, et in sæculo, sicut non potest duobus dominis servire: « Amicus enim hujus mundi, » ut ait Jacobus, « inimicus Dei constituitur (Jac. iv, 4). » Multum inter hæc duo gaudia differunt, suntque omnino contraria, nec simul in eodem esse possunt. Vincat ergo gaudium in Domino: finiatur gaudium in sæculo. Illud semper augeatur; hoc semper minuatur, donec finiatur. Quid est sæculi gaudium? « nequitia impunita, scilicet, luxuriari, ebrietati ingurgitari, **323** turpitudine letare, et nihil mali pati, hujusmodi [mala] facere, nec castigari aliqua adversitate, sed omnia in pace carnis, in securitate malæ mentis agere, sæculi lætitia est (32). »

Magnæ ergo misericordiæ [Dei] est nequitiam impunitam non relinquere, ne gaudium sit in sæculo. Bonum est nobis ut subveniat castigando, flagellando, ne in futuro damnet gehennæ incendio. Convertatur ergo Israel a peremptorio gaudio ad salubrem lætitiā, quæ est oleum bonæ conscientiæ, et gloria filiæ Regis, quæ est intrinsecus; de qua Apostolus: « Gloria nostra hæc est, testimonium bonæ conscientiæ (II Cor. i, 12). » Revertere etiam, Sionamitis, a damnabili tristitia, et convertere ad fructuosam compunctionem, ut in cubile mentis tuæ de tuis et aliorum peccatis compungaris, et de cœlestis patriæ dilatione. Beati enim qui sic lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Revertere quoque a simulatione superstitionis, a figmento hypocrisis, et convertere ad veritatem pietatis, ut non modo os, sed et cor ponas in virtute charitatis; ut non laudem humanam, vel favorem popularem veneris, sed cum Apostolo in Christi cruce glorieris (Gal. vi, 14). Revertere etiam a ventosa superbia, ab elationis inflatione, et convertere ad humilitatis plenitudinem, quia « Super quem quiescit Spiritus Domini, nisi super humilem, et quietum, et trementem sermones ejus? » (Isa. lxi, 2.) Ecce his quatuor modis fit reversio a malo, et a Deum conversio; vel forte quater dixit, *revertere, revertere*, propter quatuor principales virtutes, ut anima quæ per quatuor vitia aberravit, per quatuor virtutes illis oppositas, scilicet justitiā, temperantiā, fortitudinem et prudentiam, convertatur ad Dominum. Aliud quoque his verbis notari potest. Forma enim sanctæ vitæ duobus exprimitur verbis in Propheta, scilicet: « Declina a malo, et fac bonum (Psal. xxxvi, 27). » Declinatur autem a malo duobus modis, scilicet voluntate et opere; et bonum similiter geritur voluntate et opere; ideoque distinctim bis geminavit, *revertere, revertere*. Ideo ergo pariter conclamat Spiritus sanctus in pro-

pheta: *Convertere, Israel; et Sapiaientia Patris in rege, revertere Sion* *ut quæ divina obtutibus indigna eras, dum exulare, jam digne revertentem, tanquam nobis placentem, intueamur. Qualiter autem converli debeat ostendit, subdens: Et corruisti in iniquitate tua. Iniquitatibus, fratres, corruimus, quia in iniquitatibus concepti sumus. In iniquitatibus quidem originalibus vitio parentali concepti sumus, sed in actualibus proprio vitio corruimus. Sed ut ab his absolvamur, faciemus 324 quod subdit: Tollite vobiscum verba, et convertimini ad Dominum, et dicite ei: Omnem aufer iniquitatem, accipe bonum, et reddemus vitulos labiorum nostrorum.* Modus absolutionis nostræ his verbis exprimitur, qui nobis præstat in pœnitentiæ perfectionem. Perfecta autem pœnitentia in tribus consistit: in cordis compunctione, in oris confessione, in operis satisfactione. De cordis gemitu ait Propheta: « Sacrificium Deo spiritus contribulatus; cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies (Psal. l, 19). » De oris confessione alibi etiam dicit Propheta: Dixi: Confitebor Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei (Psal. xxxi, 5). » De operis satisfactione ipse idem alibi ait: « Laboravi in gemitu meo (Psal. vi, 7). » Memorans enim gemitum, et laboris plenitudinem per gemitum, operis satisfactionem nomine laboris significavit. Satisfactio autem maxime in tribus consistit, scilicet, jejuniis, oratione et eleemosyna. Jejunium vero duplex est, corporale et spirituale. Corporale est, quo nos contempnamus a cibis; spirituale, quo abstinemus a vitiis. Non sufficit, nec valet carnem macerare corporali parcimonia, nisi intus castificet mentem spiritali abstinentia, qua vitia caveamus, delicta vitemus. Similiter est et oratio oris, et oratio cordis. Non valet clamor labiorum sine labore animorum. Clamor autem cordis, etiam silente exterius voce corporis, a Deo semper auditur. De hoc clamore Dominus ad Moysen tacentem ait: « Quid clamas ad me de terra? » (Exod. xiv, 15). Jacebat Moyses, sicut ibidem legitur, et Dominus dicit: Clamas. Sed tacebat, ore, clamabat corde. Qualiter Susanna de falso crimine a presbyteris accusata, clamabat ad Dominum.

Non igitur verbo tenus oremus ad Dominum; sed ex intimo cordis affectu, tanquam ex ara sancta, dirigatur oratio nostra sicut incensum in conspectu Domini. De illis enim qui orant solis labiis. Veritas ait: « Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum (Matth. vii). » Et per Isaiam: « Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longe est a me (Isa. xxix, 13; Matth. xv, 8). » Clamori igitur oris affectus consonet cordis, ut holocausta medullata ei offeramus. Eleemosyna quoque gemina est, corporalis et spiritalis. Corporalis manum aperit, agentibus subvenit; spiritalis

(33) Hic aliquid videtur deesse ad denotandum tertium genus peccatorum; quod forte referri potest ad illa verba: *Omne onus dirumpe*; per quod

autem errantem corrigit, et delinquentem absolvit. Spiritalis enim eleemosyna est aberrantem fratrem revocare. Qui enim fratrem delinquentem ab errore viæ suæ converterit, ut ait Jacobus, animam ejus et suam salvabit (Jac. v, 20). Qui vero fratri in se peccanti dimittit, non solum septies, sed et septuagies septies, ut sibi dimittatur a Domino promeretur. Alioquin Pater cœlestis 325 non dimittet nobis peccata, nisi nos aliis dimittamus; qua captione (scilicet cautione, seu conditione) astringimur in Dominica oratione, cum dicimus: Dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris (Matth. vi, 12). Omnis igitur eleemosyna duobus expletur modis, dando scilicet aliis bona nostra, et dimittendo eis mala sua. Unde Veritas in Evangelio: « Date, et dabitur vobis; dimittite, et dimittetur vobis (Luc. vi, 38). » Hæc enim sunt duo officia misericordiæ, scilicet, maleficiis ignoscere, et beneficia erogare; et in nullo ita vincitur inimicus, quem admodum de misericordia, quæ superexaltat judicium, quia in quocunque repertum fuerit opus misericordiæ, in judicio, etiam si quid cremabile portat, totum quasi unda misericordiæ delebitur. Qui ita agunt, jejunium sanctificant, sicut Dominus per Joel ait: « Sanctificate jejunium (Joel. ii, 15); » quasi sanctum facite jejunium vestrum, si scilicet non modo a cibis, sed a vitiis nos contineamus, in nos delinquentibus dimittamus, indigentibus bona impendamus. Hunc jejunii modum per Isaiam Dominus insinuat, dicens: In die jejunii vestri, invenitur voluntas vestra, et omnes debitores vestros repetitis. Ecce ad lites jejunatis, et contentiones, et percutitis pugno impie. Nolite jejunare sicut usque ad hanc diem. » Nunquid tale jejunium elegi? Nunquid istud vocavi jejunium? « Nonne hoc est magis jejunium quod elegi? Dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes, dimitte eos qui confracti sunt liberos, et omne onus dirumpe. Frange esurienti panem tuum, et egenos vagosque induc in domum tuam... Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, et sanitas tua citius orietur, et anteibit faciem tuam justitia tua, et gloria Domini colligetur te (Isa. lviii, 3). »

Sacra est et salutifera hæc doctrina. Tria genera peccatorum includit, quæ dissolvere præcipit: colligationes impietatis iniquarum cogitationum ac voluntatum compages intelliguntur, quæ invicem colligantur, dum prævæ cogitationi alia mala adjunguntur; fasciculi autem deprimentes inutilium verborum fluxus, quibus quasi gravi sarcina deprimimur, quia mors et vita in manibus linguæ (33), omne peccatum operis intelligitur. Hæc est triplex via peccandi, scilicet, corde, ore, et opere. Hi sunt tres mortui, quos suscitavit Dominus, quia his tribus peccatorum generibus pressi, quasi mortui jacemus. Ut igitur ad vitam resurgamus, pœnitentia posset intelligi peccatum operis, de quo ait: *Quod omne peccatum operis intelligitur.*

ac jejuniis colligationes impiarum cogitationum, et fasciculos malignorum verborum, et onus pravorum operum **326** dissolvans, et dirumpamus, et eos qui contracti sunt, delinquendo in nos, dimittamus liberos, eis ex corde condonando, frangamus esurientibus panem nostrum, non alienum non de rapina acquisitum. Qui enim de rapina offert Deo sacrificium, idem facit ac si filium victimet in conspectu patrie. Egenos vagosque inducamus in domum nostram, ut hospitales invicem simus, sicut ait Apostolus: « Hospitalitatis et beneficentiae nolite oblivisci (Hebr. xiii, 1). » Simus ergo benefici frangendo panem, hospitales præbendo tectum, ut accipiamus cælum. Non autem sine causa illa tria posita sunt verba, scilicet: solve, dissolve, dirumpe. His enim tribus perfectæ pœnitentiæ formam præscriptam insinuat, quæ agitur gemitu cordis, confessione oris, satisfactione operis. Quæ tria et illis verbis Osee notantur: *Omnem aufer iniquitatem, et accipe bonum, et redilemus vitulos labiorum nostrorum.* Hi vere pœnitescentes, qui Deo dicere debent: *Omnem aufer iniquitatem*, ut nihil languoris, nihil pristinae ruinae relinquant, ne mali seminas pullulet rediviva plantatio: quod fit per contritionem et lamentum cordis, quæ præcedente quasi fundamento misso in lapide, et per eam ablato malo, id est reatu peccati soluto, poterimus offerre bonum. Unde addit: *Et accipe bonum*, scilicet confessionem peccatorum præter gratiarum actiones, *et reddemus vitulos labiorum nostrorum*, per confessionem scilicet bona opera exhibebimus tibi, opera novæ vitæ, et per sacrificium contritionis et macerationem confessionis. Sacrificium justitiæ offeramus jejunando, eleemosynas, faciendo, orando. Inutilis [f. In vitulis] enim opera. in labiis ora significantur, quia nec jejunium sine eleemosyna valet, nec oratio cælum penetrat nisi duas habeat alas, jejunii scilicet et eleemosynæ. Jejunio carnis desideria in nobis mortificantur, eleemosyna aliorum indigentias relevamus. Quid enim proficit jejunio tibi aliquid subtrahere, nisi quod [tibi] subtrahis alii non habenti impenderis? Alioquin, jejunas, ut augeas marcipium, ut majorem facias [pecuniæ] cumulum, non ut relicias esurientem pauperem. Frustra expandis in oratione manus ad Deum, testante Sapientia, si eas pro posse ad rogantem pauperem non extendis. Sunt autem nonnulli alii qui in jejunio affluentiam ciborum potuumque non vitent, sed diutius solito gulositatis suæ impetum non sustinentes, horam prandii solummodo variant, consueti mane surgere **327** ad ebrietatem satiandam. Sicut eis impropere Isaias: « Vae qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, et potandum usque ad vesperam, ut vino æstuetis (Isa. v, 11). Mutant ergo isti in jejunio tempus, sed non mutant vitium; mutant horam, sed non vitant culpam; reservant enim ventrem suum ad luxuriosam cœnam. Et hoc eorum vitium alibi redarguit Isaias dicens: « Vae qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam

ebrietatem (Isa. v, 12). » Supra in eis redarguit duo, scilicet quod tempus præveniunt mane surgendo, et quod ebrietatem sectentur. Hic autem non de temporis anticipatione eos accusat, sed de vitio crapulae et ebrietas, quia tempore jejunii luxum commensationis non viventes, distantiam habent in tempore, non in crimine. Tale jejunium non est continentiae, sed luxuriæ.

Faciamus igitur duas alas orationi, quibus volet ad Dominum, jejunii scilicet et eleemosynæ, quia sicut aqua ignem, ita eleemosyna exstinguit peccatum. Quæ debet desudare in manu tua, donec invenias pauperem cui des illam. Cum enim debeamus operari bonum ad omnes, sicut hortatur Apostolus, maxime tamen ad domesticos fidei, id est ad illos qui nobis in fide fratres sunt, præcipue vero bonis triturantibus, id est prædicatoribus et doctoribus veritatis. Aliter enim faciendum est bovi trituranti, aliter mendico transeunti. Illi, id est mendico, das, quia scriptum est: « Omni petenti te tribue (Luc. vi, 30); » illi vero scilicet bovi trituranti, dare debes etiam non petenti, quia scriptum est: « Beatus qui intelligit super egrenum et pauperem (Psalm. xl, 1). » Et alibi: « Beatus qui præoccupat vocem petitori (Sap. vi, 14). » Omnibus igitur in communi misericordiam conferamus, sed præcipue consortibus nostræ professionis, et inter illos maxime prædicatoribus, qui pro Christo facti sunt servi hominum, verbo veritatis et forma sanctæ conversationis alios instruunt. Scriptum est enim in lege: « Non alligabis os bovi trituranti (II Cor. ix, 9); » et in Evangelio: « Dignus est operarius mercede sua (Luc. x, 7). » Utrouque gladio Apostolus accinctus ait: « Si spiritualia vobis seminavimus, magnum est si carnalia vestra metamus (I Cor. ix, 11). » Ecce cautela eleemosynæ, ordo misericordiae insinuat. Muniatur ergo oratio [f. eleemosyna] nostra oratione et jejunio, et jejunium ipsum sanctificetur oratione et misericordia, ut sic digna agatur pœnitentia. Quæ est digna pœnitentia? Illa quæ peccatum abolet, quæ scelus corrigit. Illa vero scelus corrigit, quæ odium **328** commissi criminis et committendi cum desiderio satisfaciendi affert. Pœnitentia enim est commissi mala plangere, et plangenda nolle ulterius committere. Non est enim digna pœnitentia, de peccatis dolere, nisi a futura caveatur peccatis. Unde in Genesi: Peccasti? Quiesce. » Et Isaias ait: « Quiescite agere perverse, discite benefacere (Isa. i, 16). » Et Dominus in Evangelio: « Vade, et amplius noli peccare (Joan. viii, 11). » Non dicit: non pecces, sed, noli, id est non sit tibi peccandi voluntas. Faciamus igitur dignos pœnitentiæ fructus, ut nos hortatur veritas evangelica, ut secundum qualitatem et quantitatem commissi, sit qualitas et quantitas pœnitentiae et satisfactionis, et pro his omnibus, quid tibi sperandum sit relinquatur. Vide quod subditur: « Tunc erumpet quasi mane lumen tuum (Isa. lvi, 8), » quia sicut matutina lux solvit tenebras, ita timen-

tibus nomen Domini, et vere pœnitentibus, oritur sol justitiæ, errorum tenebras fugans, et mentem gratiæ infusione illuminans. « Et sanitas tua citius orietur (*Isa. lxxi*), » scilicet omnium peccatorum ablutio, et usque in finem bonæ vitæ observatio; et tandem « gloria Domini colliget te (*ibid.*), » id est Christus, qui est gloria Patris, secundum illud: « Exsurge, gloria mea (*Psal. lvi, 9*), » suscipiet te ad seipsum, secundum illud: « Ubi sum ego, illic et minister meus erit (*Joan. xii, 26*), » ut eum facie ad faciem videas. Quod ipse præstare dignetur qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XXIV.

IN QUADRAGESIMA SERMO QUINTUS (34).

De pœnitentia.

« Uesquequo, piger, dormies? Quando conserges « somno tuo? Paululum dormies, paululum dormi-
« tabis, paululum conseres manus, ut dormias, et
« veniet tibi quasi viator egestas, et pauperies
« quasi vir armatus (*Prov. vi, 9-11*). »

Sicut vigilantibus promittitur regnum, ita dormientibus Sapientia minatur æternum interitum. Perversa est ista dormitatio, et ideo, fratres, vehementer est fugienda. Non est iste somnus corporis, sed mentis; nec mentis præstat quietem, sed ingerit oppressionem. Ab hoc somno alibi dehortatur Sapientia, dicens: « Ne dederis somnum oculis tuis, neque dormitent palpebræ tuæ (*Prov. vi, 4*). » Somnum quippe dat oculis suis, qui sui vel aliorum curam negligenter agit; dormitat autem qui utique reprehensibilia in se vel in aliis cognoscit, quæ propter mentis tedium digna invectione non corrigit. Talis somnus negligentia est, et dormitatio ista pigritia vel acedia non incongrue dicitur. Averiat Deus ab oculis nostris hujusmodi somnum, talemque dormitationem. Somnus iste atque dormitatio de nocte oritur, non de die, et ideo mentis tenebrat oculos, non illustrat. Unde Apostolus: « Qui enim dormiunt, nocte dormiunt; et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt (*1 Thess. v, 7*). » Detestabilis est nox ista, quæ tales parit propagines. Non est ista nox confessionis, in qua surgit sanctus ad confitendum Domino, sed confusionis, in qua bestię silvæ et catuli leonum pertranseunt rugientes, ut rapiant. In hac nocte Judas fuit quando tradidit Dominum. De hac nocte quasi de Babylone fugiendum est, quia nox ista vere est Babylon, id est confusio vitiorum ac peccatorum. Qui ergo dormiunt, id est qui in his temporalibus torpent et quiescunt obliiti æternæ vitæ, et nocte dormiunt, id est confusio peccatorum et vitiorum attraxit eos. Et qui ebrii sunt, his temporalibus immoderate utendo, ex nocte peccati id agunt. Fugiamus ergo hanc noctem, quæ talem parit dormitationem, quod est fugere de medio Babylonis. Ideoque sicut Jeremias hortatur nos, dicens: « Fugite de medio Babylonis (*Jer. l, 8*), »

(34) E. Sangerm. n. 381. Et hunc etiam sermonem habuisse videtur Hildebertus in Capite jejunii, dum solemnî ritu pœnitentes de ecclesia ejiceret.

A ut unusquisque salvem animam suam. Ita et Apostolus hujusmodi dormitationem cavere monet, dicens: « Ut non dormiamus sicut cæteri, sed vigilemus et sobrii simus (*1 Thess. v, 6*). » Vigilemus cercentes [*f. spernentes*] hæc caduca et transitoria; sobrii simus, moderate his utendo et recte.

Cæterum sicut est somnus malus, ita et bonus. Et sicut est vigiliatio bona, ita et mala. Dormire bonum est mundo, et vigilare Deo. Unde sponsa dixit: « Ego dormio, et cor meum vigilat (*Cant. v, 2*). » Dormiebat enim mundo, non in mundo, et vigilabat Deo, non mundo. Primum est enim vigilare mundo, et dormire Deo. Qui enim dormit Deo in mundo dormit, et non vigilat in mundo, sed mundo. Sicut aliud est vigilare mundo, quam in mundo. Vigilare mundo sapientia carnis est, quæ inimica est Deo; vigilare in mundo prudentia spiritus est, quæ desursum est. Dormire mundo continentia est, quia ab hujus tumultibus atque operibus secernimur, ut spirituale sabbatum in corde agamus. Dormire autem in mundo negligentia est et corporis tarditas, unde provenit maledictio, quia « maledictus est, » ut ait Scriptura, « omnis qui facit opus Dei negligenter [*Vulg., fraudulenter*]. (*Jer. xlviii, 10*). »

Si autem maledictus est qui negligenter facit, non caret ille maledictione qui non facit. Sicut piger qui est lapidandus stercore bovis (*Eccli. xxii, 2*), id est pro contemptu et abjectione prædicationis, cujus doctrina et exemplo non incitatur ad malum [vitandum], nec movetur ad bonum [faciendum], sed humi prostratus terrenus terrena sapit et quærit, non quæ sursum sunt excitantium a somno. Et quia celsitudinem æternitatis non penetrat, formicæ paradigma, ut vel sic excitetur, proposuit Sapientia, dicens: « Vade, piger, ad formicam, et considera viam ejus, et discce sapientiam, quæ cum non habeat ducem, parat in æstate cibum sibi, et congregat in messe quod comedat (*Prov. vi, 6-8*). » Quasi diceret: Si te non moveant verba doctoris, discce a formicæ sapientiam operandi. Si enim tantillum animal principe carens, rationis expertus, natura duce sibi providet in posterum, multo magis tu ad imaginem Dei conditus, ad vivendam gloriam ejus vocatus, doctorum magisterio adjuvus, ipsum Conditorem habens ducem debes in præsentî fructus bonorum operum congregare, quibus in futuro vivas in æternum. Vita præsens messi comparatur et æstati, quia tunc inter ardores tentationum tempus est colligendi futurorum merita præmiorum. Dies autem judicii comparatur hiemî, quia nulla relinquitur facultas pro vita laborandi, sed tantum cogitur quisquis de horreo prisce actionis proferre quod recondidit. Surge igitur, piger, de somno torporis. Vigila negligens, et omni custodia serva cor tuum, quia ex ipso vitia procedit et mors. Sunt enim nonnulli qui opera faciunt quæ videntur bona, sed non omni diligentia servant corda, negligentia vel intentione prava vitiantes

ea. Male dormiunt isti in mundo, sed deterius vigilant mundo. Sicut horum somnum redarguit Sapientia, ita et vigilandi [*f. ita et vigilantium*], dicens : « Ne delecteris in semitis impiorum, nec tibi placeat malorum via.... non enim dormiunt, nisi malefecerint, et rapitur somnus ab eis, nisi supplantaverint (*Prov. iv, 14-16*). » O quam detestabiles vigiliæ ! Ad hoc enim vigilant, ut alios lædant. Nolite igitur sic vigilare, fratres; potius vigilate Deo, et ipsum mare [*f. amete, seu orate*], ne intretis in tentationem. Excute quoque somnum ab oculis vestris, frontis cordium fricantes manibus bonorum operum. Surgite qui jacetis, sicut ait Apostolus : « Surge qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus (*Ephes. v, 14*). » Hactenus, fratres, satis obdormistis, hucusque pigritati estis, hucusque in voluptatibus vitiorum versati estis. Unda Apostolus quemque nostrum vocat, dicens (35) : O tu qui dormis in [lecto] vitiorum, et negligentia obvolutus, et Dei oblivione confusus, surge per pœnitentiam, **331** ut in interiora te extendas, terrena contempnas, vitia odias, et exurge per oris confessionem, et operis exhibitionem, ut veterem hominem in teipso mactes, et novum induas, sicut Apostolus hortatur, dicens : « Deponite veterem hominem cum actibus suis, et induite novum, qui secundum Deum creatus est (*Coloss. iii, 9*) ; » id est exuite formam terreni ac veteris hominis, et induite novum hominem, id est imaginem cœlestis, ut sicut ad instar terreni hucusque terreni fuistis, et terrenam vitam duxistis, secundum carnem ambulantes, sic de cætero studeatis fieri per cœlestem cœlestes. Per ipsum namque jam vobis hora est, id est opportunitas, et facultas surgendi de somno. Abjicite ergo opera tenebrarum, id est opera veteris hominis, quæ in tenebris sunt, et ad tenebras æternas ducunt, et carnis curam ne feceritis in desideriis. Si enim formam Christi indueritis, non cogemini servire carni in desideriis, et in necessariis. Exurge igitur a mortuis, id est a peccatis, qui quasi mortuus inter mortuos jaces, et illuminabit te Christus, ut ipsum videas in præsentī per speculum et in ænigmate, in futuro autem facie ad faciem. Temporales istæ felicitates quasi somnia sunt dormientium. Amici mundi hujus sunt quasi somniantes thesaurum invenisse. Quidam enim in somniis divitias se habere putant, et evigilantes, se deceptos falsa imagine reperiunt. Illa mundi amatores, temporalia bona amplectentes, verba bona [*f. vera bona*] se accepisse opinantur ; sed per mortem evigilantes, falsa bona fuisse intelligunt, dum quæ prius tenebantur, evanescent. Unde Propheta : « Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt viri divitiarum in manibus suis (*Psal. lxxv, 6*). » Et alibi : « Velut somnium surgentium, Domine, in civitate tua [*supp. imaginem ipsorum*] ad nihilum rediges (*Psal. lxxii, 20*). » Quod autem hæc evane-

A scant evidentissime ipse idem Propheta aperit, dicens : « Homo cum interierit, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria ejus (*Psal. xlviii, 19*). »

Surgite ergo, fratres, de tam periculoso et mortifero somno. Redite prævaricatores ad cor, et sequimini illud prophetæ Ezechielis, imo Spiritus sancti consilium, quo nos hortatur, dicens : « Convertimini, et agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, et facite vobis cor novum, et spiritum novum, et non moriamini, dicit Dominus, quia nolo mortem morientis, id est peccatoris (*Ezech. xviii, 30-32*). » Revertimini igitur, et vivite. Attendite, fratres, quantæ misericordiæ, quantæ patientiæ est Redemptor noster, qui nos quotidie cadentes incessanter admonet ut surgamus, aberrantes revocat ad vitam [*f. viam*]. Nos [ipsum] deserimus, sed ipse nos non deserit, quos redemit. Nos suos milites fecit, et **332** in signum justitiæ [*f. militiæ*], nobis nomen de suo nomine dedit. Nos autem quid fecimus ? Et si tacere velimus, Moyses clamat : « Incrassatus est populus dilectus, et recalcitravit, impinguatus, dilalatus, dereliquit Deum factorem suum, et recessit a Deo salutarī suo (*Deut. xxxii, 15*). » Cum enim dedisset ei omnia bona, incrassatus bonis Dei, et petulans factus, recalcitravit contra Deum, deseruit illum qui eum fecerat, et salvaverat. Violavit pactum cum Creatore initum, cui in baptismo promisit rennuntiare Satanæ et omnibus pompis ejus. Sed ecce opera Satanæ fecistis, et ei adhæsitis, derelicto Deo. Ideoque mater Ecclesia nos et alios filios suos, in quibus detrimentum se sensit, cognoscit, paterna hodie corripit severitate, ut possit eos medicinali parcimonia reformatos, materna pietate colligere. Invitat saucios ad ostendenda vulnera sua, ne non ostensa et incurata putrescant. Indicit ostendentibus diversa genera curationum, ut, juxta qualitatem et quantitatem vulnerum, adhibeantur congrua fomenta medicaminum. Inde est quod mater Ecclesia lethalibus vulneribus sauciatos, et gravibus criminibus irretitos, medelam tamen pœnitentiæ humiliter implorantes, ad tempus separat a gremio suo, cilicio vestitos, et cinere capita aspersos. Cinis enim humilitatem pœnitentiæ demonstrat, cilicium asperum pungentia peccati conscientiam. Hujus rei documentum habetur ex testimoniis Veteris Testamenti in æternum fundati. Ex illis ergo in initio cognovit (Ecclesia) quod in mysterio hodie facit. In Genesi enim legitur quod propter peccatum prævaricationis et apostasiæ emisit Deus Adam de paradiso voluptatis, ut operaretur terram de qua sumptus est (*Gen. iii, 19*). In Numeris quoque legitur quod Maria soror Moysi peccavit murmurando contra eum, et percussa est lepra. Clamavit quoque Moyses ad Deum, dicens : « Deus, obsecro, sana eam. Cui respondit Dominus : Separetur septem diebus extra castra, et postea revocabitur. Exclusa est igitur septem diebus (*Num.*

(35) Hæc verba non inveniuntur in Apostolo, nisi interpretative.

xr., 10 et seq.), * quibus peractis, revocata est. Sed hæc et alia in figuris contingebant illis. Maria enim ista quæ peccavit murmurando contra Moysen fratrem suum, et ducem populi, animam significat, quæ murmurat contra Deum, vel doctorem a Deo sibi datum, cui contemnit obedire, et præcepta salutis ab eo recipere, quæ cum sibi gratia videantur, murmurat, et facere recusat, et sic lepra vitiorum fœdatur, et apparet leprosa, dum ejus publicatur culpa. Sed pius pastor quærens salutem ejus, et compatiens peccanti, et auxilium medicinæ postulans infirmanti, clamat quotidie ad Dominum, 333 dicens: *Obsecro, sana eam.*

Multum itaque valent preces fidelium apud Deum, sicut ait Jacobus: « Multum valet apud Deum deprecatio justi assidua (Jac. v, 16). » Et quidem audivit Deus Stephanionem, et convertit ad poenitentiam Saulum persecutorem. Respondens ergo Dominus postulanti, jussit eam separari septem diebus extra castra, et postea revocari. Respondet Dominus deprecanti, dum peccatricem animam compungit ad poenitentiam, sed jubet ut extra castra ejiciatur septem diebus. Ejectio extra castra ad confessionem pertinet. Ejicitur ergo extra castra, qui admonetur ad confitenda peccata, secundum illud: Effundite coram Domino corda vestra, ut venena peccatorum, quæ intus clausa tenebatis, per confessionem foras ejiciatis, ut evacuata vitiorum amaritudine, repleantur gratiarum dulcedine. Quod fit septem diebus. Septenarius enim dierum (numerus) septiformem gratiam significat, quæ vere poenitentibus præstatur. Unde et septem anni poenitiæ dantur. Petrus etiam exivit foras, et flevit amare, sed non nisi aspectus a Domino. Deus igitur patiens, et multum misericors, volens sanare contritos corde, et alligare contritiones eorum per suos pastores, quibus dedit potestatem ligandi atque solvendi in gentibus, inquinatos a peccatis, quasi leprosos, a castris ecclesiasticis ad tempus ejici decrevit, ut rubore sequestrationis, et asperitate satisfactionis, velut quibusdam medicaminibus foci, Capiti suo queant reconciliari, et per ipsum et in ipso glorificari. Non ergo videatur vobis indignum, fratres, quod circa vos agit Ecclesia, sed humilitatis et dilectionis ulnis amplectamini salutis vestræ medelam. Utenim patienter tolerat ægrotus, cum ejus putridas carnes urit vel secatur medicus, sic etiam sunt vobis hæc poenitiæ toleranda remedia, quibus etiam in cinere et cilicio extra Ecclesiam positi digne Deo satisfacitis, ut spiritus vester salvus sit in die resurrectionis. Surge igitur, piger, et de somno evigila, quia, velis nolis, paululum dormies et modicum dormitabis. Repente enim venit iudex, qui tua lacta trutinat, et repentinus super te veniet interitus. Ideo ne differas de die in diem, neque tardes converti ad Dominum, qui ait: Convertimini, et agite poeni-

tentiam, et facite vobis cor novum et spiritum novum. Revertimini et vivite. Si enim præcedit poenitentia et innovatio spiritus, sequitur vita. Veræ autem confessionis modum ac poenitiæ per Joel prophetam Dominus insinuat, dicens: Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejuniis et fletu et planctu, et scindite 334 corda vestra, et non vestimenta vestra (Joel. ii, 12). » Quibus verbis illa tria distinguuntur: id est compunctio mentis, confessionis exhibitio operis, quibus perfecta fit confessio, ac vera expletur poenitentia. Innovatio vero spiritus quomodo fiat Isaias insinuat, dicens: « Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, quiescite agere perverse, discite bene facere (Isa. i, 16). » Non enim sufficit lavari, nisi in munditia perseveremus usque in finem. Si vero hoc feceritis, quid inde consequamini attendite. « Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur; et si fuerint rubra quasi vermiculus, sicut lana alba erunt (Isa. i 18). » In coccino et in vermiculo graviora peccata significantur, sicut est homicidium, adulterium, et hujusmodi. Non solum ergo minora, sed etiam graviora et detestabiliora crimina, pro quibus et poenitentes hodie ab Ecclesia ejiciuntur, per confessionem et poenitentiam debentur, ita ut vos qui heri infecti atque polluti eratis, jam purgati et quasi nix, et velut lana alba dealbati reperiimini, de qua fiat vestis Christi sine macula et ruga. Ipse autem dixit: « Sine me nihil potestis facere (Joan. xv, 5). » (Orate igitur) ut operetur in vobis velle et perficere bonum, et confirmet vos in omni opere bono, ut ei reconciliari, et cum eo regnare valeatis, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sempiterna. Amen.

XXV.

IN QUADRAGESIMA SERMO SEXTUS (36).

De bonis operibus.

« Seminate vobis justitiam in veritate, et metite in ore misericordiarum. Innovate vobis novale, tempus enim requirendi Dominum (37). »

Quoniam illi sunt dies, quos observare summa diligentia debemus, ut ad futurum Domini Pascha purificatis mentibus digni perveniamus, salubriter nos monet Deus per Osee prophetam *seminare in veritate justitiam, et metere in ore misericordiarum*, et sic *innovare nobis novale*, et causam subdit: quia *tempus est revertendi ad Dominum*. Deo nobis promittit, et spiritualiter (scilicet specialiter) Spiritus Dei commendat; scilicet, veritatem et misericordiam, quæ sunt universæ viæ Domini. « Universæ viæ Domini, » testante Propheta, sunt « misericordia et veritas (Psal. xxiv, 10). » Ipse enim bis iter ad nos faciens, id est in mundum veniens, primo apertam exhibuit misericordiam erogando gratiam, et ostendit veritatem disquirendo 335 merita, et reddendo singulis juxta ea. Ipse est enim ille evangelicus *novate vobis novale: tempus autem requirendi Dominum.*

(36) E Sangerman., n. 381.

(37) Ose. x, 12. In Vulgata sic habetur: *Seminate vobis in justitia, et metite in ore misericordiarum: In-*

homo, qui peregre proficiscens, vocavit servos suos, et tradidit illis bona sua, et uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum; » et qui quinque accepit, lucratus est alia quinque; et qui duo accepit, lucratus est alia duo. Qui autem unum, fodit in terram, et abscondit. Ipse vero rediens, posita cum eis ratione, quos in lucro profecisse reperit, amplissima gloria remuneravit, introducens in gaudium Domini; malo autem et pigro servo talentum tulit, et in tenebras exteriores, ubi est fletus et stridor dentium, ejici præcepit (*Matth.* xxv, 14, etc.) Cavete vobis, fratres. Ad vos enim hoc spectat, quia propter vos scripta sunt. Pro talento enim nobis imputatur quidquid a Deo nobis creditum valet ad capessendum Dei regnum. Attendite ergo Dei misericordiam et veritatem. Intelligite Dei bonitatem et severitatem in donatione talenti. Pensate misericordiam in exactione lucri. Cernite justitiam ipsius. Peregre profectus est per carnem quam pro nobis accepit. Locus enim carnis proprie terra est, quia ipsa de terra est, secundum illud: « Terra es, et in terram ibis (*Gen.* iii). » Quam vilis res est homo per carnem; terrenus enim est, et non coelestis; pretiosus quidem per animam, ubi est imago et similitudo Dei; vilem ipsum atque abjectum terra demonstrat, id est caro; magnum atque sublimem imaginis signaculum declarat. Veruntamen homo infelix, hebes ac stultus carnem præponit spiritui. Quanta abusio! quanta perversio! quanta hebetudo hic quasi præferre terram cælo. Duo enim hic in singulis nostrum sunt, caro et spiritus; et concupivit caro, testante Apostolo, adversus spiritum, et spiritus adversus carnem. Caro autem dicta est concupiscere, quia secundum ipsam agit anima, sicut auris dicitur audire, et oculus videre, cum potius anima per aurem audiat, et per oculum videat. Caro enim nihil nisi per animam concupiscit, sed concupiscere dicitur, cum anima carnali concupiscentia spiritui reluctatur. Carnem igitur concupiscentem dicit delectationem carnalem, quam de carne et a carne spiritus habet adversus delectationem, quam solus habet.

Cum ergo hæc sibi invicem adversantur, pene cuncti, interiori in hac lucta consentiunt, id est carni, quod dolendum est et lugendum. Potius enim digniori, id est spiritui consentire deberetur. Debitorum enim sumus spiritui, non carni, ut ait Apostolus, ut secundum carnem vivamus, etsi ei necessaria ministrare debeamus (*Rom.* viii, 12). « Nemo enim carnem suam odio habuit, sed nutrit eam cibo, et lovet indumento (*Ephes.* v, 19). » Caro enim res bona est, creatura Dei est ut anima; nec ista est pars Dei, nec illa, sed caro nimirum bonum est, maximum vero, spiritus. Summum vero bonum est Deus. Animæ igitur viventi inter summum et parvum bonum, id est inter Deum et carnem, debitorum sumus, quia licet inferior sit Deo, superior est carne. Attende enim opera carnis et spiritus, quæ Apostolus enumerat, et videbis quia spiri-

tui, non carni obtemperare debes. Opera enim carnis sunt fornicatio, immunditia, spurcitia, et hujusmodi... Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, et hujusmodi (*Gal.* v, 18), quæ sicut propter se amanda sunt, et appetenda, quia in illis est custodia recti; ita opera carnis propter se sunt fugienda et odienda, quia in illis est ignominia et passio mali, secundum illud Apostoli: « Tradidit Deus illos in passionem ignominie (*Rom.* i, 36). » Secundum hanc scilicet carnem peregre profectus est Christus, ut diximus, sicut carnem nostram quasi ad peregrina duxit, quando eam in cælo levavit. Ipse ergo peregre proficiscens, id est in cælum ascendens, servis tradidit bona sua, quando dedit dona hominibus, et uni dedit quinque talenta, id est hæc temporalia et exteriora quinque sensibus subjecta, eorumque scientiam. Alii vero duo, scilicet intellectum mysticorum, et operationem virtutum; alii unum, scilicet intellectum. Et qui quinque acceperat, operatus est in eis, et lucratus est alia quinque, dum se a visibilium voluptate custodiens ab his etiam alios admonendo compescuit. Et qui duo acceperat, lucratus est alia duo, dum prædicando et mira operando tales instruxit, qui inde florent scientia et virtutum operatione. Qui vero unum accepit, abscondit in terram, quia terrenis actibus [se] implicans, lucrum spirituale non quæsit. Post multum vero temporis, quod est ab ascensione Domini usque ad secundum adventum, venit Dominus illorum, et posuit rationem cum eis, quia singulorum actus discutiens, innocentiam singulorum produxit, accusante singulorum conscientia eorum, vel defendente, et bene multos [scilicet] bene usos, aut bene meritos] super multa constituens, corona ineffabilium gaudiorum remuneravit; male meritos vero tenebris et luctui subdidit.

Considerate igitur, fratres, vias Domini, quibus ad nos venire dignatus est. Primo, in misericordia, largiendo nobis dona gratiæ, secundo, in justitia, exigendo a nobis debita, et per hoc discite timere eum ut Dominum, et diligere ut patrem. Ipse enim nobis est ut pater, misericorditer providendo. Unde Apostolus ait: « Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis (*I Cor.* i, 3). » Et est nobis ut Dominus, omnes adinventiones nostras ulciscendo. Unde Propheta: « Propitius est, et ulciscens in omnes adinventiones eorum. (*Psal.* cxlviii, 8). » Amandus est igitur, quia Pater, et timendus quia Dominus, sicut per Malachiam ait: « Filius honorat patrem, et servus dominum suum; Si ergo Pater ego sum, ubi est amor meus? Et si Dominus ego sum, ubi est timor meus? (*Mal.* vii, 6). » Timeamus ergo illum ut Dominum, et diligamus eum ut Patrem. Sed dilectio probatur in observantia mandatorum. Unde vir sapiens nobis consulit, dicens: « Deum time, et mandata ejus observa; hoc est enim omnis homo (*Eccle.* xii, 13), » id est ad hoc omnis homo intendere debet. In his enim duobus consistit perfectio justitiæ. Hoc est salubre

et celeste sensati viri consilium, ut scilicet Deum timeamus, et ex corde eum diligamus, Hæc est enim scala ascendendi ad vitam. Nec tamen dixit: Deum time et dilige; sed mandata ejus observa, sciens quod probatio dilectionis exhibitio est operis. Unde Veritas in Evangelio ait: « Si quis diligit me, sermonem meum servabit. » Probatur ergo dilectio vera, in mandatorum custodia. Nam et Petro in terna confessionis dilectione [*f. dilectionis confessione*], committitur tertio gregis custodia. Domino enim tertio interrogante: « Simon Joannis, diligis me plus his? » et eo tertio sedente [*f. reddente, seu respondente*]: « Tu scis quia amo te, » tertio ei commendatur custodia pastoralis a Domino dicente: « Pasce oves meas (*Joan. xxi, 17*). » Unde evidenter ostenditur, quia sicut nullus debet curam pastorem suscipere, nisi ex Dei dilectione, ita diligens exsecutio operis veritatem et sanctitatem declarat amoris. Nam Joanne in Epistola canonica attestante: « Qui dicit se Deum diligere, et mandata ejus non custodit, mendax est (*I Joan. ii, 4*). » Sed nec Deum quis diligere potest, nisi et proximum diligit. Unde sanctus Joannes ait: « Qui non diligit proximum quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere? » (*I Joan. iv, 20*). Et iterum: « Si quis viderit proximum suum necessitatem habere, et clausit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? » (*I Joan. iii, 17*).

Nemo igitur sibi blandiatur, dicens se Deum diligere, si non diligit et proximum; nec proximum se diligere fateatur, quem tanquam seipsum diligere debet, nisi secundum consilium apostolicum « operetur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei (*Gal. vi, 10*), » id est, ad eos qui sunt de familia nostra per fidem, id est ad Christianos. Et quidem omnibus, dilectione, vita æterna est optanda, etsi omnibus non eadem possint exhiberi dilectionis officia, quæ fratribus maxime sunt impendenda, **333** quia faciliores et propensiores in bono aliquo circa fratres esse debemus, cum simus invicem membra. Si enim in cunctos libertatis [*f. liberalitatis*] frena laxantur, maxime in domesticos, id est in Christianos laxari debent, qui habent eundem Patrem, et ejusdem magistri appellatione censentur. Operemur igitur bonum, dum tempus habemus. Tempus seminandi est vita præsens, quam cernimus. In hac licet nobis quod volumus seminare, cum vero transierit seminandi tempus, auferetur. Unde Veritas in Evangelio ait: « Operamini, dum dies est, veniet nox quando nemo poterit operari (*Joan. ix, 4*). » Sed quod præmium operis? Quæ veræ merces dilectionis? Audi et vide. « Qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam; sicut qui seminat in carne, de carne metet corruptionem (*Gal. vi, 8*). » Et iterum: « Qui parce seminat, parce et metet; qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet (*II Cor. ix, 4*). » Audistis seminationis spiritualis præmium; dilectionis autem merces in Epistola canonica Joann-

nis insinuatur: « Deus charitas est, et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo (*I Joan. iv, 16*). » Et quantum est manere in Deo, et Deum habere in se manentem, Veritas quoque in Evangelio ait: « Qui diligit me, diligetur a Patre meo, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus (*Joan. xiv, 23*). » Ecce ineffabile bonum et merces sublimis, scilicet, ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus. Sed de quibus dicit, veniemus? Non de uno solo loquitur; alioquin dixisset: veniam. Sed de tribus. « Tres enim sunt, » ut ait Joannes in Epistola canonica, « qui testimonium perhibent in cælo: Pater, Verbum, et Spiritus sanctus (*I Joan. v, 7*). » Isti ergo tres ad eum veniunt, non sicut hospites, qui mox ab eo discedunt, sed mansionem apud eum non faciunt. Ad quosdam enim veniunt, apud quos mansionem non faciunt, quia eos postea deserunt. Sunt enim nonnulli qui in vanum gratiam Dei recipiunt. Unde Apostolus: « Hortamur vos, fratres, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis (*II Cor. vi, 1*). » Qui autem in vacuum gratiam Dei recipiunt, idem alibi determinans inquit: « Nolite contristare Spiritum sanctum Dei (*Eph. iv, 30*). » Non quia Spiritus in Trinitate Deus aliqua tristitia vel molestia affici valeat, quia immutabilis est; sed sub metaphora hospitantis loquitur. Qui enim habitatorem de domo sua pellit, ipsum contristat. Quæ similitudine dicuntur contristare Spiritum Dei, qui eum de templo suo, quod nos sumus, immunditia vitæ ac morum enormitate fugant. Cum enim bene agimus, gaudet in nobis Spiritus sanctus datus nobis, videns monita sua proficere utilitatibus nostris. Si ergo de eo proficimus, **339** gaudet, id est habitator manet in nobis. Aliter tristatur, id est deserit nos. Non enim, ut dictum est, sic tristatur ut patiatur. Cum enim sit impassibilis, tropica locutione dicitur contristari, cum a nobis recedit. Sicut enim contristatur homo, cum de propria domo expellitur, quam sibi ædificavit, ita Spiritus sanctus contristari dicitur, cum de homine quem sibi mundavit in baptismo, per prava opera ejicitur.

Non ergo frustra, cum dixit: *Veniemus*, addidit Veritas: *Et mansionem apud eum faciemus*, ut, non temporalem, sed sempiternam notet mansionem, qua nos tota inhabitat Trinitas in præsenti per fidem, in futuro per speciem. Nunc enim per fidem **D** invisibilium ambulamus, id est ad Deum tendimus, et non per speciem, id est per visionis præsentiam, quia « dum sumus in hoc corpore, peregrinamur a Domino (*II Cor. v, 6*). » Sed quomodo peregrinamur, cum ubique sit totus et præsens; et cum alibi scriptum sit: « In ipso vivimus, movemur, et sumus? » (*Act. xvii, 28*). Sine dubio ubique est, et in ipso sunt omnia, et tamen dicimur hic peregrinari ab eo, quia etsi ubique Deus est, non tamen hic videtur sicut in cælis. Peregrinamur ergo hic, non fide, sed specie. Et sciendum est quod alius peregrinatur in via, alius perigrinatur extra viam. Qui enim perigrinatur, et per fidem ambulat, nondum

est in patria, sed jam est in via. Qui autem non credit, nec in patria est, nec in via. Sic ergo ambulemus tanquam in via, quia ipse Rex patriæ est factus via. Rex patriæ Christus, est et sibi veritas. Hic autem [nobis] via est, quia imus ad Christum, quia imus per Christum. Ipse enim ait: « Ego sum via, veritas et vita (Joan. xiv, 6). » Via est illuminatio per fidem, est illuminatio per speciem. Modo per fidem tantum illuminamur, non per speciem; homini enim vitam mortalem agenti, non potest contingere, ut dimoto et discusso omnium phantasiarum corporalium nubilo, serenissima incommutabilis veritatis luce potiatur, et mente penitus a consuetudine hujus vitæ alienata, constanter et indeclinabiliter illi inhæreat.

Expositis igitur, licet ex parte, ac sinceræ dilectionis spiritualis seminationis præmiis, diligite, fratres, toto corde Deum, non mundum, et proximos sicut vosmetipsos, et seminate non in carne, sed in spiritu, non parce, sed in benedictionibus; non deficientes, sed perseverantes, ut tempore suo de benedictionibus metatis supereminentem gloriæ magnitudinem. Sed quid seminandum est, et quomodo, audite: *Seminate vobis in veritate justitiam*; vobis, inquit Dominus, non mihi, quoniam bonorum **340** vestrorum non egeo. Unde cum omnia benefecerimus, dicamus: Quia servi inutiles sumus, quia quæ debuimus facere fecimus (Luc. xvii, 10). Inutiles, quidem non nobis, qui benefaciendo proficimus, sed eo cui nihil intulimus; qui ex bonis nostris non proficit, nec ex profectu nostro melior fit, vel beatior. Vobis igitur, non illi, seminate justitiam, non iniquitatem, quia dicit Isaias: « Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, et quasi vinculum plaustrum peccatum (Isa. v, 18). » Trahunt iniquitatem in funiculis vanitatis, qui peccata peccatis addentes, quasi restem longam conficiunt, unde ligatis manibus et pedibus eorum, mittantur in rete, de quo: « Funes peccatorum circumplexi sunt me (Psal. cxviii, 61). » Et iterum: « Funibus peccatorum suorum quisque constringitur (Prov. v, 22). » Unde merito Achitophel et Judas, quorum alter David, alter Christum prodidit, quasi longo fune trahentes peccata, suspendio interiunt. Vacca autem rufa quæ carnem Salvatoris significabat, de cujus cinere fiebat aqua aspersionis, talis assumebatur, quæ jugum non traxerat, nec funiculis alligata fuerat (Num. xix, 1), quia funiculis comparatur iniquitas, cui opposita est justitia. Ideo non incongrue ait: *Seminate justitiam*. Spiritualis est ista seminatio, quæ semper fit in lacrymis. Unde: « Beati qui lugent (Matth. v, 5). » Messis autem fiet in gaudio, secundum illud: « Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent (Psal. cxv, 5). » Qui vero seminant in carne, in lætitia seminant; sed postea sequitur luctus, qui « extrema gaudii luctus occupat, » ut ait Salomon, et « risus dolore miscebitur (Prov. xiv, 13). » Mala est ista seminatio; illa vero est salubris, qua seminatur justitia non rapina, ut

A de tua justitia [f. substantia], non de alterius injuria Deo oblationem offeras, quia oblatio impiorum, ut ait Scriptura, abominabilis est Deo (Prov. xv, 8), et qui de rapina offert Deo sacrificium, ita facit, quasi qui in conspectu patris immolat filium, et sicut ille qui carnem [f. carnem suam] offert Deo in sacrificium. Non igitur rapinam, non iniquitatem, sed justitiam seminate, id est opera bona, opera charitatis, opera pacis; ut detis indigentibus, subveniatis oppressis, judicetis pupillis, defendatis viduas, dimittatis in vos delinquentibus, ut impleatur illud: « Date, et dabitur vobis (Luc. vi, 38). » In his sacrificet voluntas, si desit facultas. Noli ergo esse tristis, si est tibi bona voluntas, unde metitur pax. Non enim datur pax in terra divitibus, sed hominibus bonæ voluntatis. Hanc habuit Zachæus. In hac seminavit non minus quam in opere, qui Dominum in hospitio cum gaudio suscipiens, dimidium patrimonii sui dedit pauperibus, et de reliquo his quos fraudaverat quadruplum reddidit. Magna voluntas multum dedit, **341** multum seminavit. Et in hac etiam voluntate pauperula illa vidua in gazophylacium duo mittens minuta, non parum seminavit, imo quantum Zachæus. Minorem quidem facultatem mittebat, sed parem voluntatem habebat. Est et aliud vilis, quo seminato metitur messis æterna, scilicet, calix aquæ frigidæ. Unde Dominus: « Qui dederit calicem aquæ frigidæ, non perdet mercedem suam (Matth. x, 42). »

C Si ergo habens det illi qui non habet, tantum dedit, si de plena charitate dedit, quantum vidua illa in duobus minutis, et Zachæus in dimidio patrimonii sui. Si vero neo hoc habet aliquis, securus sit, cum ei adsit voluntas tantum; illud timeat, ne habeat, et non tribuat. Si enim habet, et non tribuit, intus gelavit, quia voluntas ejus frigit. Nec seminat iste in veritate, nec in ore misericordiæ. Multi enim seminant, sed non in veritate, quia faciunt opera, sed non recta intentione. Intentionem namque charitas dirigit, et intentio [f. actio] sequens opus informat. Sed sicut sunt nonnulli, qui non veritate, sed occasione terrenæ rei prædicant, ita sunt qui seminant opera quæ videntur justitiæ, non in veritate, sed in simulatione, de quibus Veritas admonet: « Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces (Matth. vii, 15). » Et per Isaiam: « Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me (Isai. xix, 13; Matth. xv, 8). » Et alibi: Prope est Deus ori eorum, et longe a renibus eorum (Jer. xii, 3), » quia prætendunt in verbis columbæ simplicitatem, et sub labiis habent serpentinam amaritudinem, ac lupinam ferocitatem; qui sunt inter bonos, nomine, non munere; corpore, non mente; numero, non merito; habitu, non affectu. In multis quidem sunt nobiscum, sed non uno, id est in charitate. Et ideo nihil eis prodest quidquid faciunt, quia, inquit Apostolus: « Si distribuero facultates meas in cibos pauperum, et si

tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest (*I Cor. xiii, 3*). » *Seminate ergo justitiam in veritate*, id est in charitate non ficta, amore misericordiae, ut ex misericordia alios ad idem invitetis, ut sit virtus justitiae infixa radici mentis, et pronuntietur voce justitiae loquentis, quatenus occulto inspectori placeant arcana intentionis, et proximos juvent officia locutionis, et ita per misericordiam et veritatem, quasi quibusdam viis ascendamus ad Dominum, qui ad nos eisdem descendere voluit, sicut supra dictum est, ut nos ei misericordiam et iudicium cantemus, ejusque forma instituti, hæc eadem ei reddamus. Hoc autem ut digne efficiatis : *Innovate vobis novale*, id est **342** est novum cor facite vobis, vomere compunctionis arbusta criminum conscindentes, ac spinas et tribulos pungentium tricarum avellentes, quia *nunc est tempus requirendi Dominum*, qui utique non est requirendus verbo tantum et lingua, quia, « non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum ; sed opere et veritate, quia omnis qui quærit, invenit, et qui petit, accipit, et pulsanti aperietur. Quærite ergo faciem Domini ; *Innovate vobis novale*. Ab omni specie mali abstinete vos. » *Seminate justitiam in veritate et in ore misericordiae*, et sic metetis quando venientes venietis cum exultatione portantes manipulos vestros, id est fructus seminis, scilicet coronam præmiorum et exultationis. Quod nobis præstet misericors Dominus. Amen.

XXVI.

IN QUADRAGESIMA. SERMO SEPTIMUS (38).

De pœnitentia.

« Excute de pulvere, consurge, sede, Jerusalem, solve vincula colli tui, captiva filia Sion ; » quia hæc dicit Dominus : Gratias venundati estis, « et sine argento redimemini (*Isa. lvi, 2, 3*). »

Audite, fratres charissimi, quam dulciter, quam affectuose cœlestis sponsus vult sibi reconciliare Ecclesiam. Pius Pater ad salutem hortatur filiam. Illa in pulvere jacuit, et in captivitate ligata diu excubavit. Modo admonet ut de pulvere surgat, vincula solvat, de captivitate exeat. Pulvis est humana carnalitas, fragilis, nulla solidata virtute, de qua ait David : « Humiliata est in pulvere anima mea, adhæsit in terra venter meus (*Psal. xliii, 25*). » Pulvis etiam sunt temporales divitiæ, quæ leviter transeunt, et quasi a facie venti fugiunt. In hoc pulvere quærunt homines beatitudinem, nec inveniunt ; sufflant ibi laborando, et pulvis aufert [*f. inficit*] oculos, quia cupiditas temporalium mentes excæcat. Quod corripit Apostolus, dum ait : « Quæ sursum sunt quærite, non quæ super terram (*Coloss. iii, 1*) ; » ac si diceret : Quid quæritis, miseri, in pulvere. Sursum est quod quæritis, non in terra ; pulverem concitatis, et prosilit vobis in oculos. Quæ supra terram sunt, sunt vanitas vanitatum, ut ait Salomon, et

A omnia vanitas (*Eccli. i, 4*). Hos ergo David arguit, cum dicit : « Filii hominum, usquequo gravi corde, ut quid diligitis vanitatem, et quæritis mendacium ? » (*Psal. lv, 3*). Propterea dicit Dominus per Isaiam : *Excute, Jerusalem*, id est visio pacis, Ecclesia mea, de pulvere, id est de cordibus [*f. sordibus*] carnalitatis tuæ. De **343** temporalium carnalitate. « Qui in carne sunt, » ait Apostolus, « Deo placere non possunt (*Rom. viii, 8*). » Et de divitiis ait Dominus : « Non potestis Deo servire et mammonæ (*Matth. vi, 24*), » id est divitiis. Excute ergo a te pulverem mundanarum vanitatum, et postea consurgere ; ac si dicat : Prius non poteris surgere, dum eris gravis in pulvere. Gravanti enim animam peccata, gravant et temporalia. Quod autem gravatur, demergitur, et dum oneratum est, frustra surgere conatur. Projiciat ergo onus ut surgat. Unde lapis et plumbum vocantur peccatores, quia dum vivunt in hoc mari, quasi plumbum et quasi lapis tendunt in profundum. Hinc ait Zacharias propheta : « Super talentum plumbi sedet iniquitas (*Zach. v, 7, 8*). » Moyses vero ait de peccatoribus : « Abyssus operuerunt eos, descenderunt in profundum quasi lapis (*Exod. xv, 5*). » Et iterum : « Submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus (*ibid.*, 10). » Inde David peccator : « Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, et sicut onus grave gravatæ sunt super me (*Psal. xxxvii, 5*). » Habebat aliquid plumbi Petrus in se, dum vocavit cum ad se Dominus super aquas. Mergi enim cœpit, quia gravitas dubitationis erat in [ejus] fide. Unde audivit a Domino : « Modicæ fidei, quare dubitasti ? » (*Matth. xiv, 31*). Item Dominus ait in Evangelio : « Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos (*Matth. xi, 18*). » Ideo Dominus ait in hoc loco : *Excute, Jerusalem, de onere pulveris* ; et postea : *Surge et sede*. Sedere debemus, non per superbiam, non jacentes, juxta illud canticum : « Super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus (*Psal. cxxxvi, 1*), » scilicet, super temporalia hujus mundi, quia *Babylonia confusio* dicitur, non eis commisti, sed ea consulcantes, debemus sedere pœnitentes et fientes peccata nostra. Sequitur : *Solve vincula colli tui*. In prima creatione, liber factus est homo, sed postea vendidit se diabolo, et quanti se vendidit ? Audite quanti. Ait Dominus postea per Isaiam : *Gratias venundati estis*. Moneta diaboli sunt peccata, quam emunt homines [peccando]. Tradidit homo se ei pro tali moneta. Unde Apostolus in persona peccatoris : « Ego carnalis sum venundatus sub peccato (*Rom. vii, 14*). » Decepit autem diabolus hominem, promittendo quod non solvit, dicens : « Eritis sicut dii, scientes bonum et malum (*Gen. iii, 5*). » Obedivit homo, comedit fructum, nec tamen aliud recepit præmium, nisi peccatum.

Itaque gratis venundatus est. Postquam autem

diabolo se tradidit homo, diabolus emptor tradidit ejus collo vincula. Vultis scire quæ vincula? Agamus ergo de vinculis: Cum homo peccat, addit unum peccatum alteri peccato, et in eodem aliud et aliud: sicut ille qui ut faciat furtum, 344 nocte interficit hominem. Deinde si aliquis est conscius sceleris, timens eum, aliquando veneno illum perimit. De furata autem pecunia, commessiones, ebrietates, libidines exercet. Postquam autem tantorum scelerum sit mens male conscia, ad omnia scelera deinceps promptior redditur, et ita peccata alia aliis concatenando, maximum [sibi] funem facit, et post se magnam [scelerum] caudam trahit. Unde Isaias: « Væ qui trahitis iniquitates in funiculis vanitatis, et quasi vinculum plaustrum peccatum (Isa. v, 18). » De istis funibus ait David: « Funes peccatorum circumplexi sunt me (Psalm. cxviii, 64). » Hi sunt illi funes unde homines in fine sæculi ligabuntur. Unde dicitur in Evangelio de eo qui intraverat ad nuptias sine veste nuptiali: « Rex præcepit ministris, ut ligatis manibus et pedibus mitterent eum in tenebras exteriores (Matth. xxii, 13). » Non enim utetur Dominus aliis funibus ad homines ligandos, nisi quos ipsi fecerint. Ipsi enim sibi vincula præparaverunt et catenas. Unde scriptum est: « Funiculis peccatorum suorum unusquisque constringitur (Prov. v, 22). » De his funiculis faciunt diaboli laqueos ad homines capiendos juxta Psalmistam, qui ait: « Et funes extenderunt in laqueum; juxta iter scandalum posuerunt mihi (Psalm. cxxxix, 6). » Est enim nobis iter ad coelestem patriam, sed mali aucupes ponunt laqueos juxta viam, ut retrahant quos possunt a via vitæ, et ducant in errorem mortis. Propterea Dominus cum funiculo peccatores eiecit de templo (Joan. ii, 15), ut ostenderet funiculum peccatorum, esse damnationem eorum. Hæc sunt vincula quæ injecta sunt collo Jerusalem, et quibus est in captivitate ligata. Sed Dominus qui eam redemit, qui pro ea pretium dedit, quo eam a captivitate, si voluerit exire, liberavit. Clamat igitur ei: *Solve vincula colli tui, captiva filia Sion.* Solve per poenitentiam, rumpe per satisfactionem, excute collum a jugo diaboli, et submitte jugo Christi, cujus jugum leve, cujus onus ferre suave est. Exi de carcere, de fetore; et bene exire potes. Datum est enim pretium; non amplius poterit te retinere inimicus tuus, si exire volueris. Rumpere funem qui sequitur te, ne habeat diabolus quo te trahat. Vide plaustrum oneratum peccatis, vel quid est quod modo trahis, misera, quid quod te gravat, ne ascendas ad alta. Justi habent pennas quibus volant ad cælum, et possunt dicere: Volabo et requiescam; impii autem plaustrum trahunt, et descendunt ad ima. Unde dictum est superius: Væ qui trahitis quasi vinculum mortis, plaustrum peccati. Sequitur:

Hæc dicit Dominus: *Gratis venundati estis, et sine pretio redimemini;* quasi dicat Dominus: Vos

345 non merueratis, ut ego vos redimerem, quia pro nihilo vos venundederatis, et tamen redimimini: sed quomodo? Argento vestro? Non. Sed sine argento. Argentum enim totius mundi non posset vos redimere, sed pretium sanguinis mei. Quod ait Petrus apertius id exponens. « Non corruptilibus auro et argento redempti estis de vana vestra conversatione, id est de vana gloria, sed sanguine Agni immaculati (I Pet. i, 18). » Audietis, fratres charissimi, quomodo Dominus ad salutem sponsam suam invitat. Vos estis illa sponsa redempta; vos estis illi jacentes in pulvere. Vobis dicitur: *Surgite.* Vos estis captivi quibus præcipitur exire. « Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis (II Cor. vi, 2); » ligati estis vinculis peccatorum, excæcati estis pulvere divitiarum. Convertimini ad Dominum, quia Dominus solvit compeditos, Dominus illuminat cæcos. Ecce tempus poenitentium, venite ad medicum, quia præparata est medicina. Vultis scire quæ est medicina? « Quiescite agere perverse, discite benefacere (Is. i, 16). » Hæc duo sufficiunt ad salutem. Qui vult sanari, has duas portiones sumat. Verus medicus tempus, curationi hoc tempus statuit. Quadraginta dies enim pertinent poenitentibus. Illud est spatium quod statuit Dominus Ninivitis peccantibus ut poeniterent. Ait enim: « Adhuc quadraginta dies, et Ninive subvertetur (Joan. iii, 4), » ac si diceret: Volo eos subvertere exigentibus meritis eorum; sed tamen adhuc dabo inducias quadraginta dierum, et nisi jejuniis poenituerint, subvertetur. Constitutus enim est iste numerus dierum jejuniis et orationi. Jejunavit enim Elias quadraginta diebus; jejunavit Moyses totidem diebus. Consecravit quoque hunc numerum jejuniis suo Christus. Cum enim ipse, qui est verus Jonas, nobis excidium prædicaret futurum, quod vere, nisi poeniteremus, venisset, voluit pius Pater ad comprimendam superbiam nostram dare satisfactionis exemplum. Quasi Pater pius dixit: Nolite, filii, dedignari pro peccatis vestris satisfacere, quia ego qui peccatum non feci, nec inventus est dolus in ore meo, primus pro peccatis jejunavi, et quadraginta dies satisfeci.

Quia igitur, fratres charissimi, in aliis temporibus dormivistis, ecce in hoc expergiscimini, satis jacuistis in vitiis vestris. Ecce hora est jam nos de somno surgere. Somnus vester 346 est caligo vitiorum. Quandiu sumus in vitiis, in tenebris moramur, nec nostram turpitudinem videmus. Veniamus jam ad lucem; jam de turpitudine nostra erubescamus. Quid enim luxuria? Quid ebrietas? Quid scurrilitas? Quid mendacium? Quid perjurium? Quid homicidium? Quid socium? Quid Dominum prodere? Quid usura? Quid falsa judicia? Quid detractiones? Quid æmulationes? Nisi turpitudine et crudelitas. Unde Apostolus: « Quem fructum habuistis in illis, in quibus nunc erubescitis? (Rom. xiii, 12). » Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis, sicut in die honeste ambulemus (Rom. xv, 13). »

In die sumus, quia credidimus, quia Christum suscepimus. Qui autem in die est, et nudus incedit, inhoneste vadit. Assumite ergo indumenta virtutum, ne nudi appareatis in conspectu Domini. « Veniet enim dies Domini sicut fur in nocte (Thess. v, 2). » Et vos igitur estote parati, quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet. Dies enim Domini, mors est uniuscujusque. Dies ista vocatur et dies salutis, et dies perditionis pro diversitate meritum. Scitote quia utraque dies appropinquat. Ait enim Apostolus: « Nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus (Rom. xi, 13). » Et Moyses: « Juxta est dies perditionis, et adesse festinant tempora (Deut. xxxii, 15); » Quasi dicat: Nolite confidere in vita, quia dies perditionis proxima est. Et si aliquis longo tempore vivat, non tamen in longitudinem dierum confidat, quia omnia tempora quantuncunque longa sint, adesse festinant, id est ad hoc sunt ut transeant. Unde David: « Homo vanitati similis factus est; dies ejus sicut umbra transeunt (Ps. cxlvi, 2). » Audite ergo quid Deus in illa die minetur: « Reddam ultionem hostibus meis, et illis qui oderunt me retribuam. » Quærite ergo Deum, dum inveniri potest; invocate eum, quia velox est ad ignoscendum. In futuro paratus est ad judicandum. Discite exemplo quantum velox sit ad ignoscendum, et dabo exemplum (39). Discite hoc exemplo, fratres charissimi, instigari festinate pœnitentiæ, et converti ad Dominum; fletibus pravas conscientias lavate; eleemosynis peccata redimite. Excutite pulverem vitiorum, surgite, vincula rumpite malorum [f. vitiorum], ut mereamini Dominum videre in terra viventium, qui vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

347 XXVII.

IN QUADRAGESIMA BERMO OCTAVUS (40).

De pœnitentia.

« Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt.... quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ.... Et mundus transit et concupiscentia ejus; qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum (I Joan. ii, 16). »

Est quidam inimicus spiritualis, fratres charissimi, qui genus humanum excæcat, et falsis bonis allicit, et voluptatibus suis a regni cœlestis amore retrahit. Mundus appellatur, et indigne dicitur mundus, quia mundos non facit, sed immundos. Beatas enim animas, quibus imago Dei impressa est, deturpat, et filios dissidentiae, quibus dominatur, captivat, et miseros æternæ mortis damnat, quia quibus dominatur, inimici Dei efficiuntur, dicente Jacobo: Quicumque voluerit esse amicus hujus mundi, inimicus Dei constituitur (Jac. iv, 4). Ipse est causa quare diabolo serviunt homines. Nemo

enim diabolo servit, quin mundum diligat; sed ideo, quia mundum, cujus est princeps, diligit. Sicut enim si aliquis ancillam iniqui principis ardenter dilexerit, sed eam non posset habere, nisi domino iniquo vellet se subdere, potius patietur illius dominium, quam ancillæ vitaret consortium; sic amatores mundi principi ejus se subjiciunt, non quia eum, sed quia mundum diligunt. Si quis enim ab amatore mundi quæreret: Diligis diabolum? continuo quamvis ei serviret, responderet: Non diligo. Mundus ergo est quem diligunt, et ideo causa mundi diabolo serviunt. Unde cum in Evangelio Dominus dixisset: « Nemo potest duobus dominis servire, aut enim unum odio habebit, et alterum diligit; aut unum sustinebit, et alterum contemnet (Matth. vi, 24), » quasi diceret: Aut diabolum odio habebit, et Deum diligit; aut diabolum sustinebit, et Deum contemnet. Dixit enim diabolum sustineri, non diligi, et Deum contemni, non odio haberi. Dominium enim diaboli sustinet causa mundi, non diligit. Et Deus odio non habetur, sed contemnitur. Et quia mundus inimicos Dei efficit, et dominio diaboli subicit, propterea nos, fratres charissimi, Joannes evangelista in Epistola sua ab amore mundi revocat, et ait: *Nolite diligere mundum, nec ea quæ in mundo sunt*, et quot modis mundus homines allicit, et in profundum demergat, idem Joannes 348 supponit: *Quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ*. Agamus ergo de singulis.

Voluptates carnis dicuntur, quas per motum illicitum caro appetit ut gulositas, ebrietas, luxuria, nimia dormitio, vanus risus, etc. Et quia caro nobis vicinior est, per vitia ejus primam nos aggreditur mundus. Quanto familiarior est, tanto perniciosior est hostis, et multi per vitia ejus corruerunt. Adam per gulam, Loth per ebrietatem, Salomon per luxuriam. Gulositati semper per abstinenciam occurrere debemus, quia ipsa fuit nostræ captivitatis initium. Ipsa fomentum aliarum voluptatum, quia inde libido, et inde somnolentia. Ipsa est multoties causa magnarum voluptatum. Ipsa est consumptio magnarum pecuniarum. Ipsa generat in mente opprobrium. De ebrietate quid dicam? Ebrietas sensum aufert, corpus debilitat. De hac scriptum est: « Vinum multam irritationem, iram et ruinas multas facit (Eccli. xxxi, 38). » Et alibi: « Ebriosus non locupletabitur. Vinum et mulieres apostatare faciunt sapientes (Eccli. xix, 1). » Et de hac Apostolus: « Nolite inebriari vino, in quo est luxuria (Ephes. v, 19). » Sed non est aliquod vitium carnis turpius, et perniciosius luxuria. Luxuriosi jumentis putrescentibus in stercore suo comparantur. Unde propheta: « Jumenta putruerunt in stercore suo (Joel. i, 17). » Et Salomon: « Mulier fornicaria quasi stercore conculcabitur (Eccli. ix, 10). » Luxuria corpus et animam

(39) Hinc patet non omnino exacte, prout pronuntiati sunt, transcriptos quosdam ex his sermonibus; siquidem suadet ut suppleatur exemplum fa-

cilitatis, seu velocitatis Dei ad ignoscendum cito pœnitentibus, in ipso sermone enarrandum.

(40) E Victorino codice.

coinquinat, et perdit. Unde Salomon: « Non des A fornicariis animam tuam in ullo, ne perdas te et hereditatem tuam (*Eccli. ix, 6*). » Nec solum pecuniam fornicator amittit, sed animam, quæ charior est pecunia. Pigritia et dormitio voluptas iterum carnis est, quam reprehendit Salomon, dicens: « Usquequo, piger, dormies, usquequo de somno non consurgis? parum dormies, parum dormitabis, et veniet tibi quasi viator egestas, et pauperies quasi vir armatus (*Prov. vi, 10*). » De risu vero ait: « Risum reputavi errorem, et gaudio dixi: Quid frustra deciperis (*Eccle. ii, 2*). » Et iterum: « Risus dolore miscebitur, et extrema gaudii luctus occupabit (*Prov. xiv, 13*). » Et Dominus: « Væ qui ridetis, quia plorabitis! » (*Luc. vi, 25*). Dominus non legitur risisse, flevisse vero super Lazarum et civitatem B Jerusalem reperitur. In miseriis sumus, et in miseriis potius plorandum est, quam ridendum. Cum nascitur puer, quid facit? Plorat. Et quare plorat? Quia constitetur se in miseriam natum esse; nascuntur enim filii Adam ad dolorem et ad laborem, juxta quod scriptum est: « Jugum grave supra filios Adam a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulture eorum in matrem omnium (*Eccli. xl, 4*). » Egimus bene, fratres, de concupiscentia carnis, quæ est primus laqueus mundi 349.

Secundus laqueus a Joanne dictus est *concupiscentia oculorum*. Dicamus ergo quæ sit concupiscentia oculorum: concupiscentia scilicet rerum exteriorum, videlicet auri et argenti, vel cujuslibet possessionis. Concupiscentia oculorum dicitur, quia C per oculos desideria illorum animæ intrinsecus intimentur. Multi sunt quos diabolus per voluntatem [*f. cupiditatem*] carnis non impetit, et tamen per cupiditatem exteriorum, oculos eorum allicit. Pecunia creatura Dei est. Non ergo irascitur Deus quia creatura diligitur, sed quia sibi præponitur. Miraris pulchritudinem creaturæ? Pulchrior est Creator. Si diligis creaturam quia pulchra est, magis debes diligere Creatorem, quia pulchrior est: pretiosa est creatura, pretiosior est Creator. Indignatur quia plus diligitur minus pretiosum quam ipse, qui est pretiosior, et qui creaturam fecit. « Divitiæ, » ut ait Salomon, « non proderunt in die ultionis; justitia liberabit a morte (*Prov. xi, 4*). » Diem ultionis vocat, quando in fine contemptum suum, quo scilicet vilior habitus est hominibus quam creatura sua, ulciscetur; quando divitem « videbunt justii, » ut ait David, « et timebunt, et super eum ridebunt, et dicent: Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum, sed speravit in multitudine divitiarum suarum (*Psal. li, 9*). » Non dicent quia habuit divitias, sed quia speravit in eis, et non in Domino. Quid enim vanius est quam plus sperare in mundo quam in Deo. Tertius laqueus est *superbia vitæ*. Cum aliquem justum, nec communi concupiscentia carnis, nec exteriorum cupiditate potuerit subjugare diabolus, post omnem religionis perfectionem jaculo superbiam percutit. Quod vitium proprium est ejus:

A Superbia enim corrumpit a cælo. De quo solum puniendus est diabolus. Non enim imputabitur ei adulterium, non vinolentia [*f. non violentia*], non fornicatio, non rapina. Sed tamen invidia comes est superbiam; unde invidet homini stanti, et eum seducere cupit, et ad id dat operam per superbiam, quod primum ejus vitium est, sicut scriptum est: « Initium omnis peccati est superbia (*Eccli. x, 15*). »

Exposuimus, fratres, tres mundi laqueos. His tribus voluit Dominus tentari, ut vincens doceret [nos] vincere. Ergo jejunandum est contra gulam, quæ est initium nostræ captivitatis, et fomentum aliarum carnalium voluptatum. Jejunium autem quadraginta dierum fuit, quod spatium significat præsentem vitam, ut significaret omni tempore vitæ nostræ abstinendum ad domandam carnem. Jejunavit 350 Christus in deserto, ut doceret volentes abstinere fugere tumultum sæculi. Unde David: « Ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine (*Psal. liv, 8*). » Non tamen David petiit localiter desertum, sed vacans ab amore sæculi, desertum sibi inter homines fecit. Cum ergo jejunasset quadraginta diebus, et quadraginta noctibus, et esuriisset, accessit ad eum tentator. Potuisset eum abjicere [*seu abigere*], si voluisset, sed voluit tentari et vincere, ut tentationes nos doceret superare. Aggressus est eum diabolus prius per concupiscentiam carnis, incipiendo a gula, ubi dixit: « Dic ut lapides isti panes fiant (*Matth. iv, 4*). » Contra jaculum hostis opposuit clypeum auctoritatis, dicens: « Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei (*ibid.*) » Postea, ut refert Lucas (*Luc. iv, 4, etc.*), tentavit concupiscentia exteriorum, ostendens ei omnia regna mundi in monte, et ait: « Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me. » Ipse cum gladio verbi Dei fregit telum inimici, cum ait: « Scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies. » Tandem invasit eum per superbiam, cum assumpsit eum supra pinnaculum templi, et suavit ut mitteret se deorsum. Cui Scriptura obviavit, dicens: « Non tentabis Dominum Deum tuum. » Et sic hoste devicto accesserunt angeli, et ministrabant ei. Hoc docens, fratres charissimi, hoc tempus abstinentiæ nobis statutum esse, ut exemplo Domini pugnetis, et auctoritatibus Scripturarum vincatis. Nullo tempore [perinacius] tentat hostis, quam tempore abstinentiæ. Tunc plus facit gula, cum domatur. Tunc ardet libido, cum ei resistitur. Tunc cupiditas plus instigat, cum ei obviatur. Unde propheta Isaias: « Ecce in die jejunii vestri inveniuntur voluntates vestræ, et debitores vestros repetitis (*Isa. lvi, 3*). » In hoc ergo tempore, qui sanus est, caveat ne vulneretur. Qui saucius est, studeat ut sanetur. Tu qui peccator es, audi prophetam: Convertite te ad Dominum, et relinque peccata tua, et quando supponit, vivus et sanus [*f. et dum suppetit vivus et sanus*] confiteberis. Qui enim [non nisi] in infirmitate pœnitet et moritur, non securus exit ex

hac vita, ut ait Scriptura : « Cum consummaverit A homo, tunc incipit (Eccli. xviii, 6). » Laborate ergo dum tempus habetis. Punite peccata, ne Christus puniat, ne habeat adversarius vester quod in vobis accuset. Dominus autem qui venit vocare peccatores ad poenitentiam, et non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat, ipse nobis gratiam poenitentiae inspiret, qui vivit et regnat per omnia secula seculorum. Amen.

XXVIII.

IN QUADRAGESIMA, SERMO NONUS (41).

De poenitentia.

351 « Si quis diligit me, sermones meos servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, sermones meos non servat (Joan. xiv, 23, 24). »

Unde psalmus : « Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdae, et obturantis aures suas, quae non exaudiet vocem incantantium, et venefici incantantis sapienter (Psal. lvi, 5). » Et ecce sermones ejus dicentis per Isaiam in persona Patris : « Vineam factam dilecto meo, et sepivit eam. Et lapides elegit ex ea, et plantavit eam electam, et aedificavit turrem in medio ejus, et torcular fodit in ea, et expectavit ut faceret uvam, et non fecit [et fecit labruscas]... Viri Juda, judicate inter me et vineam meam. Ecce ostendam vineam meam quid faciam ei. Auferam sepe ejus, et erit in damnatione [direptionem], et ponam eam desertam. et non putabitur, et non fodietur, et accendent super eam vepres et spinas, et nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem (Isa. v, 1, etc.). » Vineam Domini Sabaoth, domus Israel est. Haec sunt verba Patris querentis de Ecclesia. Vineam enim factam dilecto, id est ad honorem Filii sui, qui erat dilectus. Unde Pater ipse : « Hic est Filius meus dilectus in quo mihi bene complacui (Matth. xvi, 13). » Sepivit eam, id est angelica munimina posuit circa eam, et lapides, id est eos qui habebant corda lapidea, id est infideles, removit ab ea, et illam a massa perditorum plantavit per fidem ; et posuit turrem in medio ejus, id est Christum, qui est etiam refugium omnium ; et torcular fodit in ea, id est poenitentiam, quae torquendo per carnis mortificationem, purificat vinum, id est fideles, qui alios, praedicando et faciendo terrena oblivisci, inebriant,

(41) Ex ms. Victorino. Hic autem sermo unus forsan est ex iis in quibus, attenta locorum sacrae Scripturae repetita citatione, quibus notandis vix margines fuissent satis videtur potius ministrari indigesta materia sermonis ordinatius concinnandi, quam ipse sermo, ut revera enuntiatus est ; cujusmodi nonnullos in hac sermonum serie lector perspicax poterit advertere.

(42) Non ipsa quidem sancti Gregorii verba citat Hildebertus, quanquam et ab ejus sensu non vileatur multum aberrare, cum dicit eum, qui cum ad opus bonum ex bona voluntate non ducitur, crucem Christi, sicut Simon, in angaria portare, et rem justis sine fructu peccatorem operari. Sanctus enim pontifex arguens hypocritas, qui affectata nimia cor-

ait in Canticis **352** amicus : « Bibi vinum meum cum lacte meo (Cant. v, 1). » Opera enim bona fidelium Deum delectant et potant ; vel torcular significat martyres, qui patiendo dant aliis exemplum ; vel notat passionem Christi. Unde scriptum est : « Torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum (Isa. lxiii, 3). » Per uvam, bona opera ; per labruscas, occidua et mala ; et erit in direptionem hominibus et demonibus, et diripient eam. Per maceriam accipit munimentum Scripturarum, quae diversis sententiis factae, cemento ejusdem fidei muniuntur. Non putabuntur superflua divitiarum, nec fodientur abjectis spinis vitiorum. Nubes sunt apostoli, et alii prelati qui defendentes ab aestu vitiorum, complunt gratiam divinam peccatoribus. Unde Isaias : « Qui sunt isti qui ut nubes volant ad coelestia ? » (Isa. lx, 8). Merito Deus de vinea conqueritur, quia corrupti sunt, et abominabiles facti stant in studiis suis ; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Et sicut ait Isaias : « Sicut populus, sic sacerdos ; sicut servus, sic dominus ; sicut ancilla, sic domina (Isa. xiv, 2). » In monachis etiam non est perfecta religio, sed sunt similes Simoni Cyrenaeo, quem angariaverunt ut portaret Crucem Domini. Portat crucem, et non moritur, at vivit mundo ; portat crucem, sed coactus. Sic monachi macerant corpus suum ; sed coacti aliquando, et ideo sine fructu. Unde Gregorius : « Crucem Christi in angaria Simon portat, qui cum ad opus bonum ex bona voluntate non ducitur, rem justis sine fructu peccator operatur (42). »

Quid de sacerdotibus ? « Dicunt, et non faciunt ; et ideo secundum opera eorum nolite facere (Matth. xxiii, 3). » De quibus et aliis principibus, ait Isaias in persona Domini : « Principes mei impii, et socii forum ; omnes diligunt munera, et sequuntur retributiones ; » ubique venditur Dominus. Quid de falsis iudicibus ? De illis ait Dominus per Isaiam : « Vos qui dicitis bonum malum, et malum bonum, ponentes amarum dulce, et dulce amarum !... Vos qui justificatis impium pro muneribus, et justitiam justis aufertis ab eo (Isa. v, 20). » Similes sunt Judaei qui vendunt **353** veritatem ; veritas autem est Deus. Unde ait : « Ego sum via, veritas et vita (Joan. xiv, 6). » Quid de divitibus ? De illis ait Dominus per Isaiam : « Vos vobis qui conjungitis domum ad domum, et agrum agro copulatis (Isa. v, 8). » Et David : « Thesauri-

poris maceratione, vanas hominum laudes captant, illos comparat Simoni Cyrenaeo, Christi crucem in angaria portant, qui non ideo in ea moritur, sed vivere non desinit ; et sic sine fructu crucem portat. Sic autem ait, lib. viii Moral., cap. 43, in caput viii, B. Job : « Crucem ergo Jesu in angaria portare est, afflictionem ab continentiae pro alia quam necesse est intentione tolerare. An non Jesu crucem in angaria portat, qui quasi ad praecceptum Domini carnem domat, sed tamen spiritalem patriam non amat ? Unde et Simon iadem crucem portat, sed nequaquam moritur, quia omnis hypocrita corpus quidem per ab continentiam afficit [f. affligit] ; sed tamen per amorem gloriae, mundo vivit. »

zat, et ignorat cui congregabit ea (*Psal.* xxxviii, 13). » Vel : « Ni timueris cum dives factus fuerit homo, et cum multiplicata fuerit gloria domus ejus, quoniam cum interierit, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria ejus (*Psal.* xlviii, 17, 18). » Item : « Melius est modicum justo, super divitias peccatorum multas. » Sed, sicut ait Apostolus : « Tempus breve est, reliquum est ut... et qui emunt tanquam non possidentes, et qui utantur hoc mundo, tanquam non utantur; præterit enim figura hujus mundi (*I Cor.* vii, 29, 37). » Quid de regibus et principibus? David dicit : « Non salvatur rex per multam virtutem, et gigas non salvabitur in multitudine fortitudinis suæ (*Psal.* xxxii, 18). » Item : « Vidi impium superexaltatum et elevatum sicut cedros Libani, et transivi, et ecce non erat, et non est inventus amplius locus ejus (*Psal.* xxxvi, 35). » Quid de raptoribus? Similes sunt baculo, unde Dominus servum corrigit, et postea dejicitur in ignem. Confidunt in virtutibus suis, sen « fallax equus ad salutem; in abundantia autem virtutis suæ non salvabitur (*Psal.* xxxii, 17). » Ibi : « Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos (*Psal.* lvi, 24). » Sed quid de habentibus odium Dominus dicit? « Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos... Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? (*Matth.* v, 44, 46). Item Dominus : « Si non dimiseritis hominibus, nec Pater meus dimittet vobis peccata vestra (*Matth.* vi, 14). » Iterum : « Si offers munus tuum ante altare, vade prius reconciliari fratri tuo, et vade prius, recognosce fratrem tuum et tunc veniens, offeres munus tuum (*Matth.* v, 23-24). » Sed, ut ait Gregorius : Arrogantia facit nos esse in odio. Dicit enim : « Si jurgium forte contingit cum proximo, erubescimus priores satisfacere; sed Deus humilis prius nos inimicos suos ad reconciliationem invitavit per se, et mittendo nobis legatos, sicut Paulum, qui dicit : « Obsecro per Christum, reconciliamini Deo. » Sed contra hos Dominus dicit : « Qui erubuerit me et sermones meos, hunc erubescet Filius hominis in majestate sua (*Luc.* ix, 26). » Joannes dicit : « Qui odit fratrem suum, homicida est (*I Joan.* iii, 15). » — « Qui non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere? » (*III Joan.* iii, 10). Odium contrarium est charitati, in qua fundari debent omnes virtutes. Quid de fornicatoribus Paulus dicit? « An nescitis quoniam qui adherent meretrici, unum corpus efficitur? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit! » (*I Cor.* vi, 15, 16). Item : « Neque fornicator, neque avarus habebunt hereditatem Christi (*I Cor.* v, 11). » Quid de adulteris inquit Paulus apostolus? **354** « Viri, diligite uxores vestras (*Ephes.* v, 25). » Qui enim fornicatur, contra corpus suum peccat; erunt enim duo in carne una, inquit (*Gen.* ii, 24), et ideo « qui uxorem diligit,

A diligit seipsum (*Ephes.* v, 28). » Quid de proditoribus? « Loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum (*Psal.* xxvii, 3). » De quibus Salomon ait : « Vir iniquus lactat amicum suum, et ducit eum per viam non bonam (*Prov.* xvi, 29). » Et quid per singula? « Omnes declinaverunt, omnes inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum (*Psal.* xlii, 3). » Omnes inbiant terrenis; de illis merito inquit David : « Anni nostri sicut aranea meditabuntur (*Psal.* lxxxix, 10), quæ faciendo telas, viscera consumit ut capiat vilem prædam, id est muscas. Sic homines se laborando consumunt ut capiant temporalia. Unde Salomon : « Vanitas vanitatum, et omnia vanitas (*Eccli.* i, 1); » et quod ultimum crimen est et pejus, non potestis ferre correptionem. » Non amat pestilens eum qui se corrigit (*Prov.* xv, 12). » Sed melior correptio aperta quam amor absconditus, et : « Meliora sunt vulnera diligentis quam fraudulenta oscula odientis (*Prov.* xxvii, 6). » Si enim aliquis facit prædicationem, non audiunt. Unde David comparat eos serpenti aspidi, dicens : « Furor illis secundum similitudinem serpentis; sicut aspidis surdæ, et obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium et venefici incantantis sapienter (*Psal.* lvii, 5, 6). »

Propter hæc et his similia conuenitur Deus de vinea sua. Sed « omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur et in ignem mittetur. Jam securis ad radicem posita est (*Matth.* iii, 10). » Tria sunt genera malarum arborum. Sunt siccæ, foliatæ sine fructu, foliatæ cum amaro fructu. Siccæ significant siccos ab omni gratia Dei, et aperte malos. Foliatæ designant hypocritas, de quibus Dominus : « Vae vobis, hypocritæ! Similes estis sepulcris dealbatis mortuorum, quæ foris apparent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum (*Matth.* xxiii, 27). » Tertiæ significant pseudo-prophetas et hæreticos, de quibus Dominus dicit : « Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces (*Matth.* vii, 15). » Securis est Christus, qui secat divinitate et parci humanitate. Quiescite igitur agere perverse, discite benefacere, et sequimini Deum dicentem : « Qui vult venire post me, abneget semetipsum (*Matth.* xvi, 24; *Luc.* ix, 23). » Sed quomodo aliquis possit abnegare se, ita exponit Gregorius (4) : **D** « Relinquamus nosmetipsos, quales nos peccando fecimus, et maneamus quales per gratiam facti sumus; » ipsi quidem per naturam, sed non ipsi per malitiam. Unde Apostolus : « Qui furabatur, jam non furetur. » Scriptum est enim alibi : « Verte impios, et non erunt (*Prov.* xii, 7). » Gregorius ait (44) : « Duobus modis crux tollitur, cum aut per ab continentiam afficitur [f. affligitur] **355** corpus, aut per compassionem proximi affligitur animus. Quos duos modos præsignat Apostolus, cum dicit : « Castigo corpus meum, et in servitutem redigo (I

(43) Homilia 32 in Lucæ cap. ix.

(44) Ibidem.

Cor. ix, 17). » Et iterum: « Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror? » (*II Cor.* xi, 29). Debemus autem scire significationem crucis. Unde Apostolus: « Ut possitis comprehendere quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas et profundum crucis (*Ephes.* iii, 16). » Si nosmetipsos abnegamus, et multo magis nostra abnegare debemus. « Malignus enim spiritus, » ut ait Gregorius (45), « nihil in hoc mundo proprium possidet. » Nudi ergo cum nudo luctari debemus. Nam si indutus cum nudo luctetur, citius ad terram dejicitur, quia habet unde teneatur. » Et si non poteetis adeo macerare corpus, et vestra omnino abnegare, pauperibus [saltem] adhæreatis, quia: « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum (*Matth.* v, 3). » Tria sunt genera pauperum. Coacti, B qui vellent multa habere. Alii qui omnia relinquunt. Unde ait Petrus: « Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te (*Matth.* xix, 27). » Alii qui ex voluntate sunt pauperes, ut ait David: « Divitiæ si affluant, nolite cor apponere (*Psal.* lxi, 11); » et illorum est regnum cælorum, quia sunt pauperes spiritu. Unde David: « Parcet pauperi et inopi, et animas pauperum salvas faciet (*Psal.* lxxi, 13). » De illis ait Dominus: « Qui vos recipit, me recipit, et qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet; et qui recipit justum in nomine justî, mercedem justî accipiet. Et quicumque dederit uni ex minimis meis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam (*Matth.* x, 41, 42). » Et Salomon ait: « Fœneratur Domino, qui miseretur pauperi (*Ecclesi.* xxxix, 2); » et Christus: « Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut, cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula (*Luc.* xvi, 9). » Quia nihil vilius [*supp.* eleemosyna pauperi facta], nihil charius regno cælorum, cum possidetur. Tantum est, quantum habes. « Thesaurizate ergo vobis thesauros in cælo, ubi nec ærugo, nec tinea demolitur, et ubi fures nec effodiunt, nec furantur (*Matth.* vi, 19). » Sed nolite facere eleemosynam propter humanum favorem. « Te enim faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua (*Matth.* vi, 3). » Nesciat favor humanus quid faciat divinorum præceptorum exsecutio. Et nolite despiciere paupertatem, quia Dominus ait: « Qui vos spernit me spernit (*Luc.* x, 16). » Et Salomon: D « Qui despicit pauperem, exprobrat factori ejus (*Prov.* xvii, 5). » Pensate, fratres, quia vita brevis, et [cito] homines moriuntur. Quis est homo qui non videbit mortem? Sed magis est timenda mors animæ quam corporis. Mortes animæ sunt tres: Cogitatione, opere, perseverantia, quæ per tres mortuos suscitatos a 356 Christo designantur. De cogitatione dicit David: « Filia Babylonis misera... beatus qui tenebit et allidet parvulos suos ad petram (*Psal.* cxxxvi, 8). » Sed beatus vir qui non abiit in consi-

lio impiorum. In hac autem Quadragesima præcipue parate viam Domino venienti ad vos, ut digne eum recipere possitis, qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum.

XXIX.

IN DOMINICA PALMARUM, SERMO PRIMUS (46).

« Apprehendent septem mulieres virum unum « in die illa, dicentes: Panem nostrum comedemus, et vestimentis nostris operiemur: tantummodo invocetur nomen tuum super nos. »

Ad litteram propheta desolationem Judææ, et paucitatem virorum futuram in spiritu minabatur, sed nondum impletum legitur. Nusquam enim ad tantam raritatem leguntur redacti viri de Israel, mulieribus superstitibus, quod septem mulieres nuberent uni viro. Maledicta enim erat, quæ non faciebat semen in Israel, nec absque viro facere licebat, quia non erat scortum in Israel. Est itaque sensus, quod adeo pauci erant viri, quod necessario septem mulieres erant unius viri; et cum viri debeant uxoribus vestes providere et alimenta, ne vir illas fugeret expensas, dicitur ei? Sint tua tibi, panem nostrum comedemus, et vestimentis nostris operiemur, tantum invocetur nomen tuum super nos, in nomine tuo agnominemur, ut ducitur Sara Abrahamæ, et Martia Catonis. In nobis autem impleta est prophetia hæc. Non enim tantum quæ in eis flebant, sed quæ in eis dicebantur in figura nostra contingebant illis. Jam enim in Ecclesia septem viri apprehendunt virum unum, et adhuc in die illa apprehendent. Sed in die ista apprehendit vir unus, C Christus scilicet, vir unus hominem. Unde dictum est: « Mulier circumdabit virum (*Jer.* xxxi, 22), » unus scilicet Deum, qui est invariabilis. In cæteris enim omnibus diversum est esse, et id quod est. Tu autem, Domine, semper idem es, et in eodem statu permanes. Unde: « Audi, Israel: Dominus Deus tuus, Deus unus est (*Deut.* vi, 4). » Inde est quod unitatem diligit Deus, pacem scilicet et concordiam, et maxime inter carnem et spiritum; dissensiones vero, schismata et hæreses odivit anima ejus, nec est qui faciat bonum, non est, usque dum veniat ad unum, quia « unus Dominus, una fides, unum baptisma (*Ephes.* iv, 5), » « Omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium (*I Cor.* ix, 14). » Sicut enim sponsus unus est, sic 357 et sponsa unica unici, cum quo qui non colligit plura in unum, dispergit. Ejus sane est dispersa congregare. Deus enim noster ignis consumens est (*Deut.* iv, 24). »

Ignis autem a philosopho describitur congregatio homogenæa. Unde [*f.* quod] sane apprehendere non possumus, nisi per unitates procedamus. Octo enim sunt unitates, quas sacra Scriptura distinguit, quarum septem apprehendunt unam. Unde vigilanter dixit Psalmista: « Unam petii a Domino (*Psal.* xxvi, 4), » et non dixit: unum, quia septem unitates festinant ad unam. Sunt autem unitates octo: Prima,

(45) Hom. 32 in Evang.

(46) Ex Andegavensi codice.

carnalis; secunda, naturalis; tertia, moralis; quarta virtualis; quinta, personalis; sexta, socialis; septima, spiritualis; suprema, substantialis, vel super-substantialis. Prima est in conjugio; secunda, in utero; tertia, in domo; quarta, in mundo; quinta, in Christo; sexta, in coelo; septima, in anima; octava, in regno. De prima sumus descendentes; in secunda, incipientes; in tertia, sociales; in quarta, fratres; in quinta, fideles; in sexta, cives; in septima, coelestes; in ultima, hæredes. De prima dicitur: Erunt duo in carne una (*Gen. ii, 24*), » ex qua originem trahimus. Secunda est, cum anima infunditur corpori, et dicitur naturalis, quia tunc primo nascitur in utero, secundo nascitur de utero, de qua legitur: « Anima et caro unus est homo. » Tertia est, cum jure consuetudinis [et amicitie] congregamur ad simul vivendum; de qua legitur: « Qui habitare facit unus moris in domo (*Ps. lxxvii, 7*). » Quarta est, cum charitate unimur propter Deum, de qua legitur: « Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum (*Ps. cxxxii, 1*). » Et in Apostolo: « Servantes unitatem spiritus in vinculo pacis (*Ephes. iv, 3*). » Hæc dicitur virtualis, non quia charitas virtus sit, sed quia est forma virtutum. Quinta est in Christo, de qua legitur: « Deus et homo, unus est Christus; sine qua fide impossibile est placere Deo. » Sextam fecit Christus; ipse enim fecit utraque unum. Ante Christi adventum, angeli non cognoscebant nos, sed detestabantur nos tanquam cives Babylonie; sed Christus pax nostra solvit parietem inimicitiarum inter nos et ipsos, et ita jam nostra conversatio in cœlis est (*Philipp. iii, 20*). Jam non permittit angelus se adorari a nobis, quia nos concives ejus et conservi Christi. Septima est, cum tota mente, pro modulo vitæ nostræ, Deo adhaeremus. De qua legitur: « Qui adhæret Deo, unus spiritus est (*I Cor. vi, 17*) cum eo. » Octava est trium personarum in una essentia, quam apprehendet in regno quisquis per prædicas unitates transibit in exilio. Sic et filii Israel primo egressi sunt de Ramesse, quæ interpretatur, *commotio*, quod congruit unitati carnali. Deinde **358** profecti sunt in Socoth, quod interpretatur *tabernacula*, cum scilicet anima includitur in corporis tabernaculo. Septima fuit in Assur, quod interpretatur, *cypressus*, qui erectus est et sine...qui septimæ consonat unitati. Has septem unitates designaverunt septem sublimitates in candelabro uni hastili adhaerentes. In candelabro enim quatuor erant septena circa unum hastile, septem scilicet summitates, et septem lampades superpositæ, et septem infusoria, et septem calami procedentes ex hastili cum pede septimo portante ipsum hastile. Per septem summitates, ut diximus, designantur septem prætaxatæ unitates, quibus superponuntur septem dona Spiritus sancti, tanquam lampades ut luceant in domo Dei. Ex ad-verso primæ unitati superponitur primum donum, scilicet, spiritus timoris. Libido enim [primorum] parentum peccatum transfudit in parvulum, et ex illa

habitat peccatum in carne nostra mortali. Pro solo autem peccato timemus, quod si non adesset, nec timor. Secundæ unitati superponitur spiritus pietatis. Pietas enim est Dei cultus, quæ Græce dicitur theosebia [*θεοσεβεία*], ac si tunc diceretur homini: Cæteris animantibus dantur animæ minores sine ratione; tibi autem datur anima ad imaginem et similitudinem Dei. Tibi ergo incumbit Deum cognoscere, agnitiū diligere, et dilectum adorare. Et hæc est pietas, id est divinus cultus, qui ei imponitur. Spiritus autem scientiæ superponitur unitati mortali. Scientia enim est pars inferior rationis, per quam homo res terrenas et negotia sæculi recte dispensat, et administrat, ut recte vivat in medio hujus nationis prævæ, quod mortale esse nullus ignoscat.

Huc usque processerunt philosophi gentium, quorum ingenia usque ad sudorem in his tribus sunt exhausta; sed quia hic eteterunt, cum adhuc restent plura, non dimidiaverunt dies suos. Fidei vero procedit donec ei ostendatur fons unus, et audist: Hic Deum adora. Procedamus ergo et nos qui super senes illos intelleximus Unitati virtuali superponitur spiritus fortitudinis. « Fortis enim est ut mors dilectio (*Cant. viii, 6*). » Quid enim fortius est, quam odio habere patrem et matrem, uxores et filios, imo et animam suam propter Deum. Hoc est illud ferventissimum gluten, quo tincta est arca Noe intus et extra. Unitati spiritali superponitur spiritus consilii. Alto enim consilio Verbum caro factum est. Hoc est mysterium absconditum a sæculis. Pro tempore suo innotuit hominibus et angelis. In hoc enim nullus ejus consiliarius fuit, nec aliquis docuit eum prudentiam. Unitati spiritali **359** superponitur spiritus intelligentiæ. Intellectus enim est vis animæ, qua ipsa percipit invisibilia. Non enim sensus, non imaginatio, non ratio percipit quomodo libera mater nostra, quæ sursum est, genuit nos ad supplementum ruinæ angelicæ. Unitati spiritali superponitur spiritus sapientiæ, illius scilicet sapientiæ quæ dicitur a sapore, de qua dicitur: « In malevolam animam non introibit sapientia (*Sap. i, 4*). » Quæ enim a sapiendo dicitur, malos etiam sapientes facit. Si enim in amore carnali jucunditas est, longe ineffabilior sapor et dulcedo est in spiritali, cum spiritus creatus agglutinatur spiritui increato. Sequitur de septem infusoriis. Hæc est hebdomadarum septuagesima, quam repræsentat Ecclesia, ad designandum septem unitates prædictas, ut earum memoria mentibus nostris infundatur per eam. Propter eos enim qui non legunt, aut non intelligunt Scripturas, quædam in officiis suis visibiliter dispensat Ecclesia, per quæ mens ad invisibilia scienda provehatur. Est enim Septuagesima dierum, quæ protenditur a *Circumdederunt me*, usque ad Sabbatum in Albis, quæ repræsentat captivitatem filiorum Israel sub Chaldæis factam. Est etiam Septuagesima hebdomadarum, id est sunt septem hebdomadæ, quarum prima est, *Circumdederunt me*, ultima, *Lætare*, secundum quas prima Dominica intitulatur Septuagesima.

sima secunda, Sexagesima tertia, Quinquagesima quarta, Quadragesima, quæ secundum dierum numerum congruit. Et hæ septem in Ecclesia designantur unitates. Unde et prima carnalis unitatis miseras deplorat, dicens : *Circumdederunt me gemitus mortis*; ultima vero spiritualis unitatis iucunditatem exultando admiratur, dicens : *Lætare, Jerusalem*. Id ipsum papa noster, rosam auream circumferendo, repræsentat. Possunt et mediæ suis unitatibus adaptari. Sed ad sequentia festinemus.

Ex his liquet quia jam septem mulieres apprehenderunt virum unum, quia cum hæ septem hebdomadæ, etiam his quæ legimus et canimus, statum vitæ hujus repræsentent, in duabus quæ sequuntur usque ad Pascha, de solo Christo agit Ecclesia, et de miseris [f. mysteriis] illius lacrymabilis auditur memoria. Nihilominus septem primæ lampades hastili fuerunt, id est Christo, tanquam mulieres apprehendentes virum unum. Ipse enim unctus est præ participibus suis, non habens spiritum ad mensuram. Sed in die illa, de qua dicitur : *Dies illa, dies iræ*, apprehendent septem unitatum participes virum unum, id est cognoscent virum illum unum esse cum Patre et Spiritu sancto. Sed hodie in processione solemni apprehendunt **360** septem mulieres virum unum. In processione enim Dominica, quam hodie repræsentamus, quidam præibant, et quidam sequebantur, et utrique clamabant : « *Hosannah filio David* (*Matth. xxi, 9*). » Erat et ibi jumentum portans Dominum; et hic est septenarius in candelabro calamorum (numerus) cum pede. Prætereuntes enim signabant ad ipsum [eos pertinere,] quia tres calami a sinistris, id est Veteris Testamenti membra pereuntia; quæ autem a capite prodierunt ad ortum. Sequentes vero idem significabant, quia tres calami a dextris, id est Patres Novi Testamenti præter apostolos. Et hi quidem et illi clamabant : *Hosannah filio David*. Fides enim eadem est, licet tempora sint variata. Et hi et illi sunt tres viri, quos vidit Ezechiel salvandos, Noë, Daniel, et Job. Noë quidem, id est prælati cædunt ramos de arboribus, id est doctrinam utriusque Testamenti populis explicant. Job, id est activi vestimenta sua sternunt in via, id est de substantia sua sustentant pauperes sicut Job, qui de velleribus ovium suarum calefecit latera pauperum. Daniel, id est contemplativi clamant : *Hosannah filio David*. Apostoli vero et discipuli, qui cum Domino fuerunt, jumento comparantur, glorificantes et portantes Deum in cordibus suis a mari ad mare, et usque ad terminos orbis terrarum. Hos circumdantes Christum hodie repræsentat Ecclesia, tanquam si in ista die septem mulieres apprehendant virum unum. Cum autem in die ista apprehendamus, dicemus : *Panem nostrum comedemus*. Nunc enim comedimus panem alienum. In terra enim aliena panes nobis comparamus alienos; sed in terra nostra panem nostrum comedemus. Panis alienus panis est doloris. In valle enim plorationis cibant nos Deus pane lacrymarum, ut quan-

doque dicatur nobis : « *Surgite, postquam sederitis, qui manducatis panem doloris* (*Ps. cxxvi, 5*). » Quatuor enim sunt panes isti, secundum quatuor causas fletus, pro quibus dictum est : « *Beati qui nunc fletis*. » Flere enim debemus pro peccatis nostris, quomodo flebat David, dicens : « *Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo* (*Ps. vi, 7*). » Debemus et flere pro peccatis aliorum, sicut et Dominus flevit Lazarum, et videns civitatem flevit super illam, dicens : « *Si cognovisses et tu peccata tua, fletes et tu sicut et ego*. » Flendum etiam est pro exilio in quo sumus, sicut et David flebat, dicens : « *Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est, habitavi cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea* (*Ps. cxix, 5*). » Et Apostolus etiam conqueritur, dicens : « *Quis me liberabit de corpore mortis hujus ?* » Quarto flendum **361** est pro desiderio celestis patriæ. Sic et ille flebat qui dicebat : « *Super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus, dum recordaremur tui Sion* (*Ps. cxxxvi, 1*). »

Hi sunt panes doloris quatuor qui offerebantur in lege. Panis coctus in craticula, panis coctus in sartagine, panis coctus in aqua, panis coctus in clibano. Craticula multis est oculata foraminibus, ad instar retis, per quæ ignis subministratus superposita adurit. Ad hunc modum dolor pro nostris excessibus quotquot recordationem habet delictorum, quia tot foraminibus urit et cauteriat conscientiam quam pungit. Panis vero qui frangitur in sartagine non uritur ascendentibus flammis. Ita cum dolemus pro peccatis proximorum, fit fruxorium sanctorum. Dolor sane pro exilii dilatione, panis est coctus in aqua, quia amore fluentis aquæ in voragine hujus exilii, pereunt mortalia quæque irriguum vero superius pro desiderio patriæ, panis est coctus in clibano, id est in fervore illius [ignis] quem Dominus venit mittere in terram, qui veniens de cælo, inflammavit munera Abel justii. His vescentes panibus panem nostrum sursum comedemus. Panem enim angelorum manducabit homo. Et vestimentis nostris cooperiemur. Duæ sunt partes hominis, anima et caro. Utamque induit Deus veste propria. Immortalitas est vestis corporis, innocentia animæ. Utraque exutus est homo post et propter peccatum. In die illa reddentur nobis, sed quia providus est Pater noster, forte quia indueramus ea, aliquatenus erant fuliginata; reddet autem lota et candidiora. Candidum fuit vestimentum posse non mori; candidum fuit vestimentum posse non peccare. Longe candidius erit, non posse peccare, et sic induti fulgebimus sicut sol in regno Patris nostri. Tantummodo invocetur nomen Christi super nos. Est nomen ejus primum, quod est Christus, et nomen ejus denominative sumptum, quod est Christianus. Nomen hoc sic sumptum in via invocatur super nos; sed in patria, nomine primo vocabimur. Quicumque enim ascendet, dicitur Christus. Nemo enim ascendit in cælum, nisi qui de-

ascendit de cœlo : sed solus Christus descendit. Itaque non nisi Christus ascendet. Membra enim necesse est sequi quo caput jam præcessit, ut sic totus in omnibus membris suis ibi sit Christus. Non enim os comminuetis ex eo (Joan. xix, 36). Ipse solus dum in homine habitaret, cum hominibus Christus fuit, id est in plenitudine unctus ; et **362** de capitis unguento, quædam stillæ desudaverunt in barbam, et usque in oram vestimenti ejus. Omnes enim de plenitudine ejus accepimus (Joan. i, 16), sed tunc plenitudinem accipientes, vere Christi erimus. « Mensuram enim bonam et conferam, et coagitatam, et superfluentem reddent in sinum nostrum (Luc. vi, 38). » Hanc autem supremam et integram unctionem infundat super nos Dominus Jesus, unctus noster, in die illa, quando apprehendent septem mulieres virum unum, in die, inquam, illa, quando cœlo movendi sunt et terra, cum venerit judicare vivos et mortuos, et sæculum per ignem. Amen

XXX.

IN DOMINICA PALMARUM SERMO SECUNDUS (47).

« Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Det tibi Deus de rore cœli » et de pinguedine terræ, abundantiam frumenti » et vini. »

Aggratulatur vobis, fratres charissimi, Pater cœlestis, quia sibi ut filii dilectissimi cum tanto gaudio, cum tot floribus, cum tot palmis, cum tanta fragrantia virtutis occurristis, et sentiens vim odoris suavitatis populi sui, ex nimia exultatione acclamavit : « Ecce odor filii mei, » (48) quia dicit Apostolus, revera filius meus est. Hujus opera sentio quasi suavissimum odorem, et cui odori possit iste comparari postea supponit : *Sicut odor agri pleni*, ubi sunt multi flores et diversi. Merito odori agri comparavit. Ager enim mundus est, in qua semina sua sparsit Deus, in quo varii virtutum flores relucent. Sed alii sunt flores qui eligunt mundissimam carnis integritatem. Hi sunt lilium in agro Dei. Sunt qui pro Christo sanguinem suum fuderunt ; hi sunt rosa in agro Domini. Spina enim floret in agro Domini. Qui enim spinis peccatorum prius horridus erat, per opera charitatis floret, dum pauperes pascit, vestit, hospitatur, visitat, consolatur, spinas suas operit, quia, juxta apostolum, « Charitas operit multitudinem peccatorum (I Petr. iv, 8). » Aggratulando ergo merito ait de populo suo Dominus : *Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni*. Sed ne aliquis ex se illas virtutes se habere, dicere præsumat, addit : *Cui benedixit Dominus*. Hæc aggratulatio de vobis, fratres charissimi, in antiquo tempore præfigurata est, in Isaac videlicet, et filiis suis. Cujus historia **363** licet sit multis cognita, tamen est nobis breviter tangenda, ut cum inveneritis mysterium ejus, quod ad vos pertinet

(47) B Victorino codice.

(48) Hunc locum intricatissimum, et vix, prout jacet, intelligibilem, sic posse restitui censemur : *Ecce odor filii mei*. Hujus opera sentio quasi suavis-

A explicetur. Isaac legitur de Rebecca duos filios habuisse, Esau scilicet primogenitum et Jacob (Gen. xxv, 25). Et cum Isaac plenus esset annis, et caligassent oculi ejus, vocavit Esau, et dixit ei : « Affer mihi de venatione tua, et fac inde cibos, ut comedam, et benedicam tibi (Gen. xxvii, 4). » Eo dicente, mater persuasit Jacob ut sibi duos hædos afferret, ut ipse faceret exinde escas patri suo, et eas sub specie Esau, ipse Jacob patri suo præsentaret, et benedictionem fratris subriperet. Paratis itaque cibis, mater inquit Jacob vestibus Esau, quas habebat apud se domi, ut ipse patri suo Jacob præsentaret, et benedictionem fratris subriperet. Sed quia pilosus erat Esau, pellibus hædorum manus et colli nuda protexit. Cumque cibos obtulisset patri, miratus ait : « Quomodo tam cito invenire potuisti, fili mi ? Voluntas Dei fuit, inquit Jacob, ut cito mihi occurreret quod volebam (ibid., 20). » Attractavit igitur eum pater, et invenit pilosas manus, et putavit eum esse Esau. Oblatos itaque cibos comedit, et vinum bibit. Satiatus igitur osculatus est eum, et fragrantia vestimenta sentiens, ait : *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Det tibi Deus de rore cœli et de pinguedine terræ abundantiam*.

In hac historia, fratres charissimi, magna exultatio nostra figuratur. Deus, qui per Isaac exprimitur, ab initio mundi tantum duos populos in fide sua generavit, Judaicum et gentilem. Primogenitus filius fuit Judaicus, quia prior cultum unius Dei habuit. Antiquus est Deus, quia æternus ; oculi ejus caligaverant, quia in mundo cognitio ejus fidei multum deperierat. De majoris filii venatione satiari cupivit, cum Judaici populi bona operatione pasci desideravit. Sed illo negligente, et in exterioribus bonis, et figuris legis, quasi in venationibus occupato, Rebecca, id est gratia spiritualis, quasi mater nostra, quæ nos generavit et instruxit, et nos, qui gentiles eramus, [facti] sumus filii, posterius generati, ut cibos boni operis Deo nostro offerremus, et benedictionem majoris fratris subriperemus, præcepit ut duos hædos occideremus, id est ut peccata **364** nostra mortificaremus, et originalia et actualia. Vestes majoris filii induimus, quia vitiiis mortificationis, præcepta legis, quæ data erant populo antiquo, complendo, bonis operibus ornati sumus ; et pelles hædorum, quibus manus et collum protecta sunt, est memoria peccatorum, qua, quamvis peccata in nobis mundata sint, tamen per humilitatem recognoscimus nos colla peccatis submisisse, et manus ad mala direxisse. Quia autem Isaac non recognovit eum, et tamen benedixit eum, est quod ait Psalmista : « Populus, quem non cognovi, servivit mihi, in auditu auris obedivit mihi (Psalm. xvii, 45). » Non vidit eum, quia non est missus nisi ad oves quæ simum odorem. Unde Apostolus : « Christi bonus odor sumus Deo (II Cor. ii, 15). » Et cui odori possit odor iste comparari postea supponit : *Sicut odor agri pleni, ubi multi flores*, etc.

perierunt domus Israel. Pater miratus est quod tam cito venationem invenit filius, quia mirabilis fuit tam repentina gentiliū conversio. Et voluntas Dei fuit, quod tam cito filius invenit venationem, id est quod tam cito fides Christi mundum replavit. Oblatos sibi cibos Pater comedit, et vino refectus est, quia mortificatione vitiorum nostrorum et fervore bonorum operum Deus delectatus est. Osculatus est Pater Filium, quando Deus sibi reconciliavit gentilem populum. Unde in Canticis: « Osculetur me osculo oris sui (Cant. i, 1). » Et sentiens odorem vestimentorum, id est bonorum operum, quibus anima est ornata, aggratulus est Pater Filio, in hac voce: *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* Hæc, fratres, aggratulatio in nobis complenda est. Gaudet Pater nostris [bonis] operibus. In hac enim Quadragesima quasi hædos vestros, peccata vestra mactavistis, et quomodo patri vestro cibos virtutum offerentes obviam existis, et odore virtutum, quem mente gerebatis odorem filiorum repræsentavistis. Clamat ergo: *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni.* Sed quam pro istis muneribus vobis Pater vestor benedictionem tribuat, audite. *Det tibi Deus de rore cæli, et de pinguedine terræ abundantiam.* Et diversa vobis, et duo optat, quia et diversi, et duo (49) genera hominum in Ecclesia Dei estis. Alii sunt temporalia possidentes, alii mundum pro Deo contemnentes, et hic utrique congregati estis. Hinc pauperes Dei, id est monachi, hinc divites mundi, ut laici. Contemplativis oratorem cæli dari, sæcularibus 365 vero pinguedinem terræ. Ros cæli, qui dulcis et subtilis est, spiritualis gratia est, quæ mentibus dulcedinem et subtilitatem supernæ contemplationis infundit. Pinguedo terræ est fructificatio bonæ gratiæ, quæ abundat in terrenis bonis. Unde David: « Sicut adipe et pinguedine terræ repleatur anima mea (Psal. lxxii, 6). » Hanc benedictionem agro suo, id est populo, qui floribus suis eum oblectavit, Dominus exoptat.

Sed cavendum est, fratres charissimi, ne in agro Domini spina nuda sine floribus inveniatur. Si eam inveniet in agro suo Dominus, falce ejus abscondetur, et in ignem mittetur. Spina nuda floribus est peccator nudus ab operatione bona. Pro dolor! Jam plures sunt spinæ in Ecclesia Dei quam rosæ. Una rosa, spinæ multæ, et rosa inter spinas spinis læditur. Unde in Canticis: Sicut rosa inter spinas (50) sic amica mea inter filias. Ecce animæ quæ deberent esse filiæ Dei, dicuntur spinæ. Illæ bonas animas vexant et pungunt, et lacerant. Mali enim cum vident bonos, detrahunt illis, et nec boni esse volunt, nec bonos diligunt. Et licet pacifice in præsentia loquantur, tamen absentibus detrahunt. De

(49) Ex his sermonis hujus verbis non levis potest elici conjectura, ipsum ab Hildeberto Cluniaci fuisse habitum, dum ibi ante suam ad munus Scholiarchæ Cenomanensis assumptionem moraretur. Ibi enim erant revera duo hominum genera, laicorum scilicet illuc undique confluentium, et monachorum, qui sub sancto Hugone abbate, solidiori pietati simul et sacris litteris operam dabant; quos inter Hildebertus

A quibus David: « Circumdederunt me sicut apes (Psal. cxvii, 12). » Apes in ore mel habent, in aculeo caudæ, vulnus; ita et omnes qui lingua blandiuntur, sed latenter ex malitia serviunt [f. feriunt], apes sunt, quia loquendo dulcedinem mellis proponunt; sed occulte feriendo vulnus inferunt. Sunt alii homines, qui manifeste vexant bonos, sicut illi qui bona Ecclesiæ rapiunt prædantes. De quibus Dominus per Isaiam prophetam dicit: « Vos depastis vineam meam, et rapina pauperis in domo vestra (Isa. in, 14). » Vineam depascunt qui bona Ecclesiæ devorant. Lædunt et alio modo rosas Domini spinæ. Si videant mali pauperem aut advenam, viduam aut pupillum, in judicio eos præ divitem opprimunt, et munera super innocentem accipiunt. Sed ait David: « Cognovi quia faciet Dominus judicium inopis, et vindictam pauperum (Psal. xix, 13). » « Dominus custodit advenas, pupillum et viduam suscipiet, et vias peccatorum disperdet (Psal. cxlv, 9). » Quid de fornicationibus, de homicidiis, de usuria, et de perjuriis, de odiis, et de consentientibus? de quibus David ait: « Si videbas furem, currebas cum eo, et cum adulteris portionem tuam ponebas (Psal. xlix, 18). » Cum eis currit, et portionem ponit, qui eis consentit. Multis spinis plenus est ager Domini. Propter istas spinas Dominus coronam spineam portavit, quia, ut ait Isaias: « Ipse vulneratus est propter peccata nostra, et attritus est 366 propter scelera nostra (Isa. liii, 5). » Spinæ nostræ punxerunt eum, quia pœnam peccatorum nostrorum, quæ non fecerat, suscepit, juxta illud: « Quæ non rapui tunc exsolvebam (Psal. lxxv, 8). » Luit merito, fratres, quæ luit Dominus immerito. Vertite spinam vestram in rosam. Rubor rosæ verecundiam significat. Erubescite propter peccata vestra, et rosæ Dei efficiemini. Dux sunt erubescentiæ, de quibus scriptum est: « Est confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gloriam (Eccli. v, 25). » Unde increpat Dominus peccatorem per Prophetam: « Frons mulieris meretricis facta est tibi; noluit erubescere (Jer. iii, 3). » Erubescite ergo peccata vestra, et confitemini ea sacerdoti. Sunt quidam qui dicunt se posse pœnitere sine ministro Ecclesiæ; sed hoc nullus audet præsumere. Non omnibus data est potestas solvendi, sed solis apostolis et vicariis eorum, quibus dictum est: « Quodcunque ligaveritis super terram, erit ligatum et in cælis; et quodcunque solveritis super terram, erit solutum et in cælis (Matth. xviii, 18). » Ibi: « Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis peccata, retenta sunt (Joan. xx, 23). » Cum Dominus suscitasset Lazarum, dixit discipulis suis: « Ite, et solvite eum (Joan. xi, 24). » Lazarus portat personam et pietate et concionibus, e jussu sanctissimi abbatis, coram ipsis habitis, ita eminebat ut, fama ejus percrebescente, illum inde ad ecclesiæ suæ Scholiarcham piissimus æque ac zelantissimus Hoellus antistes Cenomanensis avocaverit, quem paucis post annis ad archidiaconatum promovit, ut in ejus Vita retulimus.

(50) In Vulgata est: *Sicut lilium int. sp.* (Cant. ii, 2).

omnium pœnitentium; apostoli personam ministro-
rum. Lazarus quamvis viveret, non poterat incede-
re, donec solveretur. Similiter pœnitens, nisi neces-
sitate mortis cogatur, [supp. non] solvendus est a
ministro Ecclesiæ. Ideo leprosis sanatis in veteri lege
præcipiebatur: « Ite, ostendite vos sacerdotibus. »
Jacobus apostolus ait: « Confitemini alterutrum pec-
cata vestra, ut salvemini (Jac. v, 16). » Et David:
« Quoniam iniquitatem meam annuntiabo, et confi-
tebor [al. cogitabo] pro peccato meo (Psal. xxxvii,
49). » Ideo voluit Dominus quod homo ab alio solve-
retur, ut alius alio egeret, et ita unitas charitatis
servaretur, et ne homo in se confideret, et sibi par-
ceret. Ideo hominibus nos sanandos tradere voluit,
non angelis, ut fragiles fragilibus condescenderent,
juxta Apostolum: « Si præoccupatus fuerit homo
in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, hujus-
modi suscipite in spiritu lenitatis (Gal. vi, 1). »
Secure igitur accedite ad prælatos vestros, medi-
cis confitemini peccata vestra, ut possitis florere
in agro Domini, et reddere Deo Patri vestro odorem
suavitatis, ut vobis dicat: *Ecce odor filii mei, sicut
odor agri pleni*. Deus autem qui venit vocare pec-
catores ad pœnitentiam et non vult mortem pec-
catoris, sed ut convertatur et vivat, [hanc gra-
tiam] vobis condonare dignetur. Qui vivit et re-
gnat in sæcula sæculorum. Amen.

XXXI.

367 IN DOMINICA PALMARUM BERMO TERTIUS (54).

« Dicite filiæ Sion; Ecce Rex tuus venit tibi
« mansuetus, sedens super asinam et pullum fi-
« lium subjugalis (Matth. xxi, 5). »

Mandat nobis Rex celestis, fratres charissimi,
per prophetam Zachariam gaudium sui adventus.
Venit ad reconciliationem Dominus. Qui primi pec-
cato parentis fuerat alienus, antequam veniret, præ-
misit legatos prophetas et patriarchas, dicens eis:
Dicite filiæ Sion, id est annuntiate Ecclesiæ meæ;
quam filiam Sion ideo vocat, quia filia speculationis
et dilectionis debet esse. Sion enim, *speculatio* in-
terpretatur; quia a spiritualibus hostibus debet sibi
providere. Et quid dicant, subjungit: *Ecce Rex tuus
veniet tibi*. Recesserat Dominus per peccatum ab
humano genere, qui proximus fuerat ei rationabi-
liter viventi. Apparet enim Dominum iratum fuisse
contra Adam, dum legitur Dominum post peccatum
primi hominis deambulasse in paradiso ad auram
post meridiem, nisi ut hoc gestu homini misero
significaret, quia qui pius et propitius ei fuerat,
jam ab eo per culpæ alienationem remotus [esset,]
deambulat condolens et dicens: « Adam, ubi es? »
(Gen. iii, 12). Id est in quanta miseria positus es?
Auram vero ad quam deambulat, refrigerationem
charitatis in mente hominis esse significabat,
et quod ipse ab amore hominis refrigerabat. Quæ
refrigeratio fuit post meridiem, id est post calo-
rem charitatis a mente hominis discedentem. Sed
qui recesserat per justitiam, venit per misericor-
(54) E Victorino codice.

A diam, per viscera scilicet misericordiæ Dei nostri,
in quibus visitavit nos oriens ex alto: « Inclina-
vit celos et descendit, et caligo sub pedibus ejus (Psal.
xvii, 10). » Inclinauit celos, id est celestia, etiam
deitatem et ipsos angelos per commiserationem
quam habuit de reparatione generis humani; et ipse
descendit, uniendo sibi humanam naturam. Inclinati
sunt angeli, cum descendentes ad Dominum, mini-
strabant ei (Matth. iv, 7). Sed quamvis humilis,
quamvis particeps nostræ fragilitatis, tamen caligo
et obcæcatio mundanorum fuit sub pedibus ejus, id
est, [mundus fuit ei] plenarie subjectus. Et cum
fortis miles ad pugnam venisset, « in sole posuit ta-
bernaculum suum (Psal. xviii, 6). » Tabernaculum vero
Christi illud intelligitur, in quo militavit Deo Patri.
B Illud posuit, id est constituit in sole, id est in Virgi-
ne, quæ fuit « pulchra ut luna, electa ut sol (Cant.
vi, 9). » Luna, quæ illuminat tenebras noctis; sol, quæ
368 præcæteris solo calore Spiritus sancti exarsit.

Parato itaque tabernaculo suo, procedens tanquam
sponsus Ecclesiæ factus est per carnis conjunctio-
nem, procedens quasi de thalamo suo, id est de
utero Virginis, « Exultavit ut gigas ad currendam
viam (ibid.), » id est, ut fortis, ut invincibilis ad
currendam viam militiæ suæ. Venit ad bellum con-
tra principem hujus mundi, dicens: « Nunc prin-
ceps hujus mundi ejicietur foras (Joan. xii, 31), »
scilicet a mentibus hominum, in quibus prius re-
gnabat. Elegit paucos secum ac pauperes, sicut ait
Apostolus: « Elegit quæ stulta sunt mundi, ut con-
fundat sapientes, et infirma mundi, ut confundat
C fortia (I Cor. i, 17). » Quid enim Petrus, Quid Andreas,
nisi insipientes et ignobiles? et tamen de illis paucis
unus succubuit, id est Judas qui eum tradidit. Judas
enim iste cupidus erat et fur, et loculos habens, ea quæ
mittebantur portabat. Iste videns Mariam pretiosum
unguentum super caput Domini fudisse, ait: « Ut
quid perditio hæc? Potuit enim vendari multo, et
dari pauperibus (Marc. xiv, 5). » Itaque abiit ad
summos sacerdotes, ut proderet eum illis. Infelix
Judas! Damnum quod credebat infusione [f. effu-
sione] unguenti, voluit recompensari pretio magi-
stri. Et cum misericordia magister discipulum er-
rantem vellet corrigere, ait: « Qui intingit mecum
manum in paropside, hic me traditurus est (Matth.
xvi, 23), » ut cum sciret eum cognoscere cogitatio-
nes suas, pœniteret. Aliis autem manum retrahen-
tibus, Judas impudentia sua, qua proditorus erat,
manum cum magistro in catino misit, ut audacia
sua bonam conscientiam mentiretur. Et cum dice-
ret: « Unus ex vobis me tradet (Joan. xiii, 21); »
et alii dicerent: « Nunquid ego sum, Domine? Nun-
quid ego sum, Rabbi? (Matth. xxvi, 22), » hi voca-
bant Dominum, ille Magistrum, quo volebat pecca-
tum, quod conceperat, diminuere. Minus enim vide-
batur tradere Magistrum quam Dominum. Sed et
hunc Dominus patientia superavit, quæ eum pertu-
lit; et quamvis noverat eum proditorem, tamen ei

lavare pedes non abnuvit. Traditus est itaque Judæis Dominus : quæ traditio in Joseph fuit præsignata. Jacob autem habuit duodecim filios; sed super alios unum dilexit, scilicet, Joseph, cui alii omnes invidabant. Quem cum mitteret pater ad visitandos fratres, et greges, et venisset in Dothaim, dixerunt alii invicem in eum inflammati: Ecce somniator venit, venite occidamus eum, et videamus quid illi prosint sua somnia (*Gen. xxxvii, 19-20*). » Somniaverat enim quod esset in agro, et manipuli fratrum adorabant manipulum suum; et iterum, quod sol et luna, et stellæ undecim adoraverant eum. Consilio igitur Judæ venditus est Ismaelitis, **369** qui portaverunt eum in Ægyptum.

Hæc omnia, charissimi fratres, mystice de Christo intellecta sunt. Jacob significabat Deum, qui misit Filium suum, id est Christum in Dothaim, id est in mundum, ad visitandos fratres suos, id est Judæos, ut videret quid agerent ipsi, et greges ipsis commissi. Joseph enim *augmentum* interpretatur, et Dothaim, *defectio*. Potest igitur Dominus per Joseph significari, qui facit quotidie Ecclesiam virtutibus augmentari. Et merito mundus Dothaim comparatur, quia per defectum virtutum quotidie minuitur. Fratres Joseph erant in Dothaim, et pascebant ibi greges suos. Judæi enim erant sæcularibus intenti, et alios sæcularibus instruebant. Somniantem enim vocabant, quia cum invisibilia et inaudita prædicaret, quasi somnia esse videbantur; quæ tamen somnia habent aliquam figuram. Manipulus Joseph designat Christum, qui ait: « Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet (*Joan. xii, 24*). » Manipuli aliorum quoque fideles fructificantes, et adorantes Deum significant. Sol iterum Christum adoratur, et luna, et stellæ, et claritas angelorum, quia eum contremiscunt; et Ecclesia, id est fideles, et supplicant et venerantur. Venditus est Ismaelitis, id est Judæis, a Juda proditore. Et figurans, et figuratus eodem nomine sunt vocati. Ismaelites *auditores* interpretantur. Judæi vero fuerunt auditores legis, non factores, contra quos Apostolus: « Relinquit factores verbi, et non auditores tantum (*Jac. i, 22*). » Qui duxerunt eum in Ægyptum, id est in tenebras mortis. Ægyptus enim *tenebræ* interpretantur, dicente David: « Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebris, et in umbra mortis (*Psal. cvi, 10*). » Quam mortem expressius postea designavit per Joseph, de quo legitur quod cum eum adamasset domina sua, et cum allicere sibi vellet ut sibi consentiret, relicto pallio quo eum volebat tenere, aufugit. Ipsa vero eum accusavit apud dominum suum, quod eam violaverat comprimere et violare. Quapropter missus est in carcerem tenebrosam cum aliis duobus, scilicet pincerna regis et pistore, quorum alter, scilicet pincerna, prædicente Joseph, salvatus est, et liberatus e carcere; alter vero, scilicet pistior, ligno suspensus est. Joseph etiam tandem e carcere solutus, meruit esse dominus Ægypti. Sub qua figura mors

A Domini et resurrectio evidentius demonstrantur. Domina enim illa quæ volebat Joseph sibi allicere, Synagoga intelligitur, quæ sibi Christum allicere voluit, dum sibi similem in legis intelligentia facere studuit. Amassent enim eum Judæi, si carnaliter vivere et legem intelligere Christus **370** voluisset. Sed rejecto velamine, id est carnali et litterali intelligentia legis, aufugit a consensu synagogæ. Ipsa autem apud dominum, id est Pilatum, eum accusavit, quasi cupientem solvere legem, et fecit eum damnari cum duobus latronibus, quorum alter salvatus est, qui ait: « Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum (*Luc. xxiv, 42*). » prædicente et promittente ipso Christo: « Hodie mecum eris in paradiso (*ibid., 43*). » Alter vero persistens in nequitia, mortuus est in ligno non salvatus. O quam dissimilia merita Christus in medio discernit! Uterque significat futurum iudicium, in quo per crucem quosdam damnaturus, quosdam salvaturus erit. O quam diversa viæ! Alius ascendit in cælum, alius descendit in infernum. Pœna consimilis, sed dissimile præmium. Iste est exemplum peccatoribus, ne desperent, qui in ipso [mortis] articulo, quodam verbo paradysum promeruit. Ille terror desperantibus, et non poenitentibus, qui nolentes poenitere, in peccatis suis sunt mortui; et tunc mors Christi utrique erit finitima, et utrisque, si vellent, profutura; mors enim Christi nullum cogit. Hac in hora exiit Adam de paradiso, in qua latro petiit paradysum. Solutio vero Joseph a carcere liberationem resurgentis Christi a morte significat. Dominus vero postea fuit Ægypti, quia gentilem populum qui erat in tenebris, post resurrectionem illuminavit et convertit. Unde scriptum est: « Populus gentium qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam (*Isai. ix, 2*). » Nec solum gentium Dominus effectus est, sed etiam Judæorum. Sunt enim duo parietes in Ecclesia; unus Judæorum, alter Gentilium.

Hic ergo, fratres charissimi, adventus Christi, hæc salvatio utriusque populi in supradicto nuntio continetur. Inquit enim: *Ece rex tuus venit tibi mansuetus, super pullum asinæ, filium subjugalis*. Rex enim cœli non alienus, sed tuus venit, per assumptam, ut diximus, humanitatem. Et tibi, id est ad salvationem tuam; venit enim non sibi, qui non indiget servo, sed [supp. ipse est] quo servus indiget: sed tibi, quæ egena et exsul eras: « Suscitans a terra inopem, et de stercore erigens pauperem (*Psal. cxii, 1*). » Suscitans scilicet sopitos in peccatis, a terra, id est a terrenis delectationibus, inopes [verarum] divitiarum, et erigens de stercore vitiorum pauperes virtutum. Unde scriptum est: « Computruerunt jumenta in stercore suo (*Joel i, 17*). » id est stulti in stercore vitiorum. Venit non iratus, non terribilis, sed mansuetus et humilis. Humiliavit autem se usque ad mortem, mortem autem crucis. Adeo autem fuit humiliatus, quod dicebat: « Ego autem sum vermis, et non homo; opprobrium hominum **371** et abjectio plebis (*Psal. xxi, 7*). »

Unde dicebat : « Deus, Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti ? Longe a salute mea verba delictorum meorum (*Psal.* xxi, 2). » Et item : « Deus meus, clamabo per diem, et non exaudies, et nocte, et non ad insipientiam mihi (*Psal.* xxi, 3). » Sed videndum est quomodo Filius Dei dicit se derelictum a Patre, qui est ei coequalis et consubstantialis. Deus antiquis Patribus temporalia tantum conferebat, id est copiam frumenti et olei et victoriam de inimicis. Deus autem in mundum veniens, alia bona prædicans et promittens, quæ genus humanum sua culpa amiserat, et ut ostenderet verbo et exemplo ista temporalia non esse vera bona, voluit in mundo esse adeo pauper, quod non habuit Filius hominis ubi caput suum reclinaret. et quod petit aquam a puella juxta puteum. Ecce homo iste ab hominibus derelictus adeo videbatur, quod egere et tribulari patiebatur; et ideo ait : « Deus, Deus meus, respice in me. » Corroborata me, ne ego deficiam in hac tribulatione iniqua, derelictus a te. Ideo respice in me. Et quare me dereliquisti, id est visus es dereliquisse ? Ac si diceret : Alii nesciunt, sed ego cognovi. Ideo me dereliquisti in temporalibus, ut dares æterna. Ipsi nesciunt quare me dereliquisti, sed ego exponam. Ideo scilicet me dereliquisti, quia hoc exigebant peccata populi mei, quæ redimere veni; et hoc est propter verba delictorum meorum, scilicet hominum, longe a salute mea, quia peccata eorum donant [*id est* exigunt], ut ego pro eis interficiar. Ego sum vermis et non homo id est conculcatus et vilis sicut vermis, et non reputatus ut homo, sed ut insanus habens demonium, opprobrium hominum, in quem homines projiciebant opprobria et abjectio plebis, de quo dicebatur : Nunquam erit iste mundus liber, nisi iste abjiciatur. Quorum aliter ait : « Deus meus, clamabo per diem, et non exaudies; » et quod dicitur hoc modo intelligendum est : Duplex voluntas est, una naturalis et altera spiritualis. Naturalis voluntas est vitam præsentem diligere, mortem abhorre, prospera amare, quæ tamen voluntas non est peccatum, si spirituali consentiat. Spiritualis est celestia amare, et mortem sive adversitatem non timere. Utramque voluntatem Christus habere voluit, ut doceret quomodo utraque habenda erat. Timuit enim ex natura carnis, ubi dixit : « Tristis est anima mea usque ad mortem (*Matth.* xxvi, 38); » sed naturalem superavit per spirituales, et hæc, cum oraret prosperitatem, non est exaudita. Cum illa adversitatem, id est mundi redemptionem [rogaret], exaudita est et hoc est : « Deus meus, clamabo per diem, et non exaudies. » Per diem, **372** id est per prosperitatem, et non exaudies. In prosperitatem clamavit, quando satiavit quinque millia hominum quinque panibus et duobus piscibus, et voluit eum populus propterea constituere in regem. Vellet hoc caro, sed voluntas animæ superavit, quia cum vidisset Dominus voluntatem populi, fugit in montem ipse solus divertens a populo. Voluit itaque eum, et non est exaudita. Ite-

rum : « Clamabo in nocte, et non exaudies. » In nocte clamavit, id est in adversitate passionis, cum ait : « Pater, transeat a me calix iste (*Matth.* xxvi, 39), » id est passio ista. Hoc oravit caro abhorrens mortem, et non exaudita est. Iterum clamabo : Sed quid spiritus oravit ? Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu (*ibid.*). » Ecce pugnabat caro cum spiritu, sed voluntas Dei prælata est humanæ voluntati et exaudita est. Ideo timuit caput martyrum, ne desperarent martyres, cum ex natura passionem timerent. Nisi enim caput timeret, dicerent membra : Non sum de capite [*melius* de corpore]. Caput unum non timuit. Ecce timet caput, et docet membra non esse peccatum timere; sed tamen timor superatur. Sed videamus quid sequitur.

B « Sedens super asinam et pullum filium subjugalis. » Mystice hoc totum dictum est. Non enim realiter potuit hoc impleri, quod super utrumque sederet. Misit quidem, passioni suæ Dominus accedens, ad Jerusalem veniens, duos discipulos in castellum, ubi erat foris in bivio ante januam asina alligata cum pullo suo, et dixit eis : « Solvite et adducite mihi (*Matth.* xviii, 48). » Asina subjugalis significat Judæos, qui erant sub iugo legis, ligati multis prævaricationibus et multis peccatis. Pullus asinæ, populus gentilis; novellus, quia noviter in fide conversus, et pullus asinæ, quia per primitivam Ecclesiam Judæorum et populorum fuerunt conversi. Duo ante januam erant in bivio, quia Christus est janua, sicut ipse ait : « Ego sum ostium (*Joan.* x, 7). » Extra hanc januam uterque erat, dum uterque ligatus peccatis manebat. In bivio erant positi, quia multas errorum vias sectabantur. Missi sunt duo discipuli, quia sunt duo genera prædicatorum, qui directi sunt ad duas gentes : Paulus et Barnabas missi sunt ad gentes; Petrus et alii prædicaverunt in Judæa. Solvit eos. Super illos solutos Dominus sedet, quia per inhabitantem gratiam in cordibus illorum requiem habuit. Similiter, fratres, quotidie sedens super asinam Dominus, et super pullum Jerusalem tendit, quando uniuscujusque fidelis animam regens, jumentum videlicet suam ad visionem pacis perducit. Super jumentum sedet, cum sanctæ Ecclesiæ universali præsidet, eamque in supernæ pacis desiderium accendit. Exeamus ergo **373** ei obviam cum palmis, id est victoriis habitis super diabolo et operibus ejus et cum floribus virtutum. Offerat alius florem dilectionis, quæ principalis est radix omnium virtutum. De qua ait Gregorius (52) : « Sicut multi rami ex una radice prodeunt, sic multæ virtutes ex sola charitate generantur. » Offerat alius florem virginitatis et liliū castitatis. Hæc est illa virtus quam Jesus commendabat in Joanne quem diligebat; quam ipse [Joannes] laudat in Apocalypsi : « Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt (*Apoc.* xiv, 4). » Sit alius flore humilitatis præditus, imitetur eum qui ait : « Discite a me, quia mitis sum et humilis

(52) Homil. 27, in Evang.

corde (*Matth.* xi, 29). » Alium decoret flos misericordiae, quia « beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur (*Matth.* v, 7). » Alius ramum poenitentiae [*f.* patientiae] teneat, quia « beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum (*Matth.* v, 10). » Alius concremet thura, id est orationes, dicendo : « Dirigatur oratio mea, sicut insensum in conspectu tuo (*Psal.* cxl, 1). » Alius Christum in paupere recipiat, comminiscens illud Evangelii : « Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis (*Matth.* xxv, 40). » Et ita nullus accedat vacuus ante Dominum, ut mereamur omnes a Domino equitari, et ut sedens super nos, ducere nos et regere in supremam Jerusalem dignetur. Qui vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen.

XXXII.

IN DOMINICA PALMARUM SERMO QUARTUS (52°).

« In Sion levate signum... Congregamini [*Vulg.* « confortamini »]... Ascendit leo de cubili suo, praedo gentium se levavit... ut ponat terram... in solitudinem... Super hoc accingite vos ciliciis, plangite et ululate (*Jerem.* iv, 6 et seqq.). »

Verba ista, quibus congregari et levare signum adversus leonem de cubili ascendentem per Jeremiam nos monet Dominus, spiritus et vita sunt, quia spiritualiter intellecta corda vivificant, genua soluta roborant, manus remissas erigunt. Spiritualiter igitur intelligenda sunt, quia spiritualis non corporalis est leo, spirituale est signum, spiritualis est Sion. Hic est enim leo, de quo Petrus ait : Adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit quaerens quem devoret (*1 Petr.* v, 8). » Circuit, quia insidiis circumferendo, multiplici fallacia seducendo. Unde Habacuc : « Expandit sagenam suam, et semper interficere gentes non cessat (*Habac.* i, 17). » Non est ista sagena apostolica ex duplici textura Novi et Veteris Testamenti contexta, quae a piscatoribus evangelicis, id est apostolis missa in mari mundi hujus 374 congregat ex omni genere piscium, id est hominum ; sed foras malos mittunt, bonos vero retinent et nutriunt Christi piscatores. Sagena autem diabolica non congregat, sed dispergit, sicut de ipso Veritas ait in Evangelio : « Qui non colligit mecum, dispergit (*Luc.* xi, 23) ; » non nutrit, sed suffocat ; non vivificat, sed mortificat. Hic est Pharaon rex Aegypti, qui masculos Hebraeos necabat, feminas vivificabat (*Exod.* i, 16), quia diabolus rex tenebrarum ac tribulationis auctor, virtutes sanctorum ac virilia opera eorum, qui tanquam veri Hebraei transeunt ac praeteriunt viam mundi hujus sine haesione carnalis illecebrae, ad patriam currentes, suffocare nititur et extinguere. Feminas vero, id est infirmorum et carnalium opera auget et conservat. Haec sagena est contexta, non de rectis, sed de tortuosis filis, id est variis et multiplicibus fallaciis, quia mendax est ipse et pater ejus, id est mendacii

A auctor ; mendacium primus adinvenit, cum superbia tumens, dixit : « Ero similis Altissimo (*Isa.* xiv, 14). » Et iterum primis parentibus : « Quaecumque hora comederitis, eritis sicut dii, scientes bonum et malum (*Gen.* iii, 5). » Hanc sagenam expandit, cum omnes insidiarum dolos ad seducendum hominem et capiendum exercuit, quod in paradiso hac sagena cepit ; cum fallaci suggestionem eum seduxit, et postea interficere non cessat. Sicut enim ferae silvarum semel gustatum sanguinem hominis semper sitiunt, ita et hic leo rugiens et praedo gentium electo cibo et crassa dape illectus, totis visibus studet, ut semper plures mactet et manducet. Unde Habacuc : « Incrassata est parsejus, ut cibus ejus electus (*Hab.* i, 16). » Pretiosas enim et electas quaerit iste leo escas, B cujus major est arrogantia, quam virtus ; et major ejus indignatio, quam fortitudo ; qui in tantum se levavit, ut etiam in verticem humani generis, id est in Christum manum extenderet, qui in ejus passione etiam discipulos tentavit, secundum illud : « Ecce Salanas expelivit vos, ut cribraret sicut triticum (*Luc.* xxii, 3) ; » et quosdam quidem, qui magni videbantur, dejecit. Judam utique loculos portantem in crimen traxit perditionis, et exivit in barathrum desperationis, et sic eum mactavit et manducavit, recondidit sagenam, et clausum tenuit, puto os suum urgente super eum. Petrum quoque apostolorum principem in negationis reatum precipitavit, et ita eum mactavit, sed non manducavit, quia non eum in profundum absorbuit. Respexit C enim eum Dominus, qui ei dixerat : « Et ego rogabo pro te ut non deficiat fides tua (*ibid.*, 32), » — « et exiens foras, flevit amare (*Matth.* xxvi, 75). » Deinde trine negationis culpam, trine dilectionis confessione funditus extirpavit [*f.* expievit].

Attendite autem diligenter virtutem et ordinem gratiae in istius revelatione, quem, cum esset primus apostolorum, permisit Deus cadere, ut sua culpa disceret qualiter in aliorum culpis misereri deberet ; et a casu relevavit, ut in eo peccatores discerent causam et ordinem suae a lapso resurrectionis. Professio enim secuta est fletum, fletus egressum, egressus respectum, quia non exisset foras, nisi flevisset, nisi Dominus respexisset [eum] qui vere dicere poterat cum Propheta : « Impulsus, » D scilicet a leone, « eversus sum » de quo virtutum [*f.* de fastigio virtutum], sed « Dominus suscepit me (*Psal.* cxvii, 19), » [me] respiciendo. Bonus est iste respectus, quo peccator adjuvatur, non opprimitur ; illustratur, non caecatur ; sanatur, non damnatur. Iste respectus auxilium est, et lux, non infens, sed propitius ; non irascentis, sed misentis. Non sic vidit Dominus peccatum Sodomorum et Gomorrhaeorum. « Descendam, » inquit, « et videbo utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverint, vel non (*Gen.* xviii, 21). » More irascentis et minantis loquitur Deus, non dubitantis, cujus ira sine

perturbatione, quia ipse immutabilis est, sed humana locutioni se coaptat Deus, ut hominem instruat; ut enim a præcipitatione iudicii hominem compesceret, mala Sodomæ prius voluit probare, quam iudicare. Illos igitur peccatores videt Deus, sed quasi de longinquo, non de vicino; iratus, non placatus; ad peremptionem, non ad cautionem. Unde Propheta: « Excelsus Dominus, et humilia respicit, et alta a longe cognoscit (*Psal. cxxxvii, 6*). » De vicino autem respexit Petrum, et fecit illum timere, secundum illud: « Qui respicit terram, et facit eam tremere (*Psal. ciii, 32*). » Terra est mens humana, quam respiciens, id est gratia sua tangens et illuminans, facit eam tremere fortitudine [*f. formidine*] peccatorum, dum eam respiciens perturbatur et pavet. Respexit ergo Petrum, ut ille respiceret suum reatum, et inspectione horreret, horrore erubesceret, et erubescendo corrigeret. Salubris est iste respectus, quo peccator statuitur contra faciem suam, ut quod post tergum negligens postposuerat, ante faciem sollicitus ferat. Quod utique non faceret, nisi Dominus respiceret, id est gratia præveniret et juvaret. De via enim iniquitatis scriptum est in Proverbiis: « Omnes qui ingrediuntur per eam, non revertentur, nec apprehendent semitas vitæ (*Prov. ii, 19*). » Quod non ideo dicitur, quin multi post lapsum resurgant, et ab iniquitate redeant, et vitæ semitas teneant, sed non hoc per se faciunt per se enim quidem possunt ingredi **376** ad iniquitatem, per se valent cadere, sed non redire, et in via recta ambulare. Unde Jeremias: « Scio, Domine, quia non est hominis via ejus, nec viri est ut ambulet et dirigat gressus meos (*Jer. x, 23*). » Hinc et Apostolus ait: « Non est volentis, neque currentis, sed miserantis Dei (*Rom. ix, 16*). »

Imploremus igitur, fratres, taliter respici a Domino, ut ejus gratia illustrati cum Petro foras exeamus. Sed quid est foras exire? Vulnus peccati absconditi detegere, morbum occultum prodere, accusare, non defendere. Unde Propheta: « Delictum meum cognitum tibi feci, et injustitiam meam non abscondi (*Psal. xxxi, 5*). » Et alibi: « Effundite eorum illo corda vestra (*Psal. lxi, 9*). » Et quid est foras exire? Veterem hominem cum suis actibus exuere, et novum hominem induere, ut cum Apostolo dicere valeat: « Vivo ego, jam non ego; vivit vero in me Christus (*Gal. ii, 20*). » Nisi enim quemque poeniteat veteris vitæ, novam inchoare non potest, quia non assuitur pannus novus vestimento veteri, ne major fiat scissura; nec vinum novum mittitur in utres veleros, ne rumpantur (*Matth. ix, 17*), nec sponso placet vestis discolor. Sed iterum, quaeso, quid est foras exire? Hoc est a turbulentis tumultibus malarum cogitationum vacare, quibus peccator vigilans [*f. negligens*] verbum Dei audire non valet, neque visionem cernere. In mentis enim quiete, ac tumultuum sæcularium sollicitudine [*f. solitudine*]

A Moyses vocem Domini audivit, et vicum vidit, qui immistus Ægyptiis, vocem Domini non audiebat, sed exstinto Ægyptio, postquam in desertum fugit, ei illic quadraginta annis deguit, quasi ab inquietis terrenorum desideriorum tumultibus obdormivit, et sic divinam vocem percipere meruit, quia per supernam gratiam, quanto magis ab appetitu terrenorum quis corrui, tanto verius ad cognitionem interiorum vigilat. Tunc enim verba Dei mens veracius penetrat, cum se ab externis actionibus et tumultibus separat. Male vero homo vigilat, cum eum sæcularium curarum sætus insolenter inquietat. Aurem enim cordis cogitationum turba perstrepsens claudit, quarum sonus quanto magis compescitur, tanto præsentis iudicis vox minus auditur. Non enim perfecte homo sufficit ad utraque divisus, quia, dum exterius implicatur, interius obdurescit. Exeat ergo peccator foras a vetustate, novum hominem induendo; a silentio, peccatum confitendo, a strepenti tumultuositate, quieti solitudinis vacando: et sic flebit amare pro suis et aliorum peccatis quasi ab irriguo inferiori, et pro celestis desiderio patriæ tanquam ab irriguo superiori, **377** et inde sequetur trina dilectionis professio, ut quia Deus trinus est, tertio se amare profiteatur ipsum, non ipsos, quia etsi trinus, non est tamen nisi unus Deus. Et hæc confessio laudis, qua Deum alacriter laudamus, sicut illa quæ est in egressu peccati, qua peccata nostra humiliter plangimus.

C Præmissis exemplis jam liquet quam splendida epulas quærat leo fortis, qui quasi anceps insidiatur, laqueos ponit et pedicas ad capiendos viros. quorum alios mactat et manducat, quos scilicet post lapsum ne resurgant, quasi vinculis plaustris coarctat. Alios mactat, sed non manducat, quos scilicet quasi triticum oribrat, et conterendo præcipitat; sed gratia adjuvans relevat. Unde in Canticis: « Dicam aquiloni: Da; et austro: Noli prohibere. Aquilo immundus spiritus est, durus et frigidus. Auster, spiritus scilicet mitis et placidus igne charitatis algidas mentes calefaciens. Unde: « Surge, Aquilo, et veni, Auster, et perfla hortum sponæ, ut fluant aromata (*53*). » Quasi diceret: Discede, immunde spiritus, et tu, sancte Spiritus, recrea. Dicam ergo Aquiloni: Da, quia diabolus cohibeo, ne captos tenere valeat; et Austro, id est Spiritui sancto: Noli prohibere, id est gratiam subtrahere, sine qua non valent redire. Illum ergo compescam, ut desistat; hunc mittam, ut assistat et reducat. Alios nec mactat, nec manducat, quia in criminali macula eorum sinceritatem [*f. sanctitatem*] non labefactat, qui eum Propheta dicere possunt: « Circumdantes circumdederunt me sicut ignis in spinis, et in nomine Domini, quia ultus sum in eos (*Psal. cxvii, 12*); » quia eorum in me insurgentia castra non timui, sed ipsi infirmati sunt et ceciderunt. Isti sunt qui cantant carmen, illi vero la-

(53) In Vulgata sic habetur: Surge, Aquilo, et veni, Auster, perfla hortum meum, et fluant aromata illius (*Cant. iv. 16*).

mentum, et alii v̄. Vidit enim Ezechiel volumen, ubi scripta erant hæc intus et foris, tria, scilicet : « Carmen, lamentum, et v̄. (*Ezech.* II, 9). » Et dictum est ei : « Accipe volumen, et devora illud (*Ezech.* III, 1). » Hoc volumen sacra est Scriptura, quæ spiritualiter intelligentibus intus et foris, id est ante Christi adventum, et post, triplicem vitam hominis depingit. Alia enim habet carmen ; alia, lamentum ; alia, v̄. Carmen cantant illi qui a prima hora, gratia præveniente, damnabiles corruptelas criminum devitaverunt, nullis mortalium peccaminum facibus polluti, nec arenarum acervis obruti, ut Joannes Baptista, Mater Domini. Alii cantant lamentum, qui, etsi mortaliter peccaverint, per gratiam tamen excitati revixerunt, ut Petrus. Alii, v̄, qui crimina lacrymis non diluerunt, sed in profundum venientes contempserunt, secundum illud : « Peccator, cum in profundum venerit, contemnit (*Prov.* XVII, 3). » **278** Et illud : « Non mortui laudabunt te, Domine, neque omnes qui descendunt in infernum (*Psal.* CXXIII, 17). » Quam horrenda sunt ista et tremenda, fratres. Horrendum est enim incidere in profundum, ubi v̄ cantatur. Hoc est enim perire in Ægypto. Nam et filiorum Israel alii in Ægypto perierunt, hi scilicet qui cantant v̄. Alii qui in deserto obierunt, scilicet, qui cantant lamentum. Alii in terra sancta, qui scilicet carmen decantant. Ut igitur in Ægypto non pereatis, ut v̄ perpetuum evadatis, accingite vos ciliciis, et ululate, id est in vehementi cordis compunctione facite dignos poenitentiae fructus. Cinis quidem et cilicium sunt arma poenitentium. Ideo vos accingite, quia « prædo gentium se levavit, ut ponat terminum in solitudinem. »

Hæc est terra sancta, civitas iusti, urbs fidelis, quam prædogentium contaminare et in solitudinem conatur redigere : sed non valet. Unde Ecclesiastes : « Est civitas parva, et pauci in ea viri ; venit contra eam rex magnus, et vallavit eam, extruxitque munitionem per gyrum, et perfecta est obsidio. Inventus est autem in ea vir pauper et sapiens, qui liberavit urbem per sapientiam suam (*Eccle.* IX, 14, 15). » Civitas parva, sancta est Ecclesia, quæ numero, non merito parva est comparatione majoris numeri reproborum. Unde dicitur in Evangelio : « Nolite timere, pusillus grex (*Luc.* XII, 32). » Et alibi : « Multi vocati, pauci vero electi (*Matth.* XXII, 14). » Parva est per exiguitatem electorum, non ob multitudinem vocatorum. Licet autem sit parva, inexpugnabilis tamen est, et invincibilis quia firmamentis est munita ; fundamentum enim tenet in petra, id est in Christo : « Petra enim erat Christus (*I Cor.* X, 4). Unde ad Petrum Dominus ait : « Et ego dico tibi quia tu es Petrus (*Matth.* X, 18), » a me petra ita dictus, et super hanc petram, a qua tu diceris Petrus, et super me, non super te, ædificabo Ecclesiam meam. Hæc est parva civitas

A illa, ideo parva, quia pauci in ea viri. Multi quidem in ea carnales et imperiti, ut aliquando videatur obscura luna, id est Ecclesia, sed pauci in ea viri et viriliter agentes. Unde Isaias : « Vidit Dominus quia non est vir, et appropinquatus est, quia non est qui occurrat ei (*Isa.* LIX, 16), » scilicet interveniens pro aliis, sicut Moyses in deserto, pro fratribus dicens : « Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro vite (*Exod.* XXXII, 31). » Pauci sunt in hac civitate tales viri, qui se opponant murum pro domo Israel. Sunt tamen in ea nonnulli. Hæc est enim civitas Jerusalem, ad quam Dominus ait : « Et erunt reges nutritii tui (*Isa.* XLIX, 13), » scilicet apostoli et apostolici viri, quorum corda in manu Dei sunt, qui se et alios spiritualiter regunt. Unde Abraham dicit Abimelech rex : « Ad Deum **279** tu nobis es (*Gen.* XX). » De talibus alibi Isaias ait : « Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ, current, et non laborabunt ; ambulant, et non deficient (*Isa.* XL, 31). » Recte utique dicit : « Sperant in Domino, » non in se, quia « maledictus, » ut Jeremias ait : « qui ponit carnem brachium suum (*Jer.* XVII, 5). » Mutabunt fortitudinem, quia sicut debiles in mundo, ut fiant fortes in Deo ; sicut stulti apud sæculum, ut sint sapientes apud Deum, secundum illud Apostoli : « Si quis videtur inter vos sapiens in hoc sæculo, stultus sit ut sit sapiens. Sapientia enim hujus mundi stultitia est apud Deum (*I Cor.* III, 19). » Hi ergo mutabunt fortitudinem ; et hic secundum qualitatem morum, et post mortem, cum fiant immortales ; et assument pennas virtutum, quibus volent ad Deum, et requiescant. Unde Propheta : « Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo, et requiescam (*Psal.* LIV, 7). » Has pennas hi sument sicut aquilæ, id est innovati. Aquila enim, ut fertur, aliso ad silicem rostro vetustate nimia aduncato renovatur ; sic qui vetustatem peccati, per petram Christum innovati, mortificant, mortui mundo innovantur Deo. Unde : « Renovabitur ut aquilæ juvenus tua (*Psal.* CII, 5). »

Hi tales currunt ad Deum pedibus geminæ charitatis ; et non laborabunt, quia omnia facilia sunt amanti. Ambulabunt proficiendo de virtute in virtutem. Et non deficient, donec videant Deum deorum in Sion. Tales sunt viri hujus civitatis, sed pauci sunt. D Insuperabiles habent bellatores, qui occidi possunt, flecti nequent, quia ducem habent invictum, scilicet domus fulicæ. Unde Propheta : « Fulicæ domus dux est eorum (54) (*Psal.* CIII). » Domus fulicæ, quæ est avis marina, vel stagnensis : petra est in aqua, quæ tunc fluctibus frangit eos, sed non frangitur. Fortis est hæc domus, sed non est in excelsis. Hæc est nostra petra, id est Christus, qui tanta passus a Judæis integer mansit, quo nihil fortius, nihil humilior. Elisi sunt in illum Judæi, fracti sunt ; ille integer mansit. Ille ergo merito dux est hujus

(54) Vulgata : Herodii domus dux est eorum.

justitiæ (*Psal.* cxix, 19). » Ad quid ? » Ingressus in eas, confitebor Domino, » id est laudem Domini annuntiabo.

332 State ergo in his portis, fratres, et non prævalebunt apud vos portæ inferi, neque capiet vos Rex magnus, scilicet leo ascendens de cubili; imo de cubilibus leonis coronas vobis comparabit. Unde ad sponsam sponsus ait in Canticois: « Veni de Libano, sponsa mea, veni coronaberis, de cubilibus leonum, de montibus pardorum (*Cant.* iv, 8). » Unde supra memorabatur leo. Hic jam plures non modo leones, sed et pardi nominantur, quibus dæmonum multitudo significatur, qui leonibus ob superbiam vel violentiam; pardis vero propter crudelitatem, vel insidiarum variationem comparantur. Leoni singulariter comparatur Lucifer, inter alios beneficio conditionis gloriosior; sed initio electionis [*f.* defectionis] deformior. De quo Isaias: « Quomodo cecidisti, Lucifer, qui mane oriebaris ? » (*Isa.* xiv, 12). « Omnis lapis pretiosus operimentum tuum (*Ezech.* xxviii, 13). » Et Job: « Ipse est initium viarum Domini (*Job* xl, 44). » Et de eodem: « Draco iste quem formasti ad illudendum ei (*Psal.* ciii, 26). » Hic est enim draco ille qui de cælo cadens, traxit secum, ut ait Joannes, tertiam partem stellarum (*Apoc.* viii, 12), id est angelorum. Talium leonum et pardorum sunt cubilia montes, id est superba hominum corda: Sed coronatur sponsa de cubilibus eorum, dum ejus prædicatione et industria, illi convertuntur ad Christum, in quibus ante regnabat diabolus, ut eo de cordibus eorum expulso et expugnato, et vero rege Christo ingresso, victoriæ coronam obtineant. Unde Apostolus: « Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates tenebrarum harum, contra spiritualia nequitie in cælestibus, (*Ephes.* vi, 12). » Hoc non hortatur Apostolus, ut non contra hominem, imo pro illo, sed contra diabolum, qui cum illo operatur et in illo. Oremus, et quidquid posumus faciamus, ut diabolus expellatur cum angelis suis, et homines liberentur. Ipsi enim dæmones quasi equites pugnant in equis [cum] hominibus. Equites igitur occidamus, et equos possideamus, ut simus equitatus salutis. Unde et equitatus ejus salus. Et alibi: « Qui ascendit super equos tuos, et quadrigæ tuæ salvatio (*Habac.* iii, 8). » Habentes igitur equitem Christum, et ascensorem, ducem et rectorem, stemus in acie. Non cedamus quia dicit Sapientia tibi: « Si spiritus potestatem habentis super te ascenderit, locum tuum ne deseras (*Eccle.* x, 4), » et ei ne demiseris: quod utique potes, auxiliante tibi paupere, qui de manu forti liberavit civitatem, de qua subdit: « Inventus est in ea vir pauper et sapiens, qui liberavit urbem per sapientiam suam (*Eccle.* ix, 15). » Sed quis est vir iste? Iste de quo Zacharias: « Ecce vir, Oriens nomen ejus (*Zach.* xi, 12). » Hic est enim unigenitus Patris Filius, ante tempora de eo ineffabiliter ortus, qui cum esset dives. Deus apud **333** Deum Patrem, per quem

A omnia facta sunt, dignatus est fieri pro nobis homo, pauper adeo, ut non haberet ubi caput reclinaret; sed licet pauper, erat tamen sapiens, imo Sapientia ipsa, quæ ex ore Altissimi prodiit, primogenita, quæ attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter (*Sap.* viii, 1). Hic est pauper ille de quo Zacharias ait: « Exulta satis, filia Sion, júbila, filia Jerusealem. Ecce Rex tuus venit tibi justus et Salvator, ipse pauper ascendens super asinam et pullum asinæ; loquetur pacem gentibus, et potestas ejus a mari usque ad mare (*Zach.* ix, 9). » Filia Sion et Jerusalem Ecclesia est, quæ nunc per fidem speculatur et videt pacem, quam in futuro videbit. In speculo enim dicitur exultatio et júbilus pro hoc solemnitate mysterio, quia Salvator noster super asinam ascendens, et Jerusalem veniens, tanquam pauper et mansuetus, a turbis cum ingenti gaudio et gloria est exceptus. Soluta enim a discipulis in castellum missis asino, eoque ad Dominum adducto, eorumque vestibus super eum positis, eoque desuper sedente, plurima occurrit turba, quæ stravit vestimenta sua in via. Alii cædebant ramos de arboribus, et sternebant in via. Qui autem præcedebant, et qui sequebantur, clamabant: « Hosanna filio David; benedictus qui venit in nomine Domini, Hosanna in excelsis (*Matth.* xxi, 9). » Verba Christi et opera quæ corporali exhibuit præsentia, religiose et summa cum veneratione sunt accipienda. Qui enim audit ea sure audiendi, non negligerit, ex Deo natus est. Qui autem contemnit, non ex Deo, sed ex patre diabolo est. Unde Veritas ad Judæos loquens ait: « Qui ex Deo est, verba Dei audit, » id est intelligendo opera quæ facit. « Propterea vos non audistis, quia ex Deo non estis (*Joan.* vii, 37). »

Dominus igitur et Salvator noster, spiritualiter Jerusalem, quæ est visio pacis, appropinquavit, et ad Bethphage, quæ interpretatur, domus buccæ, venit, quando incarnatus sanctam Ecclesiam, in qua est visio pacis, visitavit, eamque per confessionem sibi reconciliavit. Et misit duos discipulos, id est duos prædicatorum ordines, alterum in gentes, alterum in circumcisionem. Duo autem missi sunt propter scientiam veritatis, et munditiam operis, vel in sacramento geminæ dilectionis, quibus bene fulgere debent Ecclesiæ doctores, et dixit eis: « Ite in castellum quod contra vos est (*Matth.* xxi, 2). » id est penetrate barbara et indocta mundi loca, quasi contra positi castelli mœnia. Erat enim mundus prophetica [*f.* philosophica] ratione, et pharisaica traditione adversus Christum armatus. Et invenietis asinam et pullum cum ea. In asina significantur **334** Judæi Jugo legis domiti, sed tamen peccatis irretiti. In pullo populus gentium liber et lascivus, cui nullus rationabilium doctorum frenum doctrinæ et correctionis imposuerat. Ideoque vinculis peccatorum irretitus erat, sed apostoli solverunt, peccatorum vincula dissipantes, secundum illud: « Quodcumque solveris super terram, erit solutum et in

caelis (*Matth.* xvi, 19). » Et adduxerunt eum ad Jesum, et imposuerunt vestimenta sua super eum, ut desuper sederet; quia divinis praeceptis et gratia spiritali utriusque populi corda prius virtutibus nuda, ac vitiorum squalore aspera ornaverunt, ut Christum [*f. add. susciperent*]... Minor autem turba ponit vestimenta in via. Hi sunt qui corpora sua domant, mortificantes carnem cum vitiis et concupiscentiis, ut Christo iter ad mentem parent, quia non habitat sapientia in terra suaviter viventium, nec in corpore subdito peccatis. Alii cadebant ramos de arboribus, et sternebant in via. Hi sunt qui a sanctis Patribus bona audent exempla, aliis etiam normam [bene] vivendi proponunt. « Omnes, et qui praecedebant et qui sequebantur, clamabant: Hosanna filio David (*Matth.* xxi, 9). » Hosanna, id est salus; et praecedentes igitur Patres, et qui moderni fideliter credunt salutem omnibus praestitam in filio David. Nemo enim sine fide Mediatoris Dei et hominum, vel ante incarnationem, vel post, salvus esse potuit. Ipse enim est benedictus, qui a peccato singulariter immunis, et gratia ac veritate plenus, qui venit in nomine Domini, id est Patris, quia non suam singularem, sed Patris gloriam quaesivit. Huic ergo omnes dicunt: *Hosanna*, id est *salva, obsecro*, in excelsis, ut scilicet nos ab inferis ad caelestia perducatur, et angelicae ruinae dispendium restituat, terrena coniungens caelestibus.

Jubilet igitur filia Sion, et exsultent mentes fidelium, quoniam talem habemus Regem, in cujus nomine flactitur omne genu caelestium, terrestrium et infernorum; qui praecinctus humilitate venit ad nos pauper, sed tamen sapiens, qui per sapientiam liberavit urbem. Hic enim fortior ille evangelicus, qui fortem armatum, id est diabolum alligavit, id est a seductione compescuit, et vasa ejus diripuit, quia captivam ducens captivitatem cum triumpho, spolia ejus detraxit, secundum illud: « Laetabor ego sicut qui invenit spolia multa (*Psal.* cxviii, 162). » Ad hoc autem magis usus est sapientia et justitia, quam potentia. Qui enim aequissimo jure, virtute poterat diabolum religare et vincere, postposuit quod potuit, ut ageret quod oportuit. Temperavit potentiam, exhibuit justitiam per suam sapientiam.

§§ Sapiencia igitur fecit ut justitia vinceretur Rex magnus, non potentia. Diabolus enim vitio suae perversitatis amator est potentiae, et desertor oppu-

(55-56) E ms. Sangerm. 383. Quidquid in hoc sermone disserit Hildebertus de variis Dominicis Palmarum nominibus, et de diversis ritibus in ea servatis, hoc totum desumpsisse videtur ex Alcuino, libro De officiis divinis, ubi agit de Dominica Palmarum. Quod ipsum transcripsit incertus auctor, a Wolfango Lazio editus Antverpiae anno 1560, sub hoc titulo: « Fragmentum incerti auctoris, De ritibus et caeremoniis Ecclesiae Romanae, in antiquo codice repertum. » Hoc autem fragmentum in eodem volumine subnectit alteri fragmento, quod Carolo Magno tribuit, tanquam supplementum eorum quae desunt in illo Carolino, de iisdem ritibus, et quod exstat etiam inter Alcuini opera. Porro de his omnibus fuisse et

agnatorque justitiae, in quo homines magni eum imitantur. Ideo non potentia, sed justitia vincere voluit, ut in hoc homo eum imitari disceret. Sed qua justitia vicit superbum? Ecce. Apparuit Christus infirmus et humilis, in quo cum nihil morte dignum superbus invenerit, cum tamen occidit. Ideoque debitores quos tenebat juste perdidit, liberosque dimisit in eum credentes, quem sine ullo debito occidit. Sapienter itaque et callide tyrannum ac praedonem gentium expugnavit, et hominem liberavit. Unde et praesago spiritus, et diaboli et mortis triumphatori, ac vitae largitori, lactentes infantes, id est simplices et innocentes, ad locum passionis suae venienti cum palmis occurrentes, imperiales cecinerunt laudes, dicentes: « Benedictus qui venit in nomine Domini Rex Israel (*Matth.* xxi, 9). » Cujus triumphi gloriam hodie sancta recolens Ecclesia, in signo crucis et vexillo celebrat solemnem processionem, virentes arborum ramos ac flores cum palmis post vexillum sanctae crucis in manibus gestans, ut quae in figura representat, secundo opere spiritaliter impleat. Habemus igitur virorem immarcescibilis fidei, et flores fulgentium virtutum, et frondes [*f. fructus*] honorum operum; et sic in simplicitate et innocentia velut pueri, triumphalem Christi passionem efficaci memoria recolentes « in Sion levemus signum, » passionis Christi vestigia imitantes. Hoc est signum, cuius meminit Ezechiel, dicens: « Signum Thau super frontes virorum gementium et dolentium super cunctis abominationibus (*Ezech.* ix, 4). » Thau interpretatur consummavit, et habet figuram crucis, ideoque per thau intelligitur signum crucis, in qua est consummatio nostra. Hoc ergo signum levetur, non abscondatur, quia « non venit lucerna ut ponatur sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt (*Marc.* iv, 14). » Et levetur, inquam, in Sion, id est in anima Deum speculante, quae gemit et dolet super suis et aliorum abominationibus, ut sicut frontibus signum crucis exterius imprimatur, sic intra animam insuetur fides passionis, ac studium imitationis; et per hoc consummabitur et perficietur, hic in justitia, in futuro vero in gloria aeterna, quam nobis praestet Rex gloriae. Amen.

XXXIII.

IN DOMINICA PALMARUM SERMO QUINTUS (55-56).

Electione praesentis diei, fratres charissimi, my-

erudite admodum egit noster Martenius in tract. De divinis officiis, cap. 20, De Dominica Palmarum p. 188, ubi, ni fallor, typographi error irrepsit cum scripsit hoc Pascha vocari *capitularium*, pro forte *capitulavium*, quae vox magis accedit ad vocem *capitalavantium*, qua utitur hic Alcuinus, et post ipsum Hildebertus. Hoc autem dicebatur etiam Pascha *petitum*, et *competentium*, id est a simul competentibus requisitum, eo quod tunc catechumeni simul petebant de fidei articulis per symbolum edoceri, quod illis concedebatur: *Ut qui, inquit hic Hildebertus, ad gratiam Dei percipiendam in Paschali festivitute festinabant, fidem quam confiteri deberent agnoscerent.*

steria quibus fulget, debetis agnoscere, solliciti ut unde oriuntur lætitiæ gaudia, quæ celebramus exterius, docta mens discutiat interius. Sed ne superfluitas verborum animis vestris gignat tedium, maxime cum hujus diei officium in longissimis protrahatur cantibus, et gratissimis de Deo nostro jubilationibus, de ejusdem nomine, quod diversis vocabulis distinguitur, pauca vobis primum prælibare studebo. Dicitur enim dies Palmarum, sive florum et ramorum, nec non et *Hosanna*, *Pascha Petitum*, seu *Competentium*, *Capitalavantium*, quæ licet vulgari more ita nominentur, omnia tamen certam et convenientem retinent significationem. Dies itaque Palmarum ideo vocatur, quia in eo Dominus noster in asello sedens, pro salute generis humani pæsurus, Jerosolymam perrexit; cui occurrit plurima turba gaudentis populi cum ramis palmarum et diversarum arborum, clamando: « Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini (*Matth. xxi, 9*). » Dies etiam Florum ideo dicitur, eo quod sancta mater Ecclesia, in commemorationem tanti gaudii, hac die præ cæteris, annua revolutione flores benedictos et consecratos cantando portare voluit, ut Redemptori suo gaudens occurrere possit. Nec non etiam dies Ramorum dicitur, quia ob eandem causam non solum palmæ, sed etiam virentes rami ab Ecclesiæ filiis hodie portantur. Hosanna, siquidem hodie vocatur, quia plebs Hebræorum præcedentium et sequentium Dominum, Hosanna, quod interpretatur *salvifica*, eidem Domino cantare videbatur. Pascha Petitum, sive Competentium dicitur, quia hodie symbolum, sive fidei sanctæ credulitas competentibus neophytis tradebatur, ut qui ad Dei gratiam parciendam in paschali solemnitate festinabant, fidem quam confiteri deberent agnoscerent. Competentes enim dicuntur, quasi simul petentes, id est gratiam Dei petentes. Capitalavantium hunc diem appellat vulgus, quia hodie mos erat lavandi capita infantium, qui ungendi erant Sabbato sancto « ne forte Quadragesimæ observatione sordidati, accederent ad unctionem. » Hæc hebdomada ideo major dicitur, vel quia major sobrietas in ea servatur, vel quia majus quam in cæteris hebdomadibus officium celebratur.

Hæc de nominibus hujusce diei breviter dicta sufficiant, quorum quædam, ut ad litteram intellecta sunt, illa permanent, quædam aliud allegorice significant. In omni enim scriptura Veteris et Novi Testamenti, palma semper victoriam significat. Per ramos igitur palmarum, illa victoria designatur, qua Dominus noster per mortem suam, mortem animæ nostræ destruxit, et per trophæum crucis principem mortis diabolus superavit. Per flores odor virtutis exprimitur, quo captæ fideles animæ, Regem suum ad Jerusalem, id est sanctam Ecclesiam tendentem comitantur, ut cum eo Pascha, id est transitum celebrantes, cum eo ad cœlestia resurgere mereantur. Per ramos arborum dicta significantur veterum prophetarum, quos ille collectos in via sternit, qui sim-

plicia corda fratrum, et minus erudita, exemplis instruit, ne in via veritatis oberrent. Illud Hosanna toties a plebe repetitum et ingeminatum, fidei nostræ unitatem, qua vivere debemus, significat, quia licet sit in plebe fidelium tam ordinis quam sexus et ætatis diversitas, uno tamen ore, et una confessionis laude, Salvatorem nostrum clamare debemus, dicendo: Hosanna, id est salvifica. Etenim Hebræum verbum, Latine expressum, sonat salvifica, sive salvum fac populum tuum, sive totum mundum. Quia vero huic diei talia nomina ex convenientibus ministrorum [*s. magistrorum*] nostrorum significationibus aptantur, quamlibet breviloquio demonstrandum vobis est quibus operibus nostri Salvatoris illustratur. Et enim sicut sanctus evangelista refert, Ante sex dies veteris Paschæ, qui ab hesternâ die computantur, venit Jesus Bethaniam in domo Simonis leprosi, ubi Lazarum suscitaverat, et fecerunt ei cenam ibi, quo etiam Maria accipiens libram unguenti, unxit pedes Domini, et capillis suis tersit, pro qua re indignante Juda proditore, Jesus in laudem mulieris ita respondit: « Opus bonum operata est in me (*Matth. xxvi, 10*), » et cætera quæ in passione Domini de hujusmodi causa prosequuntur. Quam boni operis consuetudinem sequens vir sanctus Gregorius, hac ipsa die hesternâ videlicet se totum dandis eleemosynis, pedibusque pauperum lavandis, occupabat, ut quod devotissima mulier capiti, id est Christo, iste membris ejus, id est pauperibus, faceret. Unde dies eadem abaque officio proprio manens, ita intitulatur in Sacramentario: « Sabbatum vacat a statione publica, quando dominus papa eleemosynam facit. » De quo facto si florem allegoriarum capere vultis, scitote quia unguentum justitiam significat, ideoque libra fuisse perhibetur. Qui enim justitiam perfecte servat, pedes Domini sine dubio lavat, et qui misericordiam benevivendo diligit, pedes illius unguento perungit, et qui abundanter pauperibus tribuunt, capillis suis pedes Domini terunt. Domus ergo repleta est ex ordore unguenti, id est omnis mundus fama tam devotissimæ mulieris, et virtute fidelium illam in talibus imitantium. Nam quod ante sex dies Paschæ Dominus Bethaniam venit, significat quod hominem, quem sexta feria conditum serpentina fraus perdidit, per Bethaniam, id est domum obedientiæ transiens, eadem sexta feria proprio sanguine redimere properabat. A qua prædicta civitate Bethania exiens crastina die, quinto videlicet die ante Pascha, quæ est hodie, « misit duos discipulos in Jerusalem, dicens eis: Ite in castellum quod contra vos est, et invenietis asinam et pullum; solvite, et adducite mihi. Qui solventes adduxerunt illum ad Jesum, et posuerunt super eos vestimenta sua, et eum desuper sedere fecerunt. Cum audisset [autem] turba quæ venerat ad diem festum, quod Jesus pergeret Jerusalem, acceperunt ramos palmarum, et venerunt obviam ei, et clamabant: « Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini (*Matth. xxi, 2-9*). »

Sed quia hæc facta Domini verbis evangelistæ commemorata, ad litteram satis patent, quoniam ita fuerunt, ut sonant, mysticus sensus pro brevitate pandendus est. Duo namque discipuli duos ordines prædicatorum, unum in circumcisione, alterum in gentibus, significant; vel Petrum et Philip-pum, quos misit Jesus Jerusalem, id est in sanctam Ecclesiam, quorum alter, id est Philippus, Samaritanam quasi asinam, alter id est Petrus, Cornelium ex gentibus quasi pullum ad fidem Christi perduxit. Item per duo animalia, duo populi, Judaicus scilicet et gentilis, figurantur; quæ in adventu discipulorum ligati erant, quia uterque populus vinculis peccatorum suorum constrictus erat. Vestimenta apostolorum, vel doctrinæ sunt virtutum, vel opera justitiæ; unde Psalmista: « Sacerdotes tui induantur justitiam (Psal. cxxxii, 9). » Turba autem plurima, quæ vestimenta sua in via stravit, innumerabilem multitudinem martyrum significat, qui se proprio exuentes vestimento, simplicioribus viam faciunt, qua ad visionem pacis pervenire valeant. Per aëllum in quo sedebat Dominus, simplicia gentilitatis corda figurantur, quæ velut indomita, nullis disciplinæ retinaculis ligata manebat, ad simulacra muta, prout ducebatur, incedens, quam Dominus præsidendo et regendo, perducebat ad visionem pacis æternæ. Denique non absque magni causa sacramenti factum esse creditur, quod hac die specialiter Dominus Jerosolymam tendens, ministeria jumentorum sibi adhibuerit, palmarum quoque et ramorum, seu florum varia ornamenta circa se portari. Regemque et Dominum se appellari voluerit, quæ omnia sæpe Jerusalem veniens, antea fieri recusabat. Ideo namque cum tanta gloria est ingressus, ut quia tempus passionis suæ jam instare sciebat, Judæorum animos contra se excitari cogeret, ut per mortem corporis sui mortem animarum nostrarum destrueret. Ergo, fratres dilectissimi, quia passionem illius recolimus; et si pro illo mori non possumus, quia, pacificatis Ecclesiæ calumniatoribus bellum cum eis non habemus, vitia tamen membrorum nostrorum mortificare curemus, ut post luctum passionis, gaudia resurrectionis capientes, cum eo de vitiis ad virtutum celsitudinem resurgere queamus. Amen.

XXXIV.

IN COENA DOMINI SERMO PRIMUS (57).

« Venite, filii, audite me; timorem Domini docebo vos (Psal. xxxiii, 12). »

Audistis, fratres charissimi, quam dulci voce, quali affectu revocat vos mitissimus pater; non vos alienat, non exterritat vos, sed patria voce vos ad emendationem invitat. Dum promittit spem veniæ, dat locum poenitentiae; hostes provocati estis (58), et tamen vos filios vocat, dicens: « Venite, filii, audite me. Dum vos vocat filios, vult ut patrem recognoscatis. Dulcis enim Dominus [etiam] inimican-

tibus humiliter loquitur. Judæ enim proditori, cum turba contra Dominum venienti, ait: « Amice, ad quid venisti? » (Matth. xxvi, 50). Simili modo nobis ait: « Filii, » qui hucusque peccando a me recessistis, bene operando *venite*. Discedit enim peccator, dum peccat, sicut ipse dicturus est in fine mundi: « Nescio vos (Matth. xxv, 12). » — « Discedite a me, omnes qui operamini iniquitatem (Matth. vii, 23). » Et sicut Psalmista ait: « Neque habitabit juxta te malignus, neque permanebunt injusti ante oculos tuos (Psal. v, 6). » Et si nescitis viam, *audite me*, quia ego sum via et veritas, et ego *docebo vos timorem Domini*. Quomodo? Si scilicet timeatis Dominum, quia sicut ait Salomon: « Initium sapientiæ, timor Domini: Et qui timet Dominum, faciet bona (Eccl. i, 1). » Ad quem timorem invitat nos Psalmista, cum dicit: « Timete Dominum, omnes sancti ejus, quoniam non est inopia timentibus eum? (Psal. xxxiii, 10). » — « Venite, » inquit, et quare venire oportet subjungit: « Quis est homo qui vult vitam, diliget dies videre bonos? » (Psal. xxxiii, 13). Vitam promittit, si veniatis, dies bonos videbitis, si eum timeatis. Non est aliquis vestrum qui totam pecuniam non expenderet, si per aliquot annos vitam suam augmentari posse cognosceret. Si ergo pro vita præsentis, quæ tam fragilis est et tam misera, vestra expendere vultis, quare pro vita æterna vos et vestra non dabitis? Dies vocat bonos, claritatem suam continuam, cui nullæ succedunt tenebræ, de qua ait Psalmista: « Melior est dies unus, id est continua, in atriis tuis supra millia (Psal. lxxxiii, 11). » dierum præsentium. Quomodo enim potest nox esse, ubi justus Deum videbunt in terra viventium? Terra quippe viventium est cælestis patria. Terræ enim tres sunt. Terra viventium est paradysus; terra mortuorum ubi mors perpetua, id est infernus; terra et mortuorum et viventium, scilicet hic mundus, ubi commisti sunt boni et mali. Quomodo autem ad vitam illam, seu ad terram venire possitis, docet, cum ait: « Divertite a malo, et facite bonum (Psal. xxxiii, 15). » Duo quippe sunt necessaria ad perfectionem salutis, vitiorum eradicatio, et virtutum ædificatio. Non sufficit enim mundum esse [a vitiis], nisi operationis bonæ addatur meritum. Quod utrumque posuit Psalmista, cum querit: « Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, et operatur justitiam (Psal. xiv, 1, 2). » Unde Gregorius: « Nec bona accepta Deo sunt, quæ ante oculos Dei malorum admistione maculantur. Idemque per Salomonem dicitur: « Qui in uno offendit, multa bona perdet (Eccl. ix, 18). » Hinc Jacobus attestatur, dicens: « Quicumque totam legem servaverit, offendant autem in uno, factus est omnium reus (Jac. ii, 10). » Hinc Paulus ait: « Modicum fermentum totam massam corrumpit (I Cor. v, 6). »

Declinate ergo a malis, ne illa imposterum facia-

(57) E. Victorino cod.

(58) Id est, ut hostes ejus vos peccando gessistis,

tis. Declinato a malis, de præteritis **391** suspirando, gemendo, et confessione et pœnitentia diluendo. Sed alii facilius pro varietate culparum surgunt; alii vix aut nunquam surgere volunt. De quorum numero sunt qui adulantibus acquiescunt. Lingue enim adulantium, ut ait Augustinus (59), alligant animas in peccatis. Unde bene per Salomonem dicitur: « Fili mi, si te lactaverint peccatores, non acquiescas eis (*Prov. i, 10*). » Peccatores enim lactant, vel cum perpetrata [*f. perpetranda*] mala blandimentis inferunt, vel cum perpetrata mala favoribus extollunt, sicut ait Psalmista: « Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ, et iniquus benedicitur (*Psal. x, 3*). » Unde Dominus, qui tres mortuos suscitavit, cum unus ex discipulis ei diceret: « Domine, permitte me primum ire et sepelire patrem meum (*Matth. viii 21*), » respondit ei: « Sequere me, et dimitte mortuos sepelire mortuos suos (*ibid., 22*). » Tres mortuos suscitavit Dominus: quartum nuntiantibus discipulis agnovit, nec tamen resuscitare curavit. Iste mortuus significat illos qui per linguas adulantium in usum prave consuetudinis deprimuntur. Quod autem non suscitavit eum, significat quod illi vix a vitiis surgere possunt. Unde bene dicitur: « Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. » Mortui mortuos sepeliunt, cum peccatores peccatorem favoribus extollunt. Sed qui peccatorem laudibus persequuntur, extinctum subiter verborum suorum aggere abscondunt. Alii vero sunt suscitati diversis locis. Redemptor enim puellam in domo, juvenem extra portam civitatis, Lazarum autem in sepulchro resuscitavit. Similiter mortuus jacet in domo C qui latet in peccato, cujus scilicet peccatum non est probatum. Extra portam mortuus educitur, cujus iniquitas usque ad verecundiam publicæ perperationis aperitur. Sepulture aggere primitur qui per interpretationem [*f. increpationem*] suæ consuetudinis pressus gravatur. Sed homo miserator ad vitam revocat [mortuos,] qui divina gratia, non solum in occultis, sed et in apertis iniquitatibus mortuus, et mole consuetudinis pressus, respectu sui luminis illustrat. Et hic evidenter datur intelligere, quia qui in abscondito peccat, absconso per privatam confessionem, sicut puella in domo, resuscitandus est; et qui peccatum publicavit, publice pœnitere debet, sicut adolescens in publico ad vitam restitutus est. Et in resurrectione puellæ jubetur turba exire, exceptis paucis D arbitris, scilicet patre et matre, quibus præcipitur ne alicui manifestarent. Similiter de levioribus absconsis **392** peccatis, privata pœnitentia danda est, et tacenda culpa, et quia levior fuit ejus resuscitatio, comparavit dormitioni mortem ejus dicens: « Non enim est mortua puella, sed dormit (*Matth. ix, 24*). » Et facili voce resuscitata est, cum dixit: « Puella, surge (*ibid., 5*). » Sed juvenis in publico,

A magna turba comitante, resuscitatus (60): Lazarus quatrduanus et jacens in sepulchro a Domino ploratur, lapsis removetur, magna voce clamatur: « Lazare, veni foras (*Joan. xi, 43*). » Non enim facili voce vocandus erat, qui tam longa morte tenebatur. De gravitate peccati dolere nos decet Dominus, cum proximum in consuetudine prava jam fetentem, et alios exempli fetore corrumpentem, videmus mortuum esse. Vocandus est alta voce, quia publice coram Ecclesia redarguendus est, si a consuetudine prava, privatæ vocis correptione non possit revocari. Unde Dominus: « Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum inter te et ipsum solum. Si te non audierit, adhibe tecum unum vel duos testes. Quod si non audierit, dic Ecclesie (*Matth. xviii, 15, 17*). » Illi sunt illi leprosi, qui debent ejici extra castra, donec mundati sint. Lepra est morbus occupans, et videns [*f. nitens*]; huic comparatur publicum peccatum, quod alios corrumpit et omnibus innotescit. Unde Dominus in Evangelio præcepit leprosis: « Ite, ostendite vos sacerdotibus (*Luc. xvi, 14*). » Hæc ostensio publicam ostensionem toti Ecclesie factam significat. Ideo [publice peccantes] publice debent pœnitere, ut qui alios peccati exemplo contaminaverunt, eosdem publice [pœnitendo] ad pœnitentiam invitent. Non pudeat vos igitur, fratres, quosdam vestrum extra Ecclesiam pœnitere, hoc sit dispensatorie [ut resurgant]. Quod fieri voluit Dominus, vestræ et aliorum utilitati providens. Recognoscentes igitur peccata, cum gemitu veniam postulent. Lex enim iniquitatis est peccare, et peccata excusare, sicut Adam, qui non solum peccavit, sed in alium peccatum transferens excusare se voluit, dicens: « Mulier quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, et comedi (*Gen iii, 12*). » Voluit igitur in mulierem culpam vel torquere, vel vertere, et etiam in Deum. Cum enim dicit: Mulier dedit mihi de ligno, ad mulierem vult refundere culpam; cum subjungit, « quam dedisti mihi, » quasi Deum infamare cupit. Mulier vero in serpentem culpam reflectit, dicens: « Serpens decepit me (*ibid., 13*). » Hanc excusationem prætenditis, cum dicitis: Diabolus coegit me. Quid aliud est, diabolus me coegit, nisi, « verpens decepit me? » **393** Ecce illa quæ in peccatum nos submersit, et mortis maculam excusatione sua nobis dimisit.

Itaque non humiliter iniquitatem vestram cognoscitis, cum eam aliquantulum a vobis excusationis fastu sublevatis. Non dicitis cum Psalmista: « Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper (*Psal. l, 5*). » Scindite potius corda vestra, et non vestimenta vestra; humiliati prosternite vos quotidie in terram, cadite ante faciem vestram. Duobus modis fit casus, ante scilicet et retro. Retro cadere improborum est, et electo-

(59) Tom. IV, in Psalm. ix; nov. edit.

(60) Hic videtur aliquid deesse, quod sic forte posset suppleri: « Juvenis in publico, magna turba comitante, resuscitatus, peccatorem publicum designat, »

« ad cujus resuscitationem Christus coram omnibus tangit oculum, id est salubri verecundia percussus, ex iniquitatis loculo retrahit. Lazarus, » etc.

rum est in faciem cadere, id est de perpetratis malis erubescere. Qui retro cadit, ibi cadit, ubi non videt, sic improbi ruunt in eternam damnationem, nec casum suum provident. Sic Judæi volentes capere Christum, ceciderunt retrorsum, juxta Psalmistam: « Avertantur retrorsum omnes qui oderunt Sion (Psalm. xxiv, 5). » Sed qui in faciem cadit, videt ubi cadit. Ita Job, auditis multiplicibus adversitatibus suis, corruit in faciem, et adoravit Dominum.

Pensate ergo, fratres charissimi, peccata vestra simpliciter [f. humiliter] luere, quia omne peccatum aut in presenti, aut in futuro punietur. Melius est ergo hic temporaliter puniri quam in futuro semperne cruciari. Melius est ergo hic extra Ecclesiam ad tempus quam extra Jerusalem coelestem exulanti sine tempore. Pœnitentia est medicina animæ, qua puniuntur peccata, proinde vocata pœnitentia quasi punitiva, eo quod homo in se puniat quod male commiserat. Hac de causa qui pœnitentiam agunt, capillos nutriunt et barbam, ut demonstrent abundantiam criminum, quibus caput, id est mens seu anima peccatoris gravatur. Cum enim dicat Apostolus: « Vir, si comam nutriat, ignominia est illi (1 Cor. ii, 14), » illam ignominiam suscipiunt pœnitentes propter merita peccatorum. In cilicio, quod de capris fit, pœnitentes se cruciant, ut peccatorum memoriam, quæ per capras intelliguntur, habeant. Cinere asperguntur, ut sint memores quia cinis sunt, et in cinerem ibunt. Hodie, fratres charissimi, pœnitentes reconciliantur, ut ad percipiendum corpus Dominicum in Dominica Resurrectione præparentur; et fuit ideo in hac die a sanctis Patribus reconciliatio constituta pœnitentibus, quia Dominus hodie in cœna sacramentum sui corporis primum confert, ac discipulis suis ad percipiendum tradidit. Cum ergo perceptio Domini sacramenti usque in diem Paschæ propter gaudium Domini resurrectionis differatur, dignum visum est ut in eo die, quo primum consecratum est corpus Domini, et traditum Judæis, præparentur peccatores ad perceptionem, qui reconciliantur ad redemptionem. Sicut ergo estis parati in exterioribus, ita mentis habitaculum mundum ad Dominum vestrum suscipiendum præparetis, ut vos membra Christi cum capite jungi possitis, et cum eo in aula cœlesti vitæ eternæ participes fieri (61). Sed qui reconciliantur, alii finita pœnitentia parati ad corpus Domini percipiendum; alii nondum digni sunt sacramentum, quia nondum pœnitentiam finierunt, sed ad gaudium tantæ festivitatis communicandi ex

indulgentia ad tempus in Ecclesia vel recipiuntur, ut integrum corpus esse gaudeant, et de peccatis resurrectione hujus festivitatis ad superna gaudia pervenire, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

XXXV.

IN COENA DOMINI SERMO SECUNDUS (62)

« Pone mensam, contemplare in specula comedentes et bibentes; Surgite, principes, accipite clypeum (Isa. xxi, 5). »

Hujus diei sacramentum ingenti cordis devotione, ac corporis moderatione esse celebrandum, utriusque pagina Testamenti contestatur. Isaias namque in spiritu sapientiæ cœnæ Dominicæ providens mysterium, exactissima diligentia ad illius observantiam hortatur, nihilominus accedenti modum insinuans, cum ait: « Pone mensam contemplare in specula comedentes et bibentes. Surgite, principes, accipite clypeum. » Sacra est ista et salubris exhortatio, quæ nobis custodienda quatuor indicantur, ut ad tanta sacramenta digni communicare inveniamur, scilicet, mensæ positio, speculæ contemplatio,urrectio et clypei acceptio; ut his insigniti, non in iudicium, sed in vitam edamus et bibamus. Hic ordo mirabilis, plenus doctrinæ et gratiæ elucescit. Prius enim jubemur ponere mensam, inde, contemplari in specula, deinde surgere et accipere gladium et tandem comedere et bibere. Sed quænam est hæc mensa, et quomodo ponitur? Hæc mensa non est carnalis, sed spiritalis; intellectualis magis quam visibilis. Fidei hæc mensa, nondum spei; non figuralis, non umbratilis; sed vitalis et sanctificabilis. Triplex siquidem mensa nobis commendatur in Scriptura, una in lege, secunda in Evangelio, tertia in cœlo; prima Moysi, secunda Christi, tertia Dei. Prima fuit in figura, secunda in veritate, tertia erit in claritate. Prima enim docet, secunda perficit, tertia glorificat. Prima in littera, secunda in spiritu, tertia erit in requie. De mensa prima scripsit Moyses, Domino ad eum dicente: « Facies et mensam de lignis setim, et inaurabis eam auro purissimo (Exod. xxv, 23). » De secunda ait Apostolus: « Non potestis participari mensæ Christi et demoniorum (1 Cor. x, 21). » De tertia loquitur Veritas in Evangelio, dicens: « Ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo (Luc. xii, 32), » vel Dei.

Mensa igitur quam hic propheta commemorat, Dominica cœna est, ad quam non licet accedere

(61) Cum hæc ultima periodus amanuensis, ut videtur oscitantia, sit valde intricata, et vix intelligibilis, ita tamen, ut auctoris sensus diligentius perscrutanti patere videatur, et inde etiam erui possit ex Ecclesiæ indulgentia ad tempus, ob Paschæ reverentiam, eos qui pœnitentiam nondum finierant ad communionem nonnunquam admissos. Ideo eam periodum sic ordinari posse censuimus, et sic emendationi connexioni restitui; scilicet: « Sed quia ex his qui reconciliantur, alii finita pœniten-

tia, parati sunt ad corpus Domini percipiendum, alii non sunt digni, quia nondum pœnitentiam finierunt; tamen ad gladium tantæ festivitatis complendum, et fideles Ecclesiæ corpus integrum esse gaudeant, isti ex indulgentia ad tempus in Ecclesia communicandi recipiuntur, ut de peccatis resurgentes, ab hujus festivitatis gaudiis, ad gaudia superna pervenire mereantur, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre, » etc.

(62) E. ms Sancti Albini Andegav.

schismaticis, susurronibus, detractoribus, omnibusque tabernaculo carnis deservientibus. De quo Apostolus: « Habemus, » inquit, « altare, de quo non habent potestatem edere, qui tabernaculo deserviunt, sed quorum corpora cremantur extra castra (*Hebr. xiii, 10*). » Veteris legis consuetudinem tangens hic Apostolus, mysterium sacræ intelligentiæ insinuat. Secundum legem enim in festo propitiationis, seu expiationis, inter castra Jerusalem vitulus et hircus immolabantur, quorum carnes extra castra cremabantur, nec erat licitum alicui tabernacula deservienti ex illis edere (*Levit. xvi, 27 et seq.*). Ecce umbra, ecce figura veritatis. Christus enim vitulus est et hircus. Vitulus, quia in virtute et potestate docens, mugitum prædicationis toti mundo edidit, ac gemino cornu crucis et charitalis, vitiorum obstacula propulsavit, duorumque Testamentorum fastigiis, quasi duplici furca rationis hæreticas importunitates, et omnis scientiæ adversus veritatem catholicam se extollentis, blasphemiam conquassavit. Ipse idem est hircus: in similitudinem carnis peccati. » Non enim carnem peccati suscepit, sed similitudinem ejus. Hic ergo in mysterio vitulus et hircus intra castra Jerusalem est immolatus vocibus et iudicio Judæorum mortem **296** ejus inclamantium. Unde Marcus eum crucifixum hora tertia dicit (*Marc. xv, 25*), quem alii evangelistæ hora sexta passum nuntiant (*Luc. xxiii, 44*), quia hora tertia linguis Judæorum intra Jerusalem scilicet, hora sexta manibus gentilium militum, extra castra in Calvariæ loco crucifixus est. Ejus itaque carnes igne passionis extra castra in cruce concrematae sunt. Altare ubi cremabantur carnes, altare est Ecclesiæ, ubi consecratur quotidie corpus Christi et sanguis.

Habemus igitur altare cœleste, scilicet sacrificium corporis et sanguinis in altari consecratum, de quo non habent potestatem, id est licentiam edere, qui tabernaculo, id est corporis voluptatibus ac deliciis deserviunt, id est plene sentiunt facientes curam carnis etiam in desideriis, ut sunt fornicatores, adulteri, ebriosi, cunctique concupiscentiis carnis, terrenisque opinionibus Deo inimicis inservientes. « Qui enim manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit. » Sed his licet edere de hoc altari, quorum corpora cremantur extra castra, id est qui extra conversionem [*f. conversionem*] sæcularium carnaliumque hominum, fervore Spiritus sancti accensi, consumunt quidquid in ipsis carnale est atque fluidum, et libidinosum, macerando carnem, et mortificando membra sua, pugnautes cum vitiis et concupiscentiis. Nam et Jesus, ut sui exempli forma nos instrueret, extra castra, id est corporis voluntates ac desideria, inde vero extra portam passus est. Porta enim civitatis est sensus corporalis, in quo nullo peccavit Christus. Et non igitur ejus exemplo, ostio sensuum intus clauso, extra carnis desideria patiamur, exeuntes ad eum

A imitandum extra castra corporum, et patienter portantes ejus crucis improperium, id est passionis, quæ incredulis improperium est et irrisio, nobis autem sanctificatio et redemptio. Claudamus igitur exterioribus illecebris ostia sensuum, extra castra, id est corporis delicias, exeuntes; hæ sunt enim fenestræ usque ad quas descendit terra, et per quas mors descendit, nisi eis apponatur custodia, qua repellantur noxia. Unde vir propheticus orat: « Pone, Domine, custodiam ori meo, vel ad litteram, cordi meo, et ostium circumstantiæ, vel continentiae labiis meis (*Psal. cxi, 3*). » Si enim labiis et oculis, aliisque sensibus apponantur ostia, id est custodia, obicibusque repagulum, non avolat cor hominis ab eo, videns in desideriis tumultuosam vanitatem; sed in unum colligitur, ut ad precandum Deum inveniatur, et inventum apud se, Dei veritatem inveniat in se. Sic enim David: « Inveni cor meum ut orarem ad te, Domine » (*63*). Vix enim aliquando valet homo cor suum invenire **297** variis avolationibus in diversos ambitus tendens, cui cuncta vana placent, quod insatiabili concupiscentia in plurima fertur, et circa plurima turbatur, non inveniens requiem, quæ non est vera in [terra] morientium, sed in viventium regione.

Igitur corporis ad fenestras imponamus ostium continentiae atque constantiæ, ut Dei custodia servemus corda nostra. Ostiaria enim non bene custodiens ostium, Isoseth occisus est ab hostibus (*II Reg. iv, 5, 6*). Dina quoque filia Jacob egressa ut videret mulieres regionis Chananeorum, corrupta est a Sichem filio Hemor Hethæi, principe illius terræ, eamque tristem delinivit blanditiis (*Gen. xxxiv, 1 et seq.*). Egreditur autem Dina, ut mulieres externæ regionis videat, cum mens humana honestæ conversationis ac divinæ contemplationis studia negligens, vanitatis negotia curans, atque curiositatis acibus se implicans, extra ordinis rectitudinem evagatur; quam Sichem princeps terræ opprimit, quia inventam in curis exterioribus ac vagis occupationibus diabolus corrumpit, ac per iniquitatem sibi jungit. Et quia mens a culpa resipiscens, dolore afficitur, et admissum [scelus] flere conatur, corruptor inceptorque [*f. deceptorque*] diabolus tristem delinire nititur blanditiis, dum spem vacuam ac securitatem falsam ante oculos replicat, quatenus utilitatem tristitiæ tollat. Modo enim aliorum graviora facta proponit; modo nihil esse quod factum est [*suadet*]. Modo Deum esse misericordem loquitur, et tempus ad poenitentiam pollicetur, ut dum per hæc mens decepta ducitur, poenitentia differatur, ut in futuro nulla bona percipiat, quem nunc nulla mala contristant, et tunc plenius absorbeatur suppliciiis, qui nunc exultat in rebus pessimis.

Caveamus, fratres, ne seducamur his portis atque fenestris, quibus in exteriora ducimur, et in interioribus prædam patimur [*f. prædæ patemur*]. Quod sanctus Jeremias deplorat, dicens: « Oculus meus

(63) Vulg: *Invenit servus tuus cor suum ut oraret te (II Reg. vii, 27).*

deprædatus est animam meam (*Thren.* iii, 49). » Alii sunt oculi carnis, qui aperiuntur ad malum; alii mentis, qui transeunt in unum, ut una mens in unum exsulet Deum. Iste autem oculus qui animam deprædatur, oculus est carnis, cujus officium est quæ foris viderit, intus nuntiare; oculus tentationis, quia per eum tentamur. Unde: « Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est eam in corde suo (*Matth.* v, 26). » Mortis oculus est, quia ex eo mala generatio. Hic ergo oculus deprædatur animam, dum per eum, quæ oculis exterioribus cernimus, ab interiorum et cœlestium amore, in ea quæ foris sunt concupiscendo egreditur. Maneat igitur Dina nostra, id est anima, apud patrem domi; non egrediatur **398** curiose tracta de domo mentis videre mulieres alterius regionis, ut omnes virtutibus et [bonis] studiis, mundanis serviat lenociniis. Commendatur namque Jacob in Scriptura, eo quod domi habitabat, Esau fratre venationi vacante. « Factus est, inquit, Esau vir gnarus venandi, et homo agricola: Jacob autem vir simplex, habitabat in tabernaculis (*Gen.* xxv, 27). » Quid in Esau venatione, nisi eorum vitia figurantur, qui in exterioribus voluptatibus fusi, carnem sequuntur? Qui et agricola esse dicitur, quia amatores hujus sæculi tanto magis exteriora incolunt, quanto interiora sua inculta relinquunt. Jacob vero simplex domi habitare dicitur, quia omnes qui curis exterioribus spargi refugiunt, simplices in cogitatione et conscientie habitatione consistunt. Domi enim habitare, est intra mentis claustra se restringere, et non exterioribus per desideria [se] dispergere, ne dum ad multa foris inhiat, a se ipsis alienatis cogitationibus recedat. Sic ergo extra castra carnis exeamus, et igne spiritus concrememur, ut a cordis claustris, id est a mentis secretis, non recedamus, ibique nos probantes mensam ponamus. Sed quomodo ponenda est hæc mensa cœlestis, et ubi? In corde utique poni debet. Quomodo? Per fidem, ut corde credamus aliud esse quam videatur. Videtur quidem panis et vinum, sed caro Christi est, qui pro nobis pependit in cruce, et sanguis, qui pro nobis fusus est in peccatorum remissionem. Aperte enim Veritas ait: « Accipite; hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur (*Matth.* xxvi, 26). » Et iterum: « Hic est sanguis Novi Testamenti, qui pro multis effundetur (*ibid.*, 28). » Quasi sacramentum aliquod commendavi [f. commendavi] vobis, ubi aliud videtur, aliud significatur et continetur. « Verba » ergo « quæ locutus sum vobis, spiritus et vita sunt (*Joan.* vi, 64), » id est spiritualiter intellecta, vivificent. Non enim sic sacramentum corporis et sanguinis tribuit in eseam, ut naturæ suæ prætatur [f. patitur] sectionem, ut morsibus in frustra dilaceretur velut caro quæ in macello venditur, sicut rati sunt carnales, et illi ignari discipuli, qui Veritatem audientes dicentem: « Nisi manducaveritis carnem,

et biberitis sanguinem, non habebitis vitam in vobis (*Joan.* vi, 54); » et dixerunt: « Quomodo potest hic nobis dare carnem suam ad manducandum? Quis potest eum audire? Durus est hic sermo (*ibid.*, 61). Et abierunt retro.

Sermo ilaque de tam ineffabili sacramento durus est, sed infidelibus et incredulis, qui mensam Dominicam in cordium penetralibus ponere non potuerunt, dicentes secundum Jeremiam: « Mittamus lignum in panem ejus (*Jer.* ii, 29). » Ipse est enim panis qui de cœlo descendit, qui vitam dat mundo, in quem mittunt lignum, qui ejus veritati atque enavitati, **399** auditu fidei non obsequuntur, sed pertinaci mentis duritia recalcitrant. His durus sermo bonus, quia est eis odor mortis in mortem; credentibus vero et acquiescentibus, est odor vitæ in vitam, quemadmodum non dijudicantibus corpus Domini, et ad ipsum sine probatione accidentibus judicium est et mors. Ait enim Apostolus: « Qui manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit (*I Cor.* ii, 19). » Indignus est qui in crimine est, qui in voluntate peccandi manet, qui irreverenter tractat, et indevota mente accedit ille reus est, teste Apostolo, corporis et sanguinis Domini, quia de bono male sumpto maculam trahit, quia et quæ sancta sunt, malis obsunt; et bonis sunt ad salutem, malis ad judicium. Sanctum enim est quod in hac mensa accipimus. Nec ideo reus est qui accipit, quod illa res mala sit quam accipit; sed quia [f. in sumendo] male malus accipit, quod accipit. In prandio igitur cavendum est male accipere bonum (64) quia male acceptum obest malis, sicut e converso mala patienter supportata prosunt bonis. Ponat ergo unusquisque mensam, id est probet seipsum, amando fidei rectitudinem, purgando se lamento poenitentiae, ut si peccata sunt quotidiana, saltem non sint mortifera; et dimittat confratri accessurus ad altare, dicens: « Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris (*Matth.* vi, 12). » Alioquin judicium damnationis manducat, scilicet sibi, non tibi, si bonus es. Securus ergo tolera malum bonus, ut venias ad præmium bonorum, quia non te valet inquinare malus. Nam et Judas cum Petro conversari potuit, sed eum inquinare non valuit, et ad ipsam cœnam Dominicam pariter accessit; sed Petrus accessit ad vitam, et Judas ad mortem, quam meretur omnis qui non dijudicat corpus Domini, ab aliis non discernens cibis. Quidam singulari veneratione ac devotionis prerogativa, sed indiscrete sumunt et negligenter. Pone igitur mensam, fide ac gemino pede charitatis accedendo, ut illumineris. Ait enim Propheta: « Accedite ad eum, et illuminamini (*Psal.* xxxiii, 6); » et hic post mensam subdit: *Contemplare in specula.* Nisi enim quis per fidem mensam in corde posuerit, non meretur contemplari in specula, id est in Scriptura. Ait enim Isaias: « Nisi credideris, non intelliges

(64) Phrasis Hildebertina. Vide epistolam 7 lib. 1.

(65) *Isa.* vii, 9). » Fides enim invisibilium et occultorum aperit intelligentiam mysteriorum. Unde vir propheticus : « Bonitatem, et disciplinam et scientiam doce me, quia mandatis tuis credidi (*Psal.* cxviii, 86). » Et alibi : « A mandatis tuis intellexi (*ibid.*, 104). » Non dicit, mandata, sed a mandatis, quia mandatorum custodia parit intelligentiam arcanorum. Unde : « Concupisti sapientiam ? Serva mandata, et Dominus præbebit illam tibi (*Eccli.* i, 33). » Alioquin tibi dicetur : « Altiora te ne quæsieris, et fortiora te ne scrutatus fueris, sed quæ præcipit tibi Dominus cogita semper (*Eccli.* iii, 22), » scilicet, ante perceptam et post perceptam sapientiam. Ante, ut percipias ; post plenius percipias. Speculæ autem comparantur Scripturæ, quia sicut de specula longe prospicimus, hostiumque incursus et assultus prævidemus, ita Scripturæ intelligentia, et longe post futura cernimus, et abdita mysteriorum allegoriarumque opacitates, quasi a longinquo adhuc videmus, quia per speculum et in ænigmate, non speciei revelatione intuemur, hostiumque insidias qui nostras anticipant vigilias, Scripturæ inspectu declinamus. Eademque Scriptura etiam speculum dicitur, in quo imago cernitur, quia per Scripturæ sacræ eruditionem, totius nostri status imago, quasi ante oculos nostros versatur. Sed quantæ dignitatis fuerit hominis prima conditio, quantæ calamitatis hominis prævaricatio, quanti honoris legis promulgatio, quantæ gloriæ gratiæ coruscatio, quid dederit ac permiserit Deus, quid abstulerit diabolus, quid ostenderit Decalogus, quid reddiderit Christus ? [Supple : Quis verbis posset explicare ?] Ideoque sanctus Jacobus in speculo Scripturarum insinuans, ait : « Omnis auditor verbi, et non factor, comparatur viro consideranti vultum nativitatis suæ in speculo ; consideravit enim se, et abiit, et statim oblitus est qualis fuerit (*Jac.* i, 23, 24). »

Ut igitur in hac specula contemplemur, jugiter super eam stemus, ut non intelligenti, qui audit, et non facit ; sed diligenti, [qui] audit, et facit, assimilemur, quia « factores legis, et non auditores, » juxta Apostolum, « justificabuntur apud Deum (*Rom.* ii, 13). » Qualiter vero super hanc speculam standum sit, ut profunda contemplemur, *Isaias* insinuat, dicens : « Super speculam Domini ego sum, stans jugiter per diem ; et super custodiam meam ego sum, stans totis noctibus (*Isa.* xxi, 8). » Dignissima est hæc specula, super quam jugiter stat propheta, quia in ea custodienda est retributio multa, quæ non solum specula, sed et custodia et mensa meruit vocari : specula, quia docet et illuminat ; custodia, quia custodientes se custodit et protegit ; mensa, quia reficit et confortat. De qua dicit *Habacuc* : « Super custodiam meam stabo, et figam gradum super munitionem, et contemplantur quid dicatur mihi, et quid respondeam ad arguentem me (*Habac.* ii, 1). » Super hanc ergo stare de-

beamus, cum propheta per diem contemplationis, et noctem actionis ; seu per diem prosperitatis, et noctem adversitatis, ut sic contemplari valeamus ea quæ in mensa nobis proposita sunt. Non est enim celestis illa mensa vacua et inanis, sed pretiosissimis est referta epulis. In hac sunt epulatoria et rectoria fercula, quibus adjuti a spiritualis inediæ famæ liberamur, ne oculi mentis præ inopia langueant. Unde *Salomon* : « Cum sederis ad mensam divitis, vide quæ tibi apponuntur, et scito te similia debere ei præparare (*Prov.* xxiii, 1). » Hoc enim exigit æterni dator convivii. In his verbis vere sonuit spiritus consilii voce suavi et terribili. Vox suavitatis est obedientibus, terroris contemptibus. Vivent qui recipiunt, peribunt qui rejiciunt : recipientibus præmia, rejicientibus æterna dabuntur supplicia. Obedientes scribentur, inobedientes proscribentur. Sed quis est hic tantus dives ? Hic est puer pauper et sapiens, qui cum sit dives Deus apud Deum Patrem, voluit pro nobis pauper fieri, ut sua paupertate nobis divitias celestes congereret. Pauper est ergo in nostra infirmitate, dives in sua deitate, Dominus virtutum, Rex gloriæ, qui aufert spiritum principum, terribilis apud reges terræ.

Cum igitur ad hujus tam divitis accesseris mensam, non pedum gressibus, sed fidei et charitatis affectibus, diligenter attende mensæ eminentiam et appositorum gratiam. Mensa quippe hæc tripliciter intelligitur, sacramentum scilicet eucharistiæ, incarnationis mysterium, Scripturæ sacræ doctrina. In his quidem homo interior opulenta celestique refectione saginatur, secundum illud : « Replebimur in bonis domus tuæ (*Psal.* lxi, 5). » Hæc est apotheca gratiæ, cellarium Spiritus sancti, paradysus omnium pomorum, ubi quæque anima reperit quod sibi expedit. In hac igitur mensa dives ille, cujus inæstimabiles divitias Apostolus evangelizat, regia et delicata nobis proposuit fercula super mel et favum, fidelium palatis dulcia fercula, scilicet humilitatis et pacis, dilectionis, obedientiæ, perseverantiæ, primæ bonæ comessionis dapes humilitas, tribus contexta foniculis [i. e. ferculis]. Prima enim species, qua subicitur quis majori, nec præfertur æquali, quæ vocatur sufficiens ; secunda, qua subicitur quis æquali, nec se præfert minori, quæ dicitur abundans ; tertia qua subditur quis minori, quæ dicitur consummans atque perfecta. Hanc dives ille implevit, qui non venit ministrari, sed ministrare, et dare animam suam redemptionem pro multis, ad humilitatis virtutem nos provocans verbo et exemplo, ut illius præcipuus magister, cum ait : « Discite a me, » non quod Filius Dei sum, vel quod Rex regum ; non quod Patri co-æternus et cooperans, sed « quia mitis sum et humilis corde (*Matth.* ii, 19). » Recte ulique apposuit corde ; quia perfectio et veritas humilitatis, non in habitu exteriori, vel in verbo consistit, sed

(65) Si non creditis, non permanebitis.

in cordis affectu. sanctæque actionis usu, qualiter eandem dives ille implevit, non solum quando se exinanivit, sed cum linteis præcinxit se, pedesque discipulorum lavit, dicens: « Scitis quid fecerim vobis, ego Dominus et Magister: Lavi pedes vestros, et vos alter alterius lavetis pedes (Joan. xiii, 14); » quasi ut non dedignarentur servi id exhibere conservis, quod Magister discipulis, Dominus servis impendit. Non enim discipulus super magistrum, nec servus super dominum. Sufficit discipulo ut sit sicut magister suus, et servo sicut dominus suus. Hoc igitur celeste ferculum in mensa divitis sic edamus, ut abjecta cordis oculorumque elatione, in humilitatis statura Christi teneamus formam, retribuentes diviti quod de mensa ejus accipimus. Vera autem humilitas duobus expletur modis; despectione rerum exteriorum; abjectione, sive abdicatione propriæ voluntatis. Nisi enim quis exteriora contemnat, sentiens in eis non esse veram felicitatem; nisi etiam se ipsam abiciat, considerans opus suum, non alterius, magis in oculo suo trabem quam in alterius oculo festucam attendens; non præsumens ambulare in mirabilibus super se, ut voluit Simon Magus, ambiens virtutem apostolicam, non vitam, gloriam quærens, non gratiam; nisi etiam propriam voluntatem abneget, vim [i. e. viam] faciens propriæ perditioni, virtute humilitatis caret. Secundum est ferculum quod dives ille duobus modis in terris, verbo scilicet doctrinæ, et exempli formæ nobis commendavit. Verbo, cum ait: « Beati pacifici, quoniam Filii Dei vocabuntur (Matth. v, 9). » Et alibi: « Sal habete in vobis, et pacem habete inter vos (Marc. ix, 49). » Apostolus quoque ait: « Pacem habete cum omnibus, si fieri potest, quod ex vobis est (Rom. xii, 18). » Exemplo, quia ipse pacificavit cœlestia et terrestria. Unde Apostolus: « Pacificans ea quæ in cœlis et quæ in terris per sanguinem suum (Coloss. i, 20), » qui etiam in se populos duos conjunxit, evangelizans pacem his qui longe sunt, id est gentilibus, et his qui prope, id est Judæis. Unde Apostolus: « Ipse est pax nostra (Ephes. ii, 14), » quia ipse pacificavit cœlestia et terrestria. Unde Apostolus: « Ipse est qui fecit utraque unum (ibid.). » Ideoque in ejus natiuitate primo canticum legitur pacis decantatum ab angelis: « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (Luc. ii, 14); » per restorationem scilicet cœlestium ac terrestrium. Gloria est Deo in excelsis, ubi ab angelis laudatur, quia ruina angelica de hominibus reparatur. Et in tertia: facta est pax hominibus, non aliis, sed his qui sunt bonæ voluntatis. Vel Deo: « Gloria in excelsis, et in terra, » id est ab angelis, quorum numerum reintegravit, 403 et hominibus quos redemit. Et facta est pax hominibus bonæ voluntatis; vel Deo, id est per Deum, gloria est in excelsis; » Et in

A terra pax hominibus, » id est gloriantur angeli in cœlis, et pacem habent homines in terris, sed cum sunt bonæ voluntatis. Unde Propheta: « Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis (Psal. lxxi, 7). » Et alibi Isaias ait: « Dabis pacem super pacem (Isa. xxvii, 5). » Et item: « Pacem faciet nobis, » pacem scilicet immortalitatis et glorificationis, [quæ] sequitur pacem reconciliationis, sicut ait [Christus] apostolis: « Pacem meam do vobis; pacem relinquo vobis (Joan. xiv, 27). » Do pervenientibus, relinquo peregrinantibus; id est dabo triumphantibus, relinquo militantibus; qui etiam proditori discipulo tantam pacem exhibuit, ut in convivio et in osculo, et in aliis eum non vitaret, sed amicum eum vocaret, dicens: « Amice, ad quid venisti? » (Matth. xxvi, 50). Cui similes [non] sunt hodie, qui verbo tenus aliis pacem offerunt, venenum aspidum sub labiis suis habentes, sub prætextu pacis magis nocentes. In Judam tunc introivit Satanas, ut proderet Magistro, et quotidie illi similes multos replet, qui fratres rodunt quos conveniunt, et seducunt proximum; fraudibus, non opitulationibus studentes, qui non dormiunt, nisi male fecerint, et exultant in rebus pessimis (Prov. ii, 14).

Horum igitur malignissimam tergiversationem declinantes, ferculo pacis de mensa pacifici divitis, qui cum malediceretur, non maledicebat, vescamur. tripliciter pacem custodientes, ad nos, ad Deum, ad proximum; sic enim virtus pacis expletur in nobis, si pacem ad nos habemus, misericordes animæ nostræ. Qui enim sibi nequam, cui bonus? Qui sibi hostis, cui amicus? Incipiat ergo pax a nobis. Postea interiores, id est motus carnis, ipsamque carnem reluctantem lascivientemque dominio rationis coercentes, ut in arca cordis nostri, animalia munda cum immundis quiescant, et Daniel inter leones intrepidus cubet. Ad Deum quoque pacem habeamus. Offendiculis (86) peccavimus, ipsam naturam dulcem, non amaricantem habeamus, et ad proximum, quod nobis fieri nolumus, aliis non facientes, potius quæcunque volumus ut faciant nobis homines, eadem illis faciamus, et cum omnia bene fecerimus, dicamus quia « Servi inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus. (Luc. xvii, 10). » Tertiam succedit ferculum scilicet dilectionis, quam dives ille convivis proposuit, eam nobis commendans opere virtutis et gratia doctrinæ. « Commendat enim Deus charitatem suam in nobis (Rom. v, 8), » ut ait Apostolus, « quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est (Rom. v, 8). » Quo nihil majus, nil excellentius nobis exhibere valuit. Hæc est enim gratia sine merito, opus sine exemplo. « Majorem enim hac dilectionem, » teste Veritate, « nemo habet, quam ut animam suam

(86) Hic aliquid supplendum videtur, hoc scilicet modo: « Peccavimus, ergo poeniteamus; ipsam natu-

ram non dulcem, sed amaricantem etiam in poenitendo habeamus. »

ponat quis pro amicis, suis (Joan. xv, 13). » Veritas dicit pro amicis, discipulis veritatis; Paulus dicit pro inimicis, quia ad hoc Christus pro inimicis posuit animam, ut eos faceret amicos. Posuit ergo animam, non tantum pro amicis, qui tunc erant, sed pro inimicis, ut verteret inimicos in amicos, ut tantum dilectionis exemplum nostros gressus perficeret in semitis suis. Unde Petrus: « Christo igitur in carne passo, et vos eadem cogitatione armamini (I Petr. iv, 1). » Et alibi: « Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus (I Petr. ii, 21), » ut scilicet Christo tanquam præceptori chorus fidelium consonando respondeat imitatione, vel gratiarum actione. Quod mysterium illo psalmi titulo insinuatur, ubi dicitur: « Pro Mabeleth ad respondendum, intellectus Eman Israelitæ (67). » Mabeleth interpretatur *chorus*, quo intelligitur concordia charitatis; Eman interpretatur *frater ejus*, scilicet Christus. Fratres autem ejus hi sunt qui cum Apostolo in cruce Domini gloriantur, qui sunt veri Israelitæ, id est Deum videntes. Illi ergo intelligunt passionis mysterium a divite celebratum, nobisque propositum ad respondendum, id est ut ei respondeamus imitando et gratias agendo. Sed hoc non valet, nisi fiat in Mabeleth, id est in choro, sive in concordia charitatis, secundum illud Apostoli: « Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest (I Cor. xiii, 3). » Sic igitur respondeamus diviti, cujus odor nos excitat et commulcet sicut odore agri pleni; de quo Sapientia: « Vidisti virum velocem in operibus suis, coram regibus stabit, nec erit ante ignobiles (Prov. xxii, 29). » Quantum est vir iste! Qualis est hic dives, qui velox in opere stat coram regibus tantum, non coram ignobilibus, quia non videtur nisi a sapiente, cujus oculi in capite ejus? Justificabitur enim sapientia a filiis suis. Si ergo tu es filius sapientiæ, vidisti virum de quo Zacharias: « Ecce vir, Oriens nomen ejus (Zach vi, 12); » id est intellexisti sapientiam quæ ex Patre prodit, primogenita, contra quam non est sapientia, nec prudentia, nec consilium. Hic est vir velox in opere suo. Alii magis sunt veloces in lingua, quam in opere, qui dicunt et non faciunt; **405** sed vir iste, id est Christus, prius operis velocitatem ostendit, quam verbi, quia coepit prius facere quam docere.

Hic ergo velox est et strenuus in opere bono, qui ut gigas imperturbabiliter, irrevocabiliter exsultavit ad currendam viam, qui coram regibus stetit, non ante ignobiles, id est coram apostolis cæterisque fidelibus, de quibus Scriptura: « Cor regis in manu Dei est, et quocunque voluerit vertet (Vulg. Inclinet) illud (Prov. xxi, 1). » Et alibi: « Et nunc, reges, intelligite, erudimini qui judicatis terram

(67) Psal. lxxxvii habetur *Ezrahita*, non *Israelita*.

(68) In Isaiâ (iv, 5) sic legitur: *Dominus dedit*

(Psal. ii, 10) » Et Isaiâ: « Erunt reges nutritii tui, et reginæ nutrices tuæ (Isa. xlix, 23). » Et in Hebræo dicitur: « Rex, ad Deum tuum tu nobis es. » Coram talibus stetit, quia eis aperuit aurem, et linguam eruditam, ut sciant lapsum sustentare verbo. Et iterum: « (68) Aperuit mihi aurem, ut audiam. » Quasi magistrum dicitur coram eis merito stetit, quibus mysterium regni noscere, et opera principe digna facere dedit. Ante ignobiles vero non stetit, id est vitiorum immunditia degeneres, qui non ex Deo nati sunt, sed ex patre diabolo, ut illi quibus Christus dicit: « Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri facere vultis (Joan. viii, 44). » Magnus est ergo vir velox, qui coram regibus, non coram ignobilibus stetit, quia per eum oculi regum illuminantur, et ignobilium obscurantur. Reges surgunt, et ignobiles ruunt. « Positus est enim hic in ruinam et in resurrectionem multorum (Luc. ii, 34). » De quo Isaiâ: « Princeps quæ digna sunt principe cogitabit, et ipse super duces stabit (Isa. xxxii, 8). » Hic ergo princeps principum, et dux ducum, sicut opere charitatis eminentiam nobis commendavit, ita et verbo quasi idem ferculum iterans, nobis in mensa apposuit, dicens: « Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos (Joan. xiii, 34). » Quam salubris jussio, et pietatis plena, qua præcipit ut nos invicem diligamus, *sicut dilexit nos*, id est ad quod dilexit nos, scilicet, ut filii simus, ut vitam habeamus vel Omnis quippe homo diligendus est in Deo, vel propter Deum, id est quia justus est, vel ut justus sit. In quantum peccator est, non est diligendus, sed persequendus. In quantum homo est, diligendus est propter Deum. Quatuor enim diligenda nobis commendat catholica doctrina. Unum scilicet quod super nos est, id est Deum; alterum quod nos sumus, id est nos ipsos; tertium, quod juxta nos est, id est proximos; quartum, quod infra nos est, id est corpus nostrum diligere debemus; magisque animam proximi, **406** quam corpus nostrum, quia supernæ ac summæ beatitudinis animus capax est, non corpus. « Vita namque æterna est, » ut Veritas ait, « cognoscere Patrem, et quem misit Jesum Christum esse unum et solam verum Deum (Joan. xvii, 3). » Sed quia amor carnalis et vitiosus, abominabilis est et tartareus, quo se invicem male diligunt [homines,] inter illum et verum amorem distinguens, Veritas ait, non simpliciter, *diligatis*; sed adjecit: *sicut dilexi vos*, modum diligendi insinuans. Quod vero novum dicit mandatum charitatis, non est hæc novitas referenda ad temporis instantiam, sed ad charitatis efficientiam. Nam vel in veteri lege idem mandatum continetur. Legitur enim in Deuteronomio: « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota mente tua, et ex tota virtute tua (Deut. vi, 5). » Et in

mihi linguam eruditam, ut sciam suscitare eum qui lassus est verbo; erigit mane, mane arripit mihi aurem, ut audiam quasi magistrum.

Levitico : « Diliges proximum tuum sicut teipsum » (Levit. xix, 18). »

Non igitur novum dicetur conditione novitatis, sed vetustatis consumptione, et Dei imaginis revocatione [f. renovatione], quæ filios iræ facit filios gratiæ, filios diaboli, filios Christi; filios tenebrarum, filios lucis. Unde Sapientia ! « Sit tibi fons aquæ vivæ, prius cui non communicet alienus (69) » (Prov. v, 16, 17). » Hic est fons charitatis, quam habere et malus esse nemo potest. Fidem quidem, et scientiam, et prophetiam, et alia dona ac sacramenta potest quis selle malitiæ imbutus habere, sed non charitatem. Hæc est vestis nuptialis, qua induti secure discumbunt convivæ. Hæc carens pellitur foras. Hæc est vestis inconsutilis desuper contexta per totum, quæ a militibus non est scissa, sed uni forte [sorte] attributa. Hæc veste pellitur frigus, quo frigebat Petrus se calefaciens ad prunas Caiaphæ. De hac Salomon ait : « Fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio (Cant. viii, 6). » Sicut enim mors separat animam a corpore, sic amor Dei a temporalium amore; et sicut infernus [f. in inferno] nullus miserorum cruciatus mitigatur, nec a pœnæ severitate reflectitur, ita charitas nullius hostilitatis tentamentis revocari potest a cura nostræ salutis. Hanc speciali laude commendans Apostolus, et cæteris præferens, ait : « Major horum est charitas (I Cor. xiii, 13). » Et item : « Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro : Si linguis hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habuero, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens (I Cor. xiii, 1). » Et Veritas ait : « In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si diligitis me, et sermonem meum servabitis (Joan. xiii, 35). » Probatio enim dilectionis exhibitio est operis. Attendite igitur, fratres, quam pretiosum, 407 quamque necessarium sit charitatis ferculum, quæ si desit, frustra habentur cætera; si vero adsit, habentur omnia. Hæc est sola quæ dividit inter filios regni et filios perditionis; et sicut corpus sine anima mortuum est, sic anima sine charitate mortua deputabitur. Hoc est ergo novum ferculum in mensa evangelica, quod appositum in legali mensa veteri, apposita sunt fercula, non relinquentia, sed famis incentivum generantia. Unde legis homines canticum vetus cantabant, oculum scilicet pro oculo, dentem pro dente. Christi vero Ecclesia novo exultat cantico, dicens : « Immisit in os meum canticum novum, carmen Deo nostro (Psal. xxxix, 4). » Canticum scilicet pacis, dilectionis, redemptionis, glorificationis.

Sumamus igitur de mensa divitis hoc ferculum novitatis, quod, sicut panis, cor hominis confirmat, in cujus fortitudine ambulavit Elias quadraginta dierum itinere, nullam passus lassitudinem. Quin-

(69) Sic habet textus : *Deriventur fontes tui foras, et in plateis aquas tuas divide. Habeto eas solus nec sint alieni participes tui.*

(70) Aliter : *Cum eorum qui sapientiæ eloquia pro-*

tum sequitur ferculum, scilicet obedientiæ, quam nobis per Apostolum commendat, dicens : « Obedite præpositis vestris (Hebr. xiii, 17). » Item : « Omnis anima potestati subdita (Rom. xiii, 2). » Et per Samuelem : « Tanquam genus ariolandi est, repugnare; et quasi scelus idololatriæ, nolle custodire, et nolle acquiescere (I Reg. xv, 23). » Ex opposito inobedientiæ malo, intelligitur obedientiæ bonum, quam ut diligentius nobis servandam intimaret, « Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem, » non quamlibet, « sed crucis (Philipp. ii, 8), » quæ ignominiosior. Grande malum inobedientiæ, et magnum bonum obedientiæ. Per inobedientiam angelus de cælo corruit, et homo de paradiso exiit. Per obedientiam enim [homo] ad consortium ascendit angelicum, secundum illud : « Suscitans a terra inopem... ut collocet eum cum principibus populi sui (Psal. cxii, 7, 8), » id est cum angelis. E contra vero dicitur : « Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam (Psal. c, 7). » Restat ultimum in enumeratione ferculum, in fine, quia ad finem ducit, a divite nobis propositum, scilicet perseverantiæ, quam dives actu nobis proposuit, quia « cum dilexisset suos, in finem dilexit eos (Joan. xiii, 1); » et verbo per Christum ipsum dicens : « Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Matth. xxiv, 13). » Et alibi : « Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei (Apoc. ii, 7). » Qui legitime cortaverit, coronabitur. Hæc est vestis polymita et talaris, quam Jacob fecit Joseph filio suo præ cæteris dilecto (Gen. xxxvii, 3). Joseph interpretatur *accrescens*, id est quilibet fidelis gratiæ muneribus accrescens; sed per hoc non coronabitur sine talari tunica, id est 408 perseverantia, quam habet quicumque bonum incipit, nec desistit. Audisti quæ in tripliori mensa divitis tibi proposita [sunt fercula]. Ad hanc igitur cum sederis te humilia ad credendum, ut exalteris ad intelligendum. Est enim sessio humilitatis, et exaltationis. « Contemplare in specula (Isa. xxi, 5). » Pensa scilicet jugiter, repono fideliter, amplectere fide suaviter « quæ tibi apponuntur, ut similia præpares. Statue cultrum in gutture tuo (Prov. xxiii, 2), » sicut Sapientia te docet, dicens : « Cum sederis cum principe ut comedas, diligenter attende quæ sunt apposita ante faciem tuam, et statue cultrum in gutture tuo (ibid.). » Guttur pro locutione posuit, quia in gutture vox; cultrum pro discretionem, quia eo secamus. Sedens ergo ad mensam Scripturæ ut comedat, cultrum in gutture statuit, cum his qui sapientiæ eloquia sedulus meditatnr, discreta ex ore verba depromit, non alia sæpius in lingua, quam cœlestis oraculi verba volutat (70).

Hoc tamen facit qui in potestate habet animam

tulerunt, dica meditatur, et discreta ex ore suo verba depromit, nec alia sæpius lingua quam cœlestis oraculi verba volutat.

suam, id est qui nobilem sapientis animi statum inter errores fallentium et noxia suggerentium eligit et conservat. Si ergo sederis cum principe Christo, ut cœlestis verbi pane reficiaris, diligenter attende quæ scripta sunt, et discretionem sacræ lectionis in tua locutione Deo conserva, si tamen talis es et tam eruditus, quod in potestate habeas animam tuam. Ut autem hoc digne facialis, *surgite principes, arripite clypeum, comedantes et bibentes*. Principes sunt electi viri spirituales, Deum timentes; hi prius surgunt, deinde clypeum arripiunt, ut sic comedant et bibant. Surgunt autem de tenebris et umbra mortis, deponentes imaginem terreni, assumentes imaginem cœlestis, secundum illud Apostoli: « Sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem cœlestis (I Cor. xv, 49). » Ita ergo surgentes clypeum arripiamus armorum apostolicæ, quo ignea diaboli tela restinguamus. Unde ait: « Accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, et in omnibus perfecti stare (Ephes. vi, 13). » Quæ autem et qualis sit illa armatura, consequenter exponit sex virtutum titulis milites Christi muniri ac præarmari describens, scilicet cinctorio continentiae, qua lumborum, ubi est virtus diaboli, luxuriam refrenamus; lorica iustitiæ, qua unicuique quod suum est reddimus, et calceamentis gemitus dilectionis, qua pedes muniuntur nostrorum affectuum, ne terram tangant, ne spinis vitiorum tribulisque hæreticorum doginatum lacerentur, ut fiducialiter super scorpiones ambulemus. Addit quoque fidem 409 proscuto, quo velut unico fundamento, aliarumque virtutum munimine, in hoc bello firmiter subsistamus, assultumque jacula repellamus, ne viscerum nostrorum vitalia confodiant. Tribuit etiam pro galea spem salutis. Hæc caput mentis nostræ obvolvunt. Ea enim mens nostra sursum erigitur, ad invisibilia sublevatur, Salvatorem Dominum exspectans in præmium. Talibus armis splendidis et insuperabilibus armati, hosti non cedimus. Ad ipsum vero feriendum fugandumque additur gladius spiritus, id est quem spiritus tribuit; scilicet verbum Dei. Hic est gladius his acutus, de temporalibus docens, et de æternis illorum consolationem in veteri, istorum perfectionem [scilicet possessionem] in Novo Testamento promittens. Promissio enim temporalium ad unam partem gladii, promissio sempiternarum ad alteram partem gladii pertinet. De hoc gladio Dominus ait: « Non veni pacem mittere, sed gladium (Matth. x, 34). »

Cum igitur surrexerimus, atque Davidicæ turris armaturam assumpserimus, comedamus et bibamus. Talibus enim suavis est et vitalis cibus potus ac Salvatoris. Unde in Cantico: « Guttur tuum sicut vinum optimum dignum dilecto meo ad potandum, labiisque et dentibus illius ad ruminandum (Cant. vii, 9). » In gutture, carnis esus Dominicæ; in vino, pretiosi sanguinis potus declarantur. Hunc autem pacem vitæ et intellectus, hunc calicem Salvatoris (71) Ex Andegavensi.

A dignum dari dilecto ad potandum ruminandumque labiis et dentibus. Non est dignum rem tam sacram, vel possibile dari, nihil dilecto, de quo Pater: « Hic est Filius meus dilectus (Matth. iii, 17), » a quo solo est præparatio ejus. In ejus verbo, scilicet: *Hoc est corpus meum*; et: *Hic est sanguis meus*, naturæ convertuntur genera, nec ab aliis digne sumitur, nisi a labiis et a dentibus illius, id est contemplantibus in specula, qui cordis orisque labiis consistunt ac dentibus, fideles investigationis [scilicet investigatores], veritatem repertam in memoriæ alvum trajiciunt. Talibus dicit sponsus: « Comedite, amici, et bibite, et inebriamini, charissimi (Cant. v, 1). » Jucundus et liberalis Dominus convivas suos ad epulandum invitat. Attende tibi ipsi, qui hæc audis, et quem ad epulas invitat, qui esuriens ac sitiens a te pasoi desiderat. Cum jejunasset, inquit evangelista, esurit (Matth. iv, 1), et Samaritanæ dixit: « Da mihi bibere (Joan. iv, 7), » et pendens in cruce, dixit: « Sitio (Joan. xix, 28). » Jam diu esurientem et sitientem Dominum nostram salutem, jejunum impudenter reliquimus, cibum desiderabilem ei negavimus quia in malis obstinati ac pertinaces poenitentiae remedio errata corrigere negleximus. Tempus est jam nos de somno surgere; nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus. Jam 410 enim instat dies nostræ redemptionis. Jam incipit solutio nostræ captivitatis. Jam tempus est ut Jacob speciem in nos transfigurantes, de cibis domesticis atque sapidis Isaac nostrum, id est Christum, in ejus nativitate Deus fecit risum Saræ, reficiamus, ne (quod absit!) judicemur arguendi de ingratitudine. Offeramus igitur magno Patrifamilias, ejus convivæ existimus, cibum fidei et iustitiæ, humilitatis escam et monificentiae, quia cum superbo oculo et insatiabili corde non edit. Quia autem sic comedunt et bibunt in mensa divitis, amici sunt jam in præsentia, sed charissimi erunt in futuro, ubi de Jacob fient israel, id est de luctatoribus Deum videntes; de fide pervenient ad cognitionem, de via ad patriam, de cursu ad requiem, ubi inebriabuntur ab ubertate domus Dei, ac torrente divinæ voluptatis potabuntur. Quod nobis præstare dignetur qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XXXVI.

IN COENA DOMINI SERMO TERTIUS (71).

« Convertimini, et agite poenitentiam ab omnibus « inquinamentis vestris, et non erit vobis in ruina « nam iniquitas; projicite a vobis omnes prævaricationes vestras, et facite vobis cor novum, et « spiritum novum; et quare moriemini, domus « Israel? Nolo mortem peccatoris [Vulg. habet « morientis], dicit Dominus. Revertimini, et vivite « (Ezech. xviii, 30-32). »

Attendite, fratres, quam dulci voce, quam paterno affectu, revocat nos Pater mitissimus, Pater misericordiarum, Deus totius consolationis, qui

alibi per Prophetam dicit: « Venite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos (Psal. xxxiii, 3). » Fidelis ac divinus sermo alacri devotione suscipiendus! Non vos alienat, non vos exterritat, sed paterni voca ad emendationem invitat; dat locum poenitentiae, dum promittit spem veniae. Hostes per peccatum fuistis, et tamen vos filios vocat, dicens: *Venite, filii*. Dum filios vocat, vult ut Patrem recognoscatis. Fuistis [filii] Belial, Satanæ habitaculum; et vos tamen domum Israel vocat, dicens: *Quare moriemini, domus Israel?* Qui scilicet debetis esse filii Israel, Abraham et Jacob, de quibus dicitur: « Non est Deus morientium, sed viventium (Matth. xxii, 32). » Inveterastis in terra aliena, cum mortuis deputati estis, et clementissimus Pater novitatem monet, inquires: *Facite vobis cor novum et spiritum novum*. Ecce quantis titulis suæ in nos dilectionis nos consolatur et erigit. Suavis enim Dominus **411** omnibus invocantibus eum, sed invocantibus eum in veritate, id est propter ipsum, qui est veritas. Non enim eum in veritate invocant, qui ob aliud, non propter ipsum eum quaerunt. Mendaces sunt illi instantis [scilicet inconstantes] et vani: sed istis in regione umbræ mortis [sedentibus], ipse tamen vitam promittit dicens: *Revertimini, et venite*. Quod fit per poenitentiam, sicut mortui fuistis per peccatum. Est enim poenitentia secunda post naufragium tabula.

Vos ergo, filii, qui hucusque peccando recessistis, poenitendo, bene operando redite. Descendit enim a Deo qui peccat; elongat se a Deo, non loco (quia ubique est Deus totus), sed dissimilitudine. **C** Unde in fine talibus dicturus est: « Nescio vos, discedite a me, operarii iniquitatis (Matth. xxv, 41). » Et Propheta ait: « Non habitabit juxta te malignus, neque permanebunt injusti ante oculos tuos (Psal. v, 6). » Venite ergo, filii, et si nescialis viam, et modum ascendendi, audite me qui sum via, et ego docebo vos timorem Domini, ut rem utilem, scilicet quomodo Deum timeatis, quia, ut ait Salomon: « Timor Domini, principium sapientiæ. Sapientiam et doctrinam stulti despiciunt (Prov. i, 7). » scilicet rectitudinem divini dogmatis, et puritatem sanctæ conversationis. Qui ergo ad sapientiam, spiritualium deliciarum matrem, ascendere cupit, basin divini timoris in corde suo statuatur, quia timor Domini initium est sapientiæ. Bonus est scilicet intellectus, sed si intelligatur, sed si intelligibiliter habeatur, ut scilicet sapientiæ sale ac dilectionis igne condatur, quatenus victima, Dei altaribus digna efficiamur. « Omnis victima, inquit Veritas, » igne salietur, et omnis victima sale salietur (Marc. ix, 48). » Ut enim sale a carnibus vermis arcetur, ita sale sapientiæ ac condimento continentiae in nobis cohibentur incentiva vitiorum; et sicut igne consumebatur holocaustum in altari, ita flamma charitatis absumitur quicquid in nobis est noxium. Fortis est enim ut mors dilectio, quia sicut morti nihil resistit, cum

A venerit, quin etiam quod ante fuerat, in alium statum convertat. ita charitati, cum venerit, nihil obviare valet, quæ etiam, quod ante fuerat, immutat; quod vetus fuerat, innovat. De qua Veritas ait: « Ignem veni mittere in terram, » id est, charitatem in cor la hominum, » et quid volo, nisi ut accendatur (Luc. xii), » intus in affectum, et exterius in effectum. His enim duobus modis ardet ignis dilectionis. Unde sponsus ad sponsam ait: « Pone me, ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum (Cant. viii, 6). » In corde enim cogitatio, et in brachio notatur operatio. Ponimus ergo Christum ut signaculum super cor nostrum, cum **412** ipsius jugem retinemus memoriam, tanquam amore nominis ejus sigillatum sit cor nostrum, ne pravæ suggestionis phantasma subrepat, sicut solet signum aliquod digito vel brachio alligatum circum ferri ob frequentiore alicujus rei memoriam; ponimus eundem ut signum super brachium, cum ea quæ fecit et docuit, ita opere implere studemus, quasi vera sint exempla virtutis.

Ad hoc autem faciendum quasi janua est timor Domini. Janua enim conversionis metus est ultionis. « Timeate ergo Dominum, quoniam non est inopia timentibus eum (Psal. xxxiii, 10). » Inopia scilicet primum spiritualis boni, quia quaerentibus primum regnum Dei, Veritatis testimonio, omnia adjiciuntur. Unde et sponsa ait: « Laeva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me (Cant. ii, 6). » Dextera enim vita æterna intelligitur; laeva, præsentis vitæ subsidia. *Laeva ergo ejus est sub capite*, cum corda fidelium per participationem sacramentorum, per pignus Spiritus, per Scripturarum solatia confortantur. *Dextera amplexabitur*, cum post hanc vitam cœlestia præmia recipientur. *Timeate igitur Dominum, quoniam non est inopia timentibus eum*. Non mundum timendo *convertimini*, non a quibusdam, sed ab omnibus iniquitatibus vestris, quia, ut ait Jacobus: Si quis totam legem servaverit, offenderit autem in uno, factus est omnium reus (Jac. ii, 10), » quia cœtera servata ei ad salutem non prosunt. *Agite ergo poenitentiam*, quod est vere converti *ab omnibus iniquitatibus, et non erit vobis iniquitas in ruinam*, quia ingemisciente peccatore in toto corde suo, omnium iniquitatum ejus non recordatur Deus ad ultionem æternam. **D** *Projicite ergo a vobis poenitendo, confitendo omnes prævaricationes vestras*, in quibus prævaricati estis opere, sermone, cogitatione, ut a triplici morbo resurgatis. Unde Dominus tres mortuos resuscitasse legitur tribus locis diversis, ac differentem in eorum resurrectione impendisse operam, ut peccantium juxta suæ discessionis ordinem, facilior aut difficilior ostenderetur nominatio [scilicet resurrectio, seu etiam appellatio]. Puellam namque archisynagogi filiam, in domo; juvenem viduæ unicum, extra portam; in sepulcro autem Lazarum resuscitatum; quibus tribus, omnium mortaliter peccantium species designantur. Omnis enim damnabiliter delinquens aut

in domo jacet mortuus, aut in porta, aut in sepulcro. In domo moritur, qui peccato voluptatis occultæ perimitur, in porta, qui deticlo oris vel operis publico peccato gravatur. Sepultura vero aggere premitur (72), qui usu noxiæ consuetudinis pressus gravatur, atque suarum patentium cicatricum fetore circumjectos corrumpit. **413** Sed hos misericors et miserator Dominus ad vitam revocat, quia divina gratia, non solum occultis, verum et apertis iniquitatibus mortuos, et mole pravæ consuetudinis depressos sui respectu luminis illustrat.

Hinc evidenter datur intelligi, quia publica noxa publico eget remedio, levis autem et secreta, facili et occulta possunt deleri pœnitentia, quia puella in domo jacens paucis arbitris surgit, et eis præcipitur ut nemini dicant; juvenis extra portam, multa turba comitante et vidente; Lazarus de monumento in tantum vocatus intonuit, ut propter hoc multi abirent ex Judæis, et in illum [Jesum] crederent, et turbæ cum palmis Domino occurrerent. Et quia facilius suscitatur qui levius delinquit, puellam paucis alloquitur, qui eam non mortuam, sed dormientem asscit, quo animam similem cito suscitari demonstrat. Juvenem pluribus corroborat, dicens: « Tibi dico: Surge (*Luc. vii, 14*); » quia tales animæ aliquando difficilius reviviscunt. Ad monumentum Lazari fremens turbatur, lacrymatur, magna voce clamat: Lazare, veni foras (*Joan. xi, 43*). » Similiter longa peccandi consuetudine pressus, vix, et quasi cum multo labore suscitatur. Quantum mortuum nuntiante discipulo Dominus agnovit; nec resuscitare voluit; quo illi significantur qui labiis iniquis ac linguis dolosis libenter acquiescunt, qui vix aut nunquam a vitiis resurgunt, quia oleo peccatorum impinguatis capitibus eorum, consilium Sapientiæ contemunt, dicentis: « Convertimini ad correctionem meam; et proferam vobis spiritum meum, et ostendam vobis verba mea (*Prov. i, 23*). » Contra adulationis quippe atque dolositatis vitium Sapientia proponit remedium, inquit: *Vobis proferam spiritum meum, et ostendam verba mea.* Unctio enim Spiritus sancti, quæ docet nos de omnibus, ac Dei verba in remedium esse contra linguas dolosas, vir propheticus erat expertus, cum dicebat: « Quid detur tibi, aut quid apponetur tibi ad linguam dolosam? Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus desolatoriis (*Psal. cxix, 3*). » Sagittæ namque potentis verba sunt Salomonis, quæ cordi humano infixa faciunt in eo vulnus, non livoris, sed amoris, quæ naturaliter virtutis potentia, adulationum superat linguas, si addantur carbonibus desolatoriis, id est exempla sanctorum de iniquitate conversorum; qui recte carbonibus et desolatoriis dicuntur. Ut enim carbonibus de mortuis carbonibus reviviscunt, et adhibitis aliis alios incendunt, ita sancti prius mortui, igne charitatis calefacti revixerunt, quorum exemplis aliis propositis accenduntur et

A ipsi, regnumque peccati in eis destruitur, ac desolatur.

Opponamus igitur labiis iniquis, **414** ac linguis dolosis cœlestium eloquiorum sagittas, atque sanctorum paradigmata, ut unctio Spiritus in nos abundet, et oleum peccatoris exsiccet, ne [cum] quarto mortuo, mortis detenti nexibus sepeliatur. De quo sic respondet Veritas: « Dimitte mortuos sepelire mortuos suos (*Matth. vii, 22*). » Sepeliunt enim mortui mortuum, cum peccatores adulando indignis falsisque laudibus peccantem delinunt, dumque extinctum quasi sub verborum suorum aggere abscondunt. Contra quos consulens tibi Sapientia, ait: « Fili mi, si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis. Si dixerint: Veni nobiscum, ne ambules cum eis; pedes enim eorum ad malum currunt (*Prov. i, 10, 11*). » Vide quam materno affectu nos alloquitur Sapientia, monens non acquiescere malis, si nos lactaverint adulando, vel ad non faciendum impellendo, vel commissa indignis favoribus extollendo. Tales igitur fugiatis, quorum colloquia perversa bonos mores corrumpunt. Aliter enim agentes tanquam parvulos et stultos arguit Sapientia, dicens: « Usquequo, parvuli, diligitis infantiam, et stulti, quæ noxia sunt, cupitis (*Prov. i, 22*). » Arguit vos qui hactenus dilexistis infantiam. Sapientia corripit vos, et vir justus increpat in misericordia, id est Christus, qui quos amat arguit et castigat, qui post iram misereatur, et post flagella coronat; post passionem sanat, post ejectionem recipit. Ejecit nos extra Ecclesiæ castra, quasi peccati lepra resper-
C sos paternam exercens severitatem; hodie nos recipit; hodie intra castra nos reducit in tabernaculo. Nos recipit quasi a lepræ contagione curatos. Operatur enim ipse in ministris suis, in quibus et loquitur. « Non enim, inquit, vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. (*Matth. x, 20*). » Et Apostolus ait: « An experimentum ejus quæritis qui in me loquitur Christus? » (*II Cor. xiii, 3*). Quod ergo ejus ministri faciunt, non incongrue ipse agere dicitur, qui in eis operatur. Ut ergo olim in Testamento Veteri, per sacerdotes leviticos contaminatos lepra discernebat, et eos a tabernaculo et castris separabat, donec mundati ostenderent se sacerdotibus, ut per eos in tabernaculum introducerentur, offerentes munus secundum legem, ita nunc per evangelicos ministros, eos qui lepra peccati vitiiati sunt, ac per eos extra ecclesiam ad pœnitendum missi, per eosdem in ecclesiam introduci pœnitentia mundatos decrevit, ita ut vicariis ejus se ostendant, offerentes pro emundatione munus, non bircorum, aut vitulorum, sed justitiæ sacrificium, hostiam vivam, sanctam, Deo placentem; ut scilicet faciant sibi cor novum et spiritum novum, qui spiritum veterem habuerunt; et portent **415** imaginem novi hominis, qui portaverunt imaginem terreni, ut reconcilientur Altissimo. Ad quod

Vas electionis hortatur, dicens: « Sicut portavimus imaginem terreni, ita portemus imaginem celestis (I Cor. xv, 49). » Hæc est pia et salutaris exhortatio; hoc utile consilium et salubre remedium, quod nobis Apostolus, imo in eo Spiritus sanctus proponit. Terrenus fuit primus Adam, quia de terra celestis [i. terrestris]; secundus Adam, id est Christus, quia desursum venit, secundum illud: « Qui desursum venit, super omnes est (Joan. iii, 31). » Imago terreni est vetustas, imago celestis est novitas. Vetustas autem triplex est, cordis scilicet, oris et operis. Vetustas cordis gemina est; consistit enim in carnalibus et sæcularibus desideriis. Carnalia desideria sunt, quibus ea operantur quæ ad carnis voluptates pertinent, ut luxuriari, comessari, et hujusmodi. Sæcularia sunt, quibus ambimus quæ mundi fastum et elationem perfovent, ut dignitates, potentias, et similia. De carnalibus inquit Petrus: « Carnalia desideria abjicite, quæ militant adversus animam (I Petr. ii, 11). » Et Paulus: « Spiritu ambulate, et desideria carnis non perficietis (Gal. iii, 16). » De sæcularibus etiam ait idem: « Apparuit gratia Salvatoris nostri Dei omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem et desideria sæcularia, sobrie et juste et pie vivamus in hoc sæculo (Tit. ii, 12). » Sobrie in vobis, juste ad proximum, pie ad Deum. Hanc cordis vetustatem in se consumpserat vir propheticus, qui ait: « Factus sum sicut uter in pruina, justificationes tuas non sum oblitus (Psal. cxviii, 80). » Uter fit de pelle mortui animalis frigoris, vel caloris sensum non habens. Pruina, vitia sunt et peccata, quibus refrigescit charitas, et succenditur iniquitas. Hæc est enim olla succensa a facie aquilonis.

Fit ergo sicut uter in pruina, qui in se mortificata carnis sæculique cupidinis algore vitiorum in charitate non frigescit, sed igneis carbonibus magis ac magis ignescit. Vetustas oris item duplex est. Consistit enim in arrogatione et derogatione, id est in arrogantia et detractone dolosa. Arrogatione in nos peccavimus, derogatione in proximum deliquimus. Arrogatione namque nos extollimus, et jactanter de nobis loquimur; derogatione fratribus detrahimus, eorum bene gesta invertimus. Arrogatione fiunt aliqui susurriones, id est inter fratres discordiam seminantes. Derogatione fiunt aliqui detractores, qui aliorum bona negant vel invertunt, quos Apostolus dicit Deo odibiles, eosdemque Propheta condemnans, ait: « Disperdat Dominus universa labia dolosa, et linguam magniloquam (Psal. xi, 4). Labia dolosa retulit ad derogationem; linguam magniloquam ad arrogationem. Unde et in cantico 416 Annæ legitur: « Recedant vetera de ore vestro (I Reg. ii, 3). » Et item: « Nolite multiplicare, loqui sublimia gloriantes (ibid.). » Vetera ad derogationem, sublimia ad arrogationem pertinent. Vetustasque operis duplex est, flagitia scilicet et facinora. Flagitia sunt quæ habet homo in corpore proprio, ut luxuries, et hujusmodi; facinora, mala

quæ infert proximo. Flagitia ergo sunt, quæ nos maculant; facinora quæ proximos excruciant. Ecce triplex vetustas, quæ est imago terreni. Hoc est iter tridui quo Moyses filios Israel elongare volebat a Pharaone, et educere in solitudinem ad sacrificandum Deo nostro; significans nos tribus modis, quasi tribus diebus, a spirituali Pharaone, id est diabolo, debere recedere, ut nec uno die nos retineat. Et sicut triplex est vetustas, quæ est imago terreni, ita triplex est novitas, quæ est imago celestis; cordis scilicet, oris et operis. Novitas cordis, dilectio est gemina, Dei scilicet et proximi, quæ cordis eliminat vetustatem, quia carnalia ac sæcularia desideria evacuat. Ubi est enim dilectio Dei et proximi, carnalis vanique amoris, ac sæcularis excluditur regnum. Novitas oris item gemina est, confessio peccatorum et laudis. Confessio peccatorum nos accusat; confessio laudis Deum glorificat. Confessio peccati exterminat arrogationem; confessio laudis perimit derogationem. Novitas operis item gemina est; continentia scilicet et justitia. Continentia stat contra flagitia, justitia contra facinora. Illa facit declinare a malo; hæc agere bonum. Ad utrumque nos hortatur Apostolus, dicens: « Nolite conformari huic sæculo, » quod pertinet ad continentiam, sed « reformamini in novitate mentis vestræ [Vulg. sensus vestri] (Rom. xii, 1), » quod pertinet ad justitiam. Continentia exspoliatur vetustate, justitia induimur novitate.

Hoc ergo modo *facite vobis, domus Israel, cor novum et spiritum novum, et non moriemini*; secunda scilicet morte, dicit Dominus, quia nolo mortem peccatoris, sed reconciliationem. Audite, fratres, quantæ misericordiæ et patientiæ est Redemptor noster, qui non vult nos in peccato cadere; et si ceciderimus, instanter hortatur surgere. Nos deserimus eum, sed ipse non deserit nos, imo aberrantes revocat ad viam, ac redeuntibus promittit vitam, dicens: *Revertimini, et vivite*. Unde revertimur, et ad quid? A morte ad vitam, a vitiis ad virtutes, a terra ad cælum, a perditore ad Salvatorem. Hæc est enim dies reconciliationis a sanctis Patribus statuta pœnitentibus, ut præparentur ad percipiendum sacri corporis mysterium in Dominica Resurrectione. Ideo autem hæc dies reconciliationi pœnitentium est assignata, quia Dominus 417 hoc die primum sacri corporis et sanguinis sui mysterium consecravit in cœna, et discipulis percipiendum tradidit. Cum ergo sacramenti Domini perceptio usque in diem Paschæ, ob gaudium Resurrectionis differatur, non incongrue sancitum est, et traditum [ab] apostolis, [ut] præparentur peccatores ad perceptionem spiritualem, reconcilienturque ad beatam redemptionem. Qui ergo exterius præparati videntur, intus mentis habitaculum adornate, ut Regem regum digne mereamini percipere, et cum eo in aula cœlesti perpetuo regnare. Quod ipse vobis præstare dignetur. Amen.

XXXVII.

IN COENA DOMINI SERMO QUARTUS (73).

« Cum intinxisset Dominus Jesus panem, dedit
« Judæ Simonis Iscariotis; et post buccellam in-
« troivit in eum Satanas, et dixit ei Jesus: Quod
« facis, fac citius. Cum ergo accepisset ille buccel-
« lam, exivit continuo. Erat autem nox. Cum ergo
« exisset, dixit Dominus Jesus discipulis suis: Fi-
« lioli, adhuc modicum vobiscum sum. Mandatum
« novum do vobis, ut diligatis invicem sicut dilexi
« vos (Joan. xiii, 27-34). »

Satis novit charitas vestra, fratres charissimi, quod tota perfectio vitæ nostræ et ædificationis, ex Evangelio accipitur, cujus verba, quæ a summo magistro nobis data, pretiosa sunt, et satis vos hortantur et ædificant quotidie. Ea modo vobis repræsentamus, non quod non bene ea intelligatis, sed ut intellecta ad memoriam reducat: non ut doceamus, sed ut monita Domini nostri vobis offeramus, et nos ipsos vobiscum moveamus. In Evangelio, quod ad præsentem diem pertinet, de patientia, de dilectione, de humilitate instruimur, et quantam damnationem incurrat qui non vult corrigi, docemur. Cum enim Judam multimodis notificationibus, minis, sacramentis, exemplis et planctu, ad correctionem invitasset, ad ultimum eum manifestavit, et in damnationem ejus et ruinam paratum, quasi jubendo intulit. Cum enim Judas pravam voluntatem suam nulli patere putasset, notificavit eum sine nomine multoties ante passionem. Velut cum dixit: « Nonne duodecim vos elegi, et unus ex vobis diabolus est? » (Joan. vi, 70.) Et in cœna, cum dixit: « Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet (Matth. xxvi, 23). » Et post cœnam inquit: « Vos mundi estis, sed non omnes (Joan. xiii, 10). » Hoc autem dixit, ut ille a prava cogitatione resipisceret, cum eam manifestatam audiret. Minis etiam perterritus, quando ait: « Vae homini illi, per quem Filius hominis tradatur. Bonum erat ei si natus non fuisset homo ille (Matth. xxvi, 14). » Sacramentis ad dilectionem invitavit, cum ipsi proditori carnem suam et sanguinem suum tradidit. Sacramentum enim illud ideo hominibus datur, ut corpus Ecclesiæ capiti coadunetur, et in ipsa specie sacramenti unitas possit evidenter notari. Sicut enim grana multa faciunt unum panem, et sicut ex multis racemis vinum extrahitur, sic ex multis hominibus corpus Christi constructur. Obtulit ergo Dominus Judæ sacramentum unitatis, ut eum invitaret ad humilitatem [f. unitatem] dilectionis. Hortatur etiam ad humilitatem exemplo. Quamvis enim propter alios discipulos illud humilitatis exemplum præbuerit, tamen ideo dicitur causa inimici ab iniquitate revocandi, tantam condescensionem fecisse specialiter: quod notat in ipso initio. Ait enim evangelista: « Et cœna facta, cum diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Judas Iscariotes, sciens quia

A omnia dedit ei Pater in manus, et quia a Deo exivit, et ad Deum vadit, surgit a cœna, et ponit vestimenta sua, et cum accepisset linteum, præcinxit se; deinde misit aquam in pelvim, et cepit lavare pedes discipulorum suorum (Joan. xiii, 2-5). »

Ideo facta cœna, fecit mentionem de prava voluntate proditoris, ut ejus gratia se lavare pedes discipulorum innueret. In hoc facto magnum humilitatis exemplum Dominus ostendit, quod bonum exhorruit Petrus. Tantam enim majestatem ante pedes suos inclinari expavit, et ad pedes suos Christum humilem non vult videre, non potest sustinere. Inquit ergo: « Non lavabis mihi pedes in æternum (Joan. xiii, 8). » Sed notandum est cur inquit, *cœna facta*, cum post ablutionem pedum legatur Dominus panis buccellam Judæ porrexisse. Non debemus intelligere cœnam finitam, cum adhuc panis esset super mensam; adhuc enim cœnabatur, cum Dominus surrexit. Cœna ergo facta dictum est, id est jam parata, et ad mensam communis usum perducta. Et quanta humilitas fuerit, Christum lavare pedes discipulorum, voluit ostendere Joannes. Prius enim celsitudinem ejus voluit commendare, cum ait: *Sciens Jesus quia omnia dedit ei Pater in manus, et quia a Deo exivit, et ad Deum vadit.* Magna enim potentia ejus exprimitur, cum ei omnia dedisse [Pater] affirmatur. Magna celsitudo ejus prædicatur, cum a Deo exiisse asseritur. Quod cognoscens ille qui dixit: *Tu es Christus, Filius Dei vivi*, expavit pedes suos ab eo lavari. Quid autem mirum si posuit vestimenta sua pro discipulis, qui exuit carnem pro inimicis? Et quid mirum si more famuli præcinxit se linteis, qui formam servi accipiens, habitu **419** inventus est ut homo? Quid mirum si fudit aquam in pelvim, ut lavaret pedes discipulorum, qui fudit sanguinem propter immunditiam peccatorum? Sed queritur quare cum dixisset, *cepit lavare pedes discipulorum*, addidit postea: « Venit ergo ad Simonem Petrum (ibid., 6). » Videtur [enim hinc] aliis antea pedes discipulorum lavasse. Sed sic intelligendum est, [quod] cum summam rei bene transcripsisset, dicendo: *Cepit lavare pedes, et linteis tergere*, rediit ergo ad ordinem postea rei ostendendum, dicens: *Venit ergo ad Simonem Petrum*, Dignum etiam inquit quidquid postea dicit: « Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus (ibid., 10). » Si enim est mundus totus, quare necessarium est ei ut lavet pedes? Hic quippe fit mentio baptismatis. Qui ergo lotus est in baptismo, totus per baptismum est lotus. Sed cum necessarium sit ei transire per hunc mundum, et pedibus pulvis adhæreat, id est venialia peccata [committat], de quibus apostolus Joannes: « Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus (I Joan. 1, 8); » sic indiget [quisque] ut pedes, id est transitum hujus mundi a venialibus purget, vel affectus mentis. Unde consuetudo fuit

pedes sanctorum hospitio receptorum abluere, ut si quid madidum in via contraxerint, communicatio dilectionis fratrum purificet.

Peracto autem humilitatis officio, docuit [Christus] quare hoc fecisset. « Ecce, inquit, quid facerim vobis. Vos vocatis me, Magister et Domine, et bene dicitis, sum etenim. Si ergo lavi pedes vestros Dominus et Magister, quanto magis et vos debetis alter alterius lavare pedes (Joan. xiii, 12-14). » Quod dicitur: Si sum Magister, discite a Magistro; si Dominus, non erubescat facere servus quod facit Dominus. « Non est servus major domino suo (Matth. x, 24). » Audistis, fratres charissimi, quomodo Dominus discipulum iniquum notificationibus, minis, sacramentis, exemplis revocare voluerit, restat ut auctialis quomodo super eum doluit. Sequitur enim infra: « Cum hoc dixisset, turbatus est spiritu Jesus, et protestatus est, dicens: Amen, Amen dico vobis, quia unus vestrum me tradet (Joan. xiii, 21). » Doluit, quia non potuit discipulum corrigere, doluit, quia obclinatum aliis ostensurus erat, et super eum sententiam daturus. Unde omnibus quærentibus quis esset ille, ait: « Ille est cui intinctum panem porrexero; et cum intinxisset panem, dedit Judæ Simoni Iscarioti (ibid., 26). » Non, ut quidam putant, tunc Judas Christi corpus accepit. Intelligendum est enim quod jam omnibus tribuerat Dominus sacramentum corporis et sanguinis sui, ubi ipse erat, sicut Lucas evidenter ostendit. Panem intinctum voluit porrigere, ut cor intinctum significaret; et post buccellam, tunc introivit in eum Satan. Quare cum superius dixisset: *Cum diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Judas Simonis Iscariotis* (Joan. xiii, 2), quare modo post buccellam, dicit *in illum Satanam intrasse*? (Ibid., 27.) Sed superius affectum misit, modo immisit effectum. Nota et quia bona obsunt, et quod mala quandoque prosunt. Corpus enim Domini, quod bonum est, nocet, si indigne sumatur; stimulus Satanæ datus Paulo, quod est malum, illi profuit. Similiter et panis iste a Christo porrectus, indigne a Iuda sumptus, hoc fecit ex merito, ut major esset licentia diabolo super eum, et gravem in eum vindictam fecit. Subtrahita enim gratia eum ad male agendum dimisit, juxta hoc quod Dominus dicit per David: « Et dimisit eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinventionibus suis (Psal. lxxx, 13). » Similiter D permittendo dicit: *Quod, facis, fac citius*. Quod dicit: Cum te non possim revocare a malo, do potestatem ut peragas malum. Nullam in me potestatem posses habere, nisi tibi datum esset desuper. Cum ergo accepisset ille buccellam, exiit continuo. Exiit, quia a Deo et consortio honorum discessit. Erat autem nox. Merito hoc tempus datur ei, quia cæcitas mentem ejus caligaverat. Adhibito studio incassum in revocatione pravi discipuli, et purgata quæ residua erat [turba] a consortio impii, in pur-

gationem justorum suos electos confirmat, et prius dilectionis eos informat, dicens: *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem sicut dilexi vos*. Novum erat ideo, quia quatuor modis generantur homines, aut sine matre, ut Eva, aut sine patre et matre, ut Adam, aut ex patre et matre, ut cæteri homines; quarto modo solus genitus est Christus ex matre sine patre. Novus erat homo qui secundum Deum creatus est, quia Deus et Homo est. Novum regnum prædicare venerat, quia dicebat: « Agite pœnitentiam, appropinquat enim regnum cœlorum (Matth. iv, 17); » de quo ait: « Regnum meum non est de hoc mundo (Joan. xviii, 36). » Et de mundana conversatione [inter] omnes concives quærebat, qui temporalia contemnerent, et cœlestibus inhiarent; quibus dicitur: « Renovamini spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem (Ephes. iv, 23). » Talibus novum mandatum dabat. Sed quare dicitur novum mandatum dilectionis proximi, cum in veteri lege dictum sit: « Diliges proximum tuum sicut teipsum? » (Matth. xxii, 39.) Ideo novum est, quia usque ad inimicos dilatatum est; in veteri enim lege dictum est: « Et odio habebis inimicum tuum (Matth. v, 43). » Et quare de sola dilectione admonuit, et postea supponit: « In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem? » (Joan. xiii, 35.) Cæteræ enim virtutes, fides scilicet, oratio, eleemosyna, virginitas, et aliæ virtutes, possunt esse communes bonorum et malorum. Sola dilectio est tantum bonorum; et ideo hoc signo canteriatæ sunt oves Domini, quia hoc signo tantum cognoscetur utrum sint de grege Domini Jesu Christi. Diligamus ergo nos invicem, quia charitas ex Deo est, et qui diligit fratrem suum, ex Deo natus est, et Deum videt. Non erubescat alterius pacem alter prior postulare, quia non erubuit Christus nos inimicos suos ad reconciliationem revocare. Ergo ne erubescet facere Christianus, quod fecit pro Christianis Christus? Reconciliamini igitur, fratres, si aliqua dissensio inter vos est. Deus autem qui facit habitare unius moris in domo, qui est vera pax, qui fecit utraque unum, vos ad pacem, et ad [ejus] custodiam adducat, et in ea usque in finem perseverare faciat. Qui vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XXXVIII.

IN COENA DOMINI SERMO QUINTUS (74).

« Dominus » noster « Jesus » Christus, « in qua » nocte tradebatur, accepit panem, et gratias agens « fregit, et dixit: Accipite et manducate: Hoc est » corpus meum, quod pro vobis tradetur; hoc facite in meam commemorationem. Similiter et calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic calix novum testamentum est in meo sanguine. Hoc facite quotiescunque bibetis in meam commemorationem. Quotiescunque enim manducabitis panem et hunc et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat (I Cor. xi, 23-26). »

Imminente, fratres charissimi, Dominicæ passionis articulo, quando jam pene erat in traditione Dominus, qui prius legales observantias et sacrificia tenuerat, quæ omnia fuerant figura incarnationis et passionis Christi, veniente veritate, voluit umbram dimittere. Agnus immaculatus in antiqua lege, et aliæ hostiæ verum Agnum immolandum in cruce præfigurabant. Voluit igitur agnum figurativum comedere, et immolare, et umbram rei figuratæ tantum servare, donec immolatio veri Agni fieret. Itaque ante tempus passionis suæ, voluit Pascha vetus cum discipulis suis celebrare, et agnum comedere, deinde veteribus figuris finem dare. Post eam igitur agni, novum Pascha finito veteri substituit, et discipulis corpus et sanguinem suum distribuit. Si enim prius dedisset corpus suum, et deinde agnum, non videretur vetus Pascha finivisse per novum. Accepit itaque panem, et benedixit; et dedit illis postea calicem. {Et sciendum quod tota natura humana in anima et corpore erat corrupta. Oportuit ergo ut Dominus, qui veniebat utrumque liberare, uniretur utrique, ut anima per animam, corpus per corpus liberaretur. Ideo in altari ad utrumque representandum panem et vinum apponimus, ut per panem corpus factum, et a nobis digne acceptum, nostrum corpus corpori Christi immortalitate et impassibilitate quemque [f. quandoque] conformandum credamus; et similiter per vinum in sanguinem conversum a nobis acceptum, animas nostras animæ Christi conformes futuras in mundo, dum vivimus, et in gloria, dum resurgemus. Et cum anima per aliquot corporeum, sicut corpus per panem, representanda esset, nihil inventum est in omnibus creaturis per quod vicinius representaretur, quam per sanguinem, qui sedes ipsius animæ dicitur. Sed quia per sanguinem sumere quid horribile naturæ humanæ videbatur, ideo vinum pro sanguine positum est, ad significationem [f. ad solamen, seu sustentationem] animæ. Nec tamen intelligendum est quod in sanguinis acceptione solam animam, et non corpus, vel in acceptione corporis solummodo corpus et non animam accipiamus; sed in acceptione sanguinis totum Christum verum Deum et hominem; et in acceptione corporis similiter totum [sumimus]. Et quia bis separatim corpus, et separatim sanguinem, non tamen bis, sed semel Christum accipimus. Sed isto mos ita separatim accipiendi inde in Ecclesia inolevit, quia Christus in cœna discipulis separatim dedit, ut per hoc intelligerent se animæ et corpori Christi debere conformari. Porro aqua in sacramento ideo ponitur cum vino, ut aqua quæ cum sanguine de latere Christi fluxit, representetur. Quæ aqua significat vel populum, vel baptismum, in quo populus per effusionem sanguinis Christi mundatur. Nec dubitare debemus quin panis per sacra verba benedictionis sacerdotis, in verum Domini corpus immutetur, ita ut panis substantia non remaneat, sed colorem et sorem panis voluit [Christus] remanere, et sub illa specie veram cor-

poris Christi substantiam latere, ne si in ea qualitate in qua revera est, appareret, verum hominem animus hominis sumere abhorreret. Unde cum Dominus diceret: « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis (Joan. vi, 34), » hæc audientes quidam abierunt retrorsum, abhorrentes, et putantes eum sub ea specie quæ eis apparebat, jubere comedere. Debet autem necessario credere Christianus, manibus sacerdotis cujuslibet tantummodo sacerdotii ordinem habentis, sive boni, sive mali, æqualiter per verba potestativa benedictionis, corpus Domini posse consecrari, et tunc Spiritum sanctum in consecratione illa adesse. In specie vero panis jam Christus voluit corpus suum ostendere, quia ipse est panis vivus, qui de cœlo descendit, et unionem corporis cum capite in specie panis voluit designare, sicut ait Apostolus: « Unus panis, unum corpus multi sumus omnes, qui de uno pane participamus (I Cor. x, 17). » Sicut enim ex diversis granis panis fit, sic ex diversis membris unum corpus Christi in unione spiritus, fidei, et charitatis efficitur.

Itaque qui corpori Christi sicut membrum vult uniri, panem cœli cum aliis participet. Fregit enim Dominus panem, et [supp. omnibus] dedit; quia quod unum est, ab omnibus voluit participari, dicens: Accipite per conformitatem, et comedite ipsum sacramentum. *Hoc facite in meam commemorationem*, ut accipiendo corpus et sanguinem, habeamus passionis ejus commemorationem; et accipiendo corpus, sicut pro nobis mortuus est, ita pro eo, si necesse sit, moriamur. Et de calice similiter, quem vocavit Novum Testamentum, id est novam promissionem, quia per illum sanguinem non temporalia promittebat, sed æterna. Hæc commemoratio debet fieri donec veniat, id est usque in finem sæculi, quando veniet ad judicium. Sed videte quid sequitur: « Quicumque manducaverit panem, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini; probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat (I Cor. ii, 27, 28). » Indignus ergo est criminali peccato irrelitus, id est in voluntate criminalium faciendorum remanens. Probat autem seipsum homo, non comparatione aliorum, sed per se solum qualis fuerit considerans quia « qui manducat et bibit indigne, judicium sibi, » id est damnationem « manducat et bibit. Ideo inter vos multi infirmi sunt et imbecilles (ibid., 29, 30), » et quos Deus, propter corpus suum indigne assumptum, in hac vita febribus et aliis infirmitatibus punit, et qui, quod pejus est, dormiunt multi in mortem, sicut nos adhuc videmus quod post Pascha sæpius accidit mortalitas. Itaque, fratres charissimi, cum ad unitatem custodiendam voluit Dominus corpus suum a nobis assumi et participari, si aliquis ab unitate discedit per iram, per discordiam, vel odium, indigne accipiet corpus Domini, nec participatione ejus poterit cum Christo uniri. Sicut enim charitatis vinculum plures unit

Ita discordia et odium, quod unum est dividit. Vede-
 dete ergo, fratres, ne venenum discordiæ 424 in-
 ter vos odium generet, et ne dilectionem chari-
 tatis in vobis corrumpat. Respicite caput ve-
 strum, respicite causam redemptionis vestræ.
 Ex sola enim dilectione salvavit nos Christus,
 dicente Apostolo: Deus qui dives est in miseri-
 cordia, propter nimiam charitatem, qua di-
 lexit nos, et cum essemus mortui peccatis, convi-
 vificavit nos in Christo, cujus gratia salvati estis.
 Itaque cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo
 per mortem Filii ejus (*Ephes. ii, 4, 5*). » Majorem hæc
 dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat
 quis pro amicis suis. Christus tamen majorem habuit,
 quia, ut ait Apostolus: « Cum adhuc impii [Vulg.
infirmi] essemus, pro impiis mortuus est (*Rom. v, 6*). »
 Hinc dilectionem nemo alius habuit, ut pro
 inimicis moriatur. Unde Apostolus: « Pro bono quis
 audeat mori? » (*Ibid. 7*.)

Antequam igitur dilectionem prædicaret, dile-
 ctionem ostendit. Sæpius discipulos ad dilectionem
 invitavit; in ultimo autem sermone dilectionem in ani-
 mis discipulorum firman, exemplo et dictis seminavit
 [et roboravit]. Inquit enim Joannes, sicut modo
 audistis: « Ante diem festum Paschæ, sciens Je-
 sus quia venit hora ejus ut transiret ex hoc mundo
 ad Patrem, cum dilexisset suos, in finem dilexit
 eos (*Joan. xiii, 1*). » Discessurus enim a discipulis
 ad tempus, qui erant in mundo, ne turbarentur, ne
 ab unitate dividerentur, in fine ostendit eis signum
 amoris, ne eum dereliquerent causa terroris. Im-
 mulavit ei coarctavit (75) eos in concordiam, ne eos
 discinderet discordia. Ecce signum amoris: « Sur-
 git a cœna, et ponit vestimenta sua, et cum
 accepisset linteam, præcinxit se; deinde mittit
 aquam in pelvim, et cepit lavare pedes discipulo-
 rum suorum, et extergere linteo quo erat præcin-
 ctus (*ibid., 4, 5*). » Quam humanitatem cum Petrus
 expavesceret, dixit ei: « Quod ego facio, tu ne eis
 modo; scies autem postea (*ibid., 7*). » Sic prædicavit
 in factis suis; quid autem in factis vellet intelligere,
 postea exposuit. Nam postquam lavit pedes eorum,
 accipiens vestimenta sua, recubuit, et dixit: « Sci-
 tis quid fecerim vobis? Vos vocatis me, magister,
 et bene dicitis, sum etenim. Si ergo lavi pedes ve-
 stros ego Dominus et magister, et vos debetis alter
 alterius lavare pedes. Exemplum enim dedi vobis, ut
 quemadmodum ego feci vobis, ita et vos faciatis
 (*ibid., 13-15*). » Ecce per facta sua ad dilectionem
 et humilitatem invitavit, ne amplius aliquis erube-
 scat facere quod Dominus fecit. Unde [si] vili vi-
 detur personæ potenti sedes alicujus lavare pedes;
 sed modo authenticum est et decorum facere quod
 Dominus fecit. Itaque illis [suo] corroboratis exem-
 plo, videns figuram mysticam de passione sua in eis

A [completam], cepit in hæc verba consolari, et ad dile-
 ctionis 455 vinculum exhortari: « Quo ego vado,
 non potestis me modo sequi. Mandatum novum do
 vobis, ut diligatis invicem. In hoc cognoscent om-
 nes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueri-
 tis ad invicem (*ibid., 33-35*); » ac si diceret: Dis-
 cessorus sum a vobis ad tempus, et vado ad Patrem
 meum, donec morum, qui est inter Deum et homi-
 nem, diuam, non potestis ventura. Vado in aliam
 regionem; desero ad præsens familiam meam, et
 ideo rogo ne iterum inter vos sit ulla dissensio. Nec
 solum rogo, sed etiam mandatum facio, ne ullus
 audeat transgredi, et novum voco, ne vobis invete-
 rescat, sed semper in vobis renovetur. Ideo specia-
 lius hoc mandatum vobis impono, quia in hoc cogno-
 scent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem
 habueritis ad invicem. Cæteræ virtutes tam bonis
 quam malis possunt esse communes; sed vera di-
 lectio veris Christianis solis debita est. Posui si-
 gnum meum in eis, quo possunt discerni ab aliis.
 In hoc signo cognoscent omnes quia estis mei disci-
 puli. Quam autem dilectionem debeant habere, qua
 differant a cæteris, exponit ipse, dum ait: *Sicut
 dilexi eos*. Non eam scilicet qua homines diligunt
 iniquitatem. Sed qui diligit iniquitatem, odit ani-
 mam suam. Homines diligunt propter iniquitatem
 suam, sed non diligunt sicut dilexit Deus, quia
 Deus non propter utilitatem suam dilexit nos, sed
 propter nostram. Diligendus est itaque amicus in
 Deo, et inimicus propter Deum, qui vivit et regnat
 in sæcula sæculorum. Amen.

XXXIX.

IN COENA DOMINI SERMO SEXTUS (76).

« Cum dilexisset Jesus suos qui erant in mundo,
 in finem dilexit eos (*Joan. xiii, 1*). »

Ambigi potest quos vocet Joannes evangelista
 suos Christi, cum suos sit orbis terrarum, et uni-
 versal qui habitant in eo. Consuevit tamen sacra
 Scriptura vocare spiritualiter suos Christi, quos
 elegit cum Patre a diebus æternitatis fieri confor-
 mes claritati suæ. Unde scriptum est: « Novit
 Dominus qui sunt ejus (77). » Et alibi: « Novit
 Pater familias numerum jumentorum suorum (78). »
 Quandoque singulariter vocat suos Christi quos de
 electis prælegit in diebus carnis suæ sub Patre, ut
 essent ei testes in omni Judæa, Jerusalem et Sama-
 ria, etc. De quibus ipse ait: « Pater sancte, serva
 eos quos dedisti mihi, tui erant, et mihi eos de-
 disti (*Joan. xvii, 11*). » Etiam tertio modo vocat
 suos Christi omnes qui idiote characteris sui, id
 est signo sanctæ crucis in baptismo sunt insigniti,
 426 et nomine ejus agnominati, id est a Christo
 Christiani, quibus ipse ait: « Audi, popule meus,
 et loquar tibi (*Psal. xlix, 7*); » qui tamen adhuc si-
 mul sunt in area, cum paleis grana, in torculari

se pertinent (*Num. xvi, 5*).

(78) Vulg. *Novit justus jumentorum suorum ani-
 mas* (*Prov. xii, 10*).

(75) Id est *conjunxit*, vel *corroboravit*, vel *cordia-
 liter univit*.

(76) E ms. Andegavensi.

(77) *Mane*, inquit, *notum faciet Dominus qui ad*

oleum cum amurca. Sane de his tribus, scilicet electis, præelectis, Christianis, quod prædictum est, non indecenter exponitur de electis, sic: « Cum dilexisset Jesus, » ab æterno « suos qui erant in mundo, » et adhuc multi eorum de mundo, « in finem dilexerunt eos, » id est usque in finem temporum, et maxime in fine, id est in hoc tempore gratiæ, in quos fines sæculorum devenerunt. Attende vero quantitatem amoris, sic: Audi quis dilexerit, et quomodo, et quos, et quantum. Quis? Deus. Unde Propheta: « Deus meus es tu (*Psal.* xv, 2) » Quomodo? Gratis. Unde et subdit: « Quoniam bonorum meorum non eges (*ibid.*). » Quos? Inimicos. Unde Apostolus: « Cum inimici essemus, dilexit nos (*Rom.* v, 10). » Quantum? Usque ad mortem. Unde: « Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem (*Philipp.* ii, 8). » De discipulis vero sic potest exponi: Cum dilexisset Jesus suos, id est etiam quadam domestica familiaritate socialis affectionis, qui erant in mundo, sed non jam de mundo, ut ipse testatur, dicens: « Propterea odit vos mundus, quia de mundo non estis (*Joan.* xv, 19); » in finem dilexit eos, usque in finem vite sue, et maxime in fine. Sed attende quis, quomodo, quos, quantum. O quis? Dominus et magister. Quomodo? Tanquam fratres. Unde extendens manus in discipulos suos, ait: « Hi sunt fratres mei (*Matth.* xii, 50). » Quos? piscores, idiotas, infirma et ignobilia mundi, et quasi peripsema mundi, quibus dignus non erat mundus. Quantum? Venit eis ministrare, et præcipue hodie dilexit. Sciens enim Jesus quia transiret de mundo ad Patrem, et quod ituri essent post eum, sicut et ipse dixerat: « Ubi sum ego, illic et minister meus erit (*Joan.* xii, 26); » recedens ab eis, et iter sequendi ostendit eis, et cibum quo vescerentur in itinere, reliquit, id est viam dedit et viaticum. Sub forma enim panis et vini corpus suum et sanguinem ad edendum dedit, et conficiendum reliquit. Unde et ipse ait: « Hoc facite in meam commemorationem (*Luc.* xii, 19). » Christus enim in cruce fuit pretium, in deserto est viaticum, in celo erit præmium. Hic est cibus grandium, qui munit contra adversa, et confert bona, servat colata. Hic est cibus Eliæ, cui dictum est: « Surge, comede; grandis enim tibi restat via (*III Reg.* xix, 7). » Qui dormiens comedit cibum hunc, iudicium sibi manducat et bibit. Si vigilans comedit, in fortitudine cibi illius ambulabit quadraginta diebus et quadraginta noctibus, id est toto tempore huius vite sue usque ad montem Dei. De quo scriptum est: « Quis ascendet in montem Domini? etc. » (*Psal.* xliii, 3.)

Viam vero ostendit eis in ablutione pedum: hæc via est humilitas. Primi parentes, qui sexu impari, sed pari fastu peccaverunt per superbiam, abierunt in regionem dissimilitudinis; sed nos per aliam, id est oppositam viam oportet redire in regionem nostram. Quod autem hæc via sit humilitas, audi. Antonius abbas, cum omnes lequeos inimicos

A vidisset in spiritu quasi coram se jactatos, ingemiscens ait: « Quis transibit istos? » Et vox audita est: « Humilitas. » Sane in ablutione pedum humilitatem expressit Jesus Dominus Sabbath, cui ministrant angeli, linteis præcinctus, et totus in modum ministrantium expeditus; solo flexis genibus, inclinavit se ad abluendos pedes hominum; manus quæ creaverunt stellas, contractæ sunt ad tergendas pauperum plantas. Ad tria enim valuit eis hæc ablutio. Fuit eis exemplum, sacramentum, argumentum. Exemplum humilitatis, sacramentum remissionis venialium, argumentum mutue dilectionis. De exemplo Jesu sic ait: « Si ego Dominus et magister vester lavi vobis pedes, et vos debetis alterutrum lavare pedes; exemplum enim dedi vobis, ut et vos ita faciatis (*Joan.* xiii, 14-15). » Quod fuerit sacramentum sic accipite: Videns Petrus platem suum plasmatis sui lutei opificem inclinari ad pedes suos, expavit, et abnuens se lavari audivit: « Si non laveris me, non habebis partem mecum (*ibid.*, 8); » quod de extrinseca ablutione pedum nequaquam intelligi potest, sed est sensus: Nisi etiam manus et caput, id est, prius mortalia non laveris, pedes, id est venialia, non regnabis. Ingredi enim necesse est sine macula etiam veniali. Quod autem argumentum fuerit dilectionis, patet. Signum enim magnæ dilectionis est ad aliquem etiam usque ad abluendos pedes ministrare, ut quod exterius manu, interior fiat verius in affectu. Unde et Dominus, terminata absolute, ait: « Mandatum novum do vobis, ut diceret: Mandatum hoc per Moysen redege in scriptis, sæpe verbis iteravi, sed nunc do illud vobis, id est manuali opere repræsentato. Superest ut de Christianis exponatur. Verumtamen inveniemus verba sic: Cum diligat Jesus suos, in finem maxime diligit eos. Probatio dilectionis exhibitio est operis. Videamus in quantis diligat nos Deus noster, in quantis nobiscum misericorditer agat. Miserationes enim ejus super omnia opera ejus. Quot exhibet miserationes, tot sunt dilectionis probationes. Novit hoc qui dicebat: « Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam (*Psal.* l, 1). » Attende magnam misericordiam; attende 428 miserationes, tanquam numerum filiarum magnæ misericordiæ. « Misericordia enim Domini plena est terra (*Psal.* cxviii, 64). » Non incongrue verodicitur magna misericordia, quia est et parva. Parva, est benedictio sinistræ; magna, benedictio dextræ; parva, est læva sub capite; magna, dextera totum amplexans. Parva, necessaria quæ addicuntur; magna, regnum quod quæritur. Parvam sinit caro magnam spiritus. Unde: « Sitivit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea (*Psal.* lxxii, 2). » Clamet ergo caro, et dicat: Miserere mei, Deus, secundum parvam misericordiam tuam. Clamet spiritus, et dicat: Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam. Illa enim quæ dicitur parva, magna est in se. Magnum est enim immeritis

beneficia præstare; ingratias gratis dare: bona pro malis retribuere; sed parva dicitur respectu magnæ: Etiam parva est quantum ad id pro quo datur, videlicet ad necessitatem. Audi quam modicum sufficit necessitati. Victum et vestitum habentes, his contenti sitis (79). Et alibi: « Divitias et paupertatem ne dederis mihi, sed tantum victui meo præbe necessaria (Prov. xxi, 8). » Philosophus etiam ait: Necessitati modicum sat est, superfluitati nihil. Verumtamen hæc parva magna et magni meriti gignit opera. Filie enim hujus misericordiæ sunt opera septem misericordiæ, quarum sex in Evangelio, septimum in Tobia legi. Per beneficium enim ipsius reficimus esurientem, potamus sitientem, colligimus hospitem, operimus nudum, visitamus infirmum, consolamur vinctum, sepelimus mortuos. Multo plures autem et pene innumerabiles sunt filie magnæ misericordiæ, sed nos de multis pauca excipiamus [f. accipiamus]. Sane est misericordia magna, est major, est maxima. Magna est patientia, major disciplina, maxima justificationis.

Vide quam magna sit Dei patientia. Angelum peccantem non exspectavit ad poenitentiam; deiecit eum de regione vivorum in regionem umbræ mortis. Unde: « Vidi Satanam sicut fulgur de celo cadentem (Luc. x, 18). » Primos parentes non exspectavit, etsi cognosceret figmentum eorum, sed sententia maledictionis eos percussit, cujus robor in universam posteritatem quasi hereditario jure transfusum est. Nos autem non solum exspectat per diem, mensem et annum, sed usque in senectam et senium patientia ejus exspectat ad poenitentiam, disciplina examinat ad justitiam, justificationis illuminat ad vitam. Prima est quasi manus extensa et comminans; secunda, quasi manus impressa et claphisans; tertia, quasi manus supposita, sursum tollens. Prima est ad cautelam, secunda ad medelam, tertia ad tutelam. 429 Primam implorabant sacerdotes inter vestibulum et altare, clamantes: Parce, Domine, parce populo tuo. Secundam Propheta, dicens: « Proba me, Deus, et tenta me, ure renes meos, et carnem meam, [Vulg. cor meum], etc. » (Psal. xlv, 2) Tertiam idem alibi dicens: « Amplius lava me ab iniquitate mea (Psal. vi, 3). » Sunt autem primæ quasi tres filie. Dum enim sustinet nos, monet nos per beneficia, monet per dicta, monet per exempla; per beneficia, ut largitorem diligamus; per dicta, ut ultorem timeamus; per exempla, ut bonos patres imitemur.

(79) *Habentes alimenta et quibus legamur, his contenti simus (1 Tim. vi, 8).*

(80) Ex hoc monastici status elogio, simul et monasticorum defectuum insectatione adeo pathetica, non levis elici potest conjectura Hildebertum hunc habuisse sermonem, dum adhuc Cluniaci moraretur, primis Pontii ambitiosi pseudoabbatis temporibus, quibus periclitari cepit observantia regularis; quæ forte tota deperisset, nisi, divina favente gratia, Petrus Venerabilis ejus post Hugonem II

A Diligamus ergo, sed sine præsumptione timeamus, sed sine desperatione; imitemur, sed sine dissimulatione. Secunda vero, quæ dicitur major, nihilominus tres filias habet. Cum enim flagellat pater filium quem diligit, flagellat aut ad correctionem, aut ad conservationem, aut ad consummationem. Ad correctionem, incipientes; ad conservationem proficientes; ad consummationem pervenientes. Secundum primum modum corripuit Mariam sororem Moysi et Aaron, lepra perfundens eam. Secundum alterum servavit Paulum per stimulum carnis suæ, ne magnitudo revelationum extolleret eum. Secundum tertium consummavit universitatem martyrum. Tertia quidem, quæ maxima dicta est, in duo dividitur. Est enim justificatio prima, et secunda; prima, quæ justum facit; secunda, quam justus facit; non enim sumus tanquam mortuum instrumentum Deo justificanti nos, sicut gladius militi, et dolabrum fabro. Prima vero tres quasi filias habet, quarum prima est gratiæ infusio; secunda arbitrii cooperatio; tertia delicti deletio. Infusio gratuita, cooperatio voluntaria, deletio deifica. Infusio tenebras fugat; cooperatio evellit spinas; deletio extendit rugas. Porro secunda justificatio, et ipsa tres parit. Prima est continuatio in bono; secunda, promotio in melliori; tertia, consummatio in optimo. Ait enim Hieronymus super duodecim prophetas, quia sicut reprobustollitur e vita in cumulo vitiorum, ita electus in cumulo meritorum, id est in tali articulo, quo, si fieri posset, quod diutius viverent, nec ille tamen deinceps deterior fieret, nec iste melior; et hic est finis in quem Deus præcipue diligit suos, cum 430 per curriculum vitæ, in his quæ prædiximus, diligit eos. Sunt inter hos quidam [f. familiares] familiaris sui, tanquam secretarii ejus, quos diligit tanquam pupillam oculi sui (80). Hi sunt viri claustrales, qui contempserunt vitam mundi, qui elegerunt abjecti esse in domo Domini magis quam habitare in tabernaculis peccatorum; qui facti sunt abjectio plebis, et opprobrium hominum, quibus servat Deus judicariam potestatem in alios, sicut ipse ait: « Vos, qui reliquistis omnia, et secuti estis me. . . cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes, judicantes duodecim tribus Israel (Matth. xix, 27). » Hi sunt filius ille major, qui est in agro, cui pater dixit: Fili, tu semper mecum es, et omnia mea tua sunt; sed summopere caveat iste filius ne velit accipere hædum ad private cum amicis epulandum. Hædus potulcum animal est et olidum, qui in lege offerebatur pro [f. dele-

qui tantum tribus mensibus Cluniaco præfuit), successor, primitivum tot sanctorum abbatum et monachorum fervorem in pristinum statum restituisset. Inde etiam educi potest Hildebertum vere fuisse monachum, et quidem Benedictinum, cum tanto opere monasticam abstinenciam a Regula sancti Benedicti impositam commendat, et tanto zelo defectus in illam contingentes, sollicitè vitare suadeat.

llione] declinatione peccati. Hædum itaque comedere cum amicis est cum quadam delectatione peccare. Comedit autem hædum vir claustralis quandoque cum amicis, quandoque in amicis, quandoque pro amicis. Cum amicis, si mente redeat ad cohabitationem et conversationem eorum quos reliquit; vel (quod absit!) si etiam in opere redierit ut canis ad vomitum, tanquam suus ad volutabrum suum. In amicis vero, si saltem mala illorum cognita defenderit, si foverit commendando; si non fleverit, pro eis intercedendo. Pro amicis vero, si etiam manum auxilii apposuerit; si quæ deberet pauperibus, caris suis erogavit; si spoliavit cellam ut vestiast nepotem, quia caro ejus et sanguis est. Verumtamen et propter amicos solitarius hædum edere potest in ipsa vilitate olerum, in ariditate leguminum, in tenuitate piscium potest invenire ollas carniū, si supra facultatem loci sui, eadem velit sibi ministrari [supple, quæ habuisset in sæculo]; si præter usum eorum cum quibus vivit peregrinis balsamenti illa condiat, et a nativa asperitate, in adulterinam suavitatem eam degenerare cogat; si horam communem sine causa præveniat; si supra modum sumat; et in summa in clauastro vescitur carnibus hædinis; qui quasi monachus privilegiatus inter alios, vult lautioribus uti cibis, cultioribus uti vestimentis, 431 mollioribus incubare stratis, brevioribus et rarioribus interesse vigiliis, (81) vereor ne iste excludatur ab esu vituli saginati, quem pater filio prænitenti impertiit. Sed ut et nos digni inveniamur introduci ad esum illius vituli, qui seipsum obtulit pro nobis, diligamus Jesum diligentem nos, diligamus eum, quoniam bonus est nobis, sed maxime quoniam bonus est, ut et ipse diligat nos in finem et maxime in fine, cum venerit judicare vivos et mortuos et sæculum per ignem.

XL.

IN COENA DOMINI SERMO SEPTIMUS (82).

« Estote imitatores Dei, sicut filii charissimi, et ambulate in dilectione sicut et Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis (Ephes. v, 2). »

Admonet vos, fratres charissimi, Apostolus, ut sicut filii Dei estis, a tanto Patre non degeneretis. Ille enim filius dignus est patre, qui bono patri assimilatur. Unde quisque autem recognoscet se Christianum [se filium], si se [exhibeat] Christianum, et Christi filium, a quo etiam Christiani dicuntur. Si autem Christi filius, et Dei filius est. Cum autem Christiani omnes, et Dei filii sint: « Estote ergo imitatores Dei (83), » sicut illi qui filii ejus sunt. Unde Joannes: « Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, et simus (I Joan. iii, 1). » In quo debeat eum imitari supponit.

(81) Phrasia Hildebertina.

(82) E Victorino et Lyrano.

(83) Lyranus habet: Unusquisque recognoscit se Christianum, et Dei filium. A Christo enim Chri-

A Unde Joannes: « Quid dicit se in ipso manere, debet sicut ille ambulavit, et ipse ambulare (I Joan. ii, 6). » Nunquam Christus in mundo cessavit, super ambulavit, nulla eum carnalis voluptas detinuit. Nunquam in vitiis obdormivit. Non jubet nos imitari Patrem in divinitate, quia revera Dei non potestis esse natura, nec participatione deitatis. Non jubet imitari miraculis, sed tantum ambulatione jubet ire; sed quibus pedibus? Non pedibus, sed manibus; non gressibus corporis, sed gressibus mentis. Ascensuri estis altum montem, qui usque ad cælum erigitur. Scitis quantum moratur quisque in ascensione illius montis. Alius centum annos, quantum scilicet vivit, alius sexaginta, alius quadraginta, alius viginti, alius decem, alius per unum diem. Sed quia forsitan viam nescitis, viam docet B Apostolus, cum subdit: *Ambulate in dilectione*; habetis dilectionem, et in cælum ascendetis. 432 Ipsa enim habet duas alas quibus homines vehuntur. Diligite enim Deum et proximum. Ecce duæ alæ quæ nos portant in cælum. His duabus alis ascendit Pater noster. Dilexit enim Deum et proximum. Deum dilexit ut Patrem. Quidquid enim in mundo faciebat, non sibi, sed Patri suo ascribebat. Dicebat enim: « Et sermonem quem audistis non est meus, sed ejus qui misit me Patris (Joan. xiv, 24). » Et in oratione passionis cum rogaret ut transiret ab eo calix: « Fiat, inquit, voluntas tua (Luc. xxii, 42). » Itaque præposuit voluntatem Patris voluntati suæ. De dilectione proximi quid dicam? Illa admirabilis est, quia, ut ait Apostolus, « Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis (Ephes. v, 2). » O quanta dilectio! Deus immortalis, sicut aliquis agnus, sicut aries immolatus est pro nobis. « Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis (Joan. xv, 13). » Saltem, fratres charissimi, Patrem imitemur, qui prior nos dilexit, prior viam nobis monstravit, relinquens vobis exemplum, ut sequamur vestigia ejus. Diligamus invicem, quia charitas ex Deo est, et qui diligit fratrem suum, ex Deo natus est, et videt Deum. Charitas enim est regina virtutum. Omnes serviunt charitati. Si aliqua virtus est quæ non sit sub charitate, desinit esse virtus. « Charitas, » ut ait Apostolus, « operit multitudinem peccatorum (I Petr. iv, 8); » et quia charitas est sublimior omnibus virtutibus, sola, pereuntibus aliis, in futuro remanebit. *Charitas nunquam excidit*. Hæc sola virtus inter angelos et homines erit in futuro, quia et Deum, et se invicem, ut concives, et filii ejusdem Patris (Rom. xiii, 8), ardore nimio diligunt.

Igitur diabolus plus laborat odium miscere inter fratres, quam aliud vitium. Quanto enim plures videt colligatos et confederatos ad bellum, tanto

stiani dicuntur. Si autem Christi filius est, et Dei filius est. Cum ergo omnes Christiani et filii Dei estis, estote imitatores, etc.

minus contra eos potest, sed si ponat intestina bella, cum foris sit hostis, intus facilius vincit. Nam nascente [discordia], sequitur (84) inde detractio, invidia, contentio, et alia mala. Unde Joannes: « Qui odit fratrem suum, in tenebris est, et in tenebris ambulat, et nescit quo eat, quoniam tenebrae obscuraverunt oculos ejus (1 Joan. ii, 11). » Exposuimus, fratres charissimi, viam qua ascende- batur in celum; modo videndum est quomodo am- bulemus in ea. Ait enim: *Ambulate*, dum lucem habetis, in dilectione. Primus gressus hominum accedentium (84) ad Deum, est poenitentia, et per eam veniam postulare. Veniam autem postulare non potestis, nisi dilectionem 433 proximi habeatis; et sicut veniam postularetis, proximo contra vos (86) peccanti prius concedatis. Ait enim Dominus: « Si non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec Pater vester coelestis dimit- tet vobis peccata vestra (Matth. vi, 14, 15). » Ecce neces- saria est dilectio inimici, si vobis pec- cata vestra vultis dimitti. Sed dicetis: Ipse aufert res meas; ipse intulit mihi contumelias. Ecce, fra- tres, amisistis per peccatum coelestem haereditatem; vis illam recuperare? perde rem tuam temporalem, et recuperes coelestem. Vis utramque habere? in- dulges tibi nimium. Contumelias condona: Imitare Christum (87), qui dixit, dum occideretur: « Pater, dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt (Luc. xiii, 34). » Et iterum: « Estote misericordes, sicut et Pater vester misericors est (Luc. vi, 36). » Post poenitentiam, necessarium est vitare vitia. In hoc dilectio multum utilis est. Dilectio enim malum non operatur. « Caritas enim non aemulatur, non agit perperam, non inflatur, non gaudet super iniqui- tate (1 Cor. xii, 4). » Qui fratrem suum diligit, non poterit facere homicidium, non adulterium, non furtum, non perjurium, non falsum testimonium, non rapinam, non invidere, non litigare, nullum malum proximo facere. Post remotionem vitiorum, sequitur virtutis operatio. Ibi satis apparet quantum dilectio valet. Bona enim vita, alia contemplativa, alia activa. Contemplativus est, qui in Deo cogi- tando et amando immoratur, et studet; sed siue dilectione Dei et proximi esse non potest, juxta Jo- annem, qui ait: « Si quis dixerit quoniam diligit Deum, et fratrem suum odit, mendax est (1 Joan. ii, 4). » Activa vero vita in dilectione proximi tota est, D pauperes pascendo, vestiendo, hospitio receptando, in infirmitate, sive in carcere visitando.

Itaque, fratres charissimi, omnis vita bona est in dilectione fundata. Sed quoddam vitium est inter homines, quod valde dilectionem exstinguit, detrac- tio scilicet. Hoc vitium est abominandum inter fra-

tres, tales sunt seminatores (88) discordiarum. Hoc est frama (89) diaboli, incendium odii, mors, et saeva perditio animae. De quibus David: « Qui lo- quantur pacem cum proximo suo; mala autem in cor- tibus eorum (Psalm. xxvii, 3). » Et Salomon ait: « Susurro, et bilinguis maledictus, turbavit enim pacem habentes; lingua tertia multos commovit (Ecclesi. xxviii, 15, 16). » Tertius enim est loquens proximo secreto, alium apud eum accusat, et multa fingit quae non audivit, intimans illi haec et illa mala illum dixisse de eo, 434 quem veneno linguae suae commovens, et sic quem prius diligebat, inimicum reddit, et tamen cum eum videt quem modo accusa- bat, ei arridet (90), et eum quasi multum diligeret, amplectitur. Facile peccat lingua, et quia est in udo (91), facile labitur. De ea loquitur Jacobus, dicens: « Lingua modicum membrum est, et magna exaltat (Jac. iii, 5). » Iterum ait: « Ecce quam parvus ignis, quam magnam silvam accendit, et lingua est ignis, et universitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, quae maculat totum corpus... Lin- guam nullus hominum potest refrenare (92). Inqui- etum malum, plena veneno mortifero (ibid.,) 5-8). » « Si quis autem putat se religiosum esse, non refre- nans linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio (Jac. i, 26). » Haec omnia dicit de lingua Jacobus. Ideo, fratres charissimi, ponendum est linguae frenum, ne detrahat, ne accuset, ne male dicat, juxta David: « Posui ori meo custodiam (Psalm. cxi, 3). » Nec solum reticendum est os, sed aures obturandae sunt, ne audiant accusationem. Unde Salomon: « Sapi aures tuas spinis, et noli audire linguam nequam, et ori tuo fac ostia et seras (Ecclesi. xxviii, 28), » cum praesertim magnum malum sit mentiri. Unde David: « Perdes omnes qui lo- quantur mendacium; disperdat Dominus universa labia dolosa, et linguam magniloquam (Psalm. xi, 4). » Timete, fratres, sententiam Apostoli, qui dicit: « Neque rapaces, neque maledici regnum Dei possi- debunt (1 Cor. vi, 10). » Respice ad Patrem vestrum, qui cum malediceretur, non maledicebat. Quare juvat (93) viventes, etiam faecessitos, non maledicere. « Nolite ergo, ut ait Jacobus, detrahere invicem (Jac. iv, 11). » Nonne plus dilectio valet, et servitius vicaria, quam latens corrosio? Quid est ergo quod dicit David? « Ecce quam bonum, et quam jucundum habitare fratres in unum (Psalm. cxxxii, 1). » Bonum est, quia utile est servire alterum (94) alteri. Ju- cundum est, quia nulla res suavior est quam dile- ctio, ad quam nos invitans Christus, dedit exemplum humilitatis, quia voluit ministrare, non ministrari, quando lavit pedes discipulorum suorum, et ait: « Scitis quid fecerim vobis (Joan. xiii, 12); » quod

(84) Lyranus, Nam nascente radice illa sequitur.

(85) Lyranus, homini accidenti.

(86) Victorinus, Sicut qui veniam postulatis proximo contra vos. Lyranus. Et sicut veniam postulatis, veniam proximo contra vos.

(87) Lyr., Imitare Petrum.

(88) Lyr., hoc est seminatorium.

(89) Lyr., flamma.

(90) Lyr., sibi assurgit, sibi arridet.

(91) Lyr., in humido.

(92) Lyr. et Vulg. domare.

(93) Lyr., juvat nos etiam.

(94) Lyr., alterutrum.

dicatur : Dedi exemplum humilitatis, quia « si ego Dominus et Magister vester, lavi pedes vestros, quanto magis vos debetis alter alterius lavare pedes? » (Joan. xiii, 13.) Surgite ergo, fratres charissimi, exemplum tanti Patris sequamini, auferendo malum de cogitationibus vestris, et de toto corde vestro condonantes alterutrum, si jacet latens in cordibus vestris odium. Deus autem pacis et dilectionis maneat cum omnibus vobis, et pacem det vobis veram, ut per eam consequi possitis vitam æternam (95). Amen.

XLI.

IN PASSIONE DOMINI SERMO PRIMUS (96).

Dominus noster Jesus Christus, fratres charissimi, « ut sanctificaret per suum sanguinem populum, « extra portam passus est : Exeamus igitur ad eum « extra castra, improprium ejus portantes (Hebr. xiii, 12, 13). »

Salis, fratres charissimi, audivistis ordinem redemptionis nostræ; sed dignum est tamen multoties hoc beneficium commemorare. Quanto enim sæpius beneficium memoratur, tanto plus in amore benefactoris animus inflammatur. Recordari igitur debemus quantum improprium pro nobis passus est Dominus, quia scilicet, cum ad turpem mortem duceretur, quasi vilis et contemptibilis extra civitatem ejectus est, et crucem suam portavit, et inter latrones crucifixus est in loco Calvarie, et ubi rei decollabantur interfectus est. Videbatur enim « opprobrium hominum, » ut ait David, « et abjectio plebis (Psalm. xxi, 7). » Sed cum prava intentione Judæi ita hæc fecissent, pius Dominus magna dispensatione hoc fieri voluit. Non enim solum hoc genere mortis voluit redemptionem dare hominibus, sed etiam vitam nostram informare. Non enim sine causa voluit potius crucifigi quam lapidari, vel alio genere supplicii; sed quod aliquid debeat in ejectione et crucifixione intelligi, docet Apostolus, cum dicit : *Exeamus ad eum extra castra, improprium ejus portantes*. Videamus ergo quomodo debeamus exire, et e quibus castris, et improprium portare. Quandiu in hoc mortali corpore vivimus, a Domino peregrinamur. Sumus in hoc corpore quasi in castris bellantes contra spirituales inimicum. Sed in his castris delectandum non est, quia, ut ait Apostolus : « Debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini (Rom. viii, 12). » Exeundum est ergo ab his castris, ut non subiciamur [quasi] domino, carni. Debet enim servire, non imperare. Unde Apostolus : « Castigo corpus meum, et in servitutem redigo (I Cor. ix, 27). » Id est, ut serviat animæ. Hoc exire est illud quod ait Dominus in Evangelio : « Qui vult venire post me, abneget semetipsum (Matth. xvi, 24). » Abnegare quippe debemus, non quod ibi Dominus fecit, sed quod nos ipsi fecimus. Quodcumque bonum habemus, ex Deo est. Quod

A malum, ex homine. Ergo qui furabatur, jam non furetur. Audivistis quid est exire extra castra. Modo videamus quid est *improprium Christi portare*. Hoc idem est quod per aliud Dominicum dicitur : « Et tollat crucem suam (ibid.). » Dominus voluit hoc genus tormentorum eligere, ut inde sumamus formam vite. Sicut enim aliquis crucifixus non potest membra sua ad aliquas actiones dirigere, eodem modo veterem hominem cum vitiis et concupiscentiis debemus crucifigere, ut neque pes, neque manus, neque aliud membrum possit aliquam nequitiam peragere, nec cogitare. Unde Apostolus : « Per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo (Gal. vi, 14). » Tollamus ergo crucem, et in nobis crucifigamus vitia. Duobus autem modis crux tollitur, vel cum caro propter vitia maceratur, vel cum proximo patienti condoletur. Sed non sufficit tollere crucem, nisi sequamur eum. Unde postea subiecit in Evangelio : « Et sequatur me (Matth. xvi, 25). » Non omnes qui portant crucem sequuntur Dominum. Ille sequendo Dominum portat crucem, qui se macerat spontanea voluntate, et moritur vitiis. Non enim [similiter] portatores fuerunt crucis Christus et Simon Cyrenæus. Christus sponte portavit, et mortuus est in ea. Simon in angaria nec mortuus est in ea. Simon significat eos qui non sponte jejunant, nec sponte carnem suam macerant, sed coacti, nec moriuntur vitiis. Christus e contrario. Audivistis improprium Christi propter vos susceptum. Hoc a multis Patribus fuit præfiguratum.

Legitur enim de Eliseo propheta quod cum ascenderet in montem, sequebantur eum quidam pueri male garrientes, et clamabant : Ascende, calve (IV Reg. ii, 23). » Oratione autem justi viri, venerunt duo ursi de silva, et devoraverunt quadraginta duos pueros. Eliseus vero Christum significat, qui fuit calvus, id est sine vitiis superfluis. Capilli enim, quia sunt sine sensu, superflua significant; pueri, Judæos qui deridebant Christum exaltatum in cruce. Duo ursi de silva, Titum et Vespasianum de gentilitate venientes, qui dissipaverunt Judæos qui nutriti fuerunt [supp. in deserto] per quadraginta duos annos. Hoc enim fuit spatium a passione Domini ad destructionem Jerusalem. Sed quamvis dicatur improprium Christi, non quantum ad nos, sed quantum ad Judæos sic est vocandum. Putaverunt enim maximam esse debilitatem, Christi mortem. Nos autem dicimus esse maximam virtutem Christi, et maximum exemplum patientiæ, et humilitatis, et misericordiæ. Unde ait Apostolus : « Verbum crucis pereuntibus stultitia est, credentibus autem, virtus Dei (I Cor. i, 18). » Nos autem virtutem Dei hoc esse credamus, ne maledictionem subeamus. Legitur enim quod Noe habuit tres filios, Sem, Cham et Japhet. Iste plantavit vineam, et de vino illius inebriatus est, et obdormivit in tabernaculo detectis pudendis. Videmus

(95) Lyr., et æternam.

(96) E. Victorino codice.

aulem Cham filius ejus patrem sic delectum derisit, et illud nuntiavit fratribus suis. Duo autem fratres hoc audientes protulerunt pallio patrem suum, non considerantes nuditatem. Pater autem, ut hoc didicit, maledixit, non Cham, sed Chanaan filium ejus. Ait enim: « Maledictus sit Chanaan, sit servus Sem et fratrum suorum (Gen. ix, 25). » Nō, qui interpretatur *requies*, Christum significat, vinea, Judæos, qui dederunt ei vinum passionis, quo obdormivit in cruce, et apparuit nuda et quasi impotens humanitas ejus. Cham significat Judæos, qui deriserunt Christum nudum in cruce, et mortuum. Duo fratres sunt credentes de utroque populo, qui excusant infirmitatem Christi. Vindicavit Dominus, non solum in patres, sed etiam in filios, modo faciens eos servos nostros. Egimus, fratres charissimi, vobiscum de improperio Christi. Egimus et de exitu castrorum, et de cruce portanda. Hujus autem mysterii in hac festivitate quamdam speciem representamus. Et enim extra (97) civitatem eximus, crucem materialem portamus. Sicut ergo figuram gerimus, ita rem opere compleamus. Sed quidam nostrum sunt qui nimis in castris pigrilantur, quia scilicet carnalibus delectantur. Alii enim sunt solliciti circa divitias, alii vacant libidini, alii, curiositati, alii inani gloriæ, et alii aliis vitis. Sed modo agamus de divitiis. Divites hujus sæculi sunt qui superbiunt, qui extollunt se, et putant se beatos esse; **438** sed, ut ait Augustinus, « nihil est infelicius felicitate peccantium, » et dum de nimia prosperitate lætantur, non prævidentes se a pitem ruinam, excæcantur. Audite quomodo sunt cæci. David enim ait de hujusmodi excæcatis: « Vir insipiens non cognoscet, et stultus non intelliget hæc; cum exorti fuerint peccatores sicut fenum, et apparuerint omnes qui operantur iniquitatem (Psal. xci, 7, 8). » Quid est qualiter intendant in sæculum sæculi. Exoriri dicuntur peccatores, quando in magnas divitias provehantur

(97) Probabile videtur Hildebertum hunc habuisse sermonem, cum esset episcopus Cenomanensis, feria sexta præcedente Dominicam Ramorum; qui scilicet, citavit nosse Martenum, tract. De divinis officiis, cap. 49, num. 26, imaginem Crucifixi, quam feria sexta Parasceves solet clerus et populus adorare, solemni pioque ritu deferunt canonici Cenomanenses ad monasterium S. Vincentii, sequenti Dominica ad matricem ecclesiam cum pompa inde reportandam. Hanc autem, ut refert præfatus Martenus, ita describit ejusdem Ecclesiæ ordinarium: [Feria sexta ante Ramos Palmarum, cum deportatur imago Crucifixi ad S. Vincentium, cooperta pallio, debent esse quatuor sacerdotes, i. e. albis, et stolis revestiti, euntes nudis pedibus cum aliis revestitis usque ad S. Vincentium, ita ut capellanus nostræ ecclesiæ sit ad caput, capellanus de Gordana ad pedes, capellanus S. Michaelis ad dextrum brachium, et capellanus de S. Audoeno ad sinistram, et quatuor pueri cum subdiacono, similiter discalceati; et cum venerint ad dictam ecclesiam, cantetur responsorium de S. Vincentio; quo finito, cum oratione et precibus, dimittant ibi Crucifixum usque ad Ramos Palmarum.] Apertissime igitur ad hunc ritum videtur Hildebertus accommodasse ad concionis argumentum verba Apostoli: *Exeamus ad eum extra castra, inproperium ejus, Christi scilicet, portantes*

vel potentiam appetere dicuntur, qui indumentis insignibus fulgent, sed hæc sicut fenum, quod modo floret, et statim arefcit. Sicut ipse alibi dicit: « Homo, sicut fenum dies ejus, sicut flos agri, sic præteribit [Vulg. efflorebit]. » Similes sunt hominibus querentibus argentum, qui inveniunt plumbum, reversi sunt in patriam suam. Similes sunt somniantibus reperire divitias, et habere eas, qui cum evigilat, invenit se deceptum, ut ait David: « Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt viri divitiarum in manibus suis (Psal. lxxv, 6). »

O vos, fratres, timeo, quia tempus est, et utramque beatitudinem non potestis habere. Audite quod dictum est diviti ardentibus in flamma: « Recordare quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala. Nunc vero hic consolatur, tu vero cruciaris (Luc. xvi, 25). » quia regnum cælorum datum est pauperibus. Unde ait Dominus: « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum (Matth. v, 3). » Et David: « Parce pauperi et inopi, et animas pauperum salvas faciet (Psal. lxxi, 12). » « Facite » igitur « vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula (Luc. vi, 20). » Est aliud genus hominum, qui cum non sint divites, divites esse cupiunt, et bonis aliorum invident, sicut sunt raptores, qui semper miseri, et in futuro miseres erunt, quia utraque bona amittunt. Sed quid promittit eis Dominus? (98) « Vae qui prædatis, quia tu ipse prædaberis! » (Isai. xxxiii, 1.) **439** Qui in presenti factus est lupus, in futuro erit esca lupo. Isti lupi non solum homines, sed etiam Deum et Domini res aggrediuntur. Domum enim Domino consecratam, ubi corpus et sanguis Domini offertur, ubi orationes effunduntur, violant et incendunt. Sed, ut ait Apostolus: « Qui violaverit templum Dei, disperdet eum Deus (1 Cor. iii, 17). » Res vero ecclesiasticas pro redemptione peccatorum Deo attributas, eripiunt,

ut auditorum devotionem vivacius excitaret, dum illis hujus ritus mysterium explicans: *Extra civitatem, inquit, eximus, crucem materialem portantes. Sicut ergo figuram gerimus, ita rem opere compleamus, etc.*

(98) Quod autem sub hujus sermonis lineam, tam acriter in Ecclesiarum deprælatores invehitur, id cadere forte potest in consules, seu, ut vocant, Scabios Cenomanenses, qui quo tempore Guillelmus Rufus, Angliæ rex, et ejus postea successor, Henricus I ad id Hildebertum adigere tentabant, ut matricis ecclesiæ suæ turres, quasi Arci suæ, ut putabant infestas, dirui siceret, quod ab ipso nunquam obtinere potuerunt. Unde prælati consules, prævi regis potestatis assentatores, tantam vim ipsi Domini S. nectuario, ut ait Hildebertus ipse epistola octava libri primi, intulerunt, ut omnibus urbis ecclesiis temeratis et spoliatis, *quidquid esset potestatis episcopalis, ait ipse, vel dissipatum fuerit in rapinas, vel in favillas evanuerit.* Hinc Hildebertus ad tantam rerum omnium inopiam redactus est, ut infulis etiam episcopatibus direptis, ad concilium Trecentense, præ nimia egestate, nequiverit accedere, et Romam, non nisi pene emendicando, ad summum Pontificem confugere compulsus fuerit. Vide supra gesta episcoporum Cenomanensium, et quæ de hoc in Hildeberti Vita retulimus.

et peccata populi comedunt. Illos sacrilegos raptores, istos lupos pastores debent abjicere ab Ecclesia, quia inter oves lupi esse non debent. Si Dominus in futuro damnaturus est illos qui sua non tribuunt, quid ergo facturus est illis qui rapiunt aliena? Quid amplius dicerem? Diabolica instrumenta sunt, quibus diabolus Ecclesiam assilit [f. affligit] innocentes opprimit. Sunt quasi leo quærens quem devoret, surgit mane cupiens saturare famem suam, nec habet quod comedat, nisi rapiat. Quid de libidine? Illa omnia contaminat, omnia commiscet. Illa David et adulterum et homicidam fecit, Salomonem corripit, Samsonem interfecit. Hæc coinquinat corpus et animam. Alia scelera sunt horrida, sed ista est fetida. Hæc vertit homines in reprobum sensum. Hæc libido adulteria generat, et incestus parit. Non exvent homines sibi a parentibus, non a commistis, non a commatre, non a filia spirituali, quod, ut ait Gregorius, magnum est peccatum.

XII.

IN PASSIONE DOMINI SERMO SECUNDUS (99).

« Foderunt manus meas et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea (Psal. xvi, 17). »

Septimana præsens, fratres charissimi, ex re nomen habens, vocatur laboriosa, vel ut vulgo loquuntur, a pœna verbo rustico, *pœnosa*. Quod si queritis causam hujus impositionis, mementote Dominicæ Passionis. In hac siquidem septimana passiones Domini recitantur, et pœnæ, quas non pro suis, sed aliorum peccatis pertulit, populo denuuntiantur. Quod si vultis scire quam pœnam passus est Christus, attendite ipsum in cruce pendentem, et attendite eum de ipsa cruce hujuscemodi 440 querimonias proferentem: « Foderunt manus meas et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea (Psal. xxi, 17). » Istæ tamen querimoniæ non sunt impatientiæ, sed potius misericordiæ. Non enim dolebat pro se, qui patiebatur. Quis vero passionem et pœnam Domini digne considerare, digne enuntiare sufficiat? Ipsemet quod pertulit dicat, ipse de pœna [sua] testimonium perhibeat. Ipse qui passus est. « Foderunt [inqui:] manus meas et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea (Psal. lxxviii, 12). » Et iterum: « Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto (ibid., 22). » Attendite, quæso, quæ pœna fuerit, manus et pedes clavis configi, et sic in ipsa cruce extendi, ut omnia ossa extensa, præ nimia extensione possint dinumerari. Nolite, fratres, oculos vestros a cruce Christi divertere: nolite aures vestras a verbis ejus deflectere: ecce de cruce loquitur, et vobis loquitur. Pro quibus patitur, ipsis loquitur. Obsecro vos ergo, exhibite affectum compassionis, et affectum [f. effectum] imitationis. Hoc etenim silit, hoc esurit. Auferte a vobis fel iniquitatis, et acetum pessimæ cogitationis. Sit operatio justa, sit cogitatio munda. Ecce audistis ex parte, sed tantum minima, quam pœnam Christus passus sit. Videte postmodum a qualibus, et qualiter, et

A quam patienter passus sit. Audite Psalmistam in persona Christi dicentem: « Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt, et steterunt, et qui juxta me erant de longe steterunt (Psal. xxxvii, 42). » O Domine Jesu Christe, quid tibi facient inimici, quandoquidem tibi adversantur amici? Male de inimico confidere potest, cui et amicus contrarius est. Tu tamen Domine Jesu, non certe impotens, sed prorsus omnipotens. Tu qui a talibus pateris, quid talibus facis? quid talibus dicis? Scio, Domine, scio quid mihi respondeas. Nihil omnino facio, nihil omnino dico. Gratanter sustineo passionem, et nullam prorsus nec verbo, nec facto, rependo ullionem. « Ego enim tanquam surdus non audiebam, et sicut mulus non aperiens os suum (Psal. xxxvii, 14). » Ego sum illa ovis patiens et mitis, de qua scriptum est: « Tanquam ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram tondente se non aperuit os suum (Isai. liii, 7). » O exemplum patientiæ imitabile et admirabile, dignum prorsus admiratione et dilectione, dignum imitatione! 441 Hoc exemplum attendant, et erubescant impatientes, et impotentes, qui et per impatientiam pati nolunt; et tamen cum patiuntur, propter impotentiam se vindicare non possunt. Miseri prorsus isti qui et patienter quod volunt ad vindictam, exercere non possunt quam volunt [f. qui quod impatienter volunt, exercere non possunt ad vindictam quam volunt]. E contrario Christus beatus, qui pœnam libenter sustinuit, et persecutoribus suis ullionem inferre noluit quam potuit.

C Pœna itaque quam Dominus pertulit, hæc septimanæ, sicut dictum est, pœnosæ nomen imposuit. Quod si sit qui diligenter inquirat, inveniet alias pœnas, pro quibus hoc vocabulum huic septimanæ non injuste conveniat. Sunt enim duo genera hominum qui hoc tempore graviter affliguntur et pœnam maximam patiuntur, qui idcirco valde laborant, quia onus maximum portant, et illud quidem onus aliquando deponere volunt, nec tamen possunt. O quam execranda, et nunquam collo imponenda sarcina, quam qui sibi imponit, portare cogitur, et eam cum deponere voluerit, aliqua occasione impediante, non sinitur! Onera ista, charissimi fratres, sunt peccata. Sub isto onere laborabat qui in Psalmo dicebat: « Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum et sicut onus grave gravatæ sunt super me (Psal. xxxvii, 5). » Attendite igitur duo genera hominum, ista onera deponere volentium, non tamen valentium. Quid est autem onus deponere, nisi peccatum dimittere? Sed qui vult peccatum dimittere, necesse habet illud sacerdoti confitendo revelare, sicut scriptum est: « Revela Domino viam tuam, et spera in eo (Psal. xxxvi, 5). » Sed multoties, cum peccator magnitudinem et multitudinem sui reatus attendit, erubescit confiteri quod fecit, et quamvis pro peccatis suis graviter doleat; ipsa tamen intra sinum conscientiæ insipienter contegens, cui

deberet, præ pudore nimio, non revelat. O stulte ! cur erubescis homini dicere, quod non erubuisti in conspectu Domini facere ? Remove a te pudorem, curra ad sacerdotem, revela secretum et confitere peccatum. Alioquin nihil proderit tibi cordis contritio, si, cum possis, non sequitur oris confessio. Non possum, inquit, hoc facere. Ego quidem libenter peccatum desererem, et pro peccato penam maximam mihi ipsi imponerem, si hoc sine confessione utiliter facere possem. Sed quia hoc fieri non potest, malo peccatum celare, et in peccato vitam finire, quam pro tanto reatu verecundiam sustinere. Et plerumque ita evenit sicut dicit, quia superveniente alicujus infirmitatis occasione, moritur sine confessione. Hujusmodi vero peccator, qui præ pudore peccatum non **442** confitetur, ideo plerumque sine fructu penitentiae moritur. Per filium Judæ patriarchæ, Her nomine, aliquatenus figuratur. Her enim, sicut scriptum est, Thamar duxit uxorem, sed quia in conspectu Domini nequam fuit, mortuus est sine liberis (*Gen. xxxviii, 3*, etc.). Her quippe pellicitus [i. e. pellitus], Thamar amaritudo interpretatur. Quid igitur pellicitus significat, nisi peccatorem ? Quid Thamar, nisi peccati amaritudinem ? Quod enim per pellem peccatum significatur, in Genesi patenter ostenditur, cum Dominus Adam et Evæ post peccatum tunicas pelliceas fecisse legitur (*Gen. iii, 7*), ac si eis postquam peccaverant, Dominus manifeste dixisset: Videte induti pellibus quam pilosi estis exterius, et per hoc solerter perpendite quales peccando facti estis interius. Sicut enim pilus de superfluis humoribus nascitur, sic peccatum, non de ipsa natura, quæ bona est, sed de vitio prævæ voluntatis exoritur. Tunc ergo Her, qui interpretatur pellicitus [i. e. pellitus], Thamar ducit uxorem, quando peccator reatum suæ iniquitatis considerans, et semetipsum dijudicans, maximam in corde suo pro eodem reatu suscipit amaritudinem ; sed quia præ verecundia peccatum non confitetur, quasi Her accepta Thamar, sine liberis moritur, quia etsi pro peccato suo magnam suscipiat amaritudinem, tamen de eadem amaritudine, pro eo quod non confitetur [peccatum], nullum penitentiae fructum, quasi filium, generat.

Est aliud hominum genus cujus cor in consideratione culpæ suæ, amaritudine magna conficitur, et tamen a confessione ejusdem, non tam pro pudore, quam pro peccati amore compescitur. Sed forsitan querat aliquis quomodo amaritudo cum delectatione conveniat. Ad hoc breviter respondemus, quia in corde peccatoris diversi sunt affectus, et diversi sunt respectus. Aliquando enim etiam ille qui peccatum diligit, ratione cogente, ad Deum respicit, et dum iudicium ejus tremendum considerat, horrescit ei protinus quod delectat, et ipse horror timorem incutit, timor amaritudinem gignit, sicque fit ut eandem mentem nunc amaritudo pœnalis efficiat [i. e. afficiat], nunc delectatio peccati male blandientis inficiat. Isti itaque qui tantam in se sentiunt pec-

cati delectationem, pro nihilo computant, si irent ad confessionem. Dicunt enim apud se: Quid mihi prodest peccata confitendo dicere, quod scio me præ nimio amore non posse deserere ? Hunc itaque qui pro amore peccati ad confessionem non vadit, secundus filius Judæ, videlicet Onan, per significationem exprimit, qui post mortem fratris sui Thamar uxorem accepit. **443** Sed quia semen in terra fundebat, sine liberis mortuus fuit. Quid est enim semen in terram fundere, nisi delectationem suam in terrenis et carnalibus desideriis figere ? Tunc enim semen de quo filius procreari posset, in terram funditur, quando affectus cordis, de quo bona opera emergere possent, in terrenis concupiscentiis spargitur. Sed peccator hujusmodi, etsi de peccato aliquando compungitur, et quasi facto connubio Thamar, id est amaritudini jungitur, tamen sine liberis moritur, quia pro amore peccati deserens confessionem, nullum boni operis fructum consequitur. Ecce distinximus duo peccantium genera, quibus hebdomada præsens valde pœnalis est, quia et grandem peccatorum sarcinam ferunt, et tamen partim pro peccati pudore, partim pro peccati amore non confitentes, se ipsos alleviare contemnunt. Est adhuc tertium peccantium genus supradictis deterius, quod scilicet et peccatis consentit, et tamen de peccatis nullam amaritudinem sentit. Adeo hujusmodi peccatores ipsa peccandi consuetudine sunt excæcati, ut peccata gravia faciant, et peccare se nesciant, et sunt quasi stupidum membrum in corpore, quod etsi valde infirmum sit, præ nimia tamen infirmitate sentiendi vim amittens, dolorem infirmitatis non sentit. De istis vero qui pro suis peccatis non dolent, sed, quod deterius est, cum malefecerint, gaudent, scriptum est: « Qui lætantur cum malefecerint, et exultant in rebus pessimis (*Prov. ii, 14*). » Hoc tertium peccantium genus, tertius [est] Judæ filius, id est Sala convenienter figuratur, qui Thamar in conjugium non accepit. Sala quippe interpretatur *dimissus*. Tunc ergo Sala, id est dimissus, Thamar, id est amaritudinem uxorem non ducit, quando peccator Deo deserente cæcatus, et sibi ipsi dimissus, pro peccatis quæ non intelligit, in corde suo nullatenus amarescit. De talibus, qui a Deo dimittuntur, in Psalmo dicitur. « Dimisit eos secundum desideria cordis eorum (*Psalm. lxxx, 13*). » Et iterum: « Quorum non es memor amplius, et ipsi de manu tua repulsi sunt (*Ps. lxxxvii, 5*). » Isti peccatores, qui se ipsos nesciunt, quia non plorant, plorandi sunt; quia non gemunt, gemendi sunt.

Et sciendum quia hujusmodi peccatores supradictis sunt deteriores, quia etsi illi peccatum pro aliqua occasione non deserunt, tamen peccatores se intelligunt, et pro peccatis suis aliquando intus gemunt, et saluti tanto magis appropinquant, quanto infirmitatis suæ magnitudinem non ignorant. Utilius ergo istis esset se ipsos cognoscere, et cognoscendo deflere, quam se nescire, et quasi qui bonam consilien-

tiam habeant, **444** lætari et exsultare. Propter ista tria genera hominum, qui vel peccata sua corde cæcati nesciunt, vel etiam, si sciunt, tum pro humana verecundia, tum pro delectatione peccati, nec consentiunt, nec deserunt, tria in passione Domini miracula facta sunt. Sic enim legitur: « Et terra mota est, et petreæ scissæ sunt, et monumenta aperta sunt, et multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt (Matth. xxvii, 51, 52). » Tunc etenim terra movetur, quando cor peccatoris, cui dictum est: « Terra es, et in terram ibis (Gen. iii, 19), » reatus sui consideratione concutitur. Tunc petra scinditur, et monumentum aperitur, quando per Dei gratiam duritia cordis resolvitur, et os, quod prius clausum fuerat ad peccati occultationem, postea reseratur ad ejusdem peccati confessionem. Sed quid prodest, si monumentum apertum fuerit, et mortuus non resurgit. Et notandum quia qui resurgit, de morte ad vitam transit. Et quid est mors, nisi peccatum? Et quid est vita, nisi opus bonum? Quia et per peccatum anima moritur, et per opus bonum vivificatur. Necesse est igitur ut aperto monumento mortuus surgat, et de morte ad vitam transeat, quia oportet ut peccator post confessionem, et peccatum quod confessus est deserat, et bonis operibus vigilantiter insistat. Ecce tria genera peccatorum discussimus, et duorum pœnam aliqua ex parte descripsimus. Nunc de ipsius diaboli pœna, quam in hac septimana patitur, breviter aliquid dicamus.

Quid enim putatis, fratres charissimi, qua pœna idem diabolus crucietur, quo livore torqueatur, cum eos quos usque modo tanquam suos servos possedit, de servitute peccati, Christi misericordia ad justitiæ libertatem educit. Magna siquidem pœna est illi, cum videt peccatorem peccatum suum cognoscere; cognoscendo gemere, gemendo deflare, deflendo revelare, et post revelationem prorsus deserere. Magna etiam torquetur invidia, cum videt Christum exaltatum in cruce omnia trahere ad se ipsum. Inestimabili pœna afficitur, cum ipse fortis armatus, a fortiore superveniente Judice Christo vincitur, et universa arma ejus confringuntur et etiam ipsius spolia de manu ejus ab ipso Christo potenter diripiuntur. Ecce de pœna Domini, et de pœna quorundam peccatorum, et de pœna diaboli mentionem fecimus, ut sic septimana præsens, quare pœnosa dicta sit, ostenderemus. Nos igitur, fratres charissimi, peccantium pœnam, quam supra diximus, infructuosam judicantes, diaboli pœnam, sicut dignum est, execrantur, pœnam Domini, ejusque potentiam attendamus, et videamus, non solum **445** quam patienter pœnam sustinuit, sed etiam quantam charitatem in ipsa passione habuit; et quod ejus charitas, tantummodo patiens, sed et benigna fuit. Persecutores, quippe suos qui eum crucifixerunt, et toleravit et amavit, et pro ipsis in cruce pendens oravit, dicens: « Pater, ignosce illis, quia nesciunt

quid faciunt (Luc. xxiii, 34). » Christi igitur patientiam, fratres charissimi, imitemur, et ab ejus tanta charitate, nec tribulatione, nec angustia separemur. Quod ipse præstare dignetur, cujus regnum et imperium sine fine permanet in sæcula sæculorum. Amen.

XLIII.

IN DIE SANCTO PÂSCHÆ SERMO PRIMUS (100).

« Filius accrescens Joseph, filius accrescens, et « decorus aspectu, filiae discurrerunt super murum « (Gen. xlix, 23). »

Israel filius congregatis benedicens, ac novissimis temporibus futura prædicens, Joseph inter alios sicut eximia dilectione, ita solemniter et mystica benedictione in præconium Salvatoris concelebravit, dicens: *Filius accrescens Joseph*, etc. Joseph enim nominis actionisque ratione, Salvatoris figuravit personam, qui a fratribus triginta argenteorum pretio Ismaelitis venditus, pro justitia in Ægypto est sublimatus. Ita et Christus a fratribus suis, Juda scilicet, aliisque Judæis, eodemque pretio est venditus spiritualibus Ismaelitis, id est Judæis, Ismaelitarum nomen interpretatione mystica tenentibus. Ismaelitæ enim interpretantur *obedientes sibi*, quasi non Deo, quia pravas cogitationes suas sequuntur, nec bonas Dei vias incedunt. Sed hac venditione de vultu Dei prodeunte, ipsius judicio non est extinctum nomen ejus, imo super omnem terram magnificata gloria ejus, impleta est illa postulatio, quam ipse per prophetam ad Patrem interpellat evidenter, dicens: « De vultu tuo judicium meum prodeat, oculi tui videant æquitatem (Psal. xvi, 2). » Salvator quippe noster, æquitalis ratione magis quam virtutis ostensione, cum Judæis agens, sub Patris judicio quasi se constituit, atque pro sua parte allegans, suamque causam exponens, adversus populum per Michæam loquens, ait: « Popule meus, quid feci tibi, aut quid molestus fui? Responde mihi. Quia eduxi te de terra Ægypti, et de domo servitutis liberavi te (Mich. vi, 3). » Diu malitiam Judæorum Dominus toleraverat; diu eorumdem conversionem expectaverat, sicut ipse per prophetam ait: « Laboravi sustinens (Jer. vi, 11); » sed eos incorrigibiles cornens, ne **446** videretur ab ipso procedere quod non convertuntur ad veritatem intelligendam, ostendit se potius exhibuisse beneficia omni amore et obedientia digna, quia non fuit eis molestus, nihil intulit mali, nisi forte ad correctionem, non ad perniciem. Quasi diceret: Mala tibi nulla, multa sed bona tibi feci, quia eduxi de terra Ægypti, et de domo servitutis. Quod autem eis juxta litteram dicitur, ad nos spiritualiter refertur. Nos enim sumus spirituales Judæi, si Christum confitemur, quos eduxit de terra Ægypti, id est tenebrarum et tribulationis, et de domo servitutis diaboli, vel peccati. » Qui enim facit peccatum, servus est peccati (Joan. viii, 34). » Non ergo blandiantur

landiamur] nobis, tanquam ad nos de Judæis A
ialiter dicta non pertineant, cum propter nos,
it Apostolus scripta sint, in quos fines sæcu-
m devenerunt (*I Cor. x, 11*),
os igitur in illis arguit, et adversum nos quasi
am agens, bona sine meritis plurima contu-
insinuat. Quasi diceret: Quid ultra debui
re vineæ meæ, et non feci? Cur me non sequi-
i? Cur mihi non obedistis? Quibus in respon-
lo deficientibus, ad judicem Deum verba con-
t, dicens: « De vultu tuo iudicium meum pro-
oculi tui videant æquitatem (*Psal. xvi, 2*). »
si diceret: Iudicium quo fui injuste accusatus a
o et a Judæis, et quotidie iudicor a blasphemis,
de illorum iniquitate, sed de tuo vultu, id est
io aspectu, scilicet puritate qua nos aspicias
eniat, ut illud iudicium non sit mihi in exatna-
nem, sicut intendunt, sed in glorificationem, si-
nocentia mea meruit, quod ejus pia devotio
stravit. Ipse enim contemptus et repulsus a Ju-
transiit in apostolis ad gentes, ubi, sicut Jo-
in Ægypto (*Gen. xxxvii*), ejus magnificentia
r coelos est exaltata. Ecce venit Joseph a Ira-
is venditus in Ægypto hujus mundi, exaltatus,
sa spretus et contemptus [*f. spretus et contem-*
postea exaltatus]. Unde vere dicit: *Filius*
accrescens, ulique accrescens in se, ut accrescens
is. Hic est Joseph, quem Israel diligebat super
s filios suos, quia in senectute genuisset eum.
est Deus Pater, qui multos habet gratiæ filios,
i solum naturæ, quem super omnes diligit tan-
naturalem, tanquam unigenitum; alios vero
tam adoptivos; alios propter istum, istum pro-
se diligit, qui, secundum Apostolum, est pri-
mitus in multis fratribus (*Rom. viii, 29*), quia
omnes genitus, etsi in senectute natus, heredi-
tam paternam habens, more primogeniti in sua
re et aliis pro sua voluntate dispartiens, quia
genuit in senectute, et in fine sæculorum
ari fecit. In senectute mundi natus est de
Virgine, qui ante mundum genitus est de
. Hunc Pater præ cæteris diligit, sicut ipse
Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene-
lacui (*Matth. xvii, 5*). » Hic est ergo Filius
i dilectus, et *filius accrescens*. Accrescens, in-
enti verbum geminat, ut multiplex vocet aug-
um. Joseph autem *augmentum* interpretatur;
rationi nominis alludens, et Joseph nominans
xit: *Accrescens*, et augmenti perfectionem de-
us geminavit: *Filius accrescens Joseph, filius*
accrescens, repetens filii nomen, sicut accrescentis
ulum; sicut enim bis natus est secundum
nativitates, alteram de patre, alteram de ma-
a et dupliciter auctus est, in seipso scilicet,
membris; et in seipso duobus modis, scilicet
anima et in carne. In animæ bono accrevit,
tristitia conversa est in lætitiā, sicut per
etam ait: « Convertisti planctum meum in
um mihi, conscidisti saccum meum, et cir-

cum dedisti me lætitiā (*Psal. xxxix, 11*). » Plan-
ctum, id est tristitiā passionis, de qua Christus
ait: « Tristis est anima mea usque ad mortem
(*Matth. xxvi, 38*), « convertit Deus in gaudium
beatæ resurrectionis; consciso quoque sacco cir-
cumdatus est lætitiā, id est immortalitatis gloria.
Saccum enim prius ferebat, cilicio induebatur, juxta
illud: « Cum mihi molesti essent, induebar cilicio
(*Psal. xxxiv, 13*). »

Saccum ergo cilicinum habuit, sed non meritum
sacci. Saccus enim est mortalitas, passibilitas, hu-
manique defectus. Infelicitas hujus sacci, meritum
est peccati, a quo penitus immunis fuit, in quo pec-
catum non fuit, nec inventus est dolus in ore ejus.
Hæc est enim petra super quam impossibile est re-
periri serpentis vestigia. « Petra autem erat Chri-
stus (*I Cor. x, 4*), » sicut ait Apostolus. Super hanc
igitur petram, a qua dicitur Petrus, quia a Christo
dicitur Christianus, impossibile est reperiri colubri
vestigia, id est diaboli arma, diabolicæ militiæ signa,
vitia scilicet et peccata, quibus tanquam armis uti-
tur hostis noster ad seducendum et debellandum
fideles. Hæc autem non habuit, sed in habentibus
delevit spiritualis Joseph. De quo per Isaiam Pater
ait: « In scientia sua justificabit ipse justus servus
meus multos, et iniquitates eorum ipse portabit (*Isa.*
liii, 11). » Ecce justus dicitur et servus, sed justus
non solum quia sine peccato, et quia gratia plenus,
secundum quod homo, sed quia alios justificat ut
Deus. Ipse ergo justus, quia justitia et veritate
plenus, et ipse est justificans, sed non justificatus,
quia non a peccatis mundatus, sed mundans. Ipse
servus secundum quod homo, quia Patri obediens
usque ad mortem. Ille ergo justificabit multos, non
omnes, quia multi vocati, pauci vero electi (*Matth.*
xxii, 14) in scientia sua, id est in doctrina
veritatis, quæ ignorantiae tenebras excussit, ac divi-
næ lucis radiis electos illustravit, atque longe posi-
tos in disciplina sua Patri reconciliavit, secundum
illud Isaiæ: « Disciplina pacis nostræ super eum
(*Isa. lvi, 5*). » Vere ejus disciplina pacis est, quia
ipse mediator noster est; mediator, autem unus non
est, sed duorum, quia autem mediator, discordes
ad pacem revocat. Nos autem discordes eramus no-
bis, proximo et Deo. Nobis, quia quod volebamus,
agebamus, secundum illud: « Quod nolo, facio, et
odi quod facio (*Rom. vii, 19*). » In proximos quoque
inimicitiam exercebamus, quia non in viam salutis,
sed in barathrum perditionis trahere curabamus,
cæci cæcos; in Deum quoque, quia non eum sicut
Dominum glorificabamus, servientes creaturæ [po-
tius] quam Creatori (*Rom. i, 25*). Sed audita disci-
plina pacis per eum qui est pax nostra, tanquam
oves errabundæ, ad eruditum pastorem redimus,
qui per Isaiam ait: « Dominus dedit mihi linguam
eruditam, ut sciam sustentare eum qui lapsus est
verbo (*Isa. l, 4*). »

Hic ergo justus et eruditus multos in scientia sua
justificavit, et in fortitudine sua infirmis qui non

sunt robur multiplicavit, quando consensu mortali-
tatis sacco, perennis lætitiæ, atque immortalitatis
gloriosæ diadema accepit; quando eminuit [f. emi-
cuit] quod sacculus integer ante celavit; quando caro
deformata reffloruit, sicut per prophetam Dominus
ait: « Et reffloruit caro mea (*Psalm.* xvii, 7). » Non
ait simpliciter *floruit*, sed *reffloruit*. Caro enim hu-
mana quem Dei Filius assumpsit, in primo parente
flore suæ conditionis amisit, immunitatem namque
[f. quippe] culpæ et pœnæ. Prima refulsit hominis
conditio [f. homine condito], qui flos decidit in casu
prævaricationis, sed est recuperatus in resurrectione
Salvatoris, qui præventus est benedictionibus dulce-
dinis in conceptu, qui immunis exstitit ab omni labe
et reatu, ac resurgens a mortuis, absorpta morte in
victoria, atque aculeo mortis attrito, nostra in ca-
pite caro reffloruit, ut ubi apparuerat nostra infir-
mitas, nostra emineret claritas. Per eum ergo recu-
peratus est flos feni. Omnis enim caro fenum, et
omnis gloria ejus quasi flos feni. « Exsiccatum est
fenum, et cecidit flos (*Isa.* xl, 8). » Ipse se feno induit,
ut lignum, fenum, stipulam in nobis consumeret,
ac vestimentis salutis et gloriæ nos indueret, ut per
eum deformitas nostra reffloret. Hæc est virga
Aaron quæ fronduit, et amygdalus quæ floruit, de
qua Ecclesiastes ait: « Florebit amygdalus, impin-
guabitur locusta, dissipabitur capparitis, quoniam ibit
homo in domum æternitatis suæ (*Eccli.* xii, 5). » Quæ
est amygdalus ista quæ floruit, et quando floruit? Hæc
amygdalus est *filius accrescens*, scilicet Joseph, id est
449 Christus. Amygdalus namque tria habet, cor-
ticem, testam, nucleum; et Christus in tribus vere
subsistit substantiis. In eo quippe est cortex carnis,
testa mentis [*id est anima*], nucleus deitatis. Cor-
tex habet amaritudinem, testa fortitudinem, nucleus
dulcedinem, et ipse ex carne infirma sentit amari-
tudinem, sicut per prophetam ait: « Increpuerunt
me renes mei (*Ps.* xv, 7). » Affectus carnis detre-
ctavit dispensationem Patris implere ut voluit, spi-
ritu vero non hæsitavit, non recusavit, sed prompte
voluntatem Patris effecit. Unde ipse dixit: « Spi-
ritus quidem promptus est, caro autem infirma
(*Matth.* xvi, 41). » Recte igitur in testa figuratur
Christi anima, quæ nullo modo revocari, sive re-
trahi a proposito humanæ redemptionis valuit.
Nucleus vero, qui suavis est ad gustum, qui pellit
esuriem, et procurat refectionem, recte Christi dei-
tas intelligitur, quæ infinitæ dulcedinis est sitien-
tibus, quos et sic satiat, ut gustandi desideria re-
pleat ipse in quem desiderant angeli prospicere
quod semper faciunt, indesinenter facere cupiunt.
Ibi ergo satiety sine fastidio, et desiderium sine
auspicio. Nec satiety tædium, nec desiderium inge-
rit cruciatum, quia ibi dulcedo sine modo, secun-
dum illud: « Gustate et videte quoniam suavis est
Dominus (*Ps.* xxxv, 9). » Et alibi: « Satiabor cum
apparuerit gloria tua (*Ps.* xvi, 15). » Ecce satiety,

(1) Hoc vix intelligibile. Forte vero: *Detractus est ergo cortex a testa, id est corpus ab anima; sed*

ecce suavitas. Bonus est iste nucleus, sed abscon-
ditus quia secundum Isaiam, ipse est Deus (*Isa.*
xliv, 14). Invenitur tamen a quærentibus, et accipi-
tur a petentibus, et aperitur pulsantibus, si mihi
[f. si tamen] id pie et perseveranter faciant. Sed
non eminuit hic nucleus, non resplenduit hic Deus,
nisi cortice fracto, et a testa detracto. Non est in-
ventum mel in ore leonis vivi, sed mortui (1).
Detractus est ergo cortex testæ, non nucleo, vel
testa cortex. Et sic mortuo leone, in ejus ore est
reperitum mel, quia discedente anima a corpore, sed
neutrum a verbo Dei. Mortuus est vero leo, sed
effusa framea apud inferos, et eductis inde captivis,
die tertia cortice sacato leo mel effudit. Cum vero
Joseph, volens agnosci a suis fratribus, ait: « Ego
sum Joseph frater vester, quem vendidistis. Adhuc vi-
vit pater meus? (*Gen.* xlv, 5). » Quasi diceret: Non-
dum vivit in vobis quia, nondum ascendi in corde
vestro ad Patrem meum postquam venditus, postquam
traditus. Sed cognoscite me. Ego sum verus Joseph,
Patri æqualis, etsi venditus et occisus. Ecce mel,
scilicet multitudo dulcedinis, declaratio veritatis;
sic nucleus ante occultus effulsit, et amygdalus velut
arida et sicca floruit. Flos feni, 450 qui deciderat,
repullulavit, et amygdalo florente impinguata est lo-
custa, et dissipata capparitis. In locusta gentiles, in
capparitis Judaicus populus intelligitur. Locusta enim
saltu movetur, nec ambulat nisi saliendo, et inor-
dinate fertur. Hæc est gentilitas, quæ olim non
pedetentim, sed quasi saltu raptatur per vitia, et
nimis inordinate ferebatur, quia mutavit gloriam in
corruptibilis Dei in similitudinem imaginis corrupti-
bilis hominis (*Rom.* i, 23). Ecce magnus et inconsi-
deratus, et majore hebetudine saliens in deteriora
præcipitia mutavit; postea in similitudinem volu-
crum, et inde quadrupedum, deinde serpentium
(*ibid.*). Ecce saltus locustæ. Quam amari sunt isti
saltus, mortiferi sibi, his lethalibus telis se incidebat
locusta, quousque hinnulus, id est Patris Filius, sa-
liens in montibus, et transiliens colles, saltus dedit
de cælo in uterum Virginis, de utero in carcerem,
de carcere [f. in carnem, de carne], in infernum,
de inferno in palmam, secundum illud: « Ascendam
in palmam, et comedam [*id est apprehendam*] fructus
ejus (*Cant.* vii, 8). » Hi sunt saltus salutis, non per-
ditionis. Salire voluit saltibus vitæ ut locustam retra-
heret a saltibus gehennæ. Salivit saltibus hominis, ut
locustam retraheret a saltibus pravis; salivit ipse
ut saliret locusta, id est ascensiones atque gradus vir-
tutum in corde suo disponat, quibus ad videndum
hinnulum cervorum ascendat, id est Christum a
patriarchis et prophetis præconisatum, qui fuerunt
cervi desiderantes ad fontes aquarum viventium,
id est Christum.

Hæc igitur locusta, cum prius esset exanimis et
macilenta, solida [f. stolidus] et infecunda, florente
amygdalo est impinguata, quia post Christi resur-

neuter a nucleo, id est a Deitate, seu Verbo. Quod
patebit ex sequentibus.

rectionem ab apostolis est visitata. In eis Samson A noster, id est Christus, iuit ducere uxorem de alienigenis. Ascendit super equos apostolicos, et quadrigas quatuor evangelistarum direxit ad gentes. Unde Habacuc: « Quia ascendit super equos tuos, et quadrigæ tuæ salvatio (*Habac. l., 8.*) » His quadrigis venientibus, impinguata est locusta. Accepto spiritu vitæ, et reddita fecunditate, facta est fecunda in filiis quæ ante (fuerat) sterilis; ditata est septiformis gratiæ muneribus, quæ ante septem subiacebat dæmonibus; pro maledictione gratiam, pro Uri (f. pro vindicta) accepit indulgentiam; sed impinguata locusta, capparitis est dissipata, quia dum sterilis peperit plurimos, quæ multos habebat filios, infirmata est, id est Synagoga, quæ per capparim recte designatur. Capparitis enim petra hæreret dicitur, et renibus valere (*id est forte mederi*). Per eam intelligitur Israel, qui olim Deo 451 hærebat, cui amicitia iunctus erat. Dissipata est ergo capparitis, impinguata locusta, quia cæcitas ex parte contigit in Israel, ut plenitudo gentium intraret. Unde Judæis Dominus ait: « Anferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus (*Matth. xxi, 43.*) » Et iterum: « Ego in iudicium veni in hunc mundum, ut qui non vident, videant, » scilicet gentes, » et qui vident cæci fiant (*Joan. ix, 39.*) » scilicet Judæi. Fractis ramis sterilibus, et inserto oleastro sterili (f. fertili), impinguata est locusta, et dissipata capparitis, quia exclusis filiis et domesticis, peregrini assumuntur. Unde per Isaiam Dominus alloquens Ecclesiam ait: « Adducam filios tuos de longe, et ædificabunt filii peregrinorum muros tuos, et reges eorum ministrabunt tibi (*Isa. vi, 10.*) » Quod ad litteram, et spiritualiter cernimus. Principes enim gentium per orbem ecclesias ædificaverunt, sicut Constantinus, qui duodecim Ecclesias Romæ in honorem duodecim apostolorum construxit, et alii plures, qui multas construxerunt Ecclesias, et necessaria (eis) præbuerunt. Allegorice filii peregrinorum sunt martyres, et doctores gentium, quorum fide et virtutibus sancta fundatur Ecclesia. Pro hac ubertate et impinguatone populi virtutum, ad lætitiā provocatur locusta per Isaiam dicentem: « Lætare (*Vulg. lauda*) sterilis, quæ non paris; exulta et lauda quæ non pariebas, quoniam multi filii desertæ, magis quam ejus quæ habet virum (*Isa. liv, 1.*) » id est gentilitatis, quam Synagoga, scilicet locustæ, quam capparitis. Ipse locustæ fecunditatem populi significans, Isaias ait: « Dilata locum tentorii tui, et pelles tabernaculorum tuorum extende (*Is. liv, 2.*) » Valde ergo impinguata est locusta, quæ locum tentorii, id est Ecclesiæ per tabernaculum Moysi significatæ, per totum mundum dilatavit et pelles tabernaculorum rubricatas et hyacinthinas, id est prædicatores, virtute martyrii, et contemplationis gratia sublimes, orbe toto extendit. Sed hoc totum inde est, quoniam « iuit homo in domum æternitatis suæ (*Ecccl. xii, 5.*) » Homo iste Christus est, de quo

Isaias: « Quiescite ab homine, cujus spiritus est in naribus ejus, quia excelsus reputatus est (*Is. ii, 22.*) » Et Jeremias: « Homo est, et quis cognoscet eum? (*Jer. xvii, 13 just. LXX.*) » Vix invenitur qui cognoscat eum, quia licet sicut homo spiret et vivat, excelsus tamen est. Ille ergo iuit in domum æternitatis, quia de hoc mundo transivit ad Patrem, id est ad invisibilia paternæ majestatis; qui transitus Hebraice Pascha dicitur. Unde in Exodo de Agno Paschali: « Et comedetis festinanter. Est enim Pascha, id est transitus Domini (*Exod. xii, 11.*) » Videte umbram, attendite figuram veritatis quam gustamus. Ibi Pascha, id est Agnus, immolabatur in vespera; hic Pascha nostrum Christus, in vespera mundi 452 oblaturus. Ibi transivit Dominus per Ægyptum, in subjecta creatura; hic transivit Christus in cælum, in sua forma. Transivit ante, ut nostransemus. Quo? In Bethlehem cum pastoribus. Et ad quid? Ut videamus verbum quod factum est, quod Dominus ostendit nobis (*Luc. ii, 15.*) Bonus est iste transitus atque salubris, a quo Pascha nominatur. Ob id enim immolatus est Christus, ut ipse iret in domum æternitatis, et nos transiremus in Bethlehem, id est in domum panis. Eadem quippe est domus panis et æternitatis. Qui hic manducatur ut caro agni, ibi sumitur ut panis angelorum. Panem quippe angelorum ibi manducat homo; hic carnes assas igni, quia panis ille clibano passionis est excoctus. Unde et caro Salvatoris, sub specie panis, hodie a cunctis sumitur fidelibus, ut qui hujus panis veritatis (*melius veritatem*) cum angelis attingere non valemus, saltem speciem teneamus, sacramentum gustemus, ad quod nemo nisi digne accedere debet. Qui enim indigne accedit, sibi mortem manducat et bibit.

Accingamus igitur cingulo continentiae renes nostros, id est carnis oblectamenta; et calceamenta, id est exempla sanctorum Patrum, habeamus in pedibus, id est in operibus, et baculos spiritualis custodiæ teneamus in manibus, ut anima nostra semper sit in manibus nostris, et sic comedamus festinanter. Nescimus enim quandiu liceat. Ignoramus enim quid futura dies pariat. Ideo non differamus, nescimus de illis de quibus per Aggæum Dominus ait: « Populus iste dicit: Nondum venit tempus Domus Domini ædificandæ (*Agg. xviii, 2.*) » Qui ergo solemnitatem resurrectionis digne celebrare desiderat, præcepta vitæ festinanter studeat implere: passionem Christi imitari non negligat. Nemo in hujus vitæ itinere torpeat, ne in patria locum perdat. Hic est enim dies in aliis primatum tenens, de quo propheta ait: « Hæc est dies quam fecit Dominus; exultemus et lætemur in ea (*Psal. cxvii, 14.*) » Exultemus mente, lætemur opere, quia liniti sumus sanguine Agni immaculati in utroque poste. Hæc est dies tertia, qua suscitamur et vivimus, sicut dicit Osee propheta: « Venite, et revertamur ad Dominum, quia ipse coepit, et sanabit nos..... vivificavit nos post duos dies: in die

tertia suscitabit nos, et vivemus in conspectu ejus; A sciemus, sequemurque ut cognoscamus Dominum (*Ose. vi, 1, etc.*). » Celebris est nobis ista dies tertia, qua nobis promittitur resurrectio et vita. Sed quæ est prima? quæ est secunda? Prima, dies passionis; secunda, sepulturæ; tertia resurrectionis. In prima redimus (/i. redimimur); in secunda sanamur; in tertia consummamur. Hoc erat triduum ad quod festinabant Moyses et Aaron, dicentes Pharaoni **453**: « Deus Hebræorum vocavit nos, ut eamus viam dierum in desertum, ut sacrificemus Deo nostro (*Exod. v, iii*). » Et contradicebat Pharaon, dicens: « Non eatis longius. » Nolebat eos pervenire Pharaon, id est diabolus, ad mysteria tertii diei, tertiusque mansionis, quæ fuit in Ethan, quæ interpretatur *signa eis*, quia ibi audierunt quod Deus antecederet eos per diem in columna nubis, per noctem in columna ignis. Non hoc in Ramesse, quæ fuit prima mansio; nec in Socchoth, quæ fuit secunda; sed in tertia, id est in Ethan. Ramesse interpretatur *commotio tineæ*; Socchoth, *tabernacula*. Si ergo cupis proficisci de Ægypto, id est obscuros mundi actus, et errorum tenebras relinquere, exi simul de Ramesse, ne thesaurizes ubi linea exterminat, et fures effodiunt et furantur. Egrederere quoque de Socchoth, id est de tabernaculo corporis, cupiens dissolvi, et esse cum Christo, et veni in Ethan, id est ad locum signorum, ubi tertii diei mysteriis possis perfrui, ubi te præcedet columna nubis secundum humanitatem; ignis, secundum divinitatem. In nube apparuit, in die præsentis vitæ; in igne apparebit, in nocte futuri judicii, quando erit lumen piis, et assumptionis (/i. consumptionis) ardor impiis. Modo per nubem carnis refrigerat credentes; tunc per ignem divinitatis bonos illuminabit, impios cremabit. Hos tres dies in Evangelio Dominus commemorat, dicens: « Ecce ejicio dæmonia, et sanitates perficio, hodie et cras; et tertia die consummor (*Luc. xiii, 32*). » Prima die ejicit dæmonia, quia die passionis ejecit foras principem mundi. Secunda die sanitates perficit, quando in infernum descendens, justos qui ibi residebant eduxit, eisque aditum æternæ beatitudinis reseravit. Die tertia consummatur, quia die resurrectionis novissima, inimica mora destruitur, et beatæ immortalitatis gloria Dei donata a cunctis fidelibus certissime speratur, atque expectatur.

« Hæc est » igitur vera « dies quam fecit Dominus (*Psal. cxvii, 24*). » qui tamen et omnes dies creavit, sed hanc eximiis gratiæ laudisque titulis decoravit. Venite igitur, fratres, duobus pedibus charitatis, et revertamur ad Dominum corde, ore et opere, quia ipse cepit semen Abraham, non angelos, et curavit nos a vulneribus peccatorum. *Vivificavit nos post duos dies* passionis et sepulturæ, quia *die tertia* resurgens a mortuis, *suscitavit nos* secum jam in spe, et quosdam in re, et vivemus et nunc, et in

futuro, in conspectu ejus. Quam jucundum est in conspectu ejus vivere! Ipse est enim decorus aspectu, speciosus forma præ filiis hominum, cujus pulchritudinem sol et luna mirantur, id est coelestes et terrestres venerantur, cujus **454** intuendi amore ac desiderio, *filiæ super murum discurrerunt*. Audi quia discurrerunt, et super murum. Non valet quidquid facis, nisi super murum stent pedes tui. Murus enim fides est, sine qua impossibile est quemquam placere Deo. Ipsa est fundamentum omnium bonorum, quod positum est, et nemo potest mutare. Super hunc murum ambulet quisque, non lento gressu, nec tardo pede, et non in distortum currat, sed in directum cum Apostolo, qui ait: « Ego sic curro, non quasi in incertum, sic pugno, non quasi aerem verberans (*I Cor. ix, 26*). » In incertum namque currit, qui titilia facit, ut ex quibusdam sperare, ex aliis possit desperare. Aerem verberat in pugna, qui verbis contendit, non rebus, qui lingua se justificat, vita condemnat. Curramus ergo super hunc murum cum filiabus Sion. Non hæreamus mundo, nec capiat nos illecebra sæcularis, nec nos delectet vanitas mundialis, sed cum prætereuntibus, de quibus propheta ait: « Et non dixerunt qui præteribant: Benedictio Domini super vos (*2sal. cxxviii, 8*). » Hujus mundi viam transeamus, eum sequentes qui exultavit ut gigas ad currendam viam. Addamus opera fidei, quia fides sine operibus mortua est, ut sic impleamus quod sequitur in propheta: « Sciemus, sequemurque, ut cognoscamus Dominum (*Ose. vi, 3*). » Oportet enim nos prius scire Dominum fide, et sequi operis imitatione, ut sic tandem valeamus illum cognoscere in specie, id est facie ad faciem. Quod nobis ipse præstare dignetur, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

XLIV.

IN DIE SANCTO PASCHÆ, SERMO SECUNDUS (2).

« Pascha nostrum immolatus est Christus (*I Cor. v, 7*). » Ita Paulus apostolus.

Si ergo Pascha Christus, pensandum nobis est quid de Pascha lex loquitur, ut videamus subtilius quæ ante de Christo dicta videantur. Moyses quippe ait: « Sument de sanguine agni, ac ponent super utrumque postem et in superliminaribus domorum, in quibus comedent illum, et edent carnes nocte illa assas igni, et azymos panes cum lactucis agrestibus. Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed assum igni. Caput cum pedibus ejus et intestinis vorabitis, nec remanebit ex eo quidquam usque mane; et si quid residuum fuerit, igne comburetis (*Exod. xii, 7, etc.*). » Ubi et additur: « Sic autem comedetis illum; renes vestros accingetis, et calceamenta habebitis in pedibus vestris, tenentes baculos in manibus, et comedetis festinanter (*ibid.*). » **455** Quæ videlicet cuncta magnam ædificationem pariunt, si fuerint mystica interpretatione

discussa. Quis namque sit sanguis agni, jam non audiendo, sed bibendo, didicistis. Quis sanguis super utrumque postem ponitur, quando non solum ore corporis, sed ore cordis hauritur. In utroque enim poste agni sanguis ponitur, quando sacramentum passionis illius cum ore ad redemptionem sumitur, vel ad imitationem quoque in tota mente coquitur. Nam qui Redemptoris sui sanguinem [ita] accipit, ut imitari passionem illius necdum velit, uno poste sanguinem potat, cum etiam in superliminaribus domorum ponendus [sit]. Quid enim spiritualiter domus, nisi mentes nostras accipimus, in quibus per cognitionem habitamus? Qui igitur intentionem suæ cogitationis ad imitationem Dominicæ passionis dirigit in superliminari domus agni sanguinem ponit. Vel certe domus nostræ ipsa sunt corpora, in quibus, dum vivimus, habitamus, et in superliminare domus agni sanguinem ponimus, quia crucem passionis illius in fronte portamus. De quo agno adhuc subditur: *Et edent carnes nocte illa assas igni*. In nocte quippe agnum comedimus, qui modo in sacramento Dominicum corpus accipimus, quando adhuc ad invicem nostras conscientias non videmus; quæ tamen carnes igne assandæ sunt, quia nix ium dissolvit quas coxerat aqua, quas modo excoquit ignis, quia cum ipsa vis passionis illius ad resurrectionem valentior reddat, atque ad incorruptionem in mente (inducendam) valent, cum videlicet carnes illius obduruerunt. Unde etiam Psalmista dicit: « Aruit tanquam testa virtus mea (Psalm. xxi, 16). » Quid namque est testa ante ignem, nisi molle lutum? Sed ex igne agitur, ut solidetur. Virtus ergo humanitatis velut testa exaruit, quia ab igne passionis ad virtutem incorruptionis crevit. Sed sola Redemptoris nostri percepta sacramenta ad veram solemnitatem mentis non sufficiunt, nisi quoque etiam bona opera jungantur. Quid enim prodest corpus et sanguinem illius ore percipere, et eis perversis modis contrariare? Unde adhuc bene ad comedendum subditur: *Et azymos panes cum lactucis agrestibus*. Panes quippe sine fermento comedit, qui recta opera sine corruptione vanæ gloriæ exercet, qui mandata misericordiæ suæ sine admistione peccati exhibet, ne perverse diripiat, quod quasi recte dispensat. Fermentum quoque peccati bonæ actioni suæ miscuerunt, quibus propheta voce Dominus per increpationem dicebat: « Venite ad Bethel, et impie agite (Amos. iv, 4); » et post pauca: « Et sacrificate, de fermentato laudem (ibid. 5). » De fermentato namque laudem immolat, qui Deo sacrificium de rapina parat. Lactucæ vero agrestes valde amaræ; carnes autem agni cum lactucis agrestibus sunt edendæ, ut cum corpus (Domini) accipimus, nos pro peccatis nostris in fletibus affligamus. Ipsa amaritudo poenitentiae absterget a mentis stomacho perversæ humoris vitæ. Ubi et subditur:

Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua. Ecce jam verba ista historię ipsius nos ab intellectu historico repellunt. Nunquid enim, fratres

charissimi, Israeliticus ille populus in Ægypto constitutus comedere consueverat agnum crudum, ut ei lex dicat: *Non comedetis ex eo crudum quid*: uti et additur, *nec coctum aqua*? Sed quid aqua, nisi humanam scientiam designat, juxta hoc quod sub hæreticorum voce dicitur: *Aquæ furtivæ dulciores sunt?* (Prov. ix, 17.) Quid crudæ agni carnes, nisi inconsiderata, et sine reverentia cogitatio? Omne quod cogitamus, subtiliter quasi mente coquimus. Sed agni caro nec cruda edenda est, nec in aqua cocta, quia Redemptor noster nec purus homo æstimandus est, neque per humanam sapientiam, qualiter Deus incarnari potuit cogitandum. Omnis enim qui Redemptorem purum hominem credit, quid iste (f. suppl. nisi in aqua) coquere per divinitatis intelligentiam voluit? Omnis qui incarnationem ejus juxta humanam sapientiam discutere conatur, carnes agni aqua vult coquere, id est dispensationis ejus mysterium per soluta (f. melius per solam) scientiam vult penetrare. Qui igitur Pascha, id est gaudii solemnitatem celebrare desiderat, agnum nec aqua coquat nec crudum comedat, ut neque per humanam sapientiam profunditatem illius incarnationis penetrare appetat, neque in eum, tanquam in hominem purum, credat, sed omnia dispensari per sancti Spiritus potentiam sciat. De quo adhuc recte subjungitur: *Caput cum pedibus et intestinis vorabitis*, quia Redemptor noster Alpha et Omega, Deus videlicet ante sæcula, et homo in fine sæculorum. Caput ergo agni vorare est divinitatem illius fide percipere; pedes vero agni vorare, est vestigia ejus humanitatis amando et imitando perquirere. Quid vero intestina sunt, nisi verborum illius occulta et mystica mandata, quæ tunc voramus, cum verba vitæ avidè sumimus? In quo devorationis verbo, quid aliud quam pigritiæ nostræ reprehendendæ sunt, quia ejus verba et mysteria per nosmetipsos non requirimus, et dicta ab aliis audimus inviti. *Non remanebit ex eo quidquam usque mane*, quia ejus dicta, magna sollicitudine discutienda (sunt), quatenus priusquam dies resurrectionis appareat, in hac præsens vitæ nocte, mandata omnia ipsius intelligendo et operando penetrent. Sed quia difficile est ut omne sacrum eloquium possit intelligi, et omne mysterium ejus penetretur, subjungitur recte: *Si quid autem remanserit, igne comburetis*. Quod ex agno remanet, igne comburimus, quando hoc quod de mysterio incarnationis ejus intelligere et penetrare non possumus, potentiam sancti Spiritus humiliter reservamus. Unde enim superbe quis audeat vel contendere potestati, vel denuntiare hoc quod intelligit (f. quod non intelligit.) Sed hoc igni tradit, cum sancto Spiritui reservat. Quia igitur, qualiter edendum sit Pascha, cognovimus, nunc a quolibet debeat comedi videamus. Sequitur

Sic autem comedetis illum; renes vestros accingetis. Quid in renibus, nisi caro accipitur? Unde et Psalmista postulat, dicens: « Ure renes meos et cor meum (Psalm. xxv, 7). Si enim voluntatem (f. voluptatem) libidinis in renibus esse nesciret, eos

uri minime petiisset. Unde quia potestas diaboli in humano genere maxime per luxuriam prævaluit, de illa voce Dominica dicitur: « Potestas [Vulg. fortitudo] ejus in lumbis ejus (Job. xl, 11). » Qui ergo Pascha comedit, debet renes habere præcinctos, ut qui Resurrectionis et incorruptionis solemnitatem agit, corruptioni jam per nulla vitia subjaceat, voluptatem domet, carnem a luxuria restringat. Neque enim agnovit quæ sit solemnitatis incorruptionis, qui adhuc per incontinentiam corruptioni subjacet. Hæc quibusdam dura sunt, sed angusta est via quæ ducit ad vitam. Habemus jam multa exempla continentium. Unde et bene adhuc subditur: « Calceamenta habebitis in pedibus. » Quid sunt enim pedes nostri, nisi opera? Quid vero calceamenta, quæ sunt ex pellibus animalium mortuorum ex quibus pedes nostri muniuntur, nisi antiqui Patres qui nos ad æternam patriam invitaverunt, quorum dum exemplum conspiciamus, nostri corporis pedes munimus? Calceamenta ergo in pedibus habere est mortuorum vitam conspiciere, et nostra vestigia a peccati vulnere custodire. *Tenentes baculos in manibus.* Quid lex per baculum, nisi pastorem custodiam designat? Et est notandum quod primum præcipimur renes accingere; postea baculos tenere, quia illi debent curam pastorem suscipere, qui jam in corpore sciunt fluxus luxuriæ edomare, ut cum aliis fortia prædicant, ipsi mollibus desideriis non succumbant. Bene autem subditur: *Et comedetis festinanter.* Mandata Dei, mysteria Redemptoris, cœlestis patriæ gaudia cum festinatione cognoscite, et præcepta vitæ cum festinatione implere curate, quia adhuc hodie bene agere licere scimus, utrum cras liceat, ignoramus. Festinantes ergo Pascha comedite, id est ad solemnitatem 458 patriæ cœlestis vel ambulate, vel anhelate. Nemo in hoc vitæ itinere tepeat, ne in patria locum perdat. Nemo moram ad petenda studia innectat, sed cœpta perficiat. Nemini liceat implere quod male inchoavit; sed ut ad amorem Dei pigri non simus adjuvet nos ipse amantissimus Dominus noster Jesus Christus, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum Amen.

XLV.

IN ROGATIONIBUS. SERMO PRIMUS (3).

« Bonus est Dominus, sperantibus in eum. anime quærenti illum. Bonum est præstolari cum silentio salutem Dei (Thren. iii, 5, 6). »

Cum faciem Dei nostri semper quærere debeamus, secundum illud Prophetæ: « Quærite faciem ejus semper (Psalm. civ, 4), » sunt tamen quidam dies specialiter ad Deum quærendum nobis propositi, qui dies Litaniarum dicuntur, id est Rogationum, in quibus peccata confiteri, et jejunis et elemosinis præcipue instare debemus, ut sine obstaculo cœlum penetrare valeat oratio nostra. Ait enim Jeremias: « Opposuisti nubem ne transeat oratio

(Thren. iii, 44). » Non est ista nubes lucida, qua impeditur oratio, sed tenebrosa; non est nubes levis, sed ponderosa; talentum plumbi (Zach. v, 7), super quod sedet iniquitas pressa. Ut ergo iniquitatis facies dissolvatur, juxta consilium Jacobi faciamus, dicentis: « Confitemini alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem, ut salvemini. Si quis autem ex vobis erraverit a veritate, et converterit quis eum ab errore viæ suæ, scire debet quoniam salvabit animam ejus a morte, et operiet multitudinem peccatorum (Jac. v, 16, etc.). » Oratio ergo necessaria, sed præmittenda confessio. In qua distinctio est attendenda. Est confessio venialium, et est confessio mortalium peccatorum. Sunt peccata occulta, sunt et manifesta. Majora peccata seu delicta illis confiteri debemus qui claves acceperunt, quibus dictum est. « Accipite Spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; quorum retinueritis, retenta sunt (Joan. xx, 23). » Hi sunt prælati atque doctores sanctæ Ecclesiæ, quibus graviora delicta sunt detegenda, sicut in veteri lege sacerdotibus lepra ostendebatur, juxta quorum arbitrium de ejus mundatione agebatur. Eorum enim erat de lepra mundanda consulere, vel de mundata judicare. Sunt autem quædam levia et venialia peccata, quæ cœqualibus confiteri licet, de quibus Jacobus: *Confitemini alterutrum peccata vestra.* Post confessionem subdit de oratione: *Et orate pro invicem, ut salvemini.* 459 Non enim pura est oratio sine confessione cordis, vel oris, si habeatur tempus. Unde Sponsus myrrham et thus conjungit, dicens: « Ibo ad montem myrrhæ et ad collem thuris, et ibi loquar dilectæ meæ: Tota pulchra es amica mea, et macula non est in te (Cant. vi, 7). » Non vadit sponsus ad sponsam, nec loquitur dilectæ, nisi in monte myrrhæ et thuris: ibi pulchritudinem ejus commendat. Habuit quidem uxorem sponsam, quæ erat pulchra ut luna, electa ut sol, et concupierunt eam alieni, et violenter ablatam diu tenuerunt. Tandem post longam nuntiorum seriem, quos præmiserat, venit ipse, et de manu hostium liberavit eam. Hic est Christus, de quo Joannes: « Qui habet sponsam, sponsus est (Joan. iii, 19). Et Apostolus: « Despondi vos uni viro, virginem castam exhibere Christo (II Cor. xi, 2). » Christus est sponsus; sponsa Ecclesia, quam sibi desponsavit tertio, sicut per Osee ait: « Sponsabo te mihi in sempiternum, et sponsabo te mihi in justitia et misericordia, et sponsabo te mihi in fide (Ose. ii, 20). » Ter dicit, sponsabit, quia ter eam despondit; primo in patriarchis, qui annulum suum inviolate habuerunt; et dotem legis naturalis et quorundam cœlestium præceptorum perceperunt, ut Noe de arca, Abraham de circumcisione; secundo, tempore prophetarum, dans eis pro sponsalibus justificationes et judicia legis Mosaicæ, quibus addidit misericordiam, monens ad poenitentiam, ut captivitatis evaderent mi-

seriam ; tertio sponsavit eam in adventu Filii, cum per Evangelium fidem declaravit Trinitatis, ubi in dotem accepit evangelica præcepta ac sacramenta : et tunc liberavit eam de manu hostium, id est dæmonum, qui eam totam constupraverant, id est idolatriæ reatu polluerant. Sed ipsa veniens, et tertio sponsans eam, mundavit eam a peccatorum sanguine, et immaculatam exhibuit, sicut per Ezechielem ait : « Lavi te aqua, et emundavi sanguinem tuum ex te, et unxi te oleo, et calceavi te anthino (sic), et cinxi te bysso, et ornavi te ornamento, et coronam dedi in capite tuo, et facta es mihi uxor (Ezech. xvi, 9, 10). » Ecce quibus ornamentis decoratur sponsa, prius cum multis amatoribus polluta, ut uni ac vero placeat sponso, qui ejus jam concupiscit decorem, cujus ante abominabatur fetorem. Sed præmittitur aqua, qua sanguis mundetur ex ea. Hæc aqua baptismi, aqua compunctionis, qua sanguis, id est peccata abluuntur, ut sic oleum, id est unctio gratiæ spiritualis infundatur.

Lavatur ergo sponsa aqua vivifica, ut veteris prævaricationis aboleatur error ; ungitur oleo, ut virtutum infundatur candor ; calceatur hyacinthino, id est spe cælestium, quia hyacinthus habet speciem similem Dei throno. Cingitur bysso, id est castitate, restringente lumbos continentiae vinculo ; ornatur ornamento charitatis ; coronatur diademate æterni decoris et ita facta est sponso amabilis. Ornamenta hæc sponsus dilectæ contulit in tertia desponsatione, ubi locutus est ad cor ejus, et hoc in monte myrrhæ et thuris. In myrrha amaritudo penitentiae ; in thure, oratio designatur, secundum illud : « Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo (Psal. cxl, 23). » Et sic dirigatur oratio nostra ad Deum velut incensum, si ei additur amaritudinis myrrha, id est penitentia, quæ sine jejuniis et eleemosyna non est vera. Addatur ergo orationi jejunium et eleemosyna. Hæc est enim justitia hominis in hac vita, jejunium, eleemosyna et oratio. « Non ejicitur genus dæmoniorum nisi in oratione et jejunio (Matth. xvii, 20), » sicut Veritas dicit in Evangelio, nec vincuntur peccata, nisi per eleemosynam, quia sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna exstinguit peccatum. Vis orationem tuam volare ad cælum, et ad Dominum ? fac illi duas alas, jejunii et eleemosynæ, quibus volet ad Deum. Jejunium (carnem) castigat, eleemosyna proximum reficit. Aliis ergo da (quod) tibi jejunio denegasti, ne tuo jejunio marsupium augeas, sed fratrem reficias. Ita ergo jejuna, ut alio manducante quod tu pranderes, gaudeas ; hilarem enim datorem diligit Deus (II Cor. ix, 7). Si panem dederis tristis, tunc et meritum perdidisti. Ergo ex animo fac ; hilariter da, et insta orationibus, quia celeriter audiuntur a Deo orationes bene operantium, quibus adhuc loquentibus dicit : Ecce a teum. Quanta jucunditas et exultatio, de bono nostro, Domino Deo nostro ; qui ante adest ad exaudiendum, quam perficiatur vox ad precandum. « Oculi enim Domini super justos, et

aures ejus in preces eorum (Psal. xxxiii, 16), » ut quod petunt det, scilicet gratiam pro gratia, gratiam glorificationis pro gratia justificationis, non autem ad preces, sed in preces, ut velocitas audiendi notetur. Vere ergo bonus est Dominus sperantibus in eum, et animæ quærenti illum. Sed videndum quem quærant, et quando quærere debeant, et qua justitia, et quem petere. Quærant qui adorant, adorare, quærere ; sic ergo quærant, quando adorant, si quando adorare debeant. Veritas docet : « Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate (Joan. iv, 23). » Et David ait : « Prope est omnibus invocantibus eum ; » et determinans subdit : « Omnibus invocantibus eum in veritate (Psal. cxliv, 18). » Veris ergo adorantibus prope est Dominus, qui eum adorant in spiritu, id est puro affectu ac mundaintentione, et veritate, quia verum bonum quærant, id est æternum, non temporale et transitorium. Regum quærant cælestes, et quæ ad ipsum ducunt, sicut Veritas in Evangelio loquitur : « Primum quærite regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjiciuntur vobis (Luc. xii, 14). » Non dicit : et post quærite ista, sed, *adjiciuntur*, aperte ostendens ista non esse petenda tanquam bona nostra, etsi necessaria sint in via. Regnum vero petendum est, et in eo finis noster ponendus. Primum ergo *quærite regnum Dei*, id est regnum Dei, quod est cæteris omnibus pretiosius, solum quærite : *et justitiam ejus*, id est ea quæ ad regnum perducunt, quorum tria similitudine Dominus in Evangelio designat, scilicet, panem, piscem, ovum, dicens : « Quis ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi ? Aut piscem, nunquid serpentem dabit illi ? Aut si petierit ovum, nunquid porriget illi scorpionem ? » (Luc. ii, 11.) Trāponit quæ Pater cælestis porrigit filiis, quibus econtrario alia tria objicit quæ ipse dare non novit. Panis Christus est, quia sicut absque pane inops est mensa, ita sine charitate nihil sunt cætera. Cui opponitur lapis, id est duritia cordis, rigor scilicet odiorum. Piscis, fides invisibilium : sicut enim piscis sub tegumento aquarum nascitur et alitur, et maris fluctibus tunc non frangitur, ita fides de invisibilibus locis rapitur, et tuncsa hujus mundi fluctibus non vincitur. Cui contrarius est serpens, id est infidelitatis venenum. In ovo spes accipitur, quia in eo non perfectus fœtus cernitur, sed fovendo speratur. Spei opponitur scorpio, cujus aculeus retro timendus. Spei igitur contrarium est, retro respicere, cum spes in anteriora se debeat extendere. Satis audistis qui Deum quærant, scilicet veri adoratores, et quid petere debeant, scilicet regnum Dei, et justitiam ejus, id est panem, piscem et ovum ; et quomodo, scilicet in spiritu et veritate. Spiritus enim Deus est, et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare, ut spiritum spiritualiter spirituales, veritatem veri vere adorent. Sed quæ instantia Apostolus docet : « Sine intermissione orate (I Thess. v, 17). » Et Jacobus : « Multum valet oratio justi assidua (Jac. v,

16). » Dominus quoque in parabola de iudice iniquitatis, et de vidua, aperte docet, quoniam « oportet semper orare, et non deficere (Luc. xviii, 1). » Similiter in illa, ubi amicus amico commodat tres panes, si non propter amicitiam, tamen propter improbitatem ejus. Hic tres exprimuntur panes; supra unus, quia unus in tres dividitur, dum charitas, quæ una est in Deum, et in amicum, et in inimicum, 462 dilatur. Oremus ergo assidue et sine intermissione, intus vel extra, ore vel opere. Est enim oratio cordis, oratio oris, oratio operis. Moyses tacens, in Exodo legitur clamasse ad Deum (Exod. xiv, 13), quia licet ore silet, corde tamen clamabat. Ita et Susanna, dum accusaretur a duobus iniquis presbyteris (Dan. xiii, 42). Cordis clamor, etiam silente corporis voce, ab eo auditur. Clamor iste est magna cogitationis intentio, quæ sit cogitationis sublimitate, concentuque virtutum. Clamor autem vocis non semper auditur, quia: « Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum (Matth. vii, 21). » quia non est magnum diligere verbo et lingua, sed opere et veritate. Moyses opere orabat, qui manus graves, sustentantibus Hur et Aaron, ad Deum levabat (Exod. xvi, 12). Levatio cordium et manuum, vocem facit audibilem apud Deum. Ideo Jeremias corda cum manibus monet levare, dicens: « Scrutemur vias nostras, et quæremus, et revertamur ad Dominum, et levemus corda nostra cum manibus ad Deum in cælos (Thren. iii, 40, 41). » Qui ergo vult ardiri a Deo, cujus sedes cælum est, magis enitatur levare ad Deum cordis intentionem, et manus operationem, quam vocis clamorem.

His ergo tribus modis clamemus ad Dominum, quia trinus est ad quem clamamus, et trina sunt quæ postulantur. Iterum ad instantissimam petitionem tertio nos hortatur, dicens: « Petite et accipietis; quærite et invenietis; pulsate et aperietur vobis (Matth. vii, 7). » Omnis enim qui sic petit, accipit, quia in nomine Jesu petit. De quo et Veritas dicit: « Quidquid petieritis in nomine meo, fiet vobis (Joun. xvi, 23). » Sed in hoc infirmamur, et sæpe erramus, nisi spiritus adjuvet infirmitatem nostram, quia teste Apostolo, nec « quid oramus scimus, nisi Spiritus nos adjuvet, qui postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus (Rom. viii, 26). » Ipso ergo pro nobis postulante, id est nos postulare faciente, sine intermissione oremus. Non enim desinit orare, qui non desinit benefacere, et justus esse, et præcipue ubi communis pestis mortalitatis, vel alicujus mali, sive gladius hostium irrumpit, ad orationis auxilium confugiamus, sicut Ezechias et alii sancti Patres fecisse leguntur. Unde et Litanie (4) istæ a Patribus institutæ fuerunt, cum luporum rabie, exigentibus peccatis, Dei populus acriter interimeretur, ut per hoc triduanum jejunium, et

A triduanas Rogationes, et illi qui tunc erant, a moribus luporum visibilium, id est dæmonum, liberarentur, et nos a spiritualium luporum, id est dæmonum dentibus erueremur. Unde et hi dies in consuetudinem 463 celebritatis venerunt. Agamus igitur hos dies et nos, juxta Patrum instituta, cum reverentia et devotione, in carnis abstinentia, et cordis humilitate, ut spiritualium luporum tentamenta vincere, et salutare Dei, quod præstolamur, invenire valeamus. Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum.

XLVI.

IN ROGATIONIBUS. SERMO SECUNDUS (5).

Divina Scriptura, fratres charissimi, aliquando nos ad lacrymas, aliquando ad gaudium invitat. Dicit enim Christus: « Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur (Matth. v, 5). » Idem ad ultimum subjunxit: « Gaudete et exultate, quoniam merces vestra multa est in cælis (ibid., 12). » Sed ordo in his duobus habendus est. Prius dolendum, postea gaudendum est. Prius dixit: *Beati qui lugent*; postea: *Gaudete et exultate*. Propterea ait Dominus discipulis suis: « Amen, amen dico vobis, quia plorabilis et flebitis vos; mundus autem gaudebit; vos vero contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium (Joun. xvi, 20). » Dixit itaque præcedere fletum, postea gaudium sequi. Debet enim peccator prius conscientiam lacrymis mundare, in jejunio, et fletu, et planctu Domino satisfacere, ut veniam mereatur, ut post veniam in familia Domini lætetur. Cum igitur munda erit conscientia, cum factus fidelis servus dignus Deo servierit, tunc postea et de conscientia gaudeat, juxta Apostolum: « Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ (II Cor. i, 12). » Et de spe retributionis, juxta Dominum: *Gaudete et exultate, quia merces vestra multa est in cælo*. Secundum hæc duo, fratres, divisa sunt nobis duo tempora; alia mœoris, alia gaudii. In jejunio. Quadragesimæ ploramus, in die Resurrectionis gaudemus. Hanc in se divisionem temporum Dominus ostendit. Quadraginta diebus ante resurrectionem abstinuit se a cibis; quadraginta diebus post resurrectionem confortavit discipulos multis modis. Et qui in priori Quadragesima nullum cibum attigit, in secunda cum discipulis aliquando comedit. Peccator ergo in vitis mortuus, cum nondum per virtutes ad animæ resurrectionem venerit, doleat, et abstineat ab illicitis (scilicet etiam a licitis): postquam autem ab operibus mortuis resurrexerit, liceat ei gaudere, et postea ad licita redire. Sed tamen tempora gaudii, nemo securus esse præsumat, sed qui stat, videat ne cadat. Diabolus enim cum videt hominem securum, 464 et de securitate factum improvidentem, [illum] aggreditur, improvisa tela ingerit: et qui prius resurrexerat, moritur, et Chr-

gationum.

(5) E Victorino et Lyrano.

(4) Vide quæ de Litiis notavimus ad Epistolam vigesimam tertiam libri secundi, et hic nota abstinentiam carnis jam tunc institutam diebus Ro-

stum resurgentem non imitatur de quo legitur: *A* « Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur (*Rom. vi, 9*). » Sicut enim Christus resurrexit a mel, et amplius non moritur; sic fidelis anima postquam semel a vitiis resurrexerit, ad mortem vitiorum non revertetur, ne merito canis rediens ad vomitum dicatur.

Ne ergo homines tempore gaudii superbirent, et de securitate præsumerent, flagellavit Dominus Romanam Ecclesiam matrem nostram pestilentia mortalitatis, ut his temporibus membra timerent. Constituta est igitur Litanía major congrue his temporibus per omnes Ecclesias, ut homines gaudio non evagarentur, sed semper in humilitate consisterent. Sic igitur merito temporibus lætitiæ dies mœroris commistus est, qui nos ad timorem invitaret. Est et alia causa. Solent aliquando contingere his diebus mortalitates hominibus, quia corpus Domini accipiunt indigne. Unde Apostolus: « Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi (*I Cor. x, 30*). » Maxime enim iram Dei incitat, qui corpus Domini in sordido hospitio recipit. Gravius offendit Regem qui præsumit eum hospitari in immunda domo, quam ille qui in irreverentia ait: « Non sum dignus ut intres subtectum meum. » Utrumque periculosum est, et non accipere, et accipere indigne. Qui non accipit, audit: « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis (*Joan. vi, 54*). » Cui indigne accipit, audit: « Qui manducat corpus Domini indigne, et bibit ejus sanguinem, reus erit corporis et sanguinis Domini, et judicium sibi manducat et bibit (*I Cor. xi, 27, 29*). » Judicium sibi damnationis in futuro, et aliquando in præsentí temporalem vel corporalem poenam incurrit. Unde Apostolus: *Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi.* Jejunia vero his temporibus facienda sunt et orationes, ut Dominus offensus populo suo parcat. Multum enim necessariae sunt orationes. Placatur ira Dei oratione. Adoraverat populus Judaicus vitulum conflatilem, et ait Dominus Moysei: « Dimitte me, ut irascatur contra eos furor meus. » Cui Moyses: « Quæsumus, Domine, quiescat ira tua, et esto placabilis super malitiam populi tui, et placatus est Dominus (*Exod. xxxii, 10, etc.*). » Oratione vincuntur inimici. Cum Moyses oraret in monte, Josue vincebat Amalech. Oratione acquiritur salus juxta Apostolum. Unde « Orate pro invicem, ut salvemini (*Jac. v, 16*). » Oratione Ezechias meruit et sanitatem, et vitæ augmentum. Oratione datur pax: « Rogate quæ ad pacem sunt Jerusalem 465 (*Psal. cxxi, 6*). » Quatuor sunt orationis species, quas notat Apostolus, cum ait: « Deprecor primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones (*I Tim. ii, 1*). » Obsecrationes sunt, cum per adjurationes nos a malis liberari petimus. Orationes sunt, cum nobis aliqua bona dari oramus, ut cum

dicimus: « Ut pacem nobis dñes, te rogamus, audi nos. » Postulationes sunt, cum pro aliis rogamus, ut: « Et omnibus fidelibus defunctis requiem æternam donare digneris. » Gratiarum actiones sunt de collatis beneficiis. Orate ergo, fratres, pro pace, pro unitate, pro regibus, pro fructibus, pro prælatis, pro defunctis (6). Ideo enim Rogationes dicuntur quia in eis rogandus est Dominus, quia ait: « Petite, et accipietis; quærite, et invenietis, date, et dabitur vobis (*Joan. xvi, 24*). » Ipse orationes vestras exaudiat, et ab omni adversitate defendat. Qui vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XLVII.

IN ROGATIONIBUS. SERMO TERTIUS (7).

B « Quis vestrum habebit amicum, et ibit ad illum « media nocte, et dicet illi: Amice, commoda mihi « tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad « me, et non habeo quod ponam ante illum? Et ille « deintus respondens, dicat: Noli mihi molestus « esse, jam ostium clausum est, et pueri mei me « cum sunt in cubili, non possum surgere, et dare « tibi. Et si perseveraverit pulsans, dico vobis, « etsi non dabit illi surgens, eo quod amicus ejus « sit, propter improbitatem tamen ejus surget, et « dabit illi quotquot habet necessarios. Et ego dico « vobis: Petite, et dabitur vobis; quærite, et invenietis; pulsate et aperietur vobis (*Luc. xi, 5, etc.*). »

Modo, fratres charissimi, sunt dies Rogationum et orationum, et ideo dignum ducimus, ut aliquid vobis de oratione annuntiemus. Videmus, fratres charissimi, in omnibus adversitatibus et necessitatibus valde necessariam esse orationem. Docet (Evangelium) per quamdam similitudinem, quod nulla adeo utilis est, nulla adeo valens (ad auxilium nostrum) sicut assidua oratio. Unde Jacobus ait in Epistola sua: « Multum enim valet deprecatio justi assidua (*Jac. v, 16*). » Dominus igitur loquens hominibus, ut magis per cognita ad incognita perveniant, preponit similitudinem de amico importune orante, dicens: *Quis vestrum habebit amicum, et ibit ad illum, etc.* Quæ omnia, quamvis simpliciter intellecta, assiduam orationem imitando, prodesse 466 possunt, tamen magis spiritualiter accepta animam pascere possunt. Amicus enim qui venit de via, noster animus est, qui toties a nobis recedit, quoties ad appetenda temporalia, foris vagatur. Redit ergo de via, cœlestique alimonia refici desiderat, cum in se reversus, superna ac spiritualia incipit meditari. Sed ille cujus animus semper in interioribus (scilicet exterioribus) vagatur, non habet quod apponam amico suo refici desideranti, quia in divinis eloquiis multum hactenus non studuerat. Vadit ergo in nocte illius ignorantie ad amicum suum, id est ad Dominum, qui amicus noster est, sicut ipse ait: « Jam non dicam vos servos, sed

(6) Vide quæ de Litiis notavimus ad epist. 23, lib. II.

(7) E Victorino codice.

amicos meos (*Joan. xv, 15*). » Orat porro commodari sibi tres panes, id est intelligentiam fidei sanctæ Trinitatis, in cujus cogitatione anima reficitur. et per quam in præsentis vitæ labore consolatur. Amicus amicorum orat, ut ille non vult surgere; quia Deus orantis animæ instantiam vult expectare. Respondet igitur: *Noli mihi molestus esse; jam ostium clausum est, et pueri mei mecum sunt in cubili; non possum surgere, et dare tibi*. Ostium amici est intelligentia divini sermonis, quod ostium videtur clausum, cum prædicatio cessat, Pueri sui sunt apostoli, et alii prædicatores, quos pane suæ prædicationis pavit; panem illum alii, dum vixerunt, congregaverunt, sed jam mortui sunt, et in lecto cœlestis quietis cum Deo requiescunt.

Cum ergo desit prædicator, non est qui animæ quærenti, intellectum divinorum mysteriorum aperiat; quod videtur dicere Dominus, dum ait: *Ostium clausum est; et pueri*, id est prædicatores animæ, *mecum sunt*, et in lecto cum Deo requiescunt. Si tamen perseveraverit ille in oratione, Dominus, orationibus sine intermissione factis, commotus surget, et mentem ignorantis aperiet, et panes verbi cœlestis, quotquot habet necessarios ad salutem, tribuet. Sed videte quid ex similitudine concludit: *Petite, inquit, et dabitur vobis; querite et invenietis; pulsate et aperietur vobis*. Tria in hac petitione, fratres charissimi, notare debetis, sine quibus ad sanitatem venire non potestis. Petere enim debetis, orando; quærere, recte vivendo; pulsare, perseverando. Non enim sufficit verbis tantummodo Dominum rogare, si non etiam quæsierimus diligentius, qualiter nobis sit vivendum, ut digni simus impetrare quæ poscimus, ipso attestante, qui ait: « Non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum; sed qui facit voluntatem Patris mei qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum (*Matth. vii, 21*). » Non valet autem alicui bona inchoare, nisi ad finem inchoata perduxerit; unde dictum est: « Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (*Matth. x, 22*). » Sed quærendum est illud, quod ait: *Petite, et dabitur vobis*, quia non omnis qui petit, accipit. Multi enim petunt, qui non accipiunt. Sed quomodo hæc petitio debeat fieri docet alibi, dicens: « Quidquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis (*Joan. xvi, 23*). » Promittit ergo, quod si quæretur aliquid in nomine Jesu, qui est Salvator, dabitur ei. Ille enim in nomine Salvatoris petit, qui illud petit quod ad salutem veram pertinet. Unde Dominus apostolis adhuc infirmantibus ait: « Usque modo non petistis quidquam in nomine meo (*ibid., 24*): » ac si aperte dicat: Non potestis in nomine Salvatoris petere, qui nescitis quærere æternam salutem. Sed, fratres charissimi, multa sunt quæ in nomine Salvatoris petimus. Petimus temporalia bona, et terrenas prosperitates; non ut Deo diutius sorviamus, sed ut delectatio-

anibus carnalibus vocari (vacare) licentius possimus. Alius petit uxorem, alius petit villam, alius petit vestem, alius victum. Et ista quidem petenda sunt, sed tamen non nimium petenda. Cœlestia vero petere debemus continue, et etiam importune. Temporalia vero in necessitate (petenda sunt), sed non continue. Unde Dominus in Evangelio: « Querite primum regnum Dei, et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis (*Matth. vi, 11*). » Sed adhuc aliquid gravius est, cum aliquis postulat mortem inimici, et quem cum gladio non potest persequi, persequitur oratione. Alius est qui maledicit in mortem, et sic de morte illius cui maledicit, reus tenetur. Jubet Deus ut diligatur inimicus, et rogatur Deus ut occidat inimicum. Alius autem pro peccatis (suis) orat, qui ipse (aliena) minime dimittit. De quibus per Isaiam Dominus ait: « Cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos, et cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam. Manus enim vestre sanguine plene sunt (*Isa. i, 15*). » Itaque qui bene loquuntur, et male vivunt, in nomine Christi pereunt (si non petunt). Quibus Deus ait: *Quid vocatis me, Magister et Domine, et non facitis quæ dico?* De quibus Salomon in Proverbiis: « Qui declinat aurem suam ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis (*Prov. xviii, 9*). » Item si aliquis habet aliquid adversus proximum sibi, nisi, cum orat, dimittit, male petit. Unde præcipit Dominus in Evangelio: « Cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis adversus aliquem, ut Pater vester qui in cœlis est, dimittat vobis peccata vestra (*Matth. vi, 12, etc.*). »

Intuendum est ergo quia non omnis qui orare videtur coram hominibus, in conspectu æterni Judicis petere probatur, ut exaudiatur. Neque enim propheta diceret: « Prope est Dominus omnibus invocantibus eum in veritate, » nisi nos cognosceret aliquando nos in veritate invocare Dominum. Si autem Dominus in dandis muneribus discretionem habet, quid mirum est, cum homines filiis suis bona dare cognoscant? Unde ait: « Quis ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? Aut pisces; nunquid pro pisce serpentem dabit illi? Aut si petierit ovum, nunquid porriget ei scorpionem? » (*Luc. xi, 11, etc.*) Similiter Deus, cum aliquis orat quæ oranda non sunt, non tribuit quæ non danda sunt. Panis significat charitatem, quia sicut ille est principalis cibus, ita quod sine eo mensa inops videatur, similiter hæc principalis est virtus, cui alie virtutes in radice insiguntur. Si ergo aliquis panem, id est dilectionis virtutem a Deo petit, nunquid lapidem, id est odii duritiam, ei tribuet? Piscis autem designat fidem, quia sicut piscis fluctibus crebris lunditur, nec perimitur, ita fides inter tribulationes firma versatur. Si quis autem pisces, id est fidem a Deo postulat, non serpentem venenosum infidelitatis ei porriget. Ovo spes comparatur, quia in ovo fetus nondum cernitur, sed future avis fetus speratur; et fideles, in

præsenti spe, nondum æternam gloriam intuentur, sed sperando futuram præstolantur, et cupiditas et reversio ad terrena comparatur, quia venenum in cauda quæ retro est gerit. Qui autem tendebat ad cœlestia, et postea ad terrena redit [scorpionem imitatur]. Itaque qui a Deo ovum, id est spem cœlestium, quærit, non scorpionem reversum ad terrena dabit.

Nolite ergo, fratres charissimi, petere a Deo quæ petenda non sunt, sed terrena [supp. transeunter] in necessitate, et cœlestia assidue. Cum enim ingruit necessitas mortalitatis, vel alicujus pestis, auxilium Dei recurrendum est, sicut in his Rogationibus, quæ pro maxima necessitate inventa sunt. Cum enim, exigentibus peccatis, Galliarum populi luporum rabie interimerentur, nec hujus flagitii [f. flagelli] aliquod remedium inveniri posset, congregati episcopi in urbem Viennam, in commune statuerunt, ut triduanum jejunium facerent. Cum quo Dominus pestem misericorditer intulisset [f. abstulisset], hi dies in consuetudinem annuæ celebritatis venerunt, ut per Galliarum provincias ante Ascensionem Domini celebrarentur. Agamus igitur et nos hos dies, sicut statutum est in conciliis, cum summa reverentia et devotione (8), cum abstinentia carnis, 469 et humilitate cordis, ut visibilium rabiem luporum evadamus, et invisibilium, id est spirituum immundorum testamenta [f. tentamenta], vincere valeamus. Nullus autem his dictis pretiosis vestibus induatur, sed in sacco et cinere lugere a Patribus, statutum est. Prohibentur ebrietates, et comessiones. Nemo ibi quis equitare præsumat; sed discalceatis pedibus omnes incedant et cum contritione cordis misericordiam exorent pro peccatis, pro conservatione fructuum, et pro necessitatibus cæteris, ut lacrymis nostris et orationibus, Dei pietas commoveatur. Qui vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum Amen.

XLVIII

IN ROGATIONIBUS, SERMO QUARTUS (9).

« Confitemini alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem, ut salvemini.... Si quis ex vobis erraverit a veritate, et converterit quis eum, scire debet quoniam qui converti fecerit peccatorem, ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte, et operiet multitudinem peccatorum » (Jac. v, 16, 19, 20).

Cum in aliis diebus, fratres charissimi, ad confessionem et pœnitentiam debeatis invitari, in jeuniis præcipue, quæ [pro] peccatorum piamine inventa sunt, admonemur culpas confiteri. Dicit ergo Jacobus apostolus, qui frater Domini dictus est, quia cognatus ejus erat (Domini enim mater et ejus (10) mater sorores Mariæ fuerunt): *Confite-*

mini alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem, ut salvemini. Sed est discretio adhibenda quæ sint peccata, et cui sint confitenda. Non enim cuilibet confitenda, quia non cuilibet data est potestas remittendi peccata, sed illis tantum data est, quibus dictum est: « Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis (Joan. xx, 22); » sicut apostolis, et vicem eorum obtinentibus, id est episcopis et sacerdotibus. Si tamen sunt levia peccata, quæ quotidie facimus, illa cœqualibus nostris invicem confiteri possumus, quia orationibus proximorum purgantur. Unde clerici quotidie inter se in Ecclesia, *Confiteor* dicunt, et facta confessione orationes pro se invicem impendunt. De hac confessione ait apostolus Jacobus: *Confitemini alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem, ut salvemini.* Sed si graviora sunt peccata, sacerdotibus sunt ostendenda, et juxta arbitrium eorum, jeuniis, orationibus, et eleemosynis punienda, et purificanda. Ista autem graviora peccata, quæ per lepram sunt in antiqua lege designata, ostendi sacerdotibus præcipiebantur. 470 Unde Dominus in Evangelio præcepit leprosis: « Ite, ostendite vos sacerdotibus (Luc. xiv, 14). » Nec solum, fratres charissimi, confiteri debetis levia inter vos, et graviora sacerdotibus; sed etiam si noluerit quis confiteri, et ab errore converti, debetis alter alterum a via sua mala reducere, quoniam qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ salvabit animam ejus, imo et suam. Si enim magnum est eripere carnem, id est proximum a morte temporali, multo magis est liberare animam ejus a morte gehennali. Unusquisque ergo potest esse prædicator proximo suo; unusquisque debet admonere fratrem suum in via, in Ecclesia, in domo, sive verbo, sive exemplo. Admonet enim fratrem converti, cum in conspectu ejus bene agit. Hortatur eleemosynam facere, cum pauperi aliquid tribuit proximo vidente. Cum hospitem recipit, ad hospitalitatem invitat. Nemo solus velit salvari, ne videatur aliorum invidere salutem. Alius alium secum trahat, dum de hoc sterquilinio ad superna festinat. Sicut enim unusquisque vestrum proficisci volens Jerusalem, secum fratrem suum studiosse venire invitat et hortatur, ita et desiderabilius vobiscum ad cœlestem Jerusalem, ubi non est angustia, ubi non est timor; sed vera pax et gloria, modis omnibus fratres vestros consepelire [f. conducere] debetis. Est enim ad illam Jerusalem parata via per eum qui dicit: « Vado parare vobis locum (Joan. xiv, 2), » Non enim [antea] locus erat homini in cœlo; sed Jesus Redemptor noster paravit ei locum pretioso sanguine suo. Positus erat peccatorum murus inter Deum et hominem, et

(8) Nota hic eandem in habitu molestiam, et victus austeritatem fidelibus in Rogationibus celebrandis indicant, quæ publice, pœnitentibus pro gravioribus etiam peccatis, imponebatur; cum hoc tamen discrimine quod pœnitentibus imponebatur

de necessitate, cæteris autem fidelibus suadebatur tantum ex devotione.

(9) E Victorino et Lyrano.

(10) Jacobi scilicet.

ideo non poterat transire ad Deum. Unde ait ante passionem discipulis suis: «Quo ego vado vos non potestis venire modo (Joan. xiii, 36), » quod dicitur: Ideo dico, modo, quia quando tractus erit murus, venire quo ego vado poteritis. Quod præviderat Spiritus [f. David], cum dicit: « Et in Deo meo transgrediar murum (Psal. xvii, 30). » Murum destruxit, cum duas nostras mortes sua simplici morte deleuit. Mortem enim peccati, quæ erat in anima, et mortem inferni, quæ erat peccati pœna, utramque sua simplici corporali morte exstinxit. Unde Gregorius (11): « Unam ad nos suam mortem detulit, et duas nostras, quas reperit, solvit. » Simplicem suam duplici nostræ contulit, et duplicem nostram moriens subegit. Unde non immerito in sepulchro uno die et duabus noctibus jacuit, id est tenebras duplicis nostræ mortis exstinxit. Et cum post duas noctes et unum diem quo mortuus erat, ad vitam resurgendo rediisset, ostendit effectum suæ mortis, quæ duas mortes nostras destruendo, vitam a nobis amissam restauravit, et sic amaritudo 471 mortis suæ conversa est in gaudium vitæ. Quod prædixerat apostolis dum dicebat: « Tristitia implevit cor vestrum, sed tristitia vestra vertetur in gaudium » (Joan. xvi, 6), quia prospera tristitia majoris gaudii vicem recompensavit. Jacuit enim mortuus per quadraginta horas, qui in nona sextæ feriæ emisit spiritum, et in prima Dominicæ diei resumpsit corpus suum. Itaque fuit mortuus per quatuor horas in feria sexta, per duodecim horas sequentis noctis, per duodecim horas Sabbati, et per duodecim horas secundæ noctis, quæ omnes faciunt quadraginta. Sed quantum Dominus vicem gaudii recompensavit, propter hoc spatium tristitiæ videamus. Qui fecit per quadraginta horas discipulos contristari moriendo, fecit et eosdem quadraginta diebus resurgendo lætari, vitam mori, diem horæ recompensando. Et quia per hos quadraginta dies in mundo moratus est, gaudio resurrectionis suæ apostolos exhilaravit. Ideo adhuc hos dies cum magno gaudio, remota abstinentia catholica, celebrari constituit Ecclesia. Nec in illis quadraginta diebus, quibus cum discipulis legitur conversari, nec oportet jejunare, nec lugere quia tempus est lætitiæ, non abstinentiæ. Auctoritas enim hæc accipit a Christo testimonium, de quo legitur in Evangelio, quod cum Judæi quærerent, quare discipuli non jejunarent, respondit eis: « Nunquid possunt filii sponsi lugere, quandiu cum illis est sponsus. Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus, et tunc jejunabunt (Marc. ii, 19). »

Itaque ante Ascensionem voluerunt sancti Patres jejuniorum abstinentiam non indicare, sed quibusdam causis cogentibus Litania major in Romana Ecclesia constituta est. Pestis maxima eo tempore homines affligebat, exigente peccatorum magnitu-

dine. Propter impetrandam igitur misericordiam Dei, hoc tempore sancto jejunium stabilitum est, et per universum orbem singulis Ecclesiis fieri illud sancti Patres constituerunt, « non equitando, sed nudis pedibus incedendo, non eo die vestes pretiosas induendo, sed cilicia assumendo, et cinerem capiti aspergendo. » Hæc Litania Græco nomine Rogatio interpretatur (12) quia eo die misericordiam Dei, et suffragia sanctorum implorare debemus, ut a morte æterna liberet nos divina pietas, exorando pro pace, pro peste, et conservatione frugum, et pro cæteris necessitatibus, ut Dominus, qui nobis flagella sua, sive ad vindictam, sive ad correctionem aliquando incutit, non secundum peccata nostra retribuatur nobis, 472 sed secundum misericordiam suam nobis parcat. Jejunando etiam debemus a Ninivitis exemplum accipere (Joan. iii, 5) quia cum secundum divinam scientiam [f. sententiam] ejus civitatis subversio immineret, abjectis copiosis epulis ad jejunia se verterunt, facientes secum jejunare pecudes et pueros. Cum animalia jejunarent, quibus natura preces denegavit, mugitibus suis tamen pœnitentium lacrymas adjuvabant; pueri ab uberibus matrum separabantur, ut fierent in pœnitentia consortes, qui non fuerant in peccato participes. Debent igitur Christiani pro salute sua facere quod leguntur pecudes pro salute hominum fecisse. Sed nihil valet carnem abstinere a cibis, nisi anima abstineat a peccatis; nec valet abstinentia, nisi concedatur eleemosyna. Unde Dominus per prophetam: « Nonne hoc est majus jejunium quod elegi: Frange esurienti panem tuum, et ego nos, vagosque induc in domum tuam (Isa. lviii, 7). » Date igitur pauperi de substantia vestra, ut de beneficiis vobis collatis Deo gratiarum actionem reddatis, et de frugum conservatione spem habeatis. quia qui in benedictionibus seminat, de benedictionibus et metet, concedente Domino, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum.

XLIX.

IN ASCENSIONE DOMINI. SERMO PRIMUS (13).

« Elevatus est sol, et luna stetit in ordine suo (14). »

Hodie, fratres charissimi, Ascensionis Domini jucunda est festivitas; hodie destructa est humani generis captivitas. Quam Ascensionem Habacuc propheta prævidens ait: *Elevatus est sol, et luna stetit in ordine suo.* Cum enim Dominus in mundo cum apostolis moraretur, apostoli in præsentia Domini sui confidentes, ad cœlestia non aspiciabant; sed postquam Dominus se ab oculis eorum absentavit, et in cœlum ascendit, quo Dominus ascendit, et milites ascendere inhiando cupiunt. Hæc enim consuetudo inter nos est, ut familia regem præcedentem sequi desideret. Unde Ecclesia in Canticis ait: « Trahe me post te (Cant. i, 31). »

(11) Lib. iv Moral. in Job, c. 47.

(12) Idem dixit sermone præcedenti.

(13) E Victorino et Lyrano.

(14) Ita secundum Septuaginta Interpretes; sed secundum Vulgatam: *Sol et luna steterunt in habitaculo suo (Habac. iii, 11).*

Trahi enim desiderabat ad Regem ascendentem, postquam caruit consolatione præsenti. Ideo elevatus est sol iustitiæ, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, per ascensionem ejus ad cœlestia. Luna vero dicitur Ecclesia. Sed sicut luna recipit lumen 472 a sole, ita Ecclesia illuminata est a Christo; et sicut luna aliquando defectus patitur, sic in suis Ecclesia quandoque defectus tolerat. Sed post ascensionem hac luna stetit in ordine suo, quia tunc per prædicationem excrevit et ad tribulationem exivit. Tunc Petrus qui voce ostiariæ succubuit, a voce Neronis resistentis non recessit.

Hæc ascensio est unus de saltibus, de quibus Salomon in Canticis: « Ecce iste venit saliens in montibus (Cant. i, 8). » Saliens venit, quia veniendo ad redemptionem nostram, quosdam saltus dedit. A cœlo quippe venit in uterum Virginis, de utero in præsepium, de præsepio venit ad crucem, de cruce in sepulcrum, de sepulcro ad inferos, de inferis rediit in cœlum. Unde ait Psalmista: « Exultavit ut gigas ad currendam viam, a summo cœlo egressio ejus (Psalm. xviii, 6). » Hanc exultationem alibi denotavit ipse, dum ait: « De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput (Psalm. cix, 7). » In mundo erat torrens, mortis, fluens a peccato primi parentis. De hoc in via bibit, quia mortem in transitu gustavit; atque ideo exultavit, quia moriendo corpus posuit in sepulcro, quod resurgendo super angelos levavit. Levavit super angelos per resurrectionem humanam naturam, quæ prius erat minor angelis. Unde scriptum est: « Minuisti eum paulo minus ab angelis (Psalm. viii, 6). » Quandiu enim fuit passibilis et mortalis, angelica natura, quæ est immortalis, minor fuit; sed postquam Deus Pater gloria resurrectionis et honore immortalitatis coronavit eum qui prius minor erat, super angelos factus est. Cum igitur angeli humanam naturam sibi esse prælatam viderunt, qui prius se prælatos viderant, qui prius se ab hominibus adorari patiebantur, ab humano genere ita exaltato, se adorari timuerunt. Adoravit angelum Abraham. Tres vidit et unum adoravit, nec adorare prohibuit angelus. Voluit Joannes adorare angelum post resurrectionem, sed ab angelo non est permissus. Respiciebant

(15) In hoc sermone Hildebertus agens de creatione angelorum, opinari videtur inter ipsos angelum quemdam primo fuisse creatum, et cæteris ordinibus præ excellentiori perfectione ita prælatum, ut quasi se solo particularem constituerit ordinem, cæteris ordinibus præcellentem, cujus quippe subtilior erat natura, et imago Dei similior, cujus operimentum omnis lapis pretiosus fuit, dum omnibus agminibus angelorum prælatus est, ut ex eorum comparatione clarior existeret; unde præ nimia claritate id superbiam versus, ait: *In cœlum ascendam, similis ero Altissimo* (Isa. xiv, 14). Unde et ipse: *Et plures de singulis ordinibus illi consentientes, ceciderunt et damnati sunt.*

Hæc autem sententia conformis omnino videtur assertioni quam protulit Hildebertus in suo, quem e ms. Tyrano recenter deteximus, et infra subjun-

A hominem 474 [per gratiam] exaltatum, quem culpa sua prius viderant humiliatum. Honorabant naturam hominis, quam videbant super se exaltatam. Sciebant quidem hominem esse factum ante peccatum ad restaurationem angelicæ legionis, quæ ceciderat, sed redemptionem ejus per Filium Dei ignorabant. In principio enim mundi fecit Deus (15) angelum quemdam præcellentem aliis, valde speciosum et sapientem, de quo dicitur per prophetam: « Tu signaculum similitudinis Dei, plenus sapientia et perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti (Ezech. xxviii, 12, 13). » In eo enim erat subtilior natura; in illo, imago Dei similior insinuatur, dum dicitur postea per prophetam: « Omnis lapis pretiosus operimentum tuum (ibid.) » Quia novem ordinibus ille primus angelus, ideo ornatus et operatus fuit, dum omnibus agminibus angelorum prælatus est, et ex eorum comparatione clarior fuit; sed ille versus in superbiam ex nimia claritate, dixit: « Ascendam in cœlum, ponam sedem meam ad Aquilonem, et ero similis Altissimo (Isa. xiv, 14). » Fuerunt enim consentientes multi ex angelis aliis, qui dum Deo similes volebant fieri, angelis [f. hominibus] minores effecti sunt; et primus ille angelus, et ejus compares, de cœlo, aliis bonis spiritibus remanentibus, ceciderunt, ita quod de singulis novem ordinibus pars cecidisse creditur, quorum loco supplendo, factus est homo. Nisi [enim] peccassent homines, salvi [f. facti] fuissent similes angelis et immortales. Nam si Adam non peccasset, vixisset in paradiso de fructibus arborum, et filios sine concupiscentia generasset, et in terra tamen unusquisque permansisset usque ad terminum constitutum, et tunc accepto fructu de ligno vitæ, et gustato, quod erat in medio paradisi, vivus in cœlo translatus fuisset. Sed, peccante homine, ingressa est mors in mundum, periit immortalitas, periit ascensus in cœlum. Sed Deus summæ misericordiæ hominem homo factus redemit, et per mortem suam mortem nostram destruxit; 475 per resurrectionem immortalitatem reparavit; per ascensionem Dominus aditum in cœlum nobis fecit, et ipse Dominicus homo locum summi angeli supplevit. Alii vero inferiores homines inferiorum ordinum ruinam restauraverunt

Itaque Christus, secundum humanitatem, super

D genus, tractatu theologico, ubi cap. 20, agens de excellentia Luciferi ante lapsum, sic ait: *Ante eos qui ceciderunt, unus fuit excellentior omnibus aliis; et non solum his qui ceciderunt, sed et omnibus eum fuisse excellentiorem videtur auctoritas velle.* Quod, ut probet, iisdem sacræ Scripturæ verbis utitur, quibus in hoc sermone usus est, scilicet: *Omnis lapis pretiosus, etc.* Et ad hoc insuper citat D. Gregorium et Isidorum.

Hinc videtur educi posse probatio reciproca, et quod hic sermo, quem e ms. Victorino, et insuper ex eodem ms. Tyrano, ubi præfatum tractatum theologicum reperimus, eruimus, sit vere Hildebertinus, et quod illius tractatus auctor vere fuerit Hildebertus, quem proinde ut ejus legitimum setum publica luce donandum censuimus.

omnes creaturas est. Unde Psalmista : « Omnia subiecisti sub pedibus ejus (Psal. viii, 8). » Sed Deus major est et superior eo homine, Pater scilicet et Filius [ipse] secundum divinitatem, sicut et Spiritus sanctus. Unde ait Apostolus : Tunc et ipse Filius « subjectus erit ei qui subiecit sibi omnia (I Cor. xv, 28). » Hominum autem illorum alii pro meritis superiores, sunt cum angelis positi. Unde in Evangelio : « In domo Patris mei mansiones multe eunt (Joan. xiv, 2). » Et alibi dicitur : « Erunt homines æquales angelis (Luc. xv, 38). » Si queritis quod salvi erunt, audite Gregorium dicentem (16) : « Illuc ascensura creditur tanta multitudo hominum, quanta multitudo angelorum in cælo remansit, » sicut scriptum est per prophetam : « Statuit terminos gentium secundum numerum filiorum Israel (Deut. xxxii, 8). » Hæc est ergo illa dies, fratres charissimi, in qua angelorum militia de consortio hominum lætata est. Hæc est illa festivitas, quæ est finis omnium aliarum festivitatum, sine qua utilitas hominum periret. Nisi enim in cælum esset ascensus, casæ passio, inutilis resurrectio esset. Hæc est tanta, quod tempore Sylvestri papæ, in honorem ascensionis erat ita quinta [feria] per singulas hebdomadas celebrata, sicut et Dominica dies in memoriam resurrectionis. Congratulemur igitur angelis, qui hodierna die cum magno gaudio occurrentes regali filio ascendenti ad Patrem, querunt : « Quis est iste Rex gloriæ ? » Et alii invitantes, dixerunt : « Dominus fortis et potens ; Dominus potens in prælio (Psal. xxi, 6). » Et vere exstitit potens in prælio, quia ascendens in altum, captivam duxit captivitatem. Liberatio enim militis, victoria exstitit regia. Sed quid nobis valet liberatio sociorum, nisi efficiamur socii eorum ? Laudemus ergo, fratres charissimi, ut, sicut sumus eodem sanguine redempti, ita eodem præmio ascensionis simus 476 remunerati, juvante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

L.

IN ASCENSIONE DOMINI. SERMO SECUNDUS (17).

« Venite, ascendamus in montem Domini (Isa. ii, 3). »

Jeroboam statuit vitulos aureos in Dan et in Bethel, et aras erexit eis, et implevit ibi manus sacerdotum, et obtulit hostias, ut sic revocaret filios D

(16) Homil. 34 in Evang.

(17) Ex ms. Andegav. — Ex hoc etiam sermone confirmari potest probatio reciproca, quod et hic sermo vere sit Hildebertinus, sicut et Tractatus theologicus, de quo ad præcedentem sermonem egimus. In utroque nimirum, et fere totidem verbis, et iisdem sacra Scripturæ testimoniis, angelis prævaricatoribus aerem caliginosum pro carcere assignat. Hic quippe ait : *Primus enim apostata ex angelo factus est diabolus, de cælo empyreo lapsus est in hunc aerem caliginosum, qui tanquam carcer deputatus est ei usque, etc.*, ut supra in hoc sermone. In Tractatu vero theologico, eodem vigesimo capite præcitato, sic ait : Quia contra Creatorem suum in tantum superbiit, dejectus est in istum aerem cali-

A Israel, scilicet decem tribus, ne ascenderent in Jerusalem ad immolandum Domino (III Reg. xii, 8). Prophetæ tamen, quos comedeat zelus domus Domini, assidue revocabant eos, dicentes : *Venite, ascendamus ad Montem Domini*, etc. Vox hæc non exhortatio tantum, sed dehortatio ; ac si diceret : Nolite ascendere in Dan et in Bethel, sed venite nobiscum ad montem Domini. Pereuntium enim est dicere : Venite ad ignominiam quoque loci. Bethel vocaverunt Bethaven (18). Mons autem Domini est mons Moria, super quem ædificatum est templum et altare Domino, quem elevans oculos procul vidit Abraham, ut ibi filium immolaret (Gen. xxi). Ibi-dem vidit angelum in area Ornan Jebusæi recondentem gladium in vagina, post plagam factam a Domino in Israel. Verumtamen, licet propria fuerit illius temporis exhortatio prædicta, nihilominus est quotidie, et in diebus nostris magis necessaria. Plures vero modo sequantur vias Jeroboam (I Paral. xxi) quam in diebus ipsius. Omnes, Isre relicta vel potius neglecta Jerusalem, in Dan ascendimus, vel in Bethaven, nec recens error est iste, scissum est regnum Israel. Inchoatus est in principio nascentis mundi, scilicet cum creata est illa nobilis creatura, cum nubilarent [f. jubilarent] astra matutina, angelos loquor, Lucifer, qui mane oriebatur, cujus experimentum erat omnis lapis pretiosus, in abundantia virtutis suæ intumuit, et prodixit ex adipi iniquitas ipsius ; 477 et ait : « Ascendam in cælum, ponam sedem meam ad aquilonem, et similis ero Altissimo (Isa. xiv, 14). » Iste ascendit in Bethaven, quod sonat, *domus idoli*, vel *domus inutilis*, vel *vanitas*, per viam superbiæ in montem potentie et dominationis [f. damnationis]. Adam similiter, pater noster, radix apostolica, ascendit in Dan, quod sonat, *judicium*, id est *discretionem*, credens alii apostatæ, qui ait : « Eritis sicut dii, scientes bonum et malum (Gen. iii, 5), » per viam avaritiæ ascendit in montem scientiæ instantis. Sed quia scriptum est : « Ante ruinam exaltabitur cor (Prov. xvi, 8), » utriusque exaltationem sequitur ruina. Primus enim apostata de angelo factus est diabolus. De cælo empyreo lapsus est in hunc aerem caliginosum, qui tanquam carcer deputatus est ei usque in finem temporum, quando mittetur in ignem eternum, qui præparatus est ipsi et angelis ejus.

ginosum cum omnibus illis qui ei consenserant... Non est enim illis concessum habitare in cælo, quod est clara patria ; nec in terra ne homines nimis infestarent, sed in *acre caliginoso*, qui est eis quasi carcer, usque ad tempus judicii. Tunc enim detrudentur in barathrum inferni, secundum illud : *Ite, maledicti in ignem æternum, qui parati estis diabolo et angelis ejus (Matth. xxv)*. Quis non advertat perfectam et sententiarum, et vel ipsorum verborum conformitatem, et in hoc sermone, et in illo theologico Tractatu, et hinc non subodoretur saltem utrumque ejusdem fuisse auctoris ?

(18) Ita ms. Forte melius ad sensum, *ad ignominiam loci Bethel, quem vocaverunt Bethaven*.

De casu ipsius legitur : « Videbam Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem (Luc. x, 18). » Secundus apostata, « cum in honore esset, non intellexit ; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (Psal. xlviii, 13). » De horto deliciarum ejectus est in sterquilinum mortalitatis nostræ, tanquam in locum tenebrosus scopulis plenus, contractus est in naturalibus, in gratuitis cecatus, sordibus criminum involutus. In hunc modum, qui libidine accenduntur dominandi, post Satanam ascendunt in Bethaven. Quicunque scientiam appetunt infantem, Adam sequuntur in Dan. Quia ergo multitudo palearum Ecclesiæ tales sequitur præambulos, gemunt inter eos grana, et clamant : *Venite, ascendamus in montem Domini* ; ac si dicerent : Non sequimur te, Satan, ascendis ad Aquilonem, qui frigidus est et malus, nomine tamen dexteræ (19), a quo panditur omne malum, a cujus facie vidit Jeremias ollam succensam (Jer. i, 13). Non etiam te sequimur, Adam ; nolumus enim sapere plusquam oportet sapere, nec, si te ruperis, illi partieris ; sed ascendemus ad montem Domini. Et vos prævaricatores, redite ad cor, et venite nobiscum. Si forte dicant paleæ : Quomodo ibimus vobiscum ? Nec quo eundem sit, nec viam scitis [f. scimus]. Quis enim venit qui annuntiet nobis quod oculus non vidit, nec auris audivit ? Unde ex desperatione videtur dixisse Propheta : « Quis ascendet in montem Domini ? (Psal. xliii, 3). »

Sed non est desperandum, fratres ; ducem habemus in via Jesum Christum, qui cum exultasset ut gigas ad currendam viam, hodie ad montem Domini ascendit, et sedit a dextris virtutis Dei, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia ejus. Sed quia 478 ipse ascendit saliente in montibus, transiliens colles, et nos gradatim per viam collium ascendamus ad montem. Si enim in corde nostro ascensiones disposuerimus de valle lacrymarum, in domum Domini ibimus, euntes de virtute in virtutem, donec videatur Deus deorum in Sion. Abscondita est quidem via Domini, sed tu, Domine, vias tuas demonstra nobis, et semitas tuas edoce nos. Primo itaque videamus ascensus Christi Jesu, ut pereosdem sciamus eum imitari. Ex serie Evangelii perpendimus septem fuisse ascensus Domini. Et satis est, quia septenarius numerus est universitatis, et ita per septem universi ejus ascensus intelligi possunt. Ascendit de aqua in desertum ; ascendit in montem Thabor, et transfiguratus est : ascendit in montem solus orare ; ascendit in montem, cum apostolos elegit, et tradidit eis legem Evangelii in sermone ; ascendit super asinam ; ascendit in crucem ascendit in cælum. Nec multum attendimus utrum hoc ordine ascenderit, sed potius nostrum ordinemus ascensum. Primo itaque ascendit, ut tentaretur a

A diabolo ; secundo, ut transfiguraretur ; tertio, ut clarificaretur ; orabat enim ut clarificaretur a Patre ; quarto, ut intelligeretur ; quinto, ut Rex mansuetus nosceretur. Unde : « Dicite filiæ Sion : Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, etc. (Matth. xxi, 5). » Sexto, ut exaltaretur. Unde ipse ait : « Cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum (Joan. xii, 32). » Septimo, ut elevaretur. Unde : « Videntibus illis elevatus est (Act. i, 9). » In primo vicit, in secundo resplenduit, in tertio supplicavit, in quarto docuit, in quinto disposuit, in sexto redemit, in septimo intercedit. Hæc omnia fecit propter nos ; non enim sua interfuit, sed nostra. Primus ejus ascensus fuit nobis ad exemplum, secundus ad solatium, tertius ad refugium, quartus ad documentum, quintus ad subsidium, sextus ad pretium, septimus ad præmium. In hunc modum post Christum ascendere oportet Christianum : ascendere, inquam, per colles ad montem Domini. Colles siquidem dicuntur, quia coli possunt ; tempus enim colendi, id est, merendi est, dum ascendimus (20), tempus vero recipiendi in montem. Superest attendere colles qui ducunt ad montem. Primus collis est probationis, secundus, spei ; tertius, orationis ; quartus, veritatis ; quintus, mortificationis ; sextus, perfectionis ; septimus, glorificationis. Illi septem ascensus vias habent proprias et colles distinctos, de quibus dicit Jeremias : « State in viis vestris (Jer. vi, 16). » Et 479 alibi : « Viæ Domini, » id est, « ad Dominum rectæ lætificantes corda (Ps. xlviii, 9). »

C Per viam patientiæ ascendimus ad primum collem ; per viam timoris, ad secundum ; per viam devotionis, ad tertium ; per viam meditationis, ad quartum ; per viam temperantiæ, ad quintum ; per viam obedientiæ, ad sextum ; per viam perseverantiæ, ad montem supremum. Ascendens autem per hos ascensus oratione Dominica tanquam comite muniat. Dulce enim vehiculum est in via oratio, fidelis præcursor ad Dominum, prænuntiatus ei adventum ascendentis. Unicuique ascensui propriam poterit adaptare petitionem, ut tanquam septem cantica, septem gradibus computetur.

Fidelis itaque post Christum ascendens de aqua baptismi, præparet se ad perferendas tentationes, quia statim occurrent Amaleciti in deserto, id est, demones, statim serpentes igniti, id est carnis incentiva, statim Sehon rex Amorrhæorum ; et Og rex Basan, id est occasiones mundi, ut tironem Dei efficiant, victum trahant, in carcerem projiciant. Sed attendat Christianus primum Christi ascensum, qui ei propositus est in exemplum, ingrediens viam patientiæ, secundum illud : « Fili, cum ascenderis [al. accesseris] ad servitutem Dei, sta in justitia et timore, et præpara te ad tentationem (Prov. ii, 1). » Vicit Christus, et per eum vincet Christianus, et sic

(19) Verba nomine tamen dexteræ, videntur superflua ad sensum.

(20) Hic deest aliquid quod sic non longe ad sensum auctoris potest suppleri, tempus vero requiescendi cum in montem fuerimus recepti.

ad primum collem evadet, id est ad probationem ; A tribulatio enim patientiam operatur ; patientia vero probationem. Quod enim fornax auro, quod tinea ferro, flagellum grano, id confert tribulatio justo. Ergo in hoc ascensu dicat : Pater, sanctificetur nomen tuum in me. In baptismo nomen sumptum est a nomine tuo, sortitus sum a Christo Christianus. Sauciatur hoc nomen in me immobiliter, firmetur in me, ut sic semper participer re sicut nomine semper. Sed ne putet luctum interminabilem, vel inutilem, attendat Christi Transfigurationem, quæ facta est nobis in solamen, ut eandem gloriam spe certa exspectemus. Configurati enim claritati corporis ejus hæredes Dei erimus, cohæredes autem Christi. Ipse enim ait : « Volo, Pater, ut ibi ego sum, illic sit et minister meus (Joan. xii, 28). » Sed quia spes ista parit multitudinem gaudiorum, deambulatoria scilicet sacerdotum, quibus in tribulatione dilatatur, ne secunda et torpens sit lætitia, ascendat per viam timoris. Exultandum enim est Domino cum tremore, secundum illum : « Beatus homo qui semper est pavidus (Prov. xviii, 14) ; » adjunctæ sunt eis molæ spes et timor, inter quas semper molatur Christianus, quas loco pignoris accipi perhibet Moyses. Stans autem in colle spei, oret 480 sibi fieri quod sperat, et dicat : Adveniat regnum tuum, cum tradideris regnum Deo et Patri, ut sit regnum in regno. De servitute exilii, trahere me ad libertatem regni. Sed ne longa fessus expectatione dormitet aut dormiat, fugiat ad orationem. Unde dormientibus dictum est : « Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem (Matth. xxvi, 41). » C Si enim oraverit pro vino, pro frumento et oleo, et familia, tot sunt pro quibus orat, quot sunt comites in orando. Sed ad hunc collem per viam devotionis ascendendum est. In devotus enim, si postulat, judicium sibi postulat, et oratio ejus fiet in peccatum. Et cum oraverit : dicat : « Fiat voluntas tua, sicut in cælo et in terra (Matth. vi, 10). » Hæc est synaxis omnium nostrarum orationum ; possumus [i. non possumus] enim pie velle quidquid quod non vult Deus. Sed quia voluntas nostra habet quasi Dei voluntatem, ut juxta eam dirigatur cum oraverit Christianus, et coram Deo effuderit animam suam et cor suum, subdat ut in Christo subdidit : « Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis (Matth. xxvi, 39). » sicut fiet a me voluntas tua in D cælo, sic interim fiat in terra. Verum quia orandum est in spiritu et veritate, ascendere restat in collem veritatis, quam et Christus docuit in quarto ascensu, ut sciat Christianus quærere veritatem Novi Testamenti, quæ latebat sub umbra Veteris. Sed ascen-

dendum est per viam meditationis. Unde et illud : « In lege Domini voluntas ejus, meditabitur die ac nocte (Psal. i, 2). » Et alibi : « Beati qui scrutantur testimonia ejus (Psal. cxviii, 2). » Et iterum : « Os justorum meditabitur sapientiam (Psal. xxxvi, 30) » et tunc dicat : « Panem nostrum quotidianum da nobis hodie (Matth. vi, 11). » Sacra enim Scriptura panis est quo satiatur anima.

Cognita vero veritate dandum est talentum Domini ad usuram, et ut abyssus abyssum invocet, derivandi sunt fontes nostri foras, ut cortina cortinam trahat. Sed cujus vita contemnitur, restat ut ejus sermo contemnatur. Consequens est ergo ut carnem suam mortificet Christianus. Sic ascendebat Apostolus, qui ait : « Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobos efficiar (I Cor. ix, 27). » Ascendendum est autem per viam temperantiæ, ut sicut servierunt membra nostra immunditiæ ad iniquitatem, ita temperentur ad serviendum munditiæ ad justitiam. Quæ temperantia aperte traditur, cum dicitur Christiano : « Averte oculos tuos, ne videant vanitatem (Psal. cxviii, 37). » Et alibi : « Cohibe linguam tuam a malo, et labia tua, ne loquantur dolum (Psal. xxxiii, 14). » In hoc modo, quæ ad coercitionem membrorum pertinent, quam orabat Propheta, dicens : « Confige timore tuo carnes meas, a judiciis enim tuis timui (Psal. cxviii, 120) ; » et sic spiritus liber premens carnem suam tanquam 481 asinam subjugalem, disposita domo sua, per Dei subsidium, ut jure præsit mulieri, dicat : « Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris (Matth. vi, 12). » Debita autem sunt peccata, sed præcipue illa quæ e carne sunt.

(21) [Quia enim quodam vectigali naturæ tenemur obligati, dum in carne vivimus, sequi motus carnis, primos admotus, qui in potestate nostra sunt, penitus carni debent, etiam nolentes. Hoc debitum solvebat Apostolus, non volens, cum ait : « Quod nolo, hoc ago (Rom. vii, 19). » Hinc : « Vanitati subjecta est natura non volens (Rom. viii, 20). » Promissione talium secure orare potest, qui in matutino interficit eos, tanquam peccatores terræ, qui parvulos suos occidit ad petram.] Sane sufficiunt hi ascensus ad ascendendum in montem Domini. Sunt quidam volentes superrogare, non tantum volentes regnare, sed etiam cum Domino judicare. Hi sunt qui omnia relinquentes, sequuntur Dominum, quibus mundus crucifixus est, et ipsi mundo. Hi sunt senatores terræ, cum quibus veniet ad judicium, et sedebit super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel ; et quia audierunt a Do-

(21) Hæc periodus quæ uncis includitur tota descripta est exacte, prout est in ms. Andegav. sed amanuensis vilio ita corrupta est, ut vix intelligi queat. Hanc autem proxime ad sensum auctoris reposuimus, ut sequitur ; videat lector an congrue. Quia enim quodam vectigali naturæ tenemur, dum in carne vivimus, sequi, etiam nolentes, primos carnis motus qui in potestate nostra non sunt, compellimur ;

illorum tamen tanquam naturæ corruptæ debitorum, remissionem petere debemus. Hoc debitum solvebat Apostolus, cum dicebat : « Quod nolo, hoc ago. » Et : « Vanitati subjecta est creatura non volens. » Pro remissione talium secure orare potest, qui in matutino interficit eos tanquam peccatores terræ, et sicut parvulos allidit ad petram. Sane sufficiunt, etc.

mino : « Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia quæ habes, et da pauperibus (Matth. xix, 21). » Ascendunt autem per collem obedientie ad montem perfectionis. Hæc vero obedientie via facilius est, et compendiosior, extra quam vix, aut raro sunt perfecti. Obedientia enim, tanquam crucis patibulum, omnia membra hominis immobiliter affigit. Non enim potest ambulare cum velit, et posita sit custodia ori ejus. Sic coarctata sunt membra, ne liceat eis debita [i. indebita] explere. Victum, habitum, incessum, gustum, sonum, orationem, exhortationem, lectionem, non in suo, sed alterius arbitrio constituit. Tunc in hoc colle positus, incessanter dicat : « Ne nos inducas in tentationem (Matth. vi, 13), » id est, induci sinas in tentationem. Contra tales enim adversarius totum se effundit ad tentandum ; omnia artis suæ experitur molimina, nihil quo tentare possit relinquit intactum. Quos enim in mundo quiete possidet, qui tanquam pulvis rapiuntur a facie terræ, non multum impellere laborat ad lapsum. Ipsi enim per se in precipitium currunt ; sed nititur in vetitum æmper, et optimos quosdam persequitur, ut comedat bona terræ, et secundum illud : 482 « Cibus ejus, cibus electus (22). » Et alibi : « Fenum sicut bos comedit, » et fenum tenuissimum. Si aliter nequiverit, saltem ad cumulum virtutum non sinit eum sine impedimento ascendere. Extollit in populo gloriam nominis ejus, ut bono odore nominis sui saltem delectetur. Transcens his collibus, intret viam perseverantiæ et ascendat in montem Domini. Hæc est via : justi incedunt per eam ; incircumcisus et immundus non sic. Sed Abraham filii per eam veniunt cum exultatione, portantes manipulos suos. Ibi videtur Deus deorum in Sion, non per speculum, sed ad oculum : non in ænigmate, sed in facie. Ad quam visionem recipiat nos iudex et advocatus noster, qui est Deus benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

LI.

IN DIE PENTECOSTES SERMO PRIMUS (23).

« Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus, omnis virtus eorum (Psal. xxxi, 6). »

Scire debetis, fratres charissimi, quæ et quanta sit solemnitas ista, et quare per omnes Ecclesias universaliter sit celebrata. Hodie in discipulos Spiritus sanctus descendit. Hodie corda eorum inflammando roboravit. Quales namque doctores sanctæ Ecclesiæ ante adventum Spiritus sancti fuerint sciimus, et post adventum illiuscujus fortitudinis facti sunt cognovimus. Certe ipse pastor Ecclesiæ, cui traditæ sunt claves regni cælorum, cui commissa erat custodia ovium, cui datus erat principalis apostolorum, quantæ debilitatis, vel quantæ fortitudinis ante adventum Spiritus sancti fuerit, in passione Christi non ignoramus. Nam cum dixit

(22) *Incrassata est pars ejus, et cibus ejus electus (Habac. i, 16).*

A Petro ancilla ostiaria : « Nuncquid ex discipulis es hominis istius ? » Dixit ille : « Non sum (Matth. xxvi, 69). » Ecce una voce mulieris percussus, dum mori timuit, vitam negavit. Tunc Petrus negavit in terra, quem in eadem passione latro in cruce confessus est. Itaque fortior fuit latro quam signifer, fortior seditiosus quam Apostolus. Sed post resurrectionem, ut ait Psalmista : *Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Verbum Domini Filius est Patris, sicut scriptum est : « In principio erat Verbum, 483 et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (Joan. i, 1). » Quod ideo dicitur Verbum, quia sicut verbum est manifestatio intellectus latentis, ita Christus in mundum veniens fuit ostensio Patris, quem hominibus ignorantibus manifestavit, ut ipse loquens ad Patrem ait per Psalmistam : « Narrabo nomen tuum fratribus meis (Psal. xxi, 13). » Et rursus in Evangelio : « Manifestavi nomen tuum hominibus quæ dedisti mihi de mundo (Joan. xvii, 6). » Cæli autem dicuntur apostoli, quia sicut cæli compluunt terram ut fructificent, sic apostoli irrigabant mentes aridas infidelium rore prædicationis. Et sicut Deus dicitur in cælis habitare, ita in mentibus apostolorum per gratiam spiritualem inhabitare dicitur, vel creditur, sicut scriptum est : Dies justorum, sedes sapientiæ ; est autem Christus sapientia Patris. Et alibi : Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi (Matth. xxviii, 20). » Hujusmodi cæli Verbo Domini, id est, post resurrectionem, Verbo Domini firmati sunt, id est corroborati, cum prius in fide debiles essent. Corroboravit increpando, corroboravit juvando : increpando, sicut scriptum est in Evangelio : « Novissime recumbentibus undecim discipulis, apparuit illis Jesus, et exprobravit incredulitatem illorum, et duritiam cordis, quia his qui viderant eum resurrexisse non crediderant (Marc. xvi, 14). » Corroboravit juvando, quia insufflavit, et dixit eis : « Accipite Spiritum sanctum ; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt (Joan. xx, 23). » Corroboravit et promittendo auxilia, cum diceret : « Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos (Joan. xiv, 18). Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis. Non turbetur cor vestrum, neque formidet (ibid., 26). »

D Audistis, fratres charissimi, quomodo *Verbo Domini cæli firmati sunt.* Placeat etiam audire quomodo *Spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Os Patris iterum Christus dicitur, quia per eum incarnatum mundo locutus est, sicut ipse ait in Evangelio : « Et sermonem quem audistis, non est meus, sed ejus qui misit me Patris (ibid., 24). » Spiritus autem sanctus dicitur esse Patris et Filii, quia ab utroque

(23) E. Victorino codice.

procedit, et [eum] uterque mittit, Mittit Pater, si-
cut scriptum est: « Spiritus sanctus quem mittet
Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia (Joan.
xiv, 26). » Et mittit Filius, ut ipse ait: « Si non
abiero, Paracletus non veniet ad vos; si autem
abiero, mittam eum ad vos (Joan. xvi, 5). » Iste
Paracletus, id est Consolator, adveniens hodie,
secundum promissionem Filii in specie ignis, in-
flamavit corda eorum discipulorum, ut, cum prius
potestatibus hujus mundi contraire non auderent,
inspiratione Spiritus sancti severe omnibus resiste-
rent. **484** Et hæc est *omnis virtus eorum*, id est
fortitudo apostolorum, Spiritu oris ejus, id est per
Spiritus Filii Patris. Videte fortitudinem Petri,
postquam repletus est Spiritu sancto, cum prædica-
rent apostoli verbum Dei in Jerusalem. Post ad-
ventum Spiritus sancti princeps sacerdotum, et
omnes qui cum illo erant, repleti sunt zelo, et inje-
cerunt manus in apostolos, et posuerunt eos in car-
cerem. Angelus autem Domini per noctem aperiens
januas, eduxit eos. Exeuntes discipuli iterum in
templo prædicaverunt. Princeps vero sacerdotum,
evocato concilio miserunt ad carcerem, ut adduce-
rentur. Reversi autem nuntii dixerunt: Carcerem
clausum diligenter invenimus, et custodes stantes
ad januas; aspicientes autem neminem vidimus in-
tus. Quidam vero nuntiaverunt quia prædicabant in
templo. Illi autem adducti sine vi, quia populum
quem jam converterant, timebant. Tunc præcepit
eis magistratus ne ulterius prædicarent in nomine
Christi. Respondit autem Petrus: « Obedire oportet
Deo magis quam hominibus (Act. v, 29). » Ecce
Petrus, qui vocem mulierculæ ante adventum Spi-
ritu sancti expavit, post adventum ejus ipsi prin-
cipi resistere non timuit. Sed considerandum est,
fratres charissimi, quod Spiritus in specie columbæ
super Christum apparuit, et super apostolos in spe-
cie ignis descendit. Ideo in specie columbæ [super
Christum] apparuit, quia, quamvis sit iudex hu-
mani generis, tamen in mundum veniens, noluit
se severum, sed mitem omnibus præbere. Noluit
prius peccatores ferire, sed cum mansuetudine at-
trahere, quia mansuetudo per columbinam simpli-
citem designatur. In igne venit in omnibus [f. in
hominibus], quia peccata nostra, quæ Dominus
prius per mansuetudinem toleravit, nos per zelum
rectitudinis, ardore pœnitentiæ debemus cremare.
Est alia ratio quare aliquando in columba, ali-
quando in igne se monstravit, quia quos repleverit,
simplices et ardentes facit: simplices, malitia; ar-
dentes, virtute et doctrina. Unde Dominus in Evan-
gelio: « Estote prudentes sicut serpentes, et sim-
plices sicut columbæ (Matth. x, 16). » Serpens enim
astutus est animal, ut legitur de aspide, qui sa-
piens, et aspiciens incantatorem venientem, affligit

(24) E Victorino codice. — Videtur hic sermo
habitus ab Hildeberto, ut episcopo, ad secundos pa-
stores, seu curiones, forte ad synodum congregatos,
qui ut plurimum circa hos dies ab episcopo convo-

unam aurem terræ, et aliam cauda sua obturat, ne
vocem incantantis audiat. Itaque nec serpens sine
columba, nec columba sine serpente in hominibus
esse debent, quatenus ut columbæ simplicitatem
astutia serpentis attendat, et serpentis astutiam
simplicitas columbæ reparet. Septem etiam virtutes
in columba esse leguntur, quas spiritus in fidelibus
generat. Columba enim super fluentia habitat, ut
485 viso accipitre mergat se ut evadat; meliora
grana eligit, in vico [f. in nido] alienos pullos nu-
trit, rostro non lacerat, felle caret, in cavernis
nidificat, gemitum pro cantu habet. Ita sancti viri
divinæ Scripturæ fluentia, quibus eorum corda ri-
gantur, inhabitant, ut eorum monumentis [seu mo-
nitis] incursus diaboli evadant. Meliora grana, id
est meliores sententias, non hæreticas, quibus pa-
scentur, eligunt. Alienos pullos, id est homines a
Deo prius alienos, ut filios doctrina sua nutriunt et
exemplo. Non lacerant rostro, id est bonas [Scri-
pturarum] sententias errore hæreticorum lacerando
non pervertunt. In cavernis petrae nidificant, id
est in plagis Christi, qui firma petra est, nidum
ponunt, id est, fidem et refugium. Gemitum ha-
bent pro cantu, quia sicut alii in cantu delectan-
tur, ita in gemitu et tribulatione sancti delectan-
tur. Tali ergo consolatori cordis hospitium præpare-
mus, a vitiis mundemus, virtutibus ornemus, ut
eum suscipere mereamur, qui vivit et regnat in
sæcula sæculorum. Amen.

LII.

IN DIE PENTECOSTES SERMO SECUNDUS (24).

« Dum complerentur die Pentecostes, erant
« omnes discipuli pariter in eodem loco. Et factus
« est repente de cælo sonus, tanquam advenientis
« spiritus vehementis, et replevit totam domum
« ubi erant sedentes; et apparuerunt illis disper-
« titæ linguae tanquam ignis, seditque super sin-
« gulos eorum Spiritus sanctus (Act. ii, 1). »
Congruum est satis, fratres charissimi, ut in
omnibus his diebus conventum in domo Dei faciatis,
quoniam in his sancti discipuli Jerusalem in eadem
domo convenerunt, et Spiritum sanctum cum mul-
tis gratiis, quæ ad officium nostrum pertinent, re-
ceperunt. Videamus ergo quid datum est illis, ut in
eis discatis quid datum sit nobis. Dederat Dominus
apostolis potestatem expellendi dæmones, sanandi
infirmos; dederat etiam potestatem dimittendi
peccata, quando insufflavit, et dixit: « Accipite
Spiritus sanctum. Quorum remiseritis peccata, re-
mittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt
(Joan. xx, 22). » Sed quia ituri erant ad omnes gentes,
et prædicaturi per multas persecutiones, juxta hoc
quod jussum fuerat: « Euntes in universum mun-
dum, prædicate evangelium omni **486** creaturæ
(Marc. xvi, 15), prius instruendi et corroborandi

cari solent. Totus enim est in commendandis con-
sacerdotibus suis quos alloquitur pastoralibus of-
ficiis.

erant, et linguæ omnium [eis] conferendæ. In-
struendi, ut scirent quid prædicarent; corroborandi
ut prædicare auderent. Linguæ [eis] dandæ, ut variis
gentibus linguis eorum prædicare valerent. Hæc
enim tria necessaria erant in totius mundi prædica-
tione, scientia, audacia, et lingua. Si scientiam
habuissent, et timuissent, defecissent. Si scientiam
habuissent et audaces fuissent, et genere [f. gratia]
locutionis caruissent, iterum defecissent. Datus est
ergo eis Spiritus sanctus in specie ignearum lin-
guarum. Ignis lucem et ardorem habet: in luce
illuminatio doctrinæ, in ardore fervor audaciæ de-
signantur; in forma vero ignis, quæ collata est apo-
stolis spiritus linguarum significatur. In hac illumi-
natione datum est perfecte [scire] Evangelium, quod
perfecte discere non poterant ante Spiritus adven-
tum, juxta id quod ait illis Dominus: « Multa habeo
vobis dicere, sed non potestis portare modo (Joan.
xvi, 12). » Alibi autem dicit: « Paracletus autem
Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo,
ille vos docebit omnia (Joan. xiv, 26). » Nova ita-
que lex in adventu Spiritus sancti in mentibus
apostolorum formata est et inscripta. Inflammati
ad audaciam apostoli, quia Petrus, qui prius ti-
muit ad vocem mulieris, post adventum Spiritus
sancti, vocem non timuit Neronis, quia « Verbo
Domini cæli firmati sunt, et spiritus oris ejus omnis
virtus eorum (Psal. xxxi, 6). »

Notandum, fratres charissimi, quia cum sono
venit Spiritus; quod significat quod ad sonum præ-
dicationis eos mutaret. Notandum etiam quod esse
debebant in cœnaculo congregati. Sedere magistro-
rum est et judicantium: et ipsi magistri et judices
Ecclesiæ futuri erant. Sublimitas cœnaculi, subli-
mitatem præceptorum et donorum indicat cœle-
stium: quod congregati erant, unitatem Ecclesiæ
significat. Audivistis, fratres charissimi, quæ in his
diebus apostolis data sunt, et quare illis data sunt.
Modo ista nobis, (qui licet indigni vicarii eorum
sumus, (25), ad ædificationem data sunt. Sed quia
ista in Testamento Veteri ex magna parte præfigu-
rata sunt, addamus prius aliquid de veteri lege, ut
eadem res ex utroque Testamento confirmetur, et
tunc a nobis melius sciatur. Legitur in Exodo quod
quingentesimo die post exitum de Ægypto, post
immolationem agni in Ægypto data est lex in monte
Sinai, hoc modo: Descendit Dominus per ignem
fumantem in Sinai, et cœperunt audiri tonitrua, et
487 buccina, et machinare fulmina, et nubes ope-
rire montem, et prohibitus est populus accedere ad
montem, ne videret Dominum, et transiret terminos
constitutos. Ascendit autem Moyses et Aaron in
montem, et data sunt a Domino omnia præcepta
legis (Exod. xix). Etecce quantum conveniunt Vetus
et Novum Testamentum. Post immolationem agni,
post exitum filiorum Israel de Ægypto, quinquage-

A simo die data est lex. Similiter post passionem
Christi, post liberationem filiorum Dei de inferno,
data est quinquagesimo die apostolis perfecta novæ
legis cognitio. Sicut illi descendit Dominus in igne,
sic ibi apparuit Spiritus apostolis in ignis specie; sicut
ibi sonitus, sic ibi sonus. Buccina significat prædica-
tionem; tonitrua communicationem [f. comminatio-
nem]; fulgura, coruscationem miraculorum; nubes,
legis obscuritatem; Apostoli enim veritatem prædi-
caverunt, poenam gehennæ comminati sunt. Utraque
lex data est in alto. Illa in monte, ista in cœnaculo.
Moyses et Aaron sunt in monte, et populus in imo
separatus a monte, doctores Ecclesiæ ad sublimita-
tem ascendunt mysteriorum, sed populus altiora
scrutari prohibetur. Hæc omnia, fratres charissimi,
de utroque Testamento sumpta, nobis etsi per cul-
pam nostram non conveniunt, nihilominus tamen
ex officio convenire debent. Nos sacerdotes sumus
collocati in cœnaculo (26), nos positi in monte,
quia sumus promoti in tanti ordinis sublimitatem,
ut gregi Dei quasi speculatores provideamus contra
versuti hostis calliditatem. Nos in cœnaculo domus
Dei sedemus, quia magistri et judices in domo Dei
sumus. Tunc nodis subjectos docere debemus; sed
qui docere debet, scientiam quam docet, habere
oportet. Eum ergo igne doctrinæ necessarium est
esse illuminatum, qui docendi assumit officium.
Magnæ itaque temeritatis est, si accipit sacerdo-
tium, si non habet scientiæ donum. Hi debent in
cœnaculo pro apostolis sedere, qui non meruerunt
repelli cognitionis lumine. Si judices sumus, juste
et audacter judicare debemus. Juste, ne opprima-
mus pauperem; audacter, ne timeamus potentatem.
Qui ergo in cœnaculo Dei sedet, ignem et fervorem
audaciæ accipiat contra rebelles, obediendo ei qui
dicit: « Nolite timere eos qui occidunt corpus, etc.
(Matth. x, 28). » Sic ergo erit in nobis ignis Spi-
ritus sancti, ut lumine scientiæ et fervore audaciæ
repleti inveniamur. Repletus erat Moyses zelo ju-
stitiæ, quando in populum Dei, qui peccavit insur-
rexit. Legitur enim in Exodo, quia cum multos dies
moraretur, post multos dies in montibus [f. in
monte] mandata legis et figuram a Domino acci-
piendo, 488 peccavit populus, et adoravit vitulum
conflatilem, locutus est Dominus ad Moysen, di-
cens: « Vade et descende; peccavit populus meus,
et adoravit vitulum conflatilem (Exod. xxxii, 7). »
Venitque Moyses, et destruxit vitulum conflatilem,
tribuitque [f. contrivitque] usque ad pulverem,
quem sparsit, et dedit ex eo potum filiis Israel, et
stans ait « Si quis est Domini, jungatur mihi (ibid.
26). » Et adhæserunt ei filii Levi, et ait: « Ponat
vir gladium super femur suum. Ite per medium ca-
strorum, et occidat unusquisque fratrem suum, ami-
cum et proximum suum (ibid. 27). » Quod sic fece-
runt. Iste in fervore justitiæ imitandus est, fratres

(25) Auctor igitur erat episcopus.

(26) Loquitur ut episcopus ad sacerdotes et secundos pastores.

charissimi. Si peccat populus Domini, accipiant A sacerdotes gladios correctionis. — Et prius super femur suum potentissime ponit sacerdos gladium, cum a se prius cupiditatum illecebras abscindit, deinde eat per medium castrorum. Ille per medium castrorum incedit, qui ita iudicat, quod nunquam frangatur amore. Et hoc gladio neque fratri, neque amico parcendum est. Frangere etiam prædicator debet corpus idoli, et redigere usque ad pulverem, et deponere in aqua, et dare potum filiis Israel. Corpus idoli, id est, diaboli, sive impii. Hi frangendi sunt a superbia, et in pulverem humilitatis redigendi verbo prædicationis, et in aqua baptismatis ablundi, et corpori fidelium per confirmationem incorporandi. Audivistis quomodo potestis ignem sancti Spiritus habere, quomodo genere [i. gratia] B linguarum via aptanda est. Cum prædicamus, non est prædicationis unus modus habendus; cum corrigimus, non uno modo corrigere debemus. Aliis enim simplicia, aliis mediocria prædicanda sunt. Similiter alius acrius redarguendus, alius acrius blanditiis alliciendus est. Sunt quasi variae linguae. Gratiam linguæ habet qui locutionis modos observare cognovit. Digni ergo eritis, fratres charissimi, residere in cœnaculo Dei, si in corde scientiam et fervorem, si in ore moderationis discretionem habueritis. Qui sine scientia vult regere populum Domini, est quasi cæcus qui cæcum ducit. Cogitate, fratres, quantum onus suscepistis, de quo rationem reddere debetis. Vobis commissa sunt duo talenta, id est unum intelligentiæ et aliud operationis. Servate quod habetis et multiplicare quod servatis. Non enim sufficit commissa servare, nisi servata studeatis multiplicare. Deus autem, qui thesaurum suum nobis commisit, quod commisit, in nobis custodiat et custodita multiplicet, ut nos in æterno suo regno, de labore nostro remuneret. Qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

489 LIII.

IN FESTO SANCTISSIMÆ TRINITATIS SERMO UNICUS (27).

« Fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrogandam omnem superficiem terræ, et qui inde dividebatur in quatuor capita (Gen. ii, 10). »

Verbum Domini est quod audistis per os meum. Cibus grandium est verbum hoc; cibus solidus et frangi necesse habet et masticari, ut transigatur [transglutiat]. Per Moysen fecit Dominus verbum D hoc, verbum abbreviatum super terram, id est, quantum ad litteræ superficiem; sed grave est et secundum quantum ad sententiæ medullam. Agitur enim hic de Trinitate principali, de Trinitate primitiva, de Trinitate generali, de Trinitate quam fecit Dominus super terram, quæ quanti ponderis sint, ipso auditu perpenditis. Sane de Trinitate principali eloqui digne non possumus, quia rebus de quibus loquitur cognatos, licet vulgatos, non habemus sermones. Extremæ etiam dementiæ est hominem

vellere loqui de ineffabili, quia, ut ait Salomon, sicut qui nimium mel comedit, evomit illud, sic qui scrutator est majestatis, opprimetur a gloria (Prov. xxv, 57); nec hujus ignorantiae pudeat nos, sed pigeat. Scio enim quia caro et sanguis non potest illum revelare. Filius autem potest, quia nemo novit Patrem, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare (Matth. xi, 27). Quæramus ergo a Filio ut revelet nobis Patrem, et se, et Spiritum sanctum; sed et dicamus ei: Rabbi, ubi habitas? Veni, inquit, et vide; nescis quia ego in Patre, et Pater in me est; quod alibi planius dicitur: « Ego et Pater unum sumus (Joan. x, 30). » Consubstantialitas enim utriusque est alterum in altero esse. De Trinitate vero personarum audi quid dicat inter cæteros magis dilectus: « Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, et Spiritus sanctus, et hi tres unum sunt (1 Joan. v, 7). » In Veteri etiam Testamento eosdem duos de Trinitate articulos revelavit patribus nostris, licet paucis, sed longe aliter quam nobis. Illum enim articulum de unitate essentiæ aperte indicavit; alium vero de Trinitate personarum sub velamento rerum et verborum proposuit, magis involvens quam evolvens. Gratias ergo agimus tibi, Domine Jesu, quia abscondisti hæc a prudentibus et sapientibus, et revelasti ea parvulis. Tamen velationis illius causa fuit hæc. Judæi soli in cultu unius Dei in medio nationum habitabant, quæ plurimum deorum rapiabantur errore. Si ergo audissent et legissent tres personas in divinitate 490 insultassent Judæis de numero deorum. Imo et plures ex Judæis crassæ cervicis, eadem Charybdi de facili absorpti fuissent. Inde fuit quod Septuaginta, qui eorum canonem Veteris Testamenti Regi gentili transtulerunt, ubi de Trinitate occurrit auctoritas, aut eam inextricabiliter obnubilaverunt, aut aliud inserendo mutaverunt, aut penitus prætermiserunt, ne Egyptii plures Deos coli ab Hebræis arbitrarentur. Inde est quod eorum legislator aperte de unitate deitatis dixerit: « Audi Israel, Deus tuus Deus unus est (Deut. vi, 4). » De Trinitate involvit, dicens: *Fluvius egrediebatur de loco voluptatis*. Ita quod præceptor academix, Platonem loquor, qui totius philosophiæ suæ sublimitatem ad inquisitionem deitatis inclinavit, cum libros Moysi attentius relegisset, gloriatus est se ex hoc maxime loco invenisse unum quod operabatur omnia, et alterum per quod illud operabatur, tertium autem se invenire non posse non diffidetur. Sed eodem spiritu quo scriptum est, revelatum est mihi mysterium Trinitatis. *Fluvius* quippe *egrediens*, Filius est genitus, de quo Prophetæ: « Deus noster fluvius est gloriosus, exsiliens in terram sitientem, qui et fons dicitur apud Salomonem: « Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis (Eccli. i, 5); de quo et Psalmista: *Fluminis impetus*, id est Filii Spiritus, *lavificat civitatem Dei* (Psalm. xlv, 5). Et iterum: *Domine*, scilicet Pater

apud te est fons vitæ (Psal. xxxv, 10); apud scilicet vitam vita, sicut alius apud alium; et hic fluvius egreditur de loco, id est de principio suo, id est a Patre, qui est ejus principium. Loca enim principia rerum dicimus, unde et translate principia argumentorum locos vocamus. Sed idem Pater est locus, id est principium voluptatis, id est amoris, scilicet Spiritus sancti. Pater enim, ut ait Augustinus (28), principium est totius Trinitatis: et est sensus: Fluvius egreditur de loco, qui locus etiam est voluptatis, id est, Filius est a Patre principio suo, principio etiam Spiritus sancti. In hoc itaque modico cancellavit Plato, qui locum voluptatis, in imo terram intellexerit, Spiritu sancto id agente, qui prius voluit infundi, quam etiam revelari.

Ecce de Trinitate principali agitur his verbis; de aliis vero trinitatibus sequentibus verbis explicatur. Et hic fluvius irrigat omnem superficiem terræ, non dico terræ supereminentiam tantum, quod etiam ad litteram de fluvio paradisi minus plane intelligeretur; sed est sensus: Irrigat omnem terram, etiam quidquid est super faciem terræ; superficiem enim quandoque, quod super est, appellamus, ut in bifaria divisione domus, cum dicimus, alia pars domus est superficies, alia fundamentum. Per terram ergo accipe in hoc loco mundum cum omnibus utensilibus suis, id est, cælum, terram, mare et omnia quæ in eis sunt; per superficiem, angelos, qui in cælo empyreo superficiem mundi sensibilis locum sortiti sunt habitationis. In his duobus omnis creatura colligitur. Irrigat ergo fluvius, id est, regit et fecundat Filius orbem immensum et angelos. Angeli enim sunt trinitas primitiva. In orbe vero trinitas generalis consideratur, quod ut facilius elucescat, alius oriendum est. « In principio creavit Deus cælum et terram (Gen. i, 1); » Ad hunc modum duas voluit esse Deus trinitates. Est enim trinitas in cæle, est etiam trinitas in terra; sed quælibet istarum trinitatum est trina; id est trinitas trinitatum. Sunt enim tres in cælo trinitates, et sunt tres in terra. In cælo est trinitas principalis, vel operans, Deus scilicet trinitas, quæ dicitur operans, quia creatrix [f. creatrix] principalis, quia ante omnem creaturam. Est in cælo alia trinitas, quæ dicitur operata, id est creata, vel primitiva, quia cæpit cum tempore, scilicet angelica natura. Est tertia ibidem trinitas, quæ dicitur operum, eorum scilicet, quæ operatur Deus a sæculo in sæculum, quæ dicitur generalis, quia omnibus generationibus admiscetur. Similiter est in terra trinitas trina, de qua infra explicabitur. Cum autem, ut dictum est, tres trinitates sint in cælo, nihilominus singula earum trinitas est trina, id est in una, quia earum tres sunt trinitates. Sane in trinitate principali, est trinitas in unitate, est trinitas trinitatis, est trinitas trinitatisque unitas. Verba, quia minus vulgata sunt, sicut sanum, ita

A pium desiderant auditorem. Trinitas in unitate, trinitas est personarum in unitate essentiae. Trinitas unitatis est triplex consideratio etiam quo tria sunt unum. Trinitas trinitatis triplex consideratio in quo unum sunt tria. Tota enim consideratio theologorum de trinitate, in his duobus versatur: Aperire in quibus tria sint unum, et in quibus hoc unum tria. Videntes enim philosophicam considerationem non sufficere, quæ dicitur: Quæcunque sunt idem esse, idem sunt numero, aut specie, aut genere, altius consideraverunt, dicentes unitatem trium personarum in tribus considerari, scilicet in identitate essentiae, in coæqualitate, in coeternitate. Unde illud Patris, et Filii, et Spiritus sancti: « Una est divinitatis, æqualis gloria, coeterna majestas. » Cum enim aliqua sint ejusdem naturæ, ut pater quilibet et filius ejus, non tamen sunt coævi et coæquales. Item cum sint aliqua coæva, ut ignis et splendor, non sunt tamen ejusdem naturæ, aut coæquales. Ergo super omnem creaturam est unitas illa, in tribus, ut dictum est, considerata; et hoc est trinitas unitatis, id est consideratio trium, ut ita dicam, naturæ, æqualitatis et æternitatis, in quibus sunt unum tres personæ. In æqualitate vero intelligimus sapientiam, potentiam, justitiam, et cætera. Hinc trinitati quasi ex regione respondet trinitas trinitans triplex, sed consideratio in quo una essentia sit tria; quod consideraverunt similiter theologi posse assignari in tribus; in æternitate, in proprietate, in assignatione. Alter enim non est qui alter, imo alia persona Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti. Item alia est proprietas Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti. Item aliud est nomen Patris, et Filii nomen; alia assignatio, id est prædicatio Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti; et hæc est trinitas trinitans, id est consideratio, quod in tribus potest assignari illud unum esse tria.

Sequitur de trinitate primitiva, id est de angelis; sed hæc trinitas similiter est trina; sunt enim tres ordines angelorum: superior, medius et inferior, quorum quilibet iterum in se habet tres ordines, quod in hierarchia Dionysii plane et plane potest inveniri.

Sequitur de trinitate operum Dei. Tria sunt Dei opera, creatio, reformatio, confirmatio, quæ suis temporibus ordinantur. Est enim mundus iste quasi quidam hortus, et est ipse [Deus] quasi hortulanus. Sicut ergo tria sunt tempora hortulandi, tempus scilicet plantationis, tempus rigationis, tempus maturitatis et collectionis, sic in mundo prius fuit tempus creationis, de quo legitur: « In principio creavit Deus cælum et terram, etc. (Gen. i, 1). » Secutum est tempus reformationis, de quo legitur: « Cum venerit plenitudo temporis, etc. (Gal. iv, 4). » Sequitur tempus confirmationis, de quo dicitur: « Ecce ego creabo cælum novum, et terram novam (Isa. lxxv, 17). » Sed trinitas operum

trina est. Quodlibet enim opus in tribus perficitur. In opere quidem creationis creavit, disposuit, ordinavit. Creavit prima die, disposuit secunda et tertia, ornavit tribus reliquis diebus, quod quia in Genesi planum est, prætermisimus. Similiter in reformando tria fecit. Lavit nos, solidavit, illuminavit. Per peccatum enim corruit homo in lacum fæcis, et quasi super acervum lapidum, et sic sordidus, et contractus est, et etiam in tenebris positus. Sed Christus lavit nos a peccatis in sanguine suo, solidavit nos, cum potentiam pugnandi et resistendi tyranno carnis nostræ nobis dedit. Statuit enim super petram pedes nostros, et a tenebris infidelitatis nos eripuit; quia qui sequitur **493** eum, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ (Joan. viii, 12). In confirmando similiter tria nobis confert; nihil deerit, nihil latebit, nihil terrebit; nihil deerit de plenitudine beatitudinis, nihil latebit de mutua conscientiarum cognitione, nihil terrebit de beatitudinis sine: et hoc est trinitas operum triplicata.

Sequitur de trinitate quæ est in terra, quæ nihilominus trina est. Est enim in trinitate trinitas; trinitas scilicet unionis, trinitas testimonii, trinitas officii. Fecerat siquidem Deus hominem ad similitudinem suam; sed cum vidisset imaginem suam in nobis deformatam a nobis, factus est ipse ad imaginem et similitudinem nostram, neque nostram dedignatus est assumere, qui reveriti non sumus suam illius contemnere. Assumpsit itaque nostram, ut imago reparatrix esset imaginis, et e similitudo similitudinis. *Fluvius itaque egressus de loco voluptatis, divisus est in quatuor capita*, id est visibilis ex invisibili factus, per quatuor mundi partes divisus est. « In omnem enim terram exivit sonus Apostolorum, et in fines orbis terræ verba eorum (Psalm. xviii, 5); » scilicet veniens Apostolus [ad] nos quod viderat, quod quasi in cælo consueverat, operatus est. Grave enim est consueta repellere. Quia ergo trinitatem trinitatum ibi noverat, similiter tres trinitates operatus est in terra; et hi sunt panes quos commodat nobis amicus; hi fuerunt tria sata farinæ, quæ commiscet mulier donec totum fermentetur; trinitatem scilicet unionis, tanquam ex opposito respondentem trinitati principali. Cum enim in illa sint tres personæ, et una essentia: in unione Verbi et hominis, sunt tres essentiæ et una persona; sed Deus, anima et caro, unus tamen est Christus; et hoc est Trinitas unionis.

Sequitur de Trinitate testimonii, de qua dicit Joannes: Tres sunt qui testimonium perhibent in terra; spiritus, aqua et sanguis (Joan. v, 8), id est charitas, baptismus et martyrium. Omnes enim astabimus ante tribunal iudicis: ibi apparebit omnis homo, et omnia opera ejus cum eo. Sed vasa soli, quia ori unius non credetur, sed in ore duorum vel trium testium stabit omne verbum. Beatus ille qui prædictos testes secum adduxerit; cui charitas habita attestabitur; cujus fides se nutritam in aquis baptismi allegabit, et vox sanguinis clama-

bit pro eo ad Judicem de terra. Verumtamen beatus cui attestabuntur duo ex his, ita duntaxat quod unus ex duobus sit Spiritus; sufficiet enim spiritus et aqua; sufficiet spiritus et sanguis, si aquam non exclusit contemptus religionis, sed articulus necessitatis. Sufficiet etiam spiritus **494** solus, quia testimonium ipsius pondus habet [sufficiens].

Restat de trinitate officii. Sacerdos noster secundum ordinem Melchisedech in ecclesia sua tres ordines salvandorum ordinavit. Conjugatos, continentes, prælatos. Tres scilicet viros quos videt in spiritu Ezechiel salvandos, Noe, Daniel, et Job (Ezech. xiv, 14), qui nihilominus præcesserunt caput, priusquam prodiret ad ortum. Ex hastili enim candelabri tres hinc progrediebantur calami, et tres inde (Exod. xxv, 31); et hi tres sunt in domo summi patris familias ministrantes secundum ordinem vicissuæ; primus in mola, secundus in lecto, tertius in agro. Ecce quomodo Deus per trinitates omnia dispensat in cælo et in terra, ut non minus vere quam eleganter dictum sit: « Numero Deus impare gaudet; » et subaudiendum est primo. Primus enim numerus impar, est numerus trinaris propter has sex trinitates omnia complectentes. Senarius primus perfectus dicitur, ut vere dictum esse per Genesim appareat non ideo senarium perfectum esse quod in eo Deus opera sua perfecit; sed potius ideo perfecta esse, quia Deus ea in perfecto numero complevit.

Sed quid nostra interest de tot trinitatibus? Plane omnes nobis necessariae, et sine omnibus his nemini est salus. Sumus quidem in inferiori trinitate officii; nullus enim fidelium est, qui si velit salvus fieri, non sit vel in arca cum Noe, vel in continentia cum Daniele, vel in conjugio cum Job. Sed a postrema Trinitate transeundum est ad supremam et ad principalem scilicet Trinitatem, cujus cognitio vita est æterna. Per quatuor vero medias ascendendum est quasi quibusdam gradibus insignius a practica marginali in vestibus [scilicet in vestibulo] philosophiæ, usque ad theoricam supereminentem. Ad modum siquidem boni viatoris transimus per eremum vitæ præsentis, qui cum de loco transeat ad locum, cum aliquo transit, cum viatico scilicet aliquo transit, et aeris temperie vel intemperie non retardatur, et iusta aliqua transit. Sic et nos a prima trinitate egredimur, cum secunda progredimur. Nisi quis enim aliquos testium secum attulerit, non perveniet quo tendit. Per tertiam ingredimur; Christus enim est via, et sine fide incarnati Verbi ambulans, in invio est, et non in via. Sed quarta transimus. Quidquid enim accadat in operibus Dei, sive foveant [scilicet faveant] nos prospera, sive tentent adversa, humiliato capite sub manu Dei transeundum est, ne lingua blasphemans transeat in terra. Juxta quintam incedimus: Fac, inquit Dominus Moysi, omnia juxta exemplar quod tibi ostensum est in monte **495** (Exod. xxv, 40). An-

gelicam enim vitam oportet ducere in terris, si effe-
clamus cum eis regnare in coelis. Ad sextam vero
et ultimam festinamus. Procedimus ergo a prima
cum secunda per tertiam, sub quarta juxta quintam,
ad sextam videlicet, ut hac, cum hac, per hanc,
sub hac, juxta hanc, ad hanc; et eæ sunt viæ Do-
mini pulchræ, et semitæ ejus pacificæ, pro quibus
oremus singuli, oremus universi, et dicamus :
« Vias tuas, Domine, demonstra mihi, et semitas
tuas edoce me (*Psal.* xiv, 4). » Orantes autem
exaudiat nos Deus Trinitas, Pater, et Filius, et
Spiritus sanctus, qui est Deus benedictus in sæcula
sæculorum. Amen.

LIV.

IN SANCTISSIMUM EUCHARISTIE SACRAMENTUM
SERMO UNICUS (29).

Apposita nobis ad manducandum caro Christi, et
sanguis ejus ad bibendum non est hominis appa-
ratæ, sed Dei; non facinoris, sed mysterii; non
temporalis alimenti, sed æterni. Pridie namque
quam pateretur Dei Filius, discipulis suis hujus sa-
cramenti formam præscripsit, efficaciam explicuit,
idem fieri præcepit. Plenitudo temporis advenerat,
in qua secundum dispensationem divini consilii lex
Evangelio cedit, et umbra corpori, figura veritati.
Erat etiam inclinata jam ad vespere dies, exhi-
bitura fidelibus et fluem legalis observantiæ, et ini-
tium gratiæ. Ecce Redemptor noster, cum jam my-
sticum Pascha fecisset, accipiens panem, benedixit,
fregit, deditque discipulis suis, dicens; « Accipite
et manducate ex hoc omnes, hoc est enim corpus
meum, quod pro vobis tradetur. Hoc facite in
meam commemorationem (*I Cor.* ii, 24). » Dehinc
accipiens et calicem, simili modo benedixit, dedit-
que discipulis suis, et ait: « Accipite et bibite ex eo
omnes: Hic est enim calix sanguinis mei novi et
æterni testamenti, qui pro vobis effundetur. Hoc
facite in meam commemorationem (*ibid.* 25). » Ecce,
fratres mei, Christiani sacrificii traditio. Ecce
forma. De mensa panis tollitur et benedicitur, sed
panis purus, sed refectio carnis, sed alimonia tem-
poralis. Inter manus autem et verba Christi, fit
panis caro Christi, fit cibus animæ, fit æternæ sa-
lutis reparatio. Sane mutatio hæc, benedictionis
opus est, non originis; obsequium gratiæ, non de-
bitum naturæ; virtus, non usus. Nolite, fratres,
nolite querere qualiter hoc fiat; nolite dubitare
utrum fiat. Nolite irreverenter accedere, ne vobis
ad mortem fiat. Deus enim est per quem panis my-
sterialiter mutatur in carnem; Deus et homo est qui
testatur 490 panem veraciter fieri suam carnem.
Vas electionis est qui minatur iudicium non di-
judicanti tam sanctam carnem. Id ipsum, o Christiane!
de vino sentias, id honores in vino. Creator vini
est, qui vinum provehit in sanguinem Christi; Chri-
stus ipse est, cujus testimonio bibens hoc vinum,
bibit sanguinem Christi. Doctor Gentium est, cujus

A assertionem mortem bibit, bibens indigne sanguinem
Christi. De quibus, ut amplius aliquid loquar,
considerate, fratres, quo ordine Christus discipulis
hoc sacramentum tradiderit; quid debeat digne,
quid indigne accedenti. Salvator noster, sicut
evangelista testatur: « Non venit legem solvere,
sed adimplere (*Matth.* v, 17). » Quapropter ut ipse
Pascha faceret, ut agnum legis manducaret, agnus
Evangelii parata cœna recubuit. Nec mora, sed
adhuc cum cœnaretur, a mensa surrexit, discipu-
lorum pedes lavit universitatis Dominus. Dehinc ad
mensam Domini regressus, ordinavit sacramentum
corporis et sanguinis sui, seorsum panem, seorsum
tradens et vinum, atque inter tradendum in sui com-
memorationem id ipsum fieri præcipiens. Sane fre-
B quenter in divina reperitur pagina, per pedes men-
tis affectus designari. Propheta zelans super in-
quos, et pacem peccatorum videns, clamat: « Mei
autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus
mei (*Psal.* lxxii, 2). » Et illud: « Convertere, anima
mea, in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi,
quia eripuit animam meam de morte, oculos meos
a lacrymis, pedes meos a lapsu (*Psal.* cxiv, 7). »
Ecclesia quoque sponsa suo desideranti aperiri sibi,
atque dicenti: « Aperi mihi, soror mea sponsa,
proxima mea, columba mea, quia caput meum ple-
num est rore, et cincinni mei guttis nocturni
(*Cant.* v, 2); » in Canticis canticorum respondens,
ait: « Exui me tunica mea, quomodo induar illa? Lavi
pedes meos, quomodo inquinabo illos? » (*Ibid.*, 3) Sic
C per pedes designantur mentis affectus, quia illis vel
accedimus ad Dominum, vel a Deo elongamur. Prius
itaque discipulorum pedes lavantur, quia [oportet
ut] ipsi [prius] panem vitæ manducent, quam vinum
immortalitatis bibant. Prius enim emundandus erat
animus, quam de illo præsumeret cibo, de quo jam
a Domino audierant: « Caro mea vere est cibus,
et sanguis meus vere est potus (*Joan.* vi, 56). »
Et illi qui jam ab operibus mortuis mundi erant,
jam in corpore suo Christum glorificabant, Chri-
stum portabant; interius autem suscitato pulvere
cogitationum squalebant, et lavari egebant. Unde et
Petro sic Dominus ait: « Qui lotus est, non indiget
nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus (*Joan.* xiii,
10). » Prælavantur itaque pedes, ut hoc sacramentum
suscepturi, cogitationes quoque prælavandas esse do-
D cerentur. 497 Et hoc etiam est in quo justitia nostra
plus quam scribarum et Phariseorum abundet ne-
cesse est. Abundet, inquam, non circa proximum
tantum, sed etiam circa Deum. Eorum circa proxi-
mum justitia diligere proximum jubet, inimicum au-
tem odisse permittit. Sic enim lex dicit: « Diliges
proximum tuum, sed et odio habebis inimicum
tuum (*Matth.* v, 43). » Abundet autem nostra, quam
neque ad diligendos extendendam inimicos his
verbis ipse ostendit: « Diligite inimicos vestros,
benefacite his qui oderunt vos (*ibid.* 44). » Ex eo-

rum quoque justitia, quæ circa Deum est, agnum A legis immolans, accingit renes suos; abundat autem nostra, quæ crucis agnum manducans, et renes simul præcinxit et pectus. Veritatem attendite discipulis dicentem: « Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris (*Luc. xii, 35*). » Joannes quoque Filium hominis « vestitum podere vidit, et præcinctum ad mammillas zona aurea (*Apoc. i, 13*). » Jubentur præcingi renes, ut carnis petulantiam reprimere doceantur. Ostenditur discipulo Filius hominis præcinctus ad mammillas zona aurea, ut varias cogitationes coercedas esse cognoscamus. Secundum hanc itaque justitiam justificati discipuli cum Christo redeunt ad cenam Christi. Tales redeunt, tales accipiunt corpus et sanguinem Christi. Redeunt abluti pedes, B et recumbunt ad salutem. Sacramentum accipiunt reverenter, et vitam epulantur. Temporaliter manducant, sed in æternum robor proficiunt. Pascuntur corpore, sed anima saginantur. Dentibus atterunt, sed quod ad mentem integrum perveniat. Et vos ergo quibus in illis dictum est: « Hoc facite in meam commemorationem (*I Cor. xi, 24*), » lavamini mente, si nihil est quod lavandum sit præter pedes. Si jam [*s. exterius*] tota sunt corpora vestra, laventur corda vestra. Apostolus ait: « Qui manducat carnem Domini, et bibit sanguinem ejus indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini (*ibid.*, 29). » — « Durus est hic sermo (*Joan. vi, 61*). » Qui manducat et bibit, judicium sibi manducat et bibit. Durus, inquam, est hic sermo. Durus auditu, sed experientia durior. Durus quidem, sed indigne manducanti, sed indigne bibenti. Quis autem manducet indigne, et indigne bibat, ostendit idem Apostolus, cum subjungit: « Non dijudicans corpus Domini. » Ne igitur manduces indigne, dijudica. Ne bibas indigne, dijudica. Dijudicas autem, si sacramentum hoc a communibus cibis dignitate, fructu, reverentia diversum attendis. Dignitas ejus veritas carnis ipsius Christi; fructus enim, vita æterna. Reverentia ejus, ab eo elongari criminis. Attendenda sunt 498 sensibus mentis, non humana ratione pensanda. Unde sic Moyses in Levitico ait: « Qui manducaverit de sanctificationis per ignorantiam, addet quintam partem cum eo et offeret sacerdoti (*Levit. xii, 14*). » Porro, sicut Catholici Patres senserunt, de sanctificationis (30) ignoranter manducare, est dignitatem non attendere sacramenti, nescire fructum, debita illud reverentia defraudare. Unde quisquis hoc exterioribus attrahat sensibus, addat necesse est etiam interiores. Etenim decet convivis ut hujusmodi cibus in altari præparetur. Eorum quidem alii corporaliter, alii autem spiritualiter manducant. Alii experiuntur quod in pane et in vino natura reservat; alii quod in utroque gratia subministrat.

Ad hanc quippe mensam, quinque sensus corporis, tanquam forinseci convivæ recumbunt, et speciem panis attrahant; de specie profitentur, circa eam temporaliter occupati. Rerum qualitates discernunt; nihil ultra possunt, transitoria sentientes: reliquiis naturæ pascuntur, et quod gratiæ est, quinque sensibus mentis derelinquunt. Gratiæ autem est substantiam panis in carnem converti, secretos adhiberi effectus, viaticum præparari ad patriam, cum angelis hominem convivari, perenne robur acquirere, uniri creaturam Creatori, fœderari advocatum, quo jam pro digne manducantibus agente, mereamur inter agnos inveniri, cum bonis piscibus eligi, cum frumentis in horreo Domini reponi. Spiritualia sunt hæc, et experientiam eorum sibi solus spiritus defendit (31). Solus hæc intuitu quodam contemplatur; audit sine strepitu vocis, de longe odorans, leniter tangens, avide gustans. Hujusmodi quinarium sanctificationis, quæ per ignorantiam manducantur, lex jubet addi. Jubet, inquam, addi, jubet adverti, quatenus dum specie panis homo tenetur exterior, et interior veritatem carnis attendat, et fructu terræ saginetur. Deinde quod additur, sacerdoti jubetur offerri. Cui autem sacerdoti? Illi de quo dicitur in Psalmo: « Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (*Psal. cix, 4*). » Huic habemus offerre, huic ascribere quidquid in Sacramento divinum sapit, quidquid salutiferum, quidquid reverendum. Audis panem converti in vinum (32); summus hæc sacerdos operatur. Audis in Christo manere manducantem, et in manducante Christum. Quis testatur hoc? Ignorat mentiri Veritas. Audis hinc etiam æternam pervenire vitam. Quis testatur hoc? Ignorat mentiri Veritas. Audis hoc, et credis hoc, sed ad hoc irreverenter accedis; judicatus abscedis. Etenim venturus ad altare, necesse est a te ipso judicaris, 499 aut a Christo. Ideo sic Apostolus ad Corinthios ait: « Probet autem se ipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat (*I Cor. xi, 28*). » Et post pauca: « Si nosmetipsos judicaremus, non utique judicaremur (*ibid.*) » Væ tibi si in Christi judicio præveniris! Væ tibi si Christum tangas dicentem: « Noli me tangere (*Joan. xx, 17*). » Præsumptio hæc peccato peccatum addit, et dictat supplicium. Judas fuit reus et homicida voluntate, cum discipulis accessit, adhuc inter apostolos tolerabatur familiaris et conviva Christi. Ubi autem bonum male suscipiens, non dedit gloriam Deo, executione operis cumulata est culpa voluntatis. Tunc traditor ille diabolo traditus est, tunc expositus, tunc derelictus; tunc incrementum suscepit catena peccatorum, cujus prima causa fuit forli flagitium, secunda parricidii voluntas, tertia sacri cibi contemptus, quarta negotiatio sanguinis, osculum quinta, sexta desperatio, postrema suspendium.

(30) Sanctificationis, id est corpore et sanguine Christi.

(31) Id est, solus spiritualis homo conciliat.

(32) Hic manifestus error amanuensis, vinum ponendo pro corpore Christi.

Hujusmodi catena miser ad mortem tractus est; hac suspensus, crepuit medius. 500 Heli quoque sacerdos de peccato sacrificii filios arguens, ait: « Non est bona fama, filii, quam audio de vobis. Si peccaverit vir in virum, placari ei potest Deus; si autem peccaverit in Deum, quis orabit pro eo? (1 Reg. II, 24). » Et quidem filios suos increpavit, sed sicut auctoritas testatur, lenitate potius patris, quam severitate pontificis. Unde factum est ut Ophni et Phineas gladio percussi perirent, arca Dei raperetur, Israel a facie Philisthim fugeret, et

A paucorum crimen populus lueret universus. Heli quoque de sella corruens, expiravit, ostendens quanta animadversione contemptus sacrificii puniatur. Supersunt alia quibus manifeste docemur in sacramento Dominicæ mensæ scelerosis nihil esse et saluti. Cæterum, ne quem vestrum sermo gravet prolixior, ea in crastinum differemus. Forsitan aliqui delicatas aures attulerunt, quæ quia utili non possumus, brevi necesse est sermone teneamus.

SERMONES DE SANCTIS

LV

IN FESTO ANNUNTATIONIS BEATÆ MARIE, SERMO UNICUS (33).

De Incarnatione.

« Audita feci tibi nova, et signata sunt quæ nescis (Isa. XLVIII, 6) (34). »

Verba sunt ita Spiritus sancti in visione sancto Isaie loquenti, ac mysterium a sæculo abconditum revelanti. De quo Jeremias: « Novum fecit Dominus super terram: femina circumdabit virum gremio uteri sui (Jer. xxxi, 22). » Hæc mulier Virgo Maria, de qua Isaías: « Ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel, quod interpretatur: Nobiscum Deus (Isa. VII, 14); » quia cum filius Virginis 501 sit verus Deus, de Patre natus ante tempora, nobiscum etiam est naturæ assumptione, et in terris cum hominibus vera conversatione, secundum illud Baruch: « In terris visus est, et cum hominibus conversatus est (Baruch. III, 38). » Et Apostolus ait: « Habitu inventus est ut homo (Philipp. II, 7). » Hoc est igitur novum quod Dominus fecit super terram, scilicet, quod Virgo concepit et peperit sine commistione virilis seminis; ipsa enim « circumdedit virum gremio uteri sui (Jerem. xxxi, 22), » quia de solius virginis carnis sanctificata, Spiritus sancti operatione, Dei Filius conceptus est in utero Virginis. Dei igitur Filius in thalamo virginali, hominis factus est filius; sponsus sponsæ unitus, natus secundum veritatem naturæ ex Deo Dei Filius, et secundum veritatem naturæ ex homine hominis Filius, ut non adoptione, vel appellatione, sed vere in utraque nativitate filii nomen nascendo haberet, et esset verus Deus, et verus homo unus filius, unus Christus; et non duos christos, vel duos filios, sed Deum et hominem unum filium confiteremur quia et propterea unigenitum dicimus manentem in duabus naturis, sive substantiis non confusis,

B neque immistis, et beatam Virginem, non hominis tantum, sed et Dei genitricem profitemur; quia quem Pater genuit ex æternitate, ipsum Virgo conceptum protulit ex tempore, cujus duas nativitates veneramur, unam ex Patre ante sæculum super carnem, et tempus, et naturam, et unam in ultimis factam propter nos [f. super nos, ut patet ex conseqq.] et secundum nos, quia propter nostram salutem; secundum nos, quia natus est ex muliere homo, tempore conceptionis servato; super nos, quia non ex semine, sed ex Spiritu sancto et sancta Virgine conceptus est supra legem conceptionis. Unus igitur atque idem est Dei Filius natus ante sæcula, et natus in sæculo; et utraque nativitas unus est, scilicet, Filii Dei, divina scilicet et humana, cujus utriusque ineffabilitatem Isaías admirans, ait: « Antequam parturiret, » scilicet, Virgo Maria, « peperit. Quis audivit unquam tale, et quis vidit huic simile? (Isa. LXVI, 7). » Hæc sunt quæ nova et in abditis arcanorum Dei signata [sunt;] quæ Spiritus Dei propheta ac per prophetam revelavit, et insuper sanctæ Virgini per Gabrielem angelum aperta revelatione nuntiavit, sicut evangelica Veritas ait: « Missus est Gabriel angelus ad Mariam Virginem (Luc. I, 26), » ex Davidica tribu productam, cum evangelizans ait: « Ave gratia plena, Dominus tecum (ibid. 2). » Ea vero in sermone [ejus] turbata, dixit ei Angelus: « Ne timeas, Maria, invenisti enim gratiam apud Dominum; ecce concipies et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum (ibid. 31). » Ipsa vero 502 dubitante quomodo fieret hoc, quoniam virum non cognosceret, iterum dixit ad eam Angelus: « Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque et quod nascetur ex te Sanctum vocabitur Filius Dei. Dixit autem Maria ad Angelum: Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum (ibid. 35). »

(33) E Sangermanensi et Victorino.

(34) Audita feci tibi nova ex tunc, et conservata sunt quæ nescis.

Post concessum [*f. consensum*] autem sanctæ Virginis, Spiritus sanctus supervenit in ipsam secundum verbum Angeli, purgans eam, et potentiam deitatis Verbi præparans, similiter autem et [*deest forte* humanitatis] generativam, et tunc obumbravit eam Dei Altissimi sapientia, et virtus semper existens, id est Filius Dei Patris hominison, id est consubstantialis, et copulavit sibi ex sanctissimis et purissimis Virginis sanguinibus carnem animatam anima rationali et intellectiva, non seminans, sed per se ipsum creans. [Sic] sit hodie porta cæli Virginis uterus, per quam Deus ad homines descendit, ut eis ascensum præberet ad cælum. Audit beatissima Virgo, miraturque se parituram filium, quæ virilis complexus nescit consortium; sed confortatur, et instruitur ab Angelo, quæ virtute possit in ea compleri, quod in aliis feminis non patitur natura fieri. « Ne timeas, inquit, Maria, invenisti enim gratiam apud Dominum (*Luc. i, 31*); ac si diceret: Quod tibi præventio non habet vis naturæ, sed donum est incomparabilis gratiæ. Unde subdit: Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi (*ibid.*, 35). » Non est arbitrandum, secundum quosdam hæreticos, Spiritum sanctum in Virgine feminis vicem exhibuisse; sed mentem ipsius ita a sorde vitiorum castificavit, et divini amoris dulcedine replevit, ut cælesti digna fieret partu, et de ejus immaculata carne sibi virtus Altissimi hospitium cæleste in virginali thalamo fabricaret. Unde additur: « Quod enim nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei (*ibid.*) » Oportebat esse sanctum [eum] qui pro sanctificatione peccatorum erat offerendus. Decebat ut vitio caret ejus origo, per quem purganda erat filiorum Evæ vitiosa generatio. Tria enim mala sequacibus suis incussit Eva, scilicet viri in feminam dominium, in delicto conceptum, et in dolore partum. In Virginis vero conceptu nulla carnalis concupiscentia se immiscuit, nulla concipienti tristitia, nulla parienti difficultas adfuit. Qui enim lætificare venerat sæculum, contristare non debuit ventris hospitium. Sicut ergo omni corruptione caret iste conceptus, ita, etsi hæretici aliter garrunt, in conceptu et partu integer exstitit et intemeratus Virginis uterus. Hæc est enim porta clausa quam Filius hominis, id est Ezechiel, vidit. « Convertit me, inquit, Dominus ad viam 503 portæ, quæ respiciebat ad orientem, et erat clausa, et dixit ad me: Fili hominis, porta hæc clausa erit, et non aperietur, et vir non transibit per eam, quia Dominus Deus Israel ingressus est per eam, eritque clausa (*Ezech. xlv, 1*). » Audite, fratres, et gaudete. Hæc est enim prophetia magni-

A fca de incorruptione sanctissimæ Virginis, quæ fuit Virgo ante partum, in partu, et post partum. Hic est rubus incombustus, in quo Moysi loquens Deus apparuit, quia Virgo enixa Regem loquentem, visa est pluribus carnaliter [opinantibus], Joseph nupsisse; sed ab omni viri amplexu vere immunis exstitit et aliena. Porta igitur clausa, Virgo est immaculata, quæ nec similem visa est, nec habere sequentem. Via portæ Spiritus sanctus est, qui hanc portam clausit, nobisque revelavit. Oriens ad quem respicit, Christus est, quem Virgo se concepisse cognovit; ideoque via portæ dicitur, quia ipsa ad eam ducit. Ipse enim Spiritus sanctus est illa prophetissa, ad quam accessit Isaias, id est dignum accedendi se exhibuit, ita inquit: « Accessi ad prophetissam, et concepit, et peperit filium: et dixit Dominus ad me: Voca nomen ejus: Accelera, spolia detrahe, festina prædari (35) (*Isa. viii, 3*). » Hæc igitur prophetissa Spiritus sanctus est, a quo omnis prophetia, qui apud Græcos dicitur *Pneuma* [πνεῦμα] neutraliter, apud Hebræos *Ruha* femininæ appellantis, apud Latinos Spiritus sanctus masculine. Ad hanc igitur prophetissam mente accessit Isaias, et ipsa concepit et peperit, id est concipere fecit Virginem et parere filium, secundum illud: « Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus etc. (*Luc. i, 35*). » Et alibi (36): *Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine*. Vocatumque est nomen ejus *Ecclesia* [*f. accelera*], quia usque in velocitatem currit sermo Dei; et: *Spolia detrahe*, quia « ascendens Christus in altum, captivam duxit captivitatem (*Ephes. iv, 8*); » et: *festina prædari*, quia principes et potestates in semetipso triumphans, infernum exspoliavit. Miranda est igitur et adoranda Virginis conceptio et generatio, quam Dei sapientia commendans, ait: « O quam pulchra et casta generatio cum claritate; immortalis est enim memoria illius, quoniam apud Deum nota est et apud homines! (*Sap. iv, 1*). » Casta est itaque, et ideo pulcherrima Virginis generatio et conceptio, quæ sine seminum celebrata est coagulo, et absque corruptionis consummata est experimento; quod non impossibile vel improbable 504 videbitur, sicut sapientia hujus mundi, quam Deus infatuavit, arbitratur, si quis de Dei potentia vel operibus, non humano sensu disputat, sed invisibilia Dei intellectu mentis per ea quæ facta sunt intelligenda conspiciat. Attende enim quia si solis radius crystallum penetrans (37), nec ingrediendo perforat, nec egrediendo dissipat, quanto magis igitur ad ingressum veri et æterni solis, Virginis uterus integer mansit et clausus, in cujus rei præsigium rubus ille ardens et incombustus, quem supra memoravimus, sancto Moysi legitur esse monstra-

(35) In Victorino habetur: *Accelera spolia detrahere, festina prædari*.

(36) In Symbolo.

(37) Hanc comparisonem solis crystallum penetrantis, nec intrinsecentis, Hildebertus ipse versibus his infra ponendis expressit:

*Sol, crystallus, aquæ dant qualemunque figuram
Virginei partus, ædificantque fidem,
Si tingatur aquis, et soli subjiciatur,
Scintillas profert integer ille lapis.
Si bene uncta notes, aqua, sol, crystallus et ignis,
Sunt Flamen, Verbum, Virgo Deusque puer, etc.*

tus, et Virga Aaron summi sacerdotis, nec radice animata, nec humore fecundata, quem natura habuit, fructus floresque produxit. Cur igitur negat infidelitas Deum, hominem non posse sine viro facere de femina, qui primum hominem nec de viro, nec de femina fecit? Nimirum veram nascentie humanitatem conceptio prodiit [f. prodidit] et generatio, ejusdemque veram deitatem novitas probat, et incorruptio continetur [f. confitetur]. In hoc conceptu magnum et mirabile sacramentum, conjunctionis scilicet Christi et Ecclesie, seu Verbi et anime. Virgo enim Maria facta est Ecclesia, vel quælibet anima fidelis, quæ incorruptione voluntatis casta et sinceritate fidei virgo est. Unde Apostolus: « Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo (II Cor. xi, 2). » Angelo quoque nuntiante quod Maria concepit, prædicator est veritatis, quo evangelizante, mens fidelis concipit Verbum Dei, deinde parit. Concipit quidem credendo, parit, in lucem boni operis producendo. Fides enim sine operibus mortua est; et sicut Virgo post angeli affatum, et Salvatoris conceptum, abiit in montana cum testatione; sic fidelis anima, concepto Dei Verbo, posteriorum oblita, in anteriora se extendit, ut ad bravium supernæ vocationis pervenire possit. Gaudete igitur, dilectissimi, iterum dico gaudete, quia novum Virginis conceptum nobis hodierna commendat festivitas, qua nostræ reparationis celebratur exordium, et nobis proponitur divinæ pietatis ac potestatis indicium. Si enim rerum Dominus fugitivos servos requirens, iudicium exercere, et non pietatem exhibere veniret, nequaquam valse latei fragilitatem, qua nobis compati, et pro nobis pati posset, indueret; et licet hoc stultum et infirmum, attestante Apostolo, videatur Gentibus, 505 terrenæ inanisque philosophiæ argutiis nitentibus, et secundum leges creaturæ de Creatore judicantibus, quid tamen potentius, quam contra jura naturæ, Virgini conceptum dare, et per mortem carnis assumptæ, mortales ad immortalitatem gloriæ revocare? Unde est illud Apostoli: « Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus, et quod stultum est Dei, sapientius est hominibus (I Cor. i, 25). »

Sapientes quidem dicuntur corporalium passionum medici, qui noverunt pro qualitate morborum similia similibus apponere, et contraria contrariis appetenter opponere. Sic medicina celestis sapientiæ nostris est accommodata vulneribus carnis ac spiritus de quibusdam contrariis, et de quibusdam similibus curavit nos.

Venit enim in similitudinem carnis peccati Salvator, per omnia tentatus pro similitudine abaque peccato, quatenus in quo tentaretur et vinceret, vincendi gratiam tentatio de cætero tribueret. Apposuit [f. opposuit] etiam novitatem suam vetustati nostræ, justitiam suam injustitiæ nostræ, humilitatem superbiæ, ut qui superbiendo a florigera sede

A beatorum decideramus, per ejus humilitatem reformati, ad paradisi gaudia redeamus. Serpentis sapientia, id est astutia, decepti sumus, Dei sapientia liberamur; et sicut illa sapientia vocabatur, cum esset stultitia, sic ista quæ vocatur stultitia, sapientia est adeo magna et incomprehensibilis, quoniam vitæ perditæ reparatrix, nobis exstitit medicina. Ecce contraria. Similia vero sunt, quod per feminam deceptos, per feminam natus liberavit, homo homines, mortalia mortales. Potuit quidem lapsibus humanis aliter subvenire divina sapientia. Sed nullus fuit convenientior modus sanandæ nostræ miserie. Sic enim et nostram erga se plurimum excitavit dilectionem, et suam nobis commendavit charitatem. Advertite enim, fratres, et interrogate corda vestra, si vobis terrena hæreditate privatis, et in tenebricoso carcere positis, rex, vel quilibet præpotens, regio decore posthabito, vobiscum descenderet, ut quasi unus ex vobis vestræ captivitatis ærumnas toleraret, quatenus opportunitate inventa, vos ab ipsa captivitate liberaret, quomodo posset melius etiam suam vobis dilectionem intimare, et vestram circa se incitare? Veritas enim ait: « Majorem hac dilectionem nemo habet, quem et animam suam ponat quis pro amicis suis (Joan. xv, 13). » Sicut ergo Dominus noster, et medicus, et liberator, descendit ad servos suos, ægrotos suos, captivos suos, humilis et sublimis; humilis, compatiendo; sublimis, sed a servitute diaboli nos liberando, factusque est, per humilitatem nostræ humanitatis, quasi lac parvulorum, qui in sublimitate 506 suæ deitatis, panis est angelorum; per carnem enim suam suam majestatem; voluit enim in regione dissimilitudinis nos alere lacte suæ incarnationis, quo crescere nos faceret ad suavissimum et inestimabilem gustum suæ divinitatis, quem tamen, quandiu per fidem ambulamus, et non per speciem, nulli, quantumlibet corde mundo, plene conceditur, sed perfectæ satietati in justorum retributione conservatur, cum Domini gloria manifestabitur, quia nullus viatorum potest possidere in peregrinatione, quod ei promittitur in perventione. Quicumque ergo in Christo vocati sumus, nostræ liberationis admiranda nuntia præsentis festivitatis nobis ad memoriam reducta, toto corde veneremur, ac debitis obsequiis honoremus, considerantes quanta nobis promittuntur in cælis, ne ab muro supernæ vocationis, cursum nostrum revocent ea quæ cæcis et cupidis mentibus appetenda videntur in terris. Diligamus misericordiam qua redempti sumus; conservemus castitatem, cujus se amatorem ostendit, qui de Sanctæ Virginis sanguinibus immaculatum sibi corpus adaptavit. Conformemur ei, qui vitam suam posuit in terris regulam Christianæ conversationis; qui primo adventu suam in nobis reformatam imaginem, in se reformaturus corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ Jesus Christus Dominus noster, qui vivit et regnat per infinita sæcula. Amen.

LVI.

IN FESTO PURIFICATIONIS BEATÆ MARIE SERMO PRIMUS (38).

« Postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ, secundum legem Moyai, tulerunt Jesum in Jerusalem, ut sisterent eum Domino... et ut darent hostiam, secundum quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum (*Luc. II, 22*). »

Consuetudo erat, fratres charissimi, in veteri lege, ut si mulier masculum peperisset, ipsa ab ingressu templi per quadraginta dies abstinere; postea veniens ad templum offerebat cum hostia filium (*Levit. XII, 2*). Præceperat autem Dominus in lege offerre pro filio agnum, si posset, simul et turturem, vel columbam. Qui vero non sufficeret ad offerendum agnum, duos turtures, aut duos pullos columbarum offerret. Dominus igitur, qui non venerat legem solvere, sed implere, et in omnibus actionibus suis aliquo modo vitam nostram informans, voluit octavo die circumcidi, et in quadagesimo in templo cum **507** hostiis præsentari. Sed quia de paupertate nos instructurus erat, ubique exemplum paupertatis proponebat; et ideo maluit par turturum, aut duos pullos columbarum, quæ erat hostia pauperum, pro se offerri, quam agnum, qui erat hostia divitum. Pauper enim Filius Virginis, in humili loco natus, vilibus pannis involutus, in vili præsepio repositus, in mundo non habens ubi caput suum reclinaret, multa opprobria passus, et in famoso loco turpi morte occisus, per omnia documentum paupertatis et humilitatis, et contemptus omnium præsentium tribuit. Et erat quidam beatus senex, qui desiderans videre diem Domini, « responsum acceperat a Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi videret Christum Domini (*Luc. II, 25*). » Veniens itaque hodie in templum in spiritu, promissionem suam accepturus, vidit quem desideraverat, recepit, portavit, et ait: « Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace (*ibid. 29*). » quem ut te videret, retinebas in vita. Secundum verbum tuum, id est promissionem tuam dimittis in pace, quia video pacem. Quare ergo dimittis in pace? Quia viderunt oculi mei salutare tuum (*ibid. 30*).

Hæc est hodie, fratres charissimi, festivitas, quam tanto gaudio celebratis, si non in re, saltem in specie. Lumen in candela Christum de Virgine natum designat. Christus enim exortus est lumen rectis corde. Cera virginitatem Mariæ designat. Virgo est apicula, quæ ceram fabricat, et sine coitu procreavit. De melle enim apes nascuntur. Eandem speciem virginitatis habet cera, sed sicut gestatis eum [scilicet cereum] in specie, ita in mente portate; sed si a vitiis eum ita portare, etiam turturem et columbam offerte. Columba enim simplicitatem, turtur indicat castitatem. Castitatis enim ita turtur

A amator est, ut si conjugem casu perdidit, non aliam ultra quærere curet. Ille igitur columbam offert, qui se innocentem custodit, neminem lædit, nullius odii fel in mente gerit. Turturem vero offert, qui caste vivens cum uxore, ab altera se a mente gerit et abstinere [scilicet ab altera tam mente, quam corpore, abstinens se gerit]. Vel si uxore caret, ab omni inquinamento luxuriæ se removet. Nec solus justus, sed et peccator turturem vel columbam offert. Utraque avis, quæ gemitum pro cantu edere solet, in hoc sæculo ploratum designat poenitentium. Tunc ergo peccator columbæ vel turturi comparatur, cum peccatorem se recognoscendo, pro nequitia sua lamentatur. Sed sunt duo genera poenitentium. Alii enim publice, alii in occulto, pro diversitate criminum poenitentiam agunt. Qui enim publice peccant, et malo exemplo alios corrumpunt, publice debent poenitere; et sicut fuerunt exemplum **508** corruptionis, ita sint exemplum correctionis. Ceteri autem privatim puniuntur. Hæ autem duæ aves utrumque genus poenitentium designant. Nam turtur solivagus gemere consuevit. Columba vero in grege aliarum gemitus suos edit. Turtur itaque eos qui occulto, columba vero designat publice poenitentes. Hæ ergo aviculæ, fratres charissimi, sunt nobis forma vitæ. Qui libros ignoratis, et in eis quid facere debeatis legite. Creaturæ enim Dei, non solum vobis ad cibum sunt, sed etiam ad exemplum. Doctor enim celestis quotidie per creaturas hoc insinuat. In his avibus reperit justus quid imitari debeat; hæ aves docent peccatorem quid faciat. Sed spiritualiter columba nos informans, septem virtutum nobis est exemplum. Felle caret; non vivit de cadavere, nec de vermibus; semine pascitur; meliora germina eligit; gemitum pro cantu habet; alienos sæpe nutrit pullos; super aquas sedet, ut cum viderit umbram ventientis accipitris, illum devitet; in foramine petræ, vel in caverna nidificat. In his omnibus, fratres, hæc avis est miranda. Omnis enim fellis amaritudo debet abesse a cordibus nostris; nullum adeo pessimum vitium est sicut odium; nullum martyrium valet, si odium in corde habitet, juxta Apostolum: « Si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest (*I Cor. XIII, 3*). » Nulla oblatio a Deo accipitur, si odium in corde habetur, juxta illud: « Si offers munus tuum ante altare, et recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offeres munus tuum (*Matth. V, 23*). » Nulla remissio peccatorum datur, si odium a corde non expellitur juxta Dominicam sententiam: « Si non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec Pater vester celestis dimittet vobis peccata vestra (*Matth. VI, 14*). » Deum expellit odium a mente, juxta illud: « In malevolam animam non introibit sapientia (*Sap. I, 4*). »

In hoc igitur columbam imitari debetis, ut omni felle odii careatis. Rursum columba nec cadavera, nec vermes comedit. Sic homo mortuis operibus non debet delectari; vermes, id est prava conscientias, quæ animum corrodiunt, curet devitare. Cadavera enim sunt peccata; vermes, prava conscientia, quæ oritur de peccatis, quæ semper hominem damnat et accusat. Non auderet homo in conspectu hominum apparere, si dicerent sibi homines quod sibi conscientia objicit quotidie. Vitanda igitur sunt peccata, ne puniant cum prava conscientia. Vitanda sunt peccata, quia homo est servus tot dominorum, quot vitiorum. Vitanda sunt peccata, quia *stipendium peccati mors* (Rom. vi, 23), eterna, 500 ut ait Apostolus; et, ut ait David, « Longe a peccatoribus salus (Psal. cxviii, 155). » Vitanda sunt peccata, quia fetor sunt, et erubescientiam generant. Fetor sunt juxta illud: « Computruerunt jumenta in stercore suo (Joel. i, 7). » Erubescientiam generant juxta illud David: « Erubescant impii, et deducantur in infernum (Psal. xxx, 18). » Item columba semine pascitur, et meliora grana eligit. Sic Justus Dominicis verbis debet satiari. Ait enim Christus: « Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei (Matth. iv, 4). » Sicut enim in homine duæ sunt substantiæ, id est corpus et anima, sic duo cibi sunt necessarii, id est corporalis, qui corpus pascit, et verbum Dei, quod animam reficit. Sumus in peregrinatione, et ideo viatico indigemus. Hunc panem petimus in Dominica oratione, dum dicimus: « Panem nostrum quotidianum da nobis hodie; et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris (Matth. vi, 11), » id est in præsentī vita; quem Dominus donat omnibus, dicens: « Nolo eos dimittere jejunos, ne deficiant in via (Matth. xv). » In via defleat, si peccatori cibus prædicationis subtrahitur, vel oblatum tempus Dei officiosi, fastidio habeatur. A Deo enim non est qui verbum suum renuit. « Qui ex Deo est, verba Dei audit; propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis (Joan. vii, 37). » Et mollora grana eligere debetis, quia ad potiora præcepta animus est semper intendendus.

Est alia virtus columbarum, quæ multum imitanda est. Nutrit enim alienos pullos. In hoc virtus misericordiæ designatur, qua etiam alienos amare præcipitur, dum dicitur: « Omni præsto te tribus [i. petenti te dā] (Luc. vi, 30). » Quod et alibi: « Estote misericordes, sicut et Pater vester misericors est (ibid. 36). » Et alibi: « Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? (Matth. v, 46). » Ergo alieni sunt diligendi propter Dominum. Et parentes sunt diligendi, sed propter utilitatem [ipsorum] sunt amandi, quia qui dicit: « Diligite inimicos vestros (ibid. 44), » dixit etiam: « Honora

A patrem tuum et matrem tuam (Exod. xx, 12). » In omni enim homine naturam suam homo debet cognoscere, et cum viderit eum pati, ex compassione debet suspirare. Unde Apostolus: « Quis infirmatur, et ego non infirmor? (II Cor. ii, 19). » Et iterum propheta: « Cum videris nudum, operi eum, et carnem tuam ne despexeris (Isa. lvi, 7). » Debet homo cogitare, quia ejusdem Domini, qui non est acceptor personarum, conservus est; Et si ipse non est causa quare ei beneficias, sit Dominus promittens et jubens quare ei manum extendas. « Feneratur enim Domino, qui pauperi tribuit (Prov. xix, 17). » Quinta virtus 510 admirabilis columbæ, est quod juxta fluenta habitat, ut videns umbram ventis accipitris, illum devitet; quod melius in columba sequendum est. Habemus enim quemdam hostem spirituales per aera volitantem, qui semper circuit quærens quem devoret (39). Nec omnino inter nos habitat, nec multum a nobis remotus est. Si semper in terra habitaret, vix posset aliquis ejus insidias devitare; nec tamen debet aliquis securus esse, quia bella movet de proximo. (Unde dæmones aeris potestates nominantur.) Et quanto invisibilior, tanto formidabilior est. Sed umbram ejus videmus in aqua, quia similitudinem astuciarum ejus discimus in Scriptura. Fugiamus ergo ad Scripturam, quoties sentimus tentationem ejus callidam. Si ait nobis: Exerce adulterium, parata est Scriptura, quæ docet: « Non mœchaberis (Exod. xx, 14). » Si dicat: Furtum exerce, Scriptura se objicit, quæ prohibet: « Non furtum facies (ibid. 15). » Cum irasci dicat, Scriptura minatur: « Qui irascitur fratri suo, reus est iudicio (Matth. v, 22). » Cum mentiri suadet, Scriptura minatur: « Perdes omnes qui loquuntur mendacium (Psal. v, 7). » Persuadet Scriptura, pœnam minatur. Juxta hujusmodi fluenta sedeant fideles anime, ut notet adventum insidiantis inimici. Gemitum pro cantu habet columba. In hoc aviculam peccator imitari debet. Vertat gaudium in lacrymas. « Beati enim, ait Dominus, qui nunc fletis, quia ridebitis (Luc. vi, 21). » Et e contrario: « Væ vobis qui ridetis, quia plorabitis (Joan. xvi, 20). » Lacrymis peccata lavit Maria. Petrus post peccatum amare fleavit, et meruit veniam; lacrymæ secundo loco lavant [peccata] post baptismum. Nec solum pro nobis, sed et pro miseriis proximis sunt lacrymæ fundendæ. Cum Christus non haberet quod [pro se] fleret, pro Lazaro fleavit: « Infremuit enim in se, et lacrymatus est (Joan. xi, 3). » Jesus fleavit pro Jerusalem. Si ergo pro omnibus doluit Dominus, quare aliis non compatimini? Quare vos ipsos non plangitis? ut ait Propheta: « Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo (Psal. vi, 7). » — « Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Cor contritum et humiliatum Deus non de-

(39) Idem asserit Hilbertus in Sermone primo de Ascensione, et in Theologo Tractatu. cap. 20, dum in utroque aerem caliginosum dæmonibus dicit assignatum pro carcere, ubi detinentur usque

in finem temporum, seu, ut explicat, in diem iudicii, quo detrudentur in ignem æternum, qui, ut ait Christus ipse, paratus est diabolo et angelis ejus.

epicies (*Psal.* l, 19). « Noctes vocat peccata; lectum, conscientiam, in qua requiescit homo, si bona est; si mala est, cruciatur. Lectus requies sanis est, et labor ægris.

Sequitur ultima virtus. In foraminibus petre, vel in cavernis macerie nidificat. Petra Christus est, supra quam Ecclesia debet nidificare. Nil valet alicui bene operari, si sibi, non gratiæ Dei ascribat, id 511 est, si in se gloriatur, et non in Domino. « Bonum quippe est confidere in Domino, quam confidere in homine (*Psal.* cxvii, 8). » Itaque qui salutem habemus per mediatorem, gratias agamus mediatori, cujus sanguineis vulneribus redempti sumus. Foramina petre sunt vulnera Christi, unde sanguis profluit, pretium redemptionis nostre. Caverna est latus apertum, unde sacramenta nostre salutis, scilicet, sanguis et aqua exierunt; alterum ad redemptionem, alterum ad regenerationem. In omnibus his, fratres charissimi, imitemur columbam. Sic nos in templo columbam offeramus. Quod factum est figuraliter antiquo tempore, modo spiritualiter impleamus. Sequamur vestigia beatæ Mariæ Virginis, quæ se talem exhibuit in mente, qualis erat in præsentatione figuræ. Rogemus beatissimam Reginam, quæ mundi est medicina, et cœli porta, spes miserorum, consolatio peccatorum, ut Filium quem hodie præsentavit in templo, faciat nobis placibilem, et tribuat nobis illam pacem quam senex beatus intellexit, cum ait: « Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace (*Luc.* ii, 29), » ut mereamur videre salutare Dei, de quo ait idem: Et « viderunt oculi mei salutare tuum (*ibid.*, 30). » Dominum nostrum Jesum Christum, qui vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

LVII.

IN FESTO PURIFICATIONIS BEATÆ MARIE SERMO SECUNDUS (40).

« Dominus de Sinai venit, et de Seir ortus est nobis. Apparuit de monte Pharan, et cum eo « sanctorum millia. In dextera ejus ignea lex (*Deut.* xxxiii, 2). »

Amantissimus Dei famulus Moyses, qui cum Deo facie ad faciem loqui tanquam homo cum amico suo meruit, hujus solemnitatis mysterium spiritu revelante intelligens, quasi in quodam verborum enigmate nobis denuntiavit, dicens: *Dominus de Sina* etc. Sina interpretatur *mandatum* vel *tentatio*, Seir, *hispidus*, vel *pilosus*, Pharan, *frugifer*. Per Sina igitur lex Mosaica; per Seir, prophetia; per Pharan Evangelium significatur. In lege quidem vox verborum erat, qua tentati sunt a Domino filii Israel. Ipsi enim qui prius dixerant: « Omnia quæcunque dixerit nobis Dominus, faciamus et audiemus, » vocem verborum in Sina audientes, perterriti sunt, non valentes portare quod dicebatur. Unde Apostolus evangelicam suavitatem

A 512 legali asperitati præferens, ait: « Non accessistis ad caliginem et vocem verborum, quam qui audierunt, excusaverunt se, ne fieret eis verbum. Non enim portabant quod dicebatur; ideoque dicebant Moysi: Loquere tu nobis, et audiemus: non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur (*Hebr.* xii, 18). » Sicut enim ad litteram exterriti sunt, audita voce Domini loquentis in angelo, non valentes perferre vocem angeli præ timore, ita severitatem legis experti, omnes etiam majores et perfecti stupefacti sunt, quia ibi erat præceptum et mandatum sine adjutrice gratia; ibi erat cognitio peccati, sed non consumptio; per eam cognoscebat homo morbum suum, sed ex ea non habebat remedium. Unde Apostolus: « Lex subintravit ut abundaret delictum (*Rom.* v, 20). » Vetustas enim litteræ, si desit novitas spiritus, reos homines potius facit cognitione peccati, quam liberet a peccato. Unde Salomon: « Qui apponit scientiam apponit et dolorem (*Eccle.* i, 18). Non quod lex ipsa malum sit, sed quia mandatum bonum habet tantum in littera demonstrante, non in spiritu adjuvante. De ipsa tamen lege, id est de Sinai Dominus venit, quia non solum Salvatoris adventum præconiali testimonio annuntiavit, inquit: « Prophetam suscitabit vobis Dominus de fratribus vestris sicut me, ipsum audietis (*Deut.* xviii, 15); sed etiam pluribus signis ac sacramentis Christum venturum præsignavit, atque in sui sufficientia quodammodo ad datorem gratiæ direxit; cum enim sit virtus peccati, quæ non justificat impium, jubens quod sine gratia impleri non valet, satis indicat homini suam infirmitatem, ut ea nota quærat gratiam justificantem. Cum ergo languidum nequit de prævaricatione convictum [*suppl.* sanare], mittit eum ad justificantem Christum, atque ita perhibet testimonium Domino Salvatori, dum jubendo et minando, et neminem justificando et juvando inducat gratiam Christi, et non aliter hominem justificari [*f.* indicat gratia Christi indigere]. (41) Recte ergo dicitur Dominus *de Sina venisse*, id est de lege, quia etiam legalia sacramenta suscipere non recusavit, ut vetustatem litteræ finiens, spiritus novitatem in lucem produceret. Ecce enim celebrata Domini Circumcisione die octavo, secundum ritum legis, ejusdem Nativitatis die quadragesimo, oblatum est a parentibus cum hostiis in templum, sicut evangelica refert lectio: « Postquam, inquit, impleti sunt dies purificationis ejus, » scilicet Mariæ, vel Christi, « secundum legem Moysi, tulerunt illum in Jerusalem, ut sisterent eum Domino, et ut darent hostiam, secundum quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos 513 pullos columbarum (*Luc.* ii, 21). » Scriptum erat in lege, ut mulier, quæ suscepto semine, maculum peperisset, ab ingressu templi per quadraginta dies abstinere, postea vero ad templum veniens, filium cum hostiis offerebat (*Levit.* xii, 1).

(48) E Sangerman.

(41) Optime hic per totum explicatur quomodo nova lex veteri successit.

Offerebat autem agnum, si poterat, simul et turtur-rem, et columbam. Qui vero non sufficebat agnum offerre, duos turtures aut duos pullos columbarum offerebat. Christus ergo qui non venit legem solvere, sed implere, sicut octavo die voluit circumcidi, ita et quadragesimo die in templum cum hostiis voluit offerri, non pro sua, vel matris necessitate, sed pro nostra utilitate, quia nec mater, nec filius hostiis purgari indigebat. Sicut ergo ad baptismum Joannis venit, non ut inde referret, sed ut nobis conferret; non ut sibi proficeret, sed ut nobis consulere: ita cum hostiis presentatus in templum, vitam nostram informavit. Humilitatis enim simul et paupertatis formam nobis proponens, non divitum, sed pauperum hostiam pro se offerri voluit, scilicet par turturum, aut duos pullos columbarum, in figura nostri. Filius enim summi Regis, dives, Deus apud Deum Patrem, per quem omnia facta sunt, de pauperibus parentibus [natus], et humilitatis documentum, et sæculi contemptum per omnia docuit. Pro eo ergo consulte utraque avis oblata est, scilicet turtur et columba, ut conversationis nostræ speciem, modumque insinueret. Turtur enim, quæ perduto sodali, alium non quærit, castitatem significat. Columba significat simplicitatem, quia casta et simplex debet esse justorum conversatio, ut gratum sacrificium offerant Deo. Ille enim columbam offert, qui innocentiam custodit usque in finem, ut nec sibi, nec aliis noceat. Turturum offert qui curam carnis in desideriis non facit; et quia utraque avis gemitum habet pro cantu, merito lacrymosa compunctio significatur. Sunt et duo genera compunctionis, pro irriguo scilicet superiori et inferiori, dum vel in aliorum recolentes supplicia, timemus; vel desiderio cœlestium ferventes, de dilatione gemimus. Ideoque duo pulli offerri jubentur, unus in holocaustum, quando amore cœlestium inflammamur; alter pro peccato, cum de malis perpetratis gemimus. Haud ergo sine causa, sine ratione celebris mysterii, voluit Dominus venire de Sina, id est de lege, de qua multipliciter eum venisse supra assignatum est; quia enim venturum lex prædixit verbo, præfiguravit sacramento, sui que imbecillitate, homines ad eum misit, qui legalia in se suspiciens, legem implevit, vitamque nostram figuris mysticis instituit. De Scir quoque ortus est nobis, id est de prophetia, quæ recte per 514 Scir intelligitur, qui hispidus vel pilosus interpretatur, quia prophetae delinquentem populum aspera increpatione redarguebant, et quæ ventura erant, quasi in ænigmate prædicebant. Sacramenta enim Christi et Ecclesiæ sub velamine denuntiabant, secundum illud: » Tenebrosa [supp. aqua] in nubibus æris (Psal. xvii, 12), » id est obscura doctrina in prophetis. Et iterum: » Operuit montes umbra ejus (Psal. lxxix, 44), » id est prophetas, doctores Veteris Testamenti prius luce doctrinæ illuminatos, texit caligo et obscuritas, quia nubibus figurarum, atque integumentorum verborum erant involuta vaticinia eorum, secundum illud

A Moysi: » Cœli caligabunt rore (Deut. xxxiii, 28); » quia in rore calor, id est in doctrina prophetarum caligo est, et cum de caligine hujus roris, id est de Scir, ex prophetico vaticinio ortus est nobis Dominus, quia perhibuerunt prophetae testimonium Domino, id prænuntiando quod Christi implevit adventus, prænuntiaverunt nobis Christum, » qui factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio (I Cor. i, 30). » Denuntiaverunt quoque hujus solemnitatis sacramentum, scilicet representationem Domini in templo, non tanquam in ænigmate, sed evidenti atque expressa attestazione, sicut Malachias, per quem Deus Pater de lumine ac lucerna, id est de verbo ejus præcone, id est Christo et Joanne, ait: » Ecce ego mitto angelum meum, et præparabit viam ante faciem meam, et statim veniet ad templum sanctum suum Dominator quem vos quæritis, et Angelus testamenti quem vos vultis (Malach. iii, 4). » Facies Patris Filius est, quia imago Patris Filius est, prima similitudo est, et prima æqualitas; unde ipse ait: » Qui videt me, videt et Patrem meum (Joan. xiv, 9). » Ante hanc ergo faciem, id est ante ostensionem Filii, misit Dominus angelum præparare viam faciei, id est Joannem Baptistam, qui dicitur angelus, non naturæ societate, ut quidam autumaverunt, sed officii participatione. Angelus enim Græce dicitur nuntius. Bene ergo Joannes angelus dicitur, qui non solum Christum prænuntiavit, dicens: » Veniet fortior me post me, cujus non sum dignus corrigiam calceamenti solvere (Marc. i, 7), » sed etiam præsentem ostendit, dicens: » Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi (Joan. i, 29). » Et iterum: » Medius vestrum stetit, quem vos nescitis (ibid. 26). » Unde etiam consequenter dicitur: » Et statim veniet ad templum suum Dominator quem vos quæritis (Malach. iii, 1). » Modico enim tempore præcucurrit sponsus paranympheus; paululum præcessit vox Verbum, id est Joannes Christum. Joannes enim est vox Verbi clamantis in deserto: » Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus (Marc. i, 3). » Qui statim venit ad templum Dominator quem vos desideratis, scilicet Christus Salvator, qui est omnium 515 Creator; qui sicut bodierna die presentatus est in templo sancto, secundum legem, ita quotidie ad templum spirituale, de quo ait Apostolus: » Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos (I Cor. iii, 16), » spiritualiter venit, dando gratiam, vel augendo, qui fidelibus suis ait: » Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi (Matth. xxviii, 10). » Et alibi: » Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum ego in medio eorum (Matth. xviii, 20). » Expurgemus ergo templum mentis nostræ, ubi venientem Dominatorem nostrum recipiamus. Præparemus viam Domino, poenitendo, credendo, prava abjiciendo, et faciamus rectas semitas ejus, operando bonum ad omnes, et hoc pro æternis, et non pro terrenis, ut manus in sancta extolamus, et non ad terrena curvemus;

quia levante Moyse manus super lapidem adjutori, vincebat Amalech populus Dei, cum vero deponebat, vincebatur (*Exod. xvii, 44*). Levemus ergo corda nostra cum manibus ad Dominum in cœlum, et superabimus Amalech, id est dæmones, sanguinem mortis nostræ sitientes. Paremus nos ipsos templum, et domum Domino, ne nobis dicatur quod per Aggæum prophetam Dominus improperat delinquenti populo. Populus iste dicit: « Nondum venit tempus domus Domini ædificandæ (*Agg. 1, 6*); » Et quod eis Dominus comminatur per eundem, dicens: « Respexisti ad amplius, et ecce factum est minus, et intulistis in domum, et exsufflasti illud, quam ob causam dicit Dominus, quia domus mea deserta est, et vos festinastis unusquisque in domum suam (*ibid. 9*). »

Attendite, fratres, diligenter quam graviter percelluntur a Domino, qui domum suam desertam faciunt, festinantes in proprias domos. Domos suas ædificant, qui timore mentis inflati, de suis meritis præsumunt, gratiam abicientes, per quod sunt alieni a domo Dei: deseruntur enim a Deo mens et conscientia eorum, ut jam non templum Dei, non orationis domus, sed spelunca latronum nominetur; ubi non habet locum Dominator Dominus, qui per Isaiam ait: « Ad quem respiciam, nisi ad pauper-culum, et contritum spiritu, et trementem sermones meos (*Isa. lvi, 4*). » Humilia enim respicit Deus, et in humilibus habitat: alta vero de longe cognoscit, id est superbos, quos videt per notitiam, sed non respicit per gratiam. Superbi igitur et arrogantes, qui [illam] non meruerunt, ad amplius respicient, ambulantes in magnis et mirabilibus super se; sed Deo exsufflante, minus fit illud, et quia sibi temerarie sponderunt, minime assequuntur. Caveamus igitur ne instar talium, domum Dei desertam faciamus in nobis, contristantes Spiritum sanctum Dei, qui tanquam inhabitator veri templi, **516** ab Apostolo contristari dicitur, cum ob scditatem conscientie atque operis nostri, a nobis recedit. Sed adornemus thalamum mentis cortinis piarum cogitationum et palliis sanctorum actuum, coram hominibus refulgentium, ut glorificent Patrem [nostrum] qui in cœlis est, ut in mentis nostre cubiculo, tanquam in decore domus, et in loco habitationis gloriæ Dei, mansionem faciat Dominator Dominus, et Angelus magni consilii, de quo Joannes ait: « Vidi Angelum descendantem de cœlo, habentem

tem potestatem magnam, et terra illuminata est a gloria ejus, et exclamavit in fortitudine, dicens: Cecidit Babylon magna (*Apoc. xviii, 1*). » Hic est Angelus utriusque testamenti actor [*f. auctor*], qui de æqualitate et invisibilitate paternæ majestatis descendit, seipsum exinaniendo assumptione servilis formæ. Verumtamen potestatem magnam, quam Patri æqualem habebat, non adiment [*f. non amisit*] in terra, id est Ecclesia, quæ, recepto semine, facit fructum tricesimum, sexagesimum, centesimum. Illuminata est, pulsis tenebris vitiorum et ignorantie, a gloria ejus, id est a doctrina ejus, et gratia, et exemplo. Hic est enim Dominus ille, quem Isaias vidit sedentem, et regnantem, non modo in omnibus, sed etiam super se exaltatum et elevatum, scilicet in angelis, in quibus sedet, et per quos judicia sua decernit, qui multo celsiores sunt hominibus, super eos elevati eminentia dignitatis. Et plena erat domus ejus, id est Ecclesia. Hæc est domus quam sapiens mulier ædificat, insipiens dissipat a majestate ejus, id est lumine gratiæ ejus. Ipse enim est lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum; de qua Simeon ille senex ait: « Lumen ad revelationem gentium, et gloriam plebis tuæ Israel (*Luc. ii, 32*). » Simeon ille homo justus et timoratus, qui cupiens videre diem Domini, « responsum acceperat a Spiritu sancto non visurum se mortem, nisi videret Christum Domini (*ibid. 26*). » Veniens itaque in templum in spiritu, promissum accepturus, vidit quod desiderabat, accepit eum in ulnas suas, atque portavit quem amabat, dicens: « Nunc scilicet viso Redemptore) dimittis servum tuum, Domine (*ibid. 29*), » ad mortem carnis, quem, ut te viderem, relinebas in vita; et hoc *secundum verbum tuum* (*ibid.*), id est, promissionem tuam, dimittis ut non videam mortem perpetuam, quia video vitam æternam. « In pace ergo dimittis, quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum, lumen ad revelationem gentium (*ibid. 32*). » Ecce Angelus consilii, id est Christus, et salutare est et lumen: ipse enim Dominus salvans, et lux illuminans. Hoc lumen grandævus ille **517** Simeon in ulnis suis gestavit. Unde hanc consuetudinem sancti Patres sanxerunt, ut [ad] festivitatem hodiernam lumen manibus deportet sancta Ecclesia (*42*), in cera illud verum lumen significans « quod paravit Deus ad revelationem

(42) Cereorum in manibus delationem peranti-quam fuisse pluribus liceret probare, quod hic inserit Hildebertus, qui sæculo undecimo degens, hanc jam a Patribus sanctam fuisse asserit, dum ejus mysterium explicat. Hæc porro processio, quam Justinianus imperator, non in Ecclesia primus, ut quidam opinati sunt, sed primum Constantinopoli fieri decrevit, licet nonnihil habeat pii illius gaudii quo beatus senex Simeon in sacris pueri Jesu amplexibus affectus est, tamen *pœnitentialis* aliquatenus fuisse videtur. Hanc enim luis, seu mortalitatis, quæ Urbem vastabat, sedandæ causa, celebrari decrevit pius ille imperator; quæ gratia a Deo solis humilis pœnitentiæ operibus impetrari posse vide-

batur. Id etiam innuit ritus quo olim Romæ celebrabatur hæc supplicatio, ad quam ipsi summipontifices, cardinales et prælati, adeoque clerus et populus, nonnisi nudis pedibus procedebant. Non effugit hic nudipetalis ritus nostrum Martenium, qui eum in tractatu De divinis officiis, cap. 15, ubi agit de festo Purificationis Beatæ Mariæ, ex Ordine Romano, Cencio auctore, cap. 2, et ex Jacobo Gaetano, cap. 78, refert et probat. Idem educi potest ritu quo olim in insigni Ecclesia Arelatensi celebrabatur hæc processio. E pontificati enim ejusdem Ecclesiæ anni circiter 500, manuscripto, liquet quod in illa, exceptis duobus pueris sericis cappis indutis, ante crucem præcedentibus, totus clerus, et

gentium, et ad gloriam plebis suæ Israel, » id est ut A reveletur cæcis oculis gentilium ille Spiritus Domini adventus ereclor, et ut Israel gloriatur suum excipiens promissum et desideratum. Nos igitur justum Simeonem imitantes, suscipiamus lumen de lumine, et portemus in ulnis, in duobus scilicet brachiis charitatis, diligentes scilicet Deum propter se, et proximum propter Deum, ut quod vir ille sanctus et timoratus in signo fecit, et in figura operatus est, et nos etiam in spiritu impleamus. Portemus manibus fidei et charitatis candelam, lumen scilicet in cera, id est verbum in carne, Deum in homine, qui in simplicitate suæ divinitatis, in forma Dei lumen est, habitu vero [humano] lucerna est, vel candela, scilicet lumen in testa, sive in cera, id est in servili forma, secundum illud: « Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis (Psal. cxviii, 105). » Cera ad- moto igne lucem generat, et tenebras fugat, ita et humana natura Verbo Dei unita, qui est ignis consumens: « Deus enim noster (Deut. iv, 24), » ut ait Apostolus: « Ignis consumens est (Hêbr. xii, 23), » cæcitalia nostræ et vitiorum tenebras fugavit, ac veræ cognitionis lumen cordibus nostris infudit. Unde: « Exortum est in tenebris lumen rectis corde (Psal. cxv, 4). » Ad hoc enim ortus est Christus, qui est lumen verum, ut tenebras amoveat, et rectos [gressus] faciat. Hoc igitur lumen levatis manibus gestemus, quia non venit lucerna ut ponatur sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. Repleamus templum sedentis super thronum, nos qui sub eo sumus C virtutibus, operibus, exemplis, miraculis, ut omnia quæ intra nos sunt, benedicant sedenti super solium excelsum; et qui erumpunt ad ejus laudes, provocent alios, ut in nobis et in aliis faciamus domum tabernaculi admirabilis, quod utique ex eo possumus, quia domus Ecclesiæ plena est a majestate ejus, et « terra illuminata est a gloria angeli exclamantis in fortitudine: Cecidit Babylon (Apoc. xviii, 1), » quia in virtute sua civitatem confusionis everlit, quando intravit in domum fortis, id est diaboli, quem non sua virtus, sed peccata nostra fortem fecerunt; et alligavit eum, compescendo a seductione fidelium, diripuit vasa ejus, quia quos ille iniquus possidebat, eos retrorsum conversos sibi adjunxit, ut qui prius erant vasa iniquitatis, filii D iræ, filii dissidentie, facti sunt vasa justitiæ in sanctificationem vitæ, filii gratiæ, filii Dei. Mutata sunt nomina, quia variata sunt merita, secundum illud: « Nec memor ero nominum eorum per labia mea (Psal. xv, 4). » Sed quis hoc fecit? Dominus fortis et potens in prælio, quem princeps mundi hujus

ipse archiepiscopus cum assistentibus sibi ministris majoribus, laneis tantum cappis indui jubebantur, quæ non nisi post regressum in ecclesiam deponerant, ut archiepiscopus pontificalibus, cæteri prætorioribus ad majorem misseam vestibus indueren-

contremiscens, admiratur, dicens: « Quis est iste Rex gloriæ? » (Psal. xxiii, 8.)

Hæc igitur omnia peregit dominator Dominus, qui de Sina venit, et de Seir ortus est nobis, de monte Pharan apparuit, quia Pharan interpretatur *frugifer*; recte per montem Pharan evangelicæ doctrinæ gratia intelligitur, quam in monte Dominus discipulis tradidit, quando aperiens os suum tanquam thesaurum desiderabilem, quasi puteum aquarum viventium, quasi paradisum omnium pomorum ait: « Beati pauperes spiritu, etc. (Matth. v, 3). » Bene in monte tradita est tam excellens doctrina, quæ altitudinem justitiæ, eminentiam gratiæ, consummationem gloriæ continet; ubi est spiritus vivificans, non littera occidens, unde in cordibus fidelium multipliciter fructificet. Hoc est illud verbum, de quo per Isaiam Dominus ait: « Verbum meum quod egredietur de ore meo, non erit vacuum, sed prosperabitur, quia per illud in lætitia, egrediemini, et in pace deducemini (Isa. lv, 11). » Ex hoc igitur verbo veritatis, tanquam de monte Pharan apparuit Dominus, qui eis in lege et in prophetis velatus fuit. In Evangelio enim est revelatus, qui in majestate cum Moyses et Elia apparens in monte, tribus discipulis gloriam suæ et nostræ resurrectionis ostendit. Ipse etiam conantibus discipulis in nube lucida elevatus est in cælum, secundum illud Habacuc: « Elevatus est sol in cælum, et luna stetit in ordine (Habac. iii, 11). » Ex his apparet quæ in evidentibus et mirabilibus indiciis in Evangelio revelata est gloria Domini, quæ evacuavit gloriam vultus Moysi, ut Apostolus ait: « Nam quæ claruit in Moyse, nunc clarificata propter excellentem gloriam (II Cor. iii, 18), » id est in comparatione excellentis gloriæ, quæ est in Novo Testamento, ubi pure et perspicue videtur gloria Dei, ubi ascendens super occasum Domini, nomen vere habere cognoscitur. De monte igitur Pharan non immerito apparuisse dicitur, *et cum eo sanctorum millia*, quia propalata per Evangelium veritate, confortatus est principatus apostolorum, et semen Abraham multiplicatum est sicut stellæ cœli et sicut arena maris. Tot enim turbæ populorum per angustam portam intraverunt, Evangelii jacto semine, ut eorum numerositatem et facilitatem Isaias admirans, in spiritu dicat: « Nunquid parturiet terra in die una, aut parietur gens tota, simulque parturivit et peperit Sion filios suos (Isa. lxvi, 8). » Cum eo ergo *sanctorum millia*, scilicet, multitudo innumerabilis. Unde Daniel: « Millia millium ministrabant ei, et decies centena millia assistebant ei (Dan. vii, 10). » Et per Isaiam Dominus ad primitivam Ecclesiam ait: « Adhuc

tur. Ipse tandem color violaceus, quem ad hanc processionem adhibet generaliter Ecclesia, et quo maxime tempore Quadragesimæ utitur, innuit in spiritu compunctionis et poenitentiae hanc processionem peragendam esse.

dicant in auribus tuis, filiis sterilitatis tuæ angustus est locus mihi, fac spatium mihi, ut habitem, et dicas in corde tuo: Quis genuit mihi istos? Ego sterilis et non pariens, transmigrata, et captiva: Et istos quis enutrivit? Ego destituta et sola: Et isti ubi erant? (Isa. XLIX, 20). His verbis miratur Ecclesia, quæ ante sterilitatis subiacebat opprobrio, quomodo et tam cito, et tales et tot genuit, qui apparuerunt cum Domino.

In *cujus dextera ignea lex*, qui de Sina venit, et de Seir ortus est nobis, et in dextera ejus ignea lex. Habet ipse dexteram et sinistram. Dextera, spiritualia sunt et terrena [f. æterna] bona; sinistra, temporalia. Unde in Canticis sponsa ait: « *Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me* (Cant. VIII, 3). » Et alibi: « *In dextera ejus, anni vitæ; in sinistra, divitiæ et honor* (Prov. III, 15): » sed multi hæc alternant, ponentes dexteram pro sinistra, et sinistram pro dextera, ut illi qui dixerunt: Beatus populus cui hæc sunt. In sinistra ergo lex mortis, lex carnis, lex membrorum; in dextera, lex spiritus, lex vitæ, **520** lex nativitat. In sinistra statuentur hædi peccatores, et reprobi in discrimine futuri judicii. In dextera, oves et agni, id est simplices et boni, qui secundum propositum vocati sunt sancti, in qua sicut Deum sine fine laudabunt, id est cum toto corde amabunt. In qua nos sedere faciat misericors Deus. Amen.

LVIII.

IN FESTO PURIFICATIONIS BEATÆ Mariæ SERMO
TERTIUS (43).

« Adduxit me Dominus in terram Israel, et dimisit me super montem excelsum nimis, super quem erat quasi ædificium civitatis vergentis ad anstrum, et introduxit me illuc: et ecce vir cuius erat species, quas species æris et funiculos lineos in manu ejus, et calamus mensuræ in manu ejus: stabat autem in porta (Ezech. XL, 2). »

Sicut non satiatur oculus visu, nec auris auditu, sic animus noster satiari non potest admirans investigabiles divitias sapientiæ Dei, et sacramenta in crustabilia mysterii abscondit ab æternis temporibus, quæ Dominus per prophetas suos, licet occulte, aliquibus tamen sacramentis expressit. Hinc est quod Filius Hominis, propheta videlicet Ezechiel, in montem ducitur *excelsus nimis, super quem erat quasi ædificium civitatis*, etc. Bene ductus quidem dicitur in montem, ad quem per se non valebat accedere, quia nemo venit ad Filium, nisi Pater traxerit ad eum (Joan. VI). Nam mons iste tam altus et excelsus nimis, lapillus est parvulus, qui de monte abscissus sine manibus, crevit in montem magnum, et occupavit superficiem terræ. Hic est mons positus in vertice montium. Solus iste mons est, a quo nobis futurum exspectamus auxilium. Sunt enim multi montes ad quos levamus oculos, dicentes cum Propheta: « *Levavi oculos*

A meos in montes (Psal. CXX, 1), » in unum tamen intendentes, « unde veniat auxilium nobis (ibid.). » Ad hunc vero specialiter levat oculos Propheta, dicens: « *Ad te levavi oculos meos, qui habitas in cælis* (Psal. CXXII, 1). » De isto monte varie opinati sunt multi; alii putantes hunc esse Eliam, alii vero Jeremiam, aut unum ex prophetis. Sed Petrus hunc veraciter confessus est esse Filium Dei. Non est igitur iste ut alii montes, in quibus est spiritus ad mensuram. In nullo enim, sicut in isto, habitavit plenitudo divinitatis corporaliter. Recte ergo dicitur iste mons altus nimis, quia in cælis habitat. Redarguens igitur David varios errores de isto monte, errantes increpat, dicens: « *Ut quid suspicamini montes* **521** *alios esse [sup. præter] hunc montem, » in quo beneplacitum est Deo habitare in eo? » (Psal. LXVII, 17.)* Ad hunc autem montem ascendere quoquo modo poterimus, si manus nostras non ad terrena opera deprimamus, sed cum Moyse erigamus ad cælum; quod quidem aliter non valemus, nisi ipsas manus elevent Hur et Aaron, id est Christus per Spiritum sanctum. Per Hur enim intelligitur Spiritus sanctus, quia Hur interpretatur, *ignis*; per Aaron, Christus, qui dicitur, *habitaculum fortitudinis*. Si ergo vultis ad montem istum ascendere, « *ponite corda vestra super vias vestras, » sicut dicit propheta (Agg. I, 7). Ascendite montem, portate ligna, ædificate domum (ibid. 8).* Viarum aliæ sunt a quibus declinamus, aliæ ad quas imus, aliæ per quas imus. Dicit enim Propheta: « *Cogitavi vias meas, et converti pedes meos in testimonia tua* (Psal. CXVIII). » Viæ a quibus declinamus, peccata sunt, viæ scilicet perversæ, quæ a sinistris sunt. Ut enim ait Salomon: « *Viæ perversæ sunt, quæ a sinistris sunt* (Prov. IV, 27). » Viæ ad quas imus viæ justitiæ sunt, quæ a dexteris sunt, quas novit Dominus. Viæ per quas imus, sunt viæ innocentie. Prius est ut dimittatur mala, ut sic perveniamus ad justitiæ operationem. Unde dicitur: *Declina a malo, et, fac bonum* (Psal. XXXVI, 11). Si ergo volumus ad montem istum ascendere, per octo tantum gradus ascendendum est, quos Dominus in Evangelio distinxit, dicens: « *Beati pauperes spiritu, beati mites; beati qui lugent; beati misericordes; beati mundo corde; beati pacifici; beati qui esuriunt et sitiunt justitiam; beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam* (Math. V, 3), » quæ dicitur octava virtus.

His ergo gradibus ad montem excelsum nimis ascendere possumus; sed non, nisi portemus lignum, de quo domus Domini sive civitas ædificetur. Hoc lignum est crux Christi, cujus latitudinem et longitudinem, profundum et sublimitatem imitari debemus. Latitudinem, in amplitudine charitatis, ut sicut ipse in cruce positus, pro inimicis oravit, dicens: « *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt* (Luc. XXIII, 34); » ita nos quoque ipsum imitando,

imum] diligamus. Omnis enim ejus actio nostra institutio. Longitudinem vero in longanimitate latis, ut usque ad mortem Deum ex toto corde, luti nos, proximos diligamus. Sublimitatem vero in spe omnium quæ agimus, sola celestia temur. Profundum vero, ut super Christi fundamentum, omne bonum nostrum constituamus. Ipse est fundamentum quod nemo mutare potest. Ergo lignum oportet nos portare, si volumus videre istum montem, et ædificare tabernaculum in eo, juxta quod Moysi in monte monstratum est. multitudinem enim 522 hujus montis agendum plentibus ædificare domum Domino, ut ad ejusitudinem patiamur. Ait enim Dominus : « Si quis venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me (Matth. xvi, 24). » Sic per lignum istud poterimus in montem ascendere super quem est ædificium quasi civitatis, id est ecclesiæ, quæ non dicitur civitas, sed quasi civitas. Hæc est « Jerusalem quæ ædificatur ut civitas (Isa. lxxxi, 3). » Ut civitas, dicit David, sicut Jerusalem; quasi civitatis ædificium, quia non est ecclesia, sed civitati similis, sicut nec domus licet dicatur domus. Dicitur enim Ecclesia, et domus, et civitas; sed civitas propter multitudinem electorum; domus vero pro parvo numero electorum. Hæc est civitas ista, et pauci in ea viri, sicut dicit Salomon, contra quam venit Rex magnus, et valentem, extruxitque munitiones per gyrum, et circumdata est obsidio. Inventusque est in ea vir pauper et sapiens, et liberavit eam per sapientiam suam (i. ix, 14). » Rex ille magnus, qui ad obsidionem venit parvulæ civitatis, diabolus est, qui se circum et fortem [iactat], quem non suæ vires, nostra peccata fortem fecerunt. Iste cum suis impibus et innumerabili iniquorum et vitiorum turba impugnavit Ecclesiam. Principes intelligentes, affectiones illas videlicet, quas phorice prosequitur Joel propheta, dicens : « Idum erucæ comedit bruchus, residuum bruchus comedit locusta, residuum locustæ voravit rubea (Joel. i, 4). » Hæc sunt vitia quatuor summis vitiis adversantia, et cum istis veniunt reptilia, imò non est numerus, ad expugnationem parvæ civitatis; sed invenitur in ea vir quidem, sed fortis et sapiens, de quo propheta : « Aspexi, et intravi, et consideravi, nec fuit qui occurreret (Isa. lxx, 1). » Fortis est iste vir. Alligavit enim fortem, et ejus diripuit; et pauper, quia cum dives esset Deum, pro nobis egenus et pauper factus est, ut non haberet etiam ubi caput reclinaret. Cum nobis hodie in templum oblatus est, noluit pro nobis pauperum oblationem offerri, par [scilicet] agnus, aut duos pullos columbarum. Fuit etiam sapiens, quia sapientia fundavit terram, et stabilivit eam prudentia sua. Ille pauper liberavit civitatem, per potentiam; non enim violenter oppressit eam, sed per sapientiam, quia dum eum ausus aggredi, in quem nihil juris habuit, perdidit id

A potestatis, quam, licet injusto, super omnes exercebat. Ille est cuius species, quasi species æris et calamus mensuræ in manu ejus; potestas scilicet, qua suis electis de sua immensa gratia, dona mensurata 523 largitur, congrue dividens spolia speciei domus.

Stabat autem in porta. Qui stat in porta, partim videtur, partim non videtur: sic Christus visus est ex humanitate, invisibilis manens ex divinitate. In cuius rei significationem constituit hæc Ecclesia, ut in præsentis solemnitate pueri hujus et suæ matris purificationem cereis luminibus representat. In cera enim, quæ videtur, humanitas; in igne, qui naturæ invisibilis est, intelligitur divinitas. In porta ergo stabat civitatis vergentis ad austrum. Hæc porta beata Virgo Maria est, quæ vergit, scilicet, respicit et ducit ad austrum, ubi scilicet plenum est justitiæ lumen; ad gratiam scilicet Spiritus sancti. Hæc porta, sicut ait Propheta, semper erit clausa, et vir non transibit per eam, quia virgo fuit ante partum, virgo in partu, virgo post partum. Per hanc ergo portam Christus intravit, quæ vergit ad austrum. Unde: Per partum secretiorem, [scilicet] per portam superiorem], quæ respicit ad aquilonem, per cuius portam viam vidit propheta Ezechiel venientes sex viros, et uniuscujusque vas interitus in manu ejus, vir quoque unus vestitus lineis, et atramentarium scriptoris ad renes ejus, et dixit Dominus ad eum: « Transi per mediam civitatem, et signa Thau super frontes gementium et dolentium (Ezech. ix, 2). » C Sex isti viri sunt quilibet homines. Senarius enim est numerus universalis et generalitatis, quia sex diebus omnia operatus est Deus, septimo requievit. Ili viri ergo descendentes per portam superiorem, id est antiquiorem, sive priorem, scilicet per Evam, quæ respicit ad aquilonem, unde exardescunt mali, id est qui consentiunt diabolo, habent singuli vas interitus in manu sua, quia ab ea porta traxerunt singuli, unde sunt digni morte. Sed vir qui in medio eorum stetit, Christus scilicet, de quo: « Medius vestrum stetit quem vos nescitis (Joan. i, 26), » liberavit istos sex viros per mysterium litteræ Thau, id est per passionem crucis suæ. Hic vir vestitus erat lineis, et speciem æris habebat. Idem significatur per æs et linea vestimenta, scilicet humanitatis, qua Verbum indutum est, sed secundum diversos status; lineis enim dicitur indutus fuisse ante passionem 524 propter immunitatem peccati, et labores passionis. Æris autem speciem dicitur habuisse per gloriam immortalitatis; nullum enim metallum ære durabilius est, et Christus mortuus, imò resurgens, jam non moritur. Hic autem secundum vocem sibi a Domino Patre factam signat Thau super vultus tantum dolentium et lugentium; alios autem omnes in matutino generalis resurrectionis occidet, secundum illud Prophetæ: « In matutino interficiebam omnes peccatores terræ (Psal. c, 8). » Atramentarium scriptoris ad renes ejus. Renes in corpore firmiores partes, et retro sunt quasi sequentes faciem

præcedentem. Sic sancti perfectiores Christum suam faciem imitantur [/. sequuntur], non præcedunt, ne illud audiant quod Petro dictum est : « Vade retro, Satanas, non enim sapis quæ Dei sunt (Matth. xvi, 23). » Sequuntur ergo omnes sancti Christum, non præcedunt contumaciter, et ideo Salvatoris renes non irrationabiliter dicuntur. Ad istos renes atramentarium scriptoris est, quia isti sunt lugentes et gementes, quorum frontes insignivit Christus littera Thau, et per quos fideles cæteros eodem signo discernit ab aliis, quos omnes transiens vir iste per medium civitatis, vir ille qui et in porta steterat, dispersit de ipsa civitate Domini omnes operantes iniquitates. Calamus etiam in manu ipsius est, id est Spiritus sanctus, qui scribit et dictat præmia sanctorum non visa, incognita et inaudita, secundum illud scilicet : « Quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se (I. Cor. ii, 9). » Quod nobis ipse præstare dignetur qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

LIX.

IN PRISTO ASSUMPTIONIS BEATÆ Mariæ, ET DE LAUDIBUS EJUS, SERMO PRIMUS (44).

Pulvis sum ego et cinis, qui loquor vobis. Propterea erubescō et vereor vobis loqui verbum Dei. Erubescō, inquam, quia conversatio vestra in cœlis 525 est; ego autem tanquam jumentum computrui in stercorebus meis. Vereor autem, ne forte a me homine muto et elingui fragrantiam sermonis expectatis, qui tot et toties eventilatos audistis sermones. Magis autem vereor ne mihi dicatur a Domino : « Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? (Psal. xlix, 16.) » Veruntamen quia sæpe numero pulchrum hominem depingit pictor fræus, sub specie vobis loquar, quia forte cedit vobis ad sapientiam, cum ad insipientiam mihi. Tu autem, Domine Sabaoth, aperi os meum, ut impleas illud. Porro solemnitas præsens de laude beatæ Mariæ Virginis offert nobis materiam loquendi; cujus laudem indicibilem licet explanare non sufficiam, etiamsi linguis hominum loquar et angelo-

rum, tamen cum Isaia aliquid dicere possumus in hunc modum : « Data est ei gloria Libani, decor Carmeli et Saron (Isa. xxxv, 2). Salva pace prophetæ, addamus aliquid verbis ejus. Quod enim prænuuntiavit implendum, nos desinimus impletum. Dicamus ergo : Data est ei hodie gloria Libani, decor carmeli et Saron. Ad litteram Libanus, Carmelus et Saron montes sunt, qui pro sui commoditate, tum in pascuis, tum in arboribus, tum in feris in sacra Scriptura sæpe commendatur. In figura tamen excellentiæ virtutum, quæ in sanctis est; hic autem ad designationem triplicis coronæ trahi potest, quæ beatæ Virgini, reposita dum esset in terris, hodie reddita est ei in cœlis. Tria enim habuit beata Virgo, quæ singula sicut digna sunt admiratione, ita et singulari retributione. Fuit enim Virgo, Mater, [supp. et Mater] Dei. Magnum quidem est et laudabile fuisse virginem, sed majus per omnem modum, et mirabilius in virginitate fuisse secundam, et post evacuationem uteri, uterum habere sigillatum. Magnum est et ineffabile fuisse matrem Dei. In memoria horum trium, sapientia Græcorum instituit, ut in iconis beatæ Virginis, quas ad imaginem depingit superscriptio trium nominum poneretur in hunc modum : Virgo Dei Mater. Tamen apud eos una dictio *Theotocos*, sed apud nos duæ. Quia ergo Virgo fuit, data est ei gloria Libani; quia Mater, datus est ei decor Carmeli; quia Mater Dei, datus est ei decor Saron. Libanus *candidatio* interpretatur; distat 526 autem inter candorem et candidationem quantum inter genus et speciem. Candor enim proprie dicitur albedo vel naturaliter [/. natura creata rei candidæ manens. Dum res manet, ut in nive et filio, vel etiam accidentaliter adveniens, vel ex artificio. Candidatio vero proprie dicitur solus candor natus et manens. Nomine autem candidationis intelligimus candorem nationis, id est natalitatis æternæ. Per candorem ergo et candidationem, puritas carnis nostræ designatur. Sed est quædam puritas carnis nostræ post lapsum, cum quis corruptæ carni quasi debitum vectigal exsolvens, post amplexus etiam legitimos carnem suam frenare et continere

(44) Ex ms. Andegav. — Probabile est Hildebertum hunc sermonem habuisse non simpliciter ad populum, sed ad viros eximia pietate insigniores, quorum, ut ait, *conversatio erat in cœlis*; quales erant monachi Cluniacenses, subsancto Hugone cum ipso degentes, et quibus coram sæpius ex ejus imperio concionabatur, et qui, ut hic asserit, tot et toties eventilatos ab eo audierunt sermones, et in quorum comparatione, Hildebertus se *pulverem et cinerem* humiliter profitebatur. Ex hoc autem sermone liquet primo, ipsum credidisse assumptionem beatæ Mariæ in cœlum in corpore et anima, quam hic probare conatur. Secundo, Ecclesiam alia quam nunc oratione propria usam fuisse. Tertio, jam tunc tantam erga beatissimam Virginem viguisse reverentiam et devotionem, ut *audito ejus nomine, fideles genua terræ affigerent*. Mirum tamen est quod ipso Hildeberto ad episcopatum Cenomanensem promotus, licet in ejus Ecclesia festum Assumptionis celebraretur, ut testantur antiqua Gesta episcoporum Cenomanensium, a nostro Mabillonio, to. III *Analectorum* edita,

minus tamen solemniter id ageretur, et, ut ferunt eadem acta, *uno tantum duplici et thure ad laudes canonici uterentur*. Quem ritum non legitur Hildebertus, variis forsitan et tam adversis ecclesiæ suæ oneribus obstantibus, imitari voluisse. Id enim agendum reliquit, et forte suasit successori suo Guidoni, cum ad Turonensem sedem translatus est. Hic vero, ut eadem Gesta referunt : *Omnibus canonicis assistantibus, et assensum præbentibus, in suo constituit capitulo, Assumptionem beatæ Mariæ quæ, ab antiquo usque ad sua tempora, apud nos minus quam debet solemniter colebatur, eodem modo, eodemque honore, sed majori amodo celebrari quo solemnitas Sancti Gervasii æstivalis in vestra servatur ecclesia, Et octavas Assumptionis, sicut festum Sancti Laurentii. Concessitque idem pontifex de censu proprio unde duplites fieri et thus valeat præparari in eadem Assumptione ad Nocturnos*. Porro de festi hujus institutione consule quæ de illa erudite notavit noster Martenius, tractatu De divinis officiis, nuper edit. cap. 33, tit. 1, 23, quæ hic brevitatis causa non repelimus.

instituit, et puritatem carnis quam polluit, deinceps observare. Et hæc puritas merito continentia dicitur, quia frena quæ carni laxaverat, continere laborat. Est alia puritas quasi naturalis et manens cum integritate carnis, quam qui habet beneficio ætatis, semper servat incolumem beneficio virtutis.

Et hæc proprie dicitur virginitas, quasi viror genitus. Hanc vero distinctionem sacra nobis Scriptura insinuat; comparat enim virginitatem lilio, cujus candor nativitalis est manens; continentiam vero comparat bysso. Byssus enim de terra viridi et graminei coloris oritur, sed cruda siccatur, tunditur, coquitur, torquetur, et magno longoque exercitio ad colorem candidum perducitur. Byssinæ enim sunt justificationes sanctorum. Qui enim lapsi sunt prius, non proprie justii, sed justificati; non proprie sancti, sed sanctificati dicuntur. Data est ergo beatæ Virgini non gloria candoris, sed candidationis, id est virginitatis. Sane gloria virginum, quantum ex diversis locis sacræ Scripturæ conjicimus, in tribus est, quibus quasi quibusdam prærogavit inter alios illustrantur. Nec ideo dicimus, quin gloria virginum reliquorum quasi excellens sit et excelsa. Quidam enim conjugati præferuntur virginibus etiam gloria et merito, sed quia in virgine minoris [*f. majoris*] est gloriæ, quia quasi triumphii [sunt] insignia, prædicantur singulariter. Virginibus nempe fructus centesimus assignatur. Canticum etiam novum solæ virgines dicuntur decantare. Postremo sequuntur Agnum quocunque ierit, virgines enim 527 sunt. In tribus itaque est excellentia virginum; in manipulorum numero, in cantico novo, in itinere cum

Tres siquidem bonæ terræ fructus annumerat Veritas in Evangelio juxta numerum salvandorum, tricesimum in Job, sexagesimum in Noë, centesimum in Daniel. Cur autem superior Virgini ascribatur, non negligendum est inquirere, quia ad sciendum est utile. Secundum Computum Bedæ naturalem, omnes numeri intra centum inveniuntur in læva, quorum quemlibet quando velis designare necesse habes, in læva digitum pro calculo ponere. Si vero centum numerabis, et deinceps de læva transibis ad dexteram. Itaque fructus tricesimus et sexagesimus sunt sinistræ, centesimus [vero] dextræ, et sic [fructum] dextræ habent virgines. Læva in nobis naturaliter tarda est, et non est omnibus [*f. oneribus*] apta ferendis, imo ad suscipiendas plagas et percussiones, cum imminet, naturaliter aliis corporis partibus antepositur, tanquam aptior ictibus suscipiendis et sustinendis. Dextra vero agilior, et ideo magis apta ictibus inferendis. Dextræ ergo non immerito comparatur virginum status, habilior scilicet ad serviendum Deo; lævæ vero status reliquarum, ponderosior scilicet ad merendum.

Sequitur de decore Carmeli et Saron. Carmelus interpretatur, vera circumcisio; dicitur autem vera, id est integra, et hæc est circumcisio octavæ quam exspectamus, [cum] circumcidetur spiritus et caro

A ab omni culpa et pœna. Est itaque integra circumcisio in utroque sabbatismo, quod et duo Carmeli non indecenter expriment, quorum alter in quo Nabal stultus habitavit, fuit in medio Judææ; alter vero, in quo Itebal altare Domino ædificavit, et ignem de sublimi habuit in finibus Israel. Ad hunc enim modum sabbatismus animæ, etiam nunc in medio temporis hujus, id est in septima ætate, quæ nunc agitur, datur spiritibus beatorum. Corporis vero sabbatismum in fine sæculorum exspectamus. Hodie autem beata Virgo, et animæ beatitudinem et glorificationem corporis est adepta, quod ne cui veniat in dubium auctoritatibus astruamus. Hodierna clamat oratio: *Nec tamen mortis nexibus deprimi potuit*, etc. Eandem etiam ad invitationem angelorum in ascensione Domini dicentium: « Quis est iste qui ascendit de Edom? etc. (*Isai. LXIII, 4.*) » Fuit etiam prophetice prædicta de ascensu Virginis: « Quæ est ista quæ ascendit velut aurora coruscans, pulchra ut luna, electa ut sol? (*Cant. VI, 9.*) » Non solet in Scriptura pulchritudo solis et lunæ nisi corporibus 528 proprie aptari. Inde etiam scriptum est: *Fecundæ virginis cœlum amplectitur præsentia* [*f. præsentiam*], cum mater me. ve. [*f. mater mediatoris venit*]. Et illud: « Elevatus est sol, et luna stetit in ordine suo (*Habac. III, 41.*) » Illud autem Davidicum quomodo implebitur: « Adducentur regi virginæ post eam (*Psal. XLIV, 15.*) » si usque ad communem adductionem [*f. resurrectionem*] dilata est adduci? Quando autem prius adducentur, nisi hodie, invenire non possumus. Adhuc probabili inductione exempli idipsum probari potest: vir et uxor duo sunt in carne una; expressius autem mater et filius una sunt caro. Sane sunt sancti Patres, qui Spiritu sancto dictante decreta promulgarunt, jus in conjugibus [sanxerunt, quod si alter deserens sæculum adhæreat Deo, alter non remaneat in sæculo. Unius enim carnes tam violenter distrahi jus non esse visum est eis. Sic et in cæteris videri debet, si pars altera carnis virginem sit in cœlo, et pars altera reddatur solo; [parti alteri datum sit non videre corruptionem, altera solvatur in cinerem. Sicut enim beata Virgo a maledictione mulieris, cui dictum est: « In dolore paries (*Gen. III, 16.*) » facta est immunis, quia peperit sine dolore, sic et a comuni viri et mulieris maledictione, cui dictum est: In cinerem ibis, facta est immunis. Unde et ab angelo benedicta esse dicitur, quia a primordiali maledicto liberata est. Et sic decore Carmeli, id est integræ circumcisionis, datus est hodie Virgini.

Nihilominus etiam et decor Saron. Saron sonat principatus. Est itaque decor Saron, decor principatum, id est angelorum. Non enim adjuncta est angelis, sed in decore suo exaltata est hodie super choros angelorum, tanquam confidens Filio. Si enim Salomon matri ad se venienti pro petitione Adoniæ, thronum sibi collateralem stravit, probabilius est [Christum] matrem statuisse ad dexteram secundum illud: « Astitit Regina a dextris tuis (*Psal. XLV,*

40). » Et sicut in die Ascensionis Domini : « Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis (*Psal.* cix, 4). » Et illud Isaiae impletum est : « Stabit juvenis cum virgine (*Isa.* lxii, 5). » Nec frustra consuevit Ecclesia intercessionem beatæ Virginis affectuosius cæteris implorare, ita quod audito ejus nomine genua terræ affligat, imo pro nominis reverentia, quasi mare confragosum sonant vota populorum. Quod quare fiat, quia in alio sermone dictum est, hic præterimus. Prosternemur ergo sinuati, prosternemur universi ad pedes beatæ Virginis, quæ hodie facta est splendidior astris, celsior angelis, ut ejus intercessione videamus matrem cum prole, Filium et Patrem, qui est benedictus in sæcula. Amen.

529 LX.

IN FESTO ASSUMPTIONIS BEATÆ MARIE, ET DE LAUDIBUS EJUS, SERMO SECUNDUS (45).

« Converti me ad viam portæ sanctuarii exterioris, quæ respiciebat ad orientem, et erat clausa, » et dixit Dominus ad me : Porta hæc clausa erit, » et non aperietur, et vir non transibit per eam, » quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam, eritque clausa principi. Princeps ipse sedebit in ea, ut comedat panem coram Domino » (*Ezech.* xliv, 1). »

Sustinet hic Ezechiel personam generis humani, de lacu miseriæ, et de luto facis evadere cupientis; ac si diceret : Ego extorris a patria beatitudinis, et dejectus in hac convalle plorationis, per omnes retro ætates oculos circumferens, quæsi viam salutis, et non inveni. Non potuit me liberare cælum, non terra, non mundus, cum omni suppellectili sua, non homo. Omnes enim sumus coafflicti et coegrotantes. [Et non reperi ullum] qui [non] potius meum aspernetur, quam releve defectum. Sed tandem *converti me ad viam portæ* [Sanctuarii] *exterioris*, ad partum beatæ Virginis. Porro nemo sapiens sane ignorat Dominum Jesum ex duabus, et in duabus naturis esse. Divina natura sanctuarium interius est. Hanc [supp. intuentur] qui sunt intus, angelos loquor, et spiritus beatorum, qui jam in patria, jam in palatio, imo jam in cubiculo quiescunt, torrente voluptatis suæ eos potante. Humana [supp. natura] sanctuarium est exterius, quia Ecclesiam militantem, quæ adhuc in sole habet tabernaculum suum, [supp. Christus], reficit participatione corporis et sanguinis sui. Vel potius illa sanctuarium habuit interius, quia latet ista; exterius, quia patet. Trinitatem personarum nempe in unitate essentiæ non videt, sed trinitatem substantiarum in personis, et scimus et loquimur, et explicamus. Veniens enim Deus ad nos novam fecit super terram trinitatem, scilicet temporalem, quæ Trinitati æternæ tanquam e contrario responderet. Sanctuarium itaque interius est Verbum in principio apud Patrem, portans omnia verbo virtutis suæ. Sanctuarium exterius Verbum caro factum in tempore, purgationem faciens infirmitatis

nostræ. Interioris porta est Deus Pater, dicente [Filio:] « Ego exivi a Patre, et veni in mundum (*Joan.* xvi, 28); » unde Psalmista : « A summo cælo egressio ejus (*Psal.* xviii, 7). » Exterioris porta fuit beata Virgo, per quam in nostram Deus humanus ingressus est civitatem, de qua ipse ait : « Non potest abscondi **530** civitas supra montem posita (*Math.* v, 14), » cujus fundamenta in montibus sanctis, quam impetus fluminis Spiritus sancti lætificat. Hæc est sancta Ecclesia, civitas Regis magni, et hæc respicit ad orientem. Omnes qui ex complexu, non sine concupiscentia gravidantur, etsi in lucem partus suos efferant, tamen quia saccum, et meritum sacci secum ipsi trahunt, caligine peccati fuliginantur, et sedent in tenebris et regione umbræ mortis. Solus Filius Virginis sic editus est in lucem, ut non solum sit ipse lux, sed illuminet omnem hominem venientem in hunc mundum.

Et hæc clausa erat, licet de integritate Virginis nulli veniat in dubium, tamen ut certum fiat, et cetero certius, auctoritatem Domini in assertionem subdit propheta, dicens : *Et dixit Dominus ad me : Porta hæc clausa erit, vir non intrabit per eam.* Id est quod tertio inculcatur. Sane vir hic accipitur, non pro sexu, sed pro conjuge, ut aliquid expressius intimetur, quasi diceret, nec etiam vir ejus, id est Joseph, cognosceret eam. Congruè autem clausa tertio memoratur, quia et ante partum, et in partu, et post partum fuisse Virgo non dubitatur. Sequitur : *Et erit clausa principi*; illi nimirum, de quo Dominus ait : « Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras (*Joan.* xii, 31). » Et iterum : « Venit enim princeps hujus mundi, et in me non habet quidquam (*Joan.* xiv, 10). » Verum sicut per id [quod] dictum est : *Non transibit vir per eam*, notatur integritas carnis, ita per id quod dicitur : *Non aperietur principi*, notatur integritas mentis, cum omnem malæ suggestionis consensum eliminavit a mente. Quod vero supra [additur:] *Princeps sedebit in ea*, de prænominato principe non est intelligendum. Qui enim nec intrare permittitur, quomodo in ea sedere prohibetur [*f. perhibetur*] ? Hic autem ille est de quo dicitur : Et vocabitur nomen ejus, Admirabilis, Dei Filius, Princeps pacis. Sessio quidem pro humilitate ponitur, ut ibi : « Tu cognovisti sessionem meam, et resurrectionem meam (*Psal.* cxxxviii, 1). » Et iterum : « Surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris (*Psal.* cxxvi, 8), » id est post humilitatem, exaltationem sperare. Non modica quidem fuit Verbi humiliatio, formæ servilis assumptio.

Sequitur : *Ut comedat panem coram Domino.* Ipse siquidem ait : « Meus cibus est ut faciam voluntatem Patris mei (*Joan.* iv, 34). » Obediens ergo Patri, reconciliavit nos Deo. In hunc modum comedit panem coram Domino, voluntate ejus nobis restituens libertatem. Ecce audistis hæc exposita de partu

Virginis, de integritate ejusdem, de fructu nostræ salutis. Possunt tamen hæc eadem nobis non indecenter aptari, qui *lectioni studio et sacræ Scripturæ operam damus*. (46) Nos enim jam ex maxima parte ligmenta poetarum, qui raris loquacibus comparantur, prætermisimus. Præterea navigavimus pallida sophistarum argumenta, qui Deo odibiles dicuntur. Valefecimus pomposis philosophorum opinionibus, qui dum adhuc essent apud nos, conati sunt attollere oculos super cælos; quorum peritiores, academicos loquor, confessi sunt, veritatem tanquam in puteo abyssi latere. Dimisimus linguam magniloquam, sequentes linguam veriloquam. Quæsiimus enim sapientiam; sed ecce non erat in terra suaviterloquentium, seu viventium. Audivimus eam in Ephrata, id est in speculo, vel specula, id est imagine latentem; sed ecce invenimus eam in campis silvæ, id est in manifestatione et obscuritate Novi et Veteris Testamenti. Unusquisque, inquam, nostrum jam vere dicere potest: *Converti me ad viam portæ sanctuarii exterioris, quæ respicit ad orientem*. Sicut domus sunt partes Ecclesiæ, militans et triumphans, illa in via, hæc in patria, ita alia est sanctitudo illius, alia hujus. Sanctuarium ergo exterius, id est sanctitatis præsentis Ecclesiæ, quæ adhuc extra est, justificatio est per fidem et opera bona. Hujus porta est sacra Scriptura, quæ docet nos recte conversari in medio hujus prave nationis, per quam quicumque ingreditur, et exredietur, pascua inveniet. Via hujus portæ est charitas. Homo quidem in quadrivio hujus mundi positus, et quasi in umbilico terræ stans, convertere [se] potest ad orientem, ad occidentem, ad austrum, ad aquilonem.

Quatuor enim sunt viæ hominis, via infirmitatis, via necessitatis, via vanitatis, via veritatis. Via infirmitatis humanæ, via Adæ; Jericho, via per quam transit homo in imaginem Dei, more fluentis aquæ, per successiones temporum transiens, donec in pulverem suum revertatur: hæc vergit ad austrum qui calidus est. Quodam enim solare [scilicet calore] vivimus, quo extincto, aliam viam ingredi necesse est, viam scilicet necessitatis. Hæc est via universæ carnis, per quam transit spiritus vadens, et non rediens. Hæc vergit ad occasum. Via vero vanitatis, est via in peccatis, quæ aptius præcipitium dici potest, per quam ruimus de sanguine in sanguinem,

(46) Ex his Hildeberti in hoc sermone verbis, duo conjici posse videntur. Et quidem primo hunc illum habuisse, sicut plures alios in hac collectione relatos, dum Cluniaci cum multis ejusdem instituti viris, lectioni et sacræ Scripturæ studio daret operam, prætermisissis jam, ut hic ait, ex maxima parte ligmentis poetarum, quos raris loquacibus comparat. Secundo, cum ait se pallida *sophistarum* Deo odibilium argumenta navigasse, et pomposis philosophorum opinionibus valefecisse, qui dum adhuc essent apud nos, inquit, in prima persona, conati sunt oculos super cælos attollere, nil obolare videtur quin id de Berengario intelligatur, cujus antea in humanioribus litteris et philosophia, assiduus fuerat auditor, et cujus magisterium abdicaverat Hildeber-

trahentes longam ressem. Hæc est via lata quæ ducit ad mortem, cum per campos licentiæ debeat chamur, de quæ dicitur: « Via illorum tenebræ et lubricum (Psal. xxxiv, 6). » Et iterum: « Via illorum scandalum ipsis (Psal. xlviii, 14). » Hæc vergit ad aquilonem, ad illum scilicet qui ait: « Ponam sedem meam in aquilone (Isa. xiv, 13). » De quo Salomon: « Aquilo frigidus et durus (Ecclesi. xliii, 22), » nomine tantum dexter, aquas ligans, id est fluentia gratiæ congelans. Via veritatis est charitas, de qua dicit Apostolus: « Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro (I Cor. xii, 31). » Hæc vergit ad orientem, quia via hæc est arcta via, quæ ducit ad vitam; contendendum est igitur intrare per eam. Per hanc ad sacram Scripturam eundem est. Nec tamen dissimulare possumus [quia] per aliam viam multi incedamus. Quidam, ut multum scientes, alios excellant [scilicet contemnunt], alii ut laudentur, alii ut lucrentur, alii ut seipsos ædificent, alii ut etiam proximos. Sed audi quid super his dixit quidam: Velle scire ut sciamur, superbia est; velle scire ut lucremur, simonia est; velle scire ut ædificemur, prudentia est; velle scire ut ædificemus, charitas est. Sacra vero Scriptura non indecenter portæ comparatur. Sunt enim quatuor in porta: limen super quod transimus. Duo sunt limina hinc et inde superposita. Supremus est limes, utriusque superliminari supernitens. Ad hunc modum quatuor sunt in sacra Scriptura, [sicut] sunt quatuor pedes in mensa Domini, historia, allegoria, moralitas, anagoge. Historia limen est, quia aliis subternitur, quæ quasi ex tribus lapidibus constans, in tribus operibus Dei continetur. Est enim opus creationis, opus reconciliationis, opus confirmationis. Pater creavit, Filius reconciliavit, Spiritus sanctus confirmavit, unumquodque in tempore suo. De tempore creationis scriptum est: « In principio creavit Deus cælum et terram, etc. (Gen. i, 1). » De tempore reconciliationis dicitur: « Dum venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum (Galat. iv, 4); » quando scilicet rorantibus cælis desuper, et nubibus pluentibus Justum, aperta est terra, et genuit Salvatorem. « Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum (Ephes. ii, 14), » pacificans in sanguine suo, quæ in cælo, et quæ in terra (Coloss. i). Tempus confirmationis futurum est, quando faciet Deus cælum novum et

tus, statum ut ipsum in columossuum ponere animadvertit, cum circa sacram Eucharistiam proprios sensus generali et orthodoxo Ecclesiæ sensui præponere ausus est, et suam hæresim lingua magniloqua et vaniloqua, suisque sophismatibus fidelium animis instillare conatus est. Quod quidem in gratiam Hildeberti jure notandum duximus, cujus circa sacram Eucharistiam orthodoxam, et a prava Berengarii opinione alienam semper fuisse sententiam, tot ejus et sermones, tractatus peculiare, et opuscula testantur, et quem primum, Transubstantiationis verbo ab Ecclesia deinde adoptato, et quasi consecrato, constat usum fuisse. De conjectura nostra judicium sit penes lectorem.

terram novam, et colligentur boni de medio malorum, quibus separatis, apparebit « Deus mirabilis in sanctis suis (*Psal. lxxvii*). » Adhuc enim versantur amurca cum oleo, zizania cum tritico, acinum cum vino, palea cum grano. Tempore reconciliationis, dicit Filius : « Pater meus hucusque operatur, et ego operor (*Joan. v, 17*). » Tempore confirmationis, vere potuit dicere Spiritus sanctus, scilicet : Pater hucusque operatur, et ex hoc jam operor ego. Cum scilicet faciet corpora nostra spiritualia, et caro adhæserit spiritui, et spiritus Deo. Moralitas nimirum similiter quasi ex tribus lapidibus est. In tribus enim informantur mores nostri. Est enim schola disciplinæ, schola naturæ, schola gratiæ.

In prima discimus esse inferiores, in secunda pares, in tertia superiores; hoc est sub alio, cum alio, super alium, vel subesse, coesse, præesse, hoc est discipuli, socii, magistri. In prima sunt qui prælatis humiliter subjiuntur; in secunda, qui mores sociorum incompósitos patienter ferre consueverunt; in tertia, qui subjectis verbo et opere sapienter præesse noscantur. Et quamvis naturaliter prior sit schola naturæ, tamen juxta naturam et hinc prior est schola disciplinæ; siquidem natura omnes homines genuit æquales; sed quod alius alii præponitur, vel supponitur, a Domino Deo est, a quo omnis potestas est, qui imposuit homines super capita nostra. Porro bono, nec per superbiam depravato, facti sunt homines æqualitatis impatientes, contendentes invicem superiores constitui, atque alterutrum supergredi cupientes, invicem provocantes. Et ideo primo omnium morum insolentia domanda est, donec duris et divinis legibus attrita, cervicosa humilietur voluntas. Sane tertiam scholam gratiæ pollesimam nominamus, quæ nomen, quod est aliis commune, sibi vindicat spirituale, quia ipsa deliciis affluit, et doctoribus [*f. doctibus*] charitatis, quia plerosque vides sub præceptore quiete vivere, multos etiam sine querela inter pares conversari **534**, et bona mediocritate contentos; rarissimos antiquos [*f. alios*], si a iugo disciplinæ et societatis absolveras, humiliter et utiliter vides præesse, qui sui obliviscantur, qui non quærant quæ sua sunt, qui non velint dominari in clero. Allegoria est aliud superliminare, quod similiter in tribus consideratur, in sanctis scilicet trium temporum : ante legem, sub lege, sub gratia. Facia enim horum temporum mutua significatione, mystice sese figurant, sicut ejectionis poenitentium in capite Jejunii, significat ejectionem primorum hominum e paradiso, et cætera in hunc modum. Anagoga, quæ superior lapis est, tanquam unus et integer lapis est; agit enim de Deo, et supercælestibus. Cæterum porta hæc respicit ad Deum. « Qui-

(47) Ex Andegav. — Sermo iste magnam habet affinitatem cum sermone sexto De incarnatione, qui incipit per eadem verba : *Egredimini*. Est tamen et alter, et prolixior sexto illo; quod observandum. Ille porro est ex manuscripto Sangerma-

A cunque enim dederit de semine suo idolo Moloch, morte morietur, et lapidabit eum populus terræ (*Levit. xx, 2*). » Bonum est verbum Dei, idolum vero Moloch diabolus est, qui non vere, sed quasi dominatur in mundo. Qui ergo verbum Dei pro aliquo emolumento mundano vel addiscit, vel docet, de semine suo dat idolo Moloch, et hic talis morte animæ morietur. Sicut enim anima vita est corporis, ita vita animæ Deus, quo discedente, morietur anima. Non enim societas est Deo cum idolo. Angustus est lectus, breve est pallium, utrumque operire non potest; nec bene conveniunt, nec in una sede morantur majestas Dei, et amor mundi. Amicus enim hujus mundi, inimicus Dei efficitur. Durum est quod Dominus [*jubet*], et difficile ad implendum; sed vobis dictum reputate : « Issachar asinus fortis, accubans inter terminos (doctrinam scilicet utriusque Testamenti), vidit requiem quod esset bona, et terram quod optima, et supposuit humerum ad portandum (*Gen. xlix, 12*). » Vos itaque, quia jam estis in via, quærite et invenietis; et quia jam accessistis ad portam, pulsate, et aperiatur vobis. Aperiat autem nobis sensum ad intelligendum Scripturas, qui aperuit oculos cæci nati Jesus Christus, Dominus et Magister noster, qui est Deus benedictus in sæcula. Amen.

LXI.

IN FESTO ASSUMPTIONIS BEATÆ MARIE, ET DE LAUDIBUS EJUS, SERMO TERTIUS (47).

« Egredimini, filiæ Sion, et videte regem Salomonem in diademate quo coronavit eum mater sua. » (*Cant. iii, 11*).

535 Qui tantum verba sectatur, nihil inveniet, teste Salomone, et custos prudentiæ inveniet bona, et « qui fortiter premit ubera ut lac inveniat, exprimet butyrum » (*Prov. xxx, 33*). » Verba ex quibus nostra alitur infantia, sunt duo Testamenta, quæ fortiter premimus, quando spirituales intelligentiam salientem et impinguantem, in eis perscrutamur. Hoc ideo dicimus, quia proposita verba Judæos carnaliter sapientes ad Salomonem referre novimus, sed nos meliorem in illo præsignatum Scripturæ auctoritate requirimus. Sermo ergo diriorum [*f. dirigitur ad filias Sion, id est animas Deum speculantes, ut egrediantur ad videndum regem Salomonem*]. Exitus autem duplex est, malus et bonus. **D** Exitus Judas a veritate et perit. Unde egrediebatur foras (48), etc. Exitus Dina filia Jacob, ut videret mulieres regionis, et delimita est et corrupta est ab Hamor; dum enim anima ad sæculi voluntates [*f. voluptates*] et concupiscentias egreditur, diabolo corrumpenda subternitur. Ecce malus exitus. Bonus autem [*est*], quo filii Israel exierunt de Ægypto Moyse duce, imo Deo, ubi gravi servitute preme-

nensi; iste vero ex Andegavensi.

(48) De Juda sic ait, Joan. Evang. cap. xiii, v. 30. *Cum ergo accepisset ille bucellam, exivit continuo. Erat autem nox.*

bantur. Unde in tertia mansione, nubem, id est Spiritus sancti ducatum accipiunt. Abraham etiam exivit de terra, et de cognatione sua, ut hereditatem ob inaret, et semen sicut stellas cœli. Plurima de tali exitu Scripturarum occurrunt testimonia. Unde autem exeundum sit Jeremias, ostendit, dicens: « Exi de medio Babylonis (*Jer. l, 8*). » Babylon est mundi confusio, quæ habet principium, medium et extremum. Prima extremitas est cum qua nascimur, id est peccatum originale; altera, sine qua non vivimus, id est veniale medium; criminale, cum quo male vivimus, imo vitam, id est Deum amittimus, quia *ab eo recedere qui vita est, non esse est*. Sine ipso quippe non est verum esse. Unde: « Transivi, et ecce non erat (*Psal. xxxvi, 16*). » Utique illi melius erat non esse quam sic esse. Exeamus ergo de medio Babylonis. Originale peccatum per baptismum evasimus: in multis minutis offendimus omnes; criminalia saltem caveamus. Et Zacharias ait: « O, o fugite de terra Aquilonis (*Zach. ii, 5*), » id est de regno diaboli, qui frigidis, id est iniquis, dominatur. Non enim cantatur canticum Domini in terra aliena. Et in Canticis: « Si ignoras te, egredere, et abi post vestigia gregum tuorum (*Cant. i, 7*), id est stultorum, et pasce hædos tuos, id est motus illicitos et immundos. Non imperat, sed ne egredienti contingat, prædicit; ignorans enim egredi, ad prava desideria concipienda, **526** et perficienda protrahitur. Hæc est confusio de qua in Psalmo dicitur: « Ex Basan, id est confusione, convertam (*Psal. lxxii, 23*), » in profundo mari existentes, in medio Babylonis. Propter hunc exitum ostendendum, extra portam passus est Dominus. Et nos egrediamur ad eum extra castra. Isaac etiam egressus est ad meditandum in agro cœlesti, scilicet per contemplatum, inclinata die, id est peccati fervore. Sic egressi videre poterimus regem Salomonem.

Triplex est autem ejus visio. Visus est in sæculo, videbitur in judicio, tertio in regno. Prima, visio gratiæ; secunda, justitiæ; tertia [*f. addendum gloriæ*] ab omnibus bonis, a qua tolletur impius. In prima Idida, id est dilectus per carnem nobis simul [*f. similis*] factus; in secunda concionator, id est in concione omnium locuturus. In tertia, Salomon princeps pacis, pastor veræ pacis videtur hoc a nobis per fidem, in judicio per carnem, in regno per spem [*f. speciem*]. Qui per fidem videbit, in concione judicii non timebit, in regno gaudebit. « Beati pacifici, quoniam ipsi Deum videbunt (*Matth. v, 9*). » Hæc visio tertia, vita æterna est. Videns autem eum regem, qui ab eo regi volunt, et ab ejus regimine diacedere non præsumunt, dicentes: « Dominus regit me, et nihil mihi deerit (*Psal. xlii, 1*); » quos ipse regit in virga ferrea, id est inflexibili justitia, ut motibus carnis contradicant; et virtutum gradibus tanquam mansionibus proficiant, ut Salomonem, qui per eum hic habent reconciliationem, et mentis tranquillitatem, in futuro habituri omni modam

A quietem, quæ non potest esse quandiu lucta est iusto cum carne; sed ibi placato utetur regno, quod expectant filię Sion, id est animæ fideles, gloriam Domini speculantes. Videmus per speculum in ænigmate, filię per gratiam adoptionis, ut spiritualem sobolem gignant Deo, « *cujus ignis in Sion*; et *caminus in Jerusalem* (*Isa. xxii, 9*), » ubi regnat Salomon; sed prius conculcata per Pœnitentiam, tamen Salem per justitiam, postea Jerusalem per coronam. Et pulchra collatio, ut tres visiones tribus nominibus Salomonis, et tribus statibus civitatis operentur. Item bona connexio. Egrediuntur filię Sion videre regem Salomonem, ut singulæ singulis conferatur, dictum est qui viderant, id est filię Sion, et quid, si egrediantur, et quem. Nunc autem restat in quo, et qui videndus sit. **B** *Videte*, inquam, *in diademate*, id est incarnationem credite, et ejus beneficium attendite. Caro Christi in divina Scriptura diversis exprimitur similitudinibus, modo **527** per arcam, ubi manna et virga, et tabulæ, quia in carne anima patrum secretorum conscia; modo per tabernaculum in quo militat: « *In sole posuit tabernaculum suum* (*Psal. xlviii, 6*). » Item in nube; unde propheta: « *Ascendet Dominus super nubem levem* (*Isa. xix, 1*). » Hic autem per diadema quo mater sua Maria eum coronavit. Et bene dicitur coronasse, quia « non de arbore libidinis concepit, nec peccato originali, sicut aliæ solent, deturpavit eum, aut debonestavit, sed immaculata, et intacta, et immunis ab omni peccato Sanctum sanctorum edidit, » manditiæ **C** florem, omnium Redemptorem veritas enim de terra inculta orta est, unde ergo flos campi, et lilium convallium, id est humilium coronavit, et quasi circumdedit, juxta illud: « *Mulier circumdabit virum* (*Jer. xxxi, 22*), » non aliunde, sed ex sua mundissima carne materiam ministrabit, sine manibus complectentium. Ecce porta Ezechielis in domo Domini « *clausa*, et vir non ingreditur per eam (*Ezech. xlii, 2*). » Hic est panis in Levitico « *clausus* [*f. coctus*] in clibano (*Levit. xxiv, 5*), » id est panis vitæ igne Spiritus sancti et opere coctus, in utero virginali formatus. Hæc caro etiam diadema, quia causa victoriæ; nisi enim [Verbum] incarnaretur, [dæmon] non aggrediretur; sed dum [ipse] in ea escam carnis quam videbat, appetiit, transfusus est aculeo divinitatis, quam non prævidit. Unde Dominus ad Job: « *Nunquid extrahere poteris Leviathan hamo* (*Job xl, 20*). » Leviathan *additamentum eorum* dicitur, id est hominum, quibus semel culpam prævaricationis intulit, et hanc quotidie usque ad mortem pessimis suggestionibus extendit, et commisit vitium suggestionis, ut traheret ad consensum delectationis, quam Dominus homo extraxit, quia de semine diaboli hamum fecit, assumendo corpus, in quo ille escam suam mortem carnis appeteret: sed ibi erat divinitas, quæ faciem raptoris perforaret.

Sequitur: *In die desponsationis suæ*. Duplex hic

desponsatio accipitur, vel matris vel filii Salomonis, A scilicet, active vel passive. Mater in die conceptionis, id est concepit, Deo desponsata. Unde scriptum est in sermone quodam: « Desponsata sum homini in Deo, et placui summo Deo. » Divina quippe virtute 538 est secundata, non humano more gravidata. Unde: « Ideo et quod nascetur in te Sanctum vocabitur Filius Dei (Luc. 1, 35). » Eadem die Salomon noster Jesus Christus desponsavit Ecclesiam, copulando sibi eam per naturam et gratiam. Deus enim humanæ naturæ conjunctus est in utero virginali, unde processit [ut sponsus] de thalamo suo (Psal. xviii). *Coronavit eum etiam mater sua*, id est honestavit in dielætitia cordis, id est nativitalis, sicut id die conceptionis; quæ enim sine libidine et viri opere concepit, conceptum etiam sine labore et dolore edidit, virgo in concipiendo, virgo in pariendo, quæ lætitia non carnis dicitur, sed cordi, id est discretionis. Quæ et quanta lætitia fuit matri edere in lucem omnium lucem! Lucem [veram,] quæ illuminat omnem hominem vententem in hunc mundum in suam et omnium salutem; suum et omnium Conditorem, Genitorem et salvatorem. Si Magi de invento gavisi sunt gaudio magno valde, nonne multo magis ipsa videns in se, et per se, completa prophetarum oracula, quæ longe ante noverat prædicta? Unde ipsa ait: « Exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo (Luc. 1, 47). » Hujus desponsationis omnes nos consortes esse debemus, quia fideles animæ legitimum habent sponsum Christum, juxta illud: « Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo (II Cor. xi, 2); » et participes lætitia, quia « Gloria in ex. D. et in I. p. b. b. v. (Luc. ii, 13) [in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis]. » Audivimus diadema præstitum a matre; est et aliud datum a Patre. Unde: « Gloria et honore coronasti eum (Psal. viii). » Sicut unitus est natura cum matre, ita unius est majestatis cum Patre et a Patre. Egradiamur ergo ut regem Salomonem videre possimus in decore, ipso præstante, qui vivit et regnat, etc.

LXII.

IN FESTO SANCTÆ GENOVEFÆ SERMO UNICUS (49).

« Dum transiret Elisæus per Sunam civitatem, tenuit eum mulier Sunamitis, ut comederet panem cum ea; et præparavit mensam, et sellam, et lectum, et tabernaculum (III Reg. iv, 8). »

(46) Ex Andegav. — Hunc sermonem protulisse videtur Hildebertus in ipso regali Sanctæ Genovefæ Parisiensis monasterio, coram ipsis ejusdem parochialis Ecclesiæ canonicis regularibus. Vix enim alios assignare merito possis, quos *heredes beatæ Virginis Genovefæ* (ut auditores suos vocat), præter viros Deo sub ejusdem sacræ virginis patrocinio dicatos, eosque tunc forsitan temporalium, ut ait, tribulatione, et amicorum amissione, vexatos. Quam autem occasione, vel quo tempore Hildebertus Parisios accesserit, non aperte liquet. Nihil tamen obstat quin hunc, dum Cluniaci per plures annos degeret, venisse Parisios aliquando opinemur, ubi

539 Ex superfluo verborum vel historiarum, tria commendantur in hac muliere. Virtus hospitalitatis, opus virtutis, merces operis. Virtus hospitalitatis commendatur, cum cum secum sedere coegit. Opus virtutis, cum Elisæo prædicta præparavit, mensam, etc. Merces operis, cum ejus filium suscitavit. Commendabilis est virtus hospitalitatis, cum quivis hospitio suscipitur; sed commendabilior et gratiosior, cum ad suscipiendum cogitur. Commendatur in Loth virtus hospitalitatis, de quo legitur quod angelos oppido, ad susceptionem hospitii coegit (Gen. xix). Commendatur et in discipulis, qui cum irent in Emmaus, cogeant Dominum manere cum eis (Luc. xxiv). Cur ergo non commendaretur in hospitalitate mulier magna Sunamitis? Magna ulique dicitur pro virtute hospitalitatis, vel magna dicitur ad differentiam. Est enim Sunamitis modica, sicut Sunamitis magna. Legitur (III Reg. i) enim quod David, cum senuisset, et non posset calefieri, quæsitæ est ei mulier Sunamitis, puella modica duodennis, et inventa est, et in lectum ejus introducta, ut eum calefaceret. Eam ergo suscepit, nec tamen eam cognovit. Ad litteram ergo, ut ita dicam, duas invenimus Sunamites. Hanc modicam quæ David calefecit, et illam magnam quæ Elisæum suscepit. Tertiam vero legimus a Salomone in Cantico, ubi dicitur: « Revertere, revertere, Sunamitis [Vulg. Sulamitis], revertere, revertere, ut intueamur te (Cant. vi, 12). » Sed ista est tantum figuralis et non Sunamitis. Tres igitur legimus Sunamites. Prima est Sunamitis modica; secunda, magna; tertia in figura. Hæc tertia gentilitatem significat, quam noster pacificus Salomon ad fidem vocat; licet ergo nobis et possumus reliquas duas Sunamites in figuram accipere. Omnia enim in figuram Judæis contingebant. Prima ergo Sunamitis est Virgo gloriosa. Secunda virgo Genovefa. Tertia, gentilitas conversa, quæ etiam virgo dicitur juxta Apostolum: « Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo (II Cor. xi, 2). » Ex his ergo tribus sermonem nostrum contexamus. Dispositione enim Spiritus sancti, quamvis secreta, intrinsecus [f. seculo] est transitus Genovefæ virginis (50) post partum beatæ Virginis Genitricis Dei, et consequitur necessario vocatio gentilitatis in Epiphania. Hoc ordine has solemnitates observamus. Sed qui est quod puero adhuc vagiente in cunabulis interseritur exitus Genovefæ virginis?

cum apud regale monasterium Sancti Martini de Campis, nobilissimum sacri ordinis Cluniacensis asceterium, per aliquod tempus, et ipse jam monachus, et concionibus celebris, ad hunc sermonem erogandum a piissimis canonicis fuerit invitatus. Quod etiam de duobus subsequentibus sermonibus de sanctis Jacobo; Christophoro et Germano sene Parisiensi episcopo, suspicari non putamus absurdum. conjecturas nostras lector benignus æqui bonique consulat.

(50) Quippe qui tertia die Januarii, die scilicet decimo post sacram Christi Nativitatem, et tribus ante Epiphaniam diebus celebratur.

Quid est quod adhuc transverberatur tenera caro A Salvatoris duro cultello circumcisionis, et tamen solemnizamus 540 in honorem Genovefæ virginis? Adhuc defluit sanguis vulnerum, et tertia die celebramus virginis festum. Ut tradunt illi qui agunt de naturis rerum ad minuendos dolores vulnerum, tertia die adhibendum est medicamentum. Sed nunquid indiget Dominus noster, qui summus est medicus, medicamine mortalium? Habuit ipse dolores, causas doloris [supp. non habuit]. Certe Christum legi doluisse, sed nunquam risisse. Fuit enim vir doloris, non cachinnosus. Vultis audire quam fuit plenus doloribus? Sui doloris causa sunt nostra peccata. Eum ergo medicat, qui causam doloris ejus elavit [f. levevavit].

Hanc causam minuit beata Genovefa. Sed quid est quod dicis? Sua peccata non legi, jejuniū legi, suas lacrymas, suas orationes. Cum ergo causa doloris sint peccata, et virgo ista ea non habuerit, et eam causam in se et in aliis minuerit, medicamenta eis adhibuit. Prima ergo Sunamitis, virgo singularis; secunda, virgo generalis; tertia, virgo spiritualis. Prima fuit Mater Dei et filia; secunda, meretrix et sponsa; tertia, pauper et ancilla. Prima David calefecit, secunda ad Deum rediit, tertia Elisæum suscepit. Primam non cognovit David calefacientem se; secunda rediit ad Salomonem vocantem se; tertia suscepit Elisæum hospitem apud se. Prima fuit quæsitā; secunda, inventa; tertia, ut David regem calefaceret, in lecto ejus introducta.

Hæc fuit Virgo Maria, quæ fuit virgo modica, id est humilis; legimus enim eam super omnes humilitatem habuisse. Unde et ipsa de humilitate se commendavit, non de alia virtute, dicens: « Quia respexit humilitatem ancillæ suæ (Luc. 1, 48). » Sed quidam eam quæsierunt? Certe tot eam quæsierunt, quot eam desideraverunt. Audite Isaiam dicentem: Surge « paupercula mulier de Anathoth (Isa. x, 30). » Et alibi: « Egredietur virga de radice Jesse (Isa. xi, 2). » Et Jeremias ait: « Novum faciet Dominus super terram; mulier circumdabit virum (Jer. xxxi, 22). » Et David: « Substantia mea apud te est (Psalm. xxxviii, 8). » A quibus inventa? Ab angelo Gabriel in Nazareth, a quo sicut præter solitum mulierum inventa, sic præter solitum salutata. « Ave, inquit, gratia plena (Luc. 1, 28). » Et a D Joseph inventa est habens in utero de Spiritu sancto (Matth. 1, 18). » Inventa ad David est adducta, qui præ senectute non poterat calefieri, quamvis tegetetur pellibus animalium mortuorum. David indicatur, manu fortis. Hic est Dei Filius. Sed nunquam est quod dicatur senuisse, cum sit æternus et incommutabilis, et ordinator temporum, et nunquam per tempora varietur. 541 Dicitur autem ideo senuisse, quia cum sint sex ætates hominum, sicut ex ætates temporum, in sexta nos salus nostra visitavit [f. nos ad salutem visitavit], et populum in malitia senescentem ad se

revocavit. Vel ideo dicitur senuisse, quod per quinque ætates in cordibus hominum senuerat, et ab eis exciderat, qui venerantes idola nunquam unius Dei recordabantur. Sed quid est quod dicitur pellibus tectus fuisse, nec calefieri potuisse? Pelles enim sunt legalia sacramenta, quibus sicut caro pelle tegitur, sic veritas incarnationis illis tegebatur. Et merito sacramenta legis pelles dicuntur, quia pelles sunt de animalibus mortuis; similiter et sacramenta erant de mortali, id est de lege, quæ potius mortem conferebat, quam vitam, quia lex mortem minabatur. Et dum sacramenta legis operirent veritatem carnis, Christus David noster non poterat calefieri, id est nos incendere ad amorem suum, quia nihil est aliud illum calefieri quam nos qui sumus ejus membra, ad ipsum amandum incitari. Quæsitā est ergo, et inventa virgo Sunamitis, quæ cubavit in eodem lecto cum eo, quia Filius Dei Regis mei, qui est in Sancto, in unitate personæ de natura matris [f. de natura matris et divinitatis] unitum, nec divinitatis, eum calefecit. Sed de quo igne? Igne utique charitatis calefactus est, de quo ipse ait: « Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut ardeat? (Luc. xii, 49). » Et alibi: « Deus noster ignis consumens est (Deut. iv, 24). » Hoc igne calefecit eum Virgo. Ante incarnationem oblitus erat generis humani, quia tunc non exercebat opera misericordiæ; sed postquam in eodem lecto dormivit cum Virgine, exercuit opera misericordiæ; magna enim tunc fuit Domini misericordia, ut creator hominum pro salute hominum descenderet, et in sterquilinum de sinu Patris, et in ventrem Virginis de throno cælorum, in vallem lacrymarum, ubi factus est homo vilis et abjectus, et adeo pauper [ut non haberet] ubi caput reclinaret. Quis enim humilitate ejus sufficienter loqui sciat? Quanta fuit humilitas, quod caput regibus tremendum, ad pedes discipulorum lavandos se humiliavit! Mirum et admirandum quod se usque ad mortem humiliaverit, per omnia factus obediens Patri. Sic ergo in beata Virgine calefactus est, id est nos in peccato senescentes ad amorem divinum accendit. Sed quia propter hoc venerat, non adhuc quievit, ne sibi imputaretur quod solet homini imputari, quod opus quod incipit, non consummavit. Ut magis caleficeret quædam alia fecit, per quæ magis ad fervorem charitatis non excitaret, prædicavit, mortem passus est, et multa in hunc modum [fecit], 542 et Ecclesiam Sunamitem mysticam vocavit. Noster enim David, manu fortis Christus, quem calefecit Virgo Maria, ipse, id est verus Salomon pacificus, qui vocat Sunamitem in figuram, id est Ecclesiam, dicens: « Revertere, revertere, Sunamitis, revertere, revertere, ut intueamur te (Cant. vi, 12). » Notate quia quater vocat Salomon Sunamitem, dicens: « Revertere, revertere, Sunamitis, revertere, revertere; » nec incongrue. Gentilitas enim recesserat a Deo quatuor modis quibus debet omnis fidelis Deo adherere, quibus

Scriptura præcipit ut quisque Deum diligat plusquam se, et seipsum diligat, et carnem suam, et proximum suum sicut seipsum.

Gentilitas his quatuor modis a Deo recesserat; quia gentiles magis venerabantur creaturas, quam Creatorem; serviebant creaturæ, et non Creatori. Seipsos odibant, quia qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Primum non diligebant, quia transgrediebantur quod præceptum est, scilicet: « Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris (Tob. iv, 16). » Carnem suam odio habebant, quia seipsos interficiebant. Ideo Salomon, id est Christus quater vocavit, quando dixit: Revertere ad dilectionem proximi; revertere ad dilectionem tuæ carnis. Tertia vero Sunamitis, id est magna suscepit Elisæum. Hæc est beata Dei Genitrix, vel aliqua ei similis, quæ recepit Elisæum, id est Christum, quia idem est Elisæus et Salomon. Et David Christo similis, qui in Calvaria est crucifixus, vel qui in calvo Elisæo est præsignatus. Sed quomodo Sunamitis illa suscepit Elisæum? Paravit ei in cœnaculo sellam et lectum, et insuper candelabrum (IV Reg. iv, 10). Per mensam vero et sellam, et lectum, intelliguntur tres virorum ordines, qui sunt in Ecclesia: scilicet prælati, activi, et contemplativi. Hi sunt viri quos vidit Ezechiel sacerdos, Noe, Daniel et Job. Per mensam itaque intelliguntur prælati, qui refleciunt et pascunt alios pabulo divinæ Scripturæ, qui aperiant thesauros Dei. Per sellam vero intelliguntur activi, qui partim sedent, partim quiescant, partim laborant. Tales sunt conjugati, qui partim laborant mundo, id est curam habent de liberis, de conjugate, etc., et in illis quiescunt, et parem inhiant cœlestibus. Unde Apostolus: « Qui habet uxorem et liberos, divinus est (I Cor. vii, 33). » Per lectum vero intelliguntur contemplativi, qui jam Sabbato mentis fruuntur, et omnem intentionem suam ponunt in cœlestibus. Beata ergo Genovesa et ei consimilis sic paravit Elisæo mensam, et sellam, et lectum, quia alios reficiebat pane divinæ doctrinæ; et sellam paravit ei, quia pauperes proprio labore

(31) Ex ms. Andegav.— Nonnulla in hoc sermone, sicut et in subsequenti, nobis visa sunt notatu digna. Et primo quidem ipsos ab Hildeberto prolato fuisse non improbabile videtur in ipso Sancti Germani a Patris monasterio, coram monachis, ibidem Deo sub Sancti Benedicti Regula famulantibus, eadem forsitan occasione, qua præcedentem de Sancta Genovesa in ejus monasterio disseruerat, cum scilicet a Cluniaco identidem Parisio accederet. Observandum secundo Hildebertum, ut vere monachum, monachos allocutum; quod ex eo patet, quod illos compellans, et divum Benedictum nominatim laudans, in prima persona sic ait: « Non immerito prælati nostri abbates dicuntur a beato Benedicto... Patres ulique nostri sunt, provident enim nobis non solum administratione temporalium, sed quotidie generant nos per doctrinam spiritualium, etc. » Quæ quidem verba, plurimæque subsequentia, et his similia, nulli alii nisi monacho, et quidem Benedictino, convenire videntur. Id evincit etiam monasticorum exercitiorum, sive officiorum, sive etiam locorum claustralium tam accu-

manuum suarum sustentabat, et 543 curam divi-
norum non prætermittebat. Lectum vero ei paravit, quia quamvis quandoque temporalibus vacaret, ut pasceret pauperes, anima tamen ejus a Dei contemplatione non recedebat, sed Sabbato mentis semper fruebatur. Et insuper candelabrum ei paravit, id est virtutem et auctoritatem miraculorum, quibus ipsa innotuit et fulsit in mundo. Unde dicitur: « Non potest civitas abscondi supra montem posita (Matth. v, 14). » Hæc itaque fecit beata Genovesa, vel fecit ei consimilis Elisæo. Sed Elisæus, id est Jesus Christus, quid fecit ei? Filium ejus resuscitavit, id est spiritum ejus, quando post separationem mortuorum membrorum ad vitam æternam suscepit eum. Bene enim per separationem mortuorum membrorum, quia membra nostra ante mortem possunt dici mortalia, sed post mortem tantum mortua. Notate tamen quia Elisæus Sunamiti miserat baculum ad suscitandum filium ejus, quia beata Dei Genitrix, vel ei consimilis, a Domino fuit baculata, et castificata, id est per tribulationem probata, antequam suscitaretur spiritus ejus. Vos autem estis hæreses beatæ virginis Genovesæ, quia vos reliquit imitatores sui. Cavete ergo ne ab imitatione ejus excidatis. Imitetur eam unusquisque prout poterit. Qui potuerit, et noluerit, adhibeat curam temporalibus, ut inde sustentet pauperes. Qui potuerit, et voluerit, vacet psalmodiis et orationibus. Non turbemini temporalium tribulatione, non amicorum amissione. Sed virginem imitamini, qui seipsam exemplar bene vivendi proposuit. Ad quod adjuvet nos Christus Dominus noster, qui 544 regit nos, qui reficit nos, qui quiescit in nobis, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

LXIII.

IN FESTO SANCTI JACOBI APOSTOLI, SANCTI CHRISTOPHORI MARTYRIS, ET SANCTI GERMANI SENIS EPISCOPI PARISIENSIS, SERMO PRIMUS (51).

« Vitulus, leo, et agnus morabuntur simul, et « puer parvulus minabit eos (Isa. ii, 6). »

rata descriptio, et etiam moralis eorum applicatio. In qua tamen apparet manifestus amanuensis error. dum scripsit *cancellare* pro *cellerario*; quod luce clarius ex præcedentibus et sequentibus patet. Ad quid enim in monasterio non *cancellarius*, sed *cancellarus*, qui, ut erudite omnino observavit sagacissimus antiquitatis indagator noster Montfalconius, et ex vetustissimo schemate probavit in Diarii sui Italici octavo cap. pag. 114, is erat qui locum jocus (qualeserant olim joci campi Boarii) destinatum, cancellis munire curabat. Hoc tamen verbum in ms. optime pictum, cancellare, seu expungere, nobis religio fuit, cujus loco nomen cellarii apponendum cordatus quilibet lector non dubitaverit.

Neo omnino negligenda nobis videtur quæ hic legitur *Sancti Germani senis* specialis denominatio, quo epitheto ipsum nullibi decoratum legimus; cujus tamen aliquod suspicari vestigium possemus in ecclesia parochiali Parisiis sita, et ubi primum S. Germanum habitasse quidam opinantur, et quam vulgus Gallice vocat *Saint-Germain-le-Viel*.

Advertendum tandem jam Hildeberti tempore,

Sicut audivimus, sic vidimus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri : Ipse fundavit et posuit eam Altissimus. Noë munda et immunda, in via et innumera animantia collegit in arca, ut servaret ea in cataclysmo aquarum (*Gen. vii*). Isaias prophetavit vitulum, leonem et agnum sub ducatu pueri simul moraturos. Petrus etiam vidit in disco reptilia, et non esibilia homini, et audivit : « Surge, Petre, macta et manduca (*Act. x, 13*). » Quod ergo Noë figuravit in opere, quod Isaias prophetavit in sermone, quod Petrus concepit in visione, impletum videmus in temporis plenitudine. Collecta est Ecclesia Dei a finibus terræ ex omni tribu, et lingua, et natione quæ sub cælo est. Vitulus, leo et agnus morantur simul, et puer parvulus minuat eos. Verumtamen possunt hæc tria siriea [*f. mystica*] esse; possunt enim exponi de generali collectione fidelium in Ecclesiam, de personali trium sanctorum in unum solemnitate, de spiritali virorum claustralium in unam cohabitationem [*f. in unum cohabitatione*]. Ita unicuique **545** proprium verbum assignetur. Primo morabuntur, secundo requiescent, tertio habitabunt. De generali scilicet, vitulus, leo et agnus; id est Judæus, gentilis, et amborum mediator Christus Jesus morabuntur simul; scilicet, paries veniens ex circumcisione, et alter veniens ex præputio in lapide angulari uniuntur, qui facit utraque unum. Sane Judæus similatur vitulo ratione similitudinis, tum propter exercitium operis, tum propter lasciviam ætatis. Vitulus enim rusticola est animal iugo assuetum, et de Judæo dictum est : « Ephraim vitula docta trituram diligere; transivi super pulchritudinem colli ejus, arabit. . . Judas, et confringat sibi sulcos Jacob (*Ose. x, 11*). » Ipse enim ab adolescentia sua, id est ab exitu Israel de Ægypto, iugum legis portavit. Sed et ipse quandoque lasciviens tanquam vitulus novellus cornua producat et ungulas, levit post deos alienos, sicut scriptum est : « Reversati sunt ut essent absque iugo, facti sunt ut arcus doloris (*Ose. vii, 16*). » Et alibi : « Incrassatus est dilectus, impinguatus, dilatatus, et recalcitravit (*Deut. xxxii, 15*). » Leoni similatur gentilis, λέων (52) enim Græce regem sonat. Apud autem gentiles, non apud Judæos semper monarchia fuit. Fuerunt et sanguinarii, humanum sanguinem sitientes. Unde : « Nunquid leo in saltu rugiet, si non invenerit prædam ? » (*Amos. iii, 4*.) Et de rege Babylonis scriptum est : « Leo cepit sufficienter catulis suis, et necavit leonem suis, implevit præda speluncas suas, et cubile suum rapina (*Nahum. ii, 12*). » Tamen quan-

æculo scilicet undecimo exeunte, Sancti Germani festum ita celebratum, ut ab opere servili, quod ait sabbatizaretur : quod etsi in honorem Sancti Jacob eodem die occurrentis, sub præcepto servaretur celebriori forte cultu, ob reverentiam sancti Germani urbis ipsius patroni, sicut et suburbii, decorabatur, in memoriam miraculose corporis ejus translationis, cujus in sequenti sermone Hildebertus

tum ad hunc locum spectat, expressa similitudo leonis ad gentilem potest exprimi leo potentissimus animalium, cum ad nullius paveat occursum, tamen ignem timet et gallum, maxime si albus fuerit. Nesciebat gentilis peccata puniunda æternaliter, nec Deum futurum judicem et ultorem iniquitatum. Audivit gallum, id est evangelistam, qui jacentes excitat et increpat somnolentos, dicentem : « Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur et in ignem mittetur (*Matth. iii, 10*), » et expavit. Unde : « Commoti sunt montes ab eo, contremuit a facie ejus terra et orbis (*Nahum. i, 5*). » Et alibi : « Turbata sunt et commota sunt omnia fundamenta terræ (*Psal. lxxxv, 5*). » Et : « Terribili et ei qui aufert spiritum principum, terribili apud reges terræ (*Psal. lxxv, 13*). » Gallus vero quem timuit, albus fuit, id est bona munitions : unde et antiqui numerabant dies suos ex lapillis candidis in prosperitate, in adversitate, nigris : et ad ejus admonitionem, « Leo quasi hos comedit paleas (*Isa. xi, 7*). » Hic est leo qui occidit prophetam ad Jeroboam in Bethel (*III Reg. xiii*). Agno similatur Christus, sed propter passionem **546** tantum. Unde : « Agnus qui occisus est ab origine mundi (*Apoc. xiii, 8*); » et alibi : « Sicut agnus coram torquente se obmutuit, et non aperuit os suum (*Isa. lvi, 7*). » Et cum Joannes dixisset : *Eccce Agnus Dei*, addidit : *qui tollit peccata mundi* (*Joan. i, 29*). » Per passionem enim ea tulit a nobis et delevit. Ipse ergo in passione fuit agnus, præcipue secundum Latinam interpretationem. Dicitur enim ab agnoscendo. Tradunt enim qui de naturis rerum agunt, quantaunque fuerit pecorum multitudo, agnum matrem suam solo balatu agnoscere. Attende ergo in Christi crucifixione non minima multitudo circumstabat Crucifixum; alii irridebant moventes capita sua et dicentes : « Vab qui destruis templum Dei ! (*Matth. xxvii, 40*). » Alii flebant super innocentem condemnatum. Alii percutiebant pectora sua, mirantes signa quæ videbant. In tanta tamen multitudine matrem agnovit, quam virginem virgini commendavit. Hi, inquam, morantur simul. Non enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus et peregrini sumus, sicut omnes patres nostri. Omnis etiam velocitas festinanti animo mora videtur. Moramur ergo in via, qui ad patriam suspiramus. Moram animi facere, est alicubi manere supra debitum. Unde mora secum trahit periculum, vel manere extra voluntatem expectantis. Unde : « Domine, ne moreris; » et alibi : « Si moram fecerit, expecta eum (*Habac. ii, 3*); » et : « Moram autem faciente sponso (*Matth.*

sub finem expresse meminit.

(52) Duo hic manuvensis errores obreserunt; primus, dum λέων pro βασιλεύς posuit, ubi auctor asserit λέων Græce significare regem. Alter infra, dum septem leunculos et septem gradus in throno Salomonis posuit, ubi expressus Scripturæ textus sex tantum notavit.

xxv, 5): » Morari sibi videbatur qui aiebat: « Cupio dissolvi et esse cum Christo (Phil. i, 23); » et «: Quis me liberabit de corpore mortis huius? » (Rom. vii, 24.)

Sequitur de personali collectione sanctorum in unam solemnitatem. Sane die hodierna trium sanctorum solemnitatis observatur, apostoli Jacobi, martyris Christophori, confessoris Germani Senis, etiam specialiter in honorem beati Germani convenimus, arbitror tamen eum nolle sui memoriam fieri, et alios silentio præteriri. Hodie itaque leo, agnus, vitulus requiescunt simul; id est apostolus, martyr et confessor. Per leonem apostolum intelligimus. Sicut enim apostoli a Christo monte, montes; a fundamento, fundamenta; ita et a leone de tribu Juda, leones, secundum illud: « Erant reliquie Jacob in medio populorum quasi leo in jumentis silvarum et quasi catulus leonis in gregibus pecorum (Mich., v, 8); » et illud: « Leo fortissimus bestiarum ad nullius pavebit occursum (Prov. xxx, 30). » Et ipsi primos impetus mundi sustinuerunt. Isti sunt septem leunculi in throno Salomonis: « Fecit et Salomon thronum grandem de ebore. Non fuit opus tale in universis regnis (III Reg. xx, 18), in quem 547 septem gradibus ascende-batur, in quorum summitatibus alitrinsecus septem leunculi excubabant, fabrefacti tanquam graduum custodes. Ad hunc modum inter medium apostolorum transeundum est, si volumus ascendere de virtute in virtutem ad videndum Deum deorum in Sion, id est per eorum doctrinam, et imitationem, et interventum. Verum scriptum est: « Inter medium montium pertransibunt aquæ (Psal. ciii, 10). » Verumtamen ratione quadam similitudinis apostoli simulantur leonibus; leo, cum infirmatur, simiam devorat et convalescit. Grandis apostolorum fuit infirmitas, cum transirent ad gentes, quæ omnigenarum dæmonum monstra coli ab eis invenerunt. Peccata enim proximorum fraxorium est, scilicet iustorum. Unde: « Quis infirmatur, et ego non infirmor (II Cor. xi, 20). » Idola vero, vel verius ipsi idololatæ simiis comparantur. Simia enim, cum homo non sit, tamen imagini plurimorum hominum alludit. Sic et idola viventium lineamenta tantum habent, et non sensum. Unde: « Os habent et non loquuntur; oculos habent et non vident. Similes sunt eis qui colunt ea (Psal. cxiii, 5). » Mutum enim est quod laudes Dei non sonat. Sunt ergo quasi simiæ animantium D idola, idololatæ quasi simiæ; idolorum huiusmodi simias incorporaverunt apostoli, et convalescerunt.

Per vitulum martyr exprimitur. Vitulus enim principalis fuit hostia in lege, quam scilicet sacerdos et princeps Synagogæ pro declaratione peccati sui offerebant. Sane quisque fidelis offert se hostiam vivam, sanctam, Deo placentem. Gloriosior vero est hostia quæ per calicem passionis consummatur. De quibus scriptum est: « Et imponet super altare tuum vitulos (Psal. l, 21). » Est alia ratio similitudinis vituli ad martyrem. Vitulus non tantum utilis est in ruricolando dum vivit, sed et mortuus

A valet, quia caro ejus esibilis est, corium vero, cum ad multa sit utile, tria hæc sufficere possunt. Ex eo sunt calceamenta et utres quibus feruntur liquores per arida et inaquosa, ad refocillandas animas sitientium. Fiunt et quædam vasa aquaria apud Æthiopes, quæ cum impleverunt aqua, descendunt in cavernas draconum in ipsis visceribus terræ latentium, et percutientes hydraulia [hydraulica] cum virgis corallinis, terribilem sonum efficiunt, quo excitati, dracones ascendunt, et per aera ducunt in Ægyptum, ut eorum carnes edant. Turpe est enim eis nuptias regum celebrari sine carnibus draconis. Sane de utilitate martyrum dum viverent, in legendis eorum actibus, satis exaratum est. Cum vero paterentur, carnes suas quasi ad edendum, tradiderunt presentibus, cum exemplum patiendi pro Christo eis præsentabant. Poteris autem 548 quasi convivium utile reliquerunt, memoriam scilicet sui et reliquias patrocinantes. Exemplis quidem eorum calceati, super serpentes et scorpiones illæsi calcamus; sitientibus exemplum vitæ salutaris ex eis propinamus; meritis et precibus eorum, dæmones de obsessis corporibus, ut dracones ex abditis, evocamus.

Per agnum confessorem intelligimus, secundum Græcam interpretationem; ἄγνος enim Græce sonat *pium* [sive *castum*]. Confessores vero sunt viri Dei, qui assistunt Dominatori universæ terræ. Qui primo miserescentes sui, et nobiscum fecerunt misericordiam verbo et exemplo. Qui placentes Deo, in tempore iracundiæ facti sunt reconciliatio. Est et aliud cur agno confessor similatur. In lege, iuge fiebat sacrificium de agno (Num. xxviii), nec poterat fieri de alio animali, cum aliæ oblationes poterant immutari, secundum quod manus offerentis poterat invenire. Illud autem sacrificium confessionem Ecclesiæ figuravit. Sed est confessio peccati, secundum quam dicitur confitens. Est et laudis, secundum quam confessor dicitur. Hanc vero jugiter obtulerunt confessores in via et patria, tanquam mane et vespere Deo confitentes. Hi tres hodie simul requiescunt, id est requiei suæ memoriam nobis reliquerunt. « Cum enim hodie ab opere servili sabbatizamus, » requiem eorum representamus interminabilem. Pulchre vero dictum est: Requiescent. Sancti enim quiescunt, requiescunt, conquiescunt. Primo quiescunt in sexta ætate, quæ est in carne viventium; secundo requiescunt, quasi iterum quiescunt in septima dormientium; tertio, conquiescunt in octava resurgentium. Sancti enim in tribulationibus sepe gaudentes, inter pressuras Sabbatum pectoris habent, et in ipsis quiescunt operibus, gaudentes quod digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati; sed cum de carceribus corporum evolant, ab operibus requiescunt, juxta illud: « A modo et nunc dicit Spiritus ut requiescant a laboribus suis (Apoc. xiv, 13). » Cum vero mortale hoc induet immortalitatem, in utroque sabbatismo conquiescunt, induti diploide glorificationis.

Sequitur de tertia collectione claustralium in unam cohabitationem. In cœnobio leo, vitulus et agnus habitant simul; unde: « Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum (*Psal.* cxxxii, 1); » videlicet pastor, quem Hebraice *ab-batem*, Latine *patrem* dicunt; dispensator, qui *apothicarius* dici potest, qui tantum particularia bona fratrum colligit et reponit, ut dividat eis necessaria in tempore opportuno conveniunt; qui in his quæ ad Deum sunt invigilans, meditationi, lectioni et orationi vacat. Per leonem pastor intelligitur, secundum illud: Nobilis ira leonis; abbatis enim 549 quasi proprium est

Parcere subjectis, et debellare superbos,
(*Virg., Æneid.*)

Per vitulum dispensator similatur, cujus labore, cibaria conventui comparantur. Est et aliud, ei dissimulare nolumus, cur vitulo dispensator similatur. Cum enim vitulus granum et paleam labore suo conferat, sola contentus est palea, granum Domino suo relinquens. Ita in hunc modum bonus est dispensator, qui modica et vilia sibi apponens, meliora quæque conventui subministrat, secundum illud Gregorii: « Optimus dispensator est qui nihil sibi reservat. » Si vero, quod absit! ex sibi creditis pecuniam sibi compilare voluerit, non sine grandi peccato hoc facere potest, et de vitulo factus est hericius, qui, si invenerit poma in terram prostrata, involvit se super ea, et beneficio aculeorum onustus, regreditur in speluncam. Spinæ hominis sunt peccata, secundum illud: Terra tua « spinas et tribulos germinabit tibi (*Gen.* iii, 18). » Non ergo sine hujusmodi spinis dispensator bona fratrum in speluncare potest, ut vere de eo dici possit: Attendite a falsis ministris, qui veniunt ad vos in vestimentis vitulorum [*f. ovium*], intrinsecus vero sunt hericii rapaces. Per ovem non incongrue conventus signatur, qui contemlo mundo, quasi lana deposita, nudus grex tonsarum, nudum sequitur Christum.

Præterea quatuor sunt ovium genera. Infirmae, scætae, validæ, vagæ. Attende similia in conventu, in quo sunt incipientes, proficientes, pervenientes, errantes. Primi indigent eruditione; secundi exhortatione; tertii congratulatione; quarti revocatione, ut incipientes proficiant, proficientes perveniant, pervenientes perseverent, errantes redeant. Inde est quod in claustris conventuum quatuor loca quasi propriis deputantur officiis. In latere claustrum occidentale est subjectio scholaris; in eo quod contingit Ecclesiam, lectio moralis; in ipsa Ecclesia, meditatio spiritualis; ad orientem in capitulo, correctio materialis. Per subjectionem comparatur humilitas; per lectionem tenetur veritas; per meditationem guaratur Dei suavitas; per correctionem reparatur integritas. Hinc satis elucet quomodo loca hæc quatuor distinctionibus fratrum respondeant. Habitant

itaque fideles simul, modo in Ecclesiis, claustrales in cœnobiis, et puer parvulus minas eos; ille scilicet de quo scriptum est: « Puer natus est nobis (*Isa.* ix, 6), » qui a puritate puer dici potest, vel ab officio obedientiæ. Unde Pater de eo inquit: Ecce puer meus electus (*Matth.* xii). Parvulus vero dicitur ob humilitatem, quia quovis humili humilior fuit 550 Christus. Erit autem nunc puer parvulus, veniet Judex maximus, tanquam potens crapulatus a vino, nemini parens. Veniet autem ut separet simul modo habitantes, quia « tunc erunt duo in agro, unus assemetur, alter relinquetur, » etc. (*Luc.* xvii, 34). Tunc veniet plenus dierum, cujus capilli similes albae lanae, « et pedes similes aurichalco (*Apoc.* ii, 18), » et tenebit ventilabrum in manu sua, et separabit grana a paleis, pisces grandes a minimis, oves ab hædis. In qua ventilatione statuat nos cum ovibus a dextris Jesus Christus, Dominus noster, Judex noster, cum veniret judicare vivos et mortuos, et sæculum per ignem.

LXIV.

IN FESTO SANCTI JACOBI APOSTOLI, SANCTI CHRISTOPHORI MARTYRIS, ET SANCTI GERMANI SENIS EPISCOPI PARISIENSIS SERMO SECUNDUS (53).

« Fili, sedisti ad mensam divitis, vide quæ tibi apponuntur, et scito debere te præparare similia (54). »

In hac verborum superficie manifeste ostenditur quod pater ad filium loquitur. Sunt duo patres, scilicet carnalis et spiritualis. Sicut enim a carnali patre per carnalem generationem sunt filii contracti [*f. procreati*], sic per Spiritum sanctum baptismi regeneratione filii sunt innovati. Quis pater ergo hic loquitur? Carnalis, an spiritualis? Certe non sic alloquitur filium pater carnalis; imo diceret: Fili, si sederis ad mensam divitis, vide ut supponas pulvinaria cubilo suo; adulare ei: ride cum ridebit: lauda eum cum malefecerit, ut tibi recompenset. Talis ergo pater hic non loquitur, sed pater spiritualis, quod ex sequentibus potuit perpendi. Sed habet pater iste (Christum loquor) duos filios, unum minorem, alterum majorem. Minor est activus: major est contemplativus. Minor est vagus, discurrens huc illuc; in partes est divisus; partim cogitat quæ Dei sunt; partim quæ sunt mundi. Nunc providet liberis, nunc fratri, nunc uxori. Ecce divisus est iste et vagus. Sed alius est stationarius; hic soli divinis contemplationi est deditus; hic figit pedem; hic non movetur. Primus ergo turbatur et satagit; major pascitur et quiescit. Minor est Martha, quæ turbatur et satagit circa plurima. Major est Maria, quæ sedens ad pedes Domini, pascitur lectione divina; et quiescit in contemplatione suprema. Ad 551 minorem dicitur: Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, et bene tibi erit (*Psal.* cxxvii, 2). » Sed major audet dicere:

« Quis dabit mihi pennas sicut columbæ? Et volabo cipe, diligenter attende quæ apposita sunt ante faciem tuam (*Prov.* xxiii, 1).

(53) E ms. Andegav.

(54) Vulg.: Quando sederis ut comedas cum prin-

et requiescam (*Psal.* lrv, 7). » Item primus dicit: « Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria suscepisti me (*Psal.* lxxii, 24). » Sed major dicit: « Posuisti pedes meos tanquam cervorum, et euper excelsa statues me (*Habac.* iii, 19; *Psal.* xvii, 34). » Quamvis autem uterque sit filius patris, contemplativus tamen filius hic loquitur. Vobis ergo loquor, fratres; non enim estis per particulas divisi, sed sola contemplatione contenti. Dicit ergo: « Fili, sedisti ad mensam divitis, etc. » Revera vos sedetis ad mensam divitis, quia in obedientia estis; (55) fratres, non immerito prælati nostri abbates dicuntur a beato Benedicto, quod interpretatur Patres; unde clamamus: « Abba, Pater (*Marc.* xiv, 36). » Patres utique nostri sunt; provident enim nobis non solum in administratione temporalium, sed quotidie generant nos per doctrinam spiritualium et per instructionem moralium. Audito ergo nomine abbatis, statim nominis filii recordari debetis, ut ejus filii sitis, id est vere obedientes. Recte ergo quia filii estis vobis pater loquitur. Sed quid per mensam hic significetur sancti doctores nobis exponunt, quorum expositionem mutare non possumus.

Mensa ergo ista est Eucharistia nobis in mensa altaris proposita, id est corpus et sanguis Domini-
cus, qui in cruce pro nobis effusus est. Vos ergo ad hanc mensam sedere debetis, id est parati esse debetis suscipere digne quod in mensa altaris vobis proponitur, et debetis ei similia præparare, ut sicut eum sanguinem pro vobis effudit, sic et vos pro nomine ejus parati sitis [vestrum] effundere, etsi tantummodo non sit locus Deo gratias effundendi, tamen sitis corde et animo parati hanc habere. Quam durus (56) est hic sermo! revera durus. Quis enim vestrum adeo perfectus, quod ei venerit spiculator gladio evaginato super cervicem, et dicat, non dico negandum [Deum] (quod inauditum est) sed: Pecca criminaliter (quod certe idem est), vel: Ingredere ad hanc mulierem; vel: Profer mendacium. Quis, inquam, est qui respondeat ei, et dicat: Percute, spiculator; « nunquam faciam membrum Christi, membrum meretricis, quia qui adhæret meretrici unum corpus efficitur cum ea (*I Cor.* vi, 15); » nunquam polluam os meum proferendo mendacium. Quis, inquam, hoc dicat? Nullus; ergo nullus ei præparat similia. Nullus ergo videtur sedere **552** ad mensam divitis, cum nullus videatur esse paratus subire martyrium pro nomine Christi. Quid ergo dicemus ad hæc? Nolite, fratres timere. Prius enim Pater vester vobis fecit remedium. Cum enim ob multiplices causas sanguis et aqua de ejus latere dicantur exiisse, hæc tamen una fuit causa, ut qui non poterant pro nomine ejus pati, et sanguinem fundere, saltem haberent aquam, quam significavit aqua exiens cum sanguine de ejus

latere, quæ possit martyrio æquivalere. Sed aquæ tria sunt genera: aqua lacrymarum, aqua sudoris, aqua fontis. Prima est contritionis; secunda, mortificationis vel laboris; tertia, refecionis. De prima dicitur: « Lavabo per singulas noctes lectum meum. lacrymis meis stratum meum rigabo (*Psal.* vi, 7). » Et alibi: « Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte (*Psal.* xli, 4). » De secunda dicitur: « In sudore vultus tui vesceris pane tuo (*Gen.* iii, 19). » De tertia dicitur: « Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris (*Isa.* xli, 3). » Aquam vero lacrymarum habere potestis, quæ, si venerit de contritione, valet martyrium, quod non potestis subire. Hoc etiam possumus perpendere ex verbis quæ dicit Dominus in Evangelio. Cum enim mater filiorum Zebedæi Dominum rogaret, ut filiorum suorum unus ad dexteram, alter ad sinistram sederet, dixit ei Dominus: « Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Qui responderunt: Possumus; et ait: Calicem quidem meum bibetis (*Matth.* xx, 21). » Et de Jacobo quidem verum est, qui ab Herode interfectus est; Joannes vero in quiete vitam finivit. Quid est ergo quod dictum est eis a Domino: Calicem quidem meum bibetis, nisi quod aqua lacrymarum et voluntas Joannis æquipollet, sive reputatur pro martyrio? Hinc etiam est quod, cum Dominus etiam unum iota in Ecclesia fieri non sinat sine ratione, quod cum festivitas Jacobi et Christophori celebretur, non immerito et festivitas confessoris, scilicet beati Germani, celebretur, ut quasi diceretur ei a Jacobo: Ne timeas, Germane, quamvis enim sanguis tuus non sit martyrio effusus, tamen aliquam voluntatem habuisti, per quam æquipolles martyrio, quod inde patet quod tuam festivitatem cum nostra voluit celebrari. Ergo, fratres, etsi quidem martyrium subire non potestis, saltem aquam lacrymarum habere potestis, ut sic ad mensam divitis sedetis, et per aquam contritionis ei similia præparetis; id est sicut aquam [e latere] pro vobis effudit, sic et vos pro eo aquam lacrymarum habeatis. Sed tamen, fratres, **553** quamvis locus iste sic exponatur, sine hujus expositionis præjudicio, non derogantes sanctorum auctoritatibus, aliter præsumimus exponere, nec tamen mutabitur quin sit sermo patris ad filium. Sed quæ sequuntur aliter exponemus.

Quantum ergo ex sacris locis sacræ Scripturæ possumus perpendere, mensa quinque modis accipitur. Est itaque prima mensa, pauperis; secunda, orbis; tertia, dæmonis; quarta, divitis; quinta, patris. Item: prima est necessitatis; secunda, vanitatis; tertia, iniquitatis; quarta, veritatis; quinta, consummationis. Videte eorum differentias. Primam ponit natura; secundam, avaritia; tertiam, perfidia; quartam, gratia; quintam, vita. Item, prima refocillat, secunda irritat, tertia suffocat,

(55) Non nisi ut verus monachus hic loquitur Hildebertus, sicut et in seqq., at præcipue sub finem.

(56) Locus omnino intricatus, qui sic posset re-

stitui: Et si autem non sit locus illius effundendi, sitis tamen corde et animo ad illum pro Deo fundendum parati. Quam durus, etc.

quarta satiat, quinta consummat. Item, ad primam sedent pecudes; ad secundam, serpentes; ad tertiam, canes; ad quartam, volucres, ad quintam hæredes. De prima habes in Evangelio: Nonne « catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum? » (*Marc. vii, 28*). De secunda in Isaia (57): « Mensa Babylonis, calix autem est in illa. » De tertia habes in Apostolo: « Non potestis participare mensæ dæmoniorum (*I Cor. x, 21*). » De quarto habes hic: *Fili, sedisti ad mensam dicitis*. De quinta in Evangelio: « Cum sederitis ad mensam Patris (*Luc. xii, 39*). »

Pauperes, quorum est mensa prima, genus est humanum, quia pauper et inops, quia sibi non sufficit, et alieno indiget auxilio. In illa tria fercula ponuntur; panis, sal, et aqua, vel panis, pulmentum et potus. Nomine enim salis, pulmentum intelligimus, nomine aquæ potum. Quod autem nomine salis, pulmentum intelligatur, habes in Esdra, ubi legitur quod cum principes Israelitarum reedificarent muros civitatis Jerusalem, nuntiatum est a vicinis Artaxerxi regi Persarum et Medorum, quod ita filii Israel reedificarent muros, a quibus subjungitur: « Putas tu quod immemores simus salis quod comedimus in aula tua (58)? » Ecce quod nomine salis accipitur pulmentum. Quod per aquam potus, habes ubi Abraham Agar vas aquæ imposuit (*Gen. xxi*). Et Moyses: « Cum transiremus desertum, emisimus aquam in auro et argento (*Deut. ii, 6*). » Hæc ergo tria ad refocillandum, quia naturalia sunt, et bene hæc tria primæ mensæ congruunt; mensa enim a mensura dicitur. Dædalus enim adinventor mensæ et cellæ fuit. Mensam enim fecit tripodem ad mensuram. Vidit enim inter homines quosdam infirmos, quosdam sanos; et qui infirmi erant; non poterant convivari 554 cum aliis, et propter hoc fecit mensam tripodem ad mensuram hominis unius, ut qui more aliorum non poterat convivari, sic refocillaretur. Sic prius extensa est in superfluitatem, quæ tantum facta fuit ad necessitatem, et pluribus quam tribus pedibus sustentatur. Et certe modo quibusdam non sufficiunt tria fercula prædicta; modo enim rogatur pistor ut omnem industriam et attentionem ponat ad faciendum panem inauditum; pisces maris, volatilia cæli non sufficiunt cum bestiis terræ. Vinum diversis speciebus confusum, pristinum mutat colorem. Ubi talia po-

A divina contemplatio. Sed hanc mensam vos attenuatis; minus enim accipitis quam ibi positum sit, ut pauperibus erogetur. In secunda, quæ est vanitatis et orbis, quinque apponuntur, quæ semper suadent vana, ad quam sedent serpentes. Illa enim Boetius enumerat in libro De consolatione. Ea enim sunt favor humanus, opes, dignitates, gloria, potentia. Sed hæc irritant, non satiant, sed potius famem provocant; quod ex simili patebit. Sint enim quinque homines, et ponatur unus supra pinnaculum, et habeat in manu flagellum, et ut refocilletur auram trahat, quid de isto dices? Certe plus esurit quam prius. Talis ergo est deridendus. Item ponatur alter in arena, et ut famem restinguat, arenam mastice et evomat; et iste potius famem irritat quam reficiat. Ponatur tertius in ardentem fornacem, et scintillas transglutire cupiat, et iste animo inardescit. Quartus lambat gemmas, putans humorem attrahere; nec famem expellet; potius obeat quam prosit. Lambat quintus singula membra, non ideo coarctatur [*f. satiatur*]. Per auram ergo humanum intelligit favorem; per arenam, cupiditatem opum, per scintillas potestatum optionem [*f. appetitionem*], ad quam ardeat qui deprimunt alios; per gemmas, gloriam divitiarum; per membra, voluptatem luxuriæ et vitiorum. Videte ergo si hæc satiant; imo [*supp. si non*] irritant. Ad hæc sedent serpentes, id est qui serpunt, qui captant ut ad gradum altiorem ascendant, divitiis abundant, et huiusmodi. In tertia apponuntur tria, quæ est dæmonis, et suffocat, ut seneciæ, siliquæ, 555 quisquiliæ. Senecia est animal immundum; inde seneciæ, quilibet cibi immundi. Nec vos moveat illud quod in prologo in Ezechiel a quibusdam corrigitur dicentibus debere ibi esse sinantias, non seneciæ; aliud enim sinantia, aliud senecia est. Sinantia namque est quædam pellicula in ore, quam solent semper Indi manducare. Senecia vero dictus est quilibet cibus immundus, ut idolotum. Siliquæ vero est quoddam genus leguminem latos habens folliculos, sed intus vacuos. Quisquiliæ vero sunt purgamenta canabi et lini. Seneciæ ergo sunt cibi gentilium idolotita comedentium. Siliquæ, Judæorum cortici litteræ adhærentium, nihil spiritualis sensus habentium. Quisquiliæ, hæreticorum, qui veras sententias dimittunt, quæ sunt verum lumen animarum, et quisquiliæ, id est pravas sententias ad suum errorem eligunt. Seneciæ ergo sunt, siliquæ (59) sunt superficies litteræ [Judæorum]. Quisquiliæ hæreticorum errores. Ad hanc mensam sedent canes immundi, id est gentiles, Judæi, et hæretici, qui suffocantur, qui merito istorum tendunt in infernum. In quinta, quæ et mensa divitiis tria apponuntur; vitulus saginatus, bona terræ, medulla tritici. Vitulus saginatus est corpus et san-

(57) Non invenitur in Isaia, sed in Jeremia, cap. Li, 7. Calix aureus Babylonis in manu Domini, inebrians omnem terram.

(58) Sic apud Septuaginta I Esdr. iv, 14. In Vulgata autem sic habetur: Noe autem memores salis

quod in palatio tuo comedimus.

(59) Hic esse videtur sensus aliquis hiatus, qui sic, attentis prædictis, suppleri posse videtur: Seneciæ sunt deliramenta idola colentium. Siliquæ, etc.

guis Dominicus. Hic est ille vitulus saginatus, quem interfecit pater pro filio redeunte de longinqua regione. Bona terræ sunt lectio. Unde Moyses: « Vetusissima veterum comedetis, et novis supervenientibus vetera projicietis (Levit. xxvi, 10). » Vetusissima veterum, naturalia et moralia sunt præcepta quæ servando manducamus. Vetera, id est legalia projicietis venientibus novis, id est gratia Evangelii. Ecce bona terræ. Medulla tritici est illa purgatissima farina, quæ in sacrificiis ponebatur. Hæc autem est oratio. Hæc autem tria apponit Dominus nobis contra alia tria; contra carnem, contra mundum, contra diabolum.

Contra carnis incentiva dat Dominus vitulum saginatum, id est corpus et sanguinem Domini. Debemus igitur esse parati suscipere divinum corpus in quolibet [tempore]. Si sacerdotes estis, ita carnem vestram domare debetis, ut nihil impediat quin semper et in omni tempore possitis digne suscipere. Similiter et aliis inferioris ordinis. Aliter non sedebitis ad mensam divitis. Deinde apponit lectionem contra mundum. Sæpe enim dicit nobis mundus: Vah! tota die es in claustris, ubi aer est inclusus; bonum esset tibi ut foras exires, et ires ad aliquam obedientiam, ubi haberes aerem secretum [f. serenum], 556 et hujusmodi. Responde, frater: Vade retro, Satanas, non exeam, melius est enim in claustris legere, quam foras exire. Contra demonem appone rationem. Multodies enim aggreditur diabolus tentare nos, cum non potest nos extrahere ab oratione, et præcipue prælatum, et alios qui habent curam fratrum. Cum enim videt eos diabolus orare, suggillat eos: Quid facis hic, et quare oras? Quid manducabunt hodie, fratres? Surge, vade, tu prælate, et tu cancellare [cellerarie]; tibi commissum est, compara quod manducant. Non. Vade retro, Satana. Est tempus orandi, est tempus administrandi. Similiter aggreditur simplicem claustralem. Cum enim videt eum prolixè orantem, suggerit ei: Quid valet hæc ruminatio psalmorum; tota die psalmos ruminas. Brevis oratio penetrat cælos. Nonne debes orare sicut Dominus docuit in illa oratione brevi et compendiosa. Non exibo certe (dices), quia tu mihi semper insidiaris, et me tentas; et ideo quia non desistis a tentatione, non cessabo ab oratione. Ad hanc mensam divitis sedent volucres, id est sancti homines sperantes se volare ab hac quarta ad quintam. Dives iste Christus, qui simul in unum dives et pauper. Dives, quia Deus; pauper, quia homo. Vos estis qui ad hanc mensam sedetis, qui primam [f. primam mensam per jejunia vestra] attenuatis, carnem propriam domatis, mundo abrenuntiatis, cum diabolo pugnat. In ultima, quæ est Patris, ad quam sedent hæredes, unum tantum apponitur, non plus, visio Dei. Unde et Marthæ dictum est: « Porro unum est necessarium (Luc. x, 42). » non plus; et David: « Unam petii a Do-

mino (Psal. xxvi, 4), » non plus. Vos ergo qui nobiscum ad primam mensam communiter estis, et præcipue ad quartam sedetis expectantes sedere ut hæredes ad quintam, orate ut meritis beati Germani, cujus translationem hodie celebramus, mereamini sedere ut hæredes ad mensam Patris, cujus est regnum et imperium in sæcula sæculorum.

LXV.

IN FESTO NATIVITATIS SANCTI JOANNIS BAPTISTÆ SERMO UNICUS (60).

« Ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum natum ex muliere, factum sub lege, » ut eos qui sub lege erant redimeret [Vulg. factum]. »

Fratres charissimi, magna dispensatione voluit Dominus humanum genus redimere, 557 et quodam mirabili exemplo humilitatis Filium suum ad nostram liberationem mittere providit. Diligenti consilio idonea missio fuit, postquam homines essent convicti [quod] nihil salutis ex se possent habere, neque per naturalem legem, neque per legem scriptam. Permisit enim duo tempora transire, scilicet ante legem, et sub lege. Et in tempore gratiæ ante scriptam legem lex naturalis, et ducatus rationis, quo nequaquam potuit genus humanum salvari, quia pro fragilitate hominum cœpit exœcari, et ad idololatriam converti. Lex vero scripta postea data, ipsa potius cœpit nocere, quam juvare. Nam prohibendo peccata: « Non occides; non mœchaberis (Exod. xx, 13) » [et c.], magis animos hominum ad ea peccata inflammabat. Ubi vero venit plenitudo temporis, seu adimpletio temporis, quod Deus providerat, misit Filium suum, ut quod neutra lex facere poterat, gratia Christi suppleret, id est humanum genus liberaret; et cum multis temporibus expectatus et prænuntiatus esset, tandem venturus, præmissus est Joannes præcursor tanti imperatoris adventum nuntiaturus. Audite ordinem, audite dispositionem.

Filius Dei veniebat contra diabolum et mundum sibi pugnaturus [f. in se pugnaturum]. Præmisit fortem militem, qui mundum invaderet, et denunciando adventum ejus, regis inimicos deterreret, et quoscunque posset Domino [f. dominio] alliceret suo fortis princeps, fortis miles, et per fortem militem uterque prænuntiatus est. Angelus enim Gabriel, qui fortitudo Dei interpretatur, adventum utriusque prænuntiavit (Luc. i) Fortes erant, et fortia facere veniebant, et fortitudinem Dei, id est Gabrielem nuntium habebant. Natus est miles, et multi in nativitate ejus gravisi sunt. Sed o quantum gaudium futurum erat in nativitate imperatoris, cum tantum præmittebatur in nativitate præcursoris! Audivistis gaudium nascentis, audite gaudium præcurrentis.

Venit Joannes in desertum Judææ, prædicans, et dicens: « Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum (Matth. iii, 2). » Ideo in de-

sertum venire dicitur, quia deserti erant a Deo quos hortatur. Dum pœnitentiam agere præcipit, non deterret eos, sed Domino suo ellicit; allicit [autem] modum reconciliationis promittendo, cum dicit: « Appropinquabit enim regnum cœlorum; » ac si diceret: Appropinquabit enim regnum vitæ. Ita quosdam alliciebat. Audite quomodo inimicos deterrebat. Videns Phariseos, dixit eis: « Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere a ventura ira? » (*ibid.*, 7). Ecce quomodo Domino suo viam præparabat, alios deterrendo, alios attrahendo. De hoc dictum 558 est per prophetam: « Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri (*Isa.* xl, 3). » Via est lata, semita stricta. Via significat latiora præcepta scientiæ, ubi consilio vel conjugio, et mundanis rebus licite utentur sæculares; semita designat strictorem viam, ut est monachorum et eremitarum; utramque jubet parari Domino, et viam et semitam, quia et per activam et per contemplativam itur ad Dominum. Jam hortatur prædicatione homines, et prædicationem suam decorabat operibus bonis et vita. Ecce qualia opera habebat: « Vestimentum de pilis camelorum, et zonam pelliceam circa lumbos suos (*Matth.* iii, 4). » Zona pellicea erat de pelle animalis mortui. « Esca autem erant ei locustæ et mel silvestre (*ibid.*); » asperis vestibus induebatur, qui asperis carnem domabat, et asperis correctionibus impios refragabat [seu refutabat]. Lumbos cingebat, quia luxuriam, quæ in lumbis morabatur, castitatis continentia confringebat. Locustæ sunt muta animalia per agros silentia, quorum alacer volatus, et cito deciduus. Mel comedebat, quia prædicatio auditoribus sapuit dulciter; locustas edebat, quia dum prædicabat, Christus putabatur esse. Quærebant enim: « Esne tu Christus? » (*Joan.* i, 20). Ecce volando exaltabatur sicut locusta; sed respondens: « Non sum ego Christus (*ibid.*), » ab illa exaltatione cito decidebat sicut locusta, quæ volando cito decidit. Itaque in tanto prædicatore exemplum vitæ nostræ possumus reperire. Cum asperis induitur, ad domandam carnem laboribus informat. Cum lumbos zona cingit, ad castitatem invitat. Cum se Christum non recognoscit, et inferiorem se prædicat, dicens: « Non sum dignus solvere corrigiam calceamenti ejus (*Marc.* i, 7), » humiliare nos insinuat. Cum aliis prædicando laborat, ad salutem fratrum acquirendam nos invitat. Cum fugit in desertum, hinc nos exuere mundum invitat. Et quis

A est perfectior Joanne, testante Domino, qui ait: « Inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista (*Matth.* ii, 11). » Christus enim natus mulieris non est, sed virginis. Et ideo non asseritur Christus minor vel par fuisse, sed major. Unde dicitur in Evangelio: « Qui autem minor est in regno cœlorum, major est illo (*ibid.*). » Christus enim fuit in præsentī Ecclesia, quæ est regnum cœlorum, quia in eo regnat Deus per humilitatem, quia ipse venerat, non ministrari, sed ministrare. Major vere fuit Joanne potentia, et virtutis Dei dignitate. Gaudemus igitur in nativitate tanti præcursoris, ut dictum est: « Et multi in nativitate ejus gaudebunt (*Luc.* i, 14), » ut Joannes, qui *gratia Dei* interpretatur, gratiam Dei suis meritis nobis conterrat, morbos repellat, tempestates dimoveat, et fructuum copiam 559 tribuat, auxiliante Domino Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat.

LXVI.

IN FESTO SS. PETRI ET PAULI SERMO PRIMUS (61).

« Vidi et ecce candelabrum totum aureum, et « duæ olivæ erant super illud; una a dextris et « altera a sinistris; et dixit mihi angelus qui lo- « quebatur ad me: Scis quid sunt hæc? Et dixi: « Nescio. Et ait: Hi sunt duo filii olei, assistentes « Dominatori universæ terræ (*Zach.* iv, 1 et seqq.). » Zacharias propheta hanc visionem vidit, cujus partem exposuit angelus. Dominum vidit. Magnus ergo fuit qui vidit, major qui ostendit, maximus quem vidit. Scilicet Christus homo: quod ergo angelus exposuit, ne exponas. In parabolis enim quas Dominus exposuit, in jussionibus angelus explanavit. Nullus sanctorum Patrum aliter ausus est exponere, neque addere, immutare, vel minuire. Quod autem relinquitur intactum, prælatum est ad exponendum reservatum. Dixit ergo angelus: *Candelabrum totum aureum* est Dominator universæ terræ. *Duæ olivæ* sunt duo viri, vel *filii olei, assistentes ei*, Petrus scilicet et Paulus. Dominator siquidem universæ terræ Christus est. Postquam enim surrexit, discipulis apparens, ait: « Nolite timere, ego vici mundum. Tradita est mihi omnis potestas in cœlo et in terra (*Joan.* xvi, 33). » Quod merito candelabrum dicitur. Candelabrum enim duo in se habet: materiam et formam, aurum scilicet et figuram sibi impressam. Sic et Christus in duabus naturis. Per aurum divinitas significatur; per formam, humana natura designatur, sub qua

(61) E ms. Andegav. — Hic sermo ex illis videtur esse, in quibus materia potius sermonis continetur, quam ipse sermo, prout ab auctore prolatus est; licet enim forte Hildebertus ipse non aliter illum scripserit, fieri potuit, ut cum, sive natura, sive arte, disertissimus esset, paralam prius a se concionis materiam, ex tempore exactius enarrandam reservaret. Cæterum ad Benedictinos monachos ab ipsemet monacho Benedictino habitum, ex sermonis ipsius fine, nemo est qui non concludat, idque, ut probabile videtur, Cluniaci, cujus celeberrimum

monasterium et stupenda arte Basilica, sub invocatione et patrocinio sanctorum apostolorum Petri et Pauli, ab initio dicata fuerant. Inde Cluniacenses quos alloquitur, gloriari asserit, a quibus nimirum sacri sui ordinis *Seminarium*, et ortum asserit accepisse, sicut et progressum, qui tantus ab exordio ipso fuit, ut sub quinque primis abbatibus, per universas pene Europæ provincias, hic arbor vitæ suos palmites extenderit, sub quibus innumeri prope monachi primævam Benedictinæ Regulæ observantiam aut hauserunt, aut collapsam reparaverunt.

latuit divinitas. Calceata enim venit ad nos divinitas, et habitu inventus ut homo. Hoc candelabrum totum aureum est. Aurum tria significat divinitatem, sapientiam, et charitatem. Si per aurum divinitas intelligatur, totum aureum est. Plenitudo enim divinitatis in eo habitavit corporaliter (*Coloss. ii*). Si etiam per aurum sapientiam intelligas, totum aureum est. Ipse siquidem plenus est sapientia, super quem scilicet requievit Spiritus sapientiæ **560** et intellectus. Ipse nimirum est sapientia Patris. Demum, si per aurum sapientiam significes, et sic totus aureus est, quia plenus fuit charitate. Sola enim charitate, de secreto deitatis, de sinu Patris egressus, in mundum venit, et humanum genus redemit. Huic Dominatori dixit angelus, duos filios olei assistere, cujus rei quia causam non docuit angelus, moveri possumus cur hos ei dixit assistere, et silentio præterit decies centena millia ei assistentia. Hoc est discutiendum et prius, quia et ab angelo hoc fuit intactum. Filii olei, vel viri misericordiæ dicti sunt Petrus et Paulus, ad notandum plenitudinem, id est plenitudinem misericordiæ sicut solemus dicere: alabastrum unguenti, lagenas vini, cadum olei. Ad quod intelligendum, sciendum est quod in generalitate hoc nomen oleum designat unitatem gratiarum, ut ibi: *Unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis (Psal. xlv, 8).* — *« Inveni, dicit Pater, David servum meum (Psal. lxxxviii, 23), »* id est Christum, usque ad mortem obedientem, *oleo*, id est Spiritu sancto subdit, *meo*, id est a me procedente, *unxi eum*; super ipsum namque requievit Spiritus sanctus. Plenitudinem quippe donorum in se habuit. In specialitate vero hoc nomen *oleum*, quantum ex sacris Scripturis colligi potest, sex designat gratias; duas secundum eui naturam, et quatuor secundum efficientiam et usum. Naturaliter oleum levitatem habet et pinguedinem. Per levitatem, misericordiam intelligimus; per pinguedinem, charitas significatur. Quod autem per oleum misericordia intelligatur, habetur in illa parabola stabularii, qui vulnerato vinum et oleum apposuit (*Luc. x*). Stabularius, id est Christus, humanum genus vulneratum sanavit [*supp. oleo*], id est misericordia, et vino, id est veritate. Veritas enim de terra orta est, id est Christus de virgine Maria, et misericordia, et veritas obviaverunt sibi. Quod vero per pinguedinem charitas significetur, habetur ibi: *« Inveni David servum meum, oleo sancto meo unxi eum (Psal. lxxxviii, 21). »* Et præcipitur: *« Omnis adeps Domini erit (Levit. iii, 18). »*

Tria sunt genera adipis. Est adeps intestinorum, jecoris et renum; secundum duplicem charitatem, est charitas ad Deum, est charitas ad nos ipsos, est **561** charitas ad proximum. Omnis ergo adeps Domini tantum est, quia nulla eleemosyna, nulla operatio fructuosa est sine charitate. Videndum est quare dicantur hi viri pleni misericordiæ. Annon ideo

A hoc dictum est quia misericorditer actum est cum eis? Hoc quidem verum est. Apostolus enim ait: *« Blasphemus fui et persecutor, nunc autem misericordiam consecutus sum (I Tim. i, 13). »* Similiter et cum Petro misericorditer actum est, qui licet fidem negaverit, tamen veniam meruit. Maxime tamen misericordiæ viri sunt, quia misericorditer egerunt nobiscum, instruendo, prædicando, ad fidem nos trahendo. Inquiramus ergo si pleni fuerint charitate. Producamus Apostolum; ætatem habet, pro se loquatur. Ipse de se dicit, quia *« neque mors, neque vita separabant me a charitate Christi (Rom. vii, 35). »* Sed quia sæpe particularia proferebat, quæ minus utilia, sicut: *« Domine, si oportuerit me mori tecum, non te negabo (Matth. xxvi, 35); »* audiamus Christum ei testimonium perhibentem: *« Simon, diligis me plus his? » (Joan. xxi, 15).* Secundum effectum quatuor genera [*f. officia*] designantur in oleo. Oleum enim valet nautis, cum in abyso aliquid perscrutari volunt; valet et ad cibos condiendos; utile est ad lucernam, et ad medicinam. Primum est in aquis, secundum in lagena, tertium in lucerna, quartum in medicina. Primum effunditur, secundum reservatur, tertium accenditur, quantum conficitur. Primum exilit, secundum reficit, tertium illuminat, quartum medelam præstat. Primum est confessionis, secundum prædicationis, tertium virtutis, quartum intercessionis. De oleo confessionis dicit Salomon: *« Non deficiat oleum de capite tuo (Eccle. i, 8), »* id est non absit confessio cordi tuo. Si bonus es, confitere laudes; si malus es, confitere peccata. Et hoc oleum contrarium est oleo adulationis, de quo dicitur: *« Oleum peccatoris non impinguet caput meum (Psal. cxi, 5). »* De oleo prædicationis dicitur in Cantica: *« Oleum effusum nomen tuum (Cant. i, 2). »* — *« In omnem terram exivit sonus eorum (Psal. xviii, 15). »* De oleo virtutis, id est operationis miraculorum, legitur in Veteri Testamento: *« Oleo enim ungebantur manus sacerdotis in dextro pollice, simul cum sanguine arielis consecrationis (Levit. xvi, 14). »* In manibus autem intelliguntur operationes miraculorum. De oleo intercessionis dicitur in Evangelio: *« Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur (Matth. xxv, 8), »* id est intercedite pro nobis. Videamus si Petrus et Paulus habuerint oleum confessionis. Audiamus itaque Apostolum confitentem quando Dominus apparuit ei in via, et dicentem: *« Domine, quid me vis facere? » (Act. ix, 6).* Ecce qui prius notaverat Christum blasphemis, et qui persecutus fuerat ipsum, jam vocat ipsum. **562** Dominum; promittit se non amodo secundum propriam voluntatem vivere, dicens: *« Domine, quid me vis facere? »* Audi et Petrum confitentem et dicentem: *« Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te (Matth. xxix, 27). »* Non est cursim prætereundum de confessione Petri et Pauli et Ecclesiæ. Si Petrus fervore dilectionis minus circumspectæ, soli-

tus fuit dicere : « Ecce nos reliquimus omnia ; » quæ sunt hæc omnia quæ dicit se reliquisse ? Legitur quod « charitas omnia credit (I Cor. xiii, 7). » Sine his quæ creduntur non potest esse salus ; hæc non reliquit. Legitur et de aliis : « In omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros (II Cor. vi, 4). » Nunquid illa reliquit ? Sunt et omnia de quibus dicitur : « Primum quærite regnum Dei et justitiæ ejus, et hæc omnia adjicientur vobis (Matth. vi, 33). » Sed sine his non potest vita humana subsistere. Sed ecce jam invenimus quæ omnia reliquit. Illa scilicet de quibus dicitur in Ecclesiaste : « Vanitas vanitatum, et omnia vanitas (Eccle. i, 2). » Hæc omnia reliquerat, scilicet amorem mundi, concupiscentias sæculi. Item, cum Petrus solus loqueretur, quare dixit : « Ecce nos reliquimus omnia (Matth. xxix, 27). » Quoniam duo sunt in homine : caro et anima. Aliquando caro [dicit] : Omnia relinquo, sed non anima. At c. Gregorio : « Non est sufficiens hæc relictio. » Dicit ergo : « Relinquimus omnia, homo interior et exterior, quasi unus eorum loqueretur. Ego exterior simul cum interiore omnia reliquimus. » Quod vero oleo prædicationis pleni fuerint manifestum est. Nonne Paulus dicit : « Transivi a Jerusalem in Illyricum mare, prædicando : Et vere plus omnibus laboravi (I Cor. xv, 10). » De Petro legitur in Actibus apostolorum quod ad prædicationem ejus una die « ceciderunt [crediderunt] tria millia, et in alia die quinque millia (Act. ii, 42). »

De oleo virtutis, id est operationis miraculorum quibus eminuerunt, quid attinet dicere ? Nonne legitur quod ad umbram Petri sanabantur infirmi (Act. v). Non legitur hoc de Christo. Salva reverentia Christi majora fecit Petrus quam Christus. In Petro adimpletum est quod Christus dixit : « Et hoc quod facio facietis, et majora horum facietis (Joan. xiv). » De Paulo, ut reliqua quibus fulgebat nunc omittamus, ex Scripturis certum habemus, quod quoscunque excommunicabat, diabolus illico eos vexabat. Quod autem gratia intercessionis specialiter attribuebatur eis, mirum est in oculis nostris ; cum et mediator Dei et hominum sit noster ibi advocatus, et gloriosa Virgo, nec non et beatus Joannes, quo major non surrexit, ut scriptum est, inter patres mulierum, pro nobis intercedant. Tamen Petrus et Paulus tenerius pro nobis et arctius supplicant, quia et ipsi gravissime peccaverunt. Nonne Paulus fuit blasphemus, 562 et persecutor Ecclesiæ manifestus ? Petrus quoque factus est coram Domino [noster intercessor], sed fidem suam negavit. Nullus ergo gravius peccavit. Quanto fortius experti sunt nostros excessus, tanto exactius implorant Dominum pro nobis. Sicut legitur Dido Æneæ inter cætera dixisse :

Non ignara mali, miseris succurrere disco
VING., Æneid.)

Inde est quod specialiter dicuntur hic et assistere, licet multa millia angelorum et spirituum sancto-

rum assistant ei. Christus enim tanquam imperator, unum habet judicem, scilicet Petrum, et alterum doctorem, scilicet Paulum. Petro quidem traditæ sunt claves regni cælorum. Petrus aperit eos, et claudit eos. Sententiam Petri sequitur sententia Christi. Dictum est enim ei : « Quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælis (Matth. xvi, 19). » Non est dictum : Quodcunque ligaverit Christus, sed : [Quodcunque] ligaverit Petrus. Hos igitur habet assessores, hos habemus fidelissimos intercessores. Sed, si pro omnibus preces Domino fondunt, tamen pro claustralibus, pro viris religiosis, pro vobis ad quos loquor propensius intercedunt. Vos quidem de Benedicto et aliis gloriamini, a quibus ordinis vestri suscepistis religionem. Sed de his maxime potestis et debetis gloriari et confidere, a quibus accepistis ordinis vestri seminarium et ordinem. Tria enim sunt in ordine vestro, ortus, progressus, et finis. Ortus, est mundi contemptus ; progressus, obedientia ; finis, ad Dominum præsentia usque in finem. A Paulo habetis progressum, ubi dicitur : « Domine, quid me vis facere ? » (Act. ix, 6). A Petro habetis ortum, ubi dicitur : « Ecce nos reliquimus omnia ; » finem, ubi dicitur : « Et sæculi sumus te (Matth. xix, 27) ; » scilicet, usque in finem perseverantiam habuimus. Quod ipse præstare dignetur, qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

LXVII.

IN FESTO SS. PETRI ET PAULI SERMO SECUNDUS (62).

« Fac tibi duas tubas ductiles argenteas ad convocandum populum (Num. x, 2). »

Magna est, domini mei et fratres, diei hujus solemnitas ; magna est hodierna celebritas, in qua Petri et Pauli passionem recolit Ecclesia. Post Domini nostri sollemnitatem et beatæ Virginis juræ præfertur aliis hæc solemnitas quam nobis facit Petri apostolorum principis in cruce extensio, et Pauli, qui vas electionis est, decollatio. 563 Alii claves regni cælorum leguntur commissæ, qui propter fidei constantiam a Domino audire meruit : « Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam (Matth. xvi, 18). » Et iterum : « Petre, amas me ? pasce oves meas (Joan. xxi, 17). » Alteri post gloriosam Domini ascensionem, revelata est gloria Domini, quæ ipsum sic totum illustravit, quod eum strenuum domus Domini speculatorem ordinavit. Hic idem ait : « Novissime autem tanquam abortivo visus est et mihi Dominus (I Cor. xv, 8). » Petro commissum est Evangelium circumcisionis ; Paulo præputium. Petrus factus est prædicator Judæorum ; Paulus errantis gentilitatis pius ad vitam exstitit revocator. Hi sunt fidei nostræ fundamentum, sanctæ Ecclesiæ sustentamentum. Horum eruditionibus in structura firma consistit Ecclesia. Horum sonus tanquam tubæ clangor exiit in omnem terram ; horum doctrina fulget Ecclesia ut sole luna. Fides crevit Petro doctore. Judæa etiam in parte Christum cogno-

vit; Paulo docente, gentilitas a squalore infidelitatis in lucem veritatis prodiit. Unde idem ait: « Qui operatus est Petro in apostolatam, operatus est et mihi inter gentes (Galat. II, 8). » Bene istis convenit, quod in libro Numeri Moysi dictum est: *Fac tibi duas tubas argenteas ductiles ad convocandum populum.* Considerandum ergo a quo tubæ istæ factæ sunt, et quomodo, et ad quem usum. Ad populum Dei scilicet convocandum. Tubæ istæ significant sanctos prædicatores, eos siquidem quorum est hodie rursus festivitas, et hi non meritis propriis ad prædicationem sunt electi, sed virtute ex alto induti, a Moyse, id est a Domino Jesu prædicatores sunt constituti. Unde bene dicitur: *Fac tibi duas tubas.* Hæc tubas Moyses, id est Christus, facit, et sibi, id est ad suum honorem, ut eis longe lateque clangentibus hæredes habeat, quibus æternæ jucunditatis largiatur benedictionem. Et cum in multis Moyses Dominum designet, spiritualiter ipsius nominis interpretatione, ipsum potest designare; interpretatur enim Moyses *ab aqua sumptus*. Et noster Moyses, id est Christus, ab aqua sumitur, dum a sacræ Scripturæ intelligentia ad ipsum cognoscendum homo sublimatur. Nec incongrue Scripturam aquæ comparamus, quæ tanquam aqua lavat, reficit et refrigerat nos. Lavat dum ea quibus animi sordes absterguntur, jugiter nobis insinuat; nos etiam lavat, dum ne quid in nobis intersum remaneat, clamat: « Pœnitentiam agite, appropinquat enim regnum colorum (Matth. III, 2). » Et iterum: « Sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna exstinguit peccatum (Eccle. III, 33). » Nos reficit, dum quod præmii in cœlestibus expectamus, nos oblivisci non sinit. Nos sustentat in via, dum **565** mentibus nostris imprimit quibus donariis donandi simus in patria, ut est illud: « Fulgebunt justi, et tanquam scintillæ in arundinetis discurrent (Sap. III, 7). » Nos refrigerat, dum exemplis sanctorum nos in nobis extinguere monet vitiorum incitamenta.

Moyses ab aquis assumptus, a filia Pharaonis est nutritus. Sic Jesus Christus, dum a fidei anima suscipitur, ipsam nutrit, et in ea nutritur. Hæc prius infidelitati subjecta, tali suscepto habitatore, exultat ad fidem intrans, infidelitate abjecta. In hac Deus crescit, dum de die in diem magis ac magis in ejus amorem in omnis anima inardescit. Qui enim immensus, et ubique totus non in se potest crescere, sed in nobis major potest esse. Ad clangorem tubarum ceciderunt muri Jericho. Jericho enim interpretatur *luna*, et significat hunc mundum, qui semper est in defectu, nunquam in eodem statu permanet. « Præterit enim figura hujus mundi (I Cor. VII, 51). » In aliis oritur, et in aliis moritur. Septem muri Je-

richo septem sunt principalia vitia, quæ clangentibus tubis, id est prædicatoribus sanctis, in pluribus sunt extincta. Hi muri septimo clangore penitus concident. In mundi enim fine, sive in extremo examine, sic tollentur vitia, quod de cætero nullum movebunt. De his tubis etiam legitur, quod Gedeon Madianitas expugnaturus, tubas accepit, cum tubis lagunculas in lagunculis laternas. Mirabilis hic modus pugnandi cum hostibus. Pugna indicitur, et neglectis armis bellicis, tubæ, lagunculæ et lampades accipiuntur. Mirabilis hæc pugna, mirabilior quæ hanc pugnam sequitur victoria. Nulla coruscant arma, et hostes fugantur, sine armis armati subjugantur inermibus, Gedeon contra Madianitas contrivit. Gedeon interpretatur *circutens munitio*, et significat Christum, qui in utero virginali consistens, cælum et terram circumivit. Sic in Virgine fuit, quod in cœlo non defuit. Madianitu interpretatur *circutens munitio*, et significat Christum, qui in utero virginali consistens, in desperationem decidunt, et dum de salute diffidunt, a malo in pejus (63). Tales Gedeon, id est Deus, insequitur et **566** vincit tubarum clangore, lagenarum confractione, et lampadarum expositione. Sancti enim prædicatores, dum lagenas confringunt, id est dum corpora cruciatibus exponunt, exerunt lampades, quibus resistentes vincunt. Gloriosa enim mirabilia quæ in eorum sequuntur passione, multos converti faciunt, ad fidem vocant, et, ut in fide firmi sint, corroborant. Istæ sunt tubæ ductiles argenteæ, quæ per crebas mundi tensiones; per multas passionum amaritudines, quo plus tunduntur, eo magis in Dei dilectionem extenduntur. Hæc tubæ argenteæ sunt, doctores enim in divinis eloquiis debent esse instructi, ne ad docendum quod fieri volunt inveniantur indocti. Unde illud: « Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum (Psal. II, 7). » Tales tubæ ductiles et argenteæ ad hunc usum sunt ut convocent populum Dei. Sancti enim prædicatores ad hoc studere debent, ut ad fidei unitatem convocent dispersos. Et notandum quod in lege veteri, tubæ illæ, quæ spiritualium tubarum figuræ erant, ad hæc quatuor constitutæ sunt; ut populum ad bellum, ad progrediendum, ad epulum, et ad festum convocarent. Similiter et nostræ tubæ ad bellum nos vocant, dum monent (64) ut in virtutibus progrediamur; ad epulum nos vocant, dum qua religione, qua mentis puritate ad mensam Domini sit accedendum, verbo docent, monstrant exemplo. Ad festum nos vocant, dum qualiter festivitibus temporalibus interesse debemus, docent, quibus ita devote interesse debemus, ut festivitibus angelorum adesse mereamur. Quod nobis præstare dignetur qui vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

(63) Locus aperte ab amanuensi vitiatus, qui sic restitui posset: *Madian interpretatur judicium, seu liguans. Significat autem criminum reos, qui dum de extremo judicio et salute sua diffidunt, a malo in pejus venientes in desperationem decidunt.*

(64) Hic aliquid deesse videtur, quod sic suppleri potest: *Ad bellum nos vocant, cum ad pugnam contra tentationes nos accendunt. Ad progrediendum, dum monent ut in virtutibus progrediamur. Ad epulum, etc.*

LXVIII.

IN FESTO S. PETRI APOSTOLI SERMO TERTIUS (65).

« Nunc scio vere quia misit Dominus angelum suum, et eripuit me de manu Herodis, et de omni expectatione plebis Judæorum (Act. xii, 11). »

Legitur in annalibus (66) quod Caius Cæsar 567 Herodem Tetrarcham, qui Joannem decollavit, cum uxore Herodiade relegavit in exilium Lugduni; Herodem vero Agrippam fratrem Herodiadis non solum tetrarchia Galilææ donavit, imo et regem Hierosolymorum instituit. Hic volens sibi conciliare animos Judæorum Jacobum Zebedæi occidit: Petrum in diebus æzymorum misit in carcerem, ut post Pascha ad populi arbitrium vitam ejus supplicii terminaret. Petrus vero solutus per angelum in actionem gratiarum prorupit, dicens: *Nunc scio vere*, etc. Historia hæc sæpe repetitur in Ecclesia, quia dupliciter nos ædificat. Primo ex superficie litteræ nos instruit; secundo spiritali intelligentia tanquam medulla tritici nos pascit. Item secundum litteram dupliciter nos informat: primo, ut omnem spem in Domino potentes bona nostra sibi attribuamus: secundo, ut juxta Sapientem in principio sermonis unusquisque sit accusator sui. Petrus, quia speravit in Domino, liberatus est, nec tamen elatus est, sed Deum prosecutus est gratiarum actione. In hunc modum et nos cum tribulamur, ad ipsum clamemus, et exaudiet nos, et in tribulatione nostra liberabit nos. « Filii Israel cum tribularentur, de necessitatibus suis clamaverunt ad Dominum, et sanavit eos (Psal. cvi, 15). » Clamavit Jonas de ventre ceti, et evomitur est (Jon. ii). Clamavit Daniel, et clausa sunt ora leonum (Dan. xiv). Clamaverunt pueri, et sublatus est ignis de fornace. Clamavit Petrus de carcere, et ceciderunt catenæ de manibus ejus (Act. xii). Sed quomodo in hac gratiarum actione Petrus accusavit se non elucet, nisi forte tacite se accusaverit in principio sermonis sui, cum dixit: *Nunc scio vere*, quasi aliquid inculcando. Singula pondus habent ac si diceret: Dum mihi videbar sciolus, deprehensus sum in insipientia mea; quædam quasi vera asserui, et inventus sum mendax; sed nunc scio vere quæ dico, hic non inveniet quid in me reprehendat Dominus et Magister meus; sed unde hoc mihi quod claviculæ cæli, iudicem mundi, vicarium Christi, principem cætus apostolici, insipientem et mendacem audeam profiteri. Secunde hoc audeo ego, nam hæc de eo scripta sunt. Ne quis pro immanitate peccati desperet; temerarie locutus est iste Petrus, scilicet, cum ait « Exi a me, Domine, quia homo peccator sum ego (Luc. v, 8), » non differt a voce phrenetici qui ait: Exi a me, medice,

A quia homo infirmus sum. Insipienter locutus est, cum ait: « Bonum est nos hic esse, etc. » (Luc. ix, 33). Unde Evangelista: Siquidem nesciebat quid diceret (Luc. xii). A pusillanimitate locutus est cum ait: « Absit a te, Domine, non fiet istud; » Unde redargutus a Domino audivit: « Vade 568 retro, Satanas (Marc. viii, 33). » Ex consuetudine hominum locutus est: « Domine, ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te, quid ergo erit nobis? » (Matth. xix, 27). Familiare enim est filiis Adæ quærere commoda sua. Quid vero attinet dicere, quam præsumptuose locutus est, cum ait: « Elsi oportuerit me mori tecum, non te negabo (Matth. xxvi, 35). » Ecce in quo cortex litteræ nos instruit. Copiosius vero nos spiritalis nucleus dat intelligere; sub uno scilicet cortice triplex nucleus invenitur. Scrutemur ergo litteræ parietem, et inveniemus thesaurum intelligentiæ desiderabilem. Latet quidem hic intelligentia generalis, specialis, finalis, id est de Ecclesia, de viro contemplativo, de spiritu humano. Sane Ecclesia lavacro regenerationis lota, fonte baptismatis aspersa, quasi stans in littore maris, inde videns Pharaonem et Ægyptios submersos, sicut Moyse in Canticum eorum, ita et ipsa in laudem Dei prorumpit, dicens: *Nunc scio vere quia misit Dominus, etc.* *Nunc* enim pro tempore gratiæ solet poni, ut ibi: Ecce nunc tempus acceptabile. De angelo vero quem misit Dominus videamus.

Legitur in Theologia de quatuor generibus angelorum. Est enim angelus Satanae, angelus pacis, angelus mysterii, angelus consilii. Primus colaphizat, secundus ædificat, tertius confortat, quartus liberat, id est dæmones, homines, supernæ virtutes, Emmanuel. De primo dicit Apostolus: « Datus est mihi stimulus carnis meæ angelus Satanæ, qui me colaphizat (II Cor. xii, 7). » De secundo ibi: « Angeli pacis amare debent (Isa. xxxiii, 7). » De tertio ibi: « Qui facit angelos suos spiritus (Psal. ciii, 4); » et ibi: « Omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi (Hebr. i, 14). » De quarto ibi: « Et vocabitur magni consilii Angelus (Isa. ix, 7). » Hic solus liberat; unde in Evangelio: « Si Filius vos liberaverit, vere liberi eritis (Joan. viii, 36). » De hoc dicit Ecclesia: *Misit Dominus Pater Angelum suum*, id est sibi consubstantialem, et eripuit me de manu Herodis. Herodes pellicius interpretatur a pellicio, quod est decipio. Hic est Leviathan qui sedet in insidiis, ut interficiat innocentes, serpens callidior cunctis animantibus, malleus universæ terræ, ventus validus quo cœperat mergi Petrus. Hanc ereptionem plane ostendimus, cum catechizando dicimus [sc. ad baptismum]: *Exi ab eo, spiritus im-*

(65) B ms. Andegav. — Hic sermo fuisse videtur aliqua potius familiaris exhortatio, intra claustrum habita coram canonicis regularibus, quos expresse nominat, aut coram monachis, quorum notat victus austeritatem, quam concio publice coram plebe Christiana pronuntiata. Ad quid enim plebi Christianæ defectuum claustralium ad minutias usque, tam exacta descriptio. Cum autem adeo expresse

canonicum regularem hic appellat, probabilius est Hildebertum hanc habuisse coram canonicis regularibus, quorum olim vita nec minus arctata votis obedientiæ et abdicationis proprii, nec multo minus victu et labore austera, quam monachorum erat.

(66) Joseph., *Antiq.* xviii, 9.

munde; et modum liberationis cum dicimus: *Abrenuntias Satanæ et operibus ejus*? Sed nota quia dicit Ecclesia se ereptam de manu, non de manibus. Diabolus enim sinistram habet et dexteram, et sicut victor captivum hostem cum sinistra trahit, cum dextra colaphizat, ut expeditius eat, sic ante adventum Christi diabolus genus humanum captivum trahebat, et ad libitum suum flagellabat, quia etiam 569 quosdam vivos legitur rapuisse in infernum. Eripuit autem nos Christus de manu trahente, non de flagellante; adhuc enim super dorsum Ecclesiæ fabricant; vel flagellant peccatores; adhuc justus intus malleum [sentit] et incudem; adhuc impugnant dæmones Ecclesiam, sicut et expugnaverunt a juventute sua; sed hæc manus dextera est, non sibi, sed nobis; flagellat enim filium quem vult recipere; operatur enim in nobis patientiam, probationem, spem.

Subditur: *Et de omni expectatione plebis Judæorum*. Judæi consententur Herodem regem? Non senatus, non populus, non cives, sed plebs dicuntur, juxta illud: « Lepusculus plebs invalida (*Prov. xxx, 26*). » (67) Hæc sunt omnia crimina, quæ tamen epistola canonica sub tribus includit. Periculosum est esse cum plebe hac. Lutum enim inquinat, limus ligat, profundum devorat. Concupiscentiam enim oculorum quasi armamentarium [*f. atramentarium*] scriptoris fert secum plenum vanitatibus, quia quot vanitatibus hominem afficit, tot maculis denigrantibus eum inscit. Concupiscentia vero carnis limus est, id est lutum viscosum; quem enim arripit, quasi inseparabiliter eum sibi conglutinat. Inde est quod caro potius dicta est facta de limo, quam de luto, vel de terra, ut in hoc fervens ipsius insinuaretur glutem. Adeo enim glutinosa est caro nostra, quod spiritus noster ad imaginem Dei factus in summa puritate, conglutinatus est ei, ut, si fieri posset, nunquam vellet ab ea separari, sed superindui. Superbia vero vitæ profundum est in quod traxit secum Lucifer tertiam partem angelorum, vel stellarum. De luto gratulabatur Propheta ereptum, dicens: « Eripuit me de lacu miseriæ, et de luto fæcis (*Psal. xxxix, 3*). » Adhuc se esse in limo carnis conquerebatur Propheta, dicens: « Infixus eum in limo profundi, et non est substantia (*Psal. lxxviii, 3*). » Ne autem profundo superbiæ absorberetur, clamabat: « Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum (*ibid., 16*). » Ecclesia ergo erepta est de luto, limo, et profundo; erepta est de omni expectatione plebis Judæorum. Est eadem vox. ut diximus, viri speculantis claustra [*f. in claustra*], qui assumptis pennis columbæ fugit in solitudinem,

(67) Hic aliquid deesse videtur. Non enim notantur crimina illa, quæ tamen dicit auctor esse omnia crimina, quæ canonica epistola, ut ait, sub tribus includit. Hæc libenter esse censerem, quæ Joannes Evang. Epistola prima, cap. ii, v. 16, recenset, nimirum concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, et superbiam vitæ, quibus

A potius animi, quam cremi; qui inter homines vivit super homines, quia angelum vivit in terris; nec tamen cujuslibet claustra hæc vox est, nec enim semper Petri fuit; 570 sed cum jam trinominus esset, nominatus est Simon, cognominatus Barjona, id est *filius Joannis*, agnominatus est Petrus, et donec transiit primam et secundam custodiam, et portam ferream, non se exaltavit. In hunc modum vero spiritualiter transit primam custodiam, si fuerit Simon, id est *obediens*; jam [*f. secundam*] si fuerit Barjona, id est *filius columbæ*; portam ferream, si fuerit Petrus, id est *firmus*. Est enim prima custodia vinculum consuetudinis; secunda, porta ferrea, species vanitatis. Prima ligat, secunda cruciat, tertia necat. Prima est pellenda, quia quamvis.

B *Naturam expellas furca, tamen usque recurret*; secunda sustinenda, tertia fugienda. Quam durus sit transitus primæ custodiæ novit ille qui in libro experientiæ dicit: Simus et nos quia difficile est consueta repellere; dura est ista transitio, et aliquis probitatis transire de comensationibus ad jejunia, de carnalibus ad olera, de sericis ad cilicia, de pulvinaribus ad stramenta, de impunitate ad verbera, et, ut in summa dicam, de propria voluntate ad jugum obedientiæ. Vere hæc mutatio dexteræ Excelsi. Quid enim mirabilius, quid dignius hac immutatione? Immutatur enim homo de amurca in oleum, de fæce in vinum, de palea in granum, et ut usitatus dicam, de trunco in vitulum. Qui enim olim truncus erat, scilicet inutile lignum, factus est vitulus novellus, cornu producens et ungulas, positus super altare Domini in holocaustum suavissimi odoris. Hanc custodiam transit vir claustralis duce et comite obedientia. Ad omnes enim insultus consuetudinis objicit votum religionis, et dicit: « Non sequar te, consuetudo; votum vovi Domino. Illum sequar quocunque ierit. » Edomita consuetudine sequitur impetus tentationis, torrens, id est inundans, leo impetu iræ suæ. Aggrediuntur enim eum morbi inusitati; frequens oculis dolor ex vigiliis, tussis ex frigore, tremor tibiarum ex longinqua statione in choro, thubam (68) genuum ex crebra genuum inflexione, coarctatio arteriarum ex ciborum ariditate, et, in hunc modum. At quod difficilius est, detractio fratrum, qui cum vident prolixius orantem, crebrius vigilantem, arctius et rarius edentem, aiunt: Hic frater noster 571 somniavit mortem abbatis; ideo faciem suam demolitur, ut oculos intuentium illudat; et cum transit coram eis, insultant ei, et dicunt: « Ecce somniator venit (*Gen. xxxvii, 19*); » erit abbas noster; vel forte aliis ipse invidet, vel amulebitur perfectionem aliorum, et conabitur [*f. onerabitur*]

invalida plebs inscitur; et quibus notatis, rite subditur ab auctore (quod probabiliter oscitans amanuensis omisit). *Hæc sunt omnia crimina*, etc. Hoc autem ex sequentibus elucidari et probari videtur.

(68) Forte *tubera*, Galice *enflures*, *loupes*.

supra vires. Difficilior est transitus hujus custodiæ; hæc enim posito homine in via, supplantavit gressus ejus. Hæc omne fundamentum, quod jecerat homo, concutit, et sæpe evertit. Hic est ventus qui obruit domum super filios Job convitantes. Non transibit homo hanc, nisi fuerit patiens et humilis Barjona. Unde legitur de Antonio quod cum vidisset in spiritu omnes liqueos tentationum demonis, in stupore et ejulatu magno clamavit: « Quis transibit istos? » Facta est ei vox de cælo, dicens: « Humilitas. »

Sane restat adhuc porta ferrea; transitus tertie irremediabilis, species scilicet veritatis. Videns enim diabolus per duo prædicta se nihil profecisse, aggreditur eum sub specio recti tanquam consiliarius salutis, tanquam fidelis a secretis, et circumvallat eum quasi quatuor quaternionibus militum, unum collocans ad caput, unum ad pedes, alium ante, alium retro. Inferior ergo quaternio est cura carnis; superior, superbia ex virtutibus; posterior, memoria relictorum; anterior, instantia tribulationum. Primus enim ligat, secundus inflat, tertius sublimat, quartus suffocat. Accedit ergo primus incessu modesto, capite demisso, et ait: « Pax vobis (Joan. xx, 21). » Cui ille: « Estne pacificus ingressus tuus? » — « Pacificus est, » ait. Ab hoc maxime cavendum est; non enim de facili hostia cavetur, cum ingressus pacificus expectatur. Tandem sic incipit: « Curam carnis agere debes; nemo enim carnem suam odio habuit (Ephes. v, 29). » Hoc enim quantum quod diligere debes ex charitate. Hoc jumentum commissum est tibi; et sicut onus et virga, sic cibarium jumento debetur. Caro tua est quasi chorda in cithara. Psallentes enim in choro admodum citharæ dulce melos resonantis in aure cantoris. Tendere ergo debes chordam tuam, non rumpere, quia si ruperis eam, nonne injurius eris citharæ fratrum et cui citharizas? Legitur quoque: « Alatur civis ut expellatur hostis. » Et illud: « Ecce dedi vobis cibos herbam terræ, et animam viventem super terram. » Cibi enim regulares, quibus uteris, potius obrunt te quam nutriant. Cascus enim datus, pessimus est; ova contemptibilia, legumina infantia; aqua stomachum stringit; de piscibus dicerem, sed caro tibi apponatur. Cave et vide quam subdolanus est iste mundus. Ergo esto Petrus, et constanter responde: Vade, Satana, non in solo pane 572 vivit homo (Matth. iv, 4). Ego cibum habeo manducare quem tu nescis; non vivo intus ut comedam, imo comedo ut vivam; tantum apponitur cibarii jumento meo, quod de reliquiis ipsis potest satiari; panis et aqua vita beata. « In fortitudine cibi hujus ambulavit Elias quadraginta diebus usque ad montem Dei Oreb (III Reg. xix, 8); » et cum dixeris hæc, ora ad Dominum, et dic: « Confige, Domine, timore tuo carnes meas (Psalm. cxviii, 120). » Hoc effugato accedit quaternio superior, non minus versipellis, et ait: « Nobilis es, litteratus, longo usus studio novisti omnes ordinis tui articu-

los; sciulus es in exterioribus. Quid ergo sedes hic tota die otiosus? Cur abscondis talentum Domini in sudorio? Nonne melius quovis prælato tuo servares rigorem ordinis incolumem? Faciliorem haberes ascensum [f. assensum] ad principes per amicos tuos; facilius impetrares. Vade, fac tibi amicos de fratribus; sollicite scrutare secreta abbatis, unde possis eum pulsare et expulsare; discurre ad charos tuos, ut pro te discurrant. Fac te omnia in omnibus, ut baculum (sc. pedum pastorale) tibi lucrificias. » Cave, vir bone. Vide quam pessimus est iste. Non vult te esse discipulum Christi, qui ait: « Discite a me quia mitis sum et humilis corde (Matth. xi, 29); » sed illius qui ait: « Ponam sedem meam ad aquilonem, et ero similis Altissimo (Isa. xiv, 14). » Hæc est illa quæ ut imprudenti invenitur [f. invenitur], unam de decem virtutibus interfecit. Hæc est turris quæ cecidit super decem et octo viros qui eam ædificant. Hæc est superbia natione cælestis, quæ sublimium mentes inhabitat, et quia ad proprios ortus revolans ad dignitatem irrumpit hominum, in qua ad dignitatem prorumpit angelorum [f. ut ad dignitatem prorumpat angelorum]. Esto et hic Petrus, et dic: « Ex ore tuo te judico, serve nequam (Luc. xix, 22). » Tu promittis me fieri sublimem, sed in prælatione facerem me contemptibilem. Unde Apostolus: « Si secularia habetis judicia, contemptibiles qui sunt inter vos eligite (I Cor. vi, 4). » Sic, novi ordinem, ergo secundum ordinem, quanto sum altior, tanto debeo me in omnibus humiliare. « Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos (Cant. v, 3), » et cum hoc dixeris, ora ad Dominum: Domine, non veniat mihi pes superbiæ, non sit exaltatum cor meum, neque elati sint oculi mei. Hoc autem in fugam converso, posterior accedit quaternio, qui ait: Lunaticus tempestive [f. ad sensum auctoris intempestive] egressus es de mundo, cognitis vanitatibus quæ sunt sub sole, tutius esses in religione, cognita enim melius caventur. Etiam scire debes quæ circa charos tuos aguntur. « Qui enim, ut ait Apostolus, curam suorum non habet, deterior est infideli (II Tim. v, 8). » Vade ad tuos, et de proprio largas facies eleemosynas, quod hic non potes. Quod si rumusculos populi times, etiam manens in habitu tuo, poteris 573 Hierosolymam ire, visitare loca sancta, ubi steterunt pedes Domini, visitare summa [limina] apostolorum Petri et Pauli.

In diebus senectutis tuæ, redibis ad claustra; finis enim, non pugna coronat, et Dominus judicat fines terræ. Cave, vir bone, vult te esse circumcensorem [f. circumcursorem], non canonicum regularem. Vult te mutare in statuam salis. Vult ut sis opprobrium hominum, et abjectio plebis, ut dicatur de te: « Hic homo cepit ædificare, et non potuit consummare (Luc. xiv, 30). » Esto Petrus, et dic ei: Non sum canis ut redeam ad vomitum (II Petr. ii): posteriora oblitus cum Apostolo, ad anteriora me extendo. Dominus meus Jesus Christus non de-

ascendit de cruce, cum diceretur ei: Descende, et credimus tibi (*Matth. xxvii*). Mortuus est in cruce propter me, et ego moriar in cruce obedientiæ propter ipsum, et propter me. Et cum hæc dixeris, ora ad Dominum, et dic: « Confirma hoc Deus quod operatus es in me (*Psal. lxxvii, 29*). » Hoc facto, accedit anterior quaternio, et ait: Ecce omnia bona cœnobii hujus fere perierunt, vineæ grandinatae sunt, spem mentita seges, hoc est cunctus arando. Unde vives? quo indueris? Nihil est promissio Domini. « Quærite primum regnum Dei, et hæc omnia adjicientur vobis (*Luc. xii, 31*). » In contrarium res lapsa est, fodere non vales, mendicare erubescis. Si sapias, curam tui habe. Sane, vir bone, esto Petrus, et dic: « Non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem (*Psal. xxxvi, 25*). » Et: Timen-
 tibus Deum nihil deest: novit Deus medicus cui me commisi, quando danda, quando subtrahenda sunt hæc, « Dominus dedit, Dominus abstulit; sit nomen Domini benedictum (*Job i, 21*). » Non negabit pater filio viaticum, qui dat jumentis escam ipsorum, et pullis corvorum invocantibus eum. Et cum hæc dixeris, ora, dicens: « Divitias et paupertatem ne dederis mihi, sed tantum victui meo tribue necessaria (*Prov. xxx, 8*). » Itaque, cum transieris hanc portam ferream, licebit exclamare: *Nunc scio vere quia misit Dominus Angelum suum, et eripit me de manu pellicii* (69-70), id est mundi, et de omni expectatione plebis Judæorum. Expectatio plebis dicitur per simile, quia sicut qui obsidet castrum, multa facit inutiliter, et dicit: Adbuc unum addam, et expectabo ut videam si prosit. Sic et isti, quasi post primam et secundam custodiam, extremæ sunt expectationes Herodis, quibus frustratis, desinit obsidere. Est vox eadem, ut dixi, spiritus humani in die obitus sui, quando scilicet evolat de corpore mortis hujus, tanquam liber de carcere, et clamat: *Nunc scio vere, etc., et eripuit me de manu Herodis*, id est *pellicii*, id est corporis; pellicius enim dicitur a pelle, et de omni expectatione plebis Judæorum, id est membrorum, 574 quibus ministris militat caro adversus me; eripuit enim oculos meos a lacrymis, pedes meos a lapsu, aures a fabulis, linguam a mendacio, manus a rapina. Primam sane ereptionem a peccatis hujusmodi in baptismo; secundam a tentationibus paulatim agimus in eremo; tertiam ab omni corruptela expectamus in cœlo. Qui ergo primo eripuit, secundo eripiet, tertio eripiat Jesus Christus, Dominus noster, Angelus noster, cum venerit judicare vivos et mortuos, et sæculum per ignem.

LXIX.

IN FESTO SANCTÆ MAGDALENÆ SERMO UNICUS (71).

« Super tribus sceleribus Moab, et super quatuor non convertam eum, eo quod incenderit ossa regis Idumæe usque ad cinerem (*Amos ii, 1*) »

Amos Thecuites vir propheta fuit, sed sermonis

(69-70) Herodis qui interpretatur *pellicius*.

absconditi. Ipse quidem se non esse prophetam testatur, id est nec de genere, nec de officio et doctrina fuisse prophetarum; sed, cum esset pastor velli-
 cans sycomoros, misit eum Dominus in Israel tanquam virum elinguem et incompetem sui sermonis, ut adversum vacas pingues Samariæ prophetaret. Inde est quod veritatem quam accepit a spiritu, adeo in compositis sermonibus, et quasi nolentibus intelligi edidit, ac si non edidisset in verbis suis quæ prædiximus ad litteram; irrevocabilem Domini vindictam adversus Moab prophetavit, pro eo quod regem Idumæe, quem persecutus fuerat vivum, non cessavit persequi mortuum, tumulum ejus evertit, ossa combussit, cineres ventilavit. Potest tamen hæc prophetica comminatio trahi ad consequentiam prohibitionis, quam fecit Deus Mariæ Magdalene, et ad consequentiam exhortationis, quam doctor gentium scriptam nobis reliquit, scilicet: « Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem (*Rom. xii, 3*). » Cum enim Dominus resurrexisset a mortuis, et apparuisset Magdalene, more solito pedes ejus deosculari voluit et tangere; sed prohibita est ab eo in hunc modum: « Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem (*Joan. xx, 17*). » Sed novere potest nos hæc prohibitio, quare mulier tam dilecta et diligens prohibita sit a contactu diligentis et dilecti. Possumus enim cum Domino prohibente conferre in hoc modo: Memento, Domine Jesu, quia hæc mulier quam diligebas, illa quam cum vidisses flentem, et tu flevisi. Hæc est illa cui testimonium attentionis discretæ dederas, dicens: « Maria optimam partem elegit, quæ 575 non auferetur ab ea (*Luc. x, 42*). » Hæc est illa quæ, Petro negante, qui dixerat: « Etsi oportet me mori tecum, non te negabo (*Matth. xxvi, 35*); » Thoma longe facto, qui aiebat: Eamus commori ei. » Ipe a minas Judæorum non muliebriter timens usque ad tumulum aperto planctu et gemitu miserabili tuam persecuta est passionem. Hæc est illa quæ non invento corpore tuo tanto tabescebat dolore, quod inclinans et reinclinans se uberius lacrymis rigavit monumentum, quam rigaverat pedes tuos. Quid est, Domine Jesu, quod discipulos stultos et tardos corde ad credendum, ad contactum manuum et lateris compellis, et hanc tam affectuose quærentem te, a contactu longe facis? Si dicturus eras: « Noli me tangere (*Joan. xx, 17*), » cur dixisti: « Maria, noli flere? » (*Luc. vii, 13*). Cur, inquam, prohibita est a fletu, si prohibenda fuit a contactu? Quid factum tibi fuit apud inferos, ut rediens ad nos fons pietatis areres? Unde hæc tam repentina mutatio? Qui inter alapas, flagella, clavos et lanceam misereri hostium non es oblitus, sed orasti Patrem ignoscere illis, quia nesciebant, nunc resurgens et impassibilis abjicias quærentem te? An de novo consilio judices acquiescendum Pharisæis, et execerari incipis contactum peccatricis? Quid est,

(71) E ms. Andegav.

inquam, Domine Jesu ? Aperi nobis. Huic non indubitæ hæitationi nostræ Dominus satisfaciens, inquit : *Super tribus sceleribus Moab, et super quatuor non convertam eam* ; ac si diceret : Convertam eam a tribus et quatuor sceleribus, sed sententiam veniæ quam dederam, revocabo, omnium miseriarum [f. misericordiarum], quas ei feceram, non recordabor, si in corde ejus non ascendero ad Patrem, si *ossa regis Idumææ accenderit usque ad cineres*. Moab siquidem interpretatur *ex patre*, et congruit publice peccanti, qui non solum peccare non erubescit, sed etiam exultat cum male fecerit, et gloriatur in rebus pessimis.

Condictum est hoc ad usum forensium instrumentorum, quæ quosdam filios dicunt sine patre, quosdam ex patre. Filius scorti dicitur *sine patre*, quia pater ejus incertus est, quia etiamsi certus sit, lex tamen ignorat, unde ad hæreditatem non vocatur. Legitimus autem *ex patre* est, quia certi hæreditatem patris expectat. Et in hunc modum Magdalena *ex patre* erat, patrem suum in ore omnium circumferens, cujus opera publice faciebat ; patrem inquam, illum de quo et Dominus Judæis dixit : « Vos ex patre diabolo estis (Joan. viii, 44). » Hæc est enim mulier illa, quæ erat in civitate peccatrix, adeo quod publice prostituta, vili contenta pretio, mollia sui corporis patiebatur, a qua Dominus septem dæmonia, id est quatuor et tria scelera. Sanctuarium enim Domini dæmones 576 obtinebant, et futurum templum Virginis filio, jam factum erat templum Veneris, ut de ea posset conqueri Propheta, dicens : « Omnes venerunt dæmones in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum ; posuerunt morticina in pomorum custodiam (Psal. lxxviii, 1). » Nec nos pudeat ejus ignominiam dicere, nec vos pudeat audire, quia hæc ignominia est ei ad gloriam, et nobis ad doctrinam. Ipsa enim nigredinem flagitiorum ita operuit pulchritudine virtutum, ut angelis respondere queat : « Nigra sum, sed formosa (Cant. i, 4). » Ab hac itaque ejecit patrem ejus, cum oblita est populum suum, id est septem vitia quæ in Propheta distincta sunt per tria et quatuor. Ideo quia præcedunt tria genera scelerum, sub quibus includitur omne peccatum. Subsequenter autem quandoque quatuor quasi comitantia, et his adjuncta. Sunt autem tria hæc, cogitatio mala, locutio perversa, operatio prava, quorum facilis, et quasi in unum redacta est enumeratio. Sed plurimum nostra interest, si distinxerimus quot modis peccatur corde, et quot modis convertimur a scelere cordis ; et similiter de aliis duobus modis. Itaque peccamus corde, abjiciendo cogitationes descendentes, et recipiendo ascendentes. Quia ergo non sufficimus cogitare aliquid boni ex nobis quasi ex nobis, descendunt ad nos bonæ cogitationes a Deo, quia « Omne donum optimum, et omne donum perfectum est descendens a Patre luminum (Jac. i, 17). » Male autem a nobis surgunt ; unde Dominus euntibus in Emmaus ait : « Cur ascendunt

A cogitationes in corda vestra ? » (Luc. xxiv, 38). Quam multiplices et improbæ exabundanti est dicere : Novit enim quisque nostrum, et in libro experientiæ didicit quod veneniferas potiones ingerat in alveolo mentis nostræ spiritus nequam. Quot varias et inutiles rerum imagines in thalamo cordis nostri depingat, quæ tanquam minutissimi bibones in ipsos oculos mentis involvant [f. involvant], et super ministros Dei usque ad altare Domini virtutum prosequantur, ut brevem ibi memoriam Christi in cruce pendentis abripiant vel conturbent. Hæc sunt muscæ morientes, quæ perdunt suavitatem unguenti ; hæc sunt « volucres quas abigebat Abraham usque ad occasum solis (Gen. xv, 11). » Elias quoque, qui cælum verbo clauserat, his animum non clausit, cum cogitaret se solum relictum ; unde redargutus est a Domino, faciliusque invenit claudere cælum quam animum, ab his cogitationibus quæ male a nobis surgunt.

B Ab hoc scelere cordis convertit nos Deus tribus modis. Prima conversio est redire ad cor ; secunda, ascendere in cor ; tertia, excedere scilicet de corde. In prima est cor 577 humile ; in secunda mediocre ; in tertia cor altum. De prima dicit propheta : « Redite, prævaricatores, ad cor (Isa. xli, 8) ; » nec est contemnenda sententia, quia de cælo descendit. « Nosce te ipsum, homo. » Quod est quando cognoscit homo quid sibi debeat, quid Creatori, quid proximo, quid corpori suo. Secundo ascendit spiritualiter de virtute in virtutem, donec videatur « Deus deorum in Sion (Psal. lxxxiii, 8), » id est in specula contemplationis. De hac dicit Propheta : « Ascensiones in corde suo disposuit (ibid., 6). » In tertia excedimus quandoque ad vivendum Deum ; unde Apostolus : « Sive mente excedimus Deo (II Cor. v, 13), » et Psalmista : « Accedet homo ad cor altum (Psal. lxxiii, 7). » Ad primam trahitur servus per spiritum timoris ; ad secundam vocatur mercenarius per spiritum consilii, ad tertiam levatur filius per spiritum sapientiæ ; et sic meretur ascendere quandoque super cor, id est ad id « quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor ascendit (I Cor. ii, 9). » Ore similiter peccamus duobus modis, loquendo mala, et silendo a bonis ; loquimur autem mala sex modis. Est enim verbum falsum, de quo dicitur : « Perdes omnes qui loquuntur mendacium (Psal. v, 7). » Est verbum vanum, de quo scriptum est : « Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum (Psal. xi, 3). » Et est verbum impudicum, de quo dictum est : « Turpis sermo de ore vestro non procedat (Ephes. iv, 19). » Est verbum excusatorium, de quo Psalmista : « Non declinet cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis (Psal. cxl, 4). » Est verbum dolosum, de quo idem : « Disperdat Dominus universa labia dolosa (Psal. xi, 4). » Est verbum otiosum, de quo ipse Dominus : De omni verbo otioso quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die judicii (Matth. xii, 36). » Et si qua alia sunt genera sceleris hujus. Lingua est membrum inquietum, mortu-

ferum; ad loquendum facilis, ad obloquendum proclivis. Ab hac convertimur, si posuerimus ori nostro custodiam, si a prædictis compescimus labellum. Bana autem tribus modis loquimur. Loquimur enim de nobis, loquimur de proximo, loquimur de Deo. Sermo de nobis sit in accusatione, de proximo in ædificatione, de Deo in laude. Sapiens enim in principio sermonis, accusator est sui; unde Dominus per Isaiam: « Dic tu iniquitates tuas ut justificeris (Isa. xlii, 26). » Sic loquebatur de se David: « In iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea: tibi soli peccavi, et malum coram te feci (Psal. l, 6). » Ad proximum sit sermo ædificans et indesinens; unde Apostolus: « Insta opportune, importune, argue, obsecra (II Tim. iv, 2). » De Deo in laude, ad quam hortatur animam suam Propheta: « Lauda, anima mea, Dominum, laudabo Dominum in vita mea, psallam Deo meo quandiu fuero (Psal. cxlv, 1). »

Opere similiter peccamus duobus modis, declinando a bono, et faciendo **578** malum. Fit autem malum tribus modis; contumelia, blasphemia, iniquitate. Et est contumelia quando peccamus in nos ipsos, contumeliis afficientes corpora nostra per passiones ignominie. Blasphemis, cum peccamus in ipsum Deum, seu in religione fidei; unde dicitur: « Nomen Dei blasphematur per vos inter gentes (Isa. lxi, v). » Iniquitas est in proximum; æquitas enim debetur proximo. Peccatum ergo in eum est iniquitas, id est non æquitas, sive contra æquitatem. Ab hoc scelere convertimur, si cum Martha satagamus solliciti esse circa frequens ministerium, vel cum Maria sedentes, gustamus et videmus quoniam suavis est Dominus. Cum Martha operimur, agentes opera misericordie, quorum sex numerat Dominus in Evangelio (Matth. xxv), septem leguntur in Tobia (Tob. xxi), quæ sunt hæc: Esurgentem cibare, sitientem potare, nudum operire, hospitem colligere, infirmum visitare, in carcere positum consolari, mortuum sepelire. Cum Maria quiescimus, vacantes operibus contemplationis, quæ sunt quatuor, meditatio, lectio, oratio, gratiarum actio, quod planius erit in futuro. Ab his sceleribus conversa est Magdalena, quod ostensum est signis, et testimonio Domini confirmatum. Signum conversionis a corde perverso, fuit ubertas lacrymarum; ab ore, frequens deosculatio pedum; ab opere, unctio pedum et capitis.

Sequitur de quatuor sceleribus, quæ sequuntur. Primum est extenuatio peccati; secundum, exultatio post peccatum; tertium, diffusio per exemplum; quartum, continuatio per contemptum. Extenuant enim quidam, vel defendunt sua peccata per fatum, vel per constellationem; per modum complexionis suæ. Quod quam detestabile sit advertamus. Hoc enim est quasi cum Domino guerram movere. Quod enim Deus detestatur et odit, hic approbat et diligit,

A et hostem Dei recipit, et munitionem ei præstat; imo in ipsum auctorem fati et stellarum, et complexionis humanæ, crimen quadam obligatione refundit, nec attendit illud comminatorium Isaiæ: « Væ his qui dicunt bonum malum, amarum dulce, lucem tenebras (Isa. v, 20). » Sunt et qui exultant cum male fecerint; unde dicitur: Nihil sic offendit Deum, quam post peccata erecta cervix. Quatuor enim sunt exultationes, quas detestatur sacra Scriptura. Exultationem scilicet in mundo, in corpore proprio, in spiritu maligno, in spiritu humano. In mundo, cum nobis arident prospera; in corpore, cum libenter implentur carnis desideria; in spiritu nostro, cum nos inflat sine charitate scientia; in spiritu maligno, cum applaudimus nobis quod voluntatem dæmonis implevimus, **579** vel cum de malis proximorum exultamus. Una vero laudabilis est exultatio in Spiritu sancto, de qua dicitur: « Exultate iusti in Domino (Psal. xxxii, 4). » Sunt etiam qui verbo, vel exemplo alios in peccatum trahunt. Hæc est sane cathedra pestilentie, quam non novit qui docet hominem scientiam; quibus comminatur propheta: « Væ eis qui trahunt peccata tanquam restem longam (72). » Hi sunt qui sanguine sanguinem commiscent; nec sufficit eis ut intereant in sæculum sæculi, nisi alios secum trahant in interitum sempiternum. Sunt etiam qui in omnibus his perseverant. Hic peccator absorptus est, et clausit super eum puteus os suum; non levat oculos suos ad cælum, non recordatur iudiciorum Dei, vinctus est in sepulcro, et ideo tanquam a mortuo perit confessio. C Cum enim venerit in profundum contemnit (Prov. xviii, 3). » Ecce quomodo convertat Dominus Moab a tribus et quatuor sceleribus; sed factum est, cum vidisset hæc mulier Dominum morientem et mortuum, purum hominem reputans, desiit credere esse Deum; vel forte sic diligebat eum humanitus, quod ejus præsentia carere nollet, et mallet homini ministrare in terris, quam Deum adorare in cælis. De quo et apostolis dictum est: « Expedi vobis ut ego vadam (Joan. xvi, 7); » etsi ista totum affectum suum habens erga hominem Christum, ossa regis Idumææ redigebat in cinerem. Idumæa enim *terrena* interpretatur. Christus ergo est rex Idumææ, qui dominabatur omnium finium terræ, et in mari longe. Dicitur etiam Idumæa *sanguinea*, quod nihilominus Christo convenit, quia regnavit a ligno, cujus vestimentum in cruce factum est tanquam vestimentum in torculari, et sic tanquam rex Idumææ, ascendit de Edom tinctis vestibus. Ossa ejus divinitas est; cicut enim ossa sunt robur carnis, sic divinitas robur humanitatis. Quid est ergo aliud ossa in cinerem redigere, quam divinam naturam in humanam confedere? quam, qui Deus est, hominem tantum reputare? Non ergo desineret hominem purum credere, nisi

(72) Vulg. *Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, et quasi vinculum plaustrum peccatum (Isa. v, 18).*

Christus ad æqualitatem Patris in corde ejus ascenderet, nec ei conversio præstita sibi prodesset (75). Et hoc est *super sceleribus non convertam eam*, id est conversio mea sibi non prouderit, eo quod accenderit ossa regis Idumææ usque ad cinerem, id est dum accensa amore meæ humanitatis, immemor fuit meæ divinitatis.

Sequitur ut assignemus quomodo congruat et nobis qui sacræ Scripturæ lectioni operam damus. Hortatur nos propheta ne de articulis fidei impudenter disputemus. Quidam enim in philosophicis facultatibus 580 quandam subtilitatem inutilem, vel inutilitatem quærentes, quibusdam minutis verborum in cavillatione respondentes utuntur, quibus in disputatione uti, ossa Christi est incinerare. Quod ne fiat Apostolus monet, dicens: « Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem (Rom. xii, 3). » Etsi enim Deus convertit [f. consentit] nos artium liberalium phantasmatibus uti, si in hac Scriptura voluerimus similiter sophisticè incedere, odibiles Deo erimus, strepitum ranarum Ægypti in terram Gessen traducere molientes. Rogemus ergo beatam illam pœnitentem, cujus hodie sollemnis dies est, et suavis recordatio, quæ dignæ in memoriam vertitur hominum, quia ad gaudium transit angelorum, ut interpellet pro nobis ad Dominum, ut det nobis in Spiritu sancto recta sapere. Nec parvipendendum est patrocinium hujus pœnitentis quæ, sicut æquivocatur beatæ Virgini in vocabulo, sic etiam quodammodo confertur ei in exemplo; nec dedignatur ancillæ Domina, adolescentulæ regina, Dei Genitrix, ei quæ fuerat peccatrix, æquivocari. Utraque siquidem Maria vocatur, quod sonat *maris stella*, quod propter earum exemplum eis congruit. In hoc enim mari magno et spatioso, utraque nobis ducatum luminis prævium præstat. Illa nobis est exemplum pudicitie, ista pœnitentie. Illa vitæ immaculatæ, ista post maculam dealbatæ. Et licet illa sit luminare majus, et hæc minus, tamen (salva pace Virginis loquor) difficilius est exemplum hujus, quam illius. Plures enim sunt in Ecclesia qui errata correxerunt; quam qui errare non noverunt: plures, inquam, justificati quam justi. Plures ergo proficiunt exemplo hujus. De auxilio vero utriusque eloquar, an sileam? Indubitanter verum est quia singulare est beatæ Virginis auxilium, quia plus omnibus mater potest apud filium; sed, quia non novit peccatum, non sensit in se fomitem extinctum, non experimento novit vel scivit quam intolerabile certamen est, quo accingitur homo contra se ipsum, quam difficilis victoria, ubi idem vincit et vincitur, quasi e quodam sublimi fastigio pro

A nobis intercedit. Hæc vero quæ novit flagitium nostrum, totam se effundit in preces, tota provolvitur ad pedes Domini, nec pudet eam vel improbe petere, donec obtinuerit. Interpellei ergo pro nobis ad Dominum, ut det nobis auxilium de tribulatione, intellectum in lectione, præmium pro labore Jesus Christus Dominus et magister noster, qui est Deus benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

LXX.

581 IN FESTO SANCTI PETRI AD VINCULA SERMO UNICUS (74).

« Petrus quidem servabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo (Act. vii, 5). »

B Herodes Agrippa, qui septimo anno regni sui miserabiliter percussus est ab Angelo, cum occidisset Jacobum fratrem Joannis gladio, videns quia placeret Judæis, apposit ut apprehenderet et Petrum in diebus Azymorum, et posuit in carcerem, tradens quatuor quaternionibus militum vinctum catenis duabus, quem Angelus, percussio latere ejus, liberavit. Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Doctrina vero panis legentium est; panis, quia confortat cor hominis. Itaque scriptura vinculum Petri panis noster est, nec est quilibet panis; non est crustulum, quod tantum crusta est; non est crustulum, quod tantum mica est, sed solidus panis, crustum habens et micam, id est historiæ superficiem et intelligentiam spirituales, et cibant nos utraque crusta; in duobus nos reficit, in diligentia suffragii, et in certitudine spei, Leguntur enim duæ collationes. Prima est Petri et Ecclesiæ. Petrus enim in carcere, et Ecclesia in assidua oratione. Secunda, plebs Judæorum et angeli; plebs Judæorum, in sanguinis expectatione; Angelus satagens in ejus liberatione. Itaque, si contingat Ecclesiam pati, et maxime pastorem ipsius vinculari, omnibus modis satagamus ut liberentur, et præcipue orando specialiter pro eo. Non enim debemus esse quasi mortuum instrumentum Deo, nihil agentes, nec divinum solummodo implorantes auxilium, cum non desit humanum, cum scriptum sit: « Non tentabis Dominum Deum tuum (Deut. vi, 16). » Verumtamen tota spes liberationis in Deo posita est, non in homine, quia Angelus liberavit, quia secundum Jeremiam: « Maledictus homo qui spem ponit in homine, et qui ponit carnem brachium suum (Jer. xvii, 5). » Post crustæ refectionem videamus in quo et mica reficiat nos, quod nec cursim transeundum est. Mica enim suavior est et plenior. Unde Sponsus ad Sponsam: « Vulnerasti me in uno oculorum tuorum, et in uno crine colli

(73) Hic Hildebertus opinatus videtur a Magdalena. Christum delectum ut hominem, non ut Deum.

(74) E ms. Andegav. — Et hic sermo videtur habitus fuisse coram monachis, itaque Benedictinis, a Benedictino monacho. In exercitiorum quippe monasticorum descriptione ipsis Regulæ Sancti

Benedicti cap. 35, utitur, dum *hebdomadarium coquinæ nominat*.

Inde etiam colligi potest tunc abbates fuisse perpetuos, dum illorum occupationem asserit esse continuam, et inde vere distinctam a cæteris, quas solum temporarias, et ad abbatis arbitrium mutandas asserit.

tui (*Cant. iv, 9*). » Superficies enim historiarum corda penetrat audientium et movet, **582** sed longe penetrabilior est spiritualis intelligentia; magis movet et ad unaquæque descendit. Tunc enim sermo vivus est et efficax, et penetrabilior omni gladio. Quæramus ergo carcerem spirituales, quaterniones et catenas spirituales, et latus Petri spirituale, quo percussio liberatur. Sane tres sunt carceres, legalis, naturalis, regularis. Primus publica custodia est, in qua secundum legis instituta recluduntur rei. Secundus est corpus humanum, quod aggravat animam, et deprimit sensum multa cogitantem. Tertius est claustralis, quo sepium vias [fugiens] vir contemplativus necit pedes suos in compedes ejus. Primus est ad supplicium; secundus ad exercitium; tertius ad otium. Per supplicium cohibemur a malo; per exercitium proficimus in bono; per otium quiescimus in optimo.

De primo scriptum est: « Elevavit Evilmerodach Joachim de carcere (*Ier. lII, 31*). » Et Joseph in carcerem positus legitur (*Gen. xxxix*), et invenisse gratiam apud dominum carceris. De secundo legitur: Hi sunt qui de corporibus, tanquam de carceribus evolarunt. Et alibi: « Intrent in conspectu tuo gemitus compeditorum (*Psal. lxxviii, 11*). » De tertio dicitur ad incarceratum: Sede, quiesce. Aperuisti os tuum, ne pertransess. Et ipse incarceratus dicit: « Confige timore tuo carnes meas, Domine, a judiciis enim tuis timui (*Psal. cxviii, 120*). » De his carceribus prosequamur. Et quia Petrus diversis modis legitur a Domino vocatus, quinque scilicet Petrus Græce vel Latine; quinque Cephas Hebraice et Syriace; quinque paraphrasticos Simon Joannis, utamur et nos his nominibus in hunc modum: Petrus servatur in carcere; Cephas humiliabatur in carcere; Simon Joannis philosophabatur in carcere. De custodia Petri in carcere legali supra dictum est. Videamus de naturali. Cephas Petrum, id est *firmum* sonat. Hic est spiritus humanus, qui immortalis, indissolubilis, comparatione carnis firmus dicitur, ut vere dici possit: « Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma (*Matth. xxvi, 41*). » Vel secundum allusionem græci nominis Cephalon [κεφαλή] Cephas *caput* dicitur, quia spiritus caput carnis est et dicitur, juxta illud: « Caput mulieris est vir (*Ephes. v, 23*). » Cephas iste humiliatur in carcere, unde et dicitur: « Humiliatus est in terra spiritus meus, anima mea et ventris meus (*Psal. xxx, 10*). » Humiliatus est enim ibi a Domino, qui ait: « Omnem flatum ego feci, propter iniquitatem suam modicum contristavi eum (*Isa. lvi, 16*). » Sed qui sunt quatuor quaterniones custodientes spiritum humanum, et quæ sunt catenæ **583** duæ ipsum vincientes. Quaternio dicitur miles habens sub se quatuor milites, sicut centurio qui centum, decurio qui decem. Quatuor itaque elementa in corpore humano dum vigilant, id est dum proportionales et phisitales [*f. physici, seu naturales*] eorum nodi vigent, quasi fidi custodes

A depositum servant spiritum, quorum quilibet quatuor quasi milites habet. Ut enim tradunt, quos agitat mundi labor, quatuor sunt hominis ætates, quatuor ejusdem humores, et quatuor horum qualitates. Quodlibet autem elementum et propriam habet qualitatem, et proprium humorem, et ætatem et tempus. Sane catenæ duæ sunt naturalis dilectio, et Creatoris præceptio. De dilectione dicitur: « Nemo carnem suam odio habuit (*Ephes. vi, 29*). » Et Apostolus de eodem: Quamvis « gravati corpore, nolumus exspoliari, sed supervestiri (*II Cor. v, 4*). » si fieri potest etiam ibidem est spiritus ex præcepto ipsius qui creavit eum. Cum enim quatuor sint homini ex præcepto diligenda, quantum et ultimum est caro. B Anteo quoque ait: Præceptum est homini: « Non occides (*Exod. xx, 13*), » ubi et ei præcipitur ne injiciat sibi manus.

Injurius enim esset domino carceris, si egrediretur præter notum ejus qui inclusit eum. Percussio latere Petri, sopitis custodibus, evolat spiritus. Latus conjunctionem notare solet; nam et complices potentum bona latera, vel prava dici solent. Etiam mulier de latere viri facta est, ad significandam conjunctionem quæ futura erat: « Et erunt duo in carne una (*Gen. ii, 24*). » Latus itaque hominis conjunctio animæ ad carnem, qua soluta sopiuntur custodes, id est pondere suo ad suum principium revertuntur, secundum illud: « Terra es, et in terram ibis (*Gen. iii, 19*). » Spiritus vero, ut legitur in Sapientia, redit ad eum qui creavit eum. Cadunt enim catenæ de manibus ejus, liber est a præcepto, nec jam ei ad vitam placet corporis habitatio; quod probatur ex responsione capitis inventi a viro eremita, qui cum a mortuo multa didicisset de pœnis infernalibus, addidit utrum vellet precibus ei impetrari a Domino quod resurgeret, et baptizaretur, et salvus fieri posset. At ille: « Oportet me mori denuo? » Cui sanctus: « Utique. » — « Nolo, inquit, suscitari. » Non tamen inlicendum est quin spiritus triumphantes adhuc diligant carnem suam. Unde sub throno Dei dicuntur clamare: « Judica, Domine, sanguinem sanctorum tuorum, qui effusus est (*Apoc. vi, 10*); » sed non talem recipere volunt, qualem reliquerunt; supplicatur tamen pro ea, ac si dicerent: Hospitiolum quod habui in terra, mecum fecit misericordiam; utinam retribuât ei Dominus pro me. Et sic liberatus est Dephas a carcere. Pro qua liberatione quotidie orat Ecclesia ad Deum pro eo. Finaliter **584** enim in oratione Dominica clamamus: « Libera nos a malo (*Matth. vi, 13*), » id est a corruptela et mole corporis, pro qua et Apostolus clamabat: « Quis me liberabit de corpore mortis hujus? » (*Rom. vii, 24*.) Superest de carcere regulari. Simon Joannis philosophatur in hoc carcere. Simon interpretatur *obediens*, Joannes, *Dei gratia*, vel in quo est gratia. Verum, cum omnes teneamur obedire Deo, quia « melior est obedientia quam victimæ (*I Reg. xv, 22*); » antono-

mastice tamen vir claustralis obediens dicitur, quia aperuit os suum ad votum, et dixit? « Portio mea, Domine, dixi custodire legem tuam (*Psal.* cxviii, 57). » Et « Juravi et statui custodire judicia justitiæ tuæ (*ibid.* 106). » Et philosophatur contemplando, secundum quod de Moyse dictum est, quod philosophatus est cum Domino quadraginta diebus et quadraginta noctibus. Quaterniones sunt quatuor occupationes, circa quas jugiter occupari debet. Evagari enim sibi fas non est, ne cum Dina vagus inventus opprimatur. Sunt autem hæ occupationes lectio, oratio, meditatio, regularis exercitatio. Attende quoque sub singula istorum quatuor. Lectio enim sacra est sicut mensa quadrupes in domo Domini. Historiam habet, allegoriam, tropologiam et anagogen. De Jerusalem historice legitur: « Jerusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas eos qui ad te missi sunt (*Matth.* xxiii, 37). » Allegorice: « Surge, et illumina, Jerusalem, quia venit lumen tuum, et gloria Domini super te orta est (*Isa.* lx, 1). » Tropologice: « Jerusalem, quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum (*Psal.* cxxi, 3). » Anagogice: « Jerusalem, quæ sursum est, libera est, quæ est mater nostra (*Gal.* iv, 26). »

Oratio similiter habet quatuor: Debet esse veracunda, ut illius, qui non audens oculos tollere ad Deum, dicebat: « Deus, propitius esto mihi peccatori (*Luc.* xviii, 43). » Pura, scilicet, pro his tantum quæ ad nomen Domini Jesu pertinent, id est pro æternis: unde: « Primum quærite regnum Dei (*Matth.* vi, 33); » et etiam solum, quia hæc omnia adjiciuntur vobis; et cum Deus spiritus sit, orandum est in spiritu et veritate, id est pro spiritualibus et æternis bonis. Unde Apostolus: « Levantes puras manus (*1 Tim.* ii, 8) » in oratione. Ampla quoque, quia usque ad inimicos porrigenda. Unde: « Orate pro persequentibus vos (*Matth.* v, 44). » Sic oravit in cruce Christus: « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt (*Luc.* xxiii, 34). » E primicerius martyr flexis genibus oravit: Domine, ne statuas illis hoc peccatum (*Act.* vii, 60). » Devota quoque si non fuerit, victima est sine adipe, nec offertur in odorem suavissimum Domino. Scriptum est enim: « Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum (*Psal.* lxxv, 15). » Meditatio etiam ejusdem nihilominus quadruplex est, ut meditetur scilicet quid fuit, quid est, quid erit, quid esset; quid fuit, ut speret; quid est, ut doleat; quid erit, **SSS** ut gaudeat; quid esset, ut timeat. De prima scriptum est: Cogitavi dies antiquos, et annos æternos in mente habui (*Isa.* lxxvi, 6); » de secunda autem: « Recogitabo omnes annos meos in amaritudine animæ meæ (*Isa.* xxxviii, 13), » de tertia: « Super flumina Babylonis illic sedimus, et flevimus, dum recordaremur tui. Sion (*Psal.* cxxxvi, 4); » de quarta: « Nisi quia Dominus erat in nobis,

A dicat nunc Israel, nisi quia Dominus erat in nobis, cum irasceretur furor eorum in nos, forsitan aqua absorbuisset nos (*Psal.* cxxii, 1). »

Regularis quoque exercitatio quadripartita est: alia ephemerina, id est diurna; alia hebdomadaria, alia interpolata, alia continua. Diurnam dico quæ certis diebus et horis ad aliquem laborem manuum Regula eum mittit; hebdomadaria est, quæ hebdomadariū coquiniæ facit (75), vel lectoris in mensa, et hujusmodi. Interpolata, ut est officium sacristæ, apothecarii, et hujusmodi, quibus, quem vult, et quando vult abbas ligat, vel solvens cum eis misericordiam facit. Continua est quam habet dux gregis, abbatem loquor, et pro his dicitur ei: « Labores manuum tuarum manducabis, beatus es, et bene tibi erit. »

B Præterea duabus vinctus est catenis. Prima est professio obeditionis; secunda, amor sui ordinis. Aperuit os suum ad votum et obligavit se. Jumenta enim funibus, homines verbis ligantur. Verum si ordinem suum non amaverit, jam non est Simon Joannis. Simon est Cyreneus, quem angariaverunt ut tolleret crucem Jesu. Rota carri est quæ fenum portat et semper murmurat. Sanelatus ejus omnis consuetudo vivendi in propria voluntate, quod quidem maximum vinculum est. In vita enim difficile est consuetudinem relinquere, quæ si percussa fuerint, id est si stupor dentium, qui ex comestione uvæ acerbæ obvenerat, solutus fuerit, cadunt catenæ de manibus ejus; non dico, non sunt, sed jam eum non premunt; jam versa sunt vincula in ornamenta. **C** Unde de Sapientia dictum est: « Infice pedes tuos in compedes ejus (*Ecclesi.* vi, 25), et fient tibi ornamenta; » jam carcer versus est ei in domum, ubi dicat: « Hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo quoniam elegi eam (*Psal.* cxxxii, 14). » Si quis evocet eum, dicet: Non sequor te; « Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos? » (*Cant.* v, 3.) Mavult sedere in claustrum, quam deambulare in foro; legere sub silentio, quam defabulari in cæchinno; orare vel meditari in Ecclesia, quam spectatum iri in platea; et sic quodammodo solutus est a carcere et catenis. Tamen adhuc est in carcere naturali. Dum enim peregrinamur a Domino, exilium sustinemus, insuper et vincula et carceres. Expectare vero debet spiritus, viriliter agere et confortari, donec veniat **SSS** qui inclusit eum, qui stans ad ostium carceris, pulset et dicat: « Lazare, veni foras (*Joan.* xi, 43); » Amice, ascende superius (*Luc.* xiv, 10). » Et cum ingressus fuerit, audiet a Domino: « Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam; intra in gaudium Domini tui (*Matth.* xxv, 21). » Ad quod gaudium introducat nos vobiscum Jesus Christus Dominus noster, cum venerit judicare vivos et mortuos et sæculum per ignem.

(75) De hebdomariis coquiniæ, Reg. S. Bened., cap. 35.

LXXI.

IN FESTO EXALTATIONIS SANCTÆ CRUCIS SERMO
UNICUS (76).

« Verbum crucis pereuntibus quidem stultitia est
« iis autem qui salvi fiunt, id est nobis, Dei virtus
« est (1 Cor. 1, 18). »

Quia fidelibus, fratres charissimi, de mysterio crucis locuturi sumus, ideo non credimus vos stultitiam judicatu-
ros, Deum vobis crucifixum prædicare; infidelibus autem, quibus Deus consilii sui arcana non revelavit, iis *quidem pereuntibus*, ut ait Apostolus, *stultitia est*, Deum omnium creatorem et immortalem, mortuum esse prædicare, et in tam vili supplicio, sicut crux erat eo tempore, suspensum fuisse affirmare. Sed *his qui salvi fiunt, id est fidelibus*, quibus per Spiritum sanctum Deus misericordiae suae majestatem cognoscere præbuit, non solum non dedecus, sed etiam maxima *virtus Dei, verbum crucis* esse videtur. Quod autem dedecus, et scandalum, et stultitia infidelibus videbatur crux Domini, audite iterum Apostolum dicentem: « Nos quidem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam (1 Cor. 1, 23). » Judæis scandalum erat, quoniam Dominum suum crucifixisse dicebantur, cum a gentibus deridebantur. Gentibus autem stultitia reputabatur, quia eis impossibile videbatur Deum mori. Quanta autem virtus Dei fuisset, tantum se pro nobis humiliasse, et quam necessarium, audiamus. Facta erat quædam mutatio inter Deum et homines, peccato primi hominis; quia cum homo prius similis esset Deo videndo innocue, factus est dissimilis a crimine; et quia vetus homo postea malus fuit, jumentis similis factus est, dicente Psalmista: « Homo, cum in honore esset, non intellexit: comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (Psal. xlviii, 13). » In honore erat homo, cum esset similis Deo. Non intellexit, quando peccavit. Similis igitur factus est jumentis, quando peccando factus est irrationalis. Dum creaturæ peccaverant, scilicet, diabolus et homo; sed alius per se, alius per alterum. Quia igitur 587 per se diabolus peccavit, reparari non meruit, præsertim cum tam subtilis et spiritualis essentiae persisteret, homo, quia delinquo factus est, cum a tam callido tentatore deceptus [fuerit], spem veniæ non amisit. Cum igitur ita essent Deus et homo contrarii, nec spes veniæ ac redemptionis a tam justo iudice deberet negari, consideravit divina providentia æquissimum modum reconciliationis. Ratio enim exigebat, ut qui duo contraria vult conjungere, tale medium ponat, quod affinitatem habeat cum utroque. Cum autem ex una parte tantus Deus esset, ex altera parte tam parvus homo, ita erant reconciliandi, et per talem mediatorem, qui esset Deus et homo. Itaque justo iudicio Deus volens genus humanum reconciliare, factus est homo. Si voluisset angelos

A redimere, angelicam naturam assumpsisset, sed quia solos homines dignos redemptione iudicavit, humanam naturam, servilem personam rationabiliter assumpsit. Hæc autem divina dispensatione ordinavit; prius enim multis præfiguravit adventum suum [symbolis], in multis prophetis prænuntiavit, ut auctorabilis esset tantis temporibus præsignatus. Sed de multis aliis dicamus, et fidem nobis majorem per vetera augeamus. Cum filii Israel propter peccata sua in deserto ab igneis serpentibus urgerentur et interimerentur, jussit Dominus serpentem æneum fieri et in virga exaltari ante filios Israel, quem qui respiciebant ab aliis serpentibus vulnerati, auxilio illius restituebantur sanitati (Num. xxi). Quod autem per hanc figuram Dominus voluisset intelligi, se manifestat, cum dicit in Evangelio: « Sicut exaltavit Moyses serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis (Joan. iii, 14). »

Serpens duplicem significationem continet. Venenosum est animal et astutum. Caput enim abscondit, cum percutitur, et ne venefici vocem audiat, unam aurem terræ affigit, alteram cauda obturat. In bona significatione accipitur, cum dicitur: « Estote prudentes sicut serpentes (Matth. x, 16); » et in mala, cum dicitur Judæis: « Genimina viperarum, quis demonstravit vobis fugere a ventura ira? » (Luc. iii, 7.) Itaque serpens Dominum significat in quantum prudens est, quia ipse est sapientia Patris; diabolus significat, in quantum venenosus est. Voluit enim Dominus per serpentem designari, quia contra serpentes spirituales erat pugnaturus. Per æris materiam fortitudo Christi describitur. Serpens æneus fuit, quia duo sunt necessaria in bello, fortitudo et prudentia. Cum ergo ipse esset verus David, id est *manu fortis*, qui pugnaturus erat contra Goliath, id est diabolus, merito æneus ut fortis, merito 588 dicitur serpens, ut prudens describitur. In summitate virgæ ponitur, id est in altitudine crucis suspenditur. Vulnerati ab aliis serpentibus, id est dæmonibus, peccando, respiciunt ad verum serpentem, id est prudentem, credendo et beneoperando salvantur liberati a peccatorum venenis. Audite etiam figuram evidentius mysterium Incarnationis designantem. Unicus filius erat Abrahæ, id est Isaac, quem Dominus tentans præcepit immolare in monte quem monstraret ei. Abraham stravit asinum suum, ducens secum duos juvenes, et Isaac collegit ligna, et tandem tertia die pervenit ad locum. Tunc dixit ad pueros suos: « Expectate hic cum asino, et postquam adoraverimus, revertemur ad vos. Tolle itaque ligna, et posuit super filium suum, ipse vero portabat ignem et gladium (Gen. xxii, 5). » Cumque paravisset filium suum, posuit super atruem lignorum, et ei volenti filium suum immolare ait Angelus: « Non extendas manum tuam super puerum (ibid., 12). »

Tunc Abraham respiciens vidit arietem inter vepres hærentem cornibus, quem immolavit pro filio suo. Abraham Deum Patrem significat, qui immolavit Filium suum, mittendo [eum] et tradendo. Unde Apostolus: « Qui Filio suo non pepercit, sed morti tradidit illum (Rom. viii, 32). » Abraham *multarum gentium* [pater] interpretatur. Isaac Christum significat, qui interpretatur *gaudium*. Christus vero est gaudium hominum et angelorum. Duo juvenes qui secum ibant, sunt populus Judæorum, qui ideo duo dicuntur, quia post mortem Salomonis divisus est in duo regna: in decem videlicet tribus Israel, quibus Jeroboam imperavit; et in duas alias tribus, scilicet Benjamin et Juda, super quas Roboam filius Salomonis regnavit. Asinus vero designat stultitiam Judæorum; ligna, crucem; tertia dies, venturum eum ad locum, quia in tertio tempore mundi sub gratia immolatus est Christus. Isaac tulit ligna: et [Christus] crucem suam gestavit. Judæi adhuc expectant cum asino, quia manentes in stultitia sua non potuerunt accedere ad sanctæ Trinitatis intelligentiam. Nec immolatus est Isaac, quia non est immolata divinitas, id est Filius Dei [seu Verbum æternum], sed aries, id est caro Christi, quæ hærebat vepribus, id est tribulationibus, cornibus, id est, brachiis extensis in cruce. Hæc crux tot temporalibus [figuris] præsignata, tandem salus mundi effecta est; et est ratio quare voluit Dominus hoc genus supplicii potius quam aliud: hinc quadrifaria est, quasi amplectens quatuor mundi partes; et hinc etiam alia significatio in partibus ejus continetur. Altitudo spem salutis, quam habemus in celestibus, significat; 589 latitudo, charitatem, quæ extensa est usque ad inimicos; longitudo, perseverantiam bonorum operum; profunditas, id est illa pars quæ latet, profunda mysteria judiciorum Dei. Unde Apostolus: « Incomprehensibilia sunt judicia tua, Domine (Rom. xi, 33). » Hoc mysterium innuit Apostolus cum dicit: « Ut possitis intelligere cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo, latitudo et sublimitas et profundum (Ephes. iii, 18). » Hanc igitur crucem debemus omnes venerari, in qua pendit pretium mundi. Datum est pretium pro omnibus nobis, si volumus exire a vitis. Hodie exaltata est in Jerusalem. Nos similiter exaltemus eam in singulis ecclesiis, ut nobis sit communiter salus, juvante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

LXXII.

DE LAUDIBUS SANCTÆ CRUCIS SERMO UNICUS (77).

« Si ego exaltatus fuero, omnia traham ad meipsum (Joan. xii, 32). »

Humilis et mansuetus David, *manu fortis*, et aspectu desiderabilis, et a fratribus ante exaltationem contemptus, scilicet Christus Dominus a Judæis spreus hoc dicit, significans qua morte esset mori-

(77) Ex Andegavensi.

turus, morte scilicet crucis; qui alibi ait « Sicut exaltavit Moyses serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis (Joan. iii, 14); » legalis historie umbram tangens, mysterium, sensumque insinuat spirituale. Refert enim Moyses in Numeris (cap. xxi), quod cum filii Israel ab ignitis serpentibus percuterentur in deserto, sibi a Domino consultum erigere serpentem æneum in ligno, quem intuentes a morsibus serpentum sanarentur. Serpens in ligno suspensus, hic est Christus; serpens, quia mortalis; æneus, quia immortalis; sed mortalis secundum hominem, immortalis secundum Deum. Persuasione quippe serpentis homo in damnationem mortis excidit [f. cecidit]. Convenienter ergo ad significationem ipsius mortis serpens exaltatus est in ligno. Quid ergo ibi pependit, nisi mors Domini? Hic est serpens Moysi, qui devoravit serpentes magorum Pharaonis (Exod. iv). Hic est serpens quem expavit Moyses et fugit. Domino enim jubente projecit virgam in terram, qua conversa in colubrum fugit; sed iterum, præcipiente Domino, tenuit caudam ejus quæ reversa est in virgam. Virga, divinitatis est potestas, serpens Christi mortalitas. Quia enim per serpentem mors intravit, per eundem recte mortalitas significatur. Virga ergo in serpente, Christus est in morte. Expavit Moyses et fugit, quia mortuo Christo expaverunt discipuli, a spe, in qua fuerant, recedentes, secundum illud: « Defecerunt oculi mei a sperando in Deo meo (Psalm. lxxviii, 4, sec. lxx). » Et iterum: « Considerabam ad dexteram, et videbam, et non erat qui cognosceret me (Psalm. cxlii, 5). » Et Isaias: « Torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum (Isa. lxiii, 3). » Sed apprehensa cauda, redit serpens in virgam, quia qui primo occisus, postea patris omnibus ad id quod prius fuerat resurgendo reversus est; quia per resurrectionem innotuit Deus, ubi per vitam morte consumpta, nihil in eo serpentis apparuit. Unde post resurrectionem ait: « Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra (Matth. xvi, 28). » Et Apostolus ob humilitatem passionis eum exaltatum dicens: « Et donavit illi nomen, quod est super omne nomen (Phil. ii, 9). » Nomen, non quia ante et ante[non] habuerit nomen, omnemque potestatem; sed hoc quod ante habebat in occulto, post resurrectionem positum est in evidenti. Et sic serpens rediit in virgam, quia mortuus innotuit Deus. Ergo serpens erat mortalitate, et æneus, vel virga deitatis, incommutabilitate. Hæc virga projecta in terra, et serpens facta devoravit serpentes magorum Egyptiorum, quia Dei Filius caro factus, post gloriæ dignitatem factus obediens usque ad mortem, per ipsam carnis mortem serpentem diri vulneris evacuavit [f. dirum serpentis vulnus evacuavit], et mortem, mortisque aculeum consumpsit, secundum illud: « Ero mors tua, o mors! Morsus tuus ero, o infernel » (Ose. xiii, 14.) Potest et virga Moysi, qua Egyptus subicitur, et Pharo superatur, crux

Christi intelligi, qua mundus vincitur, et princeps mundi cum principalibus et potestatibus expugnatur. Serpens enim pro sapientia et prudentia poni solet. Unde: « Estote prudentes sicut serpentes (*Matth. x, 16*). » Et alibi: « Serpens erat prudentior [*Vulg. callidior*] cunctis animalibus (*Gen. in, 1*). » Virga igitur projecta fit serpens, et devorat magorum Ægyptiorum serpentes, quia crux Christi, cujus prædicatio stulta videbatur, quam Moyses, id est lex continet, secundum illud: « De me enim ille scripsit (*Joan. v, 46*) » conversa est in sapientiam et tantam, quod omnem sapientiam Ægyptiorum, id est hujus mundi, devorat. Intuemini eam, quoniam stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi, postquam manifestavit Christum crucifixum Dei virtutem et Dei sapientiam, qui dixit: « Comprehendam sapientes in astutia eorum. (78) Ubi est litteratus? Ubi verba legi præponderans? Ubi doctor parvulorum? (*I Cor. i, 19*). » Stulti facti sunt principes Taneos; consilarii Pharaonis infatuati sunt. Bona fuit talis conversio, qua virga in serpentem transiit, et serpens in virgam rediit, quam tamen perfidi non intelligentes, in opprobrio proruperunt, secundum illud: « Exprobraverunt inimici tui, Domine; exprobraverunt commutationem Christi (*Psal. lxxxviii, 52*). » Exprobraverunt scilicet, quod mortuus est Christus, quod tamen non est exprobrandum, sed venerandum. Hoc est enim mutari a temporali vita ad æternam vitam, a terra ad cælum, a Judæis ad gentes. Hæc est mutatio dexteræ Excelsi. Oportebat ergo vitam [*l. virgam*] converti in serpentem, et postea redire in virgam, quia oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis; pati propter peccata nostra et resurgere a mortuis; pati propter peccata nostra delenda, et resurgere propter justificationem nostram complendam, sicut dicit Isaias: « Vulneratus est propter iniquitates nostras; attritus est propter scelera nostra (*Isa. liii, 5*). » Et iterum: « Livore ejus sanati sumus (*ibid.*). » Ecce verus Isaac cum lignis, et Abraham cum ariete inter vepres hærente. Isaac enim deitas est; Abraham, Deus Pater; aries, humanitas; ligna, crux; virga, vepres Judaicæ malitiæ; spinæ de quibus Propheta: « Exarserunt sicut ignis in spinis (*Psal. cxvii, 12*), » quia invidiæ facibus accensi et malitiæ errore cæcati astuaverunt in Christum. Aries vero inter vepres hærens pro Isaac. Isaac non est oblatus, quia non divinitas, sed humanitas voluntate Dei est oblata inter vepres Judaicæ malitiæ laborans. Christus ergo serpens est et aries secundum carnem; serpens autem, quia mortalis; aries, quia oblatus, et quia in cornibus crucis æreas potestates debellavit, de quibus: « Cornua in manibus ejus, ibi abscondita est fortitudo ejus (*Habac. in, 4*). » In cornibus quippe crucis non defecit fortitudo ejus, sed abscondita fuit. Latenter enim vicit, qui foris victus apparuit. Unde Ambrosius ait: « Clamat caro peritura sepa-

ratione divinitatis. » Nam mors ibi esse non poterat, nisi vita abscederet. Non autem dicitur separata inde divinitas, quantum ad naturalem unionem quæ erat inter Deum et hominem, sed quantum ad divinæ potentiae ostensionem. Ibi enim divinam potentiam non ostendit, sed abscondit, quia testante Isaias: « Sicut ovis ad occisionem ductus est, et quasi agnus coram tondente se obmutuit; et non aperuit os suum (*Isa. liii, 7*). » Non exercuit ibi fortitudinem, sed occultavit, opponens eis carnem in quam sævirent, mortalem. « Si enim cognovissent, ut ait Apostolus, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent (*I Cor. ii, 8*). » Cognoverunt tamen aliqui Judæorum de eo, sicut quidam dæmones de eo quædam non ignoraverunt. Noverunt quidem tam dæmones, quam sapientes Judæorum ipsum esse Messiam in lege et in prophetis prænuntiatum, sed nescierunt ipsum esse Deum, vel Dei Filium. Non præscierunt dæmones perejus mortem se amissuros potestatem, nec Judæi locum et gentem. 592 Non animadverterunt se vinci, ubi putaverunt se vincere. Minores vero nec ipsum esse Messiam noverunt. Cæcati sunt omnes, quia veritatem oderunt, nec ipsam veritatem intellexerunt, ut novissima providerent.

Meruit hoc superbia voluntatis eorum, quorum voluntas sic superba erat, ut sibi negarent necessarium divinum auxilium. Sed de illa cæcitate quidam sunt illuminati; de illa gentium perditionis massa aliqui sunt liberati, et a Domino misericorditer respecti; illi scilicet pro quibus oravit in cruce, dicens: « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt (*Luc. xxiii, 34*). » Minores hi erant de illo populo, qui non ex invidia, sed ex zelo Dominum persequerantur, zelum Dei habentes, sed non secundum scientiam. Arbitrabantur enim obsequium se præstare Deo, de quibus ait Petrus: « Scio quia per ignorantiam hoc egistis, fratres (*Act. iii, 17*); » hi ergo de illa pessima generalitate discreti sunt, cum pro eis Dominus orare dignatus est, implens quod tradiderat: « Orate, inquit, pro persequentibus et calumniantibus vos (*Matth. v, 44*). » Ecce magna charitas, ingens pietas, bona pro malis retribuere, benedictionem pro maledictione. Cum enim sint differentię sex in reddendis bonis pro malis, inter omnes alias duæ excellunt, et inter omnes una. Duæ nimirum sunt, reddere bona pro bonis et mala pro malis. Item aliæ duæ sunt, non reddere bona pro bonis et reddere mala pro bonis. Item aliæ duæ sunt, non reddere mala pro malis, et reddere bona pro malis, quæ inter alias eminent; sed inter omnes illa aminet, qua redditur bonum pro malo, quod Christus fecit. Pro persecutoribus in cruce deprecatus est, cum sceleratis deputatus, pro peccatoribus crucifixus. Quod per Prophetam ait: « Pro eo ut me diligere, detrahebant mihi inimici mei; ego autem orabam (*Psal. cxvii, 4*). » Non immerito igitur dicitur separata divinitas, quia ibi sum

(78) Sensum Apostoli, non verba refert.

fortitudinis brachium, divinitatisque lumen non declaravit. Ibi apparuit quod assumpsit de matre et abscondit quod assumpsit de Patre. In hujus rei figuram præceptum est in Levitico (cap. xvi) summo sacerdoti, assumere duos hircos, unum immolatum et alterum apompeium, id est emissarium, quem statuatur vivum coram Domino, ut fundata (seu facta) preces super eum, emittatur in solitudinem. In duobus hircis utraque Christi natura insinuat. In hirco immolatio, humana; in apompeio, divina. Ille hircus immolatus; hic cum peccatis populi, fusi precibus super eum, in desertum mittitur, quia Christus secundum alteram naturam crucifigitur, secundum alteram precibus exoratur ut iniquitatibus nostris propitiatur, et in solitudinem graditur, 503 id est in sinu Patris, quo nullus accedit, nisi ipse et Spiritus sanctus. Abiit ergo in solitudinem, id est operandi virtutem cohibuit et abscondit, et nostras iniquitates portavit, non ut haberet, sed ut consumeret. « Deus enim noster ignis consumens est (Deut. iv, 24). » In solitudinem igitur, id est in cælum divinitas tempore passionis ablatæ dicitur, non locum mutans, sed quodammodo virtutem cohibens, ut possent impii consummare passionem. Visi sunt ergo Judæi temporaliter prævaluisse, sed vere victi sunt. « Introierunt enim in inferiora terræ, ut ait Propheta, et partes vulpium facti sunt (Psal. lxi, 11): » quia intus cæcati sunt, et foris captivati sunt; intus terrenæ cupiditatis voragine absorpti sunt; foris principibus sæculi, qui vulpibus comparantur, secundum illud: « Dicite vulpi illi (Luc. xiii, 52), » misera servitute subacti sunt. Crucis igitur abscondita fortitudine percussi sunt Judæi, qui se vicisse gratulabantur, sicut Jacob luctatus cum angelo (Gen. xxxii), adversus eum prævaluit, sed ab eodem in femore percussus claudicavit; emarcuit enim femoris ejus nervus, quia populus Judaicus de Jacob ortus, adversus Christum videtur prævaluisse corporaliter, sed percussio nervo claudicavit, quia excæcati mentibus rectos fidei et veritatis gressus amisit. Victi ergo Judæi sunt in cornibus crucis; more enim ibi destructa et diabolus est expugnatus. Unde in eodem Cantico sequitur: « Ante faciem ejus ibit mors (Habac. iii, 4). » Et item: « Egredietur diabolus ante pedes ejus (ibid.). » Attendite victoriam Redemptoris, quam abscondita virtute crucis procreavit (scilicet procuravit). Uno enim congressu tria hostium genera debellavit, secundum illud: « Percussisti caput de domo impii (ibid., xiii). » Mortem destruxit, juxta illud: « Ero mors tua, o mors! (Ose. xiii, 14) » qui contra superbum Goliath, id est diabolus dimicaturus non expavit, sed ad luctum quasi gratulabuntur properans, et velut castra adversus fortem procedendo movens, a summo cælo egressus, et « in sole posuit tabernaculum suum » (Psal. xviii, 6), quia ab æqualitate Patris ante tempora ineffabiliter egressus, in mundum venit, cum forti præliaturus a Patre exiit, ipsum non deserens venit in mundum, non mutans

A locum. Quod ait: « Ego exivi a Patre, et veni in mundum (Joan. xvi, 28). » Venit ubi erat, quia in mundo erat, et mundus per ipsum factus est; sed visibilis apparuit, ubi ante non apparebat. Veniens autem locum sibi providit ad pugnandum accommodum. « Posuit enim » in sole tabernaculum suum (Psal. xviii, 6), « scilicet, carnis dispensationem, in qua venit expugnare errores hujus mundi et belliciter adversus principem mundi. Tabernaculum enim est habitaculum militare, et Dei Filius in carne militans adversus 504 principem tenebrarum, non in tenebris, sed » in sole posuit tabernaculum suum. » Sol tria facit: urit, lucet, tempora distinguit. In uratione labor, id est anxietas passionis; in luce manifestatio; in distinctione temporum temporalis alteratio insinuat. Posuit igitur Christus tabernaculum suæ carnis in sole, id est in labore, in manifesto, sub temporali vicissitudine, secundum illud: « Laboravi sustinens (Jer. vi, 11). » Et iterum: « Laboravi clamans (Psal. lxxviii, 4); » in manifesto, quia non venit lucerna ut abscondatur sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. Sub temporali varietate, quia per ætatem incrementa profecit, secundum illud: Proficiebat Jesus ætate et sapientia (Luc. ii, 52). »

Sic igitur « in sole posuit tabernaculum suum » pugnaturus contra Goliath superbum, id est diabolus, cum quo certamen iniit, ut liberaret pauperem a potente, et pauperem cui non erat adjutor, id est humanum genus erueret de manu diaboli, quem non sua virtus, sed peccata nostra fortem fecerant, qui dominium super nos usurpavit, non sua virtute, sed ex nostra infirmitate, id est ex nostri desiderii pravitate, secundum illud: « Ne tradas me, Domine, a desiderio meo peccatori (Psal. cxxxix, 9); » ab illo potente in cruce liberavit pauperem, cui non erat adjutor, quia nec angelus, nec patriarcha, nec aliqua hominum pauperem a potente liberare valuit, nisi ex millibus electus, scilicet, leo de tribu Juda, qui in ara crucis regis simul et sacerdotis officium explevit; regis, quia expugnavit, et vicit; sacerdotis, quia obtulit et placavit, nec aliam a se hostiam obtulit, nec alium a se Deum placavit offerendo pugnando, pugnando se obtulit; et se offerendo, inopem, egenum et pauperem de manu fortiorum ejus, id est diabolicarum potestatum eripuit: scilicet humanum genus, quod est quasi unus homo inops, quia moraliter egenus, quia in labore et sudore panem suum querit; pauper, quia de puritate sapientie ejectus, inanem et umbratilem habuit sapientiam. Oportuit ergo Filium hominis exaltari in ligno, non solum ut diabolus vinceret, sed ut omnia ad se traheret, ad se utique diligendum, imitandum, secumque regnandum; diligendum, quia ipse prior dilexit nos, ut nos diligamus eum; dilexit nos ante mundi constitutionem suæ charitatis dulcedine, quique in tempore præcipuum exhibuit charitatis affectum, ponens animam pro multorum redemptione. « Majorem enim hac dilectionem nemo habet, quam

ut animam suam ponat quis pro amicis suis (*Joan. xv, 13.*) » Ponendo ergo animam tanquam saluberrimam exempli formam, nos in sui amorem traxit. **595** Ad se quoque imitandum suæ mortis genere nos instituit. Qui enim mortuus est quia voluit et quando voluit, mortuus quoque est quomodo voluit. Hoc enim genus mortis non frustra Salvator elegit, cui alio modo de vita exire licuit. In cujus enim potestate erat mori, vel non mori, et sic vel sic mori, crucem non frustra elegit, ut nos huic mundo crucifigeret, qui dixit: Tolle crucem tuam, et sequere me. Quandiu enim evacuatur corpus peccati, tandiu exterior homo corrumpitur, ut interior renovetur, nobis est tempus crucis.

Semper igitur in hac vita pendere debet Christianus in cruce, non corpore, sed spiritu; non carne, sed mente; ut spiritualibus præceptorum Dei clavis membra confixa habeamus, ne ad mala moveantur, a quibus ita perfecte quiescere debemus, ut nec eorum visio, nec memoria mentes nostras contingat. Quidquid ergo gestum est in cruce, in sepultura ita gestum est, ut his rebus configuretur vita Christiana. Caligaverunt in cruce oculi Christi, ut avertantur oculi nostri ne videant vanitatem; blasphemias et conviciis patuerunt ejus aures, ut ad clamores pauperum aures nostræ pateant. Gustavit Christus in cruce acetum et fel, ut amaritudinem passionis fortes simus ad ferendum, malosque nobiscum patienter toleremus, nec eis conformemur, quia et Christus, cum gustasset, noluit bibere, insinuans tales, scilicet, veteres et malos esse ferendos, sed non imitandos. In hoc quoque significavit fortitudine [*f. formidine*] tribulationis non esse obmutescendum a verbo prædicationis. In cruce manus Christi sunt expansæ, ut sua egenis largiri et inimicis addiscerent manus contractæ, manus nostræ [*f. ut sua egenis largiri addiscerent manus nostræ, nec illis unquam esse contractæ, vel etiam inimicis*]. Pedes in cruce clavis sunt affixi, ut in via Dei dirigerentur pedes extorti, pedes nostri. Exaltari ergo voluit in cruce, non frustra, sed ut juxta quatuor crucis distinctiones, quibus quatuor mundi significantur partes, omnia traheret ad se diligendum, imitandum et conregnandum. Omnia, non utique lapides et ligna, sed omnia hominum genera, omnium ætatum populos. Omnes enim et qui præcedebant, et qui sequebantur, clamabant: « Hosanna in excelsis (*Marc. xi, 10.*) » quia nemo præcedentium vel sequentium Incarnationem, sine fide mediatoris Dei et hominum salvari potuit. Ipse enim est vir qui in Ezechiele signat thau in frontibus virorum omnium qui salvi sunt. « Veniebant, inquit, sex viri de via portæ Superioris, quæ respicit ad aquilonem, et unusquisque vas interitus in sua manu habebat. Vir quoque unus de medio eorum vestitus lineis, et atramentarium scriptoris ad renes **596** ejus, cui Dominus dixit: Transi per mediam civitatem, et signa thau super frontes virorum gementium et dolentium super cunctis abomi-

nationibus; et dixit sequentibus: Transite per mediam civitatem, et percutite. Omnem autem super quem videritis thau, ne occidatis (*Ezech. ix, 2.*) »

Attendite diligenter, fratres, quantus sit vir iste, qui alios signat, et qui sint illi sex viri, qui ad eum veniunt. Sex viri sunt sex ætatum populi, qui veniunt de via portæ superioris. Porta est lex Domini, qua homo dirigitur atque docetur semitas justitiæ, ut intret ad vitam. Unde Propheta: « Aperite mihi portas justitiæ: hæc porta Domini, justi intrabunt in eam (*Psal. cxvii, 49.*) » Est autem porta inferior et est porta superior. Porta superior, id est anterior, est lex naturalis; porta inferior, id est posterior, est lex scripta, quæ respicit ad aquilonem, quæ ab aquilone non liberat. Legis naturalis transgressor primus parens exstitit. Lex autem scripta omnes sub maledicto conclusit. Cumque primus parens sibi omnium primo peccando nocuit per inobedientiam et prævaricationem, universam etiam posteritatem damnavit, mortique usque ad adventum [*sc. Christi*] subiecit: « Regnavit enim mors, ut ait Apostolus, ab Adam usque ad Moysen (*Rom. v, 14.*) » id est usque ad legem, id est etiam sub lege, quia nec lex naturalis, nec lex scripta mortis valuit auferre dominium. Venerunt ergo sex viri de via portæ Superioris, id est sex ætatum populi, de via legis naturalis, non solum scriptæ, quærentes salutem quam in neutra lege invenerant; et habebat unusquisque in manu sua vas interitus, id est mœroris, quia non patebat introitus ad cælum: et peccati, quia non modo in apostatica radice vitiiati erant, verum etiam propria addiderant delicta. « Omnes enim peccaverunt, ut ait Apostolus, et egeni gloria Dei (*Rom. iii, 13.*) » Unde Jacob canos suos deducendos cum dolore ad inferos plangit. Venit autem unus inter eos vir vestitus lineis usque ad talos, id est Christus, qui sexta ætate venit ad mundi redemptionem, qui quadam singulari virtute a cæteris discernitur, de quo Propheta: « Nunquid Sion dicet: Homo, et homo natus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus (*Psal. lxxxvi, 5.*) » Non est homo qui possit dicere, id est persuadere Sion, id est Synagogæ, scilicet quod homo sit in ea natus, et ipse fundaverit eam Altissimus. Non hoc recipit perfida Synagoga. Hic tamen est ille unus, de quo inquit Moyses: « Audi, Israel, Dominus Deus, Deus unus est (*Deut. vi, 4.*) » Et Apostolus: « Unus Deus, una fides, unum baptisma (*Ephes. ix, 5.*) » Hic unus erat vestitus lineis usque ad talos, in quo munditia humanitatis ac perfectio designatur. Talis quippe **597** est extrema pars hominis; finis est corporis. Talaris igitur linea Christi est humanitas perfecta, quæ ab omni vitio immunis, veritatis et gratiæ plena exstitit, quæque ad hominis redemptionem sufficiens hostia fuit. Unde Propheta ait: « Corpus autem perfecisti mihi. » Hæc est vitula [*seu vacca*] rufa (*Num. xix*), in qua nulla macula erat, quæ jugum non traxerat, quæ cremabatur extra castra, de cujus cinere fiebat aqua aspersionis in emundationem

immundorum. Vitula rufa, caro Christi est infirma. sanguine passionis rubricata. Unde: «quare rubrum est indumentum tuum, et vestimenta tua sicut calcantium in torculari?» (*Isa. LXIII, 2.*) Interrogantibus sic angelis respondet Christus: «Torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum (*Isa. LXXXIII, 3.*)» Torcular est pressio passionis, quam hominis Filiae, non sustinuisse, sed calcasse dicitur. In calcationis verbo duo insinuans, sustinentiam scilicet et victoriam. Sic enim ipse mortem sustinuit, quod sustinendo, eam vicit et destruxit. Unde in Threnis: «Torcular calcavit Dominus virgini filiae Juda (*Thren. I, 15.*)» Merito igitur juvenca erat rufa, quia sanguine passionis tincta. Unde in benedictione Judae in figura Christi Jacob ait: «Lavabit in vino stolam suam, et in sanguine urae pallium suum (*Gen. XLIX, 11.*)» Hæc extra castra combusta est, quia extra portam civitatis in loco Calvariae crucifixa. De hujus cinere fiebat aqua aspersionis, per quam significabatur baptisma, quæ mundabantur homines a contactu mortuorum, quia ab iniquitate hujus moribundæ vitæ ac morticinæ per baptismum Christi mundamur, et hyssopo, quæ humilitatem passionis Christi significabat, aspergebatur illa aqua, quia ex fide passionis, et aqua ablutionis completur redemptio nostra. Unde Joannes in Epistola canonica ait: «Ipse est qui venit per aquam et sanguinem Jesus Christus (*I Joan. V, 6.*)» Sicut enim per sanguinem agni, et transitum maris Rubri, liberati sunt Israelitæ ab exterminatore angelo, ita his sacramentis præcipue sanguinis et aquæ salvatur Ecclesia. Unde in passione de latere Christi in cruce dormientis profluxerunt sanguis et aqua, sanguis redemptionis et aqua ablutionis, quæ sunt mysteria nostræ salutis. Aqua igitur aspersionis, quæ sortitur virtutem de sanguine redemptionis, sit purificatio contaminationis. Hæc est aqua torrentis quæ in Ezechiele sanat aquas mortui maris et vivificat omnia ad quæ pervenit. Ait enim: «Aquæ descendebant in latus templi dextrum, ad meridiem altaris (*Ezech. XLVII, 1.*)» Aquæ istæ intrabant mare Mortuum, et exibant, et sanabantur aquæ, et vivent omnia ad quæ veniet torrens, et erunt pisces multi; post ipsa venerunt istæ aquæ illuc. Miro modo **598** aquis evangelicis atque vivis, aquæ sanantur mortuæ atque intolerabiles, aquæ sine substantia, in quibus nihil potest vivere, quia **D** non noverunt eum qui dicit: «Ego sum vita (*Joan. XIV, 6.*)» cujus torrente aquæ creatæ atque mortuæ multos habent pisces, et vivunt omnia ad quæ pervenerint, quia salit ille torrens in vitam æternam, de quo Zacharias: «In die illa egredietur aqua de Jerusalem, et medium ejus in mare primum, hoc est mare Mortuum (*79.*)» Et Ezechiel: «Aquæ ejus egredientur de sanctuario, et erit fructus ejus in cibum, et folia ejus in medicinam (*Ezech. XLVII, 12.*)» Miræ virtutis est aqua aspersionis quæ sanat, cibat,

(79) Apud Zachariam, cap. XIV, v. 8, sic habetur: *Et erit in die illa: Exhibunt aquæ vivæ de Jerusalem*

A vivificat, quia fit de cinere vitulæ rufæ, id est carnis Dominicæ pretiose sanguine rubricatæ. Ecce vestis talaris, qua vestitus erat ille vir unus, qui habebat ad renes atramentarium scriptoris. Renes posterius sunt homines, [qui] tanquam sequi videntur. Unde et ipsi merito sequaces veritatis significantur, quos ab æterno Deus elegit, præsciens illos futuros conformes imagini Filii sui. Atramentarium ergo scriptoris, doctrina est Dei Patris, quam Christus portavit ad renes, quia eam officio humanitatis exhibuit universo populo, cui per Prophetam dicitur: «Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime (*Psal. XLIV, 4.*)» Et ipse in Evangelio ait: «Non veni mittere pacem, sed gladium (*Matth. X, 14.*)» Doctrina ergo veritatis gladius dicitur, quia secat carnalia a spiritualibus; et atramentarium, quia spiritualiter scribitur in cordibus fidelium, et scriptoris, id est Dei Patris. Unde ipse ait: «Doctrina mea, non est mea, sed ejus qui misit me Patris (*Joan. VII, 16.*)» Et alibi: «Ego a me ipso non loquor (*Joan. XIV, 10.*);» qui enim non est a se, non operatur a se, sed ab eo loquitur, a quo est. Quod Domino ad eum dicente: Transivit per civitatem, et signavit thau super frontes virorum gementium et dolentium super cunctis abominationibus: ipse enim juxta voluntatem Patris omnia fecit. Ideoque Patre dicente per civitatem: «Signa thau super frontes virorum gementium et dolentium super cunctis abominationibus (*Ezech. IX, 4.*)» Ipse signavit qui signatus est a Patre, secundum illud: «Hunc enim signavit Deus Pater (*Joan. VI, 17.*)» ut alios signaret. Signavit autem thau, qui speciem crucis tenet, unde in thau salutare signum crucis intelligitur.

Quod signum [ponit] super frontes virorum gementium, etc., super frontes scilicet corporis et cordis, ut signum crucis super frontes radiet tam corporis quam mentis, ut foris appareat operis exhibitione, et intus resplendeat fidei veritate. Hi sunt duo postes, qui sanguine paschalis agni in Exodo liviuntur, ut ab exterminatore angelo salventur. «Sumus, **599** inquit, de sanguine agni, ac ponas super utrumque postem, et in superliminaribus domorum (*Exod. XII, 7.*)» Sanguis super utrumque postem ponitur, cum non solum ore corporis, sed et ore mentis hauritur, et ad intentionem [f ad instructionem, vel imitationem] intenta mente cogitatur. Qui enim sic Redemptoris sanguinem accipit, ut imitari passionem ejus necdum velit, in uno poste sanguinem ponit, qui et in superliminaribus domorum ponendus est. Domus mentes nostræ sunt, in quibus per cogitationem habitamus. Superliminare vero intentio est, quæ præminet cogitationi et actioni. Qui ergo intentionem cogitationis, ad imitationem dirigit passionis, in superliminari domus agni sanguinem ponit. Idem ergo mysterium tenet sanguis agni super postes Israelitarum positus,

medium earum ad mare Orientale, et medium earum ad mare novissimum.

quod Thau signatum super frontes virorum gementium; et sicut illi per sanguinem, ab exterminatore, ita hi per Thau a transeuntium percussione salvati sunt. Ait enim: «Omnes super quem videritis Thau, ne occidatis (Ezech. ix, 6).» Qui hoc signum non recipiunt, æterna morte pereunt. Qui autem recipiunt, ab exterminatore liberati perpetuo vivere merentur. Hoc est signum, de quo Propheta ait: «Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine (Psal. iv, 7).» Sed qui hoc lumine signantur? Qui signantis accipiunt testimonium, qui ejus fide sua signant, id est insigniunt corda, secundum illud: «Qui desureum [venit], super omnes est; qui accipit testimonium ejus, signavit quia Deus verax est (Joan. iii, 31).» Posuit enim in corde suo quasi speciale signum, hoc est verum Deum, qui desureum venit ad salutem hominum: Quos ergo signat qui de cælo venit, illius caractere mentem suam signant quo fugent inimicos. Isti sunt duodecim millia in Apocalypsi de tribubus singulis signati. Hos ad se traxit serpens æneus in ligno exaltatus. Hoc est lignum in quo botrus de terra sancta portatur a duobus (Num. xiii, 15). Hoc est lignum quod misit Eliseus in aquam ad quærendam securim de mensa [f. de manubrio], quod natavit ad lignum (IV Reg. vi, 5). Hoc est lignum vitæ, lignum dulce, quod siccat [f. secavit] lignum mortis. In hac igitur ligno exaltatus est Deus homo, ut qui super omnes est omnia traheret ad semetipsum, diligendum scilicet, imitandum et videndum, non qualis apparuit in forma servi, sed qualis est in forma Dei, quam visionem latroni confitenti concessit, dicens: «Hodie mecum eris in paradiso (Luc. xxiii, 43),» per speciem cum me ipsum tibi manifestabo, quod est (80) esse in paradiso. Esse enim cum eo qui est vita, hoc esse vere in paradiso. Unde pro magno munere suis spondet esse secum, dicens: «Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi ego sum, et illi sint mecum (Joan. xvii, 24).» Non dicit 666 simpliciter: Ubi ego sum, et illi sint, quia ipse ubique est; sed addidit mecum, quia et miseri possunt esse, ubi ille est qui nusquam deest, sed non cum illo, quia non fruuntur eo: Soli enim beati sunt cum illo, qui soli fruuntur illo; vident illum sicuti est, quia non sunt beati, nisi ex eo qui est beatitudo, et vita æterna; quam ipse nobis præstare dignetur. Amen.

LXXIII.

IN FESTO OMNIUM SANCTORUM SERMO PRIMUS (81)

«Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi (Psal. cxx, 1).»

Non dormit qui oculos levat; laborat qui auxilium expectat. Vigilantis igitur et laborantis est ista vox, quam audistis per os meum. Canticum enim graduum est, id est canticum ascendentis. Sed quis est qui ascendit, et unde ascendit? Quare ascendit, et quo ascendit? De valla lacrymarum ascendit, de

A loco quem posuit ei Dominus. Ascendit de virtute in virtutem (Psal. lxxxiii); has enim ascensiones in corde suo disposuit. Ad triumphalem Ecclesiam ascendet, [supp. militans] filia ad liberam matrem quæ est in cælis, donec videat cum illa Deum deorum in Sion (ibid.). Nomine quippe graduum, significatur ascensus. Qui enim ascendit ad eum, qui omnia fecit in pondere, numero et mensura, cujus ordinatione perseverat dies; necesse est ut gradatim et ordinate ascendat. Qui vero descendit ab illo, ruinam invenit et præcipitium et non gradus. Unde et legio dæmonum missa in porcos, præcepit ruit in mare (Matth. viii). Sane lamentum descendantis esse potest. Inclinaui oculos meos in stercora, unde veniet iudicium mihi. Stercora dicuntur superflua temporalium. Necessaria enim sunt benedictiones dextera Domini, quibus pascit homines et jumenta. Hæc sunt læva ejus sub capite meo. De superfluis autem dicit Apostolus: «Arbitratus sum ea ut stercora (Philipp. iii, 8).» Et propheta: «Et quid amplexamini stercora pro croceis (Thren. iv, 5).» Hæc enim inquinant et gravant, etiam cum sumas cibum, ut naturaliter ventrem reficias. Si quid superfluum infuderis, aut injucundum erit, aut noxium. De superfluis dictum est a Sapiente: Acquiruntur cum labore, possidentur cum tremore, amittuntur cum dolore. Cæterum canticum quidem ascendentis promissimus, [quod] proprium esse potest hodiernæ solemnitatis, ac si diceret Ecclesia: Per totum anni circulum certis et determinatis diebus levo oculos meos ad aliquem, vel aliquos montium, 661 unde veniet refugium intercessionis mihi. Hodie levavi oculos meos ad omnes montes, unde tandem veniet auxilium mihi. Dulce quidem auxilium in tribulatione. Cum ergo venerit dies illa, dies iræ, dies calamitatis et miseriæ, liberabunt me ab auditione mala et a verbo aspero. Quos hæres enim mundi cælestis nunc patres habere gaudet, in fine exspectat iudices, ut judicent pupillo et humili, ne apponat homo ultra magnificare se super terram. Notandum autem est quod multi montes circumstant Ecclesiam ascendentem; quidam sunt boni, quidam mali. Ad quosdam fugiendum, et fugiendum est a quibusdam. Quod ut manifestius fiat, de multis montibus qui in sacra Scriptura leguntur quatuor tantum excipimus, qui quasi circumstant Ecclesiam militantem ab oriente et occidente, ab austro et aquilone. Et quia prius est quod carnale est, et postea quod spirituale, ab aquilone inchoemus. Sit itaque mons Gelboe ab aquilone; mons Samariæ ab occidente; mons Armeniæ ab austro; mons Israel ab oriente. Mons Gelboe sunt aeris potestates; mons Samariæ, hypocritæ tristes; mons Armeniæ, veri pastores; mons Israel, sancti intercessores. Primus est mundus frigidus; secundus, tepidus; tertius, calidus; quartus, lucidus. Primus

(80) F. id est: Et quem nunc vides tantum per speciem, hodie me ipsum facie ad faciem manifestabo

tibi quod est, etc.

(81) Ex Andegavensi.

est lupus; secundus, mercenarius; tertius, pastor bonus; quartus, iudex propitius. Primus enim rapit, ut mactet; secundus ducit, ut comedat; tertius satagit, ut custodiat; quartus intercedit, ut ad se trahat. Primus igitur est fugiendus; secundus, tolerandus; tertius, audiendus; quartus, implorandus. Fugiendus est [primus], quia dicit Zacharias: « O, o fugite de terra aquilonis, dicit Dominus (*Zach. ii, 6*); » [secundus] tolerandus est, quia dicit Veritas: « Quæ dicunt, facite; et quæ faciunt, nolite facere (*Matth. xxiii, 3*); » [tertius] audiendus, quia Moyses dicit: « Interroga patres tuos, et dicent tibi; majores tuos, et annuntiabunt tibi (*Deut. xxxii, 7*); » implorandus [quartus], quia dicit Propheta: « Laudate Deum in sanctis ejus (*Psal. cx, 1*). » Sed quia Angelus Satanæ sæpenumero transfigurat se in angelum lucis, ut paries dealbatus oculos fallit intuentium, magna diligentia adhibenda est in eorum cognitione. Sed audivimus Veritatem docentem nos et dicentem: « A fructibus eorum cognoscetis eos (*Matth. vii, 20*), » id est ab eventibus transactis et operibus quotidianis. De eventibus legimus in historiis, sed de operibus in libro experientie legimus quod in montibus Gelboe Philisthæi prævaluerunt adversus populum Dei, et Saul et Jonathan amabiles valde ceciderunt in illo, et fortes Israel et inclyti 602 pariter interfecti sunt (*I Reg. xxxi*). Hic labor est dæmonum, ut dejiciant populum Dei, cum primi parentes adhuc dicere poterant: Nos duo turba sumus, invasit eos terror ab aquilone, ita ut facere sibi perizomata cogarentur (*Gen. iii*). Regum maxime et sacerdotum sanguinem querit, ut percusso pastore dissipet oves de facili; hausto enim fonte, spem habet ut influat Jordania in os ejus: « Cibus enim ejus, cibus electus, fenum tenuissimum quasi bos comedit (*Job, xl, 10*). » De montibus Samariæ legitur quod vacæ pingues Samariæ pascebantur super eos (*Ose. x*), qui vitulos aureos fabricaverunt in Dan et Bethel, qui averterunt cor populi ut iret post deos alienos. Hi sunt qui super cathedram Moysi sederunt, alligantes populo onera importabilia, ipsi autem digito suo nolunt ea movere, qui de grege Domini lac querunt et lanam, sed de salute animarum est in eorum pectore cura minor. Quod infirmum est non visitant, quod fractum non consolidant, quod erroneum non revocant. Si quid autem validum, mactant. De quibus Dominus per Amos prophetam ait: « Vos vobis qui opulenti estis in Sion, qui confiditis in montem Samariæ, optimates, capita populorum, ingredientiæ pompaticæ domum Israel (*Amos. vi, 1*). » Super montes Armeniæ requievit arca Noë, dum adhuc aquæ diluvii inundarent super terram. Hi sunt pastores veri, parati ponere animas suas pro ovibus suis; qui obiciunt se murum pro domo Israel; arca Noë in quo sunt adhuc mundo cum immundis mista communibus, in mediis fluctibus portant, donec cessante omni inundatione egrediantur octo animæ, quæ cum eo salvantur, id

est quotquot ad octavam benedictionis præordinati sunt.

In vertice montium Israel est mons Moria, in quo fabricatum est templum, ubi est altare, sanctuarium, et sanctuarii sanctuarium [*f. sancta sanctorum*], arca fœderis, propitiatorium et cherubim, rex et sacerdos, ephod et diadema et universum sanctum sæculare. Hi sunt spiritus beati, qui cum Domino regnant, templum scilicet admirabile, quod fecit ille qui fabricavit auroram et solem, quorum exemplari, et umbræ, levitici servierunt et sacerdotes. Consideratis autem eventibus montium antiquis, opera eorum quotidiana licet intueri, quæ visis eorum sessoribus innotescunt. Super enim primum montem sederunt quatuor fabri periculosi; super secundum, quatuor viri ridiculosi; super tertium, quatuor viri gloriosi; super quartum, rex gloriæ, non jam pedibus et facie velatis, sicut vidit eum Isaias, sed revelata facie vident eum qui in eum crediderunt. Vidit equidem Zacharias (*cap. i*) quatuor cornua, quæ venerant 603 ut ventilarent Judam et Jerusalem, et quatuor fabros ad comminuenda cornua. Nos autem, salva pace prophetæ, fabros ventilantes Judam et Jerusalem interpretamur, de quibus Ecclesia dicit: « Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem suam (*Psal. cxxviii, 3*). » A principio enim latentis Ecclesiæ, posita est inter malleum et incudem, et a sanguine Abel justī, usque ad finem mundi, non defuit, aut deerit iniquitas premens, et justitia patiens; quam periculosi sint fabri isti, a flatibus eorum perpendimus. Primus enim emittit spiritum ignis; secundus, spiritum sulphuris; tertius, spiritum caliginis; quartus, spiritum procellarum, qui omnes etsi nunquam spirare intermiserint, præcipue tamen tempore martyrum, spiritus ignis nocuit terræ et mari, cum viri fideles proscribentur in exiliis, vexabantur tormentis, occidebantur mortibus exquisitis. Hæreticorum vero tempore desævit spiritus sulphuris, quia hæretici pessimis exhalationibus totum aëra fere infecerunt, de quibus scriptum est: « Sepulcrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosa agebant, venenum aspidum sub labiis eorum (*Psal. v, 11*). » Tempore vero falsorum fratrum, quod nunc agitur, dominatur spiritus caliginis, dum genimina viperarum latrant in visceribus, latera matris concutunt, speciem quidem pietatis habentes, operibus impietatis vacant; nomen Christianum conflentes, vel profiten-tes, sed unitatem Christianitatis, quantum in ipsis est, abrumpunt; putrida membra in Ecclesia, pro quorum putredine timendum est ne pars sincera trahatur. In diebus vero Antichristi flabit spiritus procellarum, id est persecutio ex omnibus istis composita, in qua, si fieri posset, movebuntur etiam electi.

Quatuor viros sedentes super montes Samariæ vidit quidam Patrum in spiritu: Vidi, inquit, spiritum, qui buccis tumentibus maritimam masticaba

arenam. Secundus, fornaci accensæ incubans, A scintillas ex ea volantes faucibus suis influebat. Tertius super pinnaaculum templi sedens, spiritum lenis auræ patulo ore auscipere lætabatur, et ut magis influeret, manu et flabello æra concitabat. Quartus ridebat singulos, non minus ab aliis deridendus; carnes enim membrorum suorum sugere laborabat, nunc manum, nunc brachium, nunc pedem, nunc tibiam ori applicans; accedensque propius, facies eorum terribiles aspectu, propter eorum maciem incomparabilem, contemplantur et sciscitabantur cur hoc agerent. Fame indicibili accepi eos laborare, et occurrit mihi illud Prophetæ: « Aruit tanquam testa virtus mea (Psal. xxi, 16), quia oblitus sum comedere panem meum. » Fames 604 istorum indicibilis est cupiditas quadripartita, opum, bonorum, inanis gloriæ, voluptatum. Naturalis fames multum per cibum refocillari potest, licet non exstingui. Sed ista semper pandit novos hiatus. Avidus opum nunquam dicit: Sufficit. Hic est qui arenam masticat. Tyrannus potens tanquam sanguisuga invicibiliter semper sanguinem edit; et hic scintillas sibi influit cupidus inanis gloriæ, ut totum sorbeat æra, nullum sustinebat remedium. Voluptati deditum etiam philosophus (82) gentium contemptibilem prædicavit, et suis comparandum. Amatores tallium in montibus Samariæ etiam sub cinere et cilicio inveniuntur. Sunt de curribus, qui super montes Armeniæ requiescunt, scilicet currus Helpe [f. Eliæ], currus Aminadab, plaustrum novum, super quem relata est arca Domini de terra Philistinorum: « Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium, Dominus in eis, in Sina, in sancto (Psal. lxxvii, 18). » Ili sunt virgines continentes post lapsum, prælati, conjugati. Virgineus enim currus igneus est sursum ferens, quia vehit igneum, id est sidereum; imo angelicum est vivere in carne supra carnem; esse in carne, non agere quæ carnis sunt, ubi homo sibi injuriam facit, ubi natura patitur repulsam. Currus autem Aminadab, quod sonat *spontaneus Domini*, sunt qui post lapsum voto se astringunt continentiam, pro quibus dicit sponsam animam suam turbari timore, sed de his primum timendum est ne revocent [f. revocentur, vel revolent] ad consueta. Grave enim est relinquere consueta, et fere est impossibile triumphare de carne, si de nobis ipsa prius triumphaverit. Plaustrum novum, quod traxerunt vaccæ mugientes usque ad agrum Josue Bethlehemites (I Reg. vi), doctores sunt ecclesiastici, qui mugilibus suis replent cardines terræ, donec Ecclesiam quam vehunt, non declinantes ad dextram vel ad sinistram, in agrum Josue introducant: scilicet donec fideles fiant hæredes Dei, cohæredes autem Christi, sicut ipse ait: « Volo, Pater, ut ubi ego sum, illic sit et minister meus (Joan. xii, 26). » Currus autem Dei decem millibus multiplex, sunt conju-

gati, quorum copiosa multitudo in Ecclesia Dei, qui etiam multiplicationi hominum student, juxta id quod dictum est a principio: « Crescite et multiplicamini, et replete terram (Gen. i, 22). » Super montes Israel sedet noster [supp. Salvator, seu fons] irrigans, irrigans eos de superioribus suis, et mittens ex eis quædam stillicidia stillantia super terram, quibus quasi leviter irrorata Ecclesia ascendens, quid de circumstantibus montibus sentiat, inter medium montium exclamat, dicens: Averti oculos meos a montibus Gelboe, unde venit naufragium mihi. Inclinaui 605 oculos meos ad montes Armeniæ, unde venit quandoque auxilium mihi. Intendi oculos meos ad montes Armeniæ, unde venit solatium mihi. *Levavi oculos meos ad montes Israel, unde veniet auxilium mihi.* Potest etiam canticum istud esse spirituale. Responsio contemplativi viri et claustralis contra irrisores aliorum degentis in sæculo, et insultantis ei de abjectione sua, qua elegit esse in domo Domini, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. Ego enim spem ponens in incerto divitiarum, cujus Deus venter, et gloria in confusione, pauperem monachum insultationibus non ferendis aggredior, dicens: Ut quid contempnis divitias hujus mundi? Nescis Job gregibus et armentis abundantem, singulariter a Domino commendatum in hunc modum? « Considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis in terra? » (Job i, 8.) Exceditne a memoria tua David rex et propheta, qui super omnes temporis illius operibus abundavit; de quo dixit Dominus: « Inveni virum secundum cor meum? » Ignoras opes esse materiam eleemosynarum, quas Dominus præceptis affectans, ait: « Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis? » (Luc. ii, 41.) Audi præcursores Domini, cum ad ipsum baptizantem peccantium conflueret multitudo, quærentium quid igitur facto opus esset, non ait: Jejunate, vigilate, orate, elongate fugientes, et manete in solitudine, sed ait: « Qui habet duas tunicas, det non habenti (Luc. iii, 11), » et de escis similiter faciat.

Præterea, quid in conjugio damnas, frater? Ut quid abhorres conjugium, Adæ tanquam primitias omnium sacramentorum recenter facto commendatum? Videtur Salanas quasi latenter introduxisse continentiam, ut Pentapolim sibi viscera restauraret. Senex fidelis personæ, Abraham loquitur, in conjugio placuit Deo, adeo ut filium susciperet contra spem, in spem futuræ benedictionis. Per ipsum Jacob de multiplicatione liberorum commendatur, in septuaginta animabus ingressus Ægyptum Christus etiam de virgine nasci noluit, nisi conjugata. Ab his cur fugis communem hominum cohabitationem? Si militaveris Deo, luceant bona opera tua coram hominibus, ut glorificent Patrem tuum, qui in cælis est. Adversus hæc, vir claustralis, noli contendere verbis, sed modesto, ut decet,

subjunge : Frater, vera proponis ; multiplices viæ sunt ad Deum, sed aliæ aliis tutiores. Valles sunt et colles per quos longe itinere ire doces ; compendia quæro, et ideo levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi. Duos enim montes ostendit primipilus meus Christus cæteris eminentiores, humilitatem scilicet et obedientiam. Audi 666 eminentiam humilitatis : « Qui vult esse major inter vos, sit omnium minister (Matth. xx, 26). » Et alibi : « Quanto minor eris in oculis tuis, tanto major eris in oculis meis, » dicit Dominus. Adverte de obedientia, quia « factus est Dominus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod et Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen quod est super omne nomen (Phil. ii, 8). » Per hos montes præcelso exsultavit Christus ad currendam viam ; expeditius volo sequi currentem. Bonæ sunt opes, sed onerosæ. Alexander Macedo, ut expeditius hostem insequeretur, opes onerosas dejecit in eremo. In conjugio sane, sicut et in parva Segor, possum salvari, sed attendo Lot potius ascendere montes ut salvaret animam suam. Adhuc tamen ego insulto viro claustrali : Bona sunt quæ dicis, nisi quod in futuro tantum spem pones tibi, cum dicis : Unde veniet auxilium mihi. Veniet, vox dilatoria est, vox corvina. Bonum est etiam præsentium participatione lætari, quia in usus nostros cavet Deus. Et tu, vir claustralis, ad hoc responde : Nolo in his gaudere, cum audiam : « Væ vobis qui ridetis ; beati qui nunc fletis (Luc vi, 21). » Christum quem nunc sequor, flevisse lego, risisse nunquam lego. Dilatio vero auget desiderium, quia quanto crescit, tanto crescit et meritum. Unde : « Expecta Dominum, viriliter age, et confortetur cor tuum, et sustine Domini (Psal. xxvi, 14). » Si ego tecum modo non oneror opibus, non vehor equis et curribus, non operior pellibus, non saginor pinguibus, non foveor amplexibus, non delector confabulationibus : scio cui credidi, reposita est mihi corona justitiæ ; induar duplicibus, cum apparuerit gloria Domini. Si sic locutus fueris mihi, vir bone, opilabis os meum, et ego apponam digitum ori meo, et pro modulo meo tentabo tecum levare oculos meos ad montes. Verumtamen quia ardua est via quæ ducit ad vitam, levemus singuli, levemus universi oculos ad montes, unde veniet auxilium nobis, quorum meritis et precibus levet nos ab infimis ad dexteram Patris Jesus Christus Dominus noster, Judex noster, cum venerit judicare vivos et mortuos et sæculum per ignem. Amen.

LXXIV.

IN FESTO OMNIUM SANCTORUM SERMO SECUNDUS (83).

« Omnia vasa quæ fecit Hiram regi Salomoni de ære erant. In campestri regione Jordanis fudit ea rex in argillosa terra (III Reg. vii, 45). »

Spiritu sancto docente per Salomonem, fratres

(83) E ms. Andegav.

mei, didicimus quod : « Mala aurea 607 in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo (Prov. xxv, 14). » Verbum Dei tempore competenti in omnium sanctorum honorem dicere proposuimus. Lectos argenteos, id est auditores divinis eloquiis eruditos et capaces, adesse conspiciamus, in quibus tanquam lectis argenteis doctrina veritatis requiescat, et in spiritu exhibendæ operationis se suscipi gaudeat. Tempus competit, capacitas non deest, locus non discrepat. Mala aurea, id est perfectas sapientiæ sententias nobis deesse profiteamur ; sed utinam aliquid vel modicum auditu vestro non indignum, et tempori congruum proferre valeamus. Horum vero verborum quæ proposuimus brevitate, si subtilius inquirantur, sanctorum præsens et futura excellentia demonstratur, et multiplex gratia ipsorum profectu et præmio declaratur. Dicitur quippe ad litteram, quod Hiram fecit regi Salomoni vasa templi ex ære [seu aurichalco] mundissimo in ornatum domus Domini. Salomon interpretatur pacificus, et nostrum pacificum significat, id est Dominum Jesum, qui soluto pariete inimicitiarum, pacem fecit et his qui prope, et his qui longe, id est Judæis et gentibus ; qui super pacem reconciliationis, dabit pacem immortalitatis. Qui etiam Idida, id est dilectus, dicitur Dei Patris. Unde : « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui (Matth. xii, 18). » Et Ecclesiastes, id est concionator, qui ex dilectione et gratia concionem fidelium colligit et alloquitur, et per carnis nostræ susceptionem visibilis mundo apparens de costu fidelium per se et per ministros suos domum Domino construere studuit, quam in futuro præsentia suæ visionis et habitationis illustrabit. Qui fideles bene dicuntur vasa in honorem, non in contumeliam, fortis, non fictilia, et ideo ex ære mundissimo perhibentur facta. Æs quippe fortissimum est metallum et durable, quod nulla consumitur rubigine et sonorum valde. Sancti autem et hic peccatorum, sive laudis confessionem resonant, ut hymnos cælestes in futuro plenius cantabunt, et tunc secundum corpus fortissimi erunt, nulla vetustate rubiginis consumendi. Hi etiam student pro viribus et carne, et spiritu mundari, et nulla tribulationis tempestate ab amore Dei valent separari. Occidi possunt, sed flecti nequeunt. Unde Apostolus : « Neque mors, neque vita, neque aliud separabit nos a charitate Christi (Rom. viii, 39). » Hæc vasa in auxilium regis Salomonis Hiram fudit artifex egregius et admirabilis. Hiram interpretatur, excelsæ vivens, et figurat Spiritum sanctum, qui sicut postulat, id est postulantes facit, ita excelsæ viventes reddit, quorum scilicet conversatio in 608 cælis est. Ita facit vasa ex ære, imo elegantius dicitur fundere, quia Deus noster ignis consumens est. « Lapis enim solutus calore, dicit Job, in æs vertitur (Job xxviii, 2). » dum qui frigidus erat per infidelitatem, et durus per insensibilitatem, igne

Dei liquefactus, in veram mutatur fortitudinem; et qui prius fortis erat in malo, insuperabilis fit in bono. Ecce vas pretiosum in donaria Dei separatum. Talis fuit Paulus vas electionis appellatus. Mirabilis artifex iste implet citharistam puerum, et Psalmistam reddidit; implet continentem puerum, id est Daniele, et facit iudicem senum (incontinentium). Implet opilionem si comoros vellicantem, id est Amos [pastorem de Thecue], ac prophetantem dirigit. Hæc est mutatio dexteræ Excelsi, id est excelsæ viventis, scilicet Hiram. Fundit autem in terra fornacem, id est tribulationis laborem. Unde: « Da nobis auxilium de tribulatione (Psal. lxx, 43), » id est tribulationem in perfectum [f. profectum] convertit, quoniam « vas figuli probat fornax, et homines justos probat tentatio tribulationis (Eccli. xxviii, 6); » tribulatio patientiam operatur, patientia, probationem; probatio vero spem; spes autem non confundit (Rom. v, 5), » quia per tribulationem patientia exercetur, exercitio probatur, ut spes proximi cumuletur. Vas ita formatum ad modum æris clariorem reddit sonum, quem ad Daum beatus Job orbitate filiorum et damno rerum percussus, non in blasphemias, sed in divinæ laudis professionem prorumpit, dicens: « Dominus dedit, Dominus abstulit; sit nomen Domini benedictum (Job 1, 21). »

Hæc autem vasa per nostri artificis industriam formantur in terra argillosa, de qua factæ sunt formæ ad fundenda vasa, sed ipsas formas Hiram facit. Per has formas divina Scriptura sanctorum continens exempla demonstratur, qui secundum corpora fuerunt terra, et terra fructuosa, faciens fructum tricesimum, sexagesimum et centesimum: unde in Job dicitur: « Terra de qua egrediebatur [Vulg. oriebatur] panis (Job xxviii, 5), » id est doctrina refectionis. Hæc autem dicitur argillosa; argilla quippe mollis, et formis quibuscumque imprimendis vel faciendis est idonea. Per quod sanctorum mandatis divinis exsequendi promptior monstratur obedientia. De quorum exemplis formula, id est regula bene vivendi nobis præparatur, donec formetur Christus in nobis. Dicitur ergo [quod] Hiram, id est Spiritus sanctus condidit terram et argillosam, et de ipsa formam ad alia vasa formanda, quia tales ab initio mundi instituit sanctos priores, ad quorum similitudinem peregrini gratiam informarentur sequentes. Ipsæ autem formæ inter quas formantur vasa, igne postea formatæ fuerunt, quia sancti Patres invincibiles in tribulationibus perstiterunt. **609** Æs autem igne liquefactum argillæ formas ingreditur, ut possit vas aptum ministeriis cœlestibus effici, cum ipsi salubriter humiliati, et flamma divinæ charitatis, vel humanæ adversitatis emolliti, viam Patrum bene operando intrant, ut ad eorum præmia bene currendo perveniant. Sicut enim non semper vasa in formis argillæ tenebantur inclusa, ita sanctos regulis bene operandi non semper necesse est arctari, sed completa operatione

bona, palma beatæ retributionis debet separari [f. premiari]. Quemadmodum postquam vasa ad perfectionem venerunt, fractis formarum claustris producuntur in lucem, et [f. ita] bene in opere facili latens, et secreta, et efficax ostenditur gratia Spiritus sancti, quam sapientia artificis in metallo fluenti pene sine adminiculo interius dignoscitur operari; ut quia (f. quasi) subito vas speciosum de latenti artificio proferatur in medio. Unde: « Spiritus ubi vult spirat, et vocem ejus audis, et nescis unde veniat, aut quo vadat; sic est omnis qui natus est ex spiritu (Joan. iii, 8), » qui quando vult et ubi vult et prout vult spirat et erudit, replet et instruit. Invisibilis enim invisibiliter operatur. « Spiritus enim Deus est, et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare (Joan. iv, 14). » Hic est ignis quem Dominus misit in terram, et voluit vehementer accendi, ad formanda vasa domus Domini. Hinc alii constituuntur apostoli, alii pastores et doctores, diaconi, presbyteri, episcopi et cæteri, quos distinguit Spiritus sanctus speciei domus, dividens singulis prout vult. Et hæc quidem opera sanctorum tanquam formæ contractæ finem habent quantum ad laborem, quia ubi coronam justitiæ acceperint, cessabunt officia laboriosæ operationis, sed nihilominus, imo perfectius Spiritus sanctus per charitatem in electis regnabit. Nec tacendum est quod et in formis minus argillosis formantur solidiora, id est ærea, juxta illud: « Aruit tanquam testa virtus mea (Psal. xxi, 16). » Cumque sancti Novi Testamenti perfectiores fuerint sanctis Veteris Testamenti, juxta illud: « Nos primitias Spiritus habentes (Rom. viii, 23); » et: « Multi reges et prophetae voluerunt videre, et non viderunt; audire, et non audierunt (Luc. x, 24). » Tamen quia multo major erit sanctorum in futuro soliditas, quam in presenti, sicut æs multo solidius terra esse constat, formantur hæc omnia in regione Jordanis. Jordanis interpretatur *descensus*, in quo celebratus est baptismus. Baptizatos autem a tumore superbiæ oportet humiliari; et antiqui baptismum futurum crediderunt. Nos vidimus exhibitum et exhiberi. In illis præcessit **610** figura [eorum] qui in Moyse et in mari baptizati sunt; Nobis autem data est veritas quæ salvat; et ideo illi quasi ultra Jordanem, nos vero citra Jordanem subsistimus. Quod bene significatum est in duabus tribubus et dimidia quæ ultra Jordanem terræ portionem acceperunt, et in reliquis quæ citra Jordanem hæreditatem habuerunt. Et illi habebant pecora multa, isti pauca: quia illi plus intendebant temporalibus, isti autem relictis omnibus nudi nudum sequuntur Christum. Dicitur etiam regio campestris, quia populus fidelis colligitur ex gentibus, non solum ex Judæis in mundi latitudine conversis. Unde: « Audivimus eam in Ephraïta, invenimus eam in campis silvæ (Psal. cxxxii, 8). » Nec vacat mysterio quod in constructione templi Salomoniaci, David pater Salomonis [in] sumptus et impensas copiam auri et argenti dicitur præparasse;

et Hiram eidem Salomoni in artificio et aliis quibusdam auxilium præbuisse. David enim in hoc loco figuram Dei Patris tenet, qui Pater est nostri Salomonis; et *manu fortis*, quia per manum, id est Filium potenter operatur, qui ad Ecclesie constructionem quæque necessaria ab æterno præparavit, et electorum numerum et meritum æterna dispositione et electione prævenit, quatenus ita fieret in tempore sicut erat ante tempora in ejus voluntate. Hiram, ut præmissum est, significat Spiritum sanctum; Salomon, Christum. Et hi tres unum sunt, et sibi cooperantur, quia individua sunt opera Trinitatis. Quæcunque Pater facit, hoc et Filius, hoc et Spiritus sanctus. Unde: « Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum (*Psal.* xxxi, 6). » Dicitur autem David necessaria præparasse Salomoni; Hiram fudisse vasa Salomoni; omnia enim spectant ad honorem Christi, per quem gloriosus in carne apparuit, et sponsam id est Ecclesiam, natura et gratia sibi copulavit. Unde Isaias: « Omnibus his tanquam vestimento vestieris (*Isa.* xlii, 18). » Item Hiram amicus David et Salomonis exivit, quia Spiritus sanctus amor est Patris et Filii, amborum vinculum et connexio. Item rex David memoratur, et Salomon et Hiram similiter. Hi tres, non tres reges, sed unus rex qui nos hic regit ad justitiam, in futuro ducturus ad gloriam. Unde: « Dominus regit me, et nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocavit (*Psal.* xlii, 1). » Ecce audivimus qualiter et per quem sanctis, quorum hodie solemnia celebramus, tanta præstita (fuerit) gloria. Ad quorum consortium, eorundem suffragantibus meritis, perducatur nos qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

¶ LXXV

IN FESTO OMNIUM SANCTORUM SERMO TERTIUS (84).

« Descendi in hortum nucum, ut viderem poma convallium, et inspicerem si floruisset vinea et germinassent mala punica (*Cant.* vi, 10). »

Dignum valde est, fratres mei, in festivitate omnium sanctorum pro parvitate nostra aliquid nos loqui ad eorum gloriam et ædificationem nostram. Justum quippe est quantum possumus eos attollere præconiis, quorum jugiter fulciri postulamus suffragiis; et si cuilibet sancto debitum honorem nos convenit impendere, omnibus sub una celebritate collectis, quid dignum possumus exhibere? Quanto enim erga nos cumulantur beneficia, tanto erga ipsos propensior debet esse affectio nostra. Ita demum nobilis fiet eorum memoria, si ipsorum exemplis et meritis augeantur bona nostra. Nec dubitandum est hanc solemnitatem divina inspiratione institutam, ut qui per anni circulos singulorum sanctorum natales, vel propter desidiæ, vel propter ignorantiam, vel rei sæcularis occupationem, seu ex aliis causis minus honoramus, quod in illis minus et male factum est, in hac pro posse compensare sat-

agamus. Sicut autem in Veteri Testamento, in aliis festivitibus de diversis fructibus, vel frugibus; vel animalibus competentia sacrificia offerebantur; verbi gratia, in Pascha agnus cum lactucis agrestibus, et spicæ coctæ; in Pentecoste, panes primitiarum, et sic in cæteris juxta legis decretum quædam propria sumebantur et Deo offerebantur; in scenopegia vero, de omnibus fructibus terræ vel anni: ita in aliis festis, modo unius apostoli, aut martyris, aut confessoris, aut virginis, vel plurium virtutes recolimus; in ista autem omnium communiter festa memoramus. Constat ergo si numerus, vel nubes peccatorum non obstat, non solum angelorum frequentiam, sed et divinam majestatem nostræ interesse devotioni, sicut Spiritus sanctus per Salomonem in Cantico canticorum testatur dicens: *Descendi in hortum nucum*. Sed quomodo descendit qui ubique est, aut quo ascendit qui nusquam deest, juxta illud: « Si ascendero in cælum, tu illic es; si descendero in infernum, ades (*Psal.* cxxxviii, 8). » Et: « Neque ab oriente, neque ab occidente, neque a desertis montibus? » (*Psal.* lxxiv, 7.) Descendere tamen dicitur quatuor modis. Est descensus animæ ad versionem, ut ad Sodomam puniendam. Est et protectionis, ut ad Hebræos de terra Ægypti liberandos. Est et Incarnationis. Unde: « Inclinauit cælos, et descendit (*Psal.* xvii, 20). » Et demum visitationis, ut hic. Hoc ultimum etiam quatuor modis sit descensionis genus. Descendit enim errantes corrigendo, infirmos sublevando, bene agentes confirmando, maturos in requiem collocando. Sic descendit in hortum, id est Ecclesiam, qui cum alibi aliis figuris, ut in æra (f. arce, seu area), domo, tabernaculo, templo exprimitur, multo elegantius totius universitatis decor in horto intelligitur. In quo quatuor maxime considerantur. Fons irrigans, id est baptismus vel doctrina salutaris; deinde herbæ unde unguenta parantur, id est dona Spiritus sancti, quæ sunt prima virtutum fomenta. Inde arbores, id est fideles in altum proficientes; postea fructus, id est manna, unde spiritus reficitur. Hæc autem quatuor, quatuor precedentibus convenienter aptantur: fons, id est doctrina corrigendi datur; unguentis infirmi sublevantur; arbores, id est proficientes conformantur (f. confortantur); fructus in requie collocantur. Hortus iste unicum (f. nucum) præcipue est. Nux quatuor habet; tres cortices; et nucleum, qui cum illis aut non comeditur, aut minus dulciter sumitur. Est cortex exterior natus terrestris, amarus, cum quo nucleus non comeditur, a corrigente peccatum, cum quo nemo salvatur, aut Christo incorporatur. Secundus cortex, ligneus et durus, cum quo idem nucleus non comeditur, id est criminale peccatum, quod nisi tollatur, nemo ad salutem admittitur. Tertius cortex interior tenuis, id est veniale peccatum, quod nisi auferatur, nucleus minus sapide manducatur. Ut ergo in sua dulcedine

nucleus sumatur, diligenter ab his tribus emundetur.

Sequitur : *Ut viderem poma convallium.* Duplex vallis duplicem humilitatem significat, id est cordis et corporis. Poma confessores designant, fidei, spei et charitatis, et cæterarum virtutum odore Deo placentes. Qui enim virtutes sine humilitate congregat, in ventum pulverem portat.

Et inspicerem si florisset vinea. Per floris candorem, munditiam et odorem, decor virginittis decenter exprimitur. Floribus enim Ecclesiæ, nec rosæ, nec lilia desunt. Flos iste vineæ vel vitis est, id est de gratia Christi et ejus imitatione procedit. Per mala punica martyres denotantur propter rubrum corticem, multa grana interiorum continentem. Nullus enim sine multarum virtutum merito ad palmam martyrii pertingit. Et notanda est verborum proprietates. Poma videntur; flores et mala punica tanquam diligentius inspicuntur. Istæ sunt pelles rubricatæ et hyacinthinæ tabernaculo suppositæ (f. superpositæ) (Exod. xxv). Saga et cortinæ, et cætera hujusmodi terram, vel prope terram tangunt, quod non ista duo. Nam martyr in tormentis positus omnia mundana relinquere, et ad videndum (Dominum) mundi desiderat pervenire, id est ad Christum, qui est flos virginum, corona martyrum, gratia continentium. Virgines vero dum carnalem copulam intuitu majoris præmii transcendunt, altiore cæteris fidelibus sibi sedem eligunt. Profecto, ut dicit Hieronymus : « In carne præter carnem vivere, non terrena vita est, sed cælestis. » — « Hi sequuntur [Agnum] quocumque ierit (Apoc. xiv, 4). » Ecce quanta et qualis est præsentis diei solemnitas, quæ tantis et talibus patronis constat honestata; et sicut olim per scenopegiam præfigurata videtur, ita futuræ vitæ statum plenius festivitatis cæteris depingit. Aderunt enim collecti de omnibus mundi partibus sancti quotquot fuerunt, aut futuri sunt, et venientes invenient cum exultatione portantes manipulos suos, cum obsterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum, et abstulerit sordes filiarum Sion, et conferet eis « quod nec oculus vidit, nec auris audivit (I Cor. ii, 9), » ut qui interim (f. olim) dispersi fuerant, et miseriis expetiti, tunc in unum collecti, recumbant cum Abraham et Isaac et Jacob in regno cælorum. Quanta gloria, qualis venustas, cujusmodi decor, cum singulorum facies fulgebit sicut sol ! Et hæc modica gloria ad comparisonem divinitatis, quæ est vita æterna. Habebit utraque natura jucunditatem suam. Oculi corporei, Christi et omnium sanctorum glorificatam carnem ad videndum, oculi interiores adipem frumenti, id est ipsam deitatem ad fruendum. De qua cum nulla lingua dicere sufficiat, nec meditatio cordis humani plane possit intelligere priusquam videat, ne temeritatis arguamur, divino potius hoc consilio relinquemus. Quia vero non prodest interesse festis hominum, si

A deesse contingat festis angelorum, ad ipsos vota et orationes convertamus, ut ad eos, de quibus loquimur, pervenire mereamur, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

LXXVI.

IN FESTO SANCTI NICOLAI SERMO UNICUS (84*).

De continentia.

« Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes » in manibus vestris (Luc. xii, 35). »

Omnia quæ dicuntur, fratres mei, non solum ex sermone qui dicitur, considerata sunt, sed etiam ex persona dicentis. Verbi gratia : Si puer loquitur, animos nostros ad auditum puerilis eloquii aptamus. Si autem loquitur vir, pensamus si viro digna sunt quæ dicuntur. Similiter si idiota loquitur, vel eruditus, distinguimus. Hæc autem quæ proposuimus, non quilibet sapiens, id est, angelus, vel propheta, vel sacerdos, sed ipsa Dei sapientia de Patre genita, nobiscum in carne morata locuta est. Cujus verba tanto studiosius pensanda sunt, quanto sine periculo contemni non possunt. Verbum Moysi contemnens lapidatur. Qui verbum Dei conculcaverit deteriora supplicia meretur, præsertim cum in his verbis forma et ordo sanctitatis contineantur. Scire enim quid agendum sit, et non quo ordine, non est perfecta scientia; cum etiam bone, si præter ordinem gerantur, reprehensione non careant. Unde in Cantica : « Ordinavit in me charitatem (Cant. ii, 4). » Et : « Psallite sapienter (Psal. xlvii, 8). » Primo ergo carnis et mentis munditia, id est castitas per Salvatorem proponitur, ut eam postmodum utilis operum perseverantia comitetur. Unde Paulus : « Pacem sectamini et sanctimoniam, » id est continentiam, « sine qua nemo videbit Deum (Hebr. xii, 14). » Attendamus ergo Veritatem dicentem : *Sint lumbi vestri præcincti*; quod vasa libidinis viris sint in lumbis, mulieribus in umbilico, non solum sæculares, sed etiam divinæ Scripturæ testantur. Ut Job : « Virtus ejus, id est Behemoth, » in lumbis ejus, et in umbilico ventris ejus (Job iv, 11). » Cum præmisset : « Fenum quasi bos comedit (ibid., 18), » id est carnales, quia omnis caro fenum, et eos maxime qui mundi videntur, de sordibus enim non multum curat. Sic bos fenum immundum avidius manducat, quia escæ ejus electæ, qualiter talibus prævaleat, innotescit, ut quo apertius hostis cognoscitur, facilius superetur. Uterque enim sexus ei valde ex infirmitate luxuriæ substruitur (f. subternitur), et hoc maxime peccato a diabolo superatur. Sed hoc Dominus a digniori sexu utrumque significavit. Behemoth, animal bene interpretatur. Bestialibus siquidem et brutis tanquam pecoribus dominatur hoc modo. Coitus enim nobis cum pecoribus communis est; unde quinto præcepto : « Non moechaberis (Exod. xx, 14). » Quinta plaga, id est mors pecorum ipsis præparatur, et qui libidini,

more pecorum, frena laxaverit, mortem æternam procul dubio incurrit. Tenes vel contines tu, homo, quod pecus non potest, et speras quod pecus non potest. Laboras in continendo, non pecus. Gaudebis in æternum, non pecus; si opus fatigat, merces consolatur. Sed forte eligis libera libidine vagari, nulla lege frenari; non times culpam? **¶ 815** Cave plagam, si pecus es, mori time. Unde: « Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus (*Psal.* xxxi, 9). Manducaturis Pascha dicitur: « Renes vestros accingetis (*Exod.* xii, 11). » In renibus, carnis delectatio. Unde: « Ure renes meos et cor meum (*Psal.* xxv, 7). » Inde Gregorius: « Qui Pascha celebrat, renes accingat, ut qui solemnitatem incorruptionis celebrat, corruptioni libidinis nequaquam subiaceat. » Sed econtra, ut dicit Job: « Oculus adulteri observat caliginem, dicens: Non me videbit oculus; et operiet vultum suum (*Job* xxiv, 15). » Tanto securius rem illicitam facit, quanto videri non timuit. Et iterum: « Balteum regum dissolvit, » id est continentiam superbientium Dominus solvi permittit, « et præcingit fune renes eorum (*Job* xii, 18), » id est peccati obligatione; unde ligatis manibus et pedibus mittuntur in tenebras exteriores. Inde etiam est quod in Exodo (cap. xxviii) primo sacerdoti feminalia linea proponuntur, quæ nulli invito imponuntur, sed voluntarie Deo debent offerri, quia non omnes capiunt hoc verbum, nisi forte qui sponte fecerit votum, qui quandoque cogendus est ad solvendum. Est autem quasi votum facere ordines sacros, quibus hoc debetur, suscipere, sine quo ad sacerdotium, vel ad altaris ministerium (nemo) dignus est accedere. Quæ bene linea dicuntur; linum enim multo labore et attritione vix tandem terrestrem et nativum deponit colorem, et recipit candorem. **(85)** Propter idem tunica linea est, quæ totius corporis, id est generalem significat continentiam, sicut feminalia genitalium proprie partium repressionem, quæ affiguntur balteo de quatuor coloribus facto, etc. « *Exod.* xxxix), tunica poderis (*f.* pedalis), id est talaris, usque ad pedes descendens, id est usque ad finem permanens.

Nobis in sacris ordinibus constitutis indicta est necessitas continendi. Nihil medium; aut in monte, aut in Sodomis erimus. Lot de Sodomis egressum in montem angeli deducere volebant. Angeli convenienter ad angelicam vitam invitabant, dicentes: « In monte salvum te fac (*Gen.* xix, 17). » Et ille: « Non possum, inquit, in monte salvari. Est autem civitas parva Segor (*ibid.*, 19), » id est vita conjugalis, quæ indulgetur laicis. In Sodomis esse, est incendio libidinis perire. In monte, est sublimitatem continentiam servare. Ardentem Sodomam fugere, est incendia criminalia devitare. Fugienda est fornicatio cum cæteris vitiis. Grave est in igne esse, et non comburi. Qui autem fornicatur, in suum corpus peccat, quia etiam corpus maculat. Econtra est quod Pau-

lus: « Nescitis quia corpora vestra templa sunt Spiritus sancti (*I Cor.* vi, 29). » Ei debemus servitium, cuius est templum, et periculosum est talem hospitem de templo suo fugare. Si non vis **¶ 816** tibi parcere, debes illi. Ideo ad cæteros instruendos, in pœna Sodomorum Deus maculam criminis demonstravit, dum sulphure et igne perire fecit. Sulphur fetet, ignis ardet, ut quid ad perversa desideria carnis fetore arserunt, sulphur et ignem paterentur, et ex ista pœna discerent, quid injusto desiderio fecissent. Item limbus cum cauda sacerdoti deputatur, ut castitas usque ad finem roboretur. Beatus Job a crimine luxuriæ deterrere volens; et ob hoc illud proprie deliniens ait: « Ignis est usque ad perditionem devorans, et omnia eradicans genimina (*Job* ii, 12), » id est animæ operationes bonas, quia si huic malo non resistitur, illa etiam pereunt quæ bona videbantur.

Et notandum quod non dicit Veritas, lumbus, sed lumbi pluraliter, ut mentis et corporis munditiam intimaret. Serpenti dicitur: Pectore et ventre repta. Ventre repit quando per humana membra luxuriam opere exercet; pectore, quando polluit in cogitatione; et quia per cogitationem venit ad opus, prius ponitur pectore; unde quia Job cogitationem munivit, una custodia pectus et ventrem superavit, dicens: « Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine (*Job* xxxi, 1), » Ut enim cogitationem caste servare potuisset, fœdus cum oculis pepigit, ne prius incaute aspiceret quod postmodum invitum amaret, quia mors per fenestras sensuum intrat; eos extra custodit, ne per eos anima exteriora cupiat. Non debet intueri, quod non licet concupisci, unde dicit: « Si secutus est oculus meus cor meum (*ibid.*, 7). » Sicut enim tentatio per oculos trahitur, sic nonnunquam concepta intrinsecus, compellit sibi extrinsecus oculos deservire. Ac si dicat: Nec videre volui quod concupiscerem, nec videndo secutus sum quæ concupivi. « Quam enim partem haberet Deus desuper in me (*ibid.*, 2), » quia [ei] cætera bona sine munditia non placent. Unde: « Omnes bestię agri ludunt ibi, et sub umbra dormit in secreto calami in locis humentibus (*Job.* xl, 15). » Dormire in cordibus sanctorum non potest, quia si quando in eis ad breve momentum se colloca, cum cœlestium desideriorum æstus fatigat, et quasi toties ut recedat pungitur, quoties ab eis amore intimo ad æterna suspiratur. Loca humentia sunt membra genitalia, per quæ luxuria perpetratur. Per calamum gloria superbiæ. Hæc duo nimis in homine dominantur, unum spiritus, alterum carnis. Ibi quasi quietus dormit; sic absorbet fluvium, et non miratur, id est humani generis multitudinem; in laicis quidem pro parvo reputat, sed habet fiduciam quod Jordanis influat in os ejus, qui interpretatur *descensus*, scilicet qui vias veritatis per humilitatis habitum, et

(85) Ad eundem sensum Hildebertus, in tractatu De sacris vestibus, loquitur de alba, seu veste talaris sacerdotis.

¶ litterarum scientiam profitetur, influat in os ejus. Animal est diabolus, dum per luxuriam tentat; serpens dum per malitiam; avis, dum per superbiam. Unde Deus ad Job: « Illudes ei quasi avi (Job xl, 24). » Propter hanc continentiam commendandam Ezechiel videt hominem cinctum ad renes. Joannes, circa mamillas, quia in Veteri Testamento opus, in Novo etiam animus castigatur. Unde: « Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est eam in corde suo (Matth. v, 28). » Et indumenta sacerdotalia sunt de bysso retorta. Bysus retorquetur, quando castitas geminatur. Et rex Sodomorum ad Abraham ait: « Da mihi animas, cætera tolle tibi (Gen. xiv, 21). » Dæmones enim præcipue animas capere quærent. Non enim mundus est, cujus immunda est conscientia. Si triplici funiculo diabolus potest illaqueare, id est cogitatione, locutione et opere gaudet. Sin autem, ad minus vel uno tenere conatur. De corde exeunt cogitationes malæ, quæ coinquant hominem. Hostis enim cum ab effectu operis excluditur, secreta cogitationis polluere molitur; sed *toto triduo* recedendum est ab eo. Propter speciem mulierum multi perierunt. Vidit David Bethsabee lavantem se, et concupivit. Salomon, quia alienigenis mulieribus latera inclinavit, per hoc ad idololatriam corruit. Ad hanc pudicitiam servandam plurimum valet abstinencia. Unde Apostolus: « Nolite inebriari vino, in quo est luxuria (Ephes. v, 19). » Et Salomon; Vicum et mulieres apostatare faciunt sapientes (Eccli. xix, 2). » Idem: « Virgilia, et tortura, et cholera viro infrunito, Somnus sanitatis in homine parco (Eccli. xxxi, 23). » Et: « Scortum vix est unius panis (Prov. vi, 27). » Panis enim diurnam expellit famem; frequentia magis accendit libidinem. Noe ebrietate femora nudavit. Lot ebrietate incestum commisit. Peccatum Sodomorum, saturitas panis. Et: « Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere (Exod. xxxii, 6). » Quia ut dicit Hieronymus, « venter et genitalia sunt vicina; venter mero æstuans despumat in libidines. » Hoc sciebat Balaam, cujus consilio ornatæ mulieres immissæ sunt Israelitis. Vicit libido quos arma non poterant. Ferrum virorum pulchritudo mulierum captivavit. Vincebat antea populus, non viribus propriis, sed pudicitiam conservando. Victus est, non virtute militum, sed decore feminarum. Phinees laudari et remunerari meruit, quia cocuntes pugione per loca genitalia transfixit. Sit ergo, ut dicit Salomon, uniuscujusque ensis super femur, id est carnis petulantiam [coerceat]. Item in Cantico: « Averte oculos tuos, » id est lascivie et petulantie, « quia ipsi me avolare fecerunt (Cant. vi, 4). » Et Jeremias: « Oculus meus deprædatus est animam meam (Thren. iii, 5). » Qui enim delectationem **¶** carnis in occulto celat, facile in culpam prave actionis exorbitat. Quis his exemplis et monitis instructus assidue

A continenter vivit, jube sacrificium Deo reddit, quod non offerunt qui conjugio serviunt, sed illi qui perpetuæ devoti sunt castitati. Hac prima et quotidiana festivitate secundum legem, id est jugi delectatur Deus. Hoc præmissio quasi fundamento, lucernæ ardentes sunt in manibus vestris. Lucernæ, id est bona opera coram proximo debent lucere, ut videntes glorificent Patrem qui in cœlis est, qui dat nobis et bonum velle et perficere. Et hæc fuit in manibus, id est continui operis exercitio. Hac, quam satis commendavimus, carnis et mentis munditia, et operum sanctitate beatus Nicolaus, sicut vitæ ejus gesta continent, gloriosus emicuit, et tam hominibus, quam Deo cordis inspectori placuit. Ad cujus conformitatem et gloriæ participationem desiderium nostrum dirigat Dominus Jesus Christus.

LXXVII.

B IN FESTO SANCTI ANDRÆE APOSTOLI BERMO UNICUS (86).

« Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus convocare possis multitudinem, quando movenda sunt castra (Num. x, 2). »

Dicit Dominus in Deuteronomio: « Si ambulans per viam in arbore, vel in terra nidum avis inveneris, et matrem pullis vel ovis desuper incubantem, non tenebis eam cum filiis, sed abire patieris, captivos tenens filios (Deut. xxii, 6). » Per viam imus, quando divinam Scripturam, quæ via salutis est, percurramus; nidum invenimus, id est sententiam aliquam; in terra, id est pertinentem ad activam, in arbore, ad contemplativam. Matrem dicit, historiam; ova, sensus est occultus; pullus vel fetus, sensus manifestus, unde refici valemus. Matrem ergo, id est historiam abiciamus; sensum spirituales et morales tenemus, ut eum exsequendo, in æternum vivamus. Juxta litteram præcipitur Moysi in libro Numerorum, ut *faciat duas tubas argenteas* ad convocandum populum. Judæi sibi habeant litteram; nos quæramus spirituales intellectum. Moyses ergo gerit hic personam Christi, quem filia Pharaonis, id est Ecclesia, vel anima fidelis, prius diaboli filia, in aquis vel de aquis baptismi, vel doctrine spiritualis suscipit, et in aula, id est latitudine cordis nutrit. Crescit enim non in se, sed in nobis Christus. Fides Christi, Christus est in corde **¶** suo, quem semper crescere decet. Iste liberal populum ab Ægypto, id est fideles a diabolo et mundo. Ad quod complendum, ex Dei Patris mandato et æterno consilio facit tubas, id est prædicatores, quos mittit binos, ut prædicent duo mandata charitatis. Quæ et argenteæ, ut prædicatorum verba eloqui nitore refulgeant, et auditorum mentem nulla sui obscuritate confundant. *Ductiles*, quia necesse est ut qui venturam iram prædicant, per tribulationum lunctiones crescant, et tanto dulciorem Deo sonum reddant, quanto sub malleo universæ terræ duriora perferunt. Unde: « Ibant apostoli gaudentes » conspectu concilii, quoniam digni

sunt pro nomine Christi contumeliam pati (v. 41). » Item in Actibus apostolorum prohibere prædicarent in nomine Jesu, audi quid dicitur : « Obedire oportet Deo magis quam homini (id. 29). » Et Paulus : « Cum infirmor, tunc sum (II Cor. xii, 10). » Et : « Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam (Math. v, 10). » Iste enim testatur : « Hoc leve et momentaneæ tribulationis æternæ gloriæ pondus operaturur. (iv, 17). » Hic dolantur ligna. Hic poliuntur s in ædificio Dei reponendi. Plano ferro, non pos lima. Sancti ergo feriendo produuntur. Ient et diabolus amplius stringuntur. Unde in : « Indurabitur cor ejus tanquam lapis, et etur quasi malleatoris incus (Job xli, 15). » de eodem : « Stringet caudam suam quasi (Job xl, 12). » Tales tubæ divino eloquio a, vita et sanctitate probatæ valent ad convocandum populum. Possunt enim clangore suo mœricho destruere. Ille verius noster Josue in principalia vitia, id est superbiam et cætera septimo die, id est septem dierum peractione omnino cadent. Tubarum istarum usus a Jubilæo, quia sancti omnia repromissione et a quiete (supp. digna) faciunt. Gedeon etiam, interpretatur *circueus munitio* (*mutatio*), id est ius Jesus, talibus tubis armatus et lagunculis ampadibus, Medianitas fugavit (Jud. vii). Tubæ runt ; lagenæ, id est corpora fracta sunt pro te, unde lampades, id est miracula coruscave-
« Pretiosa in conspectu Domini mors sancto-
jus (Psal. cxv, 15). » Per mortem enim ad
transeunt. Unde Salomon in Proverbiis :
m est, malum est, dicit omnis emptor, sed cum
erit, gloriatur (Prov. xx, 14), » qui æterna
ia in cælo comparare desiderat. Malum est
am, quod in præsentia sustinere debuerat, ut
per mortem de mundo recesserit, gloriatur,
conspiciens quod non sunt condignæ pas-
hujus temporis ad futuram gloriam quæ
bitur in nobis. Hac spe sustinet dura. « Disci-
enim quando est amara, ut ait Apostolus, in
anti, 620 fine fructum habet pacatissimum; vi-
enim omnis disciplina non case gaudii sed mæ-
(Hebr. xii, 11). » Item : « Si recusatis disci-
m Patris, adulteri estis. » Vocant tales tubæ
um, modo ad bellum contra hostes, modo ad
m, sive convivium, modo ad festum. Ad
m vocant (contra) diabolum, et contra spiri-
nequitie. Sic : Resistite diabolo, et fugiet a
(Jac. iv, 7); et in fine ad dæmones judicandos
puit : Unde « Nescitis quia angelos judica-
is » Et : « Sancti tanquam scintillæ in arundo
discurrunt (Sap. iii, 7). » Vocant etiam ad
m contra hostem domesticum, id est carnem,
concupiscit adversus spiritum, hoc modo ;
nis curam ne feceritis in desiderie (Rom. xiii,
Et : « Fugite fornicationem, ut resistatis con-
scientiis ejus (I Cor. vi, 18). » Invitant etiam

A hæc tubæ populum ad epulum divinæ lectionis, ut
nutriamur de verbo Dei et de pane angelorum in
præsentia. Beatus enim qui audit verba Dei, et facit
ea, ut per hoc convivium levemur ad æternam satietatem, ubi torrente voluptatis potabimur. Vocant al-
militer ad festum præsens, ut reliquæ cogitationis
diem festum agant Deo, et tunc vaniemur, et man-
sionem apud eum faciemus. Magna festivitas, ha-
bere Deum in cordis hospitio. Bene celebrat sabbat-
tum qui bonis operibus intendit. Unde in Exodo :
Observa diem Sabbati et cæteras festivitates quæ
servandæ sunt a nobis, non carnaliter, sed spiritua-
liter. Per has venietur ad æternam solemnitatem,
ubi « in voce exultationis et confessionis erit sonus
epulantis (Psal. xli, 5). » Ibi erunt æterna sole-
mnitas cælus atque collectæ, ubi Deum in sæcula
sæculorum laudamus et verius jubilemus. Vocant
præterea ad castra movenda et faciendas man-
siones, quæ gradus et profectus justorum significant,
quales ostendit Paulus, dicens : « Eorum quæ retro
sunt, oblitus, ad anteriora me extendo (Phil. iii,
13). » Et Psalmista : « Ascensiones in corde suo
disposuit (Psal. lxxxiii, 13), » ubi gratia pro gratia
cumuletur. Et notanda sacramentorum convenientia.
Moyses de aquis sumptus facit tubas argenteas ad
convocandum populum. Dominus ambulans juxta
mare Galilææ duos fratres facit piscatores hominum,
qui retibus Evangelii de mari hujus mundi educant
homines ad salutis portum. Primo tamen hæc tuba
nostra, id est beatus Andreas, cujus festum hodie
colimus, vocat fratrem suum Simonem, dicens : « In-
venimus Messiam (Joan. i, 41). » Ecce bene sonans
tuba ; abyssus abyssum invocat. Cortina cortinam
ducit ; et qui audit, dicit : Veni. Vera in isto fra-
ternitas, vera charitas ; thesaurum inventum ostendit
fratri. Vera in illo humilitas ; minorem posteriorem
(f. posterior) non dedignatur sequi. Sequuntur actem
621 passibus corporis et mentis, relictis retibus
et navi. Sed quantum uterque reliquit, qui pene
nihil habuit ? Multum reliquit, qui hoc tantillum
quod habebat, totum deseruit, qui voluntatem ha-
bendi prius posuit. Tanta a sequente dimissa sunt,
quanta antea a sequente (f. a non sequente) concu-
pisci potuerunt. Deus enim non pensat quantum,
sed ex quanto offeras, in cujus sacrificio facilius
contemnitur sacculus quam voluntas. Multum reli-
quit, quicum amore mundi curam corporis abiecit.
Unde : « Qui non odit patrem et matrem, adhuc
autem et animam suam, non est me dignus (Joan.
xii, 25). » Secuti sunt autem non solum ut alii,
calicem Domini bibendo, id est pro eo moriendo,
sed etiam idem genus mortis, id est crucem susti-
nendo. Vera in istis germanitas, quos eadem fides
et passio vere fecit esse germanos. Inde in Cantico ;
« Vir offert pro fructu ejus, id est vineæ mille ar-
genteos (Cant. viii, 11), » id est, perfectum pre-
tium, quidquid illud sit. Regnum cælorum tantum
valet, quantum habes ; re minima ut maxima emi-
tur, quia quod minimum est in quantitate, maximum

est in devotione, etiam calix aquæ frigidae. Nemo se excuset de pretio; tanti est quanti et tu; teda, et accipe illud. Quidquid aliud dederis, si te subtrahis, nihil egisti. Unde: « *In me sunt vota tua* (*Psal.* LV, 12). » Cain recte obtulit, sed non rite divisit, quia quod charius erat subtraxit. Quid, o homo! causaris de paupertate? Voluntas sola perfectio reputatur. Videant pauperes et lætentur. Et: « *Reddemus vitulos labiorum nostrorum.* (*Osee.* XIV, 3). » Vidua in duobus minutis plus omnibus obtulit. Nos vero si non dum horum apostolorum exemplo volumus vel possumus animam pro Domino dare, saltem discamus nostra dimittere. Si nondum volumus omnia, saltem aliqua, vel superflua pauperibus debemus erogare. Sed quomodo dabit se ipsum, qui non vult dare nummum? Sed « *Regnum cœlorum vim patitur, et violenti diripiunt illud* (*Matth.* XI, 12). » Vim ergo nobis faciamus. Andreas, qui virilis interpretatur, per prædicationem viriliter animæ suæ fecit vim; et ideo hic centuplum, in alio sæculo vitam æternam accepit, quam etiam ejus interventu nobis conferat qui vivit et regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

LXXVIII.

IN FESTO SANCTI STEPHANI PROTOMARTYRIS SERMO PRIMUS (87).

« *Auditum audivimus a Domino, et legatum misit ad gentes. Surgite, et consurgamus adversum Edom in prælium* (*Abd.* I, 1). »

622 Sicut non satiatur oculus visu, nec auris auditu, ita nec nos satiari possumus, audiendo quæ scriptæ sunt de Domino, considerando quibus modis nos ædificet et instruat, et contra noxia erigat. Audietis enim hic verba Spiritus sancti in Abdia propheta loquentis de duce et rege nostro, cujus sermonibus ut major fides abbatur, et reverentia adhibeatur; jungens enim se aliis prophetis, qui de abditis consiliorum Dei hauserunt, auditum a Domino se audivisse dicit; qui oculos aperit interiores, et aures reserat ad percipiendum secreta consilii sui, aperit etiam os, ut loquatur verbum bonum. Unde Apostolus: « *Ut detur mihi, inquit, sermo in apertione oris mei* (*Ephes.* VI, 19). » Elissæus quoque oculorum apertionem in libro Regum a Domino postulat, dicens: « *Aperi, Domine, oculos pueri tui, ut videat quia plures nobiscum sunt, (quam cum ipsis)* (*IV Reg.* VI, 17). » Item in eodem libro, aurium et oculorum apertio a Domino dari perhibetur, ut legitur: *Dominus aperiet mihi aures, ut aperuit oculos Agar, et vidit puteum aquæ vivæ* (*Gen.* XXI, 19). » Constat ergo quia nec aures aperiuntur ad audienda bona, nec ad intelligenda salubria, nec os ad loquendum coelestia, nisi a Deo. Nam et Propheta ait: « *Inclina cor meum, Deus, in testimonia tua, et non in avaritiam* (*Psal.* CXVIII, 36). » Eorum vero qui iniqua cogitant et loquuntur, oculos, auresque et ora

A laxat diabolus, sicut oculos et aures Judæ aperuit Satanas, quando intravit in illum, et immisit in cor ejus, ut traderet Dominum. Os etiam aperuit, ut loqueretur cum Pharisæis quomodo eum traderet, accepta pecunia. Eorum ergo qui verba Dei loquuntur, Deus os aperit. Eorum vero qui non Dei verba loquuntur, sed scurrilitates et turpitudines, diabolus os aperit. Item eorum qui vana audientes recipiunt ea, contra legem quæ dicit: *Non recipies auditum vanum, et qui auditum a veritate avertunt, ad fabulas autem convertuntur, aures aperit diabolus.* Tales a Domino audiri nequeunt, secundum illud: « *Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis* (*Joan.* VIII, 47). » De talibus dicit Isaias: « *Incrassatum est cor populi hujus, et auribus graviter audierunt, et oculos suos clauserunt, ne quando oculis suis videant, et auribus audiant* (*Isa.* VI, 9; *Matth.* XIII, 14). » Et Psalmista: « *Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ et obturantis aures suas* (*Psal.* LVII, 5). » Et item: « *Et non audivit populus meus vocem meam, et Israel non intendit mihi* (*Psal.* LXXX, 12). » Eorum qui avertunt aures, ne vocem sanguinis audiant, et eorum qui arcana Dei audiunt cum Apostolo qui raptus est usque ad tertium polum (*i. e.* cœlum), et audiunt arcana verba, quæ non licet homini loqui, aures aperit, sicut servi sui Abdias **623** *aperuit aures, ut auditum audiret a Domino, ut cum David dicere possit: « Audiam quid loquatur in me Dominus Deus* (*Psal.* LXXXIV, 9). Quid vero audierit a Domino, consequenter aperit; rem atque grandem audivit, scilicet, quod: *Legatum misit Dominus ad gentes.* Hic est legatus qui per Jeremiam ait: « *Auditum audiui a Domino, et legatus missus sum. Congregamini, et venite contra Idumæam, et consurgamus in prælium* (*Jer.* XLIII, 14). » Ecce et ipse legatus auditum audivit a Domino; aliter enim non venisset, nisi in voluntate Patris ita præfixum cognovisset, cujus cum eo est una voluntas, sicut una est majestas et potestas. Audisse autem ab eo se dicit, quia non Pater a Filio, sed Filius a Patre est, et ab eo habet quidquid habet. Auditum ergo audivit a Patre, cujus consiliarius est: « *Nemo enim novit Patrem nisi Filius, et cui Filius voluerit revelare; et nemo novit Filium nisi Pater, et cui Pater voluerit revelare* (*Luc.* I, 22). » Filius namque et se et Patrem revelat. Unde et splendor gloriæ dicitur, quia homo factus Patrem declaravit, ut radius solem, juxta illud: « *Pater, manifestavi nomen tuum hominibus* (*Joan.* XVII, 6). » Et iterum: « *Ego te clarificavi super terram* (*ibid.* 4). » Dignissimus atque mirabilis est iate legatus; pulchritudine namque præcellit, sapientia præeminet, virtute præstat universis. Est enim speciosus præ filiis hominum (*Psal.* XLIV, 3); quia a peccato (*supp.* immunis), et gratia rura venustate specialiter insignis; sed quia non

sufficit pulchritudo ad consummationem sine sapientia et eloquentia, de eo legitur, quia « diffusa est gratia in labiis ejus (*ibid.*) » eo enim loquente gratiam reconciliationis accepit. Sed item quia species et eloquentia perfectum non faciunt legatum sine bellandi strenuitate, ad bella quoque doctissimus ostenditur, cum subditur : « Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime (*ibid.* 4). » Et iterum : « Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadent in corda inimicorum regis (*ibid.* 6). » Gladium iste legatus habet et sagittas, ut de vicino et de longinquo hostes feriat. Sagittas enim eminus in adversarios jaculatur, gladio de prope eos cecidit. Inde est enim gladius et sagitta. Hic est gladius bis acutus, utroque Testamento incidens ; hinc carnalia, inde spiritualia amputat vitia. Legatus iste potentissimus est homo Christus Jesus, qui a Patre missus est ad gentes, qui etiam sua præsentia prius venit ad oves quæ perierunt domus Israel ; deinde in apostolis transivit ad gentes. Sed ibi sensit aquam contradictionis, eo quod suos hortatur milites ad pugnam dicens : « Surgite, congregamini, et venite contra Idumæam, et consurgamus in prælium adversus eam (*Jer.* xlix, 14). » Sapiens et potens legatos suos alloquitur, et hortatur duces itineris sui equitatus. **624** Habet enim equitatum et equos ; unde : « Equitatus tuus salus. » Et item : « Qui ascendes super equos tuos (*Habac.* iii, 8). » Hortatur ergo suos, luctam eis imminere videns. Surgite, quasi, qui dormitis in pace. Surgite ad pressuras, ne timeatis inire gravem pugnam, et ne solliciti sitis : me primum habebitis in aciem. Ego qui apparui Josue tenens gladium, cui dixi : Non te deseram, neque derelinquam. Et qui Amalech in crucis meæ vexillo, Moyse pugnante, superavi, ero vobiscum, pro vobis ego pugnabo. Ecce fortis et invincibilis Samson, qui mandibula asini catervas hominum stravit, id est gladio spiritus, quod est verbum Dei, corda apostolorum percussit, ut sub eo caderent humiliati. Samson quippe *sol eorum* interpretatur. Hic est Christus sol justitiæ, et sanitas in pennis ejus, de quo mali in libro Sapientiæ : « Erravimus a via veritatis, et sol justitiæ non illuxit nobis (*Sap.* v, 6). » Hic est Samson ille, qui cum iret uxorem ducere de alienigenis, occurrit leo superveniens ; sed dissipavit eum ut hædum caprarum ; cumque rediret, invenit favum mellis in ore leonis mortui, et dixit quasi in proverbium : « De comedente exivit cibus, et de forti egressa est dulcedo (*Jud.* xiv, 5). » Samson noster, id est Christus, ivit uxorem ducere de alienigenis, cum, relicta domo sua et hæreditate dimissa, in apostolis transivit ad gentes, sicut per Jeremiam ait : « Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam (*Jer.* xii, 7) ; » cui occurrit leo fremens, id est populus gentium contradicens, et subsannando inquiens : Qui sunt isti annuntiatores novorum dæmoniorum ? Quænam sunt portenta quæ nobis commendant ? Nescio quem

A mortuum prædicant nobis Deum. Sed dissipavit eum Samson noster ut hædum caprarum, id est in quantum erat hædus caprarum, id est languidus peccator. Hædus enim, quia in lege pro peccato offerebatur, populum gentium deliciis languidum significat. Dissipatus est ergo leo sicut hædus cum fœditate vitiorum, ac sævitia contradicentium deposita peccator ille populus justificatus est, secundum illud : Convertite impium, et non erit ; et in ore illius leonis jam mortui peccato, viventis autem Deo, dulcedo vel savus invenitur, id est, divinorum dulcedo eloquiorum, quæ fidei palato sunt super mel et favum. Talem enim decebat summi Regis legatum, cujus mira species inestimabilis virtus, ineffabilis sapientia, qui non inconsiderate ac dissolute ad bellum procedit, sed suos in unum colligit, ut hostium cuneos facilius dirumpat, dicens suis : « Congregamini, et venite contra Idumæam in prælium (*Jer.* xlix, 14) ; cum suis congregatis in prælium vadit, de quibus in **625** Evangelio ait : « Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum ego in medio eorum (*Matth.* xviii, 20). » Si enim Deus pro nobis, quis contra nos stare potest ? Caput ergo cum membris ad certamen properat.

Totus Christus pugnat velut dux aciei ; sequuntur membra, imitantes ejus vestigia, ad quem homo vel exercitus aciens non posse persistere in certamine sine ejus auxilio, clamat : « Apprehende arma et scutum, et exurge in adjutorium mihi (*Psal.* xxxiv, 2). » In scuto, protectio bonæ ejus voluntatis intelligitur ; arma autem ejus nos sumus, quia ut nos ab eo, ita ipse armatur de nobis, nobis utens velut armis ad bellandum [*s. debellandos*] hostes. Gravis est igitur congressus, quem tanta deliberatione, tam diligenti provisione init totus Christus. Consurgit enim in prælium adversus Edom. Trinominis fuit. Exauditus est Seir et Edom, qui interpretatur *sanguineus*, vel *terrenus*, per quem omnis contradicentium conspiratio intelligitur. Est enim nobis rebellio a carne, ab hoste visibili et invisibili. Unde Apostolus ait : « Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem tantum (*Ephes.* vi, 12). » Id est contra homines, qui visibiles sunt et fragiles, vel contra vitia, quæ ex carne oriuntur *sed adversus principes et potestates, rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitie*. Adversus tales nobis est lucta, contra quos habemus perpetuam inimicitiam, quia etiam quos patimur homines importunos quos Apostolus vocat, illi faciunt ; instigant enim et inflammant eos, et tanquam vasa sua movent, et velut organa tangunt ; sicut enim [eos,] qui lux sunt. Christus gubernat et regit, sic eos, qui tenebræ sunt, ad omne malum diabolus præcipitat et instigat. Non ergo contra hominum malum, imo pro illo, sed contra diabolum, qui cum illo operatur, et in illo oremus, et quidquid possumus faciamus, ut diabolus expellatur, et angeli ejus, et homines [ab eis] liberentur. Ipsi enim dæmones pugnant, quasi equites in equis, et [in]

hominibus. Equites ergo occidamus, ut equos possideamus. Davidicam ergo armaturam pugnaturi non omittamus, ut sicut ille triumphalem gloriam victo superbo Goliath est adeptus, ita et contra hos expugnatis principibus et potestatibus, puerum David, id est Christum, qui est *manu fortis*, et visu desiderabilis, in quem etiam desiderant angeli prospicere, gloriam triumphi, tanquam legitime certantes obtineamus. David enim in libro Regum (*I Reg. xvii*), humilis ac pusillus statura, contra magnum et superbum Goliath dimicavit, rejectis Saul armis, quia nimis gravia erant. Assumpsit vero quinque lapides de torrente, quos posuit in peram **626** pastorem, ubi lac mulgere solebat, tulitque fundam in manu sua, et sic armatus processit adversus Philisthæum. Tres lapides adversus eum projecit uno eum percussit et dejecit, et currens super eum proprio gladio caput ejus abscidit. David iste totus Christus est; Goliath superbus diabolus est; superbus, quia magnus in oculis suis, adversus quem martyres sancti congressuri arma Saul abjiciunt, dum omnia carnalia, atque terrena contemnunt, ipsamque carnalem velut fundam in manibus impiorum tradunt, non timentes « eos qui occidunt corpus, sed eum qui potest et animam et corpus perdere in gehennam (*Matth. x, 28*). » Assumunt autem fundam in manu, id est fidem in opere, quia « fides sine operibus mortua est (*Jas. ii, 26*), » et quinque lapides de torrente mittunt in peram, et in vas pastorale, ubi lac mulgebatur; lapides quinque, lex [enim] est in quinque libris Moysi disposita. Torrentis eos insinuat qui mundum labentem ac transeuntem insequuntur et amant, quibus lex est inutilis et supervacua, quia ea, per quam lex impletur, carent gratia. Plenitudo ergo legis est charitas, quæ in vase pastorali intelligitur, qua Deum toto corde et proximum sicut nos diligimus. Tres lapides misit, et uno stravit, quia fide Trinitatis et unitatis hostes superantur. In fronte percussit, quia videlicet in ea signum Christi, id est Tau in fronte non habuit, quo « super frontem virorum, » ut ait Ezechiel (*ix*), « gementium et dolentium » signato liberantur ipsi ab angelo vindictæ ministro, a quo occiduntur qui carent hoc signo.

Talibus armis sancti Dei muniti adversus hostes agonizant, eosque expugnant, sicut iste protomartyr Stephanus, cujus triumphalis passionis festivitas hodie celebratur. Habuit quidem fundam in manu, id est fidem per dilectionem operantur; qui cum aliis septem diaconis ab apostolis fuit electus mensis ministrare. Habuit pastorem [peram, id] est Dei et proximi charitatem, qui in ipsa passione pro persequentibus orabat, dicens: « Domine, ne statuas illis hoc peccatum (*Act. vii, 58*). » Habuit ergo latitudinem charitatis, quam usque ad inimicos diligendos extendit. Habuit et altitudinem, quia Deum

A in præmium postulavit dicens: « Suscipe, Domine, spiritum meum (*ibid.*, 58). » Habuit et longitudinem in charitate, quia in ea perseveravit usque in finem, unde meruit cœlos apertos videre et Jesum stantem a dextris virtutis Dei. Quod alibi legitur sedere [Christum] ad dexteram Patris, non hac diversitate verborum localis passionis insinuat varietas; sed dum sedere legitur, cujus [hujus] quies et regnum intimatur, cum vero stare, ejus patrocinium **627** commendatur. Vidit ergo eum stantem, quia in passione eum habuit adiutorem. Si igitur hostes expugnare volumus, si cœlos apertos et Jesum stantem a dextris virtutis Dei, præscriptas teneamus armaturas, habentes fundam in manu, id est fidem in operibus, et quinque lapides in pera pastorali, omnia ad regnum charitatis referentes, nihil propter gloriam mundialem, vel intuitu terrenæ rei facientes, dilatemus charitatem usque ad inimicos [diligendos,] plus eorum dolentes flagitia, quam nostra flagella; plus de eorum tabescentes impietate, quam de nostra passione ac morte, atque ita adversus rectores tenebrarum procedamus legitime certantes. Hoc est unum prælium; alterum cuique in semetipso [est] ubi pugnat contra carnem, et hoc grave bellum est et molestius, in quo quisque exaliterit, invisibiles inimicos, id est principes mundi separabit, quibus victis, [eos] qui sunt principes malitiæ tunc facile poterimus superare, id est omnes eorum ministros. Superato enim principe, exercitus facile fugatur. Holoferno principe militiæ interempto multitudinem exercituum in fugam versam, et a Judæis superatam legimus (*Judith. xv*). Exemplo hujus agonistæ, hujus fortis Dei athletæ, nos præeunte forti legato surgamus in prælium adversus Edom, scilicet adversus carnem, adversus principes tenebrarum. Tres lapides de pera pastorali contra furorem lapidantium cum bono protomartyre mittentes, ut congregationem malorum, a qua requireretur omnis sanguis justus, qui effusus est a sanguine Abel justus usque ad sanguinem Zachariæ occisi inter templum et altare, cum Jeremia dispergamus, et evellamus, et plantemus, atque ædificemus, ut sic eradicata plantatione, quam non plantavit Pater cœlestis, generatio rectorum ædificetur, qua ad domum cœlestem, in qua sunt divitiæ et gloria expugnata [*f. æterna*], cum Deo pervenire mereamur. Quod nobis præstat Deus qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

LXXXIX.

IN FESTO SANCTI STEPHANI PROTOMARTYRIS
SERMO SECUNDUS (85).

« Diligite inimicos vestros, benefacite illis qui oderunt vos, ut sitis filii Patris vestri qui in cœlis est (*Matth. v, 44*). »

Dominus ac Redemptor noster, fratres charissimi, venerat in mundum ex sola dilectione; et ideo voluit suos in dilectione confirmare. In Veteri Tes-

tamento pro fragilitate **628** rudis populi præcipiebatur : « Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum (*ibid.* 43). » Ecce jam dilatatur [præceptum illud]. Jam inimici sub dilectione includuntur ; nec solum vero præcepit, sed quod præcepit, implevit ; ductus est ad passionem ; fuit derisus et flagellatus. In ipsa tamen passione oravit persequentibus, dicens : Domine « Pater, ignosce eis, quia nesciunt quid faciunt (*Luc.* *xxiii*, 34). Sed dicet aliquis : Grandis est labor inimicos diligere, pro persequentibus supplicare. Nec nos negamus. Non est parvus labor in hoc sæculo ; sed grande præmium in futuro. Audi quantum præmium. Stephanus, cujus hodie festivitas celebratur, unus de septem diaconibus ab apostolis ordinatus intravit in synagogam, et cœpit cum Judæis disputare, et nullus spiritui, qui loquebatur, poterat resistere. Ejecerunt autem eum extra civitatem, et lapidabant eum. Ipse vero aspiciens in cœlum, ait : « Video cœlos apertos, et Jesum stantem a dextris Dei (*Act.* *vii*, 55). » Et unde hoc præmium ? Quia positæ genibus clamabat, dicens : « Domine, ne statuas illis hoc peccatum (*ibid.*, 59.) Vidit cœlos apertos, quia via erat parata, et Christus erat paratus ad recipiendum, ad auxiliandum, unde ei surrexerit, quia vidit eum stantem. Sedere est judicantis et regnantis ; stare vero, auxiliantis. Cum ergo clamemus quotidie : « Qui sedes ad dexteram Patris, miserere nobis, » modo Stephanus videt eum stantem, quia honorem martyri suo volebat deferre, et ad auxiliandum se paratum esse ostendere. Stephanus primus martyr fuit post ascensionem ejus, et primus secutus est eum orando pro inimicis cum imitatione. Oravit Dominus in passione pro persequentibus ; oravit Stephanus pro lapidantibus. In illa ruina lapidum, quando alius oblivisci poterat charissimos, ille Domino commendabat inimicos. Voluit Dominus primo martyri cœlos patenter aperire, ut sequaces ejus securi essent de remuneratione. Voluit stans videri, ut omnes posteri crederent se similiter a Domino adjuvari ; nec fuit ejus inaudita oratio, quia quidam de persequentibus, conversi sunt ad Dominum. Saulus enim, qui et modo Paulus dicitur, pessimus persecutor custodiebat vestimenta omnium, ut participaret sceleribus omnium ferientium : Qui postea conversus est, et de lupo factus est agnus, de inimico amicus, de persecutore pessimo prædicator fidelissimus. Ecce Paulus cum Stephano Christi claritate perfruitur ; cum Stephano exultat et cum eo regnat. Iste dat exemplum orandi pro persecutoribus ; ille dat exemplum veniæ convertentibus. Hujus, fratres charissimi, celebranda solemnitas, **629** præcellit meritis, magna devotione martyris, quia præcellit in exemplis. Cui sancto legitur unquam datum fuisse sex mortuos post mortem resuscitasse ? Suscitavit enim beatus Stephanus post mortem in Africa, sicut beato Augustino

A referente didicimus, sex mortuos ; primo quemdam presbyterum, deinde puerum, postea quamdam sanctimonialem, dehinc quamdam puellam, postea juvenem, ac denique quemdam infantulum (**89**). Eucharis etiam presbyter, veteri morbo calculi laborabat ; per memoriam vero hujus martyris salvus factus est ; ipse vero postea, morbo alio prævalescens, mortuus est, sed tunica hujus presbyteri postquam ad memoriam ejusdem martyris delata est et reportata, et super mortui jacentis corpus posita est, meritis beati martyris resuscitatus est. De puero vero legimus quia, cum in area luderet, exorbitantes boves qui vehiculum trahebant, rotis eum obtriverunt, et confestim palpitans exspiravit. Hunc mater arreptum ad eandem memoriam posuit, et non solum revixit, verum etiam illæsus apparuit. B Sanctimonialis vero cum ægitudine laboraret, ad eam memoriam tunica sanctimonialis allata est ; sed antequam tunica reportaretur, illa defuncta est. Hac tamen tunica operuerunt parentes cadaver ejus, et, recepto spiritu, salva facta est. Quadam autem die, cum banus quidam Syrus ad memoriam ejusdem martyris pro filia ægrotante oraret, ea vestem puellæ huc detulisset, ecce duo pueri de domo accurrerunt ei, qui mortuam nuntiaverunt ; sed amici qui erant cum eo, prohibuerunt pueros illi dicere, ne per publicum plangeret ; qui, cum domum redisset, nimio dolore commotus, mortuæ filię puellæ vestem quam ferebat, super eam projecit, et vitæ reddita est. Filius iterum cujusdam extinctus erat, C cujus corpus amici oleo perunxerunt martyris et statim revixit. Sextus vero qui superest, hoc modo suscitatus est : Eleusius vir tribunicius, habens infantulum infirmitate mortuum, [illum] super memoriam martyris posuit, et post multam orationem cum lacrymis fusam, juvenem levavit. Hæc et alia similia Dominus per martyrem operatus est. Sed de multis ista legimus, quia majora esse videntur. In hac ergo tanti patroni festivitate, fratres, gaudeamus. Oremus eum, ut, sicut oravit pro inimicis, ita pro nobis oret amicis. Imitemur charitatem ejus, ut virtutis consortes simus et præmii participes. Imitemur eum, qui plus dolebat persequentium peccata, quam vulnera sua, plus illorum impietatem quam suam mortem. Et recte plus. In illorum quippe iniquitate multa **630** erant quæ poterant plangi. In illius morte nil erat quod debuisset doleri. Illorum impietatem mors sequebatur æterna ; hujus autem mortem vita perpetua. Imitemur ergo saltem in aliquo hujus tam præclari magistri dilectionem. Diligamus in Ecclesia hoc animo fratres nostros, quo ille tunc dilexit inimicos suos. Scitis enim quia sine dilectione nulla virtus valet. Ait enim Joannes : « Omnis qui non diligit fratrem suum, manet in morte (*I Joan.* *iii*, 14). » Et verum : « Qui oderit fratrem suum, homicida est (*ibid.* 15). » Charitas est radix omnium virtutum. Pereunte itaque

(89) Hæc ipsa, sed fusius narrat D. Augustinus lib. *xxii De civitate Dei*. cap. 28, epit. novæ pag. 668.

radice, pereunt et rami... Nihil martirium valet sine dilectione, nihil eleemosyna sine ea. Unde Apostolus : « Si tradidero corpus meum ita ut ardeam, et si distribuero facultates meas in cibos pauperum, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest (I Cor. xiii, 3). » Deus autem qui prior dilexit nos, ipse inspiraret eam in cordibus nostris. Amen.

LXXX.

IN FESTO SANCTI JOANNIS EVANGELISTÆ SERMO PRIMUS (90).

« Secundum dies ligni erunt dies populi mei... quia semen benedictorum Domini est, et nepotes eorum cum eis, eritque, antequam clament, ego exaudiam (Isa. lxi, 22). »

His verbis Spiritus sanctus per Isaiam humilium corda erigit, superbiorum ora obstruit, pauperibus spiritu magnam spem exhibuit, amicorum mundi hujus presumptionem retundit, dum ligni vitæ similitudinem, et ante clamoris vocem desiderii exauditionem pollicetur, dicens : *Secundum dies ligni erunt dies populi mei, et antequam clament, ego exaudiam.* O quam grata, quam dulcis, quam magna est ista promissio, qua semini benedictorum et nepotibus eorum similitudo ligni promittitur ! Non est hoc lignum scientiæ boni et mali, in quo cecidimus, sed lignum vitæ in medio paradisi plantatum. Lignum scientiæ boni et mali quasi instrumentum fuit diaboli, ut hominem dejiceret (Gen. iii), dum homini interdictum temerarie consuluit, adjectione falsæ pollicitationis. Occasione quippe accepta per lignum operatus est serpens callidus in homine concupiscentiæ vitium. Misit enim hamum, sagenam et rete, et universum cepit genus humanum ; sed in uno homine radicabiliter constitutum. Unde in Habacuc : « Totum in hamo sublevavit, traxit illum in sagenam suam, et congregavit in rete suam ; super hoc lætabitur et exultavit (Habac. i, 15) ; sed « veniens veniet, et non tardabit, et qui incredulus est, non erit recta anima ejus in semetipso (Habac. ii, 3). » Attendite diligenter **631** quanta [industria] atque sagacitate diabolus hominem circumvenit. Nam quasi hamum misit, cum fraudulenter ad mulierem accedens, interrogavit : « Cur præcepit vobis Dominus ut non comederitis de omni ligno paradisi ? Cui respondit mulier : De fructu lignorum paradisi vescimur ; de ligno vero quod est in medio paradisi præcepit nobis ne comederemus, ne forte moriamur (Gen. iii, 1). » Explorato igitur, per hamum versutæ interrogationis, quid mulier timeret, et illud per falsæ negationis sagenam removit, addens : « Nequaquam moriemini (ibid. 4) ; » et ut facilius quod intendebat persuaderet, fraudulentæ pollicitationis addidit rete, [dicens :] « Quocumque die comederitis, aperientur oculi vestri, et eritis sicut dii scientes bonum et malum. Tulit igitur mulier de fructu ejus, et comedit (ibid. 5). » Satis perspicuum est qualiter commentator fraudis hominem per lignum præcipi-

tavit ; unde lætatus est et exultavit ; sed qui ligni occasione hominem vicit, ligni virtute succubuit ; et homo qui per lignum sublimitatis corruit, per lignum humilitatis resurrexit. De quo addit : « Veniens veniet, et non tardabit, et qui incredulus est, non erit recta anima ejus in semetipso (Habac. ii, 3). » Quis est iste, cujus adventum tanto præconio tantoque tripudio propheta annuntiat ? Hic est lignum vitæ. « Sapientia enim » [Patris,] ut ait Salomon, « lignum vitæ est omnibus amplexantibus eam, et qui tenuerit eam beatus (Prov. iii, 18). » Hoc ergo ligno confracta est astuti hostis ævitas ; hoc eodem restituta nobis bona, fallacia diaboli detecta. Hoc lignum per humilitatem exaltatum est ; lignum mortis per superbiam est humiliatum ; hoc lignum prius sterilitate aruit, sed post ubertate fructuum mirabiliter fronduit, siccato viridi ligno. Unde Dominus per Ezechielem : « Ego Dominus humiliavi lignum sublime, et siccavi lignum viride, et frondere feci lignum aridum (Ezech. xvi, 24). » Hoc est lignum quod Elizeus misit in aquam ad querendam securim, et natavit ferrum ad lignum. Filiis namque prophetarum ligna cadentibus secus aquam ; ferrum securis de manubrio in aquam cecidit. Ideoque vocaverunt Elizeum, qui [veniens manubrium super aquam tetendit, et mox de aqua ferrum in manubrium resiliit (IV Reg. vi). Ferrum quod a manubrio in aquam, decidit, genus humanum intelligitur, quod a Deo recedens per delictum primæ prævaricationis decidit in fluxum atque decursum hujus miseriæ atque labilitatis. Hoc est flumen Chobar, juxta quod mœrens sedebat [f. dolet] Ezechiel inter captivos. Hoc est de fluminibus Babylonis, de quibus Propheta ait : « Super flumina Babylonis, illic sedimus et flevimus (Psal. cxxxvi, 1). » Hoc est mare Mortuum, unde non profuit aqua vivens in **632** vitam æternam salutis, de qua bibens non sitiet in æternum. Aqua illa sitim generat, hæc exstinguit. In illam vero aquam turbulentum et amarum ferrum humani generis decidit per peccatum primi hominis, et venit noster Elizeus, id est Christus, precibus prophetarum vocatus lignumque in aquam misit, ad quod ferrum rediit, quia seipsum, quod est lignum, in similitudine carnis peccati exhibens mundo, de torrente in via bibit, quia amaritudinem passionis et mortis gustavit, aceto ei cum felle in potum a Judæis propinato ; et sic ferrum enatavit ad lignum, id est homo rediit ad Deum, servus ad dominum, ovis ad pastorem, natus prodigus ad patrem, et sic lignum humile fronduit arefacto ligno sublimi, id est « percusso capite de domo impii, sceptrisque ejus maledictis (Habac. iii, 13). » Domus impii, id est impietatis, caput suum habet, id est diabolus, et sceptrum ejus sunt, qui in malitia peiores sunt, et qui « veniunt ut turbo ad dispergendum Dei domum (ibid. 14), » sed non potest moveri, quia fundamentum habet in petra et caput

in cœlo, quod est caput omnis principatus et potestatis. Hoc est igitur caput [quod Christus] percussit de domo impii, cum male congregata ei detraxit, et [illam ipse] ad se reduxit. Unde Habacue: « Vae ei qui congregat non sua, et repente consurget qui mordeat eum (91). » Et Jeremias clamat: « Perdix [Vulg. fovit] congregavit quæ non peperit; fecit divitias, non cum iudicio, et in dimidio dierum suorum derelinquet eas, et in novissimis suis erit insipiens (Jer. xvii, 14). » Perdix stultæ aviculæ comparatur diabolus, qui fecit divitias non cum iudicio, cum alienum servum sibi subdidit in mendacio, sed in dimidio dierum suorum derelictus est, cum percusso capite infirmantur impii, eoque relicto, ad caput rediit de domo Dei; sed in novissimis suis reperietur insipiens, cum evacuato ejus principatu, in ignem sibi sueque paratum mittetur. Arefecit ergo lignum sublime Dominus, et exsiccatum cum frondit lignum humile, scilicet cum virga Aaron frondit et peperit amygdala. Cum lignum plantatum secus decursus aquarum, dedit fructum suum in tempore suo (Psal. i). Hoc est lignum vitæ, id est Sapientia Patris, quæ plantata est secus decursus aquarum, et in medio paradisi plantata est; secus decursus aquarum, quia humanatus est Dei Filius secundum operationem Spiritus sancti, cujus gratia æstus peccati exstinguitur, sicut sitis aqua, et in medio paradisi, quia Christus in medio Ecclesiæ tanquam caput et princeps. Hic hastile candelabri in tabernaculo Domini, habens tria brachia hinc et tria inde. In Christo enim, quasi in vite palmites, tres ordines fidelium, qui fuerunt **633** ante gratiam, et qui tunc sub gratia fundati sunt. Hi sunt tres viri quos Ezechiel salvandos vidit, Noe scilicet, Daniel et Job, id est conjugati, continentes, rectores, [seu prælati]. Hunc ergo fructum protulit lignum vitæ in tempore suo, [dum] duodenos fructus gratiæ dedit, scilicet apostolos, « benedictos, et semen benedictorum, et nepotes eorum (Isa. lxxv, 23). »

Tripartita est hic distinctio, scilicet benedictio, et semen benedictorum, et nepotes eorum. Ecce fructus ligni vitæ, de quo sanctus Job ait: « Lignum si præcisum fuerit, rursus virescit, et pullulant rami ejus (Job. xiv, 7). » Hoc est lignum vitæ scilicet Christus Dominus, quo morte præciso, pullaverunt rami ejus, sicut in Evangelio ait: « Cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum (Joan. viii, 28). » Et iterum: « Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert (Joan. xii, 24). » Et per Prophetam: « Singulariter sum ego donec transeam (Psal. cxi, 10). » Quasi enim singularis fuerit Christus Dominus, per mortem transivit de terra ad cœlum, de mundo ad Patrem. Sed eo transeunte, atque de Je-

A richo descendente, duodecim secuti sunt eum clamantes, id est duo populi Judæorum et gentium, credendo, ad Dominum clamaverunt, et sobrie, et pie, et iuste vivendo, secuti sunt vestigia ejus. Tunc mulier hemorroissa stans retro, simbriam vestimenti ejus tetigit. Tunc denique tanta multitudo credidit, ut Isaias, quasi stupore plenus, admiretur, dicens: « Nunquid parturiet terra in die una, aut parietur gens similis? (Isa. lxxvi, 8.) Et Osee: « Israel germinabit sicut lilium, et erumpet radix ejus ut Libani: ibunt rami ejus, et erit quasi oliva gloria ejus (Ose. xiv, 6). » Pretiosum est ergo hoc lignum, cujus præcisione tanta pullulaverunt dilatatione rami, cujus talis ac tantus est fructus, sicut per Osee ait: « Ego sicut juniperus condensa, ex me fructu inventus est (ibid. 9). » Qualis autem sit ille fructus præmissis Isaiæ verbis Dominus ostendit: *Secundum dies ligni, erant dies populi mei.* Deinde ipsum populum distinguit in tres ordines præfatos, scilicet benedictos, semen eorum ac nepotes eorum: *Antequam clament exaudiam eos.* Benedicti ergo merito intelliguntur apostoli, qui benedictionis atque gratiæ primitias perceperunt. Semen eorum sunt ei quos in fide genuerunt. Nepotes vero eorum, qui ab eorum filiis in fide geniti sunt. Unde in parabolis: « Bonus reliquit hæredes filios atque nepotes, et custoditur justo substantia peccatoris (Prov. xiii, 22). » Bonus iste ipse est, qui et lignum vitæ intelligitur, scilicet Christus, comparatione cujus nemo bonus. Hic habet hæredes filios et nepotes. Qui enim ab ipso, vel ab apostolis sunt geniti, hæredes quidem **634** Dei, cohæredes autem Christi erunt. Hi sunt « quos præscivit Deus conformes fieri imaginis Filii sui (Rom. viii, 29). Inter autem [filios], scilicet benedictos Domini, eminet sanctissimus evangelista Joannes, cujus hodie festivitas celebratur, virginitatis gratia, dilectionis singularis privilegio, immensæ sapientiæ dono. Hic est enim discipulus ille, quem Dominus de fluctivaga nuptiarum tempestate vocavit (92), ut virgo Virginem sequeretur, cui etiam de cruce matrem Virginem commendavit, dicens matri de discipulo: « Ecce filius tuus; » ad discipulum autem de matre: « Ecce mater tua (Joan. xix, 26). » Hic est discipulus ille quem diligebat Jesus valde, non forte ferventius cæteris, sed familiarius, quia ei sicut affinitate, ita carnis integritate propinquus; qui imminente suæ recessionis die, convocatis fratribus, in defossam sepulture locum descendit, valeque eis dicens, obdormivit in Domino. Tam extraneus a mortis dolore, quam alienus a carnis corruptione erat. Hic est discipulus ille, qui supra pectus Domini in cœna recubuit, qui de fonte Domini pectoris, spiritualis sapientiæ plenitudinem hausit, qua inebriatus, in vocem theologam tanti ponderis plenam erupit, ut ipso Paulo altius intonuerit, ac totus mundus eum capere non

(91) *Vae ei qui congregat avaritiam malam domui suæ, ut sit in excelsis nidus ejus, et liberari se putat de manu mali.* Sic habet Vulgata, Habac. c. ii, v. 9.

(92) Videtur hic Hildebertus opinatus Joannem fuisse sponsum nuptiarum Cana.

potuerit, cum ait: « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum (Joan. 1, 1). » Unde et aquilæ volanti merito comparatur, qui irreverberatis luminibus, aciem solis intuitus est. Sic Joannes inconcussa mentis acie, verum lumen, id est Christi divinitatem, æternitatem, cum Patre æqualitatem contemplatus est, cujus tanquam personante buccina, vulva hæreticorum sine liberis est facta, et verba eorum facta sunt arentia. Joanne enim, id est gratia Dei, evangelizante veritatem, oppilata sunt ora contra veritatem obstrepentium, et revelata est malitia magistrorum mendacium in obscurato rectos corde sagittantium [f. obscurato corde in rectos sagittantium], qui non dormiunt, nisi cum male fecerint, et exultant in rebus pessimis. De quibus Osee ait: « Da eis, Domine; quid dabis eis? vulvam sine liberis, et ubera arentia (Ose. ix, 14). » Hujus optationis impletio facta est in Joanne apostolo, qui exaltans vocem suam tanquam tuba, peccantium mentes perterrit, eorum qui bella volunt hæreticorum linguas præcipitavit et dissipavit, atque iniquorum linguas oppilavit, perditos liberavit. De qua turba Isaias ait: « Clangetur in tuba magna, et venient qui perdit fuerant de terra Assyriorum, et de terra Egypti, et adorabunt Dominum in monte sancto in Jerusalem (Isa. xxvii, 13). » Optima est hæc tuba, non tantum cornea, sed argentea et aurea. Cornea quidem est, quia sicut cornu carnem excedit, et eam superat 635 ita discipulus dilectus a Domino affectus carnis superavit, et libidines, quæ sursum sunt sapiens, non quæ super terram, in carne ambulans, sed non secundum carnem militans, ut cornu carni inhæret et eam excedit. Argentea quoque est et aurea hæc tuba, quia eloqui venustate resplenduit, et sensum profunditatis [f. sensuum profunditate] eminuit. In auro enim sapientia intelligitur, in argento eloquentia. Ductilis quoque est hæc tuba, quia tundendo non frangitur, sed producit. Malleis sive enim tribulationum non defecit examinatus, sed profecit, in ferventis olei dolio missus, sicut corpore, ita mente exivit illæsus. Hac igitur tuba clangente, qui perdit fuerant, venerunt de terra Assyriorum, et de terra Egypti, id est ab elatione hæreticorum, a tribulatione malorum et dolore. Assyrium enim *dirigentes*, Egyptus *tribulatio* vel *tenebræ* interpretatur. Tales fructus proferit lignum vitæ, per quod triumphant de adversariis suis, qui antequam clament ore, exaudiuntur, clamantes corde, *quorum dies erunt sicut dies ligni vitæ*. Quia sicut Christus jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur, sed in æternum cum Patre regnat: sic « benedicti Domini, et semen eorum, et nepotes eorum cum eis in æternum gaudebunt (Isa. lxxv, 23), » fulgentes sicut sol in regno Patriæ. Quod nobis præstare dignetur qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

(93) E Victorino.

LXXXI.

IN FESTO SANCTI JOANNIS EVANGELISTÆ. SERMO SECUNDUS (93).

« Vulpes foveas habent, et volucres cæli nidos; » Filius autem hominis non habet ubi caput reclinat (Matth. viii, 20). »

De impietate hominum Dominus et Redemptor noster, fratres, querimoniam faciens, nobiscum hospitari quærit, nec ullum habitaculum invenit. Nolunt homines hospitarium; malunt recipere adversarios Dei. Et qui sunt adversarii Dei? Vulpes et volucres cæli. Ait enim: *Vulpes foveas habent, et volucres cæli nidos*. Vulpes enim fraudulentum est animal, et ideo fraudulentiam significat. Volucres superbiam et elationis significationem gerunt. Superbus enim volat alis jactantiæ se sublimando ad astra. Foveas vocat pectora hominum, in quibus prævæ cogitationes perant aliis præcipitium. Nidi volucrum sunt similiter in eorum animis, quia pulli, id est opera superbiam ibi nutriuntur et elationes. Aliud autem est superbia, aliud elatio. Superbia est, quando 636 aliquis super omnes desiderat esse; elatio est, quando aliquis superioribus laborat se purificare. Superbus Pompeius, qui nolebat habere priorem. Inveniunt itaque in nobis receptacula fraus et superbia. Filius autem hominis, id est Virginis, non habet ubi, id est non invenit ubi se, qui est caput nostrum, reclinet, quia « Dominus de cælo prospexit super filios hominum, ut videat si est intelligens, aut requirens Deum. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt (Psal. xlii, 2). » Agamus ergo nunc de fraude, et videamus in aliquo hominum locum inveniatur habere. Fraus est cum aliud agitur et aliud simulatur. Unde ergo fraudulenter, agunt homines, de quibus Psalmista ait: « Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum (Psal. xxvii, 3). » Et iterum: « Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum, labia dolosa in corde et corde locuti sunt (Psal. xi, 3). » Gemina corda videntur habere, qui aliud promittunt, aliud faciunt. Et iterum dicit: « Non est in ore eorum veritas, cor eorum vanum est (Psal. v, 10). » Nonne, fratres charissimi, hoc genus odii usitatum est inter homines, ut quanto magis odio [quis] fratrem habet, tanto magis in reconciliationem festinet, non ut cum diligat, sed ut astutius decipiendo opprimat? Uberius enim potest ei nocere, cum ejus consilii conscius factus est. Est et aliud genus fraudis. Juramenta secure faciunt, quod fidem servant amicis, et tunc melius nocent et sædius improvisis. Juramento se negant habere quod acceperunt, nec sufficit semel perjurare, sed bis et perjuri redduntur de eadem re. Omnia faciunt libenter illis quos volunt decipere, ut sibi dominus ab homine suo, non præcaveat, et homo suo domino maleficium facilius irroget. Itaque perit fides, perit reverentia. Nec patri filius,

nec pater filio servat fidem, et eum omnia mala amici amicis attulerunt, sub juramento se innoxios asserere parati sunt. « Narraverunt itaque ut absconderent laqueos, dixerunt : Quis videbit eos ? (Psal. lxxiii, 6). » Est iterum aliud genus fraudis, quod vocatur hypocrisis. Quidam sunt qui jejunant et affligunt se coram hominibus, ut boni videantur, et hoc nomine gaudent, cum ab eo omnino deviant. Hæc breviter de fraude perstrinximus. Nunc ad superbiam transeamus. Superbia est origo omnium vitiorum. Hæc enim de cælo angelum præcipitavit, cum se æqualem Deo facere voluit. Hæc facit hominem suæ fragilitatis oblivisci. Hæc facit eum ultro se extendere. Hæc facit omnia ad laudes fieri. Hæc vult omnia videri. Hæc in omnibus manum ponit. Si sapiens est, gloriatur, contra quos propheta : **B** « Væ qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis **637** prudentes (Isa. v, 21) ; » sed potentiam vestram malefaciendi habere gloriamini. Contra quos Psalmista : « Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate ? » (Psal. li, 3.) Ili gloriantur in factis [pessimis,] et de magnis majora loquuntur, quos arguit Scriptura, dicens : « Nolite multiplicare loqui sublimia gloriantes (I Reg. ii, 3). » Audet et superbia contra Deum et servos ejus. Negligunt enim intrare ecclesiam, et parvipendunt divinum officium. Sacerdotes Domini viles deputant. Omnis habitus religionis a superbis conculcatur ; et, ut ait Apostolus, « tanquam purgamenta hujus mundi facti sumus (I Cor. iv). » Sed consolatur nos Deus qui dixit : « Si mundus vos odit, scitote quia me priorem odio habuit. Si me persecuti sunt, et vos persequentur (Joan. xv, 18). Sed sciatis quia « qui vos spernit, et me spernit (Luc. x, 16). »

Non est curandus contemptus iste patientibus, sed facientibus, quia Dominus vindictam faciet de contumelia sua et suorum. Refert Lucas Dominum dixisse quamdam parabolam de vindicta suorum. Ait enim : « Judex quidam erat in quadam civitate, qui Deum non timebat, et hominem non reverebatur. Vidua autem erat in civitate illa, et veniebat ad eum, dicens : Vindica me de adversario meo ; et nolebat per multum tempus. Post hæc autem dixit judex intra se : Etsi Deum non timeo, nec hominem revereor, tamen quia violenta [al. molesta] est mihi hæc vidua, vindicabo illam. Hæc fecit judex iniquitatis, et Deus non faciet vindictam electorum suorum ? **D** Dico vobis quia cito faciet vindictam suorum (Luc. xviii, 2). » Hæc est parabola quam Dominus ait de ultione suorum. Ipse enim deponet potentes de sede et exaltabit humiles (Luc. i). Exaltavit enim David humilem, et deposuit Saul superbum. Non est aliud quod vitium adeo odiosum Deo et hominibus, ut superbia. Frangit enim Deus omnem superbum. Est et

aliud vitium, quod valde omnes Christianos occupat et polluit : libido scilicet, quæ utrumque sexum invadit, et florem illum virginitalis aufert, quo omnis anima Deo placet, quo iste Joannes, de quo hodie festivitas celebratur, a Deo dilectus est. Hunc enim, quia virgo erat, Dominus præ cæteris familiarem habebat. Ex quadam enim familiaritate superpectus Domini in cœna recubuit. Commendavit etiam ei matrem, quasi Virginem virgini. Adeo dilexit eum, et charum habuit discipulum incorruptum, **638** quod cum omnes alii apostoli occumberent martyrio, solus Joannes ad Dominum migravit suaviter, et sine sanguine, sicut Dominus in Evangelio promiserat ei. Cum enim ait Petro : « Sequere me (Joan. xxi, 19), » id est imitare me moriendo in cruce, conversus Petrus vidit illum discipulum sequentem se, et ait : « Domine, hic autem quid ? (ibid. 21) » id est quid faciet, qua morte morietur ? Dicit ei Jesus : « Sic eum volo manere donec veniam (ibid. 22), » et vivum et integrum volo eum esse donec ei cum aliis fratribus appaream. Profert enim historia quodcum Joannes nonaginta septem annorum esset, apparuit ei Dominus cum discipulis suis, et dixit ei : « Veni ad me, quia jam tempus est ut epuleris mecum in convivio cum fratribus tuis. » Surgens autem Joannes, cœpit ire. Sed Dominus dixit ei : « Dominica die post septem dies, quæ est futura, ita venies ad me, et cum hoc dixisset, receptus est in cœlum. » Veniente itaque Dominica die, convenit universa multitudo in Ecclesiam, et a primo gallorum cantu agens mysteria Domini, omnem populum usque ad horam tertiam allocutus est, et confortavit, et instruxit eum. Finito sermone, oravit pro populo suo, et cum omnia complisset, fecit sibi dari panem, et respiciens in cœlum, benedixit eum, et fractum erogavit omnibus, dicens : « Pars mea sit vobiscum, et vestra mecum, » et tunc fecit parari foveam tumuli sui, et stravit vestimenta sua ibi. Tunc apparuit lux tanta super populum per unam fere horam, ut nullus posset eam ferre, et signans se totum astitit, et ait : « Tu mecum, Domine Jesu, solus ; » et projecit se super tumulum, et benedicens omnes, se deposuit in sepulcro suo, et jussit se operiri, et statim reddidit spiritum. Et protinus manna exiens de sepulcro apparuit, quod usque hodie glunit (94) locus ille. Hunc igitur, fratres, studete imitari, ut possitis cum aliis virginibus canticum novum psallere, et Agnum sequi quocunque ierit. Hic est ille cujus caro nulla pollutione contaminata est. Et in juventute cum vellet nubere, dixit ei Dominus : « Necessary es mihi, Joannes, operam tuam quero. » Et iterum, cum alia vice nubere vellet, intulit ei infirmitatem qua eum revocavit. Hunc ergo habere patronum vestrum, ut cum

(94) Hanc vocem ut obsoletam, in nullo quem viderimus auctore, seu in nullo dictionario reperire potuimus; quid autem hic significet, nihil aliud nobis e conjecturis occurrit, nisi quod locus ille, de quo loquitur Hildebertus, in quo erat sepulcrum D.

Joannis evangelistæ, servabat adhuc hoc manna de sepulcro ejus exiens, vel forte quod ex illo loco manebat adhuc illud pretiosum manna. Judicium sit penes lectorem.

eo in celo regnare possitis,juvante Domino nostro Jesu Christo. Amen.

639 LXXXII.

IN DEDICATIONE ECCLESIAE SERMO PRIMUS (95).

« Facta sunt encœnia in Hierosolymis, et hiemps erat, et ambulabat Jesus in templo, in porticu Salomonis, et circumdederunt eum Judæi., et dixit eis: Vos non creditis, quia non estis de ovibus meis. Oves meæ vocem meam audiunt, et ego cognosco eas, et sequuntur me, et ego vitam æternam do eis (Joan. x, 22). »

Fratres charissimi, edificavit Salomon templum Domini in Jerusalem, quod multum aureo opere ditavit, multis gemmis pretiosis decoravit, et constructum magna solemnitate dedicavit, et dedicationes suas, quæ Græce *encœnia* vocantur, per singulos annos celebravit, et per successiones celebrari præcepit. Hæc encœnia, dum quadam vice in Jerusalem agerentur, voluit Christus festivitatem illam sua præsentia honorare, voluit etiam ad populum sermonem habere. Si ergo templum illud, in quo tantum sanguis animalium effundebatur, erat tanta reverentia dignum, multo majorem exigit venerationem præsens Ecclesia, ubi quotidie vera consecratur hostia; et si illi festivitati divina voluit esse præsentia, non est dubitandum dedicationem ecclesiæ suæ divina visitari gratia. Et quia in die dedicationis voluit Dominus sermonem habere ad populum, dignum visum est, ut nos vicarii ejus (96), capitis nostri sequeremur exemplum, quod de verbis Domini comprehendere debemus. Sed videte quid Dominus dixerit in prædicatione sua, ut de doctrina verborum suorum nostra informetur vita. Adversarios comprehendit [*s. reprehendit*], et suos laudavit [discipulos]. Adversariis enim ait: *Vos mihi non creditis, quia non estis de ovibus meis.* De suis autem dixit: *Oves meæ vocem meam audiunt, et ego cognosco eas, et sequuntur me, et ego vitam æternam do eis.* Ecce, fratres charissimi, convenistis ad dedicationem ecclesiæ. Cogitate an sitis de adversariis, vel de ovibus Domini. Cognoscit enim Dominus suos, sicut ibidem dicit: *Cognosco eas.* Docuit ergo nos per distinctionem ovium eas cognoscere, [si vocem ejus audiant,] dum dicit: *Oves meæ vocem meam audiunt.* Sed quia non sufficit vocem [ejus] audire, nisi 640 auditor velit eam opere complere, juxta apostolum Jacobum dicentem: « Estote factores verbi, et non auditores tantum (Jac. 1, 22), » ait: *Et sequuntur me.* Sequitur autem Dominum, qui sicut Dominus ambulavit, ita et ipse ambulat. Non præcepit Dominus præire, sed sequi. Primus enim vadum pertentavit, primus viam præmonstravit, primus baptizatus fuit, primus jejunavit

A primus pauper fuit, primus prædicavit, primus contumelias suscepit, primus pro inimicis oravit; primus pro ovibus suis animam suam posuit. Qui enim ad contemptum mundi nos invitavit, dicens: « Omnis qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus (Luc. xiv, 33). » Jam in deserto jejunans, omnia regna mundi contempserat, cum sibi diabolus diceret: « Hæc omnia tibi dabo, si cadens adaveris me (Matth. iv, 9); » cui ait Dominus: « Vade, et fuge, Satanas, » id est adversarius es, qui terrena diligere doces. Similiter et Dominus, cum de quinque panibus et duobus piscibus homines pavisset, voluerunt « eum rapere, ut eum regem facerent; » ipse vero « fugit in montem ipse solus (Joan. vi, 15). » Adeo etiam pauper fuit, ut Filius hominis non haberet ubi reclinaret caput suum; de quo ait Apostolus: « Scitis quoniam Dominus propter nos pauper factus est, ut cum esset dives, vos illius inopia divites essetis (II Cor. viii, 9). » Fatigatus etiam ex itinere, sitiens quæsit aquam de Samaritana muliere. Comedebat etiam in via aliquando. Ibi enim ei ad puteum obtulerunt discipuli cibum quem emerant in civitate. Scriptum est enim: « Discipuli ejus abierunt in civitatem, ut cibos emerant (Joan. iv, 8); » et postea in eodem Evangelio dicitur: « Rogabant eum discipuli, dicentes: Rabbi, manduca (ibid. 31). » Ecce Dominus non vinum quærebat ad sitim extinguendam; non domum ad cibos edendos semper postulabat. Discipuli etiam Domini adeo pauperes erant, quod præ fame spicas de satis vellebant et manducabant. Scriptum est enim: « Discipuli autem ejus esurientes coeperunt vellere spicas et manducare (Matth. xii, 4). » Noluit Dominus in præsentia habere divitias, nec hic [quidquam] possidere, ne ad amorem divitiarum alios invitaret. Voluit quod divitiæ tantum nobis essent in viaticum, quia in peregrinatione sumus, et ad patriam tendimus; quia hic civitatem manentem non habemus, et quia dum vivimus, a Deo peregrinamur. Non deferamus itaque pondus divitiarum in dorso nostro, ne pondus 641 opprimat nos in via. Restat angusta via, per quam non potest camelus intrare. Camelus gibbosus est dives, cui onus pecuniæ dorsum inflat. Exonerate vos, dando pauperibus, quia tenacitas avaritiæ non erit impunita. Cumulus pecuniæ non dat vitam æternam; unde Dominus ait: « Videte et cavete ab omni avaritia, quia non in abundantia cujusque erit vita ejus ex his quæ possidet (Luc. xii, 45). » Cumque eos Dominus ita increpasset ab avaritia, dixit similitudinem cujusdam hominis divitis, [qui dicebat:] « Quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam: Destruam hor-

(95) E. Victorino et Lyrano. Videtur hic sermo non fuisse absolutus, aut saltem ab amanuensi non ex integro descriptus. Habitum autem conjicio ab ipso Hildeberto, cum jam esset episcopus; cum hic se Christi vicarium profiteatur. Idque in percelebri illa dedicatione Cenomanensis Ecclesiæ, quam suis

curis et expensis magnifice perfecerat, præsentibus illustrioribus provinciæ Turonensis prælatibus: de qua vide vitam ejus ad an. 1120. Potuit autem hunc etiam sermonem protulisse in anniversario ejusdem dedicationis, sicut et subsequentes.

(96) quod episcoporum proprius est titulus.

ea, et maiora faciam, et illos congregabo omnes nata sunt mihi, et bona mea, et dicam anime: Anima, habes multa bona posita in annos nos. Requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam int a te; quæ autem parasti, cuius erunt? (*ibid.* Damnatu est iste, non pro rapina, sed pro itate...

LXXXIII.

DEDICATIONE ECCLESIAE SERMO SECUNDUS (97).

De celesti edificio et qui ad illud apti sint.

Fundamenta ejus in montibus sanctis. Diligit illius portas Sion, super omnia tabernacula; gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei (*Psal.* lvi, 1). »

Fructuosam super omnia tabernacula Jacob, fratres mei, civitatem cepit ab initio mundi edificavit dominus, necdum tamen consummata est. Voluitque habere, in qua habitaret; voluit etiam am habere quæ ei serviret; non quia ipse indiget, sed ut sibi servientibus causam benefactorem inveniret. Sed quia rex ditior et sublimior suis dominantibus erat, quia per Sapientiam regnavit: « Per me reges regnant (*Prov.* viii, 15), » mirabiliorem et sublimiorem domum habere, æternam erat, æternam sibi civitatem edificavit.

Ut autem esset æterna, stabile ejus edificium, et ideo fundamenta ejus in montibus sanctis; etiam illius civitatis, meliores quam omnia tabernacula Judæorum, quia huic domui non potest æquum Salomonis comparari. De hac civitate Dei gloriosa dicta sunt, et dicuntur, quæ multi etiam et apostoli dixerunt. Hæc est civitas multis nominibus nuncupata, Sion, Jerusalem, regnum Dei, Ecclesia, et aliis nominibus appellatur. a cælo edificatur, sed in terra lapides quaruntur, et postea ad cælum sublevantur. Ant omnes angeli in ædificatione ejus, quia ministerium usque id finem sæculi eis est in ministerio, ut ea perfecta in æternum ibi Deum glorificent. Cæmentarii multi, et operarii hujusmodi multo locuti (*f. locati*) sunt; et qui bene operantur, non pecuniam, sed regnum sibi acquirunt; non male, in carcere æterno religantur. Archiepiscopi, episcopi et sacerdotes, hujus ædificii constituti sunt; ab angelis quotidie visitantur, et quos lapides præparant, ad alta præcepta continent. Dominus dedit [eos] in terra, quibus operantur. Et qui aliter operatur, a summo vel in præsentem corripitur, vel in futuro damnatur. Non fuit conventio cum operariis, ut laboraret una die, sed spatium unius diei præsentis. Unim vita est una dies. Ferramentum quo fit opus, nunquam frangitur, sed operarius desidius fatigatur. Sed summus Rex, qui tot operarios qui tot angelos laborare facit, qui artifices et præceptis instruit, multos adversarios ha-

bet, qui illud edificium conantur destruere, et præparatores student omnibus modis impedire, et multoties ipsos majores artifices captivos ducunt, et lapides quos præparabant destruunt. Nec tamen potest adversarius aliquem capere, sed insidiatur ut rapiat pauperem, dum attrahit eum. Allicit enim blande dum falsa bona promittit; et ita ab opere Dei removet, et secum miserum ducit, et deceptum morte perpetua occidit. Quotidie inter artifices et adversarios Dei est conflictatio, et aliquando adversarii fugiunt, aliquando artifices succumbunt. Nec tamen ideo desistunt, quin aliquos lapides præparent; et ita quotidie edificatio crescit. Civitas hæc, fratres charissimi, de qua locuti sumus, nihil aliud est quam collectio beatorum, quæ Jerusalem vocatur, quia ibi in cælo veram pacem, id est Deum contemplantur. De hac civitate ait David: Jerusalem quæ edificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum (*Psal.* cxxi, 3). » Edificatur civitas, dum ad cælum animæ beatæ transferuntur, et numerus beatorum augmentatur. Fundamenta ejus ideo dicuntur sancti montes esse, quia apostoli et prophetae sunt fundamenta Ecclesiæ, quia eorum fide, et prædicatione, et Scripturis fundata est tota Ecclesia; unde Apostolus: « Superædificati supra fundamentum apostolorum et prophetarum (*Ephes.* ii, 20). » Portæ illius civitatis sunt fides et baptismus, quia post baptismum relapsus est poenitentia, et confessio et satisfactio, quæ sunt meliores quam omnia tabernacula Jacob, id est quam omnia legalia Judaici populi instituta. Lapides hujus civitatis sunt singuli fideles, qui hic præparantur bonis operibus, ut postea in collectionem sanctorum super cælos collocentur. Artifices sunt prædicatores, qui quasi ferramento prædicationis, mentes hominum molliunt, superflua rescindendo: sicut autem ait apostolus Paulus: « Dei adjutores sumus; Dei edificatio estis; secundum gratiam Dei, quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui (*I Cor.* iii, 9). » Angeli ministri sunt hujus civitatis, quia deputati sunt ad custodiam nostram, et animas beatorum ad cælos deferunt. Unde ait Apostolus: « Nonne sunt omnes administratorii spiritus in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis? » (*Hebr.* i, 14.) Adversarii sunt dæmones qui impediunt prælatos Ecclesiæ, ne aliquos ad regnum cælorum præparent, et ipsos etiam ducunt captivos, et ipsos lapides destruunt, ne in ædificationem ponantur. Sed prius agamus de impedimento adversariorum, et postea de civitate Dei, de qua incepimus, revertemur.

Scitis, dilectissimi, quia quando ad Dominum accessistis, et fidem ejus suscepistis, quæsitum est a vobis: *Abrenuntias Satanæ et omnibus operibus ejus?* Et vestra responsio fuit: *Abrenuntio.* Quæ fuit hæc promissio? Nonne omnia peccata vos de-

vitare promisistis? Nonne dæmoni abrenuntiavistis, et Christo adhærere ulterius spondidistis? Sed diabolus qui de cœlo repulsus, redeuntibus ad cœlum invidet, promissum vestrum conatur violare, aut promissionis vestræ facit vos oblivisci. Cum enim videat se a cordibus vestris pulsum, Deum ibi regnare, juxta illum qui ait: « Exaltare, Deus, in finibus inimicorum meorum (*Psal.* vii, 7), » id est in cordibus impiorum, qui erant fines, et habitacula dæmonum, inquit: « Revertatur in domum meam, unde exivi, et veniens invenit eam vacantem, scopis mundatam et ornatam (*Matth.* xii, 14), » id est mundatam a vitiis et ornatam virtutibus; tunc assumpsit septem spiritus nequiores se, id est criminalia vitia contra septem principales virtutes, et venientes habitat ibi, et sunt novissima hominis illius pejora prioribus. Melius est enim veritatem non agnoscere quam post agnitam retro abire; quia tunc facit labi in unum peccatum, deinde in aliud, et sic vertit in consuetudinem. Accidit ergo illud, quod ait Salomon: « Peccator cum in profundum vitiorum venit, contemnit (*Prov.* xviii, 3), » quia tunc non erubescit pro peccatis, nec palitur correctionem, et sic induratur cor ejus, quod non curat pœnitere, sed vertitur in desperationem. Iste lapis non poterit poliri, nec poni in ædificio Domini. Est aliud genus hominum, quos adeo amor sæcularium amplectitur, ut audita quidem prædicatione 644 emollescant: sed fumus [*f.* funis] consuetudinis eos retrahit, et collectam pecuniam non possunt negligere. Unde Dominus: « Difficile est divitem intrare in regnum cœlorum (*Matth.* xix, 23), » et propterea camelo comparatur; quia sicut camelus non potest deponere gibbum naturalem, sic dives vix potest relinquere amorem collectæ pecuniæ; sicut nec camelus per acue foramen transire, nec dives per arctum viæ tramitem. De quo dicitur: « Arcta est via, quæ dicit ad vitam (*Matth.* vii, 14). » Multum autem relinquit, qui amorem pecuniæ relinquit. Unde Petrus: « Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te (*Matth.* xix, 27). » Multum relinquit, qui sibi nihil retinuit. Non vituperat Apostolus illos qui sunt divites, sed illos qui volunt esse divites, id est qui amant divitias. Unde ait: « Qui volunt fieri divites, incidunt in tentationem, et desideria multa et noxia, quæ mergunt hominem in interitum (*I Tim.* vi, 9) » et perditionem, quia cupiditas est radix omnium malorum. Perjuria enim, usuræ, adulationes, deceptiones, simoniæ, furta, homicidia, superbia, sacrilegia, adulteria pro pecunia fiunt. Propterea ait David: « Divitiæ si affluant, nolite cor apponere (*Psal.* lxi, 11). » Illi vix possunt poliri ad hoc, ut possint poni in templo Dei. Sunt alii quos retinet aliqua voluptas carnis; hi nec curant pecuniam, sed adeo fragiles sunt, quod tentationi gulæ et luxuriæ vix possunt resistere: imo tota die, vel in

A comessionibus et ebrietatibus delectantur, vel in lupanaribus cum meretricibus demorantur, vel domum suam faciunt lupanar. Hi multoties pœnitent, et tamen ad eadem revolvuntur, et sic augmentant peccatum, cum ad vomitum redeunt. Hi jumentis comparantur, quia quasi jumenta computruerunt in stercore suo. De quibus Apostolus: « Non in comessionibus et impudiciis (*Rom.* xiii, 13). » Et iterum: « Nolite inebriari vino, in quo est luxuria (*Ephes.* v, 18). » De meretricibus ait: « Qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur (*I Cor.* vi, 16). » Inde incestus, adulteria et abominabilia genera luxuriæ. Tales sunt qui nec divites sunt, nec luxuriæ dediti, sed pleni sunt iniquitate, et quasi sub spiritu probitatis, homicidiis student. De quibus David: « Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos (*Psal.* liv, 24). » His cibus est effusio sanguinis. De quibus David: « Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? (*Psal.* li, 1). » Tales vix possunt retrahi ab homicidiis. Sunt alii homines qui non possunt nocere manifesta, nec possunt esse divites, sed divitibus invident et detrahunt, et tacite accusant, et semper illis mala machinantur, cum tamen de illis coram bene loquantur. De quibus David: « Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum (*Psal.* xxvii, 3). »

645 LXXXIV.

IN DEDICATIONE ECCLESIE SERMO TERTIUS (98).

De reverentia ecclesiis exhibenda.

C Inquit apostolus Paulus: « Christus dilexit Ecclesiam, et se ipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ; » ut exhiberet ipsæ sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta et immaculata (*Ephes.* v, 25). »

D Audite, fratres charissimi, Paulum apostolum, nuntium vestræ exaltationis, præconem vestræ dignitatis. Audite quanto vel quali amore Christus conjunctus sit Ecclesiæ, quantam gratiam ostendat suæ misericordiæ. Ait enim Apostolus: *Christus dilexit Ecclesiam* ex gratuita bonitate, non ex meritorum processione, quia prior dilexit nos. Et quantum dilexit? Audite quantum. *Se ipsum tradidit pro nobis*, id est pro redemptione nostra. Non misit prophetam, non angelum, non archangelum, sed, ut bonus pastor, animam suam posuit pro ovibus suis (*Joan.* x), ut se humiliando, ad humilitatem suos invitaret. Humiliavit enim se usque ad mortem, mortem autem crucis (*Philipp.* ii), id est mortem latronis. Ideo prius se tradidit, ut postea [eam] sanctificaret lavacro, aqua scilicet baptismatis. Nihil enim potest accipere unda baptismalis, nisi ex confusione [*f.* ex effusione] sanguinis aqua sanctificetur in officium purgationis. Dicitur ergo natam esse Ecclesiam ex latere Christi. Quod mysterium ab

initio mundi fuit in Adam præfiguratum. «Immisit A quippe Dominus soporem in Adam, et tulit unam de costis ejus, et fecit mulierem (Gen. ii, 24).» Dormitio Adæ mortem Christi in cruce significabat, quo in cruce pendente sanguis et aqua de latere ejus fluxerunt. Quæ duo sunt ortus Ecclesiæ sacramentorum. Noë faciens arcam in diluvio, in latere ostium fabricavit, quia arca, id est Ecclesia, ostium fidei et salutis de latere Christi habuit; unde Dominus ad Ecclesiam in Canticis ait: « Surge, amica mea, et veni, columba mea, in foraminibus petre (Cant. ii, 14). » Surge a corpore vitiorum, et veni per bonam operationem, confidens in foraminibus. Foramina petre sunt vulnera Christi, qui est petra, id est firmitas Ecclesiæ; unde Apostolus: Petra autem erat Christus (I Cor. x, 4). » Ideo igitur præmisit B Apostolus, quod Dominus tradidit se, et postea subjunxit: *Ut sanctificaret lavacro, unda baptismatis.* Sequitur: *In verbo vitæ,* quia nobis redemptis baptismate, verbum vitæ, id est præcepta Domini necessaria 646 sunt; quæ sunt vitæ, quia « non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei (Matth. iv, 4). » Ideo ad ostium tabernaculi posita erat mensa propositionis, super quam erant septem panes; quia ingredientibus ecclesiam necessaria erat sacra doctrina, et mensa divitum (f. divinarum) Scripturarum, in quibus sententiæ duodecim apostolorum continentur, qui per duodecim panes significentur; et ideo significavit (f. subjunxit): « Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam » per immortalitatem. *Non habentem maculam:* magni peccati, aut rugam alicujus levioris, *sed ut sit sancta* in virtutibus, *et immaculata* a vitiis. Vult enim Dominus habitare in aula munda, decore virtutum ornata. Unde per Psalmistam: « Dilexi decorem domus tuæ (Psal. xxv, 8). » Et alibi ait David ad Ecclesiam: « Et concupiscet rex decorem tuum (Psal. xlv, 12). » Habuit autem Ecclesia dilecta, ut Domino desponsante thalamum ei domum constituerit [illi] Deus, in qua sponsa sua delectaretur propter prædicationis doctrinam, et lapsa reconciliaretur per confessionem et poenitentiam.

Hic est ille locus, fratres charissimi, in quo modo convenistis, qui vocatur ecclesia, seu basilica. Ecclesia, *convocatio* interpretatur, quia hic omnes convocantur, ut designetur quia omnes in eadem fide et dilectione uniti, unum corpus sunt. Basilica, quia regalis domus est. Basileus enim Græce rex [dicitur]. Hic est autem inhabitatio veri Regis. Ipsa vero compositio domus [mentes] vestras ad vestram instructionem commonet recordandam. Sunt enim in ædificio hujus materialis domus, ecclesiæ diversa membra, quæ aliquid in nobis notare videntur. Est enim in hac ecclesia turris cum campanis, columnis sustentatæ (f. columnæ sustentantes), fenestræ, ostium, duo parietes, singuli lapides colligati cum

cemento, quæ omnia mystice aliquid in nobis designant. Caput (99) enim Christum significat, quia « est caput Ecclesiæ, ut ait Apostolus (Ephes. v, 23), in quo thesaurus divinarum secretorum reconditur. Caput ideo humilius est corpore, quia Christus humiliavit se, carnem servi accipiens (Philipp. ii), adeo quod minor esset angelis secundum humanitatem, quandiu fuit passibilis effectus. Sed post resurrectionem elevatus est super omnes angelos. Quod utrumque designat David, dicens: « Minuisti eum paulo minus ab angelis (Psal. viii, 6). » Quia natura humana passibilis, corruptibilis et mortalis, angelica natura minor erat. Sed post resurrectionem, « gloria immortalitatis, et honore coronasti eum, et constituisti eum super omnia opera manuum tuarum (ibid., 7), » id est angelos, et super omnes qui proprie opera Dei induuntur [f. dicuntur] propter dignitatem suam, quia rationabiles sunt; quasi Deus propriis manibus eos creasset.

647 Turris est confessio et poenitentia, ad quam captivi refugium habent. Cymbala sunt sacerdotes, qui sunt præcones Ecclesiæ, qui ad confessionem homines invitant; unde Dominus per Isaiam admonet: « Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam (Isa. lviii, 1). » Et iterum: « Audies verba mea ab eis. » Columnæ Ecclesiæ sunt pastores, qui prædicatione sua et correctione sua domum Dei sustentant; unde in Canticis: « Columnas ejus fecit argenteas (Cant. iii, 10). » Argentum est metallum nitidum et sonorum; sic pastores sono prædicationis domum Dei retinent (f. sustinent), dicens David: « Eloquentia Dominica, argentum igne examinatum (Psal. xi, 7). » Fenestræ, divinæ Scripturæ accipiuntur, per quas Sol justitiæ, id est Christus, nobis lucet, nec tamen in præsentia aperte videmus; unde Apostolus: « Nunc videmus per speculum et in ænigmate (I Cor. xiii, 12), » id est in obscuritate; unde Ecclesia in Canticis: « Dilectus meus respiciens me per fenestras (Cant. ii, 9), » id est apertas (100) sententias. Ostium est fides, quia per eam ingrediuntur homines ad Ecclesiam. Duo parietes sunt duo populi, id est Judaicus et gentilis, de quibus conversis constituta est Ecclesia; unde Apostolus: « Servantes unitatem fidei in vinculo pacis (Ephes. iv, 1). » Itaque non solum valet locus iste ad sacra peragenda, sed utilis est ad ædificationem, et præterea valde venerabilis est, quia corpus et sanguis Domini ibi ad salutem nostram sanctificantur. Ibi pueri baptizantur. Ibi peccatores reconciliantur. Ibi animæ pascuntur. Ibi orationes funduntur; unde scriptum est: « Domus mea, domus orationis vocabitur (Matth. xxi, 13). » Quid in ea faciendum sit David præmisit, dicens: « Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum, et confitebor nomini tuo, Domine (Psal. v, 8). » Adeo enim venerabilis est, quod Dominus ingrediens Jerusalem,

(99) Forte ea pars, quæ Gallice vocatur *le chevet*.

(100) Forte non apertas, si attendatur ad proxime posita.

semper divertebat ad templum, dans nobis exemplum, quia quando ingredimur civitatem, prius ecclesia petenda est; unde 648 dicitur in Evangelio: Cum introisset Jesus Jerusalem, introivit in templum, et vindicavit domum suam in officium orationis, et vendentes et ementes de templo ejecit, dicens: « Domus mea, domus orationis vocabitur (Matth. xxi, 13). » Qua occasione a Judæis tentus, et crucifixus est. Cum enim Judæi vidissent eum tantam habuisse potestatem in omnes, quod funiculo ejecisset eos de templo, conspiraverunt in eum; unde David: « Zelus domus tuæ comedit me (Psal. lxxviii, 10), » scilicet, amor Ecclesiæ meæ quam defendi, comedit me, id est fuit causa mortis meæ. Sic diabolus per filios suos et per membra sua, Ecclesiam omnibus modis infestat; filios etiam Ecclesiæ quos [ipsa] generavit, quos nutrit, contra matrem suam incitat; unde conqueritur mater in Canticis, dicens: « Filii matris meæ pugnaverunt contra me (Cant. i, 5). » Et alibi scriptum est: « Filios enutriti et exaltavi, ipsi autem spreverunt me (Isa. i, 2). » Quæ major despectio? quæ major violatio? quæ major temeritas, quam in loco sancto et in aula Dei, id est in Ecclesia Dei, in templo Spiritus sancti, ministris ecclesiæ insidiari? Eis clamat Apostolus: « Qui violaverit templum Dei, disperdet illum Deus (I Cor. iii, 17). Amen.

LXXXV.

IN DEDICATIONE ECCLESIAE SERMO QUARTUS (I).

« Jerusalem, quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum (Psal. cxxi, 3). »

In sacra Scriptura Jerusalem denominatur ad tria. Dicitur enim Jerusalem, sanguinaria illa civitas, de qua dictum est: « Non capit prophetam perire extra Jerusalem (Luc. xiii, 33). » Cui et Dominus ait: « Jerusalem, quæ occidis prophetas qui ad te missi sunt (Matth. xxiii, 37). » Dicitur etiam quandoque Jerusalem, militans Ecclesia, quæ adhuc habet tabernaculum suum sub 649 sole, quæ modo sub Domino militat in terris, ut quandoque cum Domino regnet in excelsis, ut ibi: « Surge, illuminare, Jerusalem, quia venit lumen

(1) Ex Andegavensi. — Probabile est V. Hildebertum hunc sermonem habuisse ad monachos ordinis Sancti Benedicti, cujus hic nomen exprimit, et specialem gloriam illis commendat. Cluniacenses autem Cluniacensis ipse videtur alloqui, divitum terræ liberalitate adeo ditatos, ut etiam reges gentium quasi tributarios habuerint, qualis fuit Alphonsi regis Hispaniæ parens, qui sacro Cluniacensi monasterio censum annum assignaverat, quem ipse Alphonsus, insignis officii sibi a sancto Hugone abbate in gravissimo negotio exhibiti memor, duplicari iussit. Hinc Hildebertus occasionem sumit monachis benefactores suos commendandi, asserendique ipsos, ut divitibus terræ ob singularem beneficentiam obnoxios, non tantum sibi, sed et suis benefactoribus mereri debere, ut his quorum temporalibus foverentur, spiritualia sua ad salutem proficere curarent.

Plura autem in hoc sermone notatu digna occurrunt. Verbi gratia, quod adhuc Hildeberti tempore,

A tuum, et gloria Domini super te orta est (Isa. lxxvi, 1). » Dicitur etiam Jerusalem, Ecclesia triumphans, quæ constat ex angelis et spiritibus beatorum, de qua dicit Apostolus: « Jerusalem, quæ eversum est, libera est, quæ est mater nostra (Galat. iv, 26). » Et Propheta ad eam: « Lauda, Jerusalem, Dominum; lauda Deum tuum, Sion (Psal. cxlvii, 1). » Solum enim et totum officium ejus est, Dominum laudare. Unde alibi: « Beati qui habitant in domo tua, Domine; in sæcula sæculorum laudabunt te (Psal. lxxxiii, 5). » Sane de Ecclesia triumphanti loquitur hic Propheta, quod ex duobus quæ sequuntur concipi potest. Adidit enim: *Ut civitas*. Ipsa quidem civitas non est ratione nominis, sed est ut civitas ratione similitudinis. Proprie enim civitas congregatio est hominum jure viventium (2). Ipsa vero non tantum hominum, sed et hominum congregatio est et angelorum. Quid vero sit: *Cujus participatio erit in idipsum*, ipsi soli convenire habet. Ecclesiæ enim militantis, et uniuscujusque civitatis participatio, id est habitatio est in eo quod est in idipsum, id est invariabile, et in eodem statu permanens. Superest videre qua ratione similitudinis ædificetur ut civitas.

In ædificatione civitatis tria concurrunt, primo, violenter extrahuntur lapides de lapidicina, malleis et vectibus ferreis, in multo labore hominum et sudore; secundo, cum celte, bipenni et regula poliuntur, eruderantur, quadrantur; tertio, per manus artificis in locis suis disponuntur. Ad hunc modum in ædificatione cœlestis Jerusalem tria considerantur, separatio, politio, positio. Separatio est violenta; politio, purgatoria; positio, æterna. Primum est in angustia et afflictione; secundum, in patientia et expectatione; tertium in gloria et exultatione. Per primum sciebatur (s. cribratur) homo sicut triticum; in secundo examinatur homo sicut argentum; in tertio reponitur in thesaurum. Siquidem vivi lapides sunt, de quibus ædificatur, spiritus scilicet illorum quos prævidit Deus conformes fieri imaginis claritatis suæ. Hi dum sunt in corporibus, adhuc sunt in lapidicina. Moles enim corporis tenacissime eos premit et arctat. Unde dictum est:

ut etiam pluribus post annis, jejunia usque ad vespem protraherentur, cum eos hic redarguat, qui idcirco per diem jejunabant, ut ad vespertinam cœnam lautius epularentur, quod nunc ut plurimum faciunt nostri temporis heterodoxi. Ibi etiam Hildebertus utitur verbo composito *cœnophagizandi*, cum describit *super plenitudinem gaudii* quo potientur simul in futura vita beati, ubi, inquit, cum Domino cœnophagizabunt, cum videlicet, ut ait B. Joannes evangelista. Apoc. cap. xix, v. 17, *congregabuntur ad cœnam magnam Dei*, ubi se cum illis cœnatum, et illos secum cœnatos spondet. Apoc. cap. iii, v. 20.

Ibi denique videtur innuere jejunium a fidelibus observatum die Commemorationis defunctorum, ad subsidium animarum expiatorio igne purgandarum; quam commemorationem sanctus Odo in suis monasteriis nuper agendam instituerat, et quam postea universalis Ecclesia recepit, et pie celebravit.

(2) id est, sub una lege et eodem jure viventium.

ius quod corrumpitur, aggravat animam, et a inhabitatio deprimit sensum multa cogitant. Sap. ix, 15). » Ab hac extrahi desiderabat, cebat : « Quis me liberabit de corpore mortis ? (Rom. vii, 24.) » Multis autem concussionibus se est nos agitari, ut inde extrahamur idonei. Per multas enim tribulationes oportet nos intro- gnum Dei. De quibus experto credite dicenti : « vigiliis multis, in laboribus supra modum, in et siti, in frigore et nuditate, etc. (II Cor. xi, De molestia vero separationis, audite Prophe- « Circumdederunt me gemitus mortis, dolores i circumdederunt me (Psalm. xvi, 5). » Quam rabilis etiam sit illa separatio, quando scilicet loales (3) solvuntur, proportionalia rumpuntur. ro experientie legant de illo, qui ab Antonio citari noluit, ne iterum oporteret eum mori. hanc separationem, si qui statim inveniuntur i, quod rarum est, sublevantur. Sicut domus lietus, cuius via ad cœlos etiam a quibusdam re visa est. Nos vero secundum minorem ajorem) partem loquimur, qui cum ligno, feno ula transeunt, et in purgatorio poliuntur. De quo Apostolus : « Si cuius opus arserit, detrimentum tur, ipse vero salvus erit, sic tamen quasi per n (I Cor. iii, 15). » Post positionem autem sus- tur, suisque aptantur locis per manum arti- disponuntur permansuri sacris ædificiis. Sane iæc singulis annis repræsentat Ecclesia ; in a Omnium sanctorum, separationem ; in solem- e eorumdem, positionem ; in Memoria mor- im positionem. Dies enim jejuniorum, dies tionis est. Unde Dominus ait : « Prima die sep- mensis affligetis animas vestras (4) (Levit. xvi : « Non enim verum habet jejunium, qui ad riosam cœnam servat ventrem suum, qui non ius solito comedit et aridius, qui jejunio alas non facit eleemosynas et orationes. Dies vero anis, quæ super plenitudinem gaudii significat, io sancti cum Domino cenophagizant. Tertio, oria mortuorum agitur, ut hi qui in purgatorio antur, plenam consequantur absolutionem, vel e mitigationem. Et sic tria hæc repræsentat sia circa spiritus beatorum, unde transeunt, transeunt. [qua transeunt.] Verum tamen in hac sitione videor injuriosus esse angelis, qui pri- im tenent in ædificio spirituali. Quocirca possu- aliter hanc ædificationem assignare, ne ange- n immemores esse videamur. In sacra Scriptura numero hoc nomen prolatum, civitas, simpli- terrenam Jerusalem antonomastice significat, i : « Videns Dominus civitatem, flevit super (Luc. xix, 41) ; » et in Michæa (vi) Dominus at ad civitatem. Jerusalem ergo cœlestis ædi- ur, sicut Jerusalem reædificata fuit. Post Ba- nicam enim destructionem sub Jesu magno

Forse finales, id est illi nodi corporis et animæ iter per mortem solvuntur.

A sacerdote Zorobabel duce cœpit 651 reædificari, et sub Nehemia reædificata est in hunc modum : Primo septem portæ localæ sunt, deinde intercape- dines muri a porta usque ad portam extensæ. Nec moveat nos quod in Esdra plures his portæ leguntur (II Esdr. iv). Sic enim in civitatibus minores portæ sub principalibus inveniuntur. Nomina vero porta- rum sunt hæc : Porta vetus, porta fontis, porta equorum, porta gregis, porta sterquilini, porta piscium, porta vallis. Ad hunc modum Faber ille, qui fabricatus est auroram et solem, in sua spiri- tuali civitate jam fundavit septem portas quas Mat- thæus prosequitur, dicens : « Beati pauperes, beati mites, etc. (Matth. v, 3). » Octava est quasi intercapedo inter portas murorum, cum subditur : « Beati eritis, cum maledixerint vobis homines, et persecuti vos fuerint, etc. (ibid., 11). » In ordine vero quædam plenius explicantur, ubi dicitur cœle- stium virtutum, et beatorum patrum, prophetarum, apostolorum, martyrum, confessorum et virginum. Quod autem sequitur, omnium electorum, ad inter- capedinem muri pertinet. Prima ego porta sunt angeli ; secunda, patriarchæ ; tertia, prophætæ ; quarta, apostoli ; quinta, martyres ; sexta, confes- sores ; septima, virgines. Prima, cœlestis ; secunda, fidelis ; tertia, umbratilis ; quarta, judicialis ; quinta, terribilis ; sexta, exemplaris ; septima, admirabilis. Ad litteram porta vetus dicta est, quæ in principio nascentis Jerusalem fundata est, cum adhuc Salem vel Solyma vocaretur, in diebus Abraham, vel Mel- chisedech regis æterni (Gen. 14). Ad hunc modum Deus Pater per Filium « in principio creavit cælum et terram (Gen. i, 1), » id est angelos et omnem corpoream materiam. Unde quia angeli sunt creatura primordialis, non immerito dicuntur porta vetus et cœlestis. Unde Jacob visis angelis evigilans ait : « Hic domus Dei est, et porta cœli (Gen. xxviii, 19). » Dicta est etiam civitas Salem, quæ interpretatur pax. Dejecto enim Lucifero cum sequacibus, con- summata est pax in reliqua, cum accusator fratrum suorum ejectus est. Ad litteram porta fontis erat, per quam transitus erat ad fontem Gihon, super quam unctus est Salomon in regem. Per hanc significan- tur patriarchæ ; ab his [enim] fides et cultus Dei habuit originem, et ad nos tanquam a fonte per rivulos derivata est. Primus enim Abraham nomen D unius Dei publice prædicavit ; de quo dictum est : Senex fidelis, prima credendi via est. Cujus tempo- ribus Dominus, circumcisione, quasi quodam cha- ractere, gregem suum ab aliis separavit nationibus. Ad litteram porta gregis juxta templum erat per quam introducebantur animalia ad offerendum de- stinata, super quam erat turris 652 Opher, id est nebulosa, propter altitudinem suam sic vocata. Per hanc figurati sunt prophetæ. Primus enim Samuel habitare fecit homines unius moris in domo, quibus

(4) Vulgata sic habetur : *Mense septimo, decimo die mensis, affligetis animas vestras.*

omnia communia erant ad modum cœnobitarum, qui diu noctuque hymnis et canticis divinis invigilabant, et hunc quasi gregem Dominicum prophetarum Samuel appellavit.

Hæc autem porta umbratilis dicitur, qui sub figuris operum, et in tegumentis verborum prophetaverunt. Ad litteram porta equorum dicta est in qua dimittebant equos qui ascendebant ad templum, ultra quod equitando procedere non licebat. Per hanc figurati sunt apostoli. Frequenter tamen in sacra Scriptura equus in malo solet accipi, indignatione (f. in designationem) superbiæ, quia erecta cervice incedit; unde dictum est: « Fallax equus ad salutem (Psal. xxxii, 17). » Propter hoc etiam prohibitum est filiis Israel ne multiplicarent sibi equos. Legitur tamen quandoque equus in bono, ut ubi: « Equitatus tuus salus. » Et sic legitur Zacharias (vi) vidisse de medio montium egredientes currus, et equos rubeos et nigros, ita similiter et albos. Non incongrue ergo apostoli equis comparantur pro sua velocitate. Dictum est (enim) eis a Domino: Ite in universum terrarum orbem illi autem abeuntes, prædicaverunt ubique, et inæstimabili celeritate in omnem terram exivit sonus eorum (Psal. xlviii, 5), » ut tanquam equi, Christum equitem celeriter circumferrent. Hæc porta dicitur iudicialis, quia sunt iudices a Domino (constituti,) cum ait: « Sedebitis super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel (Matth. xix, 28). » Unde et aggratulando, dicit eis Ecclesia: Vos sæculi iusti iudices, et vera mundi lumina. Ad litteram porta sterquiliniæ erat, per quam sordes civitatis undecunque collectæ effluebant. Per hanc figurati sunt martyres, quorum corpora reputata sunt tanquam stercora, quorum sanguis ita viliter, et abunde tanquam aqua effusus est; unde scriptum est: « Effuderunt sanguinem servorum tuorum tanquam aquam in circuitu Jerusalem. Posuerunt mortalia servorum tuorum escas volatilibus cœli, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ (Psal. lxxviii, 3). » Hæc porta dicitur terribilis. Ipsi enim lapidati sunt, secti sunt, in occisione gladii mortui sunt, pro Christo succensi flammis, extensi in eculeis, suspensi in patibulis, asiscati (f. dissecati) ungulis. Quæ tormentorum unanimitas (f. universitas) non solum terribilis fuit ad videndum, verum etiam recordatio eorum horribilis est ad audiendum. Porta piscium erat, quæ respiciebat mare Mediterraneum, per quam mercimonia piscium deferbantur in urbem. Per hanc figurati sunt confessores, qui in media vitiorum voragine vivunt, qui contra fluctuum impetum feruntur, qui procellis circumsonantibus feriuntur, sed non deficiuntur. Hæc porta dicitur exemplaris, quia cum verbo doctrinæ, ministrant nobis exemplum vitæ.

Porta valliserat quæ ducebat ad vallem Josaphat. Per hanc figurantur virgines. Per vallem enim figuratur humilitas. Collectanæ enim virtutes sunt vir-

ginitas et humilitas; unde beata Virgo solam humilitatem memoravit, dicens: « Quia respexit humilitatem ancillæ suæ (Luc. 1, 48). » Hæc porta dicitur admirabilis. Quid enim admirabilius est, quam angelicam vitam ducere in terris, in carne non solum præter carnem vivere, sed etiam contra carnem? Cæterum, cum audio virgines dici portam Josaphat, totus horrore contremisco. Josaphat enim ex interpretatione iudicium sonat. Timeo autem ne forte viri a virginibus iudicentur, comparatione, non auctoritate, quia per duo, scilicet per fragilitatem carnis et ignorantiam mentis, putabam nos invenire solatium excusationis ante tribunal Iudicis. Vereor autem ne objiciat nobis virgines, quarum sexus fragilior, et animus naturaliter minus sensibilis, ut in prædictis duobus nullum habeamus excusationis refugium. Hæ septem portæ quas diximus, in cœlesti Jerusalem jam immobiliter fundatæ sunt, unde ad consummationem usque sæculi murorum intercapedines ædificabuntur. Muri vero planities ex duobus conficitur. In utraque namque superfluo muri, lapides quadrati ponuntur et prominentes. In mediotulio vero, lapidum fragmenta vilia et inordinata reconducuntur. Per hæc duo figurantur activi et contemplativi. Activi enim, ut ait Ambrosius, non habent merita sibi sufficientia ad vitam; unde necesse habent ut faciant sibi spirituales amicos de mammosa iniquitatis, qui recipiant eos secum in æterna tabernacula, sicut lapides laterales (f. laterales) mediotulium secum sursum ferunt. Considerate ergo vos quibus loquor, quanta vobis incumbat sollicitudo. Non enim sufficit vobis habere merita tantum sufficientia vobis ad vitam, nisi habeatis et abundantiam meritorum ad eos qui vos fecerunt sibi obnoxios. Huic enim cœnobio, sicut et cæteris, reges gentium, divites terrarum prædia sua et possessiones contulerunt, quibus sustentarentur pauperes Christi, qui divino manciparentur servitio. Duplex itaque vobis incumbit sollicitudo, sufficientiæ meritorum in vos, et abundantiam in illos. Deus autem qui dat semen serenti, et panem comedenti in abundantia, det vobis et nobis sufficientiam hanc et abundantiam, et nos, et illos quos vobiscum trahitis, recipiat in æterna tabernacula Jesus Christus, Dominus noster, cum venerit iudicare vivos et mortuos, et sæculum per ignem. Amen.

LXXXVI.

IN DEDICATIONE ECCLESIE SERMO QUINTUS (5).

« Vere Dominus est in loco isto, et ego nesciebam (Gen. xxviii, 16). »

In templi dedicatione, fratres mei, Ecclesia propositum verbum frequentare consuevit. Idcirco diligentius ejus perquirenda est intelligentia, ut ex ea reficiatur intus devotio vestra. Videndum est ergo qui hæc verba dixerit, et ubi, et quando, et quare. Quis? Jacob patriarcha legitur in Genesi (ibid) hæc protulisse. Ubi? In Bethel. Quando? Cum exiret de

bee, et pergeret in Aram [*Vulg.* Haran]. Quare? Auctori suo inhæreant, vel quanta compassione charitatis, nostra infirmitatibus condescendant. Ex quorum similitudine debemus formam nostram [sumere] et pro posse [proximorum] sublevare miseriam. Notandum autem quod angelos ille dormiens conspicit, qui in lapide caput ponit, quia ab exterioribus cessans, interiora penetrat is qui intenta mente imitationem Redemptoris observat. Caput ponit in lapide, qui Christo inhæret mente. Qui enim a præsentis vitæ actione remoti sunt, et ad superna non intendunt, dormire possunt, sed videre angelos nequeunt, quia caput, non in lapide, sed in terra posuerunt. Plerumque enim, quanto securius ab exterioribus cessant, tanto latius immundæ sibi cogitationis strepitum cumulant [*f.* tumultant, seu comprimunt]. Unde vere de Synagoga: « Viderunt enim hostes, et desiderunt Sabbata ejus (*Thren.* 1, 7). » Hostes, id est dæmones, quorundam derident Sabbata, cum ipsas vacationes pertrahunt ad illicita. Sancti autem laboriosius dormiunt, quam vigiliant, quia in eo quod actiones sæculi deserentes superant, quotidie contra se ipsos pugnant, ne mens per negligentiam torpeat; ne sub arcu otio ad desideria superna frigescat; ne ipsis plus justo deserviat; ne sub discretionis specie sibi parcendo, a perfectione languescat. Unde in Cantico canticorum: « Ego dormio, et cor meum vigilat (*Cant.* v, 2). » Et: « Si dederò somnum oculis meis, et palpebris meis dormitationem (*Psal.* cxxxv, 4). » Videt etiam Dominum innixum scalæ, quia quælibet contemplatio in errorem tendit, nisi eam Dominus moderetur et regat. Istud quoque iter designat exitus Hebræi populi ex Ægypto. Hebræus enim *transitor* interpretatur, Ægyptus, *tenebræ*. De Ægypto venit in desertum, ubi fabricatur tabernaculum. Bonus viator, excussis tenebris erroris et peccati, mente petens cælum, mundum istum sibi reputat desertum, non thalamum, sed stabulum, tanquam non habens hic manentem civitatem, sed futuram inquirens. Habet hic tabernaculum quod frequenter, id est Ecclesiam, ubi Deo militat, extra quam non est locus veri sacrificii; ubi Trinitas digne et pure colitur, et per fidem mundato corde videtur. Hoc est desertum Idumæ, sicut in titulo psalmi legitur, id est terrenæ, sæculi videlicet, ubi sititur et esuritur; sed protectione et umbraculo tabernaculi transitur. Fit tabernaculum de lignis sethim, similibus albæ spinæ, dolatis et planatis, id est sanctis, in præsenti ab omni asperitate et enormitate peccati mundatis, tabulis erectis, vectibus et aliis modis contextis, corlinis, sagis et pellibus suppositis [*f.* superpositis], quæ præter diversitatem et virtutum decorem significat, et erat mutabile et portabile. Sumus enim advenæ et peregrini, ubi auditur sonitus mallei et securis, dum tanquam mare confragosum sonant diversæ vota populorum. Inde sub Josue venerunt in terram promissionis, ubi templum ædificatum est de lapidibus quadratis, politis, clavis et cemento conjunctis, ubi nec securis nec malleus audita

bee, et pergeret in Aram [*Vulg.* Haran]. Quare? Auctori suo inhæreant, vel quanta compassione charitatis, nostra infirmitatibus condescendant. Ex quorum similitudine debemus formam nostram [sumere] et pro posse [proximorum] sublevare miseriam. Notandum autem quod angelos ille dormiens conspicit, qui in lapide caput ponit, quia ab exterioribus cessans, interiora penetrat is qui intenta mente imitationem Redemptoris observat. Caput ponit in lapide, qui Christo inhæret mente. Qui enim a præsentis vitæ actione remoti sunt, et ad superna non intendunt, dormire possunt, sed videre angelos nequeunt, quia caput, non in lapide, sed in terra posuerunt. Plerumque enim, quanto securius ab exterioribus cessant, tanto latius immundæ sibi cogitationis strepitum cumulant [*f.* tumultant, seu comprimunt]. Unde vere de Synagoga: « Viderunt enim hostes, et desiderunt Sabbata ejus (*Thren.* 1, 7). » Hostes, id est dæmones, quorundam derident Sabbata, cum ipsas vacationes pertrahunt ad illicita. Sancti autem laboriosius dormiunt, quam vigiliant, quia in eo quod actiones sæculi deserentes superant, quotidie contra se ipsos pugnant, ne mens per negligentiam torpeat; ne sub arcu otio ad desideria superna frigescat; ne ipsis plus justo deserviat; ne sub discretionis specie sibi parcendo, a perfectione languescat. Unde in Cantico canticorum: « Ego dormio, et cor meum vigilat (*Cant.* v, 2). » Et: « Si dederò somnum oculis meis, et palpebris meis dormitationem (*Psal.* cxxxv, 4). » Videt etiam Dominum innixum scalæ, quia quælibet contemplatio in errorem tendit, nisi eam Dominus moderetur et regat. Istud quoque iter designat exitus Hebræi populi ex Ægypto. Hebræus enim *transitor* interpretatur, Ægyptus, *tenebræ*. De Ægypto venit in desertum, ubi fabricatur tabernaculum. Bonus viator, excussis tenebris erroris et peccati, mente petens cælum, mundum istum sibi reputat desertum, non thalamum, sed stabulum, tanquam non habens hic manentem civitatem, sed futuram inquirens. Habet hic tabernaculum quod frequenter, id est Ecclesiam, ubi Deo militat, extra quam non est locus veri sacrificii; ubi Trinitas digne et pure colitur, et per fidem mundato corde videtur. Hoc est desertum Idumæ, sicut in titulo psalmi legitur, id est terrenæ, sæculi videlicet, ubi sititur et esuritur; sed protectione et umbraculo tabernaculi transitur. Fit tabernaculum de lignis sethim, similibus albæ spinæ, dolatis et planatis, id est sanctis, in præsenti ab omni asperitate et enormitate peccati mundatis, tabulis erectis, vectibus et aliis modis contextis, corlinis, sagis et pellibus suppositis [*f.* superpositis], quæ præter diversitatem et virtutum decorem significat, et erat mutabile et portabile. Sumus enim advenæ et peregrini, ubi auditur sonitus mallei et securis, dum tanquam mare confragosum sonant diversæ vota populorum. Inde sub Josue venerunt in terram promissionis, ubi templum ædificatum est de lapidibus quadratis, politis, clavis et cemento conjunctis, ubi nec securis nec malleus audita

sunt ; et hoc immobile. Sanctis enim in resurrectione A
plene mundatis, et in æternum victuris, sine labore
et sine miseria, omnia pacifica erunt et tranquilla,
et nulla deinceps inquietudine perturbanda ; utrum-
que ædificium, domus Dei, et utrumque consecra-
tum et inunctum. Facta sunt hæc duo ad litteram ab
antiquo populo. Fiunt etiam hodie templa materia-
lia a Christiano (populo,) et consecrantur et dedi-
cantur in quibus Deo serviant sicut in illis, licet
excellentiore modo. In ipsa autem dedicatione multa
mystice aguntur, litterarum scilicet inscriptionibus,
aspersionibus, et aliis multis. Sed tam ista quam
illa facta sunt propter homines. « Non enim homi-
nes propter Sabbatum, sed Sabbatum propter ho-
mines (*Marc. ii, 27*), » et ideo et illa destructa sunt,
et hæc destruentur, ut alia, id est spiritualia, con-
struantur. De his Apostolus : « Templum Dei san-
ctum est (*I Cor. iii, 17*). » Et alibi : « Dei ædificatio
est (*ibid.*, 9). » Et : Anima iusti sedes est sapientiæ ;
hæc est vere domus Dei, et locus Dei, in quo vere
est Dominus. Unde in Psalmista : « Dominus in
templo sancto suo (*Psal. xlvii, 11*). » Et : « Magnus
Dominus et laudabilis nimis, in civitate Dei nostri, in
657 loco [*Idg. monte*] sancto ejus (*Psal. cxliv,*
3). » Sed qui ubique est essentialiter et veraciter,
quare hic vere dicitur esse ? Hic est gratuite ; hic
est salubriter ; hic est perreveranter, juxta illud :
« Mansionem apud eum faciemus (*Joan. xiv, 13*) ; »
quod non in his qui ad tempus credunt, et in tem-
pore tentationis recedunt. Ideo hic vere Dominus ;
ille enim vere est dominus qui ejus est servus ; alii,
non. Unde in Malachia (*cap. i, 6*) : « Si ego Domi-
nus, ubi est timor meus ? » Unde : « Beata gens, cu-
jus Dominus Deus ejus (*Psal. xxxi, 12*). » Beatus
populus de ejus dominio ; beatus nihilominus de
ejus servitio, cui servire regnare est. Nec est per-
transeundum quod iste viator de Jacob sit Israel.
Per quid ? Quia prævaluit angelo in lucta. Angelus
est sermo angelicus, id est divinus, id est lex Dei,
quæ voluptatibus carnis contradicit, cui prævalet in
lucta, quia convalescit ad implenda mandata, ut
pro eis postpositis nihil formidet de pœna. Qui
etiam victori benedicit, quia ei benedictionem
æternam acquirit. Sed tacto femore claudicat, quia
dum ad dexteram, id est ad superna ardentem anhe-
lat, de sinistro, id est temporalibus minus curat.
Inde etiam sit Israel in futuro, id est videns Deum D
per speciem, quia hic intuebatur per fidem. In Aram
vel Jerusalem est Israel, qui hic fuit Jacob dum pu-
gnaret, ut ibi dicat : *Vere Dominus est in loco isto*,
quando Deus erit omnia in omnibus in abscondito
faciei suæ a contradictione, vel co.urbatione homi-
num. Unde ad hunc convenienter potest, quia evigilans
hoc dicit, quoniam qui in hac vita a strepitu mundi
dormivit, in resurrectione vel morte evigilans, quam
jucundum sit Deum videre et ab eo inhabitari per-
fecte cognoscit. Unde : « Satiabor cum apparuerit

(6) E Victorino.

gloria tua (*Psal. xvi, 15*). » Dominus autem templi
sui ædicator, consecrator et inhabitator, sine quo
nihil sumus aut possumus, talem in presenti de
nobis et in nobis sibi faciat domum, quam ad glo-
riam suæ visionis et æternæ mansionis perducatur qui
vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

LXXXVII.

IN DEDICATIONE ECCLESIE SANCTI NICOLAI. SERMO
SEXTUS (6).

(7) « Salomon ædificavit domum domini in Jerusa-
lem septem annis, et dedicaverunt eam in octavo
rex et filii Israel. Fecit ergo Salomon in die illo
festivitatem celebrem, et omnis Israel constituta
est multitudo magna, et oravit rex ad Dominum,
dicens : Exaudi, Domine, vocem orationis, quam
orat ad te servus tuus in loco isto, ut exaudias oratio-
nem **658** populi tui Israel, quodcumque oraverit
in loco isto. Et cum exaudieris, propitius eris.
Quod si peccaverint tibi (non enim est homo qui
non peccet) et egerint penitentiam, et adorave-
rint te, propitiaberis populo tuo, qui peccavit tibi.
Dixitque Dominus ad eum : Exaudivi orationem
tuam, quam deprecatus es coram me (*II Par. vi,*
6). »

Omnia, fratres charissimi, facta antiquæ legis
sunt figura novæ, et propter nos memoriæ commen-
data. Templum autem Domini antiquitus factum fi-
gura fuit Ecclesiæ, et dedicatio ejus, nostræ dedi-
cationis exemplum. Si domus Domini vocata est ubi
sacrificia et hostiæ offerebantur, multo magis ora-
tionis domus, in qua carnis et sanguinis ejus cele-
brantur sacramenta, [domus] Domini vocanda est ;
et si Dominus orationem populi sui in illa se promi-
sit audire, quanto magis preces nostræ recipiuntur
in ista, ubi sunt veri oratores [*f. adoratores*] pas-
sionis Dominicæ ? Et si festivitas in dedicatione ejus
templi, quod erat umbratile et figurativum, cele-
brata est, quantum gaudium in nostræ matris [Ec-
clesiæ] consecratione agendum est ? Quod autem se-
ptem annis ædificasse, et in octavo dedicationem
celebrasse dicitur, non sine figura credendum est.
Septem enim annis, id est per totum tempus hujus
vitæ, quod septem diebus agitur, structura Ecclesiæ,
id est fidelium, qui templum Domini sunt, (consur-
gere) non desinit, dicente Apostolo : Nescitis quia
templum Domini estis, et inhabitatio Spiritus san-
cti (*I Cor. iii, 16*). » Et iterum scriptum est : « Ani-
ma iusti sedes est sapientiæ. » In octavo autem an-
no facta est festivitas, quia in die Resurrectionis,
quæ dicitur octava, quæ est post tempus hujus vi-
tæ, quod per septem annos designatur. Hæc autem
festivitas nostræ dedicationis gaudium significat
tantæ festivitatis [*f. celebritatis*], ut animo teneamus
memoriam futuræ resurrectionis, et in gaudio no-
stræ matris, omnes filii ejus debent convenire, læ-
tari, et sanctificationi matris suæ gratulari. Sed
quia de multis partibus veniunt filii, et multo la-

(7) Non textum ipsum exprimit, sed ex textu hi-
storiam.

occurrunt matri, de tanta festivitate discedere debent irremunerati: statum est a sanctis bus quod in dedicatione sanctæ Ecclesiæ fiat peccatorum, ut cum in aliis temporibus sit in lutio [/. abolitio] criminum, in festivitate ejus a matris sentiant auxilium. Quod autem hæc itas veneranda sit, ipse Dominus ostendit, qui tus est festivitati dedicationis interesse, sicut tum est in Evangelio: « Facta sunt encœnia in solymis, et ambulabat Jesus in porticu Salo- s (Joan. x, 22). » Encœnia autem vocantur so- a dedicationis. Hæc etiam dedicatio præfigu- set temporibus 659 Jacob. Cum enim Jacob, o patre, et fugiens fratrem suum Esau, iret ad i petiturus uxorem, in itinere tulit de lapidi- qui in terra jacebant, et supponens capiti suo, B ivit in eodem loco, et vidit in somnia scalam i ad cœlum directam, et angelos ascendentes cendentes, surgensque tulit lapidom, et erexit ulum, et fundens oleum desuper, fecit altare no, dicens: « Non est hic aliud nisi domus Dei, rta cœli (Gen. xxviii, 17). » Ecce iste anti-, sine lege, sine scriptura, sanctificavit Domino e, et domum Dei vocavit, quia per Spiritum um tabernaculum Dei ibi futurum præciebat. omnia tantum figura fuerunt. Jacob Christum ficat, qui, quasi relicto Patre, dum carnem as- ait, cœlum descriuit, parentibus relictis, id est is, de quibus carnem assumpserat; et relicta i, id est Judæa, perrexit ad gentes, ducturus sam. Dormitio Jacob in itinere mortem Christi C leat in cruce. Lapis quem capiti suo supposuit, unitatem Christi junctam divinitati designat. itas autem caput Christi est, sicut ait Aposto- Caput Christi, Deus. Scala directa ad cœlum, a et ascensio graduum virtutum. Ascenditur ad cœlum, id est ad cœlestem vitam gradibus sarum virtutum.

geli descendentes et ascendentes sunt prædi- es qui nuntiant nobis regnum Dei, qui ascen- et descendunt, cum aliquando sublimiora, ali- lo humiliora prædicant. Ascendit Joannes, cum : « In principio erat Verbum (Joan. i, 1). » De- it Paulus, cum dixit: « Nos prædicamus Chri- , et hunc crucifixum (I Cor. ii, 1). » Et idem escendit, aliquando ascendit; et qui ascendit, ando descendit. Descendit Joannes, dicens: D bum caro factum est (Joan. i, 14); » ascendit is, cum ait: « Nos prædicamus Christum Dei em, et Dei sapientiam (I Cor., i, 24). » Domum ocat [Jacob] lapidem, quia Christus spirituali- it inhabitatio Spiritus sancti; unde scriptum : Plenus Spiritu sancto rediit a Jordane (Luc. . » Propterea etiam dictum est Jacob fuisse i super lapidem, quia Christus unctus est oleo us sancti in regem et sacerdotem. In regem, scriptum est: « Ego autem constitutus sum rex super Sion montem sanctum ejus (Psal. ii, in sacerdotem, sicut scriptum est: » Tu es sa-

A cerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech (Psal. cix, 4). » De unctione ejus testatus est David, dicens: « Propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis (Psal. xlii, 8). » Porta cœli, quia Christus est ostium paradisi, sicut ipse ait: « Ego sum ostium; per me si quis introierit, salvabitur (Joan. x, 7). » Sed cum vobis venia ex labore, fratres charissimi, et congratulatio 660 festivitatis hujus debeatur, scire tamen debetis quia non quælibet peccata vobis relaxantur hic, sed illa de quibus pœnitulistis et confessi fuistis. Si enim vult peccator sibi relaxari peccatum: si vult [sua] vulnera sanari, ea medico celare non debet. Prius debet peccator culpam recognoscere, postea osten- dere, et postea sibi medicinam rogare. Prius dicat: « Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et pec- catum meum contra me est semper (Psal. li, 5); » deinde subjungat: « Delictum meum cognitum tibi feci, et injustitiam meam non abscondi (Psal. xxxi, 5); » ad ultimum dicat: « Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum (Psal. vi, 2). » Sicut diver- sæ herbæ multis infirmitatibus conveniunt, sic di- versæ medicinæ morbis peccatorum. Alius in con- jugio salvatur, alius in virginitate, alius in viduitate. Alius in tumultu mundi contra mundum et diabolum pugnat. Alius extra mundi strepitum fugiens, ho- stem spirituales debellat; sed super alias est vita contemplativa, id est vita monachalis, vita eremita- lis. Hi mundum exuerunt; hi vilibus induendo se, spreverunt; hi obedientiam sectantes dilectionem ostenderunt. Tres virtutes specialiter in eum [mun- dum] regnant [/. pugnant]: charitas, humilitas, obedientia, in quorum habitatione fraternitas osten- ditur. Si juxta Psalmistam: « Ecce quam bonum et quam jucundum, habitare fratres in unum (Psal. cxxxii, 1). » Humilitas in vilitate vestimentorum præmonstratur. Obedientia, in libenti servitute, dum parent voluntati fratrum, declaratur. Hi sunt illi qui spoliunt Ægyptum. Cum vellet Dominus fi- lios Israel de Ægypto educere (Exod. xii), præcepit omnibus accipere mutuo a vicinis vasa aurea et ar- gentea, et omnia quæcunque possent, latenter effu- gere [/. auferre], et sic spoliare Ægyptum. Filii Israel sunt monachi qui fugiunt Ægyptum, id est tenebras hujus mundi. Ægyptus enim tenebræ interpretatur; a vicinis vasa subripiunt, dum a mundanis, inter quos habitant, aliquos secum attrahunt, et Ægy- ptum, id est mundum spoliunt. Et quia semper cu- piunt Ægyptum spoliare Deo, monasterium suum inter mundanos ædificant, non suæ, sed publicæ utilitati providentes. Collocare malunt domum suam juxta mare, ut aliquos pisces extrahant de locis ser- vitutis, id est peccatores de profundo maris, et ut alios salvent, quam in montibus habitare, et nullum secum salvare. Sed, fratres charissimi, cum omnis Ecclesia veneranda sit, quia mater est, sunt specia- liter illæ ecclesiæ frequentandæ, ubi pignora san- ctorum, ubi sanctorum habentur reliquiæ. Hæc ergo ecclesia ab omnibus fidelibus veneranda

est, ubi tam pretiosi confessoris memoria habetur, **661** videlicet beati et venerabilia sancti Nicolai (8), qui ab infantia Deo servire coepit, qui in papilla repugnans legi naturæ jejunia observavit. Præterea est quædam prærogativa hujus ecclesiæ, quare reverentiam et honorem ei præcipue debeat, et ei servire, quia beatus Petrus per suum scilicet vicarium papam Romanæ Ecclesiæ eam visitavit,

(8) Probabile est hic designari ecclesiam Sancti Nicolai Andegavensis, quæ ab Urbano secundo, tunc in Gallias agente, traditur fuisse consecrata, anno scilicet 1096, ut habetur in *Gallia Christiana*

A eam sanctificavit, eam dedicavit, et perpetuam veniam **662** per singulos annos hujus benedictionis festivitatem colentibus indixit [*f. indulxit*]. Pensate, fratres charissimi, pensate, fideles, sanctos Dei intercessores habere, et præcipue pretiosum confesorem Nicolaum, ut ejus meritis æternam patriam mereri possitis, juvante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen,

D. Roberti ad episcopos Andegavenses, pagina 229, ad Gaufridum juniorem; et in ejus dedicatione hæc concio videtur habita.

SERMONES DE DIVERSIS

LXXXVIII [*De diversi I*].

(9) SYNODICUS AD PASTORES IN ILLUD LUCÆ XII: « CUI MULTUM DATUM EST, MULTUM QUÆRETUR AB EO. »

Quantas commissis vobis ovibus debeatis excubias, evangelica vos docet assertio, dicens: Cui plus committitur, plus ab eo exigitur. Ab illo autem tria vobis commissa sunt, « a quo omne datum optimum, et omne donum perfectum est (*Jac. i, 17.*) » « Quid enim habes quod non accepisti? » (*Rom. iv, 7.*) » Et: « Nos omnes, ut ait Evangelista, de plenitudine ejus accepimus (*Joan. i, 16.*) » De ejus, inquam, plenitudine, de quo habetis et vos, quod Christiani estis; quod sacerdotes estis, quod pastores estis. Quod Christiani estis, propter vos est; quod sacerdotes estis, propter Deum est; quod pastores estis, propter oves est. Ex eo enim quod Christum **663** profiteamini, fidem debetis custodire; ex officio sacerdotis, Deum placare; ex cura pastoris, gregem pascere. Denique, ex primo nomen geritis Christi; ex secundo et tertio vices agitis Christi: de quibus, ut (juvante Domino) aliquid ad nostram protrahamus eruditionem, plenius singula persequamur. Meminisse vos oportet vestram, fratres, quam fecistis in baptismo promissionem; cui, et sub quo vos obligastis testimonio. Promissio vestra fides catholica est; cui fidem pepigistis, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus est, testis pacti Ecclesia est. Testatur autem Apostolus, « quod fides sine operibus mortua est (*Jac. ii, 26.*) » ideo mortua, quia non vivit in ea vegetatio actionis; ideo mortua, quia non movet aut regit animam ad gaudia patriæ cælestis. Fide hujusmodi dæmones insigniti sunt, et tamen a consortio honorum spirituum separantur.

(9) Ex editis, sed ad ms. Ebr. recensitus et emendatus. — Hunc sermonem in omnibus editionibus invenimus, sed parum abiit quin illum inter epistolas exhibuerimus, cum illum in optimo Ebroicensi, seu Peroniano manuscripto codice in ipsa epistolarum serie deprehenderimus, et id nobis suadere videntur ipsius sermoni textus, etiam in editis,

B Credunt, et nihilominus eis æternum incendium præparatur. Quippe fides sine opere, flos est sine fructu, manipulus sine grano, moneta sine argento. Ex hoc manipulo nihil excutitur unde anima pascatur. Ex hac moneta panis emi non potest, quid de cælo descendit, et dat vitam mundo. Cum in domo Domini multæ mansiones sint, nulla prorsus hujusmodi moneta comparatur. Alia profecto moneta est, quæ in civitate Domini nostri in pretio est. Per hanc mortalibus quoddam cum superis commercium est; per hanc fit una respublica, conventus hominum, et conventus angelorum. In hac moneta rex imagini suæ applaudit; pro hac regnum cæli cuilibet venale exponit. Vultis eo pane refici, post quem nullus esurit? Proferte hanc monetam, et satiabit vos. C Vultis invenire iudicem placatum, quando sedebit cum senatoribus terræ? Proferte hanc monetam, et a dextris ordinabit vos. Vultis ad cœnam nuptiarum Agni suscipi? Proferte hanc monetam, et intramittet vos. Vultis videre bona Domini in terra viventium? Proferte hanc monetam, et non latebunt vos. Porro tam accepta et tam fulgens moneta, fides Christiana est; cæterum non ea fides, quæ operum experta est, sed cui operis structura superposita est. Vult et exigit a nobis Dominum hujusmodi fidem, sicut ab emptore venditor monetam puram, monetam pretiosam. Hanc ei fidem (si bene recolitis) promisistis: hac fide cum eo fœdus percussistis: hujus fidei vos Trinitati debitores fecistis. Cum enim interrogaremini; « Credis in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cæli et terræ? » et responderitis: « Credo, » Patri vos obligastis. Cum a vobis quæreretur: « Credis et in Jesum Christum

cum ibidem præsens pagina vocatur. Cum tamen ut *sermo synodicus* fuerit evulgatus, fieri potuit ut ab Hildeberto revera fuerit in synodo pronuntiatus, ac deinde in gratiam absentium descriptus, et ad illos postea quasi epistola encyclica transmissus. Illum porro e præfato manuscripto, plus quam triginta locis emendatum, exhibemus.

in ejus unicum Dominum **664** nostrum ? » et iceretis : « Credo, » Filio vos obligastis. Cum diceretur : « Credis et in Spiritum sanctum ? » superponeretis : « Credo, » Spiritui sancto vos gastis. Grave nimis est a pactione hujusmodi ire. Si enim Patri mentimini, nihil vobis et ea erit quæ promittitur filiis hæreditas ; si Filio, proderit vobis assumpta pro vobis humanitas ; Spiritui sancto, exstinguetur quæ diffusa est in vobis vestris charitas. Quia igitur fidei hujusmissio facta est, quia fundamentum positum est, rædificate lapides rutilos, lapides pretiosos. In structura nihil patietur periculi, quando us manifeste veniet (*Psal.* **xxix**, 3) ; « nihil ionis, cum « ignis in conspectu ejus exardescet » ; « nihil commotionis, cum « in circuitu tempestas valida (*ibid.*) » deserviet.

Itaque decursis, quæ ex Christiana fide ve-
lebet fraternitas, id quod ex sacerdote debetis,
vna pagina vos docebit. Offensus primo Deus
gressionem originali, frequenter offenditur ac-

illa semel commissæ, deleta est Christo se-
in cruce passo. Hæc acta, quotidie deletur
to quotidie in altari immolato. Ut illa evacua-
missus est in mundum Christus, Deus et
hostia et sacerdos ; ut evacuaretur ista, or-
ur in Ecclesia minister altaris, non Deus, sed

non hostia, sed sacerdos. Itaque professio-
estræ est cælestem sacrificiis placare indigna-
m ; vestrum spectat ministerium per mysterium
nici corporis peccatores in divinam revocare

im. Non omnes tamen apud Deum impetrant,
inque pro aliis interpellant, neque enim om-
Deum placant qui Deo immolant. Immolat
prosus ; sed per Isaiam (*cap.* **lxvi**, 3) Dominus
t : « Facinorosus qui mihi sacrificat, tanquam
nem occidat (**10**). » Immolat iniquus ; sed, teste
ntia, « non respicit Altissimus in oblationes ini-
am, nec in multitudine sacrificiorum propitia-
peccatis eorum (*Eccli.* **xxxiv**, 23). » Et Pro-

« Iniquitatem si aspexi in corde meo, non
liet Dominus (*Psal.* **lxv**, 18). » Credite mihi,
te, fratres, credite, consacerdotes, non placatur
is votis Deus. Eo teste loquor ; amplius ali-
loquor. Exacerbatur hostilis impiorum Deus.

hi non creditis, majori credite auctoritati.
prius enim dicit : « Cum is qui displicet, ad
sedendum mittitur, judicis animus ad iracun-
provocatur. » Exacerbant itaque Dominum
icia vestra, si displicet illi vita vestra ; placa-
autem ipse et aliis pro vobis, si prius viam
dierum feceritis, sacrificetur ei a vobis. Quam
et viam Moyses ad Pharaonem loquens, his
dit verbis : « Ibi viam trium dierum in
dinem, ut **665** sacrificemus Domino Deo no-
Exod. **viii**, 27). » Quænam est hæc via, charis-
fratres, quam priusquam sacrificet, jubetur

A fatigari populus Domini ? Quæ sunt istæ tres diætæ,
quibus peractis, offertur beneplacitum Deo sacrifi-
cium ? Prima eane diætæ a malo declinare est ; se-
cunda, bene agere est ; tertia, ascensiones in corde
disponere est. De prima Apostolus sic ait : « Qui
furabatur jam non furetur (*Ephes.* **iv**, 28). » De
secunda idem dicit : « Induite vos armamenta [ar-
maturam] Dei, ut possitis stare adversus insidias
diaboli (*Ephes.* **vi**, 11). » Tertiam Salomon in Can-
ticis canticorum admirans, ait : « Quæ est illa quæ
progreditur sicut aurora consurgens ? » (*Cant.* **vi**, 9.)
Si ergo secundum Apostolum, carnis renuntiatis
operibus, primam fecistis diætam. Si juxta eundem,
novum induitis hominem, qui secundum Deum crea-
tus est in justitia et sanctitate vernus, secundam
fecistis diætam. Si prophetam secuti, ascensiones
in corde vestro disposuistis, tertiam fecistis diætam.
His igitur expletis, placebunt Domino sacrificia ve-
stra. His Dominus exercituum exaudiet vota vestra.
In his enim sit Judæa sanctificatio ejus. In his Israel
sit potestas ejus. Ista triplex diætæ, quia præ cæte-
ris vobis incumbit, præ cæteris exigitur a vobis.
Hinc est quod sacrificantes Domino sacerdotes, hu-
jusmodi diætæ mentionem faciunt, dicentes :
« Unde et memores nos tui servi, sed et plebs tua
sancta ejusdem Domini nostri Jesu Christi tam
beatæ passionis, necnon et ab inferis resurrectionis,
sed et in cælos gloriosæ ascensionis, offerimus præ-
claræ majestati tuæ de tuis donis ac datis hostiam
puram et certam. » Sic enim reminisci debent mor-
tis et crucis Jesu Christi, ut ejus gratia mortificent
et crucifigant carnem suam cum vitiis et concupi-
scentiis suis ; sic recolere renovationem resurrectio-
nis, ut ejus exemplo aspirent ad animæ resurrectio-
nem ; sic recordari gloriosæ ad cælos ascensionis,
ut illum imitantes, scalam quam vidit Jacob, as-
cendere laborent.

Hæc profecto sunt quæ respicit professio sacer-
dotum. Ex eo autem quod pastores estis, oves pa-
scere debetis. Hinc est quod Ezechieli Dominus di-
cit : Fili hominis, propheta super pastores Israel,
nunquid non oves pascunt pastores ? » (*Ezech.* **xxxiv**,
2.) Ecce testimonio Domini non se pascunt pasto-
res, sed oves. Pastoris enim est querere non quæ
sua sunt, sed quæ Jesu Christi (*1 Cor.* **xiii**) ; non
commoda temporalium rerum, sed salutem anima-
rum. De his autem qui se ipsos pascunt, et oves
negligunt, quid Spiritus sanctus per eundem pro-
phetam dicat, audiamus : « Lac, inquit, consumitis,
et lanis vos tegitis, et quod infirmum est, non con-
fortastis ; quod ægrotum, non corborastis ; quod
perierat, non requisistis ; quod forte fuit, confre-
gistis, et **666** dispersæ sunt oves meæ, eo quod
non sit pastor (*Ezech.* **xxxiv**, 3). » Arguuntur his
verbis pastores, qui se pascunt, et non oves. Qui
sunt qui se ipsos pascunt ? De quibus ait Apostolus :
« Omnes querunt quæ sua sunt non quæ Jesu

Qui mactat pecus, quasi qui excerebrat canem.

Christi (*Philip. ii, 21*). » Qui sunt qui sua quæ-
runt? Qui lac ovium comedunt, qui lanæ se induunt.
Qui sunt isti qui non quærent ea quæ sunt Jesu
Christi? Qui quod infirmum est, non confortant;
quod ægrotum est, non corroborant; quod perit,
non quærent; quod forte est et pingue, confringunt.
Lac omnium ovium est quidquid ad sustentandam
temporalem necessitatem prælatis exhibent subjecti.
Exhibent decimas et primitias; decimæ et primitiæ
lac ovium sunt. Exhibent oblationes altarium, et
eleemosynas defunctorum: oblationes et eleemosy-
næ lac ovium sunt. Et cum diximus quid sit lac
ovium, dicemus et quid sit lana. Qui lac præbet,
potum præbet; qui lanam præbet, honorem præbet:
lana enim est honor corpori. Tetigitur inde nuditas
ejus, tetigitur infirmitas et confusio ejus. Est itaque
lana quidquid honoris a subjectis prælatis impendi-
tur. Cum ergo exhibentur primi recubitus in cœnis,
cum primæ cathedræ in synagogis, lana præbetur.
Cum salutantur in foro, et eis dicitur: « Ave, Rabbi
(*Matth. xxvi, 49*), » lana præbetur. Hæc sunt quæ
pastores quærent, qui se ipsos pascunt, et oves ne-
gligunt. Commodum scilicet supplendæ necessitatis,
et aura favoris et laudis. Sed fortassis ad hæc dici-
tis: Nunquid non de altario vivunt, qui altario de-
serviunt? « Quis plantavit vineam, et de fructu ejus
non comedit? Quis alligavit os bovi trituranti? » (*I Cor.*
ix, 7.) « Ita, inquis, dignus est operarius mer-
cede sua (*Luc. x, 7*). » Licet vobis ovium lacte vesci,
licet lacte ovium potari, licet et indui lana, cum
lanam quærere nec liceat, nec expediat. Cæterum
his tantum licet, qui cum lacte et lana temporalem
sustinent necessitatem, ovium non negligunt in-
firmitatem. Si enim non confortatis ovem infirmam,
si non roboratis ægrotam, si non requiritis erro-
neam, perniciose lac consumitis ovium, quia vos
ipsos pascitis, et oves contemnitis. Quæ autem sunt
oves, quæ ægrotæ, quæ erronæ, quæ infirmæ? Si
nescitis, discite; si scitis, scire vos operibus ostendite.
Oves sunt, sed infirmæ, qui ad tempus credunt, et in
tempore tentationis recedunt; oves sunt, sed infir-
mæ, qui cum intelligant super egenum et pauperem,
cum bonas faciant vias suas et studia sua, cedunt
tamen imminentibus adversis, cedunt amissione so-
bolis, cedunt damno rei temporalis. Petrus ovis in-
firma fuit, cum in Caiphæ atrio, ad vocem ostiarie
Christum negavit (11). Ovis infirma fuit Marcellinus
papa, qui tempore persecutionis 667 thus idolis
adolevit. Cum igitur ovem pastor senserit infirmam,
cum flagella timentem, debitum confortationis ad-
hibens solatium, dicat: « Fili, præpara animam
tuam ad tentationes (*Eccli. ii, 1*). » Cum tempora-
lis tribulatio aderit, proferat: « Diligit pater filium
quem corrigit. » Habet et hoc quod subjungat:
« Oportet vos per multas tribulationes intrare in
regnum Dei. » Et illud: « Fidelis Deus est, qui non
paliatur vos tentari supra id quod potestis; sed fa-

ciat cum tentatione proventum, ut possitis susti-
nere (*I Cor. x, 13*). » Sed hæc et his similia infir-
mæ ovi dicere, ovem confortare est infirmam. Adsit
igitur infirmis ovibus præscriptum confortationis
auxilium. Adsit et corroboratio ægrotis. Oves ægro-
tæ sunt, « viri sanguinum et dolosi, quorum os lo-
quitur veritatem, et dextra eorum dextra est in-
iquitatis (*Psal. cxlii, 9*). » Oves ægrotæ sunt filii te-
nebrarum, impliciti carnalibus desideriis, quæ mi-
liant adversus animam. Denique miserabili ægritu-
dine laborant, de quibus Apostolus ait: « Nolite er-
rare, Deus non irridetur; neque adulteri, neque
fornicatores, neque masculorum concubitores, ne-
que avari, neque rapaces regnum Dei possidebunt
(*Galat. vi, 7*). » Omnes hujusmodi velut ægroti ja-
cent, velut quadam paralyti torpentes languent.
Unde et animas has paralyti resolutas, ille paralyti-
cus figurasse legitur, qui delatus ad Christum per
apertum tectum demissus est ante Christum. Anima
siquidem, quæ diversis aggravata vitiis enitendi ad
meliora vires amasit, quid aliud est, quam male
torpens paralyticus, et omnino viribus corporis de-
stitutus? Porro vestrum est hujusmodi paralyticum
quasi quibusdam scapulis deferre, tectum ei domus
aperire, medico eum præsentare. Animæ enim hu-
jusmodi ægritudine decumbenti, compassionis hu-
merum supponere vos convenit; ea infirmante, in-
firmari; ea scandalizante uri, ut cum Apostolo di-
catis: « Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis
scandalizatur, et ego non uror? » (*II Cor. xi, 19*.)

Sed fortassis tantus desperat ægrotus; fortassis
suum nescit medicum; nescit quo manum dante
surgat; nescit quo curante convalescat. Necesse est
ei tectum domus aperiri: nisi aperiatur tectum, non
demittetur paralyticus ante Christum. Tectum do-
mus Scripturarum est intellectus. Latet ibi gratia
medici, latet benignitas, latet potestas. Cum igitur
ægrotæ ovis desperat, aperito prophetam sic dicen-
tem: « Spera in Domino, et fac bonum, et inhabitabis
terram, et pascere in divitiis ejus (*Psal. xxxvi, 3*). »
Cum de benignitate medici diffidit, discat quid medicus
dicat: « Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur,
et vivat (*Ezech. xxxiii, 11*). » Cum medici potestatem
ignorat, a pastore audiat: « Omnia quæcunque voluit
668 Dominus, fecit in cœlo et in terra, in mari et
in omnibus abyssis (*Psal. cxxxiv, 6*). » Hæc et alia
hujusmodi dicere, tectum est aperire. Tecti autem
apertione dimittetur [f. demittetur] paralyticus
ante medicum, peccator ante Christum. Si hanc
curam omnibus ægrotis impenditis, oves ægrotas
roboratis. Incumbit et vobis oves requirere per-
euntes. Ovis errat, et periit, quæ perversitatibus
hæreticorum fallitur; quæ ab unitate Ecclesiæ se-
paratur. In his ab errore revocandis, estote vos
pastores solliciti, estote importuni. Audite Aposto-
lum dicentem: « Prædica verbum; insta opportune
et importune (*I Tim. iv, 2*). » Quibus opportune et

(11) Petrus negans ovis infirma fuit; sic et Marcellinus papa.

quibus importune? Opportune quidem volentibus A importune autem nolentibus. Sunt enim oves quæ revocatæ redeunt; sunt et quæ redire nolunt; quæ perire diligunt. Has præcipue pastor bonus requirit. Bonus pastor pro his animam ponit, cum inquirentem vepres damnorum pungant, cum spinæ persecutionum fatigent, cum terreat insania principum, cum laniet varietas tormentorum. Pastor tunc bonus revocat errantem, requirit pereuntem; sic revocat errantem, sic requirit pereuntem. Si post Arium ovis aberrat, si cum Ario Filium a Patre separat, ovis a pastore audit illud Filii: « Ego et Pater unum sumus (Joan. x, 30). » Si decepta ovis fabulatur cum Eutychæ duas in Christo personas, reprimitur Athanasii auctoritate, sic de Christo dicentis (12): « Licet Deus sit et homo, non tamen duo, sed unus est Christus. » Item: « Unus omnino, unus non confusione substantiæ, sed unitate personæ. » Si gestat ovis notam Sabellii, si characterem Donati, si cætorum cauteriem hæreticorum: afferrat pastor prophetas, iunitatur Evangelio, pugnet cum Apostolo. His atque aliis authenticiis paginis revocet errantem, requirat pereuntem. Cui et hæc ratio est, qua revocet errantem, qua requirat pereuntem; quia timet et negligit revocare errantem, et requirere pereuntem. Hoc quod forte est, confringat; quod crasum est, occidat. Hoc enim quod sequitur: « Et quod forte fuit confregistis. » Ovis ea fortis est, quæ in catholica fide permanet, quæ ab unitate fidei non recedit, quæ Petri retia non rumpit. Hanc tamen pastor confringit, hanc occidit, si non revocat errantem, si non requirit pereuntem. Quæ enim fortis non est, nullum credit periculum in errando, nullum in pereundo, cum videt pastorem silentem, cum videt negligentem, cum remissum circa errantes, circa pereuntes. Unde fit ut et ipsa non vereatur errare, non vereatur perire. Dicit enim apud se: Si malum esset in hæresim labi; si sequi Arium, si imitari Donatum, pastores contra loquerentur, revocarent errantes, 669 requirerent pereuntes. Quia itaque silent, post illos ire, cum illis credere, suo me docent silentio. Cum igitur pastor silet, non revocans errantem, nonquirens pereuntem, pastoris negligentia ovis quæ est fortis, confringitur; quia qui catholicus est, hæreticorum perfidiæ sociatur.

Ecce patet, charissimi fratres, solius silentii culpam esse, non exempli; quod non confortatur ovis D infirma, quod non roboratur ægrotata, quod aberrans non revocatur, quod fortis confringitur. Sed fortassis pastor nitetur tam noxium purgare silentium; fortassis deferet ad Dominum pellem ovis, mortuæ ovis. Increpatus enim, quia ad ovem errantem siluerit, quod silens confregerit, fortem et occiderit: excusationem de morte ovis quasi quamdam pellem patrifamilias sic assignabit: « Monui ne aberraret, et non audivit vocem meam; docui ne fornicaretur abs te, et contempsit doctrinam meam; urebar gelu

et æstu, nec somnum capiebant oculi mei. » Si res ita se habet, de mortua ove, pastor, bonam reddidisti rationem. Si arguisti, si increpasti, animam tuam redemisti. Si autem mentiris, scrutator cordium falli non potest; pellis excusationis liberare te non potest. Si, inquam, mentiris, vae tibi, quia siluisti; quia quod erraverat, non revocasti; quod perierat, non requisisti. Audi quid Spiritus per Ezechielem loquitur: « Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris: si non fueris locutus ut se custodiat impius a via sua, ipse impius in impietate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram (Ezech. xxxiii, 8). » Silentium si ergo tam gravem damnationem meretur, quid mereatur exemplum? Si sic punitur taciturnitas vestra, qua indignatione puniendæ est publica iniquitas vestra? Hanc, fratres, indignationem in confessione et penitentia prævenite. Versetur vestris in cordibus futuri forma iudicii. Hæreat ibi tremendi tempestas et terror diei. Venturus est paterfamilias, ut oves ab hædis separet, ut ad littus trahat sagenam suam, ut emundet a paleis aream suam. Vae pastoribus ovium tunc inter hædos numerandis! Vae piscatoribus animarum tunc inter malos pisces foras præjiciendis! Vae operariis Dominicæ messis tunc igne perpetuo cum palea sine consumptione consumendis! Rogate, fratres, rogate Dominum messis, ut in die ventilationis ex misericordia recondat vos in horrea sua. Quod neminem credimus assequi ex merito suo. Dominus noster Jesus dignetur Christus hanc vobiscum facere misericordiam. Dignetur vos agnoscere et amplecti familiam suam, cum venerit iudicare vivos et mortuos, et sæculum per ignem.

670 LXXXIX [*De diversis II*].

SYNODICUS AD PASTORES (13).

De bonorum pastorum officiis.

« Ego sum pastor bonus; bonus pastor animam suam « dat pro ovibus suis; mercenarius autem pastor, et « qui non est pastor, cujus non sunt oves pro- « priæ..... fugit, etc. » (Joan. x, 11.)

Dominus Jesus Christus, pastor bonus et verus, demonstrat exemplo quod docuerat verbo; animam suam posuit pro ovibus suis; sustinuit ipse mortem, ut oves suas liberaret a morte; præbuit exemplum humilitatis, ut superbiam condemnaret; pertulit patienter illatas injurias, crucem, clavos, lanceam, spula, alapas et irrisiones, contumelias, ut virtutem patientiæ commendaret. Insinuat pastoribus quam humiliter, quam diligenter debeant providere gregibus suis. Condemnavit mercenarios, qui ex pastoralis officio lucra terrena sectantur; qui simulant se esse pastores, sed in necessitatibus ovium deleguntur. Invadunt regimen ecclesiarum, quasi debeant oves Dominicas custodire; sed postquam vident lupum venientem, dimittunt oves, et fugiunt quia non curant de salute ovium, quærentes « quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi (Philip. ii, 21). » Volunt præ-

(12) In Symbolo.

(13) E ms. San-Germanensi, n. 383.

esse, non ut velint prodesse, sed ut possint consequi gloriam sæculi, et lucrum. Ubi major incumbit necessitas, ubi magis opus est cura pastoralis, obli-
viscantur se esse pastores; irruentibus lupis solatium subtrahunt; non opponunt sese pro defensione ovium; non opponunt murum pro domo Israel, non accenduntur zelo rectitudinis, non exercent rigorem severitatis; formidant minas principum, timent inimicitias tyrannorum, metuunt amittere temporalia commoda, verentur audire verba contumeliosa, damna fugiunt, opprobria perhorrescunt, nescientes quidquam pro justitia pati, nec sequentes vestigia Christi, qui passus est pro ovibus suis, relinquens pastoribus exempla patiendi.

Habete, fratres, in memoria quod dicit Dominus per Isaiam prophetam: « Audite me, qui scitis justum. . . . Nolite timere opprobria hominum, et blasphemias eorum ne timueritis: quia sicut vestimentum, sic comedet eos vermis, et sicut lanam sic comedet eos tineæ, salus autem mea in æternum erit (Isa. LI, 7). » His verbis Dominus confortat nos ad toleranda æquanimiter opprobria, quæ pro justitia inferuntur, ut non curemus de contumeliis reproborum, sed constanter annuntiemus veritatem, et viriliter defendamus justitiam, quicumque increpet, quicumque contumelias vel irrisiones inferat. De contumeliis sibi illatis gloriabatur Psalmista, dicens ad Dominum: « Opprobrium insipienti dedisti me (Psal. xviii, 9). » Et de apostolis dictum est: « Ibant a conspectu consilii gaudentes, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati (Act. v, 41). »

Debetis attendere, fratres, quod sicut luna aliquando clara est, aliquando obscura, ita sancta Ecclesia, quæ gerit similitudinem lunæ, quæ, illuminata a sole justitiæ, illuminat noctem hujus sæculi, aliquando clara est, et resplendet tranquillitate et luce prosperitatis, aliquando adversitatum turbini-
bus offuscatur; sed offuscata adversis, non tamen vilior est, nec deformior in conspectu recte viventium, vel recte intuentium, quæ etiam dicit: « Nigra sum, sed formosa; filiæ Jerusalem, nolite me considerare quod fusca sim (Cant. iv, 5). » Similiter boni pastores et boni prælati ecclesiarum nullatenus vilescunt apud Deum, vel apud illos qui recte considerant quando pro justitia despiciuntur ab improbis hominibus, vel etiam conculcantur et indigne tractantur; sed æque jucundum debet eis esse, ac si honorentur atque laudentur. Tanta enim constantia, et tanta fortitudo debet inesse bonis pastoribus, ut neque pro laudibus hominum atque blanditiis a veritate flectantur, nec pro conviciis moveantur. Quod ostendit Dominus, dicens ad prophetam: « Ut adamantem, et ut silicem dedi faciem tuam (Ezech. iii, 9). » Utriusque lapidi scilicet et silicis duritia magna est; sed unus, id est adamas, in pretio habetur; alter, scilicet silex, frequenter pedibus conculcatur. Est ergo sicut adamas bonus pastor Ecclesiæ, quando honoratur ab hominibus et laudatur, nec tamen laude humana, vel adulatione deflectitur. Est

etiam facies boni pastoris sicut duritia silicis, quando pro justitia despicitur ab improbis, vel etiam conculcatur et indigne tractatur; nec tamen lassatur, aut dissidit [f. deficit], sed invicta virtute resistit, et in defensione justitiæ immobiliter perseverat. Horum nihil habent mercenarii, nihil scientes sustinere pro nomine Christi, contententes aliquando et irascentes, non pro periculo Dominicarum ovium, sed pro amissione temporalium commodorum.

Videte, fratres, ne sitis in Ecclesia Dei sicut mercenarii, cum serviatis Domino. Videte ne sicut mercenarii serviatis ei, cum exercetis ecclesiastica officia. Videte ne sit in vestra intentione merces terrena. Videte ne sit in desiderio vestro temporalis recompensatio, sed æterna; nec desperetis de necessariis vitæ, quia si pura simplicitate quæsieritis regnum Dei et justitiam ejus, sine dubio cætera adjicientur vobis ea quibus indigetis. Excubate securus super greges vestros; resistite fortiter lupis visibilibus et invisibilibus; defendite subditos vestros quantum potueritis, et a temporalibus damnis et a spiritualibus detrimentis. Visibiles lupi sunt raptores, qui inferunt hominibus temporalia damna. Invisibiles lupi sunt demones, qui machinantur animabus spiritualia detrimenta, suggerentes adulteria, fornicationes, homicidia, furti, rapinas, fraudes, usuras, perjurium, acurrilates, lenocinia; boni pastores contra utrosque lupos vigilanter obsistant, sed mercenarii nec istis, nec illis defensionem opponunt. Vos autem, fratres, nitimini ut resistatis utrisque. Remove-
te, quantum potestis, damna temporalia, sed maxime cavete detrimenta spiritualia. Gravius enim est amittere æterna, quam transitoria; cælestia, quam terrena, ut defendatis oves vestras a violentia luporum visibilium, a malitia et crudelitate tyrannorum. Ne sitis timidi et torpentes in facienda justitia, in exercenda severitate ecclesiastica, ut eruatis oves vestras a morsibus luporum invisibilium. Insistite prædicationi, exhortationi, correctioni. Corripite delinquentes, ut a malis desistant; exhortamini bene agentes, ut bonis proficiant, ut de bonis ad meliora se extendant, et semper de virtute ad virtutem ascendant. Componite mores vestros, ut omnes videntes vos et audientes accipiant a vobis exemplum sanctitatis, et formam bonæ conversationis. Si demonstratis opere quod docetis sermone, sic erit prædicationis vestra utilis audientibus et grata et dulcis. Quod ostendit Ezechiel propheta, dicens: « Et comedi, et factum est in ore meo sicut mel dulce (Ezech. iii, 3). » De ore eorum dulcis est prædicationis, quorum vita non est contraria prædicationis; quia sicut dicebat beatus Gregorius: « Sermo illius dulcedinem non habet, quem pro vita reprobæ conscientie remordet. » Ideo et beatus Paulus, prædicator egregius, prædicatorum instruens, et quod bonis prædicatoribus convenire insinuans, dicebat: « Sed castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædico, ipse reprobus efficiar (I Cor. xvi, 19). » Et vos, fratres, castigate corpora

et in servitutem redigite. Date operam ut laudeant opera vestra coram Domino, ut laudera vestra coram hominibus, ut utilis, et tunc dulcis sit prædicatio vestra, ut oves vestrae audiant vocem vestram, et vos præcedentes vitam justitiæ alacrius subsequantur. Ad hoc, ad hoc attendite, ad hoc laborate, fratres, ut pro labore pastoralis officii mercedem re-
673 æternam, largiente æterno pastore nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

XC [De diversis III]

SYNODICUS AD PASTORES (14.)

« Vos me elegistis, sed ego elegi vos, ut et fructum afferatis, et fructus vester maneat. » (Joh. xv, 16).

In quo dictum est hoc scitis, et quibus dictum est. A Domino dictum est, et discipulis ejus est. Verumtamen non tantum illis, sed et vobis vocavit in partem potestatis et sollicitudinum. Sicut enim potestatis, sic voluit nos participes exhortationis. Justum est enim ut electat dignitas potestatis, laborem officii interfugiat. Delicatus est qui potestate uti administratione potestatis dissimulat ex merito merito se privat honore, qui honorem sine onere. Vobis enim, qui pastores estis, loquitur Pastor bonus et Dominus pariter, dicens: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, et fructum afferatis, et fructus vester*

In his, quatuor vobis attendenda reliquit, C dignitatem vestram, officium, cautelam, constantiam. Dignitatem, ubi dicit: *Elegi vos*; ubi dicit: *Ut eatis*; cautelam cum subdit: *et fructum afferatis*; constantiam, cum subdit: *et fructus vester maneat*. Dignitas est in munere, officium est in munere; cautela in fructu, constantia in continuatione. Magnum est quod elegit vos, qui non tallitur dum eligitur, quia inter cæteros prælegit. Est sensus talis: Non vos me elegistis, id est non ex opere electionis elegistis, sed ego omni modo elegi vos. Sunt enim tres modi eligendi: subelectio, præelectio. Electio est, quando similitudine bonorum et malorum eliguntur boni, ut de grano, de torculari oleum separatur. Præelectio est, quando de bonis electis eliguntur optimi. In hunc ordinem electus est Aaron, ut sacerdotio fungerentur coram Domino. Primo enim Dominus ex omni natione quæ loquens erat, filios Israel elegit in populum peculiari. De his autem subelegit filios Levi, quam ministri spirituales, in tabernaculo
674 deserviunt ritu perpetuo. De quibus Dominus prælegit Aaron et filios ejus in sacer-

dotas, qui precibus et oblationibus suis, indignationem Domini in populum placarent. Ad hunc modum sane elegit nos, cum per aquam et Spiritum sanctum ab uberibus infidelitatis separavit nos. Subelegit autem, cum in sortem sanctorum vocavit nos, et in ordinem clericatus promovens characteristicam quadam capitis tonsura, a communi grege fidelium segregavit. Prælegit autem, cum posuit vos super capita hominum dispensatores familie sue, ut detis illi cibum in tempore opportuno. Magnum est utique quod elegit, majus quod subelegit, maximum quod prælegit. Quantum enim est quod ad evaluationem manuum nostrarum inclinantur capita regum. Quod si beneficii et majores inter homines reges hominum et regna sunt, munera vobis offerunt; omnia enim Ecclesia Patres vos constituit, et exspectat intercessores. In præmiu privilegii amoris datum est Petro et dictum est: « Pasce oves meas (Joh. xxi, 17). » In singularitatem potestatis datum est apostolis, et dictum est: « Quæcunque ligaveritis super terram, erunt ligata et in cælis, et quæcunque solveritis super terram, erunt soluta et in cælis (Matth. xvi, 19). » Pensate quantum est hoc maximum, etiamsi ad ligationem (scilicet legationem) angelorum, ascensus est hominum. Quantum ergo est, si ad arbitrium hominum ascensus inclinatur angelorum? Sed vae illis (quod Deus avertat) qui, cum fuerint in capite, relabuntur in caudam, cum sint primi, fiunt novissimi. Qui cum fuerint lapides sanctuarii, dispersi sunt in capite omnium platearum. Vae, inquam, piscatoribus animarum, si inter malos pisces in mare projiciendi sunt! Vae pastoribus ovium si inter hædos numerandi sunt! Vae operariis divinæ messis, si sicut palea sunt arsurus! Sequitur de officio. Posui vos ut eatis. Hac positione volo vos spiritualiter uti sicut et ambulatione. Quatuor, inquam, sunt hominum positiones. Accubitus, sessio, statio, ambulatio. Omnia enim (homo) sic in loco positus est, quod aut jacet, aut sedet, aut stat, aut incedit. Hæc autem inter se differunt in hunc modum. Cum jacet, omnes corporis ejus partes quiescunt; cum vero sedet, inferiores quidem partes quiescunt, superiores vero in sui erectione laborant; cum autem stat, totus laborat homo, erigens se, quia naturaliter pondere suo ad ima refertur (scilicet deferitur); cum ambulat, additur labor gravis ex motu, et fatigatio. Ad hunc modum, quatuor sunt hominum status in Ecclesia Dei. Fidelium enim alii boni, alii mali. Numerum malorum non distinguimus, **675** quia multiplicati sunt super numerum, quorum confusio distinctionem non admittit. Bonorum (vero) status, sicut ordinem, sic etiam recipit distinctionem. Sane bonorum alii sunt activi, alii contemplativi, alii utrisque prælati; et sic unum est malorum genus, et tria sunt bonorum generum fidelium. Mali ergo sunt jacentes, id

Victorino et Andegavensi.

est in mundo quiescentes, qui totam spem et jucunditatem ponunt in mudo divitiarum; quorum deus venter est, nec posuerunt Deum adiutorem suum; qui dicunt; « Anima, habes bona reposita in annos plurimos, epulare, bibe, quiesce (Luc. xii, 19). »

Bonum castrum servat qui se ipsum servat. Hi tales prostrati jacent, nocte dormiunt, nocte ebrii sunt. Inter bonos vero sunt boni conjugati, qui bene utuntur licitis; sed tales divisi sunt: partim mundo, partim serviunt Deo, ut ait Apostolus. Honorant enim Deum de sua substantia, operibus misericordiae intenti, faciunt sibi amicos de mammona iniquitatis, sed tamen solliciti sunt de uxoribus et liberis, de agris, vineis, olivetis, et hujusmodi. Interim etiam in hac sollicitudine quandoque transeunt, portantes secum lignum, fenum, stipulam; et quia isti partim delectantur in mundo, quia partim in bonis operibus exercentur; ideo sedere dicuntur, quia in superioribus laboribus et infimis quiescunt. Sunt alii contemplativi, quorum conversatio in caelis est, quia pacem in Deo ponunt, in mundo autem pressuras (habent,) quibus vivere in mundo mors est, et mori lucrum, dicentes cum Apostolo: « Quis me liberabit de corpore mortis hujus? » (Rom. vii, 24.) Hi dicuntur stare: militantes enim et laborant super terram, ut ita dicam, super ipsos pedum articulos innitentes, et quasi superioris auræ levitate (f. lenitate) reficiuntur. Alii autem sunt prælati; iatis incumbit ambulare, id est inter prædicta hominum genera discurre, nunc his, nunc illis, nunc aliis, increpationem, exhortationem, consolationem, tanquam annonam verbi Dei irrogare. « Ambulans siquidem Jesus juxta mare Galilee, vocavit discipulos (Matth. iv, 18), » quibus postea dixit: « Ito in universum orbem, prædicate evangelium omni creaturæ (Marc. xvi, 15). » Electi ergo estis ut eatis, ergo periculosum est tantum stare, perniciosum est sedere. Ite ergo, excitate jacentes, et dicite: « Surge, qui dormis et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus (Ephes. v, 14). » Hora est jam te de somno surgere, ne fur veniat, tentet et perfodiat domum tuam. Si autem gravi somno oppressus, ad vocem tangentis non evigilaverit, « clama, ne cesses (Isa. lvm, 1), » exalta vocem tuam, quia Dominus magna voce clamavit, suscitans quadriduanum. Adhibe et minas, et terrores **§76** **§77** **§78** **§79** **§80** **§81** **§82** **§83** **§84** **§85** **§86** **§87** **§88** **§89** **§90** **§91** **§92** **§93** **§94** **§95** **§96** **§97** **§98** **§99** **§100** **§101** **§102** **§103** **§104** **§105** **§106** **§107** **§108** **§109** **§110** **§111** **§112** **§113** **§114** **§115** **§116** **§117** **§118** **§119** **§120** **§121** **§122** **§123** **§124** **§125** **§126** **§127** **§128** **§129** **§130** **§131** **§132** **§133** **§134** **§135** **§136** **§137** **§138** **§139** **§140** **§141** **§142** **§143** **§144** **§145** **§146** **§147** **§148** **§149** **§150** **§151** **§152** **§153** **§154** **§155** **§156** **§157** **§158** **§159** **§160** **§161** **§162** **§163** **§164** **§165** **§166** **§167** **§168** **§169** **§170** **§171** **§172** **§173** **§174** **§175** **§176** **§177** **§178** **§179** **§180** **§181** **§182** **§183** **§184** **§185** **§186** **§187** **§188** **§189** **§190** **§191** **§192** **§193** **§194** **§195** **§196** **§197** **§198** **§199** **§200** **§201** **§202** **§203** **§204** **§205** **§206** **§207** **§208** **§209** **§210** **§211** **§212** **§213** **§214** **§215** **§216** **§217** **§218** **§219** **§220** **§221** **§222** **§223** **§224** **§225** **§226** **§227** **§228** **§229** **§230** **§231** **§232** **§233** **§234** **§235** **§236** **§237** **§238** **§239** **§240** **§241** **§242** **§243** **§244** **§245** **§246** **§247** **§248** **§249** **§250** **§251** **§252** **§253** **§254** **§255** **§256** **§257** **§258** **§259** **§260** **§261** **§262** **§263** **§264** **§265** **§266** **§267** **§268** **§269** **§270** **§271** **§272** **§273** **§274** **§275** **§276** **§277** **§278** **§279** **§280** **§281** **§282** **§283** **§284** **§285** **§286** **§287** **§288** **§289** **§290** **§291** **§292** **§293** **§294** **§295** **§296** **§297** **§298** **§299** **§300** **§301** **§302** **§303** **§304** **§305** **§306** **§307** **§308** **§309** **§310** **§311** **§312** **§313** **§314** **§315** **§316** **§317** **§318** **§319** **§320** **§321** **§322** **§323** **§324** **§325** **§326** **§327** **§328** **§329** **§330** **§331** **§332** **§333** **§334** **§335** **§336** **§337** **§338** **§339** **§340** **§341** **§342** **§343** **§344** **§345** **§346** **§347** **§348** **§349** **§350** **§351** **§352** **§353** **§354** **§355** **§356** **§357** **§358** **§359** **§360** **§361** **§362** **§363** **§364** **§365** **§366** **§367** **§368** **§369** **§370** **§371** **§372** **§373** **§374** **§375** **§376** **§377** **§378** **§379** **§380** **§381** **§382** **§383** **§384** **§385** **§386** **§387** **§388** **§389** **§390** **§391** **§392** **§393** **§394** **§395** **§396** **§397** **§398** **§399** **§400** **§401** **§402** **§403** **§404** **§405** **§406** **§407** **§408** **§409** **§410** **§411** **§412** **§413** **§414** **§415** **§416** **§417** **§418** **§419** **§420** **§421** **§422** **§423** **§424** **§425** **§426** **§427** **§428** **§429** **§430** **§431** **§432** **§433** **§434** **§435** **§436** **§437** **§438** **§439** **§440** **§441** **§442** **§443** **§444** **§445** **§446** **§447** **§448** **§449** **§450** **§451** **§452** **§453** **§454** **§455** **§456** **§457** **§458** **§459** **§460** **§461** **§462** **§463** **§464** **§465** **§466** **§467** **§468** **§469** **§470** **§471** **§472** **§473** **§474** **§475** **§476** **§477** **§478** **§479** **§480** **§481** **§482** **§483** **§484** **§485** **§486** **§487** **§488** **§489** **§490** **§491** **§492** **§493** **§494** **§495** **§496** **§497** **§498** **§499** **§500** **§501** **§502** **§503** **§504** **§505** **§506** **§507** **§508** **§509** **§510** **§511** **§512** **§513** **§514** **§515** **§516** **§517** **§518** **§519** **§520** **§521** **§522** **§523** **§524** **§525** **§526** **§527** **§528** **§529** **§530** **§531** **§532** **§533** **§534** **§535** **§536** **§537** **§538** **§539** **§540** **§541** **§542** **§543** **§544** **§545** **§546** **§547** **§548** **§549** **§550** **§551** **§552** **§553** **§554** **§555** **§556** **§557** **§558** **§559** **§560** **§561** **§562** **§563** **§564** **§565** **§566** **§567** **§568** **§569** **§570** **§571** **§572** **§573** **§574** **§575** **§576** **§577** **§578** **§579** **§580** **§581** **§582** **§583** **§584** **§585** **§586** **§587** **§588** **§589** **§590** **§591** **§592** **§593** **§594** **§595** **§596** **§597** **§598** **§599** **§600** **§601** **§602** **§603** **§604** **§605** **§606** **§607** **§608** **§609** **§610** **§611** **§612** **§613** **§614** **§615** **§616** **§617** **§618** **§619** **§620** **§621** **§622** **§623** **§624** **§625** **§626** **§627** **§628** **§629** **§630** **§631** **§632** **§633** **§634** **§635** **§636** **§637** **§638** **§639** **§640** **§641** **§642** **§643** **§644** **§645** **§646** **§647** **§648** **§649** **§650** **§651** **§652** **§653** **§654** **§655** **§656** **§657** **§658** **§659** **§660** **§661** **§662** **§663** **§664** **§665** **§666** **§667** **§668** **§669** **§670** **§671** **§672** **§673** **§674** **§675** **§676** **§677** **§678** **§679** **§680** **§681** **§682** **§683** **§684** **§685** **§686** **§687** **§688** **§689** **§690** **§691** **§692** **§693** **§694** **§695** **§696** **§697** **§698** **§699** **§700** **§701** **§702** **§703** **§704** **§705** **§706** **§707** **§708** **§709** **§710** **§711** **§712** **§713** **§714** **§715** **§716** **§717** **§718** **§719** **§720** **§721** **§722** **§723** **§724** **§725** **§726** **§727** **§728** **§729** **§730** **§731** **§732** **§733** **§734** **§735** **§736** **§737** **§738** **§739** **§740** **§741** **§742** **§743** **§744** **§745** **§746** **§747** **§748** **§749** **§750** **§751** **§752** **§753** **§754** **§755** **§756** **§757** **§758** **§759** **§760** **§761** **§762** **§763** **§764** **§765** **§766** **§767** **§768** **§769** **§770** **§771** **§772** **§773** **§774** **§775** **§776** **§777** **§778** **§779** **§780** **§781** **§782** **§783** **§784** **§785** **§786** **§787** **§788** **§789** **§790** **§791** **§792** **§793** **§794** **§795** **§796** **§797** **§798** **§799** **§800** **§801** **§802** **§803** **§804** **§805** **§806** **§807** **§808** **§809** **§810** **§811** **§812** **§813** **§814** **§815** **§816** **§817** **§818** **§819** **§820** **§821** **§822** **§823** **§824** **§825** **§826** **§827** **§828** **§829** **§830** **§831** **§832** **§833** **§834** **§835** **§836** **§837** **§838** **§839** **§840** **§841** **§842** **§843** **§844** **§845** **§846** **§847** **§848** **§849** **§850** **§851** **§852** **§853** **§854** **§855** **§856** **§857** **§858** **§859** **§860** **§861** **§862** **§863** **§864** **§865** **§866** **§867** **§868** **§869** **§870** **§871** **§872** **§873** **§874** **§875** **§876** **§877** **§878** **§879** **§880** **§881** **§882** **§883** **§884** **§885** **§886** **§887** **§888** **§889** **§890** **§891** **§892** **§893** **§894** **§895** **§896** **§897** **§898** **§899** **§900** **§901** **§902** **§903** **§904** **§905** **§906** **§907** **§908** **§909** **§910** **§911** **§912** **§913** **§914** **§915** **§916** **§917** **§918** **§919** **§920** **§921** **§922** **§923** **§924** **§925** **§926** **§927** **§928** **§929** **§930** **§931** **§932** **§933** **§934** **§935** **§936** **§937** **§938** **§939** **§940** **§941** **§942** **§943** **§944** **§945** **§946** **§947** **§948** **§949** **§950** **§951** **§952** **§953** **§954** **§955** **§956** **§957** **§958** **§959** **§960** **§961** **§962** **§963** **§964** **§965** **§966** **§967** **§968** **§969** **§970** **§971** **§972** **§973** **§974** **§975** **§976** **§977** **§978** **§979** **§980** **§981** **§982** **§983** **§984** **§985** **§986** **§987** **§988** **§989** **§990** **§991** **§992** **§993** **§994** **§995** **§996** **§997** **§998** **§999** **§1000**

(15) Hic innuere videtur Hildebertus librum De virginitate, quem inter plura alia opuscula edidisse se asserit, ep. 45, lib. ii. quem quacunq; diligentia adhibita, nullibi reperire potuimus. Vide notas nostras ad illam epistolam. Quod autem hic sub finem notat de vestibus sacris, quibus sacerdos

lonis sedete (f. sedentes), flete dum recordamini Sion (Psal. cxxxvi, 1): » porrigite manum pauperi, ut oblivioni delatur dextera vestra. Frustra enim manus ad Dominum tendit, qui pro posse suo, eas ad pauperem non extendit. Si vero qui sedet, aliquando stare voluerit, apponite manum innitenti, et dicite: Surge postquam sederis, qui manducasti panem doloris (Psal. cxxxv, 2). Stantibus enim promissum est sedere super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus israel. Ab his transeundum est ad stantes. His necessaria est consolatio in labore. Iatis dicendum est: Stare in viis vestris, viriliter agite, et confortetur cor vestrum, et sustinete Dominum (Psal. xxx). Modicum enim, et videbitis eum. Et illud: « Regnum colorum vim patitur, et violenti possident (Vulg. rapiunt) illud (Matth. xi, 12). » Hic est labor officii vestri. Non enim incongrue Ecclesia Dei, quam ipso auctore regitis, naviculæ comparatur, quæ fluctibus concutitur, sed non submergitur. Hic mundus est mare magnum et spatiosum. Illic reptilia, quorum non est numerus. Per aquam enim multiplex est transitus. Quidam enim transeunt vado, quidam navigio, quidam ponte; alii submersi latent in fluctibus. Hi sunt illi status quatuor, quos supra notavimus. Jacentes enim, viam civitatis non inventientes, voragine fluctuum submersi sunt. Conjugali vada transeunt, in mediis fluctibus sunt, vestes suas conspirantibus, vel nodis (f. conspirantibus notis, vel undis), humidæ fecerunt; pedes autem habent calculis incisos, cæno vero involutos. Qui cum transierint, quod humidum erit in eis, igne purgatorio siccabitur, et salvæ erunt quasi per ignem. Contemplativi ponte transeunt, arctam et eminentiorem viam eligentes, quibus mundus mortuus est, et ipsi mundo, a longe mundi turbem expectantes, qui sicco flumine transeunt in fame et siti, in frigore et nuditate, in vigiliis multis, in laboribus plurimis. Vos autem navigio transitis, in mediis fluctibus sicci permanentes; vobis ergo incumbit subvenire cæteris, ne quis de ponte corruat, quin elevetis eum; ne quis in vado titubet, aut aberret, quin dextram auxilii porrigatis, et submersos undis validioribus extrahatis.

Sequitur de cautela. Videte ergo qualiter ambulatis; caute enim ambulandum, scilicet ut fructum afferatis. Tres memorantur fructus **§77** in Evangelio (Matth. xiii). Tricesimus, sexagesimus, centesimus. Centesimus virginum est, de quo alibi diximus (15). Tricesimus subditorum tricenarius enim surgit ex denario et ternario in se ductis. In fide Trinitatis et observatione decalogi subditi salvantur. Sexagenarius est (app. prælatorum), id est fructus duplicatus. Non enim sufficit prælato se ipsum immaculatum custodire ab hoc sæculo, nisi

altari ministraturus induitur, fere totidem verbis explicat in Tractatu de vestibus sacris, quem infra inter opuscula referemus; unde probationem recipiamus quod et hic sermo, et tractatus ille vere sint Hildebertini.

et ad ipsum [vitandum], et subditos instruat. Non sufficit si bonus est in se, nisi et alios, quantum in se est, bonos faciat. Serta enim ter denis alios coronant aucta clementis, sed duplicata praelatos, nec sine causa, de in reor [f. dici reor : « Sint lucernæ ardentes in manibus vestris (Luc. xii, 35). » Sufficit subditis lucernæ in manibus, quia pro se tantum reddituri sunt rationem Judici cuncta cernenti. Prælati vero non sufficit, nisi utraque manu ferant. Inde est quod dominus papa, [omni] aliquem ordinati in sacerdotem, qui ordinatur in utraque manu cereum ardentem offert ordinatori suo, designans quod curam sui et suorum summo pastori præsentabit. Manipulum ferebat Paulus in una manu, dicens : « Nihil mihi conscius sum (I Cor. iv, 4) : » manipulum in altera, dicens : « Circuivi ab Illyrico mari usque in Jerusalem (16). » Sequitur de constantia. Finis enim pugnam coronat, et Dominus judicat fines terræ. *Fructus ergo vester maneat*, id est permaneat. Præceptum est enim vobis hostiæ caudam offerre Domino suo in odorem suavitatis. Ad hoc significandum, data est vobis tunica talaris, ut in præcepto [f. proposito] perseveretis, ne forte dicatur de vobis : « Hic homo cepit edificare, et non potuit consummare (Luc. xiv, 13). » Ecce quanta præ aliis sublimitas major vobis in honore, tanto major in administrationis opere difficultas, quia quot graduum culmen ascenditis, tot rationum vinculis alligati estis. Quis enim tot vinculis alligatur, quot sacerdos vestibus induitur ministraturus? Primo amictu circumdante ligatur, deinde vittis circumdatis sub ascellis pectus stringit; tertio, renes arctat succinctorio, ac si dicatur ei: Stringe fauces, et pone custodiam ori tuo; stringe, id est crucifige carnem tuam cum vitiis et concupiscentiis. Hoc facite, et vivetis; beati eritis, et bene vobis erit. Verumtamen orate illum, sine quo nihil potestis facere, ut sicut elegit vos, sic juvet vos, ut eatis, et fructum 678 afferatis, Jesus Christus, qui est benedictus in sæcula. Amen.

XCI [De diversis IV].

SYNODICUS AD SACERDOTES (17).

(18) « Locutus est Dominus ad Moysen, dicens : « Sacerdos qui habuerit maculam, non offerat hostias Deo, nec accedet ad ministerium ejus. « Si cæcus fuerit, si claudus, si parvo et grandi et « torto naso, si fracto pede... Si fuerit gibbosus, « si lippus, si albuginem habens in oculo, si scabiem in unguem... Omnis qui habuerit maculam, non accedat offerre hostias Domino... Homo « qui fuerit leprosus, non vescetur de his quæ sanctificata sunt Domino (Levit. xxi, 17 ; xxii, 4). »

Omnia, fratres charissimi, quæ in veteri lege de sacerdotio jubentur, ad nostrum sacerdotium spiritualiter et intellecta pertinere videntur. Ibi vitiositas carnis in sacerdote damnatur. Hic vitiositas mentis

per vitia significata indicatur. Videamus per singula quomodo vitiositas mentis a sacerdotio removeri præcipiente Domino cogit. In primis jubet quod *sacerdos cæcus non offerat hostias* Domino. Cæcus sacerdos est qui Scripturæ scientiam non intelligit, et quo se gressus doctrinæ, vel operis extendat, per ignorantiam nescit. De talibus scriptum est per Isaiam : « Speculatores Jerusalem cæci omnes (Isa. lvi, 10), » scilicet, qui deberent Ecclesiæ Dei providere, et cæteros ducere, cæci sunt, id est ignorantes Domini præcepta. Quam diu isti a sacerdotio removentur, qui populum Dei regere nesciunt, nec quid docere debeant cognoscunt! Ait enim Dominus : « Si cæcus cæcum ducat, ambo in foveam cadunt (Matth. xv, 14). » In præcipitium peccati ambo cadunt, quia ambo viam veritatis ignorant. Quare de pastoribus Dominus in Evangelio ait : « Vos estis cæci et duces cæcorum (ibid.). »

Sacerdotes Dei debent esse prudentes in Scripturis, unde gregem Domini pascant, et unde contra lupum spirituales se muniant. Inde Salomon in Canticis laudando oculos Ecclesiæ dicit : « Oculi ejus sicut columbæ super rivulos aquarum (Cant. v, 2). » Oculi, sunt pastores, qui debent excubare circa gregem Domini. Columbæ debent esse, quia innocentes et simplices debent esse in consideratione Scripturarum, 679 ne sanum intellectum aliqua hæretica sententia corrumpant. Super rivulos aquarum esse describitur. Per rivulos aquarum exuberans scientia Scripturarum intelligitur. Diversi rivuli, diversæ sententiæ sunt. Natura columbæ est juxta fluentia habitare, ut veniente accipitre, se in unda mergendo insidias ejus possit evadere. Eodem modo pastores ad munitionem Scripturarum contra diaboli insidias debent recurrere.

Sequitur : *Si claudus fuerit*, non offeret Deo hostias. Claudus unum pedem habet rectum, et alio claudicat. Hic claudus pastores illi comparantur, qui partim recte Scripturas intelligunt, partim intelligendo recte pergunt, sed in parte male prædicant, et in fide aliqua male sentiendo claudicant. Hanc autem claudicationem mentis, Jacob in corpore claudus præfiguravit, quia populus Israel veniente Christo in mundum, claudicavit mente. Sentiebant enim bene de Christo, cum hominem putarent, sed male, cum Deum non intelligerent. Qui autem claudicant in fide, sunt a sacerdotio removendi, ne alios quos regere debent, claudicare faciant in eodem vitio.

Sequitur : *Si parvo naso sint*, hostias Deo non offerant. Nasus in divina pagina discretionem significat. Nasus enim bonus odor et malus discernitur. Unde Salomon in Canticis describens Ecclesiam : « [Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascus (Cant. vii, 4). » Nasus Ecclesiæ sunt doctores sancti, qui noverunt redolentem catholicæ fidel

(16) Rom. xv, 19. Volg. habet : *Ita ut a Jerusalem per circuitum usque in Illyricum repleverim Evangelium Christi.*

(17) E Victorino.

(18) Paulo aliter habetur in Vulgata sed tamen ad eundem sensum.

doctrinam discutere ab hæreticæ pravitate fetore. *Sicut turris Libani.* Libanus mons est qui interpretatur *candidatio*. Libanus Ecclesiam significat, quia in virtutibus candidata est. Turris Libani significat doctores Ecclesiæ, quia defensio et refugium sunt fidelibus. *Quæ respicit contra Damascum.* Damascus interpretatur *potus sanguinis*. Sanguis voluntates corporis designat. Damascus igitur mundum designat vel figurat, qui sanguine, id est voluptatibus corporis delectantur; turris vero illa, id est sancti doctores mundo contrarii sunt, et ideo contra Damascum dicuntur respicere. Sed redeamus ad propositum. Si aliquis *parvo naso*, id est parva discretionem fuerit, scilicet ut non bene discernat, in ministerio quid faciendum et quid non faciendum, et non bene discernat quo spiritu unumquodque agatur, sive bono, sive malo, non est dignus sacerdotio. Putabit quædam bona esse, quæ mala sunt, si vera discretionem caruerit. De hac discretionem dicit Apostolus: « Alii datur discretio spirituum (1 Cor. xii, 10). » Si grandi et torto naso fuerit, non offerat hostias Deo. Grandem **nasum** habet qui non moderata discretionem evagatur. Sunt enim quidam, qui ultra modum singula perscrutantur, quibus ait Apostolus: « Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem (Rom. xii, 3). » Dum enim aliquis ultra modum divina arcana scrutatur, incidit in errorem, dum non potest adipisci intellectu quod investigabat. Sed, ut ait Dominus: « Si quid residuum fuerit, igne comburetur (Exod. xii, 10); » scilicet, illud quod sciri non poterit, Spiritui sancto tradetur. Si *fracto pede vel manu fuerit*, non offerat hostias Deo. Duobus pedibus dicitur incedere fidelis, et in via Domini ambulare, dum quod docet ore, studet opere perficere. Habet autem fractam manum, qui vel prædicat, et opere non complet; vel opere complet, et aliis non prædicat. Uterque enim a sacerdotio removendus est, cujus vita discernitur a dictis, qui bene prædicant, et male vivunt. Hos notat Dominus in Evangelio, cum dicit: « Dicunt, et non faciunt. » Sacerdoti autem qui prædicare cessat, ita Dominus per Ezechielem minatur: « Fili hominis, dedi te speculatorem domui Israel. Audies de ore meo verba mea, et annuntiabis eis de me. Si dicente me ad impium: Morte morieris, non annuntiaveris ei, ut avertatur a via sua pessima, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram. Si autem annuntiante te ad impium ut a vitiis suis convertatur, non fuerit conversus a via sua, ipse in iniquitate sua morietur. Porro tu animam tuam liberasti (Ezech. xxxiii, 7). » Idem significat manus quod pes. Manus enim operari, pes ambulare designat. Ambulare enim et operari in divina pagina idem est.

Sequitur: Si *gibbosus* erit, hostias non offerat. Gibbosus est sacerdos, quem terrenæ cupiditatis

A pondus deprimit, et tardius ad superna intendit. Dum enim ad infima inhiat incurvus, gravitatem sollicitudinis quasi pondus sustinet. Quod vero dives et inhians terrenis gibbosus est; ideo divitem auro (*f. camelo*) comparavit, dicens: « Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cælorum (Marc. x, 25). » Quod vero omnes sacerdotes studeant avaritiæ, dicit Jeremias: « A minore usque ad majorem omnes avaritiæ student, et a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum (Jer. vi, 13). » Sequitur: Si *lippus* fuerit, non offerat hostias Deo. Lippus est ingenium, quod quidem ad agnitionem veritatis emicat, sed carnaliter vivendo obscurat. Sunt enim quidam, qui bene possent studere divinæ paginæ, et bene intelligere si vellent, sed intenti voluptatibus ingenium obscurant, et vivendo in sordibus, lumen, id est ingenium deturpant. *Albuginem* habet **oculo**, qui cum sapiens sit, arrogantia sapientiæ vel justitiæ nebulam ante oculum ingenii ponit, et computat videri cæcus et insipiens, ascribendo sibi quod nondum novit. Vel ille habet *maculam in oculo*, qui intentus est terrenæ sapientiæ, non divinæ, et putat se sapientem esse, cum sit insipiens. Unde scriptum est: « Sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum (1 Cor. iii, 19). » *Jugem scabiem* habet, qui de criminalibus non pœnitet, et inde scdatus est. Omnes istos, fratres charissimi, ab officio sacerdotii jubet Dominus removeri: vos autem qui sacerdotii nomen habetis, cavete ne omnibus istis dignitatibus et officiis inveniamini indigni.

XCII (De diversis V).

AD CLERUM IN SYNODO FORTE HABITUS (19).

« In omnibus, fratres charissimi, exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulatione, in necessitate, in castitate, in scientia, in suavitate, in charitate non ficta, in verbo veritatis; nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum » (II Cor. vi, 4).

Dominus et Redemptor noster per gratiam suam, fratres charissimi et dilectissimi, ministros suos in palatio suo, in domo sua elegit; ipse enim ait: « Non vos me elegistis, sed ego elegi vos (Joan. xv, 16). » Unde et clerici, id est divina sorte electi vocamini. Clerus enim Græce *sortis* interpretatur, quia sorte, id est divina electione ab aliis segregati estis. Propterea sorte Mathias electus fuit. Unde hoc vocabulum habuit initium. Nos ita per misericordiam suam, voluit Dominus electos esse suos ministros. Sicut ait Apostolus: « Sic nos existimet homo, ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum (1 Cor. iv, 1). » Cum ergo ministri simus, ministrare debemus. Sed cum ministri simus, in omnibus sicut Dei ministros nosmetipsos (exhibere debemus). Sic enim Christus fuit minister noster, sicut ipse

ait: « Non veni ministrari, sed ministrare (*Matth. xx, 28*). » Multo magis nos, qui servi sumus, servire debemus. Servi Domini dicuntur, qui non ad oculum serviunt, sed qui voluntati Domini in omnibus fideliter obediunt, et tunc in tantam familiaritatem Dei (20) promoventur, terreno commodo, non pro hominum salute, et cum judicantur specialius servire Deo, serviunt nummo. Illi jam receperunt mercedem suam, **682** quia duobus dominis non possumus servire, Deo et mammonæ (*Matth. vi*). Sed obijciunt forte quidam nobis: Gratias non accepimus, nec gratis (igitur) dare debemus, quia ordines quidam pretio accipiunt, et per pecuniam in Ecclesiæ prælationes et in promotiones introeunt. Malus introitus, mala excusatio; quia male introeunt, et male vendunt, duplicem damnationem incurrunt. Qui emit, cum Simone Mago damnatus est, cui Petrus dixit: « Pecunia tua tecum sit in perditione (*Act. viii, 20*); » qui pretium exigit, Giezi est, et lepram Giezi suscipit. Cum enim Eliseus mundasset Naaman principem Syriæ in Jordane a lepra (*IV Reg. v*), rediens Naaman obtulit prophætæ multa munera. Sed ille noluit recipere. Qui cum discessisset, secutus est eum Giezi discipulus ejus, exigens ab eo munera; quibus acceptis, propheta omnia per Spiritum videns eum redarguit, et lepra eum percussit. Itaque Simoniacus et Giezi est, qui emit Spiritus sancti dona, et postea vendit. Cumque tanquam fur in domum Domini sit ingressus, tanquam fur a domo Domini repellendus est. « Qui enim non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est et latro (*Joan. xvi, 1*). » Aliunde (autem) intrat, qui non Christum, sed nummum facit ostium. Repellendus est, quia ementes et vendentes ejecit Dominus de templo. Repellendus est, quia leprosi a castris ejici jubentur. Omnes vero Giezi tæ, Giezi lepra percussi sunt. Iterum non intrat per ostium qui per laicalem manum intrat. Non enim laicis spiritualia tradita sunt, sed vicariis Domini. Vicarii vero Domini sunt, qui apostolorum vicem tenent. Castella sua et villas suas laici dispenseant, non castra Domini; temporalia, non ecclesiastica. Qui ergo per alium, quam per vicarium Domini intrat, per ostium non intrat. Canonici itaque non emant, neque vendant præbendas, neque sacerdotibus introitum ecclesiarum; nec a manu **D** laicali recipiant, neque laicum altaris participem esse permittant; ait enim Apostolus: « Qui altari serviunt, de altari participant (*I Cor. ix, 13*). » Sed redeamus ad propositum.

Præcipitur, ut dictum est, per Apostolum, ut in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros. Sequitur: *In multa patientia, in tribulatione, in necessitate, in castitate, in suavitate, in charitate non ficta, in verbo veritatis.* Docet nos Apostolus quomodo

(20) Hic manifestus est hiatus in sensu, quem sic posse suppleri censeamus: *Promoventur, ut nihil nisi propter eum agant. Alii vero non fideles servi-*

A poterimus nos exhibere sicut Dei ministros. Si persecutiones veniant, non deficiamus, sed patiamur. Si necessitates paupertatis **683** contingant, non desperemus, sed in Domino confidamus. Ait enim ministris suis: « Si me persecuti sunt, et vos persequentur; non est servus major domino suo (*Joan. xv, 20*); » sed « Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam (*Matth. v, 10*). » Audite ergo quomodo Dominus indigentiam patientis consolatur, dicens: « Nolite solliciti esse dicentes: Quid manducabimus, et quid bibemus, aut quo operiemur? Scit enim Pater vester, quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primum regnum Dei, et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis (*Matth. vi, 31*). » Sequitur: *In castitate exhibeamus nosmetipsos.* Hæc est illa virtus, fratres charissimi, quæ valde necessaria est in ordine nostro. Hæc est illa quæ nos commendat, quæ destructa mundo nos vilificat. Nos sumus vas electionis; nos sumus « genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis (*I Petr. ii, 9*). » Nos deferimus vasa Domini, nobis clamat Scriptura: « Mundamini, qui fertis vasa Domini (*Isa. lii, 11*). » Nos corrigit Apostolus, dicens: « Fornicatio et omnis immunditia nec nominetur in vobis (*Ephes. v, 3*). » Non dicit: Non sit; sed: *Nec nominetur.* Non solum a vobis removenda est fornicatio et immunditia, sed et utriusque suspensio falsa. Non enim debemus habitare cum mulieribus, nisi sint linea sanguinis proxima conjunctæ. Non enim debemus loqui cum eis, nisi coram testibus legitimis, ut omnino suspensio [*f. suspicio*] removeatur. « Vos estis lux mundi; luceat lux vestra coram hominibus (*Matth. v, 14*). » Duo posuit Apostolus, fornicationem et immunditiam. Sed prius de fornicatione, postea de immunditia. Fornicatio naturalis est concubitus, sed illicitus. Fornicatio est cum meretrice; mulier vero, sive adultera, sive concubina, meretrix vocatur. Fornicatio, fratres charissimi, ideo nobis interdicitur, quia cum simus ministri Domini, membra ejus sumus: « Qui vero, ut ait Apostolus, adhæret meretrici, unum corpus efficitur. Tollam ergo membra Christi et faciam membra meretricis? Absit! » (*I Cor. vi, 15*.) Quam turpe est clericum duci a meretrice captivum, ut efficiatur meretricis membrum. Si enim conjugium nobis prohibetur, quantum crimen in nobis fornicationis judicabitur. Quia, cum laicis conjugatis ad tempus abstinere præcipiatur, ut vacent orationi, et cum gradibus inferioribus continentia præcipiatur, quanto magis sacerdotibus munditia custodienda, qui corpus Domini tractant et consecrant. Quibus Apostolus præcipit, « ut unusquisque sciat vas suum possidere in sanctificatione (*I Thess. iv, 4*). » Venit quadam die David ad Abimelech sacerdotem, esuriens, et ait: Da mihi aliquid cibi. At ille: Non habeo, *sed mercenarii, pro terreno commodo, non pro hominum salute laborant; et cum, etc.*

inquit, panes laicales ad manum, sed tantum panem sanctum. Dic mihi, sunt mundi pueri **668** tui a mulieribus? Sunt, (inquit David) ab heri et nudius tertius, et fuerunt vasa puerorum munda et sancta. Dedit ergo ei sacerdos sanctificatum panem (*I Reg. xxi, 4*). Si igitur sacerdos interrogavit utrum mundi essent a mulieribus in die illo propter panem propositionis accipiendum, quid sacerdotes facere debent assidue propter corpus Christi accipiendum? Audivistis de fornicatione quantum peccatum sit; audite modo de immunditia.

Immunditia est illa turpitudine quam masculi in masculos faciunt, quæ merito immunditia vocatur, quia est nimia mentis et corporis spurcitia; et hæc immunditia non solum est peccatum, sed et pœna peccati. Cum enim Dominus videat se mutuo continententes, et mandata ejus conculcantes, vertit eos in reprobum sensum, ut illam abominabilem turpitudinem exerceant, et intelligant, et animadvertunt (*f. nec intelligunt, nec animadvertunt*). Ait enim Apostolus: « Qui non probaverunt Dominum habere in notitia, tradidit eos in reprobum sensum, et tradidit eos in passionem ignominie. Nam masculi, relicto naturali usu femine, exarserunt in desideriis suis, masculi in masculos turpitudinem operantes (*Rom. i, 4*). » O quam abominabile, quod membrum Christi non solum fornicetur, sed et meretrix efficiatur! Hæc est illa immunditia quam acriter Dominus in duabus civitatibus vindicavit. Ait enim Scriptura: « Erant homines Sodomitæ pessimi, et peccatores coram Domino (*Gen. xiii, 13*). » Dicitur ille peccator *coram Domino*, cujus peccatum Deus non dimittit impunitum, et tamen diu differens pœnam, tandem ait: « Clamor Sodomorum et Gomorrhæorum multiplicatus est, et peccatum eorum aggravatum est nimis (*Gen. xviii, 20*). » Clamor dicitur peccatum, quando non solum cogitatur, et ad actum perducitur, sed in consuetudine multiplicatur. Et tunc pluit ignis et sulphur de celo, et combustæ et subversæ sunt civitates. Merito per sulphureum ignem destructæ sunt, quia terrenti luxuria ardebant. Similiter omnes Sodomitæ sequaces eorum, si non in præsentem, saltem in futuro, igne peribunt, propter ignominiam quam in præsentem patiuntur. Sequitur: *Exhibeamus nosmetipsos in scientia et suavitate*, ut studentes simus in Scripturis, et suaves, id est affabiles et mites; unde dicitur: « Beati mites (*Matth. v, 5*). » *In charitate non ficta*. Hæc est virtus, quæ est consummatio et perfectio virtutum. Si enim essetis unanimes in dilectione, membrum nunquam laborarent. Sicut odium dissipat Ecclesiam, ita vinculum dilectionis ædificat eam. Odium generat detractionem et invidiam, quæ sunt pestilentia et perniciēs Ecclesiæ. Per odium amittitur utilitas et jucunditas illa, de qua ait David: « Ecce quam bonum, **685** et quam jucundum habitare fratres in

unum (*Psal. cxxxii, 1*). » Per illud expellitur Christus, qui est vera Sapientia, quia in malevolam animam non introibit Spiritus, vel Sapientia. Notate quod dicit: *In charitate non ficta*, propter illos dictum est, qui habent (*al. loquuntur*) pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Sequitur: *In verbo veritatis*. Verbum veritatis amate, fratres, propter quod dicit Apostolus: « Deponentes malitiam et mendacium, loquimini veritatem (*Ephes. iv, 25*). » Nam filii diaboli, omnes filii mendacii, sicut ait Dominus in Evangelio: « Cum loquitur mendacium, de propriis loquitur, quia mendax est et pater ejus (*Joan. viii, 44*). » Et: « Dominus perdet omnes qui loquuntur mendacium (*Psal. v, 7*). » In omnibus istis, fratres charissimi, ministros Dei vos exhibete, ut non vituperetur ministerium nostrum. « Per nos » enim, ut ait Apostolus, « blasphematur Verbum Dei inter gentes (*Tit. ii, 5; Rom. ii, 24*). » Accipiunt quippe laici a nobis exemplum; et qui deberemus esse (illis) odor vitæ, sumus odor mortis. De cætero, fratres charissimi, corrigite viam vestram; sit sermo pudicus, incessus honestus, vultus humilis, lingua affabilis, mens plena dilectione, et manus operatione. Juvante Domino Jesu Christo, sine quo nihil potestis facere. Qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

XIII (De diversis VI).

SYNODICUS AD SACERDOTES (21).

« In manibus (*f. in manu*) prophetarum assimilatus sum, dicit Dominus (*Os. xii, 10*). »
 C Quis Dominus? Dominus prophetarum, ac si diceret: In manibus prophetarum meorum assimilatus sum. Quis putas est Dominus prophetarum? Pater, Filius, et Spiritus sanctus. Prophetæ sui sunt Patres, quia ab eo missi sunt, secundum illud: « Qui locutus est per prophetas suos de Filio suo (*Rom. i, 2*). » Sui sunt filii, quia de eo locuti sunt, secundum illud: « Ut impleantur quæ scripta sunt in lege, et prophetis, et psalmis de me (*Luc. xxiv, 44*). » Sui sunt Spiritus sanctus, quia eo inspirante locuti sunt, imo ipse in eis locutus est, juxta illud: « Non enim vos estis loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis (*Matth. x, 19*). » Verum tamen ibi spiritualiter Dominus prophetarum dictus est filius, sui enim sunt secundum utramque sui naturam. Secundum Deum sui sunt, tanquam creatura Creatoris, ministri, præceptoris. Secundum hominem sui sunt tanquam contribuli et proximi ejus. Factus est enim Deo Patri ex semine David secundum carnem. Et ei vera est Hebræorum traditio, quod Manasses filiam **686** Isaïæ duxerit uxorem, et ex ea suscepit Amon, de femore Isaïæ egressus est Christus. Itaque in manibus prophetarum suorum assimilatus est Christus, qui est non solum verbis eorum prænuntiatus, verum etiam in operibus temporum (*f. ipsorum*) quadam ratione

similitudinis præfiguratus est. Ut enim pauca de pluribus excipiamus, quando David inter Ziphæos latuit (*I Reg. xiiii*), adventum Christi in carne latentis, ad oves [domus] Israel quæ perierant, præsignavit; cum tympanizavit ad ostia civitatis, extensionem Christi in cruce, ubi di numerabilia facta sunt ossa ejus. Cum latuit in spelunca, quietem sepulturæ, quia post secundam unctionem hostes non habuit, hoc est « quod Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur (*Rom. vi, 9*). » Prophetæ vero evangelici sunt sacerdotes, quorum labia custodiunt sapientiam, et de ore eorum requirunt alii scientiam; quorum oculi in capite eorum, id est in Christo abscondita Scripturarum vident; qui eruderantes patrum suorum puteas, inveniunt aquam salientem in vitam æternam; qui vident res sacramentorum sub velamine imaginum latentes. Putasne nunquid non lynceus habeat oculos, qui videt sub folio fructum, sub testa nucleum, sub cortice medullam, thesaurum trans parietem, id est sub littera occidente spiritum vivificantem, rotam in medio rotæ, angelos ascendentes [et descendentes] per scalam. Quocirca cum tanta, et tantum videant, non incongrue prophetæ, id est providentes dici possunt. Unde et lecto Evangelio codex evangelicus apertus datur sacerdoti osculandus, cæteris vero clausus. Ac si ipso tempore dicatur ei: Tibi « datum est nosse mysterium regni Dei cæteris vero in parabolis, (*Luc. viii*). » Porro in manibus sacerdotum assimilatur Christus. Assimilatur autem duobus modis, sacramento, et operis vestigio. Cum enim in altari verbis sacerdotum ex creaturis caro et sanguis Creatoris conficitur, manibus eorum contractatur, ore sumitur, aliis dispensatur, in manibus eorum assimilatur, id est sub similitudine panis et vini tractatur. Cæterum *in manibus*, id est in operibus eorum nihilominus assimilari debet. Vicarii Christi similitudinem Christi circumferre debent. Non enim soli apostoli, principes, sed principes Zabulon, principes Nephthali, vicarii Christi dicendi sunt; imo sicut sagittæ in manu potentis, ita sunt filii excussorum; sicut Omnipotens discipulos direxit in orbem universum, ita pro patribus mittuntur filii nati, ubi in se imaginant Christum. Unde: Imitatores mei esote, sicut et ego **687** Christi (*Philip. i, 17*). » Sane in multis effigiatur in eis. Si Christus mons, et ipsi montes. Si Christus fundamentum, et ipsi fundamenta. Si Christus pastor, et ipsi pastores. Revera, quod ipse est ostium, nulli contradidit. Tamen (brevitatis studio [dicam]) quatuor opera Christi definire possumus, a quorum vestigio sacerdoti non licet exorbitare. Prædicavit Christus, sicut ipse ait: « Constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus; prædicans præceptum ejus (*Psal. ii, 5*). » [Hinc] etiam infatigabiliter prædicavit; unde: Rauræ factæ sunt fauces meæ (*Psal. lxxiii, 4*). »

In hunc modum, officium est sacerdotis prædicare, quia dictum est ei: « Clama, ne cesses (*Isa.*

lviii, 1). » Et alibi: « Deriventur fontes tui foras, et aquas tuas in plateis divide (*Prov. v, 16*). » Præterea Christus pro peccatoribus intercessit, dicens: « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt (*Luc. xxiii, 34*). » Similiter sacerdotis est precibus placare Dei indignationem. Ob hoc enim peccata populi comedunt; unde et scriptum est: « Si anima de populo peccaverit, offerat pro declinatione peccati, et orabit pro ea sacerdos, et propitius erit ei Dominus (*Levit. iv, 14*). » Ad hoc corpus suum et sanguinem discipulis dedit, et sacerdotibus dispensandum injunxit, dicens: Hoc facite in meam commemorationem (*Luc. xxii, 19*). » Postremo Christus nobis reliquit exemplum, ut sequamini vestigia ejus. In quem modum debet sacerdos præcedere alios, tanquam dux ad exemplum, quia scriptum est: « Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est (*Matth. v, 16*). » Attende ergo in manibus sacerdotis quatuor Christi assimilationes: prædicationem, intercessionem, sacram communionem, exemplarem conversationem. Et ex his, sacerdotis nomine censetur, quia in quolibet istorum sacrum dat. In prædicando, sacrum de Deo dat nobis. In intercedendo, sacrum dat Deo pro nobis. In communicando, sacrum dat, dum Deum habitare facit in nobis. In præcedendo, et alios post se trahendo, sacrificium Deo dat de nobis. Pro his quatuor ter dictum est Petro: « Pasce oves meas (*Joan. xxi, 17*), » pasce verbo, pasce communicando, pasce exemplo. Verbum enim prædicationem et intercessionem comprehendit. Cæterum, quia leviticus sacerdos non sine libamenti suis offerebat, debet et evangelicus sacerdos unicuique horum sacrificiorum sua servare libamenta. Offerebat autem prædicationem cum vino et oleo; intercessionem cum rosa et lilio; sacram communionem cum igne et gladio; exemplarem conversationem cum pondere et mensura, et numero. Prædicatio quiddam vini habet in comminatione suppliciorum, lenitatem olei in pollicitatione præmiorum; austeritatem **688** in increpatione, lenitatem in charitate. Ex radice enim charitatis procedere debet sarculus correctionis. Audi de vino apud Apostolum: « Corripite inquietos (*I Thessal. v, 14*). » Audi et subsequentem de oleo: « In spiritu lenitatis (*Galat. vi, 1*), » et mansuetudinis. Intercessio rosam habet in compassione. Non enim sola sanguinis effusio pro Christo, rosæ operatio, sed et carnis mortificatio, et proximi compassio. Offerebat rosam Apostolus, cum dicebat: « Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror? » (*II Cor. xi, 29*). Lilium habet intercessio in munditia intercedentis: munda debet esse manus, si vas sordidum mundare desiderat; sine offensa vivat, qui pro offensis iudicem interpellat, ne si offensus (scilicet offendens) intercedat, potius iram provocat, quam compescat; ne cum dixerit: « Ave, Rex Judæorum (*Matth. xxvii, 29*), » caput ejus arundine percutiat. In communicando, necessarius

est ignis et gladius ; gladius in carne, ignis in spiritu. Circumcidat sacerdos omne præputium carnis suæ a singulis membris suis, amputet opprobria *Ægypti*, avertat oculos suos, ne videant vanitatem; aures, ne audiant iudicium sanguinis (*Psal. cxviii*). Cohibeat linguam suam a malo ; et labia sua, ne loquantur dolum. Executiat manus suas ab omni munere ; nec ad brevem contactum cuticulæ alienæ infelix animus hilarescat. Pedes, ne, si viderit furem, currat cum eo, et cum adulteris portionem suam ponat. Super hæc ignis necessarius est, sed non quicumque, imo ignis de cælo, ignis ad cælum, ignis pro cælo ; videlicet ignis Dominus, ignis Domini, ignis Domino ; id est Spiritus sancti illustratio, hostiæ sursum missio, cordis contribulati humiliatio. Spiritus quidem ignis est, juxta illud : « Deus noster ignis consumens est (*Deut. iv, 24*) ; » et est de cælo, juxta illud : « Ignem veni mittere in terram (*Matth. xii, 49*). » Ministerium vero mittendi hostiam per manus angeli, in sublime altare Domini, ignis Domini est, secundum illud : « Qui facit ministros suos flammam ignis (*Psal. ciii, 4*), » id est ad cælum intuentes. Natura enim ignis est sursum ferri, et quod cremat, secum sursum ferre. In hunc modum sacerdos hostiam sursum mittit, quam cum miserit, intert : *Ite, missa est*. Igni Domino hic est de quo scriptum est : « Sacrificium Deo spiritus contribulatus (*Psal. l, 19*). »

Præterea opera sacerdotis, quæ aliis sunt ad exemplum ; agenda sunt cum pondere dispensationis, ut si quando fiat ab eo dispensatio, ad minus respondeat ei æquilibrata recompensatio, et cum mensura propriæ facultatis, quia metiri se quemque suo modulo (justum est,) et cum numero circumspectæ discretionis. His libaminibus circa hostiam eucharistiæ placatur Deus. **689** Sine his oblata hostia non aperit ostium, sed hostem facit. Sed ad hæc dicetur : Quid est quod jugum fere importabile prædicæ, cum Dominus dixerit, onus suum leve, et jugum suave ? Ad quod dici potest, quod omnia difficilia, facillima sunt amanti. Attendamus, quod in diebus vicis suæ impositum fuerit levitico sacerdoti munditia carnis, abstinere a vino et sicera, et omni potu qui inebriare potest, et ad publica hominum colloquia non exire. Primum sacerdoti evangelico injungitur ; reliqua duo indulgentur. Sed forte dicent mihi : « Medice, cura te ipsum. » Onera gravia et importabilia nobis imponis, digito autem tuo non vis ea movere ? Ad quod ego : « Gravo quidem videtur quod dico, sed verum, et dissimulare non licet. » Cum intro ad altare Dei, spectaculum factus sum Deo, et angelis, et hominibus ; si pollutus sto carne et spiritu, quam abominabilis sum ! Attendamus. Antiochus Epiphanes idolum posuit in templo Domini, ob quam abominationem non licuit sacrificare in templo donec initiatum fuerit. In hunc modum, si fuero vas incontinentiæ et libidinis, in

A altari juxta filium Virginis statuo filium Veneris. Cum profero verba Canonis, et verbum transubstantiationis (22), et os meum plenum est contradictione, et amaritudine, et dolo, quamvis eum bonorem labiis, tamen spuo in faciem Salvatoris. Cum præsumo sumere Dominum meum, et panem in os meum sic pollutum, levius esset si projicerem eum in lutum platearum. Itaque mundamini, qui fertis vasa Domini ; mundamini, qui refertis verba Domini ; mundamini, qui offertis hostiam Domini ; mundamini, qui desertis aliis corpus Domini, ut mundati, quod nunc similitudine geritis, quandoque rerum veritate capiat. Per Christum Dominum nostrum, id est judicem nostrum, qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XCIV [*De diversis VII*].

B SYNODICUS AD SACERDOTES, SEU PASTORES (23).

« Posuit Moyses in tabernaculo labrum æneum, « in quo lavarentur Aaron et filii ejus, cum ingrederentur in Sancta sanctorum, quod fecit de speculis mulierum, quæ excubabant in ostio tabernaculi (*Exod. xxxviii, 9*). »

Hujus rei figura, o vos sacerdotes, ad vos pertinet, docens quomodo in domo Domini purgari debeatis. Quidquid enim sub lege antiqua in templo efficiebatur, aliquid futurum præsignabat, quod in Ecclesia Dei sub figura tegebatur. Moyses, **690** ut dictum est, posuit labrum, secundum quosdam de ære factum, in tabernaculum Domini, in qua lavabat se Aaron, qui erat summus sacerdos, et filii ejus, qui erant inferioris gradus, quod fecit de speculis mulierum, quæ excubabant in ostio tabernaculi. Non enim intrabant mulieres in tabernaculum, sed stabant ante ostium tabernaculi. Aaron ille summus sacerdos summos sacerdotes Ecclesiæ præfiguravit, et filii ejus alios sacerdotes minores. Per labrum æneum lex Christi intelligitur, in qua tam sacerdotes, quam episcopi, studendo et legendo, et opere complendo, in munditiam cordis per compunctionem mundari debent, ut ad Sancta sanctorum, id est ad secreta Dei penetranda, per purificationem digni inveniantur. Specula vero mulierum sunt præcepta Dei. Mulieres vero, animæ sanctorum. Speculis ideo præcepta Domini comparantur, quia sicut mulieres per speculum pulchritudinem et sceditatem faciei deprehendunt, ita sanctæ animæ in Dei præceptis intelligunt si quid in actibus earum reprehensibile, vel si quid fecerint dignum laude, quandiu in hac vita sunt. *Æternum tabernaculum*, id est æternam gloriam ingredi nequeunt, sed tamen (*f. tantum*) ad ostia tabernaculi mulieres excubant, quia sanctæ animæ cum infirmitate adhuc carnis gravantur, amore continuo ingressum æterni tabernaculi observant. Ecce, fratres charissimi, habetis vas paratum, in quo oportet vos sceditatem mentis abluere, et abstractione vitiorum munditiam animæ et nitorem temperare (*f. comparare*). Lex

(22) Nota verbum *transubstantiationis*

(23) E. Victorino.

enim Domini exposita est omnibus, quæ doceat vos a vitiis mundari, et virtutibus decorari. Legite ergo Scripturas, vacate lectioni, et ut vobis ædificationem inveniatis, et pascua copiosa gregi vestro suggeratis: « Quæcunque enim, ut ait Apostolus, scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt (*Rom. xv, 4*). » Non enim tantopere antiqui Patres præterita voluissent scriptis memoriæ commendare; nisi laborassent posteros per exemplum ædificare. Aliiter, sicut ait Dominus, eritis cæci duces cæcorum (*Matth. xv, 4*), nisi viam cognoscatis qua fiat ducatus ovium. « Et valde periculosum est, ut ait Gregorius, ut qui nescit tenere moderamina vitæ suæ, iudex fiat alienæ. » Cæcitate enim in viis [*f. unius*] multitudo cæcorum peribit. Nam, « si cæcus cæcum ducat, ambo in foveam cadunt (*id., ibid.*). » Ecce fovea, ecce præcipitium ante faciem vestram. Ecce inimicus spiritualis quotidie vobis ruinam machinatur, et vos tenebras erroris vestri discendo, legendo, non curatis expellere. Proh dolor? cum deberetis esse exemplum bonitatis, estis exempla erroris. Nam, si sacerdos cadit, quanto magis populus peribit? Unde in Job legitur: « Si Deus in angelis suis reperit pravitatem, quanto magis hi qui habitant domus luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut a tineæ? (*Job iv, 19*). » Hic per angelos Dei intelliguntur sacerdotes, qui salutem hominibus nuntiant: angelus enim *nuntius* interpretatur. Quod sacerdos angelus dicatur, audite Malachiam dicentem: « Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirunt ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum est (*Malac. ii, 7*). » Sæculares autem homines domos luteas habitare dicuntur, quia corpora eorum luto vitiorum omnino sordantur; et si Dominus in angelis suis reperit pravitatem, quanto magis hi qui habitant domos luteas, videlicet sæculares homines, consumentur velut a tineæ vitiorum.

Tineæ de veste nascitur, et eandem vestem de qua nascitur rodendo corrumpit. Eodem modo caro vestis est animæ. Sed hæc vestis habet tineam suam, quia de ipsa vitium nascitur, quo caro jugiter laniatur. Itaque oportet ut sacerdotes, bene vivendo, sibi caveant, ne male vivendo sibi et aliis noceant. Nam, si negligenti providentia eorum, vel mala exhortatione oves Domini pereant, dignum est ut « oculus pro oculo » amittant, ut præceptum est in lege (*Levit. xxiv, 20*). Quomodo autem in Ecclesia oculus pro oculo datur, scire debetis. Sacerdos oculus est et provisor commissæ Ecclesiæ, ne lupo, subitis morsibus oves Domini dilaniet: sed, cum oculus intelligentiæ alicujus simplicis et idiotæ, vel falsa prædicando, vel male vivendo prævertit [*scilicet* pervertit], debet et suum oculum amittere, id est provisionis officium, nec oculus Ecclesiæ esse permittitur ulterius. Itaque desinat esse oculus aliorum, qui exstinxit oculos subjectorum. Si enim est aliquis ignarus et idiota, non debet falsa prædicatione perturbari, sed debet ad meliora converti, vel

instrui. Unde scriptum est in lege: « Non maledicas surdo, nec coram cæco pones offendiculum (*Levit. xix, 14*). » Surdo maledicit, qui absenti detrabit; cæco offendiculum ponit, qui aliquem ignorantem et ignarum falsa prædicando offendit. Unde alibi Moyses ait: « Non seras agrum diverso semine (*ibid., 19*). » Ager et Ecclesia Dei, quem prædicatores semine verbi reficiunt, ut ait Apostolus, ad subjectos Dei. Agrum autem Dei serit diverso semine, qui falsa commiscet veritati in prædicatione. Quales autem sacerdotes esse convenit, quam fortes, quam audaces circa agrum Domini custodiendum describit Salomon in Canticis suis, dicens: « Lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt, ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi. Uniuscujusque ensis super femur suum, propter timores nocturnos (*Cant. iii, 7*). » Verus Salomon Christus esse intelligitur, quia revera pacificus est, qui Patrem suum cum omnibus [*supp. hominibus*] pacificavit, ut ait Apostolus: « Cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii sui (*Rom. v, 10*). » Salomon autem interpretatur *pacificus*. Lectulus Salomonis congregatio fidelium est, in qua Dominus habitat et requiescit. Lectulum vero ambiunt sexaginta fortes, scilicet prælati Ecclesiæ et sacerdotes, qui defendendo circumeunt civitatem Domini, et nituntur contra vitia et contra spirituales inimicos, qui ideo sexaginta dicuntur esse, quia perfecti veniunt in præceptorum Domini observatione. Sexaginta ex senario et denario confluntur. Senarius vero perfectionem designat, quia sex diebus opera sua perfecit Deus, et septimo requievit. Denarius vero decem præcepta legis significat. Itaque per sexagenarium numerum, perfecti in præsentī intelliguntur. Illi accepti sunt de fortissimis Israel. Omnes fideles Israel appellantur tanquam Deum videntes. Israel autem, *vir videns Deum* interpretatur. Fortissimi Israel Ecclesiam tuentur prædicando, et ab incursu dæmonum; et ab impugnatione hæreticorum defendere noverunt.

Sequitur: *Omnes gladios tenentes*, id est spirituale verbum Dei. Verbum Dei ideo gladius vocatur, quia sicut gladius hostes impugnat, et ex utraque parte secatur, sic et verbum Dei spiritualibus inimicis objicitur, et vitia prædicantis pariter secatur et audientis. Ad bella sunt fortissimi, quia necesse est ut spiritualis prælii arte sint instructi, qui adversus spirituales hostes sunt pugnaturi. Sequitur: *uniuscujusque ensis super femur suum*. Per femur, carnales voluptates intelliguntur. Sacerdotes enim super femur enses tenent, quia non solum verbo Dei subjectos debet defendere, sed etiam voluptates, quæ in eis dominantur, eodem modo opprimere; et hæc omnia sunt propter timores nocturnos, id est propter occultas insidias maligni spiritus, qui nocte hujus sæculi sanctis, maxime qui in Ecclesia præeminent, insidiantur, ut illis deceptis,

lectulum Salomonis, id est requiem sanctorum
fœdare possint.

XCV [De diversis VIII]

SYNODICUS AD PASTORES DIOECESANOS (24).

« Homo quidam peregre proficiscens, vocavit ser-
vos suos, et tradidit illis bona sua; et uni dedit
« quinque talenta, alii duo, alii unum. Hic vero qui
« quinque talenta acceperat, lucratus est alia quin-
« que: et qui duo, **693** alia duo; sed is qui unum
« acceperat, abiens fodit in terram, et abscondit
« pecuniam domini sui (*Matth.* xxv, 14). »

Hæc parabola, fratres charissimi, dicta a Domino
discipulis, non solum pertinet ad priores, sed et ad
posteriores. Homo quippe ille qui peregre profectus
est, Redemptor noster est, qui, assumpta carne in
mundo, relictis hic servis suis, id est apostolis,
peregre profectus est, quando ascendit ad Patrem.
Cœlum enim erat ei quasi peregrinum quantum ad
carnem, cujus naturaliter terra patria est; sed
abiens noluit servos suos esse otiosos sed tradidit
eis thesaurum, quem lucrando multiplicarent. The-
saurus autem ille sunt spiritualia dona, de quo ait
Apostolus: « Habemus thesaurum absconditum in
vasis fictilibus (*II Cor.* iv, 7); » et tradidit illis
quinque talenta. Per quinque talenta designatur ex-
teriorum scientia; per quinque enim sensus exte-
riora comprehenduntur: et hoc donum maxime
activis pertinet, atque iste multiplicavit quod acce-
perat. Sunt enim nonnulli qui, etsi non possunt
mystica intelligere, tamen per exteriorem scientiam,
ut possunt, acquirunt, et quantitatem promissæ
[f. commissæ] pecuniæ sibi et aliis proficiendo
congeminant. Duo vero significant intellectum et
operationem. Nonnulli enim subtilitatem Scriptura-
rum intelligunt, et quod comprehendunt, aliis
verbo et exemplo insinuant, et ita duplicatum lu-
crum de negotio reportant. Duplicatum vero dici-
tur esse, vel quia sibi et aliis proficiunt, vel quia
utrumque servum ad Dominum convertunt. Ille vero
qui solum talentum in terra abscondit, non lucrando
duplicavit: formam illius gerit qui acceptum a Deo
ingenium in terrenis expendit et implicat, nec lu-
crum spirituale quærit, nec cor a terrenis cogitatio-
nibus levat. De quibus per prophetam dicitur:
« Sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere
nesciunt (*Jerem.* iv, 22). » Vos estis, fratres cha-
rissimi, illi Domini servi, quibus thesaurum sapientie
tradens, ait: « Negotiamini dum venio (*Luc.*
xix, 13), » ut usuram commissæ pecuniæ persolvatis.
Ecce traditæ sunt vobis oves Domini, thesaurus
prædicationis, quem in eis multiplicetis. Noluit enim
Dominus oves suas in deserto hujus mundi sine
pascuis esse, ne deficerent in via; unde ait in Evan-
gelio: « Nolo dimittere eos jejunos, ne deficiant in
via (*Marc.* viii, 3). » Deficient enim homines in hac
via vitæ præsentis, nisi reficiantur cœlesti pane.

A Unde Ecclesia gratulatur, dicens: « Dominus regit
me, et nihil mihi deerit; in loco pascuæ ibi me col-
locavit (*Psalm.* xxii, 1). » In loco pascuæ, id est in
Scripturis sanctis, quæ pastum animæ continent,
me collocavit. Hæc pascua tradidit vobis Dominus,
694 ut oves suas inde pascatis. Sed audite quo-
modo Dominus de contemptibili pastorum scientia
conqueritur per prophetam, dicens: « Cum vos
pastores purissimam aquam biberetis, reliquam
pedibus vestris turbabatis: et oves meæ, his quæ
conculcata fuerant pedibus vestris, pascebantur, et
quæ pedes vestri turbaverant, hæc bibebant (*Ezech.*
xxxiv, 18). » Aquam purissimam bibunt, cum
fluenta veritatis recte intelligentes hauriunt; sed
tamen aquam pedibus perturbare est, sanctæ medi-
tationis studia male vivendo corrumpere. Aquam
turbatam pedibus eorum oves bibunt, cum sub-
jecti quique non sectantur verba quæ audiunt,
sed sola quæ concupiscunt exempla pravitatis imi-
tantur. Qui cum dicta [non] faciunt, quæ per
opera pervertuntur, quasi corruptis fontibus, in
pedibus lutum sumunt. Debet autem pastor prius
prædicare opere quam voce. Unde dicitur ei per
prophetam: « Super montem excelsum ascende,
tu qui evangelizas Sion (*Isa.* xl, 9). » Ascende in
eminentiam virtutum, antequam Sion, id est Ec-
clesiæ, aliquid evangelizes. Voluit Dominus aliis
alios prælatos esse, quamvis unus essent nature:
cum enim omnes homines natura genuisset æquales,
variante ordine meritorum, culpa hominum alios
aliis præposuit; ipsa autem adversitas [f. diversitas],
quæ accessit ex vitio, divino judicio dispensatur;
ut quia omnis homo æque stare non valet, alter ab
altero regatur; unde cuncti qui præsent, non in se
debent potestatem ordinis pensare, sed æqualitate
conditionis non præesse gaudeant, sed prodesse.
Antiqui enim Patres nostri, non reges hominum,
sed pastores pecorum memorantur. Et cum Noe
filiisque ejus diceret Dominus: « Crescite et multi-
plicamini, et replete terram, protinus adjunxit:
« Et terror vester, et tremor sit super animalia terræ
(*Gen.* ix, 1). » Et tamen necesse est ut rectores a sub-
ditis timeantur, quando ab eis minime timeri Deum
deprehenduntur, ut humana saltem formidine pecca-
re metuant, qui divina judicia non formidant. Ideo
enim qui metum sibi a perverse viventibus exigunt,
quasi non hominibus, sed animalibus dominantur.
Cum ergo bonus erit, sis ei æqualis; cum peccave-
rit, velis dominari. Petrus namque princeps Eccle-
siæ, a Cornelio bene agente immoderatus venerari
recusavit, æque illi similem recognovit, dicens:
« Surge, ne feceris, et ego ipse homo sum (*Act.* x,
16). » Sed, cum Ananiæ et Saphiræ crimen repetiit
[f. reprehendit], quanta potentia super ceteros
eminuisset, ostendit. Hinc namque est quod, docente
Veritate, per Samaritani studium semivivus in sta-
bulum ducitur, et vinum atque oleum vulneribus

hibetur, ut per vinum scilicet, mordeantur a, et per 695 oleum foveantur. Necesse est paetori ut in vino aliquando morsum doloris eat, et in oleo mollitiem pietatis.

timeo quod dicitur de vobis, quod non solum reprehenditis vitia, sed etiam applauditis eis vestra adulterina, nec consideratis quod r per prophetam : « Væ qui consuunt pulvillos nni cubito manus, et faciunt cervicalia sub universæ ætatis ad capiendas animas (Ezech. 1). Pulvillos sub omni cubito manus consuere lentes a sua rectitudine animas, atque in mundi dilectionem reclinantes, blanda adula-efovere. Quasi enim pulvillo cubitus, et cer-ius caput excipitur, cum correctionis duritia iti subtrahitur. Dicit ergo Paulus : « Insta op- » præmisit « importune (I Tim. iv, 2), » illicet apud auditoris mentem ipsa sui vilitate truit, ubi habere importunus opportunitatem (25). Contra nolentes enim redarguere ait ita : « Canes muti, non valentes latrare (Isa. 1). » Canes sunt, quia debent vigilare circa n Domini; sed non valent latrare, quia, ve-lupo, fugiunt vel obmutescunt. Propterea di-Non ascendistis ex adverso, neque opposui-urum pro domo Israel, ut staretis in prælio domini (Ezech. xiii, 5). » Ex adverso ascen-est pro defensione gregis voce libera hujus i potestatibus contraire; et in die Domini in stare, est pravis decertantibus, ex amore a resistere. Propterea etiam, cum deberes a tibi incorporare, ipse potius te vitæ suæ it; vox est omnium communis : « corruptus ndus, ubi pecuniosus. Contra hos homines sta ait : « Noli æmulari in malignantibus, zelaveris facientes iniquitatem, quoniam um fenum velociter arescent, et quemadmo-lera herbarum cito decident (Psal. xxxvi, 1). » etiam quid illis gravius minatur : « Quoniam dignantur, exterminabuntur; sustinentes au-Dominum, ipsi hæreditabunt terram (ibid. t : « Adhuc pusillus, et non erit peccator 10). » Conquerimini de divitiis, sed audite icat : « Melius est modicum justo, super di-peccatorum multas (ibid. 16). » Et Paulus : o militans Deo implicat se sæcularibus nego-Tim. ii, 4). » Quanto enim intolerabilius est, D aliorum decadat, quam si [errei] ovis infirma? te quantæ nobilitatis sitis, de quibus ait Pe-: Vos autem genus electum, regale sacerdo-I Petr. ii, 9). » Si regales estis regere de-Si sacerdotes, vos facere placabiles hostias o, et pro peccatis populi orare, non ea au-are debetis.

Vobis quidem data sunt duo talenta, ut is; sed audite quid dominus servis dicat,

Fortè clarius *Insta opportune, importune. una præmisit, subjunxit importune, quia scilicet uditoris mentem, ipsa sua severitate, correctio*

A radiens de peregrinatione. Ait enim servo reddenti quinque talenta duplicata, et reddenti duo geminata similiter. « Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam; intra in gaudium domini tui (Matth. xxv, 23). » Servus autem, qui operari de talento noluit, ad Dominum cum verbis excusationis redit, dicens : « domine, scio quia durus es; metis ubi non seminasti, con-gregas ubi non sparsisti, et timens abii, et abscondi talentum tuum in terra. Ecce habes quod tuum est (Matth. xv, 25). »

Notandum est quod inutilis servus dominum suum durum vocat, cui tamen ad lucrum deservire dissi-mulat, et timuisse se dicit in lucrum talentum ex-pendere, qui hoc solum timere debuerat, ne hoc sine lucro ad dominum reportaret. Sunt plerique inter sanctæ Ecclesiæ ministros, quorum iste servus imaginem tenet, qui melioris vitæ vias aggredi me-tuunt, et tamen facere in sui corporis ignavia non per-timescunt. Dicit ergo dominus : « Serve nequam et piger, sciebas quia meto ubi non seminavi, et con-grego ubi non sparsi : oportuit ergo te dare pecu-niam meam nummulariis; et ego veniens, recepis-sem utique quod meum est cum usura (Matth. xxv, 26). » Durus est Dominus, quia dura præcipit. Metit ubi non seminat, quia vindictam accipit de gentibus. in quibus Deus non seminavit legem. Congregat etiam quosdam de illis gentibus, ubi non sparsit semina legis, et ex verbis suis constringuntur, ac si dicat : Si, juxta sententiam tuam, illud exquiro quod non dedi, quanto magis, ait, quod ad erogandum dedi. Pecuniam vero nummulariis dare, est eis scientiam prædicationis impendere qui valeant hanc operibus exercere. De hoc ergo servo Dominus hanc ultionem accepit. Ait enim : « Tollite ab eo talentum, et date ei qui habet decem talenta (ibid. 28). » Dignius esse videtur, quod talentum ablatum daretur illi qui minus habebat, quam [illi] qui plus, id est habenti duo. Non habenti decem dari debe-ret. Sed subtiliter consideranti, plus est habere duo, id est intellectum et operationem, quam quinque, seu exteriorum scientiam. Dignum est igitur ut qui unum talentum habet, id est intellectum Scriptura-rum et eum negligit, dum in sæcularibus desipit, divina ultione [illud] amittat. Et sæpius evenit ut qui fideliter in scientia exteriorum servit, intelle-ctum mysticorum mereatur. Sequitur : « Omni enim habenti dabitur, et abundabit; ei autem qui non habet, 697 et quod videtur habere, auferetur ab eo (ibid. 29). » Habenti namque charitatem, dantur alia spiritualia dona; qui autem non habet charitatem, et quod percepisse videbatur, amittit. Multi enim sapientes et naturaliter acuti, si sunt desides, per-dunt bonum naturæ, et præmium quod eis erat pro-missum. Videtur autem transire ad illos, qui quod minus habent per naturam, acquirunt per indu-se destruit, ubi importunus opportunitatem habere seu adhibere nescit.

striam. Vel qui habet fidem et bonam voluntatem, si minus habet in opere, dabitur a bono iudice. Sed qui fidem non habet, sine qua non sunt virtutes, etiam virtutes, quas habet naturaliter, perdit. Vel, qui habet amorem verbi, datur ei sensus intelligendi; qui vero non habet charitatem, amittit omne bonum quod habet. Sequitur gravior sententia: « Et inutilem servum ejicite in tenebras exteriores; ibi erit fletus et stridor dentium (Matth. xxv, 30). » Considerate ergo, fratres charissimi, si talentum commissum aliquis vestrum fodit in terra. Timeo judicem venturum et vobiscum rationem de commissa pecunia positurum. Videte quia damnabilis est servus piger, quia in presenti damnatur, et in futuro in tenebras exteriores destruitur [f. detruditur]. Ante adventum ejus, de ponenda ratione vigilemus, ut servos in commissa pecunia fideles, in coelo cum aliis [f. angelis] remuneret Dominus noster Jesus Christus, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

XCVI (De diversis IX).

CONTRA SIMONIACOS (26).

« Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Homo « de semine Aaron, qui fuerit leprosus.... non vescetur de his quæ sanctificata sunt (Levit. xxii, 4). « Quicumque maculatus fuerit lepra, et separatus « est ad arbitrium sacerdotis, habebit vestimenta « dissuta, caput nudum, os veste contextum, contaminatum ac sordidum se clamabit, omni tempore quo leprosus erit, et immundus, solus habitabit extra castra (Levit. xiii, 44). »

Timeo, fratres charissimi, ne quosdam nostrum tangat hæc sententia. Timeo ne aliquem nostrum contamineat hæc lepra. Præcipiuntur leprosi a sanctificatis Domino se continere: præcipiuntur a castris exire. Qui ergo sunt illi quos lepra contaminat, (nisi) hæretici, qui variis coloribus hæreticæ pravitatis notantur? Sunt etiam quidam in Ecclesia, quos simoniaca occupat lepra. Simoniaci illi omnes dicti sunt a Simone Mago, qui dona Spiritus sancti pecunia conabatur comparare (Act. viii). Nondum enim est mortuus Simon ille Magus, quia multos complices et imitatores in Ecclesia Dei adhuc retinet. Alii enim emunt gradus ordinum; alii curam animarum, per pecuniam facti pastores Ecclesiarum; alii consortium canonicorum. Quod genus hominum omnino ab his qui sanctificantur Domino, id est a corpore et sanguine Domini, et etiam extra castra, id est extra Ecclesiam sunt removendi. Si ergo sunt removendi a sacramentis, quomodo sacramenta audent celebrare? Si a castris debent exire, quomodo audent inter castra habitare? Sunt tamen quidam presumptuosi, qui hujus sceleris sibi sunt conscii; ostendunt quod non sunt, quia videri sacerdotes volunt. Sed, ait Gregorius: « Si non ante humanos oculos, ante Dei oculos sacerdotio privantur. » Ecce, fratres, non estis sacerdotes, si hac lepra fueritis

interius turpes. Nec solum illi qui emunt, ejiciendi sunt ab Ecclesia, sed multo magis illi prælati qui vendunt, quibus dictum est a Domino: « Gratis sumpsistis, gratis impendite (Matth. x, 8). » Qui emunt, non ex ea voluntate emunt, sed quia aliter habere non possunt. Qui vendunt, emptores Simoniacos, gratis dare nolentes, faciunt. Omnes [vero] ab Ecclesia ejiciendos, non verbo, sed facto docuit Dominus. Ingressus enim templum, flagello funiculario facto vendentes columbas, prius cathedras prævertendo, ejecit (Matth. xxi, 12). Qui sunt qui columbas vendunt, nisi qui de manuum impositione pecuniam accipiunt, et qui dona Spiritus sancti, quæ per columbas significantur, vendunt? Prius cathedras eorum evertit, et postea de templo ejecit; quia prius eos a cathedra honoris sui deponendos præcipit, et postea a numero Catholicorum separandos: nec solum ejecit, sed et flagellavit; quia Dominus non solum in presenti damnat, removendo ab aliorum consortio, sed etiam in futuro cruciat, damnando æterno supplicio. Sed notandum quod dicit: *Habebit vestimenta dissuta, caput nudum, os veste contextum.* Dissutis debet esse tunicis, quia omnium consilia de errore ejus debent esse manifesta, et ut omnes quare ejiciuntur scient, et ultionem videntes, timorem habeant. Caput ejus nudo est et voluntas, quæ regit hominem, sicut corpus caput, denudatum sit omnibus. Os vero sit contextum, ne ulterius impia doceat, et alios in eundem errorem inducat. Est etiam aliud genus Simonie, quia complures sacramenta vendunt, et dimissis baptisteriis, confessionibus, prædicationibus, de sepulturis pretium exigunt. Qui autem missam vendunt, corpus Domini venale faciunt, et comparabiles Judææ faciunt. Ille pro triginta nummis (Christum) tradidit; hi pro uno vendunt. « Gens absque consilio est, » ut ait 699 Moyses, « et sine prudentia; utinam saperent et intelligerent, ac novissima providerent! (Deut. xxxii, 28). » Novissima vestra novissime videte, quia quos eadem culpa alligat, eadem etiam culpa constringit. Quia de baptisterio et confessione pretium exigunt, Giezi discipulo Elisæi comparabiles sunt. Cum enim Elisæus Naaman principem Syriæ a lepra in amnem Jordanis septies demersum mundasset (IV Reg. v), et princeps ei munera obtulisset, renuit propheta; Giezi vero discipulos ejus, currens, nesciente domino, post principem discedentem, munus ab eo quasi sub specie domini postulavit; quem reversum, et de scelere quod fecerat convictum, ait propheta: « Quia accepisti argentum a Naaman, lepra Naaman adhærebit tibi et semini tuo, et egressus est ab eo leprosus (IV Reg. v, 26). » Naaman leprosus mundatus in Jordane per septenariam mersionem significat peccatorem baptizatum et mundatum a lepra hæretica pravitatis per septiformem gratiam. Giezi vero significat sacerdotes hæreticos, qui de sacramento baptismatis

tis munera exigunt, et ideo damnantur ad lepram, quia damnatus est Giesi et semen ejus, id est sequaces ejus, qui dicuntur Giesitæ.

Hoc potestis dicere [hinc potestis discere] quam grave est de sacramentis baptisterii pretium exigere. De confessione vero nullatenus dubitandum est, quia remuneratio non est querenda. Præcepit enim Dominus in lege: « Si attenuatus fuerit frater tuus, et infirmus manu, et susceperis eum quasi advenam et peregrinum, et vixerit tecum, non accipias ab eo usuras (Levit. xxv, 35); » id est: Si attenuatus in bono opere aliquis peccator, et infirmus manu, id est in operatione peccando, et susceperis eum in domum tuam, id est in defensionem tuam, prædicando, hortando, poenitentiam dando, non exigas usuras pecuniæ in remunerationem. « Quicumque autem, ut ait Gregorius, ideo prædicat, ut hic vel laudis, vel muneris mercedem recipiat, æterna sine dubio mercede se privat; et hujusmodi pseudopredicator columbina [f. concubina] Domini in Canticis vocatur, 700 cum dicitur: « Salomonis sunt sexaginta reginæ, et octoginta concubine (Cant. vi, 7). » Reginæ sunt doctores Ecclesiæ, qui merito fidei et scientiæ toro Regis æterni appropinquant, et spirituales filios Dei pariunt. Sexaginta vero sunt quia numerus iste ex denario et senario multiplicato conficitur, quod significat eos qui in præceptis legis perfecti sunt. Senarius enim perfectionem significat, quia sex diebus Dominus omnia complevit. Concubinæ vero sunt falsi prædicatores, qui non sincere ipsum prædicant, sed propter lucra temporalia. Non sunt uxores, quia licet Deo aliquando prædicando pariant filios, tamen non ex voluntate, sed ex utilitate terrenæ commoditatis; qui merito sunt octoginta, quia octogenarius ex decem et octo multiplicatus constat, et ex quatuor primis quaternarius quatuor elementa significat, et quibus omnia terrena facta sunt. Secundus, quatuor tempora anni. Itaque terrena temporalia per octo intelliguntur. Nunc de Scriptura. Cum Sara uxor Abraham mortua esset (27), Abraham rogavit Ephron, ut, accepta pecunia, locum sepulture ad mortuam uxorem tumulandam, sibi venderet (Gen. xxiii). Ephron vero noluit inde pecuniam accipere, sed terram gratis dare; coactus tamen accepit, et vocatus est postea Ephran, qui prius dicebatur Ephron. Ephron autem interpretatur *confirmatus*, vel *perfectus*; Ephran vero *infirmus*, vel *imperfectus*. Si ergo ille, qui, licet invitus, tamen quodammodo adduci potuit,

(27) Hoc sumpsit e D. Hieronymi libro Quæstionum Hebraicarum in Genesim, cap. xxiii, vers. 16. Sic autem habet: *Et audivit Abraham Ephron, et appendit Abraham Ephron argentum, quod locutum est in auribus filiorum Heth.* In Hebræo, sicut hic posuimus, primum nomen ejus scribitur *Ephron*, secundum *Ephran*. Postquam enim pretio victus est, ut sepulcrum venderet argento, licet cogente Abraham, *vau* littera, quæ apud illos *olegitur*, ablata de ejus nomine est, et pro Ephron appellatus est Ephran, significante Scriptura non eum fuisse consummatæ perfectæque virtutis, qui potuerit memo-

ut pretium de sepultura acciperet, nominis immutatione damnatus est et dictus Ephran, id est *imperfectus*, quid de istis dicetur, qui non coguntur, sed ipsi sponte exigunt? Nonne magis damnabuntur, et inter imperfectos annuntiabuntur [f. annumerabuntur]? Omnia ista, fratres charissimi, vos admonent, ut ab hac lepra abstinatis, ne similes supra dictis, eandem damnationem incurratis. Quod ille avertere dignetur, qui vivit et regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

XCVII [De diversis X].

DE EXCELLENTIA ECCLESIAE ET SACERDOTII CHRISTIANI (28).

701 Spiritu sancto Isaias edoctus: « In anno, inquit, quo mortuus est rex Ozias, vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum, et plena erat omnis terra majestate ejus, et ea quæ sub ipso erant, replebant templum (Isa. vi, 1). »

Oziam regem Juda (II Par. xxvi, 19), quoniam de sacerdotio præsumens, indebitum obtulit incensum, lepra percussus in fronte sacra docet historia. Is caeremonias legis evacuans, templum Domini scelorum contagione polluit, iniquitatem malignantium potius exemplis augens, quam lege damnans. Ideo vivente leproso rege illo, *super solium excelsum* Dominus sedisse legitur, quoniam Dominus ab eis [se] elongat, in quibus peccatum regnat. « Quæ enim conventio Christi ad Belial? Aut quis consensus templo Dei cum idolis? » (II Cor. vi, 15.) Veritas quoque dicit: « Non potestis servire Deo et mammonæ (Matth. vi, 24). » Hinc est etiam quod cum Judæa verbum vitæ repellit, ad gentes discipuli convertuntur, scientes apud illos non esse Christum, qui jam circumferebant Antichristum. Mortuo autem rege nequam, Dominus super solium sedet, quoniam ex quo in nobis peccatum moritur, Dominus in nobis regnat, in nobis principatur. Unde mortuo Pharaone, et egresso populo de Ægypto, fit « Judæa sanctificatio ejus, » fit « Israel potestas ejus (Psal. cxiii, 2), » Porro solium super quod per prophetam Dominus sedens ostenditur, Ecclesia est Christi Jesu Salvatoris nostri, fidelium corda sunt. Quippe sedes Domini est anima justi. In anima justi Dominus habitat, Dominus requiescit, Dominus regnat. Attendite Prophetam sic dicentem: « Elegit Dominus Sion, elegit eam in habitationem sibi (Psal. cxxx, 3). » Et Dominus ipse: « Super quem, inquit, requiescet Spiritus

rias vendere mortuorum. Sciant igitur qui sepulcra venditant, et non coguntur ut accipiant pretium, sed a nolentibus quoque extorquent, immutari nomen suum, et perire quid de merito eorum, cum etiam ille reprehendatur occulte, qui invitus accepit. Ita D. Hieron. lib. Quæstionum Hebraicarum in Genesim. Quo loco notat Martianus noster, quod eodem modo nunc legitur Ephron, אֶפְרַיִם, et Ephran, אֶפְרַן, sine littera *vau*, ut erat in Hebræis exemplaribus sancti Hieronymi.

(28) E. ms Ebr. Peroniano 49, Victor. 272, Germ, 381.

meus, nisi super quietum et humilem, et trementem verba mea? (*Psal. lxxvi, 2.*) » Hanc profecto sedem rex Ozias multis diebus obtinuit. Multo tempore super hanc in magna superbia sedit. Per Oziam namque, qui interpretatur *Domini fortitudo*, princeps tenebrarum intelligitur convenienter, et diabolus apte figuratur. Ipse namque ad expugnandas infelices animas fortis est. Ipsum per hominem ab homine vinci difficile est. Quod autem fortis est, non ipsius, sed Domini est. Nil enim praevalet ex se, qui hoc ipsum quod spiritus est, ex Deo habet, non ex se. De fortitudine autem ejus, sic legitur in Evangelio: « Cum fortis armatus custodit **702** atrium suum, in pace sunt omnia quae possidet (*Luc. xi, 21*). » Iste igitur fortis armatus super solium Domini fraudulenter ascendit, superbe sedit, exactorie regnavit. Siquidem primos patres nostros astutia circumvenit, dolo vicit, non vi, consilium simulans, non arma promens. Quos itaque violentia non potuit, fraude sibi substravit, gloriosum ratus triumphum, filios, in parentibus quocunque modo superare. Sedit autem in magna superbia, quoniam tanto factus est ex victoria elatior, quanto non de qualibet creatura, sed de imagine et similitudine Creatoris triumphavit. Exactorie principalus est, quia cum sibi duas tantum personas substravit, universis eorum filiis extorsit libertatem. Regnavit autem a ligno usque ad lignum; a ligno scientiae boni et mali, usque ad lignum crucis; a gustu pomi, quod erat pulchrum visu et ad vescendum suare usque ad amaritudinem passionis. At, ubi venit plenitudo temporis, in quo misit Deus Filium suum in quo visitavit nos Oriens ex alto, mortuus est leprosus Ozias, attritae sunt vires ejus, debilitata fortitudo ipsius. Tunc autem caput antiqui serpentis contritum est; tunc malleus universae terrae confractus est; tunc fortis armatus, qui custodiebat atrium suum, superveniente illo fortiore, victus est. Tunc ablata ei arma sua. Tunc distributa spalia sua. Testatur hoc ipse Redemptor, qui instante articulo suae passionis, dixit: « Nunc judicium est mundi; nunc princeps hujus mundi ejicietur foras (*Joan. xii, 31*). » Ejecto itaque foras hoc principe, et expulso de solio Domini exactore mundi, videt propheta *Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum*; videt plenam majestatem ejus omnem terram, et videt ex his quae sub ipso erant templum repleri.

Diligenter attendite, fratres, Ecclesiam Dei *solium* dici. Verum non absolute solium, sed cum adjectione, solium *excelsum*; nec solum solium excelsum, sed etiam solium *elevatum*. In quo sicut exiguitati nostrae videtur, triplex altitudo Ecclesiae declaratur. Tota siquidem solium est, id est sublimis et eminens, dignitate fundamenti. Eadem solium excelsum est, unctione sacerdotum; solium elevatum est prerogativa meritorum. Attendite Paulum dicentem: « Fundamentum aliud nemo potest ponere, praeter id quod positum est, quod est Christus Jesus (*I Cor. iii, 11*). Fundamentum igitur Ecclesiae

A nullum aliud est, nisi Christus Jesus. Hujus fundamenti positio est baptizari baptismo Christi. Cum autem baptizamur baptismo Christi, surgimus in solium Christi; nec solum in solium Christi, sed etiam in templum Christi. Tunc enim Christus et nobis [*f. et in nobis*] **703** praesidere incipit, et apud nos facere mansionem. Amplius aliquid loquemur. Tunc nos cum Abraham tres angelos recipimus hospitio, qui spiritui nostro de subacta veteri carne et sterili, promittunt Isaac nasciturum, scilicet risum, non qui dolore miscetur, sed quo sic Apostolus ait: « Fructus autem spiritus, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, et caetera, adversus quae non est lex (*Galat. iii, 22*). » O vere praecleara, vere sublimis Ecclesia, quam fidei fundamentum sic extollit, ut ipsa et solium Domini fiat, et templum! Nec absolute solium, sed sicut dictum meminimus, et solium excelsum. Porro hujusmodi celsitudo, sacerdotalis est unctionis. Eminet haec in Ecclesia Christi, lux et sol Ecclesiae, testimonio ipsius Christi. Eminet, inquam, et administratione sacramentorum, et excubilis animarum. O novam et divinam potestatem, cujus ministerio panis angelorum mortalibus quotidie praeparatur! O gradum cum timore et tremore profitendum, quem non filius hominum, sed Filius hominis ovium suarum cura dignatur! O praecelsum et insigne solium, in quo propheta, sicut in excelsa throno, videt sedere virum, quem adorat multitudo angelorum! Videt, inquam, sedere virum, quoniam videt sedere Christum, videt Christum principari, videt Christum jam regnantis speciem gerere, jam vices agere judicantis. In his enim ministris Ecclesiae suae Christus ante judicium judicat, ante supremam ventilationem ventilat, ante impletionem saginae bonos pisces colligit, malos autem foras mittit. Judicat enim non judicio curiae, sed Ecclesiae; non forenses causas, sed coelestes; non corpora, sed animas. Ventilat idem, ventilat, inquam, quia per eosdem ministros paleas iniquorum projicit ab aera [*f. area*] Ecclesiae ventilabro disciplinae. Bonos pisces colligit, malos autem foras mittit. Nemo est nisi Christus, qui pisces colligat, qui pisces foras mittat. Nondum sagena Petri plena est. Nondum ad littus educta est. Implebitur, et ad littus educetur. Quando autem futura sint ista, Filius hominis se nescire confitetur; unde et ipse dicit: « De die autem illa et hora nemo scit, neque angelus, neque Filius hominis, nisi solus Pater (*Marc. xiii, 32*). » Ipse tamen interim bonos pisces colligit, malos foras mittit. Verum nihil horum per se ipsum, sed per ministros altaris quotidie utrumque facit. Ex hoc enim magno mari et spatioso, ubi reptilia, quorum non est numerus, educit bonos pisces qui colligantur et servantur. Educit et malos, qui projiciantur, et a bestiis conculeantur. Vocat enim justos, et colligit ad gloriam; vocat injustos, et destinat ad gehennam **704** O praecelsa, et omni potestate saeculari sublimior dignitas, per quam Dominus jam omnia haec operatur! Quibus enim

regibus a Domino dicitur: « Vos estis lux mundi? » (Matth. v, 14.) » Quibus, inquam, dicitur: « Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei? » (Zach. ii, 8.) »

Non imperatorum linguæ, sed sacerdotum, claves cœli facti sunt. Soli sacerdotes cum Christo aperiunt, et nemo claudit; claudunt, nemo aperit. Sacerdotum consilio subvenitur infirmis animabus, franguntur compedes, via patet ad superos, uniuntur terrena coelestibus, homines angelis, creatura Creatori. Honor igitur ingens, honor sacerdotii. Sed grave periculum honoris istius. Quippe gradus iste, gradus causalis [f. casualis] est, nisi illustretur meritis dignitas unctionis. Tunc enim sacerdos efficax est intercessor, cum pro reis ex officio sic agit, ut gratiam Iudicis et merito vitæ provocet, et verbo doctrinæ. Hæc tria (f. hæc duo) sacerdotem perfectum creant. Ex his tribus (et his duobus) sacerdoti præstatur potestas, præstatur et gratia. Siquidem ex unctione sortitur persona potestatem consecrandi substantias consecrandas. Sortitur efficaciam benedicendi substantias benedicendas. Ex vita autem et doctrina promeretur sacerdos gratiam Domini sui; consequitur dilectionem Christi salutaris sui. Etenim pro exemplo sobrie, et iuste et pie vivendi, et pro studio seminandi semen verbi Dei, bono et fideli servo Dominus dicit: « Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium domini tui » (Matth. xxv, 22). »

Jam, dilectissimi fratres, jam vobis, nisi fallimur, innotuit, cur *solum* Domini, quod propheta dixerat *excelsum*, subsequenter dicat etiam *elevatum*. Videlicet, propter viam, propter doctrinam; vitam, quam sanctimonia illustret; doctrinam, quam charitas exornet. Hæc enim sunt, quibus ad cœlum sacerdos elevatur, quibus ex luteis domibus ad æthereas subsidit mansiones. Hæc universis præferuntur votis. Hæc Domino sunt omnibus hostiis gratiora. Hæc si forte defuerint, sacerdotia excelsa quidem solum est, sed adhuc elevatum solum non est. Quippe sacerdotem sine sanctimonia Deus nescit; sacerdotem sine doctrina lex occidit. Apostoli testimonio: « Sine sanctimonia nemo unquam videbit Deum » (Hebr. xii, 14). » Censura legis moritur sacerdos ad Sancta sanctorum sine tintinnabulis accedens. Sanctimonia Deo vim facit, efficacior omni sacrificio cœlestem frangere indignationem. Ad vocem sacerdotalium tubarum muri Jericho ceciderunt, ut ostenderetur ad prædicationem Ecclesiæ, altitudinem superbiæ sæcularis inclinandam. Deinde ad eminentiam sanctimoniæ credimus 705 per prophetam vocari sacerdotem, cum dicit: « Super montem excelsum ascende, tu qui evangelizas Sion » (Psal. xl, 9). » Super montem, inquit, ascende. Moyses, ut legem Domini acciperet, ascendit in montem, Mariam, conceptio Dei filio, statim ad montana transisse Lucas commemorat. Christus et orandi consuetudinem fecisse in montibus, et transfiguratus in monte reperitur.

Idem quoque, cum ad redimendum genus humanum, sicut Leo papa testatur, multa ei suppeterent, ad nostram tamen reparationem crucis ascensum elegit. Quibus profecto monstratur quod sublimis debeat esse vita sacerdotis, qui populo Domini factus est legislator, qui prædicat imitatione gestandum, quem Maria carnes gestavit; qui suscipit orationem pro reis agere; qui transfigurandus est in omnes, propter omnes, ut omnibus omnia fiat; qui non bajulantes crucem Christi, denuntiat non posse fieri discipulos Christi. Judiciale est terrenis inhærere talis negotii professorem. Vult enim Dominus ut altaris minister professioni suæ sit similis, et sublime prætendat meritum, sublimibus officiis consecratus. Vult illum spiritu ambulare, cui etiam spiritus immundos ipse subjecit. Vult denique eundem fieri vas purum, vas mundum, quoniam de sacerdotibus per prophetam dicitur: « Mundamini, qui fertis vasa Domini » (Isa. lxi, 41). » Sacerdotes sunt, qui vasa Domini ferunt, qui scilicet sacerdotalis ministrationis executione, in cœleste gazophylacium fideles animas introducunt. Unde necesse est ut qui vasa Domini portant, vasa Domini fiant, verum non vasa fictilia, sed aurea; non vasa in contumeliam, sed in honorem; non in quibus bibat Balthazar cum concubinis suis, sed in quibus bibat Redemptor de genimine vitis cum discipulis suis in regno Patris sui; videlicet non vasa in quibus delectatur diabolus cum his quos ipse sibi ad omnia subjecit flagitia, quibus ad omnem utitur iniquitatem; sed vasa in quibus is qui discipulis ait: « Ego sum vitis, vos palmites » (Joan. xv, 5), » cum eisdem bibat de genimine vitis, id est gaudeat et exultat de effusione sanguinis sui, per quem sibi tam pretiosa vasa comparaverit, per quem eadem jura diaboli in propriam redegerit potestatem. Ut autem sacerdotes in hujusmodi vasa proficiant, tribus agi diebus sacra docet historia. In ea siquidem Moyses, ex præcepto Domini, ad Pharaonem loquens, ait: « Ibimus viam trium dierum in solitudine, ut sacrificemus Domino Deo nostro » (Exod. v, 3). Non potest Moyses, non potest populus sacrificare Domino in solitudine, nisi prius trium dierum via peragatur. Via autem illa, fides est, qua corde creditur ad justitiam. 706 Confessio, quam credentes faciunt ad salutem. Sola fides ista via est, qua de terris itur ad cœlum, qua de Ægypto ad terram promissionis transitur, qua regina austri a finibus terræ venit audire sapientiam Salomonis. Cæterum diætæ tres in ista faciendæ sunt via, quibus peractis, offeretur beneplacitum Deo sacrificium. Porro desinere a malo, prima diæta est; facere bonum, secunda diæta est; ascensiones in corde suo disponere, tertia diæta est. Quisquis igitur, credens in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, induit armaturam Dei, ut possit stare adversus insidias diaboli, in via est, et facit secundam diætam. Quisquis credens in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, sequitur beatam animam illam

de qua in Canticis canticorum Salomon ait: « Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgulta fumi ex aromatibus myrrhæ et thuris? (Cant. iii, 6.) » in via est, et tertiam facit diætam. Talium profecto diætaram sacerdos quotidie mentionem facit, quoties Domino sacrificans, dicit: [Unde et memores nos servi tui, sed et plebs tua sancta ejusdem Domini nostri Jesu Christi tam beatæ passionis, nec non et ab inferis resurrectionis, sed et in cælos gloriôsæ ascensionis, offerimus præclaræ majestati tuæ, de tuis donis ac datis hostiam puram, etc.]

Nulli dubium in præsentī capitulo mortis Christi, et resurrectionis, atque etiam ascensionis, infultum recordari sacerdotem (29). Recordatio ista, recordatio salutaris, si cum Christo moriens sacerdos commoritur peccato, carnem suam cum vitiis et concupiscentiis crucifigens, quod est in Catholica [supp. Ecclesia] primam facere diætam. Vere recordatio salutaris, si cum Christo a morte carnis resurgente, sacerdos a morte spiritus resurgat, induens novum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia et sanctitate veritatis; quod est in catholica secundam facere diætam. Recordatio, inquam, salutaris, si cum Christo ascendente ad Patrem, sacerdos per scalam Jacob ascendat; si cantet canticum graduum cum propheta; quod est in Catholica tertiam facere diætam. Ecce, fratres, ecce viam, extra quam esse, evagari procul a patria est. Esse tamen in ea, non statim est ad patriam proficiaci. « Fides enim sine operibus mortua est (Jacob. ii, 26). » Unde et in sacerdotes fides sine opere, via sine diætis est. Hanc ingressos viam adversarius noster, diabolus, ita plerumque retardat, ut in prima etiam diætâ deficiant. Ipse siquidem hostis, ille est, quem nec Filius Virginis 707 intentatus transivit. Ipse hostis ille est, cujus pharetra nunquam hauritur [f. exhauritur] cum tela promere non desistat. Ipse hostis ille est, qui cum semper lædere non possit, semper velit. Ipse hostis ille est, de quo rara, et nunquam secunda, victoria. Si confisi viribus nostris, cum eo congregimur, sub eo credimus [f. cedimus], quoniam leo ovibus fortior est. Si speramus in fuga, facile nos conæquitur, quoniam aquilis velocior est. Si quærimus eum fallere, fallimur, quoniam serpentibus astutior est. Imo ipse serpens ille est, qui ventre repit et pectore, qui terram comedit omnibus diebus vitæ suæ, qui mulieris calcaneo insidiari non desistit. Ipse serpens ille est, qui veneno suo tabificavit omnes, præter cum qui sub ficu vidit omnes. Habemus autem advocatum in cælis Dominum nostrum Jesum Christum, in quo promittitur nobis de serpente victoria, de ejus infestatione quies, de vulneribus medicina. Ad eum igitur tota mentis intentione festinemus, quoniam ipse refugium nostrum et virtus est; ipse adiutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis. Humiliemus ei animas nostras, quoniam respexit in orationem humilium,

(29) Id est episcopum.

(30) E Victorino et Lyrano.

et non sprevit precem eorum. Imploremus lacrymis et gemitu, ut ipse conterat Satanam sub pedibus nostris, ne prævaleat nobis in via, ne usque ad victoriam salutaribus diætis adversetur, ne vasa in honorem minister vetustæ sordis incrasset, ne super solium Domini leprosus Ozias rursus obrepât. In eo Christus christos suos exaudire dignetur, in eo ministrare auxilium gratiæ suæ. Qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XCVIII [De diversis XI].

DE PACE IN ECCLESIA SUB SUMMO PONTIFICE IN PERSECUTIONE CONSTANter PERVANDA (30).

« Non est potestas nisi a Deo. Quæ autem a Deo sunt, ordinatæ sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit (Rom. xiii, 1). »

Audite, fratres charissimi, quid Apostolus Domini clamat nobis. Non sunt, inquit, contemnendæ potestates, sive mundi, sive Ecclesiæ, quia omnes ordinatæ sunt a Deo, et qui ordinatis a Deo contradicit et resistit, ordinatori contumeliam facit. Oportet igitur nos Dominum papam prælatum nostrum consiliatorem nostrum visitare, quia consiliator est; venerari, quia pastor est. Sunt enim episcopi Ecclesiæ venerandi sicut magistri sicut vicarii Domini. Tanta reverentia voluit Dominus sacerdotes suos venerari et timeri, 708 quod in Deuteronomio minatus est, dicens: « Homo quicumque fecerit in superbia, ut non exaudiat sacerdotem, aut judicem, morietur (31). » Idem ad Samuelem, cum a Judæis sperneretur, Deus dicit: Non te spreverunt, sed me. Et Dominus quoque in Evangelio: « Qui vos, » inquit, « audit, me audit, et eum qui me misit; et quis vos spernit, me spernit (Luc. x, 16). » Et cum leprosum mundasset: « Vade, inquit, ostende te sacerdoti (Matth. viii, 4). » Et cum postea tempore Passionis a lapam accepisset a servo sacerdotis, cumque ei dixisset: Sic respondes adversus pontificem? Dominus nihil contumeliose dixit, nec quidquam de sacerdotis honore detraxit. Sed innocentiam suam magis asserens et ostendens: « Si male, inquit, locutus sum, testimonium perhibe de malo; si autem bene, quid me cædis? (Joan. xviii, 23.) Item, in Actibus apostolorum, beatus apostolus Paulus, cum ei dictum esset: « summum sacerdotem Dei maledicis? Quamvis eorum tempore sacerdotium Judæorum crucifixo Domino destructum esset, quod deinde ad Christianos tantum (devolutum esset,) ipsum (tamen,) quamvis inane nomen, Paulus venerans, ait: « Nesciebam, fratres, quia pontifex esset. Scriptum est enim: Principi plebis tuæ non maledices (Act. xxiii, 4). » Cum igitur antiquum sacerdotium legis veteris in tanta auctoritate haberetur, ut (ei) resistentibus Dominus minaretur mortem, quales putabis eos, qui contra sacerdotium novæ legis hostes, et contra Ecclesiam Dei rebelles sunt, nec præeminentis Domini comminatione, nec futuri iudicii ultione terrentur [f. nec

(31) Deut. xvii, 12. Non sunt verba sed sensus.

presentis, seu presenti Dominicomminatione, nec futuri iudicii ultione terrentur]. Chore, Dathan et Abiron, qui contra legem, Moysen, et sacerdotem, sacrificandi licentiam sibi vindicare conati sunt, penas statim pro suis conatibus impenderunt. Terra enim compagibus profundum sinum aperuit, stantes atque viventes recedentis soli hiatus absorbit, nec tamen eos qui auctores fuerant, Dei indignantis ira percussit, sed ceteros ducentos (32) participes ejus furoris [f. sceleris] exiens a Domino ignis, comprobata ultione consumpsit. Admonens scilicet, et ostendens contra Deum fieri, quod fecerant ad eruendam [f. evertendam] ordinationem Deo humana voluntate conati. Sed et Ozias rex, cum thuribulum ferens, et contra legem Dei sacrificium violenter assumens, resistente Zacharia sacerdote, obedire nollet Ecclesiae, divina indignatione confusus, et leprae varietate maculatus est in fronte ea, parte notatus offenso Domino, ubi signantur qui Deum promerentur.

Cavendum est igitur, fratres charissimi, ne contra sacerdotes Dei aliquis audeat insurgere, ne Dominus illos, qui vice sua funguntur, velit asperere vindicare. Hi autem positi 700 sunt in Ecclesia ad humilitatem [f. utilitatem] nostram, ut nobis provideant, et Deo rationem pro salute nostra reddant, et unitatem Ecclesiae custodiant (33). De qua unitate voluit nos Deus esse sollicitos, ne de via recedentes, aut schismata facientes, per diversos errores ab unitate fidei divisi essemus. Sicut enim unus Dominus est et unus pastor, sic voluit unam familiam et unum esse gregem. Unde Dominus dicit in Evangelio: « Et erit unus grex, et unus Dominus (Joan. x. 46). » Et ad Israel in veteri lege ait: « Dominus Deus tuus, Deus unus est (Deut. vi. 4). » Quod unus Deus sit, evidentius ostendit in Evangelio, dicens: « Ego et Pater unum sumus (Joan. xvii. 22). » Et iterum de Patre, Filio et Spiritu sancto scriptum est: « Et hi tres unum sunt (I Joan. v. 7). » Voluit ergo Dominus suos similes sibi existere, ut sicut unus erat, ita Ecclesia una esset. Unde Dominus in Canticis ad Ecclesiam ait: « Una est columba mea, una est perfecta mea (Cant. vi. 8). » Hoc unitatis sacramentum tunica Domini inconsutilis figurat, de qua scriptum

est in Evangelio, quia milites qui crucifixerunt eum, eo quod de superiori parte non consutilis, sed per totum textilis fuerat, dixerunt ad invicem: « Non scindamus eam, sed sortiamur de illa cujus sit (Joan. xix. 24). » Indumentum Christi de superiori parte erat integrum, quia Ecclesia Christi unitatem de coelo, id est a Patre et Filio vententem, et solidam firmitatem fidei inseparabiliter obtinet. Noluit Dominus scindi vestem suam inconsutilem, quia non patitur Ecclesiae violari unitatem. Praecipit igitur Paulus de hoc unitate. « Obsecro vos, inquit, fratres, propter nomen Domini nostri Jesu Christi, ut id ipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata (I Cor. i. 40). » Et iterum: « Servate unitatem spiritus in vinculo pacis (Ephes. iv. 3). » Quomodo enim multi sunt solis radii, sed lumen unum; rami arboris multi, sed robur unum tenaci radice fundatum; et cum de eodem fonte rivi plurimi defluunt, numerositas licet diffusa videatur exundantis copiae largitate, unitas tamen servatur in origine. Divelle 710 radium solis, divisionem lucis unitas non capit. Ab arbore frange ramum, fractus germinare non potest. De fonte praescinde rivum, praecisus arescit. Sic Ecclesia Dei luce perfusa per totum orbem, radices suos porrigit; unum tamen lumen, quod ubique diffunditur, nec unitas corporis separatur. Ramos suos per universam terram copia ubertatis ostendit, profluentes largiter, rivos latius expandit. Unum caput est et origo una, et unanimiter deitatis successibus copiosa propter hanc unitatem servandam. C Agamus nunc de veteri lege. Qui in figura Christi occiditur, in domo una editur. Dominus in veteri lege praecipit, dicens: « In una domo comedetur; non ejicietur de carnibus ejus foras (Exod. xiii. 46). » Carnem Christi et Sanctum Domini ejicere non potestis foras, nec ulla alia credentibus, praeter unam Ecclesiam, domus est. Hanc domum, hoc unitatis hospitium designat, et denuntiat Spiritus sanctus in Psalmis, dicens: « Deus, qui inhabitare facis unius moris in domo (Psalm. lxxvii. 7), id est unanimi moris in domo. In domo Dei, id est in Ecclesia unanimes habitant, qui concordēs et simplices perseverant. Hujus igitur unitatis observatione, fratres charissimi, voluit Dominus super unum adi-

(32) Num. xvi. 32, habet ducentos quinquaginta.

(33) Ilunc sermonem ab Hildeberto suspicarer habitum, cum jam esset archiepiscopus Turonensis, occasione schismatis Ecclesiam tunc varias in partes scindentis, ob vitiosam electionem Petri Leonis, seu Anacleti, cui maxime favebat Gerardus ille, Engolismensis nequam episcopus, tot legationibus, et in Galliis conciliis celebris, et misero tandem genere mortis ex ultione divina mulctatus. Et quidem Anacleti partibus initio adhæserat Hildebertus ipse, utpote cui plura suffragia favisse acceperat; sed a D. Bernardo amice de re monitus, statim transiit ad Innocentium II ad cujus partes Hildebertus, ut metropolitanus Turonensis, totam Armoricam cum suis suffraganeis et primatibus amicis feliciter traxit.

Non absurde tamen referri posset hic sermo ad

D annum circiter 1111 dum adhuc Hildebertus esset Cenomanensis episcopus; quo circiter anno scripsit amico cuidam suo, (forte Marbodo, episcopo Redonensi), epistolam xxii, lib. 2, qua de fidei summam vim summo pontifici Paschali II Henrico V, imperatore, ad extorquendum Investiturarum laicalium jus, ei et toti Romano clero crudeliter illatam, excusando interim epistola sequenti (xxii scilicet ejusdem libri 2), quidquid idem Paschalis, illie in angustius positus, precibus ipsius cleri Romani, adeo turpiter incarcerati et vexati, gesserat. Quas epistolas consulas velim cum notis paginis 107 et 109. Vide et Baronium ad annum 1111 ubi haec omnia fusa narrat, et rescissionem ejusdem Paschalis illius extortae concessionis in proximo concilio ad id concilio, ubi et Henricum ipsum anathemate percussit.

ficare Ecclesiam suam; super illum scilicet, de quo ait: « Tu es Petrus, et super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, et tibi dabo claves regni cœlorum; et quodcunque solveris super terram, erit solutum et in cœlis. Et tu, aliquando conversus, confirma fratres tuos. (Matth. xvi, 18). » Petrus ergo est fundamentum cui unitur Ecclesia; fide enim illius omnia membra Ecclesiæ adhærent. Magister enim et princeps apostolorum idem factus est, et pastor fidelium, quia in fide prævaluit. Cum enim Dominus de fide suorum investigaret, dicens: « Vos autem quem me esse dicitis? » respondit Petrus sicut robustior in fide: « Tu es Christus Filius Dei vivi (ibid. 15), » et audita fidei ejus fortitudine, Dominus dedit ei ut esset fundamentum ejus [Ecclesiæ,] 711 et ad cœlos aspirare potens. Oportet ergo ut aliquando conversus ad nos, cum periclitabimur [nos] confirmet. Pro ei enim rogavit Dominus ne deliceret fides ejus. Quia igitur, fratres, magister noster est Petrus, Dominus noster est vicarius ejus, ideo nos oportet audire luminaria [f. adire limina] apostolorum, et dominum nostrum papam visitare, [et ab eo] consilium quærere, quomodo Ecclesiam Domini in tot et tantis fluctibus hujus mundi possimus sine periculo gubernare. Insurgunt enim quotidie tempestates in Ecclesia Dei, quia vellent [quidam] ejus unitatem dissipare, et discordias seminando, unionem pacis extinguere. Aggrediuntur pastores Ecclesiæ, ut caput ferientes, membra terrore commoveantur (34). Nec solum enim ab extraneis patitur Ecclesia, sed etiam a domesticis et fratribus suis; et peiora sunt bella intestina, a quibus non cavetur, quam forinseca, quæ prævidentur. Inter mundi invia [f. initia] Abel justum occidit frater, Jacob fugientem persecutus est Esau frater ejus. Joseph venundatus est a fratribus, et a discipulo traditus est Dominus. Sed nobis non est ignominia pati a fratribus, quod passus est Christus, nec illis gloria est facere quod fecit Judas. Convicia eorum, quibus se et vitam suam quotidie lacerant (35) non timemus; fustes, et lapides, et gladios, quos verbis parricidalibus jactant, non perhorrescimus. Quid de illis [dicemus? Homicidæ sunt apud Deum; necare tamen non possunt, nisi eos Dominus necare permiserit; et cum nobis semel moriendum sit, illi tamen odio et verbis, et delictis suis nos quotidie perimunt: nec ideo nos a proposito justitiæ movebimur; quia propter timorem ecclesiastica disciplina non est relinquenda, nec sacerdotali censura solvenda. Similes sunt patri suo, qui statim postquam creatus est, in Creatorem suum creatus, [f. erectus] ait: « In cœlum ascendam, super astra Dei ponam sedem meam; sedabo in monte testamenti, in lateribus aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, et ero similis Altissimo (Isa. xlii,

14). Illi enim qui sacerdotes Dei inquietant, in cœlum ascendunt, super astra Dei volunt ascendere, super montem Testamenti sedem ponere, qui super episcopos volunt regnare. Episcopi enim sunt cœli, astra Dei, mons testamenti nubes, latera aquilonis. Cœli, quia continent arcana Dei; unde David: « Cœli enarrant gloriam Dei (Psal. cxviii, 2). » Astra, quia Dominus de his ait: « Vos estis lux mundi (Matth. v, 14). » Nubes, quia prædicationis rore nubes [f. mentes] fidelium compluunt, de quibus dicitur: « Qui sunt isti qui ut nubes volant? (Isa. lx, 8). » Latera 712 sunt aquilonis, quia finitimi sunt peccatoribus; qui frigidi in peccatis perseverant, vel latera præbent ad patiendum Aquiloni, id est diabolo, qui frigus peccati hominibus infert. De quo in Cantico: « Surge, aquilo, perfla hortum meum (Cant. iv, 16); » id est tenta Ecclesiam meam, ut ex victoria de te habita accipiat gloriam. Mons testamenti sunt, quia in eis est altitudo scientiæ utriusque Testamenti. Sed vos, qui filii estis Ecclesiæ, defendite Ecclesiam. Nemo seducat vos inanibus verbis. Adulterari non potest Ecclesia Christi. Incorrupta, pudica est. Non pertinet [f. perveniet] ad præmia Christi, qui reliquit sponsam Christi. Habere jam non potest Deum Patrem, qui non habet Ecclesiam matrem. Ecclesiam qui vult dividere, vestem Christi vult discindere. Nemo bonus Ecclesiam Dei deserit, nec a familia Dei discedit. Verum, ut ait Dominus, cognoscunt eum oves, omnibusque clamat: « Qui non est mecum, contra me est; et qui non colligit mecum, dispergit (Luc. xi, 13). » Triticum non reperit ventus, nec arborem secura radice fundatam procella subvertit. Inanes palæ tempestate jactantur; invalidæ arbores turbinis incursione evertuntur. Appareant filii Dei, ut eos stantes in fide cœlestis Pater remuneret, ut in cœlis, ubi unus Dominus, una Ecclesia efficiantur (36) in sæcula sæculorum. Amen.

XCIX [De diversis XII].

DE PRÆCLARIS IN NOS CHRISTI BENEFICIIS (37).

« Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris, cui diximus: In umbra tua vivemus in gentibus (Thren. iv, 20). »

Hæc sunt verba Jeremiæ in Threnis, imo Spiritus sancti in propheta loquentis, quibus utriusque nature veritas in Christo exprimitur, et divini charitatis eminentia nobis commendatur. Cum enim Dominus et Salvator noster spiritus dicitur, Deus esse indubitanter monstratur. Spiritus quippe Deus est, sicut et charitas [f. veritas], « et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate adorare oportet (Joan. iv, 20). » In spiritu, ut sincero affectu et immaculata mente ipsum adorent; et veritate, ut non vana et transitoria, sed vera et indeficientia bona ab eo poscant. Cum vero additur Christus,

(34) Forte hoc ad tumultus ab imperatoribus Henrico IV et V contra Paschalem II excitatos.

(35) Id est Paschalem II et vitam ejus. Nota Hildeberti zelum pro ecclesiastica disciplina.

(36) Lyranus, una Ecclesia, unum corpus efficiamur.

(37) Ex Andegavensi.

verus homo ostenditur; atque, dum subditur: *Captus est pro peccatis nostris*, ejusdem erga nos eximia et ineffabilis declaratur dilectio. Christus enim *unctus* dicitur, *Messias* quidem Hebraice, *Christus* Græce, Latine **¶ 113** *unctus a chrismate*, qui dicitur Christus, id est ab unctione unctus. Chrisma enim Græce, Latine dicitur *unctio*. In hujus uncti, id est Christi signum ungebantur in Veteri Testamento reges et sacerdotes. [His vero figurabatur] verus ac spiritualis [Rex et sacerdos,] qui fuit unctus, non visibili vel corporali oleo, [sed] spirituali et intelligibili Spiritus sancti plenitudine, qui datus est ei sine mensura. Aliis quidem ad mensuram datur; illi autem non est datus ad mensuram, « in quo omnis plenitudo divinitatis corporaliter habitavit (Col. ii, 9), » id est solide et perfecte, non umbratilitate, sed vere, juxta illud: « Plenum gratiæ et veritatis, de cujus plenitudine omnes nos accipimus, quod est, gratiam pro gratia (Joan. i, 14), » gratiam utique justificationis, et pro ea gratiam glorificationis; gratiam reconciliationis, et pro ea gratiam æternæ visionis. Coronat enim Deus in nobis dona sua, suamque gratiam in nostrum convertit meritum; unde vita æterna, non solum merces est pro justitiis, sed et gratia pro gratia dicitur, et ab illo igitur sine mensura unctio tanquam a capite, unctionis gratia in membra effluxit, secundum illud: « Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, usque in oram vestimenti ejus (Psal. cxxxii, 2). » Aaron, qui interpretatur *habitaculum fortitudinis*, Christus Dominus, qui in brachio suæ fortitudinis superbum debellavit, principem mundi expugnavit adversus eum usus virtute, non æreis telis, quibus inimici jacula exstingueret. Hoc præcipue humilitatis pugione superbi hostis confodit vitalia, qui, ut omnem impleret humilitatem, in tantum nos dilexit, quod non solum pro nobis temporalem suscepit nativitatem, sed etiam passionis acetum, ac mortis sal gustavit. « Cum enim in forma Dei esset, » ut ait Apostolus, « exinanivit semetipsum, formam servi accipiens, humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (Philip. ii, 8). » O quantæ dilectionis indicium! quantæ charitatis experimentum! Per hoc enim « commendat Deus charitatem suam in nobis, ut ait Apostolus, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est cujus sanguine justificati, salvi erimus ab ira per ipsum (Rom. v, 8). » Id superius propheticus sermo continet.

Captus est, inquit, *in peccatis nostris*, id est pro peccatis: non quod nostra peccata ejus meruerint mortem, ad quod etiam bona nostra non sufficiunt, sed postulabant nostra peccata et delicta ejus sanctissimam mortem, nostra scilicet maledictio suam benedictionem, ut mors benedicti maledictorum solveret mortem secundum illud Osee: « Ero mors tua, o mors! morsus tuus **¶ 114** ero, o inferne (Osee, xiii, 14)! » ejusque gratia nostra tolleret de-

delicta qui solvit quæ non rapuit. Rapuit enim Adam usurpando lignum vetitum, prævaricando mandatum, declinando ad impiorum consilium, ambiendo fieri dominum. Solus autem Christus, pro lapsu reparationem, pretium pro rei justificatione, obtulit seipsum. Unde Apostolus: « Et vos, cum essetis mortui in delictis, vivificavit Christo, scilicet donans vobis omnia delicta, delens chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, affigens illud cruci, exspolians principatus et potestates, traduxit confidenter, palam triumphans eos in semetipso (Coloss. ii, 14). » Ecce quantus nobis de morte Christi fructus; peccata nostra donavit, et convivificavit; fide nos justificans, spe dirigens, charitate accendens, ne qua vitiorum macula nostra pollueret corda, ut jam in novitate vitæ ambulemus, chirographum decreti tulit. Decretum fuit, lex homini in paradiso indicia, ne comederet scilicet de ligno scientiæ boni et mali. Hoc decretum dedit Deus homini, ut ejus probaretur obedientia, exhibitaque æternitatis corona remuneraretur. Homo vero, cum esset in abundantia divitiarum, libratia [/. libertatis] arbitrii divitiis exuberans, diabolicæ persuasioni elatione superba acquiescens, a Deo *in regione dissimilitudinis* abiit, a bono declinans, malo adhæsit. Illius decreti violati chirographum erat memoria illius prævaricationis, qua scientia [/. conscientia] nostra et antiquus hostis in nostri accusationem et condemnationem consurgebant. Sed hoc per crucem delevit Christus, ac de medio tulit, ut jam nec conscientia nostra timeat, nec diabolus inveniat quod objiciat. Vetus quippe noster homo, secundum Apostolum, cum illo crucifixus est, id est peccatum, quo veteres eramus, per ipsius crucem deletum est, ita ut destruat corpus peccati, id est congeries peccatorum, ut jam non dominetur peccatum in nostro mortali corpore; etsi ibi sit, dominium tamen per crucis mysterium perdidit, ne per liberi arbitrii consensum in suum revertatur dominatum. Caveamus ergo, ne hosti inermi, in crucis trophæo expugnato, vires reddamus, sponte a malo [/. ad malum] declinando. Ipse idem etiam Christus exspoliavit principatus et potestates, infernales scilicet, quando fortior descendit in domum fortis, et alligavit eum, et diripuit vasa ejus, Christus scilicet, qui est super omnes fortis et potens, in domum diaboli, id est in infernum, ubi est domus principis tenebrarum, quem non sua virtus, sed peccata hominum fortem fecerunt; sed [quem] homo fortior superveniens alligavit ejus minuens virtutem, confidenter **¶ 115** et palam triumphans eum in semetipso, id est in præsentia suæ majestatis, et diripuit vasa ejus, id est justos, qui Dei sententia usquequo soluta ad inferos descendebant, inde eduxit eos, eversa domo, exspoliato scilicet inferno, cujus ad inferos descendens cum angelicis legionibus virtutem potestatemque sentientes principes tenebrarum declamaverunt: « Quis est iste Rex gloriæ? » (Psal. xlii, 8.) Quibus respondentes virtutes

Christum præeuntes, dixerunt : « Dominus fortis in rebus, et potens omnia quæ vult, potens in prælio (*Psal. xxiii, 8*), » ubi contra principem vestrum certavit, in crucis vexillo eum expugnans. Fuso enim sanguine sine culpa, omnium culparum chirographa deleta sunt, de quibus debitores, qui [in] eum credunt, a diabolo ante tenebantur. Unde illud Evangelii : « Qui pro multis effundetur (*Matth. xxvi, 28*). » Expollans igitur principatus et potestates infernales, alios, quos ante tenebat, traduxit, suos scilicet longe ab illo regno ad alterum duxit, id est ad cælum : « Ascendens enim in altum, » ut ait Propheta, « captivam duxit captivitatem (*Psal. lxxvii, 19*), » ut quos diabolus misere captivaverat, et inferni captivos fecerat, Christus feliciter captivaret.

Hæc sunt spolia triumphi, quæ victor Christus debellans, principibus tenebrarum detraxit. Unde per Prophetam ait : « Lætabor ego sicut qui invenit spolia multa (*Psal. cxviii, 62*). » Ecce in his Dei charitas nobis commendatur, qui nos tanti fecit, ut pro nobis Filium suum unigenitum daret in mortem ; qui cum in forma Dei esset, » id est in plena essentia, et ex æqualitate Patris, « exinanivit semetipsum : » quomodo ? Non substantiam evacuans, non formam Dei mutans, sed « formam servi accipiens (*Philip. ii*) ; » forma servi accersit, non forma Dei discessit. Ad maiorem humilitatis commendationem humiliavit semetipsum, causa aliorum factus obediens Patri, non solum sustinendo convicia et opprobria, alapas et sputa, sed etiam usque ad mortem. Quanta humilitas ! Humiliavit se Deus gloriæ usque ad incarnationem, usque ad mortalitatis participationem, usque ad populi irrisionem, usque ad sputa, et vincula, et alapas, et flagella, usque ad mortem ; et, si parum est, hoc genere mortis addendum est, non quamlibet mortem, sed mortem crucis, quæ ignominiosior est. Ecce habemus humilitatis exemplum, superbie medicamentum. Ecce perfecta obedientia, summa charitas, grandis humilitas. Hæc alto consilio suscipere voluit Altissimus pro nostra utilitate, non pro sua necessitate. Duo sunt miranda ; exinanitionis, scilicet, modus et ejusdem fructus, qui non fuit simplex et modicus, sed multiplex et maximus. Modus **¶ 118** enim exinanitionis triplex ; Filius Dei descendit ad carnem, ad crucem, ad mortem. Super hoc stupet cælum, terra miratur, homo contremiscit, angelica reveretur celsitudo. Opus sine exemplo, humilitas sine modo, donum sine pretio, gratia sine merito. Et voluit nobis Altissimus cooptari, ut diceremur ; humiliari, ut sublimaremur, cujus omnis actio nostra est locutio [*f. instructio*] ; vita Christi, nobis regula vivendi ; mors Christi, nostra est a morte redemptio et liberatio. Vita Christi nostram instruxit ; mors Christi nostram destruxit. Propter nos dignatus est Christus esse aqua sitiens,

A panis qui pro nobis via, veritas et vita [*factus est*]. Illa in [*f. via in*] exemplo, veritas in promisso, vita in præmio. Vos ergo qui auditis, attendite diligenter, amplectimini suaviter, reponite fideliter quæ reponuntur de hæriti [*f. herede*] Filio, de summi Patris unigenito. In tali enim relatu non desunt quæ corda moveant, quæ mentes penetrent, quæ animos leniant, quæ ad diligendum Salvatorem accendant. Non enim sine ratione tanta difficultate redimere voluit, qui omnia verbo portans virtutis suæ, solo poterat imperio liberare ; sed vidit Dominus humanæ malitiæ magnitudinem, attendit hominis ingratitude ; ideoque, ne homo qui primæ conditionis ingratus exstiterat, Redemptionem quoque parvipenderet, eam sapientia in multa difficultate et amaritudine procreavit [*f. procuravit*]. **B** Non dedignatus est enim ipse, qui est sapientia Patris, qui est beatitudo ac vita cœlestium spirituum, super nostrum defectum et malitiæ incrementum, aporiantis suscipere personam, sicut Isaias ait : « Vidit Dominus, et malum apparuit in oculis ejus, et vidit quia non est vir ; et aporiatum est, quia non est qui occurrat (*Psal. lix, 15*). »

Attendite, fratres, modum visionis, ac rationem aporiationis. Dicitur enim vidisse malum nostrum, cujus oculis omnia nuda sunt et aperta ; dicitur aporiatum, in quo nullus mutationis cœtit motus, apud quem, teste Jacobo, non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. In illius enim ineffabili simplicitate essentiae incircumspectæ (38), et totius ubique non est localis transmutatio, quia attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter (*Sap. viii*) ; » inter omnia non inclusa, extra omnia non exclusa ; sed nec temporalis permutationis alteratio. Sicut enim locali motu non variatur, ita nec affectuum vicissitudine alteratur, tanquam gaudio succedat in eo tristitia, vel iracundiæ tranquillitas, et ejusmodi, qui per prophetam Osee ait : « Ego Deus, et non mutor, et civitatem non ingrediar (39). » Vel non est apud eum transmutatio in essentia, sed **¶ 119** nec vicissitudinis obumbratio in operibus, ut quædam bene, alia male faciat. Unde enim ipse semper est bonus, et nunquam malus ; ita bona semper, et nunquam mala operatur. Eum tamen aporiatum propheta ait et videre malum. Nostra enim omnia sunt ei pervia, de quo Apostolus : « Vivus est Dei sermo, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, et pertingens usque ad divisionem animæ et spiritus, et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus (*Hebr. iv, 12*). » Sermo iste non est vocalis, sed substantialis, manens, non transiens. Hoc est verbum in principio apud Deum Patrem, splendor gloriæ, et figura substantiæ ejus, qui a Patre est ei cœternus, ut splendor ab igne, et cœquus [*f. cœqualis*], Patrem glorificans atque

(38) Idem dicit in Prosa.

(39) *Ego Deus, et non homo : in medio tui sanctus, et non ingrediar civitatem (Ose. xi, 9).*

notificans, ut radius solem, a quo tamen alius est in persona, sicut figura ab eo differt [*scu. distinguitur*], cujus est figura. Hic ergo sermone est vere vivus, quia ipse est vita et omnia vivificans; ipse vita, cujus non est aliud esse, aliud vivere, et aliud bene vivere; sed quod illi est essentia, hoc illi vita, hoc idem beatitudo. Totum quod in eo est, unum est, vita est, lux est. Ipse ergo qui est, vita est omnia vivificans, quia per ipsum facta sunt, et omne quod per ipsum factum est, in ipso vita erat. Vivus est ergo iste sermo et efficax, scilicet potens facere quod vult; et ideo potest damnare vel salvare, si vult. Et cum sit potens, est etiam sapiens, quia est penetrabilior, et acutior, et perspicacior omni gladio ancipiti, id est omni ingenio carnali, vel spirituali. Anceps enim gladius est hominis animus; de quo propheta: « Profundum est (*Vulg. primum est*) cor hominis, et inscrutabile, et quis cognoscet illud? » (*Jer. xvii, 9.*) Et est pertingens cognitione ineffabili, usque ad divisionem animæ ac spiritus, id est sensualitatis et rationis. Scit enim quomodo dividatur sensualitas a ratione, et ipsa a se, dum pluribus dedita, infimus rebus inferior, vel ab his revocata dignior est. Videt etiam quomodo a se ipsa ratio dividatur, dum vel in Deum inhiet, vel inferius cœlestia considerat, vel in terra de mundanis recte agendis pertractat. Videt etiam quomodo a sensualitate discernatur, dum quod se inferius est superat, quod in illa altius est (40).... Videt ergo sermo Dei ubi terminetur in anima sensualitas, et ubi incipiat ratio, et, ut generaliter dicam, nulla creatura est ei invisibilis, omnia enim videt, quia omnia condidit. Unde per Jeremiam ait: « Putasne? Deus a vicino ego sum, et non Deus de longe. Si occultabitur vir in absconditis, et ego non videbo eum? Nunquid non cœlum et terram ego impleo, dicit Dominus? » (*Jer. xxiii, 23 et 24.*) Hic est puteus aquarum viventium, habens nomen videntis et viventis. Unde in Genesi: 718 « Deambulabat Isaac per viam quæ ducit ad puteum, cujus nomen est videntis et viventis; habitabat enim in Australi terra (*Gen. xxiv, 62.*) » Cui datur habitare in hac terra, in qua fiat ventus calidus, id est spiritus veritatis, viam habet eminentiorem, quæ ducit ad puteum, cui nomen visus, id est charitatem, quæ ducit ad visionem videntis et viventis. De quo per Jeremiam sit: « Duo mala peccavit populus iste. Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, et foderunt sibi cisternas veteres, quæ continere non valent aquas vivas (*Isa. ii, 13.*) » Dominus ergo vivens et videns, omnia videt, et malum apparuit in oculis ejus. Videre dicitur Deus multipliciter. Videt enim cognoscendo, quomodo omnia videt; videt approbando, qualiter respicit humilia; videt ad puniendum, ut respexit Sodomam; videt ad miserandum, ut respexit afflictionem populi sui qui erat in *Egypto*. Videt ergo

A malum nostrum, non approbando, nec noviter cognoscendo, sed puniendo, vel miserando. Qui enim percutit, ipse medetur, sicut ipse ait: « Ego occidam, et ego vivere faciam; perculiam, et ego sanabo (*Deut. xxxii, 39.*) » Prius ergo percussit in justitia; deinde sanavit per misericordiam; præcessit justitia ulciscens, secuta est pietas miserationis, juxta illud: « Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis (*Habac. iii, 2.*) ». Vidit igitur misericorditer malum nostrum, non ut damnet, sed ut ab eo expiaret; et vidit quia non est vir, scilicet qui non indigeat gloria sua. « Omnes enim peccaverunt, ut ait Apostolus, et egent gloria Dei (*Rom. i, 23.*) », id est misericordia, per quam gloriosus apparet Deus. Videt ergo, quia non est vir sibi sufficiens ad justitiam (vel) ad salutem, quia nemo potest dare placationem pro se, vel pro alio, nisi Christus. Unde Propheta: « Frater non redimit, redimet homo (*Psal. xlviii, 8.*) »; quia si frater, id est Christus, qui est primogenitus in multis fratribus, non redimit, redimet alius (*f. non redimet alius*) homo, quia alius « non dabit placationem suam, et pretium redemptionis animæ suæ (*ibid.*) ». Tantum enim erat peccatum humani generis, ut per aliam hostiam non posset dimitti, nisi unigenitus Dei Filius moreretur pro nobis debitoribus mortis. Aporiatus est igitur Dei sermo, id est contristatus est, quia non est qui occurrat, id est tristitiam assumpsit, non in deitate, sed in humanitate; non necessitate suæ conditionis, sed voluntate suæ miserationis; quia non est angelus, vel homo qui occurrat Deo Patri, placationem dando, id est pretium redemptionis offerendo. Ideo leo de tribu Juda aporiatus est; tristitiam enim nostram assumpsit, quomodo carnem nostram. Tristis enim fuit, qui in Evangelio ait: « Tristis est anima mea usque ad mortem (*Matth. xxvi, 38.*) ». Qui naturam hominis veram suscepit, ejus idiomata 719 suscipere non dedignatus fuit.

Vere est igitur aporiatus (*id est infirmatus*), scilicet juxta hominis naturam, cui ait Jeremias: « Quasi colonus futurus est in terra, et quasi viator declinans ad manendum (*Jer. xiv, 8.*) ». In terris enim visus est, et cum hominibus conversatus est, ubi tamen non velut civis habitavit, sed ut viator pertransivit tendens ad civitatem habitationis, quia in via peccatorum non stetit, sed « exultavit ut gigas ad currendam viam (*Psal. xviii, 6.*) »; qui prospera declinavit, adversis se exposuit; regnum etiam hujus mundi fugit, morti occurrit, quia regnum ejus non est de hoc mundo. Factus est quasi homo vagus, qui non possit salvare, tanquam non habens certitudinem loci, seu verbi. Instabilis enim locali mansionem videbatur, qui non habuit ubi caput reclinaret; inconstans etiam verbo putabatur, dum contraria tradere videretur. Qui enim dixerat: « Nisi 720 manducaveritis carnem meam,

(40) Hic aliquid deesse videtur, v. g. *suspicit*, aut *miratur*.

et biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis (Joan. vi, 54); » ipse idem ait: « Non hoc corpus quod videtis, manducaturi estis; nec bibaturi illum sanguinem, quem fusuri sunt qui me crucifigant (41). » Quæ tamen sane intellecta nullatenus sibi contradicunt. Ut enim ait: *Nisi manducaveritis carnem*, etc., de spiritali carne ait, quam nemo sumit injuste, nemo sumit ad mortem, nemo manducat nisi bonus; de qua ait: « Quid paræ dentem et ventrem? Crede, et manducasti (42). » Hoc igitur carnem spiritaliter manducare, in ipso manere, in ipsum credere, sicut ipse ait: « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, ipse in me manet, et ego in eo (ibid. 36). » Spiritaliter enim manducat, qui in unitate Christi et Ecclesiæ, quam ipsum sacramentum significat, manet. Qui autem discordat a Christo, non carnem Christi manducat mysticam, nec sanguinem bibit, et si tantæ rei sacramentum quotidie accipit ad iudicium. Ubi vero ait: *Non hoc corpus quod videtis*, etc. de sacramentali manducatione ait, quia boni et mali corpus Christi sumunt et sanguinem;

(41) Ad hæc verba hærebit fortasse catholicus lector, mirabiturque Hildebertum adeo catholicum, et sacræ Scripturæ peritum, verba referre quasi ipsius Christi, quæ revera ejus esse non apparet ex evangelico textu, et ex quibus heterodoxi novissimi, suos errores de sacra Eucharistia propugnandi ansam sumere posse prima fronte viderentur. Verum, si considerentur attentius, ut ea ipsa verba retulit S. Augustinus, et ut illa ipse explicavit in ps. xcvi, nullomodo derogare videntur doctrinæ toti orthodoxæ de reali corporis et sanguinis Christi in sacra Eucharistia præsentia, quam semper tenuit, et quasi pro aris et focis, lotis viribus asseruit et propugnavit Hildebertus. Quod quidem ex innumeris propemodum, seu sermonum, seu aliorum ejus opusculorum locis probari potest. Verbi gratia ex ser. 35, secundo in Cæna Domini, ubi sic loquitur: *Videtur quidem panis et vinum, sed caro Christi est, qui pro nobis pependit in cruce, et sanguis qui pro nobis effusus est in remissionem peccatorum*. Ibidem redarguit stupiditatem et inliditatem Capharnaitarum, qui putantes quod Christus præcisurus esset particulas quasdam de corpore suo, et illis daturus, abierunt retro, dicentes: *Durus est hic sermo, et quis potest eum audire?* Idem etiam asserit sermone 38, quinto in Cæna Domini, pag. 422, ubi fuse doctrinam suam proferens de sacra Eucharistia, sic concludit: *Nec dubitare debemus quin panis per sacra verba benedictionis sacerdotis, in verum Domini corpus immutetur, ita ut panis substantia non remaneat, sed colorem et saporem panis voluit Christus remanere, et sub illa specie veram corporis sui substantiam latere, ne, si in ea qualitate, in qua revera est, appareret, verum hominem animus hominis sumere abhorreret*. Idem, ser. 54, in Festo sanctissimi Eucharistiæ sacramenti, pag. 495. *Inter manus et verba Christi, fit panis caro Christi, fit cibus animæ.... Nolite, fratres, nolite quærere qualiter hoc fiat; nolite dubitare utrum fiat.... Deus et homo est, qui testatur panem veraciter fieri suam carnem... Id ipsum, o Christiane, de vino sentias, id honores in vino. Creator vini est, qui vinum provehit in sanguinem*.

Pauca de pluribus, imo paucissimis de pene innumeris Hildeberti de reali existentia corporis et sanguinis Christi, testimonia proferimus, quibus vel minimam heterodoxiam labem, de lectoris animo

sed illi bene, isti male; boni in vitam, mali in iudicium. Qui enim corpus Domini sumit indigne, iudicium sibi manducat et bibit, quia non est dijudicans corpus Domini (1 Cor. xi), id est non discernit ab aliis cibis, sed indiscrete et negligenter sumit, venerationem singulariter debitam non exhibens ad cuius communionem devotissime accedendum est. Hoc enim manna cœleste, panis angelorum (est,) quo grandi cibo vescuntur angeli, satiantur archangeli, in quem desiderant prospicere sublimes virtutes. Purificatis ergo mentibus, nosmetipsos dijudicantes, de illo pane edamus, et calice bibamus, quia, si absque nostri dijudicatione accedere præsumamus, a Domino dijudicabimur.

Qui enim indigne sumit, reus erit corporis et sanguinis Domini. Terribilis sententia! mortis enim Christi pœnas dabit, quia punietur ac si ipse occidisset (eum) qui pro nobis factus est quasi « vir vagus, qui non possit salvare (Jer. xiv); » quia enim a cruce non est ereptus, a perfidis reputatus est non posse salvare. Unde in ejus derisionem dicebant: « Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum fa-

abstergamus a viro doctissimo, qui ut illam assereret, tractatus integros, et prosa et metro edidit, quos inferius lector æquus reperiet, et qui primus, ad statuendam divinam illam et realem panis et vini mutationem in verum corpus et sanguinem Christi, usus est verbo TRANSUBSTANTIATIONIS, quo non nisi post eum, quippe qui uno sæculo posteriores, Petrus Blesensis (serm. 84 et alibi), et Stephanus Augustodunensis, quos nonnulli viri eruditi ejus primos auctores censuere, sunt veli.

Qui vero inter plures tractatus quod edidit, attentius legerit Tractatum eximium quem expresse edidit de sacramento altaris, nobiscum certe consentiet nil efficacius, nil expressius vel doctius ad excludendum ex sacra Eucharistia figuræ commentum, et statuendam in ea realitatem corporis et sanguinis Christi, inter orthodoxorum Opera legi posse. Ibi enim utitur ubique verbis id evincuntibus, qualia sunt hæc: *Nec homo solum in spiritu suo, sed et in carne sua*. Item: *Corpus quod apud nos est, et in cælis est, apud nos quoque diversis locis, in altaribus diversis, non diverso tempore*. Ibidem: *Nec phantasticum corpus est, sed verum, nec solum in sacramento, sed et in semetipso*. Ibidem: *Est igitur ibi corporaliter propter veram corporis naturam*. Sic cum agit in eodem tractatu de existentia corporis Christi diversis in locis, ait sub qualibet particula remanere corpus integrum et immensum; et ideo sacramento in partes diviso, non tamen corpus in partes scindi. Denique, in hoc tractatu tam lucide exponit quidquid ad realitatem corporis Christi circumstantias attinet, ut licet hunc tantum edidisset, id ad abstergendam ab eo cujuscunque erroris labem, plus æquo sufficeret.

Absit ergo ab æqui lectoris mente vel levissima de Hildeberti fide suspicio, qui verba prædicta retulit, ut objectionem sibi ipsi suscitaret, quam statim Augustiniano sensu et ipsissimis quasi sancti doctoris verbis dissolvat; nec magis ex illis verbis nostri novatores quidquam in erroris sui defensionem assumant, quam ex ipsa sancti Augustini doctrina, qua semper incassum abuti hucusque conati sunt!

(42) Ipsa D. Augustini verba, tract. xxv, in Joan. v. 57.

care (*Matth.* xvii; 42). » Unde reputaverunt cum virorum novissimum, et quasi leprosum, id est peccatis pollutum, et a Deo percutsum pro peccatis suis; sed ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra; pro nobis factus est maledictum, ut nos a maledicto liberaret. Posuit Dominus in eo iniquitates omnium nostrum, id est penas iniquitatum nostrarum, et ipse peccata multorum tulit, ut ait *Isaias* (*cap.* liii), et pro transgressoribus rogavit, dicens: « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt (*Luc.* xxiii, 34). » Ad quam vocem, secundum Evangelium Nazærenorum (43), multa millia Judæorum, circa crucem astantium, crediderunt. Non enim impotens fuit salvare seipsum, qui alios salvos fecit. Non ei fuit insipientia, vel verecundia, quod ipse non est exauditus, cum pro aliis auditus sit. Vos autem non moveamini, si eum dicimus pro se non exauditum, cum ipse per Prophetam dixerit: « Clamabo per diem et noctem, et non exaudies (*Psal.* xxi, 2). » Per diem clamavit Christus, id est in luce virtutum, quia in eo nullæ tenebræ vitiorum [erant]. Et nocte, id est in angustia passionis, dicens: « Pater, si possibile est, transeat a me calix iste (*Matth.* xxvi, 26), » id est: si est alia hostia per quam fieri redemptio possit, transeat a me passio, quæ dicitur calix, quia placita hostia potio [est]. « Oblatus est enim, ut ait *Isaias*, 722 quia ipse voluit (*Joan.* iiii, 7). », Si vero non est alia hostia per quam homo redimi possit, fiat voluntas tua, non mea, id est voluntas nostræ Divinitatis impleatur, non voluntas meæ humanitatis; voluntas meæ rationis fiat, non voluntas meæ sensualitatis. Cum ergo sic orasset, non est exauditus, ad corporalem scilicet salutem. Ipse enim ait: « Et non exaudies (*Habac.* i), » sed Apostolus dicit quod « exauditus est pro sua reverentia (*Hebr.* v, 7). » Nunquid ergo Magistro discipulus contradicit? Ille inquit: *Non exaudies*, hic, *exauditus est*. Sed Veritas verum loquitur, et Veritatis discipulus non mentitur. Non est enim exauditus ut non moreretur, sed est exauditus ut resurgeret. In hoc est exauditus, et non in illo; et quod non in illo, non est illi ad insipientiam. Videtur quidem insipientia, videtur nimis alienum Deo. Stultitia reputatur a gentibus, scandalum est Judæis. Unde *Isaias*: « Alienum est opus ejus, ut operetur opus suum, peregrinum est opus ejus ab eo (*Isa.* xxviii, 21). » Alienum enim videtur ut Deus patiatur, et nimis peregrinum ut Deus moriatur. Ipse quidem venit ut faciat opus suum, id est redimat genus humanum; sed ab ipso alienum est opus, quia non convenit Deitati flagellari, conspui, crucifigi. Hoc non est ei ad insipientiam, quod non est exauditus, sed crucifixus atque sepultus, imo ad sapientiam, ut sic sapienter redimeret genus humanum. Sic victus est hostis callidus et superbus, et liberatus est mundus; dato pretio, captivi redempti sunt, Judæi ac gen-

tilles. Immensum fuit pretium, sed grandis acquiescentia. Unde *Isaias*: « Dabit impios pro sepultura, et divitem pro morte sua (*Isa.* liii, 9). » Impios, id est gentiles, quierant sine theosebia, id est sine pietate divini cultus; et divites, id est Judæos, divitiæ legis et prophetarum gloriantes, dabit Patri suo pro morte sua, et sepultura, id est per mortem et sepulturam.

Eccæ quis modus aporiationis, id est exarinationis, et quantus fructus, captivorum scilicet solutio, et regni præparatio, id est gratia et gloria in angustia et difficultate multa homini a Deo præparata, ut quem fecit ingratum facilitas primæ conditionis, redderet obnoxium difficultas inauditiæ restorationis. *Spiritus enim oris vestri Christus Dominus captus est in peccatis*. Spiritus dicitur et Christus, et utriusque naturæ veritas in eo monstratur. Ipse est enim gigas geminæ substantiæ, biformis quæ naturæ ex æterna generatione. Spiritus ex temporali spiritus. Christus vero simpliciter dicitur Spiritus, sed additur oris nostri, quia in eum credere eumque confiteri debemus. Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Cui diximus: *In umbra 723 tua vivemus*. Umbra Christi gratia est, per quam nobis sit umbraculum et refrigerium intus contra legem membrorum; et foris contra æstus tribulationum, secundum illud: « Obumbrasti super caput meum in die belli (*Psal.* cxxxix, 8). » Et alibi: « Sub umbra alarum tuarum protege me (*Psal.* xvi, 8). » Hæc est umbra juniperi, sub qua sponsus requiescit cum sponsa. De qua ad Mariam angelus: « Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi (*Luc.* i, 35). » Hac umbra cupiebat refoveri vir propheticus, dicens: « Remitte mihi ut refrigerer priusquam abeam, et amplius non ero (*Psal.* xxxviii, 14); » ac si diceret: *Æstus patior, incentive peccaminum uror, sed remittendo, refrigera priusquam de hac vita abeam*, quia, si non remiseris, abibo quidem, sed amplius non ero in vero esse. Bona est et sa-jubris hæc umbra, quia, depulsis noxiis, verum esse præstat. Hac igitur refrigerati ac recreati, vivemus non vita mortali vel temporali, sed immortalis atque perenni, quam nobis tribuat misericors Dominus. Amen.

C (De diversis XIII).

D DE CHRISTO UT HUMANÆ SALUTIS POST LAPSUM ADÆ REPARATORE (44).

« Cantate Domino canticum novum, quia mirabilia fecit (*Psal.* xcvi, 1). »

Hortatur nos Propheta canticum Domino cantare laudis, canticum non vetus, sed novum; non quo per Moysen dictum est Israel: « Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum (*Matth.* v, 43); » sed quo Christus iis nos instruit verbis: « Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos (*ibid.* xlii). » Hujusmodi canticum postulat

(43) Nota Evangelium Nazærenorum.

(44) E ms. Ebr. 19.

a nobis, qui fecit mirabilia pro nobis. Mirabilis Deus in sanctis suis, quia mirabilis in omnibus operibus suis. Idem mirabilior in seipso, quia mirabilia fecit de se ipso. Ipse enim, cum Deus esset, homo factus est. Morte Domini servus vivificatus est; princeps hujus mundi foras ejectionis est. Ecce mirabilia Domini Dei. Ecce beneficia salutaria sui. Cedunt his cetera mirabilia ejus, quoniam miserationes ejus super omnia opera ejus. De quibus ut aliquid plenius loquamur, loquimini oratione ad Dominum singuli, loquimini universi. Fortassis dabitur nobis, ut de Domino et in Domino loquamur, quo proficiat aliquis, et si non proficiant universi. Attendat igitur omnis homo, quia pro nobis factus est Deus homo. O magnum et inenarrabile sacramentum! O gratia, qua, sicut Leo testatur, (44), sanctus propinquat ad palmam, peccator invitatur ad veniam, gentilis vocatur ad vitam! Hac uniuntur terrena coelestibus, 724 temporalia sempiternis, humana divinis. Haec accensa mulier lucerna dragmam quam perdiderat quaesivit, quaesitam invenit; qua inventa convocavit amicas et vicinas, dicens illis: « Congratulamini mihi omnes, quia inveni dragmam, quam perdideram (Luc. xv, 9). » Ex gratia enim justitiae sol ex laterna carnis nostrae resplenduit, quo creatrix omnium Sapientia diligenter et velut accensa lucerna quaereret dragmam suam, naturam nostram ab illo et cum illo deducit in exterminium, cui consenserat ad peccatum. In ipsius autem inventionis congratulatione sunt virtutes coelorum atque angelicae potestates, juxta illud quod Veritatis ore dicitur: « Gaudium est in caelo coram angelis Dei super uno peccatore poenitentiam agente (Luc. vii, 10). » O unicum hominis provectum, cui Deus Deum non invidit! O cumulate felicem, de cujus formatione gaudium exuberat angelorum! Gaudeat hinc homo cum angelis, imo et praeter angelis. Cum enim Deus paulo minus ab angelis minoratus est, homo super angelos exaltatus est. Gaudeat, inquam, et cantet canticum novum, de homine veteri provectus in hominem novum. Ecce, fratres nostri, ecce perstricta est prima propositi nostri partitio. Deversa est Dei et hominis incommista et indivisa cunctio. Nisi fallor, secundam assumptae propositionis particulam expectatis. Ex silentio vestrum perpendimus affectum. Ea utique, si bene recolitis, haec est. Quippe cuidam patrifamilias unicus erat servus, sed contumax, et nequam servus. Is in languorem decidit, medicum quaesivit, non invenit. Erat in parentibus causa, quae tanquam jus hereditarium valetudinem filio reliquerat. Valetudo coeva servo, nata cum servo, incrementum auscipit cum servo. Unde et curari tanto difficilior fuit quanto ei propinquior origine, diuturnior tempore, numerosior qualitate. Sane, quanta fuerit haec infirmitas, ipse etiam decumbentis lectus ostendit.

A Lectus ita sordibus squallebat, ut eum videre vel ipse servus abhorreret, ita putrefactus egestionibus, ut vix jacentem sustineret. Quippe de illo egredi cum urgeret necessitas, impossibile; inter spurcitias et vermes jacere diutius, importabile. Dura lecti conditio, qui suas injurias suis vindicabat injuriis? Miserabiles decumbentis angustiae, cujus vita, sine exsequiis, exsequiis! Abiere dies et dies, anni et anni, nec fuit qui curam ejus ageret. Medicus nullus, qui ei profuturus assideret. O mirandam circa servum Domini charitatem! Dominus ejus misericordiae recordatus est. Intravit domum, sed in domo nullus angulus expers fetoris inventus est. Servus putrebat in sordibus, 725 sed nec sic eum Dominus aspernatus est. Ut enim cum **B** [servo] suo familiariter loqueretur, ingredi lectum non abhorruit; dehinc amplexatus eum lenius, cognosci se postulavit. Proh dolor! Non cognovit servus Dominum, cum propius accederet; non intellexit, cum in eodem lecto jacentem videret. Cum diceret: « Tuus sum Dominus, » in faciem conspuit; cum subiceret: « Novi medicinam, » irrisit avertit auditum, cum ei describeret [f. praescriberet] dietam salutarem; exhorruit obsequium, cum detegeret saniem defluentem. Denique nullas egit gratias, cum promitteret se facturum incolumem, de infirmo sanum, de extraneo cohaerem, de servo liberum. Dominus tamen, nec injuriis indignatus est, nec aversantem aversatus est. Et quidem lectus illi molestus, sed lecti molestam sine molestia toleravit. Squalor gravis et fetor, sed voluntarius, sed gratis utrumque sustinuit. Tam dura tamen fuerunt haec et alia lecti incommoda, ut eorum difficultate Dominus spiritum exhalaret. Tam suavis anhelitus et tam dulcis comitatus est spiritum egredientem, ut odor ejus aegro salutem reformaret. O infirmitatis, o medicinae genus mirabile! Dominus charitate compatitur et moritur; servus morientis anhelitu perfunditur et sanatur. Accessit ad cumulum beneficii, non solum confirmata morte Domini [suppl. servi] libertas, sed etiam communicata est illis hereditas. Attendite, fratres, attendite quid mysticum gerat haec propositio nostra. Noveritis itaque totam protoplasti successionem nomine servi designari. « Omnis enim qui facit peccatum servus est peccati (Joan. viii, 34). » — « Nos autem si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est (1 Joan. i, 8). » Quia itaque cum peccato est omnis homo, peccati servus est omnis homo. Hujusmodi servus in hereditarium languorem decidit, quia successioni suae primus parens mortis vulnus infixit. Vulnus illud, vulnus animae; vulnus quo ei sua excussa est incolumitas, ingesta mortalitas, ablata libertas. Haec anima moriens non moritur, imminuta non minuitur, consumpta non consumitur. Latuit in fletu, descendit ex

ficu, pertransiuit in omnes, præter eum qui sub ficu vidit omnes. Audite Apostolum dicentem : « Per hominem in hunc mundum intravit peccatum, et per peccatum mors (Rom. v, 12). » Unus ille homo Adam qui mortem traduxit in omnes per peccatum. Si peccatum ignoratis, transgressio fuit obedientiæ; si mortem, amissio gratiæ. Susceperat mandatum homo ne lignum tangeret commendatum; tetigit, et prævaricator mandati remansit; comedit, et gratia Dei privatus est. Quem enim Creator 726 præcepti contemptorem reperit, indignum gratia iudicavit. Animæ autem deesse gratiam, est deesse et vitam. Hæc est ea infirmitas, qua diutius omnis anima decubuit, qua lectum suum multiplici sorde perfudit. Lectus ejus, habitaculum carnis ejus. De hoc lecto Joannes, cum in Apocalypsi figurate de Jezabel loqueretur, ait : « Ecce dimittam eam in lectum, et qui mochantur cum ea (Apoc. ii, 22). » O infelicam lectum, in quem prævaricationis adhuc poena desavit ! Etenim gratiam pariter amiserunt et spiritus consentiens, et caro manducans. Unde et in eam data est sententia cui nec finis finem imponit. Sub ea nascimur omnes, puniendi etiam in sepulcro.

Considerate miseras carnis; attendite cineres, vectigalia sunt peccati. Vectigal peccati est quod inedia et siti deficiamus, quod in incommodum morborum decidimus, quod ad mortem mortibus innumeris pervenimus. Parva loquor, lectum quoque sordes inficiunt; earum fetor latius diffunditur et longius. Sordes lecti, peccata carnis; peccata autem carnis, fornicatio et immunditia, crapula et ebrietas, cæteraque in hunc modum. De quibus per prophetam dicitur : « Putruerunt jumenta in stercore suo (Joel i, 17). » Et Dominus in Evangelio : « De corde enim exeunt cogitationes malæ, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ (Matth. xv, 19). » Talium fetor longe lateque diffusus est, quia totus mundus in maligno positus est. Totus exemplis iniquitatis felet, totus cum Lazaro quatrduanus est. Sane hæc omnia primi hominis excessum secuta sunt. Omnia enim peccata quæ peccamus, sordes ex sorde sunt. Ex qua autem sorde, nisi ex ea quam dicit Scriptura : « Nemo mundus a sorde, nec infans, cujus est vita diei unius super terram (45). » Hæc infectum genus humanum neminem qui lavaret invenit. Hæc accensam Creatoris indignationem, non meritis homo, non administratione angelus, non sacrificiis lex exstinxit. Unde et in Apocalypsi Joannes ait : « Nemo poterat, neque in cælo, neque in terra, neque subtus terram aperire librum, neque respicere illum (Apoc. v, 3). » Et per Isaiam his Dominus loquitur verbis : « Quo mihi multitudo victimarum vestrarum ? plenus sum. Holocausta arietum, et adipem pinguium, et sanguinem vitulorum et hircorum nolui (Isa. i, 11). » Per Paulum quoque Filius ad Patrem : « Sacrificium, inquit, et oblationem nolui ; » ac deinde subjun-

gens : « Holocaustum et pro peccato non postulasti; tunc dixi : Ecce venio, ut faciam voluntatem tuam, Deus meus, volui, etc. (Psal. xxxix, 7, 8). » Voluntas autem ejus [erat] ut moreretur pro servo Filius ejus. Declinavit itaque Dominus in domum servi, quia descendit in mundum factor mundi; quia 727 quod perierat venit salvum facere salutare Dei nostri.

Declinavit, inquam, Dominus, quia qui non fecit peccatum, factus est pro nobis peccatum Sanctus ille sanctorum. Declinavit, quia minoratus est paulominus ab angelis creator angelorum. Hoc enim impendendum congruebat, ut videndus ab infirmo medicus, infirmo visibilis appareret. Congruuebat hoc ut infirmo compassurus, infirmo se passibilem exhiberet. Ideo lectum servi Dominus ingressus est, quia veram hominis carnem Rex regum et Dominus dominantium indutus est. Ut enim Deus invisibilis a nobis videretur, ut immortalis moreretur a nobis [pro nobis], « Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. i, 14). » Hoc Verbum obumbratum carne, quam assumpsit ex nobis, in assumpta sustinuit incommoda nostra, sine peccato carnis portans in carne peccata nostra. In ea siquidem laboravit requies, eguit sufficientia, lux caligavit, infirmata est incolumitas, puniti mores, inclinata celsitudo. Denique in ea completum est quod de hoc Verbo Isaias ait : « Verbum Deus misit in Jacob, et cecidit in Israel (Isa. ix, 8). » Missum est Verbum in Jacob, quia incarnatum est Verbum ex domo Jacob propter domum Jacob [propter domum Israel]. Unde et sic ipsa Veritas ait : « Non veni nisi ad oves quæ perierant domus Israel (Matth. xv, 24). » Et Paulus cæcitatem Judæorum increpans : « Vobis, inquit, oportuit primum prædicari verbum Dei, sed quia repulistis illud, ecce converlimur ad gentes (Act. xiii, 46). » Repulerunt enim. Quippe verbum missum in Jacob cecidit in Israel, quia viluit, quia tanquam nihilum et inane reputatum est ab Israel. Cum dico Israel, Phariseos et Scribas loquor. Doctores legis et summos sacerdotes attendo. Jactabant isti se scientiam legis habere, colloquiis assuetos angelorum, veros esse Israelitas, et videre Deum deorum in Sion. Etenim graviores tenebræ operuerunt eos, quam Ægyptum propter eos. « Non enim crediderunt in Deum, nec speraverunt in salutare ejus (Psal. lxxvii, 22). » Excæcavit eos malitia sua, palpantes in meridie, atque ab alienantes Sanctum Israel, qui eos de lacu miseriæ, et de luto sæcis educere satagebat. Viluit apud eos pretium totius mundi, descivit a Creatore creatura, magistrum discipulus erubuit, æger medicum detestatus est, reus pulsavit advocatum, vas figulum increpavit, panem fastidivit esuriens, fontem lutulentus exhorruit, abjectus gloriam, sepultus resurrectionem. Curabat hic infirmos, et operanti bona opere dictum est : « Non est hic homo a Deo, qui Sabbatum non custodit

(45) Job. xiv, 4. Ita fere citatur a D. Cypriano, Testimoniorum lib. iii, n. 54.

(Joan. ix, 16). » Imperabat dæmonibus, et in ejus blasphemiam clamatum est : « In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia (Luc. xi, 14). » Mortuos **728** suscitabat, et inter ipsa divinitatis insignia ei sic patibulum peractum est [f. paratum est] : « Mitamus lignum in panem ejus, et eradamus eum de terra viventium (Jer. xi, 19). » Deinde oblatus [f. obrutus] sputis, et spectaculo crucis addictus, inter contumelias, quas pro servo pertulit, exspiravit. Ex habitu autem morientis languentem servum tam lenis odor afflavit, ut ejus perfusione salus ei redderetur. Obeatum et medicinale balitum, cujus attractu servo reparata est via [f. vita], collata libertas, communicata cum filiis hæreditas ! Hoc balitu divinitatem Christi scilote figurari. Unde et sic locutus Job ait : « Halitum meum exhorruit uxor mea (Job xix, 17). » Exhorruit enim Judæa divinitatem in Christo, detestata precem [f. pacem] cum Deo Christo. Hinc ea benefactori suo detraxit. Hinc in illum lapides tulit. Hinc etiam clamavit : « Nos legem habemus, et secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit (Joan. xix, 7). » Hac profecto divinitate factum est, ut esset accepta Deo Patri hostia Filii, ne frustra mediator Dei et hominum supplicaret pro culpa, in quo Dei et hominis erat natura sine culpa. His duabus naturis excessus tuus, o homo, chirographum de indulgentia suscepit, de gloria confusio, de libertate servitus, eliminium de patria, mors de vita. His personaliter unitis confectum est collyrium, quod cæci nati tenebras abstersit. His exortum illud oleum, a cujus facie jugum exactoris computruit. His scala Jacob erecta, qua jam possis ad consortium conscendere angelorum. His amotus a paradiso gladius, ut ad paradysum, vel sero, redeas, et comedas, et vivas in æternum. His denique princeps hujus mundi foras ejectus est, in filios adoptionis nullum deinceps accepturus potestatem, nisi si quis ei se ipsum sponte subdiderit. Agat igitur homo gratias Homini Deo, quia ipse est qui eum divinitatis participio donavit, qui servitutis ejus jugum contrivit, qui clausos ejus aperuit oculos, Jesus Christus, Dominus noster, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

CI [De diversis XIV].

CONTRA JUDÆOS DE INCARNATIONE (46).

Sentio, fratres charissimi, sentio cum Sapiente illo, qui ait : « Gravior est fructus, quem spes productior edit. » Unde et fructus divini cum hominibus colloqui tanto nobis debet esse jucundior, quanto fuit expectatio ipsius diuturnior, exhibitio mirabilior, **729** experientia dulcior, usus major. Præmissi sunt autem nuntii, qui sacrosanctum edicerent colloquium, homines ad illud invitarent, venturis quidem præmia, nolentibus autem venire, prænam pollicerentur æternam. Hi prophætæ fuerunt, qui colloquium illud non solum verbis prædixisse, sed etiam actibus præfigurasse noscuntur,

A Sic enim Moyses ait : « Prophetam suscitabit Dominus de medio vestri, tanquam me, ipsum audite (Deut. xviii, 15). » Et Isaias : « Ecce, inquit, Virgo conspiciet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel (Isa. vii, 34). » Fuerunt, in quorum actibus præfati colloqui prophetiam fuisse Scriptura commemorat. Hinc est quod Jeremias cum nudatur prophetat, David cum se ipsum propriis manibus gerit, Daniel cum in laeu leonum mittitur, Osee cum fornicariam ducit uxorem, Jonas cum tribus diebus et tribus noctibus in ventre ceti tenetur. Hæc Apostolus prophetias et præcessisse perstringens, et ostendens completum in Christo colloquium, sic ad Hebræos scribens, ait : « Multifariam, multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis, novissime diebus istis locutus est nobis in Filio (Hebr. i, 1). » Locutus est, inquit, nobis in Filio, quia locutus est nobis in Christo. Quomodo Deus locutus est nobis, invisibilis et incognitus nobis ? Ut videri posset et cognosci a nobis, « Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. i, 14). » Verbum Dei, Filius Dei nobis in carne visus est ; in carne nobiscum de nobis locutus est. Locutus autem de pacificando homine cum angelis, de collocando inter angelos, de provehendo super angelos. Locutus est, inquam, de commutanda dissimilitudine nostra in similitudinem suam, de confusione nostra in gloriam suam, de morte nostra in vitam suam. De his omnibus omnium creator ante omnia tempora secum habuit consilium, cum homine colloquium in tempore. Ut autem secretum illud consilium aperiretur, missi sunt duo angeli in mundum ; unus qui consilium delegeret, alter qui detectum adimpleret. Unus qui Mariæ Virgini nuntiaret nasciturum de Maria virgine sequestrem nostrum. Alter qui in carne sumpta de Virgine, profiteretur advocatum nostrum. Porro sequester ille et advocatus noster hodie natus est nobis, quem sic Isaias promisit nobis : « Puer [parvulus], inquit, natus est nobis, et filius datus est nobis (Isa. ix, 6). » Puer, inquit, natus est ; puer autem iste Deus et homo est. Deus et homo, præfati consilii negotium exsecutus est. Nulli fides desit cum denuntiatur in matre virginitas. Gestum quidem utrumque contra naturam, sed propter naturam ; utrumque enim opus gratiæ, sed officium naturæ. Utrumque novum, **730** sed oraculum repromissum. Utrumque beneficium, sed usum diversum. Siquidem pudor Matris gloria est personæ ; divinitas Filii, provectus est naturæ. Pudor in Matre servatus est, testificaturus Filium ejus Hominem Deum. Divinitas unita est homini, unitura Deo credentes in Hominem Deum. Erubescat Judæus infelix ; confundatur infelicio Helvidius. Derogat Judæus divinitati Christi ; uterque perpetuæ virginitati matris Christi. Debacchatur Judæus, cum dicitur : « Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. i, 14). » Idem quoque

aurem avertit, cum advertit: « Ecce Virgo concipiet, et pariet filium (Isa. vii, 14); » et in Ezechiele: « Porta hæc quam vides, non aperiatur, et homo non transiet per eam, sed clausa erit in æternum (Ezech. xlii, 2). » Porta ista, Virgo nostra, sed clausa porta in æternum. Hæc ideo porta, quia per eam Christus ingressus est in mundum, sed per clausam in æternum. Bene clausam in æternum, quoniam clausam ante partum, clausam in partu, clausam post partum. Facessat perfidia Judæi, fabulantis ex Joseph conceptum Christum. Facessat Helvidii spurcilia, garrientis filios Virgini natos post natum Christum. Sed nobis ad te adhuc, o Judæe, sermo est. Adhuc enim apud te facies Moysei velata est, nondum tibi tuæ legis splendor illuxit, nondum mysteria prophetarum. Densiores tenebræ operiunt te, quam Ægyptios propter te. Opes tibi exuberant, et egestate torqueris. Appositus est esculentior apparatus, et fame deficiis. In spica frumentum portas, et quam suave sit nondum prægustasti, nondum sensisti. Pueri David per sata transeuntes, spicas fricabant et manducabant: sacerdotes templi panes propositionis frangebant et comedebant; frica et ut spicam legis, frange hordeum legis, et invenies siliginem legis. Invenies enim sub palea præfocante medullam satiantem, sub occidente littera spiritum vivificantem. Aperi cisternas, prophetarum puteos, o Judæe, et occurret tibi fons David salientis aquam in vitam æternam. Sed tu, miser, venas aquæ limpidioris obturas, tu cum allophylis impleas puteos, quos fodiunt pueri Isaac. Opponis enim fumum, cum tibi fulgor legis exprimitur. Insultas gratiæ Dei, cum Maria virgo concipiasse, virgo peperisse perhibetur.

In patriarchis et filiis eorum opera gratiæ audis et credis, veneraris et extollis; in Creatore autem prophetarum, cur ita naturam amplecteris, ut gratiam persequaris? Abraham Sara filium peperit, cum eis sterilitas et ænium spem prolis abstulissent (Gen. xvi). Inficiari, o Judæe, non potes Saram in Isaac plus debuisse promissioni, quam nuptiis, et gratiæ 731 quam naturæ. Ante Moysen visus ardere rubus nullum patiebatur ex igne dispendium (Exod. iii). Inficiari, Judæe, non potes opus hoc signi potius fuisse quam rubi, gratiæ quam naturæ. Sitiebat in deserto Israel, et sitis angustias impatienter sustinebat; accessit Moyses ad petram, et ea bis percussa, egressæ sunt aquæ largissimæ, ita ut populus biberet et jumenta. Inficiari non potes, o Judæe, hoc opus signi potius fuisse quam lapidis, gratiæ quam naturæ. Rem loquar manifestam. Paucos esse credo, qui lapidem crystallum ignorent. Lapis iste, lapis splendidissimi coloris et candidi. Hunc aqua perfusum, ac deinde ferventi suppositum soli, scintillas emittere celebre est. Nulla tamen ex his acissura lapidis, nulla sui exitus vestigia scintillæ relinquunt. In crystallo eadem in-

tegritas, idem splendor perseverat. Egreditur inde quod humani usibus prosit, ut quod lapidis interpollet claritatem; idem tamen, si sol ei aut aqua defuerit, non invenitur emittendo igni idoneus. Ubi autem ambo concurrunt, ex utroque simul in crystallo conficitur, quod competenter conceptum Virginis imaginetur, et partum. Cui enim sacratissima Virgo rectius quam crystallo comparatur, in qua, velut ad cumulandam cæterarum plenitudinem virtutum, perpetuæ virginitatis candor effulset. Ea divinis præparanda mysteriis, velut aqua perfunditur, ampliorem susceptura gratiam, qua mirabiliter quidem admitteret Filium Dei Deum, mirabilius autem emitteret eundem Hominem Deum. A natura siquidem minus alienum videtur, B cœlesti virtute Virginem impleri, quam de virgine veram hominis exire substantiam. Fortassis autem, Judæe, moveris, quam aqua virginem præcipui perfusam. Aquæ nomine, sanctum intellige Spiritum. De hujusmodi aqua Dominus per Joëlem sic locutus, ait: « Effundam de Spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri, et filiæ vestræ (Joel. ii, 28). » Et per Ezechielem: « Effundam, inquit, super vos aquam mundam, et munda- C bimini ab omnibus inquinamentis vestris (Ezech. xxxvi, 25). » Hæc profecto aqua dum Virgo perfunditur, ad admittendum Solem justitiæ invisibiliter præparatur. Præparatur, inquam, quia Spiritus sanctus ab omni æstu carnalis concupiscentiæ obumbrando eam protexit. Unde ad incrementum et plenitudinem gratiæ Virgini nostræ accessit, ut ingressurus eam Dei Filius, et « purgatam inveniret a reatu alieno, » et immunem a proprio. In malevolam enim animam non poterat introire sapientia, nec habitare in corpore subdito peccatis (Sap. i, 4).

CII [De diversis XV].

DE LIBRO VITÆ (47).

« 732 Audi, Israel, præcepta vitæ, et scribe ea in corde tuo, et dabo tibi terram fluentem lac et mel » (Deut. iv, 1). »

Diligenter attendere debetis, fratres, verba ista. Quæ enim proposui non sunt mea, sed Domini verba. Non vobis ea inventor offero, sed tanquam nuntius refero, in serie quorum tria proponuntur nobis a Domino, scilicet, quo nomine vocemur, et D quid facere teneamur; tertio, quid primum [i. quod præmium] consequamur. Primo enim debemus inspicere cujus nominis sortiamur honorem. Vocamur enim Christiani. Quid autem pulchrius, quid honorabilius homini, quam nomine sui Creatoris censeretur? Cujus si participamus nomine, participamus et re. Cui enim dicit se Christianum esse, debet quemadmodum Christus ambulavit, et ipse ambulare, et sic erimus Israel vere. Israel enim interpretatur *videns Deum*, quod absque dubio consequemur, qui Christum imitabimur. Sed quomodo

hoc poterit esse, ut Deum mereamur videre, quibus nec animas, nec angelos contingit perspicere, et cum dicat Scriptura: « Deum nemo vidit unquam (Joan. i. 18); » et Dominus ad Moysen: « Non videbit me homo, et vivet (Exod. xxxiii, 20). » Propter quod sciendum est quoniam homo habet oculos exteriores, qui sunt corporis; et oculos interiores, qui sunt mentis, quibus spiritualibus oculis vero Christiano contingit Deum videre. Hic, dum sumus in via, per fidem; in patria vero facie ad faciem. Hic consideratur procul in ænigmate; ibi cognoscetur prout est in re, quod est vita æterna. « Hæc est enim vita æterna, ut cognoscant te, et quem misisti Jesum Christum (Joan. xvii, 3). » Qualiter autem ipsum sequi debeamus, ipsemet nobis declarat, dicens; *Audi, Israel, præcepta vitæ*; ac si dicat: O Christiane, qui es videns Deum per fidem, audi præcepta vitæ, quorum observatione tu servaris æternitati! Sed quoniam ea quæ audiuntur facile mente humana obliviscitur, illa vero quæ Scripturæ commendantur, ipsa revocante ad memoriam, diutius conservantur, addit Dominus: *Et scribe ea*. Ad quod forsitan dicetis: Nos qui litteras non didicimus, nec scribere scimus, quomodo scribere poterimus? Aures advertite [*f. aperite*]; pandam et quomodo sciatis librum scribere, et qualiter in illo legere; quem librum semper poteritis habere vobiscum absque aliquo onere, et per ejus doctrinam sapientes eritis, quantum cito habere poteritis. **733** Hic est pretiosior auro, quem potestis habere absque nummo et obolo. Scitis quid scriptor solet facere. Primo, cum rasorio [*incipit*] pergamenum purgare de pinguedine, et sordes magnas auferre; deinde cum pumice pilos et nervos omnino abstergere; quod si non faceret, littera imposita nec valeret, nec, diu durare posset. Postea regulam apponit, ut ordinem in scribendo servare possit. Quæ omnia et vos facere debetis, si librum quem vobis proposui habere vultis. Hujus libri pergamenum erit cor vestrum, quod ex verbis Domini habetis, si sequentia prospiciatis. Postquam enim dixit: *Scribe ea*, addidit, *in corde tuo*, per hoc declarans manifeste cor nostrum ad suscipienda præcepta Dei fore pergamenum, quod prius est purgandum, et sordes cum acumine scindentis rasorii removendæ. Unde Dominus dicit in Evangelio: « Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (Matth. v, 8). » Quod et propheta petit, dicens: « Cor mundum crea in me, Deus (Psal. l, 12). » Rasorium cordis est poenitentia, per quam removen- tur crimina, quæ consistit in tribus, scilicet, in contritione cordis, in confessione oris, in satisfactione operis; quæ quidem incipientibus est gravis operosa, sed diligentibus suavis et non onerosa. Unde: Jugum meum suave est, et onus meum leve (Matth. xi, 30). » Quidam vero vestrum, ulpote non capientes cor mundum habere, cum aliqua satisfactio eis injungitur, semper excusationem volunt prætere- dere, dicentes: Quomodo possum jejunare aliis comedentibus? et tamen

A possint peccare forsitan, aliis cessantibus; vel si alicui præcipitur pro satisfactione pauperibus dare, dicunt sua ad tot eleemosynas non sibi sufficere, quibus tamen ad perpetranda mala nihil videtur deesse; et talibus non est jugum Domini leve, quia non diligunt, nec desiderant cor mundum habere. Unde nullum bonum in talibus potest diu durare.

Post mundationem istam cum pumice orationum et eleemosynarum, pili, id est venialia peccata sunt removenda, quæ sunt in nimietate risus, sive in superfluitate cibi, vel in dilectione fabularum, vel rumorum, quæ omnia, si in usum vertantur, criminalia sunt. Præter hoc regulam cordi nostro oportet apponere, et sic ordinem in scribendo possumus servare. Quidam enim nostrum cor habent distortum. Cum enim sunt in prosperitate, laudant Deum, ne quibus dicitur: « Confitebitur tibi cum benefeceris ei (Psal. xlviii, 19). » Cum vero aliqua contingit adversitas, blasphemant, dicentes: Deum non esse æquum, et non est æqua via Domini, nec benignum, cum econtra valde bonus videatur rectis; unde Propheta: « Quam bonus Israel Deus his **734** qui recto sunt corde! » (Psal. lxxii, 1.) Ut itaque Deus nobis semper, sive in adversitate, sive in prosperitate sit rectus, regulam cordi nostro, id est vitas sanctorum Patrum, quibus nos regamus, eas imitando apponere debemus, ut illius athletæ, boni scilicet Job, et multorum aliorum, ut Pauli, Martini et Laurentii. Consideremus quia pater filium, quem diligit, corrigit. Habe ergo cor rectum, in omnibus benedicens Dominum, sciens quia si immisit tibi adversitatem, ad correctionem est pro peccato. Si prosperitatem, ut alii tribuas, [et opera misericordiæ facias]. Dic ergo semper cum Propheta: « Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo. — Lætamini in Domino, et exultate, justi, et gloriamini, omnes recti corde (Psal. xxxiii, 1, xxxi, 41). » Cum ergo cor paratum habueris, nil restat nisi ut te doceam quid scribas. In primo folio et prima regula scribe: « Deus tuus, Deus unus est (Deut. vi, 4), id est crede Patrem omnipotentem, et dilige eum. In secunda regula ejusdem folii scribe: « Non accipies nomen Dei tui in vanum (Exod. xx, 7.) » id est crede Filium in nullo minorem esse Patre secundum divinitatem, sed æqualem Patri, et dilige eum. Inhonorat enim Patrem qui credit eum habere Filium minorem se, tanquam invidum, vel impotentem gignere Filium sibi æqualem; unde etiam prohibet credere de Filio quæ de se ipso non sunt credenda, et pejerare, vel inaniter jurare, quod magnum peccatum est. In tertia regula ejusdem folii scribe: « Serva diem Sabbati, » id est crede in Spiritum sanctum, quoniam ipse est requies et consolatio nostra, et in præsentem, ut in via, et in futuro, ut in patria. Sabbatum enim interpretatur *requies*, per quod intelligimus Spiritum sanctum. Illum vero dicitur observare, qui eum non offendit. Ecce in hoc folio primo scribuntur ea quæ pertinent ad dilectionem Dei proprie, et exprimitur

hic Trinitas. In secundo folio scribes ea quæ pertinent ad dilectionem proximi. Quorum primum est: « Honora patrem et matrem (*Exod. xx, 12*), » non solum verbis deferendo, sed eis necessaria tribuendo, vel ministrando. Nos autem non exhibemus quantam debemus reverentiam, vel necessaria tribuimus, sed rebus propriis spoliamus, dum

Filius ante diem patrios inquirat in annos.

Attamen subnectitur fructus, cum dicitur: « Ut sis longævus super terram (*ibid.*), nec tamen in terra morientium, ubi diligentibus parentes suos multa bona conferri aperte videmus, sed etiam in terra viventium, ubi nullus finis expectabitur, et æternis bonis remunerabuntur. Morientium **735** dicitur terra ista, ubi nullus venit qui non moriatur, vel mortuus sit. Sed quomodo alienos diligunt, qui suos **B** contemnunt, quorum, ut alia omittam, caro et sanguis est. Sequitur: « Non occides (*ibid.*, 13), » quo prohibetur homicidium tam corporis quam animæ. Possunt enim esse homicidia hominis actu et voluntate etiam viventis et mecum ambulantis, et animæ sola exempli corruptione, cum proximum in errorem mali deducimus. Sextum est Dei mandatum: « Non mœchaberis (*ibid.*, 14), » ubi prohibetur omnis illicitus concubitus. Illicitus enim, et peccatum criminale est, omnis concubitus, præter eum qui est cum legitima uxore, in quo etiam potest esse excessus et peccatum. Septimum est: « Non furaberis (*ibid.*, 15), » in quo prohibetur omnis rapina, omne furtum et omne genus usuræ. Quis enim magis fur et raptor debet appellari, quam ille qui me dormiente et me **C** vigilante, latenter, non nunc tantum, sed assidue mihi me (*f. mea*) subtrahit et auferit? Octavum est: « Non falsum testimonium dices (*ibid.*, 16). » Hic prohibetur mendacium et perjurium. Nonum est: « Non concupisces uxorem proximi tui (*ibid.*, 17) » ubi prohibetur concupiscentia alienæ uxoris. Sed nonne hoc superius dixerat, cum Dominus prohibuit mœchari? Sed quia ibi prohibetur actus, hic vero voluntas: « Si quis enim viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est eam in corde suo (*Moth. v, 18*). »

Sequitur decimum mandatum, id est: « Non concupisces rem proximi tui, non servum, non ancillam, nec omnia quæ illius sunt (*ibid.*); » in quo prohibentur non tantum rapina et furtum, sed etiam cupiditas et voluntas habendi aliena. Ecce **D** Deus (*f. vides*) quid oporteat scribere, quæ omnia postquam erunt in corde tuo scripta, necesse est hunc librum servare, ne alicui hosti liceat inspicere, vel sordes injiciendo delere, vel alia his contraria loco eorum subscribere (*f. superscribere*). Adversarius enim noster diabolus nobis semper insidiatur, et quantumcunque potest delet ista, et scribit opposita, scilicet criminalia peccata. Est enim unicuique istorum aliud contrarium. Primo præcepto contraria est subreptio; subripitur enim animus vanis cogi-

tationibus, ut veritatem deserat, et falsitati adhaereat, idolorum falsitatem sectans; secundo, error; tertio, amor sæculi; quarto, impietas; quinto, crudelitas; sexto, fornicatio; septimo, rapacitas; octavo, falsitas; nono, adulterium; decimo, cupiditas; et ista sunt diaboli. Unde pro certo sciatis, si aliquid istorum in vestro corde inveneritis, illud non Dei fore præceptum, sed potius diaboli. Huic itaque libro serrarium debemus apponere, scilicet, Dei gratiam contra inimici astutiam, **736** quæ præsto est omnibus sese illi sperantibus (*f. præparantibus*). Hac adepta firmatura procul fugit impostura, quæ se statim ingerit, cum gratia deserit. Hunc librum habebitis; in eo legere poteritis ubique etiam clausis oculis. Si quæritis præmium quo remunerabuntur illi qui hunc in corde scribebant, et qui his Domini præceptis obsequuntur, audite Dominum, qui neminem fallit, nec fallit, et cujus omnia dicta vera sunt: *Dabo tibi terram fluentem lac et mel*. Optima est terra ista, in qua rivos invenies lacte et melle manantes; sed quid est quod dicitur, « lacte et melle manantem. » Per lac, quod est de carne et sanguine animalis, et est candidum et nutritium corporis, intelligitur claritas et glorificatio nostræ carnis. Tunc enim erunt nostra corpora sicut sol fulgentia. Per mel vero, quod est dulce gustantibus, et est confectum ex rore cælestis misso et floribus, beatitudo cælestium nostrarum intelligitur animarum: est igitur terra ista cælestis patria, ubi plenarie erimus beati, corpore simul et anima, accipientes geminam stolam, scilicet, corporis agilitatem, immortalitatem, fulgorem, et impassibilitatem, et plenam [*supp. in anima*] Dei cognitionem, quam repromisit Deus diligentibus se. Ad quam ipse nos ducere dignetur Dominus noster Jesus Christus, qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

CIII [*De diversis XVI*].

AD PASTORES, DE PRÆDICATIONE VERBI DIVINI (48).

« Oculum qui subsannat patrem, et qui despiciit partem matris suæ, effodiant eum corvi de torrentibus, et comedant eum filii aquilæ (*Prov. xxx, 17*). »

Invenietis, [*fratres charissimi, in Scripturis sacris,*] flores varios et mirabiles, quibus pascantur oves Dominicæ, quibus reficiantur fideles animæ jucunda et spiritali refectio, et habebitis sufficienter unde oves morbidæ curentur, et unde famelicæ saturentur. Hinc agnoscetis historiarum simplicitatem, et intelligetis allegoriarum mysteria; hinc percipietis dulcedinem moralitatis, unde colligetis præcepta modestiæ, documenta veræ et mundæ religionis, exempla sanctæ et piæ conversationis; videbitis unde doceatis veritatem catholicæ fidei, unde persuadeatis integritatem morum, et ostendatis ordinem recte vivendi; perpendetis quid conveniat diversis personis, quid diversis locis, **737** quid diversis temporibus, ut pro diversi-

tate personarum, pro necessitate temporum, pro opportunitate locorum, universis proficere valentis, et singulis quæ sunt utilia et necessaria ministratis, triturantes in area Domini, sicut boves ruminantes, et ungulam findentes. Vos enim debetis exercere rminationem, hoc est assiduam meditationem Scripturæ sacræ, cum fixura [f. fissura] ungulæ, id est cum discretionem, ut diligenter discernatis quæ quibus dicenda sint in prædicatione, quia non omnia dicenda sunt omnibus; et sicut dicit Moyses, non arandum in bove et asino (*Deut. xxi, 20*); ita non est eadem prædicatione faciendæ doctis et indoctis; sed juxta diversitatem personarum, juxta capacitatem auditorum, modificandus est et mutandus sermo rectorum. Unde et de quatuor fluviiis, quibus significantur quatuor virtutes Ecclesiæ, quartus dicitur Phison, et interpretatur *oris mutatio*, quia una de quatuor principalibus virtutibus, hoc est prudentia, mutari facit ora pastorum, juxta capacitatem auditorum, ut in pastu divini sermonis illud recipiat unusquisque quo maxime indiget; minus docti recipiant ædificationem fidei et morum; moesti recipiant gaudium consolationis; negligentes, correptionem; tepidi, exhortationem; discordantes, unanimitatem et amorem fraternitatis; errantes revocentur; delinquentes redarguantur; penitentes et supplices misericordiam consequantur; persistentes in malitia sua acriter confutentur; insurgentes contra doctrinam Christi, et auctoritatem matris Ecclesiæ, et quasi suæ subtilitatis oculum ostentantes, confundantur et confodiant, sicut admonet Propheta, dicens: *Oculum qui subsannat patrem, et despiciit partum matris suæ, effodiant illum corvi de torrentibus*. Corvi de torrentibus venientes, sunt boni pastores, boni presbyteri, fluentis sacrarum Scripturarum imbuti, qui appellantur corvi, id est nigri et despicabiles in conspectu hominum, quamvis sint decori et venerabiles ante conspectum Dei, sicut dicitur in Canticis canticorum in persona Ecclesiæ: « Nigra sum, sed formosa, filiæ Jerusalem (*Cant. i, 5*). »

Corvi de torrentibus debent effodere oculum qui subsannat patrem et qui despiciit partum matris suæ, quia boni sacerdotes, boni prælati auctoritatibus sacrarum Scripturarum, jaculis, id est sagittis sententiarum debent confodere, convincere et confutare non solum Judæos et infideles, verum etiam schismaticos (49), et falsos Christianos, qui in suæ astutia confidentes, et de suæ subtilitatis oculo gloriantes subsannant 738 patrem suum, deridendo simplicitatem mandatorum Christi, qui eos in fide genuit, et despiciunt partum matris suæ, contemnentes auctoritatem et fecunditatem matris Ecclesiæ, quæ novos quotidie filios, et in catechismo concipit, et in baptismo parit. Ad hæc omnia observanda opus est magna scientia, magna diligentia, magna cautela, his qui sortiuntur magisterium animarum, qui

A valde difficile est non offendere in verbo doctrinæ; et sicut dicit beatus Jacobus: Si quid in verbo non offendit, hic perfectus est vir (*Jac. iii, 2*). » In verbo enim offenditur, non solum quando turpia et noxia et malitiosa, vel contumeliosa dicuntur, sed etiam quoties otiosa et inania verba proferuntur. In verbo offenditur, quando datur sanctum canibus et margaritæ ante porcos projiciuntur. In verbo offenditur, quando talentum verbi Dei, quod debet erogari pauperibus, absconditur in terra, et mensura spiritalis tritici subtrahitur familiæ Christi. Unde Psalmista in persona Idithum, hoc est *transilientis*, qui ad cœlestia tendendo, jam mundana transilierat, et tamen offendere, et in loquendo, et in tacendo metuebat, quasi in anxietate positus, et undique periculum conspiciens, custodiebat os suum, dicens: « Dixi: Custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator adversum me. Obmutui, et silui a bonis, et dolor meus renovatus est (*Psal. xxxviii, 1*). » Videns peccatorem adversum se consistentem, et querentem calumniam in verbis, ut posset redarguere et insultare, tacuit et obmutuit, ne daret sanctum canibus, ne margaritas projiceret porcis. Rursum videns quod loquendo verbum Dei, potuisset aliquibus profuisse, dolebat quod siluisset a bonis annuntiandis.

Ecco videtis, fratres, quanta perfectio est non offendere in verbo, in quo offenditur, et quando dicuntur quæ dici non oportet, et quando non dicuntur quæ dici oportet. Nam cui commendatur thesaurus verbi Dei, nec debet esse prodigus, ut incaute expendat; nec debet esse avarus, ut cum prodesse possit, abscondat. Quod si tantopere cavendum est magistris ecclesiarum, ut non offendant in verbo, quanto studio providendum est ut non offendant suæ conversationis exemplo. Si quis presbyter aut prælatus subditos suos male vivendo offendit, præbens eis exemplum avaritiæ et superbiæ, vel luxuriæ, vel lasciviæ, vel scurrilitatis, vel gulositatis, vel superfluitatis, vel ambitionis, vel elationis, vel contumelie, vel detractionis, vel discordiæ, 739 vel iracundiæ, vel otii; si quis, inquam, in his vel in aliis vitiis subditos suos malæ conversationis suæ exemplo corrumpit, quid prodest pascere verbo quos occidit exemplo? Ideo dicebat Dominus Scribis et Phariseis: « Vae vobis qui neque intratis, neque alios intrare permittitis (*Matth. xxiii, 13*), » quia ipsi male viventes, doctrinam suam contemptibilem faciebant; quos debebant introducere ad vitam bene docendo, retrahebant male vivendo. Propterea monebat B. Jacobus apostolus, non plures magistros fieri, quia difficillimum est non offendere, periculosum est offendere, et maxime magistris, quorum offensiones gravius accipiuntur. Cogitate, fratres, officium vestrum; cogitate quod facti estis magistri animarum. Cogitate quia grave periculum

(49) Non videtur hic sermo habitus nisi ab episcopo, et hoc in synodo.

sit suscepisse officium, et non intendere, nec cogitare, nec laborare ad illud implendum. Evigilate et nolite torpescere; gerite curam vobis injectam; studete et laborate, ut impleatis officium vestrum, ut sit in vobis scientia, diligentia, cautela, circumspectio, castitas, humilitas, continentia, modestia, et omnia temperantia, ut bene viventes et bene docentes et in neutro offendentes, perducatis greges vobis commissos ad supernum ovile, ad caulas regni cœlorum, ubi luporum rabies sævitiam non exercet, ubi plenum est gaudium, et securam tranquillitas, ad quam nos perducere dignetur Pastor bonus Jesus Christus Dominus noster, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

CIV. [De diversis XVII].

DE VERBO DEI SEDULE AUDIENDO (50).

« Venite ad me, omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos (Matth. xi, 28). »

Audite, fratres charissimi, quantum affectum dilectionis ostendit nobis Dominus, qui nos laborantes in mundanis negotiis, qui nos oneratos multorum peccatorum oneribus, revocat sicut pastor amissas oves, et vos in deserto hujus mundi sitientes et esurientes reficere promittit, dicens: Vos qui laboratis in tumultu rerum sæcularium, venite ad me per fidem et bonam operationem, et ego ponam vos in requiem sempiternam; et qui onerati estis ponderibus peccatorum, venite ad me, et ego alleviabo vos, dimittendo peccata, et insuper reficiam vos virtutibus, et bona 740 prædicatione, juxta illud: « Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei (Matth. iv, 4), » Hanc refecionem facit Deus per prædicatores suos. Quando enim prædicant, (auditores) Deus reficit. Unde dicitur in Evangelio: « Qui accipit quem misero, me accipit (Joan. xiii, 20). » Et iterum: « Qui vos spernit, me spernit (Luc. x, 16). » Ecce, fratres charissimi, afferro vobis refecionem illam; vos autem toto corde accipite illam. Dominus dicit in Evangelio: « Qui ex Deo est, verba Dei audit (Joan. vii, 17). » Inimicis autem dicit: « Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis (Luc. viii, 47). » Et iterum: « Qui audit mandata (Qui habet mandata, etc.) mea, et servat ea, ille est qui diligit me, et ego diligam eum, et manifestabo illi me ipsum (Joan. xiv, 21). » Videte, fratres, quantum sit (bonum) audire mandata Dei et servare illa, quia per mandatorum Dei observationem Deus nobis manifestatur. Non enim potestis habere de Deo cognitionem, nisi audiendo mandata ejus sæpius. Sed non sufficit audire, nisi servemus. Unde ait apostolus [Jacobus]: « Estote ergo factores verbi, et non auditores tantum, fallentes vosmetipsos (Jac. i, 22). » Sed satis scio quod inimicus vester diabolus sempervobis insidiatur, ut auferat verbum Dei de corde vestro, ne audita possitis opere complere; et estis forsitan illi de quibus Dominus in

(50) E Victorino.

(51) Manus videtur hic sermo.

A Evangelio: « Aliud semen cecidit secus viam, et conculcatum est, et volucres cœli comederunt illud (Luc. viii, 5). » Semen est verbum Dei; quod autem cadit secus viam, significat illos qui audiunt verbum Dei; deinde venit diabolus, qui significatur per volucres cœli, id est aeris, et tollit verbum de corde eorum, ne credentes salvi fiant. Ergo contra talem insidiatorem arma sunt accipienda, ut ait Apostolus: « Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis (Rom. xiii, 12). » Opera tenebrarum sunt criminalia peccata, quæ ducunt homines « in tenebras exteriores, ubi erit fletus et stridor dentium (Matth. viii, 12). » ubi ignis inexstinguibilis, ubi vermis immortalis, ubi sitis perpetua, ubi fames insatiabilis; ubi dolor [insanabilis]; (ubi) creatura Dei, quæ ad imaginem et similitudinem Dei facta est, pro qua Creator dignatus est fieri creatura, et tantum contumeliam pati, quod, sicut ait Apostolus, « humiliavit se ipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (Philipp. ii, 8), » Creatorem suum amittat, et in æternum supplicium detrudatur. Nolite igitur errare, scitote quia « neque fornicarii, neque adulteri, neque avari, neque fures, neque rapaces, neque maledici regnum Dei possidebunt (I Cor. vi, 10) (51). »

741 CV [De diversis XVIII]

ALLEGORIÆ DE ISAAC ET REBECCA, UT FIGURA CHRISTI ET ECCLESIE (52).

Dum de mysteriis sacramenti ad Abraham per puerum et requirendæ uxoris Isaac filio tractaretur (Gen. xxiv), adjunctum est: « Pone manum tuam subter femur meum, ut adjurem te per Dominum Deum cœli et terræ, ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Chananæorum, inter quos habito, sed ad terram et cognationem meam proficiscaris, et inde accipias uxorem filio meo Isaac. » Libet perstrictim quædam de Abraham et Isaac historia ad medium deducere, ut possimus in ipsis quæ secundum allegoriam sunt, apertius demonstrare. Abraham quippe puerum vocat, et ut subter femur ejus manum ponere debeat, præcipit, et, sicut habet vetusta translatio, per Dominum Deum cœli jusjurandum præbere. Cui statim ne Isaac filio suo uxorem de filiabus Chananæorum accipiat jubet, sed ut ad ejus cognationem pergat, atque inde ei uxorem deducat. Qui ita ut præceptum est, manum sub femore Abraham posuit, et juravit, atque ex bonis omnibus domini sui tulit, et Mesopotamiam perrexit; atque stans juxta fontem aquæ, orando proposuit quod puella cui diceret: « Inclina hydriam tuam, ut bibam; » et illa responderet: « Bibe, quin et camelis tuis dabo potum; » ipsa esset uxor domini sui Isaac. Protinus Rebecca egreditur, quæ puero aquam petenti respondit: Bibe, domine mi; et celeriter hydriam suam super ulnam deposuit, potum dedit, quin etiam camelis aquam haurivit et præbuit. Cui puer protulit in aureas aureas appendentes

(52) E Remigiano, in quo inscribitur, *Aldeberto Cenomanensi episcopo*.

siclos duos, et armillas pondosiclorum decem. Quæ requisita, et genus dixit, et quia in domo patris ejus esset locus spatiosus ad manendum, et quod palearum ac feni plurimum haberet, indicavit. Cui Rebecca frater erat nomine Laban, qui festivus egressus est, et inaures atque armillas sororis videns, intus puerum vocavit, eique paleas et fenum dedit, aquam ad lavandos pedes camelorum et virorum qui cum eo erant, præbuit, panem in conspectu ejus apposuit. Sed puer comedere recusat, nisi prius causam conjugii filio domini sui obtineat. Qui mox ut causam obtinuit, prolatis vasis aureis et argenteis ac vestibus, Rebecca munera auxit: fratribus autem et matri dona obtulit. Rebecca autem et puellæ illius ascensis camelis, virum secutæ sunt. Qui festinus ad domum suam reversus est 742. Eo autem tempore Isaac ambulabat per viam quæ ducit ad puteum, cujus nomen est *Viventis* et *Videntis*; habitabat vero in terra australi, egressusque fuerat ad meditandum in agro, inclinata jam die. Sed mox ut Rebecca Isaac vidit, de camelo descendit, puerumque requirit quis ille homo esset, qui per agrum veniret. Cui ille respondit: Ipse est dominus meus. At illa cito pallium tulit, sese operuit. Quam Isaac in tabernaculum Saræ matris introduxit et accepit uxorem; et in tantum dilexit, ut dolorem qui ex morte matris accesserat, temperaret. Quid est quod Abraham puerum jubet sub femore suo manum ponere, et per cœli Dominum jurare, nisi quod illius caro per illud membrum descensura erat, qui et Abraham filius esset ex humanitate, et Dominus ex divinitate? Sic itaque puero dicitur: Pone manum sub femore meo, et jura per Deum cœli; ac si aperte diceretur: Tange filium meum et jura per Deum meum. Unde nec super femur, sed sub femore manum ponere jubetur; quia ex illo femore ille descensurus erat, qui homo quidem, sed super omnes homines veniret. Unde dignum non fuit ut manum super femur poneret, quia nulla caro super illam carnem est, quam in redemptione nostra sibi Patris Unigenitus univit. Quid est quod Isaac dilecto filio uxore filiiabus Chananæorum duci prohibetur, nisi quod illi, de quo scriptum est: « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui (Matth. III, 17), » nullæ reprobæ animæ junguntur? De cognatione autem uxorem filio deducere servus præcipitur, quia sola sancta electorum Ecclesia unigenito Filio copulanda erat, quam ipse Unigenitus ex prædestinatione jam, et præscientia, extraneam non habebat. Quis vero est puer, qui ad ducendum uxorem mittitur, nisi prophetarum ordo, atque apostolorum, omniumque doctorum, qui dum verbum prædicationis bonis mentibus faciunt, ad unamquamque animam unigenito Filio conjungendam, quasi provisores sunt? Qui pergens, secum de bonis omnibus domini sui detulit, quia in his quæ de Domino loquuntur, in semetipsis virtutum divitias ostendunt; ut tanto citius ad sequendum Deum pertrahant, quanto auditoribus suis in semetipsis

A monstrant quæ narrant. Atque idem puer juxta fontem stetit, atque ex præfixa sententia, quæ puella eligenda esset, proposuit: quia prædicatores sancti sacri eloquii fluente considerant, atque ex ipsis colligunt quæ, vel quibus prædicationis suæ verba committant, ex quibus auditoribus fiduciam certitudinis assumant. Potum vero petit, quia prædicator omnis animam 743 sui auditoris sitit. Sed Rebecca potum præbuit, quia sancta electorum Ecclesia prædicatorum suorum desiderio ex virtute suæ fidei satietecit, quæ enim Deum quem audivit confessa est, prædicatori suo aquam refectionis obtulit, ejusque animum refrigeravit.

B Et notandum quod hydriam ab humero in ulnas posuit, quia illa est placita confessio, quæ a bono opere procedit. Vel certe aquam præbuit, quia in eo quod credidit, vacua non remansit: nam mox prædicare studuit quod audivit, et docendo multos, ex se prædicatores protulit. Aqua quippe in hydria, est scientia prædicationis in mensura, quia sancta Ecclesia studet « non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem (Rom. XII, 3). » Et hydria aquæ in ulnas, est doctrina prædicationis in opere. Quæ non solum ejus comitibus, sed potum etiam camelis præbuit, quia verbum vitæ non solum prudentibus, sed etiam stultis prædicat, juxta Pauli vocem dicentis: « Sapientibus et insipientibus debitor sum (Rom. I, 14). » Vel certe aqua etiam jumentis datur, quando cura carnis quomodo sit habenda disponitur; ut ex voluntate impendi non debeat, et tamen in necessitatibus non vagetur, sicut scriptum est: « Carnis curam ne feceritis in desideriis (Rom. XIII, 14). » Qui enim hanc in desideriis fieri prohibet, procul dubio in necessitate concedit, juxta quod rursum dicitur: « Nemo carnem suam odio habuit, sed nutrit et fovet eam (Ephes. V, 29). » Puer autem Rebecca inaures et armillas dedit; quia prædicator quisque, et auditum sanctæ Ecclesiæ per obedientiam, et manus per bonæ operationis meritum exornat. Sed inaures duorum siclorum sunt, armillæ autem siclorum decem; quia prima virtus obedientiæ in charitate est, quæ videlicet charitas in duobus præceptis distinguitur, ut Deus et proximus diligatur; et recta operatio ex Decalogi completionem perficitur, ut cum bona agi cœperint, mala jam nulla perpetrentur. Rebecca autem esse in domo patris sui locum spatiosum ad manendum perhibuit, quia a priori jam populo naturæ legem sancta Ecclesia se scisse monstravit, et prædicationis verba in amplo charitatis gremio suscepit. Doctori enim spatiosus ad manendum locus est in auditoris corde latitudo bonitatis. Unde et quibusdam dicitur: « Capite nos, neminem læsimus, neminem corripimus (II Cor. VII, 2); » — « Non angustiamini in nobis, angustiamini autem in visceribus vestris (II Cor. VI, 12); ac si eis aperte diceretur: Ad suscipiendam doctrinam spatiosum locum mentis facite; sed ad cogitanda carnalia angusti remanete. Quod palearum et feni plurimum haberet, indicavit; quia

sancta Ecclesia verba vitæ audiens, terrena stipendia prædicatoribus reddidit. Quæ dum Paulus 744 quasi pro nihilo acciperet, dixit: « Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum non est si a vobis carnalia metamus (I Cor. ix, 11). » Frater autem Rebecce erat Laban, qui concite egressus, insures et armillas sororis aspiciens, intus puerum vocavit, quia sunt carnales qui [f. quidam] fidelibus conjuncti, qui dum spiritualium dona conspiciunt, in admiratione suspensi, etsi non usque ad opera, tamen in animam usque ad suscipiendam fidem verbum prædicationis admittunt. Quia enim bonos sæpe fulci [f. fulgere] miraculis considerant, et [f. ea] quæ de æternitate audiant [f. audiunt], non recusant, quamvis sanctam electorum Ecclesiam moribus non sequentes, in carnali operatione remaneant. Qui Laban paleas, fenum, aquam, panem obtulit; sed puer, nisi causam prius conjugii obtineret, accepturum se esse recusavit, quia sunt plerique qui doctores suos ex temporalibus stipendiis continere parati sunt; sed prædicatores sancti perciperenolunt temporalia, nisi prius obtineant æterna: si enim in animabus fructum non inveniunt, sumere stipendia corporibus contemnunt. Nec pedes aqua lavant, quia laborem sui desiderii nulla consolatione relevant. Mox vero ut causam conjugii domini sui puer obtinuit, vasa aurea atque argentea ac vestes protulit, quas Rebecce dedit, quia doctores sui sanctæ Ecclesiæ tot ornamenta præbent, quot virtutum bona docuerint. Quæ enim prius insures et armillas acceperat, jam nunc vasa aurea et argentea ac vestes accepit, excrecens postmodum ad spiritualia dona convalescit, ut prophetiæ spiritu et virtutum gratia repleta, ampliatis jam muneribus ditescat. Puer vero matri ejus et fratribus dona obtulit; quia gentilitas ex quo Ecclesia ad fidem venit, post conversionem ejus, in gloriâ temporali convaluit, sicut et nunc cernimus, quia ubique Christiani afflictionem sentiunt, et gentiles quippe in terrena virtute gloriantur. Sed et fratres ejus dona percipiunt; quia hi qui in ea fidem verbo tenus tenent, sed tamen professionem suam moribus non sequentes, carnaliter vivunt, benigne a fidelibus honorari solent, pro eo quod esse fideles videntur. Mater ergo et fratres dona percipiunt, a sorte tamen hereditatis alieni; quia sive infideles, sive carnales, qui intra fidei professionem tenentur, ad hereditatis æternæ sortem non veniunt, sed supernæ largitiæ gloriam temporaliter consequuntur. Rebecca autem cum puellis suis virum secuta est; quia sancta Ecclesia habet secum minoris meriti animas sodales suas, tametsi in quibusdam per ascensus mentis in toro contemplationis non habet: quæ videlicet tales animæ, quasi puellæ Rebecce 745 sunt, quia sequuntur moribus, sed tamen ad contemplationis torum minime ascendunt. Nam et isdem puer quosdam habuit in comitatu: quia et cum sanctis prophetis fuerunt quidam qui bene viverent et prophetiæ spiritum non haberent; et cum beatis apostolis atque doctoribus fuere pleri-

A que, qui vitam moribus tenerent, sed prædicationis verba non promerent. Festinus autem puer ad domum redit; quia prædicatores sancti cum prædicando vitam audientium obtinent, illi mox gratias reddunt, de cujus munere præceperunt [f. perceperunt], ut sibi in ea operatione nil tribuant, sed auctori. Eo autem tempore Isaac deambulabat per viam quæ ducit ad puteum, cujus nomen est Viventis et Videntis. Quis est vivens et videntis, nisi omnipotens Deus? de quo scriptum est: « Vivo ego in æternum, dicit Dominus (Deut. xxxii, 40). » De quo rursum dicitur: « Omnia nuda et aperta sunt oculis ejus (Hebr. iv, 13). » Puteus vero viventis et videntis, est sacræ Scripturæ profunditas, quam nobis ad irrigationem mentis præbuit omnipotens Deus. Quæ est autem via quæ ducit ad puteum viventis et videntis, nisi humilitas passionis Unigeniti, per quam nobis apertum est hoc quod prius latenter Scripturæ sacræ fluentia loquebantur? Nisi enim unigenitus Dei filius incarnatus, tentatus, apprehensus, colaphis cæsus, a putis illitus, crucifixus ac mortuus fuisset, nobis hujus fidei, id est Scripturæ sacræ profunditas non pateret. Quid ergo fidelibus humilitas passionis ejus facta est, nisi clavis apertionis, per quam ministeriorum [f. mysteriorum] Dei puteum invenimus, ut aquam scientiæ de profundo libemus? Incarnationem quippe, passionem, mortem, resurrectionem atque ascensionem illius sacræ paginæ eloquuntur, quæ quia facta cognovimus, jam nunc intelligimus audita. Hæc autem prius legi poterant; sed quia necdum evenerant, intelligi non valebant. Unde et per Joannem dicitur: « Vicit leo de tribu Juda aperire librum, et solvere signacula ejus (Apoc. v, 5). » Signacula illius solvit, qui nascendo, moriendo, resurgendo, atque ad cælos ascendendo, Scripturæ sacræ nobis arcana patefecit.

Et notandum quod non dicitur, ambulabat per viam quæ ducit ad puteum, sed deambulabat; deambulabat quippe per viam per quam ambulat, qui eam eundo et redeundo concuicat. In humilitate autem passionis Dominus deambulavit, quia modo a Judæis verborum contumelias, modo contra se falsum testimonium, modo alapas, modo sputa, modo spineam coronam, modo crucem tolerando sustinuit. Deambulasse ergo in humilitate passionis est, tot adversitates et probra diversis modis iterando pertulisse. 746 Isaac autem Rebecca veniente in terra Australi habitat, quia unigenitus Dominus ac Redemptor noster, veniente ad se Ecclesia, in illorum mentibus mansit. Ex illo quippe populo Anna prophetissa, ex illa Simeon exstitit, qui in ulnas Dominum accepit. Egressus autem fuerat ad meditandum in agro. Quod ager mundus accipitur, ipse per se Dominus exponit, dicens: « ager autem est mundus (Matth. xiii, 38); qui in hoc egressus est, quod visibilis apparere dignatus est, sicut scriptum est: « Existi in salutem tui populi, ut salvos facias christos tuos. » Solent exerti [electi, vel exercitandi]

juvenes in armorum usum meditari : Isaac ergo ad meditandum in agro exiit, quia Redemptor noster se sequentibus formam humilitatis præbens, per exercitum [f. exercitium] longanimitatis suæ passionis in se et patientiæ exemplum monstravit. Meditatio quippe armorum est frequentatio passionum. Qui enim verba [f. verbera], manum, lanceam, crucem pertulit, passionem suam usque ad mortem in se frequentari permisit. Passionis vero arma didicimus, quia per ipsa ab adversario occulte liberamur; sicut per semetipsum Dominus dicit: « In patientia vestra possidebitis animas vestras (Luc. xxi, 19). » Qui ad meditandum in agro inclinata jam die exiit, quia per passionum exercitia juxta finem mundi suscepit, sicut Psalmista de crucifixionis suæ expositione loquitur, dicens: « Elevatio manuum mearum, sacrificium vespertinum (Psal. cxi, 2). » Quid est autem quod Rebecca ad Isaac dorso cameli deducitur, nisi quod per Rebeccam, sicut præfati sumus, Ecclesiam, et per camelum, qui præsidet, tortus moribus, atque onustus idolorum cultibus gentilis populus designatur? Qui enim ex semetipsis sibi invenerunt deus quos colerent, quasi a semetipsis eionus [f. eis onus] in dorso excreverat, quod portarent. Rebecca ergo ad Isaac veniens, dorso cameli deducitur; quia ad Christum ex gentilitate Ecclesia properans, in tortis vitiosisque vitæ veteris conversationibus invenitur. Quæ ut Isaac vidit, de camelo descendit; quia sancta Ecclesia, quanto Redemptorem suum subtilius agnoscit, tanto carnalis vitæ studia humiliter deserit, atque in semetipsa tortitudini villosæ contradicit. Isaac ergo viso descendit, quia Domino cognito vitia suæ gentilitas deseruit, et ab elato celestodinis, ima humilitatis petiit. Quid est autem quod Isaac in camelo sedens Rebecca conspexit, nisi quod Redemptorem suum Ecclesia ex gentibus veniens, dum adhuc vitiis esset innixa, et necdum spiritualibus moribus adhæreret, attendit? Nec movere debet quod puer quoque cum camelis venerat, in quibus suidomini divitias ferebat, quia ipsi quoque 747 prædicatores sancti, quamvis jam ad superiora intelligenda atque proferenda et intellectu et vita emicent, adhuc tamen in semetipsis contradictionem carnis sentiunt. Nam vident aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, et captivos se ducentem in lege peccati (Rom. vii, 23); et divitias in camelis portant, quia ne magnitudo revelationum extollat eos, datur eis stimulus carnis suæ (II Cor. xii, 7); habent enim thesaurum iatum in vasis fictilibus (II Cor. iv, 7), ut sublimitas sit virtutis Dei, et non ex eis.

Qui ergo per carnem sublimia loquuntur, et tamen adhuc in carne contradictionem de vitio sentiunt, quid aliud quam super tortuosa camelorū dorsa divitias ferunt? Rebecca vero, Isaac viso, quis ille homo sit requisito puero cognoscit, quia quo-

tidie sancta Ecclesia adhuc per prophetarum atque apostolorum dicta, quid de suo Redemptore credere debet, intelligit. Quæ sese mox pallio operuit, quia quanto subtilius Salvatoris sui mysteria penetrat, tanto altius de ante acta vita confunditur: et quia perverse egerit, verecundatur. Pallio se operire curavit, quia, viso Domino, infirmitatem suæ actionis erubuit, et illa quæ prius in camelo libere gestabatur, descendens postmodum verecundia tegitur. Unde eidem Ecclesiæ a priore elatione conversæ, per apostolicam vocem, quasi Rebeccæ de camelo descendenti, sibi que pallium superducenti, dicitur: « Quem enim fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? » (Rom. vi, 21.) Quam Isaac in tabernaculo suæ matris introduxit atque uxorem accepit; quia loco Synagogæ Dominus, ex qua per carnem natus est, sanctam Ecclesiam diligit, eamque sibi in amore et contemplatione conjungit, ut quæ prius proxima ex cognatione, id est cognata per prædestinationem fuerat, postmodum jam conjuncta in amore, continuo uxor fiat. Quam in tantum dilexit, ut dolorem, qui ex morte matris accesserat, temperaret, quia ex lucro sanctæ Ecclesiæ Redemptor noster eam, quæ ex perditione Synagogæ accidere potuit, tristitiam deterisit. Dum enim Rebecca conjungitur, dolor de matris morte amputatur, quia dum sancta Ecclesia ex gentilitate veniens usque ad torum contemplationis perducitur, Judæa pronibilo habetur. Quod si interpretari ipsa eorum nomina curamus, Isaac risus, Rebecca autem patientia dicitur: risus vero de lætitia est, patientia autem de tribulatione. Et quamvis sancta Ecclesia jam in cœlestis sit gaudii contemplatione suspensa, habet tamen adhuc quod triste de mortalis carnis pondere toleret. Isaac vero et Rebecca jungitur, id est risus et patientia permiscetur; quia fit in sancta Ecclesia 748 quod scriptum est: « Spe gaudentes, in tribulatione patientes (Rom. xii, 15), ut hanc et prospera de contemplatione lætificent, et adhuc adversa de tribulatione perturbent.

CVI [De diversis XIX].

DE GRATITUDINE ERGA DEUM, ET VERA AD IPsum
CONVERSIONE (53).

« Popule meus, quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi? Responde mihi. Quia eduxi te de terra Ægypti, et de domo servientium liberavi te (Mich. vi, 3)? »

Reduc me in memoriam, ut non judicemur simul. Narra, si quid habes, ut justificeris. Pater tuus primus peccavit, et interpretes diu prævaricati sunt in me. Diu, fratres charissimi, toleravit nos Dominus; diu distulit pœnam, invitans nos ad penitentiam. Cum autem videat se frustra expectare, nec suos corrigi velle, invitat nos ad causam, quærens per prophetam Michæam: *Popule meus, quid feci tibi? Cur me derelinquis? Cur mihi non obedis?*

Responde causam, quare negligis meam obedientiam? Nihil mali feci tibi, nec etiam molestus fui; et si aliquid feci, ad correctionem, non ad perniciem feci. Mala nulla sunt, bona vero multa, quæ feci. Quia eduxi te de terra *Ægypti*, id est de terra tenebrarum; liberavi te de terra servitutis diaboli, qui te a patria tua captivaverat. Reduc in memoriam, si quid habes quod juste respondeas. Libenter recipiam ut judicemur simul, et arguas me non fecisse quod facere debui. Narra ergo si quid habes ut iustificeris, quod dicitur: Ego non loquor prior contra te, ne oppressum te dicas multiplicatione sermonum. Sed tu, si quid habes pro te, ipse loquere, quia si quid antea boni feci tibi, non ob meritum tuum, neque parentum tuorum id feci; quia pater tuus primus peccavit, et interpretes tui, id est doctores tui, ipsi etiam prævaricati sunt in me. Audistis, fratres charissimi, quod Dominus justo iratus contra vos dixit. Sed tamen, quamvis magnus sit Dominus, quamvis omnipotens, tamen iram temperat, et ne nos de eo conqueramur, cum ultionem de nobis acceperit, prius voluit nos, si quid haberemus, respondere. Cogitet ergo unusquisque quomodo respondeat, ego vero non video quid tanto benefactori respondere possimus. Si placeat, audiamus beneficia, saltem parce, quia non omnia possumus memorare. « Nunquid non, » ait Moyses, « ipse est pater tuus, qui possedit te, et fecit, et creavit te? (Deut. xxxii, 6.) » David similiter: « Ipse fecit nos, et non ipsi nos (Psal. xcix, 3). » Ecce primum, 749 quomodo nobis attulit esse nostrum.

Quid referam de temporalibus beneficiis quæ quotidie facit? « Ipse solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos (Matth. v, 45). » — « Domini est terra, et plenitudo ejus, orbis terrarum, et qui habitant in eo (Psal. cxiii, 1). » Ipse est qui dat nobis escas in tempore opportuno. Sed quia ista sunt temporalia, aliud insigne videamus, et spirituale beneficium. « Scitis enim, » ut ait Apostolus, « gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia vos divites essetis (II Cor. viii, 9). » Venit pastor per desertum hujus mundi ovem perditam, raptam a lupis quærere; quam invenit, propriis humeris reportavit ad gregem, et per multas tribulationes eam liberavit. Ipse enim propter ovem, ut ait Isaias, « tanquam ovis ad occisionem ductus est, et non aperuit os suum (Isa. lxi, 7), » quoniam quando vellus sue carnis Judæi ad interficiendum abstulerunt, non rebellabat coram eis, non clamabat; in monte orabat pro eis: « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt (Luc. xxiii, 34). » Et quando percutiebant eum, dicentes: « Prophetiza, quis est qui te percussit (Luc. xxii, 64)? » at ipse lacebat. Itaque, ut ait Isaias: « Oblatus est, quia ipse voluit, et non aperuit os suum (Isa. lxi, 7); » non contradixit, sed patienter tulit. Et quando clamabat in cruce: « Sitio (Joan. xvi, 28), » non

tam corporalem potum, quam salutem eorum, ut ait ipse Christus per David: « Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto (Psal. lxxviii, 22). » Cum enim quæreret ab eis quasi cibum, cibos ei amaros præbuerunt ut fel, et inveteratos, et vetustate vitiorum acidos, ut acetum. Quæ autem causa, quo crimine hoc passus est, audite quod ait Isaias: « Ipse vulneratus est propter peccata nostra, attritus est propter iniquitates nostras; et posuit in eo omnes iniquitates omnium nostrum, et livore ejus sanati sumus (Isa. lxi, 5). » De eo iterum inquit David: « Quæ non repui, tunc exolvebam (Psal. lxxviii, 5). » Luit enim quod non commiserat. Itaque pœnam peccati sustulit, « qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (Isa. lxi, 9; I Petr. ii, 22). » Quin et dolores nostros ipse portavit. Ipse enim, ut ait Moyses, expandit alas, et assumpsit eos atque portavit in humeris suis (Deut. xxxii). His omnibus tribulationibus, cum solus esset Filius [supp. naturalis] Dei, voluit et nos fieri filios Dei adoptivos, ut essemus ejus fratres. Unde Joannes: « Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus (Joan. i, 12). » Et Dominus per Prophetam: « Narrabo nomen tuum fratribus meis (Psal. cxi, 23). » Et Paulus: « Ut essemus hæredes Dei, cohæredes autem Christi (Rom. viii, 17). » Et Christus ipse in Evangelio: « Ubi sum ego, et minister meus erit (Joan. xii, 26). » Et volens nos angelico honore nobilitare, ait: « Erunt homines similes angelis. »

C Ecce, fratres charissimi, 750 particulam tantorum beneficiorum Dei tanquam notatam, quæ tamen innumerabilia sunt, retulimus. Dicat ergo unusquisque cum David: « Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? » (Psal. cxv, 12.) Scitis satis, quia pro tantis beneficiis sibi obnoxii, obedientes esse debetis. Si non solvitis, audite quid dicat Dominus: « Filios enutrivit, et exaltavit; ipsi autem spreverunt me (Isa. i, 2). » Et iterum per David: « Non audivit populus meus vocem meam, et Israel non intendit mihi. Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinventionibus suis (Psal. lxxxvi, 13). » Magna enim grandisque pœna, cum Dominus subtrahit gratiam, et dimittit miserum in vita [f. in vitia] præcipitari. Unde per Moysen Dominus ait: « Abscondam faciem meam ab eis, et considerabo novissima eorum (Deut. xxxii, 20). » Quod dicitur: Videbo, et transferam præsentiam meam ab eis, et nuntiabo eis novissima eorum, id est ad quem exitum eos opera sua ducunt. Ecce Dominus nos contemptores suos vocat; sed revera, nonne eum contemnitis, cum audita verba repudiatis? « Servus sciens, » ut dicit Dominus in Evangelio, « voluntatem domini sui, et non faciens eam, plagis vapulabit multis (Luc. xii, 47). » Videmus plura præcepta Domini, videamus utrum illa compleamus. Præcipit Deus non occidere; sed quot sunt nostrum, quorum, dum mente quos ode-

runt interficiunt, manus sanguine plene sunt, quorum pedes veloces sunt ad effundendum sanguinem; siquidem, ut ait apostolus Joannes: « Qui odit fratrem suum, homicida est (1 Joan. iii, 17). » Præcipitur: « Non mœchaberis (Exod. xx, 14); » Et Apostolus: « Viri, diligite uxores vestras (Ephes. v, 25); » sed nonne aliqui vestrum diligunt uxores aliorum plus quam suas? quare dupliciter peccant, et in proximum, et in uxorem suam. Dominus præcipit per David: « Rapinas nolite concupiscere (Psal. lvi, 31). » Quod autem contra hoc præceptum faciatis, ipse Dominus per Isaiam ait [principibus populi sui]: « Vos depasti estis vineam, et rapina pauperis in domo vestra; quare atteritis populum meum, et facies pauperum commolitis? (Isa. iii, 14, 15). » In hac auctoritate duplex natura, simplex sacrilegium [f. simplex natura, duplex sacrilegium]. Cum dicit: « Depasti estis vineam » id est Ecclesiam meam, tangit illos qui Ecclesiæ opibus abutuntur in deliciis corporis, quæ ad sustentationem pauperum datæ sunt, vel sibi reservant, vel popinquis distribuunt, et aliorum inopiam, suas suorumque faciunt esse divitias; et hoc sacrilegium. Cum dicit: « Rapina pauperum est in domo vestra, » notat rapinam illam, quando quibus jubentur dare sua, auferunt aliena; [et hoc sacrilegium aliud]. Quod vero subposuit: « Quare atteritis populum meum? » refert ad principes, qui substantiam plebis injuste atterunt, 751 et opprimunt. Quod de usuris, de falsis judiciis, de adulatione, de dolis, de perjuriis, de transgressionibus fidei, et de aliis peccatis: omnia ista sunt retributiones, quas pro beneficiis Deo solvitis. Vos igitur increpet Moyses, cum dicit: « Generatio prava, atque perversa, hæcine reddis Domino, popule stulte et insipiens? (Deut. xxxii, 6). » Cum ergo Dominus tot beneficia, fratres charissimi, vobis fecerit, et vos ita ingrati fueritis, et mala pro bonis resolveritis, quid dicetis? Venietis cum eo ad causam? Certe non est justum, quia Apostolus ait: « O homo? tu quis es qui respondeas Deo? » (Rom. ix, 20.)

Cum ergo venire ad iudicium non audeatis, accipite consilium quid faciatis. Ait enim Moyses [in persona Dei]: « Levabo ad cœlos manum meam, et dicam: Vivo ego in æternum. Si acvero ut fulgur gladium meum, et arripuerit iudicium manus mea, reddam ultionem hostibus meis; et his qui oderunt me, retribuam (Deut. xxxii, 40). » Quod dicitur per simile. Juraturus [ait]: *Levabo ad cœlum manum meam, et dicam: Sicut verum est quod ego vivo in æternum; sic verum illud erit: Si acvero, sicut revera faciam, gladium meum, qui huc usque visus est hostis [f. visus est obtusus], quandiu differebam ultionem. Quod autem accipiat gladium, subponit, id est: « Si manus mea, » seu Filius meus, « arripuerit iudicium, » quod per gladium significatur, « reddam ultionem hostibus meis. » Mystice levare*

(54-55) Nota inde sermones quondam non exacte descriptos, sed tantum illorum materiam indige-

manum ad cœlum, est exaltari Filium hominis in die ascensionis, ut tandem ad iudicium veniat et ultionem faciat. Dabo igitur, fratres charissimi, sanum consilium, per quod minas istas evadere possitis, nec cogat vos ut ad causam cum eo veniatis. Nec tamen consilium hoc meum est, sed David prophetæ, qui expertus est illud. Aitenim: « Introite portas ejus in confessione (Psal. xcix, 4); » quasi diceret: Vos qui extra domum Dei per peccata vestra estis, nolite stare foris, ubi maligni spiritus sunt, ubi lupo excubat, sed excusate [f. accusate vos] et intrate ad Dominum. Scitis quomodo? In confessione. Confitemini, et agite pœnitentiam, et dimittet vobis Dominus peccata vestra, et ne dubitetis; ait enim David: Accipite a me exemplum: « Dixi: Confitebor adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno (Psal. xxxi, 5). »

Scitis quam commendabilis est confessio. Non est adeo sanctus qui non peccat, et ideo omnes quærant confessionem. Etiam et sancti in hoc mundo indigent ea. Hæc est ultima medicina, hoc ultimum peccatoribus remedium. Hæc est turris, ad quam omnes oppressi fugiunt 752 in qua vulnerati fugitivi sanantur. Per hanc Maria Magdalena salvata est. Per hanc Petrus post negationem, apostolatam recuperavit. Per hanc latro sub ipso mortis articulo in cruce meruit audire: « Hodie mecum eris in paradiso (Luc. xxiii, 43). » Unde autem ista utilitas? Ex sola Dei bonitate, ut ait David: « Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus (Psal. cv, 1). » Secure igitur veniam postulare possumus, quia ipse patiens est, et clementer misericors. Suavis Dominus universis, et miserationes ejus super omnia opera ejus. Unde Propheta ait: « Confitemini, filii revertentes, et ego sanabo contritiones vestras. (Ose. xiv, 5). » Et David: « Nunquid qui cadit non adjiciet ut resurgat (Psal. xl, 9). » Præcinite ergo Domino in confessione, quia « prope est Dominus invocantibus eum, omnibus invocantibus eum in veritate (Psal. cxliv, 18). » Ipse, qui miseretur vere pœnitenti. Hoc est illud consilium, de quo dixeram vobis. Aliter Deo reconciliari non potestis, ideo non est differenda pœnitentia, quia non est diu promissa præsens vita. Currite unusquisque ad prælatum suum, et facite cum Deo pacem, non cras, sed hodie, quia, ut ait Joannes Baptista: Jam securis posita est ad radicem arboris, ut vos feriat, nisi vos properetis emendare. Non desperet aliquis propter turpissimam vitam, quando possit adipisci veniam. ([54-55] Da nunc exemplum de aliquo peccatore ad fidem converso atque salvato et dato exemplum ad hoc et aliorum multorum, qui desperantes, ad salutis tamen viam regressi sunt, et conversi ad Dominum.) Et vos similiter, fratres charissimi, non ducat in

desperationem aliquod horribile peccatum, quia non est aliqua tam gravis culpa, quæ non habeat veniam. Pensate ergo, fratres charissimi, pensate extremum vitæ diem : præparate vos, quia veniet, et non tardabit. Quid estis dicturi, cum stabitis ante tribunal Christi ? Vix justus et per multas tribulationes et tentationes salvabitur, id est cum magna difficultate, quia hinc dæmones, hinc caro, hinc mundus eum expugnant, et eum (tamen) oportet tot hostibus resistere. Impli qui diligunt prospera, qui hos labores vitant, qui vitiis non resistunt, ubi parebunt ? Cæci estis, ebrii estis, dormitis qui hæc non cognoscitis. O miseri, miseri ! divitiæ sæculi vos excæcant. In hoc apparet quod peccatores estis, quia divitias amatis. Quod ait David : « Ecce ipsi peccatores, et abundantes in sæculo, obtinuerunt divitias (Psal. lxxi, 12). » Sed « Relinquent alienis divitias suas, et sepulcra illorum, domus illorum in æternum (Psal. xlviii, 11). » Thesaurizate ergo vobis, fratres, **753** thesauros in celo, ubi nec ærugo, nec tinea demolitur, ubi in æternum floreatis, ubi in æternum gaudeatis. adjuvante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

CVII (De diversis XX).

DE DILECTIONE PROXIMI (56).

« Sciens Jesus quia venit hora ejus, ut transeat de hoc mundo ad Patrem, cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos (Joan. xiii, « 1). »

Vos autem, fratres charissimi, gratia Dei intelligitis quæ a Domino nobis præcipiuntur, quia quotidie in audientia vestra legitur. Non oportet vos doceri, sed admoneri. Tamen officium est nostrum, ut quod intelligitis, in memoriam reducamus vobis. Scitis quanta discordia erat culpa nostra inter nos et Deum ; sed pius et misericors Dominus voluit Patri suo reconciliare genus humanum. Dilexit creaturam, non per meritum (ejus,) sed per misericordiam suam. Missus itaque a Patre, implevit obedientiam usque ad mortem, et cum accederet ad mortem, voluit invitare nos ad dilectionem. Mors enim ejus erat reconciliatio Dei et hominum. Homines autem non poterant cum Deo reconciliari, nisi prius inter se reconciliarentur. Itaque pridie quam pateretur, verbo et facto suos in amore colligavit. Modo videamus factum et postea verbum. Videbat Dominus quod servitium et humilitas sint fomes et forma dilectionis. Voluit ergo Dominus per exemplum prius nos invitare ad serviendum, ut post fomitem [f. sementem] verbi facilius seminare in eis dilectionis amorem. Hoc amorem servitium humilitatis fuit, quo Dominus assumpsit personam servientis. Ait enim evangelista de Domino : « Surgit a cœna, et ponit vestimenta sua ; et cum accepisset linteam, præcinxit se ; deinde misit aquam in pel-

vim, et cœpit lavare pedes discipulorum suorum, et extergere linteo quo erat præcinctus (Joan. xiii, 4). » Peracta autem ablutione pedum ostendit quare hoc facisset. « Scitis, » inquit, « quid fecerim vobis ? Vos vocatis me, Magister et Domine, et bene dicitis, sum etenim. Si ergo lavi pedes vestros, ego Dominus et Magister, et vos debetis alter alterius lavare pedes. Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita et vos faciatis (ibid., 12). » Ecce patet quia pro se non abluebat, sed quod sic alios ad exemplum (humilitatis) invitabat, ut non erubescerent facere quod Dominus in se voluit monstrare. Præmissa fomite dilectionis, **754** secutus aggreditur, dicens : « Quo ego vado vos non potestis venire modo ; et ideo dico modo, quia mandatum novum do vobis (ibid., 33). » Discessurus erat Dominus, et paraturus locum, sicut alibi dicit : « Vado parare vobis locum (Joan. xiv, 2). » Nondum via aperta erat, nondum murus fractus, de quo scriptum est : « Et in Deo meo transgrediar murum (Psal. xvii, 32). » Sed postquam mortem morte sua peremit, et captivam ducons captivitatem, infernum spoliavit, sicut de eo scriptum erat : « O mors ! ero mors tua ; morsus tuus ero, o inferne (Ose. xiii, 14) ! » tunc fuit completum quod de eo prædictum ante mortem fuit : « Iterum veniam, et accipiam vos ad me ipsum, ut ubi ego sum, et vos sitis (Joan. xiv, 3). » Sed iterum Dominus discedens, voluit pacem et concordiam in familia sua ponere, ut ex dilectione se consolarentur, qui de absentia diu desolarentur ; et quare hoc mandatum eis specialiter injungit, ostendit : « In hoc, inquit, cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem (ibid.) ; ac si diceret : Mee oves sunt in præsentem cum ovibus diaboli commistæ. Pono signum ; pono cauterium, quo aliæ ab aliis discernantur. Cæteræ virtutes communes sunt tam bonis, quam malis ; sed dilectio vera solis bonis (competit.) Vera quippe dilectio habet duos ramos, scilicet, dilectionem Dei et proximi. Hæc virtus, radix omnium virtutum. Aliæ virtutes sine dilectione nihil valent, ut ait Apostolus : « Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest (1 Cor. xiii, 3). » Qui habet dilectionem, habet cæteras virtutes, quia in hoc pendent lex et prophetæ. Hæc est illa virtus quæ dirigit palmites suos usque ad inimicos ; unde præcipitur : « Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos (Matth. v, 44). » Et propterea vocatur latum mandatum ; unde ait David : « Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis (Psal. cxviii, 96). » quia dilectio est terminus totius perfectionis. In veteri enim lege præcipiebatur odio haberi inimicos : « Diliges, inquit, proximum tuum sicut te ipsum (Matth. xxii, 39). » Multa autem commoda ex dilectione proveniunt, velut re-

missio peccatorum, prælatio in Ecclesia, vita æterna. Quod enim dictum est de Maria: « Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum (Luc. vii, 47). » Quod dictum est Petro: « Petre, amas me? Etiam Domine: Pasce oves meas, pasce agnos meos (Joan. xxi, 16). » Quod de discipulo quem diligebat Jesus: « Veni, dilecte mi, ad me, quia tempus est ut epuleris in convivio meo cum fratribus tuis. »

Itaque, fratres charissimi, amplectamini dilectionem, diligite concordiam, pacem servate, si vultis cum Deo pacem habere; 755 pax enim custodia omnis virtutis dicitur. Pacem nuntiavit angelus, cum dixit: « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (Luc. ii, 14); » pacem et Apostolus, cum ait: « Cum omnibus, quod ex vobis est, pacem habete (Rom. xii, 18); » Christus, cum ait: « Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis (Joan. xiv, 17); » et quando ingrediebatur ad discipulos, dicebat: « Pax vobis (Luc. xxiv, 36); » et præcepit apostolis: « In quamcunque domum intraveritis, primum dicite: Pax huic domui (Luc. x, v). » Cum ergo et angelica et apostolica et Dominica prædicatione nobis pax injungitur, tam authenticis præceptis obtemperandum est. Non enim minima præsumptio est tam commendabile præceptum transgredi. Verumtamen scimus quia a quibusdam nostrum grave est diligere inimicos, sed necessarium est emendare hoc solum in dilectione, quod non est malis commune, et non aliter ex dilectione præmium accipietis, nisi inimicos dilexeritis; quia, ut ait Dominus: « Si amicos diligitis, quam mercedem habebitis? Hoc similiter faciunt ethnici et publicani (Matth. v, 46). » Adjicite ergo animum, ut veniam inimicis præbeat, quia, ut ait Dominus: « Si non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra (Matth. vi, 15). » Concludi igitur poterit, quia pro nihilo a Domino veniam expectatis, nisi proximo condonetis; et sic de nullis peccatis poenitere poteritis, quia de nullis venia daretur vobis, nisi veniam daretis inimicis vestris. Pensate ergo, fratres charissimi, hoc inevitabile præceptum custodire. Pellite a vobis, si est in vobis, venenum odii. Pacem inter vos habete, quia fratres estis, quia veniam vobis a Domino queritis. Reducite in memoriam, quia hodie Dominus inimicum osculatus est Judam, et vocavit proditorem, amicum, dicens: « Amice, ad quid venisti? » (Matth. xxvi, 50.) Date igitur reconciliationis osculum, non proditoris signum. Qui flete osculatur inimicum, socius erit Judæ. Deus autem pacis et dilectionis, pacem vobis tribuat, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

CVII (De diversis XXI).

DE OPERIBUS MISERICORDIÆ (57).

Noli æmulari in malignantibus, neque zelaveris « facientes iniquitatem; quoniam tanquam fenum

A « velociter arescent, et quemadmodum olera herbarum cito decident (Psal. xxxvi, 1). »

Multi in mundo sunt, fratres charissimi, qui cum videant homines hujus sæculi florere, et omnibus bonis temporalibus abundare, quantumlibet peccatores, 756 quantumlibet scelerosos, bonos autem videant a sæculo esse despectos, omnibus malis subjectos indignantur, et credunt malos esse beatos, bonos vero miseros. Unde etiam multi mali efficiuntur, et malos imitantur, ut cum malis in hoc sæculo prosperentur. De talibus loquitur David Psalmista, et eos consolatur, dicens: O tu fidelis! qui vides indignos prosperari, noli æmulari, id est indignari, in malignantibus, id est de male agentibus, si prosperentur; neque zelaveris, id est amaveris, neque imitatus fueris propterea facientes iniquitatem, ut quasi faciendo iniquitatem possis prosperari. Ne cures si videas illos florentes, potentes, alios contemnentes, gloriosos, magni nominis, præ cæteros veneratos, ab omnibus honoratos, quia certe tanquam fenum arescent; quia hodie floret fenum, et oras in clibanum mittitur. Similiter potens, qui modo floret, in momento deflorescit, quia aut totum amittit, aut morte a bonis privatur, et quemadmodum olera herbarum cito decidunt. Olera herbarum vilia sunt, et non habent altam radicem, quia in hieme virent, in æstate arescunt. Hiems est præsens sæculum, ubi frigescit peccatis genus humanum. Æstas est dies judicii, ubi fulgebunt justi sicut sol; et cum videas temporalia cito labentia, et ipsos possidentes cito perituros, noli sperare in præsentibus bonis, sed « spera in Domino, et fac bonitatem, et inhabita terram, et pascere in divitiis ejus (ibid., 3). » Quid dicit: Spera in Domino, quod dabit vera bona; et ut illa possis sperare, fac bonitatem, quia frustra sperat qui bene non agit, et ut possis bene operari, inhabita terram. Terra hominis quam debes excolere, est corpus. In hoc mortali corpore peregrinamur, et tamen quandiu sumus in ea, eam excolere debemus. In hoc mortali corpore, dum vacat, peregrinemur, spinas vitiorum avellendo, ut postea bonitatem Dei seminare possimus, et sic, ut possis bene operari, et vitia extirpare, pascere in divitiis ejus, id est in Scripturis ejus, ubi est thesaurus sapientiæ. Insuper necessaria est perseverantia, quam ut habeas, « delectare in Domino (ibid., 4), » et sprete jucunditate mundi, eum solum ames, eum amplectaris. Et ita tandem « dabit tibi petitiones (ibid.), » non carnis, quæ amat præsentia, sed cordis tui, quod diligit æterna. Si autem peccator es, modo dabo tibi bonum consilium. « Revela Domino viam tuam (ibid., 5), » id est pravam viam, et spera in eo, et ipse faciet; quasi dicat: Judica per poenitentiam peccata tua, et spera quod Deus ea tibi dimittat, et ipse revera faciet. Quasi in eodem diceret ille: Cito morientur, quia forsitan in futuro 757 similiter prosperabuntur. Ad hoc autem

respondet : « Qui malignantur, exterminabuntur a regno Dei. Sustinentes autem, ipsi hæredes erunt in terra viventium (*Psal.* xxxvi, 9) » Ergo « expecta Dominum, viriliter age, et confortetur cor tuum, et sustine Dominum (*Psal.* xxvi, 1) ». « Parum durabit iste, qui modo te despicit, quoniam « adhuc pusillum, et non erit peccator, quæres locum ejus, et non invenes (*Psal.* xxxvi, 10). » Modo habet locum in præsentia, ut purget justos flagellis et opprobriis ; sed tunc, nullum usum, habebit postquam ab hoc mundo remotus erit. Propterea non respicias ad magnitudinem divitiarum ejus, quoniam « melius est modicum justo, super divitias peccatorum multas (*ibid.*, 16). » Est fortis ? ne cura, quoniam « brachia peccatorum conterentur (*ibid.*, 17). » Portant gladium ? noli timere, quia « gladius eorum intrabit in corda ipsorum, et arcus eorum confringetur (*ibid.*, 15). » Patiuntur justis confusionem et opprobria ? ne cures, quia « non confundentur in tempore malo, et in diebus fami saturabuntur, quia peccatores peribunt (*ibid.* 19). »

Peccatores vero confundentur et erubescunt, cum dicetur eis : « Ite, maledicti, in ignem æternum (*Matth.* xxv, 4) ; » sed « justus ab auditione mala non timebit (*Psal.* cxi, 7), » quia non audiet maledictionem illam. Stulti tamen qui non intelligunt vera bona, judicant illos beatos, « quorum os locutum est vanitatem, et dextera eorum, dextera iniquitatis ; quorum filii » ita sunt pulchri et teneri, « sicut novellæ plantationes in juventute sua, filii eorum compositæ ut similitudo templi, » quia pannis ornate sunt tanquam aliquod templum : « promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc » vase « in aliud » vas ; « oves eorum fetosæ, abundantes in egressibus suis ; boves eorum crassæ : » quando enim egrediuntur de ovilibus suis, muti fetus sequuntur eas : « non est ruina maceræ, » quia fortes et marmoreæ sunt domus eorum, « neque transitus, neque clamor in plateis eorum, » quando dormiunt : tantæ sunt divitiæ eorum, et ideo stulti « beatum dixerunt populum, cui hæc sunt ; » sed certe non sunt beati, imo : « Beatus populus, cujus Dominus Deus ejus (*Psal.* cxliii, 11-15.) »

His modis disserit, fratres charissimi, David de divitiis hujus sæculi, probans vanas esse, nec facere beatos, quæ ideo non prohibentur, ut non valeant adjuvare eum ; sed ut non faciant homines eas sibi dominari (58). Unde avaritia vocatur « idolorum servitus (*Ephes.* v, 5). » Idolum enim colit, qui aurum, qui argentum sibi summum bonum facit, qui propter eas superbit, et spem suam in eis ponit. Unde Paulus ait Timotheo : « Divitibus hujus sæculi præcipe non sublime sapere, non sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vero, qui præstat omnia abunde ad fruendum (*II Tim.* vi, 17). » 758 Sunt enim multi homines, qui eas ita diligunt, qui etiam possent vocari custodes [cultores] earum, plus quam

A Dei. Gaudent contemplari nummos in arca. Propterea voluit Dominus pauper esse in mundo, ut divitias contemptibiles redderet, et alias quærendas esse doceret. Unde ait : « Regnum meum non est de hoc mundo (*Joan.* xviii, 36) ; » et discipulis ait : « Vos de hoc mundo non estis ; si de hoc mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret (*Joan.* xv, 19) ; » et ideo nolite mirari si odit vos mundus. Ut autem pretiosa vestimenta sibi non placere ostenderet, ait : « Qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt (*Matth.* xi, 8) ; » quasi dicat : Mollibus induti, sunt non de curia summi Regis, sed de curia terrenorum regum. Ut autem pauperes beatos ostenderet, non divites, ait : « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum (*Matth.* v, 3) ; » illis scilicet aperui regnum meum ; illos feci consiliarios domesticos meos. Sed tamen, ne divites desperarent, dedit eis consilium, ut cum eorum non esset regnum cælorum, jussit ut sibi facerent amicos de mammona iniquitatis, ut eos recipiant in æterna tabernacula. Et iterum : « Qui recipit justum in nomine justo, mercedem justus accipiet (*Matth.* x, 41). » Qui enim justum sustentat, erit particeps retributionis justo. Iterum dicit Isaias : « Beatus qui habet in Sion semen suum, et domesticos in Jerusalem. » Seminate ergo, fratres charissimi, in Sion, id est in cælo, ubi de omnibus quæ ibi seminaveritis, centuplum promittitur ; ibi multiplicare pecuniam vestram. Tradite eam in manibus Domini : qui enim pauperibus tribuit, Domino tribuit, qui dixit : « Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis (*Matth.* xxv, 40). » Si enim posueritis ibi thesaurum vestrum, ibi habitabit cor vestrum. « Ubi enim est thesaurus vester, ibi est et cor vestrum (*Matth.* vi, 26). »

Ne dubitatis rem vestram tali Domino committere, qui nescit, nec potest fallere, quia verax est in promissis, discite in Martino, quam bonum est pauperem vestire. Cum enim pallium medium egeno partitus fuisset, apparuit ei Christus in nocte, eadem veste indutus, dicens : « Martinus adhuc catechumenus hac me veste contexit. » Quidam etiam paterfamilias solitus singulis diebus pauperes hospitio recipere, quadam die inter alios etiam Christum recepit. Volebat enim Dominus ostendere ei, quia quod membris suis, hoc sibi faciebat. Cum ergo inter alios aquam manibus ejus quis infundere vellet, disparuit. Nocte vero illa apparuit ei Christus, et ait : « Cæteris diebus me recepisti in membris meis ; hodie me recepisti in persona mea propria. » Ergo Christum in domibus 759 vestris recipite ; Christum ad mensas vestras ponite. Christum induite ; et hoc est jejunium quod Dominus elegit « Frange esurienti panem tuum, et egenos, vagosque induc in domum tuam ; cum videris nudum, operi eum, et carnem tuam ne despexeris (*Isa.* lviii, 7). » Ecce fratres, ecce caro pauperis, caro

(58) Sic videtur restituenda hæc periodus : Quæ non ita prohibentur ut non valeant amari ; sed ita ut non sinant homines eas sibi dominari.

nostra est. Eadem enim est natura. Quomodo ergo potestis sine compassione videre eam nudam? Vis a Deo habere misericordiam? fac huic misericordiam. « Beati enim misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur (Matth. v, 7). » — « Estote misericordes, sicut et Pater vester misericors est (Luc. vi, 36). » Non neglexeris ignem peccati. Vis hunc ignem extinguere? Geris aquam, qua illum exstinguas. Eleemosyna est aqua: sicut enim aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna exstinguit peccatum. Vis mundare cor tuum? Fac eleemosynam. Audi quod ait Dominus Phariseis: « Facite eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis (Luc. xi, 41). » Hoc consilium dedit Daniel Nabuchodonosor regi: « Redime, inquit, rex, peccata tua eleemosynis (Dan. iv, 24). » Ergo, fratres charissimi, si vere divites esse cupitis, veras divitias amate. Per pecuniam Deum amisistis, per pecuniam ei reconciliamini, ut vobis locum inter suos pauperes prae-
paret. Deus autem pacis, qui nos a morte redemit, aptet vos in omni opere bono, ut faciatis ejus voluntatem, cui est honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.

CIX [De diversis XXII].

DE OPERIBUS MISERICORDIAE (59).

Dominus noster nolens aliquem nostrum perire, et in Ecclesia sua, velut in agro suo, quaerens fructum de arboribus suis, antequam tempus putationis veniat, cui necesse erit infructuosas arbores amputare, non cessat admonere nos, ut cum tempus est, et cum Dei adjutorio in nostra potestate consistit, bona opera faciamus. Cum enim transeat tempus bene operandi, non restat nisi resipiendi. Nemo tibi dicturus est tunc: Vesti nudum, ubi omnium tunica erit immortalitas. Nemo tibi dicturus est: Suscipe peregrinum, ubi omnes in patria sua vivunt; nam modo sumus in eodem [mundo] peregrini. Nemo dicet: Visita aegrum, ubi sanitas sempiterna est; nemo dicet: Sepeli mortuum, ubi mors non est. Ista omnia misericordiae officia in vita aeterna necessaria non erunt, ubi sola pax erit, et laetitia sempiterna. Isto autem tempore non quaerimus [id est, scimus] quantum nobis Deus commendat opera misericordiae, et ipsos 760 suos sanctos facit amare [id est, pauperes adjuvare], ut faciamus [nobis] hic amicos de mammona iniquitatis, ut cum defecerimus, recipiant nos in aeterna tabernacula; D quia cum servi Dei, dum jugiter invocant Deum, aliquoties indigent illis qui habent mundi divitias, et eleemosynas largiuntur, quomodo principes faciunt de terrena substantia, ut cum illis partem habere mereantur in remuneratione. Hoc dixi propter laetitiam regnorum, quam primo audivimus. Nunquid non Deus fecit servum [f. corvum] suum pascere Eliam? (III Reg. xvi). Nonne illi cum deerant homines, alites ministrabant? Nonne illi afferebat panes mane corvus, et ad vesperam car-

nes. Ostendit ergo Deus, quia unde voluerit, et quomodo voluerit, potest pascere servos suos, et tamen, ut pascere possit eum religiosa vidua, fecit, eum egere. Egestas igitur [Eliæ] in abundantiam versa est animae religiosae, et quam non poterat Elias [de suo] viduæ dare, de misericordia Dei in longum dedit ei. Hinc quippe manifestum est quod aliquando servi Dei non habent, ut probentur qui habent. Vidua illa nihil habebat; quod ei reliquerat vir suus, finitum erat, et cum filiis suis moritura erat. Processit ergo colligere duo ligna ut faceret sibi panem, et tunc eam vidit Elias: tunc eam homo Dei videbat, quando illa duo ligna quaerebat. Mulier illa typum gerebat Ecclesiae; duo ligna crucem faciunt; quaerebat moritura, unde semper esset victura. B Adumbrato igitur mysterio, Elias currit ad eam quam audivit egere. Narrat illa dispositionem suam; morituram se dicit, cum consummaverit quod remansit. Ubi est ergo quod dixit Dominus Eliæ: « Vade in Sarepta Sidoniorum; ibi enim mandavi viduæ ut pascat te? » (III Reg. xvi, 9.) Videtis quemadmodum mandat Deus non in auro, sed in corde. Nunquid legitur missus aliquis propheta ad illam mulierem, et dictum esse ei: Ecce dicit Dominus, venturus est ad te servus meus esuriens; ex eo quod habes ministra illi. Inopiam noli timere, ego supplebo quod dederis? hoc ei dictum esse non legimus. Nec legimus quod in somnis missus ei fuerit angelus, et praenuntiaverit Eliam esse venturum, aut de illo pascendo aliquis mulierem admonuerit; sed mandat Deus miris modis: quibus loquitur in cogitatione Dominus, mandasse dicitur loquendo, in corde suggerendo, quod opus erat pro anima viduæ. Sic etiam in prophetia [Jonæ (cap. vii)] legimus quod Dominus mandavit vermi, ut roderet radicem cucurbitæ. Quid est mandavit? nisi quod cor praeparavit. Inspiratione itaque Dei vidua illa mulier cor praeparatum habebat ad 761 obediendum. Talis venerat; talis cum Elia vocabatur; qui erat in Elia ut praeciperet, ipse erat in vidua ut obediret. Vade, inquit, mihi fac prius de egestate tua; non deficient divitiae tuæ. Patrimonium enim viduæ erat modicum farinae, et modicum olei, et non defecit. Quis habet talem villam? Latenter vidua servum Dei pascebat, cujus patrimonium in clavo pendebat. Quid felicius hac paupertate? Sibi talia accepit, qualia in finem speravit. Ideo hoc dixi ut seminationis nostrae mercedem non isto tempore speremus, quo seminaverimus. Hic enim bonorum operum messem cum labore serimus, sed in futuro fructus illius colligemus, secundum illud quoque dictum est: « Euntes ibant, et flebant mittentes semina sua; venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos (Psal. cxxv, 6). » Illud enim pro signo factum est, non pro domo. Nam vidua illa, quæ pavit hominem Dei, hoc recepit. Non magnum est quod seminavit, nec [f. et] magnam segetem mes-

suit. Temporale est quod non defecit farina, nec diminutum est oleum, quousque daret Dominus pluviam in faciem terræ; at sic tunc cepit magis eger, quando dignatus est Dominus plueret. Tunc laboratura erat, non expectatura, sed agri fructus collectura; quando autem non pluebat, victus ejus de facili non (60) veniebat. Signum hoc quod Deus illi non ad paucos dies præstiterat, signum erat futuræ vitæ, ubi merces nostra nescit deficere. Farina nostra Deus est. Quomodo illa per annos illos non defecerat, sic ille non deficiet in æternum. Talem mercedem speremus, quando facimus [elemosynam.] Nec forte aliquis remoretur tali cogitatione, et dicat: Pascam aliquem servum Dei esurientem, et lagena mea non deficiet; oleum in cuppa mea non deficiet; oleum in cuppa mea semper plenum inveniam. Noli hoc inquirere. Semina securus; messis tua, sive serius, sive tardius veniet; sed cum venerit, linem non habebit.

CX [De diversis XXIII].

DE QUINQUE SENSUUM MORTIFICATIONE (61).

« Scitote, fratres charissimi, quia vetus homo noster crucifixus est, ut destruat corpus peccati, ut ultra non serviamus peccato (Rom. vi, 6). »

Lætum nuntium nobis Apostolus affert, charissimi; et quia commune bonum est, omnes communiter invitat ad audiendum. Hostem pessimum animæ habebatis; totum orbem subvertit, et cum esset ancilla, dominam tamen sibi servire cogebat. Et quæ erat ancilla illa? Caro scilicet, de qua 762 ait Apostolus: « Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem (Gal. v, 17); » adversantur enim sibi hæc duo; adeo omnes corrumpunt, quod vix aliqui voluntati ejus resistere poterant; imo omnes Satanae vendiderat. Unde in persona carnali loquitur Apostolus: « Ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato (Rom. vii, 14). » Nulla pugna gravior illa, scilicet, quando inimicum suum pascit, quando de domo ejus [est] qui impugnat eum, quando omnia bona ei facit, et ipse ei mala retribuit. Talis est caro, quæ quanto magis nutritur, tanto magis gloriatur, tanto magis in animam insurgit. Quinque ministros habet, scilicet quinque sensus corporis, quibus animam captivam ducebat. Quando enim aliquis peccat, vel videndo decipitur, vel audiendo attrahitur, vel odorando illicita allicit, vel comedendo delectatur, vel manibus male operatur. His quinque viribus caro superavit primum hominem, et homo succubuit, quamvis positus in paradiso. Sed prius aggressa est mulierem, ut debiliorem partem. Audite de muliere quomodo quinque sensibus corporis peccavit. Auribus perusionem diaboli percepit et consensit, cum ille talia intimavit, dicens: « In quacunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, et eritis sicut dii, scientes bonum et malum (Gen. iii,

(60) Forte particula non videtur superflua ad legitimum sensum.

5). » Ecce quomodo mulier per auditum succubuit. Modo attendite quomodo odoratu et visu decepta est, ut ait Scriptura: « Vidit mulier quod bonum esset lignum, et ad vescendum suave, et pulchrum oculis, et aspectu delectabile (ibid., 6). » Cum dicit suave, capta est odoratu; cum ait pulchrum oculis, illa est capta visu. Adhuc sunt duo ministri, qui totum scelus perpetraverunt, tactus et gustus. Vide ergo quomodo per illos caro inceptum suum consummavit. Scriptum est autem: « Et tulit de fructu ejus, et comedit (ibid.). » Tactus ergo ministravit, gustus peccatum consummavit. Prostrata igitur origine omnium hominum, mundum deinceps illi ministri subjugaverunt. Videns ergo Dominus, ac Redemptor noster, quod caro mundum ita expugnabat, quia ancilla dominam suam sibi subjugarat, habuit cum misericordia sua consilium, quod ab hac captivitate liberaret mundum. Inimicam nostram induit, ut eam expugnaret, et eam compriperet, et suos ministros delibitaret, ut deinceps sui ei possunt resistere, et domina suam familiam gubernaret. Elegit itaque competentem poenam, id est crucem, in qua hostem nostrum crucifigeret, et sensus nostros puniret. Oculi turpitudinem poenæ, et insultantes viderunt, et tenebres mortis senserunt; aures opprobria turpissima audierunt; os: « Sitio (Joan. xvi, 28), » 763 ait, et tellis et aceti amaritudinem gustavit; manus crucifixæ sunt, et tota caro ibi perpressa est, ut tota nobis subjaceret, et amplius animæ obediret. Hoc est nuntium quod asserit Apostolus, dicens: Scitote, fratres charissimi, quia vetus homo noster crucifixus est, id est caro debilitata in cruce. Vos igitur non habetis amplius excusationem pugnandi cum ea. Ecce enim subjacet victa; ecce ancilla flagellata est. Nolite amplius eam nutrire, ne iterum superbiat, iterum vos in peccatis alliciat, quia ideo Dominus eam crucifixit, ut destruat corpus peccati, et ut ultra non serviamus peccato. Hæc est victoria, hæc est crucifixio, quæ designata est per Josue. Legitur enim in Veteri Testamento quod, quando, mortuo Moyse, Josue in terram promissionis populum Israel introduxit, gentes illius regionis alias distribuebat [f. disturbabat], alias sibi timore avertebat. Contigit autem quod Dominus cujusdam magnæ civitatis, quæ Gabaon vocabatur, cum Josue foederatus esset (Josue ix); audientes autem quinque reges illius regionis quia Gabaonitæ cum Josue foedus iniissent, ascenderunt ut pugnarent contra Gabaon. Miserunt ergo Gabaonitæ ad Josue, ut ferret eis præsidium. Aggressus est igitur Josue quinque reges, et conturbavit eos a facie Israel, misitque super eos lapides magnos de caelo, et plures mortui sunt lapidibus grandinis. Oravit autem Josue Dominum ut sol contra Gabaon staret, et luna, et non moverentur, donec filii Israel plenarie de hostibus suis se ulciscerentur. Stetit itaque sol in medio

(61) E Victorino.

cœli, et non festinavit occumbere spatio unius diei. Nec fuit ante, nec fuit postea tam longa dies, obediens Domino voci hominis. Fugerunt itaque quinque reges, et absconderunt se in spelunca. Nuntiatum est autem Josue quod in spelunca latuerant. Devictis ergo cæteris fugientibus, præcepit extrahi reges de spelunca, et ait ad principes exercitus sui: « Ite, et ponite pedes super colla regum istorum (Josue x, 24); » quo facto, suspendit eos in quinque stipitibus, et interfecit eos, fueruntque suspensi usque ad vesperam. Cumque occumberet sol, præcepit socia ut deponerent eos de patibulis, et projicerent eos in spelunca in qua latuerant, et posuerunt super eos saxa ingentia.

Hæc est figura pugnae nostræ, fratres charissimi; Josue est Christus, quia et ipse Josue vocatur Jesus, ut qui eum significabat, nominis etiam particeps esset, populum vero Israel, id est fideles, in terram viventium Jesus noster introduxit, quando venit in mundum, ut nos vocaret, et inimicos nostros debellaret, et ad regnum cœlorum nos liberatos reduceret. Gabaonitæ significant 764 peccatores, qui per fidem et bona opera Christo associantur. Quinque reges sunt quinque sensus corporis, qui animas fideles subjugare conantur; qui Christo per fidem et bona opera conciliantur, pugnam sentiunt, et ut fideles ad auxilium Christi confugiunt. Christus vero, et sui prædicatores quinque reges aggressi sunt, Christus resistendo, et auxilium dando, doctores vero admonendo; lapides vero qui de cœlo veniebant, sunt flagella quibus homines corrigit, carnem domat, et voluptates sensuum comprimendo debilitat. Sol et luna steterunt spatio unius diei, quia antequam Christus in mundum veniret, luna, id est Ecclesia, deficiebat, et ad occasum tendebat, quia pauci erant fideles Christi. Sol, id est Christus, transibat, quia peccaverant, et in omnibus fere occidebat. Sed in tempore gratiæ stetit, dum mentes hominum ardore fidei suæ inflammavit; et statim ille erit unius diei, id est toto tempore gratiæ. Quinque reges latuerunt in spelunca, quia quinque sensus semper in terrenis demerguntur, et actibus corporis, non servitio Dei innituntur. Sed eos extrahit Deus a terrenis, dum animæ servire cogit, et bonæ operationi studere. Præcepit ducibus ut colla regum pedibus supponant, quando prædicatores et doctoribus injungit, ut carnales voluptates, et in se, et in aliis refrenent, et non amplius caro tantam potestatem in nobis exerceat. Suspendit reges in stipitibus, quia veterem hominem secum crucifixit; circa vesperam depositi sunt reges de patibulis, et conclusi sunt in spelunca, quia in vespere membra Christi sunt deposita, et in sepulcro, immisso lapide est ostium monumenti, reposita.

Audivistis, fratres charissimi, qualiter virtus hostium nostrorum per crucem est infirmata. Unde Apostolus: « Absit mihi gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus

crucifixus est, et ego mundo! » (Galat. vi, 14). Parate igitur vos ad prædam, securi de victoria, ad quam nos invitat Salomon, cum ait: « Fili, accedens ad servitutem Dei præpara animam tuam ad tentationem (Eccli. ii, 1). » Claude ostia corporis, si vis erui a laqueo tentationis. Audi quid dicat Dominus in Evangelio: « Cum oraveris, intra in cubiculum tuum (Matth. vi, 6). » Intret in cubiculum, qui exterioribus delectari desinit, et ad mentem refugiat, et ostia quinque sensuum claudat. Si vis desideria carnis despiciere, memorare cineris; memorare qualis futurus sis, et quo iturus sis. Recordare quod dictum est homini: « Cinis es, et in cinerem reverteris. » Habe in memoria quod Job ait: Qui quasi putredo consumendus sum, et quasi vestimentum quod comeditur a tineâ (Job xiii, 28). » Iste Job 765 egregie miseriam hominis, et brevitatem [vitæ ejus] describit, cum ait: « Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis (Job. xiv, 1). » Qui enim timet de morte, [illi] semper timendum est de mala operatione. Unde Salomon: « Memorare novissima tua, et in æternum non peccabis (Eccli. vii, 40). » Quid expectas in hac militia? Quia militia est vita hominis super terram. Expectate bona æterna, et non horaria. Expectate resurgere cum Christo in gloria. Dicite cum beato Job: « Cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea; vocabis me, et ego respondeo tibi (Job xiv, 14). » Cum oculus, auris, manus, et naris aliquid [vetitum] persuadebunt, nolite eis acquiescere; sed cogitate quia erunt esca vermium, et in pulverem redigentur; et quia de cinere sunt, et in cinerem revertentur. Si aliquando peccator in cinere poenitere deberet, juxta Job qui ait: « Me reprehendo, et ago poenitentiam in favilla et cinere (Job xlii, 6), » congruum est ut cinis in cinere poeniteat. Si ergo cinis est, si putredo est homo, « quid superbit terra et cinis? (Eccli. x, 9). » — « Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? » (Psal. li, 1). Florebunt miseri in divitiis. Ecce ipsi peccatores, et abundantes in sæculo obtinuerunt divitias. Sed hoc cum pauperes Christi vident, et super eos rident. Et ut David ait: « Videbunt eum justi, et super eum ridebunt, et dicent: Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum, sed speravit in multitudine divitiarum suarum, et prævaluit in vanitate sua (ibid., 6). Sed quia promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud, ideo beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Sed falsum est, inquit David, quod ideo sint beati; imo: « Beatus populus, cujus Dominus Deus ejus (Psal. cxlvi, 15).

Docuimus, fratres, quomodo carni et membris ejus resistatis, memoranda unde sint, et in quibus redigantur. Sed super omnia est quædam spiritualis clavis, qua et omnia debent observari, scilicet, vexillum crucis, memoria passionis Christi. Signum crucis, quoties tentationes mundi occurrunt,

fac in membra tua, ut per quam sunt debilitata, A signo ejus adhuc refrenentur. Qua in re Moyses præcepit in Ægypto sanguine liniri duos postes et superliminare, ne angelus exterminator intraret (*Exod. xi*) Duo postes sunt corpus et anima, quæ sunt sanguine Christi munienda. Corpus per sacramenti sumptionem; anima per conformitatem. Superliminare est, fratres, quod semper signo crucis debet muniri. Sed si corporis ostia observentur [f. obserentur], angelus exterminator non admittetur. Ad hanc crucem, fratres, ad passionem suscipiendam, quia ita de hostibus nostris triumphavit, et vexillo suo nos custodit, **766** venit hodie Dominus in Jerusalem. Exeamus ergo, et crucifigamus carnem nostram, cum vitis et concupiscentiis; suscipiamus improperium ejus, moriamur pro eo peccatis, ut sicut pro nobis mortem accepit, ita pro eo mortem accipiamus; quia Ecclesiæ [f. deest rite administrandæ] aliter non comparabimur, nisi prius peccatis moriamur. Unde præceptum est Petro in visione, quando vas plenum immondis animalibus sibi est oblatum: Macta et manduca quod sunt, et fac tibi similea. Ut autem nos mactemus cohortatur nos Apostolus, dicens: « Obsecro vos per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra, hostiam viventem, sanctam, Deo placentem (*Rom. xii, 1*). » Deo ergo nos sacrificemus, gemendo, plorando. « Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum Deus non despiciet (*Psal. l, 19*). » Duo sunt genera sacrificii; unum occultum, alterum manifestum. Unde dictum est filiis Zebedæi Jacobo et Joanni: « Calicem quidem meum bibetis (*Matth. xx, 23*); cum tamen Jacobus [deest solus] gladio mortuus sit, quod est manifestum martyrium; alter autem vitam finivit sine effusione sanguinis, sed tum jejunando, tum laborando, occultum martyrium perpessus est. Quo modo præcepit Dominus portare crucem, cum ait: « Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me (*Matth. xvi, 24*). » Hic est calix passionis, de quo David: « Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo (*Psal. cxv, 13*); » calicem scilicet passionis. Christus autem, qui, cum peccatores essemus, pro nobis mortuus est, per gratiam suam nos efficiat peccato mortuos, ut anima nostra in virtutibus resurgat. Qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

CXI [De diversis XXIV].

DE ADÆ PECCATO, NOSTRAQUE INDE CAPTIVITATE (62).

« In Ægyptum descendit populus meus in principio, ut colonus esset ibi, et Assur absque causa calumniatus est eum. Ablatus est populus meus gratis, dominatores ejus inique agunt, » dicit Dominus (*Isa. lxi, 4*). »

Dolendum est primi hominis casum, totiusque in

eo posteritatis ruinam prophetico ejulatu. Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis more plangentis et conquerentis insinuat, dicens: *In Ægyptum descendit populus meus*, etc. Hoc dicit ille, qui « videns civitatem, flevit super illam, dicens: Quia si cognovisses et tu quæ ad pacem tibi; nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis (*Luc. xiv, 41*). » — « Jerusalem, Jerusalem... quoties **767** volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti? (*Matth. xxiii, 37*). » Quam multitudo dulcedinis clementissimi Patris his verbis insinuat, quibus Omnipotentis voluntas beneplacens et perfecta, non inanis et inexplata perhibetur; dicens namque: *Volui congregare filios tuos, et noluisti*, nequaquam fore infectum quod voluit Omnipotens, qui omnia quæcunque voluit, fecit in cælo et in terra, sed effectui mancipatur, terrena licet Jerusalem nolente et contradicente, ostendit. *Volui ergo, inquit, congregare filios tuos, et noluisti*; id est quotquot congregavi voluntate tuæ semper affici obstinate feci. Hæc est enim carnalis illa civitas, a qua requiritur omnis sanguis justus, qui effusus est a sanguine Abel justæ, usque ad sanguinem filii Barachie. Hæc est aqua contradictionis, id est populus contradicens, qui in principio *in Ægyptum descendit*, quia in primis parentibus in profundum corruit, quia non cognovit. Quid non cognovit? Dolam tentatoris non animadvertit, tentati casum non prævidit. Si enim cognovisset hostis fraudem, suamque cladem, interdicta nullatenus remorasset; non fuit præsciens sui casus, non discretor insidiarum hostilium; et ideo de Jerusalem descendit in Jericho, in Ægyptum de paradiso, in mortem prævaricationis, de vite contemplationis, in miseriam gehennæ, de beatitudine gloriæ angelicæ. Descendit autem tribus modis. Prima descensio fuit contactus ligni vetiti, legem præscriptam violare contemnendo. Secunda, quando de paradiso est ejectus, in locum, quem sibi peccando posuit, id est in hanc vallem lacrymarum et plorationis. Tertia, quando post mortem ad inferna descendit. Prima ergo descensio est in transgressionem; secunda in dissolutionem; tertia in damnationem. Prima a justitia ad iniquitatem, secunda a quiete ad miseriam, tertia a miseria in carcerem infernalem. In prima ligata est anima, in secunda soluta est caro, in tertia utraque mulctatur. Tribus his modis cecidit in Ægyptum in principio, id est in primis parentibus populus Dei, a Deo scilicet sine omni vitio conditus, in ubertate boni, in plenitudine divitiarum locatus. Tulit enim Deus hominem quem formaverat, et posuit in paradiso voluptatis, ut operaretur, et custodiret illum: positus est homo in deliciis, sed ut operaretur et custodiret; scilicet, ut perficeret [f. proficeret], et non deficeret. Operatur enim qui proficit, custodit qui non deficit; operatur qui agit bonum quod præci-

pitur; custodit qui cavet malum quod prohibetur. Quia ergo bona quæ jubentur prodesse nequeunt, **768** nisi mala caveantur quæ inhibentur, magna dispensatione dictum est, ut operaretur et custodiret; perit enim omne quod agitur, nisi sollicita custodiatur. Non custodit bonum quod operatur, nisi subrepat malum quod prohibetur. Vestis namque discolor cœlesti sponso non placet. Oportet igitur nos semper bona agere, et in ipsis nos caute custodire, quia in bonis mala subrepuot, cum eadem bona quæ agimus, sic mentem elevant, ut non actori [f. actioni], sed elationi militent. Quod significatur in libro Machabæorum, ubi legitur (*1 Mach. vi, 46*), quod Eleazar in prælio elephantem feriens, stravit [quidem], sub ipso vero occubuit, qui sunt nonnulli qui bona quidem agunt, sed in ipsis superbiendo deliciunt; quia et in benefactis subrepat superbia. Hæc est bestiola quæ plus consumpsit exercitum Absalonis, quam gladius. Hæc est maximum delictum, id est cœleste vitium, primum recedentibus et ultimum redeuntibus [f. incipientibus, et ultimum desinentibus]. Hoc igitur primus homo, cum esset in deliciis paradisi locatus, de bono elatus ad malum transmigravit, de quo Jeremias: « Audiens audiivi Ephraim transmigrantem; Filius honorabilis mihi Ephraim, puer delicatus (*Jer. xxxi, 8*); » Ephraim, *fructificatio* vel *ubertas* interpretatur. Ille est primus homo sine peccato conditus; nam per conditionem naturæ in eo omnes homines exstiterunt, sicut in eo omnes peccaverunt. Ipse recte Ephraim, quia abundantia et ubertate plenitudinis et scientiæ virtutis et gratiæ eminebat, et ideo *filius honorabilis, et puer delicatus* exstitit. Honore quippe similitudinis Dei, et signaculo imaginis ejus præditus, in deliciis paradisi nutritus quidem fuit, et ideo *delicatus puer* dicitur. Sed, cum in honore esset et in abundantia, non intellexit. Dixit enim: « Non movebor in æternum (*Psal. xix, 7*); » et ideo « comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (*Psal. xlviii, 13*). » Filius ergo honorabilis Ephraim, puer delicatus, transmigravit ab imagine et similitudine Dei, in qua conditus erat, in dissimilitudinis regionem, quasi de Jerusalem, quæ est *visio pacis*, in Babyloniam confusionis, et in Ægyptum tenebrarum, et tribulationis. Interpretatur enim *Babylonia, confusio*; Ægyptus vero *tenebræ, vel tribulatio*.

Ex adipe igitur protoplasti prodiit iniquitas; unde sicut crassitudo terræ erupta est super terram; quia, sicut crassa terra ob pinguedinis ubertatem luxurians, spinas et tribulos germinat, ita Adam præditus libero arbitrio, et abundantia boni spinas prævaricationis, et tribulos maledictionis germinavit, quibus universam posteritatem obligavit. Grave enim onus super filios Adam, et per hoc factus est tanquam ariolus **769** idololatra. Teste enim Samuele, quasi ariolandi genus est repugnare, et quasi scelus ido-

A lolatriæ est nolle acquiescere. Contradixit Adam, et non acquievit Deo dicenti: « De omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni et mali ne comedas (*Gen. ii, 16*). » Duo præcepit, unum in opere, alterum in custodia. Ad opus pertinebat, ut de omnibus aliis vesceretur: Ad custodiam, ne lignum scientiæ boni et mali tangeret. Sed, quia præternisit, atque neglexit id consequi ad quod in paradiso positus fuit, id est quia oblitus fuit comedere panem eum; inde transmigravit, et factus est captivus. Mala est ista transmigratio et horrenda; hæc transmigratio non est revelatio, sed obtenebratio. Non est Galilæa, ad quam præcessit Christus discipulos dicens: « Præcedam vos in Galilæam (*Matth. xvi, 32*); sed est Galilæa, id est *volutabrum*, ad quod Adam præcessit posteros. Ipse enim est origo, nos miseriæ propago sumus. Hujus noxiæ transmigrationis modum per Isaiam exprimit Dominus, dicens: In Ægyptum descendit populus meus, ut esset colonus ibi. Hæc enim transmigratio factus est colonus Ægypti habitator mundi, civis Babylonis, qui fuerat incola paradisi, socius angeli, speculator Dei. Hujus autem transmigratio causa fuit verbum primis parentibus dictum in paradiso: « Quæcunque scilicet die comederitis, eritis scientes bonum et malum (*Gen. iii, 5*), » sicut verbum dictum in aula Nabuchodonosor, exterminii Judæorum causa fuit, ubi cum diceretur quod omnes gentes deberent ei subijci, adjectum est, quod soli Judæi rebellarent. Unde commotus Assur [sive Assyrius], collecto exercitu, contra Jerusalem venit, eaque eversa, populum Dei captivavit. Sicut ergo illius captivitatis figuræ causa fuit prædictum verbum in aula Nabuchodonosor prolatum, ita spiritualis nostræ captivitatis causa fuit verbum serpentis primis parentibus in paradiso dictum; scilicet: « Quæcunque hora comederitis, eritis sicut dii, scientes bonum et malum. » Huic seductoriæ pollicitationi acquievit homo; unde periit in Ægyptum descendens. Triplici deceptione hominem serpens seduxit, eumque tanquam triplici lunc alligavit, et omnia quæ in mundo sunt fallaciter ei promisit; quibus homo illectus, [terrenis] cœlestia postposuit. In mundo enim tria sunt non amanda, sicut ait Joannes: « Filioli, nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt quia nihil est in mundo, nisi concupiscentia carnis, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ (*Joan. ii, 16*); » quæ sunt tria principalia, et quasi capitalia vitia, scilicet voluptas, concupiscentia [f. avaritia], et inanis gloria. His **770** tribus traxit diabolus hominem in regionem dissimilitudinis, qui Dei similitudinem, in qua conditus fuerat, tribus aliis tenebat, scilicet memoria, intellectu, dilectione. Tria ergo tentator proposuit, ut hominem, qui tribus virtutibus Deo adhærebat, tribus a Deo elongaret, ut qui per Trinitatem Trinitati erat similis, per trinitatem fieret ei dissimilis.

Hæc est trinitas vitiorum, quæ tribus verbis illis

notatur « comederitis, eritis sicut dii, scientes bonum et malum. » De gula siquidem tentavit, dicens : *Quacunque die comederitis* ; de superbia, *eritis sicut dii* ; de avaritia, vel concupiscentia, *scientes bonum et malum*. Hac mendaci, hac fraudulenta promissione, quasi trifidum jaculo, humanum genus in protoplaste vulneravit, in quo omnes peccaverunt, ut ait Apostolus. Hanc triplicem decipulam virulenti serpentis Habacuc propheta non sine dolore ac gemitu notat, [dum ait :] « Totum in hamo sublevavit ; traxit illud in sagena sua et congregavit in rete suum : super hoc lætabitur, et exultabit. (*Habac. i, 15*). » Lætatur enim, et exultat diabolus hostis sævus, et leo rugiens, qui circuit querens quem devoret, cum hominem comprehendit, et in terram conculcat vitam ejus. Ingenti igitur gaudio exultavit, cum in apostolica radice cunctos ramos vitavit, vilique pretio noxiæ voluptatis sibi hominem obligavit. Adæ quippe prævaricatione, atque damno negotiatione, fraudulentaque comestione venditi sumus ; omnem prolem suam, serpentis persuasionem, unus ille seductus illicita perceptione perpetuæ servituti addixit. Solet hic mos inter vendentes ementesque servari, ut qui alieno se mancipat dominio, primo pretium pro jactura propriæ libertatis, et additione propriæ servitutis perpetuæ, ab emptore accipiat. Quod inter Adam et serpentem utique intercessit. Ille enim pretium libertatis noxiæ a mortifero serpente accepit, a naturali libertate discedens, illius servituti se dedit, a quo lethale pomi pretium accepit. Unde omnem progeniem potentatis ejus subdidit famulatui cujus effectus est servus. Creatus erat rectus, sine culpa, sine vitio ; sed ipse non rectum se fecit, quia deseruit imperatorem, et divertit ad desertorem, cadensque a manu figuli, vas [testaceum] fractum est ; quod Deus permisit, ut miseria sua probaret quod sine Deo boni nihil potest. Vendere enim se potuit, sed redimere non valuit. Vendidit se per liberum arbitrium sub dominante iniquitate, et accepit pro pretio exiguum de arbore vetita voluptatem, et sic factus captivus, dicit : « Ego autem carnalis sum, et venundatus sub peccato (*Rom. vii, 14*). » ¶ Quod recolens atque deflens in eo vitata propago, per Prophetam ait : Cogitavi dies antiquos, et annos æternos in mente habui (*Psal. lxxvi, 6*). » Usurpans enim lignum vetitum boni et mali, discretionem miseriæ, ac beatitudinis differentiam habuit, novitque homo per experientiam malum [scilicet mali], quod ante non noverat, nec per prudentiam, nec per experientiam boni, aliter per experientiam mali. Per prudentiam boni bonum scitur, et sentitur malum ; per experientiam mali malum scitur et sentitur bonum, scitur et amittitur ; quod enim amiserit, sentit, cui amisso bono male erit. Homo igitur lapsus cogitavit dies antiquos, et annos æternos in mente habuit, quia per experientiam deprehendit bona quæ perdidit, et mala quæ invenit, quantum distarent dies

antiqui, id est antiquati scilicet, et veteres, et mensurabiles, qui merito peccati sunt ei positi, secundum illud : Veteres et mensurabiles posuisti dies meos ab annis æternis, quorum dulcedinem jam prælibaverat, plenius si staret fruiturus intellexit, ab animali vita in spiritualem transferendus. Unde non immerito dicta est illa arbor scientiæ boni et mali quia homo tangendo vetitum, discreturus erat bonum a malo per experimentum. Ex contrariis enim contraria nascuntur, ut ex plenitudine inanitas, et ex silentio auditus ; ita ex vita, quæ primis parentibus inerat, cognosci potuit ejusdem vitæ privatio, quæ nunc mors vocatur. Vita autem illa dulcis erat, quam amittere devitabant. Unde peccatum ejus non persuaderetur, nisi ex illo non essent morituri, et quod amabant amiseri. Sed fefellit eos diabolus per mandatum, et per illud occidit, quando hamum voluptatis, sagenam elationis, rete cupiditatis misit, quibus homo irretitus in *Ægyptum descendit* ; ibique inveteravit, factus ibi colonus, secundum illud Baruch : « Audi, Israel, mandata vitæ, auribus percipe prudentiam, inveterasti in terra aliena, coinquinatus es cum mortuis, deputatus cum his qui in inferno sunt, dereliquisti fontem aquæ vivæ (*Baruch. iii, 9*). »

His verbis admonet nos Dominus per Baruch prophetam, et arguit mandata quidem, mandata vitæ audite auribus audiendi, quibus audiamus quid Spiritus dicat. Unde Joannes in Apocalypsi : « Qui habet aures audiendi audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis (*Apoc. ii, 7*). » His auribus interioris audiebat Propheta, qui ait : « Audiam quid loquatur in me Dominus Deus (*Psal. lxxxiv, 9*). » His auribus verba vitæ audiuntur, quæ qui audiunt interiorius vivunt, qui vero non audiunt, vel aure corporis tantum audiunt, inveteraverunt ¶ ¶ in terra aliena. Hæc est terra maledictionis, cui maledixit Dominus propter peccatum Adæ, dicens : « Maledicta terra in operatuo, spinæ et tribulos germinabit tibi (*Gen. iii, 18*). » Hæc est terra carnis humanæ, quæ ante peccatum spiritum non impediabat ad bonum, nec impellebat ad malum, sed post peccatum verus est status hominis infirmi, carne concupiscente adversus spiritum, et spiritu adversus carnem, ut non quæcunque volumus illa faciamus ; ideoque spiritus propheticus hominem, qui in terram alienam, id est in regionem dissimilitudinis abcesserat, honorata appellatione revocat ad prudentiam, dicens : O Israel, scilicet, conditione mea, gratiæ largitione, mea scilicet Ecclesia, quæ debet Israel esse, id est, videns Deum, quæ hactenus audisti verba mortis, modo audi mundata vitæ, scilicet, quæ te ducant ad vitam, quia modo sunt dies vitæ, dies salutis, nemini dantes ullam offensionem. Tu ergo quæ erraveras sicut ovis quæ periit, revertere de terra aliena, cui maledixit Dominus, ad terram benedictionis, de qua est : « Benedixisti, Domine, terram tuam (*Psal. lxxxiv, 2*). » Hæc est terra sancta, in qua nemo stat, « nisi tollat cum Moyse calceamenta

de pedibus suis (*Exod.* 11, 5), id est exempla mortuorum operum de affectibus suis : et qui olim respexisti ad insanias falsas, nunc percipe prudentiam, ut scias unde cecideris, et in quid ; scilicet, a quanto bono ad quam miseriam sis redactus. Tu enim, qui prius in bono conditur, in beatitudine locatus, inveterasti miseria, inveterasti culpa, factus membrum veteris hominis, et postea gratia novi hominis reparatus, ac reconciliatus, quotidie cadis, nec sic tamen gratia auxiliatrix te deserit. *Inveterasti ergo in terra aliena*, id est in peccatis et in terrenis, amando terrena quæ transeunt. Hæc est terra aliena, quia non est hic patria nostra in his, sed in cælestibus, unde peccato primi hominis [*supp. expulsi sumus*]. Quomodo autem inveteravit in terra aliena, ostenditur per id quod dicitur : *Coinquinatus es cum mortuis*, id est cum peccatoribus, qui per peccatum mortui sunt in anima. Sicut enim anima vita corporis est, ita animæ vita Deus est, et sine Deo anima quasi cadaver est. Fides enim ut spes vitæ immortalis, est vita vitæ mortalis. Sicut e converso mors est infidelitas, et quælibet noxia superstitio. Unde [Christus :] « Dimitte mortuos sepelire mortuos suos (*Matth.* viii, 22) ; » Et alibi : « Qui crediderit in me, transibit de morte ad vitam (*Joan.* v), » a morte scilicet infidelitatis ad vitam fidei. Qui ergo cum mortuis coinquinatur, cum *his qui in inferno sunt* deputatur ; de quibus Propheta ait : « Deleantur de libro viventium, et cum justis **773** non scribantur (*Psal.* lxxviii, 29). » Terribilis ac tremenda sententia in peccantes data, quia nisi per pœnitentiam surgant, in inferno deputantur. Ecce qui finis pravi operis, quæ temporalis militiæ merces : « Stipendia enim peccati, testante Apostolo, mors est (*Rom.* vi, 23), » non temporalis, non transitoria, sed æterna ; in inferno enim nulla est redemptio, et nulla utilis confessio, secundum illud : « Non est in morte qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi ? » (*Psal.* vi, 6). Horrenda est ista comminatio ; non est ibi locus pœnitentiæ, vel confessionis utilia, sed recompensationis meritorum. Post hanc vitam recipimus quod hic promeremur, quia nemo meretur, nisi dum est in corpore. Unde Apostolus : « Nos omnes oportet manifestari ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum (*II Cor.* v, 10) ; » secundum vero ea **D** iudicabitur, in quibus in fine reperietur, secundum illud : « Iudicabit Dominus fines terræ (*I Reg.* ii, 40). » Qualis enim quisque de hac vita exierit, talis in iudicio iudicabitur. Ideoque serpens insidiatur calcaneo, id est fini, ut in æternum interitum deiciat in fine iniquitatum. Sed quare inquinatus es, et cum mortuis deputatus ? Quia dereliquisti fontem aquæ vivæ, scilicet Christum, qui est fons aquarum viventium salientium in vitam æternam, de quibus qui bibit, non sitiet in æternum. Hoc fonte abluuntur sordes, rigantur montes, labuntur hostes. Quid ergo, miseri, agitis ? Quo fugitis, cæci ? Vitam dese-

ritis, et in mortem tenditis ; fontem vivum relinquitis, et cisternas veteres foditis, non continentes aquas vivas. Ideo inveteravit *populus meus in terra aliena*, quando in *Ægyptum* descendit, ut colonus esset ibi ; et *Assur* absque ulla causa calumniatus est eum. Assur enim *dirigens*, vel *elatus* interpretatur. Hic est diabolus, qui super astra cæli voluit exaltare solium suum, ut fieret similis Altissimo ; qui Dei populum calumniatus est in Adam, cum eum fallaci promissione seduxit, sed absque ulla causa, quia homo et nihil nocuerat, quare [eum] in peccatum traheret. *Ablutus est ergo populus meus gratis*, qui non meruit seductionibus fraudem. Ideoque *dominatores ejus inique agunt*, dum simplicem et innocentem pervertentes, in servitutem peccati trahunt, atque de paradisi patria in hujus peregrinationis incolatum ducunt toto tempore vitæ præsentie, quæ septem dierum repetitione agitur, et tanquam septuaginta annis exulare faciunt. Unde Salomon : « Grave jugum super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem reversionis eorum in matrem omnium (*Eccli.* xl, 4). » Sic rex Assyriorum in Babylonem filios Israel captivos duxit, calumniam eis **774** faciens ; quorum captivitas actualis [*f. corporalis*] figura fuit nostræ spiritualis captivitatis, et utriusque nostræ Septuagesimæ est representativa, quæ septuaginta diebus observatur, scilicet, a [Dominica] « Circumdederunt me (*II Reg.* xxii, 5), » usque ad Sabbatum in albis ; quia et filii Israel septuaginta annis detenti sunt in captivitate Babylonica : et nos in hujus sæculi exilio, quasi in aliena terra captivi tenemur toto septenario hujus vitæ sedentes, et flentes super flumina Babylonis, non cantantes ibi canticum novum. Unde in hac Septuagesima, quam observat Ecclesia, lætitiæ et exultationis cantica subticentur, et *Alleluia* et *Gloria in excelsis Deo* ; et quoniam a Deo filiis Israel ante septuaginta annos indulta est licentia revertendi, ex quo coeperunt redire ; completis vero septuaginta annis sub Jesu sacerdote magno, pleniter de Babylonia in Jerusalem redierunt : ita et nobis ante finem Septuagesimæ nostræ, id est hujus septenarii, per Jesum Christum sacerdotem magnum novissima ætate venientem, parata est nobis facultas de Babylonia hujus sæculi ad cælestem Jerusalem revertendi. Redemit enim nos **D** sacerdos noster pretio sanguinis immaculati, de potestate Assyrii. Unde Habacuc : « Veniens veniet, et non tardabit, » qui mordet eum, et « qui incredulus est, non erit recta anima ejus » cum ipso (*Habac.* ii, 3). Et Isaias : « Nunquid tolletur a forti præda, et quod captum fuerit a robusto, salvum esse poterit ? Quia hæc dicit, Dominus : Equidem et captivitas a forti tolletur (*Isa.* xlvii, 24). » Quia fortior Christus superveniens fortem diabolum alligavit, et fuso ejus sanguine in remissionem peccatorum, de manu robusti liberata est captivitas ; sed in mente, non carne, expectamus redemptionem corporis nostri, nec in anima ex toto facta est libe-

ratio, quia est peccatum, etsi non in nobis. Cœpimus ergo jam redire sub Jesu duce nostro, quia cœpimus [eum] diligere. Incipit enim de Babylonia proficisci, qui incipit Deum amare. Ad exeundum enim charitas pedem movet, quæ reversio consummabitur peracto hujus vitæ septenario, quod Ecclesia in hac Septuagesima satis apte insinuat, dum prope hujus finem, id est in Sabbato Paschali, ubi nostræ redemptionis sacramenta gerantur, decantat *Alleluia*, quia ex parte redempta est, et ideo læta est; sed, quia adhuc longa restat via, longinqui tractus laboris superest. Sed quare tractus, id est *Laudate*, ac tota sequenti septimana cum Graduali cantatur *Alleluia*? Quia in via hujus vitæ gradientes [sumus], et ideo laborantes, variaque discrimina metuentes, ex parte lætamur, ex parte tristamur partim redempti, partim redimenti. Gaudemus 775 in spe, geminus in re. « Omnis enim creatura, ut ait Apostolus, ingemiscit, et parturit usque adhuc (Rom. viii, 22). » Sabbato vero in albis, ubi hæc Septuagesima determinatur, cantatur duplex *Alleluia*, quo geminæ glorificationis nostræ gaudium exprimitur. Completo etenim hujus exsilii septenario, quo quandiu sumus in corpore, peregrinamur a Domino, utraque nostra natura glorificata, quasi gemino sabbatismo potiti, in dextra Dei loebimur, eumque pro gemina stola sine fine gaudentes laudabimus. Quod ipse præstare dignetur, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

CXII [De diversis XXV].

DE VARIIS ANIMÆ EGRESSIBUS, UT AD DEUM PERVENIAT (63).

« Egredere de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui, et veni in terram quam monstrabo tibi... erisque benedictus (Gen. xii, 1). »

Magnum quidem est et difficile, ad quod nos Dominus hortatur sub figura Abrahamæ, sed utile observantibus et salubre. Quod enim patri multarum gentium, id est Abrahamæ, secundum historiam dicitur hoc in mysterio filiis ejus prædicatur, id est nobis, qui sumus filii ejus, non carne, sed fide. Non enim reputantur in semine Abrahamæ, qui ex carne, sed qui ex fide sunt. Quisque ergo nostrum, fratres, in Abraham monetur de spirituali Ægypto exire, et manna absconditum esurire, totisque studiis quærere, quia omnis qui quærit, invenit; et qui petit, accipit: si tamen quærit et petit in nomine Jesu, sicut ille evangelicus negotiator, qui quærens bonas margaritas, et inventa una pretiosa, vendidit omnia quæ habebat, et emit eam. Ecce omnes profiteamini eam quærere. Quis est enim homo qui [non] vult vitam, et [non] diligit dies videre bonos? Omnes quidem fatentur se (velle) vitam, et diligere videre dies bonos; sed non vere diligunt, et margaritam pretiosam, ac manna absconditum non inveniunt, quia non sic quærunt, ut illi

A qui inveniunt. Optimam quidem rem quærunt et cupiunt, sed non in sua regione quærunt eam, ideoque non inveniunt, nec accipiunt. Ipsa enim pretiosa margarita, id est sapientia, quæ in altissimis habitat, non in terra suaviter viventium, de se ait: Quærent me mali, et non invenient, quia quærunt verbis, non operibus. Multi, ut ait Apostolus, verbis fatentur se nosse Deum, factis autem negant (Tit. ii, 16). « Quomodo igitur quærenda 776 est illa pretiosa margarita, illud absconditum manna, ipsa te docet Sapientia, sic dicens: Concupisti sapientiam? serva mandata, et Dominus præbebit illam tibi (64). » Alioquin alibi dicitur: « Altiora te ne quæsieris, et fortiora te ne scrutatus fueris, sed quæ præcepit Dominus, illa cogita semper (Eccli. iii, 22). » Quærите ergo, fratres, pretiosam margaritam, sicut ipsa docet, scilicet observando mandata, et invenientis eam. Nam et Veritas in Evangelio ait: « Si quis diligit me, sermones meos servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus (Joan. xiv, 23); » ego scilicet cum Patre ac Spiritu sancto; ac si diceret: Pretiosam margaritam inveniet, et manna absconditum accipiet, si me dilexerit, et sermones meos servaverit. Diligite igitur, fratres, Dominum, et custodite verba ejus, ut sic perveniat ad unum verbum, quod est manna absconditum, scilicet Verbum in principio apud Deum, quod semel locutus est Deus, id est æternaliter et immutabiliter de se ipso suum genuit Verbum, sibi cœquale, cœternum et consubstantiale; non præcedit genitor genitum æternitate, nec excedit magnitudine, nec excellit potestate; Filium genuit quem non præcessit. Non enim ante fuit Pater quam Filius; nascendo tamen, a Patre accepit non solum ut Filius esset, sed etiam ut esset, et Deus esset. Sed forte subrepet tibi: Si nascendo accepit ut Filius esset, et esset in nativitate, ergo non erat, nec Filius erat. Pater vero qui generabat, erat; ergo Pater sine Filio erat, vel ante Filium; hoc autem pia fides repudiat. In illa enim generatione, sicut in Spiritus sancti processione, nulla cogitanda sunt tempora; non est ibi ante et post; non ibi quærenda est permutatio præteriti et futuri, nec vicissitudinis obumbratio, sed primæ æqualitatis, atque similitudinis veritas est credenda. Filius enim nascendo accepit a Patre esse, et Filium esse, et Spiritus sanctus procedendo ab utroque. Tamen nec Filius nascendo esse cœpit, nec Spiritus sanctus procedendo; sed Filius, semper Filius; et Spiritus sanctus semper, Spiritus sanctus. Scilicet, sicut Filii generatio est inenarrabilis, sic Spiritus sancti processio est ineffabilis. Hoc est ergo manna absconditum, et pretiosa margarita, quam oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit (I Cor. ii), » quam, ut prætaxatum est, plurimi quærere ac diligere profitentur, qui tamen non in-

(63) E Sangermanensi.

(64) Fili, concupiscens sapientiam, conserva justitiam, et Deus præbebit illa tibi (Eccli. i, 33.)

veniunt, quia si invenerent, et emerent, nec videretur nimis cara, nec aliquod pretium negaretur pro ipsa comparanda. O quam parum profecit, qui multiplici labore distractus, nondum invenit quod quærit, nondum novit quod proficiat, nondum habet quod desideratur, quia ibi quæritur ubi inveniri non potest! Ubi? in exterioribus, cum Dominus dicat: « Regnum Dei intra vos est (Luc. xii, 21). » Cur ergo extra vos quæritis, quod extra vos invenire non potestis? Cum igitur intra vos est quod quæritis, prope vos est. Sed quam prope Apostolus docet: « Prope est verbum in ore tuo, et in corde tuo (Rom. x, 8). » Audistis ubi sit margarita quam quæritis? Venite itaque, et emite illam, Venite, emite et comeditur manna absconditum, sicut Isaias ait: « Omnes sitientes, venite ad aquas » **B** vivas, scilicet veteris ac novæ legis, « et qui non habetis argentum (Isa. lv, 1). » Tullianæ scilicet eloquentiæ, et philosophicæ industriæ, properate fide, absque argento terrenæ philosophiæ, atque inanis fallaciæ. « Quare appenditis argentum, et non in panibus; et laborem vestrum, et non in salutaritate (ibid., 2). » Quare industriam ingenii vestri, et studium laboris expenditis, non in spiritualibus panibus, ubi refectio est et vita, sed in foliis verborum, et in versutis inanum questionum, quæ animum prætervolant, et animam non satiant. Usquequo diligitis, id est voto amplexamini, et quæritis cum labore vanitatem et mendacium, id est felicitatem in his temporalibus quæ vana sunt et mendacia, quæ transeunt, nec efficiunt quod promittunt, Potius quærite, et emite manna absconditum pretio **C** fidei et boni operis. Per fidem enim creditur quod non videtur et per patientiam exspectatur quod non habetur. « Videmus enim nunc per speculum, et in ænigmate, tunc autem facie ad faciem (I Cor. xiii, 12); et ita est in nobis quodammodo illud manna absconditum, et quadam ratione non est in nobis. Est utique in nobis per fidem et spem, quia « fides est substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium (Hebr. xi, 1); » sed non est in nobis per speciem. Per fidem enim ambulamus, inquit Apostolus, et non per speciem, quia « dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino » (II Cor. v, 6), « cum ipse sit totus ubique et præsens; nam et ei præsens sit, non capimus ejus præsentiam, nec ejus cernimus speciem. Idcirco in Evangelio ait Dominus de discipulis et aliis electis: « Ut ubi sum ego, et illi sint mecum (Joan. xiv). » Non simpliciter ait: Ubi sum ego, et illi sint, quia et mali sunt ubi præsens est qui nunquam deest; sed mali non sunt ubi ipse est, quia ei non adherent. Boni vero illic non (65) sunt ubi ipse est, et cum eo, quia ei coherant in præsentia fide, ac mendacia vitæ [similitudine vitæ]; in futuro autem specie, cum fidei veritas, et spei res succedet, ubi manna absconditum revelabitur, quod erit in terra viventium, in terra desi-

derabili, ad quam nos vocat spiritus Dei, dicens: « Egredere **778** de terra, et de cognatione tua, et de domo patris tui. » Spirituales enim Hebræi nos sumus, quibus triplicis generis egressus de terra maledictionis indicitur, sicut filiis Israel de Ægypto, Moyse dicente: « Dominus Deus Hebræorum vocavit nos de Ægypto, ut eamus viam trium dierum in solitudinem, et sacrificemus Deo nostro (Exod. iii, 18). »

Via trium dierum intelligitur Christus, qui per trium dierum sacramenta, id est passionis, sepulture et resurrectionis, populi sui procuravit salutem. Viæ quoque trium dierum fides Trinitatis intelligitur, per quam de Ægypto vitiorum eximus. Via etiam trium dierum triplex desciendi via, ac triplex proficiendi forma intelligitur. Sicut enim tribus modis a Deo receditur in regionem dissimilitudinis, scilicet cogitatu, verbo et opere malo, ita tribus modis in contrarium versis proficitur, et ad Dei similitudinem revertitur, scilicet cogitando bonum, loquendo et operando. Ideoque sicut triplex est differentia terræ mæ super quam cadit semen; aliud enim cadit secus viam, aliud super petrosa, aliud inter spinas: sic tripartita est distinctio fructus terræ bonæ, quia semen cadens in terram, aliud protulit tricesimum, aliud sexagesimum, et aliud centesimum. Eamus igitur iter trium dierum in solitudine, id est in fide passionis, sepulture et resurrectionis Christi; in fide sanctæ Trinitatis, et triplici forma insigniti, de Ægypto, id est de tenebris vitiorum et ignorantie, Deos nos interioribus vocante, exeamus in solitudinem, ubi non duobus dominis, sed uni serviamus, ut nesciat sinistra quid faciat dextera, ut muscæ morientes non exterminent suavitatem unguenti, id est puræ orationis. Bona est ista solitudo, in qua sacrificium justitiæ et laudis offertur Deo. Non est enim speciosa laus in ore peccatoris, cujus actus sunt in multis [vitiosi]. Prava est et pernicioosa illa solitudo, de qua dicitur: « Væ soli (Eccl. iv, 10), » id est charitatem non habenti. Solus enim est qui a Deo derelictus est. Hac igitur via gradiamur, et perveniamus ad terram desiderabilem, ubi edemus manna absconditum. Egrediamur ergo de terra, et de cognatione nostra, et de domo patris nostri. Fugienda sunt hæc tria, ut per alia tria ad Trinitatis veniamus margaritam, et quasi [per] aliam viam cum magis redeamus in regionem nostram. Primum igitur *egredere de terra tua*. Terra hominis est voluntas carnis, quia de terra et in terram it, cum terrenis subijcitur voluptatibus, et carnalibus servit desideriis. Exuat ergo homo voluptates carnis, et spiritu ambulans, carnalia amputet desideria, si ad terram desiderabilem voluerit pertingere. Unde Apostolus: **779** « Spiritu ambulate, et desideria carnis non perficietis (Gal. v, 16). » Et Petrus: « Abjicite carnalia desideria, quæ militant adversus animam (I Petr. ii, 11). » Mala est hæc terra, quæ talia parit germina. De hac dictum

(65) Hæc negatio videtur superflua, et contra sensum.

est : « Maledicta terra in opere tuo, spinas et tribulos germinabit tibi (*Gen. iii, 18*). » Hæc est carnis voluptas, ex primæ prævaricationis maledictione inflictæ, vitiorum incentiva, passionum ignominiam tanquam spinas et tribulos animæ germinans. Hæc terra non nutrit, sed dissolvit. Hæc est aqua sine substantia; unde propheta : « Forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem (*Psal. cxxiii, 5*). »

Aqua sine substantia, est dulcedo hujus vitæ, vitiis et peccatis infecta. Hæc inopiam habet, non substantiam; egestatem, non subsistentiam, quia non vere sunt quæ talem pariunt dulcedinem, sed trans-eunt omnia sine fructu; ut verbi gratia qui pec-cando lucrantur aurum, et hujusmodi. Sine sub-stantia est, quia et hic fidem amittit, et in infernum descendens hæc secum non portat. « Homo enim, cum interierit, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria ejus (*Psal. xlviii, 13*). » Majus ergo amisit, ut minus lucraretur; pecuniam auxit, et fidem minuit, vel exstinxit; abundat nescio quid in arca, sed quiddam multo majus diminutum est in corde. De arca gaudes, de corde non plangis. In hac aqua sine substantia perdidit ille prodigus filius substantiam suam (*Luc. xv*), quam a Patre acceperat, et uni civium regionis adhæsit, scilicet, regio-nis dissimilitudinis, id est diabolo, pascens porcos, id est terrenis et immundis actibus delectatus, et desiderans siliquas porcorum, quæ ventrem implent, et non satiant; ita voluptatis carnalis dulcedo pernicioza, et si ad horam delectat, tamen sati-etatem non præstat, sed totius boni indigentiam ingerit. Hæc etiam in errorem ovem invexit centesimam, quam pius pastor in Evangelio lætatur quæ-sisse, relictis nonaginta novem in deserto; sed, an-tequam reduceret, quasi a longe comminatus est baculo legis Mosaicæ, et virga prophetici oraculi, ut ovicula se exivisse [*f. errasse*] cognoscens pertime-sceret, et sic redire volens, sed per se non valens, reductorem humiliter quæreret, qui eam vivifica baptismi aqua lotam, consortio unde ceciderat ange-lico redderet, prodigumque filium longa necessitate confectum, diu exulem et peregrinum patri recon-ciliaret. Maledicta ergo terra illa, et ideo fugienda, quæ tali rigatur aqua. Non est hæc « aqua viva, quam Dominus Samaritanæ promisit, de qua bibens non sitiet in æternum (*Joan. iv, 10*). » Illa est de fluminibus aquæ ælientis in vitam æternam; hæc autem de fluminibus Babylonis, super quæ sancti viri sedent et flent, non habentes hic manentem 780 civitatem, sed futuram inquirentes, redemptionem corporis expectantes. Super illa igitur flumina sancti sedent, non se illis immiscent, quia posteriora obliti, quæ velut stercora arbitrantur, in anteriora se extendunt, conversantes in cœlestibus, habentes [*f. habitantes*] et in carne viventes, sed non secun-dum carnem ambulantes. Egredere ergo de terra

maledictionis, ut pertingas ad terram benedictionis, cui benedixit Dominus : Exi de terra morientiam, quæ est deserta, quia ibi nullus sanctorum habitat; et invia, quia non ibi Christus, qui est via, veri-tas, et vita; et inaquosa, quia eam fluminis impetus non letificat, ut pervenias ad terram viventium.

Egredere et de cognatione tua. Cognatio hominis est curiositas, quæ post voluptatem recte ponitur; quia quisquis dat operam voluptatibus carnis, et desideriis carnalibus inservit, necesse est ut curio-sitati per multa subiciatur, ut verbi gratia, si quis libidini vacet, nonne curiose sollicitatur quomodo placeat mulieri, et quomodo alliciat eam? Si inglu-viei, nonne undique rapit et extorquet, ut gulæ satisfaciatur? Hoc vitium curiositatis, humanæ infir-mitati vicinum est et cognatum, contra quod nos vi-gilare monet Dominus in Evangelio, dicens : « Nolite solliciti esse animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini (*Luc. xi, 22*). » Et alibi : « Nolite solliciti esse de crastino, sufficit enim diei malitia sua (*Matth. vi, 34*). » Mala est ergo cognatio talis, quæ non præstat solatium, sed parit tristitiam. Porro tristitia viri mortem operatur. Hæc cognatio in plura distrahit animam, ut ad unam petendam non dirigatur cum Propheta (66), sed per multos sæcularium rerum amores dividatur, atque multiplici rerum mundanarum cura infideliter occu-petur. Nihil enim laboriosius est, quam terrenis desideriis æstuarè. Nihil est majoris anxietatis, at-que calamitatis, quam terrenorum cupiditate, reli-ctis superioribus, ad exteriora rapi. At nihil quietius, nihil divinius, quam in sæculo nihil appetere. Ideo Israeliticus populus custodiam Sabbati accipit in munere, Ægyptus vero percussa est muscarum mul-titudine. Quid enim Denique sequitur, accipit Sabba-tum, id est requiem mentis, ut non fatigetur appe-titu desiderii carnalis; Ægyptus vero, id est, mun-dus miscis percutitur, id est desideriorum curis in-solentibus. Unde Salomon : « Muscæ morientes per-dunt suavitatem unguenti (*Eccli. x, 1*); » quia cogi-tationes superflue, quæ in animo carnali cogitante nascuntur, et deficiunt [*f. destruunt*] suavitatem, qua quisquis intus per Spiritum unctus est; perdunt, quia integritate ejus frui non sinunt. Unde in Evangelio le-gitur, 781 quod cum turba ejecta esset de domo Archisynagogi, intravit Jesus domum, et tenuit ma-num puellæ, et surrexit (*Marc. v*). Foras ergo turba ejicitur, ut puella suscitetur, quia prius a secretis cordium expellitur multitudo curarum et sollicitu-dinum, et sic anima, quæ intrinsecus jacet mortua, surgit vivificata. Dum enim se quisque per innu-meras desideriorum cogitationes spargit, ad cogita-tiones sui nullatenus se colligit, nec sapientiam, quæ Deus est, plene recipit, ut qui ab omni se car-nalium cogitationum fluctuatione plene retrahit. Unde Salomon (67) : « Sapientiæ scribæ in tempore

(66) *Unam petii a Domino, hanc requiram.*

(67) In originali manuscripto Saengermaænei sic habebatur per errorem amanuensis : *Sapientiæ au-*

tem Scribæ interpretatur otii, et qui minoratur actu, actu percipiet eam. Quod restituimus ut in Vulgata.

vacuitatis, et qui minoratur actu, sapientiam percipiet (*Eccli. xxxviii, 25*). » Et alibi : « Ne sint in multis actus (*Eccli. xi, 12*). » Et per Prophetam Dominus ait : « Vacate et videte, quoniam ego sum Deus (*Psal. xlv, 11*) ; quia nisi a tumultibus sæculi quis vacaverit, et terrenorum amorem velut pulverem ab oculo mentis exusserit, incircumscriptam deitatis simplicitatem intueri non sufficit. Fugienda est igitur tam pessima curiositatis cognatio, ne amittatur suavissima spiritus amplexatio. » Melior est enim, » ut ait Salomon, « sapientia cunctis opibus pretiosissimis, et omne desiderabile non potest ei comparari, » quæ dicit : « Ego sapientia inhabito in consilio, et eruditio intersum cogitationibus. Per me reges regnant, et legum conditores justa decernunt. Per me principes imperant, et potentes decernunt justitiam (*Prov. viii, 11*). » Reges sunt apostoli, et alii sancti, qui se ipsos primo, deinde Ecclesiam sibi subditam bene regere sciunt. Legum conditores sunt utriusque Testamenti actores [*f. doctores*], et sequentes Ecclesiæ scriptores ; principes et potentes, cæteri fidelium doctores ac rectores, qui utique nisi per sapientiam aliquid boni non habent. Ipsa enim ait : « Sine me nihil potestis facere (*Joan. xv, 5*). » Et Apostolus ait : « Neque volentis, neque currentis, sed misipientis Dei (*Rom. ix, 16*). » Egre diamur ergo de illa pessima cognatione, ubi sapientia non habitat, nec dat vocem suam ; cujus fructus melior est auro et lapide pretioso, et genimina ejus meliora argento electo. Accipite igitur, fratres, ut docet Salomon, disciplinam sapientiæ, et non pecuniam ; doctrinam magis quam thesaurum eligitis ; quod ut facias, de cognatione tua egredere, id est ab occupationibus et implicationibus sæculi te retrahere, quia « nemo militans Deo implicat se sæcularibus negotiis (*II Tim. ii, 4*). Egre dicitur etiam de domo patris tui. Pater malorum diabolus est, secundum illud : « Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri facitis (*Joan. viii, 44*). » Pater autem malorum dicitur diabolus, non per naturam (quam 782 non malam Deus creavit, ut Manichæus credidit), sed quam Deus in omnibus bonam condidit, imo per imitationem ; quod Veritas in verbis præmissis aperte declarat : « Et desideria patris vestri facitis ; » ac si diceret : « In hoc dico vos esse ex patre diabolo, quia desideria ejus facitis. Fiunt autem filii diaboli duobus modis, lege conceptionis, lege imitationis. Conciipiuntur enim in peccatis et iniquitatibus. Unde Propheta : « In iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea (*Psal. l, 7*). » Quia enim parentum concubitus non est sine libidine, ideo filiorum ex eorum carne nascentium non potest sine peccato fieri conceptus, ubi peccatum in parvulos non transmittit propter o, sed libido ; nec secunditas humanæ naturæ facit homines cum peccato nasci, sed fœditas libidinis, quam homines habent, ex primi justissima condemnatione peccati. Ideo David, quamvis de legitimo et justo conjugio natus, in quo scilicet, nec infidelitatis

A culpa, nec macula poterat inveniri, tamen propter originale peccatum, quo naturaliter filii obstricti sunt iræ, non modo impiorum filii, sed omnes etiam qui de justorum sanctificata carne nascuntur, exclamat : « Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea (*Psal. l, 7*). » Sanctus etiam Job dicit mundum a sorde non esse hominem, « nec si unius diei sit ejus vita super terram. » Ideo Apostolus ait : « Eramus et nos natura filii iræ (*Ephes. ii, 13*), quia merito peccati originalis a patribus vitiosa lege conceptionis nostræ traducti, debitores nascimur vitæ [*f. pœnæ*] æternæ, et filii diaboli. Per imitationem quoque filii diaboli efficiuntur aliqui, scilicet, filii diffidentiae, qui ejus desideria faciunt. Unde in libro Sapientiæ : « Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum (*Sap. ii, 24*) ; » et quia vult intelligi hoc esse factum imitatione, non propagatione, adjungit : « Imitantur autem eum, qui sunt ex parte ipsius (*Ibid., 25*). Quatuor autem modis fiunt aliqui filii Dei, scilicet, prædestinatione, vocatione, justificatione, magnificatione. Unde Apostolus : Quod præcivit, et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui. Quos autem prædestinavit, hos et vocavit ; et quos vocavit, hos et justificavit ; quos autem justificavit, illos et magnificavit [*glorificavit*] (*Rom. viii, 29*). » Et est prædestinatio non existentium, vocatio aversantium, justificatio peccantium, magnificatio pervenientium. Et cum sint hic quatuor commemorata, unum est in Deo, et tria in nobis. Prædestinatio enim nostra non est in nobis, sed in occulto apud Deum. Tria vero reliqua in nobis sunt, 783 scilicet vocatio, justificatio et magnificatio, quæ sunt effectus prædestinationis, non causa. Prædestinatio namque est gratiæ præparatio, cujus effectus est appositio gratiæ. Magnum est fieri filium tanti, ac tam benigni Patris, qui omnia dat gratis, qui dedit potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus. Extremum autem miseriæ est, fieri filium iniquitatis, id est diaboli. Sicut enim qui ex Deo nascitur, nascitur ad justitiam et vitam, ita qui ex diabolo nascitur, ad iniquitatem nascitur, et mortem. Audi Apostolum utrumque contemplantem. « Sicut, inquit, exhibuistis membra vestra ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem (*Rom. vi, 19*). » Filii diaboli generantur ex patre diabolo, et matre Babylonia, sicut filii [Dei] ex patre Christo, et matre Jerusalem, id est Ecclesia. Sed : Filia Babyloniis misera, ut ait Propheta, quidnam potest præstare misera, nisi miseriam ? Miseri ergo sunt filii ejus, qui eam amant, qui eam sequuntur. Sed beatus qui retribuit ei retributionem, quam ipsa retribuit. Ipsa enim filium Ecclesiæ, quem tanquam mulier in tristitia filios parit, ex Deo natum subtrahit matri suæ, et quasi proprium apponit uberibus suis, et suarum lenociniis voluptatum, lactat ad opus diaboli ; sed beatus qui retribuit ei retributionem suam, id est qui parvulos ejus, antequam in robur malitiæ crescant,

et ablactat, aliditque ad petram Christum ; A
tus ille qui de tali domo in domum Domini
t. Ad quod hortatur Propheta humanam ani-
dicens : « Audi filia, et vile, et inclina au-
ram, et obliviscere populum tuum, et do-
patris tui (*Psal.* xlv, 11), » et ritus [*f.* risus]
nia postpone, et domum diaboli fuge. Ha-
im diabolus domum quasi propriam, scili-
perbiam. In hac conversatur. In hac elegit
dem, cum superbia mentis intumescens, di-
Exaltabo solium meum a lateribus aquilo-
cro similis Altissimo (*Isa.* xiv, 14).

erbia a Dei coepit injuria, quæ natione coele-
blinium mentes inhabitat, sub cinere et cili-
itans. Hæc bene dicitur diaboli domus, quia
equiescit Spiritus Domini super humilem et
m, ita spiritus malignus super contumacem et
um. Si igitur ad terram desiderabilem per-
vultis, si ad manna absconditum pervenire,
mini de terra voluptatis, et de cognatione in-
curiositatis, et de domo impia superbi pa-
ad forte dicitis : « Durus est hic sermo et
otest eum audire ? (*Joan.* vi, 60). » Quibus
det Veritas : « Tollite jugum meum super
quia » jugum meum suave est, et onus meum
(*Matth.* xi, 29), » sed amantibus et gustantibus.
us enim gravia sunt et importabilia, facilia
ne nulla facit charitas, et experientia dulce-
urum igitur forte videbitur vobis, quia non
ustastis dulcedinem verbi Dei, quam abscon-
ntibus se. Gustate igitur et videte, quoniam
est Dominus, qui ait : Venite ad me omnes
oratis et onerati estis, et ego reficiam vos
xi, 28). » Refectio autem non est defectus,
solationis et profectus. Redi ergo, prævari-
d cortum. Etiam ratio te docet quod dico ;
aturalis te vincit. Vide quia delectaris in
nareticis, sed nonne delectabilior est caro
? Ingluviam sequeris quasi rem dulcem, sed
nullo dulcior est sobrietas ? Superbia te ori-
multo potior est humilitas. Absit ut indu-
n diaboli sanguine concretum melius Christi
sputes, quæ est sine macula aut ruga. Ut
vestimentum diaboli deponas, præmissa tria
In illis enim tribus, velut in suis capitibus,
vitia conjuncta sunt et confœderata. Unde
s dicit : Filioli, nolite diligere mundum, nec
in mundo sunt, quia nihil est in mundo, nisi
scentia carnis, concupiscentia oculorum, et
a vitæ ; et transit mundus, et concupiscentia
Joan. ii, 16), » id est concupiscentia carnis,
oluptas, concupiscentia oculorum, id est cu-
. Labentem igitur mundum, sique desideria
clinemus, ne cum labente pariter cadamus ;
illa tria abdicanda sunt, et declinanda, ita
exeunti tria proponuntur, quibus ad terram
abilem dicitur, scilicet hortum, cellarium,
um. Inducit enim nos Dominus, primo in

hortum, inde in cellarium, postremo in cubiculum,
ubi requiescentes de fructu terræ desiderabilis sa-
tiabitur. Hæc tria in Canticis commemorantur. De
horto enim sponsa ait : « Dilectus meus descendit
in hortum suum, ad areolam aromatatum, ut pascatur
in hortis, et lilia colligat (*Cant.* vi, 1). » De cellario
sponsa dicit : « Introduxit me rex in cellaria sua,
ordinavit in me charitatem (*Cant.* i, 3). » Et de
lecto ait : « Lectus noster floridus (*ibid.*, 15). » Hor-
tus autem intelligitur Ecclesia, quæ est « hortus
conclusus, fons signatus (*Cant.* iv, 12), » scilicet,
activa vita, ubi tanquam in horto redolent flores
virtutum, et pullulant germina bonorum operum,
ut videntes ea, glorificent Patrem qui in cella est.
Unde Apostolus : « Christi bonus odor sumus Deo
in iis qui salvi sunt, et in iis qui pereunt (*II Cor.*
ii, 15). » Hic est odor de quo Isaac ait : Ecce odor
filii mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Domi-
nus (*Gen.* xxvii). » Flores igitur arborum hujus
hordi odorem suavissimum emittunt, et fructus pre-
tiosos pariunt, in præsentis fiduciam, et in futuro
785 vitam. Qui ergo primo diei itinere in hor-
tum introducti sumus, superest ut secunda die intro-
ducamur in cellam vinariam. Cellarium autem
intelligitur divina Scriptura, vel contemplatio divina
ubi dulcedine gratiæ recreamur inebriati tanquam
vini meri odore, et poculo referti, ab amore terre-
norum transferimur in contemplationem coelestium
et supernorum ; et grata talis ebrietas, quæ sic ineb-
riat, ut sobrios reddat ; quæ non gravat, sed rele-
vat, et usque ad domum Dei elevat. « In voce
exultationis et confessionis sonus epulantis (*Psal.*
xli, 5). » De coelesti namque domo insonat animæ
coelestia contemplanti quidam canor, et dulce [melos]
unde mulceatur, et sicut cervus desideret ad fontes
aquarum, id est ipsum Deum, qui est fons aquarum
viventium in vitam æternam salientium. Ipsa quo-
que Scriptura recte cellæ vinariæ comparatur, ubi
multiplicis intelligentiæ gustu recreamur ac refove-
mur. Si enim morum doctrinam, si allegoriarum
intelligentiam, si historiæ veritatem, si anagoges
revelationem requirimus, totum ibi reperimus. Ipsa
est apotheca Spiritus sancti, paradisus pomorum
omnium, ubi quæque anima invenit quod sibi ex-
pedit. Jam nunc restat ut tertio diei itinere intro-
ducat nos in cubiculum rex noster ; sed hucusque
quasi sobrii fuimus, et tanquam humanum propter
infirmitatem vestram diximus. De lectulo vero non
sine excessu mentis, qui sit a Deo, loqui valemus.
Unde Apostolus : « Sive excedimus, Deo ; sive sobrii
simus, vobis (*II Cor.* v, 13). » Magnum et inscru-
tabile mysterium, ad quod vestræ mentis acies nec
aliquatenus aspirat. Lectulus namque iste locum
habet inter levam Dei et dexteram ; habet enim
Deus dexteram et levam, secundum illud Salomonis :
« Leva ejus sub capite meo, et dextera illius ample-
xabitur me (*Cant.* vii, 6). » Et alibi : « In dextera
ipsius anni vitæ, et in sinistra divitiæ et honor (68). »

longitudo dierum in dextera ejus et in sinistra illius divitiæ et gloria.

Hi sunt duo cleri inter quos dormiunt pennæ columbæ id est doctores Ecclesiæ, secundum illud propheticum : « Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ (Psal. LXVII, 14). »

Columba dicitur Ecclesia propter simplicitatem, secundum illud : « Una est columba mea, una est amica mea (Cant. VI, 8), » et ipsa dicitur deargentata, quia divinis eloquiis est erudita; pennæ autem columbæ sunt doctores et prælati Ecclesiæ, quorum prædicatio in cælum fertur; gloria Ecclesiæ cleri sortis sunt. Clerus enim Græce, Latine dicitur *sortis*; unde Cleronomia, id est hæreditas, quæ etiam *sortis* dicitur, quia sorte datur, id est divina electione. Dormiunt 786 ergo pennæ columbæ inter medios cleros, id est quiescunt in medio hæreditatum, scilicet inter lævam Dei et dexteram. Per lævam enim intelligitur Christi humilitas; per dextram divinitas. Humilitas humanitatis capiti nostro supponitur in præsentī, per quam consolamur, spe erigimur, et ad eum ascensum habemus. Divinitas vero in futuro nos amplexabitur. Hæc est gemina refectio nostra, qua de fructu virginis uteri reficimur in terris, et de fructu paterni uteri satiabimur in cælis, ubi utriusque formæ visio atque perfruitio, divinæ scilicet et humanæ, nos lætificabit et glorificabit. Ipse est enim « in quem desiderant angeli prospicere (I Petr. I, 12). » Prospiciunt quidem in eum, et cum desiderio, quia quæ habent desiderant, et quæ desiderant habent. Si enim desiderarent, et illud non obtinerent, esset in desiderio anxietas, et ita penna. Si autem haberent, et non cuperent, viderentur fastidium sequi satietatem. Ne autem sit in desiderio anxietas, vel in satietate fastidium, desiderantes satiantur, et satiati desiderant. Desiderant ergo sine labore, quia desiderium satietas comitatur, et satiantur sine fastidio, quia satietas semper est in desiderio. Suavissimus et amœnissimus lectulus iste, et desiderabilis valde, inter medios cleros positus, ubi geminæ gloriæ visionis satiabimur. Quid enim desiderabilius, quid securius, quid suavius, quam inter lævam Dei et dexteram quiescere? Ecce posita sunt tria, de quibus egrediendum, et alia tria, quibus ad terram desiderabilem est ascendendum. Conferantur ergo singula singulis, ut clavus clavum expellat. Hortus etenim Domini terram tuam evacuat. Sic et Domini cellarium omnem terræ cognitionem, id est quæ te angit curiositatem, exterminat. Nec minus lectulus inter dexteram et lævam Dei locatus, domum impij subvertit. Ideoque justa attentione dæmon et Spiritus Dei inquirunt. *Egredere de terra tua, et de cognitione tua, et de domo patris tui, et veni gressibus mentis, pedibus geminæ charitatis in terram quam monstrabo tibi.* Nemo enim videre poterit, nisi Spiritu sancto revelante, quod nec carnalis oculus vidit, nec auris audit quæ præparavit Deus diligentibus se (I Cor. II), id est terram viventium: ibique *benedicam tibi in anima glorifi-*

cata, erisque benedictus in corpore glorificato. Item benedicam tibi contemplatione divinitatis, erisque benedictus visione humanitatis, ad quam benedictionem perducet nos Deus omnipotens. Amen.

CXIII [De diversis XXVI].

DE DUABUS CIVITATIBUS DEI ET DIABOLI (69).

787 « Exite, popule meus, de Babylonia, ut ne « participes sitis delictorum ejus, et de plagis ejus « non accipiat, quoniam pervenerunt peccata ejus « usque ad cælum, et recordatus est Dominus ini- « quitatum ejus (Apoc. XVIII, 4). »

Sunt ergo, fratres charissimi, in mundo duo regna, duo principes, et duæ familiæ. Alterum enim regnum Dei est; alterum diaboli. Familiæ utriusque regni sibi semper adversantur, ab initio mundi. Regnum diaboli Babylonia nuncupatur. Regnum Dei, Jerusalem dicitur. Babylonia enim *confusio* interpretatur. Jerusalem autem, *visio pacis*. Sed de civitate Dei prius agamus: in hac civitate est fortis murus, de quo ait Propheta: « Urbe fortitudinis [nostræ] Sion, Salvator ponetur in ea murus (Isa. XXVI, 1); » et duodecim portæ, sicut ostensum est Joannis in visione. Ait enim: « Et ostendit mihi angelus civitatem sanctam Jerusalem, quæ habebat murum magnum, habentem portas duodecim (Apoc. XXI, 12). » Fundata est hæc civitas supra montes. Unde David: « Fundamenta ejus in montibus sanctis (Psal. LXXXVI, 1). » Turris est ibi maxima, ad quam omnes habent refugium. De qua Salomon ait: « Turris David ædificata est cum propugnaculis; mille clypei pendent in ea (Cant. IX, 4). » Turris illa tangit cælos. Sunt et aliæ multe turres, sed inferiores, de quibus ait David: « Fiat pax in virtute tua et abundantia in turribus tuis, Jerusalem (Psal. CXXVI, 7). » Nunquam est ibi nox, sed semper dies. Ait enim Joannes: « Non erit in ea nox (Apoc. XXI, 25). » sed semper sunt ibi vigiles speculatores, de quibus Ecclesia in Cantica: « Invenierunt me vigiles, qui custodiunt civitatem (Cant. III, 3). » Ipse etiam Dominus facit civitatem, et facit excubias, quia: « Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custoditeam (Psal. CXXVI, 2). » Nullæ sordes in ea. Omnia munda et lucida; omnia florent, omnia redolent. Nulla ira, nulla discordia nulla probra, sed quædam communio dilectionis. Tam benecives illius civitatis curant aliena, sicut et sua. Invicem sibi provident, invicem admonent; aliorum damna sunt sua, aliorum dolorem sentiunt et relevant. Sunt ibi assidui præcones, qui eos sibi providere assidue hortantur. Nullum renunt qui ad eos fugiat, sed tuentur. Omnes sibi afficiunt quos possunt. Nesciunt aliena vel accipere, vel concupiscere, sed sua passim tribuere. Nihil patiuntur nisi a civibus Babylonis, [cum quibus] semper est pugna. Inter eos eum quibus habitant, semper est pax Dei. Cibus eorum est, voluntati Domini sui obedire, et quæ sit voluntas ejus 788 querere. Percula eorum sunt Domini præ-

cepta, desiderabilia eis super aurum et topazion; **A** et memores mandatorum ejus ad faciendum ea. Ardent in absentes, et eos diligunt. Imitari boni virtutem, et non invidere desiderant. Nullus moratur in ea nisi miles, quia militia est vita hominis super terram. Omnes semper armati, quia semper necesse est pugnare, cum hostes nesciant cessare, sed semper aut insidientur aut pugnant. Audivistis, fratres, descriptionem civitatis, audivistis mores civium; sed ad majorem intelligentiam ejus est exponenda descriptio. Murus civitatis est custodia angelorum, quæ nobis deputata est ad tutelam. Ipsa civitas est Ecclesia; duodecim portæ sunt duodecim apostoli, qui prædicatione, vel scripto, credentibus aditum ad Deum dederunt. Fundata est super montes, quia fundata est super fundamentum apostolorum et prophetarum. Turris est refugii (Deus ipse), de quo David: «Esto mihi in Deum protectorem, et in domum refugii in locum munitum (Psal. xxx, iii).» Aliæ turres sunt quilibet sancti virtutibus eminentes, et alios verbo et exemplo moventes. Non est ibi nox infidelitatis, de qua ait Apostolus: «Nox præcessit, dies autem appropinquavit (Rom. xiii, 12).» Vigiles sunt episcopi, sacerdotes, et alii prælati, qui circa oves Domini vigilanti. Præcones sunt prædicatores, quibus dicitur: «Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, et annuntia populo meo scelera eorum (Psal. lxxviii, 1).» Babylonia vero habet murum, legionem scilicet angelorum, id est malignorum spirituum; et quinque portas, id est quinque sensus corporis, quibus intratur ad confusionem, de quibus dicit David: «Qui exaltas me de portis mortis (Psal. ix, 15).» Non habet turrem, sed foveam tenebrosam, quæ est desperatio, de qua cives Jerusalem neminem possunt eripere, et de qua scriptum est: «Peccator, cum venerit in profundum peccatorum, contempnit (Prov. xviii, 3).» In hoc profundum cecidit prior diabolus. In hoc cecidit Judas et Judæi, qui sunt omnino excæcati et obstinati. In Babylonia semper est nox, id est cæcitas cordis. Mores civium hujusmodi sunt: Amant et acquirunt divitias hujus mundi omnibus modis, furto, rapina, usura, sanguine, dolo. Student commensationibus, ebrietatibus, luxuriis. Nulla fides inter eos. Gaudent decipere non solum cives Jerusalem, etiam suas, et se ipsos. Omnibus ditioribus se invident. Gaudent damnis aliorum; nesciunt misereri. Loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Mutuatur peccator, et non solvit. Non est in ore eorum veritas; cor eorum vanum est. Jurant proximo suo malum, et decipiunt, et munera super innocentem 789 accipiunt. Ii in curribus, et hi in equis. Omnes declinaverunt; simul inutiles facti sunt. Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. In hac Babylonia omnes impii demorantur. Hi semper laborant, ut cives Jerusalem capiant, et multos ad se rapiunt. His clamat Dominus, dicens: *Exite popule meus, de Babylonia.* Sed, quia in eo duæ familiæ persiste sunt, quia boni

et mali in mundo corporaliter versantur, determinati [f. indeterminati, seu dubii] [manent] quomodo exhibunt, non corpore, sed mentis dissimilitudine. Et hoc est quod ait: *Et ne participes sitis delictorum ejus*, quoniam, si vitaveritis peccata, vitabitis et peccatorum tormenta. Et hoc est: *Et de plagis ejus ne accipiat*, quia multa sunt flagella peccatoris, si non in presenti, tamen in futuro. Sed alia sunt ad correctionem, alia sunt ad vindictam.

Infirmi corporales, damna rerum sunt ad correctionem. Mors vero æternæ, ad vindictam. «Stipendium enim peccati,» ut ait Apostolus, «mors» æterna (Rom. vi, 23). Cum autem ait: «De plagis ejus non accipietis,» de pœnis infernalibus intelligendum est, quia temporales communes sunt. Hæc autem Babylonia revera plagas recipit, quia pervenerunt peccata ejus usque ad cælum, id est usque ad notitiam Dei. Dicitur Deus ignorare peccata, quando non punit ea. Dicitur recordari, quando pro culpis datur pœna. Propterea ait: «Recordatus est Deus iniquitatum ejus.» Vos ergo, fratres charissimi, quia principibus Babyloniæ et a civibus ejus decepti estis, et in captivitatem ibi redacti, exite per pœnitentiam. Rumpe vincula colli tui, captiva filia Sion, et quare, domus Israel, moriemini? Datum est pretium redemptionis tuæ; effusus est sanguis Christi, et tu in carcere demoraris! Ostendunt tibi Babyloniitæ falsas divitias, ut [eas] diligas, et Creatorem tuum deseras. Audi quomodo increpet te Moyses: Deum qui te genuit dereliquisti, et oblitus es Domini Creatoris tui (Deut. xxxii, 18). «Derelinquat impius viam suam, et vir iniquus cogitationes suas, et revertatur ad Dominum, et miserebitur ejus. Recordare, quia «omnis caro fenum, et omnis gloria ejus sicut flos agri (Isa. xl, 6).» Et quomodo caro sit fenum, determinat David, cum ait: «Mane floreat, et transeat; vespere decidat, induret et arescat (Psal. lxxxix, 6).» Quod dicitur: Homo mane, id est in pueritia, et in juventute floret; sed in vespere decidit. Indurat in cadavere, adhæret [f. arescit] in pulvere: quia post hominem cadaver, post cadaver vermis, post vermem cinis efficitur. Hoc ad hominem dicitur. Quid autem de labore 790 quem exercemus in temporalibus? Anni (nostri) sicut aranea meditabuntur (Psal. lxxxix, 10), id est nos viventes annis aranæ comparamur. Quid facit aranea? Viscera sua consumit ut faciat telam, et in ea tantum laborat, ut capiat vilem prædam, scilicet muscas. Similiter homines hujus mundi corpora consumunt, laborando, eundo per multa pericula, et vilem mercedem acquirendo, id est transeuntia. O miseri! Relinquent alienis divitias suas, et sepulcra eorum domus illorum in æternum, quoniam cum dives interierit, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria ejus. Ostendimus, fratres, quia homo, et res humanæ transitorie sunt; et ideo a Babyloniis per falsas divitias nolite decipi, sed (ab eis) exite per pœnitentiam, nec de uno solo peccato pœniteamini, sed de omnibus. Qui plura pec-

cata habet, nisi omnia præter unum dimittit, similis est eis qui ligatus multis catenis, omnes præter unam rumpit, et tamen illa sola ad illum ligandum sufficit. Similis est etiam naviganti, qui habet multa foramina in navi, nisi omnia præter unum obturet, per illud aqua submititur, et ad ima deducit. Similis est et illi qui habet multas sagittas in corde, si aliis extractis, una remaneat, illa sola erit causa mortis. Sic qui habet multa criminalia peccata, nisi omnia dimittat præter unum, illud solum est causa damnationis. Valet quidem quædam dimittere, ut leviolem pœnam in inferno recipiat, sed non valet ut ad salutem veniat. Ita qui quædam dimittit, et non omnia, non exit de Babylonia, sed tamen portæ quasi vicinus est, et (ad egrediendum) paratior. Multa peccaverat Maria, et multum flevit, et dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum (*Luc. vii*). In uno peccavit Petrus, quia Dominum negavit, et unum flevit. Tantum ergo plora quantum deliquisti. Si unum, unum, si multa, multa. Vis solvi? rumpe catenas. Redime te postea elemosynis. Voluit enim Dominus, ut alii divites, alii pauperes essent. Si omnes divites essent, in quibus peccata sua redimerent homines non haberent. Positus est Lazarus ante januam divitis, ut videat in quo peccata redimat. Manet ergo inexcusabilis, cum nihil pauperi tribuit. Lavabis te in flumine misericordiæ, ut qui exis de Babylonia, in Jerusalem mercaris recipi. Dominus autem qui habitat in Jerusalem, mittat nobis auxilium de sancto, et de Sion tueatur nos. Qui vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

701 CXIV [*De diversis XXVII*].

DE MILITIA CHRISTIANA (70).

« Militia est vita hominis super terram (*Job vii, 1*). »

Oportet, fratres charissimi, strenuum Christi militem fortissimam in se civitatem Ninive subvertere, et ejus superbum regem, id est diabolum superare, qui quam fortissimus est. Idcirco magno labore, magno conatu insistendum est ei, ut ipso deficiatur, et ejus civitas subvertatur. Vincit enim omnia labor improbus, et conscendit ad ardua virtus. Hujus militiæ formam beatus Job in se ostendit et docet, qui hujus hostis graves tentationes et rebelliones, damnorum amissarum, filiorum orbitate, propriæ carnis maceratione expertus est. Experto igitur credendum est, qui tam exteriorem quam interiorem cum eo habuit pugnam. Instigavit enim in eum diabolus interiorem et domesticum hostem, scilicet, uxorem suam, qui eum verbis suis in desperationem duceret, cum dicebat: Benedic Deo et morere, cum verba solatoria, et dolorem viri sui mitigantia potius proferre debuisset. » Sed miles Christi asperitate verborum non movetur,

(70) E ma, Andegav.

(71) Nota Hildebertum hic asserere dæmones habitare in hoc caliginoso aere, quod et asserit in tractatu theologico, cap. 2, et in sermone secundo de

A nec in desperationem trahitur, quod ex ejus tali apparet responsione: « Si bona suscepimus de manu Domini, mala autem quare non sustineamus? » (*Job ii, 10*). « Et quia dedit, et quia abstulit, ait nomen Domini benedictum (*Job i, 21*). » Item cum per conjugem diabolus eum superare non posset, alios interiores et familiares incitavit hostes, scilicet amicos suos, qui ad eum venientes ut consolarentur eum, ad in crepandum proruperunt. Unde idem vir dixit illis: « Ad increpandum verba componitis, et subvertere nilimini amicum vestrum (*Job vi, 26*). » Et quæ pestis efficacior quam falsus amicus? Licet autem tot certamina intus et extra sustinuerit, nulla tamen eum a sanctitatis proposito movere potuerunt, quoniam « in omnibus his non peccavit Job labiis suis (*Job i, 22*). » Sed tamen militem quicumque in Christi militia vult exerceri, satagat imitari, et ut expeditius militet, mole terrenorum non impediatur negotiorum, quia juxta illud Apostoli: « Qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere (*I Cor. ix, 15*). » Et alibi: « Nemo militans Deo implicat se sæcularibus negotiis (*II Tim. ii, 4*). » Ut autem perfecta sequatur victoria, quatuor oportet eum habere, scilicet, hostem contra quem decertet, arma quibus se muniat, et quibus hostem dejiciat, **702** stipendia quibus se sustentet, donaria pro quibus dimicet. Hostis autem alius interior, ut caro ipsa, alius exterior, ut ipse diabolus. Hostis iste, ut dicit Petrus, « tanquam leo rugiens circuit quærens quem devoret (*I Petr. v, 8*). » Hostis iste antiquus est, et diu in tali exercitatus certamine, ab initio nos impugnavit, ab initio nos occidere quærit, unde scriptum est: « Ille homicida erat ab initio (*Joan. viii, 44*). » Et quoniam, sicut dictum est, antiquus est, et ideo magis exercitatus, vere majori vigilantia opus est in resistendo. Item invisibilis et occultus est nobis, quoniam spiritualis. Unde Paulus: « Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principatus et potestates, contra spiritalia nequitie in cœlestibus (*Ephes. vi, 12*). » Item hostis de prope nos impugnat, non est a nobis remotus. Habemus enim semper calcaneum a latere; habitat quidem in hoc caliginoso aere (71). Unde, cum dixisset Paulus: *Contra spiritalia nequitie*, addidit: *in cœlestibus*, id est in aere, et ideo nobis vicinus. Et quoniam, sicut dictum est, antiquus est hostis iste, ideo magis exercitatus. Et quoniam occultus, ideo gravior ejus pugna, et idcirco magis cavendus. Item habet miles iste interiorem hostem, carnem videlicet suam, quæ adversus spiritum concupiscit, de qua dicitur in Osee: « Ab ea quæ dormit in sinu tuo custodi claustra oris tui (*Nich. vii, 5*). » Hunc hostem semper habemus, cum hoc nobis est iuge et indesinens certamen. Unde Gregorius: « Ex carnis vitio pro-

Ascensione, et in primo de Nativitate Domini, et aliis. Inde probatio reciproca desumi potest, et quod hi sermones, et quod ille tractatus sint genuini Hildeberti fetus.

pagati, in nobis ipsis gerimus unde certamina habeamus. » Oportet ergo eum habere arma quibus se muniat, et quibus hostem dejiciat. Oportet enim primum habere scutum fidei, in quo possit omnia tela nequissimi ignea exstinguere, id est vitiorum incentiva. Quia, ut dicit Prudentius :

Prima petit campum, dubia si sorte duelli

Pugnatura fides. . . .

De hoc scuto fidei dicit David : « Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos (*Psal.* v, 15). » Et quoniam ipsius certaminis prolixitas et gravitas, et etiam regni dilatio posset eum in desperationem ducere, oportet « eum galeam salutis (*Ephes.* vi, 17), » id est spiritus, quæ lotum caput, id est mentem obnubilat et tutatur, ne prædictis periculis in desperationem ducatur. Item oportet eum habere « loricam justitiæ (*ibid.* 14), » id est charitatem, quæ hinc et inde totum corpus tegat et muniat. Unde Paulus : « Per arma justitiæ a dextris et a sinistris (*ibid.*, 11). » Charitas 793 dicitur lorica justitiæ, quia per charitatem facimus unicuique quod suum est. Hami hujus lorice sunt opera misericordiæ, sicut vestire nudum, pascere egenos, et similia. Hæc lorica circa renes, et circa lumbos debet esse. Hinc et mens, ne sua fides vel spes in aliquo titubet. Per loricam charitatis vitia nostra obvoluta et munita, illæsa servantur, ne per illam irrupenti hosti detur locus. Hujus lorice hami perplexi sunt et continui, quando opera charitatis perplexa sunt et connexa. Habet itaque miles Christi hæc arma ad se munendum, scilicet, scutum fidei, et galeam salutis, scilicet, spem, et loricam justitiæ, scilicet, charitatem.

Ad dejiciendum ergo hostem oportet eum habere gladium, quo de prope feriat, et lanceam qua de longe percutiat. Gladius est verbum Evangelii, de quo Apostolus : « Et gladium spiritus, quod est verbum Dei (*ibid.* xvii). » Habeat hastam, qua de longe percutiat, scilicet, legis testimonium. Hasta enim habet lignum et ferrum ; lignum quo teneatur, ferrum quo incidat. Similiter lex habet litteram, juxta quam teneatur ; habet spirituales intelligentiam, qua secet et dividat. Hunc gladium quidam habent in ore, sed nolunt eo accingi. Student enim aliena peccata cohibere sua vero nolunt mactare, imo fovere ; cum tamen prius in se quisque debeat boni operis exemplum proponere, et postea alios docere, ne forte, ut dicit Paulus, cum aliis prædicaverint, ipsi reprobi efficiantur. Accingatur ergo miles Christi tali gladio, prave in se [motus] cohibendo. Unde David : « Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime (*Psal.* xiv, 4). » Et in Evangelio : « Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris (*Luc.* xii, 35). » Et in lege præcipitur : « Renes vestros accingetis (*Exod.* xii, 11). » Et David : Ure renes meos et cor meum (*Psal.* xxv, 7). » Per renes carnalia vitia intelliguntur, ut luxuria, ebrietas, et hujusmodi. Per cor, spiritalia,

A ut invidia, superbia. Item oportet hunc militem habere calceamenta, id est quibus pedes muniat, ne a spinis peccatorum, et scorpionibus quos calcaturus est. Indatur. Unde Apostolus : « Calceati pedes in præparationem Evangelii pacis (*Ephes.* vi, 16). » Calceamenta quippe sunt ex pellibus mortuorum animalium. Sicut enim ex pelle una sunt calceamenta pluribus, et non uni tantum, ita plures patris exemplo muniri et erudiri possunt. Hæc autem calceamenta ad terram deorsum convenit esse tecta, desuper aperta, qualia leguntur hujus fuisse apostoli (72), per quæ datur intelligi, quod prædicatio nostra terram tangere non debet, id est propter aliquid terrenum facienda non est ; sed [quod] solus Deus tam operis, quam prædicationis finis constituatur. Hujus militis 794 equus est corpus nostrum, quoniam spiritualis est miles, quem depingimus. Equus iste domandus est, ne nimis lasciviat, et superbiat, et sic dominum suum præcipitet. Equum suum bonus iste miles domabat qui dicebat : « Castigo corpus meum, et in servitutem redigo (*I Cor.* ix, 27), » id est retro ago ne extollatur, sed imperantis Domini voluntati obtemperet. Hunc equum frenare et arguere continentie freno docebat David, dicens : « In chamo et freno maxillas eorum constringe (*Psal.* xxxi, 9). » Sed ne iste equus retro abeat, vel stet, quia stare quodammodo est recedere, necessaria sunt ei calcaria, id est monita Patrum, quibus equus urgeatur, et boni operis gressibus proficiendo, ad anteriora se extendat ; quia, ut dicit Salomon : « Verba sapientium sunt quasi stimuli in altum defixi (*Eccle.* xii, 11). » Ecce quibus armis miles iste se muniat, et quibus hostem dejiciat. Oportet autem eum habere stipendia, quibus sustentetur in hac militia, quæ tamen debet habere, non ad superfluitatem, sed ad necessitatem, juxta illud : « Habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti sumus (*I Tim.* vi, 8). » Unde Joannes militibus quærentibus : Quid faciemus ? Respondit : « Estote contenti stipendiis vestris (*Luc.* iii, 14). » Neque etiam quærendis necessariis debet esse sollicitus miles Christi, cum noverit Dominum suum scire quia his omnibus indigeat. Unde Dominus : « Nolite solliciti esse, dicentes : Quid manducabimus, aut quid bibemus ? » (*Matth.* vi, 31). Non debet sollicitus esse de cibo, qui militat pro regno. Non autem tollimus providentiam, sed sollicitudinem removemus. Iterum oportet hunc militem esse certum de donativo pro quo certat. Certitudo enim considerantis præmii laborem militiæ minuit, quoniam dura libens tolerat, quisquis sublimia sperat. Hoc autem donativum quantum sit, nullus plane cognoscit in via, sed cognoscet in patria. Plus enim perveniens inveniet, quam veniens possit æstimare. Hoc munus, ut breviter dicam, est perfecta Dei cognitio, quod habebimus cum Deum sicut est videbimus. Unde : « Satiabor, cum apparuerit gloria tuo

(72) Calceamenta apostoli tecta deorsum, sursum aperta. Idem notat et eodem sensu Hildebertus, *epist.* 31, lib. i

(*Psal.* xvi, 15). » Pro hoc acquirendo, militia est vita hominis super terram, sicut autem homo temporaliter accipitur, sic et vita. Dicitur autem homo per naturam, ut hic: « Quid est homo quod memor es ejus? » (*Psal.* viii, 5). Homo per culpam, ut, homo natus de muliere, brevi vivit tempore. Homo per gratiam, ut illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Vita naturæ est qua spirat homo. Vita culpæ qua vivit peccatum in nobis. Vita gratiæ qua vivit Christus in corde. Duae sunt a Deo; tertia ab homine. De his omnibus dicit David: « Deus, vitam meam annuntiavi tibi » (*Psal.* lv, 9). » Nam et illas quæ sunt naturæ vel gratiæ, Deo annuntiat, quia a 795 Deo eas se confitetur habere. Tertiam, quæ est peccati, confitetur aliquantulum [f. humiliter] Apostolus, qui dicebat: « Qui fui blasphemus » (*1 Tim.* i, 12). » Vita gratiæ est super terram; vita naturæ in terra; vita culpæ sub terra. Unde Paulus [de vita gratiæ]: « Nostra autem conversatio in cælis est » (*Phil.* iii, 20). » Vita naturæ in terra est, ubi nascitur homo ad laborem. Unde Job: « Homo nascitur ad laborem, et avia ad volatum » (*Job.* v, 7). » Vita culpæ sub terra; cujus autem vita fuit in culpa, merito in futuro mors erit in poena. Oportet igitur nos milites esse Christi, ut cum eo vivamus in gloria, quoniam equitatus ejus nostra salvatio, et tota vita ejus in militia fuit super terram. Unde: « Contristatus sum in exercitatione mea » (*Psal.* liv, 3). » Et ejus vita, nostra debet esse disciplina; passus est enim pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia ejus. Qui vivit et regnat per omnia sæcula C sæculorum. Amen.

CXV [De diversis XXVIII].

DE VIGILANTIA CHRISTIANA (73).

« Statue tibi speculam, pone tibi amaritudines, « dirige cor tuum in viam rectam » (*Jer.* xxxi, 21). »

Pia et salutaris est ista exhortatio, qua nos monet Spiritus Dei per Jeremiam prophetam, statuere nobis speculam, et ponere nobis amaritudines, et dirigere cor in viam rectam. Quandiu enim sumus in corpore, secundum Apostolum, peregrinamur a Domino, ambulantes per fidem, et nondum per speciem. In exilio sumus, et in agone. Militia enim est et tentatio vita hominis super terram, sicut ait Scriptura, Unde Sapientia ait: « Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in justitia et timore, et præpara animam tuam ad tentationem » (*Eccl.* ii, 1). » Disponentes enim se divinæ virtutis subicere, multiplex excipit tentatio. Tentantur blandis, tentantur duris. Nam et filios Israel egredientes de Ægypto olim cum Ægyptiis consecutus est Pharao (*Exod.* xv). Ita diabolus cum deseritur, solito asperiores immittit tentationes, qui rugiens circuit, quærens quem devoret (*1 Petr.* v). Necessaria igitur nobis est specula, unde hostium insidias declinare possimus. In specula enim eminentiores stamus, et inde lon-

gius prospicimus hostium assultus, et amicorum succursus prævidemus. De specula fructus custodiuntur, aliis verba diriguntur. Bona est hæc specula, et ideo in penetrali mentis statuenda, quæ tam multiplicem tenet usum. Hæc est specula contemplationis et discretionis. Contemplatio nos munit, discretio non custodit. Specula ergo ista gemina est; custodia scilicet et munitio. 796 Unde Habacuc: « Super custodiam meam stabo, et super munitionem ligam gradum, et contemplabor, ut videam quid dicatur mihi, et quid respondeam ad arguentem me » (*Habac.* ii, 1). » Nisi enim esset eruditus discretionis quæ custodit, et munitus arte contemplationis, non posset contemplari quæ ei dicuntur a Domino, nec respondere arguenti; obtunderetur intellectus ejus in contemplationis radio, deficeret sermo; in reddendo responso mens obtupesceret, labia contremiscerent. Moyses ille legislator, ex quo verba Dei audire cœpit, humana infirmitate se gravatum novit, ut non modo ad respondendum Domino, sed ad loquendum cum ea se profiteretur imbecillum. « Obsecro, inquit, Domine, non sum eloquens ab heri, et nudiustertius; et ex quo locutus es ad servum tuum, impeditioris et tardioris sum linguæ » (*Exod.* iv, 10). » Cum enim omni sapientia Ægyptiorum eruditus esset, tamen ubi vocem Domini audivit, et eloquia suscepit, sensit vocem suam exilem et gracilem, tardamque et impeditam linguam, et mutum se pronuntiat, cum Verbum quod est in principio apud Deum, considerat. Digna est ergo specula, quam sibi statuens custoditur et custodit, et munitur et munit, et quid sibi dicatur, et quid respondeat contemplatur. Non ignorat quid sibi dicat Deus, quid homo suadeat, quid diabolus consulat. Deus, sancta; homo, duplicia; unde: Corde et corde locuti sunt; caro, blanda; diabolus, magniloquia. Soli ergo Deo credamus, et in eo solo spem ponamus; non homini, non carni, non diabolo acquiescamus. Unde Micheas: « Nolite credere amico, nolite confidere in duce; ab ea quæ dormit in sinu tuo custodi claustra oris tui, quia filius patri contumeliam facit » (*Mich.* vii, 5). » et inimici hominis, domestici ejus. Stemus ergo super speculam discretionis et contemplationis, fructus bonorum operum, et vestimenta virtutum custodientes, ne nudi et vacui in via ambulemus. Caveamus a versutiis hostium spiritualium, qui anticipant vigilias nostras, et supra iter scandala ponunt nobis. Contemplemur quo animo ad nos veniant, qui fratrum speciem oblendunt, et amicorum faciem ostendunt. Et nunc enim falsi fratres (74) subintrant sub habitu pacis et religionis, volentes explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu sub ovina pelle lupinum gestantes animum, mel portantes in ore, aculeum in dorso. Simus ergo semper in specula. Circumspiciamus nobis undique, quia undique scandala, undique insidiæ; pertranscum versipallem, quem e diocesi Cenomanensi expulit.

(73) E Sangerman. 381.

(74) Forte hoc dixit adversus Henricum hæreti-

eunt et bestiae silvae rugientes, et catuli leonum, ut sapiant et quærant escam sibi; quorum esca terra est, id est vita est pecoris, 707 quia dictum est serpenti in maledictione: «Ventre et pectore repes, et cunctis diebus terram comedes (75).» Caveamus igitur ne in nobis escam inveniant bestiae, et catuli leonum, scilicet daemones, id est vitam malam, vitam peccatoris, qua delectantur et pascuntur; quorum alii comparantur leonibus, scilicet majores; alii catulis, scilicet minores. Sunt enim inter eos principatus et potestates et virtutes, adversus quos est nobis certamen, non modo adversus carnem. Unde Apostolus: «Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem,» tantum scilicet, «sed adversus principatus, et potestates, tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in coelestibus (Ephes. vi, 12).» Valde igitur necessaria est nobis specula, quibus tam difficilis et multiplex imminet lucta. Certamen enim suscepimus, cum ad serviendum Deo accessimus adversus carnem nostram et adversus sanguinem, id est homines, qui proximi nostri sunt, sed legem non servant quia (non) prodesse proximo, sed nocere laborant; et adversus spiritualia nequitiae, scilicet daemones invisibiles et nequam, et ideo vehementer timendi sunt et cavendi. Et præter hæc omnia hostium genera, est quidam spiritualis inimicus, qui populos excæcat, falsisque allicit bonis, et suis voluptatibus et oblectamentis ab amore retrahit regni coelestis..... (76)

CXVI (De diversis XXIX).

AD MONACHOS (77).

«Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum (Psal. cxxxii, 1).»

Sic gratulatur (78), dilectissimi, David fraternitati vestrae, [sicque] conventus nostros, quos de longinquo per spiritum prævidebat, magna exultatione collaudat, dicens: *Ecce quam bonum, et quam jucundum habitare fratres in unum.* Duo posuit, bonum et jucundum. Non enim bonum est omne quod jucundum est. Nec jucundum omne quod bonum est. Bonum est martyrium, sed non est jucundum. Jucunda est [supp. propria, seu voluptas] voluntas, sed non est bona. Sed communio fratrum bona est, et jucunditatem præstat. Sed quorum fratrum laudat cohabitationem? Spiritualium, non carnalium. Jacob et Esau carnales fratres fuerunt, et ideo eorum cohabitatio jucunda non fuit. Spiritu-
D
C
B
A
B
A
C
D

gelis, dicendo cum Propheta: «Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vite mee (Psal. xvi, 4),» scilicet, diebus æternitatis, quæ proprie vita debet vocari. Vita enim præsens mors est, quia plena miseriis, quia non est in patria, sed in exilio, unde suspirat Propheta, dicens: «Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est, habitavi cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea (Psal. cxix 5).» Cedar, id est tenebræ, scilicet, cum impiis nimis incola fuit anima mea. Et Apostolus ait: «Omnis creatura ingemiscit et parturit (Rom. viii, 22),» sed inter gemitus, tamen fructus bonæ operationis parit. Sed quænam est consolatio inter gemitus? Prius videamus causas gemitus, deinde ad consolationem redeamus. Quatuor sunt causæ nostri doloris. Fletus propter peccata, propter miseras hujus sæculi, propter compassionem proximi, propter dilectionem (f. dilationem) præmii. Propter peccata flebat qui dicebat: «Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo (Psal. vi, 7).» Idem de miseriis gemuit, cum dicit: «Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est, multum incola fuit anima mea (Psal. cxix, 5).» Apostolus, qui præcipit flere cum flentibus, gaudere cum gaudentibus, per compassionem dolebat, dicens: «Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror?» (II Cor. xi, 29.) Et Dominus super Lazarum fleuit et videns civitatem, flevit super illam. De dilatione præmii flent iusti, dicentes: «Super flumina Babylonis, illic sedimus et flevimus, dum recordaremur tui Sion (Psal. cxxxvi, 1).» Quasi dicat: Nos existentes nunc in fluminibus, id est in fluxu confusionis, sed super, quia omnia in mundo vel mundana superavimus. Illic sedimus, quia nec erecti per superbiam, nec jacentes per ruinam; et flevimus; sed quare? Quia non sumus in patria; et hoc est dum recordaremur tui, Sion coelestis. Ecce causæ gemitus. Quæ ergo consolatio? Quod superius diximus: «Ecce quam bonum, et quam jucundum habitare fratres in unum.» Spirituales enim fratres supernæ Jerusalem sunt cives, et exilio eodem participant; invicem consolantur, de patria sua colloquentes, et de spe recuperandæ hæreditatis congaudentes, juxta illud: «Exsultate, iusti, in Domino; rectos decet collaudatio (Psal. xxxii, 1).» Ideo autem habitare fratres in unum bonum est, quia Christus dilexit unitatem. Quod ait in Canticis: «Una est columba mea, una immacolata mea (Cant. vi, 8).» Item in Evangelio: «Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio eorum (Joan. xvii, 11).» De unitate suorum oravit Patrem: «Non pro his tantum rogo, sed

(75) Super pectus tuum gradieris, et terram comedes cunctis diebus vite tuæ (Gen. iii, 14).

(76) Sic desinit hic sermo, qui ideo imperfectus videtur esse.

(77) E Victorino et Lyrano. Habitus forte dum Cluniaci moraretur.

(78) Lyranus: Aggratulatur scilicet monasticos et suos.

pro his qui credituri sunt per verbum eorum **799** A in me, ut unum sint, sicut et nos unum sumus (*Joan. xix, 24*). » Hanc unitatem in corpore suo tunica sua designavit. Cum enim milites fregissent crura latronum, venientes ad Jesum, non fregerunt ejus crura, ut impleretur quod scriptum est: « Os non comminuetis ex eo (*ibid.*, 36). »

Corpus Christi figurat Ecclesiam. Integritatem corporis voluit servare, ut unitatem Ecclesiae figuraret. Eodem modo de tunica, quæ erat inconsutilis, desuper contexta per totum. Hæc non est divisa, sed sortita. Noluit eam dividi, quia tunica est Ecclesia, qua Christus quasi ornamento vestitur; quæ integra est et sortita, id est divina sorte electa. Hanc unitatem statim post ascensionem primitiva Ecclesia servavit. Legimus enim in Actibus apostolorum, quia « Multitudinis credentium erat cor unum et anima una (*Act. iv, 32*). » Hæc unitas, fratres charissimi, nisi sola dilectione et pacis vinculo haberi non potest. Dilectio est spiritualis et propria virtus sanctorum. Unde Dominus: « In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem; pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis (*Joan. xiii, 35*). » Et Apostolus: « Pacem sequimini cum omnibus, sine qua nemo videbit Deum (*Hebr. xii, 14*). » Et Dominus: « Beati pacifici, quoniam ipsi Deum videbunt (*Matth. v, 9*). » Debent esse justi sicut (de se) ait David: « Ego autem sicut oliva fructifera in domo Domini (*Psal. li, 10*). » Oliva est arbor pacis, virens hieme et æstate. Si ergo justus stare vult in domo Domini, sit oliva; sit pacificus et fructificans prosperitate et adversitate, ne incipiat esse oleaster. Nulla graviora bella quam intestina. Ibi periculum grave est, cum foris et intus sunt pugnae. Sed qui justus est, fortis perseveret, ne per scandala possit dissipari. Simpliciter quidem conturbantur; seminatores vero discordiarum damnantur. Unde Dominus: « Vae illi per quem scandalum venit (*Matth. xviii, 7*). » Quod autem perfecti per scandalum non dissipentur, ait per Salomonem Dominus: « Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias (*Cant. ii, 2*). » Filiae enim Jerusalem, id est fideles multoties nolunt turbare Ecclesiam, id est in perfecto candore virtutum perseverant, inter tribulationes earum. Quod in sacrificio Abrahamæ præfiguratum est. Præcepit Dominus Abraham: « Sume vaccam, et capram, et arietem trium annorum, turturem quoque et columbam. Qui accipiens universa hæc, divisit quadrupes per medium, et partes extrinsecus posuit; aves autem non divisit: descenderuntque volucres super cadavera, et abigebat eas Abraham. Cumque occubuisset sol, **800** facta est caligo tenebrosa, et apparuit lampas ignis, transiens inter divisiones illas (*Gen. xv, 29*). » Per quadru-

(79) Hic locus intricatissimus ab amanuensi, sic ad auctoris mentem reduci posse censemur: [Sive principes sæculi sint qui per arietem notantur, sive prælati, qui per vaccam, cum alios sanctæ prædica-

pedes, carnales homines designantur. (79) Sive principes sæculi sunt qui per arietem notantur, sive prælati Ecclesiae qui alios sanctæ prædicationis, alii quos capra significat. Omnes trium annorum, quia omnes in fide sanctæ Trinitatis oportet permanere; turturem et columbam, quia aves sunt quæ castitate et simplicitate perfectos justos expriment. Carnales itaque per lites et scandala dividuntur, et alii in alios insurgunt; justi vero incorrupti perseverant, et constantes non dividuntur. Volucres descendentes super cadavera, sunt demones, quorum cibus est discordia carnalium. Abraham abigens volucres, significat aliquam correctionem, qua justus ab eis demones abigit manu sanctæ increpationis. Occubitus solis significat, quod litigantibus occidit sol justitiæ. Unde Apostolus: « Sol non occidat super iracundiam vestram (*Ephes. iv, 26*). » Et, recedente sole, sequitur caligo, et cæcitas mentis in presenti. Turbatur enim a furore oculus mentis, et in futuro tempore ignis gehennalis. Audistis, fratres, constantiam bonorum, et audistis poenam discordantium. Timenda est cæcitas mentis; timenda est poena gehennalis. Nihil turpius quam lis inter religiosos, qui deberent lucere quasi luminaria in mundo. Hæ autem contentiones ex invidia et detractioe solent oriri. Sed in detractio est in claustris, ubi taciturnitas regularis? Quid ait Apostolus? « Si quis putat se religiosum esse, et non refrenat linguam suam, hujus vana est religio (*Jac. i, 26*). » — « Prohibe » ergo, ut ait David, « linguam tuam a malo, et labia tua, ne loquantur dolium (*Psal. xxxiii, 14*). » Videte unde venistis et ad quid venistis. De mundo existis et ad castra Dei fugistis. Divitias temporales possedistis [/. reliquistis], qui ad cœlestes promerendas venistis; et ideo paupertatem elegistis, ut dicat unusquisque vestrum: « Elegi abjectus esse in domo Domini, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum (*Psal. lxxxviii, 11*). »

Lot et uxor ejus exierunt de Sodomis. Lot non respexit; uxor ejus negligens respexit, et mutata est [in statuam salis (*Gen. xvi*).] Hi duo genera fugientium mundum intelliguntur. Qui virilis est animi, non respicit ad posteriora. Qui effeminatus est, ut canis redit ad vomitum; et animus ejus indurescit. Oblivioni ergo tradenda sunt quæ deseruistis, et spe cœlestium desiderio inebriati esse debetis. Est in Ecclesia potus inebrians; sed quam præclarus est! Etenim inebriantur ab **801** ubertate domus tuæ homines considerantes ubertatem cœlestis Jerusalem. Inebriantur, id est ex desiderio (ejus) parentes, filios, uxores, agros, divitias obliviscuntur et honores. Nolite alii aliis præferri, sed qui major est vestrum, fiat minister vester. Dimittite conventicula conspiracy et detractiois. Audite lionis lacte pascunt, sive sacerdotes, qui per capram signantur, quippe qui alios virtutibus præcedunt, et exemplo suo, quasi carne propria nutriunt.)

quid dicit perfectus in Psalmo : « Non seni cum concilio vanitatis, et cum iniqua gerentibus non introibo. Odivi Ecclesiam malignantium, et cum impiis non sedeo (Psal. xxv, 4). » Nec tamen prohibetur si quid est in Ecclesia quod vobis scandalum faciat, quod pacem Ecclesie turbet, quin a domino [id est prelato] discutiatur et, sicut dignum est, emendetur. Et pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra et intelligentias vestras in Christo Jesu Domino nostro, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

CXVII (De diversis XXX).

AD MONACHOS BENEDICTINOS (80).

« Aperi, Libane, portas tuas, et comedat ignis cedros tuas (Zach. xi, 1). »

Zacharias, undecimus prophetarum, post destructionem civitatis sanctæ jam factam, aliam per Romanos prædicit futuram. Inter reedificationis templi cunabula, prophetiæ spiritu vindictam Dominicæ passionis prænuntiat, plebis destructionem, civitatis eversionem, templi dejectionem. Idem etiam prophetans Dominum ipsam civitatem in mansuetudine visitaturum ait : « Exsulta satis, filia Sion ; ecce rex tuus venit tibi, justus et salvator, sedens super asinum pullum, filium asinæ (Zach. ix, 9). » Potest etiam de Spiritus sancti missione accipi hoc Zachariæ quod præmiimus testimonium, qui in die Pentecostes super discipulos in cenaculo congregatos descendit, corda eorum ignis sui fervore accendens. Tetrasyrticon (/i. tetrasticon) verbum hoc Zachariæ est trahi idoneum secundum historiam ad templi eversionem ; ad eam quæ die Pentecostes facta est Spiritus sancti missionem ; ad eam quæ fit quotidie ejusdem Spiritus sancti inspirationem ; et ad perfectam quæ in perfectioribus elucet supernæ gratiæ infusionem. Primo modo expositum pertinet ad comminationem ; secundo ad exhortationem ; tertio ad congratulationem ; quarto ad perfectionem. Prima expositio est singularis ; secunda, particularis ; tertia, generalis ; quarta, specialis. Comminans ergo secundum historiæ superficiem, propheta ait : *Aperi, Libane, portas tuas, et comedat ignis cedros Sion tuas*. Libanus est in Judæa mons Phœnicis, præ omnibus altus, cedris altissimis secundus. Recte ergo pro ipsum templum accipitur, structura excelsum, ornatu fulgens in oculos hominum ; unde Michæas vocat ipsum turrim nebulosam (81), vel quia universa quæ in templo ligna inveniebantur, de lignis erant cedrinis, sicut tabulata et trabes et hujusmodi. Recte per Libanum templum accipitur. Dirigens ergo ad templum vocem propheta ait : *Aperi, Libane, portas tuas, et comedat ignis cedros tuas*. Ignis scilicet Romanorum, per quem ad terram prosterneris in vindictam Salvatoris. Romanus exercitus civitati circumfusus, Domino permittente, victoriam obtinuit, et victorum consuetudine, universa quæ oculos sua tangebant ple-

nitudine, violenter rapuit, cæsis et in captivitatem reductis hostibus, argentum et aurum quod tabulis erat affixum clavis aureis et argenteis in modum digiti apissum abraserunt, ipsas tabulas, ut Joseph refert, incenderunt, ut ligno incinerato rivuli de argento effluerent, clavis in liquidum resolutis. Secundum historiam exponitur, ut audistis, quod præmiimus. Nunc quomodo primitivæ Ecclesie adaptari queat videamus : *Aperi, inquit, Libane, portas tuas, et comedat ignis cedros tuas*. Tum in bona, tum in mala significatione ponitur, et propter duas quas habet interpretationes. Interpretatur enim (Libanus) *candor*, vel *candidatio*. Candor est naturalis ; candidatio quandoque latenti turpitudini falso solet superduci, ut extra appareat pulchrum quod intus est sordidum. Unde Dominus in Evangelio quosdam comparat sepulchris foris dealbatis, intus omni spurcitia plenis (Matth. xxiii). Per Libanum intelligitur Christus propter virtutum decorem, propter incomparabilem vitæ perfectionem. Unde David : « Speciosus forma præ filiis hominum (Psal. xlv, 3). » Et illud in Cantico amoris : « Dilectus meus candidus et rubicundus, electus ex milibus (Cant. v, 10). » Hic est « gradiens in stola sua, » cujus « oculi vino pulchriores, dentes lacte candidiores (Gen. xlix, 12). » Huic propheta loquens ait : *Aperi, Libane, portas tuas*. Per portas apostoli accipiuntur, quorum corda Deus aperuit, cum ea rore suæ gratiæ perfudit. Hæ sunt portæ de quibus legitur in Psalmo : « Aperite (Introite) portas ejus in confessione, atria ejus in hymnis, confitemini illi (Psal. xcix, 4). » De his portis Joannes in sua Apocalypsi (cap. xxi) ait : Duodecim erant portæ : tres ad Orientem, tres ad Occidentem, tres ad Austrum, tres ad Septentrionem. Vel, ut nominis etymologiæ attendamus, congrue apostoli per portas accipiuntur. Dicitur enim porta a portando, et apostolica doctrina nos portante in via, sustentamur a via, ad **SOL** patriam sublevamur. Mos antiquorum erat sulco aratri construendæ civitati locum præsignare, et ubi ventum erat ad locum ubi portæ debebant fieri, aratrum sublevare, unde dicta est porta.

Sequitur : *Et comburat ignis cedros tuas*. Per cedros idem quod et per portas intelligi datur, scilicet apostoli, de quibus dici possit quos eos comedit Dominus, dum per Spiritum sanctum incorporavit. Unde dictum est Petro : « Macta et manduca (Act. xi, 7). » Dicimus autem ad cedros Dominum decorasse, id est in ipsis aliquos. Ignorantiam enim prius habebant et timorem. Dato Paraceto timor cessit constantiæ ; exclusit scientia tenebras ignorantis. Aperta sunt corda eorum ad intelligendas Scripturas. Animata est ad prædicandum timiditas. Timebant quia dictum audierant : « Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum (Matth. x, 16). » Nec mirum si timebant pauci infinitos, infirmos armatos, simplices astutos, idiotæ peritos, plebelli

(88) E ms. Andegav.

(81) Et tu turris gregis nubilosa filiæ Sion (Mich. iv, 8).

tyrannos. Potest et sic exponi, ut universali conveniat Ecclesiæ ex circumcissione et præputio in unum angularem lapidem collectæ. Non incongrue nomine Libani vocatur Ecclesia, de cujus pulchritudine in Cantico amoris dicit sponsus : « Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te (*Cant. iv, 7*). » Hinc per prophetam a Domino dicitur : *Aperi, Libane, portas tuas*, etc. Tres sunt portæ, quibus Domino aperitur, et per quas ad ipsum itur. Ad quod significandum tria circa templum erant atria. Hæ tres portæ sunt tres timores, servilis, initialis, filialis. Prima porta exit servus, secunda discipulus, tertia filius. Servus trahitur timore supplicii ; discipulus sequitur amore magistri ; filius occurrit desiderio patris sui. Has portas aperit Ecclesia pro varietate filiorum, quosdam excitans ad cor humile, quosdam ad cor mediocre, quosdam ad cor humile. Ad cor humile, sicut ubi : « Redite, prævaricatores, ad cor (*Isa. xlv, 8*) ; » ad cor mediocre, ut ibi : « Time te Dominum, omnes sancti ejus (*Psal. xxxiii, 8*). » Et : « Ascensiones in corde suo disposuit in valle lacrymarum (*Psal. lxxxiii, 6*) ; » ad cor sublime, ut ubi dicitur : « Estote perfecti sicut et Pater vester cælestis perfectus est (*Matth. v, 48*). » Et : « Accedet homo ad cor altum, et exaltabitur Deus (*Psal. lxxiii, 7*). » Et comedet ignis cedros tuas, id est Spiritus sanctus ampliori dono gratiæ suæ perfectos sublimabit. Quos enim commendat singularis obedientiæ, hos extollit privilegiata donorum gratia. Quarta expositio ad perfectos pertinet, prælatos scilicet claustrales, qui quanto perfectiores, tanto inveniuntur pauciores. Sed dicet aliquis : Quomodo potes congrue Libani nomine censere virum claustralem, quem ostendant vestes inoultum, jejuna macilentum, vigiliæ pallidum ? **804** Sic quærenti sic potest responderi : Nescis considerare ; non enim sufficis [*f. suspicis, seu inspicis*] quæ intus lateat jucunditas, quæ et quanta mentem exhilaret spiritualium donorum fecunditas ; stercora ficulnæ apposita attendis ; ficulnæ fecunditatem non respicis. Judicare non potes oculo exteriori de pulchritudine interiori. Talium animæ bonis Dei saginantur in via, satiabuntur in patria. Tales legimus fuisse Macharios, Paulos, Antonios, quorum conversatio in cælis erat, tanto Deo proxima, quanto a tumultu sæculi remota. Ad hanc perfectionem sancti [*f. sanctitatis*] significandam, summus pontifex mantum fert rubeum, ut in ipso et per ipsum perfectionis elucescat exemplum. Sic perfectis et perfectorum cuilibet (dicitur :) *Aperi, Libane, portas tuas* latenti et teneræ adhuc Ecclesiæ. Tria Deus instituit, per quæ perfectionis summa in vobis, fratres, consistit. Ne putetis divum Benedictum vestræ conversationis jecisse fundamentum : Dominus Jesus vitæ vestræ sanctitatem, quando Ecclesiam fundavit, in tribus præordinavit ; scilicet in dilectione fraterna, in communi sub-

A stantia, in humili obedientia. De dilectione fraterna scriptum legitur : « Credentium erat cor unum et anima una (*Act. iv, 32*). » De communi substantia dictum invenitur : « Et nullus eorum aliquid dicebat suum, sed omnia erant eis communia (*ibid.*) ; » de humilitate obedientium dicitur : « Qui major est inter vos, erit minister vester (*Marc. x, 43*). » Verum est beatum Benedictum beatæ vitæ principium non primo invenisse, sed quædam appendentia addidisse, sicut in siccitate ciborum, in asperitate vestium, in partibus jejuniorum, in horis orationum. In prima porta Judas perit, qui factus apostata, a fraterna dilectione decidit. In secunda Ananias et Saphira, qui aliquod proprium servare voluerunt. In tertia Simon Magus, qui obedire noluit, et ideo cum reatu mortis decessit.

B *Et comedet ignis cedros tuas.* In hac lectione, cedri in mala significatione accipiuntur, et apponuntur cedri malæ portis hominis ; fraternæ scilicet dilectioni invidentia, communi substantiæ proprietas, indebita obedientiæ inobedientia. *Aperite, fratres, portas Domino*, invicem diligendo, nihil proprium possidendo, et ignis, id est Spiritus sanctus comedet vestras cedros, id est omnem montis absterget lacrymam. Ecce illud Zachariæ quod promisimus pro modulo nostro quatuor exponendi modis executi sumus. Rogemus ergo singuli, ut Spiritus sanctus quod in nobis est luteum emundet, quod tenebrosum illustret, quod imperfectum consummet ; et quia ignis est natura sursum ferri, et secum incensa trahere, oremus ut nos rapiat obviam Domino **805** nostro, judici nostro, qui vivit et regnat id sæcula sæculorum Amen.

CXVIII (*De diversis XXXI*).

DE PERFECTIONE MONASTICA (82).

Cum egrederetur Lot de Sodomis, locuti sunt ad eum angeli, dicendo : « Salva animam tuam, ne respicias post tergum. Quibus ait Lot : Est civitas parva, ad quam possum fugere, quæ vocata est Segor. Cui angeli : In monte salvum te fac (*Gen. xix, 17*). »

D Novistis, fratres charissimi, quia Lot nepos [*seu frater*] Abraham inter pessimas in Sodoma et Gomorrha moratus est : quas civitates volens subvertere Dominus, misit angelos, qui eum et uxorem ejus et filias exire facerent de locis impiorum, ne cum impiis perirent. Qui cum exirent, dixerunt angeli ad eum : *Salva animam tuam ; noli respicere post tergum, nec stes in omni circa regione.* Uxor vero mutata est in statuam salis, quia retro post tergum respexit. In Lot et uxore ejus duo genera hominum designantur, mundum relinquentium, quorum aliud deserit mundum, aliud respiciendo (retro) venit ad mortem. Per Sodomam vero et Gomorrham mundus intelligitur, quia Sodoma *muta cæcitas*, Gomorrha *asperitas* interpretatur. Mundus enim mutus est, id est irrationabilis et mutis ani-

malibus comparabilis. Unde Psalmista: « Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (Psal. xlviii, 13). » Asperi sunt homines et feroces quia seipsos et justos persequuntur. Mittantur ergo multoties angeli, id est nuntii scilicet prædicatores, qui extrahant quosdam de mundo, quibus præcipiunt salvare animas suas, et fugere incendium Gomorrhæ, id est libidinis et cupiditatibus sæculi abrenuntiare. Quibus præcipitur, ne post tergum respiciant, quia omnes post perceptam gratiam vias vitæ ingressi, non debent ad ea, quæ deseruerunt, redire. Melius est enim non agnovisse veritatem, quam post agnitam retroire. Alii respiciunt et mutantur, alii nec respiciunt, nec mutantur. Femina respicit et mutatur in statuam salis, quia effeminati et non virilis animi est, ad sæculi fetorem redire, et redeuntessunt sal, quia condimentum aliis ne talia faciant, et talia patiantur, edocendo [faciunt]. Lot vero præcipiunt angeli, ut in monte se salum faciat. Mons iste est vita contemplativa, ad quam accedere, relictis omnibus sæcularibus curis, exiens de mundo præcipitur. Hæc est illa contemplativa vita, de qua 806 legitur in Evangelio: Quidam adolescens dixit Domino: « Magister, quid boni faciam ut habeam vitam æternam? Qui dixit: Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. Dixit illi: Quæ? Jesus autem dixit: Non homicidium facies, non adulterabis, non facies furtum, non falsum testimonium dices; honora patrem tuum, et matrem tuam, et diliges proximum tuum sicut te ipsum. » Hæc omnia ad vitam activam pertinent. Postea dixit adolescens: « Omnia hæc custodivi, quid adhuc mihi deest? Ait illi Jesus: Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habetis thesaurum in cælo, et veni, sequere me (Matth. xix, 16). » Sed Lot videns non posse se ascendere ad hunc montem, ait: « Est civitas parva, ad quam possum ascendere, quæ est Segor. » Civitas illa parva, activam vitam significat, ad quam fugit qui non potest ascendere montem. Segor enim interpretatur *parvula*. Melius est enim ut in Segor, id est in parvula vita, laicali conversatione (*f. conversatione*), conjugio sit contentus, quam post arreptum montem virtutum, ad humilia, id est ad sæcularia redeat. Tamen in sequentibus legitur: « Ascendit Lot de Segor, et mansit in monte (Gen. xix, 30). » Est scilicet illi conveniens ascensus, ut de hac vita (*f. de activa vita*) ascendatur ad contemplativam. Dicit enim Dominus in Evangelio: « Qui reliquerit patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet (Matth. xix, 29). »

Fratres charissimi, quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Vos Sodomam et Gomorrhæam deseruistis; vos incendium libidinis, et curam sæcularium voluptatum effugistis; vos in monte jam ascendistis. Cavete, dilectissimi, ne

A post tergum respiciatis. Vilescent postposita, quæ sunt fallacia bona et transitoria. Amate cœlestia quæ sunt vera et perpetua bona. Vos estis veri pauperes, quia omnia exuistis, ut veræ beatitudinis participes essetis. De vobis dictum est: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum (Matth. v, 3). » Spiritu dicit, quia pauperes coactione, non mente, nequaquam beati sunt. Vos estis Christum secuti, dicentes: « Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te (Matth. xix, 27). » Vos emistis thesaurum Domini, de quo scriptum est: « Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito in agro, quem qui invenit homo, abscondit, et præ gaudio illius vadit, et vendit universa quæ habet, et emit agrum illum (Matth. xiii, 44). » Thesaurus iste est regnum cœlorum: ager vero iste est divina disciplina, id est scientia evangelica et divina. Thesaurus absconditus est, quia per doctrinam divinam regnum cœlorum addiscitur et acquiritur. Quem qui invenit homo, abscondit. Ideo abscondit bonus [homo], 807 ut servetur a malignis spiritibus et hominum laudibus. Dum enim jactat se esse bonum (quia qui publice ostendit thesaurum, deprædari desiderat), vadit, et vendit quæ habet. Tunc incipit ire, cum incipit diligere; vendit omnia quæ habet, cum postponit quæ retinet; emit agrum illum, cum venit ad cœlestis disciplinæ studium. Regnum cœlorum venale omnibus exponitur, quia nihil vilius, inquit Gregorius, cum emitur; nihil charius, cum possidetur, quia tanti est, quantum habes. Qui ergo pro illo omnia vendidistis, laborate ut quod optatis habeatis. Non enim coronabitur, nisi qui legitime certaverit. « Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Matth. x, 22). » In mundo in libera potestate fuistis. Ecce pro Deo iugo Dei submissi estis, ut sublata scientia peccandi, catena obedientiæ in bono proposito possitis retineri. Sed cum nihil proficiat bene operari ex coactione, nihil faciatis nisi ex voluntate. Qui enim coacti bene faciunt, Simoni Cyrenæo, quem Judæi angariaverunt, ut portaret crucem Jesu, comparantur. Crucem Cyrenæus portat et non moritur: angariatur, sed sine fructu. Similiter monachi cruciant corpus vigiliis, jeuniis et laboribus, sed multoties coacti. Unde Gregorius: « Crucem Christi in angaria portat, qui cum ad bonum opus ex voluntate non ducitur, rem justæ sine fructu peccator operatur. » Crucem portat et non moritur, qui corpus macerat et mundo vivit. Estote ergo ex voluntate subjecti, obedite magistris vestris in Domino. Nihil enim est majus obedientia. Sicut enim inobedientia nocet, ita obedientia valet. Adam periit, quia inobediens fuit. Christus resurrexit, quia usque ad mortem Patri obedivit. Unde Apostolus: « Sicut per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi, ita per obedientiam unius, justi constituentur multi (Rom. v, 19). » Jonas fuit inobediens, et a cæto absorptus est. Saul fuit inobediens, et a dæmone correptus

est. Legitur in vitis Patrum, quod quidam ex Patribus in extasi positus, vidit quatuor ordines ante Deum. Primus ordo erat hominum infirmantium et gratias agentium Deo. Secundus vero erat eorum qui hospitalitatem sectantur, et in hoc ministrant. Tertius erat illorum qui solitudinem sectantur. Quartus vero eorum qui propter Deum in obedientia subjecti sunt Patribus. Erat ergo illis tribus ordinibus hic ordo superior, qui obedientiam exhibebat, et habebat torquem auream, et maiorem gloriam præ cæteris possidebat. Dixit autem senex ei qui in extasi sibi hoc demonstrabat: Quia alii omnes habebant aliquam requiem, ad adimplendas proprias voluntates, **SOS** hi vero qui obedientiam exercent, omnes voluntates relinquunt. Totus [hic ordo] Patris iubentis pendet in voluntate, et ideo maiorem gloriam præ cæteris sortitus est.

CXIX [De diversis XXXII].

AD MONACHOS BENEDICTINOS (83)

« Tulit Isai asinum plenum panibus.... et hæc dum de capris, et per manum filii sui David misit Sauli (I Reg. xvi, 20). »

Com agitaretur Saul a spiritu maligno, inventus est David sciens psallere in cithara, et requisitus a Patre (f. a rege Saul), et misit eum cum muneribus pater ad mitigandam iram regis. Historia nota est, sed quoniam omnia contingebant illis in figura, sub velatione istorum verborum, ut credo, conceptio Salvatoris a Samuele est prophetata, ab aliis tamen satis plane est prænuntiata. Sed ex quibus, vel in quibus fuerit, non plene fuit præcognita. Satis plene prophetata fuerat ab Isaia, dicente: « Ecce Virgo concipiet, et pariet Filium, etc. (Isa. vii, 14). » Et Jeremias: « Novum faciet Dominus super terram, mulier circumdabit virum (Jer. xxxi, 22). » Et Isaias: « Antequam paritoret, peperit masculum (Isa. lxi, 7). » Et clamabant antiqui: « Emitte Agnum, Domine, dominatorem terræ (Isa. xvi, 4). » Nec prædixerunt tamen illi ex quibus fieret illa conceptio. Quædam supplevit Samuel verbis prætaxatis. Illi enim plene ostendit ex quibus habeat esse conceptio Salvatoris, ad cuius intelligentiam nos mit'it, quando dicit *asinum plenum panibus*, et non onustum. Si enim aliquid mysticum non intellexisset, ridiculus hæc dicendo videretur. Prædicat ergo conceptionem Salvatoris, quia sicut est ineffabilis [f. inenarrabilis ejus generatio], ita ejus conceptio est ineffabilis, imo innaturalis. Quia igitur ejus conceptionem prædicat, salva pace historię, possumus addere hodie, et dicere: Hodie tulit Isai asinum plenum panibus, quos per manum filii misit Sauli. Hæc Salvatoris conceptio longe alia est ab humana conceptione. Nam humana ex duobus tantum habet subsistere. Salvatoris vero conceptio ex tribus. Illa fit ex duobus sanguinibus in carne, scilicet

(83) E ms. Andegav.

A anima et corpore. Postea in homine quadraginta dierum revolutione, existit caro sine anima, lineamenta corporis suscipiens. Hæc sine virili semine fit ex tribus, anima, carne et verbo. Quæ sicut nova et inaudita, ita novo genere verborum et inaudito prænuntiata. Quis enim audierat alicujus conceptionem ex asino, et hædo, et verbo fieri? Nullus. Hæc conceptio facta est miro et ineffabili modo. Sicut enim rivulus **SOS** per carnalem fistulantem, ita descendit Filius Dei in Virginis utero, ut de ipsa sumeret rivulum fistulatum. Per asinum ergo animam Christi intellige. Asinus enim est jumentum imbelles et mansuetum. Unde pro sua mansuetudine huic jumento homo primum legitur insedisse; unde asinus a sedendo dictus est. Humile est, inquam, hoc jumentum præ cæteris; dentibus enim non vorat, cornibus non ventilat, ungulis non laniat, pedibus non conculcat. Hic est humilis Christi spiritus, cui plenitudo divinitatis corporaliter, id est solide insedit; humilis et mansuetus, quia sicut ovis coram tondente se obmutuit, et humiliatus est usque ad mortem. Talis dignus est plena Dei habitatione. Super quem enim habitat Deus, nisi super humilem et quietum et tremantem verba sua? Asinus iste plenus fuit panibus. Mira res! De quibus panibus loquatur vix intelligo. Si singulariter plenus pane dixisset, satis esset facilis interpretatio. Nam panis ille qui de cælo descendit, plene animam Christi reficit, quam plene inhabitat, et quam ineffabiliter sibi univit; sed particulariter dicit: *panibus*. Removet ergo nos ab intelligentia divini panis. Mira res! Legi Pharaonem panes arte pistoria compositos comedisse, qui sunt peccata argumentosis deceptionibus illata. Sed nunquam panibus istis plenus fuit asinus Dei. Etiam panes offertorios, quorum quidam excoquebantur in clibano, quidam in sartagine, quidam in craticula, quidam in aqua. Panes isti sunt memoria et recordatio peccatorum, qui in mentis nostræ clibano decoquantur. Sed nunquid ipse habuit recordationem peccatorum? Absit! Ipse enim est « qui peccatum non fecit (I Petr. ii, 22), » — « nec inventus est dolus in ore ejus (Matth. xv, 36). » Legimus etiam septem panes evangelicos, quibus ipse satiavit septem millia hominum, et replevit, qui sunt septiformes gratiæ Spiritus sancti. Sic panibus istis ejus animam Dominus esse repletam [voluit,] quoniam ipsi dedit scientiæ plenitudinem. Sed hanc scientiam habuit ipse antequam animam assumeret, quod notum est omnibus. Oportet ergo ut aliorum panum quæramus plenitudinem. Sicut enim, secundum quod Deus plenitudinem habuit scientiæ [supp. increatæ,] secundum hominem habuit plenitudinem scientiæ, creatæ, alterius non est secundum quod Deus, et alterius (secundum quod) apparuit incarnatus. Unde et aliis panibus quam evangelicis in anima fuit plenus. Hi sunt panes laboris, panes do-

loris, panes propositionis, panes fortitudinis. Legimus enim eum laborasse prædicando. Unde dicitur: « Laboravi sustinens [*al.* clamans]; rancæ factæ sunt fauces **§10** meæ (*Psal.* lxxviii, 4). » Legimus doluisse; flevit enim super Lazarum, flevit super civitatem et super mulieres. Isaias etiam: « Vidimus eum plenum doloribus, non habentem speciem, neque decorem. » De panibus propositionis, in Levitico, de quibus non licebat comedere, nisi sacerdotibus solis; de quarto legimus quod Elias in fortitudine panis unius, jejunavit quadraginta diebus, Laboravit igitur in prædicatione, doluit in compassione, exemplum dedit in operatione, passus est fortitudine. Prædicavit ut instrueret, compassus est ut prodesset, operatus est ut exemplum daret, passus est ut redimeret; sed quarto pane, scilicet passionis, potius plenus fuit, quam aliis et nobis fuit utilior. Nam panis passionis non solum nobis fuit redemptis, sed perfectio. Nam in ara crucis fuit pretium; in altari ferculum, sive poculum, in morte viaticum, in cælo præmium. Ecce quibus panibus plenus fuit noster sanctus Asinus. Similiter et hædus de capris; hædo solet comparari corpus Christi, quia per hædum solet peccatum figurari, et ipse carnem similem peccati assumpsit. Et sicut duo sunt in nobis, culpa et poena, et in uno illorum nobis assimilatur, et non in altero, videlicet in poena, et non in culpa, ita sunt quedam in hædo, et in quibusdam illorum illi assimilatur, et non in aliis. Est enim hædus animal olidum, et petulcum, et asperum; et per hæc tria genera designantur vitiorum consuetudo, lascivia et instabilitas. Fetor est in consuetudine, petulantia in instabilitate, asperitas in corruptione. De fetore dicitur: « Putruerunt, vel putuerunt cicatrices meæ (*Psal.* xxxvii, 6). » Et alibi: « Computruerunt sicut jumenta in stercore suo (*Joel.* i, 17). » De instabilitate dicitur: « Non sic impij, non sic, sed tanquam pulvis quem projicit ventus a facie terræ (*Psal.* i, 4). » Ascendunt et descendunt campi in locum quem fundasti eis. De ariditate [*f.* asperitate] dicitur: « Terra spinas et tribulos germinabit tibi (*Gen.* iii, 18). » In his non assimilatur caro Christi hædo, sed in aliis. Hædus amaris pascitur, pascendo in altum erigitur. Alta et invia ab eo transcenduntur. Et amaris pastus est Christus. Nam in horto fuit tentus, inde ad Caipham tractus, flagella expertus, opprobriis saturatus, in cruce mortuus, post mortem lanceatus. Christus in altum se erexit. Quamvis enim de natura sensualitatis horreret mortem, tamen, ratione duce, suam voluntatem voluntati divinæ supposuit, dicens: « Non sicut ego volo, sed sicut tu (*Matth.* xxvi, 39). » Ima et alta transcendit, cum nubes clara eum, videntibus discipulis, in cælum levavit. Unde dicitur: « Videntibus illis elevatus est, et nubes suscepit eum ab oculis eorum (*Act.* i, 9). » Similiter de capris, id est de media perversitate **§11** Judæorum, quæ per capras solet figurari. Boni Judæi fuerunt in patriarchis et pro-

phetis; mali in Scribis et Pharisæis. Boni fuerunt in primitiva Ecclesia, id est in apostolis. Boni erunt in fine mundi, quando corda filiorum convertentur ad patres.

De capris natus est Christus, quia tempore perversorum incarnatus est. *Tulit ergo Isai*, id est Deus Pater, creavit *asinum et hædum*, id est animam et carnem Christi, *per manum Filii sui*, id est per Filium suum, qui manusejus dicitur. Unde: Et manus Dei confortant me. Sicut enim per Filium omnia fecit, sic per Christum animam et carnem creavit et creando sibi univit. Sed mirum est, inquires, quod tu dicis, per asinum animam Christi significari. In conceptione enim hominis, solet corpus animam præcedere. Ergo si ordinem hunc propheta sequi vellet, hædus asino præponi debuisset. Sed mira Dei dispositione, et alto Dei consilio, ita ordinavit propheta, ne tu intelligeres esse in conceptione Christi sicut et in aliis. In sua enim conceptione, nec corpus animam, nec anima corpus præcessit. Hunc igitur Filium sic conceptum misit Pater suus Sauli, id est morti. Per Saulem enim mortem solemus intelligere. Sed mirum est quod dicis: Ipse enim conceptus est in vitam, non in mortem; tamen eadem die qua conceptus est, revolutione triginta duorum annorum et dimidii, mortuus est; et inde est quod cum in carnem missus est, in mortem mitti dictus est. Quod prævidens Moyses, ait: « Non coques hædum in lacte matris suæ (*Exod.* xxxiv, 26), » id est non interficies Christum eadem die qua conceptus est, cujus præcepti transgressores tenentur Judæi. Quamvis ista sic possint exponi de conceptione Salvatoris, sicut prædiximus, tamen si acutius, si subtilius verba illa attendere volumus, vobis ad quos loquor, sunt proposita. Dicitur ergo de vobis; *Tulit Isai per manum filii sui asinum*, quia et vos tradidit morti. « Filium enim Benedicti appello dispositionem, id est consilium, sive deliberationem, qua ipse deliberavit Regulam, et conversationis vestræ ordinem. » Manus enim filii est illius scriptura, in qua vobis tradidit quod in mente conceperat, et illa scripta est manu filii, per quem vos morti tradidit. Si enim observatores illius fueritis, quia mortui eritis mundo, sicut mortuus non videt quæ in mundo aguntur, nec audit homines cum fabulantur, sic omnia promittentem relinquit. Et vos mundum reliquistis, nec homines videtis, nec eorum fabulas audire debetis, quia sicut mortuus sepelitur, ne visibus pateat humanis, sic et vos inter terminos claustrales quasi sepulti, ne visibus hominum, **§12** quorum colloquia fugere debetis, appareatis. Sicut etiam mortuus circumvolvitur sudario, et ligatur insititæ, et sic sepelitur, « sic et vos circumvoluti colobio, et ligati cingulo, etiam dormire debetis. » Id in tribus fratribus potestis perpendere, quorum alius erat dives in sæculo, alius pauper in eremo, alius migraverat e mundo. Venit ergo qui dives fuerat ad pauperem ut eum juvaret; qui ait: « Vade ad fratrem meum ut te adjuvet. » Et ille

« Cur derides me? nonne ipse mortuus est? Quomodo ergo potest me juvare? » — « Similiter, inquit, et ego mortuus sum, et te juvare non possum. » Sic et vos mortui estis mundo. « Vos estis asinus et hædus Benedicti. Sed ne pigeat vos, quod asinum vos voco: » vobis enim præcipue Dominus insidet, vohiscum semper est, et vos cum illo. Unde Propheta: « Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum (*Psalm.* LXXII, 13). » Vos estis asinus ille, cui dixit Jacob: « Issachar asinus fortis, accubans inter terminos (*Gen.* XLIX, 14), » super humeros onera portans. « Pater enim vester terminos vobis imposuit, quos non debetis transgredi » in manducando, legendo, dormiendo, loquendo. « Etsi enim estis fastiditi, non licet vobis cum aliis non ire ad mensam. » Si vultis vigilare, cum aliis tamen oportet vos dormitorium intrare; et si dormire, oportet vos cum aliis vigilare; si loqui, cum aliis tacere; si legere, cum aliis cessare, et verba mutua quandoque dare; et sic accubatis in terminis, et humeros vestros suppositistis oneribus ferendis. Sed quam sint bona illa unusquisque vestrum novit in libro experientiae, et ideo melius novit quod, ut scimus, præ cæteris humeros vestros onerat: « Votum scilicet. Dixistis enim: Juravi, et statui custodire judicia justitiæ tuæ. » Sed quibus panibus plenus est asinus talis? scilicet, monachum non decet, nisi lamenta. Si monachus est, totus debet esse in orationibus et lacrymis, non in exultationibus et cachinnis. Monachus siquidem custos unius dicitur. Qui custos est sui, repletus est panibus. Qui sunt panes isti? Lacrymæ pro peccatis propriis. Unde illud: « Surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris (*Psalm.* CXXVI, 2). » Et ibi: « Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo (*Psalm.* VI, 7). » Et ibi: « Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte (*Psalm.* XLII, 4). » Pro peccatis proximorum, ut Dominus super Lazarum, et super civitatem: « Quia si cognovisses, et tu, etc. (*Luc.* XIX, 42). » Peccata enim proximorum sunt frictoria iustorum. Pro longitudine exilii, ut David: « Heu mihi! quia incolatus meus prolongatus est (*Psalm.* CXIX, 5). » Pro desiderio regni. Unde dicitur: « Super flumina Babylonis, illic sedimus et flevimus (*Psalm.* CXXXVI, 1). » His panibus debetis esse pleni. Vos estis hædus sumptus de capris, id est de domo hujus prævæ **813** et perversæ nationis. Hædus enim asperitatem habet in pilis. Sic vos debetis habere asperitatem, id est vilitatem in vestibus. Vestis enim vestra debet esse hædina, sive monastica, id est, sordidas et viles vestes debetis habere, et asperas, quæ significantur per pilos hædorum, qui asperi sunt et viles. Vultis breviter audire quæ debeat esse conver-

A satio monachi? Vultus ejus debet esse perfusus lacrymis, pectus raucum suspiriis, victus tenuis, lectus, difficilis, somnus brevis, oratio jugis, lectio moralis, incessus humilis. Hæ sunt sordes quas debet habere monachus. Qui has sordes negligit, fecunditatem non habebit. Hæc sunt stercora et sordes, quæ ponebat Pater vester Benedictus infusione ficulneæ, ut eam fecundaret. De eodem alibi dicitur: De stercore bonum lapidabitur piger (*Ecclesi.* XXII), id est, qui piger est in his, non consequetur fructum. Ecce vos estis asinus plenus panibus, et hædus sumptus de capris, quos tulit Isai, id est Pater vester Benedictus, per manum filii sui misit Sauli. Filius ejus consiliarius est ejus et deliberans. Prius enim deliberavit Regulam et rigorem ordinis vestri, et post in scripto redegit; quod scriptum est, manus est filii, et per hanc manum filii sui, vos Sauli, id est morti, misit, quia non licet vobis transgredi quæ in scripto reliquit. Vos igitur qui jam mortui estis mundo, commoriimini Christo, quem misit Pater ad moriendum pro populo, **(84)** ut tandem occurramus ei obviam in aere, accepturi benedictionem æternam ab eo, quando venerit ipse iudex, Dominus noster Jesus Christus, judicare vivos et mortuos, et sæculum per ignem. Amen.

CXX [De diversis XXXIII].

AD MONACHOS BENEDICTINOS. DE PERFECTIONE (85).

Legitur, fratres charissimi, quod Jacob habuit duas uxores (*Gen.* XXIX), Liam videlicet et Rachel; alteram lippis oculis, alteram clare videntem; alteram in filiis secundam, alteram vix habentem duos filios. Et septem annis servivit pro Lia, septem pro Rachel. Hæc sunt figura Veteris Testamenti. Novum Testamentum diligit veritatem, quamvis involutam quam sub umbra sua latentem obtinuit, et cum **814** ipsa nobis præsentatur, mens intelligentis interiora perscrulantis, et saporis spirituali intellectus satiatur. Jacob iste, quem audivistis, Deum Patrem cœlestem figurat, qui sibi per adoptionem quotidie filios generat. Duæ uxores, duæ vitæ, quibus homines degunt, intelliguntur, activa scilicet et contemplativa. Lia activam, Rachel contemplativam significat. Lia enim *laborans* interpretatur, quia activa vita in labore hujus mundi, Deo tamen serviendo, sudat. Deo quippe servit dum pauperes recipit, visitat, consolatur, sepelit, et eis cætera opera misericordiæ exhibet. Sudat dum sibi et filiis, et uxori acquirit unde vivat, et unde pauperes Christi pascantur. Lippa est Lia, quia quandiu in sæcularibus sumus, clare videre Deum non possumus; est tamen secunda filiis, quia plures activi, pauci contemplativi inveniuntur. Rachel vero *ovis*, vel *videns principium* interpretatur, quia contemplativi sim-

(84) Non spernendam, imo quasi indubitam ex hoc sermone monachatus Hildeberti probationem desumi posse videtur, in quo toties, aut sancti Benedicti, aut ejus sanctæ Regulæ, et monasticorum exercitiorum facit mentionem; licet enim monachos coram quibus loquebatur, in secunda persona ad vir-

iles monasticas adhortetur, quæ dicit sibi ipsi applicat, dum ita in prima et propria persona concludit: *Ut tandem occurramus ei obviam in aere accepturi benedictionem æternam ab eo*, etc.

(85) E Victorino.

plices et innocentes sunt ut oves, et a tumultu seculi expediti, ut soli divinæ contemplationi vacantes, videant clarius illum qui ait: « Ego sum principium, qui et loquor vobis (Joan. viii, 25). » Unde non lippa, sed formosa, et clare videns describitur. Duos filios habet, quia duo sunt genera contemplantium. Alii enim vivunt in communi. Alii solitarii, ab hominibus segregati. Unde duorum alter Joseph vocatur, alter Benjamin appellatur. Joseph enim, qui *augmentum* interpretatur, similitudinem simul viventium exprimit; Benjamin autem, id est *filius dexteræ*, solum Deum viventem, et solatium dexteræ Dei habentem, non hominis, significat. Septem anni septem vitas, quæ septem diebus volvuntur, designant, in quibus homo activam vel contemplativam acquirit, sed magis beatorum et perfectorum est contemplativa, quam activa. Unde Dominus in Evangelio: « Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia quæ habes, et da pauperibus (Matth. xix, 21). » Et de Maria ait: « Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea (Luc. x, 42). » Sed notandum est quod ait: *Quæ non auferetur ab ea*. Activa enim auferetur, sed contemplativa semper perseverat. Activa tantum in præsentī est; contemplativa hic incipit, sed in cælo perficietur, quia ibi Deum videbimus facie ad faciem. Quem enim hic per speculum et in ænigmate consideramus, ibi in Dei laudibus perdurabimus, juxta Psalmistam: « Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæculum sæculi laudabunt te (Psal. lxxxiii, 5). » Sed **§15** quæ est illa domus? Domus regni cælestis, de qua David, cum consilium nostræ redemptionis ei revelatum fuisset, exsultans ait: « Lætatus sum in his, quæ dicta sunt mihi; in domum Domini ibimus (Psal. cxxi, 1); » quasi aliquis, quid audivisset, quid sibi revelatum fuisset, nobis consilium divinum delexit, dicens: *In domum Domini ibimus*; et quæ esset domus Dei postea describit, dicens: « Jerusalem, quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum (ibid., 3). » Non enim superna Jerusalem est civitas, sed quasi civitas ædificatur, dum fideles, qui sunt lapides vivi, et cæmento dilectionis colligati, in ædificationem illius ponuntur, et semper usque ad ultimum justum augmentabitur. Sed activa non (illuc) usque extenditur, quia ibi opera misericordiæ non impediuntur (f. non impenduntur). Quomodo enim misericordia exhibetur, ubi nullus miser invenitur? Quomodo pauperem pascet, ubi nullus esurit, ubi panis intus (f. vitæ) omnes reficit? Cui potum dabit, ubi nullus sitit, sed foris æternus vivus (f. rivus) omnium sitim exstinguit?

Vos autem, fratres charissimi, optimam partem elegistis, dum contemnere mundum disposuistis. Maluistis terrena despiciere, quam cælestia, pro brevi et fugitiva gloria, amittere. Cumque duplex vita sit, sicut diximus, Deo vacantium, saniori consilio, vitam tutiorem aggressi estis, jucunditatem communicationis intelligentes illius de qua humilis Pro-

pheta ait: « Ecce quam bonum, et quam jucundum habitare fratres in unum (Psal. cxxxii, 1). » Tutior quidem hæc vita, et dulcior, ubi alius alium tuetur ne cadat, vel si corrui, sublevari; ubi alius alium cohortatur, ubi alter alterius exemplo inflammatur. Hoc non ignorabat sapientissimus Salomon, qui ait: « Væ soli, quia si ceciderit, non habet sublevantem se (Eccle. ix, 10). » Unde vita pœnitentium, vita contra mundum pugnantium, vita ad Deum fugientium, vita filiorum, qui erraverant, ad patrem redeuntium. Hæc est domus ubi reconciliatur patri filius, qui portionem substantiæ contempserat, vivendo luxuriose. In illo filio, ut novit charitas vestra, conveniens parabola peccatoris continetur. Sicut enim filius ille peregre profectus est in regionem longinquam (Luc. xv), et ibi dissipavit luxuriose vivendo substantiam suam: sic peccator, dum carnales voluptates diligit, a Domino peregrinatur, et quanto peccando fit dissimilior, tanto magis a Domino elongatur. Substantia hominis est omne quod vivus cogitat, sapit, loquitur, quam Deus æque dividit omnibus; quam substantiam peccator consumit, dum et scientiam, et vitam, et cogitationes, et verba sua in temporalibus actionibus impendit. De filio dicitur, quia **§16** cepit egere, et adhæsit uni civium regionis illius, et misit illum in villam suam, ut pasceret porcos, et cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci manducabant, et nemo illi dabat. Eget enim peccator verbo bono (f. vero bono), et virtutum cibo. Unde dicitur in David: « Divites eguerunt, et esurierunt; inquirentes autem Dominum, non minuentur omni bono (Psal. xxxiii, 11), » id est vere bono, quod est omne bonum. Adhæsit uni civium, quia adhæsit uni de principibus hujus mundi, id est diabolo, juxta Apostolum: « Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, et adversus mundi rectores (Ephes. ix, 1). » Et Dominus vocat principes hujus mundi, dicens: « Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras (Joan. xii, 31). » Porcus est immundum animal, quod sordibus delectatur, et ideo porcis dæmones comparantur, quia sordibus peccatorum satiantur. Illos pascit peccator sordibus criminum suorum, et ipse sit cibis eorum. Siliquæ sunt cibi porcorum; fornicatio et ebrietas, gulositas, et hujusmodi, cibi [sunt] dæmonum. De siliquis cupit peccator impleri, et nemo dat ad satietatem, quia voluntas (f. voluptas) semper habet famem sui; et diabolus multoties non dat homini desiderium et facultatem sui, cum suum eum facit jam esse mortuum. Sed visitans Deum Patrem peccator miser ait: « Surgam [f. melius: Sed pœnitens peccator, visitans Deum Patrem, ait: Surgam, elo.], et ibo ad patrem meum, et dicam illi: « Pater, peccavi in cælum, et coram te; jam non suam dignus vocari filius tuus (Luc. xv, 18). Surgit qui in peccatis jacuit, dum peccata recognoscit, et dicit: « Delictum meum cognitum tibi feci, et injustitiam meam non abscondi (Psal. xxxix, 11). » Sed Pater

quid fecit? Misericordia motus super eum, occurrit ei, et cecidit super collum ejus, et osculatus est eum, dixitque ad servos suos: « Cito proferte stolam primam, et induite illum, et date annulum in manum ejus, et calceamenta in pedibus ejus, et adducite vitulum saginatum, et occidite eum, ut manducemus, quia hic filius meus mortuus erat, et revixit perierat, et inventus est (*Psal.* xxxix, 22). » Tunc Pater coelestis videt errantem, cum ad poenitentiam movet; unde dicitur in Evangelio, quod cum Petrus ter Dominum negasset, conversus Dominus respexit Petrum, et recordatus est Petrus verbi Domini, et « egressus foras, flevit amare (*Matth.* xxvi, 75). » Cum eum respiceret, mentem illius visitavit, et statim amare flevit. Occurrit, quia peccator non potest per se ad Deum accedere, nisi sibi Deus subveniat; unde dicitur: « Et misericordia tua subsequatur me (*Psal.* xlii, 6). Et iterum: « Convertimini ad me, et ego convertar ad vos (*Zach.* i, 3). » Injecit se super collum (ejus,) quia onus suum sibi (f. ei) imponit, de quo ait: « Tollite jugum meum super vos... Jugum enim meum suave est, et **817** onus meum leve (*Matth.* xi, 29, 30). » Osculatur eum, quando uberiori dulcedine sua delectat peccatorem, juxta illud verbum Ecclesiae: « Osculetur me osculo oris sui (*Cant.* i, 1). » Hæc est domus, fratres charissimi, ubi peccatori onus suum ((Dominus) imposuit, quando juxta Regulam sanctorum Patrum eum vivere facit. Hic osculatur eum, quando quotidie verbis prædicationis, per nos eum reficit. Vos estis illi servi, quibus præcipit Dominus: « Proferite stolam primam, et induite eum (*Luc.* xv, 22). »

Dux stolæ sunt. Una videlicet, quando in præsentia anima indumento virtutum vestitur. Alia vero stola immortalitatis, quando corpus in fine sæculi resuscitabitur. Hæc dux stolæ dux sunt resurrectiones. Altera enim, quando a vitiis in quibus mortua jacebat, resuscitatur. Altera corporis, quando corpus nostrum configuratum corpori claritatis Christi, in die judicii reformabitur. Prima stola est induere Christum per conformitatem, et immutationem, Unde Apostolus: « Induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est (*Ephes.* iv, 24). » Et iterum: « Nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in spiritu (al. novitate) sensus vestri (*Rom.* xii, 2). » Hac veste peccatorem induitis, quando admonitionibus et exemplo, conformem Christo redditus. Vel aliter, ut distinguatur vestis ab annulo, per stolam Spiritum sanctum (cujus obumbratione peccator regitur) accipiamus, et recens vestis illa munditia data per Spiritum dicitur. Annulus vero, conformitas Christi. Annulum vero Christi in manum ejus datis, quando signaculum similitudinis Christi in ejus operibus comprimitis f. imprimitis). In annulo enim est imago regia, quæ designat similitudinem Christi, quam debemus portare in operibus nostris, quæ per manum designantur. Ille ergo an-

nulum in manu portat, qui in nullo opere a Christo deviat. Vos iterum datis calceamenta in pedibus ejus, quia exemplis sanctorum Patrum, qui a mundo discesserunt (vitiosas) affectiones ejus minuitis. Calceamenta enim, quæ de pellibus mortuorum sunt animalium, exempla sanctorum, qui jam mortui sunt, significant Patrum: pedes designant affectiones, quibus sive ad bona, sive ad mala itur. His ergo calceamentis pedes affectionum immitendi, ne terram sentiant, vel serpens juxta viam insidians, eos aliquo modo nudos inveniat. Vobis rursum præcipitur adducere vitulum saginatum, et occidere eum. Quis est vitulus (iste) nisi Christus, qui pro nobis immolatus est in ara crucis? Qui saginatus est, quia gratia Spiritus sancti repletus. Hunc adducitis, hunc iterum immolatis, cum quotidie in sacramento altaris passionem ejus representatis. Peccator **818** enim poenitens, stola virtutum indutus, ad altare debet accedere, et corpore et sanguine (ejus) refectus, se capiti suo convenire (f. unire).

Sequitur postea: *Et manducemus.* Manducat vobiscum Deus, quando in operibus vestris delectatur. Cibus enim ejus est, ut faciatis voluntatem Patris sui. Convivium pro peccatore est gaudium, quod in cælo (de) conversione ejus habetur. De quo gaudio ait in Evangelio: « Majus est gaudium in cælo super uno peccatore poenitentiam agente, quam supra nonaginta novem justis, qui non indigent poenitentia (*Luc.* vii, 10). » Quotidie, fratres charissimi, inter nos hujusmodi convivium celebratur. Quotidie adest frequentia angelorum, qui gaudent de conversione peccatorum. Cogitate igitur dignitatem ordinis nostri. Cogitate ad quid venistis. Locus non facit sanctum, sed operatio. Peccavit angelus in cælo; peccavit Adam in paradiso: tamen nullus locus sanctorum illis (proluit). Si loca habitantem tueri possent, nec homo, nec angelus a dignitate sua corruissent. Pensate quid *vestis nigra, quid corona suadeant.* Vilis vestis contemptum mundi denuntiat; capilli rasi de vertice, superfluitatem criminum ablatam de mente significant. O quam admirabile est, et reprehensibile, et dolore dignum, si, subtili habitu lateat superbia; si vilis vili invideat; si despectis sæcularibus iterum mens ad cupiditatem recurrat, si futuram cum presenti vitam amittat! **819** Necessaria igitur nobis est humilitas, quæ designatur per vestem; et charitas, quæ designatur per communicationem (86 87), et obedientia, quæ intelligitur per subjectionem; et disciplina, quæ intelligitur per baculi acutionem. Deus autem, qui facit habitare unius moris in domo construat (f. constituat), et corroboret vos in omni opere bono, ut vos secum collocare dignetur in cælo. Qui vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

(86-87) Id est, communem honorum temporalium usum.

CXXI [De diversis XXXIV].

AD MONACHOS (88).

« Surge, aquilo, et veni, auster, et perfla hortum, et fluent aromata illius (Cant. iv, 16). » — « Hortus conclusus, fons signatus (ibid., 12). »

Videndum est quis loquitur, et quibus loquitur, et de quo loquatur. Quis loquitur? Christus. Quibus? aquiloni et austro. De quo? De horto. Propter quid? Ut fluant aromata. Qui ergo hic loquitur, hortulanus est. Ipse enim est qui hortum voluptatis, id est paradisi plantavit a principio. Unde non longe erat a veritate 819 mulier, cum eum hortulanum dixit, inquit: « Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum (Joan. xx, 15). » Et revera hortulanus est, quia in horto natus, in horto detentus, in horto sepultus. Ipse hortum plantavit, hortum disponit et hortum regit. Iste talis hic loquitur ad aquilonem et ad austrum. Aquilo ventus est septentrionalis; auster, meridionalis. Aquilo nomine tantum dexter dicitur; nubibus enim ne pluant, occurrit et eas impedit, unde aquilo quasi ligans aquas dicitur. Auster vero calidus est ventus, ad nutriendum germina hortorum aptus, et ideo dicitur hortulanus. Surge, aquilo, id est recede, et veni, auster, et perfla hortum, et fluent aromata. Ecce quatuor sunt hic posita. Primum, imperium; secundum, confabulatio; tertium, cooperatio; quartum, consummatio. Imperat enim aquiloni, ut recedat; austro, id est Spiritui sancto confabulatur, quasi monens et persuadens ut veniat in horto, et cooperetur ei, ut fructum afferat.

Præter hæc attendendum est quod in sacra Scriptura quinque horti leguntur. Primus est principalis; secundus, particularis; tertius, generalis; quartus, singularis; quintus, spiritualis. Item primus est ad inserendum; secundus ad testificandum; tertius ad cognoscendum; quartus ad quiescendum; quintus ad deambulandum. Hortus igitur principalis est uterus beatæ Virginis, de quo processit ille flos regalis. Unde Isaias: « Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet (Isa. ii, 1). » Hunc elegit Dominus ad inserendum; de radice enim horti truncus processit, cujus Dominus surculum nobilioris generis inseruit, id est in utero Virginis carnem assumpsit. Secundus hortus, quem particularem diximus, et quem Dominus ad testificandum elegit, est primitiva Ecclesia discipulorum Domini, super quos descendit Spiritus sanctus in lingua et igne, qui particularis erat, quia nondum erat erectus alter paries gentiliū, qui eorum prædicatione erectus est. De hoc habetis in Evangelio: « Pater meus agricola est, et vos palmites (Joan. xv, 4), » qui invitāt vos ut eatis, et fructum afferatis, et fructus vester maneat. Ad testificandum elegit eos, sicut ipse dicit: « Eritis mihi testes in Judæam et in Jerusalem (Act. i, 8). » Tertius, qui generalis dicitur ad cognoscendum, generalis est

A Ecclesia de utroque populo collecta. De quo Isaias: Scitis quid fecerim. Feci mihi hortum in Judæa et gentibus, et hunc hortum feci ad cognoscendum, ubi ipsum et Patrem et Spiritum sanctum cognoscemus unum Deum. Quartus, qui singularis est, est anima cujuslibet justī, quem singularem fecit Dominus ad 820 quiescendum. Unde dicitur: « Super quem requiescet Spiritus meus, nisi super humilem et quietum, et timentem Deum? (Isa. lxvi, 2). » Quintus, qui est spiritualis, et ad deambulandum sit, cœnobitæ sunt quos Deus specialiter sibi elegit, et in illis quasi deambulat et spatatur, ad quem significandum dicitur: « Deambulat Deus in paradiso (Gen. iii, 8). » Hos itaque hortos facit Dominus, colit et regit; et idcirco dicit: Surge, aquilo, id est recede impedimentum ab hortis, et veni, auster, id est Spiritus sanctus, cujus gratia etiam dulcior est australi dulcedine, et perfla hortum, ut sicut per magnum venti flatum paleæ excutuntur a granis, sic omne impedimentum recedat ab his hortis, veniente gratia Spiritus sancti. Respondet namque istorum [f. justorum] numerus eorumdem impedimentis. Habet enim unusquisque hortus suum impedimentum. Primus hortus habet suum impedimentum, videlicet originale peccatum, cui Dominus dicit: Surge, aquilo, id est o tu concupiscentia! recede de hoc horto. « A Deo enim mundata fuit caro Virginis, quod nec etiam primos motus sensit. » Et veni, auster, id est Spiritus sancte. Non enim est imperium, sed collocutio. Non enim præcipit Filius Spiritui sancto, sed sic solent colloqui ad invicem. Unde in Genesi: « Faciamus hominem ad similitudinem nostram (Gen. i, 26), » et hic veni, auster, et perfla hortum, ut nec etiam primos motus sentiat et fluant aromata.

Hortus particularis suum similiter habet aquilonem, scilicet imperitiam et timorem. Idiotæ enim electi sunt in prædicatores. Unde dicitur: « Infirma mundi elegit Deus (I Cor. i, 27). » Timorem quoque habebant. Dixerat enim eis Dominus: « Ecce ego mitto vos in medio luporum (Matth. x, 16). » Valde ergo timendum erat eis, quia ipsi mittendi erant ut prædicarent coram regibus et principibus; quasi dicerent: Quomodo ergo ibimus, quia imperiti sumus et indocti coram audientibus nos? Propter hoc dicit Dominus: Surge, aquilo, id est recede, omnis ignorantia et timor. Et veni, auster, id est Spiritus sancte, et perfla hortum, dando plenam scientiam et perfectam charitatem, quæ repellit timorem, et fluent aromata. Tertius hortus habet suum aquilonem, id est diabolum, qui dicit: « Ponam sedem meam ad aquilonem, et ero similis Altissimo (Isa. xiv, 14). » Aquilo enim iste impedimento erat primitivæ Ecclesiæ ante ejus mortem. Huic ergo aquiloni dicit Dominus: Surge, aquilo, id est recede, diabole, ne eis impedimento horto meo, et ejus perfectioni; et veni, auster, id est Spiritus sancte,

et perfla hortum, id est reple gratia tua. Quarti horti A impedimentum est imperfectio. Nemo enim adeo est perfectus, 821 qui Deum nisi per speculum, et in enigmate cognoscat. In futuro autem facie ad faciem videbimus, ut etsi hic possit dici: Surge, aquilo, tamen in futuro verius dicetur, quia « cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est (1 Cor. xiii, 10). » Quintum impedimentum est tentatio. Plus enim sentiunt tentationes conobites quam alii; quanto enim plus dissentit a tentatione, tanto plus sentit tentationem, qui se talem preparat, ut ei non consentiat. Imo antequam veniat, facit id propter quod venire debuerat. Nos ergo qui omnia reliquimus (89), patrem et matrem, et mundum, imo carnem nostram odio habuimus, aggreditur diabolus ut tentet. Ad quem Dominus: Surge, B aquilo, id est recede, tentator, nec quietum tentes, ne hortus meus tibi succumbat, et ideo veni, auster, et perfla hortum, id est, fac ne tentationibus succumbat. His itaque recedentibus, et veniente Spiritu sancto, flant [f. fluunt] a singulis hortis singula aromata. Aroma enim dicitur quasi aerioma, ab aere odorato, unde pigmentum aroma dicitur. A primo igitur horto aroma profluit, id est Christo, cujus odor omnes replemur. Hunc namque odorem sentiens Isaac, cum benediceret Jacob, dixit: « Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni (Gen. xxvii, 27). » Secundum aroma est prædicatio. Suis enim apostolis præcepit Dominus: « Ite, prædicate Evangelium omni creature (Marc. xvi, 15). » Tertiū horti aroma sunt virtutes, quibus odorata sancta Ecclesia Deo est accepta. Quartum aroma est perfectio utriusque partis in futuro. Quintum, regularium ministeria, devotiones, sacre orationes. Præter hæc, unusquisque hortus est, « hortus conclusus, fons signatus (Cant. iv, 12); » conclusus est itaque primus, quia nulli hominum patuit ingressui. Hæc enim est illa porta, quam vidit Ezechiel, quæ semper erat clausa, et nemo eam aperiebat: fons signatus crucis signaculo. Tertius erat conclusus angelorum tegmine, signatus in fide. Quartus in corpore signatur Dei imagine. Unde Propheta: « Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine (Psal. iv, 7). » Quintus conclusus domibus et muro, et regula et voto; fons signatus, alter sancti Benedicti sigillo, alter vero beati Augustini signaculo. Clamemus ergo unanimiter et dicamus: Surge, aquilo, et veni, auster, et D perfla hortum, et fluent aromata. Quod facere dignetur qui venturus est in Spiritu sancto iudicare vivos et mortuos, et sæculum per ignem. Amen.

822 CXXI [De divers. is XXXV].

AD MONACHOS (90).

« Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me » (Matth. xvi, 24). »

Præcedentis atque hortantis est vox ista; nisi

(89) Sic loquitur ut monachus.

enim præcederet, pro nihilo diceret: Qui vult post me venire, etc. Qui enim sequitur, dicit: Expecta me; qui vero cum aliis vadit, dicit: Eamus; qui præcedit alios, dicit: Sequimini. Sed videndum est quis est iste qui dicit: Qui vult venire post me, et quibus dicat, et quo eat, et qua via est. Christus quidem est qui hoc dixit: Et quibus? Volentibus et pie iter salutis amplexantibus. Non enim diligit coacta servitia, sed spontanea. Quo eat? Ad Christum, qui est via, veritas et vita. Qua via? Per charitatem, qua quisque potest sequi Christum Dominum. Non enim alia via incedendum. Notandum vero est quatuor esse vias per quas incedit homo. Alia ad austrum, alia ad occidentem, alia ad aquilonem, alia ad orientem. Quatuor enim sunt partes mundi. Via quæ incedit ad austrum, infirmitas est humane nature. Auster enim calidus est ventus, et nostra infirmitas ex calore est, scilicet, et ex sanguine. Via ad occidentem, mortis est necessitas, de qua dicitur: « Memento, homo, quia cinis es, et in cinerem reverteris (Gen. iii, 19). » Et Psalmista: « Homo est spiritus vadens et non rediens (Psal. lxxvii, 37). » Alia via est ad aquilonem. Aquilo ventus est frigidus, et significat diabolum, qui est incentor peccati. Peccatum enim via est eundi ad aquilonem, id est diaboli ad gehennam, ubi mors sine fine et dolor continuus. Unde: In inferno nulla est redemptio. Via ad orientem est charitas, qua itur ad Deum. Hac via quisque Christianus debet incedere, in cujus designatione, quando oramus, manus et vultum ad orientem vertimus, significantes quia illuc ire et tendere volumus. Quando etiam sepelimus mortuos, ita sepelimus eos, ut pedes versus orientem, et caput versus occidentem sint; illinc scilicet ad orientem caput tendere [deest forte, debere significantes].

Nota quod duo sunt quæ onerant et impediunt gradientes ad Christum. Peccata scilicet et divitiæ. De peccatis inquit Propheta: « Multiplicate sunt iniquitates meæ, supergressæ sunt caput meum, » id est mentem, « et sicut onus grave gravatæ sunt super me (Psal. xxxvii, 5). » De divitiis ait Dominus: « Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos (Matth. xi, 28). » Has siquidem divitiis philosophi contempserunt, et velut 823 onera importabilia deputaverunt. Quidam enim philosophus omnem suam vendidit hereditatem, et accepta pecunia intravit mare, et quando fuit in profundo maris, projecit pecunias vel divitiis in mare, dicens: « Ita pessum, opes pessimæ. Ego vos mergo, ne mergatis me. » Item in hoc quod dicitur: Qui vult post me venire, duo debetis attendere; scilicet, quod quidam sequuntur Christum de longe, quidam vero de prope sequuntur. De longe sequuntur, qui nondum temporalia ex toto dimiserunt. Illi autem de prope sequuntur, qui mentem et corpore mundo renuntiaverunt, et seipsos abnegaverunt,

(90) E ms. Andegav.

quibus convenit quod Dominus ait: « Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et sequatur me. » Ille qui est in cruce, ita membra habet affixa cruci, quod illis uti non valet ad illicita. Similiter ille qui se cruci affixit, ea non extendit ad illicita et inhonesta, imo sui potestatem non habet; quod maxime vobis religiosis viris convenit, qui et linguam cruci affixam habetis, quod Christus non habuit. In cruce enim positus et elevatus, loquebatur et orabat, quod non audeat monachus. Nota quod quatuor crucem portaverunt. Christus, et duo latrones, et Simon Cyrenæus, quem Judæi angariaverunt, ut tolleret crucem Jesu. Sed dissimiliter. Christus enim portavit crucem obedientiæ. Fuit enim Patri obediens usque ad mortem. Alius crucem poenitentiae, scilicet latro, quem poenituit de peccatis, dicens: « Memento mei, dum veneris in regnum tuum (Luc. xxiii, 42). » Alius portavit crucem coactionis, scilicet latro qui noluit converti, sed in perfidia permansit. Alius crucem simulationis, sicut Simon Cyrenæus. Similiter in claustris et locis religiosis, sunt quidam qui crucem obedientiæ portant, ad similitudinem Christi, obediens Deo et suis praelatis. Alii crucem poenitentiae portant. Poenitent enim de peccatis suis sicut latro, rogando Dominum de venia. Alii coacte crucem portant. Contingit enim eis verberari, flagellari et diffamari, et non sinat esse irreligiosos [f. ita ut non sinantur esse irreligiosi]. Alii simulatione portant crucem. Simulant enim se religiosos esse, ut ita promoveantur in abbates, et huiusmodi. Isti duo non bene portant crucem; alii vero duo bene portant. Sed nota quod Christo dicunt Judæi: « Si Filius Dei es, descende de cruce (Matth. xxvii, 40). » Similiter viris religiosis dicit diabolus: Descende de cruce, o juvenis! et fac voluntatem carnis, satis jejunabis, et cætera huiusmodi. Aliis vero qui sunt perfectæ ætatis, dicit: Aggrega pecuniam, ut quando senueris, habeas unde te possis procurare, quia ita non eris ingratus abbati. Et aliis multis modis dicit: **824** Descende, cui contra dicere debetis: Non descendam. Hic stabo in cruce, donec Christus veniat, et dicat spiritui vestro: Exi foras, veni ad me, remunerabo te; quod ipse præstare dignetur, qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

CXXIII (De diversis XXXVI).

AD MONACHOS (91).

« Quæsi dilectum meum, et non inveni; invenerunt me custodes, qui circuibant civitatem, percusserunt me, et vulneraverunt me; tulerunt pallium meum mihi custodes murorum » (Cant. v, 6). »

Hæc verba, fratres charissimi, sunt Ecclesiæ [f. animæ] contemplativæ, a terrenis exutæ; cujus vestigia, Dei gratia juvante, secuti estis, ejus verba audire debetis, ut quos instruxit exemplo, doceat et verbo. Audite quomodo, et quo auxilio ad contem-

plativam vitam pervenit, ut eodem opere et vos pervenialis. Ait in Canticis, quia quandiu erat in mundanis, quærens amicum suum, id est Christum, implicata sæcularibus [curis,] non potuit eum invenire, non potuit ejus desiderio vacare. Sed forte audivit doctores Ecclesiæ prædicantes contemptum mundi, quia scilicet « nemo potest duobus dominis servire, Deo et mammonæ (Matth. vi, 24), » id est divitiis. Non eos quærebat: sed cum fortasse audisset, vel scripta eorum legisset, id est Augustini, Gregorii, Hieronymi, et cæterorum, ipsi invenerunt eam, non illa eos. Cumque talia prædicarent, percusserunt eam timore, ne propter mundum amitteret cœlestem sponsum, et vulneraverunt cor ejus amore et desiderio amici sui, id est Christi; et ita custodes murorum, id est doctores, qui defendunt muros Ecclesiæ, et dant illi munimenta prædicatione sua, ne possit a spiritualibus [imo, carnalibus] hominibus vel hæreticis quassari, tulerunt, id est abstulerunt ei pallium suum, id est ornamentum terrenorum, quo implicata erat; postposuit enim omnia sæcularia, et soli divinæ contemplationi nuda a terrenis vacavit. Hanc viam, fratres charissimi, prælegistis, et pallium vestrum exuistis, ut cœlesti sponso cum Petro dicatis: « Ecce nos reliquimus omnia, et seculi sumus te (Matth. xix, 17). » Si multi vestrum multas divitias non deseruerunt, quia inutiles non habuerunt, tamen multum reliquerunt, quia amorem omnium sæcularium postposuerunt. Petrus piscator erat, cibos arte quærebat, et tamen dicit: *Nos reliquimus omnia*. Multum relinquit qui nihil sibi retinet; sed quia hoc idem fecit **825** Socrates et Diogenes, et alii philosophi, terrena vilipendentes, ait: Et secuti sumus te, imitando pro facultate nostra (92).

Si quid possumus assequi, purificari non possumus. Sed cum sequimur, alii sunt propinquiore, alii remotiores; propinquior Maria quam Martha. Hæc ministrabat, divinis verbis illa vacabat. Nec tamen [f. neutra tamen] male agebat, imo bene Martha; sed Maria melius; scriptum est enim: « Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea (Luc. x, 43). » Cum dicit: *Optimam partem*, ostendit et Marthæ partem esse bonam. Ideo optima est, quia perfectum facit, sicut ait Dominus: « Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, et da pauperibus (Matth. xix, 21). » Et iterum: « Omnis qui reliquerit patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit (ibid., 29). » Vos complevistis, et voluntate, et actione, quod Dominus dixerat: « Omnis ex vobis qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus (Luc. xiv, 33). » Alii renuntiant voluntate, sicut ait David: « Divitiæ si affluent, nolite cor apponere (Psalm. lvi, 11). » Vos autem ipsis renuntiavistis. Cum ergo exuti sitis et expediti a pondere, paratiores estis ad cursum

(91) E Victorino.

(92) Loquitur hic in prima persona ut vere monachus.

peragendum, sicut ait Apostolus: « Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere (I Cor. ix, 25). » Vos autem estis in agone. Certe non coronabitur, nisi qui legitime certaverit. Est enim multiplex colluctatio fidelibus in hoc mundo; pugnat enim fidelis contra carnem, ut dictum est: « Caro concupiscit adversus spiritum (Gal. iii, 17). » Et iterum: « Video legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, et captivantem me in lege peccati (Rom. vii, 13). » Pugnat item fidelis contra impios. De quibus ait Dominus: « Eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Si me persequenti sunt, et vos persequentur (Matth. x, 12). » Et David: « Considerat peccator justum, et querit mortificare eum (Psalm. xxxvi, 32). » Habet tertium inimicum asperiores et callidiores, de quo ait Apostolus: « Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in coelestibus (Ephes. vi, 12), » id est contra spirituales nequitias in coelo, id est in aere conversantes (93). Primus hostis caro nocet, illicitos motus incitando. Secundus tyrannus [supp. mundus], tribulationem inferendo. Tertius, id est diabolus, tentationes suggerendo. Primus vincendus est jejuniis, vigiliis et laboribus domando, sicut de se ait Apostolus: « Castigo corpus meum, et in servitutem redigo (I Cor. ix, 27). » Et alibi: « Mortificate membra vestra quae sunt super terram (Coloss. iii, 15), » 826 quia sumus debitores non carni, ut secundum carnem vivamus. « Qui in carne sunt, Deo placere non possunt (Rom. viii, 8). » Et si secundum carnem vixeritis, moriemini. Secundus vero vincendus est patiando. Unde Dominus: « Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere (Matth. x, 8). » Et alibi: « Diligite inimicos vestros; benefacite illis qui oderunt vos (Matth. v, 44). » Et Apostolus: « Non vosmetipsos defendentes, charissimi; scriptum est enim: Mihi vindicta, et ego retribuam, dicit Dominus (Rom. xii, 19). » Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi. Et Dominus: « Si quis percusserit te in dexteram maxillam, praebe ei et alteram (Matth. v, 39). » Tertius repellendus est, suggestionibus [ejus] non consentiendo; unde Apostolus: « Nolite locum dare diabolo (Ephes. iv, 19), » sed gladio Spiritus sancti, id est verbo Dei, et auctoritatibus Scripturarum, destruite jacula ejus. Cum enim hostis dixerit: Exerce adulterium, respondeas econtrario, quia scriptum est: « Non moechaberis: non furtum facies, etc. (Exod. xx, 14). » Ita singulis vitiis singula praecepta, auctoritate [Scripturae] opponite. Quod et Dominus in sua tentatione nos docuit, qui singulis admonitionibus diaboli aliquid de Scripturae auctoritatibus objecit: diabolo enim precipienti ut de lapidibus panes fa-

(93) Eandem de daemonum in aere habitatione sententiam asserit Hildebertus, sermone primo de Ascensione Domini, sermone de Purificatione beatae

A ceret, ait: « Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei (Matth. iv, 4). » Iterum admonenti ut daret se praecipitem de pinnaculo templi, respondit: « Non tentabis Dominum Deum tuum (ibid., 7). » Rursum suadenti ut se pronus adoret, objecit: « Scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies (ibid., 10). »

His igitur armis instruit nos Dominus, ut quoties insistant tentationes, quaeramus a divinis sententiis defensiones, et quando tentatio diabolica incipiet oriri in mente, statim opprimamus illam, ne vertatur in delectationem; [nam] si in delectationem vertatur, peccatum est; si obruatur statim, victoria est. Unde dictum est ad serpentem: « Mulier conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus (Gen. iii, 15). » Caput serpentis, id est diaboli suggestio dicitur, quia est origo peccati. Calcaneus finem significat, quia ultima pars hominis est. Mulier conterit caput serpentis, quando fidelis anima orientem suggestionem exstinguit. Ipse insidiatur calcaneo, quando fini hominum tendit insidias; et si in fine potest hominem decipere, ducit ad perditionem. Nec solum Christus in defensione et remotione vitiorum sequendus est, sed etiam in executione virtutum. Nulla enim virtus est quae non praecesserit in eo. Ait quippe 827: « Beati pauperes (Matth. v, 3); » ipse autem pauper factus est, cum esset dives. Ait: « Beati mites (ibid., 4); » ipse vero mitis est, qui de se ait: « Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde (Matth. xi, 29). » — « Beati qui lugent (Matth. v, 5); » ipse vero flevit super Jerusalem, et super Lazarum. Ait: « Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam (ibid., 6); » ipse vero de se ait: « Meus cibus est ut faciam voluntatem ejus qui misit me (Joan. iv, 34). » — « Beati misericordes (Matth., v, 7); » ipse vero super latronem et Mariam peccatricem ductus est misericordia. Ait: « Beati mundo corde (ibid., 8); » ipse vero ille est « qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (I Petr. ii, 22). » Ait: « Beati pacifici (Matth. v, 9); » ipse vero pro persecutoribus oravit, dicens: « Pater, ignosce illis; quia nesciunt quid faciunt (Luc. xxiii, 34); » et tanquam ovis ad occisionem ductus est. Ait: « Beati qui persecutionem patientur propter justitiam (Matth. v, 10); » ipse vero passus est pro nobis, « nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia ejus (I Petr. ii, 21). » Itaque septem beatitudines completae sunt in eum. In istis omnibus potestis eum sequi, ut dicatis: « Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te (Matth. xix, 27). » Sed super omnia quatuor virtutes necessariae sunt huic ordini: Charitas, humilitas, obedientia, disciplina. Communicatio cibi charitatem designat. Vilis vestimentorum humilitatem significat. Quod etiam invicem praelatis paretis, obedientiam. Quod magistrum habuistis, disciplinam. Charitas radix est omnium virtutum. Colligatio omnium fratrum, Mariae, sermone de Militia christiana, et infra in Tractatu theologico, capite vicesimo.

ubi est charitas et dilectio, ibi est sanctorum aggregatio. « Ecce quam bonum, et quam jucundum habitare fratres in unum (*Psal.* cxxxii, 1). » Unde est jucunditas, nisi ex charitate? Hæc est illa virtus quæ dabit Christum cohabitorem, sicut ipse ait: « Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum ego in medio eorum (*Matth.* xviii, 20). » Christus semper diligit unitatem suorum; unde ad Patrem oravit: « Pater, conserva eos in nomine meo, quos dedisti mihi, ut sint unum sicut et nos (*Joan.* xvii, 11). » Humilitas est servatrix omnium virtutum; superbia dissipatrix. Hæc est illa virtus, quam Dominus exemplo ostendit et verbo, jugiter prædicando. Exemplo, cum pedes lavaret; verbo, cum ait: « Discite a me (*Matth.* xi, 29), » non mundum fabricare, aut mortuos suscitare, sed « quia mitis sum, et humilis corde (*ibid.*). » O salutarem doctrinam! o fidelem magistrum! Noluit jubere quod ipse non faceret. Mors fuit de poculo superbiæ propinata; vita de humilitate orta. Excelsus Dominus humilia respicit, diligendo; excelsa a longe cognoscit, reprobando, quia « qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur (*Luc.* xiv, 11). » Exaltatus est humilis publicanus, humiliatus est superbus pharisæus. Hæc est illa virtus, quæ commendavit SCS centurionem, dicentem: « Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum (*Matth.* viii, 8). » Obedientia est incitatrix virtutis. Vicaria enim servilus ardorem dilectionis incendit; humilitate subserviendo, generat obedientiam. Sicut inobedientia primi hominis generavit mortem, ita obedientia secundi Adæ generavit vitam; fuit enim obediens Patri usque ad mortem. De hac ait Samuel: « Melior est obedientia quam victimæ (*I Reg.* xv, 22). » Disciplina est emendatrix, quæ non est vilipendenda. Ait enim David: « Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, et pereatis de via justa (*Psal.* ii, 12). » Iterum scriptum est: « Disciplinam qui abiecit, infelix est (*Sap.* iii, 11). » Et Salomon: « Fili, non neglexeris disciplinam Domini: ne defeceris, cum ab eo argueris; quem enim diligit Deus corrigit (*Prov.* iii, 11). » Itaque necessarie sunt hæc quatuor virtutes, charitas radix, humilitas servatrix, obedientia incitatrix, disciplina emendatrix. Deus autem qui facit habitare unius moris in domo, confirmet et corroboret vos in omni virtute, et patientia, ut peracto cursu, gaudeatis perpetim cum eo, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

CXXIV [De diversis XXXVII].

(94) AD SANCTIMONIALES (95)

« Omnis gloria ejus filie regis ab intus, in fimbriis aureis circumamicta varietate. Adducentur ei regi virgines post eam; proximæ ejus afferentur ei tibi (*Psal.* xlv, 14). »

(94) E Victorino et Lyrano.

(95) Forte Fontebraldenses, quarum Hildebertus erat patronus et director a summo pontifice designatus.

A In hoc versu prophetico, filie dilectissimæ, gloria Domini nostri describitur, et meritum vestrum non silebitur. Hæc filia regis et mater est. Mater humanitatis, et filia divinitatis. Rex enim cælorum de filia sua natus est. Creavit enim sibi matrem in qua conciperetur, et de qua nasceretur. Sicut enim civitatem sibi fundavit, de qua ait: « Homo natus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus (*Psal.* lxxvi, 5), » id est in ea natus est homo, et eam fundavit ut Deus altissimus. Sic enim ibi matrem creavit, de qua nasceretur ut homo, et eam creavit ut Deus. Vocat itaque David filiam regis, cujus gloriam ita describit: Cæteræ mulieres, et filie regales in exteriori pulchritudine gloriantur, sed gloria istius filie est ab intus, de qua ait Apostolus: « Gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ (*II Cor.* i, 12). » Maluit enim in conscientia habere pulchritudinem mentis, quam fragilem, et transitoriam, et imam [f. inanem] corporis formam, quæ est tentatio oculorum. Et illa SCS gloria fuit in fimbriis aureis, in perseverantia bonorum operum. Fimbriæ enim, quæ sunt in fine vestimenti, perseverantiam designant. Aurum, bona opera, et luce claritatis decorata; et quamvis in occulto latebat gloria innocentie tamen ipsa erat circumamicta varietatibus multarum virtutum. Quod enim gerebat in corde, ostendebat in corporis exhibitione.

Dominus quidem præcepit: « Cavete ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videntes opera vestra, glorificent vos (*Matth.* vi, 1). » Prohibetur enim, non operum apparitio, sed inanis gloriæ intentio. Cujus autem fuit mens purior, vultus humilior, sermo dulcior [supp. quam Mariæ]? Quæ virgo castior? Hæc fuit exemplum totius bonitatis. Hæc se semper ancillam vocabat. « Ecce, inquit, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum (*Luc.* i, 38). » Et iterum: « Quia respexit humilitatem ancillæ suæ (*ibid.*, 48). » Pulchra fuit ut luna, electa ut sol. Qui per singula? Nec primam similem visa est, nec habere sequentem. Hæc in primo loco adducta est Domino, quia hanc præ aliis elegit, quam Spiritus sanctus obumbravit, ne ignem alicujus malæ voluntatis sentiret. Adducentur regi virgines (96), obtinet, quia nulla sibi parificari potest. Certe sequi possunt, assequi non possunt. Sequentes, non comites esse possunt. Itaque adducentur, scilicet, post eam virgines. Sed quæ virgines? Non quælibet, sed quæ erunt proximæ, consanguinæ, id est imitatrices illius singulares. Sunt enim quædam virgines casti corporis, sed corruptæ mentis. Istæ non sunt proximæ; istæ non sequuntur. Istæ non adducentur tibi, o Domine! Nihil enim valet integritas carnis, sine integritate mentis. Sunt aliæ virgines, quæ gloriam continentie non quærunt, sed laudem humanam, pretium virginitatis

(96) Hic hiatus, qui sic suppleri potest: *Virgines post eam, quia ipsa primum locum obtinet, quia nulla, etc.*

sue concupiscunt; sed quia harum gloria non est ab intus, et hoc modo non adducuntur. Sequuntur filiae superius descriptae. Hae sunt fatuae virgines, quae non habent oleum in vasis suis. Lampades in manibus sunt opera. Vasa vero, uniuscujusque conscientia. Oleum est operum gloria. Prudentes virgines habent oleum in vasis, et gloriam habent in conscientia; fatuae vero quaerunt gloriam ab humano favore, et ideo secum non habent quod quaerunt aliunde. Sed veniente sponso istae habebunt lucentes lampades. Illarum vero lampades extinguuntur, quia tunc apparebit non esse clara opera, quae inanis gloriae fuerunt. Sunt autem virgines, quae etsi castae sint, et immunes ab immunda voluntate [f. voluptate], tamen aliis vitiis sunt occupatae. Elevat enim quarundam mentes **§§** superbia, vel quia sunt doctiores, vel quia nobiliores, vel quia prudentiores. Istae non imitantur illam, quae se potius ancillam dicit, quam dominam. At quae non imitantur illam, non adducuntur [regi] post eam. Quamvis enim regina caeli Regem caeli genuerat, quamvis Creatorem suum portaverat, tamen semper cogitabat illud Salomonis: « Quanto major es, humilia te in omnibus (Eccli. iii, 20). » Humilis enim Filius, qui « non venit ministrari, sed ministrare (Matth. xx, 28), » dicit: « Discite a me quia mitis sum et humilis corde (Matth. xi, 29); » voluit habere humilem matrem, vult et habere humiles filias. Qui non est humilis, non est filius Patris, qui in caelis est. Ipsa etiam ait in cantico suo: « Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles (Luc. i, 12). »

Sunt virgines quae libenter foris vagantur et demorantur, et si corpus in claustro demoretur, animus tamen foris vagatur. Istae sunt dissimiles illi quae abiit in montana cum festinatione, non demorando in eis, non curiosa de visis, non detenta colloquiis; sed in quibus detenta? In mysteriis quae videbat et audiebat. Ait enim in Scriptura: « Maria autem conservabat omnia verba haec, conferens in corde suo (Luc. ii, 19). » Sunt aliae virgines, quae delectantur confabulationibus vanis, detractionibus et risibus; non student in divinis laudibus. Hae non sunt proximae ejus, quae quando cum cognata sua locuta est, non de inanibus agens, sed de caeli secretis laudens et magnificans Deum, in his verbis erumpebat: « Magnificat anima mea Dominum (Luc. i, 12). » Si ergo, filiae charissimae, Regina vestra, Domina vestra, nec solum vestra, sed et nostra et angelorum, exemplum et forma omnibus nobis, mundum fugit, ut Deo soli vacare contingat, [illam imitari satagite.] Qui diligunt ea quae in mundo sunt, sollicitudinem mundi habent. Vobis clamat Apostolus: « Praeterit figura hujus mundi. Volo vos sine sollicitudine esse. Quae sine viro est, sollicita est quomodo placeat Deo. Mulier innupta et virgo, cogitat quae Domini sunt, ut sit sancta

A corpore et spiritu; quae autem nupta est, cogitat quae sunt mundi, quomodo placeat viro (I Cor. vii, 31). » Vos habetis summum regem in sponsum, cujus pulchritudinem sol et luna mirantur. Cavete ne spiritualis adulter vobis suggerat aliquid in aure cordis, quod commoveat vobis sponsum vestrum in iram. Audite comminationem [ejus] per Prophetam suum: « Perdidi omnes qui fornicantur abs te (Psal. lxxii, 27). » Docet ergo ipse quid unaquaeque vestrum debeat confiteri: « Mihi adherere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam (Psal. lxxii, 28). » Adhaerete ergo ei, totam spem vestram, non in parentibus, **§§** sed in eo tantum ponentes. Cogitate quae sit voluntas ejus; bona sponsa scrutatur voluntatem mariti sui, ut possit servire voluntati ejus. Haec est [autem] illa voluntas ejus, ut sitis castae et animo et corpore, et ut sitis humiles et ejus collatae [f. recollectae ancillae juxta professionem vestram, qua dixistis in consecratione vestra: « Ancilla Christi sum, ideo me ostendo servilem personam (97). » Haec est voluntas Dei, ut prava colloquia devitetis. « Corrumpunt enim, juxta Apostolum, bonos mores colloquia mala (I Cor. xv, 33). » Iniqui collocutores sunt legati, et prolocutores et nuntii spiritualis adulteri, scilicet daemonis, qui per eos vult templum Spiritus sancti, quod estis vos, violare. Ideo ergo in claustro estis, ut clausae sitis, ne nuntius intret diaboli, qui vos tentet decipere. Claudite ergo non solum claustra, sed et corda. Cavete a tentatione oculorum, dicente David: « Averte oculos meos, ne videant vanitatem (Psal. cxviii, 37). » Rursus haec est voluntas sponsi vestri, ut si aliqua imprudenter se egerit, non gravetur disciplinae subjici. Ait enim David: « Apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus (Psal. ii, 12). » Ideo enim « a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur (I Cor. xi, 32). » Melius est enim non flagellari in praesenti manu abbatisae praesidentis, quam damnari in futuro voce Dei judicantis. Haec est voluntas Dei, ut si paupertas vos coarctet, communiter patiamini. Non enim ille qui pauper factus est, in divitiis vos vocavit, sed in paupertate, quia pauper sponsus voluit habere pauperem sponsam in praesenti, quia habitavit vobiscum in futuro, [ubi] illo vero bono, quod est omne bonum, et quod edent pauperes, saturabuntur. Hoc est illud bonum de quo ait David: « Timentes Dominum non minuentur omni bono (Psal. xxxiii, 11). » Haec est voluntas Dei, quod nulla invidia, nulla detractio sit inter vos, sed sola dilectio. Tunc erit Deus in medio vestrum. Nolite contristari si abjectae estis, quia reginae cum Rege vestro regnabitis. Ergo filiae Sion exsultent in rege suo. Audite quid ait David: « Elegi abjectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum (Psal. lxxxiii, 11). » Nigredo vestis vilitatem et humilitatem designat. Quam turpe est

(97) Pontif. Rom., *De consecrat. virginum.*

et abominabile, si sub hac veste superbia lateat. Pensate ergo cui sponso servialis, qui omnium conscientias novit, et omnium peccata damnat. Amate misericordem, timete judicem. Sit mens pudica, vultus humilis, sermo mitis, incessus **832** honestus, vita per omnia irreprehensibilis, ut cum sponso vestro in cœlo regnetis, cooperante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

CXXV [De diversis. XXXVIII].

(98) AD SANCTIMONIALES (99). DE VERBO DEI RITE AUDIENDO.

« Audi, filia, et vide, inclina, aurem tuam, et obli-
« viscere populum tuum, et domum patris tui, et
« concupiscet rex decorem tuum (*Psal.* XLIV, 12). »

Tres legimus divini verbi auditores; pigros, acti-
vos, contemplativos. Pigri audiunt, et audita con-
temnunt. Activi audiunt et auditis obediunt. Con-
templativi audiunt et in amplexu obdormiunt. Pigri
torpent; activi laborant; contemplativi quiescunt.
De pigro scriptum est: « Abscondit piger manum
sub ascella (*Prov.* XXVI, 15). » Activo dicitur:
« Labores manuum tuarum quia manducabis, bea-
tus es, et bene tibi erit (*Psal.* CXXVII, 1). » De con-
templativo legitur: « Quis dabit mihi pennas sicut
columbæ, et volabo, et requiescam? (*Psal.* LIV, 7). »
Pigri sunt debiles; activi, fortes; contemplativi,
vacantes. Et est triplex pigrorum debilitas, quia
sunt oculis cæci; in manibus contracti, quia con-
gregant, et non distribuunt; in pedibus claudi, quia
ad vicina erroris latera declinantes, rectam salutis
viam non arripiunt. Pigri torpent Deo, sed non sæ-
culo. In multis enim laboribus thesaurizant sibi
divitias sæculi, et iram Dei in die iræ. Activi vero
torpent sæculo, non Deo. Isti thesaurizant sibi di-
vitas sæculi, et misericordiam Dei. Contemplativi
torpent sæculo, sed non Deo. Isti thesaurizant sibi
divitias æterni sæculi et beatitudinem æterni Dei,
memoriter tenentes quod Veritas jubet: « Thesau-
rizate vobis thesauros in cœlis, ubi nec rugo, nec
tinea demolitur (*Matth.* VI, 19). » Audi ergo, filia,
et vide; sic audias ut videas, quia tenebrosa sunt
corda, ubi doctrinam non sequitur vita. Melius est
enim veritatem non agnoscere, quam post agnitam
retroire, quia non audientium et minor est culpa,
et tolerabilior pœna. Audientium et non facientium
et major est culpa et gravis pœna. Audientium et
facientium et remittitur culpa, et lætantur in gloria.
Væ ergo illis qui audiunt, et non faciunt, audientes
in doctrina, **833** destruentes in vita. « Comparan-
tur enim viro insipienti, consideranti vultum nati-
vitas suæ in speculo (*Jac.* I, 23); » considerat
qui, qualiter, et ad quid sit natus ad memoriam

A revocat. Speculum in quo considerat, est mens, ex
qua est ut contracta discernat, quia sicut imago in
speculo, est cognitio in animo; et sicut speculum
figuram omnium repræsentat, sic in animo cogi-
tantis omnis imago [cogitati] resultat. Præterit
figura in speculo, cum nulla est rei repræsentatio;
et perit imago in animo, cum nulla est rei recor-
datio. Vultum ergo nativitas suæ considerat in
speculo, qui, qualiter, et ad quid natus sit, recor-
datur in animo. Et tunc nihil aliud esse considerat,
nisi terram, quam terra supportat, et sic ad æterna
mentem erigit, quia terrena nihil esse sua ratione
deprehendit, et ad horam compungitur, quandiu
suæ miseriæ recordatur. Sed vir insipiens, cum
transierit, obliviscitur qualis fuerit.

B Vir insipiens transit, cum stulte ad transitoria
redit, et qualis fuerit obliviscitur, cum terrenis
curis immergitur, vel per gaudia terrena irretitur.
Sic est omnia qui audit verbum divinum, et non
facit, quia cum doctrinam verbi audit, se nihil esse
recognoscit, et sic terrena germinare [*f.* contem-
nere] incipit. Sed cum vox docentis transit, lacry-
mantis animi compunctio perit, et sic germen ad
fructus maturitatem non pervenit. Hoc est enim se-
men quod cecidit inter spinas, et spinæ crescentes
suffocaverunt illud. Spinæ sunt punctiones, seu
delectationes sæculi, quæ sæpe impediunt semen
verbi cœlestis, ne fructum faciat in animo auditoris.
Sed quid in diversa distrahimur? « Unum est neces-
sarium. » Unde dicitur: « Martha, Martha, sollicita
es (*Luc.* X, 42). » Bis Marthæ nomen ponitur, ut
C attentius a sollicitudine revocetur. Porro est unum
ei necessarium. In multis est sollicitudo, ei in uno
consummatio; unde et peccatrici dimissa sunt
multa, qui dilexit multum. Non multa multum
dilexit, sed unum multum dilexit. Si multa multum
dilexisset, nihil ei esset dimissum. Sic ergo filia,
id est fidelis anima multa audiat, ut per multa
unum custodiat. Filiam vocat, cujus se patrem esse
commemorat. Tres siquidem sunt status animæ
fidelis. Sub primo est captiva, sub secundo est libera,
sub tertio beata. Captiva sub servitute peccati op-
primitur; libera sub duce justitiæ præliatur; beata
in plenitudine gaudiî gloriatur. Captivæ dicitur: « Re-
vertere, revertere, Sunamitis (*Cant.* VI, 12), » ut de
captiva fias libera. Libere dicitur: « Viriliter age,
et confortetur cor tuum (*Psal.* XXVI, 14), » ut de libera
fias beata. Beatæ dicitur: « Canite Deo in Sion
(*Joel* II, 1). » — « jubilate Deo in voce exultationis
(*Psal.* XLVI, 2). » Sub primo **834** statu est ancilla;
sub secundo est filia; sub tertio est amica. Ancilla
timet, filia diligit, amica amplectitur. Ancillæ dici-
tur: « Revertere ad dominam tuam, et humiliare

(98) Ex ms. Andegav.

(99) Forte *Fontebraldenses*. Hic sermo videtur
potius materia sermonis præmeditata, quam sermo
revera, ut hic jacet, pronuntiatus. Hoc evincunt tot
divisiones et subdivisiones, quibus fere totus con-
textus est, quas probabile non est concionatorem

sic in globo sine prolixiori explicatione protulisse.
Hunc autem sermonem coram Sanctimonialibus
Fontebraldensibus prolatus ab Hildeberto, sicut et
præcedentem, satis probabile videtur; quo tempore;
ipsum pro patrono et directore a summo pontifice
obtinerunt.

sub manu ejus (*Gen. xvi, 9*), » ut de ancilla fiat filia. Filiae dicitur, filia mea libera : « Beatus qui retribuet tibi (*Psal. xxxvi, 8*), » ut de filia fiat amica. Amica dicitur : « Quam pulchra es, amica mea, quam pulchra es ! oculi tui columbarum (*Cant. i, 14*). » Tu ergo, filia, si summi Regis amplexus desideras, prius audias, et ut amicum tuum postea videas, obliviscere populum tuum. Hæc sunt verba quæ pater [filiam] audire desiderat, et filiam custodire oportet. Sed populum istum difficile obliviscimur, qui quanto magis repellitur, tanto durius obsistere conatur, et quanto se nobis frequentius ingerit, tanto nos intra acrius lædit. Ei sunt tres populi, qui fidei animæ minitantur. Primus est sæcularis, secundus carnalis, tertius spiritualis. Primus populus, homines sunt mali, qui a bono retrahunt ; secundus, desideria carnis, quæ mala suggerunt ; tertius, cogitationes mentis, quæ peccare cogunt. De primo populo scriptum est : Si d. m. t. s. t. a. esse pro De secundo : « Abstine te a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam (*Petr. ii, 11*). » De tertio legitur : « Dies mei transierunt, cogitationes meæ dissipatæ sunt, torquentes cor meum (*Job. xvii, 11*). »

Primus populus est amicus sæculi, et inimicus Dei constituitur. Secundus est amicus carnis, et inimicus hominis, juxta illud : « Et inimici hominis domestici ejus (*Matth. x, 36*). » Tertius amicus mentis, et inimicus quietis, juxta illud : « Muscæ morientes perdunt suavitatem unguenti (*Eccle. x, 11*). » Primus populus est malus, secundus est malum, tertius peccatum. Est autem quartus, quod peccatis inimicatur, quem filia oblivisci præcipitur ; unde addit : *Et obliviscere domum patris tui*. Longe alius est iste pater, qui vitari præcipitur, ab illo qui præcipit ut vitetur. Sunt enim tres patres hominis. Primus hominem gignit, secundus capit, tertius requirit. Primus gignit ad vitam carnis, secundus rapit ad pœnam mentis, tertius requirit ad gaudium æternitatis. Primus pater est homo, secundus diabolus, tertius est Deus. Primus notatur ibi : « Crescite, et multiplicamini, et replete terram (*Gen. i, 28*). » Secundus ibi : « Vos ex patre diabolo estis (*Joan. viii, 44*). » Tertius ibi : « Pater noster qui es in cælis (*Matth. vi, 9*). » Sub primo sumus, sub secundo male sumus, sub tertio beate sumus. Sub primo carnaliter vivimus, sub secundo mortaliter delinquimus, sub tertio feliciter regnamus. Ideo manet Pater tertius, ut deseratur primus, et non imitetur secundus. Ut filia totum impleat quod audit, obliviscatur populum suum, et domum patris sui ; et ita quatuor superat, **§ 25** mundum, carnem, mentem et diabolum. Bella mundi sunt forinseca, bella carnis sunt domestica, bella mentis sunt fraudulenta ; difficile acquiritur victoria, ubi tanta est resistentium turba, ubi non vincit homo, nisi se prius vincat. Domesticum est bellum, et non plus [f. ideo plus]

A metuendum. Confidat ergo ancilla in Domino, filia in patre, amica in dilecto, qui potens est de lapidibus istis suscitare filios Abrahamæ ; etsi terrent bellorum certamina, alliciant vincentis præmia. Grave quidem bellum indicitur, sed gloriosum est quod vincenti promittitur : *Et concupiscet rex decorem tuum*. Et est triplex decor. Decor est in voce, decor in facie, decor in corde. Decor in voce, quia pulchra loquitur ; decor in facie, qui bona operatur ; decor in corde, quia sancta meditatur. Unde dilectus, tanto dilectæ suæ labori compatiens, et amore tactus, ultra non sustinens, in amoris verba prorumpit : « Vulnerasti cor meum, soror mea, vulnerasti cor meum (*Cant. ix, 9*). » — « Tota enim pulchra es amica mea, et macula non est in te (*ibid. 7*). » Exsurge a labore in requiem ; a miseria ad gloriam ; a victoria ad coronam, et veni in thalamum nuptialem, ubi erit sine fine amicus in amplexu, et amico in lecto, in quo requiem nobis tribuat, qui sine fine vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

CXXVI [*De diversis* XXXIX].

(100) DE VERBO DEI PIE AUDIENDO, ET FIDUCIA IN DEUM HABENDA.

« Nemo mittit vinum novum in utres veteres, « alioquin rumpet vinum novum utres, et ipsum « effundetur, et utres peribunt ; sed vinum novum « in utres novos mitti debet (*Luc. v, 37*). »

C Dominus Jesus Christus, fratres charissimi, loquens hominibus, aliquando per similitudinem, aliquando per figuras, aliquando aperte verbum vitæ seminavit. Hanc autem similitudinem contra illos protulit qui in immundis vasis prædicationis verbum recipiunt, dulcedinem supernæ gratiæ effundunt. Vos enim, dilectissimi, cum verbum spirituale auditis, mundo corde recipere debetis. Audite enim quid Dominus in Evangelio ait : *Nemo mittit*, id est mittere debet *vinum novum*, id est novæ legis gratiam, *in utres veteres*, id est in vasa peccati, quia si corruptione inveterata fuerint, vinum novum effunditur ; quia « qui ex Deo est, verba Dei audit (*Joan. viii, 37*) ; » et Apostolus ait : « Homo malignus [*Vulg. animalis homo*] non percipit ea quæ Dei sunt (*I Cor. ii, 14*). » Sed audite quæ perniciēs, quæ pœna sit non recipientibus verbum Dei. Sequitur enim : **§ 26** *Et utres peribunt* ; negligentibus enim verbum prædicationis, est ipsum verbum damnationis ; unde Dominus in Evangelio : « Si non venissem, et locutus eis non fuisset, peccatum non haberent : nunc autem excusationem non habent de peccato suo (*Joan. xv, 22*). » Sed ut ait Apostolus : « Illis qui non acquiescunt veritati, ira et indignatio, et in omnem animam operantur malum (*Rom. ii, 8*). » Quare ergo, fratres, non apparet in vobis aliquod seminarium correctionis ? Turba vero cogitationum sæcularium vos impedit venire ad Christum. Vos estis similes paralytico, de quo dicitur in Evange-

lio: « Venerunt ad Jesum ferentes paralyticum, qui a quatuor portabatur; et cum non possent eum offerre Jesu præ turba, nudaverunt lectum ubi erat, et patefacientes submiserunt grabatum, in quo paralyticus jacebat: et cum vidisset Jesus fidem illorum, dixit paralytico; Fili, dimittuntur tibi peccata. » Deinde subjunxit: « Tolle grabatum tuum, et ambula (Marc. II, 3-5). » Curatio hæc paralytici salvationem designat animæ, post diuturnas illecebras carnalis inertie ad Christum aspirantis. Ministri vero qui portabant, doctores sunt Ecclesiæ, qui prædicando, corrigendo, orando, peccatorem Deo offerunt et attrahunt. Qui bene quatuor fuisse leguntur, quia quatuor Evangelii libris omnis prædicationis virtus et sermo firmatur. Vel quatuor sunt virtutes, quibus ad promerendam sospitatem fiducia mentis erigitur, quæ sunt prudentia, temperantia, justitia [fortitudo,] quæ desiderant paralyticum Christo offerre; sed turba cogitationum impediens aciem mentis, ne Christus videatur impedit; prava enim consuetudo mundi retardat. Sed cum ministri laborant ad salutem ducere, sæcularia negotia conantur impedire. Sed quid faciunt portantes? Non in infimis exterius morantur, quia turbæ tumultuantur; sed tectum domus, in qua Christus docet, ascendunt. Tectum illud sublimitatem Scripturæ significat. Illam infirmo patefaciunt doctores, dum velamen obscuritatis exponendo subtrahunt. Nullus tam sicut per [f. Nullus tamen, nisi per] documenta Scripturarum corrigi potest; unde Psalmista quærens: « In quo corrigit [adolescentior] viam suam? » subjungit: « In custodiendo sermones tuos (Psal. cxviii, 9). » Reserato itaque tecto æger ante Jesum submittitur, quia ad notitiam Christicum humilitate per Scripturæ revelationem pervenitur. Quod autem cum grabato deponitur infirmus, significat quod ab homine in ista adhuc carne constituto Christus debet cognosci. Postquam vero ad Dei cognitionem perventum est, primo peccatorum vincula dissolvit, ut ostenderet animam non posse salvari, vel sanari, et § 37 mundari a paralyti peccatorum, nisi Deus ex gratia misericordiæ suæ homini peccata dimittat. Intuendum sane quantum propria fides cujusque apud Deum valeat, ubi tantum valuit aliena. Ideo vero curaturus hominem a paralyti Dominus, prius peccata dimisit, quam corpus sanaret, ut ostenderet eum, ob nexum peccati, a tali dissolutione damnatum. Quandoque vero sunt causæ, quare Dominus hominibus molestias ingerit; aliquando enim Dominus suos tribulari permittit, ut per patientiam, majorem coronam mercantur, ut Job. Aliquando ad custodiam virtutum, ne boni in superbiam extollantur, sicut Apostolus de se ait: « Ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ, qui me colaphizet (II Cor. xii, 7). » Aliquando propter peccata sua homines patiuntur mala ad correctionem, sicut iste paralyticus, vel sicut David, qui propter uxorem Uriæ persecutionem passus est a filio. Aliquando

A datur morbus alicui, ut per sanationem ejus, sive per Deum, sive per famulos ejus collatam, Deus glorificetur. Sicut ille qui natus est cæcus, de quo dicitur in Evangelio: « Neque ipse peccavit, neque parentes ejus, sed ut manifestentur opera Dei in illo (Joan. ix, 3). » Aliquando ad inchoationem damnationis æternæ, ut in hac vita mala recipiunt, ut jam in præsentī [f. ut qui in hac vita, mala perpetrarunt, jam in præsentī, etc.] pœna eorum incipiat et in futuro perduret. Hoc [pertulit] Herodes, qui omnibus membris dissolutus est, et ita mortuus est.

B Sequitur: *Surge, tolle grabatum tuum, et ambula, et vade in domum tuam.* Surgere de grabato, est animam a carnalibus desideriis levare. Grabatum tollere, est ipsam carnem per continentie frena, a terra, id est a terrenis sublevare. Domum ire, est ad paradysum intrare, seu redire. Ideo, dilectissimi, hoc incepti, ut turbam sæcularium vanitatum, et impediens cogitationum sciatis vobis obstare, ne ad Dominum possitis pervenire. Et sicut isti paralytico, ex infirmitate vitiorum, dissolutio membrorum contigit, ita propter peccata vestra adversitates contingunt. Pacem cupitis, nec pacem tenetis, quia intestina discordia generat vobis bella exteriora. Mentis vitiis turbatæ,urbationes congerunt terræ. Sed sicut ait Dominus per Psalmistam: « Si populus meus audisset me, Israel si in viis meis ambulasset, pro nihilo forsitan inimicorum humiliassem (Psal. lxxx, 14). » Non enim potest haberi vera pax, nisi ab illo qui dixit: « Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis (Joan. xiv, 27). » Orate igitur Dominum ut mittat auxilium de Sancto, quia quid ad eum confugit, ab hostibus eum defendit. Audite quantam misericordiam Dominus filiis Israel in Samaria obsessis § 38 contulit, tempore Elisæi, et Joram regis Israel. Congregavit Benadad rex Syriæ exercitum contra Joram regem Israel, et obsedit eum in Samaria. Facta est autem tanta fames in Samaria, quod cauda [Vulg. caput] asini venderetur octoginta argenteis. Cumque rex transiret quadam die per murum, mulier quædam exclamavit, dicens: Salva me, domine rex; qui ait Non te salvat Dominus; unde te possum salvare? de area, vel de torculari? Quid tibi vis? Quæ respondit: Ego et altera mulier fecimus pactum, ut hodie comederemus filium meum, et cras suum. Comedimus ergo meum, ipsa vero abscondit suum. Scidit ergo vestimenta sua rex, et iratus contra Elisæum prophetam, quia non rogabat Dominum ut eos salvaret, et minatus, et machinatus est ei necem, præmittens ei nuntium. Elisæus vero sedebat in domo sua cum senibus aliis, et cognoscens; ut propheta, machinationem regis, fecit obserari ostium. Rex autem veniens ait propheta: Ecce tantum malum a Domino; quid amplius expectabo a Domino? Dixit autem Elisæus: Audite verbum Domini, hæc dicit Dominus: In tempore hoc cras, modius similis uno statere erit, et duo modii hordei statere

uno in porta Samariæ. Respondens autem unus de A
ducibus super cujus manum rex incumbibat: Si
Dominus etiam fecerit cataractas in cœlo, nunquid
poterit esse quod loqueris? Qui ait: Videbis oculis
tuis, et inde non comedes. Hoc prædicto, qua-
tuor leprosi Samariæ, fame morientes, qui erant
juxta introitum civitatis, dixerunt: Quid hic sta-
mus? Eamus in castra hostium. Si pepercerint
nobis, vivemus; si nos occiderint, quæ cura, si
morituri sumus hic! Surgentes igitur nocte vene-
runt ad castra Syriæ, et, ut Dominus volebat, ma-
lum [m. nullum] invenerunt, quia Dominus audiri
quemdam sonum fecerat in castris Syriæ circuitus
equorum, et innumerabilium hominum, et putave-
runt quod rex Israel audisset [f. adduxisset] Ægy-
ptios, et alios mercede conductos. Relinquentes
igitur asinos, equos et divitias in castris, [supp. su-
gerunt] cupientes salvare animas tantum. Ingressi
sunt itaque leprosi castra, et comederunt, et bibe-
runt, et multas divitias absconderunt rapientes.
Venientes autem cum gaudio, nuntiaverunt civibus

suis quæ invenerant. Portarii vero currentes ad
regem, retulerunt quæ audierant. Rex vero timens
fraudentiam eorum, ne fugam simulantes, late-
rent in foveis, misit quinque viros super equos
quinque, qui tantum supererant, ad explorandum.
Quibus certificatis diripuerunt castra Syriæ, inven-
nientes innumerabilem pecuniam, et copiam tantæ
annonæ, quod modius similæ fuit uno sta-
tere, et duo modii hordei similiter, juxta verbum
prophetæ. Porro rex ducem, de quo prophetaverat
Eliæus, constituit ad portam, et conculcavit eum
turba; et impletum est quod dixerat propheta:
Videbit oculus tuus, et inde non comedes. (IV Reg.
vi, vii) Ecce, fratres charissimi, quanta fiducia, quanta
spes ponenda est in Domino. « Bonum est enim confi-
dere in Domino (Psal. cxvii, 8). » Et iterum: « Beati
qui timent Dominum (Psal. cxxvii, 1). » Sperate ergo
in Domino, ut dicatis cum Psalmista: « Domine Deus
meus, in te speravi, salvum me fac ex omnibus
persequentibus me, et libera me (Psal. vii, 2). »
Cui honor in sæcula sæculorum. Amen.

BREVE MONITUM.

Ne mireris, benevole lector, si quidam e sermonibus qui sequuntur, non fuerint in ordine debito collocati. Casu quippe nobis non obtigerunt, nisi postquam præcedentes jam fuerant excusi; nec eos ideo, utpote vera Hildebertinos, censuimus omittendos, in quibus nonnulla ad veteres illius xvi ritus pertinentia, et alia deprehendimus utilitati lectorum profutura.

CXXVII [De diversis XL].

IN SOLEMNITATE PASCHALI (1).

Paulus apostolus ait: « Etenim Pascha nostrum
immolatus est Christus (I Cor. v, 7). » Si ergo Pa-
scha Christus, pensandum nobis est quid de Pascha
lex loquitur, ut videamus subtilius, an de Christo
dicta videantur, Moyses quippe ait: « Sument de
sanguine agni, et ponant super utrumque postem, et
in superliminaribus domorum, in quibus comedent
illum, et edunt carnes nocte illa assas igni, et azy-
mos panes cum lactucis agrestibus; non comedetis
ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed tantum
assum igni; caput cum pedibus ejus et intestinis
vorabitis nec remanebit ex eo quidquam us-
que mane; quidquid reliquum fuerit igne combu-
retis (Exod. xii, 7). Et additur: « Sic autem come-
detis illum: Renes vestros accingetis, et calcea-
menta habebitis in pedibus, tenentes baculos in
manibus, et comedetis festinanter (ibid. 11). » Quæ
videlicet cuncta magnam nobis ædificationem pa-
riunt, si fuerint mystica interpretatione discussa.
Quis namque sit sanguis agni, non jam audiendo,
sed bibendo didicistis, qui sanguis super utrumque
postem ponitur, quando non solum ore corporis,
sed etiam ore cordis hauritur. In utroque etenim
postem agni sanguis est positus, quia sacramentum
passionis illius cum ore ad redemptionem sumitur,
ad imitationem quoque in 340 tota mente cogitatur.
Nam qui sic Redemptoris sui sanguinem accipit, ut

C imitari passionem illius necdum velit, super uno
tantum poste sanguinem posuit, qui etiam in su-
perliminaribus domorum est ponendus. Quid enim
spiritualiter domus, nisi mentes nostras accipimus,
in quibus per cogitationem habitemus. Cujus domus
superliminare est ipsa intentio, quæ præeminet
actioni. Quæ igitur intentionem cogitationis suæ
ad imitationem Dominicæ passionis dirigit, in su-
perliminari domus agni sanguinem ponit. Vel certe
domus nostræ ipsa sunt corpora, in quibus, quous-
que vivimus habitamus; et in superliminari do-
mus agni sanguinem ponimus, quia crucem pas-
sionis illius in fronte portamus. De quo adhuc agno
subditur: *Et edent carnes illas assas igni.* In nocte
quippe agnum comedimus, qui in sacramento modo
Dominicum corpus accipimus, quando adhuc ad invi-
cem nostras conscientias non videmus: quæ tamen
carnes agni assandæ sunt, qui nimirum dissolvit
carnes [supp. ignis], quas aqua coxerit; quas vero
ignis sine aqua excoquit et roborat. Carnes itaque
agni nostri ignis excoxit, quia etiam ipsa vis pas-
sionis illius [hominem] ad resurrectionem valentio-
rem reddidit, atque ad incorruptionem, ex morte
convaleuit, videlicet, cum carnes illius ab igne du-
ruerunt. Unde etiam Psalmista dicit: « Exaruit vel-
ut testa virtus mea (Psal. xxi, 16). » Quid enim est
testa ante ignem nisi molle lutum, sed igne agitur,
ut solidetur. Virtus ergo humanitatis ejus velut testa
exaruit, quia ab igne passionis ad virtutem incorra-

(1) E Lyrano.

plionis crevit. Sed sola Redemptoris nostri percepta sacramenta ad veram soliditatem mentis non sufficiunt, nisi etiam bona opera jungantur. Quid enim prodest corpus et sanguinem illius ore percipere, et ei perversis moribus contraire? Unde bene adhuc ad comedendum subditur: *Et azymos panes cum lactucis agrestibus*. Panes quippe sine fermento comedit, qui recta opera sine corruptione vanæ gloriæ exercet, qui mandata misericordiæ sine peccati admissione exhibet, ne perverse diripiat quod quas; recte dispensat. Hoc quoque peccati fermentum bonæ suæ actioni miscuerant, quibus voce prophetæ per increpationem Dominus dicebat: « Venite ad Bethel, et impie agite (*Amos* iv, 3); » atque post pauca: « Et sacrificate de fermentato laudem (*ibid.* 6). » De fermentato namque laudem immolat, qui Deo sacrificium de rapina parat. Lactucæ vero agrestes valde amaræ sunt. Carnes ergo agni cum lactucis agrestibus sunt edendæ, ut cum corpus Redemptoris accipimus, nos pro peccatis nostris in fletibus affligamus, quatenus ipsa amaritudo pœnitentiæ abstergat **S. 41** a nostro stomacho perversæ humorum vitæ; ubi et subditur: *Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua*. Ecce jam nos ipsa verba historiæ ab intellectu historiæ repellunt. Sed quid, fratres charissimi, Israeliticus ille populus, et in *Ægypto* constitutus comedere agnum crudum consueverat, ut ei lex dicat: *Non comedetis ex eo crudum quid*, ubi additur: *nec coctum aqua*? Sed quid aqua, nisi humanam scientiam designat, juxta hoc quod per Salomonem sub voce hæreticorum dicitur: « Aquæ furtivæ dulciores sunt? (*Prov.* ix, 17). » Quid crudæ agni carnes, nisi inconsideratæ et sine reverentia cogitationes, relictæ illius humilitate? Omne enim quod subtiliter cogitamus, quasi mente coquimus. Sed agni caro nec cruda edenda est, nec cocta aqua, quia Redemptor noster, nec purus homo æstimandus, neque per humanam sapientiam qualiter incarnari Deus potuit cogitandus. Omnis enim qui Redemptorem nostrum purum hominem credit, qui iste aliud quam agni carnes crudas comedit, quas videlicet coquere per divinitatis intelligentiam noluit. Omnis vero qui Incarnationis mysteria juxta humanam sapientiam discutere conatur, carnes agni aqua vult coquere, id est dispensationis ejus mysterium per dissolutam vult scientiam penetrare. Qui igitur Paschalis gaudii solemnitatem celebrare desiderat, agnum nec aqua coquat, nec crudum comedat, ut neque per humanam sapientiam profunditatem illius Incarnationis penetrare appetat, neque in eum tanquam in purum hominem credat. Assas igni carnes comedat, ut dispensari omnia per sancti Spiritus potentiam sciat. De quo adhuc recte subjungitur: *Caput cum pedibus et intestinis vorabitis*; quia Redemptor noster est Alpha et Omega, Deus videlicet ante sæcula, et homo in fine sæculorum. Caput ergo agni est devorare, divinitatem illius in fide percipere. Pedes vero agni vorare, est vestigia ejus humanitatis

A amando et imitando perquirere. Quid vero sunt intestina, nisi verborum illius occulta et mystica mandata, quæ tunc voramus, cum verba vitæ cum aviditate sumimus? In quo devorationis verbo, quid aliud quam nostræ pigritiæ torpor reprehenditur, quia ejus verba et mysteria per nosmetipsos non requirimus, et dicta ab aliis audimus inviti.

Non remanebit ex eo quidquam usque mane; quia ejus dicta magna sunt sollicitudine discutienda, qualenus priusquam dies resurrectionis appareat, in hac præsentis vitæ nocte omnia mandata illius intelligendo et operando penetrentur. Sed quia valde est difficile, ut omne sacrum eloquium possit intelligi, **S. 42** et omne ejus mysterium possit penetrari, recte subjungitur: *Si quid autem remanserit, igne comburetis*, quia quod ex agno remanet igne comburimus, quando hoc quod de mysterio Incarnationis ejus intelligere et penetrare non possumus, potestati sancti Spiritus humiliter reservamus, ut non superbe quis audeat vel contemnere, vel denuntiare quod intelligit [*f.* quod non intelligit], sed hoc igni tradat, cum Spiritui sancto reservat. Quia igitur qualiter edendum sit Pascha cognovimus, nunc qualiter edi debeat agnoscamus.

Sequitur: *Sic autem comedetis illum: renes vestros accingetis*. Quid in renibus, nisi delectatio carnis accipitur? Unde et Psalmista postulat, dicens: « Ure renes meos (*Psal.* xxv, 7). » Si enim voluptatem libidinis in renibus esse nesciret, eos minime uri petiisset. Unde quia potestas diaboli in humano genere maxime per luxuriam prævaluit, de illa voce Dominica dicitur: « Potestas [*Vulg.* fortitudo] in lumbis ejus (*Job.* xl, 11). » Qui ergo Pascha comedit, habere renes accinctos debet, ut qui solemnitatem resurrectionis et incorruptionis agit, corruptioni jam per nulla vitia subjaceat; voluptates edomat, et carnem a luxuria restringat. Neque enim cognovit quæ sit solemnitatis incorruptionis, qui adhuc per incontinentiam corruptioni subjacet. Hæc quibusdam dura, sed « angusta est porta quæ ducit ad vitam (*Matth.* vii, 14). » Et hactenus jam multa exempla continentium. Unde et bene adhuc subditur: *Calceamenta habebitis in pedibus vestris*. Quid sunt enim pedes nostri, nisi bona opera? Quid vero calceamenta, nisi pelles mortuorum animalium? Calceamenta autem pedes muniunt. Quæ sunt mortua animalia, ex quorum pellibus pedes nostri muniuntur, nisi antiqui Patres, qui nos ad æternam patriam præcesserunt, quorum dum exempla conspiciamus, nostri operis munimus pedes? Calceamenta ergo in pedibus habere, est mortuorum vitam conspiceret, et nostra vestigia a peccati vulnere custodire. *Tenentes baculos in manibus*. Quid lex per baculum, nisi pastorem custodiam designat? Et notandum quod prius præcipimur renes accingere, postmodum baculos tenere, quia illi [soli] debent pastorem curam suscipere, qui jam in suo corpore sciunt fluxa luxuriæ

edomare, ut cum aliis fortia prædicant, ipsi desideriis mollibus enerventur et succumbant. Bene autem subditur: *Et comedetis festinanter*. Notate, fratres, notate quod dicitur: *festinanter*. Mandata Dei, mysteria Redemptoris, coelestis patriæ gaudia cum festinatione cognoscite, et præcepta vitæ cum festinatione implere curate. Quia enim adhuc hodie licet, bene agere scimus; utrum cras liceat, ignoramus. Festinanter ergo Pascha comedite, **843** id est ad solemnitatem patriæ coelestis anhelate. Nemo in hujus vitæ itinere torpeat, ne in patria locum perdat; nemo moras ad appetenda studia innectat, sed cœpta perficiat, ne minime liceat implere quod male inchoat. Si ad amorem Dei pigri non sumus, adjuvat ipse quem amamus Jesus Christus Dominus noster, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

CXXVIII [De diversis XL].

SYNODUS AD PASTORES (2).

« Factum est verbum Domini ad Ezechielem, dicens: Fili hominis, propheta de pastoribus Israel, et dices eis: Vae pastoribus qui pascebant semetipsos. Nonne greges pascuntur a pastoribus? Lac comedebatis, et lanis operiebamini; et quod crassum erat, occidebatis; gregem autem meum non pascebatis; quod infirmum erat, non consolidabatis, etc. Sed cum austeritate imperabatis eis et cum potentia, et dispersæ sunt oves meæ. Sed ego super pastores requiram gregem meum de manu eorum (*Ezech. xxxiv, 1*). »

Vos, fratres, estis pastores Israel, et fideles in Ecclesia Christi pascere debetis. De vobis conqueritur Dominus per prophetam suum, et vae maximum, id est destructionem et perniciem cominatur; quia cum pastores sitis, pascere gregem suum non vultis verbo, nec exemplo, imo vos ipsos pascitis. Sed sicut dicit Dominus in Evangelio: « Clauditis regnum cœlorum ante homines; vos non introitis, nec introeuntes sinitis introire (*Matth. xxiii, 13*). » Non estis similes Job, qui ait: « Oculus fui cæco, et pes claudo (*Job. xxix, 15*). » Oculus est cæco, qui tenebras aufert ignorantiae, et infundit virtutis prædicationem. Pes est claudo, qui vias non omnino ignorantes confirmat, et dubitantes auctoritatibus roborat. Sed quomodo fidem aliorum corroboratis, qui fidem vestram corroborare nescitis? Audite quod ait Psalmista: « Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum..., sed in lege Domini meditatur die ac nocte (*Psal. i, 4*). » Ecce quomodo David describit virum beatum. Primum ostendit bonum in persona sua, postea studentem in divinis Scripturis, ut doceat alios. Tres in beato dicit beatitudines, contra tres mortes quæ sunt in misero. Peccat miser in cogitatione, et actione, et consuetudine; sed beatus qui non abiit in consilio, quia non mala cogitat; nec stat in via peccatorum, quia non in actione moratur, nec in cathedra pestilentiae

(2) E Lyrano.

sedet, nec alios docet peccare. Itaque qui tales non estis, non pascitis oves Domini. Mercenarii **844** sunt, non pastores, qui quæ sua sunt, quærunt, non quæ Jesu Christi; amant gloriam hujus mundi, non supernam; amant primos recubitus in cœnis, et primas cathedras in synagogis, et salutationes in foro, et vocari ab hominibus Rabbi. Nonne humilitatem vertitis in superbiam, ait Dominus per Isaiam: « Principes mei impii et socii furum: omnes diligunt munera, et sequuntur retributiones (*Isa. i, 23*). »

Quomodo pascunt semetipsos subjungit: *Lac comedebatis, et lanis operiebamini; et quod crassum erat, occidebatis*. Per lac victum, per lanam vestitum intelligit. Habent itaque ex ovibus victum et vestitum, et tamen non faciunt quod debent. Sed pejus est quod sequitur: *Et quod crassum erat, occidebatis*. Crassum divitem hic vocat. Divitem quidem interimitis, dum pro ejus peccatis condonandis pecuniam accipitis. *Quod infirmum erat, non consolidabatis*; id est quod ægrotum erat, non sanastis, Infirmum vocat illum de quo Apostolus ait: « Infirmum in fide accipi te [*Vulg. assumite*] (*Rom. xii, 1*), » et cum dilectione ejus fidem solidate. Nullus vestrum est qui multoties non audierit fidem esse multorum laicorum, quod Dominus descendens ad inferos, omnes adduxit [*f. eduxit*] tam fideles quam infideles, et infernum evacuavit. Quæ antiquitus hæresis multum inter hæreticos pullulavit, et adhuc inter multos errorem generat. In hunc errorem adducti sunt hæretici, quod dicitur in Evangelio: « Cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum (*Joan. viii, 28*). » Unde Gregorius. Sunt hæretici qui dicunt Dominum in infernum descendisse, et omnibus post mortem se nuntiasset et convertisset, et confessos salvatos esse, cum hoc sit contrarium, dicente propheta David: « In inferno autem quis confitebitur tibi? (*Psal. vi, 6*). » Et Apostolus: « Quotquot sine lege peccaverunt, sine lege peribunt (*Rom. xii, 2*). » Et propheta: « O mors, ero mors tua! Morsus tuus ero, inferne (*Ose. xiii, 14*). » Si morsus fuit, particulam sumpsit et plus dimisit. Quod autem scriptum est: *Omnia traham, electa* (*f. de electis*) intelligendum est, ut ait Gregorius. Et præterea multi in fide aliarum rerum debilitati sunt, nec tamen solidantur prædicatione vestra. Non estis similes Domino nostro Jesu Christo, de quo scriptum est per Isaiam: « Arundinem quassatam non confringet, et linum fumigans non exstinguet (*Matth. xii, 20*). » Arundinem quassatam confringit, qui peccanti non porrigit manum, nec portat onus fratris; et linum fumigans exstinguit, qui scintillam fidei jam fumigantem, jam signum ignis in se crescentis et latentis ostendentem, in parvulis contemnit. *Et quod ægrotum, non sanastis*. Non sanat ægrotum, qui proximi sanitatem non curat. Contra quos ait Job de se « Oculus videns testimonium reddebat **845**

- Duæ civitates, Dei scilicet et diaboli, in hoc mundo sibi continuo adversantes, serm. 22, 32.
 Vitæ activæ et contemplativæ descriptio egregia, serm. 64.
 Contemplativorum dotes et præstantia, serm. 12.
 Contemplativorum duæ species secundum opera contemplationis propria, serm. 14, 64, 118, 120.
 Scholaribus solitudo, ut studiis utilissima, suadet, serm. 5.
 Noë, Daniel et Job, figura prælatorum, conjugatorum et contemplantium, seu poenitentium, serm. 62.
 Institutionis directio in omnibus actionibus necessaria, serm. 25, 72.
 Volucres quas Abraham a victimis abiebat, figura distractionum nobis vel invitis supervenientium, quas ut Abraham vinces, sic nos a sacrificio et oratione fugare tenetur, serm. 69, 116 et sæpius.
 Mortales popularis, bestiarum in festatio, ægritudines post Pascha, jam Hildeberti tempore frequentiores immixtæ ut plurimum in poenam indignarum communionum, serm. 38.
 Superbia natione cœlestis illuc reverts comitur unde decidit, serm. 27, 68 et alibi sæpe.
 Per peccatum disceditur ad regionem dissimilitudinis, quia per illud amittimus imaginem et similitudinem Dei, serm. 12, 13, et alibi sæpius.
 Hujus regionis princeps diabolus est, serm. 21.
 Diebus trium dierum necessaria ut ad Deum revertamur, serm. 7, 36 et alibi.
 Diabolus elegans inter hominum sæcularem avertere volentem vitam religiosam a statu suo, et ipsum in eo perseverare decernentem, serm. 73.
 Perseverantia in ordine monastico summe commendata, serm. 73.
 Christus ipse fundator ordinis Benedictini, serm. 117, 118.
 Nigra vestis et corona monachalis quid suadeant, serm. 120.
 Silentium monasticum, et assiduitas ad exercitia communia commendantur, serm. 119, 122.
 Quam exacta debet esse monachorum obedientia, serm. 50.
 Loga regularia, seu claustralia, et eorum singulorum ad pietatem usus et moralis applicatio, serm. 63.
 Observantia regularis pathetica commendatio, serm. 70 et alibi sæpe.

Piura hic adtexere supersedemus, quæ ex indice sedulus lector deprehendere poterit. Hæc autem compendiose retulimus, quibus notum fieret ex horum lectione sermonum non modicam utilitatem percipientes, vitæ vere Christianæ, imo et asceticæ studiosos, necnon curiosos et avidos ipsos antiquitatis sacra scrutatores, qui nunc inter litteratos quemdam quasi principatum sibi vindicare videntur.

Nec modicum etiam inde percipient oblectamentum et fructum ævi hujus sacri verbi percones, qui conciones suas, quantum possunt, ex ipsis sacrae Scripturae verbis concinnare student, cum industria illius suæ nunquam satis laudandæ, quasi prodromum et exemplar cum S. Bernardo amico et suppare suo animadvertent Venerabilem Hildebertum. Hæc autem omnia ad calcem cujusque sermonis, prout sese offeret occasio indicare, lectori non morabimur.

SERMONES DE TEMPORE.

I.

IN ADVENTU DOMINI SERMO PRIMUS (73).

De utilitatibus adventus Domini.

211 « Dicite, pusillanimes, confortamini, et nolite timere. Ecce Deus vester veniet, et salvabit vos. Tunc aperiuntur oculi cæcorum, et aures aurorum patebunt. Tunc saliet sicut cervus claudus, et aperta erit lingua mutorum (Isa. xxxv, 4-6). »

Ante adventum Domini, fratres charissimi, in tanta caligine genus humanum volvebatur, quod nec Deum cognoscebant, neque verba ejus audire volebant, neque bene operabantur, neque peccata sua confitebantur. Cumque multis animæ infirmitatibus detinerentur, placuit summo medico eos visitare, et suis medicinis eos relevare. Sed notat Isaias propheta in quatuor languoribus eos specialiter laborare. Cæci enim erant, et surdi, et muti, et claudi. Cum [vero] ægritudines eorum sanare vellet, ne miseri desperarent, voluit eis adventum suum prænuntiare; voluit consolationibus suis eos confortare. Vultis audire qui sunt legati? Isaias, et alibi propheta. Audite quam consolationem legis inunxit: Vos, ministri mei, dicite miseris qui jacent in doloribus, qui desperant in infirmitatibus: O « pusillanimes, confortamini, quia ecce Deus vester veniet. » Ecce medicina vestra. Ecce salus vestra veniet, et salvabit vos. Eas infirmitates, quibus subjacatis, sanabit. Quia tunc aperiuntur oculi cæ-

A corum, et aures surdorum patetunt, tunc saliet sicut cervus claudus, et aperta erit lingua mutorum. Cæci erant, quia Deum ignorabant; surdi, quia verba ejus negligebant; claudi, quia recte per bona opera non incedebant; muti, quia peccata sua tacebant. Hæc surditas, et cæcitas, et alia quæ sequuntur, a primo homine initium sumpserant. Adam enim in primo præcepto sibi a Deo inuncto surdus effectus est. Cum enim dictum sit ei: « In quacunque die de ligno scientia boni et mali comederitis, morte moriemini (Gen. ii, 17). » non audire visus est, « morte moriemini, » cum non fuerit observator mandati. Cæcus fuit, cum verba dæmonis intellexit, dicentis: Et eritis sicut dii. Cum enim putaret se fieri Deum, excæcatum jam gerebat animum. Quod [ei] deinceps **212** Dominus impropere dicit, dicens: « Ecce Adam factus est quasi unus ex nobis (Gen. iii, 22). » Quod deridendo dixit. Qui putavit se futurum Deum, modo invenit se miserum. « Factus est quasi unus ex nobis, » id est similis Patri, et Filio, et Spiritui sancto, id est factus est Deus. Quod sub ironia dictum est, quia se aliter invenit quam putavit. Claudicavit Adam, quia, dum cœpit incedere, id est operari, pravo gressu incessit. Vulneratus est enim aculeo mortis et venenosi serpentis, et male operando claudicavit. Primum quod legitur fecisse, peccatum est. Duos pedes debet habere homo, delectationem [forte dilectionem] Dei et

mibi quod liberasset pauperem vociferantem, et pupillum, cui non erat adjutor. Benedictio perituri veniebat super me, et cor viduæ consolatus sum.... Conterebam molas iniqui, et de dentibus illius aufereram prædam (*Job. xxix, 14*). » Quomodo ægrotum sanabunt, qui vivum morificant? ut ait propheta: « Mortificabant animas quæ non moriuntur, et viviſcabant animas quæ non vivunt (*Ezech. xiii, 19*). » Non morientem mortificat, qui justum damnat, et non victurum viviſicare nititur, qui reum a supplicio absolvere conatur. Videndum est quæ culpa sit, aut quæ pœnitentia post culpam. Nam sæpe agitur ut sacerdos damnet immeritos, ut ligatos digne, indigne solvat. Unde ait Gregorius: « Absolvendi et ligandi potestate se privat, qui hanc pro suis voluntatibus, non pro subditorum moribus exercet. Sed cum austeritate imperabilis eis, et cum potentia. » Contra hos austeros ait Apostolus: « Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite illum in spiritu lenitatis (*Gal. vi, 1*). » Sequi debent discipuli Magistrum, qui ait: « Discite a me, quia mitis sum et humilis corde (*Matth. xi, 29*). » Non enim sunt peccatores cum austeritate tentandi (*f. terrendi*), sed vocandi et alliciendi quærendo opportunitates, sicut ait Apostolus: « Redimentes tempus (*Coloss. iv, 5*). » Redimere tempus est, quando aliquis quærendo opportunitatem temporis, quo possit peccatorem redarguere, convenienter admonere, sive comedendo cum eo, sive eundo cum eo, sive eum visitando, frangit aliquod propositum suum, sive (*f. non*) jejunandi, sive missam cantandi, quod postea redimit orationibus et elemosynis. Apostolus: « Argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina (*II Tim. iv, 2*). » Argue rebelles publice, obsecra obediētes, increpa minus obediētes. « Seniores obsecra ut patres, juvenes ut fratres, anus ut matres, juvenulas ut sorores, viduas honora (*I Tim. v, 2*). » Invitandi sunt peccatores dulcibus verbis ad lacrymas.

Duo sunt genera compunctionis; unum quo æternas pœnas metuit; aliud quod cœlestibus præmiis inspirat, quia Deum sentiens anima, prius timore compungitur, postea amore. Itaque plorat pro timore supplicii, plorat pro dilatione præmi; quæ duo genera designantur in quadam historia. Legitur enim quia Axa, filia Chaleb, sedebat super asinam, suspirans. Cui dixit pater suus: « Quid habes? At illa respondit: Da mihi benedictionem: Terram australem et arentem dedisti mihi, junge et irriguam, et dedit illi pater suus irriguum superius, et irriguum inferius (*Job. xv, 18*). » Axa igitur significat animam, quæ super asinam sedet, id est super irrationabiles motus carnis suæ, quæ suspirans, a patre terram irriguam petit, quia a Creatore nostro quærenda est gratia **§46** lacrymarum. Sunt namque nonnulli, qui jam in domo percipiunt libere pro justitia eloqui, oppressos tueri, egenis propria

A tribuere, ardorem fidei habere; sed et adhuc lacrymarum gratiam non habent. Oportet ergo ut vel amore cœlestis regni, vel timore supplicii, peccata, sine quibus vivere non possumus, quotidie plorare [conentur]. Irriguum vero superius accipit animal; cum pro amore superioris regni plorat. Inferius vero habet quæ pro timore inferni deflet. Hanc tantam gratiam amittunt ex austeritate doctorum. Propterea etiam vertuntur in desperationem ex nimia duritia regentium, dum scientiam suam moderari nesciunt; et ita illi qui alliciendi sunt, pereunt. Quod notatur in filiis Jacob. Dinam filiam Jacob egressam de domo patris sui amavit Sichem princeps, et rapuit; dormivit cum illa, et vi oppressit (*Gen. xxxiv*). Quo audito, filii Jacob vehementer irati sunt. Fecerunt vero pacem Sichem, et filii Jacob, a pacto sororem concedentes, ut ille et omnes mares circumciderentur. Circumcisio autem omnibus maribus, non suffecit filiis Jacob; sed Simeon et Levi, arreptis gladiis, ingressi sunt urbem; interfectis omnibus masculis, interfecerunt Sichem, et abstulerunt sororem suam.

Dina, filia Jacob, significat animam filiam Christi quam vagantem in exterioribus, id est in vitiis, corrumpit Sichem, id est diabolus, princeps hujus mundi, vel aliquis tyrannus. Contra quem sæviunt doctores Ecclesiæ, qui per filios Jacob significantur, ut non dimittant eum, nec coadjutores ejus, donec circumcidantur, id est donec culpam suam a se abscindant, et voluntatem carnis in dolorem vertant. Sed ministri Ecclesiæ, dum zelum suum moderari nesciunt, post vitia resecata, adhuc sæviunt, et duriores existunt; et dum nimis in asperitate disciplinæ persistunt, miseros in desperationem vertentes, gladio justitiæ intolerabilius interimunt. His et aliis similibus ait Dominus: *Et dispersæ sunt oves meæ, sed ego requiram eas de manu pastorum. Pœnite ergo, fratres charissimi, qua diligentia servandus et regendus est populus Domini, et quantum periculum vestrum est; mortem enim eorum qui sic pereunt, requirit Dominus de manu vestra, et peribitis non pro solis vestris, sed omnium [*f. ovium*] peccatis. Sed Dominus qui est verus Pastor, qui animam suam posuit pro ovibus suis, ipse tribuat vobis virtutem et fortitudinem contra lupos spirituales, et prudentiam circa plebem suam custodiendam, ut puram offeratis ei in die judicii; qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.*

§47 CXXIX (De diversis XLII).

DE REGNO DEI DESIDERANDO ET QUÆRENDO (3).

« Quærite primum regnum Dei, et justitiam ejus » (*Matth. vi, 33*). »

Magnum quid et difficile est nostrum propositum, fratres; ostendero enim volumus manna absconditum, quod præsto est, sed videri non potest, nisi oculis mentium. Hæc est illa pretiosa margarita, quam negotiator ille evangelicus invenit, et venditis

(3) E ms. Sangerm n. 383. In hoc sermone monachos monachus ipse videtur allocutus.

omnibus quæ habebat, emit eam. Ecce vos omnes eam profiteamini quærere, sed nondum eam invenistis, quia si invenissetis, emeretis eam, nec videretur nimis cara, nec aliquod prelium negaretur pro ea comparanda. O quam parum adhuc profecit ille tantus, ille diuturnus, ille multiplex labor vester, qui non invenistis quod quæritis, nondum novistis quod profiteamini, nondum habetis quod desideratis ! Absconditum est, non dico omnibus, sed illud quærentibus ubi invenire non possunt. Ubinam ? In exterioribus, cum Dominus dicat : « Regnum Dei intra vos est (Luc. xvii, 21). » Si ergo intra vos est, cur illud extra quæritis, quod extra invenire non potestis ? Erratis. Quod recognovit ille qui ait : « Erravi sicut ovis quæ periit (Psal. cxviii, 176). » Errat homo, errat ; sed, Jesu bone, quære servum tuum, ne pereat. Cum igitur intra vos est quod quæritis, prope vos est ; sed prope est, quia prope vos ipsi estis. Unde Apostolus : « Prope est verbum in ore tuo, et in corde tuo (Rom. x, 8). » Non enim loquimur de eo « quod oculus non vidit, nec in cor hominis ascendit (I Cor. ii), » sed de eo quod in hac vita haberi potest. Audistis ubi sit margarita quam quæritis ? Venite itaque, et emite illam. « Malum, malum, dicit omnis emptor, sed cum abierit, tunc gloriabitur (Prov. xx, 14). » Hoc vero commercium contrahi impossibile est sine pretio fidei. Fides autem ex auditu. Vos auditis ; quid restat nisi ut obediat ? Quod si feceritis, sapientia, quam quæritis, obviabit vobis, sicut mater honorificata. Honorificatur enim, cum in auditu auris obeditur ei, quia fides non est (ejus) quod videtur, et fides non habet meritum ubi humana ratio præbet experimentum. Qui credere incipit, non dicam, desiderat, sed desiderare concupiscit cum Propheta, qui ait : « Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas (Psal. cxviii, 20). » Quis ergo est qui credit ? Quis est homo qui vult vitam, diligit dies videre bonos, non solum futuræ, sed etiam præsentis vitæ ? **§ 48** Sunt enim tabernacula Domini, sunt et mansiones Domini. Sunt autem tabernacula militantium : « Vita vero hominis militia est super terram (Job vii). » Unde : « Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum (Psal. lxxxiii, 1). » Non enim solum domus Domini æterna, sed etiam tabernacula in præsentia sunt diligenda ac desideranda. Unde Propheta : « Concupiscit et deficit spiritus meus in atria tua (ibid., 3). » Atria dicit, non domum. In præsentia enim in atriis sumus ; in futuro autem aulam ingrediemur. Sed qui dicebat : *Deficit spiritus meus in atria tua*, amore quodam et desiderio languebat. Unde in Canticis : « Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo (Cant. ii, 5). » Nec mirum, si desiderantur atria Domini, quia « melior est dies una in atriis tuis super millia (Psal. lxxxiii, 11). » Si autem quæritis viam ad atria illa, audite quid Dominus dicat ad Abraham : « Exi de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui et veni in terram quam monstrabo tibi

(Gen. xii, 1). » Terra hominis, voluptas suæ carnis. Exeat ergo homo de voluptatibus carnis suæ, si voluerit ad terram desiderabilem venire.

Sequitur : *Et de cognatione tua*. Cognatio ista curiositas est. Quisquis enim dat operam voluptatibus carnis, necesse est ut curiosus sit in multis. Verbi gratia : Si quis servit libidini, nonne curiosus est quomodo placeat mulieri, et quomodo eam alliciat ? Si ingluviæ, nonne undequaque extorquet, ut gulæ suæ satisfaciatur ?

Additur. *Et de domo patris tui*. Pater malorum est diabolus ; unde in Evangelio : « Vos ex patre diabolo estis, et opera patris vestri facitis (Joan. viii, 44). » Sicut enim qui a Deo nascitur, ad justitiam nascitur, et ad vitam ; ita qui ex diabolo nascitur, ad iniquitatem nascitur, et ad mortem. Sed filia Babylonis misera. Quid autem potest præstare miseræ, nisi miseriam ? Miseri ergo sunt qui sequuntur eam ; at beatus qui retribuit retributionem, quam ipsa retribuit ; ipsa enim filium matris Ecclesiæ, quam ipsa Deo peperit, subtrahit matri suæ, eamque tanquam proprium apponit uberibus suis, et lactat eum ad opus diaboli. Hoc autem non semel et bis, sed sæpe sæpius Babylonia matri nostræ, sanctæ videlicet Ecclesiæ retribuit ; sed beatus qui retribuit ei retributionem quam ipsa retribuit, id est quæ parvulos ejus, antequam evadant in robur malitiæ, rapit, et ablactat, et allidit ad petram, id est ad Christum. Pater hujus civitatis diabolus domum habet propriam, videlicet voluptatem. In hac conversatur diabolus. In hac elegit sibi sedem ; in hac invenit quod suum est. Qui enim, postposita voluntate Dei, propriam sequitur **§ 49** voluntatem, inde incidit in confidentiam ; confidentia generat superbiam, et hoc vanitas est. Qui ergo ad terram, ad quam nos [vocat], venire voluerit, exeat de voluntate carnis, exeat de curiositate, exeat de nativitate [f. vanitate]. Sed dicitis : « Durus est hic sermo, quis potest eum audire ? (Joan. vi, 61). » Durus quidem videtur vobis, quia nondum gustastis dulcedinem ejus, quam abscondit Dominus timentibus se. « Gustate ergo, et videte quoniam suavis est Dominus (Psal. xxxiii, 9). » Nonne fidelis Dominus in omnibus verbis suis, qui ait : « Jugum meum suave est, et onus meum leve ? (Matth. xi, 30). » Nonne idem fidelis est, in omnibus promissis suis, qui ait : « Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos ? (ibid. 28). » Refectio enim est, non defectus, quod non ego dico, sed Dominus, sed ei dico qui non gustavit, nec sapit quod dico. Quid ergo faciam ? quo me vertam ? quomodo ei manna absconditum ostendam, ut sic saltem te convincam ? Video te delectari in carne meretricis ; sed nonne delectabilior est caro Christi ? Ingluviem sequeris tanquam rem dulcem ; sed nonne multo dulcior est sobrietas ? Superbia tanquam aliquo bono erigeris ; sed nonne multo melior humilitas ! Absit ut vestis diaboli melior sit veste Christi ! Nec enim ratio hoc suggerit. A contrariis

lor, quia a contrariis melius cognosco. Redite ad cor, redite qui aberrastis. Iter tribuimus, ut ostendatur nobis terra desiderabilia enim sunt quæ in terram desiderabilem reunt. Inducit enim Dominus in hortum einde in cellarium suum, ad extremum in am suum, ubi cum requieverimus, terram bilem videbimus, fructum ejus comedemus, possidebimus. Prima ergo diæta nostra est introire, id est virtutes amare: hortus mini, amor virtutum est. Qui bene hortus Sicut enim in horto diversæ sunt arbores, et herbæ odoriferæ, ita hic diversæ virum proferunt fructum et odorem suavissimis enim major fructus quam qui provenit bus; securitas videlicet in præsentī, in futura æterna? Quis odor suavior? Unde: « Boni sumus Deo (II Cor. II, 15). » Qui ergo dei itinere in hortum intraturi sumus, secundæ die in cellarium introducatur. In cellarium, ubi optima quæ nascuntur in econduntur. Cellarium Domini, divina; ibi enim quidquid natum est in horto, ad opus vestrum invenietis repositum, (4).

CXXX [De diversis XLIII].

AD POPULUM (5).

Fili hominis, speculatorem dedi te domui et audies de ore meo verbum, et annuntiabis ex me (Ezech. xxxiii, 7). »
 a, fratres, talem fuisse voluntatem Domini ut me, licet indignum peccatorem, non per nea, sed per misericordiam suam, ad re- Ecclesiam istam constituerit, et mihi custodiam, et aliorum ad hanc sedem pertinentem commendaverit. Debet enim quisque episcopus, episcopus populos sibi commissos attentè a, in mandatis Domini erudire, actiones um, quantum possibile est, diligenter inspicere, ut bene agentes approbet et t, male agentes ad viam veritatis et justitiæ. Ideo dicit Dominus per Prophetam: *Speculum dedi te domui Israel*; quasi diceret: inter alios sublimiorem locum es sortitus, specula positus, ut in altiori loco collocariorum viam consideres, salutem eorum promala quæ egerint reprehendas, ignorantibus æquitatis, et lucernam veritatis ostendas. *Verbum de ore meo, et, annuntiabis eis ex me,* as, meas leges, et cognosces in Scripturis am meam; et non tua præcepta, sed mea ad eos. Itaque præcipit Dominus episcopis subditos suos. Si autem neglexerit episcopus subditorum, luet poenas pro peccatis suis, peccatis aliorum, secundum sententiam Domini per eundem prophetam: « Si dicente npium: More morieris, et non annuntia-

mutilus desinit sermo.

veris ei, neque fueris locutus, ut avertatur a via sua impia, ipse quidem in iniquitate sua morietur; animam autem ejus de manu tua requiram. » Si autem tu « annuntiaveris impio, et ille non fuerit conversus ab iniquitate sua, ipse quidem in iniquitate sua morietur; tu autem liberasti animam tuam (ibid., 8). »

Ecce potestis intelligere quantum peccatum imminet nobis, nisi pro salute [supp. vestra] laboremus et vigilemus, nisi ab bene vivendum vos admonemus et instruamus, vestra autem damnatio erit, si non custodiat quæ dixerimus vobis. Nostrum est mandata Dei annuntiare; vos oportet implere annuntiata. Nostrum est providere quæ vobis sunt necessaria et salutaria; vos oportet nostris, imo Dominicis obedire mandatis. Nos debemus timere quod dicit Apostolus: « Væ mihi si non evangelizavero (I Cor. ix, 16), » et quod legitur in Veteri Testamento: « Audiatur sonitus, quando ingreditur sacerdos sanctuarium in conspectu Domini, ut non moriatur (Exod. xxviii, 33). » Sacerdos namque moritur, si de eo sonitus non audiatur, quia iram Dei in se excitat, si in prædicatione per negligentiam cessat. Vos debetis respicere quod Dominus dixit: « Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei; quæcunque ergo dixerint vobis servate et facite (Matth. xxiii, 2); » quæcunque dico quæ ad cathedram pertinent. Nam si contra justitiam jussierint vobis, non debetis implere. Et iterum dicit Dominus: « Qui vos spernit, me spernit, et qui vos recipit, me recipit (Luc. x, 16). » Bene debetis perpendere cum quanto honore et gaudio doctrinam episcoporum aut sacerdotum suscipere debeatis, cum in ipsis ipsum Dominum aut suscipiatis, aut spernatis, est autem Christiana doctrina maxime in fide et vita. In fide, ut sciatis quid vos oporteat credere, nam « sine fide impossibile est quemquam placere Deo (Hebr. xi, 6). » In vita, ut sciatis qualiter secundum Christianam fidem vivere debeatis. De fide vere omnes scitis quia oportet credere Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum esse tres personas, unum Deum omnipotentem, sine initio, sine fine, factorem omnium creaturarum, dominatorem omnium potestatum, omnia videntem, omnia judicantem.

Præterea creditis, et credere debetis Filium Dei carnem nostram de Virgine suscepisse, et in hac vita per annos triginta tres conversatum fuisse, et quod interim discipulos collegit, et docuit qui prædicarent, et quomodo docerent populos, et prædicatione divini verbi, et exemplo bene vivendi, tandem discipulis cœlesti doctrina instructis, permisit se capi a Judæis, et crucifigi, sepultus tertia die resurrexit, ascendit in cœlum, videntibus discipulis, die quadagesimo post resurrectionem. In die Pentecostes misit Spiritum sanctum. quo confirmati apostoli, non timuerunt reges et tyrannos, sed

(5) E me Sangerm. n. 383.

ubique nomen Christi constanter prædicaverunt, et ubique terrarum ecclesias constituerunt. Item oportet credere in baptismo omnia peccata dimitti, in altari verum corpus et sanguinem Christi a sacerdotibus offerri. Item oportet credere secundum adventum Domini nostri Jesu Christi ad iudicium, et resurrectionem omnium hominum in eadem carne in qua ante vixerunt, ut iusti in corpore et anima beatificentur, mali in corpore et anima crucientur. Hæc sunt prima documenta fidei Christianæ. Hæc est tenera doctrina, quam possunt capere etiam parvuli. In hac fide suos parochianos presbyteri debent instruere, et patres filios suos. Hæc fides sufficit ad salutem, his qui non habent spatium bene operandi. **§52** Sed qui spatium habet, oportet eum cum sana fide mundam et rectam vitam deducere; nam « fides sine operibus mortua est (*Jac. ii, 26*). » Ideo diximus fideles instruendos esse, et ad recte credendum, et ad bene vivendum. Bene vivit qui mandata Dei custodit. Mandata Dei sunt, diligere Deum ut Patrem, timere ut Dominum, non facere alicui quod non vult fieri sibi, servare castitatem mentis et corporis, vel in virginitate, vel in conjugio, vel in viduitate. Ut possit castitas servari, adhibenda est mediocritas cibi et potus. Nam venter vino æstuans facile libidinem generat, propter quod dicit Scriptura : « Attendite ne graventur corda vestra in crapula et ebrietate (*Luc. xxi, 34*). » Quæ vero per mediocritatem non expenduntur in cibo et potu, non sunt avide reservanda, sed [inde] largiendæ sunt eleemosynæ, colligendi hospites, nudi vestiendi, visitandi infirmi, in quibus hæc omnia suscipit Christus. Unde dicitur : « Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur (*Matth. v, 7*). » Iudicium enim sine misericordia fiet illi qui non facit misericordiam. Quod si illi iudicantur et damnantur, qui sua pro Christo non tribuunt, quid fiet illis qui aliena diripiunt? Ideo, fratres, fugite avaritiam, ne superflua congregetis, ne injuste etiam necessaria acquiratis, scilicet per fraudem, per furtum, per usuram, per mandacium, per rapinam. « Radix [enim] omnium malorum cupiditas est (*I Tim. vi, 10*). » Per cupiditatem geruntur bella, perpetrantur homicidia, exercentur latrocinia, fiunt fraudes atque perjuria, appetuntur rapinæ, violatur pax. Pax autem placet Deo, ita ut amatores pacis filii Dei reputentur. Unde dictum est : « Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur (*Matth. v, 9*). » Unde et Apostolus : « Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes (*Rom. xii, 18*). » Nam de rapinis dicit propheta : « Qui offert Deo de rapinis pauperis, quasi qui mactat filium in conspectu patris (*Eccli. xxxiv, 24*). » Diligite ergo pacem et mansuetudinem; nam si perfecti essetis, nec contra inimicos vindicaretis, cum Dominus dicat : « Diligite inimicos vestros. Benefacite iis qui oderunt vos (*Matth. v,*

A 44). » Et Apostolus : « Nolite locum dare diabolo (*Ephes. iv, 27*), » — « sed date locum iræ (*Rom. xii, 19*). » Locum diabolo in se dat, qui commotus ad iracundiam, vindicat. Ideo debemus dare locum iræ, id est iratos adversus nos tolerare. Unde Apostolus : « Noli vinci a malo, sed vince in bono malum (*Rom. xii, 21*). » A malo vincitur, qui læsus, ad nocendum alii, commovetur; vincit in bono malum, qui per patientiam sustinens, non sequitur diabolum provocantem se ad iram. Si autem prædictas virtutes habueritis, oportet ut superbiam devitetis, ne pro aliqua virtute extollatur animus, ne vos aliis præferatis, **§53** ne bona vestra vobis, sed Domino referatis. Superbia enim est primum vitium recedentibus a Deo, ultimum vero redeuntibus ad Dominum. Si de bonis operibus superbiatis, quidquid acquiratum erat amittitis. Unde Apostolus : « Modicum fermentum totam massam corrumpit (*I Cor. v, 6*). » Et propheta : « Qui congregavit mercedes, misit eas in saccum pertusum (*Agg. i, 6*). » De pertuso quippe sacco aliunde exit quod aliunde infunditur, quia indiscretæ mentes mercedem quæ ex bono opere acquiritur, non aspiciunt, quomodo ex malo opere perdat. Hoc retinete, fratres, et versate in cordibus vestris. Hæc est enim via, quæ ducit ad vitam æternam, ipso præstante virtutem, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

CXXXI [*De Diversis XLIV*].

SYNODICUS AD PASTORES (6).

« Fecit Deus duo luminaria magna : luminare majus, ut præesset diei; et luminare minus, ut præesset nocti; et stellas; et posuit eas in firmamento cœli, ut lucrent super terram, et præessent diei ac nocti, et dividerent lucem et tenebras Dixit etiam Deus : Producant aquæ reptile animæ viventis, et volatile super terram, et sub firmamento cœli (*Gen. i, 16 et seqq.*). »

Sic voluit Deus, fratres charissimi, facere creaturas mundi, ut in modo creationis aliquid nobis significaret mysterii. Videamus quid in luminariibus, quid in die a nocte, quid in firmamento, quid in terra nobis præfiguratum est, et imitemur si quid in eis imitandum est. Ad nos enim, fratres, pertinet hæc figura, quia nos sumus illa firmamenti luminaria. Quid firmamentum, nisi Scriptura, super quam firmata est Ecclesia? Quid luminaria firmamenti, nisi pastores Ecclesiæ, qui eam illuminant, exponendo eam aliis? Cum Evangelium Dei exponitis, quid aliud facitis, nisi firmamentum cœli, id est Scripturam dilucidatis? Et duo sunt luminaria, id est majus et minus, videlicet sapientes figurat [*f. supp. dies*], et nox insipientes. Potest majus lumen dici, quia sapientes doctores magis [*f. minus*] capaces instruunt. Quid Augustinus, nisi sol in Ecclesia? Et quibus loquitur, nisi sapientibus? Vos autem sacerdotes minus scientes, minus lumen estis; vos præestis nocti, id est laicis, qui nesciunt

Scripturas: sed quaecunque lumen sitis, lumen tamen estis; vobis dicitur: « Vos estis lux mundi (*Matth. v. 14*); » vos in medio nationis prave lucetis quasi luminaria. Ceteri clerici, qui praelationem super populum **§ 54** Dei non habent, stellae dicuntur, quia quamvis non praesint, cum doctrina et opere lucent super terram, id est Ecclesiam; ut luminaria dividunt [*supp.* diem et noctem], quia capacitatem singulorum discernunt, ut carnalibus humilia, spiritualibus profunda praedicant. Dixit etiam Deus: *Producant aquae reptile animae viventis, et volatile super terram.* Cum pastores Ecclesiae praefigurasset, sequenti die officium eorum demonstravit. Creavit enim pisces et aves de aquis. Per aquas baptismum intelligit. Per pisces et aves, duo genera fidelium baptismate regeneratorum designavit. Alii enim sunt amantes saecularia, et lata itinera huius mundi sectantes, qui pisces dicuntur, de quibus David: « Volucres caeli, et pisces maris, qui perambulant semitas maris (*Psal. viii, 9*). » Mare est mundus; semitae maris sunt lata itinera huius mundi. Alii sunt volucres, id est ad caelestia volantes pennis virtutum. De utroque genere hominum inveniuntur baptismate regenerati; unde vobis regenerationis officium commissum est. Vos filios Dei generatis. In hac generatione Spiritus sanctus est pater, et aqua mater. Unde ait Nicodemo Dominus: « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire regnum Dei (*Joan. iii, 5*). » Prima generatio ex patre carnali carnales facit; secunda ex spiritu spirituales reddit. Unde ait Nicodemo: « Quod natum est ex carne, caro est; et quod natum est ex spiritu, spiritus est (*ibid. 6*). » Sicut carnaliter nascuntur homines in mundo, sic nascuntur spiritualiter, ut intrent in caelum; vos autem estis ministri huius introitus; vos facitis filios diaboli filios Dei. Ecce porta caeli vobis credita est; sed cavete ne sitis similes aquae baptismatis. Aqua abluit peccata, et postea descendit in loca foetida. Pravus similiter sacerdos per officium homines solvit, et per pravitatem moritur ut ad inferna corruat. Vobis dicitur quod apostolis dicitur: « Quaecunque ligaveritis super terram, erunt ligata et in caelis (*Matth. xviii, 18*). » Duae sunt claves, altera claudendi, altera aperiendi. Una poenitentibus aperit, altera non poenitentes repellit. Non est officium ex merito, nec meritum ex officio. Multi intrant qui non habent claves, et multi habent claves qui non intrant. Oves intrant, et pastores ejiciuntur. Dominus autem cum vendentes et ementes eiecisset de templo, accesserunt ad eum caeci et claudi, et sanavit eos, quia indignos sacerdotes de domo sua eiecit, et caecos in scientia, et claudos in operatione, id est peccatores, plerosque legis ignaros accedentes per poenitentiam in templo recipit, dum populum laicum inspiravit, et sapientes litteratos excavit. Pastores columbis

A comparantur, **§ 55** quia simpliciter et innocenter aliis providere debent; volare debent ad caelestia, ut viam ostendant exemplo. Fenestrae sunt Scripturae, per quas vident Deum, aliisque provident. « Luceat lux vestra coram hominibus (*Matth. v, 16*). » Sal ut conditatis praedicatione vestra, ut vermes, id est peccatores exstinguatis. Haec tria vobis necessaria sunt: Lux bonae operationis, oculus discretionis, sal praedicationis. Qui bene praedicant et male vivunt, sunt quidem sal, sed non sunt lux. Dominus per Ezechielem ait: « Sacerdotes contempserunt legem meam, et polluerunt sanctuaria mea; inter sanctum et profanum non habuerunt distantiam, et inter pollutum et immundum non intellexerunt (*Ezech. xxii, 26*). » Sunt alii qui nesciunt praedicare, quibus dicitur: « Canes muti, non valentes latrare (*Isa. lvi, 10*). » Si oculum discretionis non habet, indigne solvit et ligat. Si non est sal, canis est circa gregem Domini, sed lupum latratu praedicationis non fugat. Si non est lux, alios introducit, sed non intrat. Haec ergo tria vobis necessaria sunt, si unum eorum deest, populum Domini periculose servatis. Considerate ergo onus vestrum. Clamat vobis propheta Osee: « Audite hoc, sacerdotes, et attendite, domus Israel, quia vobis iudicium est (*Osee v, 1*); » et unde iudicium expectent, supponit: « Quoniam laqueus facti estis Sion (*ibid.*), » et rete expansum, quod dicitur: Vos qui alios expedire debetis, malo exemplo vestro alios illaqueatis. Pensate ergo quid estis. Vobis tradidit Deus pecuniam suam, dicens: « Negotia-mini dum venio (*Luc. xix, 13*). » Dominus autem qui dixit: « Ego sum pastor bonus (*Joan. xi, 14*), » pastores suos et greges conservet eos, ut in caelestem Jerusalem, ubi est pax, et gaudium, et vita, perducant. Qui vivit et regnat, etc.

CXXXII [*De diversis XLV*].

IN ORDINATIONE CLERICORUM (7).

« Designavit Dominus Jesus, et alios septuaginta duos, et misit illos ante faciem suam in omnem civitatem, et locum quo erat ipse venturus. Et dicebat illis: Messis quidem multa, operarii autem pauci (*Luc. x, 1*). »

Elegit, fratres charissimi, in primitiva Ecclesia duodecim apostolos, qui alios converterent, et alios gubernarent. Sed **§ 56** cum Ecclesia coepisset multiplicari, voluit et pastores augeri, et alios septuaginta duos addidit. Locum duodecim apostolorum tenent in Ecclesia hodie episcopi et archiepiscopi. Locum autem septuaginta duorum alii sacerdotes funguntur. Similiter in antiqua lege fuit diversus gradus sacerdotum alii superiores, alii inferiores et ordo presbyterorum exordium sumpsit a filiis Aaron; qui enim sacerdotes in Veteri Testamento vocabantur (*Lev. viii*), hi sunt qui nunc appellantur presbyteri; et qui tunc princeps sacerdotum, nunc episcopus vocatur. *Presbyter* enim Graeco *senior* appellatur,

non pro ætate, sed propter honorem et dignitatem, et doctrinam sapientiæ, quam qui accipiunt, presbyteri nominantur. Sacerdotes autem vocantur, quia sacrum dant in confectione divini corporis, et in baptismo, et in officio prædicandi. Summum locum sacerdotii tenuit Aaron in veteri [legē.] Filii autem ipsius in inferiori gradum sacerdoti tenebant. Eodem modo superiores sunt episcopi sacerdotibus, et quamvis omnes in sacerdotio conveniant, tamen majora sacramenta episcopi habent quam presbyteri. Episcopi frontem chrismate signant, dedicant, ordinant, vasa ecclesiastica et altaria consecrant. Alii tantum corpus et sanguinem [Christi] consecrant, baptizant, et absolvunt, et conjugium benedicunt. Sed nunc de dignitate vestri ordinis aliquid dicemus, ut scialis quid potestatis recipiatis, et quomodo intrare debeatis. (8) Sanctum est in sanctis canonibus, ut presbyter ante tricesimum ætatis suæ annum non ordinetur, licet valde sit dignus. Nam Dominus noster tricesimo ætatis suæ baptizatus est, et sic cæpit prædicare. Nullus ex laicis, nullus bigamus, nullus qui sit viduæ maritus ordinetur, sed irreprehensibilis, sicut ait Apostolus: « Oportet episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem, non violentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidum, suæ domui bene præpositum. Oportet autem illum et testimonium habere bonum ab iis qui foris sunt (1 Tim. iii, 2). » Consuetudo est Apostoli vocare presbyterum episcopum, sicut in Epistola Philippensium Paulus scribit episcopis, qui sunt Philippis, et diaconibus. Per episcopos voluit intelligere presbyteros, **857** cum in una civitate non possent plures episcopi esse. Bigamos prohibuit esse, cum dicit, « unius uxoris virum (1 Tim. iii, 2). » Maritus viduæ ab hoc ordine removetur, quia præceptum erat in lege « quod virginem accipiat sacerdos (Levit. xxi, 13) » uxorem. Rursus prospiciendum est, ut litteras noscat, aut non careat aliqua parte, vel etiam ex poenitentibus publice pro vilitate ministerium [f. pro dignitate ministrantium]; et nihil vitiosum prorsus offerre Deo legalia præcepta sanxerunt. In antiquo vero sacerdotio licitum erat sacerdoti habere uxorem virginem, et unam propter sobolis successionem, quia non de alia tribu assumebatur sacerdos. In novo sacerdotio non sic, sed genus [f. purum]... sed munda electio requiritur, et conjugium abnegatur. Etenim antiqui sacerdotes cessabant a conjugio anno vicis suæ, et a templo non discedebant, sicut de Zacharia legimus (Luc. i). Si ergo veteres cessabant ab uxoribus suis quando sacerdotio vacabant.

(8) Hinc probatur quod Martenius noster asseruit lib. i De antiquis Ecclesiæ ritibus cap. viii, art. 3, num. 4, nimirum decreta conciliorum, quibus sanctum erat, ne presbyter, etiamsi, ut ait hic Hildebertus, dignus, ante tricesimum ætatis annum ordinaretur, adhuc sæculo xi viguisse; cujus rei insigne refert exemplum in sancto Bennone, qui post-

A quanto magis hi sacerdotes et levites pudicitiam ex debito ordinationis suæ servare debent? Nam si Paulus ad Corinthios scribit, dicens: « Abstinete vos ad tempus, ut vacetis orationi (1 Cor. vii, 5); » et hoc ad laicos, multo magis sacerdotes, quibus orandi et sacrificandi iuge officium est. Ideo tanta diligentia et tanta munditia huic ministerio congruit. Præcepit Dominus dicens: « Hoc facite in meam commemorationem (Luc. xxi, 19). » Datur ergo sacerdoti corpus facere Christi. Baptismus prius pura aqua; sed per benedictionem vertitur in sacramentum; et cum prius aqua tantum corpus potest mundare, modo per benedictionem sacerdotis potest et animam lavare. Benedictio etiam sacerdotis unit in conjugio duas personas nubentium. Datur et postea a Domino sacerdotibus quoddam divinum dominium, quod soli Deo erat proprium. Dixit enim: « Accipite Spiritum sanctum: Quorum remiseritis peccata, remittentur eis (Joan. xx, 23). » Quantum meritum! Quantum donum! Homo homines potest absolvere. Homo hominum peccata potest remittere; et quia quamdam prærogativam potestatem super alios recipit, is consecrationem digniorem præ aliis habet. Unctio enim sancta in manibus eorum infunditur, ut sanctus Spiritus, qui per oleum designatur, in operibus consecrationis eorum descendit. Alba eorum, qua induti sunt, quæ de lino est, munditiam continentis designat, quæ cincta debet esse, quia propositum suum firmum debet retinere. Unde Dominus: « Sint lumbi vestri præcincti (Luc. xii, 35). » Mappulam deferat, quia unus de convivis dominicis, ut superius dictum est, et principalis conviva ostenditur. Orarium deferat, id est stolam, quia jugum orandi et prædicandi recipit. Orarium collum et **858** pectus tangit, quia jugum orationis et prædicationis ex ratione [f. ex intimo] pectoris exerceri debet, ut quod ore profert, mente oblineat, ut ait Apostolus: « Orabo spiritu, orabo et mente; psallam spiritu, psallam et mente (1 Cor. xiv, 15). » Casula vero charitatem designat, quia sicut casula aliis vestimentis supereminet, et [illa] continet, eodem modo omnes virtutes in charitate continentur. Magnum est, fratres, ministerium vestrum, magnum donum, magna gratia. Oportet ergo ut vasa sint munda, ubi talia reponuntur. Oportet ergo ut quasi candelabra luceatis in domo Domini. Vobis enim dicitur: « Vos estis lux mundi (Matth. v, 14). » Lucere ergo in mundo debetis, et errores fugare. Iterum vobis dicitur: « Vos estis sal terræ (ibid. 13). » Condire debetis sal doctrinæ. Et vobis dicit Dominus: « Negotiamini dum venio (Luc. xix, 13). »

ea Mispensis fuit episcopus, quique leviticam benedictionem, non nisi anno ætatis suæ vicesimo quinto, presbyteralem vero, non nisi tricesimo suscepisse traditur, in ejus vita apud Surium, 16 Junii. Multa autem ad id decreta fuse refert præfatus Martenius loco supra citato.

CXXXIII (*De diversis XLVI*).

AD PASTORES (9).

te, filii, audite me; timorem Domini docebo
sal. xxxiii, 12. »

Domini, testante Propheta, est initium et gradus quo venit ad sapientiam. Timor et spes ad invicem sese comitantur, nec de in aliquo timor sine spe, nec spes sine timore enim sunt duæ molæ, inter quas in prælitur Christianus, ut panis Christi efficiatur, Christi sacerdotes et cæteros prælatos, quænarum causa committitur, valde sibi provirtet, ne alterum sine altero doceant. De in lege scriptum est : « Ne accipias pro superiorem, vel inferiorem molam ab aliquo *iv, 6*. » Qui sic Deum prædicat districtum

ut faciat eum [*sc. peccatorem*] desperare. Ille vero accipit inferiorem molam, qui prædicat misericordem, ut justis iudiciis timorem. De talibus dicitur : « Mortificant quæ non moriuntur, et vivificant animas vivunt (*Ezech. xiii, 19*) ; » cum ipsi potius leberent Elisæum, coaptantes se super mortuum est super peccatorem, ad resuscitandum enim unumquemque prælatum gregi sibi o se coaptare, ut scilicet os superos, et oculos, aures super aures, et cætera membra umbræ gregis sibi commissi imponat, quatenus predicatione, et bonorum operum attestatione, sibi commissum possit custodire. Paulus s, prædicator egregius, os super os gregis missi posuit, cum dixit : « Os nostrum patet *Corinthii*, cor nostrum dilatatum est (*II Tim. 1*). » Oculos super oculos gregis **859** sui : Propheta, cum dixit : « Oculi nostri semper num (*Psal. cxxii, 2*). » Manus super manus t, cum sua prædicatione, et suo exemplo subditorum coarctavit, ne ad sanguinis effuditfluere. Ut igitur, fratres, mortuo puero, cui in peccatis irretito, vos coaptare posside Propheta dicentem : « Buccinate in la tuba, in insigni die solemnitate vestræ *xxx, 4*) ; » hoc est, non solum vobis, sed et his nuntiatis multa et sonora prædicatione ; *Neomenia tuba*, id est in nova luna, per nova vita designatur, in qua et ad quam Deo inandum. Sed quomodo buccinabunt illi sacerdotes, qui evangelia et Epistolas, Symbolum et orationem exponere nesciunt. Unde, apostolus præcepit Timotheo, dicens : « Attentioni, exhortationi, doctrinæ (*I Tim. iv, 1*) et nos vestram dilectionem rogamus, ut scripturæ operam detis, ut in vobis abundet vivinus, unde alios ædificetis. Scimus enim, quia docendo, monendo, increpando aliter, aliquando severe, bonus Pastor et sacerdos teneros nutrit et lactat, aversos pigros exspectat [*f. excitat*] præcipitatos angerman.

A ut redeant castigat, ne diabolus extra castra aliquem errantem inveniat. Scitis præterea fratres, præceptum esse sacerdoti in lege (*Exod. xxiv*), ut munda habeat vestimenta, et in ejusdem vestibus habeat tintinnabula cum malis punicis, et sic aptatus, inferat sanguinem in Sancta sanctorum. Aliter præsumens, morietur. Per tintinnabula debemus intelligere sonum et vocem orationis, quam Deus exproscit anima sacerdotis, dicens : « Fac me audire vocem tuam. » Et : « Vox tua dulcis sonet in auribus meis (*Cant. ii, 14*). » Nam, ut Apostolus dicit (*Hebr. v*), sacerdos qui circumdatus est infirmitate, necesse habet primum pro se orare, deinde pro populo. Hoc enim præcipuum est, et pro quo sacerdos constituitur. Sed quia inutilis est vox, quam bona devotio non comitatur, merito tintinnabulis mala punica interseruntur, quia vox illa libentius a Deo exauditur, quam pietas, fraternus amor, et crucis Christi compassio comitatur. Illis qui sic orant dicit Dominus per Isaiam : « Adhuc te loquente dicam : Ecce adsum (*Isa. lvi, 9*). » Ascendamus itaque, fratres, ad domum sapientiæ, quæ subnixæ est septem columnis a timore incipientes, qui est initium sapientiæ, ut per spiritum timoris simus pauperes spiritu, per spiritum pietatis simus mites, per spiritum scientiæ simus lugentes nostra peccata, per spiritum fortitudinis esuriamus justitiam, per spiritum consilii simus misericordes, per spiritum intellectus mundi, per spiritum sapientiæ **860** pacifici ; et ita sapientia vincet malitiam, et pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, custodiet corda vestra et intelligentias vestras in Christo Jesu (*Philipp. iv, 7*), Domino nostro, qui vivit, etc.

CXXXIV (*De diversis XLVII*).

AD PASTORES. CONTRA SIMONIACOS (10).

« Audite hoc, sacerdotes ; attendite, domus Israel ; auscultate, domus regis, quia iudicium Domini est ; quoniam laqueus facti estis speculationi, et rete expansum super Thabor, et declinastis victimas in profundum (*Osee v, 1*). »

His verbis Osee propheta, cum redarguat omnes male viventes, maxime increpat domum regis, id est familiam Christi, scilicet clericos, sacerdotes et monachos, qui sunt specialis familia Christi, qui debent Christo regi specialius in sancta Ecclesia militare, quia sunt ecclesiasticis officiis deputati. His præcipue propheta iudicium Domini comminatur, supponens causam iudicii et damnationis eorum, dum dicit : *Quoniam laqueus facti estis speculationi, et rete expansum super Thabor, et declinant victimas in profundum*. Sacerdotes male viventes, et splendorem sacerdotalis ordinis offuscantes, imo gloriam et dignitatem suam in ignominiam et opprobrium convertentes, facti sunt laqueas speculationi, quia cum sint dati speculatores domui Israel, et provisores sanctæ Ecclesiæ, subditos suos quibus debent ad salutem providere, quos debent verbo et exemplo a peccatis retrahere ; ipsi invitant eos, et illaqueant

(10) E Sangerm.

ad peccandum; dando exempla peccandi; et dum in conspectu eorum male vivunt, faciunt eos in immunditiam flagitiorum, et crudelitatem facinorum corrumpere, et sic in laqueos diaboli devenire. Nam quomodo quilibet laicus, vel quilibet illiteratus mandata Dei revereat, quem viderit a sacerdote contemni? Quomodo peccata horrescet, quæ agnovit a sacerdotibus et clericis irreverenter perpetrari? Quomodo laici abhorreant immunditiam carnis, cum audiant quosdam clericos, vel quosdam sacerdotes infamia fornicationis respersos? Quomodo laici servant humilitatem mentis, vel prætendant in habitu suo signa humilitatis, cum in clericis et sacerdotibus nolaverunt signa elationis et superbiæ in indumentis, in calceamentis, in tonsura, in juramentis, in jocis alearum, in scurrilitatibus, in superfluitatibus, **861** in lascivis et jocosis sermonibus, in vultu, in gestu, in incessu, in habitu, in inanis gloriæ appetitu? Quomodo laici declinent avaritiam, vel terrena contemnant, cum videant clericos, sacerdotes, et monachos, et abbates terrenis commodis inhiantes, temporalia lucra sectantes, et quasi neglectis cælestibus, quibus debent intendere, cupiditati terrenarum rerum modis omnibus incumbentes? His et aliis similibus male viventes quidam clerici, quidam monachi, quidam sacerdotes facti sunt laqueus speculationi, id est laicis, qui vitam illorum speculantes corrumpuntur exemplo, et illaqueantur illecebris vitiorum, et quasi exhortationem et doctrinam male vivendi accipiunt ab illis a quibus oportuerat eos ab bene vivendum verbis et operibus informari, et eos qui januas regni cælestis deberent suis precibus aperire, claudunt eas et sibi et aliis, dum nec ipsi intrant, nec alios sinunt introire, sicut dicit Dom. in Evang.: « Vae vobis, Scribæ et Pharisei, qui neque intratis, neque alios intrare permittitis (*Matth. xxiii, 13*). »

Alteram causam iudicii et damnationis subdit propheta, cum dicit: *Ei rete expansum super Thabor*. Thabor est mons Galilææ, in quo venationes frequenter exercentur, et ad capiendas aves retia expanduntur. Thabor interpretatur *veniens lumen*. Per Thabor intelligitur Ecclesia, quæ illuminatur a sole justitiæ, et hujus sæculi noctem illuminat. Unde in Psalmo; « Thabor et Hermon in nomine tuo exultabunt, tuum brachium cum potentia (*Psal. lxxxviii, 13*). » Super Thabor, id est sanctam Ecclesiam rete expanditur, dum hi qui in sancta Ecclesia præsident, ad decipiendos simplices, ad opprimendos pauperes machinantur, dolosa verba componunt, fallacias excogitant, fraudes innectunt, quibus aliorum jura subripiant; vel etiam simulant sanctitatem, ut ad ecclesiasticas dignitates ascendant. Hæc omnia, fratres, in sancta Ecclesia (unde maxime dolendum est) videtis abundare. Jam fere omnes quasi venatores et aucupes, alii aliis laqueos deceptionis intendunt. Tertia causa est quam adjecit propheta, dicens: *Et declinastis victimas in profundum*. Victimæ sunt sacra missarum

solemnia, vel sacræ orationes, vel quælibet ecclesiastica officia, vel etiam eleemosynæ, jejunia, vigiliæ, et quæcunque in sancta Ecclesia Domino offeruntur. Hæc omnia declinant in profundum, qui exercent ea non pro cælestibus, quæ sursum sunt, sed pro his quæ habentur in imo, scilicet in terra, quæ est infima elementorum; victimas in profundum declinant, qui de spiritualibus officiis temporalia commoda appetunt, vel laudes hominum, vel favores, **862** vel qui de gratia divinitus sibi collata, non Deo, sed hominibus placere desiderant; quorum ossa dissipantur, id est virtutes, quæ debent esse ossa animæ, destruuntur, quia vitiorum impugnationibus resistere non valent, et quidquid boni videntur habere amittunt; et dum quærunt placere hominibus, Deo contemptibiles fiunt, sicut in Psalmo dicitur: « Dissipavit Dominus ossa eorum qui hominibus placent; confusi sunt quoniam Deus sprexit eos (*Psal. lxx, 6*). Pura enim intentione colendus est Deus. Serviendum est Deo propter ipsum. Ipse Deus magnum et incomparabile præmium est servitus sui [*i. servitutis suæ*]. Ideoque, fratres, servite ipsi propter ipsum, non propter temporale lucrum, vel gloriam sæculi. Hæc fuit intentio Simonis Magi, qui voluit emere donum Spiritus sancti, ut inde consequeretur lucrum et gloriam sæculi. Bonum esset si desideraret Spiritum sanctum, ut sanctificaretur per eum, sed ab apostolis quærebat Spiritum sanctum, non propter amorem Spiritus sancti, non propter studium sanctificationis, sed ut imponens manus ægrotis, majorem pecuniam lucraretur, et sic consequeretur lucrum et gloriam. Itaque videtis, fratres, ut hi qui sacros ordines accipiunt, vel qui ecclesiastica officia faciunt, ut lucrum et gloriam consequantur, accedunt ad imitationem Simonis, nec omnino liberi sunt a radicibus Simoniacæ pravitate. Hæc enim sunt radices Simonis velle temporalia lucra, et velle ab hominibus glorificari. Hæc duo Simon Magus per dona spiritualia intendebat acquirere, et ideo non fuit dignus gratiam spiritualem quam credebatur venalem, percipere. Sed cum muneribus suis quæ offerebat reprobatus est, et æternaliter damnatus, dicente Petro: « Pecunia tua tecum sit in perditione (*Act. viii, 20*). » Vos autem perpendite quam detestabilis est Simoniacum, quam turpe et quam abominabile est Simoniacum esse, et inter hæreticos deputari. Mementote quia vendentes et ementes ejecit Dominus de templo (*Joan. ii*), illos scilicet qui domum orationis faciebant domum negotiationis. Hodie, fratres, domum Dei faciunt domum negotiationis, non solum qui pro sacris ordinibus largiuntur dona, vel accipiunt, sed et omnis qui commissa sibi ecclesiastica officia pro temporalibus exercet, et quicumque in Ecclesia Dei « quærunt quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi (*Philipp. ii, 21*). » Omnes hi damnantur a Domino, et ejiciuntur de templo. Non dicimus [tamen] quod debeatis recusare temporalia beneficia, si offerantur; sed dicimus quod non debetis celebrare divina

ea intentione ut temporalia expetantur, quia **A**
indum est Deo propter **863** ipsum Deum.
nda sunt divina servitia, non propter tem-
m commodorum, sed propter expectationem
um præmiorum, sicut dicit Dominus in Evan-
« Primum querite regnum Dei et justitiam
hæc omnia adjicientur vobis (Matth. vi, 33). »
, fratres, terrena contemnite; mentes vestras
estia sublevate, a scurrilitatibus et vanitati-
lasciviis et fallaciis, ab immunditia et inani
abstinete. Bona gerenda coram Deo et homi-
providete. Subditis vestris lucis exempla
rate; præbete exemplum continentiae et casti-
patientiae et humilitatis, misericordiae et
studinis, ne efficiamini *laqueus speculationi*,
xempla præbendo, ne *expandatis rete super* **B**
, minus cautos circumveniendo; ne *declinetis*
s in profundum, de spiritualibus temporalia
ido, ne iudicium quod propheta minatus
urratis; sed potius bene viventes, et recte
is subditos vestros pro vestris, et pro ipso-
critis in summo iudicio remunerationem
m, ut immarcessibilem coronam percipialis;
pæ præstare dignetur qui vivit et regnat
et unus Deus in sæcula sæculorum. Amen.

CXXXV (*De diversis* XLVIII).

AD PASTORES. CONTRA SIMONIACOS (11).

fratres, aliquantulum diximus de radicibus
acæ hæreseos, ad quam exstirpandam, et ab
ui benedixit Dominus, evellendam sancti Pa-
ulto studio laboraverunt, pullulantes ramos
s increpationibus, gehennæ comminationibus, C
um depositionibus, quasi quibusdam falcibus
ulis succidentes, ipsasque radices subtilitate
æ, et auctoritate sacrarum Scripturarum,
ivacibus ignibus persequentes. Sed cum in
primitivæ Ecclesiæ pestis hæc exorta fuis-
inchoata in Simone Mago (Act. viii), ac sta-
mnata et execrata a Simone Petro, quamvis
e apostolorum vel martyrum non multum
t, nec et tempore confessorum Augustini,
ymi, Ambrosii, Gregorii, Eusebii, Hilarii et
n sapientum, qui in sancta Ecclesia doctores
floruerunt, qui contra hæreticorum impor-
es pro defensione veritatis Catholicæ studiose
iter decertarunt, quamvis eorum tempore
ultum potuerit Simonia ramos suos extendere, D
amen semper remanserunt radices, ex quibus
istis temporibus multi rami procedunt, et
ateque diffunduntur propagines, quæ totam
neam Domini occupant, et honorum palmi-
primunt fructus. Videtis quod fere in omni-
terreni lucri gloriæque sæcularis intentio;
anes delectantur in favore hominum, et ve-
ne sibi impensa. Propterea qui divites sunt
vel potentes, ecclesiasticos honores vel per

pecuniam appetunt, vel per violentiam invadunt. Qui vero sunt in paupertate, sacris ordinibus desiderant ampliari, non ex desiderio ut Deo serviant, sed ea intentione ut per sacra officia divites fiant, et per acquisitas divitias ad potentiam et honorum sublimitatem ascendant. Quidam sentientes se ordinatione indignos, vel non habentes honestatem generis, vel non adornati moribus vel scientia, vel etiam respersi infamia, tamen impudenter se ingerunt, et per pecuniam, vel privatam amicitiam, vel per aliquod temporale servitium, vel per favorem indebitum recipiuntur ad clerum, vel etiam sacris ordinibus provehuntur. Quidam ordinatione suscepta canonice (12) divina officia pactione pecuniæ exercent (13). Quidam presbyteros canonice ordinales, honeste viventes, ab ecclesiis, quibus assignati sunt et attitulati, per pecuniam et invasionem expellunt. Quidam dedignantur ordinari, beneficia capellarum, quæ non nisi sacerdotibus competunt, sibi usurpant. Alii de sepultura vel de alii ecclesiasticis officiis pretium impudenter requirunt, et violenter extorquent. Alii contemptis minoribus ecclesiis, in quibus ordinati sunt, ad majores et ditiores ecclesias, non per canonicam vocalionem, sed per Simoniscam ambitionem transiliunt. Alii præbendas ecclesiarum, quæ *canonicæ* vocantur, vel præposituras facta pactione mercantur, et dicunt se non spiritualia beneficia, sed temporalia sola mercari, cum in præsentī Ecclesia conjuncta sint temporalia et spiritualia beneficia, sicut in homine conjunguntur corpus et anima, et qui unum emit, alterum inemptum non relinquit, sicut in canonicis Decretis plane demonstratur his verbis: « Si quis objecerit non ipsas consecrationes emi, sed res quæ ex consecratione proveniunt, plane desipere probatur. » Nam corporalis Ecclesia, aut episcopus aut abbas, aut tale aliquid sine rebus corporalibus et exterioribus in nullo proficiet, sicut nec anima sine corporaliter vivit; qui unum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum vendere derelinquit. Sed et terribile valde est quod post 865 pauca subjicitur: « Quis non videat quod hujusmodi sacerdotum, vel clericorum missæ, vel orationes Deum ad iracundiam provocent, quem placari talibus credunt? » Cogitate igitur, fratres, quam pessimum est Simonie flagellum, quam horribile scelus, quam detestabile malum, quod fidem corrumpit, et inter hæreses computatur. Cavete a supra dictis ramis, qui ab illa iniquitate procedunt. Evelite ipsas radices, contemnendo lucrum et gloriam sæculi. Custodite vosmetipsos, ne hoc veneno inficiamini. Custodite commissas vobis ecclesias, ne corrumpantur hac peste. Exstirpate et alia vitia, ut per sinceritatem et munditiam digna Deo reddantur obsequia. Constituti estis cultores vineæ Domini; videte ne inculta remaneat. Videte ne per incuriam

E Sangerm.

Fortē *canonicæ*, id est, ut infra et alibi lo-
Hildebertus, *canonicæ dignitatis*.

(13) Sic jam fere in cathedralibus omnibus et collegiatis divitibus non nisi impudenter de sepul-
turiis et officiis ecclesiasticis prelium exigitur.

vestram, producat labruscas pro uvis, ne proferat amaritudinem pro dulcedine, ne reddatur asperitas tormentorum pro jucunditate coelestium præmiorum. Insistite prædicationi, correctioni, admonitioni. Corrigite mala quæ superabundant. Ubique fraudes et perjuris; ubique rapinæ et furta; ubique usura et cupiditates; ubique luxuriæ et ebrietates; ubique homicidia et adulteria; ubique fornicationes; ubique invidia et detractationes. Dicitis subtilis vestris cum Osee propheta: « Quia iudicium Domino cum habitatoribus terræ; non est enim veritas, non est scientia Dei in terra, non est misericordia; maledictum, mendacium, furtum, adulterium, homicidium inundaverunt, et sanguis sanguinem tetigit (Osee iv, 2). » Annuntiate populo scelera eorum, ne requirat Deus de manibus vestris, pro taciturnitate vestra, peccata eorum. Admonete ut bona bono animo faciant, ut iusta iuste exsequantur, scilicet non pro humana laude, non pro terrena mercede, sed pro coelesti retributione, quam ipse vobis præstare dignetur, qui vivit et regnat trinus et unus Deus in sæcula sæculorum. Amen.

CXXXVI [De diversis XLIX].

IN DOMINICA PRIMA QUADRAGESIMÆ (14).

Studete, fratres charissimi, qui vestras animas a peccato mundare cupitis, ne ab hac via jejuniorum et emendationis, quam tenendam suscepitis, aliquo turpitudinis diverticulo recedatis. (15) Est enim quibusdam vestrum, ex decoptione antiqui hostie, in hac die quædam invecia consuetudo, non tantum sequenda, quantum despicienda, quod pro solo carnis cibo, qui vobis hodie non tollitur, puta-

(14) E. Sangerm.

(15) Nonnulla videntur in hoc sermone observanda. Primo, zelus Hildeberti ad avertendos populos sibi commissos a profanis illis solemnitatibus, a quibus sacrum ipsum Quadragesimale tempus ordiebantur, ipso sacro die primæ Dominicæ Quadragesimæ. Hujus porro mali, quæcunque diligentia sint usi pastores Ecclesiarum, non omnino videntur evulsæ radices; cum etiamnum pluribus in orbis Christiani regionibus, scurrilitatibus deturpetur illa prima Quadragesimæ Dominica, quam ob festivæ facies quas accendunt, vulgo vocant *le Dimanche des brandons*; quæ, licet in illa usus carniū non concedatur, ut olim, adeo profanis gaudiis insignitur, ut etiam in antiquis contractibus civilibus pro solemnī termino solutionum assignetur, et ut in quibusdam locis ab infima plebe hic abusus usque ad tertiam Quadragesimæ Dominicam protrahatur.

Notandum etiam ex hoc sermone jejunium Quadragesimale olim non ultra triginta sex dies observatum; quem dierum numerum, ut decima anni partem, Deo, quasi pro decimis, fideles offerebant. Cujus observantiæ discussionem hic ab Hildeberto relata, ipso probabiliter ex homilia 16 sancti Gregorii Papæ in Evangelium desumpserat. Ibi enim sic ait sanctissimus pontifex: [A præsentī die, (id est a prima Dominica Quadragesimæ) usque ad Paschalis festivitatis gaudia, sex hebdomadæ veniunt, quarum videlicet dies quadraginta et duo fiunt. Ex quibus, dum sex dies Domini ab abstinence subtrahuntur, non plus in abstinence quam dies sex et triginta remanent. Dum vero per trecentos et sexaginta dies annus ducitur, nos autem per triginta

lis vos omnem corporis delectationem, et quæque turpia posse licentius operari. Hæc inventa occasione, ut quia licitum est vobis carnis vesci, licitum sit etiam carnis voluptatibus uti. Hæc enim opera Christianorum non sunt, sed paganorum. Pagani enim, qui et gentiles vocantur, deorum suorum, id est Jovis, Saturni, Minervæ et Veneris, festivitatem colentes, post immensam cibi et potus voracitatem, turpesque commensationes, ad theatrum, quod et lupanar vocatur, foras civitatem conveniebant, ibique primum joci universi generis, ad ultimum cum meretricibus, quæ in cavernis ejusdem theatri latebant, luxuriando corpora fatigabant. Ad hanc igitur turpitudinis immunditiam, ut Paulus Orosius narrat, ideo diabolus quem colebant, illos provocabat, ut cui solvebant sacrificium de victimis animalium, solverent etiam sacrificium de viribus propriorum corporum. Diabolus enim pollutus et immundus, pollutum et immundum sibi requirit sacrificium: unde pollens, id est *pellis gloria*, interpretatur, quia multum luxuria delectatur, quæ pellis pulchritudine excitatur. Sed quantum distat inter servilitatem Dei et diaboli, tantum distat inter vitam illorum qui a Christo Christiani dicuntur, et eorum qui diabolo subditi, et in omnibus famulantur. Propter hoc cessandum est, fratres, ab hac et ab omni mala consuetudine præsentī die, quoniam hæc dies non solum caput est jejuniorum, sed etiam sæculorum. Est itaque magno cultu et religione veneranda, et non libidinis voluptatibus polluenda, quia et nomine, et mysterio præ cæteris videtur esse sacrata. Vocatur autem specialiter dies Domi-

et sex dies affligimur, quasi anni nostri decimas Deo damus; ut qui nobismetipsis per acceptum annum viximus, auctori nostro nos in ejus decimis per abstinētiā mortificemus.]

Observandum etiam quatuor dies præcedentes primam Quadragesimæ Dominicam, ut scilicet sacratus ab ipso Christo quadraginta dierum in jejunio numerus adimpleatur, aliis triginta sex, non nisi diu post S. Gregorium adjunctos, et ut plures censent eruditi, non nisi sæculo circiter octavo, vel nono, nec etiam hoc ipsum in omnibus generaliter ecclesiis observatum, cum hanc quatuor dierum additionem nec adhuc receperit Ecclesia Mediolanensis, quæ etiam hodie Quadragesimam incipit a Dominica sexta ante Pascha, triginta sex diebus tantum jejunare contenta, id approbante S. Carolo in concilio a provinciali.

Ex hoc etiam sermone liquet non solum in Quadragesima a carnis indictam abstinētiā, sed etiam a debito conjugii, et quibuscunque deliciarum generibus, velut a vino, a vehiculis, a venatione, a litibus, et vel etiam ab armis, quæ ita stricte prohibebantur, ut inter causas exauctorationis Ludovici Pii imperatoris, illi præcipue fuerit exprobratum, quod, [contra Christianam Religionem et votum suum, sine utilitate ulla publica, aut certa necessitate, ut habent Acta ejusdem exauctorationis, cap. 3. pravorum consilio delusus, in diebus Quadragesimæ expeditionem fieri jussisset.] De quibus omnibus fuse et erudite admodum egit noster Martenius in tractatu De antiqua Ecclesiæ disciplina in divinis officiis, nuper edito cap. viii.

quod eam in ordine dierum primam posuit, et superata morte, quam pro nobis indignus sum, victoque inimico, de cujus potestate nos t, in ea, potenter a mortuis resurrexit, et in rem suam resurrectionis, nobis illam colendam tuit. Quomodo igitur cupimus a morte animæ resurgere, si diem resurrectionis nolumus are? Et qua ratione putamus mentes nostras ejunia purgare, si per portam jejunii polluti us intrare? Fortasse mortalia castiganti, et reccata cum aliorum iniquitatibus reprehendere debet aliquis effrenatus, plus volupta- corporis, quam legi Dei obediens: Tu, qui nam masculi et feminæ conjunctionem, et amoris um a principio constitutum prædicas diligen- quomodo impossibilia et inutilia rogas? ut B jejunio a muliere, quæ mea caro est, tanquam abstineam. Cui ego, quamvis peccator, fa- olu respondebo: Quia Deus bona sæculi non ut iis abutantur, sed ut juste illis utantur, zium etenim, sicut et cæteræ divitiæ mundi, este tenetur, bonum est; si vero injuste, ver- n peccatum. Unde Gregorius (16): « Quidquid am vitæ accipimus, ad usum vitiorum reflecti- » Nec ego prædico tam sacræ societatis sepa- em, sed ad breve tempus triginta sex dierum abstinentiam. Nam quid prodest abstinere a us, et carnalia opera non deponere? Qui enim no in his et aliis deliciis vixisti, saltem in rvo spatio pro Deo cessare debes. Cur enim virtute corporis, vocaris, si hanc virtutem C mo non habueris, ut pro Deo qui tibi cuncta et a quo quotidie majora petis, decima parte ierare non possis [f. decimam partem, seu de- iarte carere non possis]? Nam quisquis subti- tuetur, non amplius quam triginta sex dies, ut decimæ anni, in eadem abstinentia repe- : Cum enim annus integer trecentis sexa- ax diebus constet, si subtrahantur de trecentis a, 888 et de sexaginta sex, totidem quot es jejunio consecrantur. Horum ergo sex die- ni etiam cum suis noctibus centum quinqu- ioris constant, decima pars quindecim horæ ed, quia ex ipsis integram diem cum sequenti colligere non valemus, quam præfato numero les, jejunio mancipemus; usus ecclesiasticus , ut quod in illa non redditur, in diebus Domi- D iusdem temporis, a carne et a carnalibus atibus jejunando, adimpleatur. In his enim, pso Dei nomini sacrati sunt, refrigerium cibi datur, et licentia peccandi subtrahitur. Datur quod vitam affert, et melius est; subtrahitur quod mortem affert, et pejus est. Quod si de t carnalibus inquinamentis nos non pollueret, profecto ex his integri anni plenas decimas ramus. Sed, quoniam nobis sacro fonte rege-

neratis, et non jam figurarum, sed veri agni carnes degustantibus, dictum est ab ipso Domino: « Nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum (Matth. v, 20); » statuit Christiana religio, ut non solum triginta sex dies, propter anni decimas, sed etiam cum his quatuor, quia capite jejunii inchoant, propter tanti mysterii perfectionem, quadraginta dies in jejunium mularet. Hoc etenim quadragesi- male jejunium magnam auctoritatem habet, et a lege, et a prophetis, et ab Evangelio. Nam legislator Moyses, ut legem acciperet, quadraginta diebus je- junavit. Elias, maximus prophetarum, qui curru igneo rapi meruit in cælum, quem persequabatur Jezabel, angelico primum paslus cibo, 888 postea totidem ubi omni esca abstinuit... (17).

CXXXVII [De diversis L].

IN NATIVITATE SANCTI JOANNIS BAPTISTÆ (18)

« Ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum natum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret (Gal. iv, 4). »

Magna dispensatione, fratres charissimi, voluit Deus hominem redimere et mirabili exemplo humi- litatis Filium proprium ad nostram liberationem mittere. Providerat diligenti consilio idoneum tem- pus missionis, per quod homines essent convicti, nihil salutis ex se habere posse, neque per legem naturalem, neque per legem scriptam. Permisit enim duo tempora transire, scilicet, ante legem et sub lege, ut veniret in tempore gratiæ. Ante legem scri- ptam lex naturalis erat, id est ducatus rationis, quæ non fuit saluti. Lex vero scripta postea data, ipsa potius cœpit nocere, quam juvare. Non probi- bando peccata: « Non occides; non mœchaberis (Exod. xx, 13), » magis animos hominum ad eadem peccata inflammabat. Ubi vero venit plenitudo tem- poris quod Deus providerat, misit Filium suum, ut quod neutra lex facere poterat, gratia Christi sup- pleret. Et cum multis temporibus expectatus et prænuntiatus esset, tandem venturo præmissus est Joannes præcursor, tanti imperatoris adventum nun- tiaturus. Audite ordinem: Filius veniebat contra diabolium; præmisit fortem militem, qui mundum invaderet, et inimicos regis deterreret, et quoscun- que posset Domino suo alliceret. Fortis princeps, fortis miles, et [supp. per] fortem militem uterque prænuntiatus est. Angelus enim Gabriel, qui forti- tudo Dei interpretatur, adventum utriusque præ- nuntiavit. Fortes erant, et fortia facere veniebant. Natus est miles, et multi in nativitate ejus gavisii sunt. O quantum gaudium futurum erat in nativitate imperatoris, cum tantum præmittebatur in nativitate præcursoris! Audistis gaudium nascentis: audite officium præcurrentis. Venit Joannes in desertum, prædicans, et dicens: « Pœnitentiam agite, appro- pinquavit enim regnum cælorum (Matth. iii, 2). »

Lib. xxvi in Job, c. xix.

Non aliter desinit iste sermo, qui mutilus ideo videtur

Idem qui sub num. 65, sed aliter.

PATROL. CLXXI.

30

Ideo in desertum venire dicitur, quia deserti erant a Deo quos hortabatur. Nam pœnitentiam agere præcipiebat. Non deterret eos, sed Domino suo allicit, fructum promittendo, cum dicit: *Appropinquavit enim regnum cœlorum*. Ita quosdam alliciebat. Audite quomodo inimicos deterrebat. Videns Phariseos dicit eis: « Progenies viperarum, quis ostendit vobis fugere **870** a ventura ira? » (*Ibid.* vii.) Ecce quomodo viam Domini præparabat, alios attrahendo, alios deterrendo. De his dictum est per prophetam: « Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri (*Isa.* xl, 3). » Via est lata, semita stricta. Via significat latiora præcepta, sicut et uti conjugio, et mundanis rebus licite. Semita strictiorem vitam, id est monachorum et eremitarum. Utraque videtur parari Domino. Ideo hortabatur prædicatione homines, et prædicationem suam decorabat operibus vitæ. Ecce opera. Habebat vestimentum de pilis camelorum, et zonam pelliceam circa lumbos suos. Esca vero ejus erant locustæ et mel silvestre. Asperis induebatur, et asperis correptionibus impios refrangebat. Lumbos stringebat, quia luxuriam constringebat. Locustæ sunt minuta animalia per agros salientia, quorum alacer volatus, sed cito deciduus. Mel comedebat, quia prædicatione ejus auditoribus sapiebat dulce. Locustas edebat, quia dum prædicabat Christus putabatur. Quærebant enim: « Estu Christus? » (*Joan.* i, 26.) Ecce volando exaltabatur sicut locusta, sed respondens: « Non sum ego Christus (*ibid.*), » ab illa exaltatione decidebat cito sicut locusta, quæ volando cito decidit. Itaque in tanto prædicatore exemplum vitæ nostræ possumus reperire. Cum asperis induitur, ad domandam carnem laboribus nos informat. Cum lumbos zona cingit, ad castitatem invitat. Cum se Christum non recognoscit, sed inferiorem se prædicat, dicens: « Non sum dignus solvere corrigiam calcamenti ejus (*Luc.* iii, 36), » humiliare nos insinuat. Cum aliis prædicando laborat, ad salutem fratrum acquirendam nos invitat. Cum fugit in desertum, his nos exuere suadet mundum. Et quis perfectior Joanne? Testante Domino, « inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista (*Matth.* xi, 11). » Christus enim non fuit natus mulieris, sed virginis; non enim asseritur Christo minor, ut par fuisse [*supp.* credatur, sed ut major (*supp.* angelis). Unde dicitur in Evangelio: « Qui autem minor est in regno cœlorum, major est illo (*ibid.*). » Christus enim fuit in præsentī Ecclesia, quæ est regnum cœlorum, quia in ea regnat Deus minor per humanitatem, quia « non venit ministrari, sed ministrare (*Matth.* xx, 28). » Major vero fuit Joanne potentia et virtutis dignitate. Gaudeamus ergo in nativitate tanti præcursoris, de quo dictum est: « In nativitate ejus multi gaudebunt (*Luc.* i, 14), » ut Joannes, qui *gratia Dei* interpretatur, gratiam Dei suis meritis nobis conferat, morbos repellat, tem-

pestates removeat, frugum copiam tribuat, auxiliante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

CXXXVIII [*De diversis LI*].

DE PERFECTA ANIMÆ CONVERSIONE (19).

871 « Dominus eduxit filios Israel de Ægypto, et « transierunt illi per mare Rubrum, et peragantes « desertum, comederunt manna. Post longos autem « labores, tandem pervenerunt ad Jordanem; et « cum transissent fluvium, secundo se circumcidunt, et dictum est illis: Hodie abstulit a vobis « Dominus opprobrium Ægypti. Manserunt autem « in castris, donec sanarentur; et vocatum est nomen loci illius Galgala. Egressi tandem de castris, « comederunt de fructibus terræ, et defecit eis « manna (*Josue* v, 8). »

Res hæc gesta, fratres charissimi, magnum nostri profectus insinuat sacramentum. Ægyptus enim, de quo Dominus populum suum educit, peccatum est, quod bene interpretatur *tenebræ*. Nam peccata tenebræ sunt interiores, quæ ducunt ad exteriores, infernum videlicet. Nec legitur Dominus duxisse filios Israel in Ægyptum, sed eduxisse. Vestrum enim est in peccatum induci, Dei liberare. Populus Dei egressus de Ægypto transit mare. In mari duo sunt, aqua scilicet et amaritudo. Per aquam lacrymas pœnitentiæ, per amaritudinem, cordis contritionem intelligimus, quia non sufficit peccatum dimittere, nisi cor contritum habeamus, et dignos fructus pœnitentiæ agamus. Sed nec in mari remanere debemus, sed transire, et in desertum venire. Non enim semper lugendum est pro peccatis, sed peracta pœnitentia veniendum est ad sanctam et religiosam, quæ est Christianorum, vitam. Quæ bene per desertum significatur. Illa enim a multis deseritur. Unde dictum est a Domino: « Arcta est via quæ ducit ad vitam, et pauci ingrediuntur per eam (*Matth.* vii, 14). » Via illa arcta est et solitaria; arida, quia aridis, et vere solitaria, quia in Ægypto habet magnos comitatus, in deserto vero paucos habebit socios, aut nullos. Unde Psalmista: « Singulariter sum ego, donec transeam (*Psal.* cxi, 40), » quia ex quo transierit, multos habebit socios, angelicos videlicet cœtus, et universos sanctos. Est etiam Ægyptus terra plana, pulchra aspectu, sed plena paludibus. Ita et illa quæ ducit ad mortem, non est ardua, sed delectabilis, et plena paludibus, id est immunditiis. In deserto pasti sunt filii Israel manna, quæ pluit illis de cœlo; et populus Christianus, dum tendit ad sibi promissam hæreditatem, sustentatur verbo Dei. Et hic est panis qui de cœlo descendit, de quo ait Dominus: « Non in solo pane vivit **872** homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei (*Matth.* iv, 4). » Tribus autem modis reficit hic panis populum Dei. Deterret a vitiis minitendo pœnas inferni; blanditur promissis, quæ dum differuntur, reserat quædam arcana, ne deficiant in via. Sed, quia ver-

hum Dei, sacra scilicet Scriptura, Tulliano non querit fulciri ornatu, sua satis firma veritate, sunt qui fastidio hujus panis affecti dicunt: « Revertamur in Ægyptum ad ollas carniū (Exod. xvi, 3). » id est ad sæculares scripturas nostrum applicemus utidum. Qui autem non deficiunt, prociscuntur, et tandem ad Jordanem perveniunt, qui est prope terram promissam.

Audistis, fratres charissimi, quia egredientes de Ægypto mare transierunt filii Israel, idem appropinquantes terræ promissæ veniunt ad Jordanem, quem et transeunt. Desertum enim illud, per quod transeunt illi qui tendunt ad terram promissam, ager est quem filia Calcb petiit a patre suo habentem irriguum superius, et irriguum inferius. Qui enim tendit ad promissa sibi vitæ æternæ gaudia, in principio itineris sui compungitur, et flet de peccatis suis ab his rebus inferioribus contractis. Post peractam autem poenitentiam, iuste et pie conversatur in hoc sæculo, quod est transire desertum cum multo labore, sed multis vexatus laboribus, considerans etiam res hujus mundi caducas et transitorias, his carere cupit, et habere æterna. Unde Apostolus: « Cupio dissolvi, et esse cum Christo (Phil. i, 23); sed, quia differuntur, prorumpit in fletum. Situs etiam loci huic mysterio congruit, quia mare Rubrum secundum situm Ægypti inferius est, Jordanis vero per situm terræ pro superiore est. Jordane transito, secundo se circumciderunt. Circumcisio, quæ octavo die petrino cultello fiebat, significabat sordium depositionem per Christum fieri, pro æterna beatitudine quam consecuturi sumus in octavo die resurrectionis. Sed sordium depositio ordinem quemdam requirit. Nemo enim repente sit pulcherrimus. Primo igitur, id est in egressu de Ægypto, turpes actus deponimus. Motus enim illiciti adhuc vigent in carne nostra fragili. Visu enim mulierum, dulcedine ciborum, gloria mundi, etsi ab his [se] contineant, solent moveri sancti, donec tantum profecerint, ut cœlestium dulcedine capti, nihil terrenum curent, nec moveantur ad aspectum vel contactum rerum mundanarum, sed morantur in castris donec sanentur. Dum enim motus illos sentiunt sancti, continent se ab aspectu mulierum, et comestione delectabilium ciborum, a mollitie vestium, a quibus tandem per diuturnam abstinētiā desueti egrediuntur ad visum **873** mulierum, dulces cibos comedunt, vestibus quibuslibet induuntur, nec delectatione eorum capiuntur. Quod cum fecissent, abstulit Dominus ab eis opprobrium Ægypti. In Ægypto enim opprobrium

A susceptum est, quod comitatur sanctos per hujus vitæ desertum, scilicet, concupiscentia, quæ est mater omnium malorum. Qui vero superatis carnis illecebris cœlestia tantum desiderat, visitatur a Deo, et intellectum ab eo accipit, arcana cœli revelantur ei, secundum illud Psalmistæ: « Psallam et intelligam in via immaculata, quando venies ad me (Psalm. c. 2). » Unde et locus secundæ circumcisionis Galgala dictus est, id est *revelatio*. Deinde comeditur de fructibus terræ. Qui enim tantam adeptus est perfectionem, ut pro amore cœlestium nihil pendat terrena, quantum ad præsentis vitæ statum de fructu terræ, id est Ecclesiæ potest comedere, quia corpori et sanguini Christi secure potest communicare. Nec comederunt solummodo de fructu palmarum, sed de aliarum fructibus arborum. Quod innuit nos non solum accepturos a Domino quod meremur, sed multo plus. « Non » enim « condignæ sunt passionēs hujus temporis ad futuram gloriā; quæ revelabitur in nobis (Rom. viii, 18). » Quod autem manna defecit postquam comederunt de fructibus terræ, significat Scripturas, quæ sunt nostra relectio, in via cessaturas, postquam erimus in patria. Unde alibi: « Plicabitur cœlum sicut liber (20). » Hoc cœlum, id est divina Scriptura sit de pellibus mortuorum animalium, quæ modo extenduntur, et postea plicabuntur. Animalia ista mortua sunt Patres Veteris Testamenti et Novi, quorum fides et justitia proposita est nobis in Scripturis, ut sint nobis quasi exemplaria credendi et bene operandi. Unde dictum est: « In medio duorum animalium cognosceris. »

CXXXIX [De diversis LII].

DE VERA ANIMÆ CHRISTIANÆ LIBERTATE (21).

« Si Filius vos liberaverit, vere liberi eritis » (Joan. viii, 36). »

(22) Triplex invenitur libertas in sacra Scriptura. Una est naturæ, altera gratiæ, tertia gloriæ; prima liberat a necessitate, secunda a peccato, tertia ab omni poenaltate et miseria. Primam contulit creatio, qua conditi **874** sumus immunes ab omni necessitate, nobilis in Deo creatura. In secunda regeneramur per gratiam et baptismum, nova in Christo creatura; in tertia coronabimur ad salutem gloriosa in spiritu creatura. A prima incēpimus, per secundam procedimus, in tertia consummabimur. Per primam subjecti sumus Deo, lege creationis; per secundam subjecimus nobis carnem, lege recreationis; per tertiam superabimus mortem virtute glorificationis. Post primam necessaria fuit secunda ad justitiam, quoniam jam prima erat obsoleta per culpam; nec ad tertiam nisi per secundam possemus pertingere,

(20) Complicabuntur sicut liber cœli (Isa. xxxiv, 4).

(21) E. Sangerm.

(22) Adverte Hildebertum idem de triplici libertate naturæ, gratiæ et gloriæ, et eodem sensu disservisse in Ser. 4, de Adventu Domini, pag. 225, et fere totidem verbis, qui, ut indubitanter est Hildeberti, hunc etiam ejusdem auctoris esse censemus; quod etiam evinci posse videtur ex allegoria certa-

minis Jacob cum angelo, hic contemplativis applicata, quam eodem modo et sensu attulit Hildebertus epistola 22, lib. 1, ad Guillelmum abbatem sancti Vincentii Cenomanensis, et quam sæpius in sermonibus usurpat, dum de contemplatione loquitur. Si igitur inde concludi potest hunc sermonem vere Hildebertinum esse, cur non et cæteri in eodem manuscripto collecti?

quia nemo venit ad Patrem nisi per Filium. De hac secunda et tertia liberatione Veritas ait : « Si Filius vos liberaverit, vere liberi eritis. » Quomodo autem facta est hæc liberatio per Filium ? « Exinanivit se Filius, formam servi accipiens (*Phil. n, 7*), » et fecit primum gradum humilitatis in carnem, secundum in crucem, tertium in mortem. Ejus tota vita doctrina nostra est, et omnis actio est nostra lectio. Nec solum ejus dicta vel facta, sed singula membra illius viam salutis et liberationis nostræ nobis loquuntur et ostendunt, veluti pedes, manus, pectus, caput. Pedes vero sunt misericordia et iudicium, quia unum non valet sine altero. Nam misericordia per se faceret negligentes, iudicium per se desperantes. Si quis enim solam misericordiam attendit, quia suavis est et multum misericors, et misericordia Domini plena est terra, et non iustitiam, qua debita vicissitudine, præmia meritis respondent, secure deinceps peccavit, promittendo sibi impunitatem omnium peccatorum suorum. Si vero iustitiam solam pensaret, dicens : « Terribilis apud omnes reges terræ, qui aufert spiritum principum, qui tangit montes, et fumigant (*Psal. lxxi, 13*). » facile in periculum desperationis labetur. Nunc autem hæc duo junguntur, ut misericordia spem consolidet, et iudicium timorem incutiat. Ad hos pedes, pœnitentes per humilitatem cum Maria peccatrice procumbunt, qui lacrymis pœnitentiæ peccata sua abstergunt, et debita satisfactione veniam exposcunt; deinde, morbo peccatorum curato, decet naturam cibo et potu confortari; nec habet languidus quo se reficiat, qui nihil sibi præter peccata corrogaverat. Esurit ergo virtutes, quibus possit et de cætero sibi melius cavere, et bonis **875** operibus liberius insistere. « Beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur (*Matth. v, 6*). » Necesse est ut esurienti populo, quem Dominus pavit in deserto, ad manus Domini mendicus, tanquam eleemosynam accepturus, accedat, dicens : « Manus tuæ, Domine, fecerunt me, et plasmaverunt me (*Psal. cxviii, 73*); » opera manuum tuarum ne despicias.

Hæc manus duæ sunt munificentia et benevolentia, quarum altera sine altera non sufficeret. Est aliquis munificus, sed non benevolus, et e converso. Sed Deus, qui habet omne quod est, et vult omne quod bonum est, manu munifica et benigna nos reficit, dum proprium corpus et sanguinem suum nobis communicat. Christus dedit pro nobis sanguinem suum, in cruce pretium, in altari poculum, in peregrinatione viaticum, in exitu de Ægypto conductum, in patria advocatum. Hic sanguis cum aqua ex latere Domini profluxit, ex quibus sacramentis confectum est collyrium, quod oculos cæci nati abstergeret; paratum est lixorium, quod maculam peccaminum emunderet; extortum est illud sacratissimum oleum, per quod jugum diaboli potestatis penitus computresceret. Hæc manus captivam Esther, ingredien-

tem ad regem, aurea virga protexit, ingressam in amplexus recepit, et solio regni reginam constituit. Esther anima justa est, quæ peregrinatur a patria; captiva est, circumquaque habet hostes vitiorum. His armis vitia debellamus, virtutes corrogamus. Sic muniti, apti efficiamur ut cum Joanne super pectus Domini recumbamus, ut nobis effundatur quod aliis effundamus; hoc est sacrarium cœlestis armarii, in quo omnes thesauri sapientiæ et scientiæ sunt absconditi. Penitus nihil habet, qui de hac plenitudine aliquid non habet. Inde ad caput Domini cum Maria justificata per contemplationem ascendimus, dum mens virtutibus pennata, erigit se super se, et terrenam habitationem exosa, vel penitus oblita, dicit cum Moyse; « Domine, si inveni gratiam in oculis tuis, ostende mihi te ipsum (*Exod. xxxiii, 13*). » Ascendit et hæc anima in montem contemplationis cum Abraham et puero, relictis in valle servis cum asino (*Gen. xxi*). Abraham est ratio, puer intellectus, vel innocentia, quæ cum ratione montem contemplationis ascendit, famulis, id est curis et desideriis carnis in valle hac miseriæ et mortalitatis, cum asino, id est carne tarda, relictis, Hic est mons, in quo beneplacitum est Deo habitare in eo, in quo Dominus habuit consilium cum Moyse et Elia. Tunc dicemus cum Petro : « Bonum est nos hic esse (*Marc. ix, 5*); » tunc audiemus cum Paulo arcana verba, et dicemus cum Isaia : « Secretum **876** meum mihi, secretum meum mihi (*Isa. xlii, 16*). » Tunc accipiemus benedictionem cum Jacob, superiores effecti in certamine, nec erit amplius nomen nostrum Jacob, sed appellabimur Israel, postquam in femore percussi, ubi notatur lasciviæ carnalis excessus, uno pede tantum incedemus, id est uno affectu postponentes carnalia, uno pede sequentes cœlestia, ubi ingens desiderium nostrum, pia devotio, prædulcis affectus terrena respuit, et dicit : « Mihi adhærere Deo bonum est (*Psal. lxxii, 28*). » Adhæretur autem Deo tribus modis; per imitationem, per contemplationem, per fruitionem. Prima adhæsiō laboriosa est, secunda affectuosa, tertia deliciosa. Prima et secunda in hac vita; hic enim labor actionis, et affectus contemplationis; tertia erit in futuro. Ibi videbimus faciem ad faciem, quod nunc in speculo et in ænigmate. Quod ipse nobis præstare dignetur, etc.

CXL [*De diversis LIII*].

IN DOMINICA PASSIONIS (23).

Recedente jam Quadragesimæ tempore, et appropinquantibus sacratissimæ resurrectionis gaudiis, mentio Dominicæ passionis nobis, dilectissimi fratres, annuatim occurrit, quæ universalem Ecclesiam hodie lacrymoso relatu percellit. Et quamvis plurimi dies supersint ab hac usque ad illam, quæ auctorem suum crucifixum specialiter videre meruit, tamen a sanctis Patribus per hos dies qui sequuntur recitanda nobis eadem Passio committitur;

maxime autem a beato Gregorio, qui in omnibus ecclesiasticis officiis, diurnis scilicet et nocturnis, hinc usque ad Paschale festum verba et luctum passionis inducit, insinuans nos pro illo debere flere, sine quo nullam perfecte lætitiā possumus habere. Quicunque ergo membra Redemptoris nostri fore confidimus, dolorem et injuriā tantī capitis sentiamus. Unde Propheta: « Omne caput languidum, et omne cor mœrens; A planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas (Isa. i, v). » Et Apostolus: « Si patitur unum membrum, compatiuntur et cætera membra (I Cor. xii, 26). » Quia vero altius et honorabilius membrum, Christum videlicet, qui caput et vertex noster est, passum fuisse agnoscimus, nos membra inferiora cum eo patiamur. Maxime cum non qualibet commissi sui culpa, sed etiam pro nostra redemptione pati voluerit, ut nos ab antiqua diaboliservitute redimeret, et patriæ cælestis, a qua captivi excluderemur, perpetuos incolas faceret. Ipse namque ineffabiliter misericors, non **§77** auro, seu cujuslibet metalli genere, vel pulchræ varietatis spoliis, nec etiam cæcorum animalium victimis, sed proprio corpore in ara crucis immolato, et pretiosissimo sanguine fuso, peccata nostra atque iniquitates nostras purgare voluit. « Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit (Isa. liii, 4); » et ipse mediator noster ad Patrem dixit: « Holocaustum et pro peccato non postulasti; tunc dixi: Ecce venio (Psalm. xlix, 7). » Et est sensus: O Deus Pater! quia pro humani generis redemptione non vidi te holocaustum animalium captare (f. cupere), statim dixi: Ecce venio, ut immoler pro populi mei salute. Ecce, fratres charissimi, Christum pro nobis immolatum audivimus. Unde admodum gaudere et tristari debemus. Gaudere, quia felix culpa quæ talem habere meruit Redemptorem; tristari, quia nullum videmus tantæ passionis imitorem. Ipse namque corporaliter mortuus, non solum de corporis nostri morte, si necesse est, sed de vitæ emendatione et spiritus humiliatione sacrificium requirit, scilicet, ut spiritus noster ex tam magna et ineffabili Conditoris sui humilitate admirans contremiscat, et carnis illecebras superans cum ipso passo quamdam compassionem habeat. Unde: « Sacrificium Deo, spiritus contribulatus (Psalm. l, 19); » et licet impossibilis sit nostram corporalem fragilitatem sequi immensam **D** illius deitatem, bene tamen pro modulo humanitatis sequimur, si vitia corporis per jejunium et vigilias mactemus, si mundi et nitidi coram ejus oculis manere gaudemus. Unde propheta: « Lavamini, mundi estote, etc. (Isa. i, 16). »

Sed quomodo, imminente rabie persecutionis, vitam pro eo posituri sumus, qui pro ejus passione, saltem parvo tempore, a vitis, et quibuslibet cibis jejunare non possumus? In quo ergo passionem ejus imitamur, qui a nullis spurcitiis corpora prohibemus? Insuper etiam, quod pejus est, præceptis illius fortiter repugnantes, quasi inimico contrarii

A sumus. Nam, clamante eo in Veteri Testamento: « Non occides; non furtum facies (Exod. xx, 14), » et cætera legis præcepta, veluti iram illius contra nos provocantes, insani et amentes mœchamur, et occidimus, et furtum facimus; insuper et omnia vitia, quo magis nobis prohibita sunt, eo amplius sequi et amare curamus. Similiter, minitante eo in Novo Evangelii Testamento: « Omnis qui dixerit fratri suo: Racha; et qui dixerit: Fatue, reus erit gehennæ ignis (Matth. v, 22), » nos econtra zelo invidiæ tacti, omnia impropriorum convicia, fratribus nostris superbe et contumaciter, ingerimus. Unde a talibus, et ab his similibus mentem cohibere debemus, si redemptionis illius participes esse speramus. Ipse enim verus sacerdos, **§78** et pontifex futurorum bonorum, qui Deo Patri suo, non sanguinem hircorum et taurorum, sed semetipsum, agnum videlicet immaculatum obtulit, mundanā conscientiam nostram ab operibus mortuis, id est peccatis, et per hoc introivit semel in sancta, ut appareat vultui Dei pro nobis. Alii namque sacerdotes, mactatis animalium carnibus, juxta morem veteris legis, singulis annis semel introibant in Sancta; iste sacerdos in æternum, qui non venit legem solvere, sed adimplere, non singulis, sed ultimo vitæ suæ anno, mactato se ipso, in ara crucis semel introivit in Sancta, id est in cælum, ut famulis sequentibus se per fidem, arcana Patris reseraret, quæ post finem ipsius possidenda conferat. Alii sacerdotes, expleto sacrificii tempore, ad templum sequenti anno reversuri, ad propria reverti curabant; isto, peracto passionis et resurrectionis suæ mysterio, ad propria cœli palatia ascendens, reversurus est, non sequenti anno, sed in fine sæculi, ut bonorum et malorum merita recto examine discutiat, et bonis præmia, et malis supplicia reddat. Quid in illa die acturi sumus, fratres, in qua non solum de operibus malis, sed insuper etiam de otiosis sermonibus, rationem reddaturi sumus? Etsi omnes linguæ culpas, quæ pro nihilo ducuntur, senserimus, quid de cæteris membris timendum est? manibus scilicet et pedibus, aliisque, quæ sine dubio multa illicita fecisse cognoscimus. Nam, si de omnibus culpis, quas fecimus, pœnas solverimus, æternaliter damnati et perditii sumus. Ergo modo unusquisque nostrum, quanto animam suam diligit, tanto peccata præterita per pœnitentiam deleat, et curet ne ipsa reiteret, et quod semel per gratiam Dei exstinxit, amplius non accendat. Qui enim quod jam ingemuit, reiterat, Deum sibi ad iram provocat, ut eum vocatus non audiat. Unde per Salomonem dicit: « Vocavi, et non respondistis, despexistis omne consilium meum, et increpationes meas neglexistis; ego autem in interitu vestro ridebo, et subsannabo, cum vobis quod timebatis evenerit (Prov. i, 24). »

Quam formidanda vox, fratres dilectissimi, qua Redemptor noster de interitu nostro se risurum minatur. Quam obrem aures mentis nostræ præceptis illius assidue pandamus, ut eum non terribilem, sed

blandum videamus. Et quomodo illum terribilem et iratum contra nos ferre poterimus, qui in presenti vita coruscationem, aut tonitruum illius vix præparare tolerare possumus? Et, si motu creaturæ unius ad tempus terremur, quæ fortitudine Creatorum cum igne adjudicandum venientem, et non solum terras, sed et **379** cælos concutientem, expectare poterimus? Nam, ut Psalmista dicit: « Ignis in conspectu ejus exardescet, et in circuitu ejus tempestas valida (Psalm. XLII, 3). » Et ipse judex per prophetam dicit: *Adhuc semelet (ego movebo non solum terram, sed et cælum* (24). Pertimescite, fratres, illius adventum Judicis, in cujus determinato **380** judicio non erit spatium redemptionis. Cessate a pravis moribus, et mala consuetudine præsentis vitæ, et compati Redemptori vestro studete, ut cum ille de tumultu vitiorum possitis ad cælestia regna postjudicium feliciter ascendere. Amen.

CXLI.

380* SERMO IN DOMINICA PALMARUM.

De infirmitate legis Moysi ad hominis reparationem, et virtute legis Christi ad eam perficiendam.

David in spiritu prævidens: Liberavit, » inquit, « Dominus pauperem a potente, et pauperem, cui « non erat adjutor (Psalm. LXXI, 12). »

Non omnium est scientia; ignorant aliqui pauperem istum, ignorant pauperem illum. Scientes hortamur, ignorantes instruimus. Pauper ille, primus parens noster, et ejus successio est; potens iste, diabolus est: primus parens in paradiso dives, extra paradisum pauper; primus parens, liberante culpam, servus post culpam. Magnæ hujus divitiæ, quia abundavit omnibus quæ voluit, quandiu voluit quæ Deus jussit; vera hujus libertas, quia sub solo Dei fuit dominio, quandiu bene libere usus est arbitrio; ubi autem voluit quod Deus noluit, dives eguit, liber servivit; eguit medico, servivit peccato. Ex tunc pro gloria sortitus est ignominiam, pro tranquillitate sollicitudinem, pro colloquio angelorum murmur et tumultum vitiorum. Ex tunc fecit illum princeps hujus mundi regnum suum, et fortis armatus atrium suum, pater tenebrarum obsecratum suum. Adversus hujusmodi potentem, nullum pauperi nostro adjutorium ex se, nullum ex ratione, nullum ex lege. Quia enim natus est de corrupto corruptus, de subacto subactus, de debitore debitor, de peccatore peccator, ad liberandum se non potuit sufficere per se. Potuit quidem ratio conferre filiis Adæ ut non peccarent ad mortem; sanare autem non potuit quam ex parte contraxerant mortem. Fuit enim illis de futuro cautela, non de præterito medicina. Saturata est lex, non quæ sanaret plagam, sed quæ factores legis præpararet ad gratiam. Nec « lex adducit ad perfectum imperfectum (Hebr. VII, 19) » nostrum, nec ad paradisum reducit ejectum nostrum, nec ad

A vitam reducit mortuum nostrum. Ad suscitandum filium Sunamitis, Giezi præcedens Elizæum (*I Reg. IV*,) portavit baculum, domum intravit, superpositus est puero baculus; sed non erat puero nec vox, nec sensus. Merito itaque mater pueri pedes Elizæi tenuit, merito ab Elizæo non discessit, merito in Elizæo speravit, dicens: « Vivit Dominus, et vivit anima tua, non dimittam te (*I Reg. I, 26*). » Audivit et exaudivit Elizæus deprecantem, descendit et intravit, totum se super puerum mortuum expandit, et mortuum suscitavit. Attendite historię figuram, nescientes; increpentur negligentes. Primus parens a Dei gratia derelictus, hinc animæ defectus est, hinc animæ mors est. Moritur caro, cum ab anima destituitur; moritur anima, cum a Deo separatur. Hæc mors homini promissa est ante peccatum, illata propter peccatum, ablata, per eum qui non habuit peccatum. Sic enim homini dictum legisti: « Qua die comederis, morte morieris (*Gen. II, 17*). » Pro humano igitur genere tali morte mortuo, supplicavit mater pia, mater sancta, mater, de qua sic Apostolus ait: « Illa autem quæ sursum est, libera est, quæ est mater nostra (*Galat. IV, 26*); » mater profecto non carnis opere, sed dilectionis exhibitione: mater, quia tempore nos præcedit, oratione propter nos intercedit: mater, inquam, quia maternus est ei erga nos affectus, quoniam gratissimus ei inde est profectus. Noverat hoc qui dicebat: « Gaudium est in cælo coram angelis Dei super uno peccatore penitentiam agente (*Luc. XV, 10*). » Postulavit illa manumissionem nostram, postulavit vitam nostram; postulavit, inquam, non labiorum motu, sed charitatis affectu. Exaudita est illa mater nostra, et curatum est de vita nostra. Ut enim homo erudiretur ad promerendum divitias gloriæ Dei, ut præpararetur ad susceptionem medicinalis gratiæ Dei, Giezi prophetam præcessit cum baculo, quia Moyses præcurrit cum legali testamento. Baculus importabilis, onus legis. Lex illa, lex peccare docens, non justificans; lex puniens, non coronans; lex plus habens censure, quam misericordiæ. Occidis? occidi juberis. Abscindis? abscindi juberis. Sabbato lignum colligis? lapidari juberis. Huic baculo suppositus est infirmus noster, gravatus est mortuus noster. Non est evacuata mors nostra, neque sanata plaga nostra. Oportuit ut ad suscitandum mortuum ipse accederet Elizæus, quia necesse fuit ut antidotum vitæ præpararet homini Homo Deus. Expansus est ille in lectulo super mortuum, extensus est hic in patibulo propter mortuum. Spiritus vitæ redditus est inspirante Elizæo, quia gratia reddita est homini moriente homine Deo. Vivificatus puer rediit ad gremium matris; homo justificatus ad consortium supernæ civitatis ascendit. Recolat igitur et veneretur purus homo quod memoratur hodie egisse pro homine Deus homo. Hodie quippe nosler Elizæus domum in qua repositus erat mortuo baculus,

(24) Vulg. *Adhuc unum modicum est, et commovebo cælum et terram* (Agg. II, 8).

t, quia missa salus Dei nostri hodie civitatem A
Iem, in qua oves quæ perierant domus Israel,
pondere gravabantur, humilis ascendit. At-
t, inquam, homo qua humilitate verus pro-
redemptionis nostræ officium intraverit,
a patientia tulerit, quam mirabili charitate no-
traxerit. Si humilitatem ignoras, servil
Dominus universalis indutus est, de pauper-
virgine natus est, in præsepio collocatus est,
cum liber esset a lege, circumcisis ex lege
uerela conversatus est in lege; denique, cum
toribus et publicanis cibum sumpsit; ad locum
nis accedens, asino insedit; discipulorum,
elegerat ex plebe, pedes lavit; hoc ab ortu
ad finem vitæ satagens, ut sicut in matre
lis et sine exemplo fuit integritas, sic et in
ngularis et unica esset humilitas. Quod si de
tia quæritur, « sicut ovis ad occisionem ductus
2. Lm, 7), » spectaculo crucis addictus est,
r iniquitates nostras vulneratus, et cum
s deputatus est. Quæ scilicet præjudicia, ne
impotentia resistendi ascribas, quam pa-
suppetebant ei « plus quam duodecim le-
s angelorum (Matth. xxvi, 53), » quibus posset
sacilegorum manus evadere ministrorum.
ntem patienter præfatas tulit injurias, quia
Leo papa testatur) neminem salvaret illæsus,
o omnium salute venerat moriturus. Nam de
ate quid loquar, cum hoc solum sufficiat ad
onium, quod cum crucifigeret eum Judæus,
t ut indulgeret illi Deus? Charitas ista, cha-
dmiranda; dum clavi manibus, lancea lateri,
admoventur ab inimicis, manus, et latus, et
bant pro inimicis. Sanguine quippe lavabatur
m quod crucifigens aliunde contraxerat, et
ne quod crucifigens committebat. Ostensa non
rma fortia, arma victricia, arma quibus pu-
«adversus principatus et potestates, adversus
irectores, tenebrarum harum contra spiritalia
iæ in cœlestibus (Ephes. vi, 12). » His armis
tus advocatus tuus, hodie campum pugna-
intravit. Sexta feria fortiter dimicavit, prima
ti triumphavit. Sub his armis actum est pro
tua, pugnatum pro libertate tua, triumphatum
ria tua. Quid itaque reddes huic advocato
tam magno negotio tuo? Magnum quidem est
m quod impendit pro te; sed parabile est, et
num habes quod postulat a te. Postulat enim
eras ei jus suum; postulat ne alieno domino
es servum suum. Jus ipsius anima tua est;
illius corpus tuum est. Jus suum fecit animam
quando pro ea posuit animam suam; servum
fecit corpus tuum, quando pro eo in mortem
it corpus suum. Toto se comparavit totum te.
te igitur quid exigit a spirituo tuo, quid a cor-
uo, utroque servo suo. « Dilige eum ex toto
tuo (Deut. vi, 5). » Exsolutum est quod exigit
itu tuo. Impende totum te membris suis, et so-

lutum est quod exigit a membris tuis. Caligaverunt
in mortem oculi sui, ut averterentur ne viderent
vanitatem oculi vagi, oculi tui. Conviciis et blasphe-
miis patuerunt aures suæ, ut non obturarentur ad
clamorem pauperis aures suæ, aures tuæ: felle et
aceto potatum est os suum, ut loqueretur veritatem
et iudicium os mendax, os tuum. Extensæ sunt in
cruce manus suæ, ut extenderentur inopi manus
contractæ, manus tuæ: crucifixi sunt clavis pedes
sui, ut dirigerentur in semitas rectas pedes distorti,
pedes tui: angustias mortis pertulit corpus suum,
ut ejus corporis membrum fieret putridum corpus,
corpus tuum. Ecce quæ Domino Deo placent in te,
pro quibus emit te, quæ postulat a te. In arbitrio
tuo posuit Dominus tuus, ut ab eo merearis sup-
plicium, aut præmium. Nescit ille parcere, si ne-
quam servus es; nescit parce remunerare, si bonus
servus es. Si nequam ie servum invenerit, cum ma-
lignis spiritibus invenies indignationem suam; si
fidelem, cum angelis et electis intrabis cœlestem
Hierusalem civitatem suam. Porro beatus ille in-
troitus designatur per pueros Hebræorum; desi-
gnatur per eos resurrectio dormientium beatorum.
Ingrediente siquidem Domino in sanctam civitatem
Hebræorum, pueri resurrectionem vitæ denuntian-
tes, cum ramis palmarum clamabant: « Hosanna in
excelsis (Matth. xxi, 9). » Quid, fratres charissimi,
quid aliud præsentis responsorio decantatur, quam
futuræ resurrectionis qualitas, quam capacitas, et
membrorum certitudo sempiterna? Quid prænun-
tiant egressi de domibus pueri, nisi fideles de se-
pulis egressuros? Quid occursu eo declaratur, nisi
quod ait Apostolus: « Nos qui vivimus, qui relin-
quimur, rapiemur cum Christo in æra, et sic semper
cum Domino erimus (I Thess. iv, 16). » Erimus qui-
dem cum Domino; sed, si nos Dominus, non spiritu,
sed malitia pueros invenerit, si palmas in manibus,
si flores inspexerit. Rami palmarum signa victoriæ
sunt; in floribus virtutum jucunditas ostenditur.
Hanc patriarcha Jacob de longe odorabatur, cum
dicebat: « Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni,
cui benedixit Dominus (Gen. xxvii, 27). » Venienti
ergo Salvatori pueri cum palmarum ramis occur-
riese memorantur, quia venturo ad iudicium Christo
egressi fideles de sepulcris vitiorum, apparere præ-
monentur. Sed quia necesse est sic illis deesse quod
Judex iudicet, ut inveniat quod coronet, iidem pueri
flores gerunt in manibus, quia fideles non nisi in
virtutum decore placituri describuntur. Unde etiam
dictum est: « Desine a malo, et fac bonum (Psal.
xxxvi, 27). » Vos igitur, fratres charissimi, humili-
tatem nostri Salvatoris attendentes, imitantes pa-
tientiam, amplectentes charitatem, contra vitiorum
potentiam constantes insurgite; cum odore virtu-
tum in iudicio occurrere satagite, ut eum laudare,
et cum eo regnare valeatis; qui vivit et regnat per
omnia sæcula sæculorum. Amen.

MONITUM IN SERMONES SEQUENTES.

(Anecdota quæ de Ambrosianæ bibliothecæ codicibus nunc primum eruit Ludovicus Antonius MURATORIUS, serenissimi Raynaldi I, Mutinæ, etc., ducis bibliothecarius. Tomus tertius, pag. 214, Patavii, typis seminarii, 1713, 4°.)

Subsequuntur in codice Ambrosiano characteribus exarato Hildeberti ævo convenientibus, sermones duo, quorum alterum pronuntiatum in Carnotensi concilio, ac deinde expositum ab auctore, contemnendum non puto. Quandonam habita fuerit Carnotensis illa synodus, quæ hic memoratur, facile non affirmem. Attamen habitam an. Ch. 1124 divinare possumus, quippe in Chronico Malleacensi scriptum est, Labbeo teste, tom. X, pag. 906, Collect. Concilior: « Anno 1124 fuit concilium Carnoti. » Cæterum non deerunt, qui cogitabundi, et anxia consideratione intuebuntur in hoc eodem sermone tria tantum enumerari sacramenta, quorum primum est conjugium, secundum baptismus, tertium Dominicæ mensæ sacra libatio. Cum de reliquis Ecclesiæ sacramentis ibi taceatur, continuo ingeretur suspicio, ne sermonis auctor nostrorum temporum novatoribus arma ministret, eaque tria tantummodo sacramenta probet. At animadvertendum non adeo sollicitos fuisse veteres ecclesiasticos scriptores, ut cum de sacramentis agebant, septem semper commemorarent. Profecto neque plura, neque pauciora quam septem, semper habuit agnovitque Ecclesia catholica. Singillatim de iis egere Patres, ut ex theologiæ dogmaticæ illustratoribus constat; rarum vero aut neminem fortasse apud illos reperias, qui de omnibus, hoc est de septem, Ecclesiæ sacramentis, sermonem ex professio instituerit. Petro præsertim Lombardo, Magistro, ut aiunt, Sententiarum, debemus præter alia theologica argumenta in unum congesta Tractatum de septem sacramentis plenum, et ea methodo digestum, quam tenere postea successores scholæ theologi. Et revera sermonis hujus auctor ita de tribus sacramentis loquitur, ut reliqua non excludat; imo satis prodit, alia sacramenta in ecclesia haberi, cum scribit: « Tria sunt in civitate Dei nostri sacramenta, quæ et tempore cæteræ præcesserunt, et in reparatione filiorum Dei principatum obtinere noscuntur. » Quibus ex verbis intelligimus, ipsum de iis tribus duntaxat ab ipso putarentur, et institutiones sacramentis cæteris essent priora. Quod superest, postquam hic scriptor pollicitus est in exordio, se de matrimonio, baptismo, et eucharistia locuturum, cum deinde unius matrimonii materiem persequatur, conjicere cogimur, imperfectum ac mutilum in calce ad nos pervenisse sermonem ipsum.

CXLII.

§§ 80. SERMO IN ADVENTU DOMINI.

Sentio, fratres charissimi, sentio cum sapiente illo qui dicit:

Gratior est fructus, quem spes productior edit.

Unde et fructus divini cum hominibus, colloqui tanto vobis debet esse jucundior, quanto fuit expectatio ipsius diuturnior, exhibitio mirabilior, experientia dulcior, usus major. Præmissi sunt autem nuntii, qui sacrosanctum edicerent colloquium, homines ad illud invitarent, venturis quidem præmia, nolentibus autem pœnam pollicerentur æternam. Ili prophætæ fuerunt, qui colloquium illud non solum verbis prædocuissent, sed actibus etiam figurasse noscuntur. Sic enim Moyses ait: « Prophetam suscitabit vobis Dominus de medio vestri; tanquam me ipsum audite (Deut. xviii, 15). » Et Isaias: « Ecce, inquit, virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel (Isa. vii, 14). » Fuerunt etiam, quorum actus præfati colloquii prophetiam fuisse Scriptura commemorat. Hinc est quod Jeremias, cum nudatur, prophetat; David, cum se ipsum propriis manibus gerit; Daniel, cum in lacum leonum mittitur; Osee, cum fornicariam duxit uxorem; Jonas, cum tribus diebus et noctibus in ventre celi tenetur. Has Apostolus prophetias et præcessisse perstringens, et ostendens completum in Christo colloquium, sic ad Hebræos scribens ait: « Multifariam, multisque modis olim Deus loquens patribus et prophetis, novissime diebus istis locutus est nobis in Filio (Hebr. i, 1). » Locutus est, inquit, nobis in Filio, quod locutus est nobis in Christo. Quomodo Deus locutus est nobis invisibilis et inco-

gnitus nobis? Ut videri posset et cognosci a nobis.

Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. i, 14). » Verbum Dei, Filius nobis in carne visus est, in carne nobiscum de nobis locutus est. Locutus est autem de pacificando homine cum angelis, de collocando inter angelos, de provehendo super angelos. Locutus est, inquam, de commutanda dissimilitudine nostræ in similitudinem suam, de morte nostræ in vitam suam, de confusione nostræ in gloriam suam. De his omnibus omnium Creator ante omnia tempora habuit secum consilium, colloquium cum homine in tempore. Ut autem secretum illud consilium aperiretur, missi sunt duo angeli in mundum, unus qui consilium detegeret, alter, qui detectum adimpleret. Unus, qui Mariæ virgini nuntiaret nasciturum de Maria virgine sequestrum nostrum, alter qui in carne sumpta de virgine profleret advocatum nostrum. Porro sequester ille et advocatus noster hodie natus est nobis. Quare sic Isaias promisit nobis: « Puer natus est nobis, et filius datus est nobis (Isa. ix, 6). » Puer, inquit, natus est; puer autem iste Deus et homo est. Deus et homo præfati consilii negotium exsecutus est. Nulli fides desit, cum denuntiatur in matre virginitas, nulli spes, cum prædicatur in prole divinitas. Gestum quidem utrumque contra naturam; utrumque etenim opus gratiæ, sed officium nature; utrumque novum, sed oraculis repromissum; utrumque beneficium, sed usu diversum. Siquidem pudor matris gloria est personæ, divinitas Filii profectus nature. Pudor in matre servatus est, testificatur Filium ejus hominem Deum. Divinitas homini unita est, unitura Deo credentes in Deo homines.

Erubescat Judæus infelix, confundatur infelicior

Helvidius. Derogat Judæus divinitati Christi, uterque perpetuæ virginitati matris Christi. Debacchatur Judæus; et uritur, cum dicitur: « Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. I, 14). » Idem quoque aurem avertit et Isaiam pervertit, cum scriptum advertit: « Ecce virgo concipiet et pariet filium (Isa. VII, 14); » et in Ezechiele: « Porta hæc, quam vides, non aperiatur, et homo non transiat per eam, sed clausa erit in æternum (Ezech. XLIV, 2). » Hæc ideo porta, quod per eam Christus ingressus est in mundum, sed per clausam in æternum. Bene clausam in æternum, quoniam clausam ante partum, clausam in partu et clausam post partum. Facessant perfidia Judæi fabulantis ex Joseph conceptum Christum. Facessant Helvidii spurcicia garrientis filios Virgini natos post Christum natum. Sed adhuc, o Judæe, sermo nobis ad te est, adhuc enim apud te facies Moysi velata est; nondum tibi tuæ legis spendor illuxit, nondum mysteria prophetarum. Densiores tenebræ operiunt te, quam Ægyptios propter te. Opes tibi exuberant, et egestate torqueris. Apposuit esculentior apparatus, et fame deficiis. In spica frumentum portas, et quam suave sit nondum gustasti, nondum sensiisti. Pueri David per sata transeuntes spicas fricabant et manducabant. Frica et tu spicam legis, frange hordeum legis, et invenies siliginem legis. Invenies enim sub palea præfoecante medullam satiantem, sub occidente littera spiritum vivificantem. Aperi cisternas prophetarum, puteos erudera, et occurret tibi fons David, fons aquæ salientis in vitam æternam. Sed tu, miser, venas aquæ limpidioris obturas, tu cum allophylis puteos impleas, quos foderunt pueri Isaac. Opponis enim firmum, cum tibi fulgor legis exprimitur; insultas gratiæ Dei, cum Maria virgo concipiat, virgo peperisse perhibetur. In patriarchis et in filiis eorum opera gratiæ audis et credis, veneraris et extollis; in Creatore autem prophetarum cur ita naturam amplecteris, ut gratiam persequaris? Abraham Sara filium peperit, cum eis sterilitas et senium spem prolis abstulissent. Inficiari, Judæe, non potes, Saram in Isaac plus debuisse permissioni quam nuptiis, gratiæ quam naturæ. Ante Moysen visus ardere rubus nullum patiebatur ex igne dispendium. Inficiari, Judæe, non potes, opus hoc signi potius fuisse quam rubi, gratiæ quam naturæ. Sitebat in deserto Israel, et sitis angustias impatienter sustinebat. Accessit Moyses ad petram, et ea his percussa, egressæ sunt aquæ largissimæ, ita ut populus biberet, et jumenta. Judæe, inficiari non potes opus hoc signi potius fuisse quam lapidis, gratiæ quam naturæ. Rem loquar manifestam; paucos esse credo qui lapidem crystallum ignorent. Lapis iste lapis splendidissimi coloris et candidi; hunc aqua perfusum, ac deinde ferventi suppositum soli scintillulas emittere celebre est. Nulla tamen ex his scissura lapidis, nulla sui exitus vestigia scintillæ derelinquunt. In crystallo eadem integritas, idem splendor perseverat. Egreditur inde quod ha-

manis usibus prosit, non quod lapidis interpolet claritatem. Idem tamen si ei aut sol, aut aqua defuerit, non invenitur emittendo igni idoneus. Ubi autem ambo concurrunt, ex utroque simul in crystallo conficitur, quod competenter et conceptum Virginis imaginatur, et partum. Cui enim sacratissima Virgo rectius quam crystallo comparatur, in qua, velut ad cumulandam cæterarum plenitudinem virtutum, perpetuæ virginitatis splendor effulsit? Ea divinis præparanda mysteriis velut aqua perfunditur ampliore susceptura gratiam, qua mirabiliter quidem admitteret Filium Dei Deum, mirabilius autem emitteret eundem hominem Deum. A natura siquidem minus alienum videtur cælesti virtute Virginem impleri, quam de Virgine veram hominis exire substantiam. Fortassis autem, Judæe, moveris, quam aqua Virginem perscripsi perfusam. Aquæ nomine sanctum intellige Spiritum. De hujusmodi aqua Dominus per Joëlem loquens sic ait: « Effundam de spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri et filiæ vestræ (Joel II, 28). » Et per Ezechielem: « Effundam, inquit, super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris (Ezech. XXXVI, 25). » Hæc profecto aqua dum Virgo perfunditur, ad admittendum solem justitiæ invisibiliter præparatur. Præparatur, inquam, quod eam Spiritus sanctus ab omni æstu concupiscentiæ carnalis obumbrando protegit. Unde ad incrementum et plenitudinem gratiæ Virgini nostræ accessit, ut ingressurus eam Dei Filius, et purgatam inveniret a reatu alieno, et immunem a proprio. In malivolam enim animam non poterat intrare sapientia, nec habitare in corpore subdito peccatis.

CXLIII.

880^a SERMO IN CARNOTENSI CONCILIO

Sermonem quem in Carnotensi scriptum concilio terminari superveniens prohibuit causa, ut ad minorem eruditionem exarare non graverer, nonnullos præsentium postulasse recordor. Quod et vos, fratres charissimi, flagitantes, adieciatis plurima, quibus styli nostri somnolentiam excitari posse credidistis. Scilicet sic oportet episcopum vivere, ut etiam sepultus exemplo vivat omnibus aut verbo; esse apud Deum inferiorem populo sacerdotem, cuius nec doctrina in benedictione est, nec vita. Ex abundanti, fratres hoc addidistis, scientes quod pepigerim mecum vos honorare, vos diligere in Christo, vobis in his omnibus morigerari, quæ vel amicum postulare conveniat, vel facere possim postulatus. Unde et votis vestris adfuturum me promisi, quod utinam minime promississem, siquidem mendacii arguar, nisi solvam quod epopondi; si stylo indulgeam, ridiculus scriptor inveniar. In silentio itaque delictum est, in pagina confusio. Malui tamen ingenium defectu, quam sacerdotem mendacio accusari. Hinc est, quod operi manum apposui, rogans ipsum fieri procul ab oculis hominum, si senseritis ipsum linguæ hominum formidare. In quo, si

forte reperiar addidisse aliquid, aut dempsisse, si non eundem tenuisse ordinem: scitote, quod scribere decreverim, non prædicare, et corrigere scripto, si quid fuit in sermone peccatum.

Nisi fallor, præsens capitulum sermonis initium fuit: « Oculi sapientes in capite ejus, stultus autem in tenebris ambulat (*Ecccl. ii, 14*). » In superficie hujus litteræ nihil, quod ad fidem erudiat, nihil quod moribus prosit, invenitur, sive enim sapiens homo sit, sive insipiens, oculi ejus nusquam nisi in capite ejus. Necesse ergo est intellectum quæri altiore. Latet fructus in foliis, os putei clausum est. Tollite folia, et invenietis fructum pretiosorem cunctis operibus, et omnia, quæ desiderantur, huic non valent comparari. Erudate puteum, et occurret vobis fons aquæ salientis in vitam æternam. **A**postolus dicit: « Caput mulieris vir, caput autem viri Christus (*I Cor. xi, 3*). » Caput istud, caput, de quo descendit unguentum in barbam, barbam Aaron. Ex isto capite totum corpus Ecclesiæ subsistit, totum sentit, totum, vegetatur, totum regitur. Caput ergo Ecclesiæ Christus. In hujusmodi capite Scriptura sapientis oculos esse commemorat. Verum non sapientis sapientia hujus mundi, quæ stultitia est apud Deum; quia sapientes sunt homines ut faciant mala, bene autem facere nescierunt. Alia vere et longe alia est sapientia, ea scilicet, qua thesaurizamus thesauros in cælo, qua miscentes pauperi Deum feneramus, qua facimus nobis amicos de mammona iniquitatis, cum defecerimus, in æterna nos tabernacula recepturos. Hujusmodi sapientiam sapiens in Christo capite suo intentis oculis figat, is in ipso legat, quod a nullo salus absque ipso. Is ipsum sequitur propter ipsum, si arduam, et arctam metitur viam, cum Psalmista dicens: « Propter verba labiorum tuorum ego custodi vias duras (*Psal. xvi, 4*). » Vobis etiam, quorum professio est sacerdotium; vobis, inquam, præ cæteris id ipsum incumbit, nam et vestrum caput ipse Christus est. A Christo autem mentis lumina avertere, in tenebris ambulare est. Ne ergo vos tenebræ comprehendant, in eo sicut lumina cordis vestri. Lux enim de luce Christus. Christus liber vitæ est, sed liber scriptus foris, et intus; si dirigantur in hanc lucem lumina vestra, bonæ fient viæ vestræ, et studia vestra. Si libro huic inhæserint oculi vestri, foris in eo temporalia videbitis intus autem spiritualia. **D**Foris enim cum Maria cernetis Christum in muneribus a magis adoratum, cum Anna susceptum in templo, cum discipulis a discipulo traditum Judæis, cum Joanne clavis, et lancea perforatum. Foris, inquam, aspicietis obsequio Joseph eundem exhibitum sepulcro, custoditum a militibus in sepulcro, testibus angelis suscitatum de sepulcro. Intus autem adorabitis unigenitum Dei Filium, quotidie audientem a Patre: « Filius meus es tu, ego hodie genui te (*Psal. ii, 7*). » Intus contemplabimini sapientiam, qua erupere abyssi, et nubes rore concrescunt. Intus amplectemini reformationem vestram.

A « Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (*Joan. i, 14*). » Præterea, cum his omnibus docebitur, sacerdotem debere gloriam Deo, sibi censuram, vitii odium, confederationem moribus, doctrinam populo, reverentiam sacramentis, quorum scilicet sacramentorum contemptus judicium * de his ergo rogatus scribere, quia sacerdotibus obsequor, oratione sacerdotum inde precor subveniri. Pulsantibus ad ostium misericordiæ fortassis aperietur, et ex eorum potero suffragiis, quod me nec ingenio, nec meritis posse confido.

Tria itaque sunt in civitate Dei nostri sacramenta, quæ et tempore cætera præcesserunt, et in reparatione filiorum Dei principatum obtinere noscuntur. Eorum primum est conjugium, secundum baptismus, tertium Dominicæ mensæ sacra libatio. **B**His in juventute mundi forma est divinitus impressa, certi fines assignati, quos excedere, quia non expedit, auctoritas non permittit. Quippe Christiani formam conjugii primæ parentis nuptiæ prætulerunt. Baptismum diluvii ablutio expressit. In sacrificio Melchisedech præfixum est altaris Christi sacramentum. De quibus nos amplius aliquid auxiliante Domino locuturi singula necesse est percurramus. In illo igitur primorum parentum conjugio masculum et feminam communis assensus astrinxit. *Ætas* amborum suscitandæ proli conveniens. Conjux una sub uno marito. Secretiore tori licentia vir uxorem cognovit. Indivisum usque ad mortem matrimonium. Ecce formam, ecce primi terminos conjugii. **C**Vos tamen excedere, atque uti carne carnaliter necessitas, et proles, et duritia docuerunt. Constat enim necessitate factum, ut ad negotium nuptiale frater sorori cohæreret, et propinquitatum nomina nominibus matrimonii jungerentur. Dehinc amore proli vir unus ad plures intravit uxores. Divortium autem contractum est duritia maritorum. Quid de Jacob Dominus dixerit audiamus: « Jacob dilexi, Esau autem odio habui (*Mal. i, 3*). » Ille tamen ante partum electus, dilectus ante meritum patriarcha ex patriarchis, ex Jacob Israel, ex pecudum custode cælestis militiæ contemplator, inter Liam et Rachelem discurrit, utique conjugium debitum persolvens. Helcana cum ei Phenenna filios generaret, Samuelem ex Anna suscepit. Fuerunt et alii viri sancti, qui non ad liberas tantum, sed simul **D**ad ancillas etiam ingressi, benedictionem filiorum ex carne præter carnem quæsierunt. Quorum tales cum talibus commistiones si divinam traherent indignationem, Augustinus nuptias Abraham non his commendaret verbis: « Sicut non est impar meritum patientiæ in Petro, qui passus est, et in Joanne, qui passus non est, sic non est impar meritum continentiæ in Joanne, qui nullas expertus est nuptias, et in Abraham, qui duos filios generavit. Illius enim cælibatus et hujus conjugium Domino pro tempore militaverunt. » Porro quod virorum duritia repudiî libellum dictaverit, Salvator sic ad Judæos loquens ostendit: « Moyses ad duritiam cor-

dis vestri uxores vestras dimittere permisit. Ab initio autem non fuit sic (*Matth. xix, 8*). » Intra terminos itaque primi conjugii necessitate suscepta est consanguinitas, proles affectu multiplex uxor, virorum duritia dissidium. « At ubi venit plenitudo temporis, misit Filium suum in mundum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus (*Gal. iv, 4*); » adventus ejus sub priore forma sacramentum restrinxit nuptiarum. Ex tunc a matrimonio exclusa est cum affinitate consanguinitas, remotus uxorum numerus, Evangelii inhibitum lege divortium. Etenim, quia « novus homo venit in mundum, nova praecepta dedit mundo, Mandatum, » inquit, « novum do vobis, ut diligatis invicem sicut dilexi vos (*Joan. xiii, 35*). » Et illud: » In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei eritis, si dilectionem habueritis ad invicem (*ibid., 35*). » Sancta et sine exemplo hujus novi hominis, et vita simul, et doctrina. Qui enim charitate venit ad homines, doctrina simul, et vita dilatavit inter homines charitatem. Si quidem sub eo discitur inimicus etiam diligendos, ut charitas dilatetur. Discitur bonum pro malo reddendum, ut charitas dilatetur. Discitur inter extraneos tantum contrahendas esse nuptias, ut charitas dilatetur. Magnum in hoc etiam, et celebre conjugii bonum: amici fiunt inde, qui nascuntur inimici. Inde est, ut carne quidem maritus et uxor uniantur, animo autem universa eorum parentela. A Christianis autem nuptiis ideo multa uxor exclusa est sub gratia, quia Salvatore nato, quaerendi potius erant spirituales filii, quam carnales. Nec tam Jacob imitandus generans, qui generarent Christum, quam Joannes generare renuens propter Christum. Unde et sic Apostolus ait: « Volo omnes homines esse, sicut et ego sum (*I Cor. vii, 7*). » Ne igitur homo fleret « sicut equus, et mulus, quibus non est intellectus (*Tob. vi, 17*). » licentia contendi conjugibus oblitterata est. Ne fornicationis uretur incendio, una uni indulta est. De quo etiam Apostolus his loquitur verbis: « Unusquisque suam habeat propter fornicationem, et unaquaeque suum. Hoc autem dico non secundum imperium, sed secundum indulgentiam (*I Cor. vii, 6*). » Præterea quidem Deus erat, qui ad procreandum genus humanum, mulieri uni conjugavit unam carnem; Lamec autem homo, et peccator; qui primus in duas uxores divisit unam carnem. In quo jam tunc evacuatum est quoddam conjugii bonum, scilicet fides qua sicut uxor ad alterum vivente viro, sic et vir ad alteram, dum superstes est conjux, ingredi prohibetur. Ne igitur vel hujusmodi boni Christianorum defraudaretur matrimonium, unitati pluralitas cessit. Cessit etiam stabilitati divortium, in qua sacramentum esse conjugii sic Augustinus ostendit: « Omne nuptiarum bonum impletum est in parentibus Christi, proles, fides, sacramentum. Plena cognoscimus ipsum Dominum; fidem, quia nullum adulterium; sacramentum, quia nullum divortium. »

Porro nullum divortium esse nihil aliud est, quam usque ad alterius mortem conjugium stabile, et firmum perdurare, tunc quod aliis omnibus omissis, quæ in legitimo exiguntur matrimonio, ipsius stabilitati sacramentum Augustinus ascribit, prærogative potius, quam singulariter dictum, quidam non imprudens, sicut opinor, dixerit; sacramentum enim sacræ rei signum esse, non contemnenda tradidit auctoritas. Quod autem sub nubilibus annis celebrandæ sunt nuptiæ, sacræ rei signum est. Quod assensu viri simul et mulieris, sacræ rei signum est. Quod unus uni tantum jungatur, sacræ rei signum est. Quod indulgetur invicem genitivo usui, et honesto, sacræ rei signum est. Quod separari non possint in Domino conjuncti, sacræ rei signum est. Idcirco, cum Apostolus de conjugio loqueretur: « Magnum, inquit, hoc sacramentum; dico autem in Christo, et in Ecclesia (*Ephes. v, 32*). » Nimirum sponsus Ecclesiæ Christus, sponsa Christi Ecclesia.

Hora, qua fons super fontem sedit, tempus fuit nuptiarum, hora autem illa hora quasi sexta. Ostendit hoc evangelista, cum dicit: « Jesus fatigatus ex itinere sedebat super fontem, hora erat quasi sexta (*Joan. iv, 6*). » Si fides præstatur auctoritati, sexta hora sexta ætas. In hac ætate celebrari nuptias oportuit, ætas enim illa plenitudo temporis est, in qua nubilis facta est Ecclesia, et viro paratior. Ante hoc tempus parvula fuit, et ubera nondum habebat. Ubi ad hoc temporis ventum est, in uberibus inventa est, et viro paratior. Quod Augustinus in lib. De tempore Christianæ religionis his ostendit verbis: « Dicimus tunc voluisse hominibus apparere Christum, et apud eos prædicari doctrinam suam, quando sciebat, et ubi sciebat esse, qui in eum fuerant credituri. His enim temporibus, et his locis, quibus Evangelium non est prædicatum, tales omnes in ejus prædicatione futuros esse præsciebat, quales non quidem omnes, sed tamen multi in ejus præsentia corporali fuerunt, qui in eum nec suscitatis ab eo mortuis voluerunt credere. Quales etiam nunc multos videmus, cum tanta manifestatione de illo compleantur præconia prophetarum, nolle adhuc credere, et mallo humana astutia resistere, quam tam claræ atque perspicuæ, tamque sublimi et sublimiter diffamatae divinæ credere auctoritati, quandiu parvus et infirmus est intellectus hominis divinæ credere veritati. Quid ergo mirum, si tam infidelibus plenum orbem terrarum Christus in prioribus sæculis noverat, ut eis apparere, vel prædicari merito nollent, quos nec verbis nec miraculis suis credituros esse præsciebat? » His itaque præmissis, consultum est infirmitati mortalium, et medicamine congruo, et tempore opportuno. Hora ideo sexta sedit supra puteum Jesus, sciens hora sexta venturam ad fontem Samaritanam; unde et ipsa ad fontem venit, et vivum fontem invenit. Sitiebat fons, et sibi dari bibere postulavit; acquievit Samaritana, dedit de fonte fonti, ipsa susceptora fontem aquæ salientis in vi-

lam æternam. Sexta igitur hora Christus potum pelit, sexta hora sitiienti Samaritana ministravit. Tempus hoc tempus opportunum; in quo nuptiis filio suo paterfamilias faceret, in quo Christus Ecclesiam oscularetur osculo oris sui, in quo inter ubera Virginis sponsæ sponsus Virgo commorari, et quiescere lætaretur. Tempus, inquam, opportunum, in quo generaret filius adoptionis, in quo lacte quidem parvulos aleret, robustos autem pane confirmaret doctrinæ. Hanc itaque temporis plenitudinem, quæ ad celebrandas spirituales nuptias desuper ordinata est, et exspectata diutius ille concurrens annorum mystice signat, qui in contractu carnalium expellitur nuptiarum. Unde et ipse sacramentum est, quia sacræ rei signum est.

CXLIV.

DE COMMUNI CONSENSU.

880... Quod animum ipsum, et Ecclesiam spontaneus, et communis consensus astruxerit, operæ pretium est non tacere. Ecclesiam Christus elegit, electam dilexit usque in finem, cum dilecta permansurus etiam post finem. De hac electione sic ipse discipulis loquens ait: «Ego vos elegi de mundo, ut eatis, et fructum afferatis, et fructus vester maneat (Joan. xv, 19).» «Elegit, inquit, Dominus Sion, elegit eam in habitationem sibi (Psal. cxxxv, 13).» Eisdem quoque discipulis dilectionem suam ipse insinuans dicit: «Jam non dicam vos servos, quia servus nescit quid faciat Dominus ejus. Vos autem dixi amicos, quia omnia, quæcunque a Patre meo audiui, nota feci vobis (Joan. xv, 15).» Hujus dilectionis magnitudinem evangelista perstringens: «Cum dilexisset, inquit, suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos (Joan. xiii, 1).» Scilicet in tantum dilexit eos, ut temporalem vitam finiret propter eos. O vere beatam atque imitandam dilectionem! cœpit hæc ante crucem, deduxit ad crucem; permansura est post crucem. Mittens enim discipulos Dominus ad prædicandum, sicut agnos inter lupos, dicit: «Nolite timere; ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi (Matth. xxviii, 20).» Qui sic ergo Ecclesiam elegit, qui electam dilexit usque ad mortem, dubium non est ipsum nuptiis ejus dedisse assensum. Quod autem sponsa hæc eligenti, ac diligenti sponso consenserit, sapientibus testimoniis declaratur. «Ambulans Jesus juxta mare Galilee vidit duos fratres, Simonem, qui dicitur Petrus, et Andream fratrem ejus mittentes retia in mare; erant enim piscatores (Matth. iv, 18).» Quare «ait illis: Venite post me; faciam vos piscatores hominum. Qui, statim relictis retibus et navi, secuti sunt eum. Et progressus inde vidit alios duos fratres Jacobum Zebedæi, et Joannem fratrem ejus cum Zebedæo patre eorum, resicientes retia sua, et ait illis: Venite post me. Qui, statim relictis retibus et patre, secuti sunt eum (ibid. 19).» Vidit et Matthæum sedentem in telonio, cui et dixit: «Sequere me; qui statim secutus est eum (Matth. ix, 9).» Secuti sunt et alii, quos etiam Scriptura

A dixisse commemorat: «Domine, ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te. Quid ergo erit nobis? (Matth. xix, 27).» Vocantur isti, et in modica suppellectile totum mundum pro Christo derelinquunt ad nuptias veniunt, de convivis in sponsam transitori. Deponunt retia, fructuosius homines piscaturi quam pisces. Fastidiunt carnalis illecebras conjugii, felicius cœlo generaturi, quam sepulcro. Forensibus negotiis abrenuntiant, veras divitias fallacibus præponentes. Dubitari non potest has Ecclesiæ primitias assensum præstitisse vocanti, quæ statim vocantem secutæ sunt. Vocatur etiam quotidie diaboli concubina, cujus menstrua dum lavantur fonte Christi, fit et ipsa sponsa Christi. Quotidie filia Chanaanæ fide matris a dæmonio liberatur. Quotidie regina austri venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis. Quotidie noster Osee meretricem ducit uxorem. Quanto autem amore sponsa hujusmodi ferveat, audiamus. Flagellantur in Actibus apostolorum discipuli, cæsisque denuntiatur, ne loquantur in nomine Jesu. Ipsi tamen gratias agunt, et gaudent, «quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati (Act. v, 41).» Idem faciunt extra Synagogam, dum contitentur Christum. Ponuntur in custodia publica, dicentes, «quia non est in alio aliquo salus (Act. iv, 12).» Ipsi tamen gratias agunt, et gaudent, «quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.» Ducitur extra civitatem lapidandus a Judæis Stephanus. Mittit Herodes qui quosdam de Ecclesia affligerent, tradit et Petrum carceri, volens post Pascha producere eum populo. Ipsi tamen gratias agunt, et gaudent, «quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.»

Ter virgis cæditur pro Christo Paulus semel lapidatur pro Christo, ter pro Christo naufragium facit. Ipse tamen in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum clamat: «Quis nos separabit a charitate Christi?» (Rom. viii, 35.) Alii ludibria experiuntur et verbera, nullam suscipiunt redemptionem, a communibus excluduntur beneficiis, circumeunt in melotis, in pellibus caprinis, hominibus spectaculum, et quasi peripsema fiunt. Ipsi tamen inter flammæ, et furentium dentes bestiarum cum Paulo dicunt: «Quis nos separabit a charitate Christi?» Denique propter Christum mortificatur tota die Ecclesia, propter Christum æstimatur quasi ovis occisionis, id experta, quod suis Dominus dicit: «Venit hora, ut omnis, qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo (Joan. xvi, 2).» Ipsa tamen inter mille mortes cum Paulo exultat, cum Paulo clamat: «Quis nos separabit a charitate Christi?» Hujus amore calebat, quæ per Salomonem dicebat: «Filie Hierusalem, nuntiate dilecto, quia amore langueo (Cant. ii, 5).»

D Ecce sacer et plenus gratiæ consensus. Hoc inter Christum et Ecclesiam contractæ sunt nuptiæ, quibus parit, non perit virginitas. Generentur filii, quibus sepulcrum non pollicetur hereditaria mortali-

tas. Hoc itaque mysticus ille signat consensus, qui in contactu carnalium expetitur nuptiarum; unde et ipse sacramentum est, quia sacræ rei signum est. Sed nec illud a mysterio vacat, quod diximus unam uni conjungendam; una enim est Sponsa Christi, quoniam una est Ecclesia Jesu Christi. De differentiis membris unum corpus est sub capite Christo. De duobus gregibus unum ovile sub pastore Christo. Unde per Solomonem Dominus ipse sic loquitur: « Una columba mea, perfecta mea, una est matri suæ, una genitrici suæ (*Cant. vi, 8*). »

De eodem Cyprianus adversus Novatianum: « Ecclesia, inquit, una est, quæ in multitudinem latius incremento secunditatis extenditur, quomodo solis multi radii sunt, lumen unum, et rami arboris multi sunt, robur unum tenaci radice fundatum. » Idem: « Hoc unitatis sacramentum, hoc vinculum concordie inseparabiliter coherentis ostenditur, quando in Evangelio tunica Domini non dividitur omnino, nec scinditur, sed sortientibus de veste Christi, qui Christum potius indueret, integræ vestis accipitur. » Ideo loquitur ad Moysen Deus dicens: « In domo una comedatur, non ejiciatis de domo carnem foras (*Exod. xii, 46*). » Caro Christi, et semen Domini ejici foras non potest, nec alia ulla credentibus præter unam Ecclesiam domus est. Descivit ab hac unitate Synagoga, quæ præventa sponsalibus Christi degeneravit in adulteram Antichristi. Jam tunc ea legitimum sponsum adversata est, quando in excelsis cum lapide, et cum ligno fornicata est. Misit ad eam vir suus, qui dicerent: « Revertere, et non est reversa (*Jer. iii, 7*). » Novissime venit et ipse, venit, inquam, venit ad eam, et in menstruis invenit eam. Obtulit annulum in manu ejus, murenulas aureas, et vermiculatas argento faciens auribus ejus. Denique gratiam suam reverenti promittens ait: « Revertere, et non est reversa. » Proh dolor! ea tunc in suis sordibus derelicta est, quia dereliquit fontem David patentem in abluitionem ignominie suæ. Tunc in lecto prostitutionis dimissa est, quia non cognovit tempus visitationis suæ. Tunc repudiî libellum promeruit, quia verum abdicavit sponsum, maledicens cæconato, et dicens: « Ex discipulis illius es, nos autem Moysi discipuli sumus (*Joan. ix, 28*). » Tunc accepit, quia rejecit suave jugum ejus, et onus ejus leve, quando clamavit: « Non habemus regem, nisi Cæsarem (*Joan. xix, 15*). » Erit tamen, erit, inquam, tempus, in quo illa de contemtu in gratiam redeat, in dilectam de repudiata convertatur, de meretrice proficiat in virginem. Tunc et ipsa fiet sponsa Christi, non quidem altera, sed una et ipsa, et columba Jesus Christi. Sicut autem sponsa Christi sponsa una, sic et sponsus Ecclesie sponsus unus. Unum habet ea sponsum, unum diligit, unum cognoscit, uni generat, uni lactat, unus ille Sanctus sanctorum est. Idem Deus et homo est. Sanctum hunc sanctorum multi præcesserunt electi, multi etiam secuti sunt. Sicut sacra refert historia, præmissa est manus et brachium,

A cum Jacob ex Rebecca nasceretur. Deinde edito capite cætera membra in lucem novissime prodierunt. Tenebat autem manus præmissa plantam pedis Esau prægressi, sic ea caput antecessit nascitorum, sed ipsa membrum capitis nascituri: reliquæ partes natum caput secutæ sunt, sed partes ipsæ membra capitis jam nati. Sicut autem illa, et ista membra corpus unum, ita caput corporis hujus caput unum. Sic et Christum prophetæ præcesserunt, sic Elias, et Elisæus, sic plerique Veteris æmulatores Testamenti. Qui scilicet, ne populus duræ cervicis, et incircumcisus corde post deos alienos ambularet, aut sequeretur viam latam et spatiosam, quæ ducit ad mortem, Pentateucho Moysi tanquam vinculis quinque digitorum pedes ejus ligasse, ac tenuisse noscuntur. Ubi autem veritas de terra orta est, secuti sunt apostoli veritatem, secuti sunt martyres, secuti sunt ii, quos undecima hora in vineam patristas familias venisse Matthæus commemorat. Illi quidem sub lege Christum in tempore præcesserunt, sed fide facti sunt membra nati Christi. Sicut autem illa, et ista membra corpus unum, et Ecclesia una, sic unius corporis caput unum Christus, et unius Ecclesie sponsus unus Christus. Attende Moysen, præco sponsi non sponsus fuit. Considera plusquam prophetam, indignum se esse confitetur, qui solvat corrigiam calceamentorum sponsi. Paulum respice. Dictum est a sponso, quia oportet eum pati multa pro nomine sponsi. Intuere Petrum et Andream, percurre discipulos; domestici quidem sponsi fuerunt, nullus autem sponsus. Vides igitur sponsam Christi unam esse Ecclesiam, et sponsum Ecclesie unum esse Christum. Utriusque autem unitatis signum et earum unitas personarum, quæ in contactu carnis conjugii singulæ requiruntur: unde et ipsa sacramentum est, quia sacræ rei signum est.

Nuptialis autem, et contemplatione prolis indulta commistio cum sit necessaria suscitando semini, magnum etiam in ea est sacramentum. Esse namque duas generationes Veritas his declarat verbis: « Quod natum est ex carne, caro est (*Joan. iii, 6*), » quare quod natum est ex spiritu, spiritus est. Porro carnalis generatio tota carnaliter agitur; spiritualis autem tota spiritualiter impletur. Aquam vides, vides catechumenum, vides ministrum; id autem quod in aqua fit, non vides, quod apud catechumenum, quod per ministrum. Purum vides elementum, sed signo crucis, atque virtute verborum vim secretam acquirit. Obligatus diabolo puer in fontem descendit; sed suus, et Christi liber egreditur. Profert verba minister, sed Agnus baptizat, qui tollit peccata mundi. Generatio hæc ex veteri materia novam progeniem creat, non mutuans substantiam, sed tollens culpam. Purgat enim ab antiquo personam contagio, inserens eam corpori Christi, et celestem de terrena efficiens. Generatur illa generatione prima primus Adam, secundus in ista renascitur. Generatur ex illa diabolus, quod per istam dispendium redintegrat angelorum. Unde et ea, quæ in

carne generat, sacramentum est, quia istius, quæ A generat in spiritu, sacrum signum est.

Legimus autem Dominum super his, quibus invicem de conjugio complacuit sic dicentem : « Quod Deus conjunxit, homo non separet (*Matth. xiv, 6*). » Hinc est, quod nisi in morte alterius dirimi non potest copula conjugalis. De quo sic Apostolus ad Corinthios scribens ait : « Mulier alligata est, quanto tempore vir ejus vivit. Quod si dormierit vir ejus, liberata est a lege viri. Cui vult nubat, tantum in Domino (*I Cor. vii, 39*). » Utrouque igitur superstate, superstes et inconvulsa matrimonii lex existit. Sic et spirituale conjugium Christi, et Ecclesiæ nunquam dirimitur, nunquam solvitur, quia nunquam Christus, nunquam Sponsa Christi moritur. « Christus enim resurgens ex mortuis jam non moritur; mors illi ultra non dominabitur (*Rom. vi, 9*). » Et Apostolus : « Si terrestris, inquit, domus nostra dissolvitur, habemus domum non manufactam, sed æternam in cœlis (*II Cor. v, 5*). » In cœlis igitur uterque vivit, in cœlis alter alteri congaudet. Vivit sponsus in cœlis, anima simul et corpore consummatas. Vivit sponsa in cœlis, nequaquam felicior de glorificato spiritu, quia de glorificanda carne securior. Congaudet sponseus sponsæ, quia abatersit Deus omnem lacrymam ab oculis ejus, et introduxit eam in cubiculum suum. Congaudet sponsa sponso, quoniam sedet ad dexteram majestatis in excelsis, et regnum ejus regnum omnium sæculorum. Hanc profecto congaudendi vicissitudinem charitas docuit, charitas movit, charitas, ea charitas inextinguibilis, et transire nesciens cum tempore. C

De charitate ista sic Isaias ait : « Dixit Dominus, cujus ignis est in Sion, et caminus in Hierusalem (*Isa. xxxi, 9*). » Nostis, fratres charissimi, Sion speculam, Hierusalem vero visionem pacis interpretari. Quare quidem sanctorum animæ, dum mortalitatis hujus circumferunt corpus, in Sion esse dicuntur, scilicet a longe speculantes, qui sperant, et præstolantur mercedem. Erunt autem eadem in Hierusalem, quando, duplici stola suscepta, facie ad faciem Deum videbunt, mutantes imperfectum plenitudine, spem munere, imaginem veritate. In illa Sion erat Apostolus, cum dicebat : « Videmus nunc per speculum in ænigmate (*I Cor. xiii, 12*). » Hanc sibi Hierusalem promittebat, cum submittebat : « Tunc autem facie ad faciem (*ibid.*). » Item idem : « Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicut et cognitus sum (*ibid.*). » Est igitur ignis in Sion, et caminus in Hierusalem, quia charitatis fervor modicus est in hac vita, plurimus in futura. In hac igniculus, in futura caminus. Hic portio, ibi plenitudo. « Veniet enim quod perfectum est, et evacuabitur quod ex parte est (*ibid.*). » Porro sicut nunquam Christus, nunquam Ecclesia moritur, ita nunquam tam beata inter eos exstinguitur, aut exstinguitur charitas; nunquam solvitur, aut solvetur eorum beatissimum, et spirituale conjugium. Hujus tamen sacratæ perennitatem copulæ ea stabilitas carnalis conjugii designat, quam viventi viro, et uxori, non homo, sed Deus, non fori lex assignavit, sed poli. Unde et stabilitas hæc sacramentum est, quia sacræ rei signum est.

VEN. HILDEBERTI OPUSCULA. MONITUM.

Quæ de variis venerabilis Hildeberti Opusculis in nostra generali præfatione notavimus, hic iterum retractare supervacuum esset. Hoc solum te, benevole lector, monitum velimus ita frequenter Hildebertum in epistolis de suis opusculis sermonem habuisse, ut nullum relinquat dubium, quin longe plura scripserit, quam quæ hucusque juris publici facta sunt, quæve hic nostro studio recenter comparata illi proveniunt. Sic nimirum in epistola 2, lib. iii, ad Clarembaldum Exoniensis Ecclesiæ canonicum, diserte asserit se *Historiam miraculorum ejusdem Ecclesiæ* scripsisse, quam ad secundum exemplar ei ab hoc canonico transmissum se spondet alio stylo retractaturum; quam Historiam ex Anglia detegere, per hodiernas turbas nobis non licuit. Præterea epistola 15 ejusdem libri iii, Reginaldum divi Augustini monachum sic affatur sub finem : *Noveris me venerari pariter et amplecti quod aliquas positiones ingenioli mei filias, aut nostrorum particulas versuum tuo te operi inseruisse notasti. Tunc enim placere mihi incipio, cum video scripta mea majoribus minime displicere.* Quod indicat jam tunc Hildeberti lucubrationes apud litteratos non modico fuisse in pretio. Epistola etiam 30 ejusdem libri iii, ad Willelmum Wincestrensem episcopum, sic ad ipsum : *Postulasti enim exarari tibi opuscula mea, et exarata transmitti. Quo audito hæsi diutius, vel amicum offendere metuens, vel risum legentibus suscitare.* Ita humillimus auctor opera propria vilipendit, quæ doctiores tanti pendebant, ut eorum fragmentis ornare sua scripta non dubitarent.

Porro, utrum exceptiones, seu excerpciones Juris, quas huc usque editores omnes Bibliothecæ Patrum nostro tribuerunt Hildeberto, et quas hic pro epistola 53 lib. ii, damus, eæ ipsæ sint quæ totidem verbis Præfationem Ivonis in suum Decretum inchoant, perspicacior judicet Lector. Nos interea compertum habemus ex ejusdem Hildeberti epistola 27 lib. ii ipsum Excerpciones Decretorum, quas in unum volumen, ut ait, ordinare disposuerat, et quarum jam partem expleverat, inchoasse : quas quidem per curas episcopales non illi licuit absolvere, sed quas iis, quantocius posset, excussis ibidem se spondet ad umbilicum deducturum.

Quæ autem opuscula hic damus, et manuscriptis codicibus optimæ notæ, iisque pro majori parte cœvis, qua potuimus sagacitate et diligentia eruimus, et quos ad cujusque opusculi caput indicare curavimus. His frui, benevole Lector, et, si quid minus exacte discretum forte deprehenderis, cum id ipsum, quodcumque sit illud, nihil nisi orthodoxum, et bonis moribus consonum offerat, nostros saltem conatus tua, obsecro, benignitas excuset.